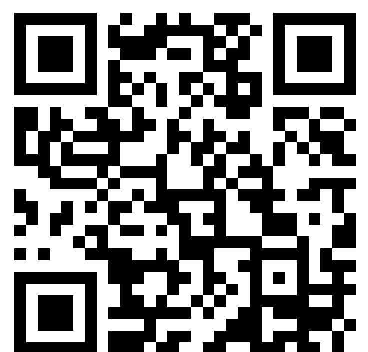
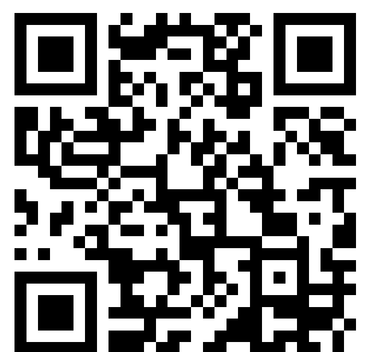

ACTA SANCTORUM ORDINIS S. BENEDICTI.

SÆCULUM QUARTUM,

QUOD EST AB ANNO CHRISTI DCCC AD DCCCC.

ACTA
SANCTORUM
ORDINIS
S. BENEDICTI
IN SÆCULORUM CLASSES
DISTRIBUTA.
SÆCULUM QUARTUM,
QUOD EST AB ANNO CHRISTI DCCC. AD DCCCC.

Colligere cœpit Domnus Lucas d'Achery, *Congregationis Sancti Mauri Monachus*;
D. Joannes Mabillon, *ejusdem Congregationis absolvit, illustravit, edidit, atque in duas partes distribuit*.

PARS SECUNDA.

VENETIIS,

Apud Sebastianum Coleti, & Josephum Bettinelli.

MDCCXXXVIII.

SUPERIORUM PERMISSU, AC EXCELLENTISS. SENATUS PRIV.

PRÆFATIONIS
SÆCULI QUARTI
PARS SECUNDA.

1. AGGREDIOR alteram Præfationis partem, in qua de reliquis sæculi noni controversiis, quemadmodum in me receperam, tractandum incumbit. Difficilis sane & invidiosa res, quæ ipsa cogitatione suscepti muneris mentem fatigat: sed durandum est, quia cœpimus; & si ad ea pro dignitate tractanda viribus impares sumus, animo tamen perseverandum. Aderit fortasse dicenti, ut quidem spero, favorabilis Lectorum æquitas, ut dicta a me non in sequiorem rapiant partem; sed ita ut simpliciter exponentur, simpliciter accipiant: id scilicet benigne reputantes, me nullo partium studio adductum, sed sine fuco & affectatione ea quæ instituti mei sunt, religiose exsequi. Dabo certe operam, ut id quam moderatissime fiat, historicum acturus in factis exponendis, non theologicorum dogmatum arbitrum & assertorem. Agendum vero favente Deo primum de eucharisticis sæculi 9. controversiis: tum de Gotescalci fortuna & turbis. Deinde de modo quo Christus Dominus e Virgine processit, qua de re libri ultro citroque conscripti sunt a Paschasio Radberto & Ratramno: qui Ratramnus itidem Monachum quemdam Corbejensem de animæ in diversis hominibus singularitate pueriliter philosophantem acriter confutavit. Denique de funesto Græcorum dissidio, eorumque objectis adversus Latinos sermo instituetur. His succedet tractatio de conversione septemtrionalium populorum ad Fidem facta per nostros: itemque de Martyrologiorum Scriptoribus Benedictinis. Postremo loco subsequentur Observationes de rebus ecclesiasticis, monasticis atque historicis, quibus tota demum claudetur Præfatio.

Dicendorum difficultas, & argumentum.

CAPUT I.

De controversiis eucharisticis sæculi noni.

2. QUantis animorum studiis sæculo nono & insequentibus eucharisticæ res agitatæ sint, lucubrationes hoc de argumento relictæ abunde testantur. Earum contentionum origo nata videtur ex Paschasii Radberti Abbatis Corbejensis libro, quem de corpore & sanguine Domini per id tempus composuit.

Controversiarum origo ex libro Paschasii de Eucharistia.

3. Hic Paschasii liber varias subinde procellas sustinuit, variosque ad-

versarios, alios aliis non parum dissimiles ac diversos. Quidam enim Paschasii ævo exstitere, catholici omnes, aut fere omnes; alii sæculo 11. auctore atque incentore Berengario, hæretici: quibus novissimi post longa tempora successerunt nostri temporis itidem heterodoxi, Lutherani & Calvinistæ. Sed istius libri fortuna haud plane eadem fuit apud hos, atque illos. Ex Lutheranis quippe Hiobus Gastus Hagenoensis Paschasii librum, de quo hic agimus, vulgavit anno 1528. eumque penitus pervertere demum ausus est pudendo plane ac detestando facinore. Cum enim Paschasium non minus transsubstantiationis & sacrificii, quam realis præsentiæ patronum ubique animadverteret; eo processit hominis impudentissimi temeritas, ut non solum integra hujusce libri capita expunxerit; verum etiam alia subinde verba, aliasque sententias subornarit intruseritque, quo Paschasium errori suo patrocinari persuaderet. Hujus autem falsarii perfidiam ac depravationes Nicolaus Mameranus Lucemburgensis detexit primus; ac Paschasii librum sanum & integrum Coloniæ excudi curavit anno 1550. Sic restituto Paschasio, alio se convertere Calvinistæ, qui Albertino potissimum duce id scilicet adstruere conantur, Paschasium in re eucharistica novatorem fuisse, qui antiquam Ecclesiæ fidem ac traditionem novis commentis infecerit, ut realis præsentiæ ac transsubstantiationis doctrinam æqualibus ac posteris suis propinaret. Immo vero hæc commenta sunt recentiorum hæreticorum, quibus jam copiose & erudite responsum est a Scriptoribus catholicis, fere ut nihil reliqui hoc in negotio nobis superesse videatur. At quoniam libri illi plerique Gallico idiomate conscripti sunt; in gratiam exterorum huc quædam conferre juvat ad vindicandam Paschasii doctrinam. Sed prius in antecessum præmittenda sunt nonnulla de ejus libro, quæ a viris doctis necdum observata, mihi aliquando veteres libros revolventi occurrerunt, celebri controversiæ aliquid lucis, Deo dante, additura. Argumentum autem in varias sectiones pro commodo Lectorum distribuemus.

§. I.

De Paschasii scriptis eucharisticis.

Quo tempore scriptus.

4. PASCHASIUS librum de corpore & sanguine Domini composuit tempore exsilii cujusdam Abbatis sui, quem ipse in prologo ARSENIUM, & alterum sui sæculi HIEREMIAM vocat. His nominibus sanctum Adalhardum Abbatem Corbejensem, qui ab anno 814. in annos septem apud Herium insulam exsulavit, designari hactenus eruditis viris persuasum est: qui idcirco Radberti librum de corpore & sanguine Domini circiter annum 818. scriptum fuisse communi consensu tradiderunt. Et mea quidem hæc persuasio fuit, dum Paschasii opus seu dialogum reperi de rebus gestis Walæ Abbatis, fratris ac successoris Adalhardi: quem Walam perpetuo ARSENIUM & HIEREMIAM; Adalhardum vero ANTONIUM vocat. Sane idem Auctor in libro de vita sancti Adalhardi Abbatis testatur, Adalhardum aliquando Aurelium Augustinum, aliquando Antonium cognominatum fuisse; Arsenium aut Hieremiam nusquam. Hæc argumenta fateri nos cogunt, librum Paschasii de corpore & sanguine Domini scriptum esse tempore exsilii Walæ Abbatis, quod ab anno 830. ad 832. contigisse aperte colligitur ex Dialogo Paschasii de Walæ gestis, qui in superiori tomo editus, EPITAPHIUM ARSENII, id est laudatoria oratio Walæ, inscribitur. Contigit istud Walæ exsilium per lubricas illas funestasque tempestates, cum Ludovici Augusti filii & Francorum magnates de principatu digladiabantur. Eo sine dubio respexit Paschasius in libello suo de Eucharistia paullo post initium, ubi ait, *discordiarum anfractibus pæne labi orbem, effusa super magnates contentione Imperii.* Porro istius Walæ exsilii, quod Nithardus in historiæ libro primo, & libellus de

de novæ Corbejæ constructione leviter notant, triplicem locum designat Radbertus, nempe ad lacum Lemanum, in Herio insula, & in quodam Germaniæ Monasterio. Ex his conficio, Paschasii librum de corpore & sanguine Domini serius annis tredecim, quam hactenus creditum est, id est anno 831. compositum fuisse.

5. Unum tamen his, quæ de Arsenio dixi, opponi potest ex optime notæ Corbejensi codice membraneo, in quo libri de corpore & sanguine Domini præfatio continet nonnulla de Arsenio, quæ in plerisque libris editis desunt. Exemplaria edita initio hæc habent. *Novit igitur, nec ambigo, tua experimento disciplinarum sollertia, quod* ARSENIUS *noster, quem nostra nunc nobis sæcula Hieremiam alterum tulerunt ab illo, in fidei te mihi commiserit ratione. Propter quod a primævo indefessus curavi te rapere de inter undas.* Postea subdit codex Corbejensis. *Sed fateor tibi magis melotam Patris supra verticem profuisse, qua denique subvectum te congratulor evasisse, me quoque jocundor non in vacuum cucurrisse. Præfatus autem Pater,* SCILICET ADELARDUS, *uti justitiæ faventibus moris est, exsilium fert pro fide, illo ut utar Comici, quia plenus rimarum, veritatem sciens silere noluit. Unde adhuc suspecti sumus, quid Dei dispensatio ex eo ulterius velit, quem jam inspicimus promissionibus meritorum hinc inde divinitus agitari. Tu tamen non es secutus juvenilia*, & cetera, ut in editis. Ex his inferas, Arsenium non alium hic significari, quam Adalhardum seu Adelardum, ut communis hactenus sententia tenet; traditque vetus Auctor in libello de vita Paschasii hic edito, & Antonius de Caulincurte in Corbejensi Chronico msf. Neque dici potest hos versus posteriores non esse Radberti. Nam etsi in quibusdam libris membraneis non habeantur; sapiunt tamen ætatem ac genium Auctoris, qui Terentii sententias non raro adhibet. Quia tamen constat ex ipso Radberto, tum in Vita sancti Adalhardi, tum in libris duobus de gestis Walæ Abbatis, Adalhardo adscititium nomen fuisse Antonium, Walæ autem Arsenium; dicendum est, superiori sententiæ verba hæc, *scilicet Adelardus*, explicationis gratia perperam interjecta fuisse ante annos fere sexcentos, quo tempore jam dictus Corbejensis codex manu exaratus est. Et quidem in Coloniensi editione anni 1550. superius additamentum reperitur, at suppressis his verbis, *scilicet Adelardus*; atque etiam in exemplari Aniciensi, quod autographum esse puto, de quo inferius agendum erit. Wala itaque intelligendus est hoc loco, qui tum *exsilium ferebat pro fide*, scilicet in rem publicam, uti etiam legitur in ejus Epitaphio.

II.

6. Ludovicus Cellotius, eruditus Presbyter Societatis JESU, in Notis ad Anonymum, quem edidit in Appendice ad historiam Gotescalci, asserit Paschasium binos de Eucharistia libros scripsisse, unum breviorem *de corpore & sanguine Domini*, qui in omnium manibus versatur: alterum prolixiorem, quem ait excidisse, *de sacramentis* inscriptum, uti eum citat Radbertus in Matthæum: qui liber centum fere capitulis constaret, Anonymo testante. an unicus.

7. Verum unum & eumdem esse Paschasii librum, qui nunc *de sacramentis*, nunc *de corpore & sanguine Domini* inscribitur; nec alium, quam qui in libris editis vulgatus est, persuasum habeo, aliisque persuasurum me confido.

8. Primo enim utraque hæc inscriptio isti libro præfixa legitur in nonnullis codicibus msf. Utramque siquidem præfert Corbejense exemplar mox laudatum, in cujus initio cernitur Auctoris effigies, sancto Petro librum offerentis, his verbis adjunctis: INCIPIT LIBER RATBERTI PASCHASII DE CORPORE ET SANGUINE DOMINI. Deinde post capitulationes: INCIPIT LIBER DE SACRAMENTIS. Nec insolens est apud veteres, Eucharistiam designari plurali sacramentorum appellatione. Sic Fulbertus Carnutensis Episcopus in epistola ad Deodatum, *duo vitæ sa-*

cramenta, id est Dominici corporis & sanguinis vocat. Quem loquendi modum explicans Algerus in lib. 2. cap. 8. *Dicuntur*, inquit, *duo sacramenta panis & vinum, quantum ad diversas suas species, cum tamen sint unum, quantum ad unam & eamdem suam significationem*. Denique Paschasius se ipse explicat in epistola, qua Carolo Calvo suum de Eucharistia librum submittit, quem *de sacramentis sacræ communionis* appellat.

9. Deinde numerus capitulorum prædicti Paschasii libri variat, cum in libris mss. tum in editis. In duobus quæ penes nos sunt exemplaribus membraneis, uno Corbejensi, altero Sancti-Germanensi, non eadem est capitulorum distinctio. Nam in Corbejensi habentur capitula duo & viginti; totidemque in Thuaneo: in Germanensi sex supra quinquaginta.

10. Quinque vero istius Opusculi vidi editiones, Rotomagensem anni 1540. Lovaniensem anni 1541. Parisiensem anni 1618. quæ viginti duobus capitulis constant; quartam Coloniensem anni 1550. quæ capitulis unde sexaginta; quintam itidem Coloniensem anni sequentis sub nomine Rabani, distinctam in capitula 57.

11. Nullum vero exemplum, sive manu exaratum, sive typis editum, reperi, in quo numerus capitulorum propius ad centenarium accederet, quam Laubiensis codex, in quo nonaginta novem capitula habentur. Istum codicem sine dubio præ oculis habuit Anonymus Cellotianus, cum ait Radbertum scripsisse libellum de corpore & sanguine Domini *ad centum fere capitula*. Quo ex loco conjiciebam aliquando, Anonymum istum non alium esse, quam Herigerum Abbatem Laubiensem: quod verum esse postea deprehendi.

12. Ex his manifeste intelligitur, Radbertum non duos, sed unicum librum condidisse de Eucharistia, qui varias inscriptiones & capitulationes sortitus est in libris editis & manu-scriptis.

III.

Qua occasione scriptus.

13. Istud Opusculum aggressus est Radbertus rogatu cujusdam discipuli sui, in gratiam juniorum ejus Cœnobii Monachorum. Huc spectant ipsius verba in epistola nuncupatoria seu præfatione. *Quod ideo placuit stylo temperare subulco, & ea quæ de sacramento sanguinis & corporis tibi exigis necessaria, tui prætextatus amore itatenus perstringere, ut ceteri quos necdum unda liberalium attigerat litterarum, vitæ pabulum & salutis haustum plenius caperent ad medelam*. Hinc in epistola ad Fredugardum profitetur, se *non temeritatis afflatu talia olim puero cudisse : sed auctoritate divina & sanctorum Patrum ea petentibus proposuisse*. Ex quo intelligitur, cur Auctor etiam in ea epistola dicat, libellum hunc *cuilibet puero* fuisse dedicatum, id est cuidam filio seu discipulo suo. Sic enim pronomen *quilibet* pro *quidam* alibi usurpat Radbertus, utputa in lib. 1. de Walæ epitaphio cap. 14. ubi Carolus Magnus Walam humiliasse dicitur *instinctu cujuslibet*, id est cujusdam seu alicujus. Fallitur ergo Anonymus Cellotianus dicendo incertum esse, utrum Radbertus libellum istum scripserit *provocatus, an rogatus*: siquidem ex ipsius Radberti verbis constat, id operis ab ipso susceptum rogatu cujusdam discipuli sui, in gratiam juniorum Monachorum. An autem adversarios quosdam præ oculis habuerit, necne, inferius discutiendum erit.

IV.

Placidio nuncupatus.

14. Quis fuerit iste Paschasii discipulus, cui libellum suum dedicavit, non fuit hactenus exploratum. Existimaveram aliquando esse Adalhardum juniorem, qui teste Radberto exsulantis Adalhardi senioris vices egit in regimine Monasterii Corbejensis: propterea quod Abbatem eum, cui libellus nuncupatus est, fuisse apparet ex præfatione, quæ *Dilectissimo filio vice Christi præ-*

sidenti Magistro inscripta est. Ita, inquam, exstimaveram ante inventum opus de gestis Walæ Abbatis. At perlecto hoc opusculo sententiam mutare necesse fuit: cum ex eo constet, librum Paschasii de corpore & sanguine Domini, non Adalhardo, sed Wala Abbate exsulante conditum esse, uti superius demonstravi.

15. Consultis hanc in rem veteribus libris, magnam inveni discrepantiam. In tribus, nempe in Mettensi Monasterii sancti Arnulfi, in Gemblacensi & Thuaneo, prædictum opus *Placidio Abbati* inscriptum legitur. In Corbejensi vero & Germanensi nostro nullius nomen in salutatione comparet. Mettensis & Thuanei codicis titulus fere consimilis est. Thuaneus sic habet: PROLOGUS PASCHASII RADBERTI AD PLACIDIUM DISCIPULUM SUUM. Utriusque vero, atque etiam Gemblacensis, salutatio præfert hæc verba: *Paschasius Radbertus Placidio suo salutem. Dilectissimo filio, & vice Christi præsidenti magistro.* Contra vero in aliis duobus, Corbejensi & Germanensi, absque alio titulo hæc legitur salutatio; *P. R. L. Monachorum omnium peripsema, dilectissimo filio*, &c. id est, *Paschasius Radbertus Levita Monachorum omnium peripsema;* qualem omnino inscriptionem Auctor in libris suis adhibere solet. At duo posteriores codices tanti non sunt, ut fidem abrogemus ceteris numero & antiquitate potioribus, qui Paschasii librum de Eucharistia *Placidio* nuncupatum commonstrant. Certe Sigebertus in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 97. & Trithemius in lib. 2. de viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap. 55. id tradunt; probantque insuper duo codices Colonienses, quibus usus est Nicolaus Mameranus, aliique quos Sirmundus editioni suæ adhibuit: nisi quod *Placidum* legunt, non *Placidium*.

16. Sed ne longius funem ducamus, nuper in manus meas pervenit copia membranei codicis Aniciensis Ecclesiæ pervetusti, prædictum Paschasii opus continentis, in quo non solum PLACIDII nomen reperitur, sed etiam quis fuerit Placidius iste, (quod nemo hactenus rescierat) designatur. Et quia hæc res non levis momenti est ad eucharisticæ controversiæ statum probe intelligendum, paullisper ejus codicis auctoritatem explicare juvat. In fronte libri de sacramento altaris exhibet primo versus Radberti ad Carolum Calvum, tum ejusdem Auctoris epistolam ad eumdem, qua librum pridem ab se compositum ipsi transmisit pro munere *ad superventura diei dominici festa*, hoc est (si non fallor) ad Natale Domini, pro more illius ætatis. Exordium hujus epistolæ, quam hic in Paschasii Elogio integram referam, ejusmodi est. *Domino præcellentissimo Regi humilis & exiguus* PASCHASIUS RADBERTUS *vester, etsi indignus Abbas ac Levita Domini, Monachorum omnium peripsema, salutem Rex inclyte vobis. Hinc inde, ut condignum est, ad superventura diei dominici festa missuri sunt auri, argentique, & vasorum diversi generis munera, necnon & variæ suppellectilis vestium ornamenta, atque falerata equorum, cæterorumque animalium quæque præcipua. Inter quos nimirum, etsi ultimus, fide devotus, quia monuistis, & mea, ut opto, vos delectant: decrevi, non ignavi ponderis metalli vestræ majestati munus offerre; sed libellum, quamvis exiguum corpore, magnum tamen de Sacramentis sacræ communionis, quem dudum* PLACIDIO *meo,* WARINO *Abbati, devoto & fideli vestro, consecrans, ideo sic communius volui stylo temperare subulco, ut ea quæ de sacramento corporis & sanguinis Christi sunt necessaria rescire, quos necdum unda liberalium attigerat litterarum, vitæ pabulum & salutis haustum planius caperent ad medelam. Nunc autem dirigere non timui vobis: quatenus nobis operis præstantior per vos exuberaret fructus mercedis pro sudore, cum per vos ad plurimos pervenerit commendatus, & gratia nobis responderit oblati muneris: quia pecunia verbi, sicut plenius, domine mi Rex, nostis, quantos repleverit suis sumptibus auditores, tantis copiosius in se amplificatur meritorum opibus. Qua de causa velim non levi animo ista perlegat vestræ sollertiæ magnitudo*, &c. Placidius idem qui Warinus.

17. Ex hoc fragmento & ex superioribus intelligitur, primo Placidium, cui liber de corpore & sanguine Domini nuncupatus est a Paschasio, esse Warinum, qui *ex nobilissimo Francorum atque Saxonum genere* ortus, veteris Corbejæ primo Mo- Notanda quædam.

Monachus, dein novæ Abbas fuit ab ineunte anno 826. quo sancto Adalgardo successit. Secundo Warinum jam Abbatem fuisse tum, cum ei dedicatus est liber, qui *Placidio vice Chisti præsidenti magistro* inscriptus est: ac proinde librum post annum 826. conditum fuisse & quidem anno 831. ex præmissis. Tertio scriptum fuisse in gratiam juniorum Corbejæ novæ Monachorum, *quos necdum unda liberalium attigeret litterarum*, Corbejæ, inquam, novæ apud Saxones, qui recens ad Fidem perducti fuerant. Quarto tempus quo Paschasius opus suum denuo recognitum, auctumque, (ut inferius in ejus Elogio dicemus) Carolo Calvo transmisit, non contigisse ante annum 844. quo veteris Corbejæ Abbas dictus est: siquidem Abbatem se in superiori epistola designat. Quinto denique nullo super Paschasiano libro motus ante id tempus excitatos, ut ex epistolæ serie colligere licet. Ex his etiam consequens est, Paschasium in epistola ad Frudegardum, ubi ait se *puero* cudisse hunc libellum; pueri nomine intelligere juniorem Monachum ac discipulum suum, eo modo, quo Alcuinus *Maurum* seu Rabanum *puerum* vocat in epistola 55, qui Rabanus tum Fuldensibus scholis præfectus erat. Sane Warinum Paschasii discipulum exstitisse patet ex epistola ipsi inscripta, in qua Paschasius Arsenium seu Walam laudans, subdit, *qui in fidei te mihi commisit ratione*: nempe eo tempore quo Corbejæ veteris cura, Adalhardo Abbate relegato, penes Walam præcipua erat sub Adalhardo juniore ex Epithapii lib. 1. cap. 13. Ex veteri quippe Corbeja in novæ regimen anno 826. translatus est Warinus, ut docet libellus de constructione novæ Corbejæ. Et quidem Monachum hunc, cui libellum suum dicavit Paschasius, jam tum promotæ fuisse ætatis, patet ex cap. 21. ubi ait, ipsum habere in sacramento, quo *infantiæ*, id est adolescentiæ suæ, *abluat fœditates*: immo & Sacerdotem fuisse satis innuit his verbis: *Quia Deo ordinante jam sacris adsistis altaribus, lava inter innocentes, non cum Pilato manus*. Quid multis? Placidius seu Warinus Abbas erat jam inde ab annis quinque, cum Paschasius librum suum ipsi dedicavit.

V.

18. Præter hoc opus, quod anno 831. scriptum esse prædixi, egit etiam Radbertus de SS. Eucharistiæ sacramento, tum in lib. 12. commentariorum in Matthæum, tum in epistola ad Fredugardum, (sic libri mss. pingunt, editi Frudegardum), quem Corbejæ novæ sub Warino Monachum fuisse non dubito, eum nempe qui *Frithudagus* appellatur apud Meibomium in Chronico Corbejensi: nam apud veteres proclivis est in nominibus propriis mutatio litteræ *d* in *th*, maxime apud Germanos, & litteræ *g* in *d*. Sic *Chrodegandus* fere legitur pro *Chrodegangus*, uti pro *Fredugardus* hoc loco *Frithudagus*. Nunc quo tempore utrumque opus mox laudatum ab auctore prodierit, operæ pretium est investigare.

Alia Paschasii scripta de Eucharistia.

Fredugardus quis.

VI.

19. Commentarios in Matthæum aggressus est adhuc Monachus, id est ante annum 844. quo Abbas renuntiatus est. Librum quintum, post interpolatum aliquamdiu opus, inchoavit Abbas, ut patet ex prologo: nonum & reliquos post abdicatum munus abbatiale resumpsit, Odone Abbate. Is Paschasio successit anno 851. quo Radbertus obiisse hactenus creditus est, tametsi non pauco tempore supervixit, ut suo loco demonstrabo. Post illud enim tempus scripsit quatuor posteriores libros in Matthæum, explanationem in psalmum *Eructavit*, & (si non fallor) commentaria in Threnos Hieremiæ, cum epistola ad Fredugardum, & libro secundo de gestis Walæ Abbatis; quæ omnia mediam fere partem ejus operum efficiunt: adeo ut ad annum fere 865. pervenisse dicendus sit, ut in ejus Elogio exponemus. Post abdicatum itaque Corbejensis Monasterii regimen, id est post annum 851.

Paf-

Paschasius a libro nono continuavit expositionem in Matthæum: deinde opus iterum intermissum resumpsit ab undecimo libro, & quidem *inter confinia ultimæ vitæ*, ut loquitur in prologo. Eodem tempore scripsit epistolam ad Fredugardum paullo ante suum ipsius obitum, qui ante annum 865. ut jam dixi, non videtur contigisse. Ex quo intelligitur, sub hunc annum ab ipso conditum fuisse librum in Matthæum duodecimum, in quo disserit de Eucharistiæ sacramento.

VII.

20. Hinc etiam consequens est, Paschasium Rabano Moguntino Archiepiscopo, qui anno 856. decessit, superstitem fuisse: ac proinde Paschasio vivente scriptas esse Rabani epistolas duas, unam ad Egilem seu Egilonem, tum Abbatem Prumiensem: alteram ad Heribaldum Autisiodorensem Episcopum, in quibus agit de Eucharistiæ mysterio. An vero etiam Ratramnus sive Johannes Scottus de corpore & sanguine Domini ante Radberti obitum scripserint, postea expendemus.

§. II.

Paschasii libri auctoritas & fides.

21. IN negotio controversiæ eucharisticæ tanta est necessitudo Radbertum inter & catholicam Fidem, ut fere perinde sit, hanc, an illum impugnare, aut defendere. Cum enim Romana Ecclesia Radbertum velut apostolicæ Traditionis hac in causa eximium interpretem & defensorem agnoscat; eum ex adverso hæretici ut Novatorem habent, lacessuntque. Berengarius in primis in ipsum infensissimus fuit, *ineptum* Paschasium, *erraticum*, & *erraticorum ducem* appellans, homo linguæ petulantioris. Neque reverentiores adversus eum Calvinistæ, qui Paschasium, ut realis Christi in Eucharistia præsentiæ auctorem, conviciis onerare solent. Hinc varios ipsi adversarios opponunt, quo probent eum contra receptam Fidem adinvenisse novam, cui libris editis restiterint Rabanus, Ratramnus, Johannes Scottus, magna nomina, quos catholica Ecclesia tunc temporis in honore habuit: nec ullus tunc eos, inquiunt, ob impugnatum Paschasium arguit erroris. Etsi vero Paschasii sententia sensim irrepserit in animos vulgi; semper tamen usque ad Berengarii tempus inventos esse viros doctos, qui pro avita religione steterint: quales sæculo decimo Ratherium Veronensem Episcopum, Herigerum Abbatem Laubiensem, & alios fuisse affirmant. Paschasii auctoritas in re eucharistica.

22. Jam quidem commentis istis (ut dixi) factum est satis, & invictissimis argumentis confirmata est catholica Fides & Paschasii religio: nec mihi tantum sumo, ut operam meam hac in causa necessariam esse putem. At quoniam de Radberto, ejusque sanctitate dicere mihi incumbit; has ab eo calumnias propulsare cogit ipsa officii mei ac loci hujus necessitas.

23. Ut vero Paschasii in libro suo constet auctoritas, inquirendum est, an & quos adversarios præ oculis habuerit, cum eum scriberet: an receptam & communem sui temporis Ecclesiæ Fidem declaraverit: quot & quales in se adversarios excitaverit.

I.

24. Quid causæ impulerit sive Paschasii discipulos, sive Paschasium ipsum ad petendum scribendumve hunc librum, operæpretium est accurate observare hoc loco: nempe ut exponeretur de Eucharistiæ Sacramento catholica doctrina in gratiam Saxonum puerorum recens ad Fidem conversorum, qui in Corbejæ novæ Monasterio educabantur. Hanc enim esse ejus libelli causam An hæreticos impugnet.

discimus ex superiori Paschasii epistola ad Carolum Calvum. Nec obstat, quod quosdam hæreticos notare videtur Paschasius in cap. 21. his verbis: *Nos autem catholice sensum ipsius Domini requirentes, non hæreticorum nænias sequamur, sed ejus qui ait: Accipite & comedite ex hoc omnes.* Quippe ita composita est tota ejus oratio, ut informantis ad pietatem, non decertantis ad refutationem, formam habere videatur. Procedit enim sedato, simplicique modo ad erigendum animum in tantum sacramentum; non contento & concitato illo genere, quod in disputationibus adhiberi solet.

25. Præterea in exitu sæculi octavi, aut noni initio nulla legitur exorta hæresis contra Eucharistiam, nisi quod Alcuinus in Confessione Fidei, quam Petrus Franciscus Chiffletius vulgavit, aliquam designare videtur his verbis, quæ habentur in parte 4. *Adverte jam tandem, o perversarum mentium perversa doctrina, & noli surda aure & incircumciso corde præterire quod dicitur: Qui manducat me. Suam nimirum, & non aliam carnem demonstrat. Si enim hoc non esset, nequaquam mysterium illud tam mirabile & ineffabile atque incomprehensibile dici posset. Qui Deum credit omnipotentem, credit utique eum facile posse de re aliqua quod vult facere. Si hoc non esset ita, comprehendi sensu, & verbis dici certe potuisset. Verum quia longe aliter se habet veritas tanti mysterii, quam tu hæretico decepta spiritu arbitreris, recte dicitur mysterium fidei.* Scio viros doctos nonnullos dubitare de hujus operis auctore. At eorum exceptiones tanti non sunt, ut iis subscribere cogamur, ut alias demonstravi Disquisitione singulari in Analectorum tomo 1.

26. In his duobus locis etsi mentio fiat hæreticorum, & hæreticæ doctrinæ; non tamen nova hæresis, sed ad summum vetus aliqua designatur; aut potius dubia fides quorumdam falsorum Catholicorum, qui etsi hæreticum dogma publice non profiterentur, haud tamen rectam fidem haberent. Certe hos tantum, quos postremo loco dixi, intellexisse videtur Paschasius, ut fidem faciunt epistolæ ad Fredugardum hæc verba: *Et ideo quamvis ex hoc quidam de ignorantia errent; nemo tamen est adhuc in aperto, qui hoc ita esse contradicat, quod totus orbis credit & confitetur.* Aut certe hæreticorum nomine ambo, Alcuinus scilicet & Paschasius, veteres hæreticos intelligunt Nestorianos, quos erravisse circa hoc sacramentum itidem existimavit Lanfrancus in Dialogo adversus Berengarium, ubi ait, *paucis annis post obitum beati Augustini*, immo vivente etiam tum Augustino, *tempore Cælestini Papæ & Cyrilli Alexandrini Episcopi*, ortas fuisse hæreses duas, seu potius unius hæreseos sectas duas, quarum asseclæ consentiebant quidem, *panem & vinum in veram filii hominis carnem verumque sanguinem converti*: sed alios hoc nomine *filii hominis* intellexisse *quemlibet hominem, sive justum, sive peccatorem, in cujus carnem & sanguinem conversa terrena substantia sumeretur in remissionem peccatorum: alios non hunc esse de turba quemlibet hominem: sed virum justum, sanctificatum, a communi hominum per suam celsitudinem segregatum.* Adversus quos Synodus Ephesina canonem scripserit, & Nestorio Episcopo, tamquam hæreticorum signifero, transmiserit in hæc verba: *Ad benedictiones mysticas accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrum Redemptoris effecti: non ut communem carnem suscipientes, quod absit, nec ut viri sanctificati & Verbo conjuncti secundum dignitatis unitatem, aut secundum divinam possidentis habitationem: sed vere vivificatricem, & ipsius Verbi propriam factam*, &c. Et vero Nestorianos non recte omnino sensisse de Eucharistiæ sacramento opinatur eruditus vir Johannes Garnerius Societatis JESU, in Dissertatione 1. de hæresi & libris Nestorii: ubi Nestorium impanationis errorem docuisse; Nestorianos vero sensim ad recentiorum Calvinistarum dogma defecisse colligere sibi visus est, tum ex Theodoriti Nestorio addicti argumento proposito in dialogo Eranistæ; tum ex testimonio Leontii de Theodori Mopsuesteni sectariis. Non ergo Nestoriani admisissent veram panis & vini

Lanfranci sententia de Nestorianis expensa.

vini conversionem in carnem & sanguinem hominis cujuscumque, ut putavit Lanfrancus: qui certe non bene intellexisse videtur dogma Nestorianorum, cui Ephesinus hic canon opponitur. Quia enim duas in Christo personas admittebant Nestoriani, purumque hominem sola unione morali cum Verbo conjunctum confitebantur; consequens erat, ut in Eucharistia nonnisi hominis justi, licet non alterius quam Christi, corpus & sanguinem exsistere affirmarent: quod ipsorum dogma Ephesini Patres, & cum eis Cyrillus Alexandrinus Episcopus impugnat anathematismo 11. Unde Vigilius Tapsensis Episcopus in lib. 5. adversus Eutychetem: *Cyrillus hoc catholice præcepit... ut carnem dominicam proprie Verbi, qui ex Deo natus est, esse credamus, & non alterius cujusdam tamquam conjuncti ei secundum dignitatem, in quo veluti extrinsecus divinitas habitaverit, sicut in unoquoque Sanctorum: & ob hoc nos vivificatricem dominicam carnem debere asserit confiteri, quoniam propria facta est vivificantis Verbi*. Denique ut ad propositum me referam, fortasse Alcuinus, Paschasiusque in præcitatis locis non alios intellexerunt, quam Nestorianos, jure vel injuria erroris in Eucharistiam a nonnullis affectos; aut falsos Catholicos, qui sensuum & pravæ rationis præstigiis seducti, hæresim mente facile concipiunt, tametsi eam verbis non disseminent. Ego vero posteriorem hanc de Paschasii mente sententiam præferendam existimo: propterea quod de præmisso Ephesinæ Synodi decreto ipse agens in epistola ad Fredugardum, hunc Nestorianis errorem nullatenus imputat: sed tantum ex illo Synodi decreto convinci ait (quod quidem apertum est) realem Christi corporis in Eucharistia præsentiam. Paschasii scopus.

II.

27. At quidquid demum his *hæreticorum næniis* intellexerit Paschasius; sive malos Catholicos, sive Nestorianos, seu novos hæreticos designaverit; non aliam tradidit suo in libro de Eucharistia doctrinam, quam Ecclesiæ universæ.

28. Tria potissimum docet hoc in opere Paschasius, quæ statim ab initio libri exponit: nimirum verum corpus & sanguinem Christi Domini exsistere in Eucharistia: panis & vini substantiam facta consecratione non superesse: ipsumque corpus non aliud esse, quam quod de Maria Virgine natum est. Hæc paucis comprehendit in hunc modum. *Licet figura panis & vini hic sit, omnino nihil aliud, quam caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt. Unde ipsa Veritas ad discipulos hæc inquit: Caro mea est pro mundi vita. Et, ut mirabilius loquar, non alia plane, quam quæ nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulcro*. Tria alia ex his consequentia etiam docet, scilicet Christum *in mysterio quotidie veraciter immolari* in capitibus 2. 4. & 9. Eucharistiam *& veritatem esse & figuram* cap. 4. denique *secessui obnoxiam non esse* cap. 20. Libri ejus summa fides.

29. Præsentiam (quam vocamus) realem & transsubstantiationem ita asserit, ut si quis non credat, *impio deteriorem* esse nuntiet cap. 12. & in epistola ad Fredugardum *Sanctorum fidem* appellet: secus sentientes *contra ipsum Dominum & contra omnem Ecclesiam* agere. Denique in commentario super Matthæum, neminem esse, *qui in aperto hoc ita esse contradicat, quod totus orbis credit & confitetur*. Atqui non ignorabat Paschasius, quid de Eucharistia tum sentiret Ecclesia: neque vero eo impudentiæ prolapsurus fuisset, ut fingeret ita sentire Ecclesiam omnem, si alia tum fuisset Ecclesiæ fides. Pronum quippe & familiare Novatoribus est, sui temporis Ecclesiam arguere, Fideles a recepta persuasione revocare, & se primos demum rectæ Fidei jactitare auctores, aut certe avitæ religionis instauratores. Ut vero quisquam a recepta Fide recedens dicere ausus sit, se cum sui temporis Ecclesia omni convenire; hactenus forsan inventus est nemo, nisi

quidam recentiores Calvinistæ, qui Græcos hodiernos, sed longe distantes, secum de Eucharistia consentire ausi sunt affirmare, reclamantibus undique Græcis, & testimonia publica proferentibus in exsecrationem male impacti erroris. At vero Paschasius, non unum terræ angulum, singularesve Ecclesiæ populos, sed *totum orbem* Christianum, nemine in aperto contradicente, confiteri dicit, quod ipse sentiebat, scribebatque. Denique Paschasium omnibus sui temporis Gallicanis Episcopis venerabilem fuisse constat cum ex aliis multis, tum ex privilegio, quod Synodi Parisiensis Patres viginti ipsius rogatu Corbejensi Monasterio contulerunt, cum eximio elogio ejus Monachorum, qui sine dubio Magistri ac Præceptoris sui doctrina imbuti erant.

III.

Objectiones diluuntur.

30. Opponit multa Claudius Carentonensis Minister, quibus suspectam reddat Paschasii fidem, probetque eam cum sui temporis Ecclesia non concordare. Neque hoc significare Paschasium, cum ait secum sentire omnem Ecclesiam. Hoc enim dictum esse de prisca Ecclesiæ Fide, seu de Patribus antiquioribus, quos in partes suas Paschasius falsis commentariis detorquere conabatur. Hujus rei argumentum esse, quod numquam in testimonium adducit sui temporis Fideles, Episcopos nullos, non Abbates, Presbyterosve, aut Monachos: quod tamen præstare debuisset, si id quod de Ecclesiæ Fide asserit, ad præsentem retulisset.

31. Verum si hæc argumentandi ratio valet, æque pugnat adversus Calvinistas, qui Ratramnum ad se trahere conantur. Ratramnus siquidem, ut Calvinistæ contendunt, nec diffitentur Catholici plerique, librum unum de corpore & sanguine Domini scripsit adversus Paschasium, Catholicus (inquiunt) adversus Novatorem. Ut sit sane. At ostende quos Episcopos, quos Abbates, Presbyteros aut Monachos sui temporis vocet in testimonium. Frustra quæras. Dicat saltem secum sentire Ecclesiam omnem, ut Paschasius dixit. Ne verbum quidem: nisi quod ait sequi se *majorum auctoritatem*, id est antiquorum quos laudaverat Patrum, non propriam *præsumptionem*: quod Novatoris indicium & argumentum Claudius in Paschasio se deprehendisse putabat.

32. At videamus, Paschasius in præcitatis locis an Ecclesiam sui temporis intelligat, an superioris. Opponit errantes *quosdam*, id est paucos, ceteris recte sentientibus: quos utrosque eodem tempore vixisse & oppositionis ratio, & contextus ipse declarat. *Ideo*, inquit Paschasius, *quamvis quidam de ignorantia errent, nemo tamen est adhuc in aperto qui ita hoc esse contradicat, quod totus orbis credit & confitetur. Quosdam* illos qui errabant, Paschasii tempore exstitisse hinc manifestum est. Ergo id quod ex adverso de totius orbis confessione affirmat, reliquis hominibus, id est universæ ejusdem temporis Ecclesiæ, aptandum est.

33. Neque porro Paschasio necessarium erat, Episcopos, Abbates, Presbyteros, aliosve sui temporis homines adsciscere in testimonium. Satis enim comprehenduntur omnes *totius orbis* nomine: & personarum studiosa illa enumeratio in re non dubia, qualis erat tum Ecclesiæ de Eucharistia Fides, omnino superflua, aut suspecta fuisset. Nam omnes & singulos recensere infinita res; & designare tantum aliquos, partium studiis obnoxia censeretur.

34. Quid? quod Episcopi Synodi Parisiensis satis aperte contestati sunt, se Radberti doctrinam fidemque probare: siquidem multis annis post scriptum librum de corpore & sanguine Domini privilegium ipsi concesserunt cum eximia commendatione. Quid? quod Lupus Abbas Ferrariensis, vir religiosissimus, eum *dilectissimum* & *bonis omnibus amplectendum* vocat in epistolis 56. & 57. Quid? inquam, quod Engelmodus Episcopus in carmine de ejus laudibus condito, ipsummet *Ecclesiæ columen* appellat, *Religio-*

gionis apicem, Fidei fortissimum umbonem & jubar, virum, quem *non deturpet mentita fidem simulatio, sed pia simplicitas & virtus recti conscia* exornet; quem etsi *Imperii fasces & Regni fulgens gloria*, id est Rex & optimates, *venerarentur*; numquam tamen inflaret *ventosus favor*. Nihil sane illustrius dici poterat ad commendandam probandamque Radberti fidem.

35. Hic ostendere possem multos ejus temporis Episcopos, in his Hincmarum Archiepiscopum Remensem, cum Radberto in Fide Eucharistiæ consensisse, nisi actum agere viderer. Sed tamen duo illustrium istius temporis virorum testimonia prætermittere non possum, quæ jam in Disquisitione de Alcuini confessione commemoravi. Primus est Paulus Diaconus, Casinensis Monachus, Radberti natu major; qui in libello de vita sancti Gregorii Papæ primi cognomento Magni, de Eucharistia hæc habet. *Præscius Conditor noster infirmitatis nostræ, ea potestate qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper virginis Mariæ operante sancto Spiritu fabricavit; panem & vinum aqua mixtum, manente propria specie, in carnem & sanguinem suum, ad catholicam precem, ob reparationem nostram Spiritus-sancti sanctificatione convertit*. Nemo catholicam Fidem clarius signantiusve exprimère poterat. Alter est Haimo Halberstadensis Episcopus, qui in tractatu de corpore & sanguine Domini, edito in Spicilegii tomo 12. ita effatur. *Credimus itaque & fideliter confitemur & tenemus, quod substantia illa, panis scilicet & vini, per operationem divinæ virtutis substantialiter convertatur in aliam substantiam, id est in carnem & sanguinem*. Hæc aliaque Haimonis verba manifeste demonstrant, veram corporis Christi præsentiam veramque substantiæ panis & vini conversionem in Eucharistia ab ipso creditam: nec privatam dumtaxat, sed publicam & communem totius Ecclesiæ persuasionem fuisse. Ex quibus perspicuum est, Radberti majores & æquales hac in re cum eo penitus consensisse. Id vero confirmatur ex cap. 2. Concilii Celichitensis anno 816. in Anglia celebrati, ubi Eucharistia *corpus & sanguis Domini nostri Jesu-Christi* esse asseritur. Luculentus hac de re locus est in Compendiensi commentario Anonymi in Pauli epistolas, ab annis amplius octingentis manu scripto, in quo super epistolam ad Corinthios primam, in hæc verba, *Accipite & manducate, hoc est corpus meum*, ita legitur. *Sicut caro Christi, quam assumpsit in utero virginali, verum corpus ejus est, & pro nostra salute occisum: ita panis, quem Christus tradidit discipulis suis, omnibusque prædestinatis ad vitam æternam, & quem quotidie consecrant Sacerdotes in Ecclesia, cum virtute divinitatis quæ illum panem replet, verum corpus est Christi. Nec sunt duo corpora illa caro, quam assumpsit, & iste panis: sed unum verum corpus Christi faciunt, in tantum ut dum ille frangitur & comeditur, Christus immolatur & comeditur; & tamen vivus manet. Et sicut illud corpus quod in cruce positum pro nostra salute & redemptione est immolatum: ita quotidie ad nostram salutem & redemptionem iste panis Deo offertur: qui licet panis videatur, corpus est Christi*. Nihil luculentius afferri potest auctoritate hujus Anonymi, quem tempore Paschasii vixisse conjicio ex illa quam asserit unius corporis (ut sic loquar) identitate, de qua tunc lis erat.

MS. Compend. n. 19.

36. Ad hæc duplex aliud argumentum in Paschasium urget Claudius ex illis verbis epistolæ ad Fredugardum. *Tu autem velim relegas libellum nostrum de hoc opere, quem olim te legisse dicis: & si quid in eo reprehenderis aut dubitaveris, relegere non pigeat: quia etsi nihil in eo legentibus dignum scripsi, quem cuilibet puero dedicavi; tamen ad intelligentiam hujus mysterii plures, ut audio, commovi*.

37. Frigidum est quod primo loco hinc deducit Claudius, Paschasium, si sui temporis doctrinam tenuisset, non postulaturum fuisse a Fredugardo, ut si quid reprehensione dignum in suo scripto deprehendisset, sibi significaret. Frigida, inquam, est objectio hæc. Neque enim Fredugardi censuram postulat Radbertus ad examinandam Fidem ac doctrinam suam, sed ad probandum modum tractandi res, qui obnoxius est erratis humanis. Sic Agobardus Lugdunensis Antistes suum ipsius librum adversus Felicem Urgelitanum

num Episcopum offert Ludovico Augusto discutiendum, *ut vestro*, inquit, *acerrimo ingenio probetur, aut improbetur*: non rem ipsam Imperatoris examini subjiciens, (neque enim dubitabat Agobardus eam esse catholicam Fidem, quam post Conciliorum definitionem propugnabat) sed orationis seriem & argumentorum formam, ut probaret, an rectæ Fidei & materiæ dignitati convenirent. Infinita sunt id generis veterum exempla, qui libros suos, de Fidei mysteriis quantumvis certissimis conscriptos, aliis examinandos, corrigendosque offerebant. Sic Theodoritus suum in Pauli epistolas commentarium amico suo direxit, *non ut prudenti auditori, sed ut sapienti veroque judici. Et quemadmodum*, ait, *aurifices ad lapidem aurum admovent, cum probare volunt, an purum sit & excoctum: sic ego ad pietatem tuam commentarium misi, scire avens, rectene se habeat, an aliqua egeat purgatione*. Sic Eulogius Cordubensis *Documentum martyrii*, in gratiam Floræ & Mariæ scriptum, fratris sui Alvari censuræ subjiciens: *Tuum est*, inquit, *frater charissime, huic volumini auctoritatem donare: quia priusquam earumdem virginum adiret obtutus, tuo elimari eum judicio volui, ne forte errore nescientiæ in aliquibus repugnaret catholico dogmati*. Et in fine Apologetici Martyrum ipsos Martyres alloquens: *Et si fortassis error contrarius Fidei in qualibet parte libelli emerserit, Dominus vestro interventu mihi parcat, vos quæso, quibus innocentia cordis mei non latet: præsertim cum non nesciam, prudentes plerumque incurrere sermonis lapsum, ubi animus non gerit errandi affectum*. Egregia plane sententia, quæ Paschasio jure aptari potest. Eodem modo affectus erat Alcuini animus, qui licet prima religionis Christianæ dogmata defenderet; humanæ tamen infirmitatis conscius libros suos Carolo Magno in primis exigendos offerre solitus erat, ut libellum contra hæresim adoptionis ex epistola 15. in qua David Regi, id est Carolo Magno, gratias agit, quod libellum istum sibi recitari fecisset, *& quod notari jussisset errata illius, & remisisset ad corrigendum*. Quantos egisset triumphos Claudius Minister, si idem de Paschasii libro contigisset. Et tamen errata illa non ipsam Fidei de Christo Dei filio sententiam, quæ sine dubio in Alcuino rectissima erat, attinebant; sed humanos lapsus, qui scriptoribus in quovis argumento accidere solent. Edenda est propediem a V. Cl. Stephano Baluzio alia ejusdem Alcuini epistola itidem ad Carolum Magnum, qua ejus examini eumdem libellum, idest opus librorum septem adversus Felicem, subjicit. Sed diutius hæreo in facili argumento, quod uno verbo confici satius erat. Sed quando huc nos adduxit adversariorum objectio; longe validius hæc regeri posset in Ratramnum, quem partium suarum fautorem, tametsi perperam, jactitant Calvinistæ: cum librum secundum de corpore & sanguine Domini ita concludit, Carolum Calvum affatus. *Quæ si probaveritis catholice dicta, vestræ meritis Fidei deputate, quæ deposita regalis magnificentiæ gloria non erubuit ab humili quærere responsum veritatis. Sin autem minus placuerint, id nostræ deputetur insipientiæ, quæ quod optavit, minus efficaciter valuit explicare*. Hæc, inquam, cum rem ipsam spectare videantur, validius in Calvinistas retorqueri poterant, si ejusmodi argutiis liceret immorari.

Theodoret. epist. 1.

Eulog. epist. 2.

38. Aliud argumentum ex præmissis verbis desumit Claudius, ut probet Paschasium fuisse Novatorem: quod scilicet, uti ipse dicit, *ad intelligentiam hujus mysterii plures commoverit*.

39. At si hoc nomine Paschasius dicendus est Novator, Novatores etiam dicendi sunt, quicumque Ecclesiæ rude vulgus Fidei elementis informant, & verbis, & scriptis. Hoc enim modo commoventur, non solum rudes & indocti, sed etiam docti ad mysteriorum intelligentiam pleniorem, majoremque venerationem. Et certe eo loci Paschasium id solum velle constat, cum ait multos ex suo libro *ad intelligentiam hujus mysterii* fuisse commotos. Hanc enim intelligentiam in eo reponit, non solum ut discernamus corpus Christi Domini a cibo communi, quod ad Fidem pertinet; sed ut intelligamus, *mysticum Christi corpus quanta polleat dignitate, quantaque præemineat virtute*: quod utrumque Catholicorum auribus sæpius inculcatur, nec ab his

his unquam capitur satis. Neque vero mirum, si id suo tempore ex lectione & usu libri sui accidisse dicat Radbertus; cum idem judicium de eo tulerit centum post annis sanctus Odo Abbas Cluniacensis, qui relatis aliquot locis ex libro Paschasii in collationum lib. 2. capitibus 30. & 31. ita subdit. *Hæc & alia multo plura Paschasius ex dictis Patrum ad reverentiam ipsius mysterii commendandam, atque majestatem ejus demonstrandam conscripsit: quæ si quis licet sciolus, legerit; tanta, credo, discet, ut de hoc mysterio parum se eatenus cognovisse putet*. Certum est sanctum Odonem hic agere de Catholicis Eucharistiæ fide imbutis: quibus tamen adeo proficuam fore dicit Paschasiani libri lectionem, ut eo perlecto de hoc mysterio parum se eatenus cognovisse confessuri sint.

40. Urget Claudius, Paschasium loqui, non solum de perfectiori Sacramenti notitia, verum etiam de ipsa fide mysterii, ad quam multos fuisse commotos scribit: quippe qui in suo libro non tantum *quid ad scientiam*, quæ rei perceptio clarior est; sed & *quid ad fidem* Sacramenti pertineat, explicare intendit, ut patet ex capite 2. ubi ait neminem Fidelium ignorare debere, *quid ad fidem, quidve ad scientiam in eo pertineat*.

41. Ita quidem habet Paschasius in cap. 2. sed locus alter, in quo ait plures *ad intelligentiam hujus mysterii* fuisse commotos, exstat in epistola ad Fredugardum. Porro an hoc referendum sit ad ipsam fidem, an solum ad scientiam, nusquam dicit Paschasius. Immo *intelligentiæ* vocabulum satis declarat, hunc locum de majori Sacramenti notione intelligendum esse. Quamquam etsi concedamus dixisse Paschasium, multos ex lectione libri sui ad fidem hujus mysterii fuisse commotos; non video inde consequi ipsum esse Novatorem. His enim verbis tantum significaret, multos Catholicos dubiæ fidei ex ea lectione adductos fuisse ad hujus Sacramenti veram, certamque persuasionem, tum ob traditionem & auctoritatem Patrum, tum ob argumenta & rationes pias ab Auctore propositas, quæ ipsis antea ignota fuissent. Nullus enim ante Paschasium tam accurate, aut pias credendi rationes, aut Patrum testimonia in unum collegerat. Aut certe id intelligit de Saxonibus recens ad Fidem adductis, in quorum maxime gratiam libellum suum condiderat.

42. Aliud argumentum objicit Claudius ex epistola Paschasii ad Fredugardum, dicentis, quosdam circa hoc Sacramentum *de ignorantia errare*: immo non quosdam tantum, sed *multos ex hoc dubitare, quomodo Christus integer maneat, & hoc corpus Christi & sanguis esse possit*.

43. At error quorumdam illorum erat *de ignorantia Fidei* & Traditionis Ecclesiæ, quam Traditionem non satis perspectam habebant: & multorum dubitatio nascebatur ex naturali conditione ingenii humani, quod rebus difficilioribus ægre fidem accommodat: quale est illud quod subdit Paschasius, *quomodo Christus integer maneat, & hoc corpus Christi & sanguis esse possit*. Uno verbo ignorantia hæc erat maxime penes neophytos Saxones, ut mox dicebam.

44. Fatendum est tamen quosdam Paschasii libro restitisse, quos ipse designat in Matthæi caput 26. dicentes, *non in re esse veritatem carnis Christi vel sanguinis, sed in sacramento; virtutem quamdam carnis, & non carnem; virtutem sanguinis, & non sanguinem*. Contra quos multa congerit Paschasius, *quia*, inquit, *audivi quosdam me reprehendere, quasi ego in eo libro, quem de Sacramentis Christi edideram, aliquid his dictis*, id est verbis Christi, *plus tribuere voluerim, & ejus per singulos membra dividere concisa vel dispersa*.

45. Ex his Paschasii verbis tria colligimus. Primum, aliquos homines non omnino probasse ejus librum de corpore & sanguine Domini. Alterum est, eos sensisse, in Eucharistia non contineri veritatem carnis Christi & sanguinis; sed utriusque virtutem dumtaxat, figuramque. Tertium, id rumore delatum ad Paschasium, non editis libris, & quidem annis amplius vi-

viginti post scriptum librum. *Audivi*, inquit, *quosdam me reprehendere*, &c. quibus verbis consonant ea, quæ postea scripsit ad Fredugardum, neminem adhuc *in aperto* contradixisse. Unde inquirendum est, quos adversarios habuerit Paschasius: quo tempore libros ediderint contra ipsum: ac demum qua in re eorum controversia versaretur. Quia vero hac in controversia non levis momenti est Anonymi Cellotiani auctoritas, primum agendum videtur de nomine & ætate hujus Auctoris.

§. III.

De nomine & ætate Anonymi Cellotiani.

46. ETsi Anonymus iste ingenio plane mediocri & vulgari eruditione præditus fuerit; fatendum est tamen, ipsius testimonium non parum valere ad illustrandas sæculi noni ac decimi controversias: maxime si sæculo decimo, ut quibusdam visum est, eum vixisse constet. Auctor enim iste, qui Anonymus Cellotianus vulgo appellatur, propterea quod ab erudito Cellotio vulgatus primum est in Appendice ad historiam Gothescalci; quatuor potissimum docet de his controversiis. Primum, Rabanum Moguntinum Archiepiscopum, & Ratramnum scripsisse adversus Paschasii sententiam, asserentis, in Eucharistia idem esse corpus quod natum est de Maria virgine: quod etiam Anonymus iste impugnat. Secundum, Stercorariorum auctores esse Heribaldum Autisiodorensem Episcopum, qui *rem turpiter proposuit* Rabano; & Rabanum ipsum, qui *turpius assumpsit*, & *turpissime conclusit*: quos etiam Auctor refutare conatur. Tertium, hoc commentum revixisse tempore ipsius Anonymi. Quartum, vere Christi corpus & sanguinem nihilominus in Eucharistia contineri. Hæc quanti momenti sint nemo non videt: ac proinde aliquod operæ pretium fore putavi, si antequam agam de Paschasii adversariis, hujus Anonymi nomen ætatemque, (quod utrumque apud studiosos controversum) significem.

I.

47. Duobus modis perductus sum ad notitiam istius Auctoris, conjecturis scilicet, & libris manuscriptis. HERIGERUM Abbatem Laubiensem esse libri Cellotiani auctorem mihi suadebant conjecturæ tres. Prima ex Chronici Laubiensis Continuatore & Sigeberto, apud quos Herigerus *multa Catholicorum Patrum scripta de corpore & sanguine Domini contra Radbertum congessisse* memoratur: qualia contigerit Anonymus Cellotianus, Hieronymi scilicet, Augustini & Fulgentii, ad suadendum, non omnino idem esse in Eucharistia corpus Christi, quod de Maria virgine natum est. Secunda ex prologo Gerardi Abbatis in vitam sancti Adalhardi Corbejensis Abbatis. Gerardus quippe laudato Paschasii libro de corpore & sanguine Domini, subdit hæc verba. *Hic autem qualis fuerit & quantus, in quadam epistola testatur Abbas Laubiensis* HERIGERUS, *qui eo tempore inter sapientes habebatur celeberrimus*. Et Paschasius multis laudatur in libro Cellotiano, qui justæ epistolæ modum, formamque non excedit. Vivebat porro Gerardus, Silvæ-majoris Abbas sanctus, medio sæculo undecimo, post Herigerum annis fere quinquaginta. Tertiam conjecturam cepi ex quodam antigrapho nostro, exscripto ex Laubiensis Bibliothecæ exemplari: in quo Paschasii Radberti liber de corpore & sanguine Domini, qui in aliis libris editis & MSS. paucioribus capitulis constat, in nonaginta novem capitula dividitur. Ex quo conjiciebam, esse ipsummet exemplar visum Anonymo Cellotiano, dicenti, Paschasii libellum *ad centum fere capitula* protensum fuisse: ac proinde locum, uti & cetera, Herigero Abbati Laubiensi convenire.

48. Hæc

48. Hæc in primis causa fuit, ut in itinere Belgico, quod rei litterariæ causa ante annos aliquot suscepi, diverterim ad Laubiense Monasterium ad Sabim fluvium situm, in confinio Hannoniæ, Teorasciæ, & ditionis Leodicensis : ubi ægre tandem inveni exemplar veterrimum Ratramani libri de corpore & sanguine Domini, quod etiam avide perquirebam. De Anonymo Cellotiano nihil occurrit, nisi quod in Indice librorum Monasterii anno 1049. ordinato adscriptam reperi ERIGERI *Abbatis Exaggerationem Auctorum de corpore & sanguine Domini*. Dein lustrato Alnensi Monasterio Cistertiensis Ordinis, itidem ad Sabim sito, in quo insignis est Bibliotheca librorum cum veterum, tum recentiorum, contuli me ad Gemblacense Brabantiæ Monasterium, ubi votis meis factum est satis. Acceptus enim in Bibliothecam magna cum humanitate & comitate reverendissimi domini Abbatis & loci Monachorum, inveni quemdam librum ante annos quingentos manu exaratum, in quo subjecti Auctores & sequentia opuscula continentur. *Ambrosius de mysteriis & de Sacramentis. Radbertus de corpore & sanguine Domini. Cujusdam epistola* itidem *de corpore & sanguine Domini*, incipiens ab his verbis: *Intuentes sententiam Apostoli, qua dicitur: Animalis homo*, &c. quæ aliaquæ verba ab Anonymo Cellotiano referuntur sub nomine *cujusdam Sapientis*. Tum *dicta cujusdam Sapientis de corpore & sanguine Domini adversus Ratbertum*. Alterius item Anonymi fragmentum de eodem Sacramento. Postea DICTA DOMNI ABBATIS HERIGERI *de corpore & sanguine Domini*, hoc exordio: *Sicut ante nos dixit quidam Sapiens, cujus sententiam probamus, licet nomen ignoremus*, &c. quod initium est libri Cellotiani, cujus proinde auctorem Herigerum Abbatem Laubiensem affirmare non vereor, mecumque affirmare non cunctabuntur, ut spero, viri studiosi. Sequuntur in eodem codice excerpta quædam, tum *ex libro Confessionum domni Ratherii de corpore & sanguine Domini*; tum ex commentariis Haimonis in epistolam ad Corinthios, cum Micrologo & Lanfranci Dialogo contra Berengarium. Hæc singillatim admonuisse juvat ad probandam fidem meam, ut in posterum constet de nomine Anonymi Cellotiani, quem HERIGERUM esse idoneis, ut puto, argumentis ostendi.

II.

49. Superest inquirere tempus, quo vixit Herigerus, cujus ætatem discimus ex Continuatore Chronici Laubiensis in hæc verba. *Obiit Fulcuinus Abbas anno dominicæ Incarnationis* 990. *Post hunc* HERIGERus *substitutus est cujus virtutum dotes describere superfluum puto, cum apud exteros etiam, & vita & scientia clarus exstiterit. Scripsit gesta Pontificum Leodiensium* . . . . *Congessit etiam contra Ratbertum multa Catholicorum Patrum scripta de corpore & sanguine Domini. Obiit in senectute bona anno Incarnationis dominicæ* 1007. *pridie Kalendas Novembris*, &c.

III.

50. Qua occasione libellum seu epistolam istam scripserit Herigerus, docet initio his verbis. *Fidei integritate monente provocamur respondere, de quo dignum est non tacere: videlicet de mysterio corporis & sanguinis Domini, dicentibus quiqusdam idem esse quod sumitur de altari, quod & illud quod natum est ex Virgine; aliis autem negantibus, & dicentibus aliud esse: quibusdam etiam diabolica inspiratione blasphemantibus, secessui obnoxium fore*: id est *esse*, ne quis in verbo ludat cum nonnullis, quasi id ex consequenti tantum dixerit Herigerus. Hoc enim sensu *fore* pro *esse* sumitur passim apud infimæ Latinitatis Auctores; & quidem apud Herigerum ipsum in ejusdem libelli cap. 4. ubi ait, *naturalem scilicet carnem Christi quæ sumitur de altari, eamdem fore quæ de Virgine nata est*. Hinc intelligimus, easdem contro-

tro-

troversias, quæ sæculi noni homines distraxerant, denuo recruduisse, aut certe necdum sopitas fuisse sæculo decimo, quo Herigerus vivebat. Quia vero magni momenti est scire, quo in sensu hæc controversia fuerit agitata, eam prius recte statuere oportet, quam ad singulos Paschasii adversarios descendamus.

§. IV.

In quo sita fuerit controversia Paschasii ejusque adversariorum, disceptantium, an corpus Christi in Eucharistia sit illud idem quod natum est ex Maria virgine.

Vocum pugnæ generant lites,

51. SÆpe contingit in re litteraria, ut nova & inusitata quæstione exorta commoveantur studiosorum animi, & in varias factiones scindantur, non tam sententiarum varietate distracti, quam discrimine vocum, quæ litis materiam ferventioribus subministrant. Id vero maxime advertere licet in negotio religionis, ubi suspecta sunt, & merito quidem, ipsa etiam nova & inaudita vocabula, quæ contentiones in Ecclesia generare solent. Hoc cum aliis prope infinitis, tum maxime ejus, quam præ manibus habemus, quæstionis exemplo probari potest.

ut in hac quæstione.

52. Quippe ante Paschasii librum de corpore & sanguine Domini confitebantur Catholici omnes, Christi Domini verum corpus, verumque sanguinem revera exsistere in Eucharistia; itemque panem & vinum in illa converti: at nemo Paschasii tempore illud corpus esse idem quod ex Maria virgine natum est, tam diserte asserere auditus fuerat. Id quidem antea tradiderant ex Patribus non pauci: sed ignota erant illo ævo, aut certe non observata eorum hac de re testimonia. Quapropter cum Paschasius in libro suo tam fidenter & asseveranter illud docuisset; hujus rei novitate (ut sibi videbatur) commoti sunt quidam viri docti haud incelebres, qui scriptis editis hanc ejus sententiam acriter impugnarunt. Eam tuebatur Paschasius Ambrosii testimonio, adversariis non ita perspicuo, ex libro de mysteriis cap. 9. ubi hæc legimus. *Liquet igitur quod præter naturæ ordinem Virgo generavit, & hoc quod conficimus, de Virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus* JESUS *natus ex Virgine? Vera utique caro Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est: veræ ergo illius carnis sacramentum est.* Ex hoc loco Paschasius ita sententiam suam in cap. 1. expressit, citato ad marginem Ambrosio: *Unde ipsa Veritas ad discipulos ait: Hæc, inquit, caro mea est pro mundi vita. Et ut mirabilius loquar; non alia plane, quam quæ nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulcro. Hæc, inquam, ipsa est.* Ubi hæc sententia prodiit in vulgus, nonnullis displicuit, in primis Rabano, Ratramno, Anonymo cuidam, aliisque Paschasii sæculo, nec omnino probata Herigero in sæculo sequenti: qui omnes eam sententiam scriptis adorti sunt, hac præsertim ratione commoti, quasi Paschasius id commisisset contra veterum auctoritatem, Ambrosii loco non ad verbum, sed ad sensum allato, nec exposito. Quin etiam eo progressi sunt nonnulli, ut non solum Paschasium hac de re vocarint in causam, sed Ambrosium ipsum, veluti ejus patronum, minus reverenter habuerint. In his occurrit Anonymus quidam, cujus scriptionem adversus Paschasium reperi in ms. codice Gemblacensi. *Illud*, inquit, *in eo libro*, scilicet Paschasii, *mihi prius fateor inauditum reperiri sub nomine sancti Ambrosii, quod non sit hæc alia caro Christi, quam quæ nata est de Maria. Istud plane fateor numquam me prius audisse, vidisse, legisse: multumque miratus sum, hoc sanctum Ambrosium dixisse; & insuper etiam multo magis miror, auctorem hujus voluminis*, scilicet Paschasium, *istud ibi posuisse.* Ex quibus apparet, perculsos fuisse Paschasii adversarios ipsa vocum

Paschasii fundamentum ex Ambrosio, improbatum,

cum novitate, quas nusquam audierant, viderant, legerant; adeoque assuevisse aliorum Patrum testimoniis, qui triplex Christi corpus distinguebant, ut Ambrosium ipsum secus non sentientem, sed loquentem tantum non impetere ausi sint.

53. Non deerant alia Patrum loca, quibus Ambrosii testimonium fulciri & illustrari posset: Ignatii in epistola ad Smyrnæos, arguentis hæreticos, *eo quod non confiteantur Eucharistiam carnem esse Servatoris nostri Jesu-Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit*; Chrysostomi homilia 24. in priorem ad Corinthios, dicentis, *id quod est in calice, esse idem quod fluxit e latere*, &c. Augustini in sermone ad Neophytos, sic loquentis, *Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce; hoc accipite in calice, quod manavit de latere Christi*; quod iisdem pæne verbis repetit in lib. 10. contra Faustum cap. 10. Gregorii Nysseni in Oratione catechetica cap. 37. asserentis, *nihil aliud esse quam illud corpus, quod & morte ostensum fuit esse potentius, & nostræ vitæ fuit initium*. Proferri possent insuper auctoritates aliorum, qui unum & idem corpus esse signanter expressere. Sic Eligius Noviomagensis Episcopus in homilia 15. *Nec sunt duo corpora, caro quam assumpsit, & iste panis, sed tantum unum corpus*. Sic Johannes Damascenus tum in lib. 4. de Fide cap. 14. tum in epistola ad Zachariam, & in capitulo subsequenti. Sic Gregorius Nyssenus in prælaudata homilia, sic denique Chrysostomus in homilia 17. ad Hebræos. ab aliis Patribus assertum.

54. Hæc cum fortasse non legissent, aut certe non satis attenderent prædicti Auctores, Paschasium defecisse existimarunt a modo loquendi Patrum, Augustini & Hieronymi, quibus inhærendum censebant; aut sane conciliandum cum ipsis Ambrosium, ne Patres diversa de hoc Sacramento sensisse viderentur. Hinc, teste Herigero Cellotiano, contra Paschasium *satis argumentatur Rabanus in epistola ad Egilonem Abbatem, & Ratramnus quidam libro composito ad Karolum Regem, dicentes, aliam esse* (carnem) *vel testimonio beati Hieronymi, qui dicit dupliciter corpus Domini; vel ex auctoritate beati Augustini, qui dicit tripliciter dici*. Hieronymi locum proferebant ex commentario in caput 1. epistolæ ad Ephesios, his verbis: *Dupliciter sanguis Christi & caro intelligitur; vel spiritualis illa atque divina de qua ipse dicit, Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus: vel caro quæ crucifixa est, & sanguis qui militis effusus est lancea*. De Augustini testimonio hæc habet Herigerus: *Augustinus autem scribens corpus Christi tripliciter dici posse Ecclesiam, id est nos, qui corpus Christi sumus: & istud mysterium, quod ex substantia panis & vini per Spiritum-sanctum consecratur, subintulit dicens: Ceterum illud corpus quod de Maria virgine natum est, quod pependit in cruce, in quod istud transfertur*, &c. Ubi ad oram libri notat Cellotius, hunc locum non reperiri in libris Augustini qui exstant; tametsi laudatur a Paschasio in cap. 4. Hæc fundamenta utriusque partis. Adversariorum momenta.

55. Jam vero expendendum est, qua in re versaretur controversiæ nodus: nimirum an Paschasii adversarii veram Christi corporis impugnarent præsentiam, quam ipse tum hoc loquendi modo, tum aliis verbis & argumentis asserebat. Mihi vero citra dubitationem asserendum videtur, superiores illos adversarios in re ipsa convenisse cum Paschasio, sed tantum in modo loquendi ab eo dissensisse. Utrique pia religione ducebantur. Paschasius corpus Christi naturale & eucharisticum non tantum idem esse, sed idem dici debere asserebat: ne aut hæreticis quibusdam occultis, aut rudibus infirmisve Christianis offensæ occasio præberetur, quasi alterum alterius dumtaxat umbra & vacua figura crederetur. Neque res levis momenti Paschasio videbatur: quippe qui Fredugardum in epistola monet, ut ne sequatur *ineptias de tripartito Christi corpore*. Alii ex adverso, quibus inusitatus erat is loquendi modus, Hieronymi & Augustini verba retinenda esse censebant, idque exigere tum diversum exsistendi modum, diversamque speciem, quæ Christi corpori competit in naturali Cardo difficultatis.

 statu

ſtatu & ſacramentali; tum rationem modumque Sacramenti, cujus cauſa quædam Chriſti corpori conveniunt in eo ſtatu, quæ ei preciſe non conveniunt in ſtatu naturali.

Probatur. 56. Ut hunc iſtius controverſiæ ſtatum eſſe demonſtremus, unum maxime exponendum incumbit, nempe Rabanum, Ratramnum, Anonymum, Herigerum, alioſque, ſi qui ſunt, Paſchaſii adverſarios in reali Chriſti corporis in Sacramento præſentia cum ipſo conveniſſe. Inde enim neceſſario conſequetur id, quod modo aſſerebam, contentionem hanc in vocum pugna ſitam fuiſſe. Itaque Rabani catholicam de Euchariſtia fidem in ſequenti ſectione oſtendemus, Ratramni in ſeptima. Interim hoc loco Anonymi & Herigeri ſententiam adſtruamus.

Anonymi ſententia expenditur. 57. Anonymus iſte, cujus libellum (ut ſuperius dixi) in codice Gemblacenſi cum Herigeri opuſculo reperi ſub hoc titulo, *Dicta cujuſdam Sapientis de corpore & ſanguine Domini* ADVERSUS RATBERTUM, confutationem ſuam a confeſſione catholicæ veritatis orditur in hunc modum. *Quod corpus & ſanguis Domini vera ſit caro, veruſque ſanguis, unuſquiſque debet credere, noſſe, tenere, confiteri, pariter & incunctanter aſſerere fidelis. Prorſus quiſquis hoc negat, eſſe cognoſcitur & convincitur infidelis.* Et paullo poſt. *Hoc ergo profecto fideliſſime confirmo: & addo, quod ſicut veritas eſt Chriſtus, & verus Agnus Dei, qui cotidie pro vita mundi myſtice immolatur: ita procul dubio ex pane vera caro, & ex vino verus ſanguis ejus conſecratione Spiritus-ſancti potentialiter creatur. Quæ cum certiſſima omnino ſint, nec ullas hinc Chriſtianus Chriſto credens ambigere poſſit, quod & ipſum eſſe verum pars etiam gentilium ſcit. Nam quondam in terra Wlgarorum quidam nobilis potenſque paganus bibere me ſuppliciter petivit in illius Dei amore, qui de vino ſanguinem ſuum fecit.* Hæc confeſſio ſine dubio omnino catholica eſt, nec quiſquam magis dilucide ſuam de realitate fidem exprimere poſſit.

58. Hac autem præſtituta confeſſione Anonymus Paſchaſium primo impugnat, quod rem ſibi inauditam is aſſeruerit, nempe non aliam eſſe carnem in Sacramento, quam quæ nata eſt ex Virgine. *Illud*, inquit, *in eo libro*, ſcilicet Paſchaſii, *mihi prius fateor inauditum reperiri ſub nomine S. Ambroſii, quod non ſit alia caro Chriſti, quam quæ nata eſt de Maria, & „ paſſa in cruce, & reſurrexit de ſepulcro. Hæc, inquit, ipſa eſt. Et ideo „ Chriſti eſt caro, quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur. Hoc in capitulo po- „ ſitum eſt ſecundo. Similiter dicitur & in octavo: Vere credo & hoc quod con- „ ficitur in verbo Chriſti per Spiritum-ſanctum corpus ipſius eſſe ex Virgine. Iſtud plane fateor numquam me prius audiſſe, vidiſſe, legiſſe.* Deinde tamquam Ambroſium ipſum arguens, ſubdit mirari ſe, quod Ambroſius id dixerit, & poſt eum Paſchaſius. *Multumque miratus ſum*, inquit, *hoc ſanctum Ambroſium dixiſſe: & inſuper multo magis miror, auctorem hujus voluminis iſtud ibi poſuiſſe.* Tertio ait Paſchaſii ſententiam non concordare cum ſententia Auguſtini. Nam ex Auguſtini ſententia a Paſchaſio relata in capite ſeptimo, (uti Anonymus numerabat, nobis nunc quarto) in qua dicit Auguſtinus: *Quia Chriſtum vorari fas dentibus non eſt, voluit in myſterio hunc panem & vinum vere carnem ſuam & ſanguinem conſecratione Spiritus-ſancti potentialiter creari*, &c. ex hac, inquam, ſententia ſic infert Anonymus. *Si enim verum, immo quia proculdubio verum quod tantus auctor faſſus eſt, quia Chriſtum vorari fas dentibus non eſt: quomodo hanc carnem Chriſti vorari fas, ſi de Maria nata, & in cruce paſſa, & in ſepulcro reſuſcitata eſt? præſertim cum illa Chriſti caro reſurgens de ſepulcro ita glorificata ſit, ut jam vorari nullo modo poſſit.* Nimirum intelligebat Anonymus, alia Chriſti corpori, quatenus in Sacramento eſt, competere, alia ejus corpori in ſtatu naturali. Quippe ore ſumi, manducari, & alia id genus, ſacramentalis corporis ſunt, non naturalis. Hanc porro diſcrepantiam exigere, ut alterum ab altero quodam modo cum Auguſtino diſtingueretur. Quarto ſcribit Anonymus, ſe noluiſſe uti præmiſſo Ambroſii (quod Paſchaſius adhibuit) teſtimonio, niſi illud

illud cum dictis Augustini & aliorum Patrum composuisset. *Prorsus ergo tam contraria, sicut ista videntur, inter se dicta, numquam in ullo scripto meo de cetero voluissem ponere, nisi consequenter ea nossem simul & possem, Deo donante, protinus evidenter exponere.* Quinto revera idem Auctor adducit & aliud Augustini testimonium ex Paschasii capitulo duodecimo, nobis septimo: illudque cum Ambrosii sententia conciliat. *Huc accedit & multo aliud molestius & omnino difficilius, illud videlicet quod in duodecimo capitulo, ubi scilicet tribus modis dicitur corpus Christi, id est Ecclesia, & istud mysticum, & illud quod sedet ad dexteram Dei, ita disputat B. Augustinus, quasi non ei placuerit illud, quod sanctus dixit Ambrosius. Ait enim illud corpus quod natum est de Maria, in quod istud transfertur,* &c. sic, inquam, Augustinum cum Ambrosio conciliat. Hæc post Apostolos *omnium ecclesiarum* (sicut ante nos dictum est) *Magistri*, id est Augustini, *dicta, si (velut nimis necesse) fideliter, ferventer, diligenter, intelligenter & frequenter legeritis; manifestissime cognoscetis, non quidem (quod absit)* NATURALITER, *sed* SPECIALITER *aliud esse corpus Domini, quod ex substantia panis ac vini pro mundi vita cotidie per Spiritum-sanctum consecratur, quod a Sacerdote postmodum Deo Patri suppliciter offertur: & aliud specialiter corpus Christi, quod natum est de Maria virgine, in quod istud transfertur: & aliud specialiter corpus Christi, sanctam scilicet Ecclesiam, qui corpus Christi sumus.* Itaque censet Anonymus, corpus Christi eucharisticum cum naturali idem esse *naturaliter*, diversum *specialiter*: idemque de mystico dicendum: ubi vox *naturaliter* tantumdem sonat atque realiter, ut loquuntur: & *specialiter* idem valet ac quantum ad speciem formamque conjunctam. Quippe corpus eucharisticum præter naturam & substantiam corporis Christi naturalis importat formam ac speciem panis & vini: mysticum vero seu Ecclesia præter Christum dicit etiam omnes Fideles, qui sunt ejus membra. Sic Gothescalcus in schedula sua de Trina deitate apud Hincmarum, ait deitatem unam esse *naturaliter atque essentialiter, personaliter* trinam. Longe ante eum Hilarius in lib. 8. de Trinitate asserit, Patrem in Christo esse *naturaliter*, & nos item in Christo *naturaliter*, cum per incarnationem, tum per communionem, & in lib. 5. de vitis Patrum arguitur unus e Patribus, quod diceret, *quia panis quem sumimus, non natura corpus Christi, sed figura est ejus*. Ergo hæc vox *natura* seu *naturaliter* opponitur figuræ; constatque eum qui asserit corpus Christi eucharisticum esse cum naturali idem *naturaliter*, confiteri realem Christi corporis in Eucharistia exsistentiam: quod de Anonymo nostro erat demonstrandum. Rosvveyd. pag. 63. 2

59. Ex his omnibus colligere licet ætatem ipsius Anonymi, quem Paschasii ævo scripsisse pro comperto habeo. Anonymi ætas. Scribebat quippe eo tempore, quo Paschasii de uno & eodem Christi corpore sententia, quæ multos adversarios auctori suo viventi excitavit, ipsi Anonymo eatenus fuerat inaudita. *Istud plane fateor*, inquit, *numquam me prius audisse, vidisse, legisse*; quæ verba rem omnino novam indicant. Deinde scribebat ante conversionem Bulgarorum, quos Nicolao primo Pontifice ad Fidem accessisse constat. Ut enim ostendat, persuasionem de vero Christi in Eucharistia corpore receptam apud omnes Fideles, ait adeo istud esse verum, ut *pars etiam gentilium sciat. Nam quondam in terra Wlgarorum*, infit, *quidam nobilis potensque paganus bibere me suppliciter petivit in illius Dei amore, qui de vino sanguinem suum fecit*. Hæc ergo scribebat Anonymus, cum Bulgari in *paganorum* & *infidelium* errore adhuc versarentur, necdum eis Sacramentorum cognitione invecta. Alias non mirum esset, si post prædicationem eis factam aliquis ex reliquiis paganorum id rescisset. Denique vivebat Anonymus ante Herigerum, qui ex eo multa transtulit in libellum suum: qui libellus Anonymum subsequitur in codice Gemblacensi. Porro Herigerus satis designat Anonymum in cap. 6. ubi habet. *Quod autem iterum objiciunt, eum (Paschasium) dixisse totiens Christum pati, quotiens*

Missas contingat quotidie ubique celebrari; ego certe in libro ejus non reperi. Hæc, inquam, designare mihi videntur Anonymum, cujus hæc verba. *Hic si potest oculos & aures aperiat, & hæc videat & audiat, qui quotiens toto terrarum orbe Missarum solemnia celebrantur, totiens Dominum Christum pati prædicat.* Hæc sane probant, Anonymum Herigero superiorem, immo Paschasii æqualem fuisse; nec ab eo dissensisse in Fide eucharistica, sed dumtaxat in modo loquendi & explicandi mysterium. Idem vero luculentissime probat aliud fragmentum, quod ex eodem codice Gemblacensi ad calcem hujusce tomi referam cum prædicto Anonymo: quo in fragmento etsi *aliud specialiter dicatur corpus Domini, quod glorificatum sedet ad dexteram* Dei; tamen *naturaliter unum* esse asseritur, nimirum *unius Agni unum corpus & unus etiam sanguis, qui effusus est ab infidelibus, & nunc potatur a Fidelibus.*

An is Rabanus. 60. Ceterum ex superioris Anonymi ætate conjicio, eum non alium esse quam Rabanum: & scriptum illud esse ipsammet Rabani epistolam ad Egilonem Abbatem Prumiensem, aut certe ejus fragmentum. In hanc autem conjecturam adducit me Herigeri libellus, in quo is Paschasii adversarios de unico Christi corpore duos tantum enumerat, Rabanum in epistola ad Egilonem, & Ratramnum. At vero notum erat Herigero lectumque Anonymi hujus opusculum, ex quo scilicet non pauca totidem verbis mutuatus est: non omissurus istius Anonymi mentionem, si a Rabano diversus fuisset: sicuti alterius Anonymi non semel meminit sub nomine *cujusdam Sapientis*, cujus libellus a me repertus in eodem codice Gemblacensi, modo exstat in Spicilegii Acheriani tomo 12. Nec obest, quod in codice Gemblacensi, Anonymi, de quo hic agimus, lucubratio inscribitur, non epistola, sed *Dicta cujusdam Sapientis de corpore & sanguine Domini contra Ratbertum:* nec ullam habet epistolæ formam. Nam fortasse solemnes illæ epistolarum formulæ ex initio & ex fine detractæ sunt a librariis, ut in aliis etiam evenit. Hujus porro Anonymi opusculum habes in fine hujusce tomi, quale refertur in codice Gemblacensi; ne quis de eo subtracto causari possit. Quod si eruditi conjecturæ meæ accedant de Rabano ejus auctore; eum cum Paschasio in realitatis doctrina apprime convenire fatendum est. Verum alia hac de re argumenta recurrent in sequenti sectione.

Herigerus vindicatus. 61. Interim Herigerus ab errore, quem ei perperam imponunt Novatores, nobis vindicandus est: quod quidem facili negotio licet. Illi cum apud Sigebertum & Chronici Laubiensis Continuatorem legerent, Herigerum *multa Catholicorum Patrum scripta de corpore & sanguine Domini contra Radbertum* congessisse; eum continuo pertraxere ad suas partes, quasi Paschasio in dogmate catholico adversarius fuisset. Ignorabant quippe Herigeri opus esse illud ipsum, quod Anonymi Cellotiani: quem Anonymum Paschasii doctrinæ patronum ac ferventissimum defensorem ultro agnoscunt, in primis Claudius Carentoniensis Minister. Et certe qui verborum sonum captare in controversiis solent, lecto Sigeberto & Continuatore Laubiensi facile in animum induxerunt, Herigerum de Eucharistia non recte sensisse cum Paschasio. Detecto Herigeri fœtu, evanescit hæc accusatio: palamque fit omnibus, Herigeri scopum non tam eo spectare, ut Paschasium errati accuset, quam ut excuset, *librumque ejus plurimorum auctoritate* (nam & Patrum testimonia pro eo refert) re ipsa *defendat. Sed jam Paschasium Radbertum*, inquit cap: 6. *sufficiat excusatum, librumque ejus plurimorum auctoritate defensum: qui in hoc tantum peccavit, quia de sententia B. Ambrosii, non verbum de verbo, sed sensum de sensu expressit.* Denique nonnullis dicentibus, in Eucharistia aut solam figuram, aut solam veritatem sine figura exsistere, opponit cap. 4. Paschasium his verbis. *Sed Paschasius Radbertus, sicut & alia multa in eodem libro ultra humanam existimationem utiliter tractat, ita & huic sophismati fortiter obviat, di-*

dicens; figuram non semper umbram esse; *& jure simul hoc mysterium & figuram, & veritatem dici posse*. Sic Paschasii doctrinam omnino probat Herigerus, & *humana æstimatione* majorem librum ejus existimat: in eo unicum non plane probat loquendi modum, quem tamen excusat. Tota ergo Herigeri collectio eo reducitur, ut ex una parte testimonia Patrum de duplici aut triplici Christi corpore conferat contra Paschasium: ex alia excuset ejus *simplicitatem*, quod ex Ambrosio *non verbum de verbo*, *sed sensum de sensu expressit*. Hæc est Paschasii simplicitas, quam *maxime* aggressi sunt (ut studiose observandum) Rabanus & Ratramnus, teste ipso Herigero. Is enim in cap. 2. relatis Ambrosii & aliorum Patrum pro Paschasiii sententia testimoniis, ita subdit. *Hæc ideo posita sunt, si forte per ea simplicitas Paschasii Radberti possit excusari, unde maxime ab obloquentibus Rabano & Ratramno suggillari videtur, quia dixerat eamdem esse carnem quæ de altari sumitur, & de Virgine generatur; & quotidie adhuc pro mundi salute immolatur. Quia licet nobis placeat gratius & jucundius, quam quod de hoc mysterio valet dici sublimius; tamen quid oblocutores ejus econtra afferant, quod non sit eadem, breviter ponamus*. Itaque a Rabano & Ratramno maxime arguebatur Paschasii *simplicitas*, nempe quod *simpliciter* dixisset eamdem esse utrobique carnem: cum alia Patrum testimonia in speciem pugnantia referre debuisset, & cum Ambrosio conciliare.

62. Huc ergo vertebatur totius disputationis summa, quod Paschasius simpliciter & absolute hanc sententiam pronuntiasset: cum adversarii ejus cum distinctione loquendum esse censerent, nempe eamdem esse carnem *naturaliter*, diversam *specialiter*: atque adeo non de re ipsa, sed de modo loquendi & de explicatione Patrum inter se se diffidebant. Præclare & apposite ad hunc locum Lanfrancus in Dialogo adversus Berengarium ait, corpus Christi eucharisticum *vere dici posse & ipsum corpus, quod de Virgine sumptum est: & tamen non ipsum. Ipsum quidem quantum ad essentiam veræque naturæ proprietatem atque virtutem: non ipsum autem, si spectes panis vinique speciem*. Algerus etiam eodem modo Patrum sententias in speciem pugnantes ita conciliat in lib. 1. cap. 17. *Hanc duplicitatem non substantiæ, sed formæ Sancti notaverunt, quoties de corpore Christi ipsum, & non ipsum dixerunt: ut ipsum secundum substantiam, non ipsum sit secundum formam*. Ante utrumque Fulbertus Carnutensis Episcopus eamdem explicationem adhibet in epistola secunda ad Einardum. Denique Rupertus Abbas Tuitiensis in epistola ad Cunonem, ait *re* idem esse corpus, sed *specie* differre. Lege Gerberonii nostri caput ultimum Apologiæ pro Ruperto.

§. V.

De AMALARIO, RABANO, *&* FLORO: *ubi de Stercoranistis agitur*.

63. DUabus in rebus (si Herigero credimus) a Paschasio diffidebat Rabanus, nempe quod diceret non esse idem in Eucharistia corpus, quod natum est ex Maria, uti asserebat Paschasius: præterea secessui obnoxium esse, quod ille negabat. Posterius hoc loco, alterum in consequentibus expendemus.

64. Stercoranistarum infame nomen inventum est ad designandum quoddam hominum genus, qui Eucharistiam secessui obnoxiam esse sentirent. *Stercoranistæ quinam.* Quidam ad Sectarios id traducunt, quo nomine Thomas Waldensis Impanatores vocat Stecoranistas: de majoribus suis per convicium dictum contendunt Calvinistæ plerique. E Catholicis nonnulli Stercoranismum de solis Eucharistiæ symbolis, tamquam corpori Christi propriis, quæ egestioni quidam, cetera orthodoxi, supposuerint; nonnulli de ipso Christi corpore intelligendum putant. Non desunt tamen, qui ejusmodi homi-

minum sectam, tam propudiose de venerando Christi corpore sentientium, exstitisse pernegent, rati Stercoranismum hoc in sensu meri convicii, non vero sectæ vocabulum esse. Exstare quidem apud veteres loca non pauca contra ejusmodi deliramentum; sed ea potius infirmorum hominum insanis cogitationibus occurrere, quam arguere sectam aliquam peculiarem. Sensisse vero nonnullos, species panis & vini communi ceterorum ciborum legi subjacere, uti hodieque sentiunt Catholici non pauci: sed longe abesse ab illa cænosa cogitatione, quæ tam indigne sentit de ipso Christi corpore. Denique Algerum, virum sane, si quis alius, probum ac sincerum, tum in lib. 1. de Sacramento, tum in lib. 2. cap. 1. ubi de ejusmodi hæreticis agit, falso rumore auctoreve deceptum in hanc classem involvisse Græcos sui temporis aut veteres aliquos, quibus hæc immerito sit impacta calumnia. Ego certe litem hanc ex toto dirimendam suscipere nolim: sed quando hic se se offert occasio, Catholicos quosdam ab hac nota ipsis perperam inusta, quoad res feret, liberare tentabo, citra cujusquam injuriam. In his duplicis generis homines hoc nomine affectos legimus, quosdam scilicet Latinos, & Græcos. E Latinis Heribaldus & Rabanus ab Herigero aliisque reprehensi sunt: Græci ab Algero & Humberto. Quo jure id factum sit, paullisper investigandum.

I.

an Græci,

65. De Græcis audiendus Algerus in lib 2. cap. 1. *Non sunt igitur observanda Græcorum hæreticorum, qui merito Stercoranistæ vocantur, deliramenta: qui dicunt participatione corporis & sanguinis Christi solvi ecclesiastica jejunia usque ad crapulam & ebrietatem, ventrisque distensionem; putantes cælestem escam, velut terrenam, indifferenter accipi, & in sordidum ventris secessum emitti.* Algerus hæc acceperat ex Humberto Cardinale, qui acrius quam par esset, ac vehementius in eosdem invehitur in responsione ad Nicetam Pectoratum. *Sed o perfide Stercoranista, qui putas fideli participatione corporis & sanguinis Domini quadragesimalia atque ecclesiastica dissolvi jejunia, omnino credens cælestem escam, velut terrenam, per aqualiculi fœtidam & sordidam egestionem in secessum dimitti, plane sentis cum Arrio.* Et paullo infra rem ita exaggerat. *Ergo o pestifer leno antiqui serpentis, qui conaris astutia tua corrumpere sensus Christi sponsæ, quæ est Ecclesia, ut eradatur a charitate tanti & talis sponsi, credis nos vitam incorruptibilem comedentes corrumpere integritatem jejuniorum, velut aliquo cibo corruptibili?* Nemo ex hac tam vehementi oratione non existimet, Græcos in ea tum fuisse persuasione, qualem eis exprobrat Humbertus: sed tamen an ita sit, non immerito disquiri potest. Et quia in Nicetam primum cadit hæc criminatio, Nicetæ hanc in rem scripta & objecta consideremus.

66. Post reprehensum sabbati jejunium Nicetas carpit Latinorum morem hora tertia Missam *perfectam* celebrantium in solemnibus Quadragesimæ jejuniis: cum Græci eam non celebrarent, nisi Dominica & sabbato, quibus haud quaquam jejunabant; ceteris diebus uterentur *præsanctificatis*. Nicetæ verba hæc sunt. *Quin etiam oblationem perfectæ Missæ per omnem diem facere in sacris diebus jejuniorum, sicut sabbato, sive dominico die, unde assuevistis, & a quo doctore accepistis? ex Apostolis? nullatenus. Apostoli enim ex hoc posuere canonem sic loquentem: „ Si quis Episcopus, aut Presbyter, vel Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sanctam non jejunaverit Quadragesimam, quartamque & sextam feriam, deponatur, nisi infirmitate corporis impediatur. Ministrantes ergo atque complentes ministrationem sanctæ Missæ secus tertiam horam diei, in qua & promulgatum est sanctum offerri sacrificium; quomodo jejunium usque ad horam diei nonam observatis, solventes hæc in tempore ministrationis Missæ? nequaquam. Si autem hoc impossibile est, maledictione plectemini.* Tum relatis variis canonibus, præcipue canone 48. Concilii Laodicensis perhi-

perhibentis, *non decere in Quadragesima panem offerre, nisi in sabbato & Dominico solo;* probat hac in re morem Græcorum, qui sabbato & Dominica per Quadragesimam convenientes ad sacram synaxim, *hora tertia sanctificant munera, ex quibus sufficientia in totam hebdomadam conservant:* ceteris vero diebus hora nona *præsanctificatis* communicant. *Et ita agentes,* inquit, *gratias Deo, relinquimus eos atque dimtttimus ex congregatione, sumentes nos communem mensam per folia & legumina, & calidam aquam qui voluerint. Sunt autem & alii, qui sola communione & benedictione per totam perseverant hebdomadam.* Tum subdit in Latinorum usum: *Vos autem referentes per unumquemque diem perfectam in Quadragesima* (Missam,) *quæ congrua est juxta tertiam horam diei offerri; positos transgredimini canones: & in hoc maledictioni Patrum subjacetis, sicut dictum est.*

67. Hæc tota Nicetæ objectio in Latinos: in qua ne verbum quidem de Stercoranistarum errore deprehenditur; nec quidquam ex illa conficitur, quod eo referri possit. Videbat Nicetas cautum a Patribus, ne sacrificium in Quadragesima, præterquam die sabbati & Dominica, offerretur: tum quia hora tertia illud offerri præscriptum erat, licebatque exinde solvere jejunium: tum quia sacrificium festivam habet solemnitatem & lætitiam, quæ jejunio non conveniunt. Unde primis Ecclesiæ temporibus festivitates Martyrum in Quadragesima celebrari vetitum erat ex canone 5. Laodicensi: & si quæ processu temporis inductæ sunt, ut festum Annuntiationis; iis diebus jejunium solvebatur propter sacrificium, cujus celebritas luctum, lacrymas, habitumque incultum, quæ jejunii insignia sunt, excludebat. Unde Balsamon rationem reddens illius sanctionis, qua Patres solum Præsanctificatis locum in diebus jejunii reliquerant; ait id ita factum, quia sa„ crificium offerre, est festum agere, solemnem Ecclesiæ exsultationem „ celebrare: sic autem agere, non esse lugere, nec jejunare. Hæc apud Græcos etiam sæculo 11. religiose servabantur. Unde Nicetas eo tempore contrarium morem in Latinis reprehendit, tamquam defectionem a prisca Patrum disciplina. Quo jure id fecerit Nicetas, non inquiro; immo falsum esse in assignando tempore, quo Latini sacra in Quadragesima agebant, (agebant vero ad vesperam ex Theodulfo, Micrologo & aliis) ultro assentior: sed ex ejus dictis id unum colligo, Græcos tum non fuisse versatos in errore Stercoranistarum, quem eis exprobrabant Latini, hac scilicet adducti ratione, quod dicerent, Missæ perfectæ celebratione ad horam tertiam ecclesiastica solvi jejunia: cum id non tam de jejunio ipso, quam de jejunii tempore dicerent; & de ipsis pænitentiæ insignibus mærore, luctu & habitu inculto, quæ omnia festivum Missæ sacrificium resolveret. Neque porro existimabant communione sacra solvi jejunia, cum alioqui Græci ipsi, qui a Missæ perfectæ celebratione abstinendum diebus jejunii censebant, nihilominus Præsanctificatis quotidie participarent absque detrimento (uti Nicetas ipse censet) solemnis jejunii, quod nonnulli in totam hebdomadam producebant, contenti *sola communione & benedictione.* Longe proinde aberant ab illo dedecore, quod ipsis improperabat Humbertus, nempe *fideli participatione corporis & sanguinis Domini quadragesimalia dissolvi jejunia,* immo, ut addit Algerus, *usque ad crapulam & ebrietatem ventrisque distensionem.* Unde in commemoratione rerum ab Humberto Cardinale, aliisque Legatis Romanis Constantinopoli gestarum in Michaelem Cerularium Patriarcham, ejusque fautores, inter varios qui in ipsis damnantur errores, nulla fit mentio Stercoranismi: quod argumento est, Humbertum (quod etiam de Algero dicendum) id Græcis antea exprobrasse, non tamquam dogma, quod ipsi profiterentur, sed tantum ut consecutionem quamdam, quam ex Nicetæ objectis alio detortis inferebat. Hæc de Græcis undecimi sæculi, quos Humbertus in primis exagitavit.

68. Si vero ad antiquiores Græcos considerationem reflectamus, in-

veniemus neminem, qui tantam corpori Christi Domini labem inflixerit. Nec est quod quis nobis hic opponat Origenem, qui in commentariis super Matthæum, sub finem expositionis parabolæ de thesauro in agro abscondito, de Eucharistiæ cibo ita scribit: Εἰ δὲ πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα, εἰς κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται· καὶ τὸ ἁγιαζόμενον βρῶμα διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, κατ' αὐτὸ μὲν τὸ ὑλικὸν εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται. id est: „ Quod si vero id omne quod intrat in os, „ in ventrem vadit, & in secessum emittitur: & cibus ipse per verbum „ Dei & orationem consecratus, secundum illud quidem ipsum quod mate„ ria constat, in ventrem abit, & in secessum ejicitur. Secus vero accidere ait de corpore Domini. Unde non ipsum Domini corpus sacrosanctum, (quod absit) sed quod est in Sacramento sensibus expositum, egestioni supponit. Audi Johannem Jerosolymitanum Episcopum in homilia de Eucharistia in Encæniis apud Chrysostomum. *Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? absit, ne hoc cogites*. Eodem fertur Johannes Damascenus in lib. 4. de Fide cap. 14. his verbis. *Corpus ac sanguis Christi est, ad animæ & corporis nostri incolumitatem tendens, quod nec consumitur, nec corrumpitur, nec in secessum abit: (avertat hoc Deus) verum ad nostram substantiam & conservationem tendit*. Hæc de Græcis.

II.

69. Non levis est etiam difficultas de Latinis nonnullis, Heribaldo scilicet Autisiodorensi, & Rabano Magontiacensi Antistite: quibus Amalarium Mettensis ecclesiæ Abbatem adjungunt. Hæc propius consideremus.

An Amalarius.

70. Procedente sæculo nono Guntardus quidam litteris Amalarium pulsavit, *quare non se cum majori cautela custodiret, ne illico post consumptum sacrificium spueret: quasi sumptum corpus simul cum sputo projiceret*. Respondit Amalarius, sibi difficile esse *diu abstinere a sputo*: confidere se, modo *si mens pura fuerit & humilis in conspectu ejus, ut quod exeundum est propter sanitatem corporis, faciat exire sine dispendio animæ*. Et post aliquot facti sui rationes: *Hæc propterea dico*, inquit, *ut si forte me ignorante, aut non consentiente exierit de ore meo ex corpore Domini; non me putes alienum a religione Christiana, quasi contemptui habeam corpus Domini mei*. Hinc apparet mentem Amalarii fuisse, aliquid de corpore Domini posse ejici cum sputo, si quid ejus in ore spuentis remansisset. Ex hac quæstione progreditur ad aliam, a Guntardo etiam (ut conjicio) propositam, quam exponit & solvit in hunc modum. *Ita vero sumptum corpus Domini bona intentione, non est mihi disputandum, utrum invisibiliter assumatur in cælum; an reservetur in corpore nostro usque in diem sepulturæ: aut exhaletur in auras, aut exeat de corpore cum sanguine, aut per poros emittatur, dicente Domino: „ Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Hoc solum cavendum est, ne corde Judæ sumam illud, & ne contemptui habeatur: sed discernatur saluberrime a ceteris cibis*. Sic Amalarius temperavit responsionem suam, ut Guntardum aliosque a curiosis illis quæstionibus revocaret: nec quidquam super hac re definiret. Sed quia tamen postremo loco subjecerat Christi vulgare effatum de communibus cibis; in eam nonnullis visus est propendere sententiam, corpus eucharisticum, quod sputamento obnoxium dixerat, emitti etiam in secessum more ceterorum ciborum. Et sunt qui huc trahant id, quod in eum scribit Ecclesia Lugdunensis in lib. de tribus epistolis cap. 40. ubi Amalarii libri *mendaciis & erroribus, & phantasticis atque hæreticis disputationibus pleni* dicuntur. Verum alio hæc criminatio spectat, ut patet ex Agobardi libro *de correctione Antiphonarii*, & ex alio *contra libros quatuor Amalarii Abbatis*. Cum enim Amalarius in libris de divinis officiis, & in libro de ordine Antiphonarii, Lugdunensis Ecclesiæ mo-

morem aliquoties reprehendisset; Clericorum ejus Ecclesiæ, immo etiam Agobardi Antistis, & Remigii ejus successoris, stomachum in se excitavit, & pro censura liberiori duriora convicia reportavit. At certe neque ex illis conviciis, neque ex prædicta epistola ad Guntardum, nullatenus conficitur, Amalarium secessui corpus sanctissimum Christi Domini supposuisse: quin immo moderate, ut par est, de hac quæstione respondisse manifestum est.

71. Eodem tempore quo hæc gesta sunt, regnante scilicet Carolo Calvo, Heribaldus seu Heriboldus, Autisiodorensis in Gallia Episcopus, varia dubia Rabano Moguntino Archiepiscopo proposuit, in his, an Eucharistia in secessum egesta, in naturam pristinam rediret, quam ante consecrationem habuerat: sic enim quæstionem proposuisse videtur ex responsione Rabani, quæ in epistola ad Heribaldum cap. 33. sic habet. *Quod autem interrogastis, utrum Eucharistia postquam consumitur & in secessum emittitur more aliorum ciborum, iterum redeat in naturam pristinam, quam habuerat antequam in altari consecraretur? Superflua est hujusmodi quæstio, cum ipse Salvator dixerit in Evangelio: „ Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Sacramentum corporis & sanguinis id est, ex rebus visibilibus & corporalibus conficitur: sed invisibilem tam corporis, quam animæ efficit sanctificationem & salutem. Quæ est enim ratio, ut hoc quod stomacho digeritur, & in secessum emittitur, iterum in statum pristinum redeat, cum nullus hoc numquam fieri asseruerit?* Aliter se habet hic locus apud Stevartium, qui hanc epistolam primus edidit sub nomine *Libri Pœnitentialis* Rabani, insertis his verbis post verbum *consecraretur*. *Ista sententia contraria est sententiis Clementis Papæ, & aliorum multorum sanctorum Patrum, qui dicunt corpus Domini non cum ceteris communibus cibis per aqualiculos in secessum mitti*. At id glossema esse, quod e margine in textum irrepsit, scite observarunt viri docti, in primis V. Cl. Stephanus Baluzius, qui expuncto glossemate textum hujus loci restituit modo præmisso.

an Heribaldus & Rabanus.

72. Hæc Rabani responsio sic restituta, non parum ambigua est. Non enim ex ea satis intelligitur, an Heribaldus quæstionem duplicem proposuerit, nimirum utrum Eucharistia secessui obnoxia sit; tum utrum stomacho recepta & consumpta redeat in naturam pristinam, quam ante consecrationem habuerat. An vero proposuerit unicam, nempe priori parte admissa, sive ex sua, seu ex aliorum sententia, utrum Eucharistia in secessum egesta redeat in pristinam quam habuerat naturam. Herigerus quidem qui sinceram (ut credere par est) hujus loci sententiam legit, Heribaldum etiam primum quæstionis caput Rabano proposuisse affirmat; admisisse autem Rabanum. Idem innuit auctor glossematis superioris. At unica fuisse videtur Heribaldi quæstio complexa, non duplex: quia itidem complexa est Rabani responsio. Verum sive quæstionem de secessu proposuerit Heribaldus, sive ex sua aut aliena sententia eum admiserit; omnino ab Stercoranismi errore immunis censendus est. Nam proposuisse hominis est dubitantis quidem, sed inscientiam suam sincere ac modeste profitentis: & simpliciter pro confesso admisisse lapsus forsan est, sed humanus; immo vero erroris expers: tum quia id obiter attingit: tum quia secessum tribuit Eucharistiæ secundum symbola panis & vini, de quibus quærit, an redeant in naturam pristinam, quam habuerant ante consecrationem: qua in re nullum peccatum est contra fidem, nullum in corpus Domini probrum.

73. Rabano eadem solutio accommodari potest, cum Heribaldo de symbolis interroganti responderit itidem de symbolis, si modo Eucharistiam communi aliorum ciborum legi subjecerit, ut Herigerus opinatus est. Id porro in dubium merito revocari potest, dum ejus responsio accurate expendatur. *Superflua est*, inquit, *hujusmodi quæstio, cum ipse Salvator dixerit in Evangelio: „ Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum „ emittitur. Sacramentum corporis & sanguinis id est, ex rebus visibilibus & corporalibus conficitur: sed invisibilem tam corporis quam animæ efficit sancti-*

ficationem. Quæ est enim ratio, ut hoc quod stomacho digeritur, & in secessum emittitur, iterum in statum pristinum redeat, cum nullus hoc unquam fieri asseruerit? Rabani responsio (ut jam dixi) complexa est, adeoque non duplicem, sed unicam arguit, & quidem complexam Heribadi quæstionem: ac proinde etiamsi ad quæstionem accidentem responderet Rabanus, Eucharistiæ secessum concedere non nisi oblique censendus esset. At longe etiam ab hac concessione recedere videtur responsio. Rabanus quippe superfluam esse Heribaldi quæstionem probat duplici ratione. Altera est, quod Christus suo illo effato nullatenus dixerit, id quod in secessum vadit, denuo redire in pristinam suam naturam. Altera, quod nulla sit unius ex altero consecutio, nec unquam quisquam id fieri asseruerit. Deinde ad quæstionem particularem descendens Rabanus, ait magnum esse discrimen Eucharistiæ a ceteris cibis: hos non nisi ad corporis incolumitatem, illam ad animæ maxime sanctificationem institutam. Non esse proinde humili modo de ea sentiendum. Quin etiam asserere nonnullos idem esse corpus quod ex Maria natum est: sic enim proxime addit post præmissa. *Nam quidam nuper de ipso Sacramento corporis & sanguinis Domini non recte sentientes, dixerunt hoc ipsum corpus & sanguinem Domini, quod de Maria Virgine natum est*, &c. Et quidem hanc sententiam sibi non probari; sed hinc tamen apparere, quam longe abfuerit ejus auctor ab illa quam proponit Heribaldus opinione. Unde etiamsi cibi communes post egestionem resumant pristinum statum: secus accidere de Eucharistia. Explicatio genuina est, non contorta, sed Rabani dictis consentanea. Nec obest quod idem in lib. 1. de institutione Clericorum cap. 31. scribit, *Sacramentum redigi in pastum & corporis alimentum*. Paschasius enim qui in cap. 20. Stercoranismum reprobat, ibidem ait *carnem & sanguinem Christi in nostram converti carnem & sanguinem*, & cap. 19. *non animam solam hoc mysterio pasci, verum etiam & carnem nostram per hoc ad immortalitatem & incorruptionem reparari*. Sed fac Rabanum ita sensisse, aut id saltem concessisse, ut Eucharistia secessui obnoxia sit; idque consequi tum ex superiori epistola ad Heribaldum, tum ex eo quod alibi dicit, *Sacramentum redigi in pastum & corporis alimentum*; fac, inquam, ita esse: nec sic tamen quidquam detrimenti patietur Rabani illibata fides.

III.

74. Atque ut res accuratius expendatur, in antecessum præmittenda est Rabani sententia de reali corporis Christi præsentia in Eucharistia, & de transsubstantiatione. Utramque vero agnoscit in lib. 7. de sacris Ordinibus ad Theotmarum cap. 10. *Quis unquam crederet*, inquit, *quod panis in carnem potuisset converti, vel vinum in sanguinem, nisi ipse Salvator diceret, qui panem & vinum creavit, & omnia ex nihilo fecit? Facilius est aliquid ex alio facere, quam omnia ex nihilo creare*. Nihil manifestius ad utrumque probandum afferri poterat. Ecce conversionem habes, & panis in carnem, & vini in sanguinem non qualemcumque, sed eam quæ nonnisi ab omnipotenti Dei virtute perfici potest, qua aliud ex alio fit: quæ vera est substantiæ transmutatio. Ad hæc in fine commentarii in librum Josuæ, quod manu descriptum præ manibus habemus, ait victimis legalibus successisse *novi Testamenti sacerdotium: ubi Agni immaculati caro & sanguis in sacris altaribus cotidie offertur, & Fidelium ore in pastum animarum suarum salubriter percipitur: ut umbra legis recedente veritas pateat Evangelii per ipsum Dominum Jesum-Christum*. Quæ verba, si non substantiæ conversionem, certe realem præsentiam aperte significant. Rabanus enim Christi carnem & sanguinem *Fidelium ore* sumi protestatur, non solum fide, ut Calvinistæ docent. Utrumque vero, realem scilicet præsentiam & transsubstantiationem, non obscure iterum adstruit in lib. 1. de institutione Clericorum cap. 31. de pane & vino

vino ita scribens: *Hæc autem dum sunt visibilia, sanctificata tamen per Spiritum-sanctum, in Sacramentum divini corporis transeunt*. Atque ne id referant Calvinistæ ad conversionem moralem figuræ ac virtutis; occurrit responsio ad Heribaldum jam adducta: ubi negat, *Eucharistiam*, id est symbola panis & vini, *redire in naturam pristinam quam habuerat, antequam in altari consecraretur*. Hic enim reditus quem negat, non moralis, sed realis est. Non quidem moralis. Quis enim dubitaret symbola, siquidem vera corporis Christi præsentia destituta essent, post consumptionem non fore amplius figuram corporis Christi, nec ipsius virtute perfusa? Nulli, ut puto, Calvinistarum aliud umquam venit in mentem. Rabanus ergo intelligendus est de reditu vero ac reali: cui proinde veram ac realem substantiæ conversionem respondere necesse est. Neque enim reditus ad id, quod amissum non est, fieri potest.

IV.

75. His constitutis, ulterius inquirendum, an Rabanus, siquidem secessum admiserit, eum tribuerit symbolis solis, an symbolis cum corpore Christi conjunctis. Sane Herigerus Rabani mentem videtur explicasse etiam de ipso corpore Domini, cum notat *quosdam diabolica inspiratione blasphemantes* mysterium, corporis Christi *secessui obnoxium fore*. Qui fuerint illi aperit paullo post his verbis: *Et his quidem qui dixerunt secessui obnoxium, (quod numquam antea est auditum) id est Heribaldo Autissiodorensi Episcopo, qui turpiter proposuit; & Rabano Maguntino, qui turpius assumpsit, turpissime vero conclusit, suus ad respondendum locus servetur*. Patet vero in his quæ ex consequentibus adversus Rabanum scribit, eum non aliam ob causam ab se impugnatum, quam quod ipsum corpus Domini secessui obnoxium esse sentiret. Id, inquam, patet ex hac Herigeri conclusione. *Quapropter cujus potenti virtute panis iste communis, quem cotidie sumimus, cum sit candidus mutatur intra nos in colorem sanguineum, vel alium humorem fluidum: ipsius potentia caro & sanguis ejus sumpta, non in noxium & superfluum humorem, sed in carnem vere resuscitandam debet reservari conformata*. Deinde sententiam suam confirmat testimonio cujusdam Sapientis, cujus integram hac de re lucubrationem habes in Spicilegii tomo 12. Sapientem hunc eodem quo Rabanum tempore, aut certe paullo post vixisse puto, & ex occasione Rabanicæ epistolæ ad Heribaldum consultum adversus Rabanum sententiam protulisse, sed longe modestius quam Herigerum. En ejus quædam verba ab Herigero etiam relata. *Scimus hoc Sacramentum mysterio & reverentia a communibus cibis secernendum, qui naturali & necessario usu sumuntur . . . . Non enim ejus excellentiam reveretur, qui secessui dicit obnoxium, sicut ceteras escas. Sed tamen eodem modo quantum ad comestionem & haustum pertinet, percipitur, videlicet trajiciendo per os, & in ventrem mittendo: ubi quid Dominus de mysterio suo agere voluerit, suæ scimus tantum cognitum voluntati. Scimus enim consumi posse spiritali virtute: scimus & servari posse inconsumptibili perennitate: quia quæque ex his Christus elegerit, de suo Sacramento perficit . . . . Absit tamen ut tantum mysterium secessui fiat obnoxium: in quo si forte ordo naturæ servatur, mysterium quod sola fide conspicitur, humilietur. Si corpus in corpore ordinem servat; non violatur mysterium, quod divinitatis firmavit Sacramentum: nec spiritus amittit, quod fide integra in re corporali spiritaliter sumpsit.* His verbis distinguit auctor in mysterio corporis Christi rem corpoream seu sensibilem; & spiritalem, id est invisibilem. Ejus vero sententia est, si ordo naturæ servari dicatur in re corporea, ita ut secessui obnoxia sit; inde consequi, ut *mysterium, quod fide conspicitur*, id est res spiritalis & invisibilis, seu corpus Christi, pariter *humilietur*. Etsi tamen res sensibilis communem ordinem servaret, non violatum iri mysterium, quod spiritaliter sumitur. Hunc Auctoris sensum, quantum ex ejus verbis paullo obscurioribus intelligere licet, esse

se existimo. Quod si probatur, probari etiam necesse est, eum quem hoc loco impugnat, non sensisse ipsum corpus Domini egestioni subjacere: sed id tantum inferri ex eo quod diceret, symbola cum quibus Christi corpus conjunctum est, aliorum more ciborum abire in secessum: quo admisso consequi putabant adversarii, ut ipsum corpus Domini etiam simili modo *humiliaretur*.

76. Et certe Rabanus neutiquam ipsum Christi Domini corpus, sed ad summum symbola sola communi aliorum ciborum legi subjecisse dici potest. Id manifeste colligitur ex ejus verbis in epistola ad Heribaldum, ubi negat Eucharistiam secundum id, quod secessui obnoxium esse præmiserat, *redire in naturam pristinam quam habuerat, antequam in altari consecraretur.* Atqui nemo dixerit id de corpore Domini intelligi posse, quod ante consecrationem in sacramento non exsistit: sed tantum de re illa, cujus *natura* consecratione mutatur, hoc est de pane & vino, quorum symbola *in pristinam*, quam ante consecrationem habuerant, *naturam* redire negat.

Atque ut id clarius elucescat, observandum est Rabanum distinguere in Eucharistia sacramentum a re sacramenti, ut patet ex lib. 1. de institutione Clericorum cap. 31. *Aliud est*, inquit, *sacramentum, aliud virtus sacramenti. Sacramentum enim ore percipitur: virtute sacramenti interior homo satiatur. Sacramentum in alimentum corporis redigitur: virtute sacramenti æterna vita adipiscitur*. Hic *virtutis* nomine intelligit, non effectum sacramenti, sed rem ipsam sub symbolis contentam, id est corpus & sanguinem Christi Domini, uti apparet ex his aliis ejus verbis, quæ mox subsequuntur. *In sacramento Fideles quique communicantes pactum societatis & pacis ineunt: in virtute autem sacramenti omnia membra capiti suo conjuncta & coadunata, in æterna claritate gaudebunt. Sicut ergo in nos id convertitur, cum id manducamus & bibimus: sic & nos in corpus Christi convertimur, dum obedienter & pie vivimus*. Sic *virtutis* vocabulum pro ipsa re usurpavit cum aliis Græcis Chrysostomus hom. 17. in epist. ad Hebr. dicens, exemplaria habere *typum, non virtutem: quomodo in imaginibus figuram hominis habet imago, non virtutem.* Quin etiam hoc sensu eadem voce usus est Lanfrancus in Dialogo, ubi ait, corpus Christi eucharisticum ipsum esse quod de Virgine sumptum est *quantum ad essentiam, veræque naturæ proprietatem atque virtutem*. Rabanus ergo censet, sacramentum converti in substantiam sumentium: rem vero sacramenti non ita, sed nos in eam transformari: ac proinde ejus sententia est, sacramenti rem sensilem digeri, & in secessum abire: non vero rem latentem sacramenti, id est corpus & sanguinem Christi Domini.

77. Quæ hactenus retuli, aperte (ni fallor) demonstrant, Rabanum recte cum Ecclesia Catholica sensisse de vera corporis Christi præsentia in Eucharistia, ac de transsubstantiatione: nec ipsum Christi corpus, neque (ut vero proximum est) symbola ipsa egestioni supposuisse. Etiamsi porro id de symbolis censuerit, nequaquam hac in re errasse. Scio quidem apud Algerum in lib. 2. cap. 1. *hæresim fœdissimam Stercoranistarum* traduci etiam ad eorum sententiam qui docebant, species sacramentales secessui esse obnoxias. At si verba ejus attente expendantur, quivis facile intelliget, id ab eo dictum, non tam propter sententiæ perniciem, quam propter asserentium (ut putabat) temeritatem, qui quod in quæstionem vocandum non erat, liberius ventilare, & audacius definire non dubitarunt. Eam vero esse Algeri mentem vel ex hoc patet, quod relatis quæ contra istos assertores valere poterant argumentis ita concludit. *Quid deinceps de ipso (sacramento) fiat, si supradictæ rationes non videntur sufficere, Deo cujus est, fideliter & honeste committatur. Melius est enim Deo humiliter committere quod scire non possumus, quam perverse contra eum fingere & sentire, quod tamen nescimus*. Et quidem satius fuisset si in ejusmodi quæstiones non prosiliissent homi-

mines. Sed difficile est rationi frenum imponere, cujus vaga curiositas modum nescit, nisi auctoritate divina penitus reprimatur.

Ex dictis consequitur, Rabano perperam affingi non modo Stercoranismum, sed etiam aliud erratum, quasi omnem figuram & obvelationem removerit a sacramento, senseritque formas illas in Eucharistia sensibus conspicuas, corpori Christi Domini proprias & inhærentes fuisse. Cum enim ex superioribus constet, eum distinxisse sacramentum a re sacramenti; &, si quid Heribaldi quæstioni concessit, ad summum symbola sola, non ipsum corpus dominicum (oh absit) egestioni addixisse; eumdem sacramenti formas & species sensiles a corpore Christi separasse fateri etiam necesse est.

V.

78. Unum superest, in quo Rabani fides impetitur, ex illis, quæ jam attigimus, verbis epistolæ ejus ad Heribaldum. *Quidam nuper de ipso sacramento corporis & sanguinis non recte sentientes, dixerunt hoc ipsum corpus & sanguinem Domini, quod de Maria virgine natum est, & in quo ipse Dominus passus est in cruce, & resurrexit de sepulcro, (idem esse quod sumitur de altari:) cui errori, quantum potuimus, ad Egilum Abbatem scribentes, de corpore ipso quid vere credendum sit, aperuimus*. Ubi notandum est verba illa, *idem esse quod sumitur de altari*, ansulis inclusa, deesse in editione Stevartiana; eaque eruditissimum Baluzium supplevisse ex libello Herigeri Abbatis, qui Rabani sententiam exponens ita habet. *Dicentibus quibusdam idem esse quod sumitur de altari, quod & illud quod natum est ex Virgine: aliis autem negantibus & dicentibus aliud esse*, &c. Verum hæc Rabani sententia non eo spectat, ut veram corporis Christi in Euchastia præsentiam neget, cum eam diserte adstruat, ut superius vidimus; sed eo modo explicanda est, quo Herigeri & alterius Anonymi sententia de duplici triplicive Christi corpore, quod *naturaliter*, id est re ipsa, unum; *specialiter*, seu secundum speciem apparentem, diversum illi asserebant. Et vero eam esse Rabani mentem, facile quivis concedet, si prædicti Anonymi opusculum sit ipsa Rabani ad Egilem (ut supra * conjiciebam) epistola, ex qua maxime pendet Rabani sententiæ cognitio. * num. 60.

VI.

79. Ceterum epistola illa ad Heribaldum scripta est post epistolam ad Egilonem seu Egilem Abbatem: qui suam accepit non ante annum 853. quo Abbas renuntiatus est: adeo ut altera ad Heribaldum, in qua prioris fit mentio, scripta sit anno 854. certe ante Februarium anni 856. quo ejus anni mense ineunte Rabanus e vivis excessit, superstite Paschasio Radberto.

VII.

80. Præter Rabanum aliosque ejus sequaces, Auctor Homiliarii ms. ecclesiæ Lugdunensis, qui mihi videtur esse Florus Diaconus, duplex etiam Christi Domini corpus distinguit in expositione epistolæ in Cæna Domini recitari solitæ. Nam relatis Christi Eucharistiam instituentis hisce verbis, *Hoc est corpus meum*, inter alia ita commentatur. *Aliud erat corpus quod loquebatur, atque aliud quod tradebatur. Corpus quod loquebatur, erat substantiale: quod vero tradebatur, mysticum. Corpus siquidem Domini mortuum est, sepultum, cælosque ascendit: corpus vero quod Apostolis in mysterio committebatur, cotidie per manus consecratur Sacerdotum*. Ne quis autem veram ac realem corporis Christi præsentiam his verbis negari putet; quid hac de re

Flori sententia.

re sentiret Auctor, in præmissis ita exposuerat. *Fregit non sine utili mysterio. Nam & hodie Sacerdotes corpus Domini consecrantes, non antea illud percipiunt, nec Fidelibus tradunt, donec fregerint: ut ostendatur, quia quicumque corpus Domini ad salutem vult percipere, primum debet illud frangere, id est investigare & discutere, quid in illo mysterio intelligatur. Quodammodo enim frangimus panem, quando sub figura ejusdem panis veritatem corporis dominici intelligimus.* Mysterium ergo illud agitur *sub figura* & specie panis: at sub illa *figura panis* continetur *veritas corporis dominici*. Sic Florus intelligebat, sic credebat; sic intelligebant & credebant, quotquot de duplici seu triplici Christi corpore cum Paschasio disceptabant. Ex quo iterum apparet, (quod jam sæpius dixi) controversiam illam hæsisse maxime in modo loquendi. Porro vetustissimi illius Homiliarii copia mihi facta est ab humanissimo viro Stephano Baluzio, penes quem tum erat.

§. VI.

De RATRAMNO *Corbejensi Monacho: an auctor sit libri vulgati sub nomine Bertrami.*

Ratramni opera.

81. RAtramnus seu Ratrannus, Lupo Rotrannus, ab undecimo sæculo (quo Francica vocabula corrumpi cœpta) Bertramus, Bertrannusve, Monachus fuit Corbejæ Gallicæ, ut temporibus illis doctus, & in Patrum lectione non mediocriter versatus. Is non pauca scripsit, in quibus libellus de Nativitate Christi; Responsionum ad objecta Græcorum libri tres; de prædestinatione duo; unus de trina Deitate, Hincmaro testante, & liber de anima. Et tres quidem primos typis editos habemus; non quartum, nec quintum, quem præ manibus habemus. An etiam condiderit librum de corpore & sanguine Domini, qui sub nomine Bertrami vulgatus exstat, nunc celebris quæstio est inter eruditos.

Johanni Scotto tributus liber Bertrami.

82. Ante annum Christi concepti 1657. recepta erat sententia, etiam inter Catholicos omnes, librum hunc Ratramni verum esse fœtum. Persuasionem auxit Anonymus Cellotianus, (is est Herigerus Abbas Laubiensis) qui librum istum Ratramno tribuere videtur. Anno jam dicto prodiit in publicum Spicilegii tomus secundus, in quo propter opus Ratramni adversus Græcos ibi editum inserta est epistola illustrissimi Petri de Marca, tum Archiepiscopi Tolosani, ad Acherium nostrum Spicilegii editorem: qui cum intellexisset Ratramnum ob vulgatum de Eucharistia librum male traduci a nonnullis; quid de hoc Ratramni libro sentiret eruditissimus Antistes, interrogaverat. Verbis respondit probe se sentire: at sententiam scripto proferre rogatus, in aliam partem abiit. In ea siquidem epistola contendit, non Ratramnum, ut recepta ferebat sententia, esse prædicti libri auctorem, sed Johannem Scottum: qui quoniam videbat se novitate sua incessere vetustatem, dissimulato Johannis proprio nomine, sub larva Bertrami seu Ratramni latere curaverit, assumpto nomine isto, quod operi suo præfixerit. Eruditis nota loquor, ut clarissimi viri argumenta huc referre non sit necesse. Nova hæc sententia, ut fit, placuit non paucis; displicuit pluribus, receptæ persuasioni adhærentibus. Accesserunt in causam Calvinistæ, quibus faventior visa est Ratramni, quam Johannis Scotti auctoritas: nam libri scriptorem, quisquis ille tandem sit, suis partibus vindicare conantur. Ventum est ad litterarium conflictum: repetitis hinc inde libris agitata est lis, quam Catholici quique ut meri facti disceptationem spectabant. Distracta sunt hac in causa Catholicorum suffragia, aliis pro Johanne, aliis pro Ratramno sentientibus. Præceps fuit ante litis contestatæ definitionem occupatio Calvinistarum, qui librum sub Ratramni nomine Latine & Gallice recudi curaverunt, absque nova veterum librorum aut testimoniorum auctoritate. Quid inter hæc senserim, leve fuerit dicere: quid vero hoc de argumento in-

inveneri, dissimulare non sinit veri ac sinceri amor, ne qua lis in posterum hac de re excitetur.

83. In Belgii partes profectus, ut jam dixi, Laubiense adii Monasterium, ubi inter codices manuscriptos bene paucos qui restant, binos reperi, unum vetustissimum, ab annis sane octingentis exaratum, in quo continentur opuscula duo, primum de corpore & sanguine Domini, subsequens de prædestinatione; illud unico, hoc duobus libris constans. Utriusque inscriptio & exordia ita se habent in codice mss. *Incipit liber* RATRĀNI * *de corpore & sanguine Domini. Jussistis, gloriose Princeps*, &c. Post hunc librum, *Incipit liber Ratramni de Prædestinatione Dei. Domino glorioso atque præcellentissimo Regi Karolo* RATRAMNUS, &c. ut in editis. In alio codice legitur Indiculus librorum *Armarii*, id est Bibliothecæ Laubiensis, cum hoc titulo: *Anno Dominicæ incarnationis* 1049. *Fratres Lobienses secum recensentes Armarium, hanc sibi repererunt haberi summam librorum*. Et infra, RATRAMNI *de corpore & sanguine Domini lib.* 1. *Ejusdem de Prædestinatione Dei ad eumdem lib.* 2. Ex quo intelligitur, superiorem codicem, in quo Ratramni opuscula hæc continentur, esse ipsummet qui in hoc Indiculo descriptus est anno 1049. ac proinde prædictum codicem ante illud tempus exaratum esse. Et certe scriptum esse sub finem sæculi noni facile suadet ipsa scripturæ forma, quæ omnino Ratramni ætatem sapit: nec dubito quin is ipse sit codex, quo usus est Herigerus ejus loci Abbas in fine sæculi decimi.

Ratramno adscribendus.

* sic

84. Ex his magna nobis præjudicia suppetunt, Ratramnum esse auctorem libri, qui sub nomine Bertrami circumfertur: nimirum quod in codice Laubiensi pervetusto Ratramni præferat nomen: quod continentes in eodem codice habeat genuinos libros duos de Prædestinatione, qui omnium consensu Ratramno adscribuntur auctori: quod denique Herigerus utrumque opus ipsi tribuat. His addo styli similitudinem & scribendi modum cum aliis Ratramni operibus genuinis convenientem: quo vel unico primum argumento librum Ratramno adjudicandum esse existimaveram. Sed quilibet hac de re judicat pro suo sensu. Hæc tamen omnia non penitus evertunt conjecturam illustrissimi Antistitis, sentientis, librum hunc ab initio sub Ratramni nomine vulgatum fuisse: postea vero tempore Berengarii, id est medio sæculo 11. detracta larva, Johanni legitimo auctori suo restitutum.

85. Verum si demonstrari potest, utroque illo tempore duplicis hac de re libri, geminique auctoris, Ratramni & Johannis, factam esse mentionem; huic conjecturæ factum iri satis nemo non concedet. Atqui utrumque facile. Librum unum de corpore & sanguine Domini sub nomine Ratramni sæculo nono ac decimo comparuisse in confesso esse debet, & probant in primis codex Laubiensis & Herigerus. Eodem porro tempore visus est & alius liber de eodem argumento sub nomine Johannis Scotti. Testis Adrevaldus Floriacensis Monachus, qui de miraculis sancti Benedicti librum scripsit regnante Carolo Calvo. Is enim collegit sententias Patrum *contra ineptias Johannis Scotti de corpore & sanguine Christi*: quod collectaneum in Spicilegii tomo 12. vulgatum est. Hunc Johannis librum notare videtur Hincmarus in libro de Prædestinatione: ubi Johannis Scottigenæ errata commemorans, satis innuit, Johannem circa hoc Sacramentum errasse, ut postea referam.

86. Deinde sæculo undecimo utriusque lucubratio, Ratramni scilicet & Johannis, de Eucharistia nota fuit. Johannis quidem, ut constat testimonio Auctorum, qui contra Berengarium scripserunt. Ratramni vero, teste in primis Sigeberto Monacho Gemblacensi in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 95. ubi Ratramnus, seu (ut nonnulli codices habent) Bertramus, librum de corpore & sanguine Domini scripsisse dicitur. Porro sub initium sæculi duodecimi florebat Sigebertus, qui Berengario

sene

ſene juvenis erat. Hunc Ratramni librum legiſſe videtur Guitmundus, qui ſub finem libri 1. adverſus Berengarium, quatuor diſtinguit mutationum genera, iiſdem fere verbis, quibus Ratramnus initio libri ſui tria commemorat. At ſi liber iſte Johanni Scotto tum adſcriptus fuiſſet, non facile crediderim Guitmundum uſurum fuiſſe hoc libro, quo Berengarius in patrocinium ſui erroris abutebatur, quique flammis tum adjudicatus eſt. Hæc conjectura: cui longe præſtat Sigeberti auctoritas, qui licet de Johanne Scotto agens, (agit autem duobus in locis) ejus libri de Euchariſtia non meminerit; numquam tamen commiſſurus fuiſſet, ut Ratramno tribueret librum, ſi is idem fuiſſet liber, quem Johannis Scotti eſſe, & flammis dignum ſuo tempore cenſuerant Patres Vercellenſes. Et hæc ſane ratio apud me plurimum valet.

87. Si quis reponat, librum unum & eumdem utroque illo tempore, modo ab his ſub Ratramni; modo ab aliis, qui rem melius noſſent, ſub Johannis nomine memoratum fuiſſe; repono & ego, etſi unus idemque liber eſſet, judicandum ex indiciis certioribus, quis germanus libri ſcriptor: alienum eſſe ab ingenio Johannis Scotti, hominis audacis, ne dicam temerarii, librum ſuum, quantumvis a catholico ſenſu diſcrepantem, ſub alieno nomine publicare, & Carolo Regi offerre; eum hac fraude non uſum fuiſſe in vulgandis libris de naturis, qui graviſſimis alioqui erroribus ſcatent: denique hominem vix eo proceſſurum ſtoliditatis & impudentiæ, ut fœtum alteri genii penitus diverſi ſupponat, & quidem adhuc viventi, qui falſarii fraudem ſola negatione refutare poſſit. Porro vixiſſe etiam tum Ratramnum, qui ſine dubio detexiſſet Johannis impoſturam, quæ hominibus ſæculi inſequentis, (ut veri ſimillimum eſt) ac proinde Herigero ignota non fuiſſet. Itaque librum potius Ratramno, quam Johanni tribuendum eſse. Sive ergo unicus fuerit auctor, ſive geminus; Ratramnus Johanni Scotto præferendus eſt: id eſt, potius Ratramno quam Johanni liber, de quo agimus, adſcribendus.

88. At vero duplicem fuiſse cum argumenta ſuperiora probent, nihil ſane in contrarium opponi poteſt ſufficiens ad elevandam ipſorum argumentorum fidem. Non inſcriptio, quæ utraque Carolo Regi facta dicitur. Quidni enim uterque Caroli Calvi hortatu de eodem argumento interrogatus reſpondere potuit? Certe uterque de prædeſtinatione ſcripſit: & tam Lupus Abbas Ferrarienſis, quam Ratramnus de eadem re Caroli juſsu ſententiam ſuam expoſuere. Non oratio Gregoriana ab Johanne citata, teſtante Aſcelini epiſtola ad Berengarium; itidem in Ratramni libro laudata: tum quia familiare eſt illius ævi Scriptoribus in eadem materia eadem argumenta eaſdemque Patrum ſententias adhibere: tum quia hæc oratio aliter a Ratramno, aliter a Johanne expoſita fuit. Oratio hæc eſt: *Perficiant in nobis, Domine, quæſumus, tua Sacramenta quod continent: ut quæ nunc ſpecie gerimus, rerum veritate capiamus.* Johannis commentarium ita refert Aſcelinus: *Quam exponendo prædictus Johannes, inter „ cetera Fidei noſtræ contraria; „ Specie, inquit, geruntur iſta, non veritate. Quod non catholice dictum*, ſubdit Aſcelinus, *ſi bene tuam vigilantiam novi, non ignoras.* Ratramnus vero hæc verba, *Dicit*, videlicet Eccleſia in hac oratione, *quod in ſpecie geruntur iſta, non in veritate*; ſic exponit, *id eſt, per ſimilitudinem, non per ipſius rei manifeſtationem.* In hoc ergo differt Johannis expoſitio a Ratramni, quod quæ verba Johanni commentarii locum habent, ea Ratramnus adhibet ut verba Eccleſiæ, quæ omnino catholice explicat. *Dicit quod in ſpecie geruntur iſta, non in veritate*, nempe Eccleſia hoc dicit. Explicat Ratramnus & ſubdit, *id eſt per ſimilitudinem, non per ipſius rei manifeſtationem*; ſcilicet uſurpavit vocem hanc, *veritas* pro manifeſtatione; quo ſimili modo Lanfrancus exponit hanc orationem in Dialogo contra Berengarium: *Poſtulat quippe Sacerdos, ut corpus Chriſti quod ſub ſpecie panis vinique nunc geritur; manifeſta viſione, ſicut re vera eſt, quandoque capiatur. Veritas*

Veritas enim pro manifestatione in sacris sæpe litteris reperitur. Denique silentium de libro Ratramni apud Berengarianos, non obstat quo minus Ratramno tribuendus sit. Forsan enim aut librum hunc non legerant, qui in paucis admodum bibliothecis reperitur; aut si legerant, eum sibi non favere existimabant. Quippe neque Herigero catholicæ veritatis assertori hic liber venit in suspicionem erroris contra præsentiam realem.

89. Erit forsan qui dicat, vulgatum Bertrami librum non videri eum, quem memorat Herigerus: siquidem Herigerus tradit, Rabanum & Ratramnum falso reprehendisse Paschasium, quasi diceret, *totiens Christum pati, quotiens Missas contingit celebrari*: quæ objectio in vulgato Bertrami libro (si bene memini) non reperitur. Verum fortassis hæc objectio non Ratramni erat, sed quorumdam aliorum, quos verbo impersonali designat Herigerus hoc modo: *Quod autem iterum objiciunt eum dixisse*, &c. aut potius solius Rabani in epistola ad Egilem erat hæc objectio, uti superius * exponebam. * num. 60.

90. Hic ex abundanti juverit observare, in bibliotheca Thuanea exstare quoddam exemplar ms. de corpore & sanguine Domini, quod Ratramno falso tribuitur. Nam farrago est male consarcinata ex libro Paschasii & aliorum. Viros nihilominus doctos aliquot fefellit farraginis conclusio ad Carolum Regem: quæ ipsissima est Hincmari peroratio libri de prædestinatione, quem Carolo Regi dedicavit. Hoc monuisse alicujus forsan momenti erat.

§. VII.

Examinatur doctrina Ratramni in libro de corpore & sanguine Domini.

91. TRia potissimum hic discutienda sunt: primum, quos adversarios hoc libro aggressus sit Auctor: alterum, quæ libri doctrina & fides: tertium, quo tempore scriptus liber.

I.

Quales adversarios hoc in libro impugnandos sibi proposuerit Ratramnus, intelligimus ex statu quæstionis, quam initio præfigit, dividitque in partes duas. Prima, *An quod in Ecclesia ore Fidelium sumitur, corpus & sanguis Christi in mysterio fiat, an in veritate: id est utrum aliquid secreti contineat, quod oculis fidei solummodo pateat: an sine cujusque velatione mysterii hoc adspectus intueatur corporis exterius, quod mentis visus inspiciat interius, ut totum quod agitur, in manifestationis luce clarescat.* Altera pars est, *Utrum ipsum corpus sit quod de Maria natum est.* Utrumque negat Ratramnus, & quidem contra Paschasium Radbertum, ut multi volunt. Ratramni duæ quæstiones.

92. Certe posterior pars contra Paschasium pugnat: at nequaquam prior, quam adeo disertis verbis rejicit Paschasius, ut mirum sit illustrissimum virum scripsisse, hac in parte Ratramnum expressisse sententiam Paschasii, qui videretur Rabano & aliis, Orientalium more, mutationem substantiæ & quantitatis in corpus Christi Latinis incognitam profiteri. Ego vero constanter assero, Paschasium in contraria sententia fuisse. Dedita siquidem opera probat in libri sui cap. 4. corpus Christi in Eucharistia & veritatem simul esse & figuram, & in epistola ad Fredugardum: *Si quis dicit*, inquit, *hanc carnem & hunc sanguinem sic ipsa esse absque mysterio & sacramento, nec in figura ex parte sumendam, totum dissipat.* Tantum ergo abest ut Paschasius docuerit, corpus Christi absque ullo mysterio, absque ulla figura & obvelatione in Eucharistia contineri, ut censuerit eos qui ita sentirent, totum sacramentum dissipare. Prior non contra Paschasium,

93. Non igitur Paschasium, sed alios adversarios aggressus est in priori par- sed contra Haimonem.

parte Ratramnus, quos plures fuisse intelligimus ex his ipsius verbis: *Dicunt quod nulla sub figura, nulla sub obvelatione fiat, sed ipsius veritatis manifestatione peragatur*. At qui demum illi fuerunt adversarii? Forsan Haimo Halberstadensis Episcopus, aliique cum eo consentientes, qui, quemadmodum apud Gæcos Johannes Damascenus, sic isti apud Latinos figuræ vocabulum ab Eucharistia ratione corporis Christi penitus removeri volebant. Plana est hac de re Johannis Damasceni sententia in lib. 4. de Fide cap. 14. Haimonis vero itidem in tractatu de corpore & sanguine Domini. En ejus verba. *Et notandum quod panis ille sacratus & calix signa dicuntur. Non autem hoc quantum ad carnem Christi & sanguinem accipiendum est: quod tamen quidam erronei sensibus carnis omnino dediti, mente cæcati stolidissime putant. Jam enim corpus & sanguis Christi non essent. Nullum (enim) signum est illud cujus est signum: nec res aliqua sui ipsius dicitur signum, sed alterius. Et omnino omne signum, in quantum esse signum deprehenditur, diversum est ab eo quod significat. Corpus ergo Christi & sanguis sacramenta dicuntur; id est sacrum signum, non sui ipsius, ut præmissum est & probatum, sed ad similitudinem sumentium re vera signa dicuntur*. Hic duo sensus latere possunt sub his verbis: *Panis ille sacratus & calix signa dicuntur, non autem hoc quantum ad carnem Christi & sanguinem*. Prior est, ut panis sacratus & calix sumpti secundum species accidentarias sint signa, non caro & sanguis Christi. Posterior, ut non sint signa carnis & sanguinis. Hunc posteriorem sensum esse genuinum existimo, & quidem Johannis Damasceni sententiæ consentaneum, ut probant hæc ejus verba ex lib. 4. de Fide cap. 14. *Nec vero panis & vinum corporis Christi figura sunt, (absit enim hoc) verum ipsummet Domini corpus divinitate affectum*, &c. quæ fere verba sunt Haimonis. Adeo autem id probat Johannes Damascenus, ut Basilium aliosque secus loquentes ita explicet. *Quod si nonnulli panem ac vinum corporis ac sanguinis Domini figuram esse dixerunt, quemadmodum ille divinitus afflatus Basilius; non hoc post consecrationem dixerunt, sed antequam ea oblatio consecraretur, hoc vocabulum usurparunt*: Ex his intelligimus, tempore Haimonis, qui Rabani & Ratramni æqualis fuit, controversiam fuisse in Ecclesia, aliis dicentibus panem & vinum consecratione facta esse signa carnis & sanguinis, tametsi hæc continerent; quos *erroneos* Haimo appellat: aliis negantibus esse figuram ac signum respectu corporis Christi, quos impugnat hoc loco Ratramnus. Istorum fundamentum hoc erat, quod *nullum signum est illud cujus est signum*. Ratramni vero momentum præcipuum hac ratione nitebatur. *Si nulla sub figura mysterium illud peragitur, jam mysterium non recte vocitatur: quoniam mysterium dici non potest, in quo nihil est abditum, nihil a corporalibus sensibus remotum, nihil aliquo velamine contectum*. Hunc esse statum prioris quæstionis a Ratramno propositæ constat ex ejus libro: in quo si non Haimonem ipsum, at certe ejus sequaces hac in parte aggressus est, fervore contentionis aliquoties abreptus (ut fit) extra metas justæ disputationis: quod etiam ipsi accidit in libro de Nativitate Christi. Neque enim negabant Haimo eique adhærentes, corpus Christi Domini in Eucharistia, ejusque sanguinem speciebus alienis velatum esse: id enim in illo tractatu diserte confitetur his verbis: *In quo quidem Christi corpore & sanguine, propter sumentium horrorem, sapor panis & vini remanet & figura, substantiarum natura in corpus Christi & sanguinem omnino conversa. Sed aliud renuntiant sensus carnis, aliud renuntiat fides mentis*. At nihilo tamen minus nolebat Eucharistiam dici figuram & signum corporis Christi, ratus *nullum signum esse illud cujus est signum*. Qua re impugnanda Ratramnus eo progressus est, ut diceret inde consequi, nullum esse in Eucharistia mysterium, nihil velatum: quam tamen consecutionem adversarii negabant.

II.

II.

94. Jam Ratramni hoc in libro doctrina & fides examinanda est. Id ut clarius & facilius assequamur, maxime attendendum, quibus verbis controversiæ statum definiat & exponat; qua in re consentiat cum adversariis; qua in re dissideat; quæ locutiones in argumentis ipsi familiares; quis earum sensus; denique quæ ejus argumenta & conclusiones.

95. Verba quibus quæstionem primam definit, hæc sunt: *An quod in Ecclesia ore Fidelium sumitur, corpus & sanguis Christi in mysterio fiat, an in veritate? id est utrum aliquid secreti contineat, quod oculis fidei solummodo pateat: an sine cujusque velatione mysterii hoc adspectus intueatur corporis exterius, quod mentis visus inspiciat interius, ut totum quod agitur, in manifestationis luce clarescat?* Et hoc quidem ea occasione quærit, quia dicebant aliqui, *quod nulla sub figura, nulla sub obvelatione fiat: sed ipsius veritatis manifestatione peragitur.* Nemo non videt interesse quam maxime, ut sciamus, quid *veritatis*, quid *manifestationis* vocabulis, in quibus controversia sita est, auctor intelligat. Quæstionis primæ status.

96. Qui Ratramni librum recens edidit, & Gallice vertit Calvinista, *veritatis* nomine *realitatem* ac præsentiam realem exprimi fatetur: errat vero, cum *veritatis* hoc modo sumptæ, & *manifestationis* vocabula hoc in libro synonyma esse dicit. Primo enim hæc *manifestationis* interpretatio aperte pugnat, non solum cum communi vocis notione, quæ ipsam rei nudam exhibitionem significat; sed etiam cum mente auctoris inquirentis, an corpus Christi in Eucharistia contineatur *ipsius veritatis nuda manifestatione*. Nam si *veritas* & *manifestatio* synonyma sunt, & *veritas* realitatem significat; perinde est ac si quæreretur, an corpus Christi in Eucharistia contineatur *ipsius realitatis realitate*: (nam vocem *nuda* pro nihilo ducit interpres, cui sat fuit quatuor hæc nomina reddere unica vocula *reellement*:) quo fere nihil absurdius cogitari potest. Deinde etsi ambigua esset vox illa *manifestatio*; tamen addito *nuda*, reducitur ad propriam significationem. At (quod omnem tergiversandi locum præcludit) manifestationem usurpat auctor, quatenus Fidei obscuritati opponitur. Sic enim argumentum proponit adversus eos, qui corpus Christi *nulla sub figura, sed nuda veritatis manifestatione* exhiberi dicebant. *Si secundum quosdam*, inquit, *figurate nihil hic accipiatur, sed totum in veritate*, id est vere, realiter, ac manifeste, *conspiciatur; nihil hic Fides operatur*. Cur ita? *Quia cum fides, secundum Apostolum, sit rerum argumentum non apparentium, id est non earum quæ videntur, sed quæ non videntur substantiarum; nihil hic secundum Fidem accipiemus: quoniam quidquid exsistit, secundum corporis sensus dijudicamus.* Quis, rogo, erit sensus hujus argumenti, si manifestationem pro realitate accipias? Certe ridiculus omnino erit, aut impius. Eo enim redigetur argumentum: Si corpus Christi in Eucharistia in realitate exhibeatur, locum non habebit Fides, quæ est rerum tantummodo non realium: quod sane impium est. Si autem vertas hoc modo: Si corpus Christi in Eucharistia in realitate exhibeatur, cessabit Fides, quæ circa res tantum non apparentes versatur. Perinde erit ac si dicas: Si dies est, sol non lucet. Utrumque enim æque pugnat contra rectam rationem. Procedit ergo argumentum de nuda visione. Neque enim Fides repugnat eorum quæ creduntur realitati, immo quæ creduntur pleraque realia sunt: sed nudæ exhibitioni opponitur, quoniam est argumentum rerum non apparentium. Itaque istud argumentum hunc habet sensum: Si corpus Christi in Eucharistia nulla sub figura, nulla sub obvelatione exhibeatur, sed in ea forma & specie sensili, quæ ipsius propria sit; locum non habet Fides: quia corpus ipsum exhibetur, non alia specie, sed propria forma affectum. Hinc manifeste conficitur, Ratramnum pugnare, non adversus assertores præsentiæ realis, sed adver-

adversus eos, qui nullam figuram, nullam obvelationem in sacramento admittebant.

97. Errandi occasio Calvinistæ fuit, quod Ratramnus veritatem seu realitatem aliquando pro manifestatione usurpat: at non vice versa manifestationem pro realitate, ut Calvinista putavit. Quocirca observare convenit, *reale* rem existentem significare, non designando, an illa sit evidens & oculis exposita, necne: *manifestum* vero definite utrumque designare, nempe rem & præsentem & evidentem. Uno verbo, *reale* genus esse complectens res omnes exsistentes, sive evidentes sint, sive non sint: *manifestum* esse speciem, quæ ad res evidentes contrahitur. Quemadmodum vero genus Logicorum recte pro qualibet specie sua usurpari potest, at non species pro genere: sic reale pro manifesto, non manifestum pro reali sumere licet.

98. Tres locos adducit interpres, quibus in errorem inductus fuit. Primus est in illa oratione Ecclesiæ ab Ratramno relata: *Pignus æternæ vitæ capientes humiliter imploramus, ut quod in imagine contingimus sacramenti, manifesta participatione sumamus.* Ubi clarum est, inquit Calvinista, manifestam participationem sumi pro vera ac reali perceptione. Neque enim postularet Ecclesia Christi corpus palam & in aperto intueri. Et hoc aliud erratum est interpretis. Ut enim dissimulem, quod hæc verba non sunt ipsius Ratramni, sed Ecclesiæ; quod extra statum quæstionis referuntur: ut, inquam, hæc aliaque dissimulem, sensus Ecclesiæ in hac oratione is est, ut *quod in imagine contingimus sacramenti*, hoc est sub specie panis & vini; *hoc*, id est corpus Christi, *manifesta participatione sumamus*, id est manifesta visione in cælo possideamus. Nec vacat quod in mss. codice Laubiensi legitur *in imagine*, pro eo quod in editis habetur *imagine*, sublata præpositione.

99. Hunc vero esse Ecclesiæ sensum patet ex alia oratione, quam etiam tralator ex Ratramno adducit in hunc modum: *Perficiant in nobis, quæsumus, Domine, tua sacramenta quod continent: ut quæ nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus.* Nam eo spectat hæc oratio, ut *quæ nunc*, hoc est in hac vita, *specie* & sub mysterio *gerimus*; in alia vita *rerum veritate capiamus*, id est *manifesta visione*, uti explicat Lanfrancus. Audi Ratramnum eodem modo explicantem. *Dicit quod in specie gerantur ista, non in veritate: id est per similitudinem, non per ipsius rei manifestationem.* Ecce, inquis, veritas pro manifestatione usurpatur. Recte: sed ita ut veritatis significatio transferatur ad significandam manifestationem; non manifestatio ad strictim significandam veritatem seu realitatem. Et tamen vice versa explicavit Calvinista, & contra Ecclesiæ sensum, & contra Ratramni propositum.

100. Secundus locus ab interprete prolatus est, quod ex Ratramno pignus & imago *significant rem cujus sunt, non manifeste ostendunt*: id est *non realiter*, inquit. Certe realitatem importat manifestatio, sed realitati addit visionem. Utrumque porro hoc nomine intellexit Ratramnus, ut patet exemplo allato corporis Christi; *quod nunc per similitudinem*, id est per externam sacramenti speciem, *ostenditur*; *in futuro per manifestationem revelabitur*.

101. Tertius locus desumitur ex secunda oratione Ecclesiæ quam superius retuli & exposui. Quartus est sub finem libri, ubi Ratramnus probare volens, aliud esse corpus Christi in Eucharistia, aliud quod natum est de beata Virgine, ait, *quod non parva differentia sit inter corpus quod per mysterium exsistit, & corpus quod passum est & sepultum & resurrexit: quoniam hoc proprium Salvatoris exsistit, nec in eo vel aliqua figura, vel aliqua significatio, sed ipsa rei manifestatio cognoscitur.* Quo in loco, inquit Calvinista, ut in aliis, *manifestatio* pro *realitate* accipitur. Miror sane eo usque progredi hominem, ut tam apertæ sententiæ fucum faciat. Quis bona fide auctoris verba legens statim non concedat, hic manifestationem in proprio significatu sumi oportere? Neque enim unquam vox aliqua detorqueri debet ad metaphoricum sensum, nisi manifesta ratio persuadeat, proprium loco non con-

convenire. Jam vero dic, quæso, quid obstat, immo quid non cogit, manifestationis vocabulum in proprio sensu hic usurpari? Id exigit auctoris scopus generalis, ut superius demonstratum est; id etiam postulat consequentia hujus loci. Auctor enim hic totus est in assignando discrimine, quod intercedit inter corpus Christi in Eucharistia, & corpus quod passum est. Unum vero in eo reponit, quod corpus eucharisticum figurarum velamentis obtegitur; corpus quod passum est, manifeste conspiceretur. Atqui quod conspiciebatur, reale quidem erat, sed realitati manifestam exhibitionem superaddebat. Quod reale erat, convenit cum eucharistico: quod manifestum & oculis subjectum, differt ab eodem.

102. Hæc fusius tractanda fuere, quoniam semel constituto & intellecto quæstionis statu, qui ex notione *manifestationis* & *veritatis* pendet, ut fatetur Calvinista; planior est Ratramni hoc in libro doctrina & fides. Atqui certis ac necessariis, ut puto, argumentis demonstravi, manifestationem a Ratramno in propria notione sumi, id est pro nuda rei exhibitione; ac proinde constat eum agere, non contra realis præsentiæ assertores, sed contra eos, qui omnem figuram a sacramento removebant.

103. Id etiam perspicuum est ex iis rebus, in quibus auctor cum adversariis consentit. Nemo Calvinistarum negaverit, Ratramni adversarios realitatem admisisse. At Ratramnus hac in re non modo non contradicit, sed etiam declarat eos *fideliter* hoc credere: exprobrat vero quod excludendo figuram a sacramento, fidem suam evertant. En ipsius verba: *Cernit sublimitas vestra, Princeps gloriose, quo taliter sentientium intellectus evadat. Negant quod affirmare creduntur; & quod credunt, destruere comprobantur. Corpus etenim sanguinemque Christi fideliter confitentur, &c.* Qua ratione *fideliter confitentur?* nimirum in sententia ipsius Ratramni: alias non diceret eos id *fideliter* credere. Atqui jam dicebamus eos realitatem admisisse. Ratramnus ergo etiam admisit. Id amplius declarat in posteriori parte his verbis: *Corpus Christi quidem sanguinemque fideliter credis: sed si perspiceres, quia quod credis, nondum vides.* In tantum ergo corpus Christi *fideliter* credere Ratramno censebantur adversarii, si perspicerent, hoc est crederent & intelligerent, quia quod in Eucharistia credebant, necdum videbant. Itaque sentiebat Ratramnus eos recte sentire credendo realem præsentiam; sed errare in eo quod putarent, illud ipsum quod videbant, esse veram corporis Christi formam.

Consensus cum adversariis.

104. At enim, inquis, utrique corpus Christi credebant, Ratramnus scilicet & ipsius adversarii: sed suo quisque modo. Verum ut quis aliquod mysterium *fideliter credere & confiteri* dicatur, non sufficit, ut id quovis modo credat; sed ut eo modo, quo credendum est, aut certe eo modo quo credi oportere putat is qui loquitur. Corpus Christi in Eucharistia credunt Catholici, credunt & Calvinistæ; suo utrique modo. Et tamen quis Calvinistarum dixerit unquam, Catholicos id *fideliter*, id est recte credere? Porro si Ratramnus Calvinistarum errore tenebatur, longe aberat ab eorum persuasione quos impugnat, quos realis præsentiæ cultores fuisse concedunt Calvinistæ: longe itidem ab ea confessione, ut adversarios suos de Eucharistia recte sentire fateretur. Fatetur tamen: ac proinde in realis præsentiæ fide cum illis conveniebat.

105. Et quidem eam fuisse Ratramni fidem probant variæ locutiones orthodoxæ, quibus uti consuevit. Quis enim catholice sensisse neget eum qui dicit, in Eucharistia *exterius* panem & vinum *in specie prætendi, interius* carnem Christi & sanguinem *contineri;* panem & vinum in Christi corporis carnem & proprii cruoris undam *omnipotenti virtute spiritaliter converti, transponi;* tum *vere per mysterium in corporis & sanguinis converti substantiam; Christi corpus effici, non quidem visibiliter, sed invisibiliter, operante invisibiliter Spiritu-sancto: figuram esse secundum speciem visibilem, at secundum invisibilem substantiam corpus & sanguinem Christi vere exsistere;* denique panem

Locutiones orthodoxæ.

& vinum post consecrationem *non hoc jam esse quod prius fuere*. Quis, inquam, hæc legens non consentiat, eum qui sic loquitur, recte de præsentia reali & de transsubstantiatione sentire? Atqui hæc apud Ratramnum in prædicto libro leguntur.

106. In prima enim parte ita scribit: *Exterius quidem panis, quod ante fuerat, forma prætenditur, color ostenditur, sapor accipitur: ast interius longe aliud multoque pretiosius multoque excellentius intimatur, quia cæleste, quia divinum, id est Christi corpus, ostenditur, quod non sensibus carnis, sed animi fidelis contuitu vel adspicitur, vel accipitur, vel comeditur. Vinum quoque quod sacerdotali consecratione Christi sanguis efficitur sacramentum, aliud superficie tenus ostendit, aliud interius continet. Quid enim aliud in superficie quam substantia vini conspicitur? At interius si consideres, jam non liquor vini, sed liquor sanguinis Christi credentium mentibus & sapit dum gustatur, & agnoscitur dum conspicitur, & probatur dum odoratur.*

107. Item: *Panis qui offertur, ex frugibus terræ cum sit assumptus, in Christi corpus, dum sanctificatur, transponitur: sicut & vinum cum ex vite defluxerit, divini tamen significatione mysterii efficitur sanguis, non quidem visibiliter; sed sicut ait præsens Doctor (Ambrosius,) operante invisibiliter Spiritu-sancto. Unde & sanguis & corpus Christi dicuntur: quia non quod exterius videntur, sed quod interius divino Spiritu operante facta sunt, accipiuntur: & quia longe aliud per potentiam invisibilem exsistant, quam visibiliter appareant.*

108. Ad hæc: *Tunc vere intelligetis, non, sicut infideles arbitrantur, carnem meam a credentibus comedendam; sed vere per mysterium panem & vinum in corporis & sanguinis conversa substantiam, a credentibus sumendam.* Præterea, *Ex his omnibus*, inquit, *quæ sunt hactenus dicta, monstratum est, quod corpus & sanguis Christi, quæ Fidelium ore in Ecclesia percipiuntur, figura sunt secundum speciem visibilem: at vero secundum invisibilem substantiam corpus & sanguis vere Christi exstant.* Denique, ut alia id genus omittam, sic de adversariis loquitur: *Corpus etenim sanguinemque Christi fideliter confitentur: & cum hoc faciunt, non hoc jam esse quod prius fuere, proculdubio protestantur*, &c. Hæ sane locutiones omnino sapiunt catholicam Fidem: satisque demonstrant auctorem non aliter sensisse quam Catholicos omnes, qui sic eo tempore mentem suam de Eucharistia exprimere solebant.

Ratramni argumenta & probationes.

109. Age nunc videamus quo ferant auctoris argumenta. Ea triplicis sunt generis. Alia enim a ratione; alia a comparatione cum aliis sacramentis & figuris; alia ab auctoritate Patrum desumuntur.

110. Argumenta duo sunt a ratione petita. Primum: *Si nulla sub figura mysterium illud peragitur, jam mysterium non rite vocitatur.* Quid ita? *Quoniam mysterium dici non potest, in quo nihil est abditum, nihil a corporalibus sensibus remotum, nihil aliquo velamine contectum.* Hæc verba manifeste declarant, Ratramni intentum & argumentum non procedere nisi contra eos, qui nihil abditum, nihil a corporalibus sensibus remotum, nihil velamine contectum; sed totum manifestum & propalatum in Eucharistia esse contendebant, ut jam dixi.

111. Alterum argumentum profertur hoc fere modo: Secundum id corpus Christi dici non potest, secundum quod in pane & vino *nulla permutatio facta cognoscitur*. Atqui secundum externam panis & vini speciem nulla percipitur facta permutatio. *Nihil enim hic vel tactu, vel colore, vel sapore permutatum esse deprehenditur. Si ergo nihil est hic permutatum, non aliud quam ante fuit. Est autem aliud: quoniam panis corpus, & vinum sanguis facta sunt.* Ergo permutatio *facta non est secundum speciem formamque rerum visibilium*, id est secundum speciem externam. Hic duas permutationes distinguit Ratramnus, unam visibilem, aliam invisibilem; utramque veram atque realem, quippe qua *aliud fit quam ante fuit*. Priorem negat in Eucharistia, posteriorem admittit: quæ non est aliud quam permutatio substantiæ panis & vini, remanente specie externa. Nam in pane & vino præter formam visibilem

lem nihil, in quo permutatio vera facta sit, nisi substantia cogitari potest. Ad perspiciendam vim hujus argumenti observandum est, triplicem a Ratramno distingui mutationem, nempe generationem, & corruptionem, & transmutationem. Duas priores in Eucharistia negat. Tertiam vero, nempe transmutationem, dividit in duas: unam accidentium, prout fit *in rebus qualitatis varietatem patientibus, verbi gratia, quando quod nigrum fuerat, in album transmutatur*: aliam ipsius rei, adeoque substantiæ. Primam in Eucharistia non admittit, sed secundam, quæ est ipsamet panis & vini in corpus & sanguinem Christi transmutatio substantialis.

Nec alio spectant auctoris argumenta ex comparatione petita, quæ tria sunt: Unum est: Sicut aqua baptismatis *superficie tenus elementum est, interius virtus vitalis est*: ita *Chrifti corpus & sanguis superficie tenus considerata, creatura est mutabilitati corruptelæque subjecta: si mysterii vero perpendis virtutem, vita est participantibus se tribuens immortalitatem*. In hoc sita est comparatio, quod sicut virtus in aqua baptismali residens, quam multi Theologorum veram ac realem esse dicunt, sensibus non percipitur; ita nec corpus & sanguis Christi in Eucharistia. Eadem ratio est de sequenti comparatione sumpta ex nube, in qua dicit Apostolus Patres antiquos fuisse baptizatos: quem baptismum verum fuisse Auctor existimasse videtur.

112. Tertia comparatio, mannæ scilicet cum Eucharistia, plus difficultatis habet. Sic enim eam instituit Auctor, ut sicut Christiani in Eucharistia, ita quondam antiqui Patres in manna corpus & sanguinem Christi perceperint. Atqui, inquient adversarii, Patres antiqui figuram dumtaxat & virtutem corporis Christi perceperunt in manna. Ergo etiam hoc solum Christiani in Eucharistia percipiunt.

113. Verum si hoc argumentum aliquo modo pugnat contra Ecclesiæ catholicæ fidem, ad rectum sensum ex aliis Auctoris argumentis, & ex destinato ipsius scopo reducendum est. Deinde id æque pugnat contra Calvinistas, qui negant parem fuisse virtutem in veteris Testamenti figuris, atque in Eucharistia: cum in illis nonnisi vacuam significationem; in hac virtutis abundantiam agnoscant. Ad hæc forsan alludit Ratramnus ad illud Tertulliani in lib. de carne Christi cap. 6. ubi ait, Filium Dei in veteri Testamento jam tunc alloqui, & liberare, & judicare humanum genus edidicisse *in carnis habitu, non natæ adhuc, quia nondum morituræ*. Denique in eo comparatio instituta est, quod corpus Christi utrobique, id est in manna & in Eucharistia, sit *spiritaliter*, sed non eodem modo. Nam in manna erat *spiritaliter* secundum nudam figuram: in Eucharistia itidem *spiritaliter*, sed per ipsam substantiam, quæ spirituali, id est invisibili modo ibi exsistit.

114. Postremo argumenta, quæ ex Patribus, scilicet Augustino & Ambrosio, depromit Auctor, id unum probant, mysteria corporis Christi *sub figura* celebrari; & aliud esse sacramentum, aliud rem sacramenti: quod ultro fatemur Catholici omnes.

115. Jam tandem prioris hujus partis conclusionem consideremus. *Ex his omnibus*, ait, *quæ sunt hactenus dicta, monstratum est quod corpus & sanguis Christi, quæ Fidelium ore in Ecclesia percipiuntur, figura sunt secundum speciem visibilem: at vero secundum invisibilem substantiam, id est divini potentiam Verbi, corpus & sanguis vere Christi exsistunt*. Conclusio hæc omnino catholica est, ut ex superioribus satis intelligitur. Ex quibus omnibus infero, Ratramni sententiam in hac priori parte a Fide catholica nequaquam recedere, sive statum quæstionis, sive loquendi modos, sive consensum cum adversariis, sive argumenta & conclusionem spectes. Conclusio prioris partis.

116. In præmissa conclusione duo animadvertenda sunt, nempe mentem fuisse Auctoris, Christi corpus & sanguinem in Eucharistia *Fidelium ore* percipi, & *secundum invisibilem substantiam* in ea exsistere. Ex primo con-

convincitur mala fides aut temeritas Calvinistæ interpretis, qui Gallice vertit Auctoris hunc locum ad verba sancti Augustini: *Cernimus quod Doctor iste mysteria corporis & sanguinis Christi sub figura dicit a Fidelibus celebrari: nam carnem illius sanguinemque ejus sumere carnaliter, non religionis dicit esse, sed facinoris*. Hunc, inquam, locum ita Gallice reddidit male fidus interpres. *Chacun voit que ce Docteur veut que ce soit figurement, que les mysteres du corps & du sang de Jesus-Christ sont celebrez par les Fidelles. Car il dit que prendre sa chair & son sang de la bouche du corps, c'est un crime, & non pas un acte de religion*. Uno in versu duo sunt facinora. Primum, quod *sub figura* vertit *figurement*, uti etiam pag. 2. Non enim ait Auctor hæc mysteria *in figura* celebrari, sed *sub figura*, quæ corpus Christi velet, non excludat. Alterum, quod hæc verba, *carnem illius sanguinemque ejus sumere carnaliter*, ita reddidit, *prendre sa chair & son sang de la bouche du corps*: quasi Auctor sentiat facinus esse credere, corpus Christi *ore corporis sumi*: cum e contrario in præmissa conclusione diserte profiteatur, corpus & sanguinem Christi Domini in Eucharistia *fidelium ore percipi*; & initio libri sui *ore fidelium sumi*; quod longe abest ab errore Calvinistarum, qui cum veram Christi corporis in Eucharistia præsentiam negent, negant etiam illud *fidelium ore sumi*, sed tantum *fide ac mente* percipi affirmant. Non dubito quin ea in versione alia plura peccata sint, quæ aliis examinanda relinquo.

pag. 24. & 25.

117. In eadem conclusione alterum observandum est, Christi corpus in Eucharistia exsistere secundum invisibilem substantiam, id est divini potentiam Verbi. Quid *substantiæ*, quid *potentiæ* nomine hoc loco intelligat Auctor explicandum. Substantiæ vocabulum aliquando sumit pro rei forma & specie sensibili: ut, *Quid enim aliud*, inquit, *in superficie, quam substantia vini conspicitur? Gusta, vinum sapit: odora, vinum redolet: inspice, vini color intuetur. At interius si consideres, jam non liquor vini, &c.* Et in parte secunda relato sancti Ambrosii testimonio: *Secundum creaturarum substantiam quod fuerunt ante consecrationem* panis & vinum, *hoc & postea consistunt*. Ubi Auctor substantiæ nomen sumit pro specie externa & corporea (ut ita dicam) substantiæ. Unde & alibi dicit: *Corporaliter nihil in eis cernitur esse permutatum*. Aliquando vero idem vocabulum usurpat tam pro re ipsa visibili substantiæ, quam pro ipsa invisibili & occulta. Ut cum initio libri ait *fidem esse non earum quæ videntur, sed quæ non videntur substantiarum*, id est rerum. Aliquando denique pro sola rei substantia invisibili. Sic in medio primæ partis, de Christo agens: *Sicut ergo*, inquit, *paullo antequam pateretur, panis substantiam & vini creaturam convertere potuit in proprium corpus, quod passurum erat*, &c. Et infra ad locum Augustini ait, *vere per mysterium panem & vinum in corporis & sanguinis Christi conversa substantiam a credentibus sumi*. Quibus in locis substantiæ nomine cum non significet externam panis & vini formam, quam Christi esse negat; dicendum est designari utriusque rei substantiam, quæ illa forma & specie obvelatur.

118. Denique *potentiæ* nomine ipsam invisibilem rei substantiam itidem intelligit in superiori conclusione, atque etiam in his primæ partis verbis: *Secundum namque quod utrumque corporaliter contingitur, species sunt creaturæ corporeæ*, scilicet panis & vinum: *secundum potentiam vero quod spiritaliter factæ sunt, mysteria sunt corporis & sanguinis Christi*. Hic *potentiæ* nomine significat ipsam rei naturam & substantiam, eum ad modum quo vox δύναμις apud Græcos non raro usurpatur, & virtutis nomen apud Latinos, sicuti apud Lanfrancum in Dialogo contra Berengarium: aut certe intelligit potentiam Verbi residentem & præsentem cum natura humana, id est ipsam Christi substantiam & essentiam, ipsam vitam, *quæ non oculis apparet corporeis, sed fidei contuetur adspectu*: denique ipsum *corpus Christi, non corporale, sed spiritale*, ut passim in secunda parte loquitur, id est non visibile, sed invi-

invisibile. Sic enim interpretanda esse hæc verba, docet Auctor his aliis. *Quod si spiritale, jam non visibile, neque palpabile*. Et infra: *Quomodo ergo divini spiritus corpus esse dicitur? secundum hoc utique quod spiritale est, secundum quod invisibile consistit & impalpabile, ac per hoc incorruptibile*. Hæc de priori parte hujus libri.

III.

119. In posteriori parte id unum molitur Auctor ut probet, & ratione, & auctoritate, corpus Christi in Eucharistia non idem esse quod natum est ex Maria virgine, quod passum, mortuum, ac sepultum est; quia in corpore Christi naturali naturæ veritas erat manifesta: in Eucharistia sub mysterio velata: hic corpus invisibile & spiritale: illic visibile & palpabile. Illud *ossibus & nervis compactum, & humanorum membrorum lineamentis distinctum*: hoc *nullis nervis ossibusque compactum, nulla membrorum varietate distinctum, nulla rationali substantia vegetatum, nullos proprios potens motus exercere*. Quæ omnia de Christi Domini corpore eucharistico tradunt catholici Doctores. Etsi enim corpus istud cum tota membrorum integritate in Eucharistia contineatur, insitque anima corpori cum divinitate; tamen neque membra in statu naturali consistunt, neque anima vitales actus exercet. *Quidquid enim*, ut subdit Ratramnus, *in ea carne vitæ præbet substantiam*, seu alimentum; *spiritalis est potentiæ & invisibilis efficientiæ divinæque virtutis*, non animæ vegetantis per actus vitales. Posterior pars libri examinatur.

120. Unum hic opponi potest, scilicet Auctorem eodem modo comparare panem cum Christi corpore vero & naturali, atque cum mystico, quod est Ecclesia: hæc enim ipsius verba sunt. *Et sicut non corporaliter, sed spiritaliter panis ille credentium corpus dicitur: sic quoque Christi corpus non corporaliter, sed spiritaliter necesse est intelligatur*. Idem etiam ait de vino, *qui sanguis Christi dicitur*; & de aqua, *quæ populi gestat imaginem*. *Igitur si vinum illud sanctificatum per ministrorum officium in Christi sanguinem corporaliter convertitur; aqua quoque quæ pariter admista est, in sanguinem populi credentis necesse est corporaliter convertatur. Ubi namque una sanctificatio est, una consequenter operatio: & ubi par ratio, par quoque consequitur mysterium. At videmus in aqua secundum corpus nihil esse conversum. Consequenter ergo & in vino nihil corporaliter ostensum. Accipitur spiritaliter, quidquid in aqua de populi corpore significatur. Accipiatur ergo necesse est spiritaliter, quidquid in vino de Christi sanguine intimatur*.

121. Hæc verba, fateor, duriuscula sunt, si crude ac rigide accipiantur. Sed si pugnant contra Catholicos, certe Calvinistis non favent magis. Nullus enim Calvinistarum dixerit, eodem prorsus modo mysticum Christi corpus, id est Ecclesiam, in Eucharistia significari & exsistere, ac verum Christi corpus. At videndum est, in quo sita sit comparatio. Huc totus incumbit Ratramnus, ut probet corpus Christi eucharisticum non esse omnino idem atque illud, quod natum est ex Maria virgine: nempe quia illud nudum & oculis subjectum erat in statu naturali: hoc vero non ita, sed modo spiritali in sacramento exsistit sub specie panis & vini. Ex quo infert, hic corpus esse non *corporaliter*, scilicet quantum ad speciem corpoream; sed *spiritaliter*, secundum exsistendi modum; adeoque conversionem esse non *corporalem*, sed *spiritalem*: qualis reperitur in pane & in aqua ratione Ecclesiæ seu populi credentis, cujus figuræ sunt. Ratramnus ergo utrumque, id est corpus Christi verum ac mysticum, ait esse in Eucharistia *spiritaliter*, sed non in eodem gradu. Corpus quippe Christi mysticum est in sacramento per symbolorum significationem: corpus Christi verum etiam per ipsam substantiam, sed spiritali modo exsistentem. Siquidem ex ipso Ratramno in priori libri parte, panis & vinum *vere in mysterio in corporis & sanguinis convertuntur substantiam*. Unde sic loquitur in posteriori:

Exterius igitur quod apparet, non est ipsa res, sed imago rei: mente vero quod sentitur & intelligitur, veritas rei: quod nusquam de Ecclesia dicit.

122. At, inquis, corpus Christi & sanguinem quod Ecclesia celebrat, dicit esse *tamquam pignus & imaginem*. Respondet Johannes Damascenus in lib. 4. de Fide cap. 8. figuras rerum futurarum idcirco illa dici, *non quod non vere corpus ac sanguis Christi sint, sed quod nunc quidem divinitatis Christi per ea participes efficiamur: tunc autem intellectuali modo, ac per solum adspectum*. Hæc dicta sint de illa comparatione, in qua si Ratramnus tantisper justæ comparationis modum excessit, eam ad rectum sensum & ad rectam rationem explicari par est: uti explicari debent verba Jacobi a Vitriaco in Historiæ occidentalis cap. 38. ubi ait, *formas panis & vini utrumque Christi corpus, verum scilicet & mysticum designare*. Neque enim Auctoris cujusquam sententia expendenda est ex uno aliquo argumento, multo minus ex comparatione, quæ sæpius iniqua est: sed ex ipsius disputationis scopo, principiis, argumentis, & conclusione: quæ omnia in Ratramni libro collimant ad catholicam Fidem, id est ad doctrinam veræ ac realis præsentiæ & transsubstantiationis.

123. Hoc ipsi adverterunt & confessi sunt Centuriatores Magdeburgenses, in cent. 9. cap. de Doctrina, his verbis: *Transubstantiationis habet semina Bertramus; utitur enim vocabulis commutationis & conversionis*. Sic illi ingenue. Quo magis mirari subit, Calvinistas realis præsentiæ & conversionis hostes, tam inique nunc sibi vindicare Ratramnum.

124. Dicent forsan, Ratramnum sibi concedi a nonnullis Ecclesiæ catholicæ Doctoribus, qui Bertrami librum ut catholicæ Fidei oppositum habent. Verum alii ex adverso, non minus religiosi & catholici, repugnant: utrique vero consentiunt, non pauciora in eo argumenta pro reali præsentia & conversione reperiri, quam pro dogmate Calvinistarum. Quapropter non debebat ab iis afferri pro defensione sui erroris, tamquam palmarius auctor, ex quo totius controversiæ causa decernenda sit ac dirimenda: at summum ut medius ac dubius, qui catholicam sententiam verbis identidem subobscuris implicarit.

125. Ad nostros, id est Catholicos quod attinet, liberaliores quidam fuere in hæreticos, eis permittendo Auctorem, quem majores nostri catholicum semper habuere. Dura sint aliqua & ad explicandum difficilia in Ratramno: sed tota controversiæ moles & vis in catholicam veritatem incumbit. Porro non *ex levi sono verborum, sed ex intentione dicentis æstimanda sunt quæ dicuntur. Dicentis autem intentio, cum jam persona defuncta est, ex communione religiosius æstimatur*, ut recte docet Facundus Hermianensis in lib. 10. cap. 5. Quippe, ut idem in lib. 9. cap. 15. habet, *solitum est prudentiæ ac pietatis catholicæ ex indubitatis atque evidentibus, & firmare ambigua, & latentia declarare*: non vero, *quemadmodum calumniantium hæreticorum mos est, ex dubiis & obscuris quæ certa & manifesta sunt male interpretari*.

Duacensium judicium de Ratramni libro.

126. Hanc regulam secuti sunt Doctores Duacenses, in Indice librorum expurgatorio ita scribentes de Ratramni libro, de quo agimus. *Nihil reprehensibile in eo est præter obscuritatem elocutionis hominis, & vocum quarumdam sententiarumve ineptam vel usurpationem, vel interpretationem: quæ si scholio marginali aut præfixo, aut subjuncto exponerentur; & sensus, & scopus Auctoris judicarentur. Denique quædam videntur ab hæreticis assuta sub libri finem. Ex Scripturis & Patrum monumentis probat in Eucharistia figuratum quiddam agnoscendum distinctum a Christo. Docet catholicam transsubstantiationem. Quapropter quæcumque alia de differente corpore, figura, imagine, potentia, virtute loquitur, non sunt Calvinistice accipienda de energia & vi Eucharistiæ: sed de eo quod per omnipotentiam Dei effectum sit intrinsecus: deque Deo ipso omnipotente, ut sese declarat in fine prioris quæstionis. Porro duo illa difficillima, partim quod videtur sensisse, non magis Christi corpus in Eu-*

Eucharistia esse quam populi; & quod in mysterio geritur in Ecclesia, non posse Deum dici; de externa specie sunt item accipienda: cum toties verum Christum post consecrationem asseveret, & transsubstantiationem doceat: vel sunt ab hæreticis inserta atque assuta. Hæc genuina Doctorum Duacensium censura, quam vellem ut sequerentur alii catholici Doctores: ut certe secuti sunt hoc sæculo Scriptores non pauci, ex quibus est Miræus in Notis ad Sigeberti librum de Scriptoribus ecclesiasticis, & Mauguinus in Apologia Gothescalci. Scio Bertrami librum in Indice jussu Clementis octavi edito repudiatum, & in secundam classem relatum. At cum hæc classis contineat libros, *qui propter doctrinam quam continent non sanam, aut suspectam, aut quæ offensionem etiam in moribus tantum fidelibus afferre potest, rejiciuntur, etiamsi Auctores a quibus prodiere, ab Ecclesia numquam descierint;* nihil inde in Ratramni fidem inferri potest, nisi quod ob duriores quasdam & obscuriores sententias, suspectam doctrinam visus est continere.

127. Ceterum ut ad id unde digressus sum, me referam, quod in hac posteriori parte contendit Ratramnus, corpus Christi eucharisticum non esse idem quod ex Maria virgine natum est, nequaquam officit catholicæ veritati; cum hæc quæstio maxime sita sit in modo loquendi, non in re ipsa, ut superius demonstravi. Neque enim Ratramnus eam alio modo intellexisse videtur, quam Herigerus & alii realis præsentiæ & conversionis defensores: siquidem utrorumque eadem fere sunt argumenta, & Herigerus ipse numquam alio modo Ratramnum intellexit. Certe Ratramnus ipse qui in posteriori parte negat, corpus eucharisticum esse idem quod passum est, id non obscure admittit in priori parte circa medium his verbis: *Sicut ergo paullo ante quam pateretur, panis substantiam & vini creaturam convertere potuit in proprium corpus, quod passurum erat, & in suum sanguinem qui post fundendus exstabat: sic etiam*, &c. Cum ergo hunc loquendi modum aliquando admittat Ratramnus, aliquando rejiciat; manifestum est eam controversiam in modo loquendi hæsisse. Neque vero mirum videri debet, veteres illos ante invectas damnatasque in Eucharistiam hæreses, cum primum philosophari hac de re Theologi cœperunt; non ita accurate aliquando fuisse locutos de quæstionibus accidentariis, tametsi in veri corporis, veræ præsentiæ & conversionis confessione omnes convenirent. *Improbatio quippe hæreticorum facit eminere quid Ecclesia sentiat, & quid habeat sana doctrina*, inquit Augustinus in lib. 7. Confessionum cap. 19. Optandum quidem fuisset, ut de modo quo Christi corpus est in Eucharistia, non fuissent agitatæ quæstiones, cum *modus ejusmodi* sit, ut loquitur Johannes Damascenus, *ut nulla ratione indagari queat*. Sed quando huc se semel intrusit humana philosophia, simul exortæ sunt lites infinitæ, quibus reprimendis utilius fuisset vacasse Theologos, quam iis dirimendis & explicandis. Ceterum nemini incredibile videbitur, quod tantopere disceptarit Ratramnus cum aliis de hoc modo loquendi, si animo recogitet, eum hæreseos insimulasse Monachum quemdam, qui animam in universis hominibus eamdem esse asserebat, ut inferius videbimus: quod modo sub distinctione Philosophi docent.

IV.

128. Superest investigandum, quo anno librum suum scripserit Ratramnus: quod difficile est accurate definire. Crederim id factum eodem tempore, quo Johannes Scottus suum edidit. Quippe verisimile est, Carolum Calvum, cum de Eucharistiæ sacramento exortæ essent disputationes, istud argumentum eodem tempore ambobus illis Auctoribus tractandum proposuisse. Atqui Johannes suum vulgaverat ante annum 859. ut patebit ex iis quæ mox dicturus sum. Ratramni liber quo tempore scriptus.

129. Antequam Ratramnum dimittamus, paucis agendum est de inscriptio-

ptione vulgata & de integritate editionum libri ejus, quæ hactenus factæ sunt. In editis libris habetur hic titulus: PRÆFATIO AD CAROLUM MAGNUM IMPERATOREM. Ratramnus non videtur hujus inscriptionis auctor: tum quia Carolus, quando hic liber scriptus est, nondum erat Imperator: tum quia in pervetusto codice Laubiensi alia legitur in hunc modum: INCIPIT LIBER RATRAMNI DE CORPORE ET SANGUINE DOMINI. Deinde incipit contextus: *Jussistis, gloriose Princeps, &c.* Quidam priorem titulum rejiciunt ob eam rationem, quod Carolus Calvus appellatur *Magnus*. At alia exempla non desunt, in quibus hoc elogium huic Regi tribuitur, uti alibi demonstro.

130. Ad integritatem editionum hujus libri quod attinet, exemplum codicis Laubiensis contuli cum vulgatis: in quibus sana est lectio præterquam in aliquot locis mendosis, quæ ope exemplaris Laubiensis optimæ notæ restitui. Attamen sub libri finem habetur unius voculæ discrimen, quod alicujus momenti esse videtur. Nam ubi in editis legitur, *Addamus etiam quod iste panis & calix, qui corpus & sanguis Christi nominatur*, in codice Laubiensi qui integerrimus est, additur *& exsistit*. Neque tamen id mala fide omissum dicere velim a primis editoribus hæreticis: cum fere in aliis, ut dixi, non appareat mala fides. Alias emendationes hic omitto.

§. VIII.

De JOHANNE SCOTTO, *ejusque libro de corpore & sanguine Domini.*

131. RAtramno Johannem Scottum seu Erigenam proxime jungit causa & tempus. Hunc scripsisse librum de corpore & sanguine Domini superius ostensum est. Scripsisse vero *precario* seu rogatu *Caroli Magni*, id est Caroli Calvi, tradit Berengarius in epistola ad Richardum Abbatem. Nunc de ejus fide & doctrina, de adversariis, de tempore scripti libri, & de aliis ejus opusculis agendum est.

Johannis doctrina de Eucharistia

132. Qualem doctrinam Johannes in libro de Eucharistia tradiderit, non ex propria operis lectione, quod excidit, sed ex aliorum testimoniis colligere licet. Plures in Johannem & Prudentium accusationes refert Hincmarus in lib. de Prædestinatione cap. 31. quibus commemoratis hæc subdit: *Sunt & alia quæ vocum novitatibus delectantes, unde sibi inanes comparent rumusculos, contra Fidei catholicæ veritatem dicunt: videlicet quod trina sit Deitas: quod sacramenta altaris non verum corpus & verus sanguis sit Domini, sed tantum memoria veri corporis & sanguinis ejus: quod Angeli sint corporales: quod anima hominis non sit in corpore: quod non aliæ pœnæ sint infernales, nisi tormentalis memoria conscientiæ peccatorum.* Si unum aut alterum excipias, alii fere errores habentur in Johannis libris de Prædestinatione, & de naturis: nec dubito quin eidem etiam Hincmarus tribuat errorem prædictum de sanctissimo Sacramento. Neque enim ulla causa est, cur in Prudentium Tricassinum Episcopum rejiciatur, cum nihil ejus hac de re scriptum habeamus præter id quod legitur in sermone de sancta Maura, ex quo eum recte de Eucharistia sensisse non obscure colligitur. Is cum a Maura indumentum lineum, quo *inter sacra Missarum solemnia* indueretur, accepisset: *Dominici corporis sacramentum*, inquit, *cum raro devotionis butyro tractabam, quando vestem contulit memoratam; sine lactucis agrestibus agnum edebam, sine pane lacrymarum ad panem accedebam Angelorum* . . . . *Non abscondam amplius, Domine, misericordiam tuam a consilio multo: narrabo altissima quæ fecisti magnalia per famulam tuam Mauram. Nam receptum indumentum statim illius antiquæ virgæ virtutem habuit, & aquam copiosam de me duriore quam petra produxit: quantæque postea efficaciæ fuerit, quoties eo plures nostrum* inter

inter sacra Missarum solemnia sunt induti; quod tam notum est & expertum, commemorare & displicet pro titillatione inanis gloriæ, more fragilitatis humanæ, & placet pro Deo & Dei laude. Tanta lacrymarum & devotionis ubertas non facile caderet (ut puto) in eum, qui nihil nisi panem in Missa tractari crederet. Ergo veri simillimum est (ut dixi) hunc errorem ab Hincmaro Johanni adscribi. Huc spectare videntur etiam Annales Bertiniani ad annum 855. quo anno *multa catholicæ Fidei contraria in regno Karli, ipso quoque non nescio* (nam Johannes ab eo provocatus scripserat) *concitata* dicuntur. Accedit quod Johannis liber de Eucharistia flammis addictus est a Patribus Synodi Vercellensis, scilicet ob errores, quos Berengarius inde hauserat, & eo auctore propugnabat. Ascelinus in epistola ad Berengarium tradit, Johannem ipsum *toto nisu, totaque intentione eo tendere, ut persuadeat hoc, quod in altari consecratur, neque vere corpus, neque vere Christi sanguinem esse.* Ascelinus in eadem epistola (ut id obiter dicam) Willelmum quemdam a Berengarii censura vindicat circa necessitatem communionis Paschalis: quem Willelmum esse puto illum, cui Anastasius Monachus litteras suas inscribit in notis Acherii nostri ad Vitam Lanfranci. Nam in codice mſ. qui nunc est venerabilis viri Claudii Jolii Cantoris Ecclesiæ Parisiensis, ubi in editis legitur in titulo, *Domino Geraldo Abbati*, in Joliano exemplari scriptum est, *Domino W.* & in contextu, *Pater Willelme*, non *Gerarde*, ut in vulgatis. Quis vero fuerit Anastasius istius epistolæ auctor, quisve Willelmus Abbas, an Cormeliensis, de quo in Vita & epistolis Lanfranci, alias expendemus.

132. Johannes Scottus suum de Eucharistia errorem non tulit impune. Ipsum siquidem nonnulli Catholicorum, præter Hincmarum & Radbertum, scriptis editis reprehenderunt. Hos inter invenio Adrevaldum Floriacensem Monachum, qui veterum Patrum sententias collegit *de corpore & sanguine Christi contra ineptias Johannis Scotti:* hic enim est titulus ipsius libri. Nec quemquam moveat, quod gravissimum errorem Adrevaldus *ineptias* molliori vocabulo appellet. Eadem enim voce usa est Ecclesia Lugdunensis in libro edito *adversus ineptias & errores* ejusdem Johannis de Prædestinatione: & quam Stercoranistarum *blasphemiam* Herigerus, postea *ineptiam* vocat cap. 6. Berengarius item Paschasii *ineptiam* eodem sensu suggillat in epistola ad Richardum Abbatem. Guitmundus vero ipsius Berengarii errores *nugas* dicit initio libri primi. Quid in Eucharistiam peccaverit Johannes, ex Adrevaldi collectaneo libello non satis intelligitur: tum quia iste libellus quem in Spicilegii tomo 12. habes, integer esse non videtur: tum quia meras fere Patrum sententias refert nulla addita expositione. Sed tamen ex illis sententiis innotescit eo spectare hominem, ut probet Christi corpus & sanguinem in Eucharistia vere contineri. Hunc Johannis errorem forsan arguit Nicolaus Papa I., qui cum rescivisset Dionysii libros ab eo in Latinum eloquium translatos, eos ad se mitti rogat epistola scripta ad Carolum Calvum, ut scilicet versio illa examinaretur: *præsertim cum Johannes*, inquit Pontifex, *licet multæ scientiæ esse prædicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore diceretur.* Improbata.

134. Tempus libri ab Johanne scripti colligimus ex prælaudato Hincmari testimonio in libro de Prædestinatione: qui liber Carolo Regi directus est anno 859. ut diserte habet Hincmarus: adeoque verisimile est, Johannis librum paullo ante istud tempus conditum fuisse. Tempus conditi libri.

135. Præter hunc librum Johannes duos edidit de Prædestinatione; quinque περὶ φύσεων seu de naturis; item alium de visione Dei, præter versionem librorum Dionysii de Græco in Latinum; itidemque Scholiorum S. Maximi in quædam loca Gregorii Nysseni. Duo libri de Prædestinatione typis vulgati sunt: reliqui adhuc in Bibliothecis latent. Et quidem libros de naturis continent duo codices Monasterii Corbejensis, Auctoris ætate scripti absque Auctoris nomine: qui libri in provinciali Synodo ab Archiepiscopo Senonensi ejusque Suffraganeis sub initium sæculi 13. Alia ejus opera.

damna-

damnati sunt, confirmante Honorio Papa tertio anno 1225. ut ex Alberici Chronico ms. observavit eruditus vir Parisius in responsionis suæ de Johannis Scotti libro capite ultimo. Librum de visione Dei ego deprehendi in ms. codice Claromariscensi prope Audomaropolim, cum hoc titulo & initio: TRACTATUS JOHANNIS SCOTTI DE VISIONE DEI. *Omnes sensus corporei ex conjunctione nascuntur animæ & corporis, &c.* In eo tractatu Auctor idem argumentum tractat (si bene recolo) quod Lupus Abbas Ferrariensis in epistola 30. ad Gothescalcum Monachum Orbacensem. Scholia in Maximum ex codice Cluniacensi accepi a reverendissimo Patre Petro Simone Superiore Generali Congregationis Cluniacensis.

Johannes an Abbas Æthelingiæ & Martyr.

136. Nunc locus postulat ut inquiramus, an Johannes Scottus idem sit atque Johannes Abbas Æthelingiæ, & qui Martyr colebatur in Cœnobio Malmesburiensi apud Anglos. Hoc argumentum, quod copiose & erudite jam tractavit mox laudatus Parisius, doctissimus Canonicus Regularis Ordinis S. Augustini Congregationis Gallicanæ; hoc in tomo persequimur, nempe in Elogio Johannis Æthelingiæ Abbatis, quem a Johanne Scotto distinguimus tribus argumentis. Primum est, quod hic (ut cognomen ipsum indicat) *Scottigena* fuit, teste Hincmaro, id est *genere Scottus*, uti explicat Nicolaus Papa I. at Johannes Æthelingiæ Abbas *Ealdsaxo* ex Assero in Vita Ælfredi Regis, non *Eastsaxo*, ut quidam interpretantur. Ealdsaxones porro *antiquos* Germaniæ *Saxones* esse probat idem Asserus præter alios: cum *Eastsaxones* sint Anglosaxones Orientales. Alterum argumentum est, quod Johannes Æthelingiæ Abbas, Presbyter ac Monachus exstitit, non Johannes Scottus. Tertium, quod ille ab Ælfredo in Angliam accitus sit doctrinæ causa, non Johannes Scottus, qui in Francia perseverasse videtur. Hæc fusius differemus in Elogio Johannis Æthelingiensis Abbatis, ubi Johannem Scottum a Malmesburiensi illo vulgato Martyre secernendum esse demonstrabimus. Jam tandem ad Ratherium (quod ultimum caput est de rebus eucharisticis) progrediamur.

§. IX.

De RATHERIO *Episcopo Veronensi.*

137. RATHERIUM Veronensem Episcopum Calvinistæ suis partibus vindicare conantur, sed obtorto collo, ut solent. Quæ ad id probandum affert Auctor eucharisticæ historiæ, Calvinianus Minister, adeo infirma sunt, ut refutatione non indigeant. Revincendæ calumniæ sufficiet una Ratherii epistola Patrico Sacerdoti inscripta: cui interroganti, cur in quadam hebdomada Missam non celebrasset Ratherius; curve *in vigilia Circumcisionis* Domini balneo corpus abluisset: respondet id se fecisse, quo purior ad sacra mysteria accederet. Dein occupata objectione subdit: *Sed forte transitorie accipis, aut etiam figurate te dicere putas, dum accipienti loqueris: „Corpus Domini nostri Jesu Christi propitietur tibi in vitam æternam. Quod si ita est, cæcitas tui intellectus magis est dolenda & instruenda, quam miranda & irridenda: qui scilicet præsumptionis foveam declinare nesciens, frequentare quod ignoras cujus virtutis sit, minime cessas. Sed credo, frater, quia sicut in Cana Galilææ vinum Dei imperio verum & non figurativum fuit ex aqua factum: ita istud Dei benedictione vinum verus & non figurativus efficitur sanguis, & caro panis. Quod si sapor idem manet, & color ita se haberi dissuadet; propono tibi aliud.* Postea facta comparatione hominis formati ex limo, addit: *Ita ergo & hic manente colore atque sapore, eadem sapientia operante veram carnem & sanguinem, quod percipis esse crede.* Integram epistolam vulgavit noster Acherius in tomo 12. quæ una sufficit ad asserendam Ratherii fidem: qui licet ad sæculum decimum pertineat, hic tamen vindicandus fuit ut in loco, uti etiam Herigerus Abbas Laubiensis, de quo superius actum est.

138. Hæc

138. Hæc sunt quæ de eucharisticis controversiis sæculo nono exortis observasse mihi contigit, utinam non vacuo labore. In his omnibus tametsi cum summa religione versari conatus sum, vereor tamen, ne qua non satis ad veritatis regulam accurata mihi etiam nolenti exciderint: quæ quidem pro indictis esse volo, & catholicæ Ecclesiæ censuræ lubens subjicio.

CAPUT II.

De GOTHESCALCI *fortuna & turbis ab eo excitatis.*

139. NOn minus procellosa fuit causa Gothescalci Monachi Orbacensis, quæ sæculo nostro magna animorum contentione recruduit. Fuit is, ut nomen ipsum indicat, origine Germanus aut Alamannus, altero nomine Fulgentius dictus, teste Walafrido Strabo in carmine laudatorio ad ipsum. Sunt qui puerum in Augiensi apud Alamannos Monasterio educatum tradunt, & inde jam adolescentem ad Orbacense translatum, qui locus est provinciæ Remensis in diœcesi Suessionensi. Istic sub Bavone Abbate multam dedit operam legendis sanctorum Patrum libris, maxime Augustini, cujus sententias, teste Hincmaro, totas dies memoria proferre solitus erat. Gothescalcus Monachus Orbacensis,

140. Romam peregrinationis causa profectus sub annum 846. Sergio Pontifice; in reditu adiit Eberardum Comitem, unum e primis Lotharii Augusti Optimatibus in Italia, apud quem Eberardum aliquantisper hospitatus est. Ut erat multa lectione præditus, factum est, ut sive in publicis concionibus, seu in privatis colloquiis, quædam misceret de prædestinatione, quam docebat geminam esse, scilicet bonorum ad vitam, & malorum ad interitum, id est ad damnationem, ad æternæ mortis supplicium, ad mortem sempiternam, ut ejus verbis explicat Hincmarus in lib. de Prædestinatione cap. 5. Id ubi rumore vulgante comperit Rabanus jam Archiepiscopus Moguntinus, litteras dedit ad Eberardum, in quibus hæc verba legimus. *De cetero quoque, quia divulgatum in istis partibus constat, quemdam sciolum, nomine Gothescalcum, apud vos manere, qui dogmatizat, quod prædestinatio Dei omnem hominem ita constringat, ut etiam si quis velit salvus fieri, & pro hoc fide recta atque bonis operibus certet, ut ad vitam æternam per Dei gratiam veniat; frustra & incassum laboret, si non est prædestinatus ad vitam: quasi Deus prædestinatione sua cogat hominem interire, qui auctor est salutis nostræ non perditionis. Et jam hinc multos in desperationem sui met hæc secta perduxit, ita ut dicant: Quid mihi necesse est pro salute mea & vita æterna laborare? quia si bonum fecero, & prædestinatus ad vitam non sum nihil mihi prodest: si autem malum egero, nihil mihi obest; quia prædestinatio Dei me faciet ad vitam æternam pervenire.* Tum oppositis Augustini quibusdam testimoniis, in fine Comitem monet, prohibeat Gothescalcum ab hac secta, ne hac licentia in prædicando scandalum fiat infirmis. Litteræ datæ sunt 10. *Kal. Maji* apud Ughellum, anno (ut puto) 848. cum nondum anno solido sedem suam Rabanus occupasset, qui eodem tempore alias etiam ejusdem argumenti dedit ad Notingum Veronensem Electum. in Italia serit lites. a Rabano correptus. Ital. sac. to. 3. col. 696. & seqq.

141. His litteris pulsatus Gothescalcus Eberardi ædibus excessit: tum peragratis Norico, Suevia, & aliis quibusdam Germaniæ partibus, (Noream, Pannoniam & Dalmatiam suggerunt Annales Bertiniani) Moguntiam tandem accessit. Id ubi comperit Rabanus, qui hominem ex fama noverat, statim Moguntiæ Synodum indixit, celebravitque anno 848. circiter Kalendas Octobris, Ludovico Rege præsente. Tum Rabano atque Synodo Gothescalcus *libellum sui erroris porrigens*, ut habet Hincmarus de Prædestinatione cap. 2. *damnatus, cum litteris synodalibus ad Remorum metropolim est remissus*. Id signantius explicat Hincmarus in cap. 5. ubi Moguntiæ ab eo damnatus,

ubi ait Gothescalcum *librum suæ virosæ conscriptionis* Archiepiscopo Rabano porrexisse, ejusque librum reprehendisse, *in quo positum reperit, quod impii sive reprobi non sint divinitus ad damnationem prædestinati*: itemque *chartulam suæ professionis* eidem Rabano obtulisse. Quas synodicas dicit litteras Hincmarus in cap. 2. easdem ibidem, sed nomine tantum Rabani post Synodum scriptas refert, quarum hæc summa est: „ nempe quemdam gyrovagum Monachum, nomine *Cothescalc*, qui se asserebat Sacerdotem in Remensi parochia ordinatum, de Italia venisse Moguntiam, novas superstitiones, & noxiam doctrinam de prædestinatione Dei introducere, & populos in errorem mittere, dicentem, quod prædestinatio Dei, sicut in bono fit, ita & in malo. Qua de opinione hominem in Synodo Moguntina correptum, at incorrigibilem repertum, annuente atque jubente Ludovico Rege damnatum ad Hincmarum mitti, quatenus eum recluderet in parochia sua, & non sineret eum amplius errorem docere, & seducere populum Christianum. Litteris acceptis Hincmarus Gothescalcum sisti jussit in Synodo apud Carisiacum habita anno 849. in qua iterum accusatus, cum a sententia sua revocari non posset, iterum damnatus est judicio (ut legitur) tredecim Episcoporum, duorum Chorepiscoporum, Abbatum quorumdam, quos Hincmarus commemorat in lib. de Prædestinatione cap. 2. in quibus Paschasius Radbertus Abbas unus erat. Hinc est quod hic in libro 8. in Matthæum, Gothescalcum vellicat his verbis. *Quapropter scire certo debemus, quotiens aliquis perit, non ex prædestinatione Dei, ut quidam male sentiunt, neque ex voluntate Patris perit, sed proprio suo peccato justoque Dei judicio*. Quæ apud Sirmundum prædictæ Synodo subjiciuntur capitula quatuor, de unica prædestinatione, de libero arbitrio, de voluntate Dei salvandi omnes homines, & de redemptione omnium hominum per Christum; in Carisiacensi altera Synodo edita sunt anno 853., & quidem post Suessionensem, ut constat ex Annalibus Bertinianis.

remissusque ad Hincmarum. *Carisiaci iterum damnatus.*

142. In priori Synodo Carisiacensi sacerdotii gradus Gothescalco abrogatus, decreta in eum verberum pœna, statutumque, ut in Monasterium Altumvillarense sub Alduini Abbatis custodia retruderetur. Neque enim Hincmarus satis fidebat Rothado Suessionensi Episcopo, eam ut ipsi curam committeret. Reclusus in carcere Gothescalcus, non sic tamen principio arctatus est, seu indulgentia Hincmari, seu commiseratione Alduini Abbatis, ut libris & calamo esset ipsi penitus interdictum. Edita est tum ab eo Confessio duplex, brevior una, altera prolixior. Hinc factum est, ut quidam sua sponte, alii Caroli Calvi aliorumque hortatu, de capitulis in posteriori Synodo Carisiacensi ab Hincmaro conditis scripserint. Ratramnus in primis Gothescalcum duobus libris Carolo Regi oblatis defendendum suscepit: cui rogatu Wenilonis Senonum Archiepiscopi accessit Prudentius Tricassinus Episcopus, (tametsi prius Hincmari partibus favisset) duobus libris (quos Recapitulationem & Correctionem vocat) editis adversus Johannem Scottum, qui jussu Hincmari Remensis & Parduli Laudunensis Episcoporum, quæstiones agitatas tractaverat, uti & Amalarius. Libellis ultro citroque ventilatis Hincmarus epistolam scripsit ad Reclusos seu Monachos diœcesis suæ, ut eos a sententia Gothescalci avocaret.

Altumvillare retruditur. *Confessionem duplicem edit.* *Prudentius ei favet,*

143. His acceptis Rabanus jam senio & morbo confectus, epistolam direxit ad Hincmarum, in qua Prudentium arguit, quod in epistola ad ipsum Hincmarum & Pardulum scripta, geminam prædestinationem tueretur, tametsi Deum peccati Auctorem negaret: qua in re a Gothescalco recedere ipsum credit. Hinc est, quod Annales Bertiniani ad annum 861. quo Prudentii, alio nomine Galindonis dicti, obitum reponunt, eum suggillant, „ quod cum ante aliquot annos Gothescalco Prædestinatiano restitisset, post „ felle commotus contra quosdam Episcopos secum hæretico resistentes, non „ modica inter se diversa, & Fidei adversa scriptitarit. Ex quo intelligas, quam male audierit geminæ prædestinationis vocabulum, cum apud alios, tum

Rabano improbante,

tum maxime apud Rabanum: qui iteratis litteris Hincmarum hortatur, ut Gothescalcum a scribendo compescat: mirari se, *quod istum noxium virum*, hoc est Gothescalcum, qui nec Monachi votum, nec sacri ordinis ritum, neque *prædicandi officium* legitime observavit, scribere aliquid permisisset: denique se nolle esse auctorem, *ut Communio ei tribuatur*: ad hæc obstupescere, quod homo erroneus petat examen ignis, paratus subire coram omnibus quatuor dolia aqua ferventi & oleo plena *ad probandam suam sectam*. In Gothescalcum Amolo Lugdunensis Pontifex scripsit, eodemque tempore Florus ejusdem Ecclesiæ Diaconus: qui tamen postea, auctore Pontifice Remigio Amolonis successore, humanius de Gothescalco sensisse fertur, cum aliquid minus sinistrum accepisset de ejus doctrina.

& Communionem Gothescalco negante.

Libri ultro citroque editi.

144. Remigius siquidem jam dictus, mox ut sedem Lugdunensem iniit post Amolonem, adjuncto Ebbone Gratianopolitano edidit libellos duos, unum de tribus capitulis, Hincmari scilicet & Parduli: alterum de tenenda veritate Scripturæ contra capitula posterioris conventus Carisiacensis: quos Synodi Valentina anno 855., & Lingonensis anno 859. confirmarunt, approbante Nicolao Papa. Accessit etiam Lupus Abbas Ferrariensis, unus omnium modestissimus, qui fervente controversia librum de tribus quæstionibus edidit, cum comperisset *primum in Italia, deinde in Gallia, si non concuti Fidem, turbari certe quorumdam intentionem, quod de libero arbitrio, & de prædestinatione bonorum & malorum, ac de sanguinis Domini taxatione hactenus inaudita jactarentur*. Dein Caroli mandato mentem suam iterum aperire jussus, collectaneum de tribus quæstionibus composuit: quo in utroque opere recte catholicam sententiam explicat, sicuti etiam in epistola ad Hincmarum.

145. Gothescalcus interim dum omnes aut pro eo, aut contra eum decertant, in arctissima custodia detinetur, venitque in notitiam Nicolai Papæ primi ipsum durius tractari. Indignatum ob id Pontificem lenire studuit Hincmarus, scriptis litteris, quibus significabat, se curasse ut necessaria omnia benigne homini suppeditarentur; at eum his præfracte uti nolle. Cum jam Gothescalcum deficere cernerent Altivillarenses Monachi, consulunt Hincmarum, quid facto opus esset, si ipsum morti proximum fore contingeret. Rescripsit, non nisi resipiscenti Viaticum concedendum. Sic Gothescalcus silere, an sententiam refutare jussus, sed nolens, absque subsidiis Christianæ religionis in ergastulo diem obiit circiter annum 868. Eo mortuo exstincta fuisse videtur hæc procella, quæ ab Hispania sub finem sæculi 8. initium duxit, ut Hadriani Pontificis epistolæ testantur.

Nicolaus P. scribit ad Hincmarum de Gothescalco.

qui sine Viatico moritur.

Hadriani epist. 96 97. cod. Carol. in tom. 3. Chesn.

146. Hic finis miserabilis illius Monachi: cui Fulgentii cognomen ideo arrisisse, aut certe ab aliis tributum esse puto, quod suam de gemina prædestinatione sententiam maxime tueretur auctoritate sancti Fulgentii ex libris de duplici Prædestinatione ad Monimum, teste Hincmaro in lib. de Prædestinatione cap. 3. ubi hoc Fulgentii dictum non probat, observatque ejus elogium ab antiquis inter Scriptores ecclesiasticos fuisse prætermissum; nec tamen eum sibi videri *per omnia improbabilem*, quoniam *in reprobandorum descriptione* illum non reperiebat. Forsan non legerat Hadriani Papæ primi epistolam ad Hispaniæ Episcopos, qua in epistola Pontifex beati Fulgentii de hac quæstione sententiam & explicatione ex alio loco laudat. Idem Hincmarus in cap. 14. Gothescalci *scholam dyscolam* hortatur, ut cum ipso Fulgentio agnoscant *prædestinationem semper in bono*; & cap. 15. subdit non sufficere quod dicunt, *Deum prædestinasse reprobos ad interitum, non ad peccatum: cum nonnisi per peccatum*, inquit, *perveniri valeat ad interitum*: his quidem verbis eorum sententiam *colore* mutari, non *odoris atque saporis intelligentia*. Et id quidem ita distinxit Gothescalcus in duplici Confessione. Nam in priori ait, dæmones reprobosque *propter præscita futura mala merita prædestinatos ad mortem sempiternam*.

ibid. epist. 97.

pam: & in prolixiori profitetur, Deum *prædeſtinaſſe tantummodo bona, non mala, & quos præſcivit per ipſorum propriam miſeriam in damnabilibus perſeveraturos eſſe peccatis, illos prædeſtinaſſe ad interitum*. Verum hæc ſubdole dici cauſabatur Hincmarus, ideoque prædeſtinatos ad interitum dici non probabat, *quia hoc poſito conſequens arbitrabatur, ut etiam ad peccatum prædeſtinati crederentur, qui error fuit veterum Prædeſtinatorum*, inquit eruditiſſimus Sirmundus in hiſtoriæ Prædeſtinatianæ capite ultimo.

Quæſtio de trina deitate.

147. Eodem ſæculo orta eſt non abſimilis, ſed non ita fervens de trina deitate contentio. Delenda ex hymno Martyrum hæc verba, *Te trina deitas*, cenſebat Hincmarus, ne tres dii induci viderentur. Repugnabat Gotheſcalcus cum Ratramno. Hinc arrepta occaſione Hincmarus Gotheſcalcum traducit, quaſi triplicis divinitatis aſſertorem: quo etiam nomine hæreticus audit apud nonnullos: tametſi hanc conſecutionem totis lacertis a ſe amoliri conatus eſt Gotheſcalcus, ut ex ejus verbis ab Hincmaro relatis colligitur. Sic fere in verbis homines plerumque inchoant ludos, qui paullatim in exitiales pugnas deſinunt.

Gotheſcalcus merito improbatus.

148. Scio non defuiſſe hoc ſæculo, qui Gotheſcalcum in omnibus perpurgatum velint: ſed hæc extra meas metas. Gotheſcalci doctrina de gemina prædeſtinatione, an fuerit ſana, necne, hic non diſputo: at quid hæc in aures vulgi effundere competebat Monacho, prohibentibus Epiſcopis? Immo ſi nihil ſubdoli in ejus mente latebat, tantumne intererat rei Chriſtianæ incumbere in vocabulum prædeſtinationis malorum ad interitum, ſi modo aliis verbis catholica ſententia teneretur? aut demum quid hac de re tempeſtates ciere neceſſum erat cum vulgi ſcandalo & offenſione? *Facile eſt enim immo & utile, ut taceatur aliquid verum propter incapaces*, inquit Auguſtinus in lib. de dono perſeverantiæ cap. 16. *maxime ſi timendum inde ſit, ne pejores faciamus eos, qui non intelligunt, dum volumus eos qui intelligunt, facere doctiores, qui nobis aliquid tale tacentibus doctiores quidem non fiunt, ſed nec pejores fiunt*. Scio Auguſtinum in cap. 14. probare, ut prædeſtinationis doctrina etiam rudi populo nonnumquam prædicetur. At prædeſtinationem bonorum intelligit, non malorum ad mortem, quam verbis minus crudis explicari fas erat. Merito proinde a Rabano reprehenſus eſt Gotheſcalcus, quod *nec ſacri ordinis ritum, neque prædicandi officium legitime obſervavit*. Certe Gotheſcalcus paullo jactantior & audacior fuiſſe videtur, atque inutilium quæſtionum ſectator, ut patet ex Lupi Abbatis epiſtola 30. ubi ejus nimiam impetiginem reprimit. Quæſierat ab eo Gotheſcalcus, num Beati poſt reſurrectionem oculis corporeis Deum viſuri eſſent. Quid ad hæc Lupus? *Ni veritus fuiſſem*, inquit, *ut me ab obſervatione charitatis averſum, nullius flecti precibus putando, eamdem charitatem offenderes; etiam nunc ſilentii latebras fovens, nihil ad ea quæ conſuluiſti reſpondiſſem, duabus videlicet ex cauſis: altera, ne otio tuo materiam exercendi ingenii vel imminuerem, vel detraherem; altera, ut habita conſideratione illorum quos ſuper eadem quæſtione te ſollicitaſſe olim cognovi, mediocritatem meam non præjudicare quorumdam excellentiæ æſtimatione propria comprobarem*. Et ſub finem eum exhortatur, *ut nequaquam ultra in talibus ſuum ingenium conterat: ne bis ultra quam oportet occupatus, ad utiliora veſtiganda ſive docenda minus ſufficiat*. Et tamen quæſtio hæc a Gotheſcalco ſemel propoſita, nonnullos per ea tempora detinuit, in primis Johannem Scottum, qui tractatum de viſione Dei, cujus ſuperius * mentio facta eſt, compoſuit. De hac quæſtione non de controverſis capitulis intelligendus mihi videtur Gotheſcalcus in carmine ſuo ad Ratramnum, in quo ait ſe datis epiſtolis ad Matcaudum, Jonam atque Lupum inquiſiſſe quid ſentirent de propoſita quæſtione; ac ſolum Lupum ſic reſponſa tria ſui libelli temperaſſe, ut neutri parti acceſſiſſe videretur. Nam & in Lupina illa epiſtola tres quæſtiones propoſitæ fuerant. Hæc ſatis dicta de Gotheſcalco, qui ſi animum tantiſper continuiſſet, melius famæ, melius ſaluti ſuæ conſuluiſſet.

* num. 135.

PRÆFATIO.

CAPUT III.

De modo quo Christus e Virgine natus est : ubi de animarum distinctione in hominibus.

149. ALia istius sæculi controversia fuit de nativitate Christi Domini, quo modo scilicet ex utero beatæ Mariæ virginis prodierit, via communi an singulari. Hæc controversia, uti & superiores duæ, originem cœpit ex Germania, in Galliam deinde per Ratramnum Corbejensem Monachum invecta : cui Ratramno adversus fuit Paschasius Radbertus ejusdem loci Cœnobita. Contentionis principium Ratramnus in libello de nativitate Christi, quem ignoto cuidam Monacho, & quidem (ut credere pronum est) Germano, nuncupavit, obsecrans, ut sibi hoc de argumento respondere non gravaretur, sic breviter exponit. *Fama est, & quorumdam non contemnenda cognovimus relatione, quod per Germaniæ partes serpens antiquus perfidiæ novæ venena diffundat, & catholicam super nativitate Salvatoris fidem, nescio qua fraudis subtilitate subvertere molitur, dogmatizans Christi infantiam per virginalis januam vulvæ, humanæ nativitatis verum non habuisse ortum, sed monstruose de secreto ventris incerto tramite luminis in auras exisse; quod non est nasci, sed erumpi.* Hoc in libello, quem Ratramnus *de more studentium lusit*, ut in fine testatur, liberius aliquando invehitur in adversarios suos, quos novæ hæreseos insimulare audet.

Controversiæ hujus origo ex Germania.

Ratramnus de ea scribit.

150. Mox in Ratramnum insurrexit Paschasius Radbertus, ratus ex ejus libro Deiparæ virginitatem ex obliquo seu ex consequenti impugnari. Et primo quidem hominem adortus est scripto libello *de partu Virginis*, quem *matronæ Christi*, id est Theodradæ Abbatissæ, *& sacris Virginibus Vesona*, hoc est Suessione, *monastice degentibus* dedicavit hoc exordio. *Quæstionem, charissimæ, de partu beatæ Mariæ virginis mihi nuper allatam vobis persolvere decrevi; quoniam vos eam plurimum amare non ambigo : ut ex hoc sciatis, quantum vos diligam, longe diu a puero vester alumnus, multo jam senio confectus.* Ex his posterioribus verbis intelligitur, eam controversiam natam esse Paschasio Radberto jam sene, sed tamen ante annum 846. quo Imma Abbatissa Theodradæ matri suæ successit. Nam *matronæ Christi* nomine significari Abbatissam, quæ olim in sæculo conjugata fuerat, (qualem fuisse Theodradam constat ex Vita S. Adalhardi Abbatis) pro comperto habeo. Certe Paschasius in libelli sui inscriptione se, non Abbatem, (quod munus iniit anno 846.) sed *Monachorum omnium peripsema* dicit : & nulla (quæ sciam) opuscula composuit Abbas, præter aliquot libros in Matthæum.

Radbertus ei adversatur.

151. Primum scripsisse Ratramnum, non adversus Paschasium, sed adversus Germanos quosdam, ex initio jam relato, aliisque locis constat. Paschasii vero librum in Ratramnum conditum fuisse hinc apparet, quod cum dixisset Ratramnus initio capitis primi adversarios sentire Christum *monstruose* natum esse; id refellit Paschasius sub finem libri 1. his verbis : *Non dicimus, ut ajunt, quod monstruose sit natus, &c.* Deinde cum Ratramnus cap. 3. paullo fusius scripsisset de natura & sexu mulierum, eum hoc nomine reprehendit Paschasius. Accedit quod ad Ambrosii & Hieronymi auctoritates, quas pro sua sententia Ratramnus adduxerat, data opera respondet Radbertus. Jam vero vulgato Paschasii libro non statim adquievere adversarii, sed novis eum rescriptis denuo exagitarunt. Hinc data ipsi occasio scribendi alium *tomum* seu librum, in quo conqueritur, quod suis non adquiescant dictis, sed ea audire dedignentur : hortaturque eos ad auscultandum B. Augustino, cujus ex Enchiridio testimonium profert in sententiæ suæ patrocinium. *Si*, inquit Augustinus, *vel per nascentem corrumperetur ejus* (Virginis) *integritas, non jam ille de virgine nasceretur, eumque falso* (*quod absit*) *natum de virgine Maria tota confiteretur Ecclesia.* Quid ex

eo posteriori libro, quem dumtaxat imperfectum habemus, consecutum sit, ex relictis ejus sæculi monumentis divinare non possumus: nam & Ratramni ejusve sequacium posteriora (si qua fuerint) adversus Paschasium opera interciderunt.

Monachi ambo Corbejæ. 152. Erit fortasse cui mirum videatur, Ratramnum & Paschasium ejusdem (ut de Ratramno constat ex Hincmaro) Cœnobii Monachos mutuis inter se se scriptis tam sæpe decertasse. Verum præterquam quod diversas inter ejusdem societatis ac familiæ homines oriri ac fervere sententias insolens non est; certe præsentis argumenti controversia nata est ex Germanis, quæ deinde scriptis ventilata, varios pro hominum studiis motus etiam in Cœnobio Corbejensi excitavit. Alia ratio est de rebus eucharisticis & prædestinatianis, de quibus ut sententiam suam ferret Ratramnus, a Carolo Calvo sollicitatus est. Deinde non constat, an tum in Corbejensi Cœnobio resideret Ratramnus, qui postea de eodem loco scribens ad Odonem Corbejæ Abbatem & Episcopum Bellovacensem, Monasterium *vestrum*, non nostrum appellat. Unde quis subdubitet, an Ratramnus de quo agimus, sit a Ratramno Orbacensi Præposito diversus. Quamquam eo tempore Ratramnum non longe a Corbejensi Monasterio deguisse intelligitur ex Lupi Abbatis Ferrariensis epistola 79. ad ROTRANNUM Monachum, quem rogat ut litteras suas ad Hincmarum Remorum Antistitem directas ostendat Hilmerado Ambianensi electo, in cujus gratiam eas scripserat. Ex quo apparet, Ratramnum initio Hilmerardi pontificatus, quem sub annum 849. iniit, vixisse prope Ambianos, si tamen tum ibi jam residebat Hilmeradus.

Controversiæ caput. 153. Verum ut ad præsentem controversiam revertar, unum erat in quo conveniebant adversæ partes, nimirum Deiparam perstitisse virginem ante partum, in partu, & post partum. Sed tamen Radbertus id ita ab adversariis adstrui dicit, ut idipsum quod confitentur, evertant. Totam igitur quæstionem tribus in rebus reponit Ratramnus, nimirum Christum *per naturæ januam, per solemnem parturitionis viam* ex utero sacratissimæ Virginis processisse cap. 1. & sequenti *vulvam aperuisse*; ac demum ita aperuisse, *non ut clausam corrumperet, sed ut eam suæ nativitati ostium aperiret: non quo violaret integritatem uteri, sed quo ventris palatium vacuaret* ex cap. 5. Ex his omnibus in fine concludit, Christum naturaliter natum esse. Huc tota incumbit Ratramni oratio, tametsi adducto Gregori Magni testimonio, in

Ratramnus sibi non constat. quo dicitur corpus Domini introisse ad discipulos januis clausis, quod ad humanos oculos *per nativitatem suam clauso exiit utero Virginis;* ita reponit cap. 8. *Dicitur quod quemadmodum Dominus Jesus-Christus post resurrectionis gloriam cum corporis veritate diversorium discipulorum, non per parietem, nec per postica, sed per januam, non tamen reseratam ingressus est: ita de matris alvo procedens, non aliunde, sed per vulvam, clausam tamen exivit, &c.* Verum hac in re sibi contrarius est Ratramnus. Nam si aperuit, ut in superioribus probat, quomodo per clausam exivit? Et hoc sane videtur hominis non satis sibi constantis aut sincere agentis effugium.

154. Hinc est quod Paschasius Radbertus nulla habita ratione hujus solutionis, Ratramnum impugnavit, quasi omnino sentiret Christum communi omnium lege natum esse: *neque aliter beatam virginem Mariam parere potuisse, neque aliter debuisse, quam communi lege naturæ, & sicut mos est omnium feminarum*: quod posterius satis intelligitur ex Hieronymi loco, ita ut a Ratramno exponitur in cap. 9. Paschasii sententiam præter veteres

Hinc. tom. 1. p. 631. plerosque tuebatur in multis Hincmarus, asserens beatam Virginem *clauso utero* peperisse.

155. Est & aliud in quo Ratramnus aut non vere adversariorum mentem expressit, aut non plene assecutus est, ubi innuit cap. 5. adversarios sensisse, Christum non per viam communem, sed per aliam corporis partem penetrando prodiisse. Neque enim aliam fuisse puto Germanorum senten-

tentiam, quam Paschasii, qui omnes id unum volebant; Christum via quidem communi, sed clauso virginali sigillo, non communi modo processisse.

Ratramnus de anima scribit contra Macarium.

156. Tolerabilior quidem, sed non moderatior fuit Ratramni censura in commentum cujusdam Monachi Corbejensis, qui unam in omnibus hominibus animam esse contendebat. Hujus quæstionis originem & statum mihi indicavit membraneus codex Bibliothecæ Monasterii S. Eligii apud Noviomum: quo in codice exstat Ratramni tractatus adversus prædictum Monachum, inscriptus Odoni Episcopo Bellovacensi. In eo libro Ratramnus significat, primo se ab Odone sollicitatum, ut ejusdem Monachi Anonymi insanam opinionem refelleret. Deinde se jam id præstitisse dicit scripta ad eumdem epistola, cui Monachus ille alia reddita responderit. Tertio Monachum illum hanc opinionem hausisse a Macario Scotto, quem idcirco ejus *magistrum* vocat. Quarto præceptorem ac discipulum erroris sui occasionem sumpsisse ex loco male intellecto S. Augustini in libro de quantitate animæ, in quo sanctus Doctor de unitate in diversis hominibus animæ dubitanter scripsisse videtur. Hæc omnia accurate ac fuse discutit Ratramnus, professus initio libri sui, Monachum hunc *magis dignum esse auctoritate pastorali reprimi, quam disputatione convinci*. Porro sæpe dictum Monachum Corbejensis Cœnobii alumnum fuisse intelligimus ex initio tractatus Ratramni, quod sic habet. *Domino sancto, summæque venerationis honore prosequendo Patri* ODONI *reverentissimo Præsuli*, RATTRAMNUS *servus servorum Christi novissimus. Suscepi vestræ sanctitatis debita cum veneratione litteras, quibus præcipitis postulantes, ut respondeam cujusdam Monachi de Cœnobio vestro scriptis, quibus de anima contra catholicam Fidem perversa sentiendo disputare non timuit*. Fuit Odo Monachus, & post Paschasium Abbas Corbejensis, ac demum Bellovacensis Episcopus; idemque mortuo Trasulfo Abbate, qui ei in Cœnobii regimine suffectus fuerat, rursus in Abbatiæ dignitatem restitutus. Cum ergo Monachus ille de Odonis Cœnobio fuisse dicatur a Ratramno, id sine dubio de Corbejensi intelligendum est.

Quæstionis status.

157. Quæstionis controversæ statum exponit in consequentibus Ratramnus his verbis. *Dicit namque, quod omnis homo unus homo sit per substantiam, & omnis anima rationalis una sit anima per substantiam. Quod si ita est, sequitur ut non sit nisi unus homo, & una anima: quod absurdissimum fore conspicit prudentia vestra*. Et de eadem quæstione, simulque de ejus auctore post multa ita subdit. *Videte quid Macarius ille Scottus, vel ille qui librum quem nostis, scripsit, ex hoc loco dixisse beatum Augustinum excogitaverint: Et Macarius quidem hoc loco*, nimirum Augustini de quantitate animæ, *sic ait scribens ad illum, qui sibi quæstionem hanc proposuerat.* „ *Hæc autem non ideo proposui,* „ *Frater, ut sapias quod voluit Augustinus: unam animam noluit, multas animas* „ *noluit: quod in medio posuit, hoc voluit, hoc est ut sit una anima & multa, quamvis* „ *ille dixit: Ridebis, nec mihi facile unde risum tuum comprimam suppetit.* „ *Non est mirum, quia istam quæstionem difficillimam suadere vix potuit: quanto magis neque nos possumus*. Ad quod Ratramnus ita reponit. *Cernitis itaque, quod hoc quod dicit Macarius, nequaquam dixerit Augustinus. Macarius namque dicit, hoc quod in primo & ultimo loco posuerit Augustinus, noluerit affirmare; sed illud quod* „ *in medio, hoc est ut sit una anima & multa: cum dicat Augustinus: Si unam* „ *simul & multas dicam esse, ridebis: quo dicto manifeste insinuat, nullomodo se confirmare voluisse, quod una simul sit anima & multa: quia sic dicere vel sentire, non prudenter est intelligere, sed ridenda potius talis intelligentia. Ille vero qui scripsit libellum, in eadem est sententia, qua & magister ejus Macarius: quod totus libelli textus evidentissime declarat. Potuisset etiam Macarius, si considerare prudenter valuisset, aut certe voluisset, ex his quæ subsequenter posuit,* „ *non ita sensisse Augustinum, cum dicat: Quamvis ille dixit, nimirum Augu-* „ *stinus, ridebis, nec mihi facile unde tuum risum comprimam suppetit. Si enim* vo-

voluisset hoc affirmare, quod Macarius falso suspicatur; nequaquam dixisset, Ridebis, quoniam sententia prudenter dicta non ridenda est, sed suspicienda.

Macarius quis.

158. Ceterum de Macario Scotto, si conjecturis indulgere licet, eum non alium esse puto, quam aut Johannem Scottum, qui similibus Dialecticæ argutiis maxime lasciviebat, incautosque prensabat: aut certe Macarium Monachum, cui Rabanus librum suum de computo nuncupavit. Hunc Macarium per deridiculum *Bacchariun* vocat Ratramnus, *quoniam non beatus*, inquit, *sed stultus & ebrius talia somniavit*. Siccine philosophari licet? scilicet tunc temporis, hæc quæstio ad religionem pertinere videbatur, timendumque censebant, ne ex hac animarum confusione, aliquid detrimenti Fides recta caperet. Eadem mens fuit Concilii Lateranensis sub Leone X quod quorumdam de unica in hominibus anima sententiam damnavit. Nunc totis id pulpitis decantant Philosophi sub solemni sua distinctione *unitatis specificæ & numericæ*.

Concil. Lateran. ult. Seff. 8.

Usserii erratum.

159. Dum hoc argumentum persequor, memini legere apud Usserium, (qui Ratramni libros præmissos, alterum de Nativitate Christi ante editionem Acherianam, alterum de Anima in manu-scrptis Anglicanis legerat) Ratramnum in illo de Christi Nativitate libro eamdem, quam in alio de corpore & sanguine Domini tradidit, doctrinam propugnasse. Unde præclarum continuo momentum colligebant heterodoxi ad vindicandum Ratramno librum de corpore & sanguine Domini, sub Bertrami nomine vulgatum: Ubi vero libellus ille de Christi Nativitate prodiit in lucem, statim evanuit tota illa argumentatio: propterea quod in eo libro ne hilum quidem de Eucharistia habeatur. Nec Calvinistarum quisquam, quorum maxime intererat, inventus est, qui Acherium nostrum hac in parte omissi insimularet, cum & ipsi præ manibus haberent ejus opusculi exempla ex Anglicanis codicibus descripta: malueruntque confugere ad nescio quas illationes, aut potius cavillationes, ne Usserii fidem quasi profligatam deserere viderentur: Quippe fatetur Alixius in Dissertatione Gallica de libro Bertrami, nullam de Eucharistia mentionem fieri in opusculo de Christi nativitate; sed tamen recte dici ab Usserio propugnari eamdem quam in Bertramo vulgato doctrinam: quoniam utrobique asseritur, unum & idem corpus non posse exsistere in duobus locis. Ita minime suspectam habet Alixius Acherii editionem, & sartam tectam Usserii fidem præstare conatur. Ego vero existimem subreptum fuisse Usserio, homini ceteroquin erudito, nec indiligenti, sive id ex præjudicio quodam ipsi contigerit, sive ex festinata lectione codicis antiqui, seu ex qualibet alia causa. Neque enim malam hominis fidem suspicari velim. Unus omnium Hermannus Conringius, a sacramentis nostris alienus, sed (ut ingenue profitear) inter Germanos haud incelebris, Acherio nostro id obstrepere ausus est, vero similius esse id ab eo prætermissum in edendo hocce Ratramni libro, quod Usserius in illo de Eucharistia deprehenderat: sic enim ille librum, qui sub Bertrami titulo dudum prodiit, Ratramno vindicare conatur in Supplemento 39. ad Dissertationes de Antiquitatibus Academicis, cujus Supplementi folium ex Germania per amicum accepi, cum hæc prælo subjicerentur. *Frustra sane sunt*, inquit, *qui suspicantur, librum qui hodieque superest Ratramni nomine, esse Johannis Scoti: cum jam Sigeberti Gemblacensis ævo Ratramnus illius auctor citra controversiam fuerit habitus: & doctissimo Usserio cap. 11. Historiæ Gotteschalcianæ teste, tum in Sarisburiensi, tum in Benedictini collegii apud Cantabrigienses Bibliotheca superfit Ratramni, præter alte- „ rum de Anima, unus de Nativitate Christi liber, in quo eamdem quam in libro „ de corpore & sanguine Domini tradidit, doctrinam propugnat. Non enim a vero id alienum esse dixerim, etsi liber ille, qualis est editus Spicilegii tomo primo a Luca Dacherio Benedictino Monacho, nihil tale habet: sed illaudabili, haut insolito tamen studio, id esse omissum, vero est similius.* Dura certe in virum de re publica litteraria bene meritum censura, sed homine liberali prorsus indigna.

Alix. pag. 22. & 23.

Conringii censura refellitur.

Nam

Nam quandoquidem ejusce opusculi exemplaria supersunt in Sarisburiensi & Cantabrigensi Bibliotheca, quid attinebat præcipitare censuram? An non satius erat prius consulere forulos illarum Bibliothecarum: & si qua fraus editori obrepsisset, jam demum illum vocare in causam? Sed facile retundi potest inofficiosa hominis animadversio, neque necesse est ut in Angliam ejus rei gratia pergamus. Quippe Albertinus famosus ille Eucharistiæ adversarius, exemplum libelli ex Anglicano codice acceptum habuit, quale ab Acherio nostro editum est: & si Albertino jam mortuo non credatur, habet etiam ejusdem apographum Dallæus Minister Carentoniensis: quod nescio qua occasione mihi aliquando videre contigit, statimque contuli cum editis: in quibus nulla est ab exemplo discrepantia, si quasdam minutiores typothetarum mendas exceperis. Insignior est præ ceteris illa, quam adverti ad pag. 333. lin. 9. ubi post *genitale secretum*, ita addit apographum. *Quo mystico dicto testatur, Matris virginis quod immaculatæ fecunditatis aperuit genitale secretum*. Ubi vides, librarios fallente oculorum jactu, ob repetitas *genitale secretum* voces, versum unum transsiliisse. In aliis perfecta est editorum cum apographo convenientia; præter quædam minutissima (ut mox dicebam) typographorum errata. Hæc a me dicta nemo non intelliget, non ut argumentum quo Ratramno liber de Eucharistia asseratur, adversariis præripiam: sed ut explodatur indigna Coringii censura, quam in se ipse præcipitando retorsit. Nunc ad ordinem revertor.

CAPUT IV.

De Græcorum dissidio, & objectis eorum adversus Latinos.

160. POstrema denique contentio fuit Græcorum adversus Latinos, quibus illi varia capitula suggerente Photio pseudo-Patriarcha objecerunt. Photius quippe cum deturbato Ignatio sanctissimo viro, in sedem Constantinopolitanam a Michaele & Basilio intrusus fuisset, nec intrusionem suam Romano Pontifici potuisset approbare; in tantum contra Latinos excanduit, ut quidquid sinistrum corradere potuit, ipsis objiceret ad faciendam invidiam Ecclesiæ Romanæ. Capitula illa numero erant omnino decem, nempe de processione Spiritus-sancti ex Patre Filioque, de jejunio sabbati, de cælibatu Presbyterorum, de chrismatione frontis baptizatorum Presbyteris vetita, de abstinentia octo hebdomadarum ante Pascha non inchoata, de barbæ rasione Clericorum, de Episcoporum ordinatione per saltum, de primatu Romani Pontificis, de confectione chrismatis ex aqua fluminis, & de oblatione agni in festo Paschæ. Hæc capitula Nicolaus Papa Hincmaro & ceteris Archiepiscopis & Episcopis in regno Caroli constitutis transmisit, dato mandato, ut de his singuli in suis diœcesibus propriis una *cum suffraganeis convenienter tractarent*, & sibi quæ reperissent ad respondendum, *suggerere curarent*. In provincia Remensi hæc cura demandata est Odoni Bellovacensi Episcopo, testante Frodoardo in lib. 3. cap. 23. ubi Hincmarus Odoni scripsisse memoratur *de quibusdam scriptis & Græcorum quæstionibus: item de responsionibus ad objecta Græcorum, quas idem Odo colligens descripserat, & Domno Hincmaro miserat*. Et alia epistola agit *de libello ipsius* Odonis contra Objectiones Græcorum, quædam se in eo commemorans adnotasse, *quæ retractanda & corrigenda forent*. Erit forsan qui suspicetur hoc Odonis opusculum non aliud esse, quam Ratramni: tum quia cum Odo Monachus fuisset & Abbas Corbejensis, facile rejicere potuit hanc operam in Ratramnum virum doctum: tum quia veri simile non videtur, Episcopos ejusdem provinciæ, id est Metropolis Remorum, idem argumentum duobus simul tractandum commisisse. Verum diversa forsan aliis videbuntur Odonis & Ratramni opuscula. Nam Odonis libellus vocatur ab Hincmaro in epistola mox lau-

Photii capitulis respondere jussus Odo,

Ratramno an curam hanc commiserit.

laudata : Ratramni vero opus quatuor libris constat; tametsi nonnumquam liber libellusque appellatur apud veteres illud opus, quod pluribus libris constat. Ad hæc, non mirum videri debet, si idem argumentum, quo accuratius & diligentius expendatur, diversis scriptoribus tractandum committatur. Certe simili compendio potuissent Gallicani Episcopi id officii demandare uni cuidam auctori. Et tamen in Æneam Parisiensem Episcopum consenserunt Senonensis provinciæ Antistites; Remensis in Odonem, prout Nicolaus Papa dederat in mandatis. Denique Ratramnus in fine libri 4. innuit se hortatu Episcoporum id suscepisse. *Egimus*, inquit, *prout potuimus, respondentes ad ea quæ nobis scripta misistis. Quæ si placuerint, Deo gratias agimus: si vero displicuerint, vestræ correctionis censuram postulamus.* Quæ tamen si quis dicta velit nomine Odonis ad Hincmarum, vel Episcoporum ad Nicolaum Papam, nolim hac in re contentiosus esse.

Ratramnus Æneæ præstat.

161. Ceterum si quis Ratramni opus cum Æneæ Parisiensis Episcopi libro conferat, quantum ille doctrina, eruditione & eloquentia præstet, facile animadvertet. Æneas quippe nuda fere ac jejuna Auctorum testimonia absque propriis commentis adducit: Ratramnus vero longe plura & potiora, prolatis ex proprio genio validis ratiociniis, quæ argumentis & auctoritatibus adductis lucem ac robur concilient. Ante vero quam hoc argumentum dimittamus, juverit nonnulla, quæ sane animadversione digniora videntur, ex Ratramno decerpere, & cum Æneæ dictis aliquando comparare.

Notatu digniora in utroque.

162. In primis Ratramnus Michaelem & Basilium Græcorum Imperatores, ejusmodi oppositorum architectos, arguit in hunc modum in lib. 1. cap. 2. *De sacris dogmatibus, de ecclesiastico ritu, non Imperatorum, sed Episcoporum fuerat disputare. Discendi illis, non docendi in Ecclesia ministerium commissum est. Nam quamvis imperiali dignitate præcellant, res illis publica commissa est, non episcopale ministerium: Imperatores de sæculi legibus tractare debent, Episcopi vero de divinis dogmatibus disputare.* Tum in lib. 4. cap. 3. observat, morem tum fuisse apud plerasque Occidentales Ecclesias, ut in Quadragesima sabbato non jejunarent: & in insula Britannica, ut omni sexta sabbati, id est hebdomadæ, jejunaretur. Et in cap. 4. Romanos caput jejunii a Dominica Quadragesimæ (ut tempore Gregorii Magni actitatum docet Menardus noster in notis ad librum sacramentalem) inchoasse, non a feria quarta Cinerum, ut postea usus obtinuit. Ad hæc in cap. 8. illam Græcorum objectionem, quasi Latini agnum simul cum Christi corpore & sanguine super altare ponerent, & more Judæorum offerrent, cum Ænea rejicit ut falsam. Et tamen Walafridus Strabus, qui ante has „ turbas decesserat, fatetur morem offerendi & consecrandi agni de Judai- „ earum superstitionum seminario natum, quorumdam simplicium errore ad „ sua usque tempora perseverasse: & in libro de vita S. Udalrici Augustani Episcopi cap. 4. auctore Anonymo, eumdem usum sæculo 10. apud Augustenses in Paschate obtinuisse legitur. Denique in Ordine Romano notatur agni benedictio pro die Resurrectionis, isque mos hodie usque in nonnullis locis viget. Si hanc benedictionem improbabant Græci, rem quidem veram, sed gratis impugnabant: at si huc spectat eorum objectio, quod super altare agnus offerretur, mera calumnia est. Non ergo agnos Ecclesia Latina aut super altare collocabat, aut simul cum Christi corpore offerebat seu benedicebat, sed seorsum: tametsi hunc etiam ritum Walafridus Strabus reprehendit, ratus fortasse non decere, ut simul cum vera Christi corporis & sanguinis hostia agnus umbraticus benediceretur. Denique Ratramnus in eodem capite negat Diaconos per saltum (quod etiam improperabat Photius) esse ordinatos Episcopos: quod tamen Æneas aliquando factum admittit in objectione septima.

Menard. in not. ad Sacr. p. 52.

Walafr. in lib. de reb. ecclef. cap. 18.

163. Hæc sunt quæ de sæculi noni controversiis mihi dicenda occurrunt, quæ sane prolixius ac solidius tractari potuissent, si mihi vel in rebus com-

communioribus hærere licuisset, vel tanta dicendi suppeteret facultas, quantam argumentorum dignitas postulabat. At quantumvis mediocria sint quæ attuli, ea tamen ad propositum meum sufficiunt, nimirum ut omnibus constet, quantum in ecclesiasticis negotiis collaboraverint majores nostri, quorum citra operam nullæ cujuscumque momenti controversiæ dirimi solerent. Nunc quantum etiam ad infidelium conversionem per id tempus contulerint, breviter considerandum est.

CAPUT V.

De Septemtrionalium populorum conversione, maxime per ANSCHARIUM *ejusque socios.*

164. GErmanorum conversio auctore S. Bonifacio ejusque sociis, ut in Sæculi tertii Præfatione diximus, procurata, aditum patefecit Aquilonarium gentium conversioni, cui exsequendæ majores nostri mirum dictu quantum laboris ac sudoris impenderint. Harum gentium nomine hic complector maxime Saxones, Danos, Sueones, & Sclavinos, pro innata feritate a Christianis moribus non minus abhorrentes, quam pro sua levitate faciles ad relapsum.

165. Saxones armis primum adortus est Carolus Magnus, quibus per annos triginta sæpissime devictis, sed toties rebellantibus, tandem jugum Christi feliciter imposuit. Hoc in opere præcipuos e nostris ministros Willehadum & Sturmium, viros sanctissimos adhibuit. Cum enim alios atque alios prædicatores huic expeditioni frustra dedisse operam intelligeret; comperta Willehadi fama, eum ad se accivit, *probatumque sanctis moribus, ac Fidei non fictæ constantia, misit in partes Saxoniæ, quo inibi auctoritate regali & ecclesias instrueret, & populis doctrinam sanctæ prædicationis impenderet.* Res fere pro voto prospere successit, *ita ut in secundo anno tam Saxones, quam & Fresones in circuitu commorantes, omnes se pariter promitterent fieri Christianos*, & quidem *anno incarnationis Domini* 781. Saxones per Willehadum conversi.

166. Effectum remorata est Witikindi infestatio, qui atrocem in Willehadum ejusque socios tyrannidem exercuit, eosque solum vertere compulit. At Willehadus Roma denuo reversus in Saxoniam, intermissum opus strenue prosecutus est, tandemque effecit, ut gens Saxonum Fidem Christianam, quam abjecisse videbatur, denuo reciperet, sed & totius mali auctor Witkindus Baptismi gratiam consequeretur Attiniaci anno 785. Hinc Carolo jubente Willehadus Bremæ ordinatus Episcopus, religionem verbis & factis in iis partibus constanter asseruit. Willehado Sturmium Fuldensem Abbatem adjungere licet, quem Carolus Magnus semel & iterum in Saxoniam deduxit, *eique partem maximam populi & terræ illius ad procurandum commisit*. Post multiplicem huic operi impensum laborem Sturmius in secunda ad Saxones profectione incidit in extremum morbum: ut certe in salutem ejus populi vitam profudisse dici possit. Huic etiam negotio adjutor datus est a Carolo Liudgerus Episcopus, qui non tantum Frisiis verbum Dei prædicavit, sed & Occidentalibus Saxonibus præfectus est apud Mimigarnefordum.

167. Sed nulla alia est nostrorum missio tam illustris, quam Anscharii ejusque sociorum ad Danos & Sueones, quorum indomitam pertinaciam neque Ebo Remensis Archiepiscopus, neque alii qualescumque penitus superare potuerant. Quippe mortuo Carolo Magno cum Ludovicus Augustus ejus filius patris in rem Christianam studium hæreditario quasi jure sibi vindicare satageret, cœptum ab ipso opus latius persequi animo destinavit. Quapropter Danorum conversionem a S. Willebrordo olim tentatam Eboni Remorum Archiepiscopo, natione Germano, demandari curavit, accedente Paschalis Papæ auctoritate. Et quidem multos ex eis ad Fidem venien- Dani & Sueones per Anscharium.

nientes baptizavit Ebo anno 823. ut referunt Annales Eginhardi & Bertiniani. Adjutore Halitgario, postea Cameracensi Episcopo usus est, simulque Gautberto, quem mutato in Simonem nomine creatum Episcopum, una cum Nithardo nepote suo vice sua Legatum ad Sueones direxit. Horum exemplis Anscharius Corbejæ veteris in Gallia Monachus, cum eam provinciam Ludovico Pio proponente, omnes rei difficultate deterriti detrectarent; assumpto secum Autberto socio, anno 826. cum Herioldo Danorum Rege recens baptizato *ad confinia profectus Danorum*, Fidei Christianæ apud illos populos seu instituendæ, seu propagandæ indefessum laborem impendit. Hinc multi ad veram Religionem adducti; pueri quos Christianis institutis informaret, comparati; scholæ publicæ apertæ, quæ novæ missionis seminarium exstitere. Interim Autberti socii morbo supremo interveniente Corbejam novam anno 829. revertitur. Neque vero hic diu moratus, iterum a Ludovico Pio mittitur ad Sueones cum Witmaro Monacho, eosque per dimidium annum primis Fidei Christianæ rudimentis imbuit, ut fuse in ejus Actis legitur. Dein Hammaburgensis ab Imperatore designatus Episcopus, anno 831. ætatis suæ 30. consecratus est: tum Romam profectus, pallium a Gregorio Papa IV. accepit, atque Legati apostolici ad Danos, Sueones, Sclavos, aliasque Aquilonares gentes auctoritatem accepit anno 834. litteris pontificiis & imperialibus munitam. Demum cum Hammaburgensem ecclesiam, quæ sane modica erat, Anscharii apostolico studio non sufficere intelligerent Pontifices, interveniente etiam ejusdem loci clade a piratis illata, in publico conventu statuerunt Bremensem Episcopatum cum Hammaburgensi conjungere in gratiam Anscharii quantumlibet repugnantis. Restitit etiam plurimum Guntharius Coloniensis Archiepiscopus, cui Bremensis ecclesia subjecta erat: sed tamen evicit Episcoporum ac Ludovici Regis auctoritas, Nicolai Papæ dein litteris confirmata.

168. His ita gestis Anscharius, Horico Danorum Regi perquam familiaris, cum ejus favore & gratia Sleswici ecclesiam construit, multos Christo in ea gente lucratur, & cum Baptismo etiam sanitates divinitus impertit. Inter hæc de Sueonum, a quibus Gautbertus pulsus fuerat, salute maxime sollicitus, eumdem ad illud opus iterum inducere conatur. Sed eo recusante, legationem hanc a Ludovico Rege impositam ipse subit, comitante Horici Danorum Regis Legato, acceptis etiam regiis litteris ad Olesum Sueonum Regem: quem diabolico vaticinio efferatum sibi conciliat, & ecclesiæ construendæ facultatem ab eo accipit. Rebus apud Sueones dispositis, novellæ ecclesiæ curam committit Erimberto Presbytero, Gautberti Antistitis nepoti, quem Regi Olesо commendat, ad suam sedem reversurus. Sed ecce iterum in Dania ambages. Mortuo quippe Horico, ejus successor Horicus alter bellum ecclesiæ Slesvvici instigantibus nonnullis Principibus indicit. Verum ab Anschario & ipse flexus, non solum persecutionis rescindit consilium, sed etiam Ripæ alteram ecclesiam concedit. Aliunde Gautbertus, qui quondam Sueonum curam in Anscharium rejecerat, cum ejus studiis eam gentem in Christiana religione adolescere cerneret, non tantum hanc gloriam non invidit Anschario; quin immo adjutoribus Clericis eo missis præclara hæc initia promovere fategit. Insigne profecto Clericos inter ac Monachos Christianæ concordiæ exemplum! quod utinam, ubi de Dei rebus agitur, apud omnes etiamnunc obtineret, & non magis privata atque affectata inter utriusque ordinis sectatores æmulatio, Christiano certe nomine prorsus indigna. Hæc de Anscharii nostrorumque Apostolatu breviter exponere visum est, prolixiorem ejus narrationem remittendo ad ejus Acta, quæ non magis rebus pie gestis, quam historicis factis illustria sunt.

Clerici adjutores.

CAPUT VI.

De veterum martyrologiorum scriptoribus Benedictinis.

169. PRoximo post sacros heroas loco censendi sunt, qui eorum præclara facta, vel sane memoriam transmisere ad posteros. Hoc in genere veniunt scriptores, qui concinnandis fastis sacris, in quibus virorum sanctitate illustrium nomina & gesta paucis perstringuntur, operam navarunt.

170. At qui post Eusebium & Hieronymum, a quibus quid hoc in argumento re vera effectum sit, haud satis constat, primus martyrologium privato studio contexuit Venerabilis Beda, cujus martyrologium Usuardus in suo laudat. Sed & ipsemet Beda in operum suorum catalogo illud censet. Etsi enim in editione Basileensi anni 1563. nulla de ejus martyrologio mentio fiat; in aliis tamen editionibus diserte habetur, immo & in Alfredi Regis versione Saxonica, quam Abrahamus Whelocus protulit in lucem. Sic vero habet Bedæ Epitome: *Martyrologium de natalitiis sanctorum Martyrum diebus, in quo omnes quos invenire potui, non solum qua die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo judice mundum vicerint, diligenter adnotare studui*. Attamen Beda plures dies intactos reliquit teste Usuardo, ejusque genuinum opus diu eruditi viri desiderarunt: sed tandem ab se repertum, & a variis interpolationibus, quoad ejus fieri potuit, repurgatum, Socii Bollandiani cum Flori Diaconi Lugdunensis aliorumque Auctariis ediderunt in Martii tomo 2. Aliud metricum sub Bedæ nomine vulgatum est in Spicilegii tomo 10., quod aliquando erui ex pervetusto codice Remigiano. An vero metricum hoc martyrologium vere Bedæ sit, an alicujus studiosi, qui prosaicum versibus reddiderit, non facile definierim. Certe Remigianus codex qui annos minimum octingentos præfert, hunc habet titulum. *Incipit Martyrologium quod Beda heroico carmine composuit*. Quamquam Beda in sua Epitome non metricum, sed prosaicum designare videtur; nec penitus convenit metricum cum prosaico illo, quod a Bollandianis Patribus impressum est. Verum metricum illud fortasse ipsemet Beda post absolutam Epitomem condiderit. Sane Remigianum exemplar annis non amplius centum ab ejus obitu exaratum est studio Bertigarii Monachi, pontificatu Ebonis Remorum Episcopi.

Bedæ martyrologium prosa.

Aliud metro.

171. Bedæ adjungo Wandalbertum, Prumiensem Monachum, qui metricum martyrologium, Bedæ olim perperam adscriptum, concinnavit, subsidio præcipue usus *sancti & nominatissimi Flori, Lugdunensis ecclesiæ Subdiaconi*, id est ejus ad Bedam Auctario; illudque *illustri viro Otrico Clerico* nuncupavit, & Lothario Augusto Ludovici Pii filio commendavit: qua in commendatione tempus conditi martyrologii designat his versibus.

Wandalberti.

Lustra per orbem
Quinque recurrunt,
Nomine postquam
Clarus & armis,
Cæsariana
Jura retentas.

Si quinque hæc lustra, id est annos viginti quinque, numeres ab anno 817. quo Lotharius a patre designatus est Imperii socius; incidet Wandalberti epocha in annum 842. sin vero ab anno 823. quo Romæ Imperator renuntiatus est, (ut quidem statuenda videtur) ad annum 848. est referenda. Hoc martyrologium integrum exstat in Spicilegii tomo 5. Nec plura hic commemoro de auctore, quem in Sæculo 2. ad Vitam S. Goaris amplius laudavi.

172. Eodem quo Wandalbertus tempore Rabanus ex Fuldensi Monacho Rabani.

&

& Abbate Moguntinus Episcopus, itidem sacros fastos ordinavit, ab Henrico Canisio vulgatos in Antiquarum Lectionum tomo 6. Hi fasti, tametsi aliis præcedentibus prolixiores, dubito an aliquam obtinuerint in publicis officiis auctoritatem.

Usuardi. 173. Eam vero passim non modo per omnes Gallicanas, verum etiam aliarum provinciarum ecclesias obtinuit Usuardi Monachi martyrologium: immo ipsomet aucto Romana usa est Ecclesia ante recentius Romanum, testante Johanne Molano in præfatione ad martyrologium Usuardi cap. 4. Hoc autem martyrologium Carolo Francorum Regi nuncupatum est: quod alii ad Carolum Magnum, alii ad Calvum referunt. Nec minus litigant de auctore, quem nonnulli Abbatem Monasterii S. Salvatoris in Neustria, quidam Fuldensem Monachum, alii Parisiensem S. Germani Cœnobitam fuisse contendunt. Neutrum satis aperte definit Usuardi prologus, qui sic habet. *Domino Regum piissimo* CAROLO, *Usuardus indignus Sacerdos ac Monachus, &c.* Primum explicat ms. codex S. Germani, in quo post prologum hæc clausula legitur. *Explicit prologus Usuardi Monachi S. Germani Parisiensis*. Alterum vero jam dudum collegit ex Usuardi ipsius ætate vir magni nominis Hadrianus Valesius in Disceptatione de Basilicis: quem Usuardum principatu Caroli Calvi floruisse constat ex Aimoino in libello de translatione sanctorum Martyrum Georgii & Aurelii, cujus translationis *Usuardus Pater* auctor anno 858. fuisse memoratur. Et sane antiquissimum ejus martyrologii exemplar habemus, eo tempore exaratum cum subjecto necrologio, in quo primaria manu mors Irmintrudis Reginæ, uxoris Caroli Calvi, signata est Nonis Octobris; obitus vero Caroli II. Imperatoris pridie Nonas Octobris, manu recentiori. Itaque hic codex scriptus est eo temporis intervallo, quod effluxit inter annum 869. Irmintrudis supremum, & annum 877. quo Carolus Calvus defunctus est. Idem etiam confirmatur ex Ebroini Episcopi & Abbatis S. Germani obitu, qui anno 858. contigit, prima manu 14. Kal. Maji consignato: cum successorum ejus Hilduini & Gozlini 16. Kal. Maji, atque Eboli 6. Non. Octobris obitus secunda manu conscripti sint. In illo Usuardi (sic enim appellare licet) authographo nonnulla passim additamenta reperiuntur, quædam etiam lituræ & scripturæ eodem (ut videtur) tempore superinductæ, fortasse ipsius auctoris manu, qui opus suum identidem recognoverit. Porro in eo autographo desiderabatur auctoris prologus a corpore avulsus, quem nobis ex alio veterrimo codice supplevit vir longe doctissimus Petrus Pithœus, in quo habetur superior clausula a nobis relata, quæ Usuardum S. Germani Parisiensis fuisse Monachum adstruit. Ejusdem USUARDI SACERDOTIS memoria majusculis rubeisque literis Idibus Januarii in prælaudato necrologio adnotatur. Apage ergo eorum opinionem, qui Usuardum Monasterii S. Salvatoris in Neustria, aut Fuldensis Abbatem dicunt, decepti videlicet auctoritate Alcuini, cujus epistola 79. exstat inscripta *Pio Patri Usualdo & sanctæ Congregationi sancti Salvatoris*: quod de Monasterio S. Naboris, alio nomine Monasterio novo seu Cella-nova sancti Salvatoris dicto, intelligendum esse alias probavi, sumpto inde argumento, quod in ea epistola testetur Alcuinus, se se jam illis commendasse *per Angelramnum Archiepiscopum, & sanctæ Capellæ Primicerium*, qui tunc præerat Mettensi ecclesiæ, ad cujus diœcesim pertinet iste locus. Certe nullus eo tempore Usualdus præfuit Fuldensi Monasterio S. Salvatoris, neque aliud ejus tituli in Neustria tum exstabat. Ceterum qui Usuardum ad Caroli Magni tempus revocarunt, eo inducti sunt auctoritate Sigeberti, qui Usuardum *jussu Magni Caroli Imperatoris* martyrologium suum condidisse scribit in cap. 85. At vel Magni Caroli nomine Calvum intellexit, ut alias in cap. 99. ubi ait Hincmarum rescripsisse ad Ecclesiam Ravennatem *sub persona Magni Caroli Imperatoris*; aut certe cum Carolum Regem in prologo Usuardi legis-

gisset, id perperam retulit ad Carolum Magnum, quod Calvo tribuendum erat.

174. Ad Usuardi auctoritatem prope accedit Adonis martyrologium, quod in nonnullis Gallicanis ecclesiis olim receptum fuisse constat, sed passim nonnihil abbreviatum. In eo condendo usus est alio vetustiori Ado, quod Roma Aquilejam transmissum, & Ravennæ a quodam Monacho sibi præstitum mutuo ad describendum acceperat. Istud una cum Adonis martyrologio publici juris fecit Rosvveydus, & ipsum Romanum vetus esse, de quo Gregorius Magnus in epistola ad Eulogium Alexandrinum agit, opinatus est. In contrariam abeunt sententiam quidam viri docti, cen- Adonis.
„ sentque in usu quidem, ut in aliis, ita & in Romana Ecclesia fuisse Kalen-
„ daria, in quibus & Episcoporum nomina, & Martyrum qui apud ipsos pas-
„ si fuerant, natales dies perscripti habebantur: nullum vero unquam fuisse
„ proprium ac peculiare martyrologium Ecclesiæ Romanæ ante illud, quod
„ jussu Xysti quinti Pontificis Maximi editum est hoc titulo, & Baronii no-
„ tationibus illustratum; neque id confici aut ex Gregorii epistola ad Eulo-
„ gium, aut ex præfatione Adonis ad martyrologium suum. Gregorii hæc ver-
„ ba sunt in lib. 7. epist. 29. Indict. 1. *Nos pæne omnium Martyrum distinctis per dies singulos passionibus, collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Missarum solemnia agimus: non tamen in eodem volumine quis, qualiter sit passus, indicatur, sed tantummodo nomen, locus & dies passionis ponitur. Unde fit, ut multi ex diversis terris atque provinciis per dies (ut prædixi) singulos cognoscantur martyrio coronati*. Quibus verbis concedunt significari martyrologium quoddam: „ sed illud Romanæ Ecclesiæ pro-
„ prium ac peculiare fuisse negant. Idem sentiunt de illo quo usus est Ado, quod *venerabile & perantiquum martyrologium* appellat, idque ab urbe Roma-
„ na Aquilejam cuidam sancto Episcopo a Pontifice Romano directum, &
„ sibi postmodum a quodam religioso Fratre aliquot diebus præstitum ait: *quod ego*, inquit, *diligenti cura transscriptum positus apud Ravennam in capite hujus operis*, id est martyrologii, *ponendum putavi*. „ Ubi non dicit Ado,
„ inquiunt, hoc martyrologium fuisse Romanum, sed tantum missum a
„ Pontifice Romano Aquilejam. Verum Monachum illum qui hoc Adoni af-
„ firmabat, ei procul dubio imposuisse, ut majorem suo codici auctorita-
„ tem compararet, & munus suum ac describendi copia, quam Adoni fe-
„ cerat, venditaret. Non enim Romæ, sed Aquilejæ compositum esse illud
„ martyrologium, quod Ado præfixit suo, ac Rosvveydus pro vetere Ro-
„ mano edidit: idque argumento esse, quod totum fere illud martyrolo-
„ gium descriptum sit ex ecclesiastica historia Rufini Presbyteri Aquilejen-
„ sis, cum ipsis etiam mendis, quæ in Rufino habentur. Hanc viri eruditissimi & mihi maxime suspiciendi sententiam penitus refutare nolim: sed tamen dissimulare non possum auctoritatem Concilii Cloveshoviensis anno 747. celebrati, in quo diserta de martyrologio Romano mentio habetur in canone 13. definiente, *ut per gyrum totius anni natalitia Sanctorum uno eodemque die* JUXTA MARTYROLOGIUM EJUSDEM ROMANÆ ECCLESIÆ *cum sua sibi convenienti psalmodia seu cantilena venerentur*. Nihil hoc testimonio apertius. En *martyrologium Romanæ Ecclesiæ* nominant Patres, & ad ejus normam natalitia Sanctorum celebrari decernunt. Et fortasse illud ipsum erat, quod Augustinus & primi Prædicatores a Gregorio Magno eam in insulam missi secum attulerant. At inquies, non erat illud martyrologium Ecclesiæ Romanæ ab origine proprium, sed illud, quod Hieronymo a multis retro sæculis suppositum, postea sibi Romana Ecclesia usurpaverit. Verum sive ita, sive aliter res habeat, concedant necesse est illud martyrologium Romanæ Ecclesiæ tum fuisse peculiare, non toti Latinæ Ecclesiæ commune: alias sane frustra *martyrologium Romanæ Ecclesiæ* ab Anglicanis illis Patribus appellaretur. Jam vero an martyrologium illud, quod suo præfixit Ado, fuerit ipsum Romanum, in promptu non est ut affirmem:

tamet-

tametsi quod Roma Aquilejam a Pontifice Romano directum sit, non levem affert conjecturam, istud non aliud esse quam Romanum. Etenim quod „ opponit Bollandus in Præfatione generali ad Vitas Sanctorum, in Rosvvey- „ diano illo non nisi unicum Sanctum, semper paucissimos referri; contra „ vero in eo quod Gregorius memorat, multos ex diversis terris atque pro- „ vinciis Sanctos per dies singulos commemorari; non puto satis validum „ esse ad id evincendum. Nam passim in illo Rosvveydiano plures Sancti singulis diebus occurrunt, quod sufficit conciliando Gregorii testimonio. Hæc dicta sint occasione Adoniani martyrologii, de quo plura hic observo in ejus Sancti Elogio, quem Ordinis nostri, & quidem Ferrariensis Cœnobii Monachum ante initum pontificatum fuisse perspicuis demonstro argumentis.

Notkeri, 175. Ultimo loco commemorandum Notkeri Monachi Sancti-Gallensis martyrologium, quod apud Canisium in tomo 6. publicatum est, sed imperfectum a die 27. Octobris. Hic de Notkero ipsiusque martyrologio plura dicere supersedeo, ejus gesta & scripta, Deo dante, illustraturus in Sæculo insequenti.

& Nevelonis. 176. His omnibus adjungere licet B. Ængussium, cognomento Keledeum, Abbatem & Episcopum in Hibernia, qui Martyrologia duo, unum vetusto patrii idiomatis metro, alterum soluta oratione composuisse memoratur. Primum appellat *Festilogium*, quod ad singulos dies non continet nisi aliquot ex præcipuis Sanctis. In secundo fusiori recenset primo nomina Sanctorum aliarum gentium; & postea seorsim adjungit nomina Sanetorum Hiberniæ. Hoc *Tamlactense*, quod conditum sit in Monasterio Tamlactensi, vocat Colganus, qui Ængussii Vitam ex antiquis monumentis concinnavit, eamque retulit ad sæculum 9. Sed quia chronologicæ notæ, quibus utitur, non usquequaque certæ sunt; de his in sequenti Sæculo differemus. Denique in hanc classem referre possem (ut Maurolycum, aliosque recentiores martyrologiorum scriptores e nostris omittam) Nevelonem Corbejensem Monachum, qui sub finem sæculi 11. Adonis martyrologium sive ab se, seu ab alio contractum, aliquot Sanctorum nominibus auxit, quale habetur manu descriptum in Bibliotheca Corbejensi. Verum hæc sufficiunt ad demonstrandam nostrorum piam sollicitudinem in rem Christianam, cujus haud multo minus interest Sanctorum memoriam & facta scriptis perennare, quam Sanctos habuisse.

CAPUT VII.

Observationes ecclesiasticæ, monasticæ & historicæ.

Approbatio librorum per Papam. 177. HAS Observationes ordior a summo Pontifice, a quo librorum suorum approbationem primum se postulasse testatur Ambrosius Autpertus in superiori Sæculo laudatus, ut probat ejus præfatio seu epistola ad Stephanum Papam III. commentariis in Apocalypsim præfixa, in qua *defendit totius Ecclesiæ libertatem, ut* scilicet *unusquisque prout desuper accepit, sine alterius controversia volumina condat*: eumque affirmat damnandum censeri, *quisquis hanc libertatem spiritus abolere conatur*. Deinde quod huic observationi materiam dedit, ita subinfert. *Et quamquam sufficeret mihi, quia sanctarum Scripturarum testimoniis veræ Fidei congruentibus roborati erant, quia præcedentium Tractatorum sensu vigebant; humilitati tamen meæ prospiciens peto, ut vestro etiam decreto profuturi firmi maneant: quod videlicet nullum præter me Tractatorem fecisse reperio. Sed non ideo libertas succubuit, quia humilitas semetipsum libere prostravit*. Semper quidem Romano Pontifici in Ecclesia, nedum Episcopis in sua cuique diœcesi, competere visa est librorum cognitio ac censura, ut probat Index ille Gelasianus: at qui libris suis approbatorii decreti auctoritatem a Papa flagitaverit, nul-

nullum ante se exstitisse *Tractatorem* Autpertus existimavit. Quo nomine sine dubio sacrorum librorum commentatorem intelligit. Hanc vero in omnes scriptores auctoritatem Papæ cælitus concessam fuisse tradit Johannes Diaconus in Præfatione ad Gregorii Magni Vitam, ubi Romano Pontifici *Deus omnipotens probandorum seu repellendorum scriptorum omnium specialem dedisse potestatem* perhibetur. Hinc est, quod Nicolaus Papa I. in epistola ad *Carolum majorem*, id est Calvum, versionem librorum *beati Dionysii Areopagitæ* ab Johanne Scotto factam sibi de more mitti petit. *Quod juxta morem*, inquit, *nobis mitti, & nostro debuit judicio approbari: præsertim cum idem Johannes, licet multæ scientiæ esse prædicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore diceretur*. Et infra. *Itaque quod hactenus omissum est, vestra industria suppleat, & nobis præfatum opus sine ulla cunctatione mittat: quatenus dum a nostri apostolatus judicio fuerit approbatum, ab omnibus incunctanter nostra auctoritate acceptius habeatur*. Itaque ante istud tempus id in more jam positum erat, ut ad Romanum Pontificem librorum censura & approbatio deferretur. Autpertus ante se factum negat ab ipsis Tractatoribus. Sed aliud est a Scriptoribus ipsis suos Papæ judicio submitti libros: aliud illorum libros ejus censuræ esse subjectos: quod jus Romano Pontifici semper competiit.

178. Jam venio ad Episcopos ex Monachis, quibus in pontificatu priorem vitæ formam prioremque habitum retinere mos erat; idque non arbitrarii, sed necessarii officii esse ducebant. Multa hujus rei exempla in his Actis occurrunt diserte observata ab Auctoribus, qui de gestis sanctorum Cæsarii Arelatensis, Leobini Carnutensis, Germani Parisiensis, Fructuosi Bracarensis, Cuthberti Lindisfarnensis, aliorumque Episcoporum libellos ediderunt. Idem elogium tribuitur Ælberto Eboracensi Episcopo in Poemate superius edito de Episcopis Eboracensibus. Episcoporum ex Monachis victa,

Nec pater adveniens in tantum culmen honoris,
Vestibus atque cibis veterem mutaverat usum.
Deliciosa nimis fugiens, nec vilia valde
Sectatus fuerat medio moderamine gaudens.

Et quidem Episcopi ex Ordine nostro assumpti a carnium usu more solito abstinebant. Hinc est quod Pardulus Laudunensis Episcopus Hincmarum Remensem ex morbo recens convalescentem monet, *ne a lardo sive quadrupedibus abstineat, donec sanitas confirmetur: & sic ad siccos & miseros tardioresque monasticos cibos redeatur*: quod argumento est hanc ei consuetudinem alias fuisse. Eadem familiaris fuit Elfego Wintoniensi Episcopo. Is enim, teste Willelmo Malmesburiensi, *carnibus numquam nisi eger indulsit*: quod etiam de Baldrico Dolensi Archiepiscopo affirmare licet, qui in episcopatu *monachatum servasse* apud Ordericum Vitalem memoratur.

179. Ad monasticum habitum quod attinet, eum etiam Episcopis Monasticen prius professis penitus abjicere religio erat jam inde a sæculo 5. & habitus. Eorum exemplo cum Gallicani Episcopi nonnulli, monasticæ professionis expertes, eumdem habitum suscepissent; eos ab hac novitate revocare tentavit Cælestinus Papa I. scripta epistola ad Episcopos provinciæ Viennensis & Narbonensis, in qua hæc verba. *Unde hic habitus in ecclesiis Gallicanis ut tot annorum tantorumque Pontificum in alterum habitum consuetudo vertatur? Discernendi a plebe vel ceteris sumus doctrina, non veste; conversatione, non habitu; mentis puritate, non cultu. Nam si studere incipimus novitati traditum nobis a Patribus ordinem calcabimus, ut locum supervacuis superstitionibus faciamus*. Istius autem novitatis originem ad Episcopos ex Monasteriis assumptos refundit, eosque ex obliquo reprehendere videtur his verbis. *Sed non mirum, si contra ecclesiasticum morem faciunt, qui in Ecclesia non creverunt, sed alio venientes itinere, secum hæc in Ecclesiam, quæ in alia conversatione habuerant, intulerunt*. Neque tamen hic usus adeo novus insolensve erat, ut non aliquando usitatus; aut vero ita Cælestini litteris castigatus, ut in

de-

desuetudinem subinde mox abierit. Nam (ut hic Orientalium ex Monachis Episcoporum vetustissima exempla prætercam) S. Martinus Turonum Episcopus, Cælestino superior, in episcopatu *idem constantissime perseverabat, qui prius fuerat; eadem in corde ejus humilitas, eadem in vestitu ejus vilitas erat:* quod etiam de ejus discipulis ad episcopatum promotis credere par est. Et post Cælestinum S. Germano Autisiodorensi, tametsi nusquam Monachus exstitisset, *indumentum cuculla & tunica indiscretis fuere temporibus*. Procedente porro tempore adeo hic usus invaluit penes Episcopos ex Monachis, ut Ravennates litteras hac de re scripserint ad *Carolum juniorem*, id est Calvum, conquesti, quod Monachi ad cathedram Ravennensem provecti, *scapulare* monasticum retinerent; illi vero censebant melius esse, *ut* Episcopi omnes *uniformi sacerdotalis vestis æqualitate commune ministrandi Ecclesiæ ministerium sortirentur, quam amicto sub honore pontificatus pallio singulari, ab utriusque ordinis, singularitatis siquidem & episcopalis, professione, vita & moribus discreparetur*. His litteris Hincmarus Remensis jussu Caroli responsum dedit testante Frodoardo. Et licet ejus rescriptum exciderit, eum tamen in gratiam Monachorum sententiam tulisse credere licet. Fortasse similis occasio fecit, ut in octava Synodo generali, quæ anno 869. Constantinopoli celebrata est, statutum sit ultimo loco, *ne Monachi ad episcopatum assumpti, monasticum habitum deponant*. Id quod ratum habuit Concilium Lateranense sub Innocentio III. ubi Episcopis præcipitur, ut in ecclesia superpelliceis induti sint, *nisi monachi fuerint, quos oportet deferre habitum monachalem*. At singulare est hanc in rem S. Remberti Bremensis Episcopi exemplum, qui cum amplexandi monastici instituti voto aliquando se obstrinxisset, statim atque ordinatus fuit Episcopus, *communicato cum Pontificibus qui ipsum consecrarant, consilio, ad novæ Corbejæ Monasterium properans, illius professionis habitum ex integro suscepit. Conversationis autem illius professionem ita fecit, ut conversationem suam, & stabilitatem morum suorum, & obedientiam secundum Regulam S. Benedicti exhiberet, quatenus labores & occupationes suscepti episcopatus permitterent*, ut fusius hic in ejus Actis legitur.

180. Neque vero solum Episcopi, sed etiam Pontifices Romani eadem religione tenebantur. Sane de Gregorio Magno id intelligimus ex Johanne Diacono in lib. 4. cap. 80. ubi agens de sanctissimi Pontificis elevatione corporis, innuit cum ipso inventum non solum pallium & phylacteria, sed etiam baltheum, qui *speciem propositi regularis olim a Sancto Benedicto statuti manifestat*. Consimili more Fulgentius Ruspensis Episcopus ex Monacho, *orario sicut Episcopi numquam utebatur, sed pelliceo cingulo tamquam Monachus*. Et de Eugenio Papa III. ita legimus in lib. 2. de vita S. Bernardi cap. 8. *Adhærebat carni ejus lanea tunica, & diebus ac noctibus cuculla vestitus sic ibat, & sic cubabat: intus Monachi habitum retinens, extra se Pontificem & moribus & vestibus exhibebat: rem difficilem agens, diversarum in uno homine proprietatem exprimens personarum*. Nimius sim, si cuncta ejus argumenti exempla persequi velim; sed tamen hoc loco præterire non possum decretum Institutorum Cistertiensium, in quorum cap. 59. hæc leguntur. *Episcopi de Ordine nostro assumpti consuetudinem nostram tenebunt in qualitate ciborum, in forma indumentorum, in observatione jejuniorum, in officio horarum regularium: excepto quod mantellum de vili panno & pelle ovina, & pileum similem aut simplicem habere poterunt qui voluerint: cum quibus tamen rebus claustra nostra minime intrabunt, nec conventibus nostris intererunt propter dissimilitudinem*. Cæsarius Heisterbacensis ejusdem Ordinis Monachus idem asserit, nempe *ad quodcumque officium, ad quantamcumque dignitatem, sive sit, Episcopatus, vel Patriarchatus, vel Papatus*, Ordinis sui personæ eligantur, *non licere eis habitum deponere; sed regulariter vivere, regulariter psallere & manducare* ipsas teneri. Unde in variis Capitulis generalibus sæculi 13. arguuntur nonnulli Cistertiensium Episcopi, quod a regulari habitu & victu desciscerent; & si facta in posterum non emendent, Ordinis societate privati denuntiantur.

Cæsar. homil. Dom. 3. post Pent.

181. Ad

181. Ad eumdem morem, ut id obiter observem, Canonici qui ad monastica vota convolabant, si quando in ecclesias suas reverterentur, cucullam deinceps ad memoriam gestabant ex Urbani II. decreto. Unde Gaufridus Vindocinensis lib. 2. epistola 7. ad Ivonem, Ernaldum Carnutensem Decanum monastico Ordini vindicabat *teste floccello*. *Domnus Ernaldus*, inquit, *quem Decanum vestrum dicitis, si sibi secundum justitiam placuisset, teste flocello de capite suo, potius in nostra, quam in vestra sorte manere debuisset*. *Memorialem cucullam* appellabant Canonici regulares, ex quibus si aliquis absque Abbatis permissu ad Monachos recepisset sese, & postea revertisset, is ultimus in choro stare, & *memorialem cucullam* deferre tenebatur, ut eruditissimus Cangius in Glossario observavit. Hanc observationem finiet epistola Nicolai Papæ I. ad Egilem Senonensem Electum, cujus elogium hic relatum huic maxime observationi occasionem præbuit. *Tuum, Frater charissime, propositum observa: & qui diu in Monasterio moratus es, a pristino voto divertere noli. Quod enim diu in humili habitu custodisti; profecto indecens est, si in potiori positus dimiseris ordine, hoc ipsum sancta quoque Scriptura, venerandisque decretis pleniter edocentibus*.

Urban. II. 19 q. 3. Mandamus.

182. Et quandoquidem huc devenimus, quædam advertere juvat de mitra Episcoporum, quam alii *cidarim*, alii *laminam* vocant. Ejus usum omnibus ac singulis Episcopis non fuisse communem intelligitur ex privilegio Leonis Papæ IV. Anschario Hammaburgensi Pontifici concesso, in quo ipsi ejusque successoribus præter usum pallii, tribuit *ornari caput ejus mitra, portari ante ipsum crucem*: quod argumento est, id non cuivis Episcopo citra privilegium licuisse. Certe Trajectenses ad Rhenum Episcopi, saltem a sæculo octavo ad duodecimum, non usi sunt mitra, ut testatur Johannes a Leidis, & post eum Johannes de Beka. Nam relata Danorum strage, hæc ille subdit in Chronici Belgici lib. 4 cap. 2. *Quapropter ecclesia Trajectensis cum sua diœcesi spoliata, tam egestuosa facta est, ut contra Archiepiscopum Coloniensem visitare curiam Romanam, ac prosequi non valebat pro archiepiscopali benedictione: & ipsi Trajectenses paupertate compulsi sunt accipere simplicem benedictionem ab Archiepiscopo suo proximiori; & quemadmodum Abbates, longo tempore Missam celebraverunt sine infula, id est mitra episcopali, usque videlicet ad tempora Eodualdi* * *Episcopi, de quo dicitur inferius in libro sexto-decimo*. Quod Auctor iste rejicit in Trajectensis ecclesiæ inopiam, id ego referendum puto in antiquum morem, quod non omnibus citra privilegium Episcopis mitræ usus olim competeret. Et quidem Alexander Papa III. Godevvaldo Episcopo Trajectensi hunc usum impertit quasi gratuito, ut apparet ex ejus litteris ab eodem Auctore relatis in lib. 16. cap. 10. *Episcopalem*, inquit, *mitram tibi tuisque successoribus deferendam concedimus*. Deinde neque in Ordine Romano diserte, nec apud Amalarium aut Rabanum, nec in vulgato Alcuino de divinis Officiis, ubi de ordinandis Episcopis, ulla mitræ mentio habetur. Propterea *omnes Orientales Prælati anulis & mitris pontificalibus non utuntur, sed baculos pastorales portant in manibus*, ut legitur in epitome bellorum sacrorum apud Casinum tomo 6. & apud Jacobum a Vitriaco in Historiæ Orientalis cap. 78. *tametsi Abbates & Priores Patriarchæ Jerosolymitano subjecti, mitras, anulos & sandalia in usu habent*. Postea tamen Alexander Papa IV. Patriarchæ Jerosolymitano, Apostolicæ sedis Legato, *propter honorem locorum dominicorum* indulsit uti insignibus Papæ convenientibus *in Cypri & Armeniæ regnis, Principatu Antiochiæ, partibus Syriæ, & insulis seu provinciis adjacentibus, & in omni parte Orientali*, ubi legationis officium exercebat: quod nullus alius Legatus sibi tribuet, nisi fuerit S. R. E. Cardinalis, ut legitur in registro Epistolarum papalium, cujus copia a V. Cl. Antonio Wione Herovallio mihi facta est. Res tamen longe aliter habuit apud Latinos, apud quos Episcopi non pauci ante omnem hominum memoriam mitra usi sunt, ut testantur veteres non solum icones, sed etiam auctores. Nam S. Liudgerus mitra perpetuo usus me-

Mitra Episcoporum.

* l. Godevaldi

memoratur: & in Ordine Romano præscribitur, ut dum canitur Evangelium, neque *coronam*, neque aliud operimentum super capita habeant Episcopi: ubi coronæ nomine mitram intelligi verisimillimum est. Certe Gilbertus Lunicensis Episcopus in epistola ad Episcopos Hiberniæ apud Usserium, & Bruno Signiensis in libello de consecratione ecclesiæ mitram inter episcopalia ornamenta referunt desinente sæculo 11. quo fere tempore Leo Papa nonus Eberhardo Trevirensium Archiepiscopo *Romanæ* mitræ usum concedit *pro investitura ipsius Primatus*.

Romanorum Pontificum. 183. Sed alia fuit Pontificum Romanorum, alia ceterorum Episcoporum mitra. Quippe Romanis ante Bonifacium Papam VIII. in usu erat mitra oblonga in acumen desinens ad instar saccarei panis, qualis hactenus visitur in lapidea S. Petri effigie ad portam basilicæ S. Petri Corbejensis, ab ipsius Monasterii (ut videtur) origine, id est ab annis amplius mille erecta. Eamdem pontificiæ mitræ formam exhibet effigies Johannis Papæ XV. apud Ughellum. At vero Episcopi mitra bicorni seu bifida, haud paullo quam nunc humiliori ab antiquo usi sunt, qualem præfert S. Germani Parisiensis Episcopi effigies ad majorem portam ejus basilicæ in Monasterio S. Germani a Pratis cum aliis posita. Unde fortassis quis hæreat in explicando Theodulfi carmine, ubi de episcopali capitis ornamento ita canit.

Ital. sacr. tom. 5. col. 1542.

Episcoporum bifidæ.

Theodulf. lib. 5. carm. 3. vers. 610.

Aurea Pontificis cingebat lamina frontem,
Qua bis binus apex nomen herile dabat.

& infra,

Illius ergo caput resplendens mitra tegebat.

Ex quibus versibus quadrifidam olim fuisse mitram Episcoporum nonnemo forsan colligeret. At numericum adverbium *bis* non cadit in adjectivum *binus*, sed in verbum *dabat*, ita ut sit sensus, *binus apex bis dabat herile nomen*, nempe jus (ut puto) quod vocant spiritale & temporale.

Cardinalium & aliorum. 184. Cardinalibus, etiam non Episcopis, mitræ usum jam dudum concessum fuisset patet tum ex charta Compendiensi anni 1214. cui appendent tria sigilla Cardinalium, in his Guidonis tituli S. Nicolai in carcere Tulliano Diaconi Cardinalis cum mitra; tum ex litteris Gerardi Episcopi Sabinensis & Benedicti S. Nicolai in carcere Tulliano Diaconi Cardinalis, anno 1290. datis, quibus ob sententiam inter Archiepiscopum & Capitulum Remensis Ecclesiæ ab se pronuntiatam decernunt, ut suæ amborum imagines argenteæ *pretii quingentarum librarum Turonensium ad minus* fiant, supra majus altare singulis solemnibus festivitatibus exponendæ; *& ambæ ipsæ imagines sint mitratæ*. Quin etiam Archidiaconus Pictavensis in Gallia, referente Matthæo Parisio, cum lis inter Episcopum Lincolniensem & Robertum Abbatem S. Albani de ornamentis Abbatum pontificalibus aliisque rebus verteretur, dixisse fertur in gratiam Abbatis: *Meus Vicarius in ecclesia beati Hilarii incedit mitratus in omnibus præcipuis anni solemnitatibus; nec derogat mitra episcopali dignitati*.

Matth. Parif. in Roberto Abbate 18. p. 52.

Episcopi ordinandi delatio per Episcopos. 185. Porro apud Gallos olim mos erat, ut Episcopum statim ab ordinatione sua *soli Episcopi in sella aurea sursum elevarent, & manibus portarent intra oratorium*; quod Compendii factum in ordinatione Wlfridi Archiepiscopi Eboracensis Stephanus Eddius commemorat in cap. 12. Hunc morem indicat Ordo Romanus mſ. quem habemus ex Monasterio Vindocinensi: in quo legitur, electum Episcopum post editam Fidei professionem reduci in sacrarium; indeque cambagis, sandaliis & dalmatica ab Archidiacono indutum, ab Episcopis duobus casulis indutis juxta altare deportari. Ad alia progredior.

Baptismus per superfusionem. 186. De Baptismo notandus est locus in Vita S. Liudgeri auctore Altfrido, ubi infantuli baptizandi benedicta aqua intincti vel superfusi fuisse dicuntur. Ex quo intelligitur, Baptismum per superfusionem aliquibus in locis jam tum obtinuisse; quod tamen prohibet Concilium Celichitense sub initium sæculi 9. his verbis cap. 11. *Sciant Presbyteri quando sacrum bap-*

baptisma ministrant, ut non effundant aquam sanctam super capita infantium; sed semper mergantur in lavacro. Et tamen Stephanus Papa II. in responsione 12. ad interrogata Gallorum Brittaniaci edita, pronuntiaverat licere *per necessitatem cum concha aut cum manibus infanti in infirmitate posito aquam super caput fundere, & sic baptizare*. Trinam autem mersionem etiam erga ejusmodi infantes in Galliis observatam fuisse discimus ex Stephani Tornacensis epistola 5. ubi *undaizandi* vocabulo utitur. Et Cyprianus in similibus factis baptismum ex superfusione non improbat in epistola ad Magnum. Id vero etiam ad sanos traductum Carolo Magno imperante testatur Auctor de Separatione veteris Romæ a Græcis apud Allatium: qui Auctor hunc morem per Arianos & Apollinaristas Romæ vulgatum fuisse refert, haud scio an satis probabili fide. Trinam porro mersionem contra unicam Hispanorum propugnavit Alcuinus epistola 39. eaque adhuc in usu erat sæculo 13. ut auctor est Jacobus a Vitriaco in Historiæ Occidentalis cap. 36. immo etiam sæculo 15. ex Erasmi Ἰχθυοφαγία. Hic ex occasione memorandum venit factum cujusdam Nortmanni, qui baptismum se suscepturum ficte professus est, *dum tamen manibus nobilis Ramnulfi Comitis sacro levaretur a fonte: quod sane illum expetisse pro munificis (ut ea gens assolet) arbitrari non est dubium albis*, ut legitur in libro mſ. de miraculis S. Hilarii Episcopi Pictavensis. *Ergo sic baptizatus, albisque admodum cupide desideratis indutus, dum limen ecclesiæ, ubi Hilarius requiescit, pedibus attigisset, licet magna cælo inesset serenitas, subito surgente turbine venti chrismalis vestis ab ejus capite divellitur*. Ex quo intelligitur, albas illas vestes, quæ chrismales itidem dicebantur, admodum pretiosas fuisse: tametsi passim lineæ aut ex cannabe erant. Hic ex occasione juverit observare locum de Baptismo Sabbati sancti ex mſ. Pontificali Benigniano, ubi baptizandi a reddita Symboli confessione *Reddentes* mihi videntur appellari in hæc verba: *Oratio in Sabbato sancto Paschæ ad* REDDENTES: *dicit Domnus Papa post* PISTEUGIS. Ubi legendum videtur πιϛεύω εἰς. quæ sunt prima Symboli Græci verba.

Allat. de consensu utriusque eccles lib. 2. c. 6. n. 3.

187. Non perfunctorie legendus videtur locus ex Vita S. Willelmi Monachi Gellonensis, qui *sacris altaribus hanc servabat reverentiam, priusquam sumpturus iret Christi Eucharistiam, etiamsi esset hyems aquas glacie perstringens*, ut *aquis perfunderetur*. Eadem consuetudo plerosque alios tenuit, ut in diebus solemnioribus balneorum usu corpora sua purgarent, had dubie ob reverentiam sacræ communionis: qua de re legenda Menardi observatio in cap. 55. Concordiæ Regularum. Quam ob rem Amatus Abbas Habendensis *balnearum fomentis bis tantum utebatur in anno, ante sanctum videlicet Domini natalis diem, ejusque sacræ resurrectionis Pascha*: tametsi nonnulli alii a balneis prorsus temperantiæ causa abstinebant. A postremis illis longe diffidebat S. Wilfridus, qui referente Eddio Stephano in ejus Vitæ cap. 20. *corpus in aqua benedicta & sanctificata nocturnis horis indesinenter æstate & hyeme consuetudinarie lavabat* castitatis ergo, *usquedum Papa Apostolicæ sedis beatæ memoriæ Johannes pro ætate sua hujus laboris resolutionem habere præcepit*. Affine huic exemplum est, quod tradit Willelmus Malmesburiensis de S. Aldhelmo Episcopo Schireburnensi, itemque de Daniele Occidentalium Saxonum Pontifice, quorum prior, *ut vim rebelli corpori consisceret, fonti, qui proximus erat Monasterio, se humero tenus immergebat: Ibi nec glacialem in hyeme rigorem, nec æstate nebulas ex locis palustribus balantes curans, noctes durabat inoffensus. . . . . Fons ille de nomine Sancti dictus*. Alter vero *in alia parte urbis* in *fonte*, qui idcirco *Danielis dicitur, cælestes noctibus ducebat excubias*.

Balneum ante communionem.

188. Aliud item de Willelmo Duce superius memorato venit observandum, nempe eum statim ab ingressu Monasterii religiosis vestibus insignitum fuisse, contra quam Regula S. Benedicti, & Synodus Aquisgranensis præscribunt. Idem de Benedicto Anianensi non obscure innuit Ardo; tametsi passim monasticus habitus nonnisi post decursum probationis annum tribueretur. Qui priori modo religiosis vestibus mox induebantur, non sta-

Monasticæ vestes statum ab ingressu Monasterii sine professione.

statim monasticis institutis addicti erant, nisi expressa Regulæ professio accessisset. Id perspicuum fit ex Actis S. Liudgeri Episcopi, qui licet in Casinensi Monasterio duos annos & dimidium, ut Monachus sub monasticis vestibus deguisset, *cucullam tamen postea portare desiit, eo quod promissionem observationis Regulæ Monachorum non fecerat*. Et Gundramnus Diaconus Rabani nepos, etsi a puero inter Fuldensens Monachos educatus, tamen quia *ligatus* non erat monasticis votis, ad sæculum rediit, ut in sancti Soli Vita legitur. Longe recentius exemplum habemus in Wladislao Casimiri Evinacensis Ducis filio, qui in Monasterio S. Benigni *per aliquot annos ut Conversus mansit, nulla tamen inibi regulari professione emissa*. Testes hac de re sunt in Spicilegii tomo 7. Clementis Papæ V. litteræ, Wladislao mandantes, ut monastico habitu abdicato ad suscipiendum Poloniæ regnum concedat, quod *numquam firmum propositum habuerit in aliquo regulari Ordine remanendi*.

Alii cum professione.

189. Contra vero alii nulla facta probatione, ubi admissi erant in Monasterium, statim cum monastica veste Regulam profitebantur, neque repetendi sæculi facultatem habebant: quod maxime locum habuit in iis, qui ut Abbates fierent, Monachum induebant. Eorum in numero venit Probus apud Gregorium Magnum, ex sæculo raptus ad regimen Monasterii Andreani: & Anselmus Nonantulæ Abbas, simulque Monachus a Stephano Papa III. institutus est, ut testantur pontificiæ litteræ, in quibus Anselmus a Stephano postulasse dicitur, ut ipsum *per benedictionem protinus suis manibus consecraret Abbatem, & cuculla indueret secundum Regulam S. Benedicti*. Ante eos idem contigit de S. Germano Parisiorum Episcopo, qui cum Presbyter esset ecclesiæ Æduensis, factus est Abbas S. Symphoriani, simulque Monachus: siquidem *adeptus gradum curæ pastoralis*, teste Fortunato, *de reliquo Monachus persistebat*. Idem etiam de S. Leodegario Abbate Cœnobii S. Maxentii, dein Episcopo Æduensi. Quin etiam Abbates sæculares nonnulli, cum Monasterium suum Monachis orbatum, in pristinum statum restituere vellent; & ipsi vitam monasticam capessebant. Ejus rei exempla habemus in S. Othmaro Sancti-Gallensi Abbate, itemque in Sigulfo Abbate Ferrariensi, tum etiam in Aureliano Abbate primum Athanacensi, dein Lugdunensi Archiepiscopo, aliisque non paucis. Sed præ ceteris insigne est factum Mettensium Clericorum, qui in Gorziense ascesterium Monachis pæne vacuum jussu Adalberonis translati, cum *in vestibus Clericorum* aliquamdiu incessissent; more monastico electionis de sibi præficiendo Patre facultate petita & accepta, *cum institutione vitæ regularis habitum quoque Monachi commutarunt: unoque voto & pari sententia domno Einoldo ab omnibus exclamato, ipse primus omnium Episcopo regularem conversationem ex instituto beati Benedicti scripto professus, cucullo induitur: sequentes Abbati ex ordine profitentes, in militiæ cælestis & obedientiæ sacramenta sub ipso omnes similiter pari modo conjurant*. His adjungendus est S. Rembertus Bremensis Antistes, qui cum monasticæ religioni nomen dare aliquando statuisset, mox ut fuit Episcopus ordinatus, ad Saxonicum Corbejæ novæ Cœnobium accessit, ibique monasticis indutus vestibus, servandæ regulæ votum emisit, ut superius observatum est.

In Vita S. Johan. Gorziæ Abb.

Discriminis ratio.

190. Duplicis ejus generis hominum, qui vestes monasticas suscipiebant, discrimen repeti debet ex eorum animo seu voluntate: propterea quod alii cum firmo perseverandi proposito, alii solo probationis animo in Monasteria secedebant. Primis illis, siquidem tanta inerat morum, ætatis ac judicii gravitas, ut de eorum perseverandi proposito nulla posset superesse suspicio, statim profitendi copia concedebatur; aliis annua probatio erat subeunda.

Habitus & professio monastica in extremis.

191. Priorem ob causam, hi qui in extremis positi pænitentiæ causa religiosis vestibus induebantur, in professorum censebantur numero, si postmodum ex morbo convaluissent. Nam publica illa pænitentiæ protestatio coram Deo irrita fuisset, nisi sæculo nuntium remittendi firmus accessisset ani-

animus: ideoque his citra apostasiæ culpam ad sæculi vota denuo redire nefas erat. Id patet maxime ex Orderico Vitali, qui de Adelardi Presbyteri post susceptum in morbo habitum recuperatamque sanitatem reditu in sæculum agens, eumdem, cum mortem sibi imminere cerneret, æterna *propter apostasiæ reatum* supplicia meruisse, ob idque Mainerio Uticensi Abbati supplicasse, *ut habitum S. Benedicti, quem peccatis suis facientibus reliquerat, sibi redderet*. Nihil vero luculentius huc afferri potest, quam Petri Damiani testimonium, qui hoc argumentum fuse ac solide pertractavit in opusculo 16. ad Gislerium Episcopum Auximanum. Is inaudierat quemdam Episcopum hanc opinionem spargere in vulgus, nimirum licere iis qui monasticum habitum in morbo extremo appetissent, ad sæcularem vitam, si revaluissent, denuo reverti. Ea res Petro tanti visa est, ut eam detulerit ad Pontificem Romanum, & Guidonem Numanatem Episcopum, qui ejus inventi auctor ferebatur, dure increpuerit. Sed eo pernegante, opusculum condidit in Episcopum anonymum, siquidem auctor ignotus erat, validisque argumentis probavit ejusmodi hominibus non licere remeare in sæculum. Quippe *tanta veneratione, tanta custodiæ censura monachicum habitum sancti Patres dignum esse censuerunt, ut pæne quocumque modo illum quis indueret, relinquendi postmodum licentiam non haberet*: neque ad hoc necessariam esse annuam probationem. *Non enim jam probatio expedit, ubi qui probandus est, perspicaciter innotescit; sed is de cujus mente quo spiritu ducatur ambigitur, valde necessarium est ut probetur*. Et sicut baptismus nonnisi post longa sæpiusque iterata scrutinia olim collatus, validus tamen censebatur, si cui *postposita morosæ intercapedinis observantia* repente confessus fuisset: ita de secundo (quem vocat) baptismo, scilicet de monastica professione, statuendum esse: ut *sicut prior semel receptus nullatenus valet repeti, ita etiam secundus nulla possit juris ratione contemni*. Consule Allatium in lib. 3. de utriusque Ecclesiæ consensione cap. 16. a num. 10.

192. Præter ejus facti exempla a me relata in Sæculi I. præfatione, alia id genus sexcenta apud veteres occurrunt. At nullum illustrius, quam Lotharii Imperatoris, qui morbo correptus, *vitamque desperans, Monasterium Prumiæ in Arduenna constitutum adiit, sæculoque & regno penitus abrenuntians tonsus est, vitam habitumque Monachi humiliter sumens: & disposito inter filios regno, intra sex dies vita decessit*. Sunt qui id ab illo factum memorant, ut paternæ vexationis, cujus ipse conscius fuerat, pænitudinem testaretur. Legesis versus elegiacos de ejus obitu apud Baronium, qui versus Henrico tertio a nonnullis perperam tribuuntur. Lotharii exemplum secuti sunt quoque Orientis Imperatores non pauci: quos inter Isaac Comnenus, cum quibusdam Monasteriis multas possessiones ademisset; „ fulmine percussus, ad placandum sibi Deum amplexus pænitentiam, mona„ sticæ vitæ se dedicavit in Studii asceterio: ubi aliquamdiu superstes, om„ nem præstitit Monasterii Præfecto obedientiam, ita ut janitor esset, & alia ministeria obiret, testante Johanne Curopalata. Manuelis Comneni par facinus, nec pænitentia dispar. Is enim in ecclesiarum opes injecta manu, etiam Nicephori Phocæ de non augendis Monasteriorum latifundiis sanctionem, olim abolitam, edicto suo revocavit: sed postea quasi resipiscens, edidit auream bullam, quæ & Medicatrix dicta est, utpote quæ medeatur titulis & juribus omnium ecclesiarum; jussitque insuper, ut ecclesiarum & Monasteriorum immobilia intacta essent a manu fisci, eorumque titulis, etiam suspectis, robur & auctoritatem diplomate suo conciliavit; ac „ tandem cum se ad exitum urgeri intelligeret, cum alto suspirio femur „ percussit, & monasticum habitum postulavit; & confestim nigro, qui ex tempore occurrit, panno indutus exspiravit. Denique (ut ceteros interim prætereum) Johannes Briennius Rex Jerusalem extremos spiritus Deo consecravit in habitu Minorum. Neque vero laici tantum, sed etiam Episcopi id genus pænitentiæ subire non indignum ducebant.

Exempla Imperatorum.
Præfat. Sæculi I num. 105.
Leunclav. de jure Græco-Rom. p. 149. & 156.
Nicet. Chon. lib. 7.
Raynald. ad ann. 1239.

& Episcoporum. Inter primos occurrit Paulus Constantinopolitanus Patriarcha sanctissimus, *qui valde infirmatus thronum reliquit; & descendens ad Monasterium Flori*, monasticum suscepit habitum: id quod anno 784. contigisse docet Theophanes. In Occidente hic etiam usus abiit in morem. Nam Hugo & Rotbertus Autisiodorenses Episcopi, ad morbi extrema redacti, monasticum habitum induerunt, uti & Bernardus Hildesheimensis. Item Rotbertus Lingonensis Pontifex gravissimo correptus morbo, *humiliter se in conspectu Dei accusans, & veniam peccatorum exposcens, a Domino Widone Molismensi Abbate monachilem habitum suscepit*, acceptoque Viatico vitam finivit, ut ex Chronico Besuensi discimus. Alia id genus complura prætereo. Vigebat adhuc iste usus sæculo 14. ut varia passim Monasteriorum Tabularia & Necrologia testantur, a quibus referendis abstineo, Thomam dumtaxat Cantipratensem sæculi 13. testem luculentum adducturus. Hic igitur in lib. 2. cap. 51. *Quoniam*, inquit, *multi sunt qui ad religionem in morte confugiunt, quid eis habitus Ordinis valeat in ultima necessitate susceptus, dubitare plurimi voluerunt*: quam dubitationem ille subjecto exemplo refellit. Qui hoc modo Monachum induebant, dicebantur *Monachi ad succurrendum*; qua de re in Sæculi tertii Præfatione actum est. Ad eumdem modum qui in extremis alicui conferebatur, *Baptismus ad succurrendum* appellatur in ms. Rituali Monasterii S. Johannis Laudunensis. Huc pertinet Odonis Cantuariæ Monachi sermo de S. Benedicto, in quo hæc legimus, *Hinc est quod ad eum omnes gentes, nationes, tribus & linguæ benedictionum ejus accipiendarum gratia currunt: adeo ut ipsi derisores, qui huic religioni in vita sua detrahunt, in morte tamen absque hujus religionis habitu, scilicet cucullа, saltem ad succurrendum, securi esse non audeant*. Jam nobis, quibus non tam seria est, quam sera pænitentia, belle religiosi videntur, qui corpus suum post mortem religioso habitu involvi postulant: quæ sane forma mortuis apte convenit, alia viventibus. Quamquam id etiam demortuis prodesse quidam sæculo 9. apud Græcos persuadere conati sunt: quos refellit Theodorus Studita in epistola ad Theoctistum Eremitam.

[Margin: Præfat. 1. Sæculi 3. num. 21. Tom. 1 Veter. Anal. p. 358. — V. Allat. de utriusque Ecclesiæ cons. lib. 3. c. 16. num. 13.]

Hujusce ritus origo. 193. Hujus pænitentiæ originem refero ad antiquum morem secundum quem Fideles nonnulli peculiari instinctu, in extremis perpetuæ (si sanitas integraretur) pænitentiæ devovebant se se. Ex his nescio an unus fuerit Marcus Referendarius, qui teste Gregorio Turonensi Episcopo, *post congregatos de iniquis descriptionibus thesauros subito lateris dolore detentus, caput totondit, atque pænitentiam accipiens, spiritum exhalavit*. Hujusmodi pænitentiæ explicatior habetur notitia in Conciliis Toletanis tertio & quarto. Et in quarto quidem ita statuitur cap. 12. *Quicumque ab Episcopo vel Presbytero sanus vel infirmus pænitentiam postulat, id ante omnia Episcopus observet vel Presbyter, ut si vir est, sive sanus, sive infirmus, prius eum tondeat*: aut (quod alia lectio addit) *in cinere & cilicio habitum mutare faciat, & sic pænitentiam ei tradat. Si vero mulier fuerit, non accipiat pænitentiam, nisi prius mutaverit habitum. Sæpius enim laicis tribuendo desidiose pænitentiam, ad lamentanda rursus facinora post acceptam pænitentiam relabuntur*. Qui sic accepta tonsura & veste pænitentiam profitebantur, ei perpetuo addicti erant, ut docet Concilii quarti Toletani caput 5. *Quicumque ex sæcularibus accipientes pænitentiam totonderunt se, & rursus prævaricantes laici effecti sunt; comprehensi ab Episcopo suo, ad pænitentiam ex qua recesserant, revocentur. Quod si aliqui per potentiam irrevocabiles sunt, nec admoniti revertentur vere ut apostatæ coram Ecclesia anathematis sententia condemnentur, &c.*

[Margin: Greg. Tur. lib. 6. cap. 28.]

Wambæ Regis exemplum illustratum. 194. Erat ergo is pænitentiæ perpetuæ status, seu ordo, qualem subiit Wamba Vesigothorum Rex, veneno potatus: quem *cum Episcopus & optimates vidissent absque memoria jacentem, statim ei confessionis & pænitentiæ ordinem dederunt. Cumque Rex a potione convaluisset, intelligens ordinem sibi impositum, Monasterium petiit, ibique quamdiu vixit, in religione permansit*. Ita factum memorat Alfonsus Salamanticensis Episcopus, quem non bene expli-

plicant alii Hiſpanici ſcriptores. Rudericus Toletanus, & Lucas Tudenſis. Nam pænitentiæ & confeſſionis nomine unctionem ſacri olei, & communionem Chriſti corporis intellexit Lucas: Rudericus vero ait, Quiricum Epiſcopum & optimates, cum viderent Regem memoria deſtitutum, ſtatim ei confeſſionis & pænitentiæ antidotum obtuliſſe, Regemque devote ſuſcepiſſe, & religionis habitum poſtulaſſe, & ad Monaſterium convolaſſe in villa, quæ Panniſplica dicebatur. Monaſterium S. Vincentii de Pampliega appellant. Sane Regi neſcienti pænitentiæ ordinem fuiſſe impoſitum, nec tum ſatis mentis ſuæ compotem exſtitiſſe, ut monaſticum habitum poſtularet, palam fit ex Alfonſo. Sed ut ad rem me referam, cum ejuſmodi pænitentes ſanitati reſtituti intelligerent, non niſi ægre in ſæculo iſtud genus pænitentiæ peragi poſſe; id demum Wambæ exemplo induxerunt animum, ut in Monaſteria perpetuo ſe retruderent: ac ſubinde ita mos obtinuit, ut non alius perpetuæ iſtiuſmodi pænitentiæ habitus traderetur, quam monaſticus, qui ſane pænitentiæ cauſa inſtitutus eſt. Apud Hiſpanos porro CONFESSORES paſſim appellabantur, qui ſic pænitentiam in extremis monaſtica veſte ſuſcepta profitebantur, ut ſcite advertit in ſuo Gloſſario Cangius vir eximiæ eruditionis.

195. Non finiam has de monaſtico habitu Obſervationes, priuſquam expoſuerim quemdam locum ex vita ſancti Walafridi Palatiolenſis Abbatis, qui Fratrem quemdam nocturnis vel meridianis temporibus *extra cucullam* jacentem, per viſum increpuit ceciditque. Ubi cucullæ nomine ſcapulare ſignificari non dubito: quo ſenſu uſurpatur apud Smaragdum in Regulæ caput 55. *Cucullam*, inquit, *dixit ille, quod nos modo cappam .... quod vero dicit ſcapulare propter opera, nos modo dicimus cucullam*. Confer Theodemari epiſtolam ad Carolum Magnum. Hic opportune ad propoſitum noſtrum duplicem diſtinguit cucullam ſcriptor apologiæ Henrici IV. Imperatoris: ita enim habet. *Cuculla dicitur veſtis cucullata propter cucullum qui eſt capitis operimentum .... Igitur cuculla eſt tunica talaris & cucullata atque manicata, habens ſpeciem crucis per quatuor partes extenſæ, ut eum qui crucifixus eſt mundo, hæc quadriga ex omni parte concludat*. Et poſt multa. *Sed quia otioſitas inimica eſt animæ; ideo propter opera tantum conſtituit S. Benedictus alteram cucullam, quæ dicitur ſcapulare, & quod ejuſmodi veſtis apta ſit caput tantum & ſcapulas tegere ... Vidimus nos aliquando veſtem cucullatam, parvam quidem, ſed ita moderatam, ut deſuper uſque ad renes tantum deflueret, & utrimque uſque ad humerorum confinia pertingeret: qualis certe forma atque menſura proprie dicitur ſcapulare, quod Monachis propter opera tantum aſſignatur ex mandato Regulæ*. Hujuſmodi ſcapularis figura cernitur in Hiſtoria Fuldenſi apud Brovverum, depicta ante annos octingentos. Cum majorem cucullam geſtabant Monachi, breviorem ſeu ſcapulare deponebant, & vice verſa. Hanc ergo cucullam brevem ſeu ſcapulare ſemper in uſu habebat Eugenius Papa III. ex dictis de more Ciſtertienſium, quibus cum cuculla & tunica jacere mos eſt, uti de ſuo tempore teſtis eſt Jacobus a Vitriaco in Hiſtoriæ Occidentalis cap. 14. quidem ad Regulæ noſtræ præſcriptum; nec cucullam etiam in morbo urgente impune abjicere licuit Monacho cuidam Ciſtertienſi, apud Thomam Cantipratenſem in lib. 1. cap. 7.

Cuculla & ſcapulare quid.

196. In Abbatibus noſtris quamdam epiſcopalis auctoritatis portionem reſediſſe agnoſcunt eruditi, idque probant ex poteſtate conferendi eccleſiaſticam tonſuram, adeoque Ordines inferiores, in Tridentina Synodo conceſſa. Nonnumquam etiam excommunicare laicos viſi ſunt, tametſi id quo jure fecerint, non ſatis liquet. De excommunicatione teſtis eſt Albericus unus ex primoribus Caſtellionis ſuper Lupam, qui cum Floriacenſis Cœnobii prædium quoddam invaſiſſet, nec admonitus reſipuiſſet; ab Abbate Rainerio excommunicatus eſt, miſereque mortuo excommunicatio rogante ejus fratre ſoluta. Rem fuſe refert in hoc tomo Rodulfi Tortarii liber de miraculis S. Benedicti. Longe antiquius eſt fa-

Abbatum poteſtas in rebus ſacris.

Thomaſſin. Diſcipl. eccleſ. par. 4. c. 110.

Excommunicatio.

Tortar. infra p. 398.

factum Columbani Abbatis Luxoviensis. Is quippe cum Theodericum Regem ab insanis actis revocare non potuisset, litteras ad eum acribus verbis plena direxit, *comminatus excommunicationem, si emendare dilatando non vellet*. Idem eamdemque fere ob causam accidit Constantino Imperatori, quem ob repudiatam Mariam uxorem & Theodoten superductam, Theodorus Studita anathemate perculit anno 795. Ubi observat Baronius, Theodorum non ita excommunicasse Imperatorem, ut quæ sunt Episcoporum sibi usurparet jura: sed ut eum ob flagitium a Deo separatum exclamaret, indignumque quocum quis suorum communicaret. Certe Imperatoris ab se sic excommunicati memoriam in sacra liturgia faciebat ipse Theodorus. Sed neque id irritam excommunicationem fuisse probat: quandoquidem Hadrianus Papa pro discipulis Felicis & Elipandi excommunicatis Missas celebrari non tantum permittit, sed etiam postulat apud Baronium. His præiverat Monachus ille in Tripertita historia, Theodosio Imperatori excommunicationem inferre ausus: quam licet temerarie inflictam adeo non contempsit piissimus Imperator, ut suadentibus licet Episcopis cogi non potuerit, ut aliquid gustaret, donec Monachus ille diu quæsitus ipsi permisisset. Hujus Monachi facinus reprobat non solum Tripertita historia, sed etiam S. Odo Abbas in Collationum lib. 1. At neminem qui excommunicationem per Abbates factam, tamquam inanem refellerit, apud veteres invenio. Lege quæ de Gervvino Abbate Centulensi habentur in Spicilegii tomo 4. Ut autem ab aliis etiam rata haberetur excommunicatio per Abbates facta, eam ab aliis tum Clericis, tum Abbatibus proferri curabant. Id docet nos in primis Chartarium S. Bertini de villa Calvo-monte, quo in Chartario leguntur litteræ tum Hugonis Decani & Capituli Noviomensis, rogatu Johannis Abbatis Bertiniani excommunicantium Castellanum Codiciacensem, si de advocatione ejus villæ Monachos deinceps infestaturus esset; tum Abbatum Goberti de Valchellis, Simonis de Laude, & Adami Aquicincti idem præstantium anno Domini 1201. apud Urficampum. Adi Marloti tomum 2. de Metropoli Remensi. Aliquando tamen excommunicationes illæ esse poterant ex eo genere, de quo loquitur pseudo-Synodus Constantinopolitana, quam secundam & primam dicunt, decernens cap. 14. ut *si quis Episcopus Metropolitani crimen prætexens, ante synodalem cognitionem seipsum ab ejus communione subduxerit, & nomen ejus non, prout divini mysterii celebrationi est consuetum, referat; depositus a Synodo sit*. Idemque statuitur de Presbyteris, Episcopis & Metropolitanis adversus Patriarcham. Longe probabilior excommunicandi modus designatus est a Benedicto Papa VII. Guillelmo Abbati S. Benigni præscribente, ut Benignus Episcopus inibi Monachus factus invasores bonorum Monasterii excommunicaret. Apprime huic loco Valesius venerandi vir nominis apud eruditos, in Notis ad Eusebium pag. 136. duplicem distinguit excommunicationem, publicam & privatam: qualis est ea, qua Macarius Presbyter alios Presbyteros excommunicasse dicitur.

Jonas in Vita S. Columb. n. 32.

Baron. an. 795. sub finem.

Baron. an. 794.

Spicil. to. 4. p. 580. & 581.

Marlot. Metrop. Rem. lib. 2. c 6.

Tonsura per Abbates.

197. De tonsura ecclesiastica per Abbates collata cum egerim in Sæculi 3. præfatione, plura hic dicere supersedeo: sed tantum adduco decretum Concilii Pictavensis anno 1100. celebrati, in quo statuitur cap. 1. *ut nullus præter Episcopum coronas benedicere præsumat, exceptis Abbatibus, qui illius tantum benedicant coronas, quos sub Regula S. Benedicti militaturos susceperunt*, seu *quos ad conversionem susceperint*, ut legit Concilium Belvacense in Spicilegii tomo 2. Hinc est quod Petrus Cellensis Crispinum Clericum ad Petrum Cardinalem accipiendæ tonsuræ gratia remittit. Attamen sanctus Convvojon Abbas Rotonensis Ratvvilum tyrannum tonsura collata *Clericum* fecisse memoratur in lib. 1. de ipsius gestis infra, cap. 4. Postremo Abbas Presbyter consecratus, poterat ordinare Lectorem & Subdiaconum in suo Monasterio, ex canone Nicephori Confessoris, ut notavit eruditissi-

num. 22.

tiſſimus vir Johannes Baptiſta Cotelerius in notis ad Conſtitutiones Apoſtolorum. De Lectore idem habet canon 14. Concilii Nicæni ſecundi. Adi Tridentinum. in lib. 3. Conſtit. cap. 20. col. 217.

198. Singularis, ſed difficilis eſt locus in libro de vita S. Galli Abbatis, ubi S. Columbanus Luxovienſis Abbas eccleſiam dedicaſſe memoratur his verbis. *Beatus autem Columbanus juſſit aquam afferri, & benedicens illam, adſperſit ea templum (ſanctæ Aureliæ;) & dum circuirent pſallentes, dedicavit eccleſiam; deinde invocato nomine Domini, unxit altare, & beatæ Aureliæ reliquias in eo collocavit, veſtitoque altari, Miſſas legitime compleverunt.* Id tantum habemus ex teſtimonio Walafridi, in rebus certe eccleſiaſticis peritiſſimi, ſed qui ducentis annis Columbano poſterior erat. Longe pluris eſſet Jonæ Monachi auctoritas, ſi de ea re locutus fuiſſet. Eccleſiæ dedicatio.

199. De puerorum oblatione, a parentibus facta ex præſcripto Regulæ S. Benedicti, nata eſt ſæculo 9. controverſia, an in poſterum irrevocabilis cenſeri debuiſſet. Quibuſdam contra ſuperiorum ſæculorum ſententiam, immo etiam contra Conciliorum & Pontificum decreta negantibus obſtitit Rabanus ſcripto libro ad Ludovicum Imperatorem, *contra eos, qui oblationem contra Regulam S. Benedicti deſtruere volebant*, teſtante Rodulfo in Vita Rabani. Hunc librum in forulis Mellicenſis Bibliothecæ hactenus detineri, nec a me obtineri potuiſſe jam alias dixi. Hujus porro contentionis occaſio nata videtur ex canone 23. Concilii Moguntini, anno 813. ita definientis, *ut hi qui hactenus inventi ſunt ſive in canonico, ſive in monaſtico ordine tonſurati ſine eorum voluntate, ſi liberi ſunt, ita permaneant: & deinceps cavendum, ut nullus tondeatur ſine legitima ætate & ſpontanea voluntate, vel cum licentia domini ſui.* Hoc tamen decreto non attingi impuberum oblationem a parentibus fieri ſolitam hac ratione exiſtimo, quod illa non ſecus atque ante in Ordine noſtro poſt hoc Concilium viguit, ut teſtatur in primis Paſchaſius Radbertus in expoſitione Pſalmi 44. ad Sueſſionenſes B. Mariæ Sanctimoniales, ubi vocat eas *parentum vota*, quod devotæ antequam in lucem ederentur, & in tenella ætate Deo a parentibus conſecratæ, monaſticiſque inſtitutis addictæ fuiſſent: nec Rabanus contra Concilii decretum, ſiquidem eam intellexiſſet ipſius eſſe mentem, haud dubie ſcripturus fuiſſet. Itaque huc tantum ſpectare videtur Concilii ſtatutum, ut pueris qui jam uſu rationis gaudebant, citra eorum voluntatem tonſura non conferretur; non vero ut ceſſaret filiorum a parentibus fieri ſolita oblatio. Sic Fuldenſes in libello ſupplici ad Carolum Magnum petunt, *ut nullus vi Monachus fieri cogatur, nec ad Clerum tondeatur, ſive liber ſit, ſive ſervus.* Hunc autem Concilii eſſe ſenſum inde inferas, quod de Canonicis ex æquo & Monachis interpretandus ſit canon: cum conſtet apud Canonicos ſæculares ejuſmodi oblationem non fuiſſe receptam, nec tonſuram apud eos collatam ante uſum rationis. Poſtea tamen paullatim uſus obtinuit, ut perſeverante etiam puerorum per parentes oblatione relaxata ſit pueris neceſſitas in Monaſterio permanendi, donec adulta jam ætate oblationem ſuam ratam habuiſſent. Udalricus auctor in Conſuetudinum Cluniacenſium lib. 3. cap. 8. ubi relata puerorum oblatione ejuſque ritu, ita ſubdit. *Poſtea induitur cuculla, & de cetero benedictio ejus differtur uſque ad legitimam ætatem, id eſt, ſi non amplius, vel uſque ad quindecim annos ætatis.* Cur enim illa puerorum benedictio dilata fuiſſet ad annum quintumdecimum, niſi ut propria eorum voluntas jam explorata haberetur? Propagatus eſt iſte uſus a Cluniacenſibus ad alios, tandemque jure novo ſancitus Clementis Papæ III. & Cæleſtini item tertii auctoritate; cui tandem acceſſit Concilium Tridentinum. Oblatio puerorum.

200. Ad idem ſæculum revocanda eſt diviſio bonorum monaſterialium inter Abbatem & conventum, qualis in Monaſteriis Sancti Dioniſii & Sancti Germani apud Pariſios ab Hilduino Abbate regulari facta eſt. In cauſa fuit Partitio bonorum.

fuit rapacitas quorumdam sæcularium Abbatum, qui omnia Monasterii sibi commendari bona in usus suos demum convertebant. Id ut ne in Monasteriis sibi subjectis aliquando fieret, Hilduinus Abbas hac partitione consuluit, ut testantur litteræ hac de re ab eo confectæ. Ejusdem argumenti est epistola 3. Frotharii Tullensis Episcopi ad Ludovicum Imperatorem pro Monasterio Mediolacensi, diœcesis Trevirensis, ubi tempore Fortunati Abbatis, jussu Imperatoris, *Smaracdus ipsius Monasterii Monachis portionem de Abbatia dederat, ut regulariter viverent*. Sed Hismundo Abbate hanc portionem sibi vindicante, querelis ad Imperatorem delatis, Frothario promisit Abbas se *per omnia emendare velle, quidquid hactenus negligenter ex sua parte fuerat actum*. Monachis eo pacto, nec aliter assentientibus, *nisi illis portio sua redderetur*; eoque pernegante, a Frothario Monachi postularunt, *ut illis licentiam daret ad Imperatoris præsentiam recurrendi, ejusque misericordiam implorandi: dicentes se magis velle de eodem Monasterio expelli, & in peregrinatione & mendicitate vivere, quam falsis promissionibus ulterius credere, & sub falso Monachorum nomine militare*. Eorum postulatis annuit Frotharius, præmissis ad Imperatorem litteris, ex quibus hæc relata sunt. Huc etiam spectat ipsius Frotharii embolum epistolæ primæ. Eodem sæculo desinente Franco Leodicensis Episcopus, idemque Laubiensis Abbas, ita cum suis Monachis bona partitus est, *ut medietas Abbatiæ Fratribus inibi regulariter militantibus in usu communi deserviret; aliam Episcopus sibi & militantibus manciparet*.

Decimæ Monachis datæ.

201. In censu bonorum monasterialium ante sæculum 9. computabantur decimæ, quas nonnisi sæculo 11. Monachis a nobilibus viris earum invasoribus fuisse collatas nonnulli perperam existimant. Et quidem in Chronico Laubiensi, in quo superiora de Francone relata sunt, fit mentio decimarum indominicatarum, de quibus statutum est, *ut decimæ omnes indominicatæ ad portam Monasterii in usus pauperum sint & peregrinorum*: quas sane decimas longe ante Franconis tempus Laubienses jam possidebant. Antiquius ejus rei testimonium habemus in Actis S. Anselmi Abbatis Nonantulensis, cujus rogatu Stephanus Papa III. Nonantulensium Monachorum bona *cum decimationibus* confirmat, prohibetque decimas unquam concedi, *nisi ecclesiis supradicti venerabilis Monasterii*. At multo illustrior est Ludovici Germaniæ Regis traditio, consignata in ejus diplomate pro Parthenone Herifordensi, ubi Ludovicus Pius *Cellam juris sui, quæ vocatur Meppia, cum decimis & possessionibus undique ad eam pertinentibus, & ecclesiam Eresburg novæ Corbejæ* Monachis tradidisse memoratur; Herifordensi vero Parthenoni alias ecclesias, *ita sane ut decimarum aliorumque reddituum proventiones præfatis cederent Monasteriis, & ab ipsis vicissim procurarentur subjectæ plebes in Baptismate, in Eucharistia, in sepulturis, in confessione peccatorum audienda; & Presbyteri, qui principales ex his ecclesias tenerent, Archipresbyterorum officio fungerentur ad agenda omnia, quæ solent fieri ab Archipresbyteris Episcoporum*. Ubi vides non solum jus decimarum istis Monasteriis conferri, sed etiam plebium curam in administrandis sacramentis. Sed ut ad nostros me referam, S. Dionysii apud Parisios Monachi itidem decimarum usu fruebantur sæculo 9. ut patet cum ex variis diplomatibus, tum maxime ex Hincmari Remensis epistola ad Wiligisum aliosque ejus loci Monachos, quos arguit *quia* quamdam *decimam vendere quærerent, ut de pretio infernum compararent*, apud Frodoardum in lib. 3. cap. 25. Ludovicus Augustus in Capitulari tertio prohibet decimarum redemptionem, quæ tum a laicis fieri cœpta erat.

Part. 1. Sæc. 4. Bened. p. 525.

202. Porro ejusmodi decimas Cœnobiis aliquando conferebant sæculares, aliquando Episcopi. In his Haimo Halberstadensis Episcopus quasdam suæ diœcesis decimas Hersfeldensibus Monachis concessit, repugnantibus Clericis suis, quibus duriusculum videbatur, decimas in alterius diœcesis Monachos transferri. Verum ne id in successorum præjudicium fieri nonnulli con-

conquererentur, tantumdem de propriis bonis in ecclesiæ suæ usum Episcopi illi aliquando refundebant. Hinc Meinwercus Paderbornensis Episcopus, cum suburbanæ Abbatiæ suarum decimarum partem tribuisset, *ne alicui successorum suorum mensæ suæ stipendia diminuisse videretur, has decimas & de hereditariis & de acquisitis bonis centies restituit*. Neque tamen decimæ illæ omnes ex liberalitate Episcoporum; sed etiam aliquando ex commutatione Monasteriis proveniebant. Exemplo est commutatio inter Salomonem juniorem Constantiensem Episcopum, & Harmotum Cœnobii S. Galli Abbatem facta sæculo 9. siquidem pro prædiis Salomoni per Sancti-Gallenses concessis, Salomon Abbati & Fratribus prædicti Monasterii in quibusdam locis, quæ indicantur in charta 28. apud Goldastum, decimam cedit, *sicut illius temporis in illorum erat vestitura;* aliam vero attribuit quæ *in* sua ipsius *vestitura erat*. Ceterum non solas agrorum, sed etiam aliarum rerum decimas Monasteriis attributas fuisse manifestum est ex Caroli Calvi diplomate Parthenoni B. Mariæ apud Suessionas concesso, in quo, *Delegavimus*, inquit, *decimas omnium rerum de tota Abbatia, & earum scilicet rerum quæ in terra coluntur, vel quæ hominum studio ad humanitatis usum habenda nutriuntur, & per curam Præpositi aptis vehiculis ad Monasterium deducantur*. Nobilis quoque matrona, nomine Garsendis, Gellonensibus nostris anno 1029. concessit *omnem decimam panis & vini carnisve domus* suæ, &c. *Enimvero*, inquit Petrus Damiani, *ut copiosiora in pauperes alimenta proficiant, dantur in Monasteriis & eremis decimæ quorumdam proventuum, & non modo pecorum, sed & ornicum pariter & ovorum*. Lege quæ hac de re habentur in Chronico Corbejæ novæ, & apud Othlonum in prologo ad Vitam S. Bonifacii Episcopi & Martyris, qui Fuldensibus decimas concessisse perhibetur.

Histor. Monast. S. Mariæ Suess. p. 430.

Part. 1. Sæc. 4. Bened. p. 88.

Petr. Damian. Opusc. 33. cap. 7.

203. Pæne hic exciderat quod observare licet de Capitulorum generalium origine, quorum ideam & specimen exhibuit Synodus Aquisgranensis anni 817. ex universis pæne Ordinis nostri Abbatibus conflata: in qua utilia statuta de rebus monasticis condita sunt. Apud Casinates *his item temporibus mos erat, ut pridie Kal. Septembris conventus ad hunc locum fieret, una cum Præpositis suis universorum hujus Cœnobii in circuitu Monachorum, docendi ab Abbate, quid facere, quid cavere, quidve corrigere, seu qualiter sub Dei præsentia & timore cum regulari observatione vivere deberent*, ut scribit Leo Ostiensis in Chronici lib. 1. cap. 32. *Sequenti vero die ordinabantur & describebantur atque destinabantur in Obedientias, per singulas (prout opportunum erat) provincias*. Tandem sæculo 12. Capitulorum generalium usus vulgaris fuit, ut suo loco dicemus.

Capitula generalia.

204. His igitur aliisque quæ prolixiorem tractationem exigunt, prætermissis, ad aliud argumentum reflectenda oratio est, id est ad jugem Psalmodiam, de qua egregia exstat Angilberti Centulensis Abbatis constitutio in superiori tomo relata. Is ad hoc opus trecentos Monachos instituit cum centenis pueris, qui Fratribus in tres turmas divisis, sibique alternatim succedentibus *in auxilium canendi & psallendi interessent*. Idem ritus in nonnullis Galliæ Monasteriis ante istud tempus obtinuerat, nempe (ut alia nunc prætermittam) in Agaunensi, Cabillonensi S. Marcelli, Dionysiano prope Parisios, Luxoviensi, Habendensi, & Laudunensi sanctæ Salabergæ. De tribus posterioribus id admittit eruditissimus vir Carolus Cointius: de tribus prioribus negat. Controversia præcipue versatur in Agaunensi, ad cujus normam psalmorum modus in aliis duobus institutus memoratur. Perpetuam apud Agaunenses laudem negat vir doctus duplici fundamento: altero, quod affirmantis partis auctores nullam afferant validam rationem, qua suam opinionem tueri possint: altero, quod in Regula Tarnatensi, quam Agaunenses servabant, Horæ canonicæ diurnæ opere manuum distinguerentur. Verum nihil conficit hoc posterius, quia nimis efficit. Sic enim hæc ratio retorqueri potest. In Cœnobio Luxoviensi, itemque in Habendensi & Laudunensi S. Salabergæ, servabatur Columbani Regula, quæ statas officiis divinis

Laudis perennis ritus.

Coint. to. 1. Annal. an. 536. n. 224. & seq.

Apud Agaunenses.

vinis & corporeo labori horas haud minus assignat. Ergo in illis locis non vigebat laus perennis. Consequens non admittet Cointius: & tamen par ratio de Agaunensi. Item apud Centulenses Angilberto Abbate jugis psalmodia instituta est: istic vigebat S. Benedicti Regula, quæ Monachorum pensa in officia divina & laborem dividit. Ex quo inferas non obesse perennem laudem, quo minus sua divinis officiis, sua item operibus externis spatia & intervalla tribuantur. Certe si quid officeret corporis labori, e medio quoque tollenda esset corporum refectio & somnus, quæ quidem cum jugi officio consistere non possint, si Monachi omnes in eo semper ita fuissent occupati, ut nullum exercendi laboris spatium esset reliquum. Itaque in his locis Monachi dividebantur in plures turmas; primæ recedenti a matutinis officiis succedebat secunda, & huic tertia: dein absoluta Prima, priores faciebant locum secuturis, & ad assignatum laborem pergebant. Sic fiebat apud Centulenses & alios: quidni etiam apud Agaunenses? At nihil, inquis, de laude perenni in Regula Tarnatensi? Sed nihil etiam in Regula S. Columbani, nihil in Regula S. Benedicti. Nihil ergo ex hoc priori fundamento consequitur adversus de Agaunensium laude perenni sententiam.

Argumenta hac de re expenduntur.

205. Jam expendenda sunt argumenta omnino novem a diversis Auctoribus, maxime ab Antonio Yepezio & Benedicto Haefteno relata ad eam sententiam probandam. Primum petitur ex primaria charta Monasterii Agaunensis. 2. ex Actis Martyrum Thebæorum auctore Eucherio Episcopo Lugdunensi. 3. ex veteri historia Agaunensi per Achivum tertium loci Abbatem. 4. ex Gregorio Turonensi. 5. & 6. ex Actis S. Amati & S. Salabergæ. 7. ex gestis Dagoberti. 8. ex Chronico S. Benigni. 9. denique ex treceteno numero Agaunensium Monachorum. Hæc autem argumenta rei demonstrandæ insufficientia esse eruditus vir contendit. Et quidem interpolationem in primarias Agaunensium litteras & in Acta Martyrum Thebæorum irrepsisse causatur; in Achivi historia nihil diserte de laude perenni contineri. Nam quod Agaunenses *die noctuque* angelico more divinis laudibus institisse ab Achivo dicuntur, non significari perpetuam laudem. Nimius sim, si his omnibus singillatim explanandis refellendisque immorer: ad ea quæ magis explorata sunt pergo. In iis occurrit quod quarto loco positum est argumentum ex Gregorio Turonensi, qui de Agaunensium psalmodia agens, illam *Psallentium assiduum* vocat in Historiæ lib. 3. cap. 5. At *assiduum* dici psallentium, non quod juge fuerit, sed quod statutis temporibus celebratum sit, ita ut intermediis spatiis operari liceret, existimat Cointius: eum ad modum, quo Cassianus *orationum assiduitatem* vocat quotidianam celebrationem Tertiæ, Sextæ & Nonæ. Huic rei argumento esse alterum ejusdem Gregorii locum, in lib. de gloria Martyrum, cap. 75. ubi Sigismundus apud Agaunenses psallentium *quotidianum* instituisse dicitur. Illud igitur psallentium, inquit vir doctus, vocatur a Gregorio *quotidianum*, quia fit quotidie; & *assiduum*, quia fit ad omnes Horas canonicas, nec tamen indesinenter. Verum ut assiduum in sensu Cassiani aliquando sumi possit pro discreto psallentio; non tamen ita apud Gregorium usurpari colligitur ex constanti omnium Auctorum sententia, qui istum locum de perenni laude explicandum esse probant. Itaque quod *assiduum* vocat Gregorius, non per *quotidianum*; sed vice versa *quotidianum* per *assiduum* interpretandum est. Ex his porro Auctoribus occurrunt sæculo 7. Fredegarius, & scriptor Vitæ S. Salabergæ, octavo scriptor de Gestis Dagoberti, decimo Aimoinus, undecimo Chronographus S. Benigni, & (ut plures alios prætermittam) ex recentioribus V. C. Hadrianus Valesius in parte posteriore Defensionis Disceptationis de Basilicis cap. 7. & Dadinus Alteserra in Ascetico.

Laus perennis viguit etiam in Cœnobio Salabergæ,

206. Salaberga Lugdunum Clavatum consilio Walberti Abbatis profecta, Monasterium brevi tempore inibi construi curavit: quo ædificato, *in eo trecentas adunavit famulas Christi, chorisque dispositis per turmas, ad in-*

star

ſtar Agaunenſium Monachorum canendi normam diſpoſuit, ut in codice Compendienſi legit Menardus. Hic *Agaunenſium* loco, *Luxovienſium* reponendum decernit Cointius, propterea quod Salaberga *voluerat ingredi Monaſterium, quod Romaricus in monte Voſago conſtruxerat;* idque præſtitiſſet, *ni regia obſtitiſſent impedimenta*. In illo autem Romarici puellari Cœnobio perennem pſalmodiam celebratam fuiſſe ritu Luxovienſi, non vero Agaunenſi. Deinde Salabergam uſam eſſe conſilio Walberti Abbatis Luxovienſis : ac proinde Regulam S. Columbani, perennemque pſalmodiam inſtituiſſe inſtar Luxovienſium, non Agaunenſium Monachorum. Verum qua facilitate hancce correctionem adhibet Cointius, eadem nego, ſed longe diſpari fundamento. Nam veteres quique codices præferunt *Agaunenſium*; nec ullum pro *Luxovienſium* vocabulo adducit Cointius. Et ut hoc perſpicuum fiat, conſulenda ſunt ſincera S. Salabergæ Acta a nobis edita ex pluribus codicibus mſſ. quorum Actorum compendium in codice Compendienſi legit Menardus. Sic itaque habent Acta noſtra. *Infra exigui temporis ſpatium coacervatæ in eodem loco ſunt vel Monaſterio adunatæ plus minuſve trecentæ famulæ Chriſti : illiſque diſpoſitis per turmas, ad inſtar Agaunenſium Monachorum Habendique normam diſpoſuit; die ac nocte præcepit pſallendo canonem omnipotenti Deo perſonare, & juxta egregium prædicatorem Paulum ſine intermiſſione orare : quæ inſtitutio hactenus in eodem Cœnobio Chriſto auſpice celebratur*. Hic nulla mentio Luxovienſium, ſed Agaunenſium Monachorum Habendique Parthenonis a S. Romarico conſtructi. Fruſtra ergo loco *Agaunenſium* reponendum putes *Luxovienſium*, contra omnium codicum fidem & Auctorum ſententiam. Præterea non conſtat, an tempore S. Columbani aut Walberti Abbatis viguerit apud Luxovium juge pſallentium. Nihil quippe apud Jonam, neque in Actis S. Walberti ſimile legitur. Scio huc afferri locum S. Bernardi Abbatis ex Vita S. Malachiæ, ubi Columbanum apud Luxovium ait *factum eſſe in gentem magnam, & quidem tam magnam, ut ſuccedentibus ſibi viciſſim choris continuarentur ſolemnia divinorum; ita ut ne momentum quidem diei aut noctis vacaret a laudibus*. At non repente Columbanus factus eſt in gentem tam magnam : paullatim crevit Monachorum numerus, qui ſub eo Abbate ultra ſexagenarium non extendebatur, ut intelligimus ex ejus Actis num. 28. ubi Fratres *ſexaginta*, hoc eſt tota quanta erat Luxovienſis congregatio, ſarculo terram excoluiſſe, & annona divinitus multiplicata per Columbanum refecti fuiſſe dicuntur. Hinc collige perpetuam tum non viguiſſe laudem apud Luxovium, ſiquidem omnes Luxovienſes Monachi labore manuum occupati erant, nullis, qui divina officia proſequerentur, in Cœnobio relictis. Sane Monachi illi non in turmas diviſi, ſed omnes ſimul divinas laudes perſolvebant, ut patet ex num. 36. ubi regii ſatellites ad comprehendendum Columbanum miſſi, eum in eccleſia *cum pſallentium choro orationi deditum cum omni Congregatione Fratrum reperiunt*. Non erant diſtincta eorum agmina. Id porro contigit paucis ante ſupremum Columbani exitum e Cœnobio Luxovienſi diebus.

[Margin: exemplo Agaunenſium, non Luxovienſium.]

207. Nihil etiam circa perennem pſalmodiam ſtatuit Euſtaſius Columbani ſucceſſor : & ea quæ apud Surium de ſexcentis eo Abbate Luxovii Monachis leguntur, per interpolationem ſunt adjecta. Quid? quod in fragmento catalogi Luxovienſium Abbatum, nonniſi *poſt* Walbertum Abbates quamplurimi, Wandalogus, aliique tredecim, *ſtatum Laudis perpetuæ ſervaſſe* referuntur uſque ad Mellini necem, quo cum Fratribus interfecto, *ceſſavit Laus perpetua*. Itaque non mirum, ſi S. Salaberga perpetuam laudem inſtituiſſe dicitur ad inſtar Agaunenſium & Habendenſium, non vero Luxovienſium, quos huic ritui nondum addictos fuiſſe ex ſuperioribus perſpicuum eſt : alias certe ſcriptor Vitæ ſanctæ Salabergæ eorum exemplum non prætermiſiſſet.

208. Sed unde, inquis, inductus eſt hic ritus in Habendenſe Monaſterium? Haud dubie ex Agaunenſi, & quidem auctore S. Amato, qui apud Agau-

[Margin: Habendenſes item huic ritui addictæ.]

Agaunenses educatus, Romarico auctor fuit condendi Parthenonis Habendensis, atque instituendæ laudis perpetuæ. Rem diserte tradunt ejus Acta his verbis. *Porro sanctus Amatus semper eremi secretum diligens, infra profunda vastaque Vosagi castrum reperiens, sicut in præsentiarum cernitur Monasterium, transmigravit; ibique opitulante Domino multis Virginibus psallentium per septem turmas, in unaquaque turma duodenis psallentibus die noctuque jugiter instituit*. Hic notare convenit, cum in illis, tum in S. Salabergæ Actis non aliter designari perpetuam laudem, quam his verbis *die noctuque*: ac proinde eodem penitus sensu accipiendum esse Achivi testimonium in Historia Agaunensi. Deinde si apud Luxovienses in usu tum fuisset juge psallentium, haud dubie in Actis S. Amati apud Habendenses id institutum fuisse diceretur Luxoviensium exemplo. Nunc vero cum uni dumtaxat Amato auctori tribuatur hoc opus, id hausisse dicendus est ex pristino Monasterio suo, id est, ex Agaunensi. Et hanc fortasse ob causam culpatus est a Jona Amatus, quod *abjectis institutis pristinis*, quæ Luxovii tenuerat, *conatus sit rudibus plebem instruere doctrinis*.

Monachi item Dionysiani.

209. Sed nullum in hac causa validius argumentum afferri potest, quam ex Fredegario & ex gestis Dagoberti cum domesticis instrumentis comparatis: itemque ex Aimoino, ubi de psallentio Dionysiani Monasterii agunt. Nam Fredegarius in Chronici cap. 79. id *ad instar Monasterii sanctorum Agaunensium* institutum dicit: quæ verba explicans Monachus anonymus in lib. de gestis Dagoberti cap. 35. scribit Dagobertum in Cœnobio S. Dionysii *Monachos, qui turmatim ad instar Monasterii Agaunensium sive sancti Martini Turonis psallerent*, instituisse. Eamdem interpretationem adhibet Aimoinus in historia sua. Psalmodiam, qualis apud Agaunum in Monasterio S. Mauricii celebrabatur, in Cœnobio S. Dionysii prope Parisios agi præceptam non negat Cointius; at perennem psalmodiam in utroque celebratam inficiatur. „ Qualis igitur psalmodia Agaunensis? Respondet num. 240. vir doctus, „ plerosque Monachos nec singulis diebus, nec ad singulas Horas omnes con- „ venisse. Agaunenses quotidie omnes Horas canonicas publice celebrasse, „ ut ex cap. 9. Regulæ Tarnatensis constat. Itaque psallentium Agaunense ex ejus sententia vocatur illud, quod *fit ad omnes Horas canonicas*, *nec tamen indesinenter*. Verum ad refellendam hanc responsionem duo demonstranda sunt: alterum, ante Agaunenses statas divini officii horas apud omnes Monachos in usu fuisse: alterum, perennem in Dionysiano Monasterio laudem viguisse, certis aliunde constare argumentis.

210. Lirinense Monasterium Agaunensi longe antiquius esse constat, nec minus certum est quotidiana divinæ laudis officia ab origine inibi fuisse instituta. Quippe S. Honoratus institutionem suam accepit ab Orientalibus Monachis, quos nocturnis diurnisque officiis in dies incubuisse, ex Pachomio, Basilio, Cassiano, aliisque manifestum est. Hinc Faustus ex Abbate Lirinensi Regiensis Episcopus a Sidonio Arvernensi laudatur, quod *precum peritus insulanarum, eas de palæstra congregationis eremitidis, & de senatu Lirinensium cellulanorum in urbem quoque suam transtulerit, nihil ab Abbate mutatus in Sacerdotem*. Sanctus item Agricolus ex eodem Cœnobio raptus ad Avenionensis ecclesiæ cathedram, *voluit etiam Horas canonicas & divina officia deinceps in eadem ecclesia, eodem modo quo solerent in Monasteriis, alternis videlicet cantibus, recitari. Nondum enim in illis partibus invaluerat mos, quem aliquot ante annos Damasus Pontifex Maximus invexerat*, ut legitur apud vetustum Auctorem in Chronologia Lirinensi. Vigebat ergo apud Lirinenses quotidianæ laudis officium. Lirinensi æquale erat Condatescense Cœnobium, ibique eadem florebat institutio. Testis Monachus Anonymus de gestis S. Augendi seu Eugendi Abbatis, qui *nocturnis matutinisque conventiculis ligneis Gallicanisque caligis utebatur; neque eum quisquam aut in diurna aut nocturna Synaxi ante completionem conspexit egredi foras*. Deinde in Massiliensi Cassiani Cœnobio indubie receptus erat psallendi ritus,

Sidon. lib. 9. ep. 3.

tus, qualis a Cassiano ipso in Institutionibus præscribitur, quotidianis certe & statutis horis designatus. Idem institutum propagatum est ad pleraque Galliæ Monasteria, quæ orientalium Ascetarum ritus ac mores imitari gestiebant. Denique ne longa enumeratione Lectori tædium faceſſam, testis est Paulinus in epistola ad Victricium Rotomagensem Episcopum, eam psallendi normam in Gallicanis Cœnobiis viguisse, uti & in aliis multis ejusdem regionis ecclesiis, *ubi*, inquit, *quotidiano sapienter psallentium per frequentes ecclesias & Monasteria secreta conventu castissimis ovium tuarum & cordibus delectantur & vocibus*. Hæc cum ita sint, nemo non videt frigidam, nedum ridiculam veterum auctorum Fredegarii, scriptoris Vitæ Salabergæ & Gestorum Dagoberti fuisse rationem, si cum psallentium institutum dicunt ad instar Monachorum Agaunensium, id de quotidiano, sed discreto psallendi ritu interpretari liceret: cum ritus iste non Agaunensium proprius ac peculiaris, sed cum ceteris Galliæ Monasteriis fuerit communis, saltem jam inde a sæculo 5. Neque vero id Cointius negare potest de tempore conditi Monasterii Dionysiani: quo tempore sine dubio Monachi statis omnes horis quotidie divinis officiis insistebant, sive Regulam Cassiani, sive Benedicti, aut Columbani, aliorumve sectarentur. Erat ergo Agaunensium peculiaris psallendi norma, cujus instar Dionysiana instituta est.

211. Hanc de Agaunensi perpetua laude interpretationem facile admittet, quisquis Fredegarium, ubi de Cœnobio S. Dionysii agit, attente consideraverit. En Fredegarii verba. *Dagobertus psallentium ibidem ad instar Monasterii Sanctorum Agaunensium instituere jusserat: sed facilitas Abbatis Aigulfi eamdem institutionem noscitur refragasse*, id est abrogasse. Si de quotidiana & interrupta, non de perpetua psalmodia intelligendus est hic Fredegarii locus; quotidianum apud Dionysianos officium per Aigulfum sublatum fuisse dicendum est. Quis vero id ferat? Vigebat in Monasteriis ubique Galliarum divinæ laudis statis horis celebritas. Dionysianum Cœnobium huic rei impense dotaverat Dagobertus. Hanc institutionem Aigulfus penitus rescidit. An id passuri erant Francorum Reges? aut vero impune tulisset Aigulfus? certe non puto. Sed quoniam gravis ac fere singularis erat laudis perpetuæ ritus, facile hunc abrogare potuit citra aliorum invidiam. Verum quis de illo Dionysiano psallentio sententiam rectius ferre potuit apud veteres, quam Monachus ille Dionysianus, libri de Gestis Dagoberti scriptor, qui vix amplius quam centum annis ab Aigulfi ætate aberat? Atqui psallentium Dionysianum fuisse juge existimavit, idque facile ab hominibus æqualibus discere potuit. At (quod omnem dubitationem evincit) Chlodoveus Dagoberti filius, Theodericus Kalensis dictus, & Pippinus Francorum Reges, perennem apud Dionysianos ab initio, immo etiam suo tempore fuisse laudem disertis verbis affirmarunt in diplomatibus suis. Chlodoveus quidem in charta apud Dubletum relata, decernit, *ut sicut* Doublet p. *tempore domni & genitoris* sui, *ibidem chorus psallentium per turmas fuit in-* 683. *stitutus, vel sicut ad Monasterium S. Mauricii Agaunis* DIE NOCTUQUE *teneatur, ita in ipso loco celebretur*. Quid clarius ad institutum afferri potest? Idem Theodericus Kalensis in diplomate suo inedito, quod noster Michael Germanus, studiorum meorum socius & adjutor, ex primo scripto cum pluribus aliis eruit, aperte statuit, *ut die noctuque perenniter* eo in loco divina laus persolvatur. Idem denique Pippinus apud Dubletum, *ut sicut tempore anteriorum Regum ibidem in ipsa sancta basilica psallentius per turmas fuit institutus, sicut ordo sanctus edocet, nocte diuque perenniter in ipso sancto loco celebretur*. Viguit ergo ante Aigulfum apud Dionysianos juge psallentium ex institutione Dagoberti; viguit & post illum, quamvis exiguo tempore abrogatum sit ab isto Abbate. Viguit, inquam, ad instar Agaunensium Monachorum, quos proinde laudi perpetuæ incubuisse satis superque compertum esse debet.

212. Pos-

212. Possem multa hic attexere de eodem ritu, quem etiam servatum perhibent in Cabillonensi S. Marcelli Cœnobio, in Divionensi S. Benigni, in Martiniano apud Turones, in Parisiensi S. Germani, in S. Medardi & B. Mariæ puellarum apud Suessionas, atque in Corbejensi sancti Petri. Sed missa hæc facio, quæ alias forsan longius persequenda erunt.

Observationes variæ. 213. Interim quædam hic designandæ sunt observationes, quas in hocce libro fusius exponimus. Prima est de Synodo Germiniacensi, anno 842. in agro Aurelianensi celebrata, quæ in vulgatis Conciliorum Actis prætermissa, a nobis illustratur duobus egregiis monumentis pro Cœnobio Curbionensi. Altera est de duplici Monasterio Lindisfarnensi apud Anglos, quod utrumque sancto Petro sacratum erat: tametsi unicum hactenus agnoverunt Scriptores Anglicani. Posterioris ignoti originem ac primos Abbates hic exhibemus ex Ethelvvolfo Monacho, qui sæculo octavo carmen ea de re composuit. Tertia observatio est de loco, ubi martyrium passi sunt Hilarius & Florentinus: quem locum recentiores omnes *Seduni* * ad Alpes statuunt. At *Pseudunum* præferunt scripti codices, idque in pago Dusmensi locant, & quidem in diœcesi Æduensi. Adi quæ hoc de argumento fuse disserimus in Elogio sancti Aureliani Episcopi Lugdunensis. Alias prætereo non minimi momenti observationes, quas in hocce tomo legere licet.

hic pag. 249. & seqq. pag. 303. & seqq.

* Sion

pag. 492. & seqq.

Lotharii & Ludovici Imperatorum anni. 214. His quartam addo in præsenti de anno, quo Ludovicus secundus a Lothario patre designatus est Imperii consors & collega. Baronius ex Anastasio & Adone colligit id factum anno 844. quo Lotharius Augustus, comperta Sergii secundi Pontificis consecratione, *Drogonem Mettensis ecclesiæ Archiepiscopum cum excellentissimo filio suo* LUDOVICO, *magno cum Francorum exercitu Romam misisse* perhibetur apud Anastasium. Ado vero ad annum 841. amplius dicit, scribens Lotharium *filium suum Ludovicum*, *quem in Italia Regem fecerat; ut Imperatoris nomen sortiretur*, *per Drogonem patruum Romam misisse: cui Sergius tunc Pontifex coronam imposuerit*, id est anno 844. tametsi Ado anticipando id refert ad annum 841. Hinc Baronius occasionem captat suggillandi Sigebertum, tamquam impudentem ac schismaticum, ut qui asserat Ludovicum a Lothario Romam missum ad confirmandam electionem Sergii Papæ. Verum mitiorem (ut credere licet) de Sigeberto sententiam tulisset magnus Cardinalis, si Annales Bertinianos legisset idem attestantes ad annum 844. quorum verba huc adscribo. *Gregorius Romanæ ecclesiæ Pontifex decessit: cui Sergius succedens in eadem sede substituitur: quo in sede Apostolica ordinato, Lotharius filium suum Hludovicum Romam cum Drogone Mediomatricorum Episcopo dirigit, acturos, ne deinceps decedente Apostolico* QUISQUAM *illic* PRÆTER SUI JUSSIONEM, MISSORUM*que suorum* PRÆSENTIAM *ordinetur Antistes*. Subdunt Annales eodem anno Ludovicum, non Imperatorem, ut scribit Ado, sed Regem fuisse consecratum. Quippe is atque Drogo *Romam venientes honorifice suscepti sunt: peractoque negotio, Hludovvicum Pontifex Romanus unctione in Regem consecratum cingulo decoravit*: id est *in Regem Longobardorum*, ut scribit Anastasius quod Baronius dissimulasse videtur. Hinc manifestum est, Ludovicum non eo anno renuntiatum fuisse Romæ Imperatorem. Quo igitur anno? Annales ipsi Bertiniani id ad annum 850. revocant his verbis. *Lotharius filium suum Ludovicum Romam mittit: qui a Leone Papa honorifice susceptus, & in Imperatorem unctus est*. Non ergo a Sergio, sed ab ejus successore Leone IV. Verum Benedictus Papa, Leonis successor, in privilegio Corbejæ veteri ab se concesso, annum imperii Ludoviciani primum illigat anno 849. uno anno prius, quam Annales Bertiniani. Pontificium hoc Benedicti diploma ab Acherio nostro editum est in Spicilegii tomo 6. ex apographo Corbejensi, in quo nævi aliquot deprehenduntur. Hos nævos correximus facta collatione cum autographo, quo nescio an aliud illustrius exstet ejus ævi monumentum. Scriptum est in cortice seu papyro Ægyptiaca, longum pedes

pedes unum & viginti, latum duos. Quatuor priores versus seu lineæ penitus obliteratæ sunt: in reliquis fugere incipiunt alicubi characteres, sane perquam difficiles, sub finem saniores. Mendas editorum hoc loco singulas commemorare non vacat; unam aut alteram hunc referre sufficerit. In editis pag. 398. ubi legitur *Amrelmum Abbatem*, in autographo habetur *Anselmum*, & in consequentibus *Anselmo* pro *Amrelmo*. Item in editis legitur pag. 399. lin. 7. *Imperatoris Lotharii & Ludovici ac Caroli mandatum* in autographo, *Imperatoris HLotharii & HLudovvici filii ejus mandatum*, nulla Caroli mentione facta. Eadem correctio adhibenda est pag. 403. ubi pro eo quod editi præferunt, *filios nostros gloriosos Lotharium, Ludovicum, Carolum Augustum*, sic in autographo scriptum est, *gloriosos filios nostros, HLotharium & HLudovvicum ejus filium August.* id est *Augustos*. In fine loco *Theodoriti Notarii*, legendum erat *Theodori Notarii*. Denique (quod ad rem præsentem facit) in autographo post *Bene valete* additur hæc clausula, in chartariis atque editis prætermissa. *Datum 5. Nonas Octubrias per manum Theophilacti Secundicerii sanctæ Sedis Apostolicæ, imperantibus dominis nostris piissimis Augustis HLothario a Deo coronato magno Imperatore anno tricesimo nono, & P. C. ejus anno tricesimo nono: sed & HLudovvico novo Imperatore ejus filio anno septimo, Indictione quarta*. Hæc coincidunt in annum 855. qui Benedicti pontificatus primus erat à mense Augusto, septimus Ludovici novi Imperatoris: qui proinde anno 849. Imperii socius a patre dictus est: sed anno tantum sequenti Romæ inunctus a Leone Pontifice, ut tradunt Annales Bertiniani. Ab illa patris designatione numerari cœpit novi Imperatoris Ludovici epocha, eum ad modum, quo Lotharii patris annus primus passim censetur ab anno 817. quo Ludovicus Pius ejus pater ipsum Imperii consortem declaravit, non ab anno 823. quo a Paschali Papa consecratus, atque a Romanis salutatus est Imperator. Unde in prælaudato Benedicti tertii privilegio, quod anno 855. mense Octobri concessum est, Lotharii annus *tricesimus nonus* computatur. Unum huic privilegio opponi potest, quod datum sit anno 855. & quidem quinto aut sexto (neque enim facile autographum hoc loco legi potest) Nonas Octobris, quo die Lotharius Imperator jam e vivis excesserat, mortuus 3. Kal. Octobris ejus anni. Verum cum inter hunc diem Lotharii supremum, & tempus dati privilegii tres aut quatuor admodum dies intercesserint; ejus mortis nuntium Romam tam cito perferri non potuit, ut Benedictus id rescierit eo die, quo privilegium istud concessit. Jam prius quidem Lotharius Prumiæ abdicarat Imperium: sed sex dumtaxat ante obitum diebus.

115. Ceterum in præmissa ejusdem privilegii clausula cum anno tricesimo nono Lothariani imperii componitur annus tricesimus nonus ejus consulatus: quæ computandi ratio anno post consulatum Basilii vigesimo quinto obtinuit in calculo quorumdam Imperatorum, ut alias fusius exponemus. Sic promiscua fuit Imperii ac consulatus acceptio, viguitque usque ad Carolum Magnum, cujus diploma refert Sigonius, datum *anno ab Incarnatione Domini 801. Indictione 9. anno regni ejus in Francia 33. in Italia 28. consulatus autem anno primo*: ubi Incarnationis Dominicæ annus a posteris intrusus videtur. Immo vero hæc *consulatus* conjunctio cum annis imperii longe post Carolum Magnum usurpata est a Benedicto III. in diplomate Corbejensi, de quo hic agimus. Omnino consimilis ei legitur tum in fronte, tum in fine Decretorum Gregorii Papæ sæcundi, quæ ab his verbis incipiunt. *In nomine Domini Dei Salvatoris N. J. C. imperante domino nostro piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno Imperatore anno sexto, P. C. ejus anno 6. Sed & Constantino novo Imperatore ejus filio anno secundo, mense Aprile, Indictione quarta*: ita enim legitur in veteri nostro exemplari, quod regnantis Caroli Magni anno 27. exaratum est. Eædem prorsus notæ adhibentur in fine Decretorum. In alio ejusdem ævi codice eadem quoque utrobique leguntur: nisi quod in inscriptione nonnemo secunda manu adjecit *decimo* post hæc ver-

Lotharii consulatus

Sigon. de regno Ital. lib. 4.

Ms. S. Germ. n. 423.

ba, P. C. *ejus anno sexto*. Ex alio exemplari similiter corrupto nata est lectio editorum, qui tam initio quam in fine præferunt, P. C. *ejus anno sexto-decimo*: cum legendum sit indubie, *sexto*, ut probant non solum superiores duo codices veterrimi, sed etiam Collectio canonum sub Clemente II. exarata, quam Fronto Ducæus a V. Cl. Clerico Parisiensi commodato acceperat, ut ipse fatetur in Notis ad hæc Decreta: quæ cum hac chronologica nota similiter leguntur apud Baronium & Onuphrium. His accedit mos ille, de quo jam diximus componendi annos imperii cum totidem annis consulatus Imperatorum: quæ una ratio sufficit ad emendandos vulgatos libros in hoc loco Decretorum Gregorii Papæ II. Hæc dicta sint occasione privilegii Corbejensis a Benedicto tertio concessi, de quo uberius dicendi occasio alias recurret. Nam longiorem tractationem non patitur Præfationis modus, quam fortasse jam ultra modum produxi, utinam aliquo Ecclesiæ fructu! cui ex animo me meaque omnia submitto & voveo.

Ms. n. 25.

Virtus clarorum virorum illud vel maxime in se laudandum commendat, quod etiam longe positorum animos ad se diligendum invitat. Unde inferiores superiorum virtutes faciunt suas, dum earum adorant vestigia, ad quarum adspirare non valent exempla. Porro totum ad majorum redundat gloriam, quod ipsi & bonum faciunt, & minores ad se amandum accendunt. Vestrum est igitur, o duces, si quid facimus boni: vestrum profecto, si quid dignum memoria scribimus. Vestra industria est nobis incitamento: ut quia pericula vestra paci nostræ impenditis, vos vicissim per labores nostros omni ævo inclarescatis. Willelmus Malmesburiensis Monachus in epistola ad libros de gestis Regum Anglorum.

Quid dulcius quam majorum recensere gratiam, ut eorum Acta cognoscas, a quibus acceperis & rudimenta Fidei, & incitamenta bene vivendi? Idem in Prologo ad lib. de Pontif. Angl.

CHRO-

CHRONOLOGIA BREVIS
AD SECUNDAM PARTEM
SÆCULI QUARTI BENEDICTINI.

SUMMI PONTIFICES.

Anno 847. *Leo* IV. sedit annos 8. menses 3. dies 5.
855. *Benedictus* III. an. 2. mens. 6. dies 10.
858. *Nicolaus* I. Magnus an. 9. mens. 6. dies 20.
867. *Hadrianus* II. an. 4. mens. 10. dies 17.
872. *Johannes* VIII. an. 10. & die uno.
882. *Marinus* I. an. 1. dies 20.
884. *Adrianus* III. an. 1. mens. 3. dies 19.
885. *Stephanus* V. an. 6. cum aliquot diebus.
890. *Formosus* an 6. mens. 6.
Sergius & Bonifacius intrusi.
897. *Stephanus* VI. aliis VII. an. 3. aut 4.
Romanus Gallesinus per vim intrusus.

IMPERATORES.

840. *Lotharius* post obitum patris imperavit annis 15.
855. *Ludovicus* II. post patris obitum an. 20.
875. *Carolus* II. Calvus an. 1. mens. 9. dies 14.
880. aut sequenti a die natalis Domini ineunte. *Carolus* III. Crassus an. fere septem.
887. *Arnulfus* ab exauctorato patruo annis fere 12.
896. *Ludovicus* ultimus ex stirpe Carolingorum an. 12.

FRANCORUM REGES.

840. *Carolus* II. Calvus an. 37. menses 3. dies 16.
877. *Ludovicus* II. Balbus an. 1. mens. 6. dies 3.
879. *Ludovicus* III. an. 3. mens. fere 4.
882. *Carolomannus* solus & cum fratre an. 5. mens. 8.
884. *Carolus* Crassus Imperator Francorum regnum tenuit annis tribus.
888. *Odo Rotberti Fortis filius, regnum per annos decem occupavit.*
893. *Carolus* III. Simplex annis 30. & aliquot mensibus.

LOTHARII REGNI REGES.

840. *Lotharius* Imperator an. 15.
855. *Lotharius* II. an. 14.
859. *Carolus* Calvus an. 8.
859. *Ludovicus* Ludovici Germaniæ Regis filius an. circ. 3.
882. *Carolus* Crassus Imperator annis sex.
888. *Arnulfus* an. circ. 7.
895. *Zuentiboldus* Arnulfi nothus an. 5.
900. *Ludovicus* Arnulfi filius.

GERMANIÆ seu FRANCIÆ ORIENTALIS & BAJOARIÆ REGES.

840. *Ludovicus* Transrhenanus post obitum patris regnavit annis 36. mens. 2. dieb. 8.
876. *Ludovicus* II. & Carlomannus ejus filii majores natu paternum inter se regnum partiuntur, data Carlomanno Bajoaria, qui anno 880. decessit: Ludovicus vero biennio post exstinctus est.
882. *Carolus* Crassus Ludovici Transrhenani postremogenitus fraternam ditionem annis 5. obtinuit.
887. *Arnulfus* Carlomanni filius an. fere 12.
899. *Ludovicus* III. Arnulfo patri successit in annos duodecim.

ITALIÆ REGES.

817. *Lotharius* Aquisgrani anno 817. Imperii consors a patre factus, dein anno 822. confirmatus, & sequenti Romæ consecratus, Italiæ seu Langobardiæ regnum Ludovico filio consignavit anno 844.
844. *Ludovicus* anno 844. Italiæ seu potius Langobardorum Rex a patre creatus; anno 849. Imperii consors factus, & sequenti Romæ inunctus, regnavit annis 31. imperavit annis 20.
875. *Carolus* Calvus anno 1. mensibus 9. dieb. 14.

880. *Carolus* Crassus annis circiter octo,

888. *Berengarius* Langobardiam occupat; sed a Guidone, qui & ipse Hetruriæ insederat, profligatur post regni annum unum & aliquot menses.

890. *Guido* seu Wido Italiæ regnum capessit; & anno sequente Romanorum Imperator coronatur in annos 4.

894. *Lambertus* Widoni Patri succedit in annos fere duos.

896. *Arnulfus* Imperator Italiæ regnum tenuit annis ferme quatuor. Ei

900. *Ludovicus* filius successit: quamquam in Synodo Ravennæ coacta mense Octobri anni 900. electio Lamberti Widonis filii roborata fuisse dicitur; eoque exstincto *Ludovicus*, cognomento Orbus, Bosonis Provinciæ Regis filius successisse.

AQUITANIÆ REGES.

838. *Carolus* Calvus acceptum a Ludovico patre post mortem Pippini Regis Aquitaniæ regnum tenuit ad annum 855. quo illud Carolo filio consignavit.

855. *Carolus* Calvi filius in mense Octobri Lemovicis Aquitanorum Rex inauguratus anno 864. decessit. Pippino interim & Carolo Pippini Regis filiis paterni regni lacinias qua licebat, subinde rapientibus. Verum illis in ordinem redactis,

866. *Ludovico* Balbo Carolus pater dedit Aquitaniæ regnum, qui etiam Ducatum illius Ramnulfo aliisque Optimatibus commisit.

888. Exstincto Ludovico Balbo, nullum invenio Aquitaniæ Regem ante Odonem, cui anno 888. uti Francis, sic Aquitanis imperavit. Post Odonem Aquitanici regni nomen & dignitas antiquata fuisse videtur.

BURGUNDIÆ TRANSJURANÆ seu PROVINCIÆ REGES.

860. *Carolus*, Lotharii Imperatoris filius, Burgundiæ partem & Provinciam cum regni titulo accepit a parente, quam ad annum 863. tenuit.

863. *Ludovicus* Imperator defuncto Carolo fratre Provinciam adeptus, eam rexit ad annum 875

875. *Carolus* Calvus regno Francico Provinciam atque Burgundiam omnem adjecit.

879. *Boso* Provinciæ regnum occupavit ad annum 888.

890. *Ludovicus* Orbus, Bosonis filius, Rex dictus est ad annum circiter 933.

888. Rodulfus in Burgundia Transjurana regium sibi nomen vindicavit ad annum 911. aut 893.

BRITANNIÆ INSULÆ REGES.

836. *Vestsaxonum* Rex *Ethelvulfus* seu Edelvulfus Egberto patri successit in annos 19. regnumque divisit inter duos filios natu majores, *Ethelbaldum*, qui Saxonibus Occidentalibus; & *Ethelbertum*, qui Cantiis aliisque imperaret: sic

857. *Ethelbaldus* regnavit annis 3. aut 4.

860. *Ethelbertus* adepto fratris regno potitus est ad annum 866.

866. *Ethelredus* (aliis Egbertus) Ethelvulfi filius tertiogenitus fraterna regna annis 5. aut sex excepit.

871. *Alfredus* exstinctis fratribus regnum tenuit ad annum 899.

899. *Edvvardus* I. Britannos rexit annis circiter 24.

HISPANIÆ REGES CHRISTIANI.

850. *Ordonius* præfuit annis 12. inchoatis.

862. *Alfonsus* III. Magnus annis 38.

SANCTI & MONASTERIORUM ORIGINES.

Anno 756. *Rabanus* Moguntiacensis Archiepiscopus, ex Abbate Fuldensi, cujus tempore Erlafridus Comes Hirsaugiam condidit, cui Rabanus Liutbertum discipulum suum Abbatem dedit, & Monachos complures Fulda eductos.

858. *Translatio* sanctorum Martyrum *Georgii* Monachi, *Aurelii* & *Nathaliæ* ex urbe Corduba Parisios in sancti Germani Monasterium.

859. *Probus* Presbyter & Monachus Moguntiæ in Cœnobio S. Albani. Ubi de translatione sancti Severi & aliorum Martyrum istuc facta.

861. *Meginradus* Eremita & Martyr apud Helvetios, originem dedit Einsidlensi Monasterio, quod ab auctore Cella S. Meginradi seu Meginradescella, & Monasterium in silva Nigra dicitur; immo & Eberardescella, ab Eberardo videlicet secundo Eremita, qui eremum hanc B. Mariæ sacram post Meginradum incoluit.

863. *Svvithuni* Episcopi Wintoniensis gesta, translatio & miracula.

864. *Faustæ* Virginis & Martyris translatio ex Vasconia in cellam Ansnensem, Sollemniacensi Monasterio subjectam.

865. *Anscharius* sive Ansgarius Archiepiscopus Hammaburgensis & Bremensis, Septemtrionalium populorum Apostolus dicitur ab Adamo, & *quatuor Cœnobia fundasse*, quorum primum *Hamaburg .... transtulit ad Ramsolat*: secundum *in Bremis habuit sanctorum virorum qui ... regula vivebant monastica: tertiam sanctarum Virginum congregationem in Briximon adunavit*.

Circ. 865. *Paschasius Radbertus* Levita, Abbas Corbejæ Gallicanæ, qui in Corbejæ novæ exstructione sanctis Adalhardo & Walæ adlaboravit. *V.* Appendicem.

Circ. 865. *Basoli* Confessoris translatio & miracula.

865. *Ja-*

865. *Jacobus* Monachus & Eremita in Biturigibus, secessit in Cellam-Gillonis, qui locus a Gillone Sulliacensi domino conditus & divino Numini consecratus est.

866. S. *Sindulfi* Eremitæ & Confessoris, & sanctæ *Helenæ* translatio in Altivillarense Cœnobium.

866. *Rodulfus*, aliis Radulfus, Bituricensis Archiepiscopus, tria virorum Monasteria, & quartum Virginum condidit, nempe Veterinense anno 840. Doverense anno 863. postea Virzionem translatum; Bellilocense in Lemovicibus anno 846. & Puellare S. Genesii in pago Caturcino secus castrum Cosiliacum in loco qui dicitur *Sarasiac*, anno 843.

868. *Mauri* Abbatis translatio in Fossatense Monasterium agri Parisiensis. Præmittitur narratio de eversione & instauratione Monasterii Glannafolliensis, & origo Saxiacensis Cœnobii, quod Aurelianus Lugdunensis Episcopus anno 859. ædificavit.

868. *Convvojo* Abbas Rotonensis in Armorica cum sociis Rotonensi Monasterio dedit originem anno 831. favente in primis Nominojo Duce, & Ludovico Pio annuente.

869. *Hunfridus* ex Monacho Prumiacensi Episcopus Morinensis.

Circ. 870. *Genulfi* Episcopi & Confessoris translatio & miracula. Ubi de Stradensis Cœnobii a Wifredo Comite erecti conditione, item de Cella S. Genulfi sex inde miliaribus distante; atque de Dolensi Monasterio, quod Abo Biturigensium Princeps condidit, agitur.

870. *Egil* seu Eigil & Egilo Archiepiscopus Senonensis Corbiniacense S. Leonardi Cœnobium exstruxit, sanctæ Reginæ Virginis & Martyris translationem procuravit.

873. *Frodoberti* Abbatis Cellensis apud Trecas translatio.

874. *Launomari* Abbatis Curbionensis translatio in opidum Blesas,ubi Monasterii Blesensis S.Launomaro nuncupati conditio facta legitur a Rodulfo Rege anno 924. rogatu Theobaldi Palatini Comitis. Ubi etiam Magenciacensis Prioratus apud Arvernos Willelmus Comes Arvernorum anno 912. auctor memoratur.

875. *Altfridus* Episcopus Hildinesheimensis in Saxonia. Ubi origo ejus Episcopatus præmittitur. Hic *Abbatias Saligenstad Monachorum & Asnedi Virginum coadunavit*, ex Chronico Saxonico. Tum Ganderheimense Cœnobium a Liudolfo Saxoniæ Duce & Oda conjuge erectum; postremo Hildinesheimense S. Mariæ Monasterium ab se ædificatum dedicavit.

875. *Ado* ex Monacho Ferrariensi Archiepiscopus Viennensis in Gallia.

Circ. 875. *Cuthberti* Episcopi Lindisfarnensis translationes & miracula. Abbates & viri pii Cœnobii S. Petri in insula Lindisfarnensi ab Ethevvolfo Monacho carmine celebrati.

Circ. 877. *Neotus* Abbas Anglus Monasterium condit in Cornubia apud Westsaxones situm, haud longe a Leskerda opido, quod Neoti nomine etiamnum *Neotestovv* dicitur. Alia Cella Neoti nomen præfert in agro Huntidonensi, quam Leofricus Comes & Leofleda ejus uxor agente Adelvvoldo Wintoniensi Episcopo pro Eliensibus Monachis ædificavit labente sæculo 10. Hic quoque sanctorum Guevori & Petroci Monasteria Anglicana recensentur.

878. *Bertilo* Chorepiscopus & Abbas S. Benigni in Gallia, itemque alii ejusdem loci sancti Abbates qui Bertiloni successore.

Circ. 882. S. P. *Benedicti* reliquiarum illationis historia cum sex libris miraculorum ejusdem, quæ in Gallia & Italia patrata sunt. Eorum occasione mentio fit Patriciacensis Monasterii ab Eccardo Comite in honorem S. P. Benedicti in Æduensi Episcopatu erecti; Cellæ item Barcinonensis S. Benedicto nuncupatæ.

884. *Eusebius* Reclusus, Marcus Episcopus Scottus, & Marcellus seu Moengal Marci nepos ex sorore apud S. Gallum Monachi.

884. *Bertharius* Abbas Casinensis & Martyr, *Apollinaris* & *Deusdedit* item Casini Abbates.

886. *Ansbaldus* seu Anspaldus & Ansboldus Abbas Prumiensis quintus.

887. *Martini* Turonensis Episcopi reliquiarum translatio in Burgundiam, indeque Turonos relatio.

888. *Rembertus* seu Reinbertus & Rimbertus Hammaburgensis Archiepiscopus in Saxonia, Bukkin Monasterium in solitudine construxit.

888. *Evrardus* Archiepiscopus Senonensis.

890. *Gentiani* Martyris translatio in Monasterium Corbejense.

890. aut insequenti. *Viventii* Confessoris translatio ex Gravione Castello pagi Pictavensis Amausum in Burgundiæ Comitatu, ubi non longe ab Arari flumine Agilmarus Episcopus Arvernensis Cœnobium condidit: quo deleto translatæ denuo Sancti reliquiæ Vergiacum in diœcesi Æduensi, ubi Dux Manasses & Hermengardis uxor Monasterium condidere.

891. *Sunzo* seu Sunderoldus Archiepiscopus Moguntinus.

895. *Aurelianus* Lugdunensis Episcopus, Athanacum vetustissimum Cœnobium Monachis destitutum ac fere excisum integritati restituit, eique Abbas sanctissime præfuit: quo tempore Saxiacense item ad Rhodanum erexit Monasterium, cui loco Abbatis præesse rogatus est. Acciti hanc in rem ex Carnutensi pago Monachi duodecim Bonævallensis Cœnobii, quod anno 812. Fulco miles annuente Carolo Calvo opemque ferente condiderat.

Circ. 895. *Johannes* Abbas Æthelingiensis, ut litterarum, sic monasticæ vitæ in Anglia sub Ælfredo Rege quasi instaurator, ejus jussu Æthelingiense, itemque aliud condidit Cœnobium sub annum 890.

Circ. 898. *Marculfi* Abbatis Nantensis translatio Corbiniacum. Ubi Monasterii ejus origo describitur auctore Frederunna Caroli Simplicis uxore, quæ Rege annuente regalem hunc fisco S. Remigio attribuit, & in Monasterium convertit sub annum 917.

Circ. 898. *Honorinæ* Virginis & Martyris translatio Confluentium in pago Parisiensi, ubi Prioratus ejus nomine erectus est, Beccensi Asceterio subjectus.

Circ. 680. Rodingus Abbas & Conditor Monasterii Bellilocensis in Argonna.
Circ. 685. Madelgisilus Confessor & Eremita in Pontivo originem dedisse videtur loco, qui Monstreletus seu Monasteriolus, *Monstrelet*, dicitur.
Circ. 700. *Vodoalus*, cognomento Benedictus, Confessor, Suessione in Parthenone B. Mariæ Monachus ac Reclusus.
709. Wilfridi Senioris Eboracensis Episcopi Vitæ Paralipomena.
809. *Simpertus* ex Abbate Murbacensi Episcopus Augustanus, S. Afræ Monasterii ecclesiam extra muros urbis instauravit. Hic habetur Theodorici Regis privilegium, in quo Perminius seu Pirminius Episcopus & Abbas Monasterium seu Vivarium peregrinorum Morbaci condidisse ex Eberhardi Comitis munificentia dicitur.
Circ. 812. *Villelmi* Ducis & Monachi Gellonensis ab ipso conditi Cœnobii translatio, ejusque tumuli anno elapso 1679. detectio.
842. *Barnardi* Viennensis Archiepiscopi Vitæ fragmenta duo.
Circ. 865. *Paschasii* Radberti Vita auctore Anonymo, de quo infra.
Benedicti tres, Anianensis, Fossatensis & Mediolanensis. Ubi de Euticio Abbate Gallo,
Heribaldus, *Abbo*, *Christianus*, & *Betto* Episcopi Autissiodorensis piissimi.
S. Potentiani Martyris translatio in Cœnobium Jotrense.
Eadfridus & *Ulsinus* Abbates, *Ulsus* Præpositus S. Albani apud Anglos. Ubi ejus Monasterii primordia Offa Rege promovente.
Monachi sæculo IX. *Martyres* in Gallia, Italia atque Hispania.
Regiæ Personæ quæ Ordini S. Benedicti accesserunt ævo Carolino apud Francos.
S. Majani Confessoris translatio iu Monasterium Cognense diœcesis Bitterrensis.
Eucharistica Opuscula, seu Dicta cujusdam Sapientis de corpore & sanguine Domini adversus Ratbertum. Itemque Excerpta ex alio Anonymi tractatu, ex Epistola Rabani ad Heribaldum & Haimonis Episcopi Halberstadensis de Eucharistia.

INDEX SANCTORUM
SECUNDÆ PARTIS
SÆCULI QUARTI BENEDICTINI.

A

INDEX SANCTORUM
PRÆTERMISSORUM
IN HOC SÆCULO IV. BENEDICTINO.

A

ADelhelmus, mendose *Adelinus*, Sagiensis Episcopus ex Monacho Anisolensi seu S. Carilefi apud Cenomannos, laudatur a nonnullis ut sanctus: sed de eo nihil rescimus præter Acta sanctæ Opportunæ ab illo scripta: in quorum prologo modestiæ suæ specimen exhibet, cum Monachi nomen cum Episcopi dignitate retinet his verbis: *Domino miserante Adalhelmus, Sagiensium plebium humilis Episcopus, necnon beati Karilefi Monachus & servus*. Pietatem vero suam prodit, ubi occasionem suscepti operis explicat, nempe confirmationem in Episcopali dignitate, & ereptionem e manibus Nortmannorum & ex naufragio per merita beatæ Opportunæ. Quidam natalem ei diem assignant 21. Augusti, sed nescio quo fundamento, cum nos deficiant veteres tabulæ Sagienses. Gesta S. Opportunæ habes in tomo 4. Actorum nostrorum. Adelhelmus vixit sub finem sæculi noni.

Albertus Abbas Pontitensis seu Pontidensis Bergomi in Italia. Vita ejus a Cælestino in Historiæ Bergomensis quadripartitæ lib. 10. edita dicitur apud Ughellum in tomo 4. Italiæ sacræ col. 591. At Ferrarius in Catalogo probat, Albertum hunc S. Hugonis Abbatis Cluniacensis discipulum fuisse, & anno 1095. obiisse Kal. Septemb. Vvioni omissus est.

B

BAdilo Abbas Lutosæ. De eo hic in Actis S. Aureliani Episcopi Lugdunensis pag. 500. In Benedictino Martyrologio memoratur Octob. die 8.

Baltramnus Abbas Luttensis *miraculis coruscasse* dicitur in Actis sancti Deicoli Abbatis relatis in Sæculo 2. pag. 103.

Baugulfus Abbas Fuldensis, Eigilis decessor, cujus Vitam Eigile jubente ab se fuisse scriptam testatur Candidus Monachus, in tomi superioris pag. 228. Sed hanc excidisse veri simile est.

Beda Monachus Gavellensis, qui Genuæ (*Genes*) in Monasterio S. Benigni quiescit, a nonnullis confunditur cum Beda Venerabili, distinguitur ab aliis. Vitæ ejus compendium retulit Vvion; integram eruditus Papebrochius in tomo 1. Aprilis ex mſ. codice prædicti Cœnobii S. Benigni vulgavit, scriptam a quodam Monacho Benigniano, qui vixit sæculo 14. In ea Vita legitur, Bedam hunc ad Carolum Magnum accessisse doctrinæ causa; & post longam in palatio moram, ubi ita se gesserit, *ut jam non Presbyter sæcularis, sed Monachus putaretur regularis*, facultatem secedendi in Monasterium tandem impetrasse; tum recusato Episcopatu, divertisse cum socio *Venerio* in partes Venetiæ ad mare Adriaticum, ubi celebre Monasterium erat, a proximo fluvio Gavello nuncupatum Gavellum; ibique a Guillelmo Abbate susceptum, sacræ Scripturæ expositionibus dedisse operam, quas Venerius ejus socius *in scripta diligentissime redigebat, qui Venerius (sicut fertur) hucusque in tota Gallicana Ecclesia magnus habetur & clarus*. (Immo nequidem notus.) Bedam vero, cum ad octoginta annorum *pervenisset ætatem, & præ vigiliarum instantia & affluentia lacrymarum oculorum ejus visio caligaret*; rogatu sodalium suorum in Ecclesia sermonem de verbo Dei habuisse, tametsi *nullum advenisse nisi præsentes Clericos*, idest Monachos, intelligeret. Cumque multa de divinis Scripturis egregie disseruisset; auditas *voces multorum, haud dubie cœlestium* ministrorum *Amen* protestantium. Demum Eutychiano quodam, qui cæcum se simularat, ad Catholicam Fidem adducto, *quarto Idus Aprilis feliciter obdormisse*. His subjicitur narratio de translatione ejus corporis e Gavellensi Monasterio in Genuense S. Benigni, facta per quemdam *Fructuariensis Ordinis*, idest Monasterii ad Padum, Monachum, natione Genuensem, qui *Johannes, cognomento Bibens-aquam*, aliis *Beaqua* seu *Bevilaqua* vocatus, sacras reliquias inde furtim extulerit. Additur Bulla Innocentii IV. *pro Indulgentia consequenda in festo sancti & venerabilis Bedæ Presbyteri, & per ejus Octavam*. Hæc Bulla data est ad Abbatem & Conventum Monasterii S. Benigni in Capite-fari prope muros Genuenses, modo Congregationis Casinensis, aliorum Pontificum, nimirum Gregorii XIII. & Sixti V. litteris confirmata. In Bulla sua Innocentius haud exprimit, quis Beda ille fuerit, quisve dies ejus festus. *Cupientes*, inquit, *ut Ecclesia vestra, in qua corpus beati Bedæ Presbyteri, ut asseritis, requiescit, congruis honoribus frequentetur, &c.* Sedit Pontifex ille anno 1243. Sæculo insequente vixit præmissæ Vitæ Scriptor, si tamen recentior non est. Eodem sæculo 14. floruit Petrus de Natalibus Episcopus Equilinus, qui de Beda Venerabili agens in lib. 5. cap. 55. ait Bedam celebrem illum Anglicum esse eumdemmet, cujus *corpus Januam translatum digna veneratione colitur*. Et fortasse qui Gavellensem Monachum eum dixit, nominis affinitate lusit, pro Girvensi scribens Gavellensem. Eadem porro fabula de Venerabili Beda cæcutiente jactata est in vulgus. Planeœ an diversus sit ille Genuensis, non expedio. Quamquam Bedæ venerabilis reliquias ex Anglia nullatenus asportatas fuisse pro comperto est. Sed quanta in hujusmodi rebus reliquiariis sese alia offerunt incommoda? Id solum noto, in mſ. Kalendario Arnulfi Monachi Andaonensis, seu S. Andreæ apud Avenionem, anno 1026. scripto, reponi obitum Bedæ Venerabilis 7. Kal. Junii, eodem die quo S. Augustini Anglorum Apostoli: & in alio ejusdem ævi Kalendario mſ. quod fuit olim Cœnobii S. Georgii Anicienſis, memorari item Bedam 8. *Kal. Julii* his verbis: *Sancti Bedæ Presbyteri*.

Benedictus Episcopus Albigaunensis in Liguria, die 12. Februarii laudatur apud Bollandum, qui Vitam ejus refert auctore Philippo Mallabayla, Congregationis Foliensis Visitatore. Hic Benedictum ex Liguria ortum dicit, primum quidem Ordinem S. Benedicti subiisse, ex vulgata traditione & picturis, *quæ visuntur in Ecclesia S. Mariæ de Fontibus, apud quam ipsius corpus conditum fuit; & olim ejusdem instituti Monachi, quemadmodum vetera monumenta demonstrant, residebant*: dein secessisse in insulam Gallinariam; ac postmodum Episcopum Albigaunensem, peregre profectum decessisse. Ex inscriptione, quæ in ea Ecclesia ad ejus tumulum legitur, eum anno nongentesimo obiisse ferunt. Nulla ejus mentio in Fastis nostris.

Bernardus Abbas Messanæ in Sicilia vixisse anno octingentesimo dicitur apud Octavium Cajetanum in Martyrologio Sanctorum Siciliæ ex Chronico Benedictino mſ. Laudatur Junii die 15. non tamen apud Maurolycum.

Botvvinus Abbas Hripensis. De eo Rogerius Hovedenus in Parte 1. *Anno 786. Botvvine venerabilis Abbas Hripensis Ecclesiæ, in conspectu adstantium Fratrum ad cælestem patriam transivit, & Abbert pro eo electus est & ordinatus*. In Martyrologio Benedictino colitur 3. *Id.* Maji cum Tilberto, Sigredo, & Vvildeno ejusdem loci Abbatibus.

Brigida Virgo Fæsulis in Etruria colitur. Ex Scotia (ut ajunt) in Italiam profecta, vixit in solitudine: sed an mutato habitu, an Sanctimonialis, non constat. Nemo eam nostris adscripsit præter Constantinum Cajetanum in Notis ad Vitam S. Andreæ. Acta ejus apud Bollandum ad Februarii diem primum, quo die Brigida major honoratur.

D & E

DEocarus Abbas Hasenrietanus Eisteti in Germania celebratur in Martyrologio nostro 7. Idus Junii.

Eda seu Edvvine Abbas in Anglia. De eo Rogerius Hoyedenus parte 1. *Anno* 801. *Edvvine, qui & Eda dictus est, quondam Dux Northanhumbrorum, tunc vero per gratiam Salvatoris mundi Abbas in Dei servitio roboratus, diem clausit ultimum in conspectu Fratrum* 18. *Kal. Februarii*. De eo nihil in fastis nostris.

F

FRoillanus cum *Attilano* in Sæculo 6. *Fulco* Archiepiscopus Remensis multis laudatur apud Frodoardum, ubi Fulco se Canonicis primum disciplinis excultum fuisse ait in lib. 4. cap. 4. Colvenerius scribit, eum ex Canonico sancti Audomari, ubi primitias Deo consecravit, factum Monachum in Abbatia S. Bertini: cujus haud ita post Abbas fuit: quod Frodoardo non adversatur, ut censet Marlotus. Et quidem Sithiensem seu sancti Bertini Abbatem fuisse constat: an autem Monachus fuerit, ex Frodoardi verbis colligendum relinquo. Is ita scribit in lib. 4. cap. 4. sub finem. *Rescribens autem hic venerandus Præsul eidem* Formoso, ... *adnectens simpliciter, uti ab ipsis pæne cunabulis educatus Canonicis fuerit disciplinis, donec a glorioso Rege Carolo, Imperatoris Ludovici filio, in Palatinis ac domesticis ejus sit assumptus obsequiis. Sicque in aula Palatii perseverans usque ad tempora Carlomanni Regis, Ludovici Junioris filii, nepotis ejusdem Caroli, quando a sanctis provinciæ Remensis Episcopis, necnon a Clero & plebe urbis hujus electus sit, & Episcopus ordinatus, &c.* Qua autem de causa & quo pacto is a Balduini Flandrensis Comitis asseclis ob ereptam S. Vedasti Abbatiam cæsus sit sub annum 900. narrat Frodoardus in cap. 10. & post eum Marlotus in Metropolis Remensis lib. 4. Martyris nomen quidam ei tribuunt.

G

GErburgis Abbatissa secunda Gaudersheimensis Cœnobii in Saxonia, a Brunone Saxoniæ Duce ejus avo incœpti, a Ludolfo patre absoluti. Successit sorori Hadmodi *annis quatuordecim, virgo & ipsa sanctissima, quæ multis effulsit in vita & post mortem clara virtutibus*. Trithemius in Historia Hirsaugiensi ad annum 854. & ex eo Menardus in Observationum lib. 2. die Julii 24.

Gilbertus Haugustaldensis Episcopus anno 781. successit Alcmundo, testante Rogerio Hovedeno, anno 790. Ethelbertum sortitus successorem. In fastis nostris notatur 7. Id Septemb.

Gregorius Papa IV. ex Monasterio Fossæ-novæ in Pontificatum assumptus dicitur in Martyrologio Vvionis & Menardi 8. Kal. Febr. Confer Anastasium & Frodoardi carmen a nobis editum in Sæculi tertii parte 2. ubi Gregorii Acta referuntur. Nulla ejus mentio in Martyrologio Romano.

H & I

HArrucus Episcopus Vverdensis ad Rhenum celebratur die 15. Julii in Martyrologio Vvionis. Bruschius de eo hæc habet in Episcopis Vverdensibus, in quibus is octavum locum tenet. *Harruchus Scotus & Abbas Amarbacensis. Sub hoc Episcopo canonizati, & in Divorum numerum a Pontifice Maximo relati sunt S. Patto & S. Tanco Episcopi Verdenses miraculis clari*: quod vereor ut certum sit & exploratum S. Pattonem idem Bruschius Scotum, Monachum Benedictinum, & Abbatem Amarbacensem fuisse tradit, & S. Svvidberti, de quo alias egimus, in Vverdensi episcopatu successorem. De Amarbaco lege partem 2. Sæculi tertii *pag*. 139.

Heldradus Abbas Novaliciensis omissus est in Martyrologio Vvionis & Menardi, non apud Bucelinum. Acta ejus habentur apud Bollandum in tomo 2. Martii, sed jejuna admodum, & ab Auctore patrum accurato descripta. Ibi Heldradus *ex Gallicana patria, quæ dicitur Provincia*, non infimis *parentibus ortus* perhibetur, *Amboliacensis oppidi, Alpinis montibus undique septi, municeps & indigena*. Is lustrata Aquitania & Hispania in Italiam pervenit, & se se recepit in Cœnobium Novaliciense trecentorum tunc Monachorum, *quod Amblulfus sollerti disciplina regebat*. Istic brevi didicit, *quidquid S. Benedicti Regula, Columbani edicta, Basilii scripta continent*. Defuncto Amblulfo, ejusque successore Hugone, Heldradus Abbas institutus est, ac pastorali officio rite impleto decessit *tertio Idus Martii regnante Ludovico Lotharii filio, & sepultus est apud Novalicium, ubi viget miraculis. Vixit sub monastica disciplina annis septem, præfuit autem triginta*. Varia ejus miracula referunt Socii Bollandiani, qui quod superius dicitur de Regulis SS. Benedicti, Columbani, & Basilii, ita exponunt, ut non mistam ex his Regulam apud Novalicium, sed solam S. Benedicti istic ab initio viguisse credant; ideoque præmissa rhetorice dicta esse. De tempore conditi Cœnobii Novaliciensis, quod alii ad sæculum sextum, alii ad octavum referunt, alias agendum.

Hildegardis Abbatissa Tigurina laudatur a quibusdam ut sancta. Fuit hæc filia Ludovici Germaniæ Regis, Caroli Calvi fratris, qui Ludovicus Tiguri (*Zurich*) in Helvetia condidit amplissimum Virginum Cœnobium, cui Abbatissa prima præfuit Hildegardis ejusdem Ludovici filia. Huic successit Bertha ejus soror, quam consecutæ multæ Abbatissæ usque ad annum 1523. quo a Zuinglianis occupatum est Monasterium tunc Canonissarum, & in collegium & scholam conversum, ut lego in libello Precum Caroli Calvi, Ingolstadii edito anno 1585. De ea lege dicta infra ad *p*. 589. & Ludovici Regis pro ea diploma apud Conringium in Censura diplomatis Ludoviciani, *pag*. 57.

Ida vidua in territorio Monasteriensi super Lipiam memoratur apud Vvionem & Menardum, prid. Nonas Septemb.

Jero Monachus Egmundensis in Hollandia, Presbyter ac Martyr, itidem laudatur apud eosdem 16. Kal. Septemb.

L

LUcas cognomento Casalius, Nicosiæ in Sicilia natus, in Monasterio S. Philippi Agyræorum monasticum habitum sumpsit. Sacerdos Monasterii præfecturam suscepit invitus. Cæcus factus, extra Nicosiam nemine audiente concionatus dicitur, saxis ad dicta respondentibus *Amen*. Agyrii mortuus est 6. Nonas Martii. Hæc ex Octavio Cajetano Soc. Jesu in Martii bollandiani tomo 1. qui Octavius censet Lucam Casalium esse Ordinis S. Benedicti, eumque ad annum 800. refert, nullo adducto argumento. Rochus Pyrrhus ait, S. Philippi templum Agyriorum a Belisario instauratum fuisse, auctumque Cœnobio Basiliensium Monachorum. Octavius contra scribit, a temporibus Rogerii Comitis locum a Benedictinis occupatum. Lucæ hujus Acta Bucelinus confundit cum Actis S. Leonis Lucæ Abbatis Mulensis, de quo Bollandiani Martii die 1.

M & N

MAurontus Episcopus Massiliæ ex Abbate Cœnobii S. Victoris (quem Menardus in l. 2. Ober-

servationum ad diem Junii 12. ex Yepezio, Maurum vocat, non Episcopum, sed tantum Abbatem (floruit regnante Carolo Magno: idemque villam Caladium, Cœnobio S. Victoris à Nemfidio Patricio donatam, & per Antenorem Patricium ablatam vindicavit coram Missis Dominicis, regni Caroli anno 12. Indictione 2. Necrologium ecclesiæ Massiliensis ejus obitum notat die 18. Octobris, & Menardus Maurum reponit die 12. Junii.

Meinulfus Diaconus Pardebornensis, ex facultatibus suis construxit Budicæ Monasterium Virginum, ubi & ipse mortuus sepultusque est. Ejus Vitam a Surio expolitam restituit ex ms. codice Christophorus Brovverus, qui ex Krantzio notat, Budicæ Monasterium, collapsa Virginum disciplina, avorum suorum memoria Pontificis Maximi auctoritate traditum Canonicis regularibus, qui hodieque locum incolunt. Meinulfus in Martyrologio nostro adscriptus est Octobris die 5. tametsi nihil de ejus monastica professione in ejus Actis legitur. Floruit tempore Caroli Magni.

Modvvena Virgo & Abbatissa in Anglia, colitur die 5. Julii apud Thomam Maiheuvium. Acta ejus ex Capgravio non magnæ sunt auctoritatis. Ex Hibernia orta, & a S. Patricio velata, & tamen Aluredi seu Alfredi Anglorum Regis, qui medio sæculo 9. vixit, sæculis fere quatuor post Patricium, tempore æqualis dicitur. Ex Hibernia in Angliam profecta cum Athea Virgine, Aluredum Regem sanasse fertur, cujus sororem Editam Christo consecrandam acceperit, ut sub ipsius disciplina in habitu sanctimoniali Deo servire posset. Quod & præstiterit in Cœnobio Pollesvvordensi per Modvvenam constructo juxta silvam Ardernam diœcesis Cestrensis. Cum vero ad Modvvenam plurimi sanctitatis recuperandæ gratia confluerent, hæc in Hiberniam repedans, cum 130. esset annorum, in regressu decessisse fertur, & quidem tertio Nonas Julii.

Nidgarius ex Monacho Uttemburano Abbas ejusdem Cœnobii creatus dicitur anno 864. & ex ipso Episcopus Augustanus. Socii Bollandiani in prætermissis ad diem 15. Aprilis, ei tribuere verentur Sancti nomen, quod Ferrarius ac Menardus ipsi tribuunt ex tumuli inscriptione, quæ sic habet. *Beatissimæ memoriæ requiescit hic Nidgarius Episcopus. Omnes legentes orate, ut pius Deus illi misereatur. Obiit beatus 17. Kalendarum Maji.*

P & R

Paschalis Papa I. colitur in Martyrologio Romano & Benedictino die Maji 14. Divino cultui a primævo ætatis suæ tempore mancipatus, jubente Leone tertio Monasterium beati Stephani Martyris juxta basilicam B. Petri ad regendum suscepit. Stephano quinto suffectus anno 817. in ecclesia S. Praxedis a se renovata Græcorum Monachorum Congregationem adunavit, & in ecclesia S. Cæciliæ Monachorum item cœtum constituit. Ad hæc in Monasterio sanctorum Sergii & Bacchi inopiam Virginum sacrarum relevavit, illisque Monachos adjunxit. Mortuus est anno 824. Acta ejus ex Frodoardo habes in Appendice sæculi tertii.

Rutbardus Monachus Hirsaugiensis rectius inter Scriptores celebrandus erit.

T

Theodulfus Monachus Trevirensis in Martyrologio nostro celebratur die 2. Maji, & confunditur a nonnullis cum Theodulfo Abbate Remensi in monte Hor, de quo in Sæculo 1. egimus. Alterius inventionem Treviri suo tempore factam memorat Thomas Cantipratensis in lib. 2. cap. 53. *Vidimus*, inquit, *corpus cujusdam Sancti, quod annis ferme sexcentis manserat incorruptum*. Quo pacto facta sit inventio hæc, multis ille narrat. Nempe dum everteretur structura quædam, (Helenæ palatium appellabant) inventum esse Oratorium, in quo altare ex alabastro erat, & in latere dextro sepulcrum: super quod scriptura hæc in pariete legebatur: *Sancte Theodolfe nostri, petimus, miserere*. Amoto sepulcri lapide corpus inventum est incorruptum, cujus dexteram Thomas abscindere permissus est, & Lovanium ad suos Prædicatores transferre. Addit Thomas, fama antiquissima de hoc Theodulfo & fratre ejus Theodorico, *qui in alia parte structuræ supra dictæ incineratus inventus est*, eos fuisse filios cujusdam Imperatoris Romanorum; & Theodulfum quidem conjugio consentire nolentem accessisse Trevirim, ubi habitu Monachi suscepto reclusus vixerit: eique fratrem ejus comitem accessisse. Subdit Thomas, se revolutis Chronicis comperisse, eos sub Chlodoveo Rege Francorum floruisse. Ego vero pro explorato habeo, Theodulfum hunc esse illum ipsum, de quo Gogus quidam in epistola ad Nicetium Episcopum Trevirensem apud Chesnium tomo 1. pag. 844. *Saluto Theodulfum sacri Domitiani Abbatis similem, de cujus sepulcro rosarum virgulta prodierunt: moribus insignem, & vitæ conversatione sublimem.*

V

Ventila Eremita parentibus in Hispania ortus non infimis, Monachus factus est primum, tum Eremita apud ecclesiam sanctæ Mariæ de Pugin, non longe ab Orensi civitate. Ibi in sanctis operibus perseverans, tandem migravit ad Deum æra 928. Christi anno 890. & quidem 10. Kal. Januarii, quo die eum laudat Vvionis Martyrologium. Hæc ex Gononis lib. 4.

Victoris Martyris translatio in Mosomense beatæ Mariæ Cœnobium, Hincmaro Remis præsidente, habetur in tomo 2. Februarii apud Bollandum, pag. 340. & sequentibus.

Virilus Abbas Cœnobii S. Salvatoris Legerensis in Navarra, laudatur a Menardo in lib. 2. Observationum ad diem 1. Octobris, & apud Tamayum: qui nihil de eo notabile referunt, nisi quod circa annum Christi 840. sub Inigo Rege vixisse dicitur.

Utho Abbas, natione Italus, ad sanctum Gamelbertum in illam Germaniæ partem, quæ Danubio adjacet, venisse dicitur, & ab eo parochia Michelbuchensi donatus. Tum ob bella quæ Carolum M. inter & Tassilonem erant, trans Danubium sedes figere coactus, consedit in loco qui dicitur Metten, in Bavaria inferiori: ubi cellam eremiticam ædificavit sub nomine Michaelis Archangeli. Cum vero istuc Carolus M accessisset, ibidem Monasterium condidisse fertur, eique Uthonem præfecisse: qui eo in loco obierit anno 829. die 3. Octobris. Ibi est fons S. Uthonis dictus, in quem Neapolitana lue infecti immersi sanantur. Hæc ex Stengelio & Hundio Menardus in Observationum lib. 2. De alio Uthone seu Audone Abbate Ilminensi lege dicta in Sæculi tertii Parte 1. pag. 664.

Vvilfridus Abbas Duellii a nonnullis inter Sanctos hujus sæculi refertur ad diem 20. Octobris sub annum 880. Non est tamen in Martyrologio Vionis, Menardi aut Bucelini. Duellium est arx Ducis Vvittembergensis in monte edito, ubi quondam Monasterium, quod Hadvviga Heinrici Suevorum Ducis filia, Burkardo Duci nupta, ædificasse videtur ex Ekkehardi Junioris cap. 10. pag. 82. 83. maxime 84. At quis ille Vvilfridus Abbas, ignoro.

NOTA.

Sada seu Adrehildis Abbatissa hic extra ordinem posita est, quoniam ad sæc. 7. pertinet. Fuit hæc neptis Agliberti seu Engelberti Episc. Cenomanensis, & primum quidem Monacha in cœnobio S. Ma-

S. Mariæ apud Suessionas, tum Abbatissa apud Cenomannos ab Engelberto constituta. Abbatissa, inquam primum in parthenone sanctæ Mariæ, seu Tenestinæ, sito inter Sartham amnem & muros urbis, nunc in simplicem vicum redacto, vocabulo *Gurdaines*; deinde in cœnobio de Prato. Ejus corpus in ecclesiam cathedralem cum aliis transtulit Aldricus Episcopus, ut lego in ipsius Actis a viro clarissimo Stephano Baluzio editis in Miscellaneorum tomo 3. Sic enim habes pag. 108. *Sed & sanctæ Adæ, quæ & Adrehildis alio nomine nominatur*, (corpus transtulit) *quæ ut legitur, deprecante sancto Innocente*, (immo Engelberto) *de Monasterio sanctæ Mariæ, quod situm est in urbe Suessionis, ad Cenomanicam urbem venit, & ibi in suburbio Cenomanico in præfato Monasterio sanctæ Mariæ*, seu Tenestinæ) *Regula sancti Benedicti docuit, & eam inibi decenter ordinavit*. De ea agit noster Michael Germanus in historia Gallica Parthenonis beatæ Mariæ Suessionensi, præcipue pag. 296. Diem & annum ejus obitus ignoramus.

KALENDARIUM SANCTORUM, QUORUM ACTA *in secunda parte Sæculi quarti Benedictini exhibentur.*

INCERTIS DIEBUS MORTUI, VEL TRANSLATI.

INDEX TOPOGRAPHICUS SANCTORUM

Partis secundæ Sæculi quarti Benedictini.

IN GALLIA

IN GERMANIA.

IN ITALIA.

IN ANGLIA.

IN HISPANIA.

NO-

NOMINA AUCTORUM PRÆCIPUORUM

qui hujusce secundæ Partis Acta scripserunt.

INDEX RERUM MEMORABILIUM

IN PRÆFATIONE SECUNDÆ PARTIS

Sæculi Quarti Benedictini Contentarum.

Cifri sunt numeri sectionum initiales.

An-

Photii

VITA

VITA
BEATI RABANI
ARCHIEPISCOPI
MOGUNTIACENSIS.

AN.CHR. 856 4. Febr.

Auctore RUDOLFO Scholastico, ejus discipulo.

Ex editionibus Colvenerii, Brovveri & Bollandi.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

IBRUM *de gestis* RABANI, *seu* HRabani, *alio nomine* MAURI, *Monachi primum, dein Abbatis Fuldensis, ac demum Archiepiscopi Moguntini, scripsit* RUDOLFUS, *seu* HRuodolfus, Rodulfusve, *Fuldensis Monachus, ipsius Rabani discipulus, is qui sanctæ Liobæ Abbatissæ Bischofsheimensis Vitam in litteras retulit, editam in Sæculi tertii parte secunda, ubi plura de* Rudolfo *diximus. Dubium est, an* HRuodolfus Scholasticus & Cancellarius*: qui Ratgario Abbate quasdam litteras donationum pro Monasterio suo exaravit anno primo Ludovici Augusti, apud Pistorium pag.* 524. *idem sit cum Rudolfo isto: an vero* Rudolfus Subdiaconus, *qui alias postea scripsit anno ejusdem Augusti octavo, pag.* 530. *& anno decimo, pag.* 534. 535. *Certe cum Rudolfus istius Vitæ conditor fuerit Rabani discipulus, eum Ratgarii Abbatis tempore, quo Rabanus Fuldæ litteras docebat, jam Cancellarium & Scholasticum dictum fuisse non puto: Veri similius est, ipsummet esse* Rudolfum Subdiaconum, *qui anno Ludovici octavo chartam condidit vice* Althuringi Presbyteri *: ac proinde nondum Cancellarius. Presbyter deinde Scholis præfectus est post Rabanum, quem suum ipsius* præceptorem *vocat in prologis Vitæ subjectæ & sanctæ Liobæ, cujus Vitam aggressus est* imperio venerandi Patris, *ut ipse ait*, ac præceptoris mei HRabani. *Eum* Oratorem, Confessoremque *suum, ac Scholarum Fuldensium præfectum appellat Ludovicus Germaniæ Rex in charta donationis, cujus fragmentum refert Brovverus in cap.* 14. *libri* 3. *Antiquitatum Fuldensium. Sane Ermenricus Levita, Elevvangensis Monachus, Vitam sancti Soli, Sæculo nostro superiori editam, nuncupat* omni in arte celeberrimo Domno Ruodulfo meo didascalo, *a quo bonitatem ac doctrinam se in annis juvenilibus prælibasse fatetur. Rabani Vitam integram an absolverit Rudolfus, incertum. nusquam enim integra prodiit in lucem: sed deficit in enumeratione Rabani operum, nulla ejus archiepiscopalis regiminis mentione facta, tum apud Serarium in Historia Moguntina, tum apud Colvenerium initio Rabani Operum, tum apud Brovverum in Antiquitatibus Fuldensibus, & Bollandum in Februario suo.*

Vitæ scriptores, Rudolfus.

2. *Hanc Rudolfi lucubrationem si legit, in justæ Vitæ numero non habuit* JOHANNES TRITHEMIUS, *qui in prologo Vitæ Rabani, quam tribus libris hortatu Alberti Moguntinensis Pontificis digessit anno* 1515. *hæc habet:* Nec mirum si plura gestorum ejus silentio pertransivi, quippe qui nullum ante me fixum, solidum & sufficientem de hac ipsa materia potui habere scriptorem, sed primus auctor esse sine præcedente compellor. *& infra:* Plures, fateor, historiarum scriptores varia laudum præconia de hoc beatissi-

Trithemius.

AN.CHR. 856 4. Febr.

mo atque doctissimo viro in suis lucubrationibus passim hinc inde scripserunt: quorum tamen nullus Vitam ejus continuata serie composuit. *Propterea ad eam scribendam impulsus est Trithemius, illamque in tres (ut dixi) libros distinxit: quorum primus est de Rabani vita privata, secundus de ejus regimine abbatiali, tertius de episcopali. In ea lucubratione Trithemius aliquoties usus est testimonio* MEGINFRIDI *Fuldensis Monachi sæculo* 12. ex volumine de temporibus gratiæ, *hactenus inedito: in quo Rabani sæpius meminit. Cæterum etsi Trithemii opus de Rabano spernendum non sit, ut tamen recuderetur, non visum est operæ pretium, propter multiplicia errata, quæ in eo commisit. maxime cum istud opus exstet initio Rabani Operum & in Februario Bollandiano: Godefridus, Henschenius Rabani Vitam eruditis commentariis illustravit. Nobis proinde sat erit habere libellum Rudolfi, cui historicum Rabani Elogium vice commentarii subjiciam.*

Episcopi & Monasteria Moguntiacensia.

3. *A sancto Bonifacio Rabanus Moguntiacensis Episcopus, vitæ sanctimonia præditus, tertius est ex Ordine sancti Benedicti, ex quo educti sunt quotquot fere illam Sedem tenuerunt post Rabanum ad sæculum usque duodecimum. Omnino* tredecim *numerabat Paulus Langius, ex ipsius Chronico Citizensi. Non mirum proinde, si tot in illis partibus fuerint Benedictinæ familiæ Monastaria, adeo ut* in sola provincia Moguntina *Trithemii tempore superessent* centum viginti quatuor Abbatiæ nostri Ordinis, præter illas quæ ab Ordine dimembratæ sunt, quarum numerus denarium superat: *teste ipso Trithemio in lib.* 1. *de Viris illustribus Ord. S. Benedicti cap.* 2.

PRÆFATIO AUCTORIS.

Sanctorum acta scribere laudabile.

SCriptores rerum ecclesiasticarum cum sapienter, tum etiam utiliter instituerunt, vitas & facta justorum, & secundum divina præcepta viventium virorum, per litterarum revelationes tradere posteris. Merito a Fidelibus magnis ideo laudibus extollendi, quod non invidiose silentes ea prætermiserunt : sed caritate, quæ omnibus prodesse desiderat, abundantes, ad exemplum recte vivendi cunctis imitari volentibus fidei veritate subnixi protulerunt. Si enim non ita fecissent, nequaquam scire potuissemus, quid sancti Patriarchæ, quid Prophetæ, quid Apostoli, quid etiam ceteri sancti Martyres & Confessores Christi gesserint, vel docuerint, quibusque signis & virtutibus ante vel post mortem suam claruerint ; nisi ex eorum scriptis credita & intellecta nosceremus : qui ea non captandæ propriæ laudis intentione protulerunt : sed ut per ejusmodi exempla, ad emendandos pravos mores humanæ præsumtionis, & ad conlaudandam divinæ majestatis potentiam quorumcumque animos incitarent.

Rodulfus hoc zelo animatus.

Itaque eorum laudabile institutum pro modulo meo sequens, facultate qua valeo, scribere nitor virtutes & miracula, quæ Deus per Sanctos suos modernis temporibus facere dignatus est, quorum sacri cineres regionem nostram illati, quotidie Fidelibus causa salutis exsistunt : credens, me non inaniter, immo utiliter, & mihimetipsi & multis aliis laborare : mihi quidem, quia præmium laboris mei cum eis, quos ob laudem Dei in simili opere sudantes imitatus sum, me habiturum esse, per Dei gratiam confidens : aliis vero, quia rebus cognitis veneranda Sanctorum sollemnia fidelius amplectuntur, & majore mentis devotione accensi, in laudem Creatoris sui lætius adsurgunt.

Sanctorum variæ translationes & miracula.

2. Temporibus igitur LUDOVICI Imperatoris, qui post genitorem suum Carolum Magnum Imperatorem, per annos septem & viginti Francorum tenuit imperium, multorum reliquiæ Sanctorum ab urbe Roma in Franciam delatæ sunt : quarum aliæ quidem ab eis adductæ sunt, qui jussu dominorum suorum, ut id efficerent, Romam profecti sunt ; aliæ vero per clericos sanctæ Sedis apostolicæ & cives Romanæ urbis allatæ, vel per viam qua ferebantur, vel in locis quibus susceptæ & conditæ sunt, multis & magnis miraculorum signis, cujus essent apud Deum meriti claruerunt. Constat namque reliquias sancti Sebastiani Martyris ab urbe Roma devectas, & ab HILDUINO Abbate apud Augustam Suessionum * Galliæ civitatem, in ecclesia sancti Medardi Confessoris venerabiliter conditas, tantis & inauditis omnibus retro generationibus florere miraculis, ut

* al. Suessorum

ut revelatio eorum fidem excederet *a*, nisi certum esset omnibus fideliter credentibus, quod Deus & Dominus noster JESUS-CHRISTUS, qui gloriosus est in Sanctis suis, mirabilis in majestatibus, faciensque prodigia, omnia, quæcumque voluerit in cælo & in terra, sine ulla difficultate potest efficere. Ossa quoque beatorum Martyrum Marcellini & Petri, Proti atque Hyacinthi, cum reliquiis sancti Hermetis, non minorem miraculorum gloria in diversis sanitatibus infirmantium quotidie fulgent: quæ & ipsa a Roma translata, & EINHARDO Abbati adducta, juxta Mœnum Germaniæ fluvium, in villa, quæ prius *Mullinheim*, nunc autem *Saligunstat* dicitur, digna celebratione a Fidelibus venerantur. De quorum translatione simul & virtutibus, quas per eos Deus operatus est, quia diligenter memoriæ traditum est, hic dicere omitto.

AN.CHR. 856 4. Febr.

3. De ossibus vero beati Alexandri Martyris, & aliorum Sanctorum, quorum nomina suis locis dicentur, scribendum esse censeo, qualiter, & a quibus, vel ad quæ loca translata sint, quibusque signis & virtutibus, sive in itinere quo ferebantur, sive in locis quibus condita sunt, floruerint, memoriæ mandandum: ut cum de translatione & miraculis eorum, secundum veritatem gestorum, fuerit sermo prolatus; quibus in locis a Fidelibus veneranda debeant inveniri, per hæc scripta valeat agnosci.

VITA INCIPIT.

4. IN ea parte Germaniæ, quam Franci qui dicuntur Orientales, inhabitant, locus est ex nomine vicini fluminis Fulda vocatus, situs in saltu magno, qui moderno tempore ab incolis illarum regionum Bochonia appellatur: quem sanctus Bonifacius Martyr, Legatus in Germaniam ab apostolica Sede directus, & Episcopus Moguntiacensis ecclesiæ ordinatus; quia secretus erat & a populari frequentia valde remotus, impetravit a KARLMANNO Rege Francorum, & cum auctoritate *b* ZACHARIÆ, sanctæ Sedis apostolicæ summi Pontificis, Monasterium in eo constituit Monachorum, anno ante passionem suam decimo, qui fuit ab Incarnatione dominica quartus & quadragesimus & septingentesimus annus. Fuldensis Monasterii situs & origo.

5. Huic itaque Monasterio quintus a beato Bonifacio præfuit in regimine HRABANUS Abbas & præceptor meus, vir valde religiosus, & in Scripturis divinis adprime eruditus: cujus omne studium fuit in meditatione legis Domini & in doctrina veritatis, curaque maxima circa disciplinam monasticam & profectum discipulorum. Mens ejus ad ea disponenda, quæ ad cultum divinum pertinent, semper erat intenta. Quotiescumque a curis sæcularibus (quas, prout possibile erat, toto nisu declinabat) liber esse permittebatur, aut alios sacris litteris instruebat; aut in legendo vel dictando, divinis Scripturis semetipsum pascebat. Inter hæc & alia, quibus in oratione, vigiliis & abstinentia, ceterisque virtutum titulis formam se sibi subditis præbebat, Monasterium totum domibus apertis * & habitaculis congruentibus exstruxit: & ecclesiam ex diverso metallorum pretiosarumque vestium genere pulcra varietate decoravit. Per cellas quoque Fratrum sibi commissorum & per alia loca multa ad se pertinentia, in quibus prius non erant, ecclesias cum permissione Episcopi sui construxit: quas collectis undecumque Sanctorum reliquiis, eorum nomine & honore consecrari fecit.

Hrabanus Abbas 5, virtuti & studiis deditus.

* f. aptis

Ecclesias ornat & condit.

6. Erant etiam per diversas provincias prædia Monasterio subjacentia, partim ex donis Regum, partim ex liberalitate fidelium personarum, propter amorem Dei & venerationem sancti Martyiris Bonifacii illuc collata: quorum alia quidem per villicos ordinavit; alia vero, & maxime illa, in quibus ecclesiæ

Prædia rite disponi.

a Hæc fere sunt Eginhardi verba. Lege historiam translationis sancti Sebastiani atque etiam sanctorum Marcellini & Petri in hujus Sæculi parte 1.

b Zachariæ litteras lege sis in Vita santi Bonifacii, Sæculi tertii parte secunda ad annum 754.

AN.CHR. 856 4. Febr. clesiæ fuerant, Presbyteris *a* procuranda atque disponenda commisit. E quibus, qui in Italia prædium procurabat, quod ADUMAR quondam Comes sancto Bonifacio tradidit, nomine ADDO, inde rediens, inter cetera retulit, ALABINGUM quemdam, potentem in Italia virum, mandasse Abbati, quod cujusdam sancti Martyris ossa vellet ei transmittere, si congruus ab eo venerationi illius locus exhiberetur, partemque hereditatis suæ, quam in Francia, unde oriundus fuit, habebat, sollemni donatione loco illi conferre disponeret, ad deserviendum usibus eorum, qui ibi essent servituri. Quibus ille auditis, quia multum in Domino gavisus, talium rerum desiderio non parum movebatur, absolutisque celeriter causis, propter quas Presbyter venerat, remisit eum in Italiam, mandans memorato viro Alabingo, in translatione reliquiarum sancti illius Martyris non segniter agendum; quin potius propter varios eventus rerum omni velocitate, ut efficeretur, esse festinandum. Jam se divinis officiis faciendis basilicam congruentem habere constructam, & omnia parata, quæ ad susceptionem & cultum hujusmodi rerum usus exposcit: neque aliquid esse ex hac parte impedimenti, quin pollicitationem suam, si voluntas non defuerit, valeat implere.

Alabingum hortatur ad mittendas reliquias.

S. Alexandri reliquiæ in Alamanniam allatæ.

7. Cumque profectus esset Presbyter, ut in Italiam reverteretur; contigit, ut quidam Diaconus Romanæ Ecclesiæ, nomine DEUSDONA *b*, veniret in Franciam, specie quidem, quasi pro quibusdam suis necessitatibus Regis opem imploraturus; re autem vera Sanctorum, quas secum habebat, reliquias alicui religiosorum in Francia virororum daturus, cujus adjutorio posset inopiæ suæ aliquod capere supplementum. Transscensis igitur Alpium jugis, cum ad plana & campestra descendisset in finibus Alamannorum, venit ad quamdam villam, quæ vocatur *Kentibruto*, in pago *Turihgavve*: ubi ecclesiam cum reliquiis ingressus, cum benigne a Presbytero susceptus esset, dedit ei partem reliquiarum beati Alexandri Martyris sub altare ecclesiæ conlocandam. Quo facto mox quanti meriti apud Deum esset, miraculis declarantibus cœpit ostendi. Audientes enim populi Sanctorum allatas reliquias esse, debiles & ægrotos & variis incommodis afflictos undique cœperunt adducere, credentes, per orationes Sanctorum pristinam recuperare sanitatem. Inter quos femina quædam immundo spiritu possessa, basilicam introivit: cumque a Presbytero juxta morem ecclesiasticum exorcizaretur; per os illius dæmon respondit, si ab ea fuisset ejectus, statim in aliud vas quod sibi in eadem regione concessum esset, ingredi deberet: Othmarum quemdam, quem intraturus esset, ex nomine designans. Ad quem Presbyter, quia non procul habitabat, mox nuntium mittens, jussit, ut confessione facta peccatorum pænitentiam ageret, ne forte facinorum suorum merito fieret inimici. Qui præceptis obediens, ad pænitentiam, quam diabolus semper aversatus, tota mente confugiens, insidias evasit inimici: dæmon vero per virtutem sancti Martyris ipsa die ejectus, feminam quam tenebat, sanæ mentis & incolumem reliquit.

Miraculis clarescunt.

Confessio.

Alia miracula.

8. Item quædam femina, orationis causa veniens ad reliquias Sancti, duas inaures aureas pro munere obtulit ad altare: quas ancilla, quæ in ejus obsequio erat, super altare positas concupiscens, cum inter ceteras mulieres, quæ advenerant, orationi incumberet, optavit in corde suo, ut eas cum justitia redemtas habere potuisset. Cumque inter orandum id animo volutaret, mox mirum in modum, aliis ab oratione surgentibus, ipsa se erigere nullatenus potuit: sed ita, ut super genua sua orationi incubuit, quodam rigore contracta permansit. Interrogata autem a Presbytero causam peccati, cujus merito tam subitam membrorum contractionem pertulisset, vel quid animo gereret, quando in oratione procubuit; respondit, nullam sibi aliam læsionis suæ causam videri, quam inaurium illarum concupiscentiam. Cui Presbyter: Si Sancti, in-

a Presbyteri illi Monachi erant, quos Præpositos jam tum appellabant, infra num. 13. Hinc Præpositurarum (ut vocant) origo.

b De hoc Deodona lege quæ superius ex eo relata sunt ex Eginhardo in historia translationis sanctorum Marcellini & Petri.

inquit, Alexandri voluntas sit, ut eas, sicut desiderasti, possideas: surge AN.CHR. & tolle illas de altari. Ad cujus vocem, mox illa sanitate recepta surrexit, 856 linteumque quod circa caput suum habuit, ad altare volens offerre, nullo conamine de capite potuit abstrahere. Quod cum videret Presbyter, & ex recuperatione sanitatis intelligeret, puellæ etiam inaures, quas desideraverat, divinitus esse concessas, datis ei inauribus ait: Accipe munus, quod desiderasti, idque tibi gratis a Sancto Dei, non pro temporali pretio cognosce esse donatum. Illa vero gratias agens Deo, & merita sancti Alexandri glorificans, domum cum domina sua gaudens reversa est. 4. Febr.

9. Postea contigit, quasdam pauperculas mulieres orandi gratia ad sanctas illas reliquias devota mente properantes venisse ad fluvium *Turisco a*; cumque non possent absque navigio transire, nec haberent quod pro naulo darent, (non enim eis erant nisi quinque tantum panes ad viaticum) nauta autem cum vehementer instaret, naulum ab eis exigens; tandem obtulerunt ei quatuor panes, uno tantum sibi ob necessitatem victus reservato. Sed cum ille adhuc non adquievisset, dederunt ei & quintum, magis eligentes ad tempus famem moribundi corporis perpeti, quam victuram perpetuo animam sanctæ orationis fructu privare. Recepto autem quinto pane, in alteram amnis ripam feminas miser ille navigio transposuit; adsumtisque panibus ac ceteris quas simili inhumanitate contraxerat rebus, ad propria redire volens, subita nervorum duritia ita deriguit, ut de loco, in quo erat, ullo se conamine movere non posset: stabatque stupefactus, ac pavore perculsus cogitare cœpit, unde ei tanti mali contingeret casus. Tandem accusante conscientia in se reversus, scelus quod commiserat, recognoscit: commissique pænitens, ad Sancti reliquias, quæ jam tunc ab omnibus fere regionis illius incolis religiosa veneratione frequentabantur, pro absolutione sua ire desiderat: statimque divina miseratione gradiendi facultatem recipiens proficiscitur, ecclesiam intrat, panes ante altare cum publica facinoris sui confessione deponit: quos ut mulieres receperunt, integram sanitatem adeptus, domum suam cum gaudio repetivit.

10. Item quidam de comitatu GERALDI Comitis, nomine Perathgarius, filius Theodaldi, iter agens, cum venisset secus ecclesiam, in qua sancti Martyris positæ sunt reliquiæ, & vellet præterire; admonitus a puero, qui comitatus est eum, ut ad sacras reliquias causa orationis paullulum declinaret; respondit, sibi tunc quidem esse festinandum propter legationem domini sui peragendam: tempore vero opportuno ad orationem esse veniendum. Inter hæc verba subito equus cui sedebat, invisibili potentia fixus stabat immobilis: & licet nimium calcaribus fatigatus, nullo modo ad ambulandum poterat impelli. Unde factum est, ut confusus ac pavore perterritus, descenderet de equo: & quod qrius equitando facere contemsit, implevit ambulando. Perrexit igitur ad ecclesiam, & coram reliquiis sancti Martyris, expleta suppliciter oratione agrum juris sui, qui possessioni ecclesiæ illius contiguus erat, pro salute animæ suæ, sollemni donatione ei contulit: sicque itinere suo, quo missus fuerat, libero cursu perrexit.

11. Alio quoque tempore contigit, ut vir quidam de orientalibus Alamanniæ partibus, cum sociorum suorum comitatu non modico, causa orationis ad prædictas reliquias veniret, portans secum donaria ad sacrarium Domini offerenda. Quæ cum posuisset super altare, protinus elapsa in terram ceciderunt, factumque est, ut tertio superposita, nihilo minus in terram corruerunt. Unde Presbyter intelligens, aliquid inesse latentis nequitiæ menti vel actibus offerentis, ait ei, ut sua tolleret, & ad propria remearet: monuitque eum circa salutem animæ suæ esse sollicitum, ac pura confessione & Confessio. dignis pænitentiæ fructibus conscientiam suam mundare, quo orationes ejus & munera deinceps Deo potuissent esse placabilia.

a Vulgo *Tur*, a quo tractus ille *Turgovv* denominatus qui fluvius in Rhenum influit inter Scafhusiam & Rhinfeldiam, ex quo Kentibruti situm recte colligit Henschenius.

AN CHR. 856 4. Febr.

12. Erat vir quidam in eadem regione, SIGIBALDUS nomine, ex cujus servis inter ceteras multitudines, quæ ad orandum confluebant, unus ad ecclesiam venit, susceptusque a germano suo ejusdem ecclesiæ servo, apud eum diebus aliquot mansit. Cum autem reverteretur, subito in itinere, quo gradiebatur, obmutuit. Qui vero cum eo erant, cognito quod acciderat, duxerunt illum ad dominum suum, eique gestæ rei ordinem per omnia pandebant. Dominus vero servi statim eum remisit ad ecclesiam; & quia per merita sancti Martiris Christi recuperata pristina sanitate curatus est, tradidit eum in loco reliquiarum ejus perpetuo serviturum. Multa quidem & alia in eodem loco divinitus fieri miracula, a commeantibus celebri sermone nuntiantur, quæ huic operi, ne forte prolixa narratio legentibus fastidium generaret, inserere nolui. Hæc autem, quæ commemoravi, in quodam libello inde allato suscepi, & eodem ordine, quo scripta erant, licet non eisdem verbis, quia certa esse videbantur, inserui: ut ex his cetera, quæ vulgari sermone referuntur, veracius credi, & certius valeant sciri.

Unde hæc accepta.

Deusdona reliquias dat Hrabano.

13. Supradictus autem Diaconus, itinere quo cœperat, in Franciam venit, ac primum se ad EINHARDUM contulit, cujus supra mentionem feci (erat enim ei familiaris). Deinde commendatis sub signaculo Sanctorum reliquiis, ibi in ecclesia beatorum Martyrum Marcellini & Petri conservandis, Moguntiam profectus est, ubi tunc erat quidam Presbyter ex Monachis nostris, nomine THEOTMAR *a*, pro causis quibusdam ab Abbate ad OTGARIUM Archiepiscopum missus. Is cum Diaconum vidisset, cognito quod esset Romanus, percontatus est, ob quam causam tam procul a patria peregre esset profectus; auditisque causis itineris, hortari eum cœpit, ut partem reliquiarum, quas se habere confessus est, suo donaret Abbati, sciens se proculdubio ob id bene ab eo fore remunerandum. Placuit Diacono suadentis consilium, factaque promissione dimisit Presbyterum, die qua tunc inter eos convenerat, ad locum ubi reliquias dimisit, obviam ei reversurum; & si Abbati conventio eorum placuisset, reliquias suscepturum. Ille ante cum festinatione Monasterium revertens, primum responsa Archiepiscopi retulit Abbati: deinde quomodo cum Diacono de reliquiis condictum habuerat, intimavit. Quibus ille auditis, valde gavisus est, volensque velociter experiri fidem sponsionis, remisit eum, & alterum cum eo Presbyterum ex Fratribus nostris, nomine ARTHARIUM, cum munusculis, sicut promissum erat, Diacono perferendis: ad cujus hospitium cum venissent, allatis muneribus, reliquias, quas promiserat, reposcebant. Tum ille: Deliberatum, inquit, habeo vobiscum pariter ad Monasterium proficisci, & non solum partem reliquiarum, sicut promisi; sed etiam totum, quod modo habeo ex omnibus, quas ad hanc terram attuli, vestro Abbati offerre, ejusque fidei me cum eis pariter committere. Erat autem eo tempore festivitas sanctorum Martyrum Marcellini & Petri, ad quam quia magna multitudo populi confluxerat, & Diaconus quosdam ex eis, apud quos hospitabatur, suspectos habebat, (veritus est enim, ne forte eorum machinationibus, vel fraude, vel violentia reliquias amitteret) visum est eis, non prius loco egredi, quam transacta festivitate populus ad sua remearet: miseruntque ad Abbatem, Diaconi voluntatem nuntiantes: ipsi interea, quæ itineri suo, & subvectioni sanctarum reliquiarum necessaria videbantur, parare curabant. Erat etiam non procul ab eis Presbyter, unus ex Fratribus nostris, nomine AUTHADUS *, Præpositus locorum in illis partibus Monasterio subjacentium, cui injunctum erat, ut statutis temporibus inde necessaria Fratribus administraret. Hunc statuerunt accersiri, quo facilius id, quod inchoatum habebant, & efficere moliebantur, fraterno roborati consilio, implere potuissent.

* Boll. Authadus

Quæ Fuldam festive delatæ.

14. Qui cum venisset, & finita sollemnitate populus ex maxima parte jam recessisset; paratis omnibus, quæ itineris eorum usus postulabat, loculum quo san-

a Is est Theotmarus, inferius item laudatus num. 33. cui Rabanus nuncupavit librum de Ordinibus sacris, &c.

ſanctæ reliquiæ erant reconditæ, elevantes cum hymnis & laudibus ferre cœperunt, undique per viam confluentibus populis, & elata in excelſum voce divinas laudes cantantibus : ac ſic iter eorum Domino proſperante, cum turba non modica, quæ feretrum ſequebatur, die altera ad Monaſterium venerunt. Fratres autem occurrerunt eis cum crucibus ac cereis, adventum eorum præſtolante Abbate in eccleſia beati Joannis Baptiſtæ, quæ erat in itinere eo, diſtans a Monaſterio Africum verſus quaſi ſtadiis novem. In quam pridie Nonas Junii cum ſacris reliquiis intrantes, populo qni eos de diverſis veniens per ſaltum ſecutus eſt, & jam reverti volebat, orandi ac vota ſolvendi ſpatium dabant. Quibus peractis levantes loculum, ad Monaſterium venerunt, ac baſilicam beati Bonifacii Martyris cum laude & lætitia ingreſſi, juxta altare, in parte meridiana feretrum cum ſacris cineribus poſuerunt.

AN CHR 856 4. Febr.

15. Altera autem die DEUSDONA Diaconus, & germanus frater illius, nomine THEODORUS, laicus, primo mane cum Abbate ac duobus Presbyteris, quorum ego alter eram, ſeorſum baſilicam ingreſſi, loculum aperuerunt, & ſingulorum oſſa Sanctorum, ſicut in pulvinis ſemotim condita fuerant, proferentes, Abbati dederunt, coxam videlicet ac pedem ſancti Alexandri Papæ & Martyris, & brachium Feliciſſimi Diaconi, caput ſanctæ Concordiæ Martyris, ac partem de oſſibus ſanctorum Apoſtolicorum * Fabiani * atque Urbani Martyrum Chriſti ; pedem beati Caſtuli, ac dentem ſancti Sebaſtiani : de oſſibus ſanctorum Pamphili Presbyteri & Martyris, Papiæ, Mauri, atque Victoris : ſanctæ quoque Felicitatis matris ſeptem filiorum, & ſanctarum Virginum & Martyrum Emmerentianæ atque Baſillæ partes non parvas, in ſingulis ſacculis ſeorſum conditas. Quas cum ille venerabiliter ſuſcepiſſet, & cum honore ac reverentia deoſculatas loculo reconderet ; poſt paucos dies, remuneratum Diaconum ac fratrem ejus remiſit in patriam, promittentes, ſe cum aliis Sanctorum reliquiis, ſi eis vita comes ac divinus favor adeſſet, iterum ad eum eſſe venturos.

Reliquiarum enumeratio.

* Boll. Epiſcoporum * al. Faviani

16. Poſtquam illi reverſi ſunt, ut irent in patriam ſuam, evolutis diebus admodum paucis, memoratus Abbas cum auctoritate OTGARII Archiepiſcopi Moguntiacenſis eccleſiæ per REGINBALDUM *a* Coepiſcopum ejus, oſſa ſanctorum Martyrum Alexandri & Fabiani cum magno honore intulit in eccleſiam beatæ Dei genitricis Mariæ, ad ſeptemtrionalem plagam Monaſterii ſitam, atque in arca ſaxea incluſis eorum plumbeis loculis ad orientem altaris collocavit 4. Kal. Auguſti, erigens deſuper ligneum ædificium, mechanica arte fabricatum, quod argento & auro atque lapidibus pulcra varietate decoravit : addens etiam verſus, quibus, unde, & quo, & ad quem * tranſlati ſunt, declaratur, metrica lege compoſitos, & litteris aureis ſcriptos, hoc modo:

Translatio.

* al. ad quæ loca

Pontifices ſummi, Roma huc quos miſit habendos,
Rectores fuerunt Sedis apoſtolicæ.
Hos ſervus Chriſti HRABAN *ſuſcepit ovando,*
Illorumque oſſa hoc condidit & loculo.
Levitæ ergo duo prædicta ex urbe ſecuti,
Venerunt iſtuc digni & honore ſuo,
Quos idem famulus Domini mox obvius adſtans
Supplex accepit, hicque ſimul poſuit.
Martyr Alexander, Martyr Fabianus & ipſe,
Huc venere ſimul, Doctor uterque pius.

a Ejus epitaphium ſcripſit Rabanus. Is mihi videtur REGINBALDUS, cui Rabanus dicat librum de diſciplina eccleſiaſtica, in editis dictus *Reginaldus*, Rabano *ſanctus Dei Sacerdos*, de commiſſo ſibi grege, paganis ſcilicet convertendis, & Fidelibus confirmandis, ſollicitus. Pauci refert notare apud alios legi hoc loco, *per Reginbaldum Chorepiſcopum* : nam *Coepiſcopus* & *Chorepiſcopus* eo ævo promiſcue fere uſurpabantur : tametſi Epiſcopus non raro etiam ſuffraganeum Epiſcopi ſignabat. De Reginbaldo iterum infra num. 27.

AN.CHR. 856

4. Febr.

* al. ſacris

Diſcipuli Syxti Papæ dignique miniſtri,
Feliciſſimus hic Agapituſque manent.
*Omnes hi pariter aulam hanc ſatis * oſſibus ornant,*
Virgo Dei genitrix quam dicat & meritis.
Vos quoque, qui intraſtis templum, iſtos cum prece fuſa
Patronos vobis quærite in auxilium.

*al.aſpecti-bus

anno 835.

Reliquorum vero Sanctorum oſſa, qui ſupra nominati ſunt, in arca, quam ad inſtar arcæ fœderis Dei ex ligno fabricatam atque deauratam cum Cherubin ac * veſtibus ſuis in baſilica beati Bonifacii Martyris in abſida orientali poſuerat, condidit, donec venerationi eorum locum congruum pataret. Quod & poſtea cum Dei adjutorio, quam celerrime potuit, devotus implevit. Hæc autem geſta ſunt anno ab Incarnatione Domini 835. Indictione 13. regnante Domino noſtro JESU-CHRISTO, qui cum Deo Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Aliæ reliquiæ eo delatæ.

17. Poſt autem anno ſequente venit quidam laicus ab urbe Roma, SABBATINUS nomine, cum ſociis ſuis in Franciam, ferens ſecum reliquias *a*: auditoque nomine ſupra memorati Abbatis, cujus devotionem in divino ſervitio ac veneratione Sanctorum longe lateque fama divulgabat, venit ad eum 8. Kal. Maji, deditque illi oſſa ſancti Quirini Martyris, qui fuit in Siſcia urbe Pannoniæ quondam Epiſcopus, & oſſa beati Romani militis, qui a beato Laurentio baptizatus, ſtatim capitali ſententia conſecutus eſt martyrium: de corpore ſancti Cornelii Papæ oſſa 13. & de corpore ſancti Calliſti Papæ 10. de corporibus vero ſanctorum Nerei & Achillei oſſa 16. ſancti autem Turturini oſſa, & ſancti Stactei de cineribus corporis maximam partem & oſſa 10. Ille vero univerſa hæc venerabiliter ſuſcepta in arcam, quam ſupra ſub duobus Cherubin poſitam diximus, ſupplici devotione collocavit.

S. Venantii reliquiæ in cella S. Soli depoſitæ.

18. Igitur dum hæc agerentur, Addo Presbyter Abbatis, quem ſupra ad Alabingum quemdam pro ſuſcipiendis alicujus Sancti oſſibus Italiam miſſum fuiſſe retulimus, corpus beati Venantii Martyris in territorio Ariminenſis urbis inventum ſuſtulit, & in Franciam redire feſtinavit. Ac primo quidem propter metum incolarum illud occulte ferebat: deinde vero poſtquam Alpium juga tranſiit, & in fines Bajoariorum pervenit, jam ſecurior effectus, feretro impoſitum, confluentibus undique populorum turbis, & excelſa Deum voce laudantibus, detulit in cellam, quæ vocatur *Suolenhus b*, ſitam in regione Sualeveldoni *, & ad auſtralem plagam altaris eccleſiæ in feretro, ſicut allatum erat, honorifice poſuit. Erat autem eo tempore Præpoſitus cellæ illius ex Fratribus noſtris, nomine SANTHARATUS: qui ſtatim miſſo nuntio omnem rei geſtæ ordinem mandavit Abbati, rogans ſibi renuntiari, utrum ſanctas illas reliquias in eo loco, ubi tunc erant, permanere voluiſſet, an ſibi ad Monaſterium transferri. Omnes enim populi regionis illius id petebant, idque ſummis votis optabant, ut corpus ſancti Martyris ibi habere mererentur, cujus opem in diverſis infirmitatum ſanitatibus quotidie ſentiebant. Abbas vero cum audiſſet, mox de ſuis duos Monachos Presbyteros miſit ad prædictum Fratrem, præcipiens eis, quanta potuiſſent celeritate, ſanctas illas reliquias ſibi adferrent. Erat enim jam tunc per omnes pæne regiones illas celebre nomen ſancti Venantii propter virtutes & miracula, quæ Chriſtus Dominus & Rex Martyrum per eum facere dignatus eſt. De quibus, quæ

* Boll.Sualavel dominorum

a Adeo jam invaluerant eo tempore, immo in morem redierant ſacrarum reliquiarum nundinationes, de quibus Auguſtinus & Gregorius Magnus conqueruntur. Sic nimirum alteris erat fames auri, alteris reliquiarum. Fuit qui quondam Brachium ſancti Auguſtini Doctoris *centum talentis argenti & talento auri* comparavit, referente Willelmo Monacho Malmesburienſi. Lege Guiberti Abbatis Novigentenſis lib. 1. de pignorib. Sanct. cap. 3 §. 3.

b Id eſt, Soli ſeu Solonis Monachi, cujus Vita exſtat in parte 2. Sæculi noſtri 3.

quæ facta sunt in eodem loco, priusquam venirent qui ab Abbate missi fuerant, paucis arbitror esse perstringenda. AN.CHR. 856

19. Nam cum adhuc feretrum cum sacris ossibus juxta altare esset positum, quædam femina de ipso pago, quæ ante sex annos oculorum lumen amiserat, rogavit se illuc adduci, credens sibi per merita & orationes sancti Venantii Dominum propitiari. Cumque perducta esset, & ante feretrum prostrata suppliciter orasset, visum recepit. Post hæc altera mulier filium suum sexennem, ex utero claudum, ante reliquias sancti Martyris posuit, & expleta laude vespertina, ceteris ad sua regressis, ipsa cum puero pernoctavit. Mane autem facto, sublatum adhuc, sicut fuerat, debilem domum reportans, in lectulum posuit: cellariumque suum, ut puero panem daret, intravit: a quo cum fuisset egressa, filium suum, quem claudum in lecto reliquit, cum aliis ejusdem loci pueris in platea ludentem reperit, ita sanum, ut nec signum aliquod in eo pristinæ debilitatis remaneret. In quo liquido ostenditur, quod suffragantibus meritis sancti Venantii puer ille sanatus sit, per virtutem ejus qui & filium Reguli, & puerum Centurionis verbo curavit, & in omni loco præsentia suæ majestatis, quæcunque voluerit, facillime potest efficere, JESUS-CHRISTUS Salvator noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen. Hæc quidem duo miracula quæ modo retuli, ab eis qui præsentes erant, & ea se vidisse testati sunt, didici: cetera vero, quæ scripturus sum, ipse coram positus vidi, qui ex eis, qui ad perferendos sacros cineres missi fuerant, unus eram.

4. Febr. Miracula patrant.

20. Igitur cum venissemus ad locum, quem Suolenhus vocari supra diximus, paratis celeriter omnibus, quæ ad devectionem sanctarum reliquiarum necessaria videbantur, prima luce post completum matutinum officium, celebratis ex more Missarum sollemniis, cum ingenti luctu ac mærore eorum qui ibidem erant remansuri, sanctum illum thesaurum sustulimus, atque iter ingressi portare cœpimus. Erat enim cælum grave nubibus obscurissimis, & quæ cito in ingentem pluviam resolvi possent, nisi id virtus divina fieri prohiberet. Nam tota nocte illa sine intermissione pluebat; ita ut nobis iter illud ea die inchoari posse minime videretur: sed superna gratia per merita Sancti sui, id quod timebatur, longe aliter esse fecit. Nam ut pergere cœpimus, mox dissipatis nubibus, cæli serenitas venit, & per viam luti parum inventum est. Rivi quoque, qui in tam magna & jugi pluvia, ut ea nocte erat, crescere solebant, pæne nihil crevisse reperti sunt. Pergentes autem per singulas villas, obviis populorum turbis excipiebamur, qui nos in dicendis laudibus divinis, & in sacro onere ferendo non segniter adjuvabant, donec veniremus in locum, qui vocatur HolzKircha *a*, situm in Alamannia: ubi congregata maxima multitudine promiscui sexus & ætatis cum ingenti lætitia suscepti sumus. Erat autem ibi oratorium non grande, quod intrare ac feretrum inferre volentes, præ multitudine turbarum, quæ præibant, & quæ sequebantur, minime potuimus: ac per hoc sub divo, in loco editiore altari erecto, ac feretro juxta illud posito, rursus Missarum sollemnia celebravimus; ubi inter celebrandum duæ mulieres spiritibus immundis obsessæ vexari cœperunt, & mox per virtutem Christi ac merita sancti Venantii, fugatis dæmonibus, integerrimam mentis & corporis meruerunt recipere sanitatem.

Fuldam devectæ.

21. Expleta autem Missarum celebratione, cum populus ad sua revertisset, oratorium quod vicinum erat, sanctos cineres intulimus, ac feretrum pone altare posuimus; ordinatis qui ibi excubias ducerent, atque di-

A iiiij

a Monasterii nomen, siti inter Mœnum & Tuberam, in hodierno Gomitatu Werthaimensi, ad fluvium *Abstade*, quod Fuldensi Monasterio subjecit Carolus Magnus, in cujus litteris Monasterium Holtz-Kiricha seu sancti Syxti, a Troando Principe ædificatum dicitur, apud Brovverum in lib. 2. Antiquitatum Fuldensium cap. 5.

AN.CHR. 856 4. Febr. divinis laudibus dicendis operam darent, ipsi nos in hospitium recepimus. In ipsa autem nocte, cum ad nocturnas vigilias divinæ laudes dicerentur, quædam mulier muta, per merita sancti Martyris, soluto linguæ vinculo, loquelam recepit. Nec multo post altera mulier spiritu immundo possessa, & brachium habens aridum, per orationes sancti Martyris ejecto dæmonio ita perfecte corpore & mente sanata est, ut die crastina feretrum cum ceteris ipsa portaret. Mane autem facto cum Missarum sollemnia agerentur, quædam mulier, quæ tribus semis annis cæca fuerat, visum recepit. Et altera, dextram manum habens debilem, per merita Sancti consecuta est integram sanitatem.

22. Cum autem inde promovere parassemus, & in ipso profectionis nostræ articulo sollemniter a Sacerdote diceretur oratio; unus ex Clericis, qui nobiscum erant, nomine Otheri, cui suscipiendorum munerum quæ a populo offerebantur, cura commissa fuerat, partem quamdam allatæ pecuniæ furatus *, subito cecidit, & in conspectu totius multitudinis, quæ innumerabilis undique confluxerat, spiritui traditus immundo, vexari cœpit, & eousque a dæmonio possessus est, donec a circumstantibus allata pecunia, quam in zona absconderat, per merita & orationes sancti Dei Martyris tam perfecte curatus est, ut ab eodem loco incolumis cum laude Dei ac publica sceleris sui confessione feretrum comitaretur, donec loco suo sanctæ reliquiæ conderentur. Neque enim prius aliquid hujuscemodi insaniæ ab infantia usque ad tempus illud in eo auditum aut visum est; sed nec postea, quamdiu vixit, potestas in eum data est inimico. Igitur inde profecti venimus in villam, quæ vocatur Truhtmuntiga : ubi juxta sacros cineres in ecclesia positos, quatuor mulieres in ipsa nocte ab immundis spiritibus liberatæ sunt.

* al. fraudans

23. Nec prætereundum arbitror esse miraculum, quod merito huic Sancto Dei adscribitur. Ante enim quam ad prædictam villam ventum esset, quædam matrona nobilis, audito quod per regionem illam sancti Dei reliquiæ veherentur, (erat enim in via ad alium quemdam locum ire volens) relicto quo tendebat itinere, obviam nobis properavit, fibulamque suam auream, quam lingua Francorum spangam vocant, in ipso transitu perdidit : quam cum diu cum omni comitatu suo, qui erat non modicus, quæreret, & minime reperiret; cœptum iter carpebat, dicens : Si Domino nostro JESU-CHRISTO placet, cujus sancti famuli reliquiis supplex occurri, fibula, quam perdidi, facile est ut a quolibet inventa mihi restituatur. Venit ergo, & adoratis reliquiis, oblatisque muneribus cum rediret, occurrit ei quidam homo ignotus, eamdem fibulam præ se ferens in manu: quam cum illa suam fore dixisset; Recipe, inquit, quia per orationes Sancti, cujus reliquias venerata es, reddita est tibi. Atque ita mulier accepto quod suum erat, itinere suo pergebat, laudans & benedicens Deum.

24. Altera autem die celebratis primo mane Missarum sollemniis, cum sanctis cineribus iter ingressi, venimus in locum, qui vocatur *Hassarodt*, in quo Monasterium est Monachorum, qui egressi cum crucibus & capsis Sanctorum reliquias continentibus, divinas laudes concinentes, ex illa * parte fluminis *a* adventum nostrum exspectabant. Nos vero cum venissemus ad pontem fluminis, propter multitudinem, quæ ab Alamannia nobiscum venerat, & jam redire volebat, ut orandi locum haberet, parumper constitimus. In quo loco ex accolis regionis illius non minima pars populi e diverso nobis occurrit : inter quos femina quædam vellus lanæ ferens, cum ad feretrum, munus oblatura, extenderet; lana quam tenebat, velut fumus evanuit : quod cum vidisset illa, pavens ac tremens cœpit quærere Presbyterum, cui peccatorum suorum confessio-

* al. alia

a Mœni scilicet, ad quem situm istud Monasterium.

fionem daret, confiliumque fuæ falutis acciperet. Interrogata autem, fi lana, quæ de manibus ejus evanuit ejus, effet furtiva; confeffa eft, non a fe furatam, fed a quadam focia fua fibi fuiffe donatam. Cumque res diligenti inquifitione veftigaretur, inventum eft, quod ovis a qua vellus illud fumtum erat, proprio poffeffori erat fraude fublata. Ibi quidem turba illa, quæ nos, ut diximus, ab Alamannia profecuta eft, adoratis atque ofculatis facris reliquiis, domum reverfa eft. Monachi vero, qui nos in altera fluminis ripa operiebantur, & alia multitudo, quæ nobis ibi occurrit, comitati funt nos cum divinis laudibus ufque ad eum locum, in quo fimili modo ab aliis occurrentibus excipiebamur: quæ tunc fimiliter, ut prior, facta oratione, ad fua reverfa eft. Hoc modo per fingulos dies a mane ufque ad vefperam comitantibus nos, & *Kyrie eleifon* cantantibus populorum turbis, cum ingenti gaudio gradiebamur.

AN.CHR. 856 4. Febr. Confeffio.

25. Cum autem adpropinquaffemus villæ, quæ vocatur *Hamalunburg* [a], fita fuper fluvium nomine Sala; quæ fuit quondam fifcus regius, donec ex largitate PIPPINI Regis Francorum, partibus fancti Bonifacii Martyris, follemni donatione collata eft; occurrerunt nobis cum cereis & crucibus Fratres noftri, qui habitant in cella, quæ ob hoc quod ab eo quondam eft habitata, Baugulfi vocatur; & cum eis ingens multitudo virorum ac mulierum ex diverfis locis undique confluentium. Inter quos erat claudus quidam de ipfa villa, quam fupra nominavi, qui propter cruris ac pedis unius imbecillitatem duobus fe baculis ad incedendum fuftentabat: is, cum nobis paullulum confiftentibus, populus, qui occurrit, facras reliquias adoraret; in confpectu multitudinis, per merita fancti Martyris, tam perfecte curatus eft, ut ultra in ambolando baculorum adminiculo non egeret.

26. Cum autem pergentibus nobis & facrum onus ferentibus ventum effet ad fluvium, invenimus Abbatem noftrum cum Sacerdotibus ac Monachis & magna multitudine hominum, in altera ripa fluminis adventum noftrum exfpectantem. Erat quidem ibi tranfitui noftro navis parata, fed non in apto loco ad terram fubducta: idcirco præceptum eft nautis, ut eam nobis obviam ducerent: qui longe furfum ab eo loco ad litus venimus. Illis vero feftinantibus, ut juffa explerent; cum funem folviffent, & in navem defcendere paraffent; fubito e manibus eorum lapfa in amnem, vi quadam invifibili contra impetum fluminis acta ferebatur, donec ad locum, quo facrum onus fufceptura erat, litori applicita pervenit. Tranfpofitis autem reliquiis, & in prato adjacente Miffarum follemniis propter multitudinem fub dio celebratis, cum in oratorium, quod in villa erat, feretrum cum facris cineribus poneremus, mulier quædam nervorum contractione ita curvata, ut penitus ad videndum cælum fe erigere non poffet, cunctis qui aderant videntibus, coram Sancti Dei reliquiis ab incommodo, quo jam per multos annos laborabat, in momento temporis virtute divina liberata eft. Poftera die inde profecti, venimus in locum, vocabulo *Libtolvesbah* *, qui eft in faltu Buconia, IV. leucis diftans a Vuldenfi [b] Cœnobio: ubi fufcepti ab accolis filvæ, quorum magna multitudo obviam venerat, cum in oratorio feretrum pofuiffemus; quædam mulier paupercula filium fuum fexennem, a nativitate furdum & mutum, in ulnis ferens, ante Sancti reliquias pofuit, ibique pernoctans, die craftina, ut populi dicebant, audientem & loquentem reportavit.

* Lichteftach

27. Nos vero completis matutinorum laudibus, Miffarumque follemniis rite peractis, cum populis divinas laudes concinentibus iter ingreffi, cum veniffemus ad confpectum Monafterii, ecce Abbas nofter, qui nos pridie præceffit ad ordinandam fufceptionem fanctarum reliquiarum, obviam venit, & cum eo omnis multitudo Fratrum noftrorum, exceptis, quos vel ætas, vel infirmitas exire prohibuit, cum crucibus & cereis, portantes in loculis offa bea-

[a] Hodie *Amelburg* opidum ad Salam.
[b] Sic non raro flectunt Fuldenfe Monafterium, quod *Velda* etiam Matthæo Parifio & aliis nonnullis dicitur.

AN.CHR. 856 4. Febr. beatorum Martyrum Urbani & Quirini, quæ de Roma nuper allata supra memoravi. Erat etiam cum eis & REGINBALDUS Chorepiscopus, & infinita hominum multitudo, qui propter litanias majores, quæ tunc Idibus Maji mensis, de diversis locis ad Monasterium convenerant. Cumque suppliciter adorassent cum summa veneratione, susceptum corpus sancti Venantii Martyris ecclesiam *a* sancti Joannis Baptistæ, quæ distat (ut præfatus sum) a Monasterio quasi stadiis novem, cum hymnis & laudibus intulerunt. Quod Reginbaldus Chorepiscopus facta oratione in absida ecclesiæ ad orientem altaris in arca saxea recondidit, cineresque sanctorum Martyrum Urbani & Quirini pariter deposuit, singulos seorsum in singulis loculis inclusos: ubi, orationibus eorum fideliter Deum deprecantibus, beneficia præstantur usque in præsentem diem, ad laudem & gloriam Domini nostri JESU-CHRISTI, qui cum Deo Patre & Spiritu-Sancto vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum.

28. Abbas vero desuper ligneum erexit ædificium, quod ex auro & argento decenter ornavit, scriptis in circuitu metricis versibus, gestæ rei causam declarantibus, hoc modo:

Præcursor Domini, Christum qui tinxerat undis,
Hanc aulam inhabitat, sanctificatque domum.
Quattuor hancque viri, Christi magnalia scriptis
*Qui jam * expresserunt, ecce colunt pariter.* (* al. tum)
Sed homines sancti valde, & sacro ordine clari,
Non minus exsultant nobilitantque locum,
Quos huc diversis duxit ex partibus orbis,
Servorum Domini strenuus actus amor.
Urbanum Roma, Quirinum Siscia misit,
Quos pie suscipiens continet iste locus.
Insignis Præsul sanctus Venantius, atque
De Arimino b veniens hic sim l ipse manet.
*Hos * quoque susceptos Hrabanus sorte locavit* (* al. Hic)
Sarcophago hoc digne, edidit & titulum.
Deposcens omnes, templum qui gressibus intrant,
Ipsum ut commendent rite Deo precibus.

Aliæ item reliquiæ Hrabano concessæ.

29. Post hæc allatæ sunt ei reliquiæ sanctorum Episcoporum Cornelii atque Callisti, & sanctorum Martyrum Agapiti, Georgii, Vincentii & Maximi; sanctarum quoque virginum, Cæciliæ, Eugeniæ, Dignæ & Emeritæ, atque Columbanæ. Attulit autem eas quidam Clericus Italicus, nomine Felix, anno ab Incarnatione Domini 838. *, die quinto mensis Aprilis. (anno 838. *Boll. 837.)

Aliæ reliquiæ.

30. Post cujus reditum, non multis diebus interpositis, Theodorus frater Deusdonæ, cujus supra mentio facta est, cum quodam socio suo Sabbatino, ab urbe Roma profectus Alamanniam venit: &, sicut dudum promiserat Abbati, Sanctorum reliquias secum detulit, ossa videlicet sancti Qurini, qui in Siscia Pannoniarum opido quondam Episcopus erat, & temporibus Diocletiani Imperatoris sub Amantio Præside inter multas quas pro Christi nomine pertulit passiones, ligata ad collum mola in flumen præcipitatus est. Cumque diutissime super undas nataret, cum spectantibus locutus est, ne suo terrerentur exemplo, & vix oratione a Domino, ut mergeretur, obtinuit. Cujus corpus inventum, & a Fidelibus honorifice sepultum est pridie Nonas Junii. Incursione autem barbarorum in partes facta Pannoniæ, populus Christianus, accepto corpore beati Qurini Martyris, Romam fugit, & sacras reliquias via Appia, tertio miliario ab Urbe, in ecclesia Apostolorum Petri & Pauli, ubi aliquamdiu jacuerunt, sepelivit in loco qui dicitur Catacumbas.

31. Detulit item & reliquias Urbani Papæ & Confessoris, cujus doctrina suo

a Ludovici Germaniæ Regis diploma, Rabano fideli (sic vocat) Secretario suo concessum in gratiam sancti Venantii, lege apud Browerum in Antiq. Fuld. lib. 3. cap. 13.
b In editis Rabani libris legitur *Aliminio*, mendose.

suo tempore multi coronati sunt martyrio: ossa quoque sanctæ Cæciliæ Virginis, quæ sponsum suum, fratremque ejus Christo lucrata, martyres fecit; & ipsa deinde martyrizata, ignem quidem superans, sed ferro occisa sub Almachio Urbis Præfecto: necnon & ossa sanctorum Tiburtii & Valeriani atque Maximi: quorum primi quidem sub prædicto Almachio Urbis Præfecto, fustibus cæsi & gladio sunt percussi: ultimus vero tamdiu plumbatis verberatus est, donec redderet spiritum. Attulit quoque ossa sanctorum Agapiti, Januarii, & Magni, Diaconorum beati Sixti Papæ: qui cum eo sub Decio decollati sunt, sicut in gestis pontificalibus legitur. Zenonis quoque Diaconi & Hippolyti Martyris ossa, qui tempore Decii Imperatoris ligatus pedes ad colla indomitorum equorum, & per cardetum tractus, emisit spiritum. Aquilæ etiam atque Priscillæ, uti Actus Apostolorum testantur, quondam comitum Pauli, sancrosanctas reliquias detulit: de quibus per viam, qua ferebantur, magnum atque inauditum contigit miraculum: vero etenim cruore visæ sunt maduisse: nam tantus humor sanguinei coloris de loculo, in quo conditæ fuerant, distillavit, ut vestes quoque portantium inficeret, mentesque spectantium rei novitate percelleret. AN. CHR. 856 4. Febr.

32. Igitur cum venissent, suscepit eos SANTHRATUS Frater noster, quem cellulæ Suolonis Præpositum fuisse supra * diximus. Et adventum quidem eorum cum celeritate nuntiare curavit Abbati: reliquias vero in loco, qui vocatur HoltzKircha, honorifice collocavit, sabbato sancto Pentecostes 5. Kalendas * Junii. Convenit autem illuc multitudo magna virorum ac mulierum: inter quos adducta est puella quædam duodennis, a nativitate cæca & brachiis cruribusque contracta: quæ per merita & orationes in ipsis vigiliis & sanitatem membrorum & usum recepit oculorum. Inde post dies duos vel tres * mulier quædam cæca usum recepit: & hominis cujusdam a nativitate muti ad loquendum lingua restituta est. Post hæc die tertia quædam mulier, quæ tribus continuis annis nihil videns, per merita Sanctorum lumen recipere meruit. Et sequenti die alterius mulieris manus contracta, pristinæ restituita est sanitati.

* num. 18.

* Boll. Kalendis

* Boll. dies octo

33. Igitur dum talia apud reliquias Sanctorum divinitus agerentur; venerunt, qui ab Abbate missi fuerunt, ex Monachis nostris Presbyteri tres; quorum unus vocabatur MEGINGOZ, alter OEDOLTUS dicebatur, tertius autem THEOTHMARUS erat, idem cujus feci mentionem * in traslatione reliquiarum beati Martyris Alexandri: qui secnndum mandatum quod habebant, acceptis Sanctorum ossibus quæ allata fuerant, cum honore & reverentia ferre cœperunt. Comitata est autem eos multitudo magna virorum ac mulierum psallentium, & divinas laudes gratulabunda voce canentium. De pagis quoque & de villis certatim populi confluxerunt, adducentes secum spiritibus immundis obsessos, & diversis infirmitatum generibus afflictos; credentes per merita & orationes Sanctorum desideratam recipere sanitatem. Inter quos adducta est mulier dæmoniaca, nomine HRuodmwi: erat enim de potestate sancti Kiliani Martyris, habitans in villa, quæ vocatur *Ascbah*. Mox igitur ut pervenit ad conspectum loculi, quo Sanctorum reliquiæ ferebantur, arrepta ab immundo spiritu diu multumque torquebatur; donec per Dei gratiam in cospectu multitudinis tam perfecte curata est, ut deinceps incolumis & sanæ mentis, in Dei laudibus perseveraret, quæ prius frequenter hujusmodi incommodo laborare solebat.

* num. 13.

34. Hoc quidem gestum est sexta feria 14. Kalendarum Augustarum, Abbas vero circa honorem Sanctorum magnam gerens sollicitudinem, me & quosdam ex * Fratribus obviam misit, præcipiens ut ossa sanctorum Martyrum Januarii & Magni dimitterentur in monasteriolo, quod vocatur Holtz-Kircha, situm in provincia Waldsazi: ceterorum vero Sanctorum reliquiæ ad se ducerentur. Occurrimus autem eis in villa, quæ dicitur *Biscofesheim a*: ubi in Dei laudibus pernoctantes & excubias ducentes, altera die, quæ erat Do-

* al. quosdam Fratribus

a Ibi situm erat Biscofesheimense Partheneium, de quo actum est in Vita sanctæ Liobæ primæ loci Abbatissæ, in parte 2 Sæculi 3.

AN CHR. 856 4. Febr. Dominica, ad HolzKiricham cum sanctis reliquiis pervenimus: positoque in ecclesia juxta altare feretro, cum sacra Missarum sollemnia celebrarentur, mulier quædam a dæmonio curata est. Nam cum miserabiliter in conspectu populi cruciaretur; musca nigerrima & miræ magnitudinis ab ore ejus visa est avolare: post cujus egressum recepta mentis sanitate curata est.

35. Sequenti autem die, relictis ibi, ut præceptum erat, ossibus sanctorum Martyrum Januarii & Magni, atque in loculo, sicut allata fuerant, pone altare venerabiliter positis; cum ceteris sanctorum reliquiis profecti sumus, prosequentibus nos Fratribus & magna multitudine hominum regionis illius. Undique etiam ducebantur infirmi & variis passionibus affecti: inter quos puella quædam, nomine Selina, in ipso itinere quo gradiebamur, arrepta a dæmonio cucurrit, & morsu feretrum apprehendens, mox sanæ mentis effecta est: acceptoque sanctæ crucis vexillo, gaudens & laudans Deum, Sanctorum reliquias præcedebat.

36. Cumque venissemus ad Mœnum fluvium, Sanctimoniales de Monasterio, quod vocatur Zellinga *a*, cum crucibus & cereis egressæ nos susceperunt: ingressique cum sacro onere ecclesiam, ut populus qui nobiscum venerat, & jam tunc reverti volebat, locum haberet orandi ac vota solvendi; sexta hora diei sollemnia celebravimus: quibus expletis cum omni illa multitudine venimus ad navem. Erat etiam ex adverso in altera ripa fluminis turba non modica, adventum nostrum operiens. Nobis autem cum sacris ossibus navem adscendentibus, ecce ancilla quædam MAHTHILDÆ Abbatissæ Monasterii illius, nomine Liobsuind, morbo contracta vetusto, & humo ita adclinis, ut ad videndum cælum nequaquam se erigere valeret, venit reptans pedibus, manibus scammelis *b* innixis: cumque navem vellet adscendere, nec posset; unus ex nostris Fratribus, GOZMUNDUS nomine, elevatam posuit in navem: transpositis autem nobis & in litus alterum cum sacris ossibus egressis, mox mirum in modum per virtutem Dei & merita Sanctorum mulier ita curata est, ut sine cujuspiam adjutorio se erigeret, ac scammelis, quibus eatenus innitebatur, summitatem feretri tangeret. Stabat etiam adhuc innumerabilis multitudo promiscui sexus & ætatis ex utraque parte fluminis, inter quos erat Reginolfus quidam Presbyter HUMBERTI * Episcopi, qui adscenso editiore loco mulierem sanam populis in divina laude clamantibus ostendit, ut gesto miraculo multi testes, multi etiam Dei fierent laudatores. Sed & domina illius attestata est, ex multis annis eo morbo contractam illam & inutilem effectam, usque ad id temporis perseverasse, quo per Dei gratiam & Sanctorum ejus ab ejusmodi incommodo liberata est.

* V. num. 58.

37. Inde profecti cum divino adjutorio die tertia, hoc est 8. Kalend. Augusti, ad Monasterium pervenimus. Egressi autem Fratres cum crucibus atque cereis, occurrerunt nobis in clivo montis, qui vocatur *Hurodleichesberg*. Turba autem non modica ex accolis eremi, partim quidem nobiscum, partim vero obviam veniens illuc confluxerat. Substitimus paullulum, ut convenientibus spatium daretur orandi: & ecce mulier quædam, quæ erat ab annis decem & eo amplius clinica, portabatur: cumque perlata a portantibus feretrum tetigisset, continuo recepta omnium sanitate membrorum, gaudens & laudans Deum, remeavit ad propria. Fratres vero susceptas Sanctorum reliquias cum hymnis & laudibus in ecclesiam beati Bonifacii Martyris intulerunt, positasque cum loculo, sicut allatæ fuerant, juxta altare beatorum Apostolorum, die noctuque congrua veneratione frequentabant.

HoltzKirichæ quædam recondità.

38. His ita gestis, cum dies aliquanti transissent, vir venerabilis Hrabanus Abbas HUMBERTUM Wirziburgensis ecclesiæ Episcoporum invitavit ad Monasterium, quod HolzKiricha vocari jam supra dictum est: & quia ad ejus diœcesim locus pertinebat, cum illius auctoritate ossa sanctorum Martyrum Janua-

a Istud Monasterium, quod prope a Retzbachio vico situm erat, jam dudum intercidit, teste Brovvero in lib. 2. Antiquitatum Fuldensium cap. 10.

b Ita legendum, non *scabellis*, ut apud Bollandum. Scammela seu scammula sunt reptantium hominum fulcra, quibus manus innituntur.

Januarii & Magni venerabiliter ibi in arca saxea ad orientem altaris collocavit 8. Kal. Novembris: super quam ligneum erigens ædificium, auri argentique metallo pulcra varietate decoravit, scriptis in circuitu metricis versibus litteris deauratis, hoc modo: AN.CHR. 856 4. Febr.

Ecce viros istos, præclaros valde patronos,
Roma decus orbis miserat huc pariter:
Quos quoque HRABANUS *humilis susceperat Abbas,*
Præsule cum HUMBERTO *rite locavit & hic.*
Hic Magnus pausat Martyr, Januarius atque,
Officio insignes, atque sacris meritis:
Qui cum Pontifice Christo mucrone peremti
Levitæ, cælo reddiderant animas.

39. Igitur ex eo tempore, quo eorum sacræ reliquiæ ibi conditæ sunt, divina usque hodie populis præbentur beneficia. Per orationes enim & merita eorum debiles & infirmi curantur, & ab obsessis corporibus dæmones effugantur, ac desiderata fideliter orantibus vota præstantur. Ex quibus pauca miracula, quæ ab his qui præsentes erant, & ea se vidisse testati sunt, ad meam notitiam litteris denotata, breviter intimare curavi. Villa est ab eo Monasterio passibus mille distans ad meridiem, nomine Gundichenhus, ex qua mulier quædam nomine Adalburg, cum sedisset ad mensam cum marito suo, ut cibum caperet, subita contractione nervorum ita deriguit, ut unguibus in palmam defixis nequaquam digitum a digito potuisset explicare. Quod cernens ejus maritus, quanta potuit celeritate, prædictam ad Monasterium Presbyteris & Fratribus loci illius præsentavit, supplicans, ut pro sanitate illius divinam clementiam precarentur. Ducta est igitur ad memoriam Martyrum, Fratribusque vespertinum celebrantibus officium, & illa coram altari prostrata & orante, dextera ei manus restituta est: altera autem die, circa horam tertiam, recepta etiam sinistræ manus sanitate, cum gaudio remeavit ad propria. Miracula.

40. Altera quoque villa est etiam non longe ab eodem Monasterio, nomine Hohhus, in qua puella quædam, cum staret ad textrinum opus, subitaneo impetu spiritus maligni arrepta, manibusque contractis inutilis effecta est. Cumque per continuos tres dies ac tres noctes æstuans & vociferans, multa ignota quasi cognita loqueretur; sanctam GERDRUDAM *a* appellabat, aliorumque Sanctorum nomina proclamabat: inter cetera quoque adfirmabat, Luciam de cælis descendentem se admonere, ut ad sanctum Januarium Magnumque Martyres properaret, ajebatque se prædictos Sanctos videre, & usque ad locum, ubi requiescunt, nominatim exprimens, ire desiderabat. Quo cum fuisset a parentibus adducta, Presbyteris ac Monachis loci illius eadem ex ordine replicavit. Pater autem puellæ tres denarios super contractam filiæ suæ manum positos, dextera sua manum illius ad altare cum munere porrexit: quod cum factum fuisset, mox mirum in modum per orationes Sanctorum, in uno eodemque momento & denarii super altare ceciderunt, & puellæ integra mentis ac manus sanitas restituta est.

41. Erat etiam illis temporibus mulier quædam in villa, quæ dicitur *Erlabah*, distans a Monasterio leugis duodecim, quæ per decem annos continua immundi spiritus vexatione laborabat. Hanc parentes sui plena fide perduxerunt ad memoriam sanctorum Martyrum stante Eburhardo Presbytero juxta altare, ac Missas celebrante. Cumque pro ea fuisset oratum, subito immundum nescio quid ac fœtidum evomuit, pariterque cum vomitu egresso dæmonio curata, & sanæ mentis effecta est, factaque peccatorum suorum confessione, gaudens & laudans Deum reversa est ad domum suam. Confessio.

42. Vir quidam erat in regione illa, Freviricus nomine, de villa quæ vocatur

a Nimirum Carleburgi honoratam, de qua dictum est in Appendice ad Vitam S. Burchardi Wirtziburgensis Episcopi in fine Partis primæ Sæculi 3.

AN.CHR. 856 4. Febr.

catur Bettinga; cujus ancilla, vocabulo Gersuind, subito obmutuit, ac per 7. continuos dies muta permansit: octavo autem die ad memoriam Martyrum adducta, per merita eorum pristinæ restituta est sanitati. Nam cum in ecclesia publice Missarum agerentur sollemnia, & lectio legeretur Evangelii, stantibus omnibus juxta morem cum silentio & reverentia, illa repente quasi vi quadam acta erupit in vocem, & *Kyrie eleison* coram omni populo exclamavit, ac sic per virtutem Dei & merita sanctorum Martyrum recepta locutione domum reversa est.

Festi religio miraculo probata.

43. Dies erat natalitius sanctorum Martyrum Januarii & Magni: præceptum est omnibus ad jus Monasterii illius pertinentibus, viris ac mulieribus, ut ea die a rurali ac servili opere vacarent, diemque festum dicarent. Contigit in villa quadam, quæ a Schlavis * Christianis habitabatur, ut unus eorum, parvipendens honorem Sanctorum, cum suis exiret in agrum, metensque segetem, & messam congregaret in acervos, ceteris sollemnes ferias celebrantibus. Interea igitur aer densissimas crevit in nubes, & tempestas sæva exorta est, fulgura ventique vehementer undique ferebantur, coruscationes quoque valde terribiles, & fulgura discurrentia horrorem nimium mortalibus ingerebant: factumque grande miraculum, Domino discernente inter venerantes & festa Sanctorum ejus contemnentes. Omnes enim acervi frugum, quos miser ille ea die messos congesserat, cælesti igne consumti sunt, ceteris quos vel ipse, vel concives ejus pridie messuerant, inlæsis permanentibus: tantusque timor ex hoc omnes perculit in circuitu, ut deinceps festa Sanctorum summa colerent reverentia.

* al. Schavis

44. Contigit etiam in die sollemnitatis, ut puella quædam de villa Munbrunnosi, nomine Selina, filia Bernalahi, de quotidiana vexatione maligni spiritus tam perfecte sanaretur, ut ab ea die nequam spiritus numquam eam invaderet. Talibus quidem miraculis & aliis innumerabilibus, quæ brevitati studentes omittimus, Dominus noster JESUS-CHRISTUS declarare dignatus est merita Sanctorum suorum Januarii & Magni, quorum ossa ordine supradicto translata & condita esse constat. Ceterorum vero corpora Sanctorum, quæ vel eodem, quo isti, vel alio tempore adducta sunt, quo translata & condita sunt juxta fidem gestorum declarabo.

Templa & oratoria a Hrabano erecta.

45. Locus est a Monasterio Fuldensi decem & eo amplius leugis distans, ad Boream, nomine *Rathesthorph a*, a Monachis quidem habitatus, sed ad præfatum Monasterium eo tempore ad Hrabanum Abbatem pertinentibus: in quo pulcram & divinis officiis congruentem noviter exstruxit ecclesiam, quam picturis & diversorum varietate metallorum decenter ornavit, altaribus & crucibus auro argentoque paratis vasisque diversi generis, quæ divinus cultus exposcit, congruenter adhibitis. In quam cum auctoritate HUMBERTI, qui Herilolfum Presbyterum illuc vice sua miserat, ossa beatæ Cæciliæ Virginis, & sanctorum Martyrum Tiburtii & Valeriani intulit: atque in sarcophago saxeo post altare posuit, singulorum ossibus in loculis singulis seorsum conditis, erectamque desuper, ut ei moris erat, ligneam tumbam auro paravit & argento. Titulum quoque rei gestæ seriem declarantem, metrico carmine compositum, litteris deauratis in circuitu conscripsit, in hunc modum.

Postquam Rex Regum Christus super æthera celsa
Victor conscendit, arbiter omnipotens;
Servorum turbam hic liquit, plebemque fidelem:
Qui verbo & factis plurima lucra darent.
Inter quos isti, quorum hic membra quiescunt,

Vir-

a In litteris compositionis seu concordiæ, inter Wolfgerum Wirtziburgensem Episcopum & Ratgarium Abbatem Fuldensem initæ anno secundo Ludovici Augusti, fit mentio Monasterii *Ratestorf*, quod in diœcesi Wirtziburgensi, cujus postea Humbertus Episcopus, situm erat. Exstat charta de limitibus *Ratesdorf* apud Pistorium in Traditionibus Fuldensibus pag. 514. Meminit hujus cellæ Rabanus in præfatione expositionis super cantica ad Ludovicum Regem. *Nuper*, inquit, *quando ad vos in cellula Monasterii nostri, quæ vocatur* Ratestorf, *vocatus veni, & sermo fuit inter nos de Scripturis sacris, &c.*

Virtutum titulis eximii fuerant.
Hi pompam mundi spernentes, rite tenebant
Martyrii palmam virgineumque decus.
Germani ecce duo hic pausant, quos Virgo beata
Lucrata est Christo dogmate Cæcilia.
Valerianus adest unus, Tiburtius alter,
Nomine præclarus, clarior & meritis.
Has tres personas Romana ex arce meantes
Suscepit Hraban, Christe, tuus famulus,
Patronosque sibi exoptans fieri, arte magistra
Ornavit tumulum, condidit & titulum.

46. Ædificavit etiam ecclesiam valde conspicuam in monte excelso, 12. fere stadiis ad orientem a suo Monasterio distantem: quam cum ex præcepto OTGARII Archiepiscopi per REGINBALDUM Chorepiscopum ejus in honorem beatorum Apostolorum, Patriarcharum, Prophetarum, Martyrum, Confessorum atque Virginum, omniumque sanctorum spirituum cælestium fecisset consacrari, intulit in eam ossa sanctæ Felicitatis matris 7. filiorum Martyrum, & sanctæ Concordiæ; sanctarum quoque Virginum Basillæ, Emmerentianæ, Candidæ & Europiæ: quibus addidit ossa ac vestimenta sanctorum Aquilæ & Priscillæ, 5. *a* Kalend. Octobr. erectamque desuper, sicut & in ceteris fecerat, ligneam fabricam auro argentoque decoravit, scriptis ex utraque parte versibus, qui gestæ rei ordinem declararent, hoc modo.

Hic locus ecce tenet Sanctorum condita rite
Ossa, simul memorans, & pia facta colit.
Mater Felicitas, sancta & Concordia, nutrix
Hippolyti hic pausant, Candida & Eutropia.
Pauli itaque hospes Aquila hic, & Prisca quiescunt,
Eugenia hic virgo atque Basilla manent.
Virginis Agnetis hic conlactanea sistit,
Nempe Emerentiana, Martyr & ipsa sacra.

47. Transtulit quoque eadem die ossa beatæ Leubæ Virginis, cujus Vitam atque gesta brevi dudum libello comprehendi: & posuit ea in crypta ejusdem ecclesiæ post altare, in honorem sanctæ Dei Genitricis, sanctarumque Virginum Christi dedicatum, in arca saxea, quam etiam ligno circumdatam, auri argentique metallo decenter ornavit.

48. Seguenti autem die per manum prædicti Chorepiscopi collocavit reliquias sanctorum Episcoporum Cornelii, Callisti, Sixti, Sinicii, Nicasii & Felicis, Stactei quoque & Pamphili Presbyterorum, & sanctorum Martyrum Crispini & Crispiniani, Nerei & Achillei, Sebastiani quoque, Castuli & Romani, Papiæ & Mauri, atque Valeriani; sanctarumque Virginum Cæciliæ, Eugeniæ atque Anastasiæ Martyrum Christi in ecclesia beati Bonifacii Martyris, in loco quo prius sanctum corpus illius quiescebat. Ædificavit enim ibi turrem lapideam post altare, in cujus turris summitate media condidit prædictorum ossa Sanctorum, arcæ saxeæ diligenter inclusa: super quam culmen ligneum columnis quatuor sustentatum erigens, auro ornavit & argento: intra quod arcam oblongam quadrangulo schemate, factam posuit, quam etiam auro & argento atque lapidibus ornans, singulorum Sanctorum imaginibus decenter expressis decoravit, versusque quasi ex persona ejusdem arcæ prolatos in circuitu conscripsit, hoc modo.

Nomine quos noto locus hic & imagine signat,
Præclaros Christi ecce Dei famulos,

a Aliis 4. *Kal.* apud Brovverum 6. *Kal* in lib. 2. Antiquitatum Fuldensium cap. 12., ubi hæc inscriptio: *Anno Domini* 808. (lege 837.) *Indict.* 15., *dedicatum est hoc oratorium jussu Otgarii Archiepiscopi a Reginbaldo Chorepiscopo* 6 *Kal. Octob. in honorem beatorum Apostolorum, Patriarcharum, Prophetarum, Martyrum, Confessorum, atque Virginum, & sanctæ Felicitatis matris 7. filiorum*, &c. Sita est hæc ecclesia in monte sancti Petri adjacente Monasterio Fuldensi ad Orientem, infra num. 50

AN CHR. 856 4. Febr. *Qui corde in pavido rubuerunt sanguine sacro,*
Post Christo jam animas exposuere suas.

Sed & in turre subjecta versus conscripsit; quatuor quidem in uno latere, & quatuor in altero, elegiaco carmine, hoc modo compositos.

Martiribus Christi, quorum hic (sacra) ossa quiescunt,
HRABANUS *humilis condidit hunc titulum.*
Horum tu, Lector, si nescere nomina curas,
Arca superposita pandit & ipsa tibi.
Roma decus mundi, laus rerum, summa potestas
Hos jam Lectores Pontificesque habuit:
Cum quibus hic pausant sumti de partibus orbis
Virtute clari, Christe, tui famuli.

In reliquis vero duobus lateribus, asclepiadeo carmine hos versus conscripsit.

Felices nimium atque beati,
Quos Rex Christus ovans arce superna
Sanctis pro meritis collocat astris:
Vitam perpetuam reddit & illis.
Qui templum Domini gressibus intrant,
Hos nunc admoneo, corde benigno
Christum suppliciter ut prece poscant:
Quod cum Martyribus sidera præstet.

49. Aliorum autem Sanctorum reliquias de diversis partibus orbis plurimas congregavit, atque in oratoriis, quæ tempore sui regiminis numero 30. construxerat, & ab Episcopis in quorum diœcesi fuerant, dedicari fecerat, honorifice collocavit: de quorum locis & consecrationum auctoribus atque temporibus, Sanctorumque nominibus, quorum spoliis illustrantur; si vita comes & divinus favor adfuerit, locis opportunis scire volentibus declarabo.

Abbatis curam abdicat. 50. Cum igitur vir ille venerabilis Monasterium sibi commissum per annos 20. nobiliter rexisset; deposito curæ pastoralis pondere, ad ecclesiam, quam ad orientem Monasterii *a* in monte constructam esse supra * dixi, se contulit: ibique manens ac Deo serviens, cælesti philosophiæ vacabat. Erat enim in Scripturis a pueritia valde studiosus, & secundum donum sibi cælitus datum lectionem divinorum librorum plurimum adamavit, atque in his sæpius meditatus est. Unde etiam hortatu Fratrum suorum atque amicorum adgressus est scribere expositiones librorum divinorum, tam veteris quam novi Testamenti. Nam, ut ipse testatus est, primum scripsit anno ætatis suæ circiter trigesimo in laudem sanctæ Crucis duos libellos, hoc est unum metrico stilo, cum figuris mysticis, quæ in divinis libris longe ante prænotatæ sunt: ut in his manifestaretur Christi passio & redemtio nostra, in figura sanctæ Crucis esse prænuntiata: in quo etiam soluta oratione subjecta est uniuscujusque figuræ explanatio: & sic viginti octo, excepta superliminari pagina, videntur in ea contineri figuræ, simul cum expositionibus suis. Sequentem autem libellum ideo conficiendum putavit, quem etiam in viginti octo capitulis breviavit, ut locutionem metrici prioris libelli in eo lucidiorem faceret. Post hæc scripsit ad HEISTOLFUM Archiepiscopum de institutione Clericorum libros tres: in quibus de ecclesiasticis oridinibus, & officiis diversis, quæ in ecclesia geruntur, ratio demonstratur, & ordo discendi ac modus dicendi verbi Dei declaratur. Ad quem etiam scripsit tractatum super Evangelium Matthæi, consummans illum octo libris: cujus & ortatu fecit homilias diversas per totum annum, ad diversas festivitates. Et de variis vitiis atque virtutibus subjunxit sermones, ad prædicandum populo Dei.

* num. 46.

Studia & libri ejus.

51. Post

a Additur apud Bullandum *Sancti Petri*, quæ verba in aliis editis desunt: rectius foret, *in monte sancti Petri* Lege præmissa num. 46.

51. Post hæc rogatu Episcoporum, FRECHOLFI videlicet, FRIDURICHI & HUMBERTI, scripsit in Octoteuchum * commentariorum libros 29., hoc est in Genesim libros 4., in Exodum libros 4., in Leviticum libros 7., in Numeros libros 4., similiter & in Deuteronomium libros 4., in Jesu Nave libros 3. *, & in Judicium libros duos, in Ruth quoque librum unum. Fecit etiam, rogatu HILTWINI Abbatis, libros 4. in expositione libri Samuelis & Regum. Similiter LUDOVICO Imperatore hortante, in Paralipomenon edidit libros 4. Scripsit præterea expositionem in historiam Judit, librum unum: & in historiam Hester similiter librum unum; quos tradidit JUDITH Augustæ. Librum quoque Macchabæorum priorem, petente GEROLDO Archidiacono, libellis duobus explanavit, sequentem vero libello uno. Librum quoque, qui nuncupatur Sapientiæ, hortatu OTGARII Archiepiscopi in tribus libellis, prout potuit, enodavit: & librum Jesu filii Syrach, qui appellatur Ecclesiasticus, decem libris similiter elucidavit. In Hieremiam quoque Prophetam 20. libros expositionis juxta sensum majorum edidit. In epistolas quoque Pauli hortatu LUPI Diaconi collectaneum fecit, colligens de diversis opusculis sanctorum Patrum sententias eorum, & in ordinem disponens, in 30. libris illum determinavit.

AN.CHR. 856 4. Febr.

* Boll. Pentateuchum

* Boll 4

52. Sunt quoque alia opuscula ejus, quæ ad interrogata diversorum ei respondere necessarium fuit: quorum unum est de Coepiscoporum ordinatione: super quo ad DRUGONEM Archiepiscopum *a* scripsit librum unum. Ad NOTINGUM quoque Episcopum Veronensem, de præscientia ac prædestinatione Dei, de gratia & libero arbitrio scripsit librum unum: in quo, quid recte sentiendum esset, ostendit. Nam ad LUDOVICUM Imperatorem scripsit librum unum contra eos, qui oblationem secundum Regulam sancti Benedicti destruere volebant: cui & misit epistolam consolatoriam post calamitatem, quæ ei accidit ex parte filiorum suorum & Optimatum: in qua ex divinis testimoniis ostendit, quod falsum judicium non potest recte condemnare innocentem: in qua etiam novissime provocat eum ad indulgentiam in se commissorum. Postea hortatu ejusdem fecit collectarium unum de sententiis divinorum librorum, in quo primum testimoniis divinis probavit, observandum esse honorem parentum, & subjectionem potestati a Deo ordinatæ: deinde de diversis speciebus virtutum, & e contrario vitiorum, testimonia de auctoritate divina in eodem opere sunbjunxit, demonstrans qualiter cuicumque ordini in Ecclesia Deo militandum sit: quod opus 11. capitulis consummavit. Ad interrogata quidem BONOSI Abbatis respondendo, quomodo cognationis commistio declinanda sit, & magica ars devitanda, confecit librum unum. Scripsit quoque libellum ad OTGARIUM Archiepiscopum, in quo primum de pænitentia legitima & spe indulgentiæ; deinde diversa capitula de canonibus diversorum Conciliorum subjunxit, ad corrigenda hominum vitia & instituta religionis Christianæ roboranda. Præterea quoque MACARIO Monacho petente de computu confecit dialogum unum.

a Drogo erat Episcopus Mettensis, dictus Archiepiscopus ob pallii honorem & Vicarii apostolici dignitatem a Sergio Papa acceptam anno 844.

AN.CHR. 856 4. Febr.

ELOGIUM HISTORICUM

CAPUT I. Rabani nomina, patria, parentes, nativitatis tempus.

1. RAbanus, *patrio nomine sic dictus*, *aliud nomen* MAURUS *accepit ab Alcuino præceptore suo*, *uti ipse in præfatione commentariis Regum præfixa testis est*, *ubi ait*, *se in iis locis quæ per se exponit* , *ad marginem* prænotasse M. litteram Mauri nomen exprimentem : quod magister, *inquit*, meus beatæ memoriæ Albinus mihi indidit. *Nimirum isto ævo mos invaluerat apud litteratos viros in his partibus degentes*, *ut præter gentilitium nomen*, *quod plerumque sono duriusculum erat*, *aliud a Latinis aut Græcis*, *rarius ab Hebræis adsciscerent*, *politioris sermonis lenitatem affectantes*. *Hinc sancto Frichorio Hadrianus ; Biscopo* cognomen, *id est alterum nomen Benedictus : Willibrordo Clemens ; Winfrido Bonifacius ; Arnoni Saltzburgensi Episcopo Aquila ; Alcuino Albinus Flaccus ; Carolo Magno David ; Angilberto Homerus ; Riculfo Damœta ; Adalhardo Antonius ; Walæ Arsenius*, *& Hieremias ; Ratberto Paschasius ; Warino Corbeiæ novæ Abbati Placidius ; aliis alia vocabula supposita sunt*. *Hariulfi Chronographi Centulensis de sancto Frichorio agentis notanda sunt verba in lib.* 1. *cap.* 6. Alterius nomen, eo quod rictu linguæ barbaræ ineptum visum est, a prioribus mutatum vocatur, & scribitur HADRIANUS. *Adeo vero lenitatem hanc sectabantur illius temporis homines*, *ut ejusmodi popularia nomina*, *quasi barbara* , *pronuntiare fere non auderent*, *nisi petita venia lectorum*. *Huc spectat Servatus Lupus in præfatione ad librum de vita sancti Wigberti Abbatis*. Id autem a periti benevolentia lectoris obtinuerim, ut sicubi Latini sermonis lenitas hominum locorumve Germanicæ linguæ vernaculis asperatur; modice ferat: ac meminerit, non carmen me scribere, ubi poetica licentia nonnumquam nomina mutilantur, atque ad sonoritatem Romani diriguntur eloquii, vel penitus immutantur : sed historiam, quæ se obscurari colorum obliquitatibus renuit. *Hæc igitur causa est*, *ob quam Alcuinus Rabano cognomentum seu alterum nomen imposuit Mauro : quo nomine eum salutare solet in epistolis & poematiis ad illum scriptis*. *Qui sic duplici nomine affecti erant*, *alterutrum dumtaxat seorsim usurpabant*, *raro utrumque simul : idque aliis etiam observare mos erat : tametsi in epistola Humberti Wirtziburgensis episcopi ad Rabanum*, *Commentariis in Judicum & Ruth libros præmissam lego hanc inscriptionem :* Illustri viro meritoque insigni ac præstantissimo Patri HRABANO MAURO Humbertus : *quæ nominum conjunctio itidem in Lotharii Imperatoris epistola expositioni Ezechielis præposita invenitur : denique* agnomen *suum* Hrabanus *vocat in præfatione ad Matthæi Evangelium*. *Joannes Trithemius Rabanum passim cognominat* Magnentium *a Magnentiana familia*, *ex qua eum processisse credidit*. *Ex vetustis Scriptoribus nullus (quem sciam) hoc cognomen Rabano tribuit ante Ademarum Ecolismensem Monachum in Chronico ab annis sexcentis exarato*, *& Sigebertum ei supparem in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap.* 89., *ubi Rabanus*, *alio nomine* Maurus sive Magnetius *appellatur*. *Hrabanus*, *qui aliis Rabanus & Rhabanus* , *ita nomen suum pingere amat cum adspirata prævia* , *ut Hludovicus* , *Hlotharius*, *pro more illius ætatis*.

2. *Rabano patriam alii aliam pro studio quisque suo adfingunt*, *hi Angliam*, *Scotiam isti*. *Non vacat refellere istas nugas*. *Francum eum fuisse*, *id est in Francia orientali ortum*, *constat non quidem Fuldæ*, *sed Magontiæ*. *Audi Rabanum ipsum in Alcuini persona libros de Cruce suos offerentem Papæ*, *& sic de se loquentem* :

Ipse

Ipse quidem Francus genere est, atque incola silve
Bochoniæ, &c.

Fuldæ quippe, quod opidum in Bochonia situm est, Monachus erat; non tamen eo loci natus, sed in urbe Magontia, ut ipse canit in epitaphio suo:

Urbe quidem hac genitus sum, ac sacro fonte renatus:
In Fulda post hæc dogma sacrum didici.

Nec audiendi sunt, qui iuterpunctionem post vocabulum in Fulda *locant. Rabanus enim sepulturam suam dissignaverat Magontiæ in Monasterio sancti Albani: ac proinde verba illa,* Urbe quidem hac genitus sum, *de Magontia explicare oportet: & quidem sic explicavit vetus quidam Anonymus, cujus sententiam referemus infra num. 39.*

3. *Rabano parentes* RUTHARDUM Magnentiana familia satum, virum divitem & potentem, qui multo tempore sub Francorum Principibus strenue militaverit; *&* ALDEGUNDEM honestissimæ conversationis mulierem, *tribuit Joannes Trithemius. Sed qui lapsus est in loco nativitatis ejus designando, vereor ut ei tute credatur de nominibus & dignitate parentum: quorumnulla mentio apud antiquos. Verum tamen certum est, Rabanum inlustri genere ortum fuisse, ut qui* fratrem *habuit* TUTINUM, *virum cum primis nobilem, testante Rabano in ejus epitaphio; &* nepotem GUNDRAMNUM *Levitam, cellæ sancti Soli Præpositum, & Ludovici Germaniæ Regis Capellanum. Tutini epitaphium ejusmodi est:*

Hic jacet insignis vir nomine TUTIN humatus,
Complens communem sorte vocante diem.
Alta clarorum qui natus stirpe parentum,
More omni proceres æquiparavit avos.
Ingenio, probitate, fide, verbique decore,
Inter regales vixit honore viros.
Quem juvenem mediis cecidisse viriliter armis
Effecit domini gratia magna sui.
Frater Pontificis fuit ille celerrimus armis,
Qui huc germani detulit ossa sui.
Flecte genu palmasque leva, bone lector, & orans
Dic, precor, ambobus propitiare Deus.

Nam ut id de Rabano Pontifice, non de alio interpreter, facit, quod Pontificem non nominat, & quod pro ambobus *germanis postulat preces. Quod si cui non satis exploratum videatur, saltem concedat necesse est,* GUNDRAMNUM, *virum palatinum, Rabani fuisse nepotem. Hujus rei certum habemus auctorem, non solum Ermanricum ejus æqualem in libro de gestis sancti Soli; sed etiam Gundramnum ipsum, qui ut Ermanricum ad scribendam Soli Vitam adduceret,* domini Abbatis, patrui (*inquit*) mei, licentiam *defert. Quis iste Abbas fuerit, declarat Ermanricus in dictæ Vitæ cap. 6., nimirum Fuldensis Monasterii:* ubi Deo providente modo sanctissimus ac in omni arte peritissimus dominus Abba Rabanus perspicaciter fulget. Gundramnum Diaconum carissimum *suum* cellulæ sancti Soli æditum ac Regis Capellanum *Ermanricus ita loquentem inducit cap.* 10. Ego namque, Frater carissime, imperante domino meo Rege, ex obedientia patrui ac domini mei carissimi & Fratrum ejus qui cum eo cœnobialiter vivunt, hic, sum, ut cernis, in artissimum & sterilem locum deputatus minister. *Id de nullo alio inttelligi potest, quam de Rabano Abbate Fuldensis Monasterii, a quo pendebat cella sancti Soli. Pergit dicere Gundramnus.* Ad hæc & hoc mente sæpiuscule movet, quid in me boni dominus Rex potuisset nancisci, quod servitium meum dignatus est appetere, vel cur voluisset me a quietissima Cœnobii vita, quamvis hactenus non ligatum, in ea adducere; & in hæc asperrima montium juga statuere. *Nimirum prope cellam sancti Soli villa seu domus regia erat, ut patet ex consequentibus Gundramni verbis, cui villæ præfectus erat Gundramnus: qui & ingemiscit, se vi de Monasterio fuisse abla-*

AN.CHR. 856 4. Febr.

tum, & in palatinorum numero nuncupatum. *Alius porro mihi videtur Gundramnus iste a Gundramno, cujus, uti & Otdrudis ejus uxoris, epitaphium texuit Rabanus: cum primus Levita fuerit, alter conjugatus. Hæc de Rabani parentibus, quos claros fuisse ex jam dictis manifestum est.*

4. *Natalitium ejus diem & annum adseverantius definit Trithemius* quarto nonas Februarii, anno septingentesimo octogesimo octavo. *Diem nescio unde acceperit, annum propter prope attigit. Rabanus ad Diaconatus gradum promotus est anno Christi octingentesimo primo, ut inferius ostendam. Si Ecclesiæ veteres leges ac regulas hac in re servavit, tunc natus erat annos minimum viginti quinque. Hanc enim ætatem exigunt prisci canones, nisi dispensatio accessisset. Ergo in lucem editus est Rabanus anno fere* 776. *Certe libros duos de laudibus sanctæ Crucis scribere aggressus est ante annum* 810. *ubi* sex lustra, *id est triginta annos*, *implevit*.

II. Monastica professio & Diaconatus, studia sub ALCUINO, condiscipuli.

5. FUldæ Monachus a puero fuit, *teste Anonymo inferius adducendo: id quod etiam satis indicat in suo ipsius epitaphio: ubi consequenter post acceptum baptismum se Fuldæ* dogma sacrum, *id est vitæ christianæ & monasticæ leges, didicisse adfirmat. In pervetustis Annalibus Fuldensibus, qui in anno* 4. *imperii Ludovici Pii desinunt apud Lambecum in tomo* 2. *Cæsareæ Bibliothecæ*, Raban Diaconus factus *memoratur* anno 33. *regni Caroli Magni, id est anno Christi* 801.

6. *Adolescentem jam, & litteris utcumque imbutum, Ratgarius Fuldensis Abbas ab anno* 802. *in annos sexdecim*, Rabanum *una cum* Hattone Turonis direxit ad ALBINUM magistrum gratia liberales discendi artes, *ut ex pervetusto codice Fuldensi refert Brovverus in Notis ad Rabani poema* 13. *Ratgario id acceptum referre videtur ipse Rabanus in dicto poemate, in quo aliqui versus hoc loco veniunt observandi.*

Jam mihi concessit bonitas tua discere libros:
    Sed me paupertas suffocat ingenii.
Me quia quæcumque docuerunt ore magistri,
    Ne vaga mens perdat, cuncta dedi foliis.

Hinc Albinum seu Alcuinnm præceptorem suum in carmine libris de sancta Cruce præfixo inducit, pro se ita sancto Martino supplicantem:

Sancte Dei Præsul, meritis in sæcula vivens,
    Causam quam ferimus, suscipe mente pia.
Nempe ego cum fueram custos humilisque minister
    Istius ecclesiæ, dogmata sacra legens:
Hunc puerum docui divini famine verbi
    Ethicæ monitis & sophiæ studiis.
Ipse quidem Francus genere est, atque incola silvæ
    Boconiæ, huc missus discere verba Dei.
Abbas namque suus, Fuldensis rector ovilis,
    Illum huc direxit ad tua tecta, Pater:
Quo mecum legeret metri scholasticus artem,
    Scripturam & sacram rite pararet ovans.

His versibus deceptus est Trithemius & alii, ut dicerent, Rabanum Alcuino præceptorem litteris operam dedisse Romæ; rati hoc carmen, quod sancto Martino Turonensi Antistiti dirigitur, intelligendum esse de Pontifice Romano, deque Romana ecclesia, in qua litteras professus sit Alcuinus.

7. *Studiorum socios in Turonensi academia Rabanus habuit* HATTONEM *ex dictis, ejus postea in abbatiali dignitate successorem; &* HEMMONEM *seu* Haimonem, *dein Episcopum Halberstatensem: id enim colligitur ex præfatione operis de Universo Hemmoni dicati in hæc verba:* Memor sum boni studii tui, sancte

sancte Pater, quod habuisti in puerili atque juvenili ætate in litterarum exercitio & sacrarum litterarum meditatione, quando mecum legebas, non solum divinos libros & sanctorum Patrum super eos expositiones; sed etiam hujus mundi sapientium de rerum naturis sollertes inquisitiones, quas in liberalium artium descriptione & ceterarum rerum investigatione composuerunt. *Sodalem etiam habuit Samuelem, ut patebit ex num.* 10. *de aliis ejus sociis ariolari non lubet.* AN. CHR. 856 4. Febr.

III. Fuldensis scholæ regimen, celebritas, alii præceptores, Rabani discipuli, & successor in docendo.

8. TUronis *reversus, Fuldensibus præfectus est scholis, Ratgario Abbate, qui parum æquus in litteras ac litteratos fuit. Istam provinciam in se suscepit Rabanus, vivente etiam tunc Alcuino, qui in epistola* 55. benedicto sancti Benedicti puero Mauro, *id est Rabano, inscripta, eum* valere feliciter cum pueris suis *jubet. Itaque si Rabanus a Ratgario Abbate, quem anno* 802. *Fuldæ regimen iniisse constat, ad Alcuini scholam missus est; si etiam Alcuinus anno* 804. *mense Majo vivere desiit; Rabanus exiguo tempore Turonis Alcuinum præceptorem auscultavit.*

9. *Rabano litteras profitente, magna fuit celebritas Fuldensis academiæ, quæ omnium disciplinarum libris tum abundavit, & præclaros orbi Christiano doctores peperit. Quam ampla fuerit bibliothecæ Fuldensis supellex, docet nos Rabanus in carmine* 16. *ad Gerbohum Presbyterum, cui commissa erat, quem idcirco* clavipotentem Fratrem *appellat.*

Dicere quid possum de magna laude librorum,
Quos sub clave tenes, Frater amate, tua?
Quidquid ab arce Deus cæli direxit in orbem
Scripturæ sanctæ per pia verba viris;
Illic inveniens, quidquid sapientia mundi
Protulit in mundum temporibus variis.

10. *Non solus tamen in istis scholis docebat Rabanus, tametsi præcipuus magister erat. Adjutorem, sodalemque habuit* SAMUELEM, *postea Wormatiensem Episcopum, quem etiam sub Alcuino præceptore condiscipulum habuerat. Utrumque constat ex carmine* 21.

Quondam namque meum gaudebam te esse sodalem
Inter lectores, Frater amate, mihi.
Nunc quoque te gratulor retinere jura magistri,
Crescere virtute, patris habere locum.

Quibus versibus significat, Samuelem secum aliquando gessisse Magistri seu Lectoris officium, quod Episcopus creatus retinebat. Addit post duos versus, eidem etiam communem præceptorem fuisse Albinum.

Quod quondam docuit ALBINUS rite magister,
Hoc pectus teneat, hoc opus omne probet.

Cum Fuldensibus scholis præesset Rabanus, Gildas Hibernus ipsius rogatu librum de computo capitulis 99. *edidit, eidemque nuncupavit. Nuncupatoriam epistolam ex Cottoniana Bibliotheca vulgavit inter Hibernicas Usserius. Ea in epistola operis argumentum Gildas explicat, gratias agens Deo,* qui tibi, *inquit,* ejus amorem inspiravit, teque reddit suo fulgore decoratum, & proximis tuis profectuosum.

11. *Discipulos habuit permultos, in his* WALAFRIDUM STRABUM, SERVATUM LUPUM, RUDOLFUM *præmissæ Vitæ scriptorem, &* OTFRIDUM: *de quibus pauca hic adnotanda. Walafridus Strabus, qui postea fuit Augiæ Abbas, se ipse inter Rabani discipulos admunerat in carmine scripto* ad Hrabanum magistrum suum. *Lupus in epistola* 1. *scribit, se ab Aldrico Metropolitano suo directum fuisse* ad venerabilem Hrabanum, uti ab eo ingressum caperet divinarum scripturarum. *Eidem* reverentissimo Patri eximioque præceptori *suo in-*

AN.CHR. 856 4. Febr. *inscribit epistolam* 40. *qui vicissim Lupo post ejus ab se discessum dedicavit Collectarium in epistolas Pauli. Rudolfus Rabanum itidem* præceptorem *ac* magistrum suum *vocat in superiori Vita, & in Actis sanctæ Liobæ ab se descriptis. Otfridus vero Presbyter & Monachus Wissenburgensis apud Spiram Nemetum, in epistola Liudberto Maguntino Archiepiscopo scripta pro translatione ab se facta Evangeliorum in linguam Theotiscam:* Hunc igitur librum, *inquit*, vestræ sagaci prudentiæ probandum curavi transmittere: & quia a RABANO venerandæ memoriæ, digno vestræ sedis quondam Præsule, educata mea parvitas est; præsulatus vestri dignitati sapientiæque commendare curavi.

12. *Abbas factus vir sanctus curam docendi liberales artes aliis commisit, reservato sibi officio interpretandi Scripturas sacras: nam ad eum jam Abbatem missus est Lupus, uti ab eo præludia istius disciplinæ disceret, ex dictis. Eo Abbate humaniores litteras scholaribus tradidit* CANDIDUS *Monachus, cujus hæc verba sunt initio libelli, quem de vita Eigilis Abbatis composuit.* De cetero quoque notum facio tuæ caritati, quod anno præterito domnus Abbas Hrabanus cum illi querebar, quia non haberem quemquam mecum consociorum, cum quo in divina lectione disputando „ & legendo proficere potuissem; tale mihi responsum referebat: Exer„ ce, inquit, temetipsum legendo, & aliquid utilitatis adde dictando. „ Nam dum ego ibidem, ubi nunc ipse moraris, quondam commanerem; „ librum prosa & versibus in laudem sanctæ crucis divina gratia inspi„ rante incœpi. *Atqui istud opus aggressus est Rabanus, dum humaniores disciplinas doceret in schola Monasterii: in qua proinde Candidus tum, cum Eigilis Vitam scribebat, præceptoris obtinebat officium.*

IV. Sacerdotium, vexatio, iter Jerosolymitanum.

13. *ORdinis sacerdotalis gradum suscepit ab Haistulfo Archiepiscopo Moguntino: quod ipse testatur in epistola ad eumdem Haistulfum initio librorum de istitutione Clericorum, in hæc verba:* Tuo enim magisterio semper me libens subdam, a quo recordor me accepisse dignitatem ecclesiasticam, *id est sacerdotalem ordinationem. Scribebat hanc epistolam Rabanus anno* 819. *signato in versibus Haistulfo inscriptis in limine istorum librorum, quo anno facta est Fuldensis basilicæ dedicatio, cui Rabanus interfuit jam Presbyter, teste Candido in Vita sancti Eigilis. Atqui Haistulfus sedem Mogontiacensem anno* 815. *iniisse dicitur apud Serarium: ac proinde eodem fere anno ordinatus ab eo est Rabanus. Certe verbum* recordor, *quo usus est in præcitata epistola, anno* 819. *(ut dixi) Haistulfo directa; satis innuit jam aliquantum effluxisse temporis a sua ordinatione. Postea quam hæc observaveram, incidit in manus meas tomus secundus Bibliothecæ Lambecianæ, in quo veterrimi habentur Fuldenses Annales jam laudati, ubi de Rabani sacerdotio hæc lego:* Anno I. *Ludovici Pii* Hraban ordinatur ad Presbyterum 10. Kal. Januarii ab Heistolfo Archiepiscopo Mogontiacensi. *Ergo anno* 814. *desinente: quo proinde anno Heistulfus ecclesiæ Mogontiacensi jam præsidebat.*

14. *Inter ea motus & simultates excitantur in Monasterio Fuldensi, dira pestis, qua non semel afflicta est illa congregatio, primum quidem Sturmio Abbate, tum etiam (ut conjicio) regente Baugulfo, qui ob id regimine cessisse videtur: dein sub Ratgario, qui jussu Ludovici Augusti abjectus est; ac demum itidem sub Rabano, quem Monachorum suorum factio Abbatiæ nuntium remittere coegit. Sturmius, jubente Pippino, in exsilium missus est* ad magnum Cœnobium, quod dicitur Unnedica, *ut in ipsius Vita legitur Sæculo* 3. *Brovverus, primus Vitæ editor, suspectam habuit vocem* Unnedica: *ubi V. C. Hadrianus Valesius legendum putat* Gemedico Jumiege, *quod* Gemedicum, Gemeticum, & Gimeticum *vocant, situm in pago Rotomagensi ad*

ad Sequanam. Certe proclivis est mutatio litteræ G in V apud Teutones & Francos : adeo ut pro Gimedico *scriptum sit in Sturmii Actis* Vimedico, *cujus loco Brovverus legerit* Unnedico. *Itaque Sturmii exsilii locum esse Gemeticum indubitanter existimem. Et quidem iniqua fuit in Sturmium & Rabanum commotio Monachorum : in Ratgarium vero justa, moderata, & necessaria. Ratgarius quippe ubi primum iniit pastoralem curam, mox totum fere Monasterii disciplinæ Fuldensis statum pervertit, aliorum Monasteriorum, nedum sui, mores reprehendens,* quasi regulariter non viverent. *Monachos suos rebus necessariis spoliatos ad laborem manuum assiduum adigebat, abrogatis solitis precibus, frequenti Missarum celebratione, & festis diebus non paucis. Hinc querelæ apud Carolum Magnum depositæ a Monachis, quorum supplicem hac de re libellum retuli post Vitam sancti Eigilis Abbatis Fuldensis. Caroli jussu repressa Ratgarii severitas, eo mortuo rursus fervere, ad laborem plusquam servilem suos adigere, eisque libros & studiorum usum interdicere. Hi precibus primum apud ipsum rem agunt, ad genua procumbentes supplicant, ut mitius cum eis agatur. Rabanus ipse, cui librorum parva supellex ademta fuerat, durum & ferocem Abbatis animum delinire tentat his versibus.* AN. CHR. 856 4. Febr.

Te, Pater alme virum, Monachorum atque optime Pastor,
    Invoco propitium ipse tuus famulus:
Ut tua nunc pietas miserum me exaudiat alma,
    Ad te clamantem, Rector ubique pius.
Jam mihi concessit bonitas tua discere libros:
    Sed me paupertas suffocat ingenii.
Me quia quæcumque docuerunt ore magistri,
    Ne vaga mens perdat, cuncta dedi foliis.
Hinc quoque nunc constant glossæ, parvique libelli,
    Quos precor indigno reddere præcipias.
Servi quidquid habent, dominorum jure tenetur.
    Sic ergo quæ scripsi, omnia jure tenes.
Nec mihi ceu propria petulans hæc vindico scripta:
    Defero sed vestro omnia judicio.
Seu mihi hæc tribuas, seu non; tamen Omnipotentis
    Divinitas semper det tibi cuncta bona:
Certamenque bonum cursu consummet honesto,
    Cum Christo ut maneas semper in arce poli.

Movisset ferreum pectus tam justa, tamque modesta oratio : at saxo cantum est. Hinc malum ingens, secessio & exsilia Monachorum, & solitudo in solitudine ipsa. Lugubrem hunc Fuldæ statum patheticōs describit Rabanus in carmine 30. ad quemdam Fuldensem Monachum exsulantem : quod non ab re erit huc referre, ut Pastores demum intelligant, quantum malum pariat immoderata severitas.

    Currens charta procul nuntia porta
Dilecto gravia munera Fratri,
Quæ infausta tulerat temporis hora.
    Quem dudum eripuit sorte nefanda
Sons, fraus atque dolor, & labor ingens
Longas compulerat quærere terras.
    Pars ablata fuit, parsque remansit:
Cum divisus homo (pro dolor) unus
Est voto atque anima corpore bino.
    Postquam tu unanimis Frater abisti,
Ast mox per varios torsus ubique
Sum casus, odiis læsus & atris.
    Sed nunc . . . doleo pectore tristi
Multum posse malum heu generale,

AN. CHR. 856 4. Febr.

Quam soli mihimet condere damnum.
Ex quo seditio noxia dudum
Inter nos orta est, nemo valebat
Lenire hanc precibus, nec dare finem.
Crescens sed nimium tempore multo,
Aucta est perque dies sorte maligna,
Vastavit populum Patris ob iram.
Durescit qui animo & cedere nescit,
Trux deturbat oves, cæde cruentat:
Nullius miseret, sævit in omnes.
His commota malis turba reliquit
Antiquum stabulum: fit peregrina.
Læsis una salus pergere longa * est.
Venit summa dies, tempus amarum,
Quando extrema pati turba coacta est,
Et convicta malis linquere sedes.
Cuncti conveniunt undique Fratres,
Queis mens una fuit, parque voluntas,
Immitem ut precibus flectere certent.
Duratus qui animo spreverat * omnes,
Irritans populum * pellit ab æde,
Desperare dedit Patris amorem.
Diverso inter ea mœnia luctu
Miscentur: resonant cymbala cumque,
Et signum ecclesiæ convocat omnes.
Accurrunt tumulo Martyris almi,
Flet mista senibus plebs juniorum,
Ex imo gemitus pectore ducunt,
Expanduntque manus cum prece fusa.

* l. longe

* pro sprevit

* Monachos

Sic desinit mutilus codex, ex quo satis hujus tragœdiæ finem discimus. Delata res est ad Ludovicum Augustum, qui Monachis Fuldensibus facultatem dedit eligendi alium Abbatem. Mox abjecto Ratgario electus est anno 817. *Eigil Abbas, ut in ejus Vita superius dictum est. Eo Abbate rediit optata serenitas, collecti denuo in unum Monachi regularem disciplinam & studiorum usum revocarunt Rabano maxime præceptore.*

15. *Per eam Ratgarii tempestatem accidisse arbitror, ut Rabanus loco cedere compulsus abierit in loca sancta: cujus peregrinationis hactenus ignoratæ meminit ipse in mss. commentariis libri Josuæ cap.* 11. *versu* 8. *ubi de Sidone agit.* Ego quidem, *inquit*, cum in locis Sidonis aliquotiens demoratus sim, numquam comperi duas esse Sidonas, unam magnam & aliam parvam, quantum ad terrenum pertinet locum. *Neque enim iter istud revocari potest ad tempus intermissi regiminis abbatialis: siquidem hos commentarios nuncupavit Fridurico Trajecti ad Rhenum Episcopo, qui anno* 834. *cæsus est, ante annos octo, quam Rabanus regimen abdicaret.*

V. Abbatis munus, res gestæ, regiminis abdicatio.

16. E*igili Abbati ita, ut dixi, instituto, ac post quinquennium mortuo, successit Rabanus anno* 822. *mense Augusto vel Septembri, ut colligo ex duabus chartis a Pistorio editis, quarum una Eigile Abbate data est* 6. Nonas Augusti *pag.* 528. *alia Hrabano*, mense Octobri, 5. Kalendas Novembris *pag.* 533. *utraque* Ludovici Imperatoris anno nono.

17. *Præclaras res a tanto Abbate gestas explicare omnes difficile est. Ab eo siquidem sarta tecta viguit monastica disciplina; aucta præter modum Cœnobii existimatio & fama, uti & Monachorum religio; plurimum temporalis commodi adjectum; litterarum studia mirifice exculta; Regum & Imperatorum, quibus gra-*

gratissimus & acceptissimus semper fuit, conciliata benevolentia; & (quod prius dixisse debueram) basilicis, sacris aris, ac Sanctorum reliquiis cultus amplificatus. Audiendus hoc loco Trithemius. Sub ejus regimine Monasterium Fuldense rebus atque personis crevit quotidie, & fama sanctitatis Monachorum ejus per totum se regnum Francorum diffudit: præcipue tamen Abbatis Hrabani opinio doctrinæ & sanctimoniæ in ore fuit omnium celebris & gloriosa, non solum apud Germaniæ Francos, sed apud Gallicanos quoque & Italos: cujus viri fama Reges & Principes, Episcopos & Doctores quoslibet, etiam longius distantes, in ejus venerationem permovit. Ex omni regno Francorum, quod tunc erat unum, Germanis & Gallis, ad audiendum illum certatim confluebant viri multarum facultatum periti; & se fore beatos existimabant, qui ad ejus fuissent familiaritatem admissi. Multi quoque Principes, nobiles & cives Hrabani magisterio filios suos commiserunt imbuendos, variis atque magnificis præceptorem donis & muneribus honorantes: quos ille tanta sedulitate docuit, qua major excogitari vix potuisset.

AN CHR. 856 4. Febr.

18. *Quid in Sanctorum reliquias & loca sacra præstitum ab eo sit, abunde nos docuit superius Rudolfus, nisi quod omisit, jacta per eum fuisse fundamenta Hersfeldensis ecclesiæ, teste Lamberto hujus loci Monacho, cujus hæc verba:* Anno 831. Brun & Raban Abbates fundamentum Ecclesiæ sancti Wigberti foderunt 6. Idus Julii, feria secunda: *quam Rabanus post Bruni mortem absolvit, & anno* 850. *dedicavit: cujus rei memoriam versibus testatam reliquit.*

19. *Fuerunt eo tempore, Meginfrido apud Trithemium testante, in Cœnobio Fuldensi* Monachi centum quinquaginta, *quos ille non minus virtutibus, quam litterarum studiis informabat. Famam ejus doctrinæ probat factum Lupi, qui jam vir, magnis rebus occupatus, excultusque litteris, Rabani tamen disciplinæ erudiendum se submisit paullo ante concessam sibi Ferrariensis Monasterii administrationem, ut patet ex ipsius epistola* 5. *Idem jam Abbas præceptori gratias agit epistola* 40. *Quid rei egerit in Fuldensi academia sub Rabano, declarat ipse in epistola sequenti ad Immonem Episcopum Noviomagensem.* Cur autem vobis significari petieritis, quos libros in Germania scripserim, vel legerim; demiratus sum, nec satis causam comprehendere potui, nisi forte mei experimentum argute capere voluistis propositis duabus rebus: quarum altera, si cessissem, videri poterat ostentationis; altera imprudentiæ puerilis. Itaque simpliciter vobis aperio, principem operam me illic destinasse lectioni; & ad oblivionis remedium & eruditionis augmentum libros pauculos paravisse: nec Germanicæ linguæ captum amore, ut ineptissime quidam jactaverunt, sarcinam subiisse tanti tamque diuturni laboris.

20. *Inter ea, Ludovici Augusti filiis in patrem conspirantibus, tam prudenter & religiose se gessit Rabanus, ut & patris & filiorum benevolentiam sibi retinuerit, fueritque apud eos sequester concordiæ & pacis, edito libro* de reverentia filiorum erga patres, & subditorum erga Reges: *in cujus fine Ludovicum Imperatorem ad indulgendum filio & aliis hortatur.*

21. *Quid rei familiaris Cœnobio Fuldensi per eum accesserit, testes sunt litteræ donationum a Pistorio & Brovvero editæ. Observatione digna est Eginhardi epistola* 16. reverentissimo Christi famulo Hrabano venerabili Abbati *inscripta, qua Gundhartum quemdam ejus hominem a militari illius anni expeditione excusatum haberi rogat. Fuldense quippe Cœnobium erat ex illorum numero, qui Regi dona & militiam (sic ajunt) debebant. Ad hæc egregium a Gregorio Papa quarto diploma obtinuisse dicitur, quo Pontifex sex privilegia „ Fuldensibus concedit:* 1. *confirmat Monasterii patrimonium:* 11. *assignat „ Rabano ejusque successoribus domicilium Romæ, puta Monasterium sancti An- „ dreæ, dictum Exavilum, juxta ecclesiam sanctæ Mariæ ad præsepe.* 3. *ve- „ tat cujusvis ordinis Antistibus, ne sacrificent in Fuldensis basilicæ ara primaria:*

AN CHR. 856 4. Febr. „ *maria: 4. concedit prædicandi facultatem, proedriam & primatum sedendi in publicis consessibus, ante omnes Galliæ & Germaniæ Abbates: 5. usum dalmaticæ, caligarum & sandaliorum: 6. ut Fuldensis Antistes nonnisi ab apostolica Sede benedicatur aut confirmetur. Idibus Maji per manus Benedicti Notarii & Scriniarii Indict. 14. id est anno 836. quod diploma Gretserus ex Viennensi bibliotheca publicavit, teste Brouvero in relectionibus* ad Antiquitates Fuldenses: *quod diploma, inquit, si genuinum est, magna Rabano ornamenta conciliat.*

22. *His addit Trithemius, Rabanum in pauperes, non sine suorum obloquio, liberalem fuisse; & in refrigerium defunctorum eleemosynas dare solitum: quas cum Adelhardus Monachus, homo Francus, nimisquam avarus domesticæ rei dispensator, aliquando fraudasset; egregie castigatum cælitus fuisse anno 837. Id cum legi, venit in mentem illius* Adalhardi inclusi, *cujus epitaphium exstat in poematiis Rabani. Quod vero subdit Trithemius, eum data lege removisse feminas ab ingressu Fuldensis Ecclesiæ; id ab initio cautum eo in loco*, ex quo a Monachis habitari cœptus est, *auctor est Rudolfus in libro de vita sanctæ Liobæ Abbatissæ. Quiddam nihilo minus notandum est in his Trithemii verbis.* Fecit & aliam valde necessariam constitutionem beatus Rabanus, quæ (ut fertur) usque in præsentem diem in Monasterio servatur. Sciens enim quam sit Monachis frequens conspectus mulierum periculosus, illis maxime, qui juniores ætate in timore Domini adhuc minus exercitatos habent sensus; de consilio duodecim seniorum cunctis perpetuo mulieribus ad Monasterium interdixit accessum: quæ sancta constitutio ut robur obtineret perpetuum, transitum femineo sexui per aquilonarem urbis portam, extra quam situm est Monasterium, perpetua sanctione prohibuit & negavit: *quod forsan de priscæ consuetudinis confirmatione intelligendum est. Ceterum quod ait Trithemius, istum morem ad suum usque tempus servatum fuisse; excipias festum sancti Bonifacii & quasdam alios festos dies, in quibus feminis patebat ingressus ecclesiæ de concessu Pontificis Romani: tametsi observatum a majoribus est, prima vice qua patuit, ecclesiam postridie de cælo tactam conflagrasse, ut dictum est ad Vitam sancti Sturmii Abbatis.*

23. *Quod superest, Rabanus Abbas anno 838. Hirsaugiam misit coloniam Monachorum, qui Cœnobium ab Erlafrido Comite instructum incolerent, præposito eis discipulo suo Liutberto Abbate, uti Trithemius in historia Hirsaugiensi fusius docet.*

24. Anno 842. *inquit Lambertus Scafnaburgensis*, Liutharius expulsus est regno, & Raban Abbas de Monasterio, *cum illud* per annos viginti nobiliter rexisset, *ex Rudolfo. Id factum dissensione Monachorum Trithemius ex Meginfrido tradit.* Anno nativitatis ejus quinquagesimo septimo, ut Meginfridus Fuldæ postea Monachus est auctor, facta est inter eum & Monachos ejus sollicitante diabolo gravis quædam & nociva dissensio, cujus tamen causam non expressit: quam Ludovicus Germanorum Rex, frater Lotharii Imperatoris ac Regis Italiæ, filius Ludovici primi, missis ad Fuldam nuntiis Hrabanum ad se vocavit Abbatem, & Monachorum temeritatem regali auctoritate compescuit, venientemque cum honore suscepit, & biennio ferme secum in curia regali detinuit. Interea Monachi Fuldenses pœnitentia ducti, Oratores miserunt ad Regem, humili supplicatione rogantes, ut ablatum sibi redonaret Abbatem: quod tamen facere propter causam rationabilem & Abbas ipse renuit, & Rex admittere nullatenus consensit. Mansit ergo in aula regia beatus Abbas Hrabanus biennio, usque ad Otgarii Archiepiscopi Moguntini, Monachis interim lamentantibus. *Hic duplex erratum, & quod Rabanus biennio in aula mansisse post dimissam præfecturam; & quod exacto illo biennio sedi Moguntinæ admotus dicitur. Nam toto fere quinquennio privatus in cella remota deguit, ab anno scilicet 842. ad 47. quo successit Otgario. Rem melius distin-*

stinguunt Abbatum Fuldensium acta vetera a Brovvero citata in libro 4. *Antiquitatum Fuldensium*. Hrabanus postquam ecclesiam Fuldensem per viginti annos egregie rexisset, relicta quam habuit potestate ultra Rhenum fluvium in regnum Lotharii se contulit: post quem quidam de Fratribus Monasterii, si quo modo eum revocare possent, mittuntur. Illo vero renuente, Hattonem super se Abbatem constituerunt: Hrabanus autem post dies paucos ad Monasterium veniens, cum concordia Abbatis & Fratrum ejus ad orientalem plagam Monasterii montanus efficitur: *id est reclusus cella, quæ in monte sancti Petri sita est, duodecim fere stadiis a Monasterio: ubi* Deo serviens, *inquit Rudolfus*, cælesti sapientiæ vacabat: *De hoc secessu explicanda est Lotharii Augusti epistola Hrabano inscripta initio commentarii in Ezechielem*. Placet, inquam, tua habitatio nobis, si creditur ab omni jactantia aliena. Plus enim interiorem hominem rustica montium solitudo, quam regalis urbium pulcritudo delectat, ubi nulla liventis invidia tranquillum pectus hilari mentitur intuitu, nec fucati sermonis adumbrata blanditiis artifici scelere mutua fabricatur astutia. *Data est hæc epistola eo tempore, quo bellorum tumultus Lotharium & fratres ejus de regno disceptantes agitabat, ut initio epistolæ Lotharius significat. Tempus dimissi regiminis vir magnæ eruditionis Stephanus Baluzius recte statuit in Notis ad Lupi epistolam* 40. *tum ex anno* 822. *quo initam a Rabano dignitatem abbatialem docent Annales Fuldenses; tum ex spatio viginti annorum regimis, quos ipsi Rudolfus adsignat usque ad depositionem curæ pastoralis. Repugnare tamen videtur vetus Abbatum Fuldensium catalogus manu descriptus, citatus a Brovvero in Notis ad Rabani poema* 28. *quo in catalogo* HATTO, Bonosus dictus, *Rabani successor*, suscepisse gubernaculum Abbatiæ anno Domini 841. *perhibetur: quod interpretandum puto de fine anni* 841. *secundum veterem calculum, at de initio anni* 842. *secundum novum. Rabanus enim Eigili successit sub finem anni* 822. *id est, mense Septembri, ex dictis: dignitate cessit*, cum Monasterium rexisset per annos viginti, *teste Rudolfo: ac proinde ejus abdicatio contigit initio anni* 842. *quod nonnulli ad præcedentis anni finem referebant. Hunc calculum prævalide firmat Lupi epistola* 41. *ubi ait, se sospitem reversum ex Germania, seu ex Fuldensi academia, perculsum fuisse nuntio mortis Aldrici Senonensis Episcopi nutritoris sui, quem sub finem anni* 840. *nimirum* 6. *Idus Octobris obiisse superius in ejus Vita ostendi. Atqui Rabanus tum, cum Lupus ab eo discessit, Abbatis munus abdicaverat, ut intelligitur ex Lupi epistola* 40. *ad ipsum, in qua jam in Galliam reversus scribit se audivisse, Rabanum deposuisse sarcinam administrationis: ac proinde id contigit solum initio anni* 842. *quo tempore Lotharius cum fratribus suis de regno armis disceptabant, ut dictum est supra. Huc accedunt quædam chartæ donationum apud Pistorium pag.* 484. & 558. *quarum una Hrabano Abbati facta dicitur* anno secundo Ludharii gloriosissimi Regis Francorum, quarto Nonas Aprilis, *id est anno* 842. *alia Hattoni Abbati* quarto Nonas Aprilis anno tertio Ludovici Regis orientalium Francorum, *id est anno insequenti. Quæ fuerit hujus abdicationis causa, sibi renuntiari optat Lupus in dicta epistola* 40. *his verbis:* Ceterum audivi sarcinam administrationis vestræ vos deposuisse, & rebus divinis solummodo nunc esse intentos: Hattoni vero nostro curam sudoris plenam reliquisse: cujus rei ordinem simulque alia, quæcumque videbuntur, beatitudini vestræ litteris optabo cognoscere. *Verum quid Lupo rescriptum hac de re sit, ignoramus*.

25. *Hujus vacationis tempore vir pius totum se contulit ad studia sacrarum litterarum: tumque opus suum* de Universo *dedicavit Hemmoni Episcopo Halberstatensi, ad quem hæc verba facit in epistola nuncupatoria:* Postquam me divina providentia ab exteriorum negotiorum cura absolvit, teque in pastoralis curæ officium sublimavit; cogitabam, quid tuæ sanctitati gratum & utile in scribendo conficere possem: *Præter ea* anno 844. *ut tradunt*

AN.CHR. 856 4. Febr.

AN.CHR. 856 4. Febr. *dunt Annales Fuldenses*, Hrabanus sophista, *id est sapiens*, & sui temporis poetarum nulli secundus, librum quem de laude sanctæ crucis Christi figurarum varietate distinctum difficili & mirando poemate composuit, per Aschricum & Hruodbertum Monachos monasterii Fuldensis Sergio Papæ sancto Petro offerendum transmisit. *De reliquis ejus operibus per id tempus editis postea dicemus. In his commentarios suos in Sapientiam & in Ecclesiasticum cum libro pœnitentiali nuncupavit Otgario Mogontiacensi Antistiti, decessori suo: de quo explicanda est Cleri Moguntini epistola reclamatoria apud Chesnium edita tomo 2. Historiæ Francorum: ubi Otgarii seu Otgeri reditum in sedem suam ab Ludovico Imperatore flagitant Mogontiacenses* propter nimiam necessitatem, quæ quotidie in ipsa parochia grassabatur, absente diu & procul versante suo Pastore. *Id autem propterea noto, quod nullam ejus rei mentionem facit Serarius in Historia Moguntiaca. Is est Otgarius, cui Rabanus pro ordinatione Werdrici Diaconi scripsit, probante Eginhardi epistola 4.*

Chesnii to. 2. p. 725.

VI. Archiepiscopalis dignitas, Archiepiscopi gesta.

26. ANNO 847. *habent Annales Fuldenses*, Otgarius Mogontiacensis Episcopus 11. Kal. Maji obiit: in cujus locum Hrabanus ordinatus est 5. Kal. Julii. *Hic scrupulum movet Petrus Franciscus Chiffletius, eruditus Presbyter Societatis* JESU, *qui in Præfatione ad librum contra Judæos, sub Rabani nomine ab se vulgatum, censet Rabani ordinationem factam esse anno præcedente, nimirum tum propter diem dominicam, in qua Episcoporum ordinatione fieri debent ex antiquo more, eo anno in* 5. *Kal. Julii incidentem: tum propter spatium novem annorum regiminis cum uno mense & diebus quatuor, qui Rabano tribuuntur in prædictis Annalibus, ubi mors ejus refertur ad annum* 856. *pridie Nonas Februarii: nam a* 5. *Kal. Julii anni* 847. *ad hunc annum non reperiri integrum novennium. Quapropter existimat, annum* 847. *in istis Annalibus computari secundum veterem calculum, qui annus sit præcedens secundum novum. Et quidem proba est utraque Chiffletii ratio: sed nodi utriusque solutio aliunde repetenda. Mensis enim Junius, in cujus die* 5. *Kal. Julii ordinatio Rabani facta dicitur, trahi non potest in diversos annos pro diverso calculo; sed tantum tres menses primi æræ nostræ vulgaris: neque præcedit vetus computandi ratio, sed Dionysiana & nostra nova. Sic Januarius, Februarius, & Martius ad Pascha usque pertinent ad finem anni* 847. *secundum vetus computum; ad initium vero anni insequentis secundum Dionysianum, quod annos inchoat a Christi nativitate; & secundum nostrum novum, quod a mense Januario. Scio alicubi variasse hunc usum, ita ut menses novem, ab Annuntiatione seu a mense Martio ad Natale Domini, uno anno præverterint aliquando eum calculum, qui annos computabat a Nativitate, non ab Incarnatione; eumque morem teste Covarruvia obtinuisse apud Pisanos. At rarissimus fuit iste computandi modus. Proinde, ut dixi, hujusce nodi a Chiffletio propositi solutio repetenda est aliunde. Negari certe non potest, quin Episcoporum ordinationes pro veteri more fieri solitæ sint die dominica; sed non semper: nam sancti Willibrordus & Bonifacius ordinati sunt Romæ, hic pridie Kal. Decembris anni* 723. *qui dies tum in feriam tertiam incidit; ille anno* 696. *die sanctæ Cæciliæ, qui in feriam quartam. Existimo tamen Rabani ordinationem contigisse die dominica: sed quia testantibus Annalibus Fuldensibus, Franco-Saxonicis, & Hermanno Monacho facta est anno* 747. *fatendum est mendum irrepsisse in diem apud Annales Fuldenses, & pro* 5. Kal. Julii *reponendum esse* 6. Kal. Julii, *uti legit Trithemius. Quamquam Franco-Saxonici Annales mss. optimæ notæ, qui cetera hoc loco cum Fuldensibus conveniunt, Rabani ordinationem reponunt* 8. Kal. Julii, *id est die natali sancti Joannis Baptistæ: qua die ob festi celebritatem, tametsi dominica non erat, Rabani ordinatio facile fieri potuit.*

potuit. Aliud Chiffletii momentum inferius diluendum est, ubi Rabani annos pontificatus expendemus. Interim moneo, librum seu epistolam contra Judæos, sub nomine Rabani vulgatam, ex qua præcipuum sententiæ suæ de anno ordinati Rabani fundamentum depromsit Chiffletius, non esse huic Pontifici tribuendam, sed Amoloni, ut postea demonstrabo. Nunc res a Rabano Archiepiscopo gestæ paucis explicandæ sunt. AN.CHR. 856 4. Febr.

27. *Eodem ordinationis suæ anno, ex prædictis Annalibus,* jubente Hludovvico Rege apud Mogontiacum Synodum habuit circa Kal. Octobris, *nimirum in Monasterio sancti Albani. Occasio hujus Synodi eadem fuit, quæ Meldensis Concilii, ut Baronius observavit. Cum enim a laicis bona ecclesiarum jura pariter & personæ invaderentur, deque his frequentes apud Regem querelæ deponerentur; ipse, ut his malis mederetur, satis egit ut ejusmodi provinciale Concilium colligeretur,* cui Archiepiscopus Rabanus, vir doctrina valde insignis, præesse deberet, quem sciret probitate atque scientia nulli secundum, *inquit Baronius. Quot vero Episcopi interfuerint, quæve definierint; docet Rabani synodalis epistola ad Ludovicum Regem missa cum capitulis ibidem constitutis, quæ exstant in collectione Conciliorum. In ea epistola considerandа sunt hæc verba:* Decrevimus ut singulis parochiis per Episcopos & Clericos, per Abbates & Monachos oratio pro vobis, & pro vestra conjuge, simulque prole nobilissima fieret: cujus orationis summa est, Missarum tria millia & quingentæ, & psalteriorum mille septingenta: *& infra.* Tunc vero confidentes in claustro sancti Albani Martyris, secundum morem illum, quo priscis temporibus sub Carolo Imperatore Hildebaldus & Ricolfus cum ceteris Episcopis & Abbatibus illuc convenientibus fecerunt, cœpimus in Dei nomine, communi consensu & voluntate, tractare pariter de statu veræ religionis, atque utilitate & profectu christianæ plebis. Convenit inter nos de nostro communi collegio Clericorum & Monachorum facere duas turmas, sicut & fecimus: ita ut in una turma considerent Episcopi cum Notariis .·. in alia vero turma sederent Abbates & probati Monachi, Regulam sancti BENEDICTI legentes atque tractantes diligenter, qualiter Monachorum vitam in meliorem statum atque augmentum per Dei gratiam perducere possent: & ubicumque per negligentiam atque desidiam Rectorum regularis ordo dilapsus fuisset, rursum secundum normam sancti BENEDICTI restitueretur. *In illa etiam Synodo ventilata est causa cujusdam* pseudoprophetissæ de Alamannæ partibus, nomine Thiotæ, quæ Salomonis Episcopi *Constantiensis* parochiam suis vaticiniis non minime turbaverat, adferendo certum consummationis sæculi diem, aliaque perplura divinitus sibi revelata. Hæc in presentiam Episcoporum apud sanctum Albanum adducta, publicis cæsa flagellis, ministerium prædicationis quod inrationabiliter arripuit, cum dedecore amisit, *ut fusius legitur in jam dictis Annalibus, ex quibus etiam subjecta eruimus.*

28. Anno 848. *Hludovvicus Germaniæ Rex* homines Hrabani Episcopi adversus dominum suum conspirantes, publice convictos cum eo pacificavit apud Mogontiacum. GOTESCALCUS quoque quidam Presbyter, *Monachus Cœnobii Orbacensis sub parochia & ditione Archiepiscopi Remensis, sed diœcesis Suessionensis,* de prædestinatione Dei prave sentiens, & tam bonos ad vitam, quam malos ad mortem perpetuam inevitabiliter a Deo prædestinatos esse adfirmans, in conventu Episcoporum rationabiliter (ut plurimis visum est) convictus, & ad proprium Episcopum Igumarum Remis transmissus est, primus tamen juramento confirmans, ne in regnum Hludovvici ultra rediret. *Meminit istius Synodi Hincmarus cum variis in locis, tum maxime in capite* 11. *posterioris operis adversus Gothescalcum, ubi synodalem epistolam profert a Rabano ad se missam de Gothescalco, quæ exstat in tomo* 3. *Conciliorum Galliæ. Rabanus insuper tres hac de re scripsit epistolas ad Hincmarum Remensem, ad Notingum Veronensem Episcopos, & ad Heberardum Comitem in Italia, quas typis vulgavit Jacobus Sirmondus anno* 1647. *Duas superiores Synodos in unam con-*

AN.CHR. 856 4. Febr. *conflavit Trithemius in Chronico Hirsaugiensi, ubi de hac Synodo agens multa peccat: tum quia eam synodum jussu Lotharii coactam fuisse dicit, cum Ludovico Rege procurante id factum sit: tum quia Patres Synodi recensens, memorat Altfridum Hildesheimensem Episcopum, qui anno dumtaxat* 851 *eam sedem iniit; Hetti Archiepiscopum Trevirensem, Hildeboldum Coloniensem, Ludericum Bremensem Episcopum, & Einhardum Abbatem Segensteltensem, qui antea e vivis abierant, & Radulfum Abbatem S. Medardi Suessionensis*, postea Bituricensem Archiepiscopum, *qui hanc dignitatem jam dudum ante, id est ab anno* 840. *obtinuerat. Lege Henschenii commentarium num.* 51.

29. Anno 850. *ex iisdem Annalibus Fuldensibus*, gravissima fames Germaniæ populos oppressit, maxime circa Rhenum habitantes: nam unus modius de frumento Mogontiaci vendebatur decem siclis argenti. Morabatur autem eo tempore Hrabanus Archiepiscopus in quadam villa parochiæ suæ, cui vocabulum est Winzella: & pauperes de diversis locis venientes suscipiens, cotidie plusquam trecentos alimento sustentabat, exceptis his qui in præsentia illius vescebantur assidue. *Jam superius ex Trithemio notatum est, quantæ caritatis in pauperes fuerit Abbas. De Winzella sermo recurret num.* 38. *Eodem anno* 850. *& quidem* 5. Kal. Novembris, ecclesia sancti Wigberti *in Cœnobio Fritislariensi* dedicata est a Rabano Mogontiacensis ecclesiæ Archiepiscopo, *ex Chronico Hildenesheimensi.*

30. Anno 852. habita est Synodus ex voluntate atque præcepto Hludovici serenissimi Principis in civitate Mogontia metropoli Germaniæ, præsidente Hrabano venerabili ejusdem urbis Archiepiscopo, cum omnibus Episcopis atque Abbatibus orientalis Franciæ, Bajoariæ & Saxoniæ. Et illi quidem de absolvendis quæstionibus ecclesiastice tractatum habebant: Rex vero cum Principibus & Præfectis provinciarum publicis causis litibusque componendis insistens, postquam synodalia eorum decreta suo judicio comprobavit,.·.· Bajoariam reversus est. *De Episcopis qui huic Concilio interfuerunt, agit Henschenius in commentarii num.* 51. *ubi quædam Trithemii errata corrigit: adsignat etiam suam cuique sedem Episcopis, qui primo Rabani Concilio præsentes fuerunt, num.* 49. *Anno* 853. *habita est Synodus* in palatio regio Franconoford, *præsente Ludovico Germaniæ Rege, in qua quid Gozberto Osnabruggensi Episcopo in Herifordensis Parthenonis ecclesias competere deberet, definitum est coram Ludovico Rege* & Archiepiscopo Hrabano, ceterisque cum eo in Synodo agentibus. *Ejus rei diploma idem Rex concessit, superius editum in Observationibus præviis ad historiam translationis S. Viti.*

31. *Sic occupatus in muneris sui officiis piissimus Antistes, vix interspirandi tempus habebat. Quam ob rem a Freculfo Lexoviensi Episcopo instigatus ad scribendos commentarios in Genesim, ita rescribit:* Injunxisti ut Pentateuchum.·. digererem. Verum hæc quantum meam possibilitatem excedant, tu melius nosti, cum in difficillimo loco conversans, propter curam gregis dominici, ne ei nacessaria desint, tantum occupatus sim, ut nec aliorum dicta perlegere, nec propria excogitare liceat.

VII. Scribendi studium, reverentia erga Patres.

32. TANTUS *erat ejus amor in literas, ut eum ab scribendi studio non docendi labor & vitæ regularis officia, non variæ occupationes, non denique morbi revocarent. Facilis quippe amicorum parere voluntati, id unum curabat, ut Christi Ecclesiæ aliorumque saluti prodesse posset. Hoc probat ejus præfatio in librum Judicum, Humberto Wirtziburgensi Episcopo inscripta, cujus hæc verba:* Igitur quia paternitas tua a nostra exiguitate ad hoc aliquantulum dignata est quærere solatium; propter amorem Dei & vestram etiam humilem in eo dilectionem, humilem in hoc opere profiteor me vobis esse velle servitorem, & boni studii, quantum divina gratia annuerit,

rit, benevolum adjutorem : & *in epistola ad Ludovicum Regem initio commentariorum in libros Maccabæorum :* Quamdiu, *inquit*, in hoc corpusculo vixero, in Christi servitio, prout possibile fuerit, laborare contendo. *Fuldensi academiæ præfectus, tametsi vacaret regularibus exercitiis & instruendæ juventuti; non tamen desistebat a conficiendis commentariis ex sententiis Patrum, ut testatur ejus epistola ad Haistulfum Mogontiacensem Episcopum pro expositione in Matthæum.* Horum ergo lectioni intentus, quantum mihi præ innumeris monasticæ servitutis retinaculis licuit, & pro nutrimento parvulorum, quod non parvam nobis ingerit molestiam, & lectionis facit injuriam; ipse mihi dictator simul & notarius exsistens, in schedula ea mandare curavi, quæ ab eis exposita sunt, vel ipsis eorum syllabis, vel certe meis breviandi causa sermonibus. *Bedam Venerabilem imitatus, cujus fere eadem verba sunt in ejus Elogio relata Sæculo superiori. Abbas factus idem studium coluit, tametsi* in desertis locis conversans, maxima occupatione detineretur, qua servire ac necessaria providere famulis Christi sub Regula sancti BENEDICTI degentibus cotidie compelleretur; nec otium haberet Patrum dicta pleniter perscrutari, *uti scribit in epistola ad Freculfum Loxoviensem in Gallia Episcopum, cui mittit expositionem suam in Leviticum. quod etiam dixerat in epistola ad eumdem, cum explanationem in Genesim ipsi direxit. Quid scripserit Episcopus, postea videbimus. At (quod magis mirere) non eum ab hoc opere morbi remorabantur, probante epistola ad Hlotarium Augustum in commentarios Ezechielis.* Quod vero, *inquit*, tertio loco postulastis de Ezechiele, in præsenti opusculo, prout infirmitas corporis & parvitas ingenii sinit, confectum habetis : & *in præfatione libelli de sacris Ordinibus ad Theotmarum ita loquitur :* Quia mei cooperatorem in sacro ministerio elegi; hortor, ut quod pro infirmitate corporis coram multis exponere non possum, tu qui junior ætate & validior es corpore, illis qui ad sacerdotium ordinati sunt, & ministerium sacerdotale agere debent, notum facias, & eis persuadeas, immo jubeas, ut diligenter discant, quod in hoc opusculo conscriptum est. *Denique in præfatione super Hieremiam :* Gravi ægritudine pressus, jam sæpius in lectulo accumbo, quam ad scribendum, vel ad legendum in meditatorio sedeo. AN.CHR. 856 4. Febr.

33. *Quanta fuerit ejus observantia erga sanctos Patres, docent opera ejus omnia, quæ ipse ex eorum sententiis contexuit, appositis ad marginem nominibus :* ne majorum dicta furari, & hæc quasi mea propria componere dicar, *ait in præfatione ad Matthæi Evangelium. Id autem ita præstabat, ut ibidem ipse dicit, in commodum aliorum :* ut lector pauperculus qui librorum copiam non habet, aut cui in pluribus scrutari profundos sensus Patrum non licet, saltem in isto sufficientiam suæ indigentiæ inveniat. *Quod optimo consilio factum ab eo nemo negaverit, qui librorum raritatem, qualis eo tempore erat, considerabit: nam extra Monasteria nullæ fere Bibliothecæ habebantur, ne quidem in cathedralibus plerisque ecclesiis, ut de sua Lexoviensi testatur Freculfus in epistola ad Rabanum, a quo petiit commentarios in Pentateuchum contextos ex dictis Patrum.* Ergo si aliquas excusationis prætendere tentaveris occasiones, ne tantæ molis opus ingentisque laboris subeas; & respondere nisus fueris, cur non proprio sudore eos legendo perlustro libros, ex quibus hæc fieri mando, & quæque libuerint, decerpendo colligam; ad hæc vestræ caritatis vigilantia intendat, quoniam nulla nobis librorum copia, ut hæc facere possimus, suppenditat, etiamsi parvitas obtusi sensus nostri vigeret : dum in episcopio nostræ parvitati commisso nec ipsos novi veterisque Testamenti canonicos repperi libros; multo minus eorum expositiones. *Etsi vero laudanda erat modestia Rabani, Patrum sensa suis præferentis; non defuere tamen, qui hoc in eo reprehenderent : ut de his conqueritur in præfatione super Ezechielem ad Hlotharium Imperatorem.* Nec etiam illud silendum arbitror, quod quibusdam narrantibus comperi, quosdam sciolos me in hoc vituperasse, quod excerptionem faciens de sanctorum Patrum scriptis, eorum nomina prænotarem: sive quod aliorum sententiis magis usus essem, quam pr-

AN.CHR. 856 4. Febr.

pria conderem. Quibus ad hoc facile respondere possum. Quid enim peccavi in hoc, quod Magistros Ecclesiæ veneratione dignos judicabam, & eorum in sententias, prout eas protulerant, opportunis locis simul cum nota nominum eorum in opusculis meis interposueram? Magis enim mihi videbatur salubre esse, ut humilitatem servans, sanctorum Patrum doctrinis inniterer, quam per arrogantiam, quasi propriam laudem quærendo, mea indecenter proferrem .·. Illi qui se laudari quærunt, & ab hominibus videri appetunt, dictent vel scribant quidquid voluerint, & laudatores suos atque adolatores undecumque possint, sibi adquirant. Mihi autem adhærere Deo omni tempore vitæ meæ bonum est, & ponere in Domino Deo spem meam, ut adnuntiem omnes laudes ejus in portis filiæ Sion, in illis videlicet portis, de quibus scriptum est: Beati qui ambulant in semitis vitæ, & per portas introeunt in civitatem. *Utinam qui novos condunt libros, per easdem semitas incedant, (ut certe modo incedunt multi) & non per vias intricatas adinventionum humanarum & novitatum, quibus nihil in Religione perniciosius.*

VIII. Zelus pro Fide & pro integritate morum, auctoritas, humilitas.

34. RAbani *zelum pro Christiana Religione probaret in primis epistola contra Judæos sub ejus nomine a Chiffletio edita: at cum veri similius sit illam Amolonis fetum esse, uti postea ostendemus, juvat potius in hujus zeli argumentum proferre Martyrologium ab ipso editum de Sanctis, qui Ecclesiam factis ut passione sua illustrarunt. Id ipsum probant omnia ejus Auctoris scripta, quæ sinceram Patrum doctrinam, ac genuinam pietatem spirant, & maxime decreta ab ipso sancita variis in Synodis, quas pro ecclesiasticis rebus celebravit.*

35. *Adversus morum relaxationes scripsit homilias plures, quas populo recitandas dedicavit Haistulfo Archiepiscopo Moguntino: in quibus exstat homilia* contra eos, qui in lunæ defectu clamoribus se fatigabant: *alia* contra paganicos errores, quos aliqui de rudibus Christianis sequebantur: *item alia* de moribus bonorum & malorum Christianorum. *Neque tantum plebeiis hominibus salubria dabat monita pro correctione morum, sed etiam Regibus & Episcopis. Regibus quidem, tum in libro* de reverentia filiorum erga patres *in causa depositionis Ludovici Augusti, tum in provinciali Synodo Maguntina, quam anno suæ ordinationis primo celebravit. Episcopos denique monet, ut ne plus vacent forensibus causis, quam sacris concionibus, in epistola Hemmoni Episcopo scripta, initio librorum de Universo,* Multo melius est enim laborare Episcopum in doctrina verbi Dei ob salutem animarum sibi commissarum, quam in disponendis & definiendis civilibus quæstionibus & variis hominum contentionibus vacare, qui propter terrenam cupiditatem litem & rixas incessanter movent, & unusquisque in his alterum superare contendit. Nusquam enim in Scripturis sacris legitur ipse Salvator aut discipuli ejus hoc egisse sive docuisse .·. Hæc cum scribantur, mi domine, nolo ut æstimes, me novam legem vivendi tibi constituere: sed olim a viri sanctis prolatam ob commemorationem breviter commemorare: *& in epistola de Chorepiscopis ad Drogonem Episcopum Mettensem carpit occidentales seu Gallicanos Episcopos, qui Chorepiscopos a potestate ordinandi Presbyteros & Diaconos exclusos volebant.* Grandis honor est, *inquit*, Christi ministrum esse: unde & grande præmium bene ministrantem sequitur, ita ut cum Christo & sanctis Angelis ejus in cælesti beatitudine sine fine lætetur. Atque ideo non convenit servis Christi contendere de sublimitate honoris, sed magis certare de utilitate sanæ prædicationis & assiduitate bonæ operationis: ut populus Christi audiat ex ore eorum verbum rectæ Fidei, & videat in actibus eorum bonum exemplum per humilitatis indicium .·. Non est enim æquum, ut conlatio sacri Ordinis servis Christi fiat causa elationis & terrenæ voluptatis: quia nec in ipsius Magistri, nec discipulorum ejus dictis sive exmplis aliquid hujusmodi reperiunt, *&c. Cum Rabani sententia consonat Nicolai Papæ I. epistola 39. ad Rodulfum Episcopum Bituricensem.*

36.

AN.CHR. 856 4. Febr.

36. *Tanta in dicendo libertas non ipsi, ut solet, parabat eorum ad quos scribebat indignationem, sed auctoritatem apud omnes: qui ejus scriptis & monitis instrui & emendari peroptabant. Exemplo est Lotharius Augustus, qui cum expositionem in librum Josue ab eo accepisset, gratias agit pro accepto; & iterum alia petit, exponens vehemens suum desiderium crebro eum videndi & alloquendi, ut patet in Lotharii epistola initio commentarii in Ezechielem, ad Rabanum post abbatialis regiminis abdicationem scripta: in qua singularis cum eo familiaritatis indicia demonstrat. Nec aliter affecti adversus eum erant Ludovicus Augustus, & Ludovicus ejus filius Germaniæ Rex: quorum ille Rabani causa Fuldense Monasterium adiit, testante Rabano in epistola ad Ludovicum Regem, expositioni Paralipomenon præposita: ubi ait se nuper commentarios Regum* sacratissimo genitori *ejus* præsentialiter *in suo Monasterio tradidisse: hic Rabanum arcessivit in cellulam Monasterii*, quæ vocatur Ratestorf, *ubi sermonem cum eo habuit* de Scripturis sacris, *persuasitque ut* cantica, quæ ad matutinas laudes per septimanam dicuntur, *explanaret, prout legitur in epistola dictæ explanationi præmissa. Mirandum porro est, tantis Regibus, tot bellis ac sæcularibus negotiis implicatis, tantam fuisse sitim verbi Dei: quam sine dubio accendebat is, qui restinguebat, nempe Rabanus.*

37. *Quid inter hæc de se sentiret vir sanctus, aperit ipse in præfatione ad commentarios Ezechielis, cujus libri explanationem ab eo loco, in quo desierat Gregorius Magnus, a Rabano continuari Lotharius Augustus, præter alia, postulaverat.* Quod vero, *inquit*, tertio loco postulastis de Ezechiele, in præsenti opusculo, prout infirmitas corporis & parvitas ingenii sinit, confectum habetis. Feci enim, non quasi successor Papæ Gregorii & prædicator plebis Dei, supplendo hoc quod ille homiliarum conditione populum docens inchoavit, & tamen usque ad finem Prophetæ non perduxit: sed quasi imitator & discipulus, non solum ipsius memorati Papæ, sed & aliorum sanctorum Doctorum vestigia sequendo. *Hæc in exemplum de Rabani virtutibus sufficiant.*

IX. Mors & ætas, sepultura & epitaphium, elevatio, elogia & memoria.

38. ANno 856. *uti legitur in Annalibus Fuldensibus*, mense Februario, quarto die mensis, defunctus est Hrabanus Archiepiscopus Mogontiacensis ecclesiæ, habens in episcopatu annos IX. mensem unum, & dies quatuor: cui successit Karlus magis ex voluntate Regis & Consiliariorum, quam ex consensu & electione Cleri & populi. *Eadem omnino verba leguntur in Franco-Saxonicis Annalibus mss. Hermannus eodem anno & die Rabani obitum collocat: sed rotundo numero annos tantum novem regiminis ei tribuit. Duplici modo hunc scrupulum explicare possumus. Primus est, si prædictos Annalistas dixerimus veteri calculo usos fuisse in designando anno, quo decessit Rabanus. Decessit quippe die quarta Februarii: quæ dies ad finem anni 856. referri potuit secundum veterem calculum; aut ad initium sequentis secundum novum. At quo minus hoc pacto explicentur Fuldenses & Saxonici Annales, repugnant tres omnino res: una, quod novum calculum secuti sunt, obitum Caroli Magni, qui 5. Kal. Februarii accidit, revocando ad annum 814. pro novo numerandi ritu, non ad annum 813. pro antiquo. Altera, quod iidem Annales in capite anni 856. Rabani obitum referunt, & consequenter Hattonis Fuldensis Abbatis decessum* prid. Idus Aprilis; *tum insequenti* Augusto *Ludovici Regis expeditionem in Dalmatas eodem anno: relaturi ad annum 857. si Februarium mensem, quo Rabanus obiit, ad finem anni 856. ex veteri calculo revocassent. Accedit, quod neque hoc modo numerus annorum 9. mensis 1. & dierum 4. quos Rabano Archiepiscopo tribuunt, accurate constaret: sed numerus mensium 7. dierum 8. vel 9. præter novem annos. Alia proinde explicandi hujus loci ratio, quam obscure* sugge-

AN.CHR. 856 4. Febr. *suggerit Serarius, ineunda est, dicendo, Annales Fuldenses & Saxonicos annum pontificatus Rabani primum, tametsi ejus ordinatio mense Junio contigerit, definisse anno 847., quem Rabano solidum tribuerint; secundum vero (quod etiam de subsequentibus dicendum) inchoasse anno 848. Hoc enim modo inveniuntur Rabani episcopatus* anni novem, mensis unus, dies quatuor, *usque ad quartum Februarii diem anni 856. quo tempore obitum ejus reponunt isti Annales*. Mortuus est autem beatissimus Archiepiscopus, *ait Trithemius*, apud Vinicellam *, habitationis suæ vicum, ad litora Rheni: cujus sacrum corpus, sicut vivens mandaverat, Moguntiam relatum est. *Eum provectæ fuisse ætatis, patet ex epistola ad Hincmarum Remensem Archiepiscopum, a Sirmondo edita, in qua se excusat a prolixiori Gotescalci refutatione: quia scilicet id* non permittit infirmitas corporis, nec ægritudo senectutis. *Quapropter eum ad annos ætatis fere septuaginta* (sexaginta octo *habet Trithemius*) *pervenisse crediderim.*

* Winfel

39. *Sepultus est in Monasterio sancti Albani* in capella sanctorum Martini & Bonifacii, *uti legitur in brevi ejus commemoratione, quæ exstat post libros de Universo in codice nostro ms. n. 270. in hæc verba:* Rabanus Maurus, Mogontiæ natus & renatus, & a puero in Fulda Monachus, deinde cella inclusus, tandem in Archiepiscopum adsumitur: cujus idonea sunt opuscula in utriusque Testamenti pagina: & ante portam prædictæ civitatis meridianam apud sanctum Albanum sepulcri ejus ostenditur memoria in sanctorum Archiepiscoporum Martini & Bonifacii capella. *Ex hoc monumento, quod in codice nostro ante annos quadringentos descriptum est, intelligimus, Rabanum Moguntiæ (ut superius dixi) natum esse: ac proinde male a nonnullis dispungi tertium & quartum ejus epitaphii versus, quod de se ipse composuit, cui præmissus hic titulus in codice nostro ms.* EPITAPHIUM SANCTI RABANI MAURI, Moguntiæ sedis Archiepiscopi, apud sanctum Albanum sepulti:

Lector honeste, meam si vis cognoscere vitam,
Tempore mortali discere sic poteris.
Urbe quidem hac * genitus sum, & sacro fonte renatus:
In Fulda post hæc dogma sacrum didici.
Quo Monachus factus seniorum jussa sequebar.
Norma mihi vitæ Regula sancta fuit.
Sed licet incaute hanc nec fixe semper haberem;
Cella tamen mihimet mansio grata fuit.
Ast ubi jam plures transissent temporis anni,
Convenere viri vertere fata loci.
Me abstraxere domo invalidum, Regique tulere,
Poscentes fungi Præsulis officio.
In quo nec meritum vitæ, nec dogma repertum est;
Nec pastoris opus jure * beneplacitum.
Promtus erat animus: sed tardans debile corpus.
Feci quod poteram, quodque Deus dederat.
Nunc ego te ex tumulo, Frater dilecte, juvando
Commendes Christo me ut precibus Domino.
Judicis æterni me ut gratia salvet in ævum,
Non meritum adspiciens, sed pietatis opus.
HRABAN nempe mihi nomen: cui lectio dulcis
Divinæ legis semper ubique fuit.
Cui Deus omnipotens tribuas cælestia regna,
Et veram requiem semper in arce poli.

* deest hac in ms.

* ms. orbe

40. *Ejus* sanctum corpus, *teste Trithemo*, annis sexcentis quinquaginta novem in memorato Cœnobio sancti Martyris Albani sepultum, in sarcophago juxta murum chori elevato permansit. Ad cujus quoque tumulum a principio magnus populi fuit concursus, & plura narrantur facta miracula. qui tamen successu temporis omnino defecit, & sacellum ejus diu sine honore permansit.

ſit. Unde providentia Dei cuncta gubernantis, ad Nominis ſui gloriam, & famuli ſui perpetuum honorem, ſanctiſſimum corpus ejus de Mogontia ordinavit & voluit in Saxoniam transferri anno præſenti, quo hoc ſcripſimus, dominicæ videlicet nativitatis milleſimo quingenteſimo quinto-decimo, Indictione Romanorum tertia: quæ quidem translatio, per quem, qualiter, quando, & quorſum ſit facta, ſpeciali ſyntagme deſcripſimus. *Non exſtat illa Trithemii lucubratio, qui hanc translationem Alberto Moguntino Archiepiſcopo auctori tribuit in nuncupatoria epiſtola Vitæ Rabani præfixa: ſic enim Albertum alloquitur.* Hrabanum apud Moguntiacos deſpectum, & pæne ſempiterna oblivione ſepultum, in nomine juſti ſumma cum veneratione levaſti de terra: propter quod & omnipotens Dominus animam tuam cum Sanctis ſuis exaltabit in patria. *De eadem translatione ſignantius agit Trithemius in libro de vita ſancti Maximi Archiepiſcopi Moguntini his verbis.* Cum Albertus anno archipontificatus ſui Moguntini primo, Magdeburgenſis autem ſecundo, pro Dei amore & reverentia Sanctorum, apud Moguntiam circumeundo, baſilicam Martyris ſancti Albani devotus intravit, & videns præſcriptorum decem Pontificum ſancta corpora ſine honore neglecta; auctoritate non minus apoſtolica, quam ordinaria uſus, corpus ſancti Hrabani quondam Archiepiſcopi totum, ſancti Maximi Epiſcopi medium, permiſſione Canonicorum inde abſtulit; & in Saxoniam transferens, apud Hallas opidum in baſilica ſancti Mauricii ſollemni proceſſionis officio collocavit anno dominicæ nativitatis milleſimo quingenteſimo quinto-decimo, Indictione Romanorum tertia. AN.CHR. 856 4. Febr.

41. *Hinc patet, quantus honor delatus ſit mortuo, quem etiam viventem nonnulli* ſanctum ſanctiſſimum*ve appellavere: in his Humbertus Wirtziburgenſis Epiſcopus in epiſtola ſua commentariis Judicum præfixa.*

Salve, ſancte Pater, meritoque beatus in orbe.
Tu decus es noſtrum, ſancte Pater, merito.

& Ermanricus in libro de vita ſancti Soli, agens de Monaſterio Fuldenſi, ubi Deo providente, *ſubdit,* modo ſanctiſſimus ac in omni arte peritiſſimus Abbas Rabanus perſpicabiliter fulget. *Amulo Pontifex Lugdunenſis in epiſtola ad Goteſcalcum,* bonum & eruditum virum atque catholicum Epiſcopum; *Hincmarus vero in opuſculo contra eumdem Goteſcalcum,* Hrabanum venerabilem Archiepiſcopum, zeloſum in ſancta religione patrem, & catholicum ſcriptorem *vocat. Eumdem Frodoardus Canonicus Remenſis* beatum Rabanum *dicit in lib. 2. hiſtoriæ Remenſis cap. 21. & ſanctus Odilo Abbas Cluniacenſis* ſæculari ſcientia affatim eruditum, fide catholicum, ſpiritali ſcientia ad plenum edoctum, *in ſermone de laude ſanctæ Crucis. Ejuſdem meminit Guillelmus Abbas Romani Monaſterii ſancti Pauli in Kalendario ſanctorum Monachorum, quod anno 1372. compoſuit, his verbis,* prid. Nonas Februarii Rabani Archiepiſcopi Moguntini. *Denique in codice noſtro n. 170., qui ab annis fere quingentis manu deſcriptus eſt, refertur* epitaphium ſancti Rabani, *ſupra. Ex quibus omnibus patet, Rabanum apud veteres audiiſſe ut* ſanctum: *ac falſum eſſe Trithemium, qui ejus obitum locat* 6. Kal. Novembris. Beatum *appellare malui, quam* ſanctum, *donec ſanctior Eccleſiæ accedat auctoritas: ſiquidem nullo feſtivo cultu in Magontiacenſi eccleſia honoratur, teſte Brovvero in notis ad poemata. Eum* fulgens Germaniæ ſidus, Theologorum verticem *Baronius; Bellarminus* æque doctum, ac pium *vocat: alia aliorum elogia prætermitto.*

AN.CHR. 856 4. Febr.

X. Judicium de ejus scriptis & doctrina.

42. *Superest agendum de Rabani scriptis, de quibus tria sunt quærenda: unum, quæ legitima, quæ spuria & aliena: alterum, quæ restent inedita, tertium, quo tempore singula scripta sint.*

43. *Inter edita Rabani opera tria tantum spuria sunt, nimirum libri tres de* quæstionibus canonum pænitentialium, *qui in editis ad* Heribaldum *scripti dicuntur: tum sequentes libri itidem tres* de virtutibus & vitiis: commentarius in Regulam sancti Benedicti: *&* liber de sacramento Eucharistiæ *sub ejus nomine Coloniæ editus anno* 1551. *Primum siquidem & secundum opera sunt Halitgarii Episcopi Cameracensis, ut recte advertit V. C. Stephanus Baluzius in præfatione ad Rabani epistolam Heribaldo scriptam, qui Halitgarius libros quinque pænitentiales composuit rogatu Ebbonis Archiepiscopi Remensis, editos ab Henrico Canisio in tomo 5. lectionum antiquarum. Nam liber primus de quæstionibus canonum apud Rabanum, est quintus liber Halitgarii; secundus est tertius; tertius est quartus: primus vero liber de vitiis apud Rabanum est primus Halitgarii; secundus Halitgario etiam secundus: tertius Rabanicus cujus sit, incertum. Commentarius porro in Regulam sancti Benedicti est Smaragdi Abbatis Monasterii sancti Michaelis ad Mosam in diœcesi Verodunensi, ut constat tum ex Sigeberto in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 118., tum ex libris membraneis permultis, quos vidi. Denique liber de Eucharistia est Paschasii Radberti Abbatis Corbejensis.*

44. *Ut facile distinguamus quæ Rabani opera nondum typis vulgata sint, operæ pretium est dispicere, quid ex scriptis ejus a Rudolfo commemoratis desit in editis: tum quid ex iis quæ habentur in editis, a Rudolfo prætermissum sit: denique quid præter opera a Rudolfo enumerata & ea quæ in collectione Hrabani operum exstant, ulterius desiderentur.*

45. *Ex enumeratis a Rudolfo desunt in collectione Pamelii* Commentarii in libros Judith & Esther *inediti, qui penes nos sunt descripti manu Petri Francisci Chifflетii; epistola* de Chorepiscopis ad Dragonem Mettensem Episcopum, *cura Stephani Baluzii edita in tertia editione librorum Petri de concordia Imperii, una cum* libro de reverentia filiorum erga patres, & subditorum erga Reges ad Ludovicum Imperatorem, *qui liber a Rudolfo* collectarium *appellatur;* epistola ad Notingum Veronensem Episcopum de præscientia & prædestinatione Dei; liber ad Ludovicum Imperatorem de oblatione secundum Regulam sancti Benedicti; epistola consolatoria ad eumdem; & Dialogus de computo, *recens editus in Miscellaneis Baluzianis. Ex his epistola ad Notingum edita ab Sirmondo est: liber vero de oblatione puerorum habetur manu descriptus in Bibliotheca Mellicensi.*

46. *Ex adverso præter enumerata a Rudolfo habentur in illa collectione* liber de Grammatica; opus de Universo; expositio in cantica quæ ad matutinas laudes per septimanam dicuntur; Allegoriæ in sacram Scripturam; liber ad Thiotmarum de sacris Ordinibus; libri tres ad Reginaldum seu Regimbaldum de ecclesiastica disciplina; libri tres ad Bonosum Abbatem; epistola ad Humbertum Wirtziburgensem Episcopum, quota generatione licitum sit matrimonium; liber de anima & virtutibus ad Lotharium Regem; libellus de vita Antichristi; Martyrologium; poematia; glossæ; & de inventione linguarum: *quæ omnia videntur esse genuina Rabani opera. De Rabani glossis Teutonicis adi Cæsareæ Bibliothecæ tomum 2.*

47. *In indice Rudolfi & in dicta collectione desiderantur epistolæ quædam a Jacobo Sirmondo vulgatæ Lutециæ Parisiorum anno 1647., nempe* epistola ad Hincmarum Remensem Episcopum, *&* alia ad Heberardum Comitem, *una cum synodali Rabani epistola jam in Conciliis edita, &* epistola ad Notingum *Veronensem Episcopum, contra Gotescalcum. Ex quibus epistolæ ad Notingum & ad Heberardum recusæ sunt in tomo tertio Italiæ sacræ opera Ferdinandi* Ughel-

Ughelli, qui Sirmondi editionem non viderat. Denique in dicto indice Rudolfi & in Collectione Pamelii desunt epistolæ duæ magni momenti: una ad Egilonem seu Eigilem Abbatem Prumiensem, *quæ excidisse creditur: alia* ad Heribaldum *Autisiodorensem Episcopum, quæ a Petro Stevartio ex codice Weingartensi prodiit in lucem, recens a Stephano Baluzio recusa post collectionem canonum Reginonis. Item epistolæ duæ ad Regimboldum Chorepiscopum Moguntinum, de quibusdam quæstiunculis pœnitentiæ, una ab eodem viro clarissimo edita in Appendice Actorum veterum ad Capitularia Regum Francorum, ordine 8. altera in tomo 8. Conciliorum editionis Labbeanæ. De ceteris opusculis, quæ Rabano tribuuntur a Trithemio, nihil pronuntiare ausim, sintne Rabani, an non. His omnibus addit Brovverus Lothari Augusti epitaphium a Rabano conditum, quod ipse refert in Annalium Trevirensium lib. 8. Ad hæc alii Prophetiam de Regibus Francorum quæ a nonnullis S. Augustino adscribitur, etiam Rabano tribuunt; in quibus est Jacobus Alexander Tenneurius in Veritatis vindicatæ cap. ultimo. Si huic prophetiæ credimus*, quamdiu Reges Francorum duraverint, qui Romanum Imperium tenere debent, Romana dignitas ex toto non peribit. *Id quo titulo adscribatur Rabano, mihi nondum compertum est. Multo minus id genus oraculi tribuendum sancto Augustino, in cujus tamen Operum appendicem refertur tomo 9.* AN.CRH. 856 4. Febr.

48. *Denique eidem Rabano eruditus vir Petrus Franciscus Chiffletius adscribit librum seu epistolam contra Judæos, quam ipse Divione typis edidit anno 1656. una cum Alcuini Confessione. Verum hanc epistolam non esse Rabani, sed Amolonis Lugdunensis Episcopi, diserte probat recentior quidam Scriptor in appendice ad Joannis Dallæi Dissertationem de auctore Confessionis jam dictæ. Hujus Anonymi argumenta petuntur primo a pertinaci silentio Scriptorum omnium, qui Rabani opera recensuerunt. Tum ex eo quod istius epistolæ scriptor ait, se jam Episcopum fuisse anno* ab adventu Domini 846. *uno ante Rabani pontificatum: tum ex eo, quod quædam duriora contra Judæos superiori tempore se statuisse refert: quod Rabano, qui nullum contra Judæos decretum sancivit, convenire nullatenus potest. Præterea quod epistolæ auctor non obscure notet, se, cum adversus Judæos epistolam scribit, decessoris sui seque vestigia, qui itidem adversus Judæos multa scripsisset, multaque egisset. Otgarium vero Rabani decessorem nihil hujusmodi patrasse in diœcesi Moguntina. Et his quidem argumentis eam epistolam Rabano abjudicat appendicis auctor; iisdemque Amoloni Lugdunesi Pontifici, ut proprio parenti, vindicandam esse contendit. Siquidem Amolo anno 841. in Episcopum ordinatus est, moxque duriora statuta condidit contra Judæos, quos effreni licentia in Lagdunensi diœcesi se gessisse ex Agobardo discimus: qui quidem Agobardus, Amolonis decessor, scripta edidit adversus eosdem Judæos, ex quibus auctor Epistolæ controversæ multa transfert in sua. Verum (quod omnibus conjecturis præferendum putat) ex Frodoardo Remensi Presbytero in Historiæ lib. 3. cap. 21. Amolonem adversus Judæos epistolam encyclicam scripsisse colligit, ubi Hincmarus scripsisse dicitur* Amolo Lugdunensi, de placito quod habuerat cum Rege regnique primoribus, & de Judæorum in hoc regno statu. *At, si quid video, nihil in his verbis de encyclica Amolonis epistola. Quanquam valet is locus ad probandum id, quod mox præmissum est, nimirum Amolonem statuta edidisse adversus Judæos. Præferendum itaque est ultimum ejusdem auctoris argumentum ex Joanne Trithemio in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis, ubi Trithemius ait se legisse Hamuli Episcopi Lugdunensi* opus insigne ad Carolum contra Judæos, *cujus exordium est ab his verbis*, Detestanda Judæorum, *&c. quod ipsum est Chiffletianæ epistolæ principium. Viderat ergo Trithemius aliquem vetustum codicem hanc epistolam sub Amolonis nomine præferentem: viderit alium Chiffletius sub nomine Rabani. At quæ superius allata sunt, potiores Joanni Trithemio partes asserunt.*

49. *Ordo temporis, quo singula Rabani opera condita sunt ab auctore, sic distinguendus videtur.*

Anno ætatis suæ 30. absolvit libros duos de laudibus sanctæ Crucis, quos roga-

AN. CHR. 856 4. Febr. *rogatu Alcuini præceptoris sui inchoavit: eosque primum sancto Martino Turonensi Episcopo, in cujus Monasterio litteris operam dederat, nuncupavit per Alcuinum, in cujus persona carmen nuncupatorium lusit. Eosdem libros postea dedicavit Ludovico Augusto; tum Gregorio Papæ quarto: tametsi non ei, sed Sergio ejus successori redditi sunt anno* 844. *per Ascrichum & Ruodpertum Fuldenses Monachos; dein Heberardo Italiæ Comiti, qui prædictos libros per Ascrichum & Ruodpertum Roma revertentes efflagitaverat, ut patet ex Rabani epistola ad eum scripta; ac demum Monachis Cœnobii Dionisiani in agro Parisiensi. Alcuinum Rabano scribendi hos libros auctorem fuisse apparet ex Alcuini epistola* 55. benedicto sancti Benedicti puero Mauro *(id Rabani alterum nomen) inscripta, in editis mendose* ad Benedictum, *ubi hæc verba:* Libellum quem me rogante scribi promisisti, rogo ut tua faciat promissio firma, & mea impleatur lætitia *: & in fine:* Valeas feliciter cum pueris tuis. *Qua ex epistola colligebam Alcuinum prætervectum esse annum Christi* 804. *sed postea in Appendice superioris tomi correxi, quod in Elogio Alcuini asserueram. In ejus persona Rabanus sancto Martino cecinit horum librorum carmen dedicatorium, in quo ætatem suam exprimit his versibus.*

Ast ubi sex lustra implevit, jam scribere tentans,
Ad Christi laudem hunc condidit arte librum.

Convenit hoc tempus cum anno fere 806., *siquidem Rabano Diaconatus, quem anno Christi* 801. *suscepit, anno ætatis* 25. *collatus est. Idem opus post aliquot annos Ludovico Augusto nuncupavit, apposita initio Imperatoris effigie. Id præstitum aliquanto tempore post primam hujusce operis editionem, colligo ex his Rabani verbis:* Nam libellum quem in honorem sanctæ Crucis dudum prosa, metroque composui, nunc tuæ serenitati supplex offero. *Eosdem libros postea, rogatu (ut puto) Hilduini Abbatis, cui commentarios Regum dedicavit, etiam Monachis Dionysianis misit, commendavitque hoc carmine, quod in editis non exstat, cui præmittitur hæc inscriptio:* Dilectissimis in Christo Fratribus in Cœnobio sancti Dionysii Martyris constitutis RABANUS vilissimus servorum Dei, æternam in Domino optat salutem.

Martyribus sanctis placuit mihi mittere donum,
Tempore quod prisco versibus edideram.
Nam crucis ad laudem Christi prosaque, metroque
Confeci librum mente, manuque simul.
Quem post Augusto HLUDOWICO offerre placebat,
Sedi & apostolicæ mittere post libuit.
Quod verba & sensum facundia rite probaret,
Urbis Romanæ dogma & apostolicum.
Et quia cum sociis sanctus Dionysius olim
Inde est huc missus, ipsum opus ei dederam.
Quod Fratres sancti accipiatis posco libenter,
Pro artifice ac vili fundite quæso preces.
Ut Deus omnipotens, cunctorum conditor almus,
Delicti veniam det pius ipse suo.
Protegat inlæsum, totum & conservet in ævum,
Ut cum fine bono hinc scandat ad alta poli.
Christus vos salvet, Christus conservet ubique,
Semper in æternum, ut opto, valete bene.

Anno 819. *Rabanus jam Presbyter libros* de institutione clericorum *obtulit Haistulfo Archiepiscopo Maguntino, anno quo facta est ecclesiæ Fuldensis dedicatio, ut constat ex carmine dictis libris præfixo, quod inter poemata Rabani editum est.*

Abbas factus anno 822., commentarios in Matthæum & homilias *quasdam dedicavit eidem Haistulfo, qui obiit anno* 826.

Anno circa 830. explanationem in Octateuchum *submisit Freculfo Lexoviensi in Gallia Episcopo, qui eam ab ipso litteris & precibus obtinuit.*

Anno

Anno 834. *scripsit Ludovico Augusto* consolatoriam epistolam, post calamitatem, quæ ei accidit ex parte filiorum suorum: *postea* collectarium ex sententiis divinorum librorum, *de reverentia filiorum erga patres, & subditorum erga Reges: quod a V. C. Stephano Baluzio nuper editum esse dixi.* AN.CHR. 856 4. Febr.

Eodem fere tempore librum Josuæ *exposuit* rogatu Friderici Episcopi *Trajectensis ad Rhenum, anno* 834. *occisi præmissa sequenti epistola dedicatoria, cujus fragmentum retulit Henschenius, acceptum a Petro Francisco Chiffletio Societatis* JESU *Presbytero erudito, a quo eam accepit noster Acherius, cum ipso commentario in tres libros distincto, qui in editis non exstat. Epistola ejusmodi est.*

DOmino *beatissimo veræque caritatis officio plurimum venerando* FRIDURICO *Episcopo* RABANUS, *vilissimus servorum Dei famulus, in Christo salutem*. Studium tuum ac diligentiam in sacrarum Scripturarum meditatione, plures qui sanctitatem tuam noverunt, laudant, & merito: quia assiduus es in lectione, & frequens in doctrina, prout ratio ordinis tui postulat, quem lucem mundi cum Apostolis Salvator nuncupat; ac de vero lumine inlustratam lucernam super candelabrum posuit, ut luceas omnibus qui in domo Dei sunt. Unde plurimi fratrum venerationem tuam colunt, atque colendo diligunt: nobisque inde valde amabilis es, quod non tantum præsentes, sed etiam absentes fraterno provocas amore, ac salubri incitas exhortatione, ut legis Dei commune tecum exerceamus negotium. Nec absurdum est quod facis, licet nos ad hoc officium impares atque indigni simus. cum ibi quæris sacræ legis confirmationem, unde accepisti Christianæ religionis exordium. Sanctissimus ergo Antistes & beatissimus Christi Martyr Bonifacius gentem Fresonum, cui tua dilectio præest, non solum verbo, sed etiam sanguinis sui effusione ad fidem Christi convertit. Unde rationabiliter agis, quod ab illo ministerii tui patrocinium quæris, a quo ordinis tui ac Sedis primam accepisti functionem. Ideo quoque memoratus Martyr per famulum suum dignanter impendit quod ab illo quærebas solatium. Porro quia lectionis divinæ a nobis petisti solamen, direximus tibi codicem, quem ex sanctorum Patrum dictis in historiam Jesu Nave sensu allegorico prolatis collegeram. In quo opere, in aliquantis locis pro parvitate sensus nostri, ubi necesse fuit, divina concedente gratia aliqua inserueram: petens ut Fratrum qui tecum sunt, utilitatibus illum accommodes, ut discant ex typo Jesu Historici, misterium veri JESU, Domini videlicet Salvatoris, qui sanguine suo nos redemit; ac de infirmitate qua peccatis nostris exigentibus gravabamur, salvavit. Ante annos ergo aliquot, tractatum in Evangelio Matthæi, quem rogante bonæ memoriæ Haistulfo Archiepiscopo confeceram, tibi ad rescribendum accommodavi. Sed quia illum necdum recipere potui, remunerationis vice præsens opus transmisi, ut saltim hoc beneficio ammonitus, remittas fœnus quod acceperas. Lege diligenter Jesum Nave, qui non solum nomine, verum etiam gestis JESUM CHRISTUM typice præfiguravit. Transiit Jordanem, hostium regna subvertit, divisit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes atque confinia, Ecclesiæ, cælestisque Jerusalem spiritalia regna descripsit. Sicque cognoscis ipsius libri textum evangelicæ lectioni concordare, quæ Domini Salvatoris ostendit adventum, prædicationem, passionem, triumphum atque victoriam, qua mortem vincendo, cælestium, terrestrium, atque infernorum adquisivit sibi dominationem: qui adscendens in cælum, sedensque ad dexteram Patris, judex est venturus vivorum atque mortuorum, & secundum Judæ Apostoli adtestationem non solum homines, sed & Angelos judicaturus est: qui in epistola sua ita scripsit, dicens: Commonere vos „ autem volo, scientes semel omnia, quoniam JESUS populum de terra „ Ægypti salvans, secundo eos qui non crediderunt, perdidit: Angelos vero „ qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, „ in judicium diei magni vinculis æternis sub caligine reservavit. De

AN.CHR. 856 4. Febr.

„ cujus diei certitudine primus Apostolorum Petrus nos in sua Epistola in-
„ struit dicens : Unum vero hoc non lateat vos, carissimi, quia unus dies
„ apud Deum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. Non tardat
„ Dominus promissis, sed patienter agit propter vos, nolens aliquem perire,
„ sed omnes ad pænitentiam reverti. Adveniet autem dies Domini ut fur; in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur. Cum hæc igitur dissolvenda sint omnia, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus, exspectantes & properantes diei Dei, per quam cæli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent? Novos vero cælos, & novam terram, & promissa ipsius exspectamus, in quibus justitia habitat. Propter quod, carissimi, hæc exspectantes, satagite immaculati & inviolati ei iveniri in pace, & Domini nostri longanimitatem salutem arbitramini. Hujus ergo sacratissimi adventus diem, sancte Pater, ante oculos semper habe, tuosque tecum in occursum superni Judicis præpara cum lampadibus bonorum operum lucentibus : quatenus ejus gratiam inveniens, cum his qui a dextris ejus stabunt, audire merearis : Venite, bonedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi quod nos promissum tecum audire, donumque illud simul percipere ipse concedat, qui nos a potestate tenebrarum eruere, & in regnum suum convocare dignatus est, JESUS-CHRISTUS Dominus noster. Bene valere te cupimus, sancte Pater, nostrique memorem in sacris orationibus fieri. Divinitas Domini nosteri JESU-CHRISTI vitam tuam conservet in ævum.

Paullo post, Humberto Wirtziburgensi Episcopo rogante, explanavit libros Judicum & Ruth; *tum* libros Regum *petente Hilduino Abbate : quam expositionem Ludovico Augusto Fuldæ obtulit : nec ita longe post Ludovico Regi transmisit commentationes* in libros Paralipomenon.

Circiter annum 836. Judithæ Augustæ, postquam hostes suos non parva ex parte vicerat, *dicavit scriptionem suam* in libros *Judith & Esther, cujus præfatio necdum typis vulgata, quam beneficio ejusdem doctissimi viri Petri Francisci Chiffletii accepimus, hic reddenda est ex codicibus Benigniano & Fontanensi.*

D*Ominæ electæ, & merito magnæ pietatis ab omnibus venerandæ atque amandæ,* JUDITH *Augustæ, Hrabanus servorum Dei servus, æternam in Christo supplex optat salutem.* Cum celsitudo magnitudinis vestræ, atque largitio benignitatis, quæ non solum amicis, sed etiam inimicis, ab ipsius Domini ore instructa, prodesse didicit, plurimos faciat sibi devotos; nos etiam quantulacumque pars plebis a Deo vobis commissæ, sub pietate vestra degentes, devotum cogitamus vobis exhibere obsequium. Qui licet non simus censu pretiosarum opum locupletes, tamen studio sacrarum orationum non sumus omnino vacui, quas incessanter quotidie pro vobis, vestroque domino simul ac sobole offerimus : deprecantes ut ipsius dono diu hic incolumes, & in futura vita semper sitis felices atque gaudentes. De cætero, quia vos comperi laudabili excellere ingenio, & sanctarum mulierum quas sacra Scriptura commemorat, virtutes ac studium in bono opere imitari; non frustra arbitratus sum, quarumdam illarum historiam, allegorico sensu ad sanctæ Ecclesiæ mysterium a nobis translatam, vestro nomini dicare atque transmittere; Judith videlicet, atque Hester : quarum unam coæquatis nomine, alteram dignitate. Quæ quidem ob insigne meritum virtutis, tam viris quam etiam feminis sunt imitabiles, eo quod spiritales hostes animi vigore, & corporales consilii maturitate vicerunt. Sic & vestra nunc laudabilis prudentia, quæ jam hostes suos non parva ex parte vicerat; si in bono cœpto perseverare, atque semetipsam semper meliorare contenderit, cunctos adversarios suos feliciter superabit. Adhuc ergo in agone consistitis : ac ideo necesse est divinum implorare auxilium, ut qui suo sanguine mortem vicerat, mortisque auctorem captivaverat, in certamine istius mundi veram vobis

vobis victoriam pariat; sicque veraciter triumphantes, ad æternæ beatitudinis gaudia vos pervenire concedat. Accipite ergo Judith homonymam vestram, castitatis exemplar, & triumphali laude perpetuis eam præconiis declarate: ipsumque super omnia benedicite, qui ei virtutem talem tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, insuperabilem superaret. Hester quoque similiter Reginam Regina, in omni pietatis & sanctitatis actione imitabilem, vobis ante oculos cordis semper ponite; quatinus illius sanctitatis meritum adæquantes, de terreno regno ad cælestis regni apicem conscendere valeatis: per ipsius scilicet gratiam, qui illas sanctas mulieres triumphare fecerat, & universam Ecclesiam suam, quam ipsæ typo præferebant, perpetua victoria triumphantem, cælestis patriæ secum efficiat possessorem JESUS videlicet Deus & Dominus noster, qui vos intus & foris, hic & ubique, nunc & semper custodire dignetur. Optamus vos bene valere, domina Augusta, memorem nostri. AN.CHR. 856 4. Febr.

Postea explanationem in libros Maccabæorum *Geroldo Archidiacono palatii Ludovici Imperatoris nuncupavit ante annum* 840. *tum* explanationem in Sapientiam & Ecclesiasticum *Otgario Maguntino Pontifici ; &* epistolam ad Notingum *Veronensem Episcopum ante mortem Ludovici Imperatoris scripsit*.

Post annum 840., *mortuo Ludovico Augusto*, libros in Hieremiam *obtulit Lothario Imperatori*: *quos Hartmotus Decanus Sancti-Gallensis scribi curavit, referente Ratperto in cap.* 9.

Anno 842. *ineunte* collectarium in epistolas Pauli *transmisit Lupo, post Abbati Ferrariensi, qui nuper ex schola Fuldensi in Galliam redierat, ex dictis : quo fere tempore* commentaria in Ezechielem *Lothario Augusto inscripsit ; & Otgario Achiepiscopo* librum pænitentialem, *in cujus capite* 15. *meminit pugnæ Fontaneticæ, quæ inter filios Ludovici Augusti commissa est anno* 841. *Ad idem etiam tempus revocanda est* epistola de Chorepiscopis *ad Drogonem Mettensem Episcopum : item epistola ad Regimboldum Chorepiscopum Moguntinum quibusdam quæstiunculis pænitentiæ*.

Eodem etiam tempore explicavit librum Danielis *Prophetæ, rogantibus amicis, suamque hac de re lucubrationem postea inscripsit Ludovico Germaniæ Regi : cui item* expositionem in Cantica, qnæ ad matutinas per septimanam leguntur, *nuncupavit*.

Anno circa 844., *tempore scilicet vacationis a regimine abbatiali*, libros 22. de Universo *condidit in gratiam Hemmonis Episcopi Halberstatensis : quod opus itidem Ludovico Regi petenti submisit cum epistola etiamnunc ei præfixa*.

Anno 847. *scripsit Archiepiscopus* epistolam ad Heberardum Comitem *contra Gotescalcum, quæ in editione Ughelli data dicitur* 10. Kal. Maji.

Item eodem anno 847. *Concilii Mogontiacensis* canones *Ludovico Regi data epistola obtulit*.

Anno sequenti habita Synodo contra Gotescalcum scripsit de eo epistolam ad Hincmarum Remensem Episcopum, cui Gotescalcum remisit : & post aliquot annos aliam eidem de eodem typis a Sirmondo vulgatam direxit. Ad hunc etiam annum, quo Ludovicus Rex Mogontiaci placitum habuisse perhibetur in Annalibus Fuldensibus, revocandam existimo Rabani epistolam ad Regimbaldum Chorepiscopum de pænitentialibus factis, in nova Conciliorum editione tomo 8. *editam, in qua responsi sui moras excusat ex eo, quod ad Ludovici Regis susceptionem fuisset occupatus*.

Denique post annum 853. *scripsit* epistolam ad Egilum *Abbatem Prumiensem: cujus epistolæ mentionem facit in epistola post ab eo missa ad Heribaldum Episcopum Autissiodorensem. Notitiam temporis, quo utraque hæc epistola scripta est, debemus diligentiæ eruditissimi viri Stephani Baluzii, qui eam secundis typis vulgavit cum accurata hac de re præfatione : ubi observavit, Egilum seu Eigilem, ad quem jam Abbatem Prumiensem prior ex his duabus epistolis scripta est, hanc dignitatem iniisse anno* 853., *uti etiam in ejus Elogio demonstrabo inferius*.

Por-

AN.CHR. 856 4. Febr. *Porro in posteriori ad Heribaldum, quæ a Reginone, Ivone & Gratiano in collectionibus canonum citatur sub nomine epistolæ Rabani; mentio fit epistolæ ad Egilonem Abbatem: ac proinde epistola ad Heribaldum,* qui liber pænitentialis *apud Stevartium inscribitur, aliquanto tempore post aliam ad Eigilem scripta est, ac fortasse postrema operum Hrabani, quæ quidem habemus. Adamus Bremensis Canonicus in historiæ ecclesiasticæ cap. 22. mentionem facit* capituli Rabani de fama Ebonis ambigua: *quod capitulum postremum exstat in epistola ad Heribaldum. Hæc sunt quæ de Rabani scriptis observare potui, alia aliorum diligentiæ permitto.*

50. *Superest, ut examinemus hoc loco nonnulla, quæ in Rabani scriptis animadversiose digna nonnullis fortasse videantur. Unum est, quod in epistola seu libro pænitentiali ad Heribaldum, Eucharistiam secessui obnoxiam subobscure dicat, negetque in eo sacramento contineri idem Christi corpus, quod natum est de Maria Virgine: quod postremum diserte asseruit in epistola ad Egilonem Abbatem. Verum quodcumque illud utrumque est, Rabanum ab omni errore hac in re immunem fuisse contendunt viri eruditi, qui de Eucharistia tractavere. Lege hujus tomi Præfationem.*

51. *Alius etiam locus est apud Rabanum in lib. 4. de Universo cap. 10., in quem forsan itidem animadverti possit, ubi ait:* Nullum catechumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credamus, excepto martyrio, ubi tota baptismi sacramenta complentur. *Eamdem sententiam habet Chiffletiana Confessio Alcuini, a quo præceptore haud scio an Rabanus hanc doctrinam acceperat. Huic obstat Augustinus lib. Quæstionem in Leviticum cap. 84., ubi* invisibilem sanctificationem quibusdam adfuisse, atque profuisse sine visibilibus sacramentis, *probat exemplo Cornelii & aliorum. Et lib. 4. de baptismo contra Donatistas, postquam multa hac de re disseruit, cap. 22. sic concludit:* Tunc impletur invisibiliter *baptismus*, cum mysterium baptismi non contemtus religionis, sed articulus necessitatis excludit. *Consentit Ambrosius in concione funebri de obitu Valentiniani junioris, ubi non dubitanter asserit, ipsum, etsi ante susceptum baptisma decesserit; accepisse gratiam, quam poposcerat, atque desideraverat. Hinc præclare de eo scribit in hunc modum:* Qui habuit spiritum tuum, quomodo non accepit gratiam tuam? aut si, quia sollemniter non sunt celebrata mysteria, hoc movet: ergo nec Martyres, si catechumeni fuerint, coronentur: non enim coronantur, si non initiantur. Quod si suo abluuntur sanguine; & hunc sua pietas abluit, & voluntas. *Itaque ex Ambrosii & Augustini sententia, non solis catechumenis martyrio affectis ad salutem prodest voluntas suscipiendi baptismi; sed etiam iis, qui hujus sacramenti gratiam sincero ac fervent i animo poposcerunt,* ac *desiderarunt; nec ab eo suscipiendo revocati sunt ex negligentia, sed ex dispensatione divina. Idem valide ac diserte propugnavit S. Bernardus in epistola 77. seu tractatu ad Hugonem de S. Victore, adductis Augustini & Ambrosii testimoniis adversus quemdam secus sentientem. At oppositum invenio apud Augustinum ipsum in sermone 20. de verbis Apostoli cap. 6. ubi expendens,* quare *duobus catechumenis, uno probo, altero improbo,* iste adductus est a gubernatione Dei, ut baptizaretur: ille autem, cum bene catechumenis vixerit, subita ruina mortuus est, & ad baptismum non pervenit; *hoc unum respondet.* Quære merita, non invenies, nisi pœnam: quære gratiam, o altitudo divitiarum! *Hinc apparet, Augustinum sensisse hoc loco, bono illi catechumeno, quod ab baptismi gratiam non pervenit, deputari ad pœnam, nec bonos mores ad salutem profuisse. Quod unum Rabanus & Alcuinus fortasse docuerint: tametsi cum Ambrosio & Augustino alio in loco admiserint, bonis catechumenis, qui magna ac perfecta caritate baptismi gratiam desideraverint, non obesse quod rapti sint ante suscepta mysteria: secus si remissa, quamvis bonis operibus præditi fuerint. Quamquam omnes universim catechumenos* sine redemtione baptismi defunctos, *sacra oblatione & Ecclesiæ suffragiis privat Concilium Bracarense secundum cap. 17.*

52. *Denique nonnulli vitio vertunt Rabano, quod Gotescalcum ejusque doctri-*

ctrinam damnaverit. At ex opposito sunt, qui Rabani factum hac in parte probent. Sane ipsum recte sensisse de prædestinatione constat ex ejus epistolis superius laudatis: atque etiamsi Gotescalci sententiam itidem rectam fuisse concedamus; non immerito tamen repressus a Rabano est: tum quia prædicationis officium in ejus provincia temere usurpavit: tum quia nimis quam pertinaciter vocabulo prædestinationis in sequiorem partem abuti credebatur cum populi offensa, quo in sensu hæc vox rarius a Patribus sumitur. Hæc fusius in hujusce tomi Præfatione. Jam satis de Rabano. AN.CHR. 856 4. Febr.

DE TRANSLATIONE SS. MARTYRUM

GEORGII MONACHI, AURELII, ET NATHALIÆ, EX URBE CORDUBA PARISIOS,

AN.CHR. 858 20. Octob.

Auctore AIMOINO, Monacho S. Germani a Pratis, ex num. 3.

Ex codice ms. pervetusto S. Germani apud Parisios n. 653.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Aimoinus auctor hujus narrationis.

1. AIMOINUS *Monachus Cœnobii S. Germani apud Parisios, cujus libros de miraculis S. Germani Parisiensis Episcopi alias retulimus, historiam translationis sanctorum Martyrum* GEORGII *Diaconi & Bethleemitæ Monachi*, AURELII, *&* NATHALIAE *ejus conjugis, litteris mandavit uno libro, cui duos de eorumdem miraculis in translatione factis adjecit. Hos libros multis in locis mutilos edidit Jacobus Brolius ejusdem Monasterii Cœnobita, quos hic integros ex veteri codice, qui Auctoris ætate scriptus est, repræsentare visum est.*

Eulogius passionis scriptor.

2. *Horum Martyrum acta S. Eulogius Presbyter Cordubensis descripsit in Memorialis lib. 2. cap. 10., ubi Nathaliam* Sabigothonem *appellat. Hæc cum Aurelio viro suo facultates suas distribuit in pauperes, amboque* virorum ac mulierum Monasteria visitare solebant, sed præcipue Tabanense, quod famosissimum in illis partibus habebatur, utrique sexui aptum. *Eo frequens recipiebat se Nathalia, quæ filias duas, Felicitatem & Mariam, ibidem Deo tradidit. Mariæ postea rogatu Eulogius Aurelii & Nathaliæ ejus parentum passionem retulit, quam Aimoinus, ut puto, in compendium redegit sub Eulogii nomine, qualis in ms. nostro codice habetur. His duobus, id est Aurelio & Nathaliæ, socius accessit Georgius Monachus Bethleemiticus, qui* ab adolescentia sua servitutem Dei amplectens, viginti & septem annis apud Monasterium sancti Sabæ, quod ab Jerosolymis in partem australem octo milibus disparatur, sub regulari magisterio cum quingentis Fratribus conversatus est. Is a venerabili DAVID Abbate ejusdem Cœnobii ob stipendium Monachorum in Africam directus, cum ibidem vapulare Dei Ecclesiam incursatione tyrannorum reperisset, cum consilio Carthaginensis Episcopi in Hispaniam profectus est. *Dein Cordubam adveniens, postea perrexit ad* Tabanense Cœnobium, quatinus Fratrum & sanctarum Sororum ibidem degentium benedictione *in redeundo (nam reditum in patriam parabat) muniretur, ubi* Abbas loci illius, vocabulo MARTINUS, ejusque soror Deo dicata HELIZABETH *eum Nathaliæ exhibuerunt, cum qua die sequenti Cordubam reversus est. Demum cum illis, ac Felice, necnon & Liliosa comprehensus, gladio una cum iisdem anno 852. interemtus est: quorum corpora variis in locis sepulta sunt, & quidem Georgii & Aurelii in Cœnobio Pinamellari, quo ex loco hæc translatio facta est. Translationis seriem rescivit Aimoinus ab Usuardo & Odilardo Monachis Germanensibus ejus auctoribus: ex quibus Usuardus ipse est Martyrologii scriptor. Miracula facta apud Acmantum (quæ villa est diœcesis Senonicæ Cœnobio S. Germani subjecta, quo tunc Germanenses ob metum Nortmannorum cum sancti Germani corpore confugerant) suis ipse oculis contemplatus est Aimoinus ex lib. 3. capp. 16. & 29. Hujus translationis mentionem faciunt Annales Bertiniani ad annum 858. his verbis.* Quidam Monachus ex Monasterio S. Vincentii Martyris vel S. Germani Confessoris a Corduba civitate Hispaniæ rediens, corpora beatorum Martyrum Georgii Diaconi & Aurelii, caputque Nathaliæ secum detulit, atque in villa Acmanto in loculis servanda collocavit. *Hæ reliquiæ hactenus penes nos in Cœnobio S. Germani adservantur.*

IN-

AN. CHR. 858 20. Octob.

INCIPIT PRÆFATIO TRANSLATIONIS

ſanctorum Cordubenſium Martyrum Georgii atque Aurelii.

1. SI miraculorum cuncta quæ Deus & Dominus omnium Fidelibus ſuis facere contulit, impoſſibile eſt verbis explicari; multotiens ſane apicibus comprehendi creditur & ſuper operoſum, teſtante Apoſtolo & Evangeliſta Joanne, hæc univerſa velle perſtringi, qui multa quidem & alia ſigna JESUM feciſſe in conſpectu diſcipulorum ſuorum aſſerit, quæ non ſunt ſcripta in libro Evangelii: ſed quoniam quæ credulitatis & vitæ æternæ ſunt, illic inſerta eſſe perhibentur, delictum putatur, ſi omnia Sanctorum opera miraculis florida ſilentio contegantur, ac ſi divinæ eruditionis ſpecula avaræ taciturnitatis nube obſcurentur. Idcirco ad ſanctorum Martyrum GEORGII atque AURELII translationis actus explanandos, licet immeritus, uti laborans in domo; merito tamen acceſſi rogatus, quo domeſticis animalibus Chriſtum fide portantibus vel ramos in via ſubſternere poſſem. Neque præſumptione vel temeritate ſophiſtica, ſed Scriptorum magis canonicorum imitabili provocatus exemplo & reverendis Patrum monitis cum dulciſſimis adductus imperiis, quibus uſquequaque reſiſtere multimoda mihi indagatione nefas inclaruit. Adtollitur & divina cooperatrix majeſtas perſonante grege divino, & cum Pſalmiſta dicente, *Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis;* ſi ea recenſentur acta, quibus ſancti amici Dei poſt triumphalem etiam carnis exitum, laudabili virtute radiaſſe probantur, qui & eos poſt momentanea paſſionum bella, veluti qui in cæleſtis militiæ caſtris deſudarunt, perpetuæ conſolationis præmiis munerans præſtat quatinus victoriali redimiti bravio ſe ibi eſſe quo idem eſt, ſempiterna amœnitate jocundi lætentur.

INCIPIT TRANSLATIO

eorumdem ſanctorum Martyrum, quæ celebratur 13. Kal. Novembris, ſeu liber primus Translationis.

2. AGente Incarnationis Domini noſtri JESU-CHRISTI annorum curſu octingenteſimo quinquageſimo octavo, regni vero CAROLI, glorioſi Hludovici Imperatoris filii, duodevigeſimo, ſanctorum Martyrum corpora Georgii atque Aurelii educta Corduba, memorabili ordine Galliis ſunt invecta. Nam aqud Monaſterium ſanctæ Crucis beatique Vincentii Martyris, ubi pretioſus Confeſſor Dei ſanctus Germanus Pariſiorum Pontifex virtutum fulget honore, pervulgatum eſt quod ejuſdem ſancti Martyris & Levitæ corpus a Valentia, in qua paſſus eſt, civitate facile poſſet haberi, propter videlicet miſerabilem ipſius civitatis a Sarracenis vel Mauris factam deſolationem: ex quo prædicti Monaſterii noſtri Fratres, cum favore & animo Domni Abbatis HILDUINI ſecundi ordinant, regali etiam auctoritate percepta, quos illuc dirigerent, anhelantes tantum tamque diu deſideratum pignus ad ſe, Chriſto largiente, tranſponere.

(anno 858.) (Hilduino cum Rege procurante,)

3. Aſſumptoque itinere, ad HUNFRIDUM Marchionem Gotiæ *, illis tunc in partibus principantem, miſſi Fratres *a* venerunt, cujus adjuti auxilio ad hoc pium proficiſci debebant negotium. Quos cum ille in pagc Belnenſi * ſibi præſentatos more Primatum nobiliter excepiſſet ſuæ inde promiſſionis haud immemor; mox de illorum adventus cauſa, quomodo qualiterque fieri deberet, ſuos advocans, diligenter tractare cœpit. Inter quos quidam ejuſdem viæ

(mittuntur qui ex Hiſpania S. Vincentii corpus exquirant.) (* le Languedoc)

a Scilicet Uſuardus Pater & Odilardus, infra num. 6.

AN.CHR. 858

20. Octob.

viæ loca hujuſmodi fatebantur importunitatibus paſſim præpedita, quatinus nec magno comitatu quiſquam vallatus illud iter ſecure aggredi valeret. Contra vero noſtri nitentes, ac illud Apoſtoli ponentes, *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* necnon & illud, *Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem;* pariter inde cum ipſo pergentes, ingrediuntur aliquando pagum Uzecenſem *, ubi ab Epiſcopo viro religioſo nomine WALEFRIDO comperiunt (quod Vivarias * quoque civitate jam audierant) corpus memorati almi Vincentii Martyris a ſupra dicta urbe Valentia Beneventum eſſe tranſmiſſum: quod quidem aliter erat. Nam cuidam in Aquitaniæ finibus Monacho (qui divina revelatione monitus, ut nobis ipſe narravit, Valentiam properans, illud ab inde ſecum detulerat) a SENIORE *a* Ceſarauguſtæ * civitatis Epiſcopo per vim ſublatum, apud eamdem Cæſarauguſtam ſub reverentia cujuſdam Marini Martyris non modicæ venerationis miraculis præfulgens habebatur. Hoc ei nomen profeſſus Monachus fuerat: neque ab eo etiam tormentis affecto, nomen proprium Vincentii Epiſcopus extorquere prævaluit. Sciebat autem eum ejuſdem civitatis Archidiaconum fuiſſe: ideo illud Epiſcopo cariorem, ſibi vero metuebat inrecuperabilem. Quocirca noſtros, æque ut Epiſcopum, quod præſens ejus ſanctum corpus illic eſſet, omnimodis latuit. Æſtimabatur enim Marinus præclari apud eos meriti Martyr. Illud tamen certo ſcierunt, quod jam nullomodo Valentiæ haberetur. Sed qualiter id actum ſit, & quomodo a Monachis Monaſterii beati Benedicti Albienſis poſt annos receptum, atque ad eumdem locum translatum fuerit; in ejuſdem ſancti Levitæ & Martyris translatione a nobis *b* quoque digeſtum ſufficienti narratione videri poterit.

*de Beaune

* d'Vzes

* Viviers

Ablatum diſcunt.

* Saragon

4. Indolebant utique noſtri anxie conlacrimantes, tanto itineris ſpatio elaborato, ſe vacuos rediturros: cujus mæſtitiæ morbo, dum apud Barcinonem * caſtrum morantes (ut ſic eorum verbis eloquar) diutino quaſi languore demolirentur, neque ſuper hoc quidem conſultius arbitrari oporteret, ſecum deliberare poſſent; adeunt noviſſime quemdam ſibi familiarem virum, nomine SUNIFRIDUM, ejuſdem civitatis poſt Comitem primum *c*, eum de hac ratione quemadmodum ſibi neceſſarium duxerant, ſuppliciter conſulentes. Et quia nullo modo propter quod venerant, beati Vincentii corpus adipiſci valebant; fatentur ſe decreviſſe alicujus Sanctorum membra, quem & actio commendaret & paſſio, perquirere, ſecumque, ne inanes redirent, ad locum deferre ſatagere.

De alio Sancti corpore tractant.

* Barcelone

Sunifridus poſt Comitem primus.

5. Interea contigit, ut idem Sunifridus de enormi Fidelium interfectione, ſub ABDIRAMÆ Regis Cordubæ perſecutione nuper facta ſermonem ſumeret, exponens eorum quoſdam & maxime quos tenemus Georgium atque Aurelium, ea ipſa tempeſtate nobiliter paſſos, ac ſanguine triumphali acie paſſionis coruſcante, magnifice laureatos, æterni Regis palatium victorioſe ſubiiſſe. Ad quod, inquiens, ſi ullatenus (quod non credebatur) evadere poſſent, iter proſperum ſe ſumſiſſe, felici eventu conſiderent. Qua relatione noſtri ſuſcepta, ita gaudiis exhilarantur immenſis, ac ſi jam optatis potirentur profectibus; neque hoc ſibi niſi cælitus relatum fuiſſe credebant. Eorum ardet animus, atque illuc eundi, cita feſtinatione curſus diſponitur. Hujus plane fervor amoris, poſthabita prioris mæſtitiæ amaritudine, (tantus illorum deſideriis excreverat) quo nullo modo nomen Cordubæ (ut ipſi teſtantes ajebant) vel audire, vel nominare poſſent, abſque ſocia interdum lacrimarum effuſione. Divinitatis namque reſpectu animæquiores ſe factos eſſe gaudebant.

S. Georgii & S. Aurelii reliquiis comparandis dant operam,

6. Proinde USUARDUS pater (nam eorum alter ODILARDUS vocitabatur) ATHAULFUM ejuſdem Barcinonis Epiſcopum, atque SUNIFRIDUM præ-

necquicquam diſſuadentibus amicis,

---

a Seniorem hunc laudat Eulogius in epiſtola ad Willeſindum Pampilonenſem Epiſcopum.

b Hinc apparet præſentis hiſtoriæ ſcriptorem eſſe Aimoinum, tametſi nomen ejus in codice mſ. non exſtat, quandoquidem is eſt auctor librorum de translatione S. Vincentii in Caſtrenſe Monaſterium, quos in ſuperiori tomo retuli.

c Sunifridus hic primus Barcinonis civis poſt Comitem, qui HUNFRIDUS dicitur num. 6.

AN.CHR. 858 20. Octobr. præfatum aggreditur virum, eis conceptum animi secretum aperientes, quod minime quiescerent, donec Cordubam usque perrumperent, si eis Dominus vel quandoque largitatis manum dignaretur porrigere. Illi audientes omnino expavere mirantes : & quod id fieri nequaquam possit, causas impossibilitatis inferendo, & etiam protestando asserebant. Dicebat & Sunifridus eorum se perditorem, cujus verbis ad hoc accensi percurrerent. Sed cum non eos ab hac mentis determinatione avocare possent; Timemus, inquiunt, vobis. Ingressum tamen eis liberiorem Cordubæ, & ad quem maxime illic declinare, seu apud quem tutius commorari deberent, si forte eo pertingeretur, LEOVIGILDUM sibi amicum, non illum parricidam Visigothorum Regem Arrianum, sed virum Christianis legibus sanctisque moribus eruditum, insinuant. Cumque hoc ita præfixum jam dicto Comiti HUNFRIDO ex ordine intimatum fuisset, componitur, ipso jubente, epistola ad Magnatem Cæsaraugustæ, vocabulo ABDILUVAR, quatinus memor inter se juncti fœderis, eos de quibus loquimur, fratres penes se degentes servaret, indeque pergendi Cordubam, quantumcumque posset, solamen præberet. Sic post emensum, superna opitulante clementia, prolixi nimiumque laboriosi itineris tramitem offeruntur una cum directa epistola supra scripto Principi Abdiluvar, qui interprete advocato lectore, dum rem cognoscit familiarem, parat, quamvis barbarus, religiose amicis obedire mandatis; jubetque illos in civitate manere usque ad tempus inde consilii. Non enim id ei perficere statim facultas sinebat, multis sibi ad præsens diversisque impossibilitatibus denegata.

a quibus litteras accipiunt.

Cordubam pergunt.

7. Post hæc accidit, (quod minime in circuli octo & eo amplius annorum volubilitate provenerat) quatinus aliqui Cæsaraugustani visa proficiscendi occasione Cordubam inde perrectum ire disponerent. Quod sciens memoratus Princeps Abdiluvar, eos continuo ad sui præsentiam venire rogavit, imperatque postulans, ut fidei suæ creditos homines, Cordubam secum euntes, civili affectione servarent : gratiam proinde a se ac mercedis debitam remunerationem sperantes. Quibus ab urbe simul exeuntibus nostros quidam Christianorum veluti exsilio damnatos, lacrimabundi prosequuntur, bonum esse hortantes, ut spem suam illi dicarent, qui non dat fluctuationem justo, & qui omnibus se invocantibus in veritate semper præsto est, novitque benignissimus potiora quam petantur, vel sperentur, donare. Itaque pariter cœptum legentes iter, quibus quantisque in via angustiati fuerint periculis, quibusque necessitatibus comitati, quoniam perlongum est dicere, aggressum æque librantes cursum, citius transsilire statuimus : nec nobis, licet stupenda, utpote admirationis plena, dici possint, a proposito narrationis compendio deviare contingat.

Ibi ecclesiam S. Cypriani adeunt.

8. Post multos igitur exactos dies veniunt, JESU prævio, innumeris mundanorum fluctuum eruti procellis, Cordubam, quo tendebatur, ad urbem. Pergunt illi duo ad ecclesiam beati magnique testis Cypriani, in qua sanctorum Martyrum corpora ADULFI & JOANNIS tumulata quiescunt. Et hoc sollicita consideratione juxta illud dominicum : *Primum quærite regnum Dei & justitiam ejus, & reliqua omnia adjicientur vobis*. Nam famulos illamque supellectilem, partim Barcinone, partim vero Cæsaraugustæ, soli euntes reliquerant. Ubi a quodam Diacono ejusdem loci primario, nomine Hieronymo, pia devotione recepti, manserunt ibi : evolatque percurrens fama, quosdam illuc ex Francia adventasse divulgans. Fit conventus certatim Fidelium, eos miro seu incredibili affectu venerantium, qui tantam eorum obstupescentes constantiam, ineffabilem circa illos Omnipotentis pariter admirabantur clementiam. Adfuit & præfatus LEOVIGILDUS, cognomento ABATSOLOMES, cujus a supradictis sibi familiaribus viris, Athaulfo, inquam, Episcopo & Sunifrido, nominis tantum & religionis notitiam perceperant. Is illorum adventus causam scrutari, ac juxta sui nominis manifestam etymologiam perquirere vigilantius curavit. Cumque amicorum

Leovigildo secretum pandunt.

corum valere, atque notitiarum ei verba ſecretius retexiſſent, & quod idem eſſet, cui ſe omnimodis credere oporteret, Dei manifeſta diſpoſitiotione in brevi pervidiſſent; ſeſe illi ſuamque mentem, multiplices Chriſto gratias, agentes aperiunt. Suſcipitur arcanum, manetque intra viri pectus ſepultum. inde vero congruus quæſite rei præſtolatur eventus: ipſique ſub ejus interim tutela, commodis aluntur ſubſidiis. AN.CHR 858 20. Oct.

9. Denique poſt aliquot dierum ſpatia prædictus Abadſolomes, quodam ejuſdem civitatis Presbytero bonæ indolis, vocabulo SAMSON, adſcito, ſollicite cum ipſo indagare cœpit, qualiter veluti ſuæ providentiæ a Deo (ut certe putabatur) delegatum opus perficere poſſit: Procurabat itaque, quantinus eis ad votum, nobilis triumphi palma, Sanctorum corpora inſignita darentur qui tot terrarum terminis fidei calore tranſcurſis ſe propter hoc capeſſendum emerſerant: compatiebatur equidem eorum & animis, & longo ſatis itineri; nec obliviſcebantur amicorum Athaulfi Epiſcopi, ac honorabilis viri Sunifridi, multas ei preces ſuper hoc delegantium. Unde clauſtris arcani Sacerdoti retectis, beatorum reliquias Georgii Bethleemitæ Monachi atque Aurelii Cordubenſis viri popularis, ſi tamen poſſe præſtaret, utriſque ſumere libet, quorum animas felici bello decoras ad cælos Martyrum ſociandas collegio tranſiſſe, pulcherrimo paſſionis eorum textu firmante dixerant: quam memorabilis & Deo dignus Sacerdos EULOGIUS, qui & ipſe poſtea glorioſo donatus martyrio, Regem Chriſtum conſummatus miles ovando petivit, veraci relatione, plurimis (ut ipſe noſtris retulit) prætermiſſis, litteris informavit. Samſoni Presbytero ſecreta committitur.

10. Dum hæc revolvuntur, divinitus, quod ſine dubio fatendum eſt, contigit, ut memoratus SAMSON Presbyter eidem loco vocabulo Pennamellari, quo eorum corpora ſanctorum Martyrum tumulata jacebant, quodque diſparabatur a civitate plus minus miliariis quinque, Abbas præficeretur. Et ecce quaſi parta facilitate, a Leovigildo evocatus unanimes deliberant, quia tempus aderat locuſque patens, rem optatam ad effectus culmen Chriſto favente perducere. Cumque diutiſſime aliquibus etiam locis ibi Fratribus aſſociatis, ut fieret, conſulendo inſiſterent; reperiunt ceteros ita ſuis adverſos conatibus, quod hoc nullatenus concedi poſſe triſtes exiſtimarent. Importune tamen agentes, & quod hoc ut beatorum Martyrum corpora celebriori cultu haberentur, quæreretur multis argumentationibus inculcantes, id tandem fieri communi deliberatione omnibus placuit, tantum ut aſſenſus, (veluti dicebat, & factum eſt) proprii daretur Epiſcopi. Sanctorum vero corpora, dum tempus revertendi veniret, eodem in loco ſub hac conceſſione, ut erant, jacuerunt humata. Proinde quid eis difficultatis tempore egreſſionis ab urbe, de qua nonniſi multo freti ſolatio exire audebant, ingruerit, reor eſſe dicendum. qui Abbas Pennamellaris. Monachos habet repugnantes.

11. Rex ſiquidem ejuſdem Cordubæ Saracenorum primæ egregiæque civitatis MAHOMATH adverſus Toletanæ urbis tyrannum ſuis rebellem decretis hoſtiliter properans, juſſit omnes adeſſe. Et ne vel civis vel peregrinus, excepta cuſtodia, qui ſecum non iret, in civitate remaneret, publicis imperat edictis. Interea prædicti Fratres noſtri, cum de conceſſis Martyrum corporibus (quoniam exeundi locus ab urbe patebat) effari Monachis ſupranominati loci Pennamellaris cœpiſſent, ipſi rurſus nihil ſe ex hoc facturos penitus denegant, maxime Abbatis ſui venerabilis Samſon abſente præſentia. Contigerat enim illum abeſſe: quapropter admodum triſtes effecti, quoſdam Fidelium ad Epiſcopum ejuſdem urbis virum modeſtum, nomine SAULEM, dirigunt, poſtulantes, ut Sanctorum corpora quæ illis Samſon Abbatis, ſuaque benignitate conceſſa fuerant, apud ejuſdem loci habitatores quos ibi darentur, ſuo ipſo obtinere dignaretur adventu. qui ſuſcepta hujuſmodi oratione actutum properant, atque imploratum ita mandatum paſtori perferunt, efflagitantque ſuccurri peregrinis, ſimulque ſubveniri deſolatis. Inquiunt ergo ad Epiſcopum: Pater, pietatem tuam Bellum Mahumedis. Saul Epiſcopus Cordubenſis noſtris favet.

AN. CHR. 858. 30. Octob.

tuam voto supplici deprecamur, quo beatorum Martyrum corpora Georgii atque Aurelii, ut olim cum Samsone Abbate sanxistis, Gallicis donentur Monachis. Cur igitur vexatione fatigati itineris injusta vexantur dilatione concessi pignoris, non est æquum ad religionis vestræ notitiam, quæ tali potest infamari calumnia. Nec mora properatur ad locum. Dumque prolixius concertatum, plurimumque precibus ab Episcopo colluctatum fuisset, præbetur dure quidem, uti ab invitis, vix tollendi consensus.

Sacræ exuviæ inde levantur,

12. Advocati namque tunc alacri gressu ipsi nostri petitores accedunt, atque una cum ceteris, nec segnius tamen, Sanctorum corpora avulso desuper altari accelerant effodere. Ut autem ventum est ad apertionem sepulcri, remotis aliis, soli ab Episcopo designati adsunt Presbyteri, a quibus, ipso quidem excipiente, sacra de eisdem tumulis cum hymnis ac lætaniis membra levantur. Qui mundis ea semper linteaminibus involvens, congruis quoque ad efferendum imposuit perulis. Ita divino suffragante auxilio opus secretum honeste perficitur: & ne illorum integritas a quolibet petente, quavecumque occasione usque ad destinatum locum violaretur, Episcopum rogant ea sub assignatione Regis CAROLI proprio claudere sigillo. Quod cum fecisset, eis ferenda atque cum multimoda testificatione colenda, occulte tamen propter paganos, donantur. Non enim quos Martyres faciunt, venerari Saraceni permittunt. Qui tanti muneris præmium gavise tollentes, comitantibus se nonnullis inde Fratribus ad civitatem festini remeant, cupidi cum quibusdam Toletum pergentibus illuc usque reverti.

non tamen S. Aurelii corpus & S. Nathaliæ caput.

13. Præterea quid & huic facto destinabili modo provisum sit, si taceatur, nefas non ambigo. Cum etenim illa Sanctorum corpora in agone cælestis pugnæ fortia, ministri diaboli gladiis animadversa morte stravissent; Christiani dum potuerunt, solito amoris officio excitati, nocte venerunt, atque ea sibi furtim rapientes diviserunt. Et quidem beati Georgii corpus ex integro, Aurelii vero sine capite tollentes in ecclesiæ loco sub altari, quemadmodum significavimus, sepelierunt. Sanctæ vero Nathaliæ corpus, dum aliorsum ab aliis truncum sublatum fuisset, caput illius in eadem ecclesia, ubi viri corpus, collatum est. Unde accidit, quatinus tempore effossionis eorum beati athletæ Aurelii caput cum suo corpore minime inveniretur, ac sacræ Nathaliæ corpus quo humatum fuerit, nesciretur. Sed ut impleretur in eis etiam post mortem, quia erunt duo in carne una, corpori beati Aurelii caput Nathaliæ suæ conjugis subrogatum est, atque cum nimia admiratione quærentibus datum, quod deifice factum neminem qui audit, latere putamus: ut quia unius conjugalitatis viventes, necnon & æqualis martyrii socii exstiterant, morientes ejusdem essent merito venerationis in terris, quemadmodum & unicæ felicitatis compotes sunt in cælis. Et quoniam Sacramenti mysterio συνεκδοχικῶς quidem dicto quasi ab incœpto parumper deflexímus, juvat manum in id ipsum reducere.

Corduba pergunt Toletum.

14. Cum vero vigiliæ Adscensionis Christi roseo se jubare jam dies lotis quadrigis terris influeret, parant a civitate Regis supramemorati Mahomath procedente exercitu egredi, non parvo ad illos Fratrum catholicum eis vale dicere cupientium adunato collegio, qui quanta eos caritate per dies quinquaginta sex, quibus cum illis sunt commorati, tractaverint, nemo qui dicat. Præsens tamen devotio seu lacrimabilis ipsorum pandebat exsecutio, quod cernere quis posset, nec illos a se umquam pacto quolibet velle disjungi. Sic namque Corduba, Hiberiensium civitatum nominatissima, & cum civibus, tum etiam & rerum opibus fœcunda, egressi, quorumdam Fidelium cum Rege ad pugnam euntium tutelis aliquantisper crediti, iter suum alacres resumunt. Inde post dies reperit illos inter agmen exercitus LEOVIGILDUS, vir frequenti memoria dignus, qui tempore egressionis eorum a civitate, regiis occupatus negotiis præsens non fuerat; isque dulcissimo pectoris vinculo eos amplectens, suo deinceps comitatui usque Toletum (quod ex beatæ Leocadiæ virginis confes-

fessione præclarum habetur) non est passus deesse. BABILA siquidem ejus soror, virgo Deo sacrata, illis quicquid in itinere visum necesse fuit; pallia quoque duo, quibus vicissim Sanctorum cooperirentur corpora, pro qua valebat facultate abunde paraverat. AN. CHR. 858. 20. Octob.

15. Rege denique Cordubensi contra Toleti adversum sibi tyrannum, ob quod processerat, belli copias accelerante, multi ejusdem civitatis viarum insidiatores ad eamdem urbem redeunt, se quantocius castelli præsidio muniri curantes: pacata redduntur itinera, fitque viantium secura quacumque progressio. Tunc nostri cum magna benignitatis affectione omisso procinctu a sæpedicto Leovigildo disjuncti, Complutum * aggressi sunt opidum gloriosorum Martyrum germanorum Justi & Pastoris insignitum tropæis. Inde nobilissimam ac sanctorum & præcipue decem & octo Martyrum triumpho laureatam Cæsaraugustæ applicant ad arcem, ubi a superius nominato SENIORE Episcopo rursus, quemadmodum euntes, humane recepti, optima apud ipsum, quousque libuit, sunt quiete donati. Nec tunc quidem de beato Vincentio, quem idem Episcopus (ut supra retulimus) sub nomine Marini Martyris retinebat, aliquid vel dinoscere certius, vel audire quiverunt. Non enim erat fugato Audaldo translatore Monacho, qui hujus facti notitiam panderet. Repræsentantur & Abdiluvar præmemorato ejusdem civitatis Principi, gratias agentes, quod ejus essent auxilio ineundo vel redeundo adjuti. A quo etiam discedentes salutationes ad Hunfridum, epistolas vero ad castellorum custodias perceperunt: quatinus absque impedimento vel discussione ulla munita suæ potestatis loca transirent. Nam ne forte eis improvisis aut legatio fraudulentium fiat, aut certe magis hostilis impetus superveniat, cunctarum ad sese viarum aditus continuis satagunt obfirmare custodiis, atque ea permaxime loca, quæ ab angusti tramite callis exclusas appellant. dein Complutum, *Alcala de Henarez & Cæsaraugustam,

16. Itaque proficiscentes Barcinonis ad mœnia, quamvis multipliciter fatigati, perveniunt in urbem sanguinis sanctorum Martyrum Cucuphatis & Eulaliæ virginis madore circumlitam. Sed quæ lætitia de consecutis præmiis, quæve fuerit admiratio de eorum subita, utque ita dixerim, inopinata reversione ab ATHAULFO Episcopo & SUNIFRIDO memoratis venerabilibus viris, mirum est dicere, glorificantibus quoque plurimis Deum ac benedicentibus, qui sic mirifice ad laudem & gloriam nominis sui protegit sperantes in se. Auditis & Leovigildi amici prosperitatibus, suisque eis propensis beneficiis, gavisi sunt in omnibus, a quibus decem & duobus elapsis solibus læti dimissi festinato cursu Gerundam, sancti Felicis Martyris cruore madentem: cujus linquentes confinia, adeunt Narbonam civitatem metropolim. Quo citra ejusdem muros ad sancti Pauli Confessoris sepulcrum divertentes, post subeunt Biterris urbem, ex beati Afrosidii Præsulis membris illustrem, in qua gratanter, utpote a noto & cognato viro ipsiusque civitatis Primate *a*, nomine GERINO, suscepti, sanctorum Martyrum corpora in oratorio beatæ Dei genetricis MARIÆ servanda reponunt. mox Barcinonem, post Gerundam, & Narbonem, Biterras.

INCIPIT LIBER I. DE MIRACULIS SS. MARTYRUM,

qui est Translationis secundus.

HInc igitur digna gestorum ratione compellimur, quæ in eadem Biterris civitate, quæve per eos in sequenti itinere, superna agente clementia, patrata cognovimus, litteris secuturæ generationi memoranda signare. Dum autem illic præfato Gerino eos retinente quietis gratia aliquamdiu morarentur, homo quidam Brictius nomine, per annum fere dimidium in tibiis sive superioribus membris genitalibus totus elephantino insanabili morbo ul- CAPUT I. Biterris facta miracula.

a Id est Vicecomite, infra lib. 1. de miraculis cap. 3.

AN.CHR. 858 20. Octob. ulcerosus jacebat : qui non solum ea debilitate quantum ad corpus inutilis, verum etiam & vitæ solatio, tali in se afflictione grassante, destitutus videbatur. Is sub unius tempore noctis in ecclesia qua inerant sanctorum Martyrum corpora, jacere permissus, sic eorum interventu divina miseratione curatur, ut statim in crastino sanitati redditus, ad proprium cunctis stupentibus staret officium. Erat enim carus domini sui ejusdem Gerini pincerna.

II. Quæ vero dicta quæve dicenda sunt, eorumdem sane relatu didicimus, qui ea uti inter agendum præsentes propriis inspexere obtutibus. Insuper & his sacris jam prælibari videbatur miraculis, quæ per eos erat Dominus mira populis collaturus. Ea siquidem ipsa nocte sanctorum Martyrum geminato præconio hæc quoque virtus inclaruisse dinoscitur. Juvenis quidam, vocabulo Gisandus, typo febrium per tres menses ægre laborans, nihil revera de se aliud quam mortis casum suspicari valebat. Frigoris enim & caloris acerrimis per horas, nunc his, nunc illis urgebatur stimulis. Hic ad memorata Sanctorum corpora in noctis spatio simili sanitatis fide excubare permissus, non dissimili est virtute pulsa febre curatus. Gratias namque referens, & ipse non mediocriter sospes factus regreditur.

III. Quamvis & alios ibidem a diversis infirmitatum languoribus sanctis eorum meritis noverimus curatos, unum adhuc miraculum, quod ibidem laudabilius enituit, ad non relinquenda festinantes enarrare censuimus. Præfatus itaque Gerinus ejusdem civitatis Vicecomes, dum subito gravisima dolorum pœna totum per corpus cruciaretur, sumtis duabus suæ staturæ candelis, & uno (quod est adhuc in testimonium) non vilis quidem pretii pallio, jubet se, nimium vivere diffidens, ad eorum devehi præsentiam : sicque jacens, seque humi volutans, & quod in eos commiserat, unde labor, humiliato spiritu publice confitens, in primo noctis sopore almi Georgii salutifera visitatione subitam cælitus est in eadem ecclesia indeptus medelam. Aiebat etenim eumdem sanctum Martyrem in monachali, ut olim fuerat, habitu pyxidem auream manu ferentem suis conspectibus adstitisse, atque ex ea nivei coloris effuso unguento, caput sibi, oculos, manusque, ut cernebatur, leniter perfudisse. Ita prorsus quemadmodum sese deinceps inscium assereret, utrumne adhuc placitum oculis somnum colligeret, sanitas quippe membris diffunditur, omnique recreatus corpore gaudens domum Gerinus revertitur, non eos ultra Martyres dubitans, immo Martyrum potentissimos prædicans.

IV. Vivariensem pagum adeunt, *le Vivarez Belnensem dein, Post denique tempus quasi duorum mensium resumtis viribus, & quæ in itinere necessaria erant paratis, ea ab urbe nostri subinde memorati Fratres digredientes, in pagum Vivariensem *, nec sine miraculis quidem ipso Gerino secum comitante, deveniunt : ubi audita revelatione corporis sancti Martyris Andeoli discipuli magni Polycarpi, qui audior beati Joannis Apostoli & Evangelistæ fuisse dinoscitur, quoniam non longior erat ad hoc accessus, illuc se studio contulerunt orandi : ex quo & proprii corporis acceptis reliquiis, ad quod restabat iter complendum remeant, transactisque inde diebus incolumes eos pagus excepit Belnensis *a*, quo in villa, quæ Arziliacus dicitur, ab Hunfrido gaudenter recepti, exponebant hoc, utique illi multum audire sitienti, quid in via contigisset, quidve divinæ largitatis munere impetratum esset: quibus compertis & ipse Comes cum admiratione gratias agens, jussis dari necessariis eos muneratos dimisit:

V. Sed quoniam suos Dominus fide & confessione probatos famulos virtutibus magnificare, cujusque apud eum meriti essent, signorum indiciis monstrare decreverat; hoc quod in eodem Vivariensi pago & villa ipsa Arziliaco mi-

a De pago Belnensi, sic dicto a Belna opido diœcesis Cabilonensis, egit item superius Aimoinus in lib. 2. num. 3. Exstat in eo pago villa Arziliacus, *Argilli*, de qua mox infra.

miraculum constituit, dignum referre fuit. Quædam igitur vidua, nomine Theothildis, cujusdam raptoris spiritu superbiæ túmentis iniqua violentia equum amittens, lugubris sese fletibus contorquens, desperabili contritione languebat. Cumque nullo ingenio, nulliusque solatio suæ flebilitati eum restitui posse existimasset, ad eorumdem sanctorum Martyrum spectanda suffragia, cum omni recuperandæ spei fiducia se contulit: ibique tamdiu flens & perseverans in rogando Deum facientem judicium injuriam patienti permansit, donec die tertia terrore inspirationis supernæ raptor perculsus, satisfaciens viduæ cogeretur sponte reddere quod visus erat nequiter abstulisse. Sic fides meretur, & ita timor operatur divinus. AN CHR. 858 20. Oct.

VI. tum pagum Autisiodorensem. * Core

Properantes itaque ac finem hujus libelli volentes attingere, quid in vico quodam, qui Cora * nuncupatur, in pago jam Autisiodorensi acciderit, commemorando narremus. In ecclesia vero ejusdem loci cum fuissent illati, necnon & in altario veneranter expositi, quidam juvenis custode ad modicum absente latenter ingrediens, pallium subito, quo eorum sacræ tegebantur reliquiæ, furtim abstulit. Sed æquissima summæ rectitudinis operatio, nec hunc longius inultum abire, nec injustitiam sanctos Martyres pati sustinuit. Porro in humero sub quo illud absconderat, pustulæ morbo percussus, mox revertens pallium clam ecclesiæ projecit ad ostium: sicque impunitatem quam non merebatur requirens, aufugiendo delituit. Incommoditate tamen exorti ulceris ingravescente tumendo cogitur, vitæ desperatione ac tormenti dolore admonitus, confiteri delictum: quo patefacto cunctisque audientibus denudato opem plenæ sanitatis, etsi diu vexatus, sanctis eorum consequitur beneficiis, præstante Deo ac Domino nostro JESU-CHRISTO, qui vivit & regnat omnipotens per infinita sæcula sæculorum, amen.

INCIPIT PROLOGUS LIBRI II.

Miraculorum.

QUoniam hactenus sanctorum Martyrum Georgii atque Aurelii translationis ordinem, & quæ, divina largiente gratia, in via gesserunt miracula ipsorum suffragantibus meritis ex parte cucurrimus; modo ad id quod residet, etsi imperitus, fidus tamen vertatur articulus: quæ idcirco duobus gratum fuit dividi libellis, quatinus nec avidis lectoribus superflua, nec piis auditoribus ea quæ dicerentur, forent onerosa. Nam & in prolixe dicendis, quasi quoddam prestatur levamen, dum unum finitur, atque aliud inchoatur volumen; quodque præcedens libellus non humana, verum fateor præfinitione solum bis ternis miraculorum titulis radiatur, quantum eorumdem sanctorum Martirum perfectam insinuet consummationem, ipsius senarii ratio arithmeticis nota declarat.

INCIPIT LIBER II.

Miraculorum, qui est Translationis tertius.

CAP. I.

IN prædicto igitur pago Autisiodorensi, Basgernam vicum, compressantibus se hinc inde turbis, cum adpropinquare cœpissent, advenerunt illis quidam ex nostris obvii, eos ibidem officiosissime, prout decuerat, excipientes: quorum animæ exsultatio, sive lætitiæ fletus, gratiis hymnizatis divinis pro desiderio fuit. Unde sequenti die simul profecti, levatis in eodem loco corporibus Sanstorum feretris Autisiodorum veniunt urbem, plurimorum trophæis sanctorum insignem. Quo agnito Cœnobitæ almi Confessoris Christi Germani ejusdem olim civitatis Antistitis, eos quam honorificentissime cum dominicæ passionis memoriis omnique digno apparatu susceperunt, collocantes eadem Martyrum Autisiodorum,

AN.CHR. 858 20. Oct. corpora super altare beati Mauricii Martyris Thebææ Legionis principis, ea sub nocte servanda: ad quorum ingressum, unum a claudicatione, ad egressum vero hominem alterum a continuo capitis dolore ibidem curatum didicimus. In crastinum autem (neque enim tempus eos ibi amplius immorari sinebat) haud secus quam sunt excepti a memoratis sanctis Fratribus, sive ejusdem loci civibus honeste deducti, pagum ingrediuntur Senonicum, quem etiam quibus & quam manifestis decorarint miraculis, laboriosum ex toto gratum vero si ex parte narretur, existimo.

pagum Senonicum.

II. Dum namque pro agendis Missarum sollemniis in villam, quæ in eodem pago nuncupata fertur Puteolis *, declinassent, quidam infantulus inter reliquos beneficia requirens infirmus accessit. Nunc nonnulli ut puerum adhortantes, manebant, quatinus pro adipiscenda sanitatis medela ad Martyrum patrocinia, prout valebat, accederet. Quod cum fecisset, seque rependo magis quam ambulando ante eorum reliquias prostratus jactavisset, extemplo videntibus qui aderant universis, medicinam adeptus est plenissimæ sospitatis. Nec aliter, inquam, nisi ut eos inde prosequeretur rectus, qui utriusque pedis imbecillitate advenerat claudus.

* Puteaux

III. Nec sit pigrum audire, quæ Christo bonitatis cooperatori pro suorum meritis militum libuit operari. Facimus enim alienum bonum, si complacet, nostrum. Anus igitur quædam, nomine Tedelgrimnis, a parvo (quod multi vicinorum ejus noverant) surda pariter jacebat & muta. In domo enim cujusdam religiosi viri vocabulo Bovonis (in quam etiam forte eadem Sanctorum corpora ad manendum declinaverant) causa ipsius sustentabatur misericordiæ. Adtendebat quod eleemosyna quæ datur in terra pauperi, a Christo, teste Martini semiclamide, recipitur in cœlis. Illa de remedio optandæ valetudinis caute secum permeditans, locum ubi beatorum Martyrum corpora venerabantur, adscendit. Sed ilico ut orationem fudit, ea sanitatis gratia donatur: quatinus evangelico una eademque hora renovato miraculo & loqui, simul & audire mereretur; exivitque gaudens universæ domui gaudium inferens.

IV. Quæ vero idem Bovo in eorum Martyrum adventu sibi contigisse cum sacramenti fide dicebat, res digna miraculo præteriri non sinit. Cum ergo fuissent horum delatores Sanctorum Monachi, qui ea nocte una cum suis fere triginta ab eodem hospitio sunt excepti; illis necessaria non surdus auditor apostolicus, hilari animo distribuens prærogavit. Sed ut tantæ tamque copiosæ charitatis superabundans opus remuneraretur; ipsius vinarii vascula sic sunt mane reperta, ac si nihil exinde sero potatum fuisset. Universis namque, omnique suæ domus familiæ ac advenientibus causa sanctorum Martyrum ita ubertim propinatum fuerat, quatinus omnes pro sobrietatis competentia ad plenum vino satiati lætarentur. Penum siquidem eidem subjectum erat solario, (benedictionem desuper hauriens) quo beatorum corpora Martyrum illa nocte ad quiescendum fuerant admissa.

V. Is etiam Bovo sæpe admirans referebat non huic dissimile factum. A cujus denique domo Sanctorum eductis corporibus, evenit diem post quartum, ut ex HLUDWICI Bejwariorum Regis exercitu in eam intrarent, atque illam per aliquot dies ibidem commorantes inhumane vastarent. Ergo, licet merito hac spe frustratus, ad hoc idem Hludwicus *a* a quibusdam proceribus invitatus exierat, quatinus fratris sui domni CAROLI contra Danos navali tunc classe in Sequana *b* decertantis, regnum usurpans invaderet; sed & victoriam, pro dolor! veluti jam præ manibus suspectam, hujusmodi infelicissima visus est distulisse tyrannide. Nam Rege insalutato cum paucis in navi relicto, omnes ei subdole adhærentes discedunt, & præcisis ejusdem navis funibus, ne Rex quodlibet auxiliaretur præsidio, ad eumdem Hludovvicum eum sibi Regem facientes accedunt: quod

a Lege Annales Bertinianos ad annum 858. quo hæc contigerunt: ubi translationis sanctorum Martyrum fit mentio. Totum hunc locum cum aliis pluribus mutilavit Brolius.

b Nempe in insula Oscello, ex Annalibus Bertinianis: ex quibus corrigendi Annales Fuldenses, qui pro Sequana Ligerim habent.

quod eis dignam in contumeliam cessit. Rex ergo divinitus liberatus, statim parvo quem fides sibi retinuerat exercitu collecto, fratrem a regno nobiliter expulit; atque cum vivum capere posset, ei locum abeundi viscerabiliter indulsit, suosque fugaces, (cum in eis regali censura ulcisci potuerit) sublimi collectione ad se revertentes, solita pietate recepit, sceptro potitus & regno. Itaque supradicti hostes, substantiam domus quam intraverant, præter mensuram exterminantes, ex supra memorati viri Bovonis vino non minus, (ut fuit putatum) quam sexaginta modios abstulerunt. Sed illis recedentibus rursus Sanctorum meritis, Bovone teste, quantitas totius vini integra reperitur. Nec cunctandum caritate illud augente sic excrevisse, quæ in viri corde diffusa, gemino pollebat bono. AN.CHR. 858 20. Octob.

Fuit in Villa-nova * ejusdem pagi Senonici quædam puella, nomine Arohildis, ab annis octo cæcitatis orbitate damnata, quæ ad Beatos virtutum luce conspicuos (de quorum beneficiis nobis est sermo) deducta, taliter semetipsam illis perpetuæ servitutis voto mancipans, subito est curata, ut omnes qui aderant, hoc facto mirarentur attoniti. Cumque deinceps suæ professionis famulatum exsequi vellet, a patre velut de temeritatis præsumtione acriter invecta, coacta est quam pro salute noverat pollicitationis mutatare sententiam. Itaque dum incipit, sermonibus genitoris magis favens, domum reverti; & pristinæ cæcitatis cladem, & vim febrium insuper multam incurrit. Fit pater ceterique propinqui flebiles, necnon & ipsa admodum miserabilis jacens, remeantque veloces ad pia Martyrum reposcenda suffragia. At ubi ipso jam patre omnimodis compellente, numquam se quod promiserat rursus fallituram devovit; sanitatis summa quam prius meruerat recepta, sospes item efficitur, mansitque ibi, atque famulationis pensum statutis temporibus postmodum in ecclesiæ cultu gratanter exsolvit. VI. * Villeneuve l'Archevesque

Itum enim Acmantum * villam nostræ possessionis (in qua tunc major pars Fratrum ob infestam paganorum degebat persecutionem *a*) aggredientes, ab eis cum magna gratiarum actione & laudibus opimis satis digne recipiuntur: quam exceptionem ita Dominus virtutum floribus decorari voluit, ut nulli dubium quin ad eos non qualiacumque vel incerta, sed pretiosa deferrentur testium patrocinia. Quædam vero Sanctimonialis, vocabulo Leutgardis, dum populorum obviam euntium admixta conventui, & ipsa candelam in Sanctorum honorem tolleret accensam, subito eam luminis honore gemit orbatam: quæ neglectus tacta pudore, eam in secreto pallii interim emunctam reposuit. Sed quid exinde Christus pro suorum Martyrum ostensione operatus sit, ullatenus absentari non debet. Nam dum sic graditur, tempus opperiens illam reinluminandi, mox eo ipso quo erat abscondita, in loco accenditur, partemque vestis qua tegebatur, corripuit. Quo viso extimuit mulier, præconia tantæ virtutis voce qua poterat adtollens: sicque actum est, ut muliere etiam tacente, pars vestimenti adusta quod gestum erat obstupefaciens, videntes magnopere declararet. VII. Esmant

Deinde Boso ab Alseio villa a renibus deorsum ita paralysis morbo dissolutus jacebat, quatinus ei non solum ambulandi, verum & sedendi denegaretur facultas. Erat autem in eo videre laborem. Hic tantorum auditis insignium donis, manibus propinquorum inter plurimos deportatus, supplex advenit, accedensque ad sanctorum Martyrum reliquias sic infirmitatibus proximas, ita statim postulatæ salutis perfunditur remediis, ut eos proprio gradiens annisu, usque ad ecclesiam, in quam erant inferendi, non desereret. Indeque plenius post dies factus incolumis, ad propria gaudenti animo repedavit: cui congratulantes vicini admirabantur, quia sic cito sibi salus acciderit. VIII

Ea ipsa nihilominus die adducitur quædam femina de villa Rethica ex nominis appellatione dicta Ragina: hæc ab annis duodecim, non ut illa Syrophænissa sanguinem fluens, sed contracta renibus jacens, quasi vitalibus jam cernebatur destituta solatiis, opprimebatur, & nimia paupertatis inedia, ut IX.

a Et quidem cum corpore S. Germani, ex lib. 2. de miraculis ejus cap. 11. & ex sequentibus colligitur.

AN. CHR. 858 20. Octob. ut puta manuum meditatione otiosa. At dum inter reliquum vulgi cœtum beatorum Martyrum patrociniis offertur sananda, priscæ felicitatis coram ipsis quæ aderant turbis usum recepit. Igitur ambulans gratesque sanatoribus suis læta rependens, ad iter (quo aliorum adjuta manibus venerat) se sospitatis gressu comite reparat.

X. Adalbertus de Talsiniaco villa hostilem multum pavens occursum, ad sanctorum Martyrum luminaria pro tuendis aliis unum vas apum fide plena devovit, cum subito ex præfati HLUDOWICI Bejvvariorum Regis exercitu, quidam illius domum irrumpentes, ipsum alvearium natura mellis avidi, quia majus meliusque ceteris erat, primum auferre conati sunt, quod ita mirandum illis nequicquam laborantibus immobile perstitit, ac si funditus in quo erat loco haberetur affixum: quo facto hostes turbati nimiumque stupentes, didicerunt tandem illud sanctis Martyribus pro conservandis aliis esse dicatum. Unde non solum hoc, sed nil ulterius in eadem domo Sanctos reveriti præsumserunt, animadverso divinam illi eorum meritis tuitionem inesse.

XI. Quia miraculorum veneranda concrescunt præconia, augeatur numerus pagellarum cum gloria. Multis denique ab annis Ingalbertus de villa Vimpopuli, cum esset utrorumque oculorum luminis dono privatus, agnitis tot tamque mirandis Sanctorum virtutibus, jussit se quantocius illuc deduci. Sicque uxoris adminiculo insuper & multa comitatus fiducia gradiens ad locum usque pervenit. Dumque diutius ecclesiam intrans, solo prostratus precibus gemens insisterent, quo sibi sancti Martyres, licet indigno, misererentur, luctuosis vocibus expostulans precabatur. Tum supernæ pietatis fonte eorum obtentu se influente ita confestim mederi promeruit, quatinus Deum Sanctosque magnificans, inde valens vidensque uxoris manu oblita rediret.

Adducuntur & duo cæci, villæ quæ dicitur Sinportus, incolæ, ad præclaram beatorum Martyrum postulandam clementiam. Horum sane devotionem integram, non modica divinæ miserationis consecuta est cæcorum inluminatrix bonitas. Ut autem intrantes domum qua sacræ Martyrum digne venerabantur reliquiæ, se orationi dederunt; obductis post paullulum fugatis tenebris, videndi posse recipere meruerunt: surgentesque a pavimento, remoto ductore per se se hac illacque clare videndo discurrunt. Itaque Dei sanctorumque Martyrum sibi providam conlaudantes benignitatem, læti ut illi quondam in Evangelio a Salvatore & Filio David inluminati discedunt.

XIII. Hac itaque miraculorum fama per pagos late diffusa, se invicem præcedere festinantes confluunt plurimi. Unde quidam adolescens Acleulfus, ex villa nomine Laudrado, mente captus, cum frequenter fieret jam per annum & insuper atrociter demens, quod vulgo lunaticus dicitur, ad sæpe memorata sanctorum Martyrum corpora, licet vinculis nexus, fide parentum adducitur, qui etsi illam non habebant vocem, Domine, si quid potes, adjuva nos misertus nostri; infirmum tamen sibi poscebant mederi. Ubi aliquantulum ob salutis remedium detentus, ad plenum quod alienæ fidei devotione quæsitum fuit, eorum piis meritis adipisci promeruit. Itaque sensus pristini recuperato vigore, alacer recessit, atque de reliquo, uti prius fuerat, sanæ mentis compos permansit.

XIV. Ex eadem villa quædam procax puella, nomine Teutberga, casu quo solebat cum matre litigans, per sanctorum Martyrum pignora, Georgii scilicet ac Aurelii, suam non est verita contestari proterviam. Dumque a quibusdam quare sic adversus parentem ageret, & quare sic temere per Sanctorum nomina dejeraret increpata, minime quiesceret; ultione præsenti, ipsa quam ad jurandum evexerat, manus contrahitur. Exinde vero quos perjurando per indomitatem linguæ male præsumserat, studiose rogando cogitur quærere Sanctos, suique ab eis causam remedii veluti debitum munus incunctanter exigere. Dum-

Dumque facti pœnitens ad eorum se limina devotissime contulit, debilis AN.CHR. 858 20. Octob.
ipsius palma dictu velocius medicata extenditur, atque sana facta mulier ad genitricem ei de reliquo famulatura revertitur.

Erat & quædam femina ex villa vocabulo Casellas, nomine Amaluvara, XV.
ab annis centum * quadraginta quatuor mensium in cæcitatis nebulis perdurans: nec ulla ei medicinalis profuit manus, quam divina potestas his Sanctis medendam servabat. Hæc a quadam pulcherrima feminarum intempesta nocte (ut sibi videbatur) admonita est, quatinus pro adipiscendo luminis usu ecclesiæ pavimentum, qua eorumdem sanctorum Martyrum corpora quiescebant, sedula scopis mundare satageret, donec eam Sancti miserando respicerent. Quod cum adducta semel explesset, oculorum acuminis tantum recepit quod sibi usque hodie sufficiat, nec ductoris adminiculo, Sanctimonialis etiam facta, quemadmodum prius, indigeat.

*Hic mendum esse videtur.

Quid vero eidem in ipsa ecclesia quadam nocte cum ceteris excubanti re- XVI.
velatum sit, reticeri neglectum putamus. Ubi dum aliis dormientibus sola (quemadmodum sibi certum erat, & nobis retulit) quasi vigilans resideret, respicit ad fenestram retro altare ejusdem ecclesiæ, considerans per eam quasi maximum solis radium splendescere, & per radium quemdam inæstimabilis visus luce contectum puerum ad ima usque altaris descendere, qui manum porrigens ubi Sanctorum corpora quiescebant, sublevato paullulum quo tegebantur pallio, cœpit diligenter introspicere: cum ecce columba, cujus nitor mirabilis, in cornu dextro altaris apparens super eos volitans stetit ipsum plurimum intentans juvenem, & quasi quiddam divinitatis in eo contemplans, quid agere vellet inspiciens: qua visione perterrita, veluti fessa angustiis, plenius obdormivit: videtque per ecstasin mentis duos venerabiles viros ecclesiam ipsam quibusdam & valde pretiosis decorare ornamentis, qui & ajunt ad illam: Vade festinans ad hujus sanctæ domus custodes, ac dicito quatinus hanc propensius ornent, quoniam qui sunt in circuitu Sancti, horum Martyrum gratia huc modo convenient. Siquidem & nos ab Hispaniarum partibus, unde nuper allati venerunt, eos quomodo hic essent, visitare processimus. Quibus sic effatis sublata visione evigilat mulier, atque hæc secum replicans hæsitat plurimum, utpote quid puer, quidve columba significaret ignorans. Prudens tamen lector sive sagax auditor (credimus) puerum Christum, columbam vero Spiritum sanctum Patris Filiique consortem, circa sanctorum Martyrum reliquias adspirantem intelleget.

Teutlindis ex Dedentio puellari Monasterio, quia Dominica erat, & va- XVII.
cabat ab opere, veluti ex otio ad eorumdem sanctorum Martyrum limina se puellariter videndi curiositate donavit. Ibant & alii devote promoti: & qnamvis animo dispares, sociali tamen vestigio perveniunt ad ecclesiam, seque simul coram altari orationi dederunt: erigentesque se, ac reliquorum qui prævenerant, stationem adire properantes, loco quo steterat, ceteris abeuntibus, ita præfata Teutlindis inhæsit, quatinus pavimento immota persistens, universos hoc novo miraculo in non modicam admirationem adtolleret. Ubi tamdiu cernentibus cunctis utroque pede immobilis facta permansit, donec pravitatis suæ reatum confiteretur, videlicet quod minus religiose inlecebris gaudens accesserit, quodque minus debito pro ipsis obsecraverit delictis. Itaque orantibus pro se qui aderant Fratribus, ac letanias agentibus ineffabilibus sanctorum Martyrum meruit absolvi suffragiis.

Item homo quislibet, Altcarius nomine, de villa *Scau*, contractus reni- XVIII.
bus multum per tempus mærens jacebat. Audiens autem per Sanctorum merita infirmorum multos curari, certam (ut iisdem postmodum referebat) spem promerendæ salutis sumens parentum vel amicorum ducatu se ad eorum miserationem destinavit. Cumque surgens sedere utcumque temtavisset, quo cereum quem ad Sanctorum luminaria secum deferret, suis manibus ipse fingeret, in propria domo optatum subito amissæ sanitatis recepit valere. Elevans namque se, sospitemque reperiens, opus quod ante conabatur debilis,

AN.CHR. 858 20. Octob. jam Deo miserante incolumis effectus peregit. Occurrit ergo sanctis Martyribus cum oblatione luminis gaudens, quodque sibi acciderat, læto ore universis exponens.

XIX. Hoc quoque dignum est ponere, quod admirationem pariter inferat & terrorem. Nam corriguntur alii aliorum casu, prophetia teste David dicentis : *Lætabitur justus; cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris*. Igitur quidam serviens ex eadem Acmanto villa, vocabulo Ingalsardus, fuit & ipse quidem hortolanus Fratrum. Hic accepta præbendæ suæ annona, ad ipsius villæ farinarium causa molendi perrexit, sicque ibidem cujusquam mulieris pauperis locum mente superbus præripere gestiens, super ipsius annonam quæ jam molebatur, suam pervicaciter minabatur injicere : quod illa quibus poterat viribus renitens, cum superare infirmior fortiorem non posset, elevatis ad ecclesiam manibus ajebat flens : Adjuro te per hos sanctos Dei Martyres Georgium atque Aurelium, ne mihi violentiam inferas. Qua miser contestatione spreta, dum a loco exire cœpisset, continuo percussus intellexit ob tanti contemtus causam, vicinum sibi imminere discrimen: vixque efflagitans, uti moriens tenui qua poterat voce ejusdem molendini provisorem precabatur, quatinus super injectam annonam festinus rejiceret : qui post hanc vocem (quod admirationis est & timoris) corruens obmutuit, atque evidenter præsenti morte donatus exspiravit. Concurrunt plurimi, (erat enim Dominica) talique spectaculo permoti stupescunt : quod tamen non ad futuræ damnationis casum, sed ad talium magis (ut prælibavimus) corrigendum temeritatem ei justo latentique Dei judicio hortamur provenisse credendum. Nam mors impiorum, ut beati Gregorii verbis dicatur, bonis est in adjutorium, malis vero ut se caveant in testimonium.

XX. Post denique mulier quædam ex villa, quæ appellatur Civiacus, nomine Godohis, tanto tamque terribili detinebatur perlucidæ inflationis morbo, quod omnium competenti membrorum officio desolata miserabilis videretur. Patiebatur & aliud intrinsecus cardiacæ scilicet infirmitatis malum, quod eam assidue præfocando nimium exanhelabat. Dumque per momenta horarum quasi finitima sibi clade duceretur ad mortem, imponitur tandem suorum manibus propinquorum carpento, & sic perducitur ad clemens Sanctorum auxilium. Excubabat siquidem tali pœnarum acerbitate oppressa ante ecclesiæ fores, ut vix in ea animadverti saltem spiritus posset. Post triduum tamen serenato stomacho ita (quod est mirabile verumque) sanatur, ut propriis exinde plantis, remoto carpenti vehiculo, læta redire mereretur.

XXI. Novimus & quemdam nomine Hieronymum ex pago proximo Wastinensi simili Sanctorum virtute curatum. Hic totius corporis per annum fere dimidium obrutus debilitatis angore, parentum pietate ad beatorum Martyrum evehitur solatium, cujus infirmitas plus ignorabatur quam curaretur a medicis. Qui vix invento consilio, qualiter eum ob omnium valitudinem membrorum in quodam vinario vasculo, quod tonna dicitur, super plaustrum imponerent, hoc facientes pervenerunt ad sacram eorum præsentiam: ibique multis qui adhuc supersunt contemplantibus; sic virtutis pristinæ sospitate roboratur, quo pro se sanus effectus assurgeret, domumque facta super se (quemadmodum speraverat) misericordia Dei gratulans recurreret.

XXII. Item quædam femina dolens se in prole non parvo caruisse solatio, filium mutum pariter & surdum secum sumens, ad Sanctorum miraculis coruscantium duxit reliquias. Cumque facta oratione ipsa ab altari procul stetisset, innuit nato veluti surdo propius accedere, & candelam voti quam manu ferebat ad altare Sanctis offerre. Tum subito os infantis, quod fuerat a nativitate clausum, aperitur, atque illam vocem primam emittens, matrem interrogat, cui deberet lucernam porrigere : responsoque genitricis, ut eam altari inferret, accepto, per exsecutionem operis se etiam audire clare demon-

monstrat : quo agnito qui eum nudiustertius mutum cognoverant, simul & surdum per Sanctorum merita evangelica revixisse miracula admirando proclamant. Nec mirum cum Salvator non solum quanta fecit, insuper majora discipulis quod essent facturi promisit. AN.CHR 858 20.Octobr.

Non igitur credimus displiceri, si quod utile sit honestumque narretur. Enutritur siquidem fides fidei operibus crescens. Cum autem quadam die dominicæ resurrectionis ad ipsius ecclesiæ ostium mulieres quædam aliæ salutis, aliæ vero sanctorum Martyrum desiderio vigilias agerent, mira illis ac stupenda visio demonstratur : non ut pastoribus olim de Christi nativitate docendis, sed ut feminis prædicabili virtute devotis. Prima itaque noctis vigilia adspiciunt per ejusdem ecclesiæ ostii rimulas, videntque ab interioribus ad se usque nimium luminis splendorem procedere. Tunc una illarum vicinius accedens, & quid illud esset diligentius inspicere contendens, ecclesiam omnem ita incredibilis nitoris fulgore radiantem cernit, quatinus eo ipso lumine partim exterior qua residebant porticus reluceret. Et ecce diversas intus voces miræque suavitatis cantilenam audiunt, veluti multitudinis congratulantium hymnidicasque Deo laudes cantabiliter jubilantium, quod subsilenter eatenus se vicissim audisse fatebantur, donec ad nocturnalis debitum Officii pulsato signo Fratres evigilarent. Unde si miraculorum causas ordinabili providentia dispositas consideramus, illa superior visio completa decernitur, qua ostensum monstravimus, horum Martyrum gratia qui in circuitu essent. Sanctos illuc conventuros angelico dumtaxat comitatu jocundos. XXIII.

Ex pago Parisiaco & villa nuncupante Teodasio * juvenis quidam annos (ut ferebatur) quinque in cæcitate gerens, se omni tempore nubilum fore gemebat. Supplicat ergo tot tantisque sanctorum Martyrum compertis virtutibus, quatinus ad eorum pium perduceretur auxilium. Jam enim quasi fidei lumine catechizatus videre cœperat, quod cum factum fuisset, cito benigna eorum interventione quod fidens quæsivit, consequi meruit. Siquidem non post multum temporis expletis ibidem ad salutifera eorumdem sanctorum Martyrum limina lacrimosis excubiis, præclaris ipsorum, (quod est fatendum) meritis invisis propulsis tenebris ei protinus virtus cælestis lumen quoque diei refulsit. Rediit igitur videns Deum magnificans ac gratias agens, homo innovatus novum vicinis miraculum referens. XXIV. * Thiais

Erat itaque ex pago Andegavensi homo quidam, nomine Adalsadus, ab annis fere quinquennii vitiata compage membrorum sic invalidus, quatinus ipsa calcanea posterioribus tenacissime haberentur innexa : qui tantorum cognita miraculorum virtute (divulgabantur enim a plurimis) ad eorum se Martyrum gratiam quadam dominicæ noctis die, prout potuit, transtulit : ubi nocturnali adveniente tempore, jamque Fratribus eumdem officium angelica celebrantibus reverentia, tantos cœpit solventibus se (ut solet in talibus fieri) membrorum vinculis clamores emittere, quibus psallentium voces ejulans omnino perrumperet. Interea recuperato mox partim salutis remedio, post paucos exinde dies priscæ sospitati redditus, ita eorum orationibus elevatus subrigitur, ut per se rectus incedens, ad propria suo sospite gressu rediret. XXV.

Ramnoldus denique de villa, quæ vulgari appellatione Fontanas dicitur, ab anni circulo pede tenus a renibus claudus, ad eorumdem Martyrum florentem clementiam miserandus venit. Venit dico, non gradu proprio, sed peregrino evectus ingenio, ita plane miserabilis, miraque totius corporis debilitate tenuis, ut multiplicatis in se infirmitatibus amplius putaretur mori, quam posse mederi. Fide tamen accedens, atque ante sanctorum Martyrum cineres, a quibus portabatur, expositus, continuo cum salutis munere superno respectus intuitu, piis ipsorum suffragiis factus incolumis sanatur, utique renum ac tibiarum, necnon & pedum omnisque imbecillitatis fugato contagio, quemadmodum præsens adhuc ejus alacritas testatur. Sic va- XXVI.

AN.CHR. 858 20. Octob. valens redditur, quatinus ex eadem infirmitate nihil deinceps passus famuletur in eodem loco jugiter Deo.

XXVII. Ergo quia solet esse, ut in suo sacro beatus Gregorius scribit Dialogo, quatinus majora aliquando fiant miracula, ubi minor portio Sanctorum habetur reliquiarum; gratum fore putamus si & hoc quod de eorum gestum est reliquiis, inseratur.

Carolus Calvus sanctas reliquias explorat. Gloriosus itaque Rex KAROLUS, quantum de adventu horum Martyrum relectis sibi passionis eorum titulis gavisus exstiterit, non est nostrum exponere. Lætabatur quod regni sui tempore tales Gallia promeruerit flores: quorum ut a parte totum possideret, sumtis reliquiis hoc quoque sub exemplo religionis fidelibus agendum ostendit. Nec est oblitus delegans MANCIONEM Cordubæ hujus facti veritatem ex loco requirere: a quo regresso etiam illud eorum gestis mutilatum addidicit, quod memoria & inscriptione dignum habetur. Cæsis igitur sanctorum Martyrum corporibus atque in platea diffusis, jusserat ABDIRAMA tyrannus ea ibidem servari sepultura negata, quatinus illa canes volucresque cæli comederent: quod actum certe videmus, ut in eis quoque psalmodia adimpleretur David canentis: *Posuerunt mortalia servorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes Sanctorum tuorum bestiis terræ*. Sed ut eorum dignitas meritique celsitudo declararetur, ita divinitus ab universis rapacibus sunt animalibus, ut olim Daniel a leonibus, custodita, quo nullo vel muscæ appetitu per triduum quo taliter jacuerunt, fuerint adtaminata. Hoc enim cum vero idem dicebat Mancio, & quod a fidelibus ejusdem Cordubæ civibus illud verissime audierit, testabatur. Similiter & quod viderit duas nobiles puellas carne sorores se præsente agonizantes martyrium complevisse pro Christo. Cumque major ante se minorem passionis calicem bibere vellet, Non, illa inquit soror, ita convenit, sequar te magistram ad bravium quam secuta sum ad spectaculum: ne timeas, non te derelinquam. Fidem enim & dilectionem moriens exhibeam, ut vivens solebam. Ita ambarum capitibus obtruncatis, Angelorum solatio evectæ animæ migraverunt ad Deum victuræ perenniter.

XXVIII. Eddoni concessa portio reliquiarum. Ceterum cum EDDONI Comiti (ut ad nos tempus enim est revertamur) pars postulata sanctorum Martyrum deferretur reliquiarum, accidit in via, ut quidam Presbyter postulans diutius sibi orare concedi, cubiculum domus quo servabantur, intraret, easque reliquias hoc nemine meditante furandum præsumeret: tollensque quod primum manui occurrerat, scilicet quidquid inerat capillorum beatæ Nataliæ, festinat in ea ipsa noctis obscuritate ad mansionem furto jocundus redire. Sed antequam ei longius abire concederetur; in medio platearum mox amens horrendum concidit, sensu omnique vigore frustratus. Deinde quasi post horam ad se revocatus ac delicti pænitens surgit, atque quasi qui ad aliquid necessitatis exierit revertens, sanctæ Martyris reliquias rursus orationem ex desiderio simulans suo in loco reposuit: qui si amando bene obtulit, tamen quia fraudem cui debebantur, faciendo bene non divisit, item coram qui aderant universis subito corruens, per terram rursus volutando torquetur. Assurgunt omnes horribili metu perculsi, atque manus in eum quibus teneretur, iniciunt. Videbant amentem, æstimabantque illico morientem: & ne res tanti celaretur miraculi, cogitur post mente recepta fateri commissum. Sic a ferente USUARDO patre, Sanctorum prius invocata miseratione, culpa donata reanimatus Presbyter hilarior regreditur.

XXIX Igitur prætermissis plurimis ponatur scribendi finis, admisso eo quo eluceſcat beatum Antistitem Germanum non solum de æterno, verum & de præsenti lætari consortio. Teutgaudus quidam in Novo vico, qui est super Ligerim fluvium situs, cum adversa valitudine infirmus decubuisset, hoc insuper ei calamitatis accidit, quemadmodum a femoribus deorsum usque contraheretur: in quo contractionis vinculo, annis ferme duobus negato sibi penitus ambulandi officio permansit. Deinde fama docente, ut cognovit ho-

horum sibi venerandorum Martyrum subveniri posse meritis, exorat supplicans se illuc amicorum sive propinquorum manibus ferri : quod ita factum festinatumque est. Cumque venisset, ac ibidem aliquamdiu in orationibus degens permaneret, præfinitum suæ salutis præstolatus est diem. Jam instante sacra beatissimi patroni nostri domni Germani translationis festivitate, accessit maturius quod devotione quæsierat citius inventurus. Collocatus autem ante ejusdem magni Præsulis altare, in quo superposita eorumdem sanctorum Martyrum corpora servabantur, constitit, quemadmodum eorum simul (ut credimus) interventu celerem infirmus consequeretur salutem. Sospes igitur factus, ut vidimus, ibat cum magna gratiarum actione resultans : & universis omnipotenti Deo sanctoque Germano & Martyribus virtutum magnitudinem adclamantibus, mansit ibi ad mortem usque deserviens, patria parentibusque & amicis qui se detulerant, oblitis. Nec immerito eorum esse voluit beatus Germanus in terris patrati consors miraculi, de quorum societatis gratia exsultans gaudet in cælis ; in illa desiderabili patria, in illa jocunditate splendida, in illa prorsus regione melliflua, in illa portionis humanæ viventium terra, in illa matre nostra cælesti Jerusalem, in illis amœnissimis perennitatis pascuis. Ibi enim qui semper viventes & in eum prospicere desiderantes Deo assistunt, spiritus adplaudunt, in una eademque gloria ex hac mortalitate jam sibi consociatis Sanctis, pariterque lætantes congratulantur etiam his, licet adhuc in terris peregrinantibus, quos sciunt & intelligunt per scientem & intelligentem omnia suos post paullulum communi collegio fieri concives, quorum una erit & summa refectio, unius & pleni Dei inaccessibilis contemplatio, contemplatio quia visio, inaccessibilis quia impenetrabilis. Nam inquit Psalmista : *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus* : quia quo amplius divinitatis rimantur secreta, eo amplius inspiciuntur profunda.

AN.CHR 858 20. Octobr.

DE BEATO PROBO

PRESBYTERO ET MONACHO MOGONTIÆ IN CŒNOBIO S. ALBANI,

AN.CHR. 859 26. Maji

Ubi de translatione S. Severi & aliorum Martyrum eo facta.

1. SANCTUS ALBANUS *variis tum Hunerici Wandalorum Regis, tum Arianorum procellis jactatus, una cum magistro ac præceptore suo Theonesto Episcopo Philippis Macedoniæ Mogontiam appulsus, ibidem pro christiana Fide capite plexus est. Ejus corpus in suburbano loco sepultum debito caruit honore, usquedum* venerabilis RUDOLFUS (*legendum* Ricolfus) a præsulatu magni Bonifacii tertius sanctæ Mogontinæ sedis Archiepiscopus, sicut videbat locum sancti Albani Martyris miraculis coruscare ; ita hunc fabricis aliisque divinis cultibus aggressus est honorare, fundans primo basilicam tanto nomini debitam : cujus fabricæ modum & structuram quia promtum est oculis cernere, non est opus chartis intexere, *inquit Vitæ sancti Albani scriptor Sigehardus loci Monachus, ut conjicit Henricus Canisius*. Super sacrum vero cinerem mausoleum erexit, quod auro ac gemmis, argento quoque, uti competebat, vestiens, diligenter undique contexit. Addidit præterea in cultum sanctuarii, & in ministerium altaris vasa aurea & argentea sacris ministeriis idonea; sacras quoque vestes divinis officiis, prout tempus dictat, competentes. Construxit etiam omnes regularis vitæ officinas, quas voluit servorum Dei inibi degentium ad perpetes Martyris excubias esse receptacula, ut ejus suffragantibus meritis ipsi eum recipiant in æterna taberna-

Monasterii S. Albani primordia.

AN.CHR. 859 26. Maji. nacula. Obtulit prætetea sancto Martyri ad sumtus Dei famulantium prædia, villasque & ecclesiarum decimas, quas sacro altari rata adstipulatione firmavit. Idem autem venerabilis locus in tanta celebritate cœpit haberi, ut non Celebritas. tantum ejusdem regiæ urbis Pontifices, verum etiam regni primores cum defungerentur, non alibi se poscerent sepeliri. Siquidem in argumentum fidei, intra & circa ecclesiam, quoquoversum exstant mausolea, singulorum nomen & obitus diem titulis designantia. Sed & potentissimus ille **Karolus** Magnus & orthodoxus Imperator, cum Fastrada conjunx ejus apud *Frankinvvrt* diem obiisset, tam nobile funus ad Monasterium sancti Albani præcepit deferri, & in aquilonari vestibulo ante altare Apostolorum terræ fecit mandari. Argumento est titulus monumenti ejus, in ejusdem vestibuli pariete intra fornicem descriptus; pro cujus animæ remedio quædam sancto Martyri contulit prædia, unde hodieque Fratribus ministratur dieta. *Hactenus Sigebardus apud Canisium in antiquarum Lectionum tomo* 5. *qui Sigebardus in eo corrigendus, quod Rudolfum Episcopum basilicæ conditorem dicit.* Ricolfus *enim ejus dumtaxat instaurator fuit, at Monasterii auctor, idemque ecclesiam dedicavit* anno 805. Indictione 13. *testante Serario in Moguntiacarum rerum lib.* 4. *Eo in loco multa Episcoporum & regni Procerum Concilia habita: primum sub ipso Ricolfo anno* 813. *alterum sub Rabano anno* 847. *Istic baptismo tinctus Herioldus Danorum Rex cum uxore sua anno* 826. *teste in primis Eginhardo. Ex eo Monasterio colonia Sponhemium primum deducta. Trithemius auctor, qui & ait Cœnobium istud Monachorum fuisse usque ad annum* 1419. *quo Martini Pontificis concessu in Canonicorum collegium demigravit. Serarius addit in lib.* 1. *cap.* 31. *superesse templi hujus tantummodo parietinas: Canonicos tamen suis frui reditibus, divinumque cultum obire in Prædicatorum templo. Hæc misera celebris quondam loci fortuna!*

Probus Scottus 2. *Inter illustres ejus Monasterii viros* Probus *cum primis floruit. Scottum eum fuisse constat, si de eo sunt, ut quidem puto, Walafridi Strabi sequentes versus.*

Poeta
Versibus atque metris par est donare poetam,
 Ut mercatori carius est quod amat.
Bellica sordenti si portes arma colono,
 Despicit, & munus grande ligonis habet.
Miles item fortis capiat si vomeris usquam
 Dona; magis lituos deligit atque sparum.
Sic quod quisque colit, quærit magis. Hinc tibi paucos
 Credere versiculos, alme Pater, volui.
Quantum dilectet tua me dilectio, nedum
 Emanare queam, vix scio & ipse satis.
Disciplina tibi nativum & tristior usus
 Abrasit Scottum, substituitque Probum.
Esto jocum reputas, quod dixi: sed mihi Chronmal
 More abiens vestro tradidit ista loqui.
En Fortunati oratus tibi mitto libellos,
 Mensoremque orbis perlege, scribe, reduc.
Walafrido amicus
Sum tuus, esto meus: quod uterque habet, alterius sit.
 Sic ego tu sim alter, tuque mihi alter ego.
Per nasum conjuro tuum, mi care, valeto,
 Et Dominnm pro me quæso precare libens.

Ut de Probo nostro hos versus interpreter, illud facit, tum quia Probus, uti & Walafridus, in Rabani schola eductus, facile cum eo familiaritatem & amicitiam inire potuit: tum Probi nomen in duodecimo versu expressum, quod non adjectitium est, uti minori littera p exprimitur apud Canisium; sed proprium esse videtur. Erat ergo aliud Probo nomen gentilitium: sed aliud accepit Latinum pro more illius ætatis. Ceterum quod ait Walafridus de Chronmal, More abiens vestro; *id de innata Scottis peregrinandi libidine explicandum est.*

3. Lu-

3. *Lupus Ferrariensis Abbas in duabus ad Altvvinum Monachum epistolis,* AN.CHR. 858
20. scilicet & 34. Probi nostri meminit cum significatione amicitiæ & commendationis præcipuat. In prima, Jam vero, *inquit*, pœne stomachor, quoniam non scripsisti, quid Probus noster exerceat. scilicet utrum in silva Germaniæ disciplinas liberales, ut serio dicere * solitus erat, ordine currat. an certe incoatam satyram (quod magis existimo) struens, Ciceronem & Virgilium, ceterosque opinione ejus probatissimos viros, in Electorum collegium admittat, ne frustra Dominus sanguinem fuderit, & in inferno otium triverit, si verum sit illud propheticum: Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne: *& in posteriori*. Probum autem non tam aliquid edidisse admiror, quam non omnibus jam scribendi materiam abstulisse. *Ex his perspicuum est, quanta in existimatione Probum habuerit Lupus, qui eum per jocum arguit, quod Ciceronem, Virgilium, aliosque profanos Auctores nimisquam efferre soleret, quasi eos in Sanctorum canonem referre voluisset.*

26. Maji. & Lupo Abbati.

* f. discere

4. *Altvvinum vero Monasteri sancti Albani Monachum, & forsan scholis ejus loci præfectum fuisse, colligitur ex utrisque litteris, in quibus Lupus dubia quædam grammaticalia ab Altvvino proposita solvit. Certe* ADELBERO Hirsaugiensis Monachus, *teste Trithemio*, anno 910. Scholasticus factus est in Monasterio sancti Albani prope Moguntiam, ubi magna tunc multitudo viguit Monachorum: quos cum gloriose in omni scientia scripturarum tam sæcularium quam divinarum instrueret, magnam eruditionis suæ famam apud omnes in circuitu homines adquisivit: qui post paucos annos per Archiepiscopum Herigerum Abbas sancti Ferrutii factus est, *id est* in Bleidenstat Monasterio, *quod Trithemius factum dicit anno* 921. *In illud fere tempus incurrit id quod Ekkehardus junior, Sancti-Gallensis Monachus, per Tutilonem Magistrum in Monasterio sancti Albani factum refert in libro de casibus Monasterii sui cap. 3.*

Monasterii S. Albani scholu.

5. *Stephanus Baluzius, vir magnæ eruditionis, in Notis ad Lupum suspicatur, Probum nostrum esse conditorem libri de vita sancti Patricii Hiberniæ Apostoli, qui liber exstat in Bedæ operum tomo 3. Et Possevinus ait, Probum auctorem istum fuisse Hibernum: quod convenit Probo nostro, quem Scottum (eo nomine Scottos etiam in Hibernia natos appellabant veteres) Walafridus vocat.*

Probus fan auctor Vitæ S. Patricii.

6. *De Probi obitu ita scriptum lego in Annalibus Fuldensibus.* Anno 859. Probus Presbyter religiosus, cujus casta conversatio & doctrinæ sanctæ studium Mogontianam illustravit ecclesiam, 7. Kalendas Junii diem obiit. Sed quoniam per omnia longum est texere, qualiter in supra dicta ecclesia sine fastidio, die noctuque, fructuoso labore desudaverit; vel quo modo omnia omnibus factus fuerit, ut cunctos lucrifaceret Christo; saltem aliqua virtutum illius duobus versiculis non pigeat memoriæ commendare, ut ex his cetera divinitus illi collata facilius valeant intelligi.

Pie obit.

Quam prudens, humilis, patiens, castusque fuisset,
Littera vel lingua nulla referre potest.

Hermannus Contractus eundem sanctum *vocat anno prædicto, his verbis.* Crebri terræ motus Moguntiacum concutiunt, ibique Probus Presbyter religiosus & sanctus obiit 7 Kalendas Julii, *legendum* Junii, *uti in Annalibus Fuldensibus & apud Trithemium: quæ correctio etiam adhibenda Martyrologio Benedictino, in quo Probus* sanctus *inscribitur*. Beatum *appellavi religionis causa. Neque enim ullo cultu in ecclesia Maguntiaca honoratur. Ea de causa* Beatum *dicere maluit Serarius in lib. 4. Archiepiscopo septimo, ubi ex ms. codice refert,* Probum Monachum *apud sanctum Albanum fuisse* inclusum, *mortuumque anno* 860., *rectius* 859, miraculis clarum. *Idem Auctor eo loci modeste arguit Wionem, qui Carolum Pippini Regis Aquitaniæ filium, & Rabani in sede Moguntina successorem,* Divi *titulo nimia facilitate affecit in Lupi Vita lib. 2.*

Sanctus dictus.

7. *Eodem fere tempore Carolomannus, Caroli Calvi filius, e Corbejensi Monasterio fuga elapsus, refugit ad Ludovicum Germaniæ Regem patruum suum, qui* Carolomannum cæcum Liutberto Archiepiscopo pascendum in Monasterio sancti Albani apud Moguntiam commendavit, *ut in Bertinianis Annalibus legitur.*

Carolomannus ibi degit.

Addo

AN.CHR. 859 26. Maji. *Addo ex mſ. Chronico Saxonico, 'Liutgardam Regis Ottonis filiam anno 953. fuiſſe ſepultam in eccleſia S. Albani*, cujus *Liutgardæ* fuſum argenteum in ejus memoria ibidem eſt ſuſpenſum.

Liutgardis ſepulta.

S. Severi iſtuc translatio.

8. *Ante hæc omnia celebris fuit ſæculo 9. tranſlatio ſanctorum Severi, Vincentiæ, & Innocentiæ in idem S. Albani Monaſterium, auctore Otgario Archiepiſcopo Moguntiacenſi, quam translationem Lambertus Schafnaburgenſis ad annum 836. rectius refert, quam alii ad alios annos. Horum Sanctorum acta & translationis hiſtoriam duobus libris expoſuit* LIUDOLFUS *Presbyter Moguntiacenſis, eoſque libros* ERLARIO *Diacono nuncupavit. Et in primo quidem libro ſcribit, ut ipſe ad Apoſtolorum limina profectus, indeque Ravennam, deverterit in proximum S. Severi Monaſterium, in quo prædictorum Sanctorum reliquiæ ad id uſque tempus, quo a quodam Clerico Gallicano, nomine Felice, inde furtim ſublatæ ſunt, adſervatæ fuerant. Iſtic Liudolfus a quodam Monacho S. Severi aliorumque geſta didicit, quæ libro primo complexus eſt, rejecta translatione in ſecundum. Utrumque librum exhibet tomus 1. Februarii Bollandiani, ex quo ea quæ ad præmiſſam translationem pertinent, Liudolfi verbis huc referre juvat.*

Felix e Monaſterio S. Severi

9. Fuit quidam Clericus de Galliæ partibus, nomine Felix, (utrum factis necne, non eſt meum judicare) quem dum puer eſſem, me vidiſſe memini. Huic erat conſuetudo per diverſas vagari provincias, & Sanctorum reliquias ubicumque potuit, furari quæſtus cauſa. Hic ad prædictum Monaſterium, quod inter urbem Ravennam & ſanctum Apollinarem ſitum eſſe diximus, cum quibuſdam ſociis venit; ibique religionis gratia quaſi peregrinus ſuſceptus eſt, tantamque illorum Fratrum expertus eſt humanitatem, ut quotidiana inibi, quaſi unus ex ipſis, acciperet ſtipendia; qui etiam ne illi Fratres aliquid de eo ſuſpicarentur ſiniſtrum, ſacramento firmavit, ſe numquam de eodem Monaſterio receſſurum. Cumque tam familiariter eo loci aliquamdiu converſari cœpiſſet, junxit ſe cuſtodi Eccleſiæ, eique ſedulum exhibebat obſequium.

ejus Sancti reliquias furatur,

10. Tempus autem opportunum ad id propter quod venerat, nactus, oſſa prædictorum furatus eſt Sanctorum, & cum ſuis complicibus fugam iniit. Quod cum Fratres comperiſſent, miſerunt nuntios ad Optimates Italiæ, ut omnes exitus viarum de Italia præoccuparent, ne ullatenus inde labi potuiſſet. At ille cum loca ſibi effugiendi denegata cognoviſſet, per devia nocte incedens Ticinum venit, ibique aliquanto latuit tempore.

Legatio Ludovici Pii ad Lotharium.

11. Interea LUDOVICUS Imperator OTGARIUM Magontienſem Archiepiſcopum, & HILDI Wirdunenſem Antiſtitem, duoſque Comites, quorum alter WARINUS, alter ADALGISUS vocabatur, ad LOTHARIUM filium ſuum qui eo tempore Ticini morabatur, deſtinavit, pro pace & amicitiis inter eos reparandis, quæ pravorum hominum machinatione ex aliqua parte erant turbatæ. Quo cum perveniſſent, prædictus Felix cum Sanctorum reliquiis quas furatus fuerat, ad hoſpitium Otgarii ſe contulit, & qualiter feciſſet indicavit. Quas Otgarius cum gaudio ſuſcipiens ſuis abſcondit in ſcriniis; & ne alicui ad illas pateſceret aditus, proprio eas ſignavit ſigillo. Mane autem facto Hildi & prædicti Comites ad manſionem Otgarii convenerunt, quatenus invicem conferrent, qualiter legationem ſibi injunctam concorditer peragerent. Cumque introiſſent cellam, ubi ſanctæ in ſcriniis ſervabantur reliquiæ, horror & timor nimius irruit ſuper eos, ita ut tremore agitati vix reſiderent. Quos Otgarius pallentes & trepidantes videns, interrogavit, quæ cauſa eſſet tanti timoris. At illi, Forſitan, inquiunt, in hac legatione finem hujus vitæ ſumus habituri. Nam nec contra hoſtes in bello poſitos talis tantuſque timor nos umquam invaſit. Nolite, inquit, Otgarius, timere, nullas enim in hoc itinere, Deo nos protegente, patiemur anguſtias. Sed, ſi vultis gratanter accipere, ego vobis dicam cauſam hujus timoris. Heſterna quippe die allatæ ſunt mihi Sanctorum reliquiæ, quas penes me in iſtis habeo ſcriniis: quibus quoniam huc ingredientes condignum non præbuiſtis honorem, merito incidiſtis in timorem. At illi hæc audientes, genua flectunt, & ſibi proſpera evenire per ſuffragia Sancto-

ctorum postulabant: quod & factum est. Nam sequenti die a Lothario honorifice suscepti sunt, & legatione peracta voti compotes redierunt ad Imperatorem qui miserat eos. Prædictus autem Felix cum sociis suis acceptis ab Otgario equis & aliis muneribus, inter homines illius latitantes de Italia egressi sunt, & Italorum præparatas devitarunt insidias. AN.CHR. 859 26. Maji.

12. Otgarius vero peracta legatione de palatio Imperatoris Maguntiacum veniens, Sanctorum reliquias cum summa veneratione suscipi a Clero & populo præcepit. Quo facto ossa S. Severi juxta altare S. Albani in loculo posuit, & S. Vincentiæ ad australem plagam, sanctæque Innocentiæ ad septemtrionalem ecclesiæ ejusdem, ut in priori libello præfati sumus, honestissimis in locis juxta singula altaria collocavit, constructis desuper lectulis, quos vestivit auro & argento, sicut hucusque cernentibus liquet. Otgarius reliquias defert Mogontiam.

13. Evoluto autem aliquanto tempore idem venerandus Archipræsul Otgarius volens sanctas illas reliquias ad majorem sacri cultus venerationem perducere, ossa S. Severi transtulit in Turingiam, ad locum regalem qui vocatur *Erphesfurt*, comitantibus Presbyteris & Clericis diversi ordinis, turbaque populi non modica. Sed antequam sacratissimi cineres illuc pervenirent, in itinere multis Deo operante miraculis claruerunt: quorum pauca de pluribus hic non piget inserere. Nam sicut illi retulerunt qui eidem translationi se interfuisse testati sunt, sorores quatuor de Turingia cum cætera multitudine obviam sanctis venerunt reliquiis, quarum unam quæ major natu erat, spiritus malignus invasit, & coram omnibus qui aderant, graviter vexavit. Erat autem in eodem itinere Presbyter quidam, nomine REGINHARIUS, postea vero Episcopus, quem tu quoque sæpissime vidisti, cui Dominus tantam gratiam in ejiciendis dæmoniis contulit, nullus ei dæmon resistere auderet, quin statim ad nutum ejus ab homine invaso exiret. Solebat enim quando ad hominem a dæmone possessum accessisset, dicere, Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Is cum libellum exorcismi super dæmoniacam legere cœpisset, spiritus nequam super os mulieris dixit: En ejicis me hinc per verbun Domini & merita sui Confessoris: sed antequam ad *Erphesfort* pervenias, invenies me non semel neque bis tibi adversantem. Quibus dictis, vas possessum derelinquens, sororem illius ingressus est, & simili modo vexavit. Inde per divinam gratiam expulsus, tertiam arripuit, & non minus cæteris insanire compulit. Qua etiam per Domini clementiam & sancti Confessoris sui merita sanata, quartam, id est ultimam earumdem sororum invasit, & supra modum miserabiliter cruciavit. Tunc prædicto Presbytero libellum exorcismi legente, apostata spiritus dixit, audiente omni populo qui aderat: Væ nobis miseris, qui hanc regionem diutissime a nobis possessam deserere modo debemus, propter adventum S. Severi: non enim deinceps talem in illa regione habebimns potestatem, sicuti hactenus habuimus. Et hæc dicens abscessit. Mulier vero a dæmonis infestatione liberata feretrum sancti Confessoris usque ad *Erphesfort*, Deo gratias agens, secuta est. dein Erpesfurt.

14. Ossa autem ejusdem Sancti in ecclesiam in honore S. Pauli Apostoli dedicatam translata sunt: ubi dum adhuc in loculo, sicut allata erant, inhumata jacerent, tanta signorum & prodigiorum multitudo claruit, tanta virtutum vis in omni genere sanitatum per divinam gratiam enituit, ut a nullo mortalium eorumdem miraculorum aut numerus comprehendi, aut varietas valeat enarrari. Defuncto autem OTGARIO, & successore illius RABANO, CAROLUS Pippini Regis filius ejusdem Episcopatus honore sublimatur. Qui annuens precibus Sanctimonialium in Alto-Monasterio consistentium, partem quamdam de reliquiis S. Innocentiæ ad prædictum Cœnobium, sicut ipse vidisti, transtulit. Ubi non paucas virtutes per ejusdem sanctæ Virginis merita Dominus facere dignatus est, quas si forte volueris, ab his Sanctimonialibus discere poteris. S. Innocentiæ reliquiæ apud Altum-mentem.

15. *Hactenus ex Liudolfo translationis historia, in quam nonnulla veniunt observanda. I. S. Severi Monasterium, quod inter urbem Ravennam & Classense S. Apollinaris Cœnobium situm erat, tum paruisse Monachis Ordinis S. Benedicti, postea* Ci-

AN.CHR. 859 26. Maji. *Cistertiensibus cessisse, ac demum* Commendatariorum ingluvie *omni religiosorum hominum cœtu orbatum, testante Ughello in Italiæ sacræ tomo secundo. Deinde Otgarii Archiepiscopi legationem præmissam contigisse post conventum in Theodonisvilla anno* 835. *Ludovici Augusti jussu celebratum, ad reconciliandos sibi subditorum aversorum animos, uti Bollandus observavit:* 3. *Reginarium superius memoratum eumdem videri cum Reginbaldo seu Reginaldo, qui fuit Chorepiscopus ecclesiæ Moguntinæ, superius laudatus in Actis Rabani,* 4. *Altum-Monasterium, cui concessa est pars reliquiarum sanctæ Innocentiæ, a sancta Bilhilde ædificatum in gratiam Sanctimonialium, etiamnunc superesse apud Magontiam, & vulgo Vetus Monasterium appellari. Fuit autem Bilhildis illustris ac piissima femina sæculo* 7., *Sigeberto Moguntino Episcopo, cujus consilio patrimonii amplissimos reditus expendit in conditionem Parthenonis Virgini Deiparæ sacrati, in quo & ipsa religiosissime ad obitum usque vixit. Ejus Acta ex Breviario Moguntino apud Surium relata Bilhildem* viduam *appellant. At in pervetusto Sacramentali, quod in Divionensi S. Benigni bibliotheca asservatur, fuitque olim ecclesiæ Fuldensis, Kalendarium præfixum mentionem facit* SANCTÆ BILHILTAE VIRGINIS 5. Kal. Decembris, *quo die ejus Acta habentur apud Surium. Legesis quæ de S. Bilhilde scribit Serarius in rerum Moguntiacarum lib.* 2. *cap.* 30. *& sequentibus.*

AN.CHR. 861 21. Januar.

VITA SANCTI MEGINRADI

EREMITÆ ET MARTYRIS APUD HELVETIOS,

Auctore, ut videtur, BERNONE Abbate Augiensi sæculo XI.

Ex Christophoro Hartmanno & Bollando.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Inter *pios sanctosque Augiensis Monasterii viros, quos in Sæculi tertii parte secunda commemoravi ad Vitam sancti Pirminii, locum habet in primis sanctus* MEGINRADUS *seu* Meginratus, *quem alii* Meinradum, *alii corrupte* Meinardum, Meinrardum, Meinhardumve *appellant. Fuit is Moricinum; demumque* Martyr *pro more illorum temporum dictus.* [Meginradus Martyr.] *Quippe usus tum obtinebat, quod alibi observavi, ut quisquis cruenta morte vitam finiret,* Martyr *appellaretur, coleretur que, si alias moribus & vita integer fuisset. Meginrado quæ necis causa fuerit, non satis apparet. non alia sane videtur quam fera crudelitas aut cupiditas duorum sicariorum, quibus viri sancti vita, & forsan etiam objurgatio gravis erat. Ejus vitam scripsit Anonymus quidam, quem Christophorus Hartmannus, Einsidlensis Monachus, vir doctus, Bernonem esse judicavit. Et ego quidem Hartmanni conjecturæ accedo, si* BERNONEM *Augiensem Abbatem intelligat.* [Vitæ scriptor.] *Ut potius Bernoni Abbati, quam Bennoni cellæ sancti Meginradi secundo incolæ (cui Bollandus eam lucubrationem tribuit) adsignandam putem, illud me movet, quod Bernone Abbate, qui Augiam rexit ab anno* 1008. *in annos* 40., *sancti Meginradi corpus levatum e tumulo est. sicque is hoc ritu in Sanctorum numerum relatus auctoritate Benedicti Papæ noni, uti Hartmannus scribit. Unde hac occasione factum reor, ut Berno sancti Eremitæ res gestas litteris mandaverit, quo ejus sanctimoniam Pontifici aliisque notam faceret. Vitam hanc sancti Meginradi verbis paullulum immutatis primus vulgavit Surius, tum Hartmannus in præclaris Annalibus Eremi beatæ Mariæ, denique Johannes Bollandus in Januario suo cum commentariis.*

[Memoria.] 2. *Meginradi memoria inserta est fastis sacris in Martyrologio Romano, Benedictino & aliis recentioribus ad diem* 21. *Januarii. At in Benedictino illud animadversione dignum, quod* Meginradus *Eremita prædicto die memoretur, & die* 17. *Februarii* Megimadus *Einsidlensis Abbas: & quod Menardus noster in lib.* 2. *Observationum Megimadum vocet conditorem Cœnobii Einsidlensis, dicens eum claruisse ad annum octingentesimum sexagesimum, ut docet Miræus in Chronico Benedictino. Unus enim idemque fuit & Meginradus Eremita, & qui Einsidlensi Monasterio originem dedit, Megimadus apud Miræum corrupte appellatus,*

3. Ein-

AN.CHR. 861

3. *Einsidlense nempe Monasterium conditum est eo in loco, ubi sanctus Meginradus solitarius vixit. qui locus per annos minimum quadraginta quatuor ab obitu Meginradi absque colono & cultu fuit, usquedum sanctus* Benno *Canonicus Argentinensis eo secessit, & ædiculam squalore & impluvio collabentem refecit. tum sanctus* Eberhardus *ex Præposito itidem Argentinensi Eremita Monasterium adjunxit, Abbas loci primus; & sacellum beatæ Mariæ a Meginrado primum conditum, a Bennone instauratum majori basilica inclusit. Successit sanctus* Gregorius *Abbas secundus, quem regia Anglorum stirpe progenitum tradunt. cujus opera Monasterii facultates auctæ non minus quam existimatio & fama. Devectum est, saltem majori ex parte, anno* 1039., *teste Hermanno Contracto Augiæ Monacho, cujus hæc verba:* Ecclesia cellæ sancti Meginradi III. Idus Octobris dedicatur, reliquiæ corpus sancti Meginradi. *Sic habet editio Canisiana. Legendum puto,* & corpus sancti Meginradi in ea translatum est. *Sed forsan cum non totum corpus, sed pars eo translata fuisset; Augienses glossematis loco reposuerunt* reliquiæ, *ne scilicet etiam aliqua ejus parte carere putarentur. A tempore sancti Meginradi dicta est* Cella sancti Meginradi, *seu* Meginradescella, *tum* Ecclesia sanctæ Mariæ in cella sancti Meginradi, & Monasterium in silva Nigra, *aliquando* Eberhardescella, *ab Eberhardo secundo Eremita; denique* Monasterium Eremi seu Eremitarum, *Teutonice* Einsidlen, *&* Monasterium beatæ Mariæ in Eremo, *ob cultum Deiparæ Virginis continua peregrinantium religione ibi frequentatum. Monasterium situm est in diœcesi Constantiensi, inter Tigurinum & Lucernensem lacus, in edito monte, quem silva undique vestit.*

21. Januar. Einsidlense Monasterium.

PROLOGUS AUCTORIS.

1. DIcturus venerabilis viri Meginradi Eremitæ & Martyris passionem & obitum, libet parumper reflectere stilum: atque quo tempore doctus, ubi, & unde, quo, vel cui traditus primum ad discendas literas, sub quo Abbate monasticam vitam subierit servandam, qualiter etiam a fraterna acie singulare certamen eremi adierit, breviter prælibare. Regrediar ergo ad singula quæ proposui resolvenda.

VITA INCIPIT.

2. TEmporibus Caroli gloriosissimi Imperatoris Francorum, qui primus inter ipsos Cæsaris nomen accepit, prædictus vir in Alemannia natus est, in pago, quem ex villa Sulichgewe *a* vocavit antiquitas. Parentes *b* vero ejus ex Alemannis fuerunt, morum nobilitate magis conspicui, quam divitiis perituris. Qui cum eam attigisset ætatem, qua aptari posset litterarum studiis, a patre ducitur ad insulam, quam veteres Sindlochesaugiam vocabant, a nomine cujusdam Prsbyteri *c*, qui Sindloch appellatus, primo in ea habitacula Monachorum construxit, & secum Pirminium cum sociis ad habitandum eo induxit, jussu Berchtoldi nobilissimi Alemannorum Ducis, temporibus Pippini Regis Francorum; suoque ex nomine nomen indidit insulæ. Huc ergo puer præfatus a patre ductus commendatur viro per omnia honestissimo Erlebaldo *d* Monacho, qui etiam prædicto puerulo propagine carnali affinis fuit. Is cum infantulum bonæ indolis conspiceret, gratanter nutriendum suscepit, studiose docuit, atque eo usque imbuendo produxit, ut sanctarum Scripturarum scientiam infudisset. Nam puer a primæva ætate jocos atque errores, quibus tenerior ætas implicari solet, vitavit, atque ad ea mentem occupavit suscipienda, quæ docuerat magister.

Meginradus nobili genere natus,

Augiæ instituitur.

Sub Erlebaldo præceptore.

3. Cum autem vicesimum quintum ætatis annum attingeret, ad Diaconatus officium, & non multum post ad Presbyterii gradum, faciente eodem suo magistro, sublimatus est. Fuit autem tunc temporis, regnante Ludovico Cæsare filio Caroli, in ipsa insula Abbas nomine Hatto, vir valde in doctrina & operibus bonis morumque nobilitate fulgens, qui & Basileensis Ecclesiæ

Diaconus, tum Sacerdos.

a Hodie *Sulgovia*, vulgo *Sulgen*, aliis *Sulgavv*, juxta Danubium.
b Patrem Bertholdum Sulgoviæ Comitem vocat Hartmannus.
c Immo Comitis, qui sancto Pirminio locum dedit tempore Caroli Tuditis, Pippini Regis patris. Lege Vitam S. Pirminii in Sæculo III.
d Hermannus Contractus. *Anno* 822. *Augia* HEITONE *Abbate & Episcopo privatam & quietam vitam adoptante*, ERLEBALDUS *Abbas* 13. *præfuit annis* 13. Adi Uvalafridum Strabum supra in carmine de Uvettino.

AN. CHR. 861 21. Januar. clesiæ Præsul exstitit: quo actuosæ vitæ negotia respuente, atque ad contemplativæ vitæ pulcritudinem se transferente, præfatus ERLEBALDUS cum licentia Ludovici Cæsaris electus ab omnibus, prædictæ insulæ & Fratribus præficitur, atque in Abbatis officium substituitur. Qui statim hac potestate suscepta jam sæpe dictum virum venerandum Meginradum suasit jugum suscipere, normamque monasticæ vitæ subire tenendam. Consensit ergo salubri consilio, & promissionem fecit, atque omni intentione studuit promissa servare, promtus semper ad obediendum, in jejunando strictus, in oratione assiduus, in misericordiæ operibus largus, & maxime humilitate substratus omnibus.

Scholis præficitur. 4. His dum polleret moribus, a præfato Abbate destinatus ad cellulam *a* quamdam ad jam dictum Monasterium pertinentem, sitam juxta lacum Turicinum *, quem interfluit Lindemacus * fluvius, ut ibidem scholæ præesset, & talentum quo ipse ditatus erat, ad lucra dominica in plurimos dispergeret. Aliquantulum temporis fluxerat, eo in his detento: quadam die sumsit secum scholasticos quos nutrierat, & prædictum lacum transnavigans intravit eremum, quæ ipsius laci litori adjacet, & usque ad Alpes Penninas tendit, atque ad villam Chama, causa piscationis & ad loca eremi intuenda. Perveniunt itaque ad fluvium quemdam, qui in ipsa decurrit solitudine; ibique vir beatus ad piscandum occupat comites: ipse vero in consideratione solitudinis solus spatiabatur; accensus enim erat nimium amore solitariæ sedis. Qua consideratione, dum mentem diu pasceret, rediit ad socios, invenitque eos non parva præda piscium oneratos: quos taliter affatur: Gratias Largitori, qui nos suis misericorditer ditavit donis. Jam, filii, si placet, redeundum est proprios invisere lares. Regreditur, villamque *b* deveniunt non longe a litore sitam.

* de Zurich

* Limmat

Eremum lustrat.

In ea habitare deliberat. 5. Ibi cujusdam matronæ hospitium intrantes, paullulum quieverunt, reficientes se cibo & potu. Vir autem Dei prædictam matronam cernens Dei timore plenam, & ad obsequendum hospitibus promtissimam, ardorem sui animi occultum ei aperuit, his verbis incipiens: Cara Christo femina, si velles audire, secretum cordis mei tibi manifestarem. Sed antequam id agam, posco ut verba mea atque voluntatem occultes, quousque cernas, si possit opere compleri quod credo me devota mente concepisse. Habitatione hujus eremi ultra omnes divitias delector, cuperemque jam in ea collocare mansiunculam meam, ut familiarius possem precibus vacare, si quempiam reperirem, qui necessaria corporis mihi ministrare ob Dei amorem vellet. Sed quia adhuc hoc solatio defraudor, posco interim occultari quod cupio. Illa a Deo inspirata (ut credo) respondit: Secretum tuum nulli te nolente revelabo: noveris autem, si in cœpto persistere vis, me necessaria propter Dominum tibi ministraturam, & quantum possum, tuo voto satisfacturam.

6. Ille promissis rependens gratias, repedavit ad cellam, unde digressus est, ibique jejuniis & orationibus continuis a Deo poposcit, ut quidquid de hoc negotio ei placuisset, in suo animo confirmare dignaretur. Tandem confortatus divina inspiratione, reliquit cellam scholamque cui præerat, & revisit hospitam suam, explorare volens utrum in sua promissione persistere vellet, an non. Quam dum in præbendo sibi promisso solatio perdurasse sensisset, non longe ab ipsa villa, in qua eadem femina commanebat, in eremo sibi habitaculum *c* construxit: atque ibidem jejuniis & orationibus indefessus Creatori servivit, necessaria præbente ei prædicta matrona, necnon & aliis religiosis viris.

Eo se recepit.

Locum mutat. 7. Ubi dum per septem annos superni Regis militiam exegisset, multitudinem populi ad se venientis ferre non valens, mutavit, locum, atque a præ-

a Bollingam vocat Hartmannus, eamque locat in dextro laci Tigurini margine supra vicum Jonam.

b *Altendorf* scilicet in montis Ecelii radice, teste Hartmanno.

c Ibi nunc quoque sacellum sancti Meginradi in Ecelio dictum. Secessum hunc ad annum 832. revocat Hartmannus. Præfero annum 828. siquidem obierit anno 860. nam in eremo Ecelii septem, in silva Nigra viginti sex annos vixit.

a prædicti laci litore quatuor millibus distantem reperit planitiem inter montes accessu valde difficilem *a*. Ibi adjuvantibus viris religiosis, & maxime quadam Abbatissa, HEILWIGA *b* nomine, necessaria voti sui construxit habitacula, atque in eodem loco quod erat reliquum vitæ, permansit: semetipsumque maximis macerans jejuniis, & quantum humana fragilitas permisit, sine intermissione oravit: quæ sibi a fidelibus viris & feminis mittebantur, cuncta ad se venientibus in eleemosynam erogavit.

AN.CHR. 861 21. Januar.

Sibi data erogat pauperibus.

8. Accidit autem inter hæc, ut quadam die eo orante tanta multitudo dæmonum circa illum undique diffunderetur, ut nec ipsam lucem diei, iisdem tenebrarum ministris obtenebrantibus, cernere posset. Qui cum eum minis terribilibus & horrore nimio fatigarent; in oratione prostratus, ut res poscebat, cum omni studio se pio Domino commendabat. Quod cum diu ageretur, cernit ab Oriente lucem: quam lucem secutus Angelus, ad ipsum, ubi in oratione jacebat in medio malignorum spirituum, pervenit, magna auctoritate agmini nefando præcepit, ut discederent, nihilque tentationis & terroris ei ultra inferre auderent. Discedentibus itaque hostibus prædictus eum Angelus amicabiliter consolatus, discessit: atque ab ipso die (ut vir venerabilis referebat) nil terroris ultra a malignis spiritibus sustinuit.

Dæmonum tentationibus impetitur.

9. Accidit etiam postea, ut quidam Frater de prædicto Monasterio eum visitationis gratia adierit: quem benigne suscipiens, cum sociis qui cum illo venerant, cuncta quæ hospites decebant, quantum possibilitas permisit, benigne exhibuit. Cum vero jam tempus vespertinum venisset, & sidera splendentia suaderent somnos, refecerunt se dulcibus collationum colloquiis, atque post Completorium ierunt dormitum, in loco separato Frater qui advenerat, seorsum etiam ejus comites; necnon & ipse venerabilis vir in privata mansiuncula. Paullulum ergo reficiens corpusculum somno, vir Dei surgit, atque adsuetis incubat pervigil precibus. Prædictus etiam Frater, licet in strato quiesceret, pæne insomnem duxit noctem. Dum autem huc vel illuc curiose verteret oculos, cernit puerum in albis vestibus ab ipso oratorii loco progredientem, miræ pulcritudinis, ut ei visum est, ætatis septem annorum, qui ingreditur ad virum ipsum Dei, & cum eo orante orabat, & diversa cum eo loquebatur: cujus collocutionis licet prædictus Frater vocem audisset, sensum tamen ejusdem vocis non percipiebat. Qui etiam puer ipsi Fratri plene vigilanti adstitit, atque de quibusdam monuit, quæ omnino Frater ille sibi interdicta esse, ne in palam proferret, dicebat. Supprimo multa, brevitati studens quæ de eo miranda plurimorum narratio certa demonstrat.

Monacho invisente.

ipse ab Angelo invisitur.

10. Cum ergo in ipsa eremo vicesimum sextum annum ageret, serviens Domino in jejuniis & abstinentia cunctarum mundalium rerum, contigit eo inspirante qui serpentem intravit, & per os ejus protoplastos decepit, & de paradiso ejecit, duos homines causa eum occidendi, cellam illius properare: qui cum venissent ad villam *c* quamdam in Tigurini laci litore sitam, rogaverunt sibi monstrari, quæ pars pervia esset adeundi cellulam ad ejus: quod cum eis monstratum esset, mature per noctem surgentes, aggressi sunt monstratum sibi iter, agitante qui eos impleverat, teterrimo spiritu. Diu tamen erronei a recto tramite ducente ad ipsam cellam, dæmone tandem vexati, quo volebant pervenerunt, maxima jam parte diei elapsa.

A duobus nefariis quæsitus ad necem,

11. Ipse vero solitis orationibus incubans, Missarum devote sollemnia libabat Creatori. Prius autem quam in ipsam cellam maligni intrassent, (quorum unus vocabatur RICHARDUS, eratque genere Alemannus, alter vero PETRUS, qui Rætianorum natione procreatus est) pulli, quos vir venerandus eodem in loco nutrierat, eos in proxima venire conspicientes, quasi a vulpe insequeren-

Missam celebrans reperitur.

a Asportasse secum ex Ecelii cella Regulam S. Benedicti, scripta Cassiani, Missale, librum homiliarum, Hartmannus tradit ex monumentis Augiensibus.

b Hartmannus interpretatur Hildegardem Ludovici Germanici Regis filiam, cui tum pater Tiguri Cœnobium Fravvenmunster dictum ædificabat.

c *Endigen* scilicet, ubi deinde opidum Rappervilla cum arce constructum, ut ex Vita Germanica notat Bollandus.

AN.CHR 861 21. Januar.

rentur, per eremum diffugerant, clamore insolito & strepitu inaudito silvam resultante echo complentes, ita ut etiam ipsi latrones hac de re multum mirarentur & obstupescerent, atque ad prodigium hoc pertinere, propriæ mentis decernerent judicio.

12. Attamen a cœpto non distracti, aggrediuntur capellam, in qua vir Dei, ut prædictum est, orationibus Dominum sibi placabat profusis, corpusque dominicum, ut præscius futurorum, ad viaticum obitus sui puro corde ac devota mente susceperat. Jamque vir Dei, ut sensisset adesse peremtores suos, non tamen se eis statim præsentavit; sed modicum adhuc differens clausum ostium ipsius capellæ non aperuit; ut aliquantisper in oratione adhuc demorari potuisset. Strenue ergo orationem complevit, capsasque singulas reliquiarum manu suscipiens & deosculans, commendabat agonem suum Domino & Sanctis, quorum reliquias complectebatur reverenter. Hoc qui advenerant maligni, per foramen quoddam parietis eum agentem inspiciebant. Jamque athleta fortis, Deo confortante, pugnaturus egreditur, præsentiamque suam non negat occisoribus. ac primum salutationis verba ad eos proferens, post intulit: O socii, cur tam sero venistis? quare non maturastis venire ad audiendum parvitatis meæ Missam, ut pro vobis communem Dominum deprecarer? sed vel nunc intrate, posciturі placabilem nobis fore Dominum, & Sanctos ejus, ac postea revertimini ad me, ut quid donante Deo vobis benedictionis præbere valeam, impertiar pro ejus amore: sicque complete opus ad quod agendum venistis. Intrantes igitur otatiorum, non ad id ad quod suadebantur intenti; sed ad malum ad quod venerant perpetrandum; continuo regrediuntur ad eum: quibus vir Dei tunicam & cucullam suam dedit, panem insuper ac potum addidit, dicens: Hæc de manibus meis percipite; postquam vero compleveritis ad quod agendum venistis, potestis horum quæ adsunt, per vos tollere quod cupitis. Scio enim quod ad occidendum intrastis, sed unum a vobis posco beneficium, ut dum præsentis vitæ cursum in me terminaveritis, candelas quas inspicitis, quas etiam ad hoc ipsum formavi, unam ad caput meum ardentem, & aliam ad pedes ponite, & cito postea ab hoc loco discedite, ne a supervenientibus, qui me visitare solent, constringamini, pœnas luituri sceleris vestri.

Reliquias osculatur,

Sicarios benigne accipit.

13. Confestim igitur Richardus prædictus, pollutis manibus beatum virum medium comprehendit, ac tenaciter maceratum jejuniis corpusculum brachiis strinxit, socioque minaciter jussit, ut Sanctum fuste percuteret. Qui cum diu eum feriendo circa latus & suras debilitasset, Sancto extendente palmas ad Dominum, alter intulit dicens: O segnis, cur eum in caput non percutis, ut plagam mortalem suscipiat? quam si tu tardas inferre, ego citissime illaturus sum. Confestimque fuste apprehenso ictum librabat in caput vehementissime. Hoc modo vir sanctus plagatus, semivivus in terram corruit; & illi continuo in eum irruente guttur ejus suffocant manibus, quousque exhalasset spiritum. Egrediente autem jam anima, in ipso tractu novissimæ exspirationis tantæ suavitatis odor progrediens totum cellulæ locum compleverat, ac si omnium pigmentorum odoramenta ibi diffusa fragrarent.

Ab iis fuste cæditur.

Suavem spirat odorem.

14. Postea vero nudaverunt eum veste qua erat indutus, & portantes posuerunt in lectum, quo vir Dei requiescere solebat. Nudo supposuerunt *a* filtrum *b*, supponentes etiam & quædam fragmenta, atque, ut vivens vir Dei rogaverat, candelas sumserunt, unam ponentes ad caput; cum alia currebant ad ipsam capellam, lumen inde allaturi, quod in eodem oratorio jugiter ardebat. Repedantes vero ad corpusculum defuncti, invenerunt clare ardentem, quam posuerant candelam exstinctam. Tantus autem eos continuo

Corpus in lecto locant.

---

a Id est superposuerunt: quo sensu etiam ab aliis Auctoribus mediæ ætatis nonnumquam sumitur. EKKehardo juniore cap. 1., ubi Grimaldus *crucem argento deaurato vestitam analogio nocturnali supposuisse* dicitur, apud Goldastum pag. 38. an scribarum vitio?

b Goldastus in Notis ad EKKehardi caput 5., filtra interpretatur fila vel funiculos, citato Balbi Catholico. Rectius V. Cl. Carolus Fresnius in Glossario, Feltrum seu Filtrum lanam coactilem esse dicit, vulgò *Feutre*. Bernardus Prior Portarum in epistola ad Inclusum, *filtrum* numerat inter supellectilem lectariam.

nuo invasit timor, ut nihil contingere de rebus ad altaris officia pertinentibus auderent. Vestes ac stramenta quædam lectuli ejus sumentes, festine repadebant, unde digressi sunt. AN.CHR. 861 21. Januar.

15. Eis autem inde fugientibus, corvi qui more solito ad famulum Dei viventem venire consueverant, ac præbendam de manibus ejus suscipere, quasi vindicare cupientes exstinctum, sequebantur latrones, vocibusque grandisonis replebant silvas, & quam proxime poterant capitibus eorum advolantes prodebant perpetratum nefas. Non multum post ipsi maligni comprehensi sunt, & quod occulte perpetraverant, patefactum est scelus, nolente Deo differri peccati pœnam, quam meruerant in occisione servi Dei. Etenim Judicibus & populo Christiano sub Comite ADALBERTO *a* eos ad hoc decernentibus vivi incensi sunt. A corvis detecti sicarii, dant pœnas.

16. Candela autem quam ad caput viri Dei posuerant, & quæ cælitus accensa est, ardebat usque ad stramenta, quæ superposita fuerant defuncto corpusculo: quorum etiam partem ipse ignis invasit, & pervenit usque ad membra defuncti: quæ dum attigisset, sicut divinitus accensus fuerat, ita etiam Dei nutu exstinctus est. Ilico autem diffamatur de morte ejus: qua comperta, venerabilis Abbas WALTHERUS *b* & Fratres sub ipso degentes, corpus viri Dei ex ipsa eremo auferentes, atque ad Monasterium Augiam deferentes, ibi digno sepelierunt honore. Passus est autem sanctus Martyr duodecimo Kalendas Februarii anno ab Incarnatione Domini octingentesimo sexagesimo tertio *c*, regnante LUDOVICO Rege in orientalibus Francis, anno vicesimo octavo regni ejus. Martyrii tempus.

DE S. SWITHUNO

EPISCOPO WINTONIENSI,

EJUSQUE TRANSLATIONE ET MIRACULIS.

AN.CHR. 863 11. Jul.

LAntfridus & WOLSTANUS *Wintonienses * in Anglia * Monachi, qui de S. Svvithuni translatione & miraculis scripserunt, conqueruntur, quod præ scriptorum socordia nihil de ejus vita transmissum sit ad posteros. Hanc e tenebris primus demum vertente sæculo* 11. *eruere tentavit* GOSCELINUS *Monachus, ex Sithiensi Cœnobio translatus in Angliam cum Hermanno Episcopo Saresberiensi: qui Goscelinus, referente Willelmo Monacho Malmesburiensi in lib.* 4. *de Regibus Anglorum capite, ultimo* innumeras Sanctorum Vitas stilo extulit veterum, vel hostilitate amissas, vel informiter editas comptius renovavit. *Ab hoc Auctore idem Willelmus mutuatus est quæ de Svvithuno retulit, agendo de Wintoniensibus Episcopis. Institit utriusque vestigiis Harpsfeldius, & post eum Thomas Maihevvius, alique recentiores: ex quibus hic præcipua decerpimus.* * de Uvinchester. Goscelinus Vitæ scriptor.

a Hunc esse puto Adalbertum, quem Ludovicus Germaniæ Rex anno 841. in Rætensi territorio prostravisse fertur apud Hermannum Contractum. De alio Adalberto agit Hepidannus his verbis: *Anno* 906. *Adalbertus ducus Francorum occiditur.*

b Uvaltherus Folcvvino Abbati Augiensi successit anno 858., mortuus anno 864., teste Hermanno.

c Hermannus Contractus & Trithemius Meginradi obitum reponunt anno 860. Hepidannus Sancti-Gallensis Monachus & Marianus Scottus anno sequenti: utrorumque eadem sententia. Cum enim Meginradus mense Januario cæsus sit, qui anni initium a Martio seu a Paschate ducebant, annum 860.; qui vero a Januario, annum 861. numerabant. Unde stare malim horum Scriptorum auctoritati, qui hanc Vitam (ut simile veri est) legerant: in qua forsan olim aliter numeri adscripti erant: nam & Surius annum 860. legisse videtur. Anno 1039. ut scribit Hartmanus in Embrico Abbate sexto, pridie Nonas Octobris, Einsidlensibus redditæ sunt reliquiæ sancti Meginradi, quem multis hactenus miraculis celebrem eodem tempore Benedictus Papa nonus Sanctorum numero inseruerat: Anno 1599. Breviario Ecclesiæ Constantiensis novo insertum sancti Meginradi nomen, decretum officium, quale de Martyribus fieri consuevit, ritu duplici; sed 23. Januarii, propter sanctæ Agnetis, quæ 21. agitur, festivitatem, uti Bollandus observavit.

AN.CHR. 863 2. Julii.

Svvithuni monachatus.

2. *Cujus generis fuerit, cujusve professionis ante initum pontificatum Svvithunus, non satis explicant Gotselinus & Vvillelmus. Eum Vvintoniæ in Cœnobio Veteri Monachum fuisse censent Harpsfeldius & Maihevvius: quorum proinde hæc sententia est, Vvintoniensem S. Petri cathedralem ecclesiam, medio sæculo nono a Monachis excultam, subinde migrasse ad Canonicos sæculares, quos Æadgarus Rex post medium sæculum 10. Monachis mutavit. Et quidem ita diserte mentem suam explicat Maihevvius, ut etiam Wintoniensem ecclesiam principalem, quæ postmodum Vetus-Monasterium dicta est, ab ipsa sui institutione per beatum Birinum Episcopum Monachis nostris paruisse existimet: qua de re fusius in sequenti Sæculo disseremus. De Svvithuni vitæ genere ante episcopatum ita scribit Gotselinus, cujus libellus apud Surium stilo mutato exstat.* Annis puerilibus pia simplicitate transactis jugum dominicæ servitutis suis humeris imponi voluit, susceptumque humiliter viriliterque portavit. Itaque

Sacerdotium.

in Clerum adscitus, de gradu in gradum conscendens, sub HELMSTANO Wintano Episcopo ad sacerdotii honorem provectus est. *Deinde ubi ejus fama ad Egberti Regis aures pervenit,* commendavit ei filium suum ADULFUM *(quem alii Ethelvvulfum seu Alidulfum vocant)* liberalibus disciplinis erudiendum & sanctis moribus instruendum: quem postea Subdiaconum ordinavit. *Tametsi patre ejus sine herede ex hac vita decedente, Leone Pontifice dispensante, uxorem duxerit. Certe apud Ingulfum in historia Crulandensi exstat privilegium a Vvitlasio Merciorum Rege concessum, cui in multis Svvithunus subscribit his verbis.* Ego SWITHUNUS Presbyter Regis Egberti præsens fui. *De Svvithuni vita privata tantum est.*

Episcopatus.

3. ***Defuncto Helmstano Vvintoniensi Episcopo suffectus est ab Egberto Rege Svvithunus cum maximo Celnoti Cantuariensis Episcopi Clerique Vvintoniensis consensu. Eo in munere prolixis continuisque orationibus & vigiliis austera jejunia adjungebat, ita diligens, ut ecclesias sartas tectas conservare maxime satageret; ita humilis ac demissus, ut quoties ad novæ ecclesiæ dedicationem esset proficiscendum, iter pedes conficeret, ac demum moriturus præceperit, ut extra ecclesiam sub dio corpus suum terræ mandaretur: quod reipsa factum est. Ejus obitum in annum Christi 862. referunt Gotselinus, Matthæus Vvestmonasteriensis, Florentius Vvigorniensis, & cum eis Cardinalis Baronius. Annum sequentem præferunt Vvillelmus Malmesburiensis in Pontificibus, Symeon Dunelmensis in lib. de gestis Regum Anglorum, & Rogerius Hovedenus. Diem sextum ante Nonas Julii adsignat idem Gotselinus & cum eo Martyrologium Romanum & alia recentiora. Longe errat Egilvvardus in libro de vita S. Burchardi Episcopi Vvirtziburgensis, qui Burchardum ejusdem S. Svvithuni fratrem germanum fuisse appellat: cum centum annis Burchardus Svvithunum antecesserit. S. Svvithuni tumulum describit Vvolstanus in hunc modum.***

Mors & sepultura.

Tumuli locus.

Turris erat rostrata tholis quia maxima quædam
Illius ante sacri pulcherrima limina templi,
Ejusdem sacrata Deo sub honore hierarchi.
Inter quam templique sacram pernobilis aulam
Corpore vir Domini sanctus requievit humatus,
Cujus adhuc ipso latuit nos tempore nomen:
Nec fuerant nisi perpauci qui pandere nossent,
Aut nomen meritumque viri, jam tempore longo
Utpote transacto, postquam sacer ille Sacerdos
Corpore ibi tumulatus erat: nam vilis apud se
Mente humili in tantum Præsul fuit inclitus idem,
Ut perhibent omnes hunc qui novere Fideles,
Ut se post obitum sineret nullatenus intra
Ecclesiæ Christi penetralia corpore poni:
Sed nec in electis loca per diversa sepulcris,
In quibus antiqui Patres jacuere sepulti,
Aurea sol oriens orbi qua spicula mittit,

Qua

Qua mediumque diem fervente calore perurit: AN.CHR. 863 2. Julii.
Sed magis occiduo mandat se climate poni
Illius illustris quam sæpe notavimus aulæ:
Contestans lacrimando, suum non esse locandum
Corpus in æde sacra Domini, præclara nec inter
Priscorum monumenta Patrum : moderamine Christi
Est ita quod factum justo, vir sanctus ut idem
Qui tactus virtute humili se sprevit, & extra
Est templum quasi vilis homo indignusque sepultus:
Innumeris signis, virtutibus atque coruscis
Clarus, apostolicam post transferretur in aulam.

Hucusque Wolstanus in capite 2. ubi quædam superioribus de eodem tumulo præmittit his versibus.

studioque require sagaci
Præsulis unius sancti sublime sepulcrum:
Quod super invenies positum tumulare sacellum
Parietibus structum, necnon & culmine tectum,
Sarcophagi inque modum bis bina fronte locatum.
Hoc inter sacramque crucem quæ sistitur illic
Saxea, somniferam paullatim carpe quietem.

4. *Anno 971. Indict. 14. ex humili illo tumulo S. Svvithuni corpus in interiorem basilicam translatum est. Factum paucis accipe. Homuncioni pauperculo ac debili visus est Svvithunus, præcepitque, ut Eadzino uni Canonicorum sæcularium, (quos inde Rex Æadgarus expulerat substitutis Monachis) quam primum significaret, se conferat ad Ethelvvoldum seu Adelvvoldum Episcopum, quatenus Svvithuni mausoleum aperiens efferat reliquias, inventurus ibi omni auro pretiosiores margaritas. Die ergo dicta, quæ fuit Idibus Julii, elevantur ossa de tumulo, & in scrinio componuntur Idibus Octobris. Concurrit vis ingens populi vota certatim offerre. Nullus se queritur fraudatum; & tanta miraculorum copia in omni genere valetudinum exhibita est, quanta alibi fere nulla.* Translatio.

5. *Hanc translationem eaque miracula prosa oratione descripsit* LANTFREDUS, *aliis Lamfredus, Cœnobii Veteris Monachus; opusque suum inscripsit* Dilectissimis Fratribus Wintoniæ commorantibus in S. Petri Cœnobio, quod nuncupatur Vetustissimum; *fuitque iste auctor rerum gestarum testis oculatus. Idem argumentum duobus libris metrice exposuit Wolstanus Monasterii Novi Monachus, præfixa epistola Elfego Antistiti Vventano, in qua de veteris Monasterii instauratione ac novi ornatu prolixe agit. Hanc epistolam cum aliis nonnullis, quia in Aldelvvoldi laudibus tota est, ad Acta ejus Sancti illustranda in Sæculum sequens remittere juvat. Illorum miraculorum summam sic complexus est Gotscelinus.* Eodem die, *hoc est, Idibus Julii*, puerum a nativitate contractum sanavit; tribus mulieribus oculorum lumine orbatis visum restituit; nexibus ferreis mulierem in carcere compeditam ruptis vinculis liberavit; paralyticum curavit; matronam nobilem, sed cæcam illuminavit; vigintiquinque homines variis vexatos morbis uno die perfecte restituit; cæcos aliquot, duas contractas feminas intra unum diem; triginta & sex e diversis locis venientes, nec unius generis laborantes ægritudinibus trium dierum spatio; neque diu post centum viginti quatuor intra dies quatuordecim curavit. *His unum addit Vvillelmus Malmesburiensis his verbis.* Vidi (quod mirum sit) hominem, cui violentia raptorum effodisset lumina, oculos, vel illos, vel alios, (nam illi longiuscule projecti fuerant) per Svvithuni merita recepisse: eratque præteritæ calamitatis indicium, quod aculei punctionum palpebras deformabant. Lantfredus & Vvolstanus ejus scriptores. Miracula.

6. *Hæc miracula summatim referenda duxi, ratus, Lantfredi & Vvolstani cetera, quæ penes nos habemus, non esse tanti, ut lucem publicam mereantur.*

ANCHR. 863 *In illis quædam dumtaxat observatu digna invenio, quæ in fine hujus compendii relaturus sum.*

2. Julii. Svvithuni cultus & memoria. 7. *Post superiorem translationem Wintoniensis ecclesia ab ejus nomine cognomentum accepit.* Alfvvoldus ex Monacho Vvintoniensi Vviltunensis Episcopus apud Schireburniam imaginem sanctissimi Svvithuni collocavit, facem venerationis extulit, *inquit Vvillelmus Malmesburiensis in lib. 2. de Pontificibus Anglorum. Ad hanc statuam, referente Gotselino,* præclara miracula edi solebant *: in his leprosus a lepra mundatus. Denique Emma Regina mater Edvvardi Regis, a Godvvino Comite violatæ pudicitiæ accusata, cum in Cœnobium de Vvarevvlla retrusa fuisset filii jussu, candentis ferri examen Vvintoniæ in ecclesia S. Svvithuni subiit ad probandam suam & Alvvini Vvintoniensis Episcopi (qui ejus amasius ferebatur) innocentiam. Emma tota nocte proxima pervigilavit ad sepulcrum S. Svvithuni. Die facto, in pavimento ecclesiæ scopato novem vomeres igne candentes ponuntur in ordine, quibus breviter benedictis, detrahuntur Reginæ calcei, tum posito peplo, succincta a duobus hinc inde Episcopis, novem vomeres illæsa percurrit, stupente Rege & omnibus qui aderant attonitis, uti fusius legitur maxime in Monastico Anglicano a pag. 33. Hæc liberatori suo non ingrata,* dedit ipsa die in oblatione S. Svvithuno pro novem vomeribus novem maneria, *Edvvardo Rege probante, & duo maneria de suo adjiciente. Denique anno 1052. Emma Regina migravit a seculo, & Vvintoniæ in ecclesia S. Svvithuni sepulta est. De Lamfredo & Vvolstano Monachis adi Pitseum in libro de Scriptoribus ecclesiasticis Anglorum : ubi Lamfredo tribuit duos de S. Svvithuni vita & miraculis libros : tametsi unum dumtaxat invenio de translatione & miraculis, nec ullum de ejus vita scripsisse videtur. Lamfridus, qui S. Svvithuni gesta propter inopiam scriptorum ignorata esse conqueritur.*

Emma Regina in ejus ecclesia purgata.

Parricidæ pænitentia. 8. *Superest, ut nonnulla observatu digna, quæ in illis Lantfredi & Vvolstani libris occurrunt, huc referamus. Primum est de homine transmarino qui parricidium commiserat, ob idque a novennio ferreis vinculis constrictus erat, catenis soluto, quod miraculnm in cap. 24. narrat Lantfredus. Hoc genus pænitentiæ, quale sæpius alias observavimus, ita describit Vvolstanus in lib. 2. cap. 7.*

Contigit interea quemdam patrasse reatum.
Nam occidit proprium crudeli morte parentem.
Unde reo statim præcepit Episcopus urbis,
Ferreus ut ventrem constringeret acriter omnem
Circulus, & similem paterentur brachia pœnam:
Continuosque novem semet cruciando per annos,
Atria sacrorum lustraret sæpe locorum;
Viseret & sacri pulcherrima limina Petri,
Quo veniam tantæ mereretur sumere culpæ.

Probatio. *Item aliud in capite sequenti factum refertur de servo cujusdam Flodoaldi prædivitis mercatoris Vvintoniensis : qui servus coram Eadrico Præside incerti criminis insimulatus, jubetur, ut*

Portaret nudaque manu carbone rubentem
Ignitum calibem : foret inculpabilis & si,
Pergeret incolumis : si vero noxius esset,
Plecteret hunc gladio tortor cervice retecto.

Jejunii hora. Oscitantes cruce signati. Latronum pœnæ. *Tertium est in cap. 11. de Birferthi Monachi Abandunensis oculis restitutis,* OTGARO *tum Abbate Abandunensi, cui successit* VVLFGARUS *qui VVolstano hæc scribente florebat. Quartum est in cap. 12. de cæco illuminato, qui die jejunii Vvintoniam adiens, religioni duxit solvere jejunium ante sollemnem horam nonam. Quintum est de muliere quadam Gallicana, quæ dum nocte quadam oscitaret, nec signum crucis imprimeret, subita maxillæ infirmitate percussa est. Sextum est de lege Eadgari Regis in latrones constituta, ut* qu f-

quisquis hujus sceleris reus deprehenderetur, cæcatis luminibus, truncatis manibus, avulsis auribus, incisis naribus & subtractis pedibus cruciaretur diutius: & sic demum decoriata pelle capitis cum crinibus, pæne mortuus relinqueretur in agris devorandus a feris & avibus atque nocturnis canibus: *quod postremum Lantfredus in capite ultimo commemorat. De his satis.*

AN.CHR. 864 15. Junii.

HISTORIA TRANSLATIONIS RELIQUIARUM S. FAUSTÆ VIRGINIS ET MARTYRIS.

AN.CHR. 863 11. Julii.

ex Vasconia in Cellam Asnensem.

Ex tomo 2. Bibliothecæ novæ Labbeanæ.

OBSERVATIO PRÆVIA.

ASNENSIS * *Cella (sic quos vocamus Prioratus, Cellas quondam seu Monasteriola appellabant) sita erat in pago Lemovicino, una leuca prope Brivatiacum *, subdita Sollemniaco Monasterio, de quo dictum pluribus in Sæculo secundo tum in Actis sancti Remacli, primi ejusdem loci Abbatis, dein Episcopi Trajectensis ad Mosam; & in Actis sancti Tillonis Monachi; tum in Addendis ad Vitam sancti Remacli, in fine Sæculi tertii, ubi Remaclum loci primum fuisse Abbatem probavi testimonio beati Audoeni in lib. 2. de vita sancti Eligii cap. 14. Duæ tantum res hoc in loco insuper observandæ veniunt, una, Jonam Bobiensem Monachum, ubi de situ Monasterii Sollemniacensis agit in Vita sancti Eustasii Abbatis, illud collocare ad Vicennam seu Vigennam * fluvium, ab urbe Lemovicina* millibus quatuor: *tametsi ad amnem Brianciam * situm est, qui in Vigennam influit sub eam urbem, quæ Vigenna fluvio alluitur. Audoenus in lib. 1. de Vita sancti Eligii cap. 16. ait, Cœnobium istud ab eadem urbe* sex circiter millibus distare ad plagam meridianam; & ex uno quidem latere munitum esse optimo flumine, super quem mons excelsus silva opertus ac prærupta valde eminet rupes. *Alia res observanda est, Monasterium istud a Nortmannis direptum & incendio consumtum fuisse ante annum 866. ut patet tum ex narratione sequenti, tum etiam ex privilegio, quod Patres Synodi Suessionensis Bernardo Sollemniacensi Abbati contulerunt anno 866.* quoniam Nortmannorum crudelitate crassante priora instrumenta incendio fuerant concremata. *Privilegium istud ex autographo retulit Jacobus Sirmondus in tomum 3. Conciliorum Galliæ: ubi etiam Marini Papæ exstat privilegium Danieli Abbati Sollemniacensi concessum pro confirmatione possessionum Monasterii.*

* Arnac
* Brivazac
* la Vienne
* la Briance

TEmpore quo post Domini JESU CHRISTI Incarnationem 864. annus impletus est, obtinente Regnum Francorum CAROLO Rege, filio Ludovici magni Imperatoris, grassata est ingens persecutio in Ecclesia Christi, in regionibus Aquitaniæ seu Gasconiæ: siquidem paganorum barbaries, quos usitato sermone Danos seu Normannos appellant, a suis sedibus cum innumerabili exeuntes navali gestamine, ad Santonicam sive Burdegalensem urbes sunt advecti: indeque passim in præfatis discurrentes provinciis, urbes depopulando, Monasteria, ecclesias, necnon & cunctas hominum ædes igne cremantes, non parvas hominum strages occidendo dederunt. *Nortmanni Aquitaniã vastant.*

2. Eo vero tempore apud Gascones, quibus montes Pyrenæi vicini sunt, Ducatus apicem ARNALDUS, vir inluster obtinebat. Hic etenim filius cujusdam Comitis Petragoricensis vocabulo IMONIS, fuerat, & avunculo suo SANCTIONI, qui ejusdem gentis Dux fuerat, in principatum successerat. Denique idem Arnaldus sæpius cum præfatis Barbaris, ob defensionem sanctæ Ecclesiæ, præliando certaverat, & multos ex terra illa atque spurcissima natione interficiens, maximam ad ultimum sui nobilissimi exercitus partem amiserat. *Arnaldus eis resistit.*

3. Erat autem tunc in pago Lemovicino a præfatis paganis incensum Monasterium, quod Sollemniacum more antiquo vocant: ubi memoratus Arnaldus maxima caritatis devotione erat adstrictus, ob hoc videlicet, quia noverat eum a sancto Eligio Noviomagensi Episcopo in honore sancti Petri Apostoli nobiliter fuisse constructum, & maximam habitatorum illius Cœnobii fuis- *qui bene in Sollemniacum affectus,*

AN.CHR. 864 15. Jun.

fuiſſe Regulæ ſanctæ obſervationem. tantam etenim erga ipſum Archiſterium habebat devotionem, ut ſpondens voveret ſe in eodem pro Chriſti amore comam capitis ſui depoſiturum, & monaſticis ſemetipſum ſubdendum diſciplinis. Poſtea vero id impleſſet, niſi inopinata morte præventus fuiſſet.

reliquias ſacras pollicetur.

4. Hic vero dum incolumis adhuc in ſuo ſtatu perſiſteret, curam ferens memorati Cœnobii, admonebat ſæpius Monachos ejuſdem loci, ut partes Gaſconiæ quas regebat, pro adipiſcendis ſanctorum Martyrum reliquiis penetrarent: ipſeque illis hoc ſpondebat proviſurum, ne inanem paterentur itineris laborem. Viſum eſt autem Abbati *a* Monaſterii & omni ipſius congregationi, ut aliquem ex Fratribus porro prælibato negotio illo mittere deberent. Miſerunt autem quemdam Monachum, religioſum ſcilicet Sacerdotem, nomine ALDARIUM, cum nepote ejuſdem Ducis Arnaldi, nomine GOTAFRIDO, qui in illis partibus tunc iter carpebat.

Aldarius ad hoc miſſus,

5. Aliquamdiu ergo prædictus Frater cum ſui itineris comitibus apud memoratum Principem commoratus eſt, anxiam jugiter in ſui pectoris antro gerens mæſtitiam, verens ne forte illud quod mente conceperat, non ad votum impleret. geſtiebatque ne forte habitatoribus ſævis regionis illius quod agere propoſuerat, manifeſtum fieret, ne ab ipſis impeditus, ſuo ſancto non valeret ſatisfacere deſiderio. Sane cum multa Sanctorum pertranſiſſet loca, & opportunum non vidiſſet ut cœptum negotium explere potuiſſet, & jam ad propria redire decernerent; hi cum quibus ire decernebat, tandem pervenerunt in territorio Fidenciaco *b*, ubi eccleſia mirifice olim in honorem ſanctæ Fauſtæ Virginis & Martyris conſtructa, & ab ipſis quos ſupra taxavimus paganis combuſta fuerat. In eadem denique baſilica ſanctiſſima membra hujus Martyris completo pro Chriſto glorioſiſſimo triumpho tumulata a Chriſtianis fuerant, & congruo honore longiſſimis temporum ſucceſſibus venerata.

S. Fauſtæ reliquias reperit,

& aſportat.

6. Igitur cum per Dei voluntatem hæc quæ retulimus, memoratus Frater comperiſſet, confiſus de Dei omnipotentis miſeratione, ſimulque auctoritate & conſenſu ſupradicti Judicis fretus, quodam diei crepuſculo, tranſeunte noctis excurſu, antequam res ab incolis ejuſdem loci poſſet agnoſci, paucis ſecum ſociis adhibitis accedit ad ſanctæ Fauſtæ Virginis & Martyris ſepulchrum. Cumque aliquamdiu ibidem in oratione cum lacrymis incubuiſſet, & Domini auxilium & Sanctæ ipſius ſuffragium imploraſſet; cum immenſo tremore & fiducia operculum ſarcophagi, in quo ſancta membra quieſcebant, revolvit. Eadem vero hora, cum jam in lucem prolata forent ſancta pignora, tantus tonitrui fragor cælitus intonuit, ut hi qui aderant, nec unius horæ intervallo corporaliter ſe putarent eſſe ſuperſtites: Nec victus eſt tremore tanti fragoris devotiſſimus animus prædicti Fratris: ſed mox ſuos ſocios quos ſibi adſciverat, ut ſolatium ferrent ferendarum reliquiarum, immani terrore perculſos deſperatoſque eſſe conſpiciens, ut conſtantiam fidei reſumerent, admonuit; & quod devote agere inchoaverant, ut viriliter perficere ſtuderent, exhortari curavit. Quid multa? levantur ſanctiſſima oſſa ex tumulo, ubi multo tempore jacuerant, & linteaminibus præcipuis involuta, cum magna exſultationis lætitia ab his a quibus inventa fuerant, feruntur ad propria.

Aqua mire detumeſcit.

7. Sane nec prætereundum eſt ſilentio, quod Dominus meritis tantæ Virginis, ad cujuſdam fluminis vadum oſtendere eſt dignatus. Denique hi, qui tunc ſecum tantum theſauri munus ferebant, cum adveniſſent quodam in loco, ubi cujuſdam fluminis vadum transfretare conati ſunt, pluribus aquarum imbribus, qui præteritis inundationibus fluminis ripas impleverant, tunc tanta profunditate experti ſunt aquam, quam tranſmeabant, creviſſe, ut aliter nonniſi natando litus contingere cum equis ſuis poſſent. Contigit autem Mona-

a Bernardo ſcilicet, qui a Patribus Sueſſionenſis Concilii privilegium poſt incenſum Monaſterium ſuum obtinuit anno 866. ex dictis.

b Fidenciacum, olim oppidum, caputque pagi ſeu Comitatus Fidentiacenſis, de quo in Vita Ludovici Pii, in vicum nunc redactum eſt, vulgo *Vic-Feſenſac*. Lege Notitiam Galliarum V. Cl. Hadriani Valeſii.

nachum præfatum cum reliquiis memoratæ Virginis, quas secum in sportula ferebat, pedestri labore trans torrentem remansisse. Nam vehiculus qui eum ferre debuerat, cum illis qui primitus vadum transierant, fortuitu vacuus, neminem in dorso suo ferens transmeaverat. Petiit itaque ab his qui jam transierant, equum sibi reduci: sed impetrare non valuit, quoniam exterruerat eos ingens vadi altitudo. Quid ille faceret, vel quo se verteret primo ignorans, tandem salubri reperto consilio, ad orationis præsidia conversus, lacrymabili prece Domino supplicat, ut meritis sanctæ Martyris Faustæ, quam gestabat, incolumis impetum transmeare posset. Nec mora facta, Domini advenit auxilium. Quidam enim rusticus in eodem loco ex incolis loci illius religioso Domini Sacerdoti & Monacho obvius factus est eadem hora. quem idem Domini famulus rogare cœpit, ut vadum præbendo sibi ostenderet, & pro hoc illi ipse mercedem condignam tribueret. Sed ille primo recusare cæpit, timens vim aquæ inundantis: tandem victus precibus, hortatu servi Dei admonitus, ut fide armatus, aquæ altitudinem ingredi non dubitaret; edito signo crucis vadum ingressi, inveniunt aquam fluminis ex Domini præcepto eadem hora in tanta extenuatione exsiccatam esse, ut usque ad genua sibi non perveniret, quæ paullo ante dorsa equorum supereminens operuerat. AN CHR. 864 15. Jun.

8. Tanto ergo viso miraculo benedicentes Dominum iter cœptum læti carpebant. Inde itaque digressi, post paucos dies pervenerunt in pago Tornensi *a*, & fessi labore, quodam in loco substitere, qui dicitur Nonnaris, prope castrum Asnense. Erat autem in eodem loco haud valde procul Cella sita, ubi Monachi commanebant, & ipsi in præfato Monasterio Monachi, propter prædictam paganorum sævitiem, ad delitescendum ierant, sub Præpositorum suorum inibi regimine degentes, atque monasticam disciplinam diligenter observantes: cum quibus etiam cohabitare solitus erat ille Frater, de quo superius sermo habitus est. Fundus autem in quo cellula sita erat, vocabatur Brivaciacus, & pertinebat ad jus dicti Monasterii: quo in loco Sanctorum reliquiæ erant reponendæ. Non solum autem sanctæ Virginis Faustæ, sed & nonnullas sanctæ Dei genitricis MARIÆ semper Virginis, necnon & sanctissimi Confessoris Martini Turonicæ sedis Episcopi, quas repererant in ecclesia memoratæ Virginis, prædicti viri secum ferebant. Reliquiæ in Cella Asnensi depositæ,

9. Cum cognovissent autem prædicti Monachi, jam prope adesse suos sacrum thesaurum sibi deferentes, inenarrabili perfusi gaudio occurrunt eis in loco, ubi paullo superius memoravimus eos substitisse. Detulerunt autem secum Fratres, qui obviam venientibus ierunt, cruces & candelabra cum cereorum & candelarum plurimarum, necnon & thuribulorum ornamentis. Advenerat etiam cum eis populi multitudo non modica, quæ ex utroque sexu, ex vicinis pagis conglobata, cum ingenti devotione ac lætitia, sancta excipiebant pignora: quæ cujus essent meriti, palam omnibus illico Dominus ostendit. Denique cum cerei & candelæ, quæ sine lumine delatæ fuerant, antequam reliquiæ e loco, ubi depositæ fuerant, levarentur, a nemine accendente infusum divinitus lumen in cunctis apparuit, & tanta virtute repletum est, ut nullo ventorum flamine, nulloque aeris incommodo exstinguerentur, donec quo tendebatur ventum est. Denique cum nubes aqua nimis densata, solis claritatem obfuscaret hominibus, & indicium daret pluviæ, quæ etiam de fidelibus turbis hymnum Deo persolventibus, timor pluviarum meritis Sanctorum intervenientibus, sine pluvia conversus est in claritatem virtute divina: factumque est, ut sine alicujus aeris incommodo pervenirent ad propria, qui sacra gestabant pignora. Cum vero pervenissent ad cellulam, quam supra taxavimus, laudes Deo canentes ingressi, condigne juxta altaris cryptam deposuerunt *b*, quæ pie ac fideliter detulerant, ubi immensa beneficia sanitatum, Domino in Sanctis suis operante, mirabiliter fiunt usque in hodiernum diem. acceptæ cum solemni pompa.

VI-

a Legendum videtur, *Torennensi*, *de Turenne*, in cujus pago, qui Vicecomitatus nomine appellatur, exstabat Asnensis cella, uti & Brivaciacensis ad Dordonam fluvium, quo in loco habetur etiam nunc Præpositura dependens a Sollemniaco.

b Et quidem 17. Kal. Jul. quo die in Sollemniac. Martyr. ms. hæc leguntur *Brivaziaco transl. S. Faustæ V. & M.*

AN.CHR. 865
3. Februar.

VITA S. ANSCHARII
HARCHIEPISCOPI HAMMABURGENSIS. ET BREMENSIS. SEPTENTRIONALIUM REGIONUM APOSTOLI.

Auctore S. REMBERTO ejus successore ac discipulo.

Ex libris editis & mss. Corbejæ veteris.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptores, Rembertus.

1. Vitam *sancti* ANSCHARII, *quem alii* Ansgarium, Anskerunve *pingunt*, *primus soluta oratione scripsit* REMBERTUS *seu* Rimbertus *ejus discipulus*; *dein metrica* GUALDO *Corbejæ veteris Monachus medio sæculo* 11. *quo fere tempore* ADAMUS *Bremensis Canonicus eam inseruit in historiæ suæ libro primo*. *Anscharii etiam eximiam fecere mentionem tum Auctor anonymus in libello de Vita sancti Remberti*, *tum Historici veteres ac recentiores*, *qui de rebus Saxonicis egerunt*, *non tanttum catholici*, *sed etiam hæretici*.

2. *Rembertus*, *viri sanctissimi discipulus & in episcopali dignitate successor*, Vitam sancti Patris veridico sermone describens, more beati Joannis quasi de alio scribens, innuit se fidelissimum ejus discipulorum testimonium perhibere sanctitati, quam cognoverat in viro Dei. *Adami Canonici Bremensis hæc verba sunt in historiæ suæ lib.* 1. *cap.* 31. *habita ratione eorum quæ presso nomine de se ipse scribit Rembertus in Vita subjectæ num.* 68. *Ipsi alium collaborasse in condendo hoc libello testatur anonymus Auctor in Vita sancti Remberti cap.* 9. Quamdiu ergo fuit in corpore vir Domini Anscharius, iste servus Dei Rimbertus præ cunctis familiaribus illi in omnibus adesse solebat, de quo aliquoties nobis in hoc opusculo mentio incidit, & libellus gestorum præfati Pontificis ab ipso Rimberto alioque condiscipulo ejus editus testatur. *& paullo post:* Sed quia, ut diximus, ipse cum alio quodam editor eorumdem extitit gestorum; idcirco veritatem rei suppresso nomine suo exprimere voluit. *Hinc est quod libelli sequentis præfationem Corbejæ veteris*, *seu Gallicæ Monachis inscribunt*, *non solus Rembertus*, *sed* filii atque discipuli reverendissimi Patris Anscharii. *tametsi hoc nomine Bremensis sive Hammaburgensis ecclesiæ cœtus designari videtur. Uno verbo*, *Rembertus libellum condidit*, *& partim a se ipso*, *partim ab alio condiscipulo visa & audita litteris mandavit*, *cujus Vitam suo loco referemus*.

& Gualdo.

3. *Remberti lucubrationem metrica oratione reddidi* GUALDO *Cœnobita Corbejæ Gallicæ*, *suumque poematium nuncupavit* ALBERTO *seu* ADALBERTO *Bremensi Antistiti*, *qui ab anno* 10043. *ad* 72. *pontificatum gessit*. *Id operis aggressus est Gualdo anno* (*ut puto*) *millesimo quadragesimo septimo*, *in grati animi monumentum ob receptas sancti Anscharii reliquias*, *quas Adalbertus Fulconi veteris Corbejæ Abbati dono transmisit*, *cujus rei argumentum nobis præbet Gualdonis præfatio & Adalberti epistola ad Fulconem Abbatem*.

quando editi.

4. *Remberti lucubrationem*, *licet mutilam*, *primus typis vulgavit Philippus Cæsar Coloniæ Agrippinæ anno* 1642. *integram postea una cum Gualdonis poemate*, *suppeditante Acherio nostro*, *vulgavit ex mss. codicibus Corbejæ veteris Petrus Lambecius anno* 1662. *edito libro de Originibus Hamburgensibus Hammaburgi typis Piperianis*: *ac demum utramque Remberti & Gualdonis scriptionem ex eisdem codicibus in Februario Bollandiano exhibuit cum eruditis Notis & Observationibus Godefridus Henschenius*, *qui Lambecianam editionem nondum viderat*. *Mihi sat visum est recudere libellum a Remberto compositum*, *cui nihil præter metri formam adjecit Gualdo*, *si ejus præfationem excipias*, *quam una cum aliis monumentis libello Remberti subjiciam*.

Anscharii memoria & cultus.

5. *Anscharii memoriam retinent fasti Sancti-Gallenses apud Goldastum his verbis:* Pridie Nonas Febr. Ansker Archiepiscopus obiit. *tametsi ejus obitus in recentioribus Martyrologiis & libris ecclesiasticis ponitur* tertio Nonas, *præterquam in Breviario Raceburgensi & Missali Suecico pervetustis*, *in quibus itidem*, *ut in Gallensi Necrologio*, *habetur pridie Nonas*, *quod Henschenius factum putat ob festum S. Blasii*, *qui in Februarii diem tertium incidit*. *Quamquam forsan S. Blasio præferendus fuerit S. Anscharius*, *gentis Suecicæ Apostolus*. *Sancti Anscharii* depositio summa veneratione *Bremæ colebatur* III. Nonas Februarii *tempore Adami Canonici Bremensis*, *qui medio sæculo undecimo floruit*.

Apostolatus & dignitas pontificalis.

6. *Anscharius primum sub finem anni* 826. *in Danorum regionem a Ludovico Pio missus prædicandi Evangelii causa*; *dein post biennium apud Suecones seu Suecos anno dimidio commoratus*; *postea curante Ludovico Hammaburgi seu Nordalbingorum*, *hoc est populorum trans Albim incolentium*, *Archiepiscopus creatus est anno* 832. *a Gregorio Papa quarto insuper constitutus*. Legatus in omnibus circumquaque gentibus Sueonum sive Danorum, necnon etiam Sclavorum, vel in ceteris ubicumque illis in partibus constitutis divina pietas ostium aperuerit, *ut*

ut in ipsius Gregorii literis legitur. Leuderico Bremensi Episcopo mortuo Ludovicus Germaniæ AN.CHR.
Rex Bremensem Ecclesiam Hammaburgensi uniri voluit anno 849. *contra quam unionem cum postea Guntharius Coloniensis Archiepiscopus reclamasset: res ad Nicolaum Papam delata ejus litteris confirmata est; a Formoso Pontifice dein abrogata, ac demum a successoribus restituta.* 865 3. Febr.
Hæc vitæ series sancti Anscharii, quam idoneis argumentis in sequentis Vitæ Notationibus firmabo, hic de ejus Apostolatu, deque pontificatu Hammaburgensi & Bremensi pauca præmissurus.

7. *Quod Carolus Magnus per Heridacum Presbyterum, nullo fructu Paschalis Papa I. per Ebonem Remorum Antistitem adjutore Halitgario parvis initiis tentaverat apud Nordalbingos; idipsum, hoc est gentium illarum conversionem, feciliter perfecit Anscharius, annis fere octo & triginta in id opus expensis. Legenda hac de re tum Vita sequens, tum Ludovici Augusti diploma Vitæ subjectum. Hinc Adamus exclamat in lib.* 1. *cap.* 16. O mira omnipotentis Dei providentia, de vocatione gentium quam disponit artifex ut vult, & quando vult, & per quem vult! Ecce quod longo prius tempore vvillbrordum & Ebonem aliosque voluisse legimus, nec potuisse: nunc Ansgarium nostrum & voluisse & perfecisse miramur: *& in fine historiæ suæ.* Hæc sunt quæ de natura septemtrionalium regionum comperimus ad honorem sanctæ Hammaburgensis Ecclesiæ proponenda, quam tanto munere divinæ pietatis præditam videmus, ut innumerabilem populorum multitudinem, quorum hæc metropolis facta est, labore suæ prædicationis ex magna jam parte conversos habeat ad Christianitatem ibi solummodo ponens evangelizandi silentium, ubi mundus habet terminum. Quæ salutifera gentium legatio, primum a sancto Ansgario incœpta, prosperis semper usque in hodiernum diem aucta est incrementis. *Præter Danos & Sueones Anscharius ad Fidem adduxit etiam Frisios Orientales cis Jadam fluvium incolentes in pagis* Ruistri, Asterga seu Osterga, Nordendi, ac vvanga: *qui populi Comitatu Embdano hodie inclusi ad Bremensem diœcesim pertinebant, teste ipso Anschario in Vita & miraculis S. vvillehadi. Ita quod vvillibrordus Frisiorum Apostolus minus egerat, perfecit Anscharius: qui etiam Sclavos non paucos Christo lucratus est, pluribus ecclesiis apud illos populos vero Deo ædificatis. Huc spectant verba Paschasii Radberti libro duodecimo in Matthæi caput* 24. Nuper, *inquit*, in quibusdam gentibus Danorum constructas & fabricatas ecclesias, quosdamque in eisdem baptizatos novimus. *Apostolatus.*

8. *Hammaburgi primus Antistes dictus est Anscharius, Nordalbingorum Archiepiscopus appellatus. quæ diœcesis* admodum parva, solum quatuor baptismales ecclesias habebat, *infra num.* 36. *Hanc provinciam Fide Christiana imbuendam Heridaco Presbytero commiserat Carolus Magnus, curaturus, nisi mors intercessisset, ut Episcopus ibidem ordinaretur. Eam dignitatem primus sudoribus suis promeruit Anscharius, concessa ipsi provincia, quæ ante ab Ludovico Imperatore commendata vicinis Episcopis fuerat, vvillerico Bremensi & Heligaudo Ferdensi: de vvillerico inferius. Nullas ecclesias suffraganeas habuit hæc metropolis ante Ottonis primi tempora, teste Adamo in lib.* 2. *cap.* 1, *nam Bremensis ei non tam subjecta, quam unita est. Postea circiter annum* 952. *ut in Chronico Saxonico legitur.* Daniam cismarinam, quam Judland incolæ appellant, Rex Otto subijciens tributo, in tres divisit Episcopatus, & Hammaburgensi Archiepiscopatui subjecit. Unum constituens apud Sliasvvig, quæ & Heidiba dicitur, quam freti quoddam brachium alluit quod incolæ Sliam vocant, unde & civitas nomen trahit. Ex eo portu naves emitti solent in Slavoniam, vel in Suediam, vel ad Semland usque in Græciam. Alterum fecit Episcopatum in Ripa, quæ civitas alio cingitur alveo, qui ab Oceano influit, & per quem vela torquentur in Fresiam, aut certe in Angliam, vel in Saxoniam. Tertium voluit Episcopatum esse in Arhusan, & hanc fretum quoddam a Fune dirimit brevissimum, quod ab orientali pelago ingrediens, longis anfractibus inter Funem & Judland protenditur in Boream usque ad eamdem civitatem Arhusan, a qua navigatur in Funem, aut Seland, sive in Sconiam, vel usque in Norvvegiam. Servantur in Bremensi Ecclesia Præcepta Regis, quæ signant Ottonem Regem in sua ditione regnum Danicum tenuisse: adeo ut etiam Episcopatus ipse donaverit. Aldenburch civitas magna Slavorum, qui VVaigri dicuntur, sita est juxta mare quod Balticum vel Barbarum dicitur, itinere diei ab Hammanburg: in qua Rex Otto fecit Episcopatum, subjiciens illum Hammaburgensi metropoli, eo quod vicinior illi Ecclesiæ esset quam Magadaburgensi. *Idem tradit Adamus in lib.* 2. *cap.* 1. *Hammaburgensi metropoli adjecti duo Episcopatus sæculo* 11. *Henrico tertio imperante, Mecklinburgensis scilicet & Raceburgensis.* Pontificatus Hammaburgensis.

9. *Post mortem Leuderici Bremensis Episcopi Ecclesia Bremensis unita est Hammaburgensi, utrique præfectus Anscharius anno* 849. *sed reclamante postea Gunthario Coloniensi Archiepiscopo, cui Bremensis sedes subjecta erat, eam unionem Nicolaus Papa I. litteris suis confirmavit anno* 858. *Bremensi cathedræ primus impositus est sanctus* VVILLEHADUS, *cujus Acta exstant in parte secunda Sæculi tertii. Evillehadum anno* 799. *excepit* VVILLERICUS, *quem alii* VVileharium *vocant, magistrum sanctum discipulus æque sanctus.* Legimus in libro donationum Bremensis Ecclesiæ, *inquit Adamus in lib.* 1. *cap.* 12., VVillericum Bremensem Episcopum Transalbianis etiam ante Ansgarium prædicasse, & Ecclesiam in Milinthotp frequenter visitasse usque ad tempus, quo Hammaburg metropolis facta est. Interea, *scribit idem Auctor cap.* 19., VVillericus Bremensis Episcopus diœcesim suam sollicite circumeundo, gentiles baptizando, & Fideles in Christo confortando strenuum prædicatoris officium Bremensis Ecclesiæ unio.

AN.CHR. 865 3 Febr. ficium peregit. Ecclesias ubique per episcopium congruis erexit in locis, tres vero Bremæ: quarum primam, scilicet domum sancti Petri, de lignea lapideam fecit: & corpus sancti VVilehadi exinde translatum, in australi quod fecit oratorio recondidit.... VVillericus igitur clerum maximum collegit, de populo vero magnam Bremensi Ecclesiæ hereditatem adquisivit. In diebus suis Carolus eleemosynam obtulit Salvatori ad Bremensem Ecclesiam, centum mansos... Qui obiit senex & plenus dierum anno Domini 837., qui est annus Luthovvici 25., & pænultimus, sepultusque est in domo S. Petri a parte altaris aquilonali 4. Nonas Maji. *Eodem anno Christi 837. signatur VVillerici obitus in mss. Chronico Saxonico,* cui LEUDRICUS ordine tertius successit. *Hæc paullo fusius de VVillerico, quem nostris vulgo adnumerant, od id scilicet quod VVillehadi in monastica professione discipulus fuisse creditur.* Anno dominicæ Incarnationis 849., *ut in mox dicto Chronico legitur*, LEUDRICUS Bremensis Ecclesiæ tertius Episcopus obiit, cui successit ANSGARIUS Monachus, Hammaburgensis primus Archiepiscopus, sub quo coadunatio facta est Bremensis & Hammaburgensis parrochiæ. *Denique* anno 865. sanctus Ansgarius Bremensis Archiepiscopus quondam Corbejensis Monachus obiit: cui RIMBERTUS & ipse novæ Corbejæ Monachus successit. *cujus vitam exhibemus anno 887. Hæc de Bremensibus Episcopis istius sæculi. Porro etsi Hammaburgi primum Anscharii sedes archiepiscopalis fuerit; tamen post ejus urbis direptionem a Danis factam, postque unionem Eccesiæ Bremensis, collegio Monachorum Hammaburgensium Ramsolas translato, Anscharius ipsiusque successores Bremæ sedere soliti sunt, seque identidem Bremenses Episcopos appellare. sic Anscharius librum de miraculis sancti VVillehadi, inscribit hoc modo:* Ansgarius Bremensis Ecclesiæ Præsul, &c.

Monachi in ecclesia Bremensi. 10. Et quoniam totum studium ejus erat pro salute animarum, *testante Adamo in lib. 1. cap. 29.* siquando a prædicatione gentilium foris liber erat, domi congregationum suarum curam egit, quarum primam quæ ab Hammaburg olim barbarica incursione depulsa est, ipse (ut prædiximus) transtulit ad Ramsolas, secundam in Bremis habuit sanctorum virorum, qui habitu quidem usi canonico, Regula vivebant monastica usque ad nostri temporis ætatem. tertiam sanctarum virginum congregationem in Briximon adunavit: ubi devota Christi matrona Lutgard totum patrimonium suum offerens cælesti sponso, magnum chorum castitatis suo nutrivit ducatu.

11. *Monachos primum in Ecclesia Bremensi collocatos ab Anschario fuisse, qui accepto postea habitu canonico monasticam seu Benedictinam Regulam retinuerint; probatum est in Vita S. VVillehadi Sæculo tertio. Sic enim Rembertus Monachos Corbejæ veteris alloquitur num.* 21. Fueruntque cum eo hic, *nimirum Bremæ*, ex societate vestra sancti Patres nostri & magistri, quorum doctrina & institutione feliciter nobiscum Religionis divinæ crevit opinio. *& num.* 59. Testes sunt & Fratres apud nos & in nova Corbeja degentes, quos pro hoc opere frequenter postulavit. *Ergo Remberto Pontifice degebant Monachi Bremæ ex institutione Anscharii. Verum cum posteri eorum mutassent habitum retenta Regula monastica; quod jamdudum factum fuerat ante Adami tempus, id ipse ab exordio ita institutum fuisse existimavit, ut qui Bremensem ecclesiam primitus insederunt*, habitu canonico *uterentur*. Regula monastica *viverent*.

Anscharii scripta. 12. *Denique ut cetera concludam*, beatus Ansgarius captivos redimendo, tribulatos refovendo, domesticos erudiendo, barbaros evangelizando; foris Apostolus, intus Monachus; numquam legitur otiosus, *ex Adamo in lib. 1. cap.* 31. Nec solùm erga suos, verum erga alienos quomodo viverent sollicitus, Episcopos etiam tam voce quam litteris, ut vigilarent super dominicum gregem, hos arguit, illos obsecravit. At vero Romanorum Regibus pro sua legatione, Regibus Danorum pro christiana Fide crebro mandavit. Exstant epistolæ ejus plures hujusmodi. unam vero quam omnibus de sua legatione scribit Episcopis, quam ab Ebone orsam asserit, ita claudit: Deprecor, inquit, ut apud Deum intercedatis, *&c. Epistolam hanc referemus inferius, ceteræ exciderunt. Ad hæc vir sanctus scripsit de vita & miraculis sancti VVillehadi Episcopi Bremensis primi libellos duos, quos in parte secunda Sæculi tertii legere licet.*

PRÆ-

AN.CHR. 865 3. Febr.

PRÆFATIO

ad Corbeiæ veteris Monachos.

Auctoris præfatio ad Corbejenses Galli [a].

D*ominis sanctissimis, & in Christi amore præcipua veneratione recolendis ac diligendis Patribus & Fratribus in sacratissimo Corbeiæ a Monasterio Deo militantibus, filii atque discipuli reverendissimi Patris* ANSCHARII *perennem perpetuæ felicitatis orant in Domino dominantium pacem & salutem*. Diu per Domini gratiam Pastoris boni munere delectati, prædicationibus & exemplis informati, meritis & intercessionibus suffulti; nunc tandem ejus præsentia desolati, satis perpendimus, quid pro nobis gemendum, quidve pro eo gratulandum sit. Etenim verus Dei cultor abstinens se ab omni opere malo, & in simplicitatis modestia permanens, certam de se præbuit fiduciam, quod hinc sublatus, ad Deum, quem semper tota devotione dilexit, cuique semper animo intendebat, sine cunctatione pervenerit. Unde pro retributionis ejus præmio vere nobis gratulandum credimus; pro nostra autem desolatione necessario supplicandum: ut qui humanitus tanto destituti sumus Pastore, cælitus divino muniri mereamur auxilio. Inter varias etenim pressurarum angustias positi, veraciter jam sentimus qnid amisimus, & quid pro nobis dolere debeamus satis intelligimus. Vivente enim ipso, nihil nobis deesse credebamus. Ejus namque sanctitatem Reges honorificabant, Pastores ecclesiarum venerabantur, Clerus imitabatur, populus universus admirabatur: & dum illum cuncti sanctum & justum prædicarent, nos quoque tamquam corpus capitis, pro ejus bonitate venerandi ac laudabiles videbamur. At nunc tanto munere frustrati, de nostris meritis non præsumimus: quin magis timido corde expavescimus, ne peccatis promerentibus, luporum patere incipiamus morsibus. Mundus namque in maligno positus, magis ea quæ justa & sancta sunt, evertere, quam religiosa quærit erigere: & inimicus humani generis diabolus, quanto sanctiorem ac religiosiorem quemque conspexerit ducere vitam, tanto majori conamine adversa quæque objicit: ut ea quæ sancta sunt destruat, & ne ab aliis imitentur, callida suasione ac pravis intentionibus auferat. Nos itaque inter formidolosa pericula suspirantes, licet multiplicia mala temporaliter timeamus, divinum tamen adjutorium nobis, licet indignis, non defuturum credimus. Ideoque vestram devotissimam sanctitatem supplici corde rogamus & petimus, ut memores nostri intercedere pro nobis ad Dominum dignemini: quo nunc nos ejus misericordia non derelinquat; sed adjutor noster benignissimus noxia cuncta a nobis depellat: sitque nobis refugium in tribulatione, qui non deserit sperantes in se. De illius itaque præsentia præsumentes, spemque nostram in ejus misericordia collocantes, & quid nobis continget, vel qualiter in futurum subsistere debeamus, illius judicio derelinquentes; pietatis ejus gratiam toto cordis ac mentis affectu collaudamus & gratificamur, qui nobis vel ad tempus tanto concessit uti patrono. Vestræ quoque sanctissimæ paternitati gratiarum actiones immensas referimus, quia vestro beneficio ac licentia talem meruimus Patrem habere: cujus exempla si quis imitari voluerit, cælestem quodammodo in terris habebit conversationem. Si quis doctrinæ ejus recordatus fuerit, viam mandatorum Dei sine errore incedere poterit. Si quis monita adhortationis attenderit, laqueos inimici præcavere studebit. Hujus itaque sanctissimi Patris memoriam stylo exarare decrevimus; & qualiter apud nos vi-

a Corbeiæ veteris seu Gallicæ Monachis hanc Vitam a Remberto noncupatam esse, ejus lectio aperte probat: ut mirum sit hac in re hallucinari Adamum, quem sequuntur plerique recentiores. Hunc lapsum correxit Henschenius, & post eum Petrus Lambecius. Id patet præcipue ex num. 3. ubi Rembertus hujus Cœnobii Monachos alloquens, *Apud vos tonsuratus*, inquit, *atque in monasticis disciplinis positus, apud vos Deo oblatus obedientiam promisi, una cum aliis Fratribus vestris directus ad has Saxoniæ partes, in quibus cœptum fieri Monasterium, nomenque mutuatum a loco habitationis vestræ, ut nova Corbeia appellaretur*. Quibus verbis nihil clarius adduci potest. Eosdem Monachos alloqui pergit Auctor in tota serie libelli.

AN.CHR. 865 3. Febr.

xerit, quidque de eo nobis cognitum exstiterit, vestræ reverentiæ scriptis intimare, quo & divinam clementiam in beato viro vestra quoque nobiscum collaudet affectio, & imitari volentibus exemplum salutis fiat ejus sanctissima devotio.

VITA INCIPIT.

Puer a ludicris inanibus cælitus revocatur.

2. BEatissimi Patris Anscharii * religionis sanctitas, divina largiente gratia, ab ineunte crescere cœpit ætate, & per singula ætatum momenta virtutum multiplicavit augmenta. Namque ab infantia *a* spiritalibus revelationibus cælitus inspiratus, & per Domini gratiam superna visitatione est sæpius admonitus, quo mentem suam a terrenis disjungens, toto corde cælestibus inhiaret. Quas quidem revelationes ipse quibusdam nostrum, qui ei familiarius adhærebant, innotuerat; eo tamen tenore, ne tempore vitæ suæ cuiquam manifestarent. Quas nos ad laudem Domini post obitum ejus huic operi interserere elegimus, ut quique legentes agnoscant, quanta gratia Dominus servum suum a primæva ætate corrigere, ac deinceps succedentibus bonorum operum meritis clarificare dignatus fuerit. Referebat namque, quod in tempore pueritiæ suæ, cum quinque fere esset annorum, mater sua in Dei timore admodum religiosa defuncta fuerit, ac non multo post tempore ipsum pater suus causa discendi litteras ad scholam miserit: ubi cum esset positus, cœpit, ut ætati tali familiare est, cum coævis suis pueriliter agere, & discursibus inanibus atque jocis magis operam dare, quam discendæ disciplinæ instare. Cumque puerili ætati taliter deditus esset, visum est ei quadam nocte, quod esset in quodam loco, nimis lutoso & lubrico, ita ut inde non nisi magna difficultate exire valeret: secus illum vero locum esse viam amœnissimam, in qua videbat procedentem quasi quamdam dominam omni ornatu & honestate præclaram; plures vero alias feminas dealbatas, cum quibus erat & mater sua. Cumque eam recognovisset, cœpit velle ad eam accurrere: sed loco illo cœnoso & nimis lubrico non facile exire poterat. Chorus autem ille feminarum cum ei appropiasset, visum est illi, eam, quæ quasi domina aliarum videbatur, quam ille indubitanter sanctam MARIAM esse credebat, ei dixisse: Fili, vis ad matrem tuam venire? Cui cum ille respondisset, inhianter se velle; rursus illa intulit: Si nostræ voluntatis particeps esse volueris, omnem debes vanitatem fugere, & jocos pueriles dimittere, ac temetipsum in gravitate vitæ custodire. Valde enim nos detestamur omnia, quæ vana & otiosa sunt; nec potest in nostro conventu esse, quicumque his fuerit delectatus. Post hanc itaque visionem, statim se cœpit gravius agere, & puerilia consortia vitare: lectione autem, meditatione, ceterisque utilitatibus artius se occupare: ita ut socii ejus valde mirarentur, quod tam subito in aliam mutatus sit conversationem.

* in mss. Corb. Cujus religionis.

Monachus audita Caroli morte fit ferventior.

3. Cumque post hæc apud vos tonsuratus, atque in monasticis disciplinis positus adolescentior fuisset factus; humana subrepente fragilitate aliquantulum cœpit a propositi prioris rigore frigescere. Interim vero contigit eum Domini excellentissimi KAROLI Imperatoris obitum audisse, quem ipse antea in magna potentia gloriosum viderat, atque cum magna prudentia regni sceptra laudabiliter gubernasse audierat. De tanti itaque Imperatoris excessu ipse nimio terrore atque horrore perculsus, rursus cœpit ad se redire, & admonitionis sanctæ Dei Genitricis ad memoriam verba reducere: sicque omni postposita levitate, compunctionis divinæ cœpit amore languescere, totumque se in Dei

a De Anscharii patria silet Auctor, uti & Gualdo poeta. Corbeienses Gallos tenet opinio, tamquam & natus ibi sit. Antonius *de Caulincourt* (qui aliquando mihi visus est Jacobus Baro) in ms. Chronico Corbeiensi *Corbeja opido oriundum* dicit: & in suburbano Folieto ad hæc usque tempora vicus S. Anscharii vocabatur, forsan quod ibi olim steterit paterna ejus domus. Certe veteris Corbejæ Monachis traditus est puer, jam aliquot annis ante obitum Caroli Magni, ut patet ex sequentibus: ac proinde ante annum decimum ætatis: nam anno 802. natus, obiit anno Christi 865. cum attigisset annos quatuor & sexaginta. Falluntur qui eum in Frisia ortum & in Corbeja nova Monachum factum asserunt: siquidem jam Monachus erat annis amplius duodecim ante Corbejæ novæ conditionem.

Dei servitium convertens, orationi & vigiliis, atque abstinentiæ operam dabat. AN.CHR. 865 3. Febr.

4. Cumque his virtutum exercitiis verus athleta Dei insisteret, atque in hac gravitate permanenti mundus illi mortuus fieret, & ipse mundo; adveniente sancto die Pentecostes, gratia Spiritus sancti, quæ in eadem festivitate super Apostolos effusa est, etiam mentem illius (ut credimus) illustrante atque exhilarante, visum est illi eadem nocte, quod quasi casu subitaneo mori deberet, & in ipso mortis articulo, sanctum Petrum Apostolum, & beatum Joannem Baptistam in adjutorium sibi invocasset. Cumque anima, ut ipsi videbatur, egrederetur a corpore, ac statim in alia pulcherrima specie corporis omni mortalitate ac sollicitudine carentis appareret; sub eodem momento mortis & admirationis apparuerunt præfati viri: quorum erat unus senior, cano capite, capillo plano & spisso, facie rubenti, vultu subtristi, veste candida & colorata, statura brevi, quem ipse sanctum Petrum esse, nemine narrante statim agnovit: alius vero juvenis erat, statura procerior, barbam emittens, capite subfusco atque subcrispo, facie macilenta, vultu jocundo: in veste serica, quem ille sanctum Joannem esse omnino credidit. Hi itaque eum hinc inde circumsteterunt. Porro anima ejus egressa statim in immensa claritate, qua totus mundus implebatur, sibi videbatur esse: per quam claritatem illum nullatenus in aliquo laborantem Sancti supradicti miro & ineffabili modo ducentes, cum pervenissent ad locum quemdam, quem ipse ignem purgatorium esse, nemine narrante, certissime sciebat, ibi eum dimiserunt ubi cum multa passus esset, præcipue tamen tenebras densissimas pressurasque immanissimas & suffocationes visus est tolerasse; atque omni memoria ablata, hæc solum vix cogitare sufficiebat, quomodo tam immanis posset aliqua exsistere pœna. Cumque triduum, ut ipse putabat, ibi cruciaretur, quod spatium illi mille annis longius propter immensam pœnam visum est; rursum redeunte jamdicti viri, iterumque illum hinc inde circumstantes, & longe majori quam prius alacritate lætantes, atque in omnibus multo suavius incedentes, per majorem, si dici possit, claritatem gressu immobili sine via corporea ambulantes, ducebant.

In ecstasi a Sanctis ducitur in purgatorium.

„ 5. Et, ut verbis ipsius utamur, Videbam, inquit, a longe diversos Sanctorum ordines, quosdam vicinus, quosdam vero longius, ab Oriente adsistentes, ad Orientem tamen respicientes, ipsumqne, qui in Oriente apparebat, collaudantes; quidam submissis capitibus, quidam supinis vultibus, pansisque manibus adorabant. Cumque pervenissemus ad locum Orientis, ecce viginti quatuor seniores, secundum quod in Apocalypsi scriptum est, in sedibus sedentes, servato introitu amplissimo apparuerunt: qui & ipsi reverenter ad Orientem respectantes, ineffabiles Domini laudes promebant. Laudes vero in commune canentium suavissimam mihi refectionem ingerebant; sed post reversionem ad corpus retinere nullo modo poteram. In ipso vero Orientis loco, erat splendor mirabilis, lux inaccessibilis, nimiæ atque immensæ claritatis, cui inerat omnis color pretiosissimus, omisque jocunditas: omnes vero Sanctorum ordines, qui undique lætantes circumstabant, ab ipso gaudium hauriebant. Qui splendor tantæ magnitudinis erat, ut nec initium ejus, nec finem contemplari valerem. Et cum circumquaque longe vel prope respicere possem, in ipsa immensitate luminis, quid intus haberetur, contemplari non poteram, sed tantum superficiem cernebam: ipsum tamen inibi esse credebam, de quo Petrus ait: *In quem desiderant Angeli prospicere*. Ab ipso namque claritas immensa procedebat, ex qua omnis longitudo & latitudo Sanctorum illustrabatur. Ipse quoque quodammodo erat in omnibus, & omnes in eo; ipse omnes exterius circumdabat, ipse omnes interius satiando regebat; ipse superius protegebat, ipse inferius substinebat. Sol vero & Luna nequaquam lucebant ibi; nec cælum ac terra ibidem visa sunt: sed neque ipsa claritas talis erat, quæ oculos contemplantium impediret, sed quæ oculos gratissime satiaret. Et cum seniores sedentes dixerim, in ipso quo-

Dein in paradisum.

1. Petr. 1. 12.

AN. CHR. 865 3. Febr.

„ dammodo sedebant: nam nil corporeum erat ibi, sed erant cuncta incorpo-
„ rea, licet speciem corporum habentia, & ideo ineffabilia. Circa sedentes ve-
„ ro splendor ab ipso procedens, similis arcui nubium, tenebatur.

Martyrem se fore intelligit.

„ 6. Cum itaque a præfatis viris coram hac immensitate luminis, ubi mihi
„ majestas Dei omnipotentis, nemine monstrante, esse videbatur, præsentatus
„ fuissem; vox suavissima omni sonoritate clarior, quia mihi omne sæculum
„ visa est ccomplevisse, ab eadem majestate procedens, ad me facta est dicens:
„ Vade, & martyrio coronatus ad me reverteris. Ad quam vocem omnis con-
„ ventus Sanctorum Deum hinc inde laudantium, conticuit, atque submissis vul-
„ tibus adoravit. Denique speciem, a qua hæc vox formata esset, prorsus non
„ vidi. Postquam vocem tristis factus, quia ad sæculum redire compellebar,
„ sed de revertendi promissione securus, cum prædictis ductoribus exinde remea-
„ bam: qui mecum tam euntes, quam redeuntes nihil locuti sunt, sed tam pio
„ affectu in me respiciebant, quemadmodum mater unicum filium contempla-
„ tur: sicque ad corpus redii. In eundo vero ac redeundo, nec labor erat, nec
„ mora: quia quo tendebamus, statim aderamus. Et licet aliqua visus sim de
„ tanta dulcedine dulcedinum enarrasse, fateor tamen, quia nequaquam stilus
„ tanta exprimere potuit, quanta animus sentit. Sed nec ipse animus sentit, ut
„ fuit: quia illud esse mihi videbatur, quod oculus non vidit, nec auris audivit,
„ nec in cor hominis adscendit. Ex hac itaque visione, quam, sicut ipse dicta-
verat, verbis illius enarravimus; præfatus servus Dei & perterritus & consola-
tus, cœpit se sollicitus in divinos exercere timore, bonisque operibus de die in
diem ardentius inhærere, spemque de Dei misericordia præsumere, quod qua-
dam ipse disponeret occasione, & ad palmam martyrii posset pertingere. Quod
tamen quia corporaliter gladio imminente non contigit, qualiter in mortifica-
tione crucis, quam jugiter in suo corpore pro Christi nominis honore portavit,
Deo miserante completum sit, cum de obitu illius narrare cœperimus, latius
explicavimus.

quomodo

7. Post hæc vero, cum Magister fuisset scholæ ad sanctum Petrum *a*, eundo vel redeundo ad claustrum, consuetudinem sibi fecerat in oratorio beati Baptistæ Johannis secretius insistere. Itaque post duos annos superioris visionis, quadam nocte visum est ei, quod ad idem oratorium causa orandi divertisset. Cumque ab oratione surrexisset, ecce vir per ostium veniebat, statura procerus, Judaico more vestitus, vultu decorus; ex cujus oculis splendor divinitatis, velut flamma ignis, radiabat: quem intuitus, omni cunctatione postposita Christum Dominum esse credebat, atque procurrens ad pedes ejus corruit. Cumque prostratus in facie jaceret, ille ut surgeret imperavit. Cumque surgens coram illo reverenter adstaret, atque præ nimio splendore oculis ipsius emicante in faciem ejus intendere non valeret, blanda voce illum allocutus est dicens: Dic, ait, inquitates tuas, ut justificeris. Cui servus Dei respondit: Domine, quid necesse est tibi dicere? tu omnia nosti, & nihil te latet. Ille autem subsecutus ait: Scio quidem omnia, sed ideo volo ut confiteantur mihi homines peccata sua, ut remissionem accipiant. Cui cum omnia, quæ ab infantia gesserat, indicasset, & illo post hæc in orationem prostrato ipse erectus adstaret, dixit: Noli timere, quia ego sum, qui deleo iniquitates tuas. Post quam vocem ille qui apparuerat, recessit: & vir Dei excitatus somno, de fiducia remissionis peccatorum suorum confortatus, immenso tripudiabat gaudio.

Magister scholæ a Christo admonetur de confessione peccatorum.

Fulberti animam rapi videt in cælis.

8. Quo etiam tempore contigit, quod vostræ reverentiæ notissimum est, ut quidam puerulus in schola, FULBERTUS *b* nomine, a socio suo tabula percussus, ad mortem usque perductus sit: pro qua re prædictus servus Dei nimium tristis effectus est, quod sub cura magisterii sui tanta negligentia inter subditos sibi acciderit. Verum appropinquante hora exitus ipsius pueri, vir Do-

a Id est in Monasterio Corbejensi, cujus præcipua basilica in honore sanctorum Petri & Pauli atque sancti Stephani sacrata est. Prope erat oratorium sancti Johannis Baptistæ, quod modo tenet Benedictinæ Sanctimoniales: at vicinior claustro ecclesia S. Johannis Evangelistæ, quæ forsan hic intelligenda.

b Filbertum vocat Gualdo in Vita metrica, si sana est membranei codicis scriptura.

Domini forte ſopori deditus lectulo incubabat: cum ecce vidit in ſomnis ipſius animam a corpore ſublatam angelico miniſterio ad cælum deferri: ſe quoque miro & ineffabili miniſterio, Deo diſponente, pariter comitari. Cumque cæli ſecreta penetraſſent, pueri præfati animam in quamdam purpuream manſionem conſpexit introduci, & inter agmina Martyrum collocari. Ibique ei datum eſt agnoviſſe, quod, quia ipſe puer vulnus ſibi illatum ſatis patienter tulit, & animam fratris uſque ad mortem diligens, pro percuſſore ſuo nimium benigne interceſſit, patientiam & benignitatem ejus divina remunerante pietate, inter Martyrum choros deputatus ſit: Hoc autem tam celerius in hora mortis ejus ei demonſtratum eſt, ita ut dum is adhuc moreretur, venerandus Pater WITMARUS (qui cum eo tunc ſcholam puerorum regebat, & hujus rei teſtis præſens adeſt) cum pro hoc ipſo illum excitans, obitum diſcipuli nuntiaret; ille ſe hoc quoque ante ſcire reſponderit. Quod profecto Domini gratia cauſa conſolationis ei videre conceſſit, ut quia pro hac re nimium triſtabatur, ex ſalute pueri mæſtitiam ſui relevaret animi. AN. CHR. 865 3. Febr.

9. His itaque & aliis quamplurimis revelationibus atque viſionibus vir Dei cælitus inſpiratus, quanta inter vos poſtmodum ſanctitatis gratia ac bonitatis excreverit, veſtrorum, qui tunc adſuere, teſtimonio melius comprobabitur. Nobis autem ea, quæ apud nos geſta ſunt, narrare cupientibus, primo indagandum videtur, propter eos qui hujus rei forte minus conſcii ſunt, qua occaſione a loco ſtabilitatis ſuæ huc ſeceſſerit; & cum apud vos Deo oblatus ſit, ibique obedientiam promiſerit, quo inſtinctu ad has partes emigraverit, atque ad Epiſcopatus officium apud nos ſublimatus ſit. Hoc autem ideo ſcribere neceſſarium duximus, ne forte aliquis levitati adſignet, quod vir Dei divinæ compunctionis inſtinctu & peregrinationis amore pro ſalute animarum ſuſcepit. Cœptum eſt itaque olim in his partibus, videlicet Saxoniæ, Monaſterium fieri, quod auctoritate & magiſterio ſanctitatis veſtræ, & primo fundatum, & ſuccedenti tempore, Deo donante, feliciter conſummatum eſt; nomenque mutuatum a loco habitationis veſtræ accepit, ut vocaretur nova *a* Corbeja. Ad hunc ergo locum Dei famulus una cum aliis Fratribus veſtris primo directus eſt, ut inibi officio fungeretur docendi: in qua re ipſe per omnia tam probabilis & acceptus inventus eſt, ut omnium electione publice quoque in eccleſia verbum Dei populis prædicaret. Sicque factum eſt, ut ejuſdem loci ipſe primus & Magiſter Scholæ, & Doctor fieret populi. E Corbeja veteri migrat in novam, Magiſter & Doctor.

10. Poſt hæc vero contigit, ut HERIOLDUS quidam Rex, qui partem tenebat Regni Danornm, ab aliis ipſius provinciæ Regibus odio & inimicitia conventus, Regno ſuo expulſus ſit: qui ſereniſſimum adiit Imperatorem LUDOVICUM, poſtulans ut ejus auxilio uti mereretur, quo Regnum ſuum denuo evindicare valeret. Qui eum ſecum detentum tam ipſe, quam per alios ad ſuſcipiendam Chriſtianitatem cohortatus, quo ſcilicet inter eos ita major familiaritas eſſe poſſet, populuſque Chriſtianus ipſi ac ſuis promptiori voluntate in adjutorium ſic veniret, ſi uterque unum coleret Deum; tandem, gratia divina tribuente, ad Fidem convertit, & ſacro baptiſmate perfuſum ipſe de ſacro fonte *b* ſuſcepit, ſibique in filium adoptavit. Quem cum iterum ad ſua reducere vellet, & ejus auxilio munitus Regni ſui fines repeteret, cœpit diligentius quærere, ſi quem inveniret ſanctæ devotionis virum, qui cum eo ire poſſet, eique continuo adhæreret, fieretque illi & ſuis ad corroborandam ſuſcipiendamque fidem Domini magiſter doctrinæ ſalutaris. De hoc itaque prædictus Auguſtus in publico * conventu Optimatum ſuorum, cum Sacerdotibus ceteriſque fidelibus ſuis tractare cœpit, & ut ſibi aliquem ad tale opus & voluntarium & condignum invenirent, ſollicitus omnes rogare. qua occaſione miſſus in Daniam cum Herioldo Rege, Ludovico Pio petente, * mſ. publico.

a De nova Corbejæ conſtructione fuſius actum ſupra ad annum 836.

b Nempe Magontiaci in Monaſterio S. Albani, & quidem anno 826. ut conſtat ex Eginhardo & ex libro de vita Ludovici Pii, ubi Herioldus cum uxore Danorumque non parva manu Moguntiaci apud S. Albanum cum ſuis omnibus baptiſmatis unda perfuſus, plurimiſque muneribus ab Imperatore donatus fuiſſe perhibetur, accepto quodam Comitatu in Friſia, cujus vocabulum eſt Rhiuſtri. Theganus addit, Reginam ejus uxorem ab Juditha Imperatrice de ſacro fonte levatam fuiſſe: Herioldi fratrem Adamus addit perperam.

AN. CHR. 865 3. Febr.

11. Quod cum universi abnuerent, nullatenus se quemquam scire tantæ devotionis virum, qui peregrinationem tam periculosam pro Christi nomine suscipere vellet; extitit tunc temporis venerabilis Abbas Monasterii vestri Wala, qui memorato Imperatori dixit, unum se scire Monachum in Monasterio *a* suo, qui multo ardore circa divinam religionem ferveret, ac pro Dei nomine multa pati desideraret: cujusque pariter institutionem ac mores laudavit, & quod ad hoc opus satis esset idoneus indicavit: se tamen nescire testatus est, utrum ad hanc peregrinationem tolerandam voluntarius esset. Quid plura? jubente Rege evocatus est ad palatium Anscharius: cui Abbas cuncta quæ acta sunt, retulit, & ad quid vocaretur, aperuit. Qui se ad Dei servitium in omnibus, quæ in causa obedientiæ injungerentur, paratum esse respondit. Deductus itaque ad præsentiam Augusti, cum ab ipso interrogaretur, utrum pro Dei nomine, causa in gentibus Danorum Evangelium prædicandi, comes fieri vellet Herioldi; omnino se velle constanter respondit. Cui etiam cum Abbas intulisset, nullatenus se tantum onus jubendo illi impenere; si ipse tantum hoc sua sponte eligeret, sibi gratum esse, & suæ auctoritatis ei licentiam dare: quod ille nihilo minus se & eligere, & modis omnibus perficere velle respondit. Denique cum hæc publice protestarentur, essetque cognitum omnibus qui in domo conversabantur Abbatis, cœperunt multi tantam ejus admirari immutationem: quod scilicet relicta patria, & propinquis suis, Fratrum quoque cum quibus educatus fuerat, dulcissima affectione, alienas expetere vellet nationes, & cum ignotis ac barbaris conversari. Multi quoque eum super hoc detestari, & improperiis lacessere; quidam a proposito revocare conabantur. Sed vir Dei in cœpta voluntate immobilis permanebat. Denique cum Abbas per dies singulos ad palatium iret, ipse domi residens consortia omnium fugiebat, & in quadam vinea *b* juxta posita solitarium sibi locum eligens, orationi & lectioni vacabat.

Uvala annuente,

Fratribus improbantibus.

Autberto ipsi adjuncto,

12. Erat autem etiam tunc cum Domno Abbate quidam Frater Monasterii vestri, nomine AUTBERTUS, qui cum eum sollicitum nimis ac tristem, & quotidie secretius sibi consistere, & nullius consortio vel colloquio uti videret, cœpit ei compati. Et quadam die pergens ad locum, ubi in supradicta vinea solus sedebat, cœpit ab eo inquirere, utrum veraciter peregrinationem illam vellet suscipere. Qui sperans eum hoc non ob compassionem, sed propter astutiam magis inquirere, respondit: Quid vobis curæ est super hoc? nolite mentem meam tali inquisitione conturbare. Ille vero nihil omnino se deceptionis in hac re protendere testabatur; sed magis veraciter scire velle, utrum ille in proposita voluntate disponeret perseverare. Tunc ipse congratulans ejus benevolentiæ, respondit: Ego interrogatus sum, si pro Dei nomine vellem in gentes peregrinas ire ad prædicandum Evangelium Christi: cui propositioni ego nequaquam reniti ausus sum: immo totis viribus exopto, ut mihi ad hoc detur copia eundi: nullusque ab hac intentione mentem meam immutare poterit. Tunc præfatus Frater ei respondit: Et ego te numquam patiar solum ire, sed pro Dei amore tecum proficisci cupio: tantum ut Domni Abbatis licentiam mihi impetres. Firmata itaque inter eos hac religiosa contentione, redeunti Abbati ipse obvius adstitit, & quod sibi socium inventum haberet, qui hujus professionis comes esse voluntarius vellet, indicavit. Cujus personam cum Abbas requireret, & ille fratrem Autbertum nominaret; multo miraculo obstupuit, nequaquam putans eum, qui & nobilis prosapiæ in sæculo, & apud eum tunc familiaris, ac post eum domus ejus Procurator habebatur, talia velle: advocatum tamen eum super hoc interrogavit. Qui respondit se nequaquam pati posse, ut ille solus iret: sed pro Christi nomine se velle ei sola-

a Id est in Corbeja veteri, ad quam proinde jam se receperat Anscharius, ante aliquot annos in novam missus docendi gratia: sed forsan Adalhardo Abbate mortuo, a Uvala exinde revocatus.

b Id intelligo de vinea palatio vicina, non de vineis Corbejæ veteris, de quibus Anonymus quidam de destructionibus ecclesiæ Corbejensis apud Chesnium tomo 2. *Appendebant ad Corbejam vineæ, quæ circa Monasterium erant, continentes in se 12. bunaria terræ, & amplius: ubi poterant colligi modii 90. de vino, & amplius.* Nunc in segetum culturam cessit totus ager Monasterio circumpositus.

solatio & adjutorio fieri, si suam & Fratrum haberet licentiam. Cui Domnus Abbas se daturum licentiam, si ille spontanee hanc profectionem eligeret, respondit: nullum tamen eis ex familia sua comitem deputaturum ad obsequium servitii: nisi forte ipsi aliquem ad hoc provocare possent, ut sua sponte cum eis ire vellet. Hoc autem venerabilis Abbas non de inaffectione faciebat, sed quia abominabile & injustum videbatur, ut quis invitus inter paganos conversari cogeretur.

Ambo Daniam petunt cum Herioldo.

13. Post hæc itaque ambo deducuntur ad Regem: quorum voluntati & desiderio condelectatus, ipse dedit eis & ecclesiastica *a* ministeria, & scrinia atque tentoria, ceteraque subsidia, quæ tanto itineri videbantur necessaria: & cum præfato Herioldo ire præcepit, denuntians, ut ejus fidei maximam impenderent sollicitudinem, eumque & suos, qui simul cum eo baptizati fuerant, pia exhortatione, ne ad pristinos reducerentur diabolo instigante errores, continue laborarent; simulque etiam alios ad suscipiendam Christianitatem verbo prædicationis strenue commonerent. Dimissi itaque ab Imperatore nullum habuerunt socium, qui eis aliquid servitii impenderet: quoniam nemo ex familia Abbatis cum eis sua sponte ire, nec ille quemquam ad hoc invitum cogere volebat. Herioldus quoque, cui commissi fuerant, adhuc rudis & neophytus, ignorabat qualiter servi Dei tractari debuissent. Sui quoque tunc nuper conversi, & longe aliter educati, non multa super eos cura intendebant. Cum gravi itaque difficultate hanc suscipientes peregrinationem, pervenerunt Coloniam: ubi tunc temporis venerandus Antistes HADELBODUS compatiens eorum necessitati, dedit eis navem optimam, ubi sua reponerent, in qua erant duæ mansiunculæ satis optime præparatæ. Hanc itaque prædictus Herioldus conspiciens, elegit in eadem navi cum illis manere, ut ipse una, & illi potirentur altera mansiuncula: sicque inter eos familiaritas cœpit & benevolentia crescere: sui quoque exhinc servitium eis diligentius impendebant. Inde ingressi per Dorstatum *b*, & vicina Fresonum transeuntes, ad confinia pervenerunt Danorum. Et quia interdum pacifice in Regno suo Herioldus Rex consistere non poterat, dedit ei memoratus Augustus ultra Albiam beneficium, ut si quando ei necessarium esset, ibi subsistere posset.

Coloniæ bene accepti.

dato ab Imperatore beneficio.

Paganos erudiunt.

14. Præfati itaque servi Dei cum eo positi aliquando inter Christianos, aliquando inter paganos constituti, cœperunt verbo Dei insistere; & quoslibet poterant ad viam veritatis monere. Multi enim exemplo & doctrina eorum ad Fidem convertebantur, & crescebant quotidie qui salvi fierent in Domino. Ipsi quoque divino inspirati amore ad promulgandam devotionis suæ Religionem, cœperunt curiose pueros querere quos emerent, & ad Dei servitium educarent. Præfatus quoque Herioldus ex suis aliquos sub eorum cura erudiendos posuit: sicque factum est, ut scholam inibi parvo tempore statuerint duodecim aut eo amplius puerorum. Alios quoque hinc inde sibi adsciverunt servitores & adjutores: cœpitque eorum fama & religio in Dei nomine fructuosius crescere. Cum itaque in hoc sancto proposito biennio aut eo amplius morarentur, contigit jam dictum Fratrem Autbertum infirmitatis gravari molestia. Qua de causa inde ad novam Corbejam deductus, languore diutino ingravescente, felici (ut credimus) transitu in tempore Paschæ, sicuti & ipsi antea a Domino revelatum fuerat, diem inibi clausit extremum.

pueris scholas aperiunt.

Autbertus Corbejæ obit.

Suecis petentibus Prædicatores,

15. Interim vero contigit Legatos Sueonum ad memoratum venisse *c* LUDOVICUM, qui inter alia legationis suæ mandata clementissimo Cæsari innotuerunt, esse multos in gente sua, qui Christianæ religionis cultum suscipere desiderarent. Regis quoque sui animum ad hoc satis benevolum, ut ibi Sa-

a Id est ecclesiasticam suppellectilem, calicem, ornamenta & cetera ad usum altaris: quæ uno vocabulo Capellam nominant.

b Opidum est Batavorum ad Rhenum, quo secundo flumine Anscharius cum suis in Oceanum ac deinde in Daniam vectus est anno 827.

c Anno scilicet 829. siquidem Biennio jam apud Danos moratus erat Anscharius ex num. 14. temetsi hujus legationis mentio nulla est apud ejus ævi auctores. Sane id factum oportuit ante annum 830. quo Walach Abbas, cum quo Imperator hac de re tractavit, ab eo jussus est ad Monasterium suum redire, ibique regulariter obversari, ut loquitur Auctor ille, qui Vitam Ludovici scripsit.

AN. CHR. 865 3. Febr.

Sacerdotes Dei esse permitteret: tantum ejus munificentia mererentur, ut eis Prædicatores destinaret idoneos. Quos religiosissimus audiens Imperator, plurimum exhilaratus, denuo quærere cœpit, quos in illas partes dirigeret, qui probarent, utrum populus ille ad credendum paratus esset, sicuti Missi illi intimaverant, & cultum Christianæ religionis illis tradere inciperent. Unde factum est, ut iterum cum memorato Abbate vestro serenissimus Imperator tractare cœperit, si quem forte de suis Monachis invenire posset, qui pro Christi nomine in illas partes ire vellet: aut certe qui cum Herioldo moraretur, & is qui cum eo erat, servus Dei Anscharius illam susciperet legationem. Qua de re contigit, ut regio jussu abhinc ad palatium vocaretur. Cuique denuntiatum est, ne se raderet *a* antequam ad præsentiam Imperatoris veniret. Vir autem Dei ad quod vocaretur omnino prænoscens, cœpit toto cordis fervore in amore Dei exardescere, & omne gaudium existimare, si lucrandis sibi animabus liceret insistere. Si quid quoque in hujusmodi profectione contrarietatis sive adversitatis ei potuisset accidere, proposuit animo patienter pro Christo tolerare: nihilque dubietatis in corde pro tali gerebat opere: quoniam visionis divinæ, quam ante præviderat, consolabatur munere. Siquidem supra dicto tempore, cum apud vos maneret, & jam duabus visionibus cælitus inspiratus haberetur, quadam nocte visum est ei, quod venisset in quamdam domum, ubi plures ex ordine Prædicatorum ad prædicandi officium præparati adstabant: coram quibus subito in excessu mentis raptus, videbat immensi luminis claritatem super solis radium de cælo emissam se circumfulisse. Cumque miraretur, quid hoc esset; vox quoque pæne similis illi, quam in prima visione se audisse narraverat, facta est ad eum, dicens: Dimissum est peccatum tuum. Cui ille divino, ut credimus, afflatus spiritu, respondit, dicens: Domine, quid vis ut faciam? Et iterum vox sonuit, dicens: Vade & adnuntia Gentibus verbum Dei. Hanc itaque visionem servus Dei pertractans animo, lætus gaudebat in Domino, videns jam ex parte impletum, quod sibi imperatum fuerat, & ad majorem laboris sui cumulum etiam Sueonibus verbum Dei nuntiare cupiens.

Anscharius a Ludovico dirigitur ad ipsos desiderio patiendi animatus ex viso cælesti.

16. Cum itaque ante præsentiam Cæsaris adductus, interrogatus ab eo fuisset, utrum legationem istam suscipere vellet, libera voce respondit, se paratum ad omnia, quæ illi pro Christi nomine sua auctoritate decrevisset injungere. Tunc Dei providentia socium illi ex vestra fraternitate venerabilis Abbas invenit Nonnum *b* WITMARUM, tanto operi satis condignum & voluntarium. Porro cum Herioldo esse disposuit Patrem devotissimum GISLEMARUM, fide & operibus bonis probatum, atque in zelo Dei ferventissimum. Suscepit itaque legationem sibi a Cæsare injunctam, ut in partes iret Sueonum, & probaret utrum populus ille ad credendum paratus esset, sicuti Missi supradicti innotuerant. In qua legatione, quanta, quamque gravia perpessus sit mala, melius ipse, qui interfuit, prædictus Pater Vvitmarus *c* intimare poterit. Nobis hoc tantum narrasse sufficiat, quod dum in medio fere essent itinere, in piratas offenderunt. Et cum negotiatores, qui cum eis ibant, se viriliter defenderint, & primo quidem victoriam ceperint; in secundo tamen ab iisdem piratis devicti ac superati sunt, ita ut naves & omnia quæ habebant, eis tulerint, & ipsi vix pedibus ad terram fugientes evaserint. Ibi itaque & munera regia, quæ illuc deferre debuerant, & omnia quæ habuerant, perdiderunt, excepto parum quid, quod forte prosilientes e navi secum auferre & asportare poterant. Inter quæ & pæne quadraginta libros, quos ad servitium Dei sibi aggregaverant, illis diripientibus amiserunt. Hoc itaque facto cum quidam reverti, quidam inantea ire disponerent, servus Dei a cœpto itinere nulla ratione flecti potuit: quin potius in Dei ponens arbitrio quid

Witmarum socium sortitus, Gislemaro in Dania substituto, a piratis spoliatus.

a Ergone moris erat, ut Monachi Regem adituri tonsuram renovarent, ut apparerent comtiores?

b S. Benedictus præcipit Abbatem *Domnum* vocari, Priores *Nonnos*, *quod intelligitur paterna reverentia*, in Regulæ cap. 63.

c Ergo in vivis etiam tum superstes erat Vvitmarus, in veterem (ut videtur) Corbejam jam reversus.

quid illi contingeret, nequaquam redire dispoſuit, antequam nutu Dei dinoſceret, utrum in illis partibus licentia prædicandi fieri poſſet.

AN.CHR. 865 3. Febr.

17. Cum gravi itaque difficultate pedibus poſt hoc per longiſſimam viam incedentes, &, ubi congruebat, inter jacentia maria navigio tranſeuntes, tandem ad portum Regni ipſorum, qui Byrca dicitur, pervenerunt: ubi benigne a Rege eorum, qui BERN *a* vocabatur, ſuſcepti ſunt, Miſſis ejus referentibus, qua de cauſa advenerint. Cognita itaque legatione eorum, & cum ſuis de hujuſmodi negotio pertractans fidelibus, omnium pari voto atque conſenſu dedit licentiam eis ibi manendi & Evangelium Chriſti prædicandi, conceſſa libertate, ut quicumque vellent, eorum doctrinam expeterent. Itaque alacri corde ſervi Dei, videntes proſpere ea quæ optaverant, ſucceſſiſſe, populis ibi conſtitutis verbum ſalutis adnuntiare cœperunt. Plures quoque erant, qui eorum legationi favebant. Multi etiam apud eos captivi habebantur Chriſtiani, qui gaudebant jam tandem ſe myſteriis poſſe participari: probatumque eſt omnia ita veraciter conſtare, ſicuti Miſſi ipſorum ſereniſſimo Cæſari innotuerunt, & baptiſmi gratiam nonnulli devote expetebant. Inter quos Præfectus vici ipſius & Conſiliarius Regis, admodum illi amabilis, HERIGARIUS nomine, ſacri baptiſmatis donum ſuſcepit, atque in Fide catholica firmiſſimus exſtitit. Ipſe namque in hereditate ſua eccleſiam fabricavit, & in Dei ſervitio ſemetipſum religioſiſſime exercuit. Hujus viri diverſa exſtant inſignia, & ejus invictæ fidei multa probantur indicia, quæ in ſequentibus evidentius exponemus.

a Sueoniæ Rege benigne exceptus, converſionem gentis aggreditur feliciter.

18. Peracto itaque apud eos altero dimidio anno, præfati ſervi Dei cum certo ſuæ legationis experimento, & cum litteris regia manu more ipſorum deformatis, ad ſereniſſimum reverſi ſunt Auguſtum: qui honorifice & cum maxima pietatis benevolentia ab eo ſuſcepti, narraverunt quanta Dominus ſecum egerit, & quod oſtium fidei in illis partibus ad vocationem Gentium patefactum fuerit. Hoc itaque devotiſſimus audiens Imperator, immenſo lætificabatur gaudio: pariterque recolens, quæ jam olim apud Canos circa Dei cultum concepta fuerant, & laudes & gratias omnipotenti Domino referens, ardore fidei ſuccenſus quærere cœpit, quomodo in partibus Aquilonis, in fine videlicet Imperii ſui, ſedem conſtituere poſſet epiſcopalem: unde congruum eſſet Epiſcopo ibi conſiſtenti cauſa prædicationis illas frequentius adire partes, & unde etiam omnes illæ barbaræ nationes facilius uberiuſque capere valerent divini myſterii Sacramenta. Cum itaque pro hujuſmodi ſollicitudine, cura vigilanti inſtaret, quibuſdam fidelibus ſuis referentibus ei innotuit, quod cum glorioſæ memoriæ pater ſuus Carolus Auguſtus omnem Saxoniam ferro perdomitam & jugo Chriſti ſubditam per Epiſcopatus diviſit, ultimam partem ipſius provinciæ, quæ erat in Aquilone ultra Albiam, nemini Epiſcoporum tuendam commiſit, ſed ad hoc reſervare decrevit, ut ibi archiepiſcopalem conſtitueret ſedem: ex qua Domini gratia tribuente etiam ſucceſſio fidei in exteras proficeret nationes. Qua de re primitus etiam ibi eccleſiam per quemdam Epiſcopum Galliæ, AMALHARIUM *b* nomine, conſecrari fecit. Poſtea etiam ipſam parrochiam Presbytero, HERIDACH nomine, ſpecialiter gubernandam commiſit: nec omnino voluit, ut vicini Epiſcopi aliquid poteſtatis ſuper eum locum haberent. Quem etiam Presbyterum conſecrari diſpoſuerat Epiſcopum, ſed velocior ejus de hac luce tranſitus hoc ne fieret, impedivit.

rem ad Imperatorem refert.

Sedem Hammaburgi a Carolo deſignatam,

F iiiij 19. Poſt

a Biorn vocat Adamus in hiſtoriæ lib. 1. cap. 16. qui Auctor cap. 50. notat ſitum Bircæ oppidi his verbis: *Birca eſt oppidum Gothorum in medio Sueoniæ poſitum, non longe ab eo templo, quod celeberrimum Sueones habent in cultu deorum, Ubſola dicto in quo loco ſinus quidam ejus freti, quod Balthicum vel Barbarum dicitur, in boream vergens, portum facit barbaris gentibus, quæ hoc mare diffuſi habitant, optabilem.* Hactenus inſulæ relictum BiorKo vocabulum.

b Trevirenſem ſcilicet, ni fallor, alium ab Amalario ſcriptore librorum de divinis officiis, qui Auctor Romam profectus eſt anno 831. ex libro de ordine Antiphonarii cap. 58. quo tempore eccleſiæ Trevirenſi ab anno decimo præſidebat Hetti Amalarii ſucceſſor, de quo numero ſequenti. Ludovicus Auguſtus in Præcepto ſuo poſtea referendo ait, Epiſcopum quemdam *ex remotis Galliæ partibus*, nomine Amalarium, Hammaburgi eccleſiam conſecraſſe, nulla ſedis ejus mentione facta.

AN.CHR. 865

a Ludovico erectam obtinet,

19. Post obitum itaque tantæ memoriæ Augusti, filio ejus, supradicto videlicet Imperatore Ludovico, in sede Regni ejus collocato; suggerentibus quibusdam, partem illam provinciæ, quæ ultra Albiam erat, in duo divisit, & duobus vicinis Episcopis *a* interim commendavit. Non enim satis attendit patris sui super hoc constitutionem, aut certe omnimodis ignoravit. Ita vero facta occasione, qua jam Fides Christi in partibus Danorum atque Sueonum per gratiam Dei fructificare cœperat, cognito patris sui voto, ne quid ejus studii imperfectum remaneret, una cum consensu Episcoporum ac plurimo Synodi conventu, in præfata ultima Saxoniæ regione trans Albiam, in civitate *Hammaburg* sedem constituit archiepiscopalem, cui subjaceret universa Nordalbingorum ecclesia, & ad quam pertineret omnium regionum aquilonalium potestas, ad constituendos Episcopos sive Presbyteros in illas partes pro Christi nomine destinandos. Ad hanc ergo sedem Domnum & Patrem nostrum Anscharium prædictus Imperator sollemniter consecrari *b* fecit Archiepiscopum, per manus DROGONIS Mettensis Præsulis & summæ sanctæque palatinæ dignitatis tunc Archicapellani, adstantibus Archiepiscopis, EBONE Remensi, HETTI Treverensi, & Otgario Magontiacensi, una cum pluribus aliis, in conventu Imperii, Præsulibus congregatis; adsistentibus quoque, & consentientibus ac pariter consecrantibus, HELINGAUDO & WILLERICO Episcopis; a quibus jam dictas parrochiæ illius partes commendatas cœperat. Et quia diœcesis illa in periculosis fuerat locis constituta, ne propter barbarorum imminentem sævitiam aliquo modo deperiret, & quia omnimodis parva erat, quamdam cellam in Gallia, *Turholt* *c* vocatam, ad eamdem sedem perpetuo servituram ejus legationi tradidit.

Archiepiscopus consecratus,

a Gregorio IV. confirmatus,

20. Et ut hæc omnia perpetuum suæ stabilitatis retinerent vigorem, eum honorabiliter ad Sedem direxit apostolicam, & per Missos suos venerabiles BERNOLDUM & RATOLDUM Episcopos, ac GEROLDUM illustrissimum Comitem *d*, omnem hanc rationem sanctissimo Papæ GREGORIO intimari fecit confirmandam, Quod etiam ipse tam decreti sui auctoritate, quam etiam pallii datione, more prædecessorum suorum roboravit, atque ipsum in præsentia constitutum Legatum in omnibus circumquaque gentibus Sueonum sive Danorum, necnon etiam Sclavorum, aliarumque in Aquilonis partibus gentium constitutarum, una cum EBONE Remensi Archiepiscopo, qui ipsam legationem ante susceperat delegavit, & ante corpus & confessionem sancti Petri Apostoli publicam evangelizandi tribuit auctoritatem: & ne horum quidquam in futurum irritum fieret, omnem resistentem & contradicentem, vel quolibet modo his sanctis studiis piissimi Imperatoris insidiantem, anathematis mucrone percussit, atque perpetua ultione reum diabolica sorte damnavit. Porro, ut præmisimus, eadem legatio auctoritate PASCHALIS Papæ *e* EBONI Remensi Archiepiscopo priu ccmmendata fuerat. Siquidem ipse (ut credimus) divino afflatus Spiritu, pro vocatione gentium, & maxime Danorum, quos in palatio sæpius viderat, & diabolico deceptos errore dolebat; ferventissimo ardebat desiderio, & pro Christi nomine se suaque omnia ad salutem gentium tradere cupiebat. Cui etiam domnus Imperator locum unum ultra Albiam, qui vocatur Welanao *f*, de-

dictus Legatus Septentrionalium.

a Nimirum Bremensi & Ferdensi, Vvillerico & Heligaudo, de quibus infra:

b Id contigit anno 832. mendose apud Adamum anno 833. siquidem testante eodem Auctore Anscharius obiit anno 865. episcopatus anno vigesimo quarto.

c Cella Turholtensis, nunc opidum Thuroltani Comitatus caput Flandriæ contiguum, Anschario concessa est anno 833. testante Adamo in lib. 1. cap. 17. Cellæ istius fit mentio in Vita S. Bavonis Saculo 2.

d Cujus loci, incertum. Exstat quidem epistola formata Vvolfeonis Constantiensis Episcopi ad Bernaltum Argentariensem Episcopum, apud Sirmondum in tomo 2. Conciliorum, Galliæ: qui Bernaltus apud Guillimannum omittitur: at cum epistola illa data sit anno 817 & Utho, haud dubie Bernalti successor, Concilio Aquisgranensi anno 819. subscripsisse dicatur, de alio Bernoldo hic locus intelligendus est. Geroldus Comes erat Pannonici Limitis Præfectus, ex Eginhardo ad annum 826.

e Paschalis hac de legatione litteras refert Ppilippus Cæsar, & ex eo Henschenius, quibus Pontifex Eboni potestatem facit in partibus Aquilonis disseminandi Evangelii una cum Halitgario ministro: quod Baronius revocat ad annum 823.

f Vulgo *Vvebl* seu *Vvedel* infra Hammaburgum.

dederat, ut quoties illas in partes pergeret, locum subsistendi ibi haberet. Multoties itaque ipse ad eumdem venit locum, & pro lucrandis animabus multa in Aquilonis partibus dispensavit, ac plurimos religioni Christianorum adjunxit, atque in Fide catholica roboravit. AN.CHR. 865 3. Febr.

21. Verum post ordinationem Domni & Patris nostri Anscharii superius comprehensam, visum est illis, de eadem legatione inter se conferentibus necessarium esse, ut aliquis illi ordinaretur adjutor, qui in partibus Sueonum ministerii episcopalis officio fungeretur: quoniam in regione tam longe posita præsens adesse deberet Pontifex, & ipse solus ad utrumque locum minus sufficeret. Cum consensu itaque & voluntate prædicti Imperatoris, venerabilis Ebo quemdam propinquum suum, GAUZBERTUM * nomine, ad hoc opus electum, & pontificali insignitum honore, ad partes direxit Sueonum: cuique ministeria ecclesiastica & necessarios sumtus tam ex sua quam ex datione regia abunde tribuit, eumque quasi vice sua *a* qui ibidem prædicandi officium prius auctoritate apostolica suscepisset, Legatum in gentibus Sueonum esse constituit. cui etiam postea clementissimus Augustus, suggerente eodem venerabili Præsule Ebone, cellam quam ipse in loco memorato Vvelanao construxerat, quasi locum refrigerii tradidit, ut scilicet ad ipsius ministerium officii perpetua stabilitate deserviret. Prædictus itaque Gauzbertus, quem ipsi consecrantes honore apostolici nominis SIMONEM *b* vocaverunt, ad partes veniens Sueonum, honorifice & a Rege & a populo susceptus est, cœpitque cum benevolentia & unanimitate omnium ecclesiam inibi fabricare, & publice Evangelium fidei prædicare: fiebatque gaudium salutis Christianis ibi degentibus, & de die in diem numerus credentium augebatur. Interim quoque Domnus & Pastor noster in diœcesi sibi commissa & in partibus Danorum strenue suum implebat officium, & exemplo bonæ conversationis multos ad Fidei gratiam provocabat. Cœpit quoque ex gente Danorum atque Sclavorum nonnullos emere pueros, aliquos etiam ex captivitate redimere, quos ad servitium Dei educaret. Quorum quosdam ad cellam prædictam *Turbolt* nutriendos posuit: fueruntque cum eo hic ex societate vestra sancti Patres nostri & Magistri, quorum doctrina & institutione feliciter nobiscum Religionis divinæ crevit opinio.

Gauzberto Episcopo adjutore,

* al. Gautbertum

aliisque ex Corbeja veteri.

22. Verum cum hæc in utraque parte laudabiliter & Deo digne agerentur, contigit ex improviso piratas advenientes Hammaburgensem civitatem navigio circumdedisse. Quod cum inopinate & subitanee accidisset, spatium non fuit pagenses congregandi: quippe cum & Comes, qui eo tempore præfecturam loci illius tenebat, illustrissimus vir BERNARIUS tunc deesset; domnus vero Episcopus ibi positus cum his qui aderant in urbe ipsa, vel in suburbio manentibus, primo quidem audito adventu eorum locum ipsum continere voluit, donec majus veniret auxilium: sed impellentibus paganis, & civitate jam obsessa, cum eis resisti non posse conspicit, quomodo pignora sanctarum reliquiarum *c* asportarentur, præparavit. Sicque ipse Clericis huc & illuc fuga dispersis, etiam sine cappa sua vix evasit. Populi quoque a loco ipso exeuntes & hac illacque palantes, plurimis aufugientibus, quidam capti, plerique etiam perempti sunt. Denique hostes direpta *d* civitate, & omnibus quæ in ea vel in vico proximo erant, spoliatis, cum vespertino tempore eo adventassent, noctem ipsam cum sequen-

Hammaburgo a piratis vastato.

a Non tamen assidue ab anno 823. usque ad id tempus in illis partibus perseveravit Ebo. Certe in sua diœcesi Remensi versabatur anno 827 quo Ludovicus Augustus eum misit ad Monasterium Dervense tunc a sæcularibus Clericis occupatum, ut diligenter consideraret, an *locus aptus esset ad monasticum Ordinem observandum*, ut patet ex diplomate edito in fine Appendicis Sæculi tertii.

b Hinc patet moris aliquando tum fuisse, ut Episcopis in consecratione sua nomen mutaretur: sic sanctus Vvillibrodus a Papa Clemens dictus est.

c Nempe Sanctorum Xysti & Sinicii Confessorum Pontificum Remensium, ex Adamo in lib. 1. cap 23. in quorum honorem Cœnobium postea constituit iu prædio Ramsolano, quod IKia matrona ipsi tradiderat, haud longe ab Hammaburgo. Reliquias istas Anscharius ab Ebone acceperat, una cum corpore sancti Martiniani, quod apud Helingastad reposuit; & cimiliis beati Remigii, quæ cum ingenti honore Bremæ servavit.

d Id anno 845. reponunt Annales Fuldenses & Mettenses, rectius quam Adamus & Krantzius anno 840.

AN.CHR. 865 3. Febr. quenti die & nocte ibi consederunt : sicque succensis omnibus ac direptis, egressi sunt. Ibi ecclesia miro opere magisterio domni Episcopi constructa, una cum claustris Monasterii mirifice compositis, igni succensa est. Ibi bibliotheca, quam serenissimus memoratus Imperator eidem Patri nostro contulerat, optime conscripta, una cum pluribus aliis libris, igni disperiit: sicque omnia, quæ inibi aut in ecclesiasticis ministeriis, aut in aliis thesauris & facultatibus habuerat; aut prædatione aut igne, hostili impetu direpta sunt; ut quasi nudum eum dimiserint. Quippe cum pæne nihil exinde prius elatum sit, nec tunc quidem aliquid subventum, nisi quod quisque fugiens casu arreptum secum forsitan exportare potuit. Pro quibus omnibus domnus & Pater sanctissimus nullatenus vel animo molestabatur, vel labiis peccavit, sed cum omnia fere, quæ ab initio Episcopatus aggregare vel in fabricam ædificiorum componere potuerat, uno velut momento perdidit, illud beati Job sæpius verbis replicabat : *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est. sit nomen Domini benedictum.*

omnium rerum jacturam fert patienter

Job. 1. 21.

23. His itaque ita peractis, cum domnus Episcopus cum suis in multis esset pressuris & calamitatibus, & Fratres Congregationis ejus una cum sanctissimis pignoribus varia loca circumeundo huc illucque vagarentur, & nusquam sederent quieti: prævalescente iniqui machinatione contigit etiam diabolico instinctu, ut populus Sueonum, fervore zeli accensus, præfatum Gauzbertum Episcopum insidiose persequi cœperit : factumque est, ut ad domum, in qua manebat, unanima conventione pars quædam populi, causa direptionis, irruerit, & nepotem quidem ipsius, NITHARDUM nomine, gladio peremerit, & odio Christiani nominis percussum Dei (ut credimus) Martyrem fecerit. Ipsum vero cum ceteris sociis, qui simul aderant, ligaverunt, & diripientes omnia, quæ apud eos invenire potuerunt, contumelia & opprobriis affectos a finibus suis expulerunt ; quod tamen non regio jussu factum, sed populari tantum conspiratione est perpetratum. Divinæ vero majestatis clementia hoc nequaquam inultum abire passa est : sed pæne omnes qui adfuere, quamlibet diverso modo in parvo tempore puniti sunt : de quibus multa dici poterant : sed ne fastidium legentibus inferamus, unius tantum mentionem curavimus facere, ut qua pœna ceteri evindicati fuerint, ex hujus perditione patefiat.

Gauzberto a Sueonibus vexato, Nithardo peremto,

24. Quidam namque in terra illa potens exstitit, cujus filius in eadem conspiratione cum aliis fuerat, & quæ sibi de spoliis inibi captis provenerant, in domum patris sui contulit. Post quod factum cœpit substantia illius minui, & pecora ac familia deperire: ipse quoque filius divina ultione percussus interiit : sed & uxor ejus cum filio ac filia, non multo interjacente spatio, obiit. Cum itaque se, excepto filio parvulo, omnibus bonis suis defraudatum videret, cœpit miser deorum iras expavescere, & quod hæc omnia alicujus Dei offensione pateretur, mente tractavit. Qua de re, sicut ibi moris est, quemdam adiit divinum, rogans, ut cujus Dei offensam haberet, & qualiter eum placare deberet, ipsi indicaret. Agens itaque ille, quæ circa cultum hujusmodi observare solebat, omnes deos illorum ipsi placatos, Deum vero Christianorum illi omnimodis infensum : Christus, inquit, sic te habet perditum; & quia quodlibet eorum, quod illi consecratum fuerat, in domo tua manet conditum, ideo venerunt super te omnia mala hæc, quæ passus es : nec poteris ab his liberari, donec illud in domo tua manserit. Hoc ille audito, mente pertractans sollicita quid illud esse posset, de filio suo recordatus est, quod ex spoliis supradictis quemdam librum in domum suam advexerit. Qua de re horrore nimio percussus, & quia Sacerdotis tunc inibi deerat præsentia; quid de eodem libro faceret omnimodis nescius, secum illum longius retinere nullatenus ausus est. Tandem vix reperto consilio, in conspectu eum populi, qui in eadem villa manebat, attulit, & quæ passus sit, retulit. Cumque se omnes ignaros consilii super hac re dicerent, & tale aliquid in domo sua recipere vel habere pertime-

Sueonibus punitis,

timescerent; ipse eum diutius apud se retinere obstupescens, honeste compositum ad quamdam ligavit sæpem, denuntians ut quicumque vellet, eum inde sumeret, & pro reatu commisso Domino JESU-CHRISTO voluntariam satisfactionem vovit. Quem librum quidam Christianorum exinde sublatum in sua advexit domo, ex cujus ore etiam ista cognovimus: qui postea magnæ fidei & devotionis exstitit, ita ut psalmos apud nos postea memoriter sine litteris didicerit. Taliter ergo & ceteri, sive morte, sive peste, & damno rerum suarum puniti sunt; & liquido omnibus patuit, quia qui sanctum Dei Pontificem, & suos inhonoste tractare & spoliare præsumserant, gravissimam Domini nostri JESU-CHRISTI senserint ultionem. AN.CHR. 865 3. Febr.

25. Post hæc itaque locus ille septem fere annis sine sacerdotali fuit præsentia: pro qua re Domnus & Pastor noster Anscharius nimio mærore anxius Christianæ religionis fidem ibi cœptam perire non sufferens, & maxime pro filio suo quem supra memoravimus, HERIGARIO condolens, quemdam Anachoretam, ARDGARIUM nomine, illas in partes direxit, & ut specialius eidem adhæreret præcepit. Ipse itaque eo adveniens, officiose susceptus est ab ipso Herigario, & Christianis qui ibi aderant, magnum suæ præsentiæ exhibuit gaudium. Cœperuntque, sicuti primo fecerant, ea quæ Dei sunt, devote quærere, & ritum Christianitatis lubenti animo custodire. Nemo quoque incredulus ejus prædicationi audebat resistere, quia qua pœna multati fuerunt, qui servos Dei inde expulerant, mente pavida meminerant. Suggestione quoque præfati Herigarii, Regis qui tunc erat jussu & licentia, publice cœpit Dei celebrare mysteria. Qui videlicet fidelissimus vir Herigarius, tempore quo sacerdotalis ibi deerat præsentia, multa ab infidelibus sustinuit opprobria: sed largiente divina gratia, signis cælestibus ejus petitione veræ fidei declarata sunt præconia. Ex quibus, ut promisimus, aliqua hic interserere curavimus, quo ejus fidei invictus declaretur animus. post annos septem Ardgarium ad eos mittit. Herigarius & ipse multa passus, patrat miracula.

26. Quadam namque vice ipse in quodam sedebat placito, scena in campo ad colloquium parata, ibi cum inter alias locutiones illi deos suos laudassent, quorum favore prospera sibi multa provenirent, & illi quod solus a consortio omnium inani fide aberraret, improperarent; ipse, ut erat spiritu fervens, respondisse dicitur: Si tanta est de divina majestate dubietas, quod tamen dubium esse nullo modo deberet, probemus miraculis, quis sit majoris potentiæ, vestri multi quos dicitis dii, an meus solus omnipotens Dominus JESUS-CHRISTUS. Ecce tempus adest pluviæ: (siquidem pluvia tunc imminebat) invocate vos nomina deorum vestrorum, ne pluvia super vos descendat, & invocabo Dominum meum JESUM-CHRISTUM, ne aliqua stilla pluviæ me contingat: & si quis in hac parte se invocantes exaudierit, ipse sit Deus. Hac itaque facta inter se conventione, cum illi omnes in una parte sederent, ipse vero cum uno puero in altera; cœpit unusquisque eorum invocare Deum suum, ille quoque invocabat Dominum JESUM-CHRISTUM. Et descendens immensa de cælo pluvia ita omnes illos aquis infudit, ut quasi in flumine cum vestimentis jactati viderentur, etiam folia ramorum de umbraculo ibi facto super ipsos decidentia, virtute divina illos oppressos ostenderent: super ipsum vero & puerum qui cum eo erat, nec una descendit pluviæ gutta. Quo facto confusis illis & admirantibus, Ecce, inquit, videtis quis sit Deus: nolite me, infelices, ab ejus cultura revocare, quin potius ab erroribus vestris confundamini, & veritatis viam discite.

27. Alio quoque tempore contigit, ut dolorem in tibia sua sustineret nimium, ita ut non aliquo modo de movere a loco in quo erat, posset, nisi portaretur. Cum hanc ergo diutius sustineret molestiam, cœperunt multi ad eum causa visitandi venire; & quidam adhortationibus, quo pro salute sua diis sacrificaret, commonere: quidam improperiis, quod sine Deo esset, lacessere, & idcirco eum salute carere. Cum itaque hæc sæpius

AN.CHR 865 3. Febr. pius agerentur, & ipse constanter malis eorum suggestionibus resisteret; postremo non ferens eorum calumniam, respondit, nequaquam se a vanis simulacris auxilium petere velle, sed a Domino suo JESU-CHRISTO, qui posset in momento, si vellet, eum ab infirmitate sua sanare. Et accitis illico domesticis suis, ut ad suam eum deferrent ecclesiam præcepit: ubi positus coram cunctis qui adstabant, supplices ad Dominum preces effudit, dicens: Domine mi JESU CHRISTE, ut sciant hi miseri, quia tu es Deus solus, & non est alius præter te, da mihi servo tuo in hac hora pristinam corporis mei sanitatem: ut videntes inimici magnalia tua, de suis erroribus confundantur, & ad agnitionem tui nominis convertantur. Fac, quæso, quod peto propter nomen sanctum tuum quod est benedictum in sæcula: ne sit cunfusio confidentibus in te, Domine. Postquam vocem, divina eum medicante gratia, confestim sanissimus est redditus, & de ecclesia per semetipsum egressus, pro salute sua Deo gratias agebat, & in Christi fide convalescens magis magisque incredulos confundebat.

Avoundo Rege cum Danis Bircenses oppugnante,

28. Per idem fere temporis accidit, ut etiam quidam Rex Sueonum, nomine AVOUNDUS *a*, ejectus Regno suo, apud Danos exsul fuerit, qui fines Regni quondam sui denuo repetere cupiens, cœpit ab ipsis auxilium quærere; spondens quod, si se sequerentur, multa eis donaria possent provenire. Proponebat enim eis vicum nominatum Byrca, quod ibi multi essent negotiatores divites, & abundantia totius boni, atque pecunia thesaurorum multa. Ad illum itaque vicum se illos promittebat ducturum, ubi sine exercitus sui damno, multo suæ necessitatis fruerentur commodo. Illi ergo promissis muneribus delectati, & thesaurorum adquisitione avidi, in auxilium ejus expeditorum ad pugnam hominum viginti & unam naves impleverunt, & cum eo destinaverunt. Ipse vero de suis naves habebat undecim. Exeuntes ergo de Danis, ad vicum insperate venerunt memoratum, & forte tunc Rex ipsorum longius inde aberat, & Principes ac populi multitudo congregari non poterant. Tantum supradictus Herigarius Præfectus hujus loci, cum eis qui ibi manebant negotiatoribus & populis, præsens aderat. In magna ergo angustia positi, ad civitatem quæ juxta erat, confugerunt: cœperunt quoque diis suis, imo dæmonibus, vota & sacrificia promittere & offerre, quo eorum auxilio in tali servarentur periculo. Sed quia civitas ipsa non multum firma erat, & ipsi ad resistendum pauci; miserunt ad eos legatos, dexteram & fœdus postulantes. Quibus Rex præfatus mandavit, ut pro redemptione ipsius vici centum libras argenti persolverent, sicque pacem haberent. Quod illi, ut petebat, statim miserunt, & a Rege jamdicto susceptum est.

Herigarius auctor est ut Christum invocent.

29. Porro Dani graviter hujusmodi conventionem ferentes; quia non sicuti disposuerant actum fuisset; cœperunt velle super eos subito irruere, & locum ipsum funditus deprædari atque incendere, dicentes unum quemlibet negotiatorem plus ibi habere, quam sibi oblatum fuisset: & nullo modo se tantam calumniam sufferre posse. Cum hæc ergo inter se agerent, & ad diripiendam urbem, in quam confugerant, se præpararent, hoc quoque illis innotuit. Unde rursus pariter congregati, cum nullo modo vires haberent resistendi, nullaque eis spes esset refugii, ad vota & sacrificia majora diis suis offerenda se invicem cohortabantur. Contra quos iratus fidelis Domini Herigarius, Maledicta sint, inquit, a Deo nostro vota & sacrificia vestra cum idolis vestris. Quamdiu vultis dæmonibus servire, & vos ipsos ad perniciem vestri votis inanibus in paupertate redigere? Ecce multa obtulistis, & ampliora vovistis, insuper & centum libras argenti dedistis: quid profuit vobis? Ecce omnia quæ habetis, veniunt diripere, uxores vestras & filios vestros ducent captivos, civitatem & vicum igni succendent: & vos gladio peribitis. Quid ergo vobis prosunt simulacra vestra? Ad quam vocem

a Si: codices MSS. uti & Gualdo poeta. Bollando *Anaundus*, seu *Anoundus*.

cem illic omnes perterriti, & quid agerent nescii, unanimiter responderunt: AN.CHR. Salus nostra & consilium sit in tua deliberatione, & quidquid nobis suggesseris, sine dubio faciemus. Quibus ille: Si, inquit, vota spondere vultis, vovete & reddite omnipotenti Deo qui regnat in cælis, & cui ego in conscientia pura & fide recta deservio. Ipse omnium Dominus est; in voluntate ejus omnia sunt posita, nec est qui ejus ditioni possit resistere. Si itaque ejus auxilium toto corde petieritis, omnipotentiam ipsius vobis non defuturam sentietis. Accepto igitur ab eo consilio, tunc unanimes & voluntarii exeuntes; sicut ibi consuetudinis erat, in campum, pro liberatione sibi jejunium & eleemosynas Domino Christo devoverunt.

865 3. Febr.

30. Interim Rex præfatus cum Danis agere cæpit, ut sorte perquirerent, utrum voluntate deorum locus ipse ab eis devastandus esset. Multi, inquit, dii sunt ibi potentes, ibi etiam ecclesia olim constructa est, & cultura Christi a multis Christianis ibi excolitur, qui fortissimus est deorum, & potens sperantibus in se, quocumque modo vult auxiliari. Necessario ergo quærendum est, utrum divina ad hoc voluntate incitemini. Quod illi, quia sic apud eos moris erat, nequaquam abnuere potuerunt. Quæsitum est igitur sortibus, & inventum quod cum sua hoc prosperitate nequaquam perficere possent, neque locum ipsum eorum deprædationis a Deo concessum. Iterum quæsitum est, in quam partem ituri essent, ubi sibi pecuniam adquirerent, ne vana spe frustrati ad sua vacui remearent. Cecidit sors, quod ad urbem quamdam longius inde positam in finibus Sclavorum ire deberent. Hoc ergo Dani divinitus sibi imperatum credentes, a loco memorato recesserunt: ad urbem ipsam directo itinere properarunt, irruentes super quietos & secure habitantes: improvise illam urbem armis ceperunt, & captis in ea spoliis ac thesauris multis, ad sua reversi sunt. Rex vero ille, qui ad eos prædandos venerat, pace cum eis fœderata, argentum quod ab eis acceperat, reddidit, & apud eos aliquamdiu resedit, volens genti suæ reconciliari. Sicque Domini gratia, propter fidem servi sui Herigarii, populum illius loci ab hostium incursu liberans bonis suis restituit.

quo facto liberatos

31. Quo facto ipse in conventu publico eamdem rem proposuit, & ut quis Deus esset, intentius providerent monuit, dicens: Heu miseri, vel jam nunc intelligite, quod vanum sit a dæmonibus auxilium petere, qui non possunt in tribulationibus subvenire. Suscipite Fidem Domini mei JESU-CHRISTI, quem probastis verum Deum esse, qui vobis nullum habentibus refugium suæ miserationis tribuit auxilium. Nolite ultra culturam superstitiosam quærere, & inani sacrificio idola vobis placare. Verum Deum, qui omnium quæ in cælis & in terris sunt, dominatur, colite, & ipsi vos subjicite; ipsius omnipotentiam adorate. Denique post hæc tanto alacrior, quanto frequentibus Domini beneficiis in fide robustior factus, publice ubicumque aderat, partim exsultando, virtutem Domini & fidei gratiam cunctis nuntiabat. Sicque bonum certamen usque ad finem suæ perduxit vitæ: consummatoque boni operis cursu, languore ingravescente, adstante jamdicto ARDGARIO Sacerdote divinæ commendatus clementiæ, communione sacra percepta feliciter in Christo obiit: de cujus fidei constantia multa adhuc dici poterant: sed quia brevitati studuimus, hæc dicta sufficiant.

hortatur ut Christo credant.

dein pie moritur.

32. Illis quoque temporibus apud eos matrona quædam fuit valde religiosa, quam nulla umquam improborum perversitas a fidei suæ rectitudine pervertere potuit: cui frequenter in quacumque necessitate positæ, ut more eorum idolis sacrificaret, suggestum est: sed illa immobilis fidei suæ munia non reliquit, vanum esse dicens, a simulacris mutis & surdis auxilium quærere, & abominabile sibi videri, ut his quibus in baptismo renuntiaverat, denuo intenderet; & sponsionem quam Christo promiserat, falleret. Si enim, inquit, malum est hominibus mentiri, quanto magis Deo? & si bonum est inter homines fidem constare, quanto magis, qui fidem Domini accipit, nullatenus debet ab ea immutari? Dominus, inquit, meus JESUS-CHRISTUS om-

Frideburgis in fide constans.

AN. CHR. 865 3. Febr. vinum in viaticum reservari curat. omnipotens est: ipse mihi, si in ejus fide perseveravero, & sanitatem, & omnia quibus indiguero, præstare poterit. Prædicta religiosa femina, FRIDEBURG nomine, in bonitate vitæ & fidei constantia laudabilis, dies vitæ suæ usque ad tempus produxit senectutis. Cum jam appropinquaret dies mortis suæ, & post discessum domni Simonis nullus tunc ibi adesset Sacerdos; ipsa amore sacrificii, quod audierat viaticum *a* esse Christianorum, de vino aliquantulum in quodam fecit reservari vasculo, & filiæ suæ in fide commendans, ut si quando ei ultimum tempus instaret, de ipso vino, quia sacrificium non haebat, ei in os distillaretur: ut vel sic Domini gratiæ exitum suum commendaret. Illud itaque vinum tribus fere annis apud eam conservatum est: sicque contigit illuc prædictum aventasse Sacerdotem Ardgarium. Quo ibi posito, ipsa, quamdiu vires habuit, religionis suæ devotionem exercuit, Missarum sollemnia & salutaria monita sedulo ab eo exquirens. Verum inter hæc, languore se præoccupante, cœpit infirmari: sollicita de obitu suo memoratum ad se accersiri fecit Presbyterum, & accepto de ejus manu viatico optato, feliciter migravit ad Dominum.

res suas pauperibus distribui jubet. 33. Ipsa vero eleemosynis intenta semper, quia in sæculi rebus dives erat, filiæ suæ prædictæ Cathlæ nomine injunxerat, ut post suum ex hac luce discessum, cuncta quæ illius erant, in pauperes dispensaret. Et quia hic pauperes minus inveniuntur, Post obitum, inquit, meum, cum tibi primum opportunitas evenerit, venditis omnibus, quæ hic dispensata non fuerint, sume tecum argentum, & vade Dorstadum: ibi sunt ecclesiæ plurimæ & Sacerdotes ac Clerici, ibi indigentium multitudo. Illo adveniens, quære qui te doceant fideles, quomodo ea dispenses, & pro animæ meæ remedio omnia distribue. Post excessum itaque matris filia quæ mater jusserat, strenue adimplevit: arreptoque itinere perveniens ad Dorstadum, religiosas exquisivit ibi feminas, quæ cum ea loca sancta circuirent, & quid cuique dispensare deberet, eam instruerent. Cum quadam die dispensandi causa loca sancta circuirent, & medietas jam distributa esset, dixit sociis suis: Nunc lassæ sumus, melius est ut aliquid de vino ematur, ut refocillemur, & sic demum cœpta peragamus. Datis igitur ad hoc quatuor denariis, & viribus resumtis, quod cœpere peregerunt: quibus completis, ipsa ad hospitium suum rediens, saccum, in quo argentum fuerat, in quodam loco vacuum posuit: sed largiente superno munere denuo ipsum locum adiens, sicut ante fuerat, plenum invenit: quæ tanto obstupefacta miraculo, adscitis ad se feminis quæ secum prius ierant, quod sibi contigerat ostendit: coram quibus quid inibi esset computans, tantum invenit quantum illo adduxit, exceptis quatuor denariis. Consilio itaque ab eis accepto, ivit ad Sacerdotes qui ibi probabiliores videbantur, & ipsum miraculum eis innotuit: qui gratiam Dei pro tanta ejus bonitate laudantes, quod ejus labori ac bonæ intentioni Dominus ea retribuerit, intimabant. Quia cum, inquiunt, matri tuæ obediens fuisti, & fidem tuam circa eam illibatam servasti, & eleemosynas illius strenue implesti; Dominus omnium bonorum retributor pro necessitatis tuæ subsidio ista tibi contulit: ipse est omnibus sufficiens, nullius indiget: ipse omnia quæ pro ejus distributa fuerint nomine, in cælesti regno recompensabit. Quod ita esse ne aliquo modo dubitares, & ne te census dati distributio pœniteret, hoc te Deus miraculo certificare dignatus est. Hoc jam signo, quod mater tua cum Domino salva sit, firmiter crede: hoc miraculo admonita, tu quoque pro Christo tua dare ne timueris.

filia ejus id exsequente pecunia non decrescit.

Ardgarius e Suecia redit in solitudinem. 34. Igitur post excessum prædicti viri Herigarii jam memoratus Sacerdos Dei Ardgarius, amore solitariæ, quam antea duxerat, vitæ ab illis partibus egressus, locum suum repetiit: sicque denuo Christiani inibi positi sacerdotali

a Hunc locum pro viatico sub utraque specie notavi in Præfatione Sæculi tertii num 75. Longe ab hujus matronæ religione defecerant sæculo undecimo Frisones quidam, quos Aquaticos vocat Baldericus in Chronici Cameracensis lib. 3 cap. 22.

AN.CHR. 865 3 Febr.

tali ſunt præſentia deſtituti. Quare manifeſto patuit indicio, quod ad corroborandum fidem præfati viri Herigarii, necnon ſupradictæ matronæ, pariterque ut exitum eorum divinæ commendaret clementiæ, & quod fideliter deſideraverant, myſterium videlicet ſacræ communionis, pro ultimo viatico perciperent, jam dictus Anachoreta Ardgarius ad illas partes deſtinatus fuerit.

Ludovico Pio mortuo Anſcharius rebus neceſſariis deſtituitur,

35. Verum inter hæc ſuperius comprehenſa, contigit bonæ memoriæ HLUDOVICUM ſereniſſimum Imperatorem divino ordinante judicio vita præſenſenti deceſſiſſe. Poſt cujus obitum cum de Regni diviſione magna fieret perturbatio, Paſtoris quoque noſtri aliquando labefactari cœpit legatio. Nam cum cella ſupradicta *Turholt* in partem ceſſiſſet venerandi Regis CAROLI, ipſe eam a ſervitio quod pater ſuus diſpoſuerat, amovit; & vobis bene cognito dedit REGINARIO. Pro qua re cum a fratribus ſuis glorioſiſſimis Regibus, & a multis quoque aliis ſæpius fuiſſet admonitus, & ipſe eorum petitioni nullatenus adſentiret, jam dictus Pater noſter tunc cœpit atteri neceſſitatibus & indigentiis. Vnde contigit, ut & Fratres veſtri qui tunc cum eo hic aderant, ad veſtram ſocietatem redierint; & multi quoque alii cauſa paupertatis eum dereliquerint. Ipſe tantum cum paucis qui cum eo ſubſtiterant, prout poterat, ſe agebat; & licet in paupertate degens, injunctum ſibi officium nequaquam deſetere voluit.

deſeritur a ſociis.

Ludovico Germaniæ Rege agente accipit Bremenſem Epiſcopatum,

36. Dominus quoque humilitatem ejus & patientiæ fortitudinem conſpiciens, quia cor Regis in manu Domini eſt, clementiſſimi Domini & Senioris noſtri HLUDOVICI Regis, qui poſt patrem ſuum hujus Regni gubernacula ſuſcepit, ad hoc animum incitavit, ut quærere inciperet, unde ei ſolatium ſubſiſtendi facere poſſet, quo legationis ſuæ mandatum perficere poſſet. Et quia in hac provincia cellam nullam huic legationi habebat congruam, erat autem ibi juxta Epiſcopatus Bremenſis Eccleſiæ tunc deſolatus Paſtore *a*, illum ei dare diſpoſuit. Unde publico conventu Epiſcoporum ceterorumque fidelium ſuorum tractare cum eis cœpit, utrum hoc ei facere canonica auctoritate liceret. Domnus enim & Paſtor noſter hoc ſibi periculoſum eſſe aliquo modo formidans, & ne a quibuslibet nævo cupiditatis reprehenderetur, caute providens, non facile huic diſpoſitioni adſentiebat. Jubente itaque Rege hæc eadem res in Concilio Epiſcoporum ventilata eſt. Qui multis præcedentibus exemplis probaverunt bene poſſe fieri, ut quia diœceſis illa, ad quam ipſe ordinatus fuerat, admodum parva erat, (nam nonniſi quatuor baptiſmales habebat eccleſias) & hæc ipſa multoties jam barbarorum incurſibus devaſtata, iſta ei cauſa ſolatii adjuugeretur.

probante Concilio.

Ferdenſi Epiſcopo reddita parte diœceſis,

37. Verum ne in aliquo ſcrupulum Ferdenſis pateretur Epiſcopus, quod etiam partem de ſuo Epiſcopatu ultra Albiam ſumtam ipſe cum Bremenſi tota ſimul parrochia retineret, ſtatuerunt, ut ſicut tempore domini Ludovici primo fuerant, Epiſcopatus ipſe & Bremenſis & Ferdenſis reſtituerentur, & ipſe teneret Bremenſem, ex qua major pars diœceſis ſuæ ſumta erat, quæ etiam tunc erat præſentia Paſtoris deſolata. Quo decreto ita ab Epiſcopis conſtituto, ipſe jubente Rege, Bremenſem ſuſcepit diœceſim gubernandam. porro partem parrochiæ, quæ ultra Albiam ad ſe pertinere debebat, WALDGARIUS recepit tunc Ferdenſis Epiſcopus. Quod cum ita aliquamdiu eſſet, iterum diligentius ipſa re in alio Concilio Epiſcoporum ventilata, viſum eſt eis non bonum eſſe, ut Sedes, ad quam ille ordinatus fuerat, ab alio Epiſcopo teneretur: (nam *Hammaburg* tunc in partem ceſſerat Waldgarii) poteſtatem quidem Regis eſſe dicentes, ut diœceſim parvam & admodum captivatam augeret, locum tamen ad epiſcopalem dignitatem auctoritate apoſtolica firmatum, nullatenus immutandum: Unanimo ergo conſenſu, cum volun-

ipſe Hammaburgenſem retinet Sedem,

a Id contigiſſe anno 859. docet Chronicon Saxonicum his verbis: *Anno dominicæ Incarnationis* 849. LEUDERICUS *Bremenſis Eccleſiæ tertius Epiſcopus obiit: cui ſucceſſit* ANSGARIUS *Monachus, Hammaburgenſis primus Archiepiſcopus, ab quo coadunatio facta eſt Bremenſis & Hammaburgenſis parrochiæ*, infra. Conſentit liber donationum ab Adamo citatus in lib. 1. cap. 24. ubi hæc unio facta perhibetur *anno Luthowici ſecundi nono*, quo *Anſgarius ab Aldrico Clerico & Comite Reginbaldo legatis Cæſar. ductus in Epiſcopatum* eſt.

AN.CHR. 865 3 Febr. luntate Regis prædicti piissimi Ludovici, Episcopi ibi constituti censuerunt, ut Sedem ad quam consecratus fuerat, Pater noster Anscharius reciperet; & si quid ultra Albiam ex Ferdensi ipse retineret diœcesi, ex Bremensis Ecclesiæ parrochia illius Sedis restitueret Episcopo. Quod ita & regio jussu, & synodali Episcoporum decreto, ipsius quoque waldgarii memorati Ferdensis Episcopi voluntate & adsensu perfectum est.

Eam unionem primo improbat 38. Porro cum hæc agerentur, Colonia civitas, ad quam Bremensis parrochia suffraganea erat, eo tempore absque benedictione episcopali degebat: quod quia diuturnum *a* exstitit, illud etiam sine illius loci Pontificis præsentia necessario decernendum fuit. Postea tamen consecrato ad eum locum venerabili Præsule GUNTHARIO, hoc ipsum Domnus & Pater noster ei suggerere studuit, ut sua quoque auctoritate firmaretur: cui tamen rei ipse admodum contrarius exstitit. Qua de causa postmodum in wormacia civitate positis duobus Regibus, LUDOVICO scilicet & LOTHARIO, coram multa Episcoporum utriusque Regni frequentia, præsente venerabili Patre nostro, hæc eadem res exposita est. Quod cum ab omnibus bene ita ordinatum probaretur, ut prædictus quoque Pontifex Guntharius hoc ipsum sua auctoritatate firmaret, cuncti rogaverunt. Qui primo quidem fortiter his reniti cœpit, justum non esse multipliciter ostendens, ut Sedes suffraganea in archiepiscopalem Sedem verteretur; nec se debere honorem Sedis suæ in aliquo minuere: postremo tamen & ipsis Regibus, & cunctis simul Episcopis ibi aggregatis, pro hoc ipso cum rogantibus, & omnino causa necessitatis id licitum fore dicentibus, respondit, si Apostolica auctoritate firmaretur, ex se quoque ratum esse.

missis Romam Legatis, 39. Quo responso accepto, cum etiam omnes Suffraganei ejus hæc eadem consensissent, piissimus Rex jamdictus Ludovicus cupiens & patris sui eleemosynam in omnibus augmentare, & quod ipse disposuerat, per omnia ratum fieri; reverendissimum SALOMONEM Constantiæ civitatis Episcopum pro hoc ipso ad Sedem direxit apostolicam: cum quo etiam domnus & Pater noster Anscharius, quia ipse per se non poterat, filium suum fratrem nostrum

Nicolaus ratam habet, NORDFRIDUM misit Presbyterum, qui officiosissime a sancto suscepti Papa NICOLAO. Legationis suæ mandatum ei plane & dilucide retulerunt. Qui prudenter & sollicite ea, quæ ab ipsis dicebantur, mente pertractans, & Deo inspirante pro lucrandis animabus gentilium hanc constitutionem justam esse decernens, voluntatem Regis nostri sua auctoritate firmavit. Denique ut ipsam rem diligentius ab eo elucubratam manifestius aperire possimus, verba ipsius interponere decrevimus. Cum enim causam legationis ejus & cetera superius comprehensa plene & breviter recapitulasset, denique subjunxit:

„ Cujus delegationis & auctoritatis & pallii acceptionis pagina nobis est a
„ Ludovico filio nostro per Salomonem sanctissimum Episcopum destinata,
„ juxta morem sanctæ Ecclesiæ Romanæ bullata. Per cujus tenorem paginæ
„ hæc ita fuisse comperimus, sicut pietas nobis jam fati Regis per fidelem vi-
„ rum, Salomonem scilicet Episcopum, intimavit. Unde nos vestigia tanti
„ Pontificis & prædecessoris nostri sequentes GREGORII, omnemque ibi Deo di-
„ gnam statutam providentiam agnoscentes, magnorum Principum votum, LU-
„ DOVICI videlicet divæ recordationis Augusti, & æquivoci ejus filii excellentis-
„ simi Regis, tam hujus apostolicæ auctoritatis præcepto, quam etiam pallii da-
„ tione, more prædecessorum nostrorum, roborare decrevimus: quatenus tan-
„ ta-

a Annis fero decem: nam Guntharius de ista unione primum litem movit anno 857. uti Henschenius recte probat ex Annalibus Fuldensibus, in quibus Ludovicus mense Februario colloquium habuisse traditur in Confluente castello cum Lothario nepote suo; tempore vero Quadragesimæ Placitum habuisse apud Vangionum civitatem, quæ est Uvormatia: quo de Placito seu conventu infra. Res tamen a Nicolao Papa I. confirmata est anno sequenti, quo hæc leguntur in Chronico Saxonico ms. *Eodem anno Bremensis atque Hammaburgensis parrochiæ coadunatio facta est ultimo tempore sancti Ansgarii ex auctoritate* NICOLAI *Papæ, qui tam ipsum quam ejus successores Legatos & vicarios constituit in omnibus gentibus Sueonum, Danorum atque Sclavorum: quod & ante* GREGORIUS *Papa concessit*. Contra hanc unionem reclamatum rursus pontificatu Formosi Papæ, cujus litteræ hac de re habentur in gratiam Hermanni Archiepiscopi Coloniensis.

AN.CHR. 865 3. Febr.

„ ta fundatus auctoritate prænominatus Anscharius, primus Nordalbingorum Archiepiscopus, & per ipsum successores ejus lucrandis plebibus insistentes, adversus tentamenta diaboli validiores exsistant. Ipsum quoque filium nostrum jam dictum Anscharium Legatum in omnibus circumquaque gentibus Sueonum sive Danorum, necnon etiam Sclavorum, vel in ceteris ubicumque illi in partibus constituis divina pietas ostium aperuerit, publicam evangelizandi tribuimus auctoritatem, ipsamque Sedem Nordalbingorum, *Hammaburg* dictam, in honore sancti Salvatoris sanctæque ejus intemeratæ genetricis MARIÆ consecratam, archiepiscopalem deinceps esse decernimus. Atque ut strenui prædicatoris Episcopi post decessum crebro dicti Anscharii Archiepiscopi persona tanto officio apta eligatur semper successura, sub divini judicii obtestatione statuimus. Verum quia Carolus Rex, frater sæpe dicti Regis Ludovici, post decessum Imperatoris patris sui piæ memoriæ Ludovici, abstulit a prænominato loco, qui dicitur *Hammaburg*, Monasterium quod appellatur *Turbolt*, utpote quod post partitionem inter fratres suos in Regno suo conjacere videbatur, situm in occidentali Francia, quod ille genitor suus ad supplementum & victum Episcopo & Clericis ejus dederat; cœpere, sicut fertur, omnes ministri altaris recedere: deficientibus quippe necessariis sumtibus, ab ipsis recesserunt gentibus, & eadem ad gentes legatio per hujusmodi factum defecit: ipsa quoque metropolis *Hammaburg* pæne deserta facta est. Igitur dum hæc agerentur, mortuus est diœceseos Bremensis Episcopus, quæ huic contigua esse dicitur. Cumque sæpe dictus Rex & hanc diæcesim vacantem, & illam novellam institutionem cerneret deficientem, insuper & utramque hanc Ecclesiam Dei permittente occulto judicio, per barbarorum sævitiam admodum attenuatam; quærere cœpit, qualiter prædicta Bremensis Ecclesia prædictæ novellæ archiepiscopali uniretur ac subderetur Sedi, nostro hoc votum roborante decreto. Unde per sæpe nominatum venerabilem Missum, Salomonem videlicet Constantiæ civitatis Episcopum, nobis hoc relatum est confirmandum, ac postulatum est nostra auctoritate roborandum. Nos igitur id subtili perpendentes examine, animadvertimus propter instantem necessitatem, & animarum lucra in gentibus demonstrata, utile fore. Omnia enim quæ proficua Ecclesiæ probantur exsistere, & divinis non resultant præceptionibus, licita & facienda esse non dubitamus: maxime in tam novellæ Christianitatis plantatione, in qua varii solent eventus contigere. Quamobrem auctoritate omnipotentis Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli & hoc nostro decreto decernimus, secundum reverendissimi Regis Ludovici votum, ipsas prædictas diœceses, Hammaburgensem videlicet & Bremensem, non deinceps duas, sed unam esse & vocari, subdique Sedi quæ prædecessoris nostri decreto archiepiscopali est munere sublimata; restituta dumtaxat de Bremensis Ecclesiæ rebus Episcopatui Ferdensi parte inde ablata. Nullus vero Archiepiscopus Coloniensis ullam sibi deinceps in eadem diœcesi vindicet potestatem. Quin immo & ipsi & omnibus omnino suademus veræ religionis cultoribus, ut sacra hac legatione fungentibus adjutorio & solatio sint, quatenus gratia hujus beneficii plenam mercedem recipere mereantur ab eo qui dixit: *Ite, docete omnes gentes: &, Quicumque receperit vos, me recipit*. Itaque omnia a dilecto filio nostro Rege Ludovico ad hoc Deo dignum officium deputata, nostra etiam pia ejus vota auctoritate firmamus. Et quia casus præteritorum nos cautos faciunt in futurum; omnem quoque adversantem, vel contradicentem, atque piis nostris his studiis quolibet modo insidiantem, anathematis mucrone percutimus, atque perpetuæ ultionis reum diabolica sorte damnamus: ut culmen apostolicum, more prædecessorum nostrorum, causamque Dei pro affectu zelantes, ab adversis hinc inde partibus tutius muniamur *a*.

Legatione Septemtrionalium regionum Anschario concessa.

Matth. 28. 19. Matth. 10. 40.

a Nicolai litteræ integræ referuntur apud Philippum Cæsarem, Bollandum, & in historia Episcoporum Hammaburgensium.

AN.CHR. 865 3. Febr.

40. His itaque decretis atque institutionibus Papæ sanctissimi Nicolai, Bremensis Ecclesia adjuncta & unita Sedi Hammaburgensi, quæ prius metropolis constituta fuerat, facta est archiepiscopalis *a*.

Anscharius Horico Danorum Regi familiaris,

41. Verum quia de diœceseos illius ratione ita firmata hæc præoccupando diximus, (multum enim temporis *b* fuit, ex quo Sedem illam gubernandam suscepit, priusquam auctoritate apostolica firmaretur) ad ea quæ prius gesta sunt redeamus. Namque suscepta Bremensi parrochia, iterum spiritu cœpit fervere intimo, quia jam tunc quid daret, habebat, si quid posset in partibus Danorum pro Christi elaborare nomine. Unde frequentius HORICUM *c* adire, qui tunc solus monarchiam Regni tenebat Danorum, & muneribus eum, & quibuscumque poterat obsequiis, conciliare studuit: ut sua licentia, prædicationis officio in Regno ejus frui valeret. Aliquoties namque regia etiam legatione ad eum mittebatur, & quæ ad fœdera pacis & utriusque Regni utilitatem pertinebant, strenue & fideliter peragebat. Qua de re cognita fide & bonitate sancti viri, prædictus Horicus, Rex multo eum affectu cœpit venerari, & libenter ejus consilio uti, ac familiarissimum in omnibus habere: ita ut & inter secreta sua, dum de negotiis Regni cum Consiliariis tractareret, ipsi liceret interesse. Ea quoque quæ inter populum hujus terræ, videlicet Saxonum, ac Regnum ipsius, causa fœderis debebant constitui, non aliter nisi de fide illius volebat firmari: hoc sibi dicens omnino fidissimum esse, quod ille ei & laudasset & spopondisset. Hac itaque familiaritate potitus, cœpit etiam illi persuadere, ut fieret Christianus. Ille quoque omnia, quæ ei ex divina intimabat Scriptura, benigne audiebat, & bona prorsus ac vere salutaria esse laudabat, seque his plurimum delectari, ac libenter Christi velle gratiam promereri. Cui post talia vota Pater sanctissimus patienter suggerere cœpit, ut Christo Domino concederet hanc benevolentiam, quod ei gratissimum foret, ut in Regno suo ecclesiam fieri permitteret, ubi Sacerdos omni tempore præsens adesset, & verbi divini semina, ac baptismi gratiam quibuscumque suscipere volentibus traderet. Quod ille benignissimo concessit affectu, & in portu Regni sui ad hoc aptissimo, & huic regioni proximo, *SceasWich d* vocato, ubi ex omni parte conventus fiebat negotiatorum, ecclesiam illi fabricare permisit, tribuens locum, in quo Presbyter maneret: data pariter licentia, ut quicumque vellet in Regno suo, fieret Christianus.

cum ejus consensu ecclesiam construit,

Christianæ religionis concessa libertate.

42. Hac ergo domnus Episcopus noster accepta licentia, statim quod diu desideraverat perfecit: & constituto ibi Presbytero, gratia Dei in eodem loco fructuosius crescere cœpit. Multi namque ibi antea erant Christiani, qui vel in Dorstado, vel in *Hammaburg* baptizati fuerant: quorum quidam primores ipsius vici habebantur, & gaudebant facultatem sibi datam Christianitatem suam observandi: Quorum exemplo multi quoque alii & viri & feminæ, relicta superstitiosa idolorum cultura, ad Fidem Domini conversi baptizabantur. Factumque est gaudium magnum in ipso loco: ita ut etiam gentis hujus homines absque ullo pavore, & (quod antea non licebat) & negotiatores tam hinc, quam ex Dorstado vicum ipsum libere expeterent, & hac occasione facultas totius boni inibi exuberaret. Et cum multi inibi baptizati supervixerint, innumerabilis tamen albatorum multitudo exinde ad regna conscendit cælorum. Quia libenter quidam signaculum crucis recipiebant, ut Catechumeni *e* fierent, quo eis ecclesiam ingredi, & sacris officiis interesse liceret: baptismi tamen susceptionem differebant, hoc sibi bonum dijudicantes, ut in fine vitæ suæ baptizarentur; quatinus purificati lavacro salutari, puri & immacula-

Baptismus cur a quibusdam dilatus.

a Nimirum non duæ, sed una ecclesia hac unione facta est Hammaburgi & Bremæ, unaque Archiepiscopi Sedes: tametsi Antistites visi sunt prætulisse Bremam ex dictis in Observatione 9.

b Annis fere decem ex supra notatis ad num. 38.

c Horuc seu Ericus aliis vocatur, Godefridi Regis anno 810. cæs filius, quem cum Ronuc seu Roricho Herioldi Regis fratre male confusum fuisse probat Henschenius.

d De hoc emporio superius actum in Observatione 8. *Sleasvvich* seu *SlesVvicum*, olim Angorum sedes, nunc Ducatus Slesvvici titulus, *de Slesvvich*.

e Quo ritu etiam sæculo nono fierent Catechumeni, lege epistolam Jesse Ambianensis Episcopi, ubi eadem fusius exponit, quæ Augustinus præstringit his verbis: *Signabar jam signo crucis, & condiebar ejus sale jam inde ab utero matris meæ*, in lib. 1. Confessionum cap. 11.

culati vitæ æternæ januas absque aliqua retardatione intrarent. Multi quoque apud eos infirmitatibus detenti, cum se frustra idolis pro salute sua sacrificasse viderent, & a propinquis suis desperarentur; ad Domini misericordiam confugientes Christianos se fieri devovebant: cumque accito Sacerdote baptismi gratiam percepissent, statim incolumes divina largitate fiebant: sicque crevit in eodem loco Dei miseratio, & ad fidem Domini conversa est multitudo.

AN.CHR 865 3. Febr. ab aliis receptus cum sanitate corporis.

43. Inter hæc vero Domnus & Pater noster Anscharius etiam pro gente Sueonum, eo quod Sacerdotis præsentia tunc desolati essent, nimio condolens affectu, a præfato poscere cæpit Rege Horico sibi in omnibus familiarissimo, uti sui auxilio fines illius Regni petere posset. Qui cum maxima benevolentia hanc quoque petitionem ejus suscipiens, ita se per omnia facturum promisit. Qua de causa Domnus Episcopus noster cum præfato cœpit GAUZBERTO Pontifice de hoc ipso tractare, necessarium esse dicens, ut iterum probaretur, si forte gens illa divinitus monita Sacerdotes, secum manere pateretur; ne Fides Christi illis in partibus cœpta, eorum negligentia aliquando deperiret. Prædictus vero Pontifex Gauzbertus, qui & Simon, se inde expulsum, rursum locum illum repetere non ausum respondit: nec id valde proficuum fore posse, immo magis periculosum, si denuo priorum reminiscentes, aliquid perturbationis circa eum excitarent: sibi magis congruum videri, ut ille iret, qui hanc legationem primo susceperat, quique benignissime ibi habitus fuerat. Ipse vero cum eo nepotem suum mitteret, qui ibi si locus prædicandi inveniretur, remaneret, & sacerdotali apud eos officio fungeretur. Hoc itaque ratum inter se decernentes, coram præsentia clementissimi Regis venerunt HLUDOVICI, causamque hujuscemodi ei retulerunt, atque ut ejus licentia ita fieri permitteretur exorabant. Qui sciscitatus, utrum ipsi in hac voluntate concordes fuissent, responsum a venerabili Gauzberto Pontifice tale accepit: In Dei, inquit, servitio, nos semper concordes & fuimus & sumus, & istud unanimo consensu ita fieri cupimus. Itaque serenissimus Rex in Dei causa semper voluntarius, secundum quod inter eos convenerat, legationem hanc pro Christi nomine Pastori nostri injunxit religiosissimo, suæ quoque partis, sicuti & pater ejus fecerat, ad Regem Sueonum mandata ei committens.

Anscharius petita Horici licentia, recusante Gauzberto legationem ad Suecos iterum suscipit;

44. Igitur devotissimus Pater noster ad hoc iter præparare se cœpit, & ut quantocius hoc expleret, ferventiori incitabatur spiritu. Siquidem & hoc cælitus sibi injunctum credebat, visione quadam imbutus, quam antea viderat. Visum namque est ei, quod pro ipso itinere valde esset sollicitus, & quod ad quemdam deveniret locum, in quo erat structura ædificiorum magna, & mansiones diversæ, ubi obvius sibi quidam factus locutus est ei, dicens: De itinere quo sollicitaris, & de his quæ sunt in corde tuo, ne supra modum contristeris: quia hic est quidam Propheta, qui te de his omnibus certum reddet: & ne aliqua menti tuæ super hoc insideat dubitatio, dicam tibi quis sit ille Propheta. Abbas quidam clarissimus ADALHARDUS ipse nunc est Propheta a Domino ad te missus; qui tibi ea quæ proventura sunt, adnuntiabit. Quo ille audito exhilaratus animo, visus est illi respondisse: Domine, ubi inveniam eum? Et ille, Tu, inquit, cum labore invenies eum, nec est licitum tibi cuiquam insinuare: Tunc visum est ei, quod iret per circuitum mansionis ipsum quærendo, & in mente sua tractaret. Si, inquit, non interrogatus a me adnuntiaverit mihi, quæ sunt in animo meo, tunc verum illum Prophetam comprobabo. Ad quamdam ergo perveniens mansionem speciosissimam, vidit eum ibi in solio suo sedentem, & statim recognovit. Ille quoque confestim
„ pronuntians, intentus in eum dicere quoque cœpit: Audite, insulæ, & attendite,
„ populi de longe. Dominus ab utero vocavit te, de ventre matris tuæ recordatus
„ est nominis tui, & posuit os tuum quasi gladium acutum: in umbra manus
„ suæ protexit te, & posuit te quasi sagittam electam; in pharetra sua abscon-
„ te, & dixit tibi: Servus meus es tu, quia in te gloriabor. Quo dicto, extento brachio manum dexteram ad eum cœpit erigere. Ille autem hoc viso, ad ge-

visi cælesti animatus.

AN. CHR. 865 3. Febr.

„ nua ejus accessit, sperans eum se velle benedicere. At ille subjunxit: „ Dedi te in lucem gentium, ut sis illis in salutem usque ad extremum „ terræ. Reges videbunt, & consurgent Principes, & adorabunt Deum tuum „ & sanctum Israel, quia glorificabit te. Hanc ergo visionem servus Dei cum ante profectionem illam longe vidisset, certum tenebat animo, Dei se imperio ad partes illas incitari; & maxime in verbo, quod dictum est illi: Audite, insulæ: quia omnis fere patria illa in insulis est constituta. Et quod subjunctum est: Eris illis in salutem usque ad extremum terræ: quia finis mundi in Aquilonis partibus iu Sueonum conjacet regionibus. Denique verbum, quod cum Propheta Jeremia in fine commutatum est, scilicet, quia glorificabit te, ardorem desiderii, illi maximum nutriebat, quia palmam martyrii olim sibi promissam hoc significare putabat.

Sueonum Regi ab Horico commendatus,

45. Profectionem itaque hanc suscepturus, jam dicti Regis Horici Missum pariter & signum secum habuit: qui Regi Sueonum, nomine OLEF *a*, partis suæ mandatum tale intimari jussit, servum Dei, qui ex parte Regis Hludovici missus, fines Regni ejus peteret, sibi per omnia cognitum fore, ac se in vita sua numquam tam bonum vidisse hominem; nec in quolibet mortalium aliquando tantam fidem invenisse: ideoque cognita ejus sanctissima bonitate, omnia quæ illi in regno suo causa Christianæ religionis disponere vellet, se ei concessisse: ipsumque petere, ut similiter in regno suo ei permitteret culturam Christianitatis, quam optabat statuere, quia ipse nihil aliud quam quod bonum & rectum foret, vellet perficere. Susceptum itaque peragens iter, viginti ferme diebus navigio transactis, pervenit ad Byrcam, ubi invenit Regem & multitudinem populi nimio errore confusam. Instigante enim diabolo, adventum beati viri omnimodis præsciente, contigit eo ipso tempore, ut quidam illo adveniens diceret, se in conventu deorum, qui ipsam terram possidere credebantur, adfuisse, & ab eis missum, ut hæc Regi & populis nuntiaret: Vos, inquiunt, nos vobis propitios diu habuistis, & terram incolatus vestri cum multa abundantia nostro adjutorio in pace & prosperitate longo tempore tenuistis: vos quoque nobis sacrificia & vota debita persolvistis, grataque nobis vestra fuerunt obsequia. At nunc & sacrificia solita subtrahitis, & vota spontanea segnius offertis; &, quod magis nobis displicet, alienum Deum super vos introducitis. Si itaque nos vobis propitios habere vultis, sacrificia omissa augete, & vota majora persolvite: alterius quoque Dei culturam, quæ contraria nobis docetur, ne apud vos recipiatis, & ejus servitio ne intendatis. Porro si etiam plures deos habere desideratis, & vobis non sufficimus, ERICUM quondam Regem vestrum nos unanimes in collegium nostrum *b* adscivimus, ut sit unus de numero deorum. Hoc ergo diabolicum mandatum publice denuntiatum, in adventu domni Episcopi mentes cunctorum perturbabat, & error nimius ac perturbatio corda eorum omnium confuderat. Nam & templum in honore supradicti Regis dudum defuncti statuerunt, & ipsi tamquam Deo vota & sacrificia offerre cæperunt.

venit in Sueciam dæmonum instinctu in se turbatam.

amicis dissuadentibus,

46. Adveniens itaque illuc domnus Episcopus, ab amicis suis, quondam ibi cognitis, quærere cœpit, quomodo Regem super hac re interpellaret. Qui omnes toto adnisu contradicentes, asserebant, nihil omnino ea vice legationem ejus proficere posse: sed, si quid haberet pretii, ea ratione eum dare „ debere, ut vivus inde evaderet. Quibus ille, Non, inquit, pro vitæ meæ „ redemtione aliquid hic daturus sum: quia si Dominus meus ita disposuerit „ pro ejus nomine paratus sum hic & tormenta subire, & mortem pati. Cum ergo pro hac re in maxima esset positus anxietate, tandem accepto consilio Regem ad suum invitavit hospitium. Cui convivium exhibens, dona quæ po-

a Ita etiam Gualdo, Olaum vocant Auctores recentiores.

b Hinc Adamus de Sueonum veterum superstitionibus agens in cap. 233. *Colunt & deos*, inquit, *ex hominibus factos, quos pro ingentibus factis immortalitate donant, sicut in Vita S. Anscharii legitur Hericus Rex fecisse, omnibus scilicet diis attributos Sacerdotes, qui sacrificia populi offerant*. Ubi, si bene hujus loci sensum expressit Adamus, Hericus Rex præcessorem cognominem suum in deorum numerum retulisse, eique sacra & flamines dicasse intelligendus est.

potuit obtulit, & legationis suæ mandata retulit: nam & antea per Missum Horici, & per fideles domni Episcopi, qui ibi manebant, causa adventus ipsius eidem Regi denuntiata fuerat. Delectatus itaque & caritatis ipsius benevolentia, & munerum datione, se quidem quæ ille suggesserat gratanter velle respondit: antea tamen hic, inquit, fuerunt Clerici, qui populari seditione hinc, non regio jussu, ejecti sunt. Quapropter & ego hanc legationem vestram confirmare nec possum, nec audeo, priusquam sortibus deos nostros consulam, & populi quoque super hoc voluntatem interrogem. Sit Missus tuus in Placito mecum proximo, & ego pro te loquar populo: & siquidem diis fautoribus illi tuæ consenserint voluntati, quod quæsisti prosperabitur: sin autem, & hoc tibi notum faciam. Sic quippe apud eos moris est, ut quodcumque negotium publicum magis in populi unanima voluntate, quam in regia consistat potestate.

AN. CHR. 865 3. Febr.

Regi ad epulas invitato legationem approbat.

sortium conditione interposita.

47. Hoc ergo Pastor noster devotissimus responso Regis accepto, totum se ad Domini convertit refugium, jejuniis & orationibus vacans, atque in contritione & afflictione cordis seipsum in conspectu Dei humilians. Verum ipso inter has pressurarum angustias posito, cum dies Placiti appropinquaret, quadam die inter sacra Missarum sollemnia, dum Sacerdos altari adstans mysteria sacra benediceret, illi in terra prostrato cælestis infusa est inspiratio. Siquidem Spiritus-sancti dono interius roboratus, & fiducia maxima in anima confortatus, cognovit sibi omnia proventura uti vellet: unde eidem Sacerdoti sibi in omnibus familiarissimo post Missam denuntiavit, nihil trepidationis se habere debere, quia gratia Dei secum comitaretur. Cui interroganti, quomodo id sciret, divinitus sibi inspiratum respondit. Quam mentis ejus illustrationem Frater ille satis recognovit, quia taliter eum consolari divinitus multis antea probavit indiciis. Hanc ergo animi ejus fiduciam statim rei confirmavit eventus: nam Rex, congregatis primo Principibus suis, de hac Patris nostri legatione cum eis tractare cœpit: qui sortibus *a* quærendum statuerunt, quæ super hoc deorum voluntas esset. Exeuntes igitur more ipsorum in campum, miserunt sortes, ceciditque sors, quod Dei voluntate religio Christianorum ibi fundaretur: quod factum unus ex primoribus, amicus domni Episcopi, statim ei innotuit, & ut consolaretur animo admonuit, dicens: Confortare, viriliter age, quia Deus voluntati & legationi tuæ non abnuit. Sicque ipse fiducia sumta spiritu interiori lætificatus exsultabat in Domino.

Is divina inspiratione confirmatus,

sorte favente,

48. Deinde cum dies Placiti advenisset, quod in prædicto vico Byrca habitum est, sicut ipsorum est consuetudo, præconis voce Rex quæ esset eorum legatio, intimari fecit populo. Quo illi audito, sicut erant antea errore confusi, diversa sentire & tumultuare cœperunt. Quibus ita perstrepentibus, consurgens unus, qui erat senior natu, in medio plebis dixit: Audite me, Rex & populi. De cultura ipsius Dei pluribus nostrum bene est jam cognitum, quod in se sperantibus magnum possit facere subsidium. Nam multi jam nostrum sæpius & in marinis periculis, & in variis necessitatibus hoc probaverunt. Quare ergo abjicimus, quod necessarium nobis & utile scimus? Aliquando nempe quidam ex nobis Dorstadum adeuntes, hujus religionis normam profuturam sibi sentientes, spontanea voluntate suscipiebant. Nunc multæ interjacent insidiæ, & piratarum infestatione periculosum valde nobis iter illud factum est. Quod ergo tam longe positum prius quærebamus, hic nobis modo oblatum, quare non suscipimus? & qui hujus Dei gratiam nobis in multis utilem probavimus, quare servos ejus nobiscum manere non libenter adsentiamus? Attendite, populi, consilium nostrum, & nolite abjicere utilitatem vestram. Nobis enim quando nostros propitios non possumus habere deos, bonum est hujus Dei gratiam habere, qui semper in omnibus potest & vult ad se clamantibus auxiliari. Hoc ergo ita perorante, omnis multitudo populi unanimis effecta, ele-

Placiti, etiam accedente consensu,

a More Germanis familiari, auctore Tacito in lib. de moribus Germanorum. Et Julius Cæsar apud Germanos eam fuisse consuetudinem tradit, *ut matresfamilias eorum sortibus & vaticinationibus declararent, utrum prælium committi ex usu esset, necne*, in lib. 1. de bello Gallico. Lege Acta SS. Wlframni & Willebrordi.

AN.CHR. 865 3. Febr. elegit, ut secum & Sacerdotes essent, & quæ competebant mysteriis Christi, sine ulla contradictione fierent. Rex itaque a Placito surgens, statim cum Misso domni Episcopi suum direxit nuntium, mandans populi unanimitatem ad suam voluntatem conversam, sibique per omnia placere: necdum tamen se plenam ei licentiam concedere posse, donec in alio Placito, quod erat in altera parte Regni sui futurum, idipsum populis ibi positis nuntiaret. Tunc iterum bonæ memoriæ Pater noster consueta sua sibi requirens subsidia, divinam clementiam intentius exorabat. Et ecce Placiti tempus advenit, & Rex præconis voce legationem domni Episcopi, atque omnia pariter, quæ in priori Placito dicta & acta fuerant, intimari fecit. Divina ergo providentia largiente, omnium corda ita adunata sunt, ut prioris Placiti consensum cuncti laudarent, & se quoque his adsentiri velle modis omnibus faterentur.

ecclesiæ construendæ accipit facultatem. 49. Hoc itaque facto, convocato ad se Rex domno Episcopo, quæ fuerant gesta retulit: sicque omnium unanima voluntate & consensu decrevit, ut apud eos & ecclesiæ fabricarentur, & Sacerdotes adessent; & quicumque vellet de populo, absque contradictione fieret Christianus.. Domnus autem & Pastor noster prædictum nepotem venerabilis Gauzberti Episcopi, ERIMBERTUM nomine, manibus Regis commendavit, ut suo auxilio & defensione munitus, divina mysteria ibidem ageret. Cui etiam Rex in præfato vico atrium unum ad oratorium dedit fabricandum. Domnus quoque Episcopus Presbytero ad habitandum alterum cum domo emit, præbensque idem Rex benignissimum circa domnum Episcopum dilectionis suæ favorem, fidelissimum quoque in omni parte suis circa Christianæ religionis cultum se fore velle promisit: sicque per Domini gratiam rite omnibus peractis, domnus Episcopus ad sua reversus est.

50. Porro angustiam maximam mentis, quam in ipso perpessus est itinere, *Passionis consideratione discit tolerare adversa.* dum illud iter pararetur, Domino revelante, Pater noster sanctissimus ante præscivit. Visum namque est illi quadam nocte, quod tempus esset Passionis Domini, & quod ille præsens adesset, cum Dominus JESUS-CHRISTUS a Pilato duceretur ad Herodem, & rursus ab Herode ad Pilatum; denique cum a Judæis & militibus sputa & opprobria patiens, per omnia membra verberibus, ut ipsi videbatur, afficeretur; ipse non sufferens sic illum puniri, accurrens, opposuit se post dorsum ejus verberantibus, omniaque verbera, quæ illi infligebantur, ipse in corpore suo susciperet, excepto quod statura procerior, capite illo eminentior videbatur, & idcirco illud defendere non poterat. Hanc itaque visionem miles invictus Christi, quid significaret prius non cognovit, quam de hoc itinere reversus mente tractavit, quanta opprobria & irrisiones ibi sustinuerit, & in quanta angustia fuerit, quantasque blasphemias in Deum illatas ibi sustulerit. Nam quantum ad ejus pertinuit animum, ibi ille sine dubio pro Christo passus est, & ibi Christus in servo suo prius sibi illata denuo sustinuit improperia. Porro quod caput illius defendere non poterat, hoc significare putabat, quia caput Christi Deus, quod passiones, quas Sancti in hoc mundo pro Christo sustinent, partim etiam ad ipsam Dei pertineant majestatem: quas ipse in se quodammodo compatiendo suscipiens, ad tempus quidem tolerat, sed quandoque districte judicat.

Curlandos de Danis victores Sueci oppugnant. 51. Nec prætereundum quoque videtur, qualiter virtus Domini post hanc profectionem jam dictis Sueonibus patefacta sit: Gens enim quædam longe ab eis posita, vocata Chori, Sueonum principatui olim subjecta fuerat; sed jam tunc diu erat, quod rebellando eis subjici dedignabatur. Denique Dani scientes tempore supradicto, quod domnus Episcopus jam in partes Sueonum advenerat, navium congregata multitudine ad eamdem perrexerunt patriam, volentes & bona eorum diripere, & sibi eos subjugare. Regnum vero ipsum quinque habebat civitates. Populi itaque inibi manentes, cognito eorum adven-

---

a Adamo Curlandia, quæ gens, uti ipse ait, crudelissima, cingitur mari Balthico & sinu Livonico; contigua Livoniæ, Samogitiæ, & Lituaniæ. *A toto orbe ibi responsa petuntur*, inquit Adamus in lib. 3. cap. 75. *maxime ab Hispanis & Græcis*: qui & addit incolas *vestitu monachico* indutos esse.

ventu, conglobati in unum cœperunt viriliter resistere, & sua defendere: dataque sibi victoria, medietate populi Danorum cæde prostrata, media quoque navium eorum diripuerunt, auro & argento spoliisque multis ab eis acceptis. Quod audiens prædictus Rex OLEF populusque Sueonum, volentes sibi nomen adquirere, quod facere possent, quæ Dani non fecerant; & quia sibi etjam antea subjecti fuerant, innumerabili congregato exercitu, illas adierunt partes. Et primo quidem improvise ad quamdam urbem Regni ipsorum, vocatam *Selburg* a, in qua erant septem millia pugnatorum, devenientes, penitus illam devastando & spoliando succenderunt. Exinde confortati animo, dimissis navibus, iter quinque dierum arripientes, ad aliam urbem ipsorum, quæ *Apulia* b dicebatur, effero corde properabant. Erant autem in ea urbe quindecim millia bellatorum. Cum itaque illo advenissent, conclusis ipsis in civitate, isti a foris urbem debellare, illi deintus cœpere viriliter repugnare: illi intrinsecus defendebant, isti exterius impugnabant: sicque transierunt dies octo, ut omni die a mane usque ad vesperam dimicantes bello instarent, & multi hinc & inde caderent: neutra tamen pars victoriam obtineret.

AN.CHR. 865 3. Febr.

52. Cum ecce nono die populus Sueonum diutina cæde fatigatus, cœpit angustiari, & timido corde expavescens hoc solum cogitare, quomodo inde evaderet. Hic, inquiunt, non proficimus, & naves nostræ longe absunt. Nam quinque dierum, ut prædiximus, iter erat ad portum, in quo naves eorum stabant. Cum ergo quid sibi esset agendum, nimium turbati omnimodis nescirent; quærendum sortibus statuerunt, utrum dii eorum vellent auxiliari, ut vel victoriam caperent, vel vivi inde evaderent. Missis itaque sortibus, neminem deorum, qui eis subsidio esse vellet, reperire potuerunt. Quod cum denuntiaretur in populo, ululatus & gemitus immensus excitatus est in castris, omnisque virtus ab eis recessit. Quid, inquiunt, infelices acturi sumus? dii recesserunt a nobis, & nullus eorum adjutor est nostri: quo fugiemus? ecce naves nostræ longius sunt positæ, fugientibusque nobis isti insequentes usque ad internecionem nos delebunt: quid ergo nobis erit? Cum itaque in tanta essent angustia positi, quidam negotiatorum memores doctrinæ & institutionis domni Episcopi, suggerere eis cœperunt: Deus, inquiunt, Christianorum, multoties ad se clamantibus auxiliatur, & potentissimus est in adjuvando: quæramus an ille nobiscum esse velit, & vota illi placita libenti animo spondeamus. Omnium itaque rogatu supplici missa sors, & inventum, quod Christus eis vellet auxiliari. Quod cum publice denuntiatum cunctis innotuisset, omnium corda ita subito roborata sunt, ut confestim ad urbem expugnandam intrepidi vellent accedere. Quid, inquiunt, nobis nunc formidandum, quidve pavendum est? Christus est nobiscum: pugnemus & viriliter agamus, nihil nobis obstare poterit: nec deerit nobis certa victoria, quia potentissimum deorum nostri adjutorem habemus. Conglobati ergo omnes læto & forti animo ad debellandam profecti sunt urbem.

Diis frustra invocatis, ad Christum se convertunt.

53. Cumque in circuitu adstantes pugnam inire vellent, ab his qui intrinsecus erant, postulatum est, ut copia eis daretur loquendi. Quod cum Rex Sueonum annuisset, illi subsecuti sunt: Nobis jam pax magis quam pugna placet, & fœdus vobiscum inire cupimus. Et primo quidem quidquid ex spoliis Danorum præterito anno in auro & armis adquisivimus, vobis pro munere fœderis damus: deinde pro unoquoque hominum in hac urbe constitutorum dimidiam libram argenti offerimus; & insuper censum, quem antea solebamus vobis dare, persolvimus: & datis obsididibus, abhinc subjecti & obedientes, sicut antea fuimus, vestro imperio esse volumus. Cum hæc itaque oblata fuerint, necdum tamen animi juvenum sedari po-

Victoriam obtinent fœdere facto.

a Seburgum sive Selburgum etiamnum ad dexteram ripam Duinæ fluvii arx est Ducis Curlandiæ, ut notavit Henschenius.

b Gualdoni *Appulia*. Henschenius suspicatur essa Pilam urbem in confiniis Curlandiæ & Samogitiæ.

AN. CHR. 865 3 Febr.

terant : verum alacriores facti, & absque metu imperterriti, pugnare tantum desiderantes, se armis urbem & omnia quæ haberent, vastaturos, ipsosque captivos abducturos dicebant. Rex vero & Principes saniori consilio dextras ab eis accipientes, fœdus inierunt, & thesauris innumerabilibus, atque obsidibus triginta sibi collatis, cum gaudio ad sua reversi sunt. Denique pace inter eos fæderata, statim Suecones Christi Domini nostri omnipotentiam collaudantes, ejusque magnificentiam, quod vere magnus esset super omnes deos, totis viribus prædicantes; quid ipsi per quem tantam obtinuissent victoriam, vovere deberent, sollicite quærere cæperunt. Unde a Christianis edocti negotiatoribus qui simul aderant, Christo Domino placitum devoverunt jejunium, ita ut, ad sua reversi, postquam domi septem dies essent, alios septem a carne omnes pariter abstinerent : sed & post hoc quadraginta diebus evolutis, ipsi quoque unanima conventione quadraginta sequentes similiter a carne abstinentiam agerent. Quod & factum est, omnesque qui ibi adfuerant, hoc statutum libenti perfecerunt animo : multi etiam posthac reverentia & amore Christi apud eos jejuniis, quæ Christiani observabant, insistere incipientes, & eleemosynis, (namque hoc Christo gratum didicere) quoslibet pauperes adjuvare cœperunt. Sicque favore omnium prædictus Erimbertus Sacerdos libere apud eos quæ Dei sunt agere, & cunctis Christi potentiam laudantibus, Religionis divinæ in illis partibus devotio augmentum sui ab illo tempore sine ullius contradictione cœpit habere.

jejunia vovent.

eleemosynis vacant.

54. Inter hæc vero divino contigit judicio, ut piratarum infestatione memoratus HORICUS Rex, quibusdam propinquis hujus Regnum ipsius invadere conantibus, bello interemtus *a* sit : cum quo pariter omnes primores terræ illius, qui olim domno Episcopo familiares & amici habebantur, gladio interierunt. Deinde post hæc constituto in Regno ipsius HORICO juniore, quidam illorum, quos ille tunc habebat Principes, & minus antea domno cogniti fuerant Episcopo, persuadere ei cœperunt, ut ecclesia apud eos facta destrueretur, & Religio Christianitatis ibi cœpta annihilaretur, dicentes deos suos sibi iratos esse, & quod ideo tanta eos mala invenerint, qui alterius & incogniti Dei culturam apud se receperint. Qua de re Comes præfati vici, *Scleasvvich* videlicet, nomine HOVI, qui huic Religioni præcipue resistebat, & ad destruendam Christianitatis Fidem Regem provocabat, ecclesiam ibi factam jussit claudi, Religionemque Christianitatis ibidem prohibuit observari : unde & Presbyter, qui ibi aderat, persecutionis acerbitate compulsus, inde recessit. Pro hac itaque re domnus Episcopus nimium sollicitus & tristis effectus fuerat; quia nullum tunc cum Horico juniore de amicis habebat, quos antea largissimis donationibus sibi familiares adquisierat, per quos eum ad Domini voluntatem conciliare posset. Unde quia humano destitutus fuerat, ad divinum solito more concurrit auxilium. Nec spes sua eum fefellit. Consolatus est quippe eum Dominus spiritali in animo consolatione, & certus omnino factus est, quod nullo modo, ut hostes Christi machinarentur, Religio ibi cœpta deperiret : quod ita Domino annuente non multo post contigit. Nam cum pro hac sola eadem causa ad prædictum Regem ire disponeret, Domini præveniente gratia, idem Rex expulso prius de vico memorato jam dicto Comite, ita ut numquam postea in ejus gratiam redire potuerit, ad domnum Episcopum suum gratis direxit legatum, mandans ut Sacerdotem suum ad propriam remitteret ecclesiam : non se minus quam Seniorem Horicum Christi velle gratiam promereri adserens, domnique Episcopi amicitiam obtinere. Quo facto, cum ipse quoque reverendissimus Pater noster ad ejusdem Regis præsentiam cum adjutorio BURCHARDI illustrissimi Comitis venisset, qui etiam antea apud Horicum

Horico juniore patri succedente.

ecclesiæ aditus occlusus.

dein Rege volente concessus.

a Anno scilicet 854. ut scribitur in Annalibus Fuldensibus, Bertinianis, Mettensibus, & in libro de gestis Nortmannorum, quorum Dux Gudurm, fratre Horici Regis natus, post piraticas infestationes in partibus Gallicanis patratas in patriam redux, Horicum patruum oppugnavit, tantamque cædem fecit per triduum, ut de stirpe regia Godefridi nullus nisi unus puer remaneret.

ricum Seniorem adjutor illi in omnibus fuerat, & apud Regem utrumque bene poterat, quia propinquus erat ipsorum; tanta gratia a juniore susceptus est Horico, ut statim ei omnia, quæ antecessor suus causa Christianitatis in Regno suo fieri permiserat, ipse quoque concederet. Insuper etiam, quod antea nefandum paganis videbatur, ut clocca haberetur in ecclesia consensit. In alio quoque vico Regni sui, Ripa vocato, similiter locum ubi ecclesia fabricaretur, tribuit: & ut ibi Sacerdos præsens adesset, suæ potestatis licentiam dedit.

AN.CHR. 865 3. Febr. alterius condendæ facultas data.

55. Denique dum hæc agerentur, prædictus venerabilis GAUZBERTUS Episcopus ad gentem Sueonum quemdam misit Presbyterum, nomine ANFRIDUM, qui ex gente Danorum oriundus erat, & a domno Ebone ad servitium Domini educatus fuerat. Qui cum illo advenisset, memoratus ERIMBERTUS Sacerdos exinde reversus est, & ille ibi cum multa omnium ambitione tribus demoratus est annis aut amplius. Post hoc vero audito domni Gauzberti obitu, ipse quoque exinde reversus, & apud nos aliquamdiu conversatus, aggravescente dolore defunctus est. Quo facto Domnus Episcopus non sufferens Fidem Christianitatis ibi cœptam perire, suum illuc misit Presbyterum, nomine RAGINBERTUM, qui cum satis ad hoc idoneus, & tantæ profectionis valde esset voluntarius, & ad portum memoratum *Sleasvvich* pergeret, diabolica machinatione, in via Danorum latrocinantium insidiis circumactus, & his quæ habebat spoliatus, die Adsumtionis sanctæ MARIÆ ipse quoque in bonæ voluntatis cursu feliciter consummatus est. Quod cum Domni Episcopi animum nimio affecisset mærore, nequaquam tamen a cœpta retrahi potuit voluntate: verum in hoc opus alium ordinavit Episcopus Presbyterum, ex gente Danorum progenitum, nomine RIMBERTUM *a*, quem cum ad illas partes pro Christi nomine destinasset, benigne ibi a Rege & populo susceptus, divina apud eos mysteria largiente Domino libere hactenus celebravit. Denique & ipsi, sicut & ceteris, quos inter paganos ante constituerat, denuntiavit Sacerdntibus, ut nullius aliquid concupisceret, neque peteret: sed ut magis exemplo beati Pauli Apostoli, ipsi quoque manibus laborarent, & victu ac vestimento contenti essent, pie eos adhortatus est: quibus tamen ipse & sequacibus eorum, quidquid necessarium habebant, insuper & si quid pro amicis adquirendis dandum erat, de suo abundanter ministrabat.

Ministri varii ad Sueones missi.

56. Porro inter has multiplices variasque angustiarum pressuras, quas, uti commemoravimus, de eadem legatione, ut prædictum est, semper inspiratione roboraretur, ne a cæpto desisteret opere; tamen Domni quoque EBONIS memorati Remensis Archiepiscopi, qui hanc legationem primo susceperat, non modice eum in hac causa & devotio mentis & fervor consolabatur animi: si quidem ipse intimo pro vocatione gentium flagrans spiritu, jugiter eum ad fidei gratiam in partes istas promulgandam incitabat, & ut cæpta non desereret, strenue commonebat: cujus verbis exhortationis, & maximo ardore mentis, quo ad hoc fervebat, iste beatus vir provocatus, indubitanter officii sibi commissi curam agebat: nec aliqua umquam incommoditatis adversitate a cæpto opere averti poterat. Et licet innumera fuerint prædicti Pontificis suasoria monita, quibus Pater noster intimo consolabatur gaudio; illius tamen semper recordabatur sermonis, quem de hujus legationis causa in ultimo collocutionis suæ habuere tempore. Nam cum domnus Episcopus noster, dinumeratis multis quæ sibi contigerant angustiis, quid de eadem legatione sibi videretur ipsum requireret, qualemque consolationem sibi super hoc dicere vellet, ab eo sollicite exposceret; ille quasi prophetico afflatus spiritu, respondit: Certus sum, inquit, quia, quod nos pro Christi nomine

Anscharius ab Ebone identidem confirmatus.

a Rimbertus iste Presbyter alius est a Rimberto Diacono Anscharii discipulo, successore & præcone: quibus duobus alius accedit Raginbertus Presbyter, de quo supra.

AN.CHR. 865 3. Febr.

ne elaborare cæpimus, fructificare habet in Domino. Nam ita est fides mea, & sic firmiter credo, immo veraciter scio: quia, & si aliquando propter peccata quodammodo impeditum fuerit, quod nos in illis cæpimus gentibus; non tamen umquam penitus extenuetur; sed fructificabit in Dei gratia & prosperabitur, usquequo perveniat nomen Domini ad fines orbis terræ. Hæc itaque fides fuit eorum, hac voluntate exterarum gentium fines petierunt, hujus Religionis amore pro Domino certaverunt, a quo & præmium laboris sui sine dubio percepturi sunt. Hujus devotionis voluntas ab animo Domini & Patris nostri numquam recessit, & pro salute gentium numquam orare cessavit: quin potius cum assidua fere piratarum infestatione, quæ ex gentibus jam dictis veniebat, parrochia illius in circuitu vastaretur, ac familia diriperetur; ille tamen pro adversantibus & insidiantibus sibi jugiter exorabat, & pro conversione eorum qui sibi malefaciebant, apud Dei misericordiam sine cessatione rogabat; petens ne statueretur illis in peccatum, quod ignorantes Dei justitiam, errore diabolico decepti, Christianorum rebus essent infesti. Cujus sollicitudinis causa in tantum fervebat, ut etiam in infirmitate positus novissima, jam dictæ suæ legationis causam numquam antea tractare & disponere omiserit, quousque ultimum exhalaverit spiritum vitæ: in quo religionis ardore a sæculo susceptus, credimus, quod maxima secum comitante Fidelium multitudine, quos ex gente Danorum atque Sueonum Domino lucratus fuerat, initium boni certaminis illius; divina remunerante clementia, in die resurrectionis omnium, gloriose & feliciter regna penetravit.

adversa fert æquo animo.

In Monachus probus,

57. Sane quia de legationis ejus causa & cura, qua alios servare cupiebat, multa jam diximus; qualis in semetipso, & pro salute propriæ animæ exstiterit, qualiterque corpus suum afflixerit, jam nunc tempus est enarrandi. Qualis namque apud vos in Monasterio in omni devotionis suæ studio effulserit, vobis optime est compertum: tamen, ut auditum habemus, ipse adolescens & juvenis senibus & grandævis mirandus videbatur & imitandus. Jam vero sumto apud nos Episcopatu, hoc omnino quod in Monasterio inchoaverat, modis omnibus augmentare, & vitam omnium Sanctorum imitari studuit, specialius tamen beati Martini. Cilicio namque ad carnem non solum in die, sed etiam in nocte usus est, & magnopere populis verbum Domini prædicando studebat prodesse. Interdum tamen, ut semetipsum in divina exerceret philosophia, in solitudine manebat: ad quod opus cellam aptam sibi constructam habebat, quam appellabat quietum locum & amicum mærori: ubi cum paucis demoratus, quotiescumque a prædicatione & ecclesiasticis officiis, ab inquietudine paganorum liber esse poterat, habitavit: ita tamen ut numquam proprium commodum & solitudinis amorem gregis sibi commissi præponeret utilitati.

Episcopus Sanctorum æmulus, cilicio assidue utitur. amat solitudinem.

58. Porro quousque juventutis aliquatenus potitus est robore, persæpe panem in pondere & aquam in mensura sumebat; maxime quamdiu solitudine ei uti licitum erat: quo tempore non modice, ut ipse adfirmabat, a spiritu tentatus est cenodoxiæ. Studebat namque inimicus humani generis peste jam dicta animam illius inficere, & magnus ipse oculis suis videbatur, quia taliter abstineret. Qua de re tristis factus, & ad Domini pietatem in oratione conversus, postulabat, ut sua eum gratia ab hac perniciosissima impietate liberaret: quod & factum est. Cumque pro hac re sollicitius intentus esset precibus, quadam nocte sopori deditus, vidit se quasi usque in cælum rapi, & totum sæculum acsi in teterrimam vallem collectum; ex quo tamen & Beatorum animæ, licet raro, angelico ministerio rapiebantur & ducebantur in cælum: in qua videlicet tenebrosa valle, ostensum est ei etiam quasi sementinum quoddam, ex quo genus humanum ducit originem. Cumque hæc omnia admirans & horrescens adspiceret, jussus est ut attenderet, quo initio in hanc vitam veniret; ac dictum est: Unde, inquit, homini ulla jactantia esse poterit, qui de tam vili origine in convalle lacrymarum procrea-

parcus in victu, ob id vana gloria tentatus, divinitus eo vitio liberatus.

tus

AN.CHR. 865 3. Febr.

tus sit? & quidquid boni habuerit, non a se, sed ab eo, a quo omne datum optimum & omne donum perfectum est, acceperit? Si igitur ulterius, inquit, ab ulla tentatus fueris cenodoxiæ peste, istud in mentem reducens memorare, unde progenitus sis: & cum Dei gratia liberaberis: quod ita & factum est. Jam vero postquam senuit, non adeo potuit de cibo abstinere: potus tamen ei semper aqua fuit; nisi quod propter vanam gloriam vitandam magis, quam aliquam suavitatem capiendam, aliquantulum ipsi aquæ quam bibiturus erat, de potu * admisceret. Quia tamen in senectute sua solita nequivit uti parsimonia, studuit hoc eleemosynis & orationibus multisque aliis bonis compensare. Hujus rei gratia multos redemit captivos, quibus libertatem dedit; nonnullos tamen eorum ad Dei servitium educandos, litteris divinis instruere jussit.

Senex parsimoniam supplet eleemosynis.

* f. de vino

Devotionis studio libros scribit.

59. Porro ad devotionem sibi in Dei amore acuendam quam studiosus fuerit, testantur codices magni apud nos, quos ipse propria manu per notas *a* conscripsit, qui solummodo illa continere noscuntur, quæ ad laudem omnipotentis Dei pertinent, & ad peccatorum redargutionem, ad laudem quoque beatæ & æternæ vitæ, & terrorem gehennæ; & quidquid ad compunctionem pertinet, & lamentum. Testes sunt & Fratres apud nos *b* & in nova Corbeja degentes, quos pro hoc opere frequenter postulavit; quique illi nonnulla hujuscemodi conscripta miserunt. Sed numquam illi sat esse poterat, quin omnem vitam suam in luctu & lacrymis exigere vellet. Nam licet illi compunctio cordis lacrymas excitaret, non tamen ei umquam sufficientes videbantur, nisi quod in ultimo ætatis suæ anno hanc gratiam diu quæsitam Domino largiente promeruit, ut quotiescumque vellet, ploraret. Denique ex ipsis compunctivis rebus, ex sacra Scriptura sumtis, per omnes psalmos propriam aptavit orationculam *c*, quod ipse pigmenta vocitare solebat: ut ei psalmi hac de causa dulcescerent: in quibus videlicet pigmentis, non compositionem verborum curabat, sed compunctionem cordis tantum quærebat; in quibus pigmentis aliquando Dei laudat omnipotentiam, & judicium; aliquando semetipsum vituperat; aliquando Sanctos, qui Deo obediunt, beatificat; aliquando miseros & peccatores luget, quibus omnibus semetipsum semper deteriorem dicebat: quæ tamen, aliis canentibus cum eo, finito psalmo, ipse solus tacitus ruminare solebat. Nec ulli ea manifestare volebat: quidam tamen nostrum, qui ei familiarissimus erat, magna vi precum vix obtinuit ab eo, ut ei ipsa pigmenta, sicut ille cantare solitus erat, dictaret. Quæ tamen ipse conscripta vivente eo nemini innotuit, sed post obitum ejus quibusque legere volentibus exhibuit.

Lacrymis deditus,

usus ad hoc Scripturæ sententiis.

Psalmos pro loco & tempore varios recitabat.

60. Inter psalmos autem cantandum *d* frequenter etiam manibus operari solebat: nam his temporibus rete operabatur. De ipsis vero psalmis dispositum habuit, quos in die, quos in nocte cantaret; quos dum se ad Missam præparabat, cantaret; quos dum discalceatus ad lectum ire volebat. Mane autem semper quando se calceabat, & lavabat manus, litanias cantabat: & sic ad ecclesiam profectus, tres aut quatuor Missas celebrari faciebat, ipse adstans & officium agens: statuto tamen legitimo *e* tempore in die publicam Missam, nisi aliqua ei incommoditas accidisset, ipse cantabat.

Liberalis in pauperes,

61. In eleemosynis vero dandis quam ipse liberalissimus fuerit, quis enarrare

a Quales scilicet adinvenit Ciceronis libertus, ut celeritatem linguæ manus scribentis adsequeretur.

b Id est in ecclesia Bremensi, in qua proinde Monachi ex institutione Anscharii collocati sunt, ex dictis supra in Observatione 10.

c In vetustis Psalmorum libris post singulos psalmos habentur singulæ orationes ut in libro illo, quem sanctus Rotbertus Abbas Molismensis detulit Cistertium. Id observatum aliquando a Monachis Orientis, ut loco versus *Gloria Patri*, quem occidentales post unumquemque psalmum canebant, oratio diceretur, teste Cassiano in lib 2. Institutionum cap. 9. Bedæ tribuuntur ejusmodi Pigmenta *Scintilla* dicta, similia etiam Alcuino.

d Sic Ægyptii Monachi opus manuum & psalmorum orationes pariter exercebant, apud Cassianum in ejusdem libri capp. 13. & 14. sic sanctus Adalhardus in Statutorum lib. 2 cap. 4. præcipit, ut qui in coquinæ ministerio laborant, psalmos sine intermissione cantent, id est recitent: quo sensu etiam ista vox hoc in loco usurpatur.

e Ergo non quotidie, sed sollemnioribus dumtaxat diebus sacris operabatur Anscharius.

AN.CHR. 865 3. Febr.

rare potuerit, cum omnia quæ habebat in Domini voluntate, necessitatem patientibus subministrare cupiebat? Ubicumque enim aliquem in necessitate positum sciebat, ex quanto poterat eum adjuvare satagebat. Et non solum in propria parrochia, sed etiam in longinquis regionibus positis subsidium sui adjutorii ministrabat: specialius tamen hospitale pauperum *a* in Brema constitutum habebat, ad quod decimas de nonnullis villis disposuit, ut ibi cum quotidiana susceptione pauperum ægroti recrearentur. Per omnem Episcupatum suum decimas animalium & omnium reddituum *b*, decimasque decimarum, quæ ad eum pertinebant, in pauperum expensionem distribuebat: & quidquid argenti vel cujuslibet census illi proveniebat, in usus indigentium decimabat. Insuper in quinto anno omnium animalium, licet antea decimata fuerint, ad eleemosynarum dationem iterum ex integro decimationem faciebat: de argento etiam quod ad ecclesias in Monastariis veniebat, quartam partem ad hoc ipsum destinabat. Curam ergo pupillorum & viduarum maximam semper habebat: & ubicumque Anachoretas esse sciebat, sive viros, sive feminas, frequentibus visitationibus & donis ipsos in Dei servitio confortabat, & necessariis subsidiis adjuvare studebat. Habebat quoque in zona propria semper sacculum cum nummis, ut, si quando egens veniret, & dispensator eleemosynæ suæ deesset, ipse sine mora quod daret haberet. Studebat enim illud beati Job dictum per omnia implere, ut nec saltem oculos viduæ aliquando exspectare faceret: sicque & oculus cæco & pes claudo & pater pauperum omnino esse studebat. In Quadragesimæ vero tempore quatuor pauperes quotidie in Brema ad escam suscipi jubebat, duos scilicet viros & duas feminas, & viris quidem ipse cum Fratribus pedes lavabat; feminas autem in prædicto hospitali pauperum, vice illius, quædam Deo sacrata quam ipse in Dei voluntate & religionis amore probatam habebat. Denique cum parrochias more episcopali circuiret, antequam ipse ad convivium accederet, pauperes præcipiebat introduci: quibus aquam etiam ad manus lavandas exhibebat, & eulogiis datis miscebat *c*; & mensa ante ipsos posita, sic demum ad convivium suum cum hospitibus accedebat. *d* Et ut misericordiæ ac pietatis ejus viscera exemplis approbemus, vidimus quondam, cum inter multos alios cujusdam viduæ filium in longinqua regione captivum abductum, in Sueonum videlicet, pretio redemtum, ipse secum ad propria reduxisset; & cum ipsum mater sua gaudens videret reversum, (sicuti mos est feminarum) præ gaudio in conspectu ejus adstans lacrymata fuisset; ipse quoque Episcopus compunctus non minus flere cæperit, statimque filium ipsum viduæ libertate donatum matri reddidit, domumque gaudentes ire permisit.

Xenodochium dotat in gratiam pauperum.

Omnium curam gerit.

sacculum portat in zona.

in Quadragesima reficit pauperes quatuor.

eis ministrat.

Phil. 3 20. Futura præsoscit.

62. Et quia conversatio ejus, secundum beatum Paulum Apostolum, semper erat in cœlo, nonnumquam ipse cælestibus revelationibus (sicuti jam præfati sumus, licet multa omiserimus) illustrabatur in terra, ita ut fere omnia quæ ei proventura erant, antea semper, sive per somnium, sive per intimam revelationem in mente, sive per excessum, ipsi cognita fierent. Nam quod diximus fieri in mente, hujusmodi esse putamus, sicut in Actibus Apostorum legitur: *Dixit*, inquit, *Spiritus Philippo*. Ad omnia enim quæ forte præcipua definire debebat, spatium cogitandi habere volebat: & nihil temere disponebat, antequam gratia Dei illustratus, ipse in mente sua sentiret quid melius esset: sicque superna visitatione certificatus in mente, sine cunctatione quæ agenda erant, disponebat. Porro ea quæ per somnium videbat, sicuti jam superius multa comprehensa sunt, tam vera erant, ut numquam ea cassata reminiscamur. Nam ut ad probationem hujus rei omissa *e* referamus, antequam ad

Act. 8. 29. in agendis Deum consulit.

a Eo in loco postea institutum collegium duodecim Canonicorum, & templum sub nomine S. Anscharii, etiam nunc perstans, teste Philippo Cæsare, qui cum adhuc ἀκαθολικός esset, ibidem Canonicum egit & Pastorem: postea conversus hujus præcipue Sancti (uti ipse credidit) precibus ac meritis, cujus V. studiose ac diligenter perquisierat.

b Idipsum ordinaverat Adalhardus Abbas apud Corbejam veterem, ut ex Statutis ipsius constat.

c Id est potum præbebat, hoc sensu verbum miscere frequens est apud Auctores mediæ ætatis. Vide indicem partis primæ Sæculi 3. & Glossarium V. Cl. Caroli Fresnii.

d Abhinc usque ad num. 68. infra, Gualdo poeta transsilit prosaicam orationem.

e De Remberti successoris designatione aliqua hic addita erant, ut patet ex Vita sancti Remberti cap. 6. quæ Remberlus ipse modestiæ causa delevisse videtur.

ad Bremensem invitaretur ecclesiam, quadam nocte visum est ei, quod venisset in quamdam regionem amænissimam, in qua invenit beatum Petrum Apostolum: cumque illum admiraretur, veniunt quidam homines petentes, ut ipse beatus videlicet Petrus, eis Pastorem & Doctorem destinare deberet: quibus cum ille respondisset: Iste est, quem debetis habere Pastorem, domnum Episcopum coram se stantem proponens; visum est ipsi quod terræ motus fieret magnus, & ipse in terram cecidisset, & quod venisset vox super eum, & magna suavitas in mente, unctio videlicet Spiritus-sancti, ita ut se quasi innovatum sentiret in gratia Christi. Vox vero quæ venit, quasi benedictionem super eum fudit. Post hæc iterum, sicut ipsi videbatur, jam dicti viri admonuerunt Apostolum, quo eis Doctorem quemlibet destinaret: (contrarii enim esse videbantur iis, quæ ille eis ante proposuerat) quibus ille quasi indignando respondit: Nonne dixi vobis, quia hic esse deberet, qui in præsentiarum stat? quid dubitastis? nonne audistis vocem super eum Spiritus-sancti ad hoc delapsam, ut eum vobis consecraret Pastorem? Quo dicto, somno expergefactus, quod triennio ante viderat, quam ad Bremensem regendam invitaretur ecclesiam; certus omnino factus est, quod alicubi in nomine Domini ire deberet: sed quo, nesciebat. Postquam vero regio jussu ad Bremensem ecclesiam venit, & eam in honore sancti Petri consecratam didicit, & nonnullos quoque invenit, qui eum non libenti reciperent animo, recordatus est visionis suæ: hacque de causa consensit, ut illam regendam susciperet diœcesim. Non aliter numquam se hoc facere voluisse attestando dicebat.

AN.CHR. 865
3. Febr. Bremensis ecclesiæ se fore Pastorem cælitus prædiscit.

63. Eo quoque tempore quando cellam prædictam TURHOLT habuerat, quoniam omnis ei cura de vocatione gentium erat, ut eis in sua legatione prodesse potuisset; nonnullos pueros, ex Nortmannis vel Sclavis emtos, in eadem cella causa discendi ad sacram militiam nutriendos posuerat: quorum quosdam prædictus REGINARIUS, quando illi cella ipsa data est, inde abstulit, & ad suum servitium misit. Qua de causa, cum nimium esset domnus Episcopus anxiatus, post paullulum visum est illi, quod venisset in quamdam domum, invenissetque ibi & venerandum Regem CAROLUM & ipsum Reginarium: quos ipse, ut ei videbatur, de iisdem pueris increpavit, adserens quod eos ad Dei omnipotentis servitium nutrire disposuerat, non ut Reginario servirent. Quo dicto visum est ei, quod idem Reginarius, levato pede suo ad os calcitraret domni Episcopi. Denique hoc facto mox visum est ei, quod JESUS-CHRISTUS prope eum adstaret, diceretque Regi præfato pariter & Reginario: Cujus, inquit, hic hominem vos tam turpiter dehonestatis? scitote, quia iste Dominum habet, & vos de hac causa non eritis immultati. Quo dicto ipsi exterriti facti conturbati sunt: domnus vero Episcopus evigilavit. Quod illi ostensum quam verum fuerit, testatur ultio divina, quæ super ipsum venit Reginarium. Nam non multo post iram Regis meruit, & cellam ipsam una cum omnibus, quæ ex parte Regis habebat, perdidit, nec ulterius in gratiam pristinam redire potuit.

Turholti nutrit pueros Nortmannicos.

prævidet Reginarii pœnam ob eos inde abductos.

64. Verum de pastorali ejus gratia qualis quantusque exstiterit, præterisse ne videamur; in illo certe probavimus, quam verum sit, quod beatus Gregorius in figura pastorum, qui in Nativitate Domini super „ gregem suum vigilabant, de Pastoribus Ecclesiæ dixit: Quid est, in-„ quit, hoc, quod vigilantibus pastoribus Angelus apparuit, eosque Dei „ claritas circumfulsit? nisi quod illi præ ceteris videre sublimia meren-„ tur, qui fidelibus egregibus præesse sollicite sciunt? Cumque ipsi pie „ super gregem vigilant, divina super eos gratia largius coruscat. In omni enim actione illius gratiam Dei cum eo comitasse multis experimentis probavimus. Nam quod ipse super gregis sui custodia sollicitus, multa sublimia videre promeruit, & in mente superna frequentius visitatione

De grege quam sollicitus.

AN CHR. 865 3. Febr. in prædicatione suavis & severus.

tione inspiratus sit, superius jam in multis comprehensum ostendimus. Denique etiam exterius gratia Dei in eo largius coruscante, sermo quoque prædicationis illius multa suavitate perfusus, partim erat horribilis: ut certo probaretur judicio, infusione spiritali verba ejus moderari: in quo miscens terroribus blandimenta, vim divini prætenderet judicii, in quo veniens Dominus terribilis peccatoribus, & blandus apparebit justis. Hac quippe gratia in verbis & vultu admirandus erat: ita ut eum potentes & divites, maxime tamen contumaces & protervi terribilem attenderent; mediocres vero quasi fratrem complecterentur; pauperes autem quasi patrem piissimo venerarentur affectu.

prohibet laborem in die festo,

65. Porro licet signa virtutum, velut instrumenta jactantiæ, caute fugeret, tamen eo non quærente & hæc ipsa non deerant: quod evidenti probatum est indicio, quia scilicet mandatum Domini ex ore illius in irritum prolatum non cessit. Nam cum quodam tempore in Frisia, in pago Ostergao *, in die dominica prædicaret populo, & inter alia prohiberet, ne quis in die festo opus servile exerceret; quidam illorum, ut sunt contumaces & stolidi, domum reversi, quia serenus erat aer, in pratum euntes, collecto feno acervos fecerunt. Quibus factis, advesperascente die, omnes illi acervi, qui eadem die facti fuerant, divinitus igni consumti sunt, illæsis illis permanentibus qui in anterioribus diebus in medio præparati constabant. Quo facto, populi in circuitu manentes, fumum a longe cernentes, hostes adesse putantes, timuerunt valde: sed diligentius rei veritatem perscrutantes, contumaciam nonnullorum probaverunt esse multatam.

* al. Ostargao

Deo transgressores puniente.

Captivorum liberationem procurat.

66. Nec silendum arbitramur, quia cum quodam tempore gens Nordalbingorum plurimum deliquisset, quorum delictum hujusmodi erat, videlicet cum nonnulli miseri captivi de Christianis, qui apud barbaros affligebantur, inde effugerent, & ad Christianos venirent ad prædictos Nordalbingos, qui proximi noscuntur esse paganis; ipsi eos capiebant, & in vinculis ponebant: quorum alios iterum paganis vendebant, alios suo mancipabant servitio, aut aliis Christianis venumdabant. Cum igitur hoc domno innotuisset Episcopo, & de hac re nimium anxius esset, quod in sua diœcesi tantum nefas contigisset; sed qualiter id emendari potuisset, non satis ratione colligebat: quoniam in hoc nefandissimo scelere erant plurimi irretiti, qui potentes apud eos & nobiles habebantur. Denique cum de hac re nimium esset anxius, quadam nocte divina ei apparuit consolatio. Videbatur namque illi, quod Dominus JESUS esset in præsenti sæculo, sicut olim fuit, quando suæ præsentiæ doctrinam & exempla populis prædicabat: visumque est ei, quod esset cum multitudine Fidelium, & quod ipse domnus Episcopus cum eo in eodem esset itinere lætus & gaudens; & ut ipsi videbatur, erat in omnibus contumacibus terror divinitus illatus, & ereptio fiebat oppressorum, & quies magna in omnibus, ita ut nihil contrarietatis in ipso videretur esse itinere. Post hanc itaque visionem confirmatus, ad prædictum populum suum ipse paravit profectionem, ea videlicet voluntate, ut & miseros qui irrationabiliter servituti addicti fuerant & venditi, quoquo pacto liberaret; & ne in posterum aliquis tantum malum committere auderet, cum Domini gratia prohiberet: in qua profectione tantam illi Dominus gratiam concessit, tantumque auctoritatis ejus contumacibus terrorem incussit, ut, licet essent nobiles & male potentes, nullus tamen illorum suo imperio auderet contradicere: sed quærebantur miseri ubicumque venditi fuerant: & donati libertate, dimittebantur, ut irent quocumque vellent. Insuper ne ulla fraus in futurum pro eadem re obtenderetur, conventionem talem fecerunt, ut non juramento nec testibus se ullus eorum, qui in prædicta rapacitate maculati fuerant, defenderet; sed judicio omnipotentis Dei se com-

committeret, aut ipse, qui pro tali scelere impetebatur, aut certe captivus quem alius impetebat. Hoc ergo facto in ipso itinere Dominus veraciter exhibuit, quod Fidelibus pollicitus est, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Tanta prosperitate & gaudio iter illud perfecit, ut quidam cum eo comitantes dicerent, numquam se in vita sua tam bonum & tam suave iter egisse. AN.CHR. 865 3. Febr.

67. Quanti vero oratione illius & unctione olei sanati sunt, enumerare non possumus. Hoc enim multorum adsertione comperto, certatim ad eum non solum de ipsius diœcesi, sed etiam de longinquo venire solebant ægrotantes, medicinam ab eo salutis poscentes. Ipse tamen hæc omnia semper occultari maluit quam vulgari. Nempe cum de hujusmodi virtutum signis „ aliquando coram eo fieret sermo, ipse cuidam suo dixit familiari: Si dignus „ essem apud Deum meum, rogarem quatenus unum mihi concederet signum „ videlicet ut de me sua gratia faceret bonum hominem. oleo sanat ægrotos. vanam gloriam fugit.

68. Præterea cum talis ei esset vita, in infirmitate tamen corporis proprii pæne assidue laborabat. Omnis quippe vita ejus fere martyrium fuit, quippe in laboribus pluribus infra diœcesim propriam, propter incursiones & deprædationes barbarorum, necnon & contradictiones malignantium; insuper & cruciatione propria, quam sibi ipse in corpore suo pro amore Christi numquam cessavit inducere. Sed quid facimus, qui post tot dulcia & salubria illud cogimur referre, quod sine nostro luctu non valemus explicare? Nam ætatis suæ anno sexagesimo quarto, Episcopatus vero trigesimo-quarto, gravi cœpit corporis morbo laborare, dysenteria scilicet jugi, qua cum per multos dies, mensibus videlicet quatuor & amplius, acriter laboraret, & se ad mortem urgeri sentiret, semper Deo gratias agebat, minoremque ipsum laborem esse dicebat, quam sua mereretur iniquitas; illud beati Job sæpius decantans: *Si bona suscepimus de manu Dei, quare mala non suscipiamus?* Tamen se propter supradictas visiones martyrio potius quam tali infirmitate credebat consummari; tristis admodum factus, sibimetipsi & peccatis suis cœpit reputare, quod quasi spe certissima sua esset culpa defraudatus, illud Psalmigraphi sæpius decantans: *Justus es, Domine, & rectum judicium tuum*. Quem videlicet mærorem cum suo fidelissimo *a* discipulo, qui ei conscius, quærendo revelaret; & eum ipse consolari intentius studuisset, dicens, quod non ei promissum fuisset, ut gladio trucidaretur, aut igne cremaretur, aut in aqua necaretur; sed ut cum corona martyrii ad Dominum venire deberet; nullatenus tamen consolationem recipere potuit. Denique cum sæpius de eadem re cum discipulo suo, qui ei conscius pæne in omnibus fuit, colloqueretur; & summopere eum consolari voluisset, ad memoriam ejus revocare studens, quantam in Dei servitio sustinuerit, quantamque corporis sui pertulerit molestiam; & quod etiam ipsa infirmitas novissima gravis nimium & diuturna & satis ipsi pro martyrio reputari potuisset; ipse tamen nullo modo consolationem recipiens, sed in supradicto manebat mærore. Martyr tota vita, affectus dysenteria Job 3. 10. Psal. 118. 137. tristatur ob martyrium sibi præreptum.

69. Unde factum est, ut Dominus servum suum, non jam ut prius per somnium, sed apertius consolari dignatus sit, quatinus tanto mærori suæ gratiæ præstaret remedium. Nam cum quadam die ad Missam in oratorio consistens, pro hoc ipso nimium sollicitus esset; subito in excessum mentis raptus audivit vocem quasi vigilans, quæ ipsum vehementer increpabat, quod nullatenus de Dei promissione dubitare debuisset, quasi aliqua iniquitas Dei potuisset pietatem vincere. Firmissime crede, inquit, & nullatenus dubites, quia utrumque tibi Deus sua gratia faciet, id est & peccata dimittet, pro quibus modo sollicitus es, & omnia quæ promisit, implebit. Qua consolatione suscepta, ipse quoque consolabatur semetipsum. Et exinde sollicitus quæque in diœcesi sua procurando cœpit disponere: insuper privilegia apostolicæ Sedis, quæ erant de legatione ejus facta, in multis libellis jussit describere, & per omnes pæne a Deo confortatus. Privilegia sibi concessa describi curat.

a Rembertum scilicet, hujus Vitæ scriptorem, uti explicat Adamus in lib. 1. cap. 31.

AN.CHR. 865 3 Febr.

Domini Ludovici Regis Episcopos destinare *a*. Ipsi quoque Regi Ludovico, filioque ejus æquivoco, hoc ipsum dirigens, addens & sui nominis litteras, quibus postulavit, ut hæc in memoriam haberent, simul etiam, prout dictaret res, adjutorio essent: quatenus legatio ipsa, Dei auxiliante gratia, & ipsis adjuvantibus, fructificare & crescere in gentibus potuisset.

exsecutionem Regi commendat.

optat mori die Purificationis B. Mariæ,

70. Porro cum jam per tres menses continuos, prædicta laboraret infirmitate, & Epiphania Domini transisset; optare cœpit, quatenus eum in Purificatione sanctæ MARIÆ ad Domini gratiam transire liceret. Qua ergo festivitate appropinquante, præcepit Clero & pauperibus convivium præparare, ut in ipso sanctissimo die epularentur. Jussit etiam ut tres fierent cerei magni ex sua speciali cera. Quibus factis, in ipsa vigilia prædictæ festivitatis fecit eos ante se ferri, & unum ante altare sanctæ Mariæ accendere præcepit, alterum vero ante altare sancti Petri, tertium ante altare sancti Johannis Baptistæ, optans ut ipsi eum de corpore susciperent egredientem, qui in supradicta visione olim ejus fuerant ductores. Ceterum prædicta infirmitate ita erat fatigatus & attritus, ut pæne jam in corpore ejus nihil remaneret, exceptis ossibus nervis ligatis & corio tectis, attamen ipse semper in Domini laude se exercebat. Illucescente vero jam dictæ festivitatis die, pro eo Missas, sicut quotidie soliti fuerant, cuncti qui adfuere Sacerdotes, celebrarunt. Ipse vero ordinare cœpit, qualiter ad populum fieret sermo, adserens se nihil eodem die gustaturum, donec publica finiretur Missa. Qua finita, cum parumper comedisset & bibisset, per omnem diem studiosius suos commonere, & ad Domini servitium accendere studuit, nunc communiter, nunc sigillatim quemque, prout poterat, ad divinum animans servitium: maxime tamen ejus cura & sollicitudo fuit de sua legatione ad gentes. Noctem quoque sequentem in talibus admonitionibus perduxit continuam.

in cujus vigilia tres cereos accendi jubet.

in die festo Missis pro se dictis,

Missam publicam exspectat jejunus.

Litaniis dictis,

71. Fratres vero qui aderant, cum Litaniam facerent, & psalmos ex more pro ejus exitu decantarent, admonuit ipse, ut etiam hymnum ad laudem Dei compositum, idest *Te Deum laudamus*, pariter cantarent; Fidem quoque catholicam a beato Athanasio compositam. Mane vero facto omnibus qui aderant, Sacerdotibus sacra sollemnia Missarum pro eo celebrantibus, dominici corporis & sanguinis communione percepta, elevatis manibus precabatur, ut quicumque in eum quoquomodo peccasset, divina ei hoc pietas dimitteret. Deinde versiculos istos cœpit frequentius repetere. ***Secundum misericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam, Domine.*** &, ***Deus propitius esto mihi peccatori.*** &, ***In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum.*** Cum hæc ipse sæpius repeteret, & frequenti anhelitu jam ea frequentare non valeret; cuidam Fratri præcepit, ut hæc eadem vice illius frequentando cantaret: sicque oculis in cælum intentis, Domini gratiæ commendatum spiritum exhalavit *b*.

Post Missas viaticum recipit.

ingeminat preces pro se & pro aliis.

moritur.

lugentibus omnibus.

Epilogus ejus elogii.

72. Cujus corpore ex more curato, feretroque imposito, cum ad ecclesiam deferretur, iterari visus est luctus omnium, & vox una plangentium, maxime tamen Clericorum, orphanorum, viduarum, pupillorum & indigentium. Quamvis enim de illius salute non sit dubitandum, quis Religiosorum aut Fidelium se a fletu continere poterit, cum ille nos desolatos reliquerit, in quo solo pæne omnium antiquorum vigebant exempla Sanctorum? Siquidem, ut ab ipso electorum omnium capite incipiamus, Christum inopem inops ipse secutus est, cum Apostolis omnia dereliquit, & cum sancto Johanne Baptista primævum tempus a turbarum frequentia remotum ducens, Monasterii solitudinem expetiit: videlicet cum temporis processu quot idiano profectu excrevisset, & de virtute in virtutem ivisset, vas electionis ad portan-

a Huc spectare videtur Anscharii epistola in fine hujus Vitæ relata, qua hæc privilegia Episcopis Germanicis commendavit.

b *Obiit anno Domini 865. Indict. 13. qui est Ludovvici secundi 26. sepultusque est in basilica sancti Petri ante altare sanctæ Dei genitricis* MARIÆ, inquit Adamus in lib. 1. cap. 31. Albertus Stadensis & Chronicon Saxonicum eumdem annum signant. *Sedit omnes annos 34. cujus depositio summa veneratione colitur 3. Non. Februarii*, ex Adamo.

tandum Christi nomen coram gentibus cum beato Apostolo Paulo deputatus; pascendarum Christi ovium postmodum curam cum Principe Apostolorum Petro suscepit : in quo regimine qualem se quantumque exhibuerit, hoc vel maxime probare videtur, quod inter cælum & terram medius, inter Deum & proximum sequester, nunc divinæ visioni & cælestibus revelationibus intererat, nunc commissorum sibi actus & vitam disponebat : ad quas active & contemplative geminas alas ideo ipse sufficiebat, quia cum mundicordes soli juxta Evangeliorum fidem Dominum credantur visuri, ipse virgo ab eo electus, cum sancto Apostolo & Evangelista Johanne, & mente & corpore virgo in ævum permansit; & tanta insuper ad cunctos caritate tenebatur, ut cum beato Protomartyre Stephano etiam oraret pro suis persecutoribus. O vere beatum & omni laudis præconio dignissimum virum, quem talem ac tantum imitari, quem solum plurimorum, tot simul habere virtutes contigit! qui mente sanctus & corpore castus, cum Virginibus Agnum, quocumque ierit, sequetur : qui semper in confessione Christi perseverans gloriosum admodum inter Confessores locum habebit : qui in sublimi illa cum Apostolis Judicum sede in regeneratione sessurus est, ac mundum, quem contemserat, judicaturus, & cum Martyribus justitiæ coronam & palmam martyrii adepturus.

AN.CHR. 865 3. Febr.

73. Martyrii duo genera esse constat, unum in pace Ecclesiæ occultum, alterum persecutionis articulo ingruente manifestum : utrumque voluntate tenuit; ad alterum effectu pervenit. Quia enim quotidie semper lacrymas, vigilias, jejunia, carnis macerationem, & desideriorum carnalium mortificationem in ara cordis Deo mactabat, martyrium profecto, quod pacis tempore non potuit, voto consecutus est. Quia vero ad apertum corporis martyrium persecutoris sibi animus non defuit, quod opere minus potuit, voluntate adeptus est. Quamvis hoc quoque martyrium opere eum habuisse omnino negare nequeamus, si tantos ejus pro Domino labores juxta Apostolum attendamus, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus: in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate : præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia ejus quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmabatur, & ipse non fuit infirmus? quis scandalizabatur, & ipse non urebatur? Qui ergo tot ac tantis est pro Domino & corporis adversitatibus, & animi æstibus excoctus, quomodo Martyr esse jure negabitur? Nam si sola vita per passionem terminata martyrio deputaretur, nequaquam sanctum Evangelistam Johannem calicem suum Dominus bibiturum esse testaretur, quem minime vitam martyrio finivisse scimus. Proinde si illum juxta dominicam sententiam inter Martyrum numerum adscribendum esse non dubitamus, de eo quoque, quem præmisimus, sancto plane ac beato admodum viro omnino ambigere non debemus. Martyr enim fuit, quia juxta Apostolum & ipsi mundus & ille mundo crucifixus erat. Martyr fuit, quia inter Diaboli tentamenta, inter carnis illecebras, inter persequentes Paganos, inter obsistentes Christianos semper imperterritus, & immobilis, & invictus in Christi confessione usque ad exitum vitæ permansit. Martyr fuit, quia dum μάρτυρ testis dicatur, ipse divini semper verbi, & Christiferi nominis exstitit testis. Qua in re nemo miretur eum ad hoc, quod summo ipse desiderio optabat, & sibi repromissum putabat, martyrium non pervenisse; quia nec hoc sibi pollicitum juxta hujus nominis interpretationem probatur. Et certe poterat in accepto corporis martyrio aliqua forte suæ menti elatio subrepere : quod ut caveretur, hoc divina prudentia & spopondit & concessit; videlicet ut meritis sui nihil minueretur, & humilitati, quæ omnium est custos virtutum, provideretur.

Martyr quo modo.

74. Quocirca, quia jam ex his, quæ superius commemoravimus, claret, quantæ vir iste sanctitatis, quanti apud Deum meriti fuerit; restat, ut sicut

AN. CHR. 865 3. Febr. ipse Christi imitator in omnibus fuit, sic nos quoque ejus imitatores esse studeamus. Sic quippe fieri quibit, ut & ipse semper usque ad consummationem sæculi nobiscum vivere possit in terris, & nos post præsentis vitæ transcursum cum eo in cælis vivere mereamur. Vivet namque nobiscum in terris, si eum vitæ sanctitas & doctrinæ recordatio nobis repræsentat: vivemus nos cum ipso in cælis, si ejus exempla sequentes, ad eum semper toto desiderio & tota virtute tendamus, ad quem nos ille præcessit JESUM-CHRISTUM Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen:

MONITUM.

Consequens erat ut Gualdonis librum metricum de S. Anschario hic subjiceremus, at cum in eo præter præfationem & metri formam nihil a Remberti prosa diversum occurrat; sufficere visum est ut Gualdonis præfatio ad Albertum seu Adalbertum Bremensem Archiepiscopum cum exordio carminis in specimen referatur, ne superfluis repetitionibus paginas oneremus. In mss. codicibus Corbejæ Gallicæ ita inscribitur Gualdonis carmen. Vita sancti ANSCHARII Corbejensis in Gallia Monachi, Bremensis Archiepiscopi, Suevorum ceterorumque Septemtrioni subjectorum populorum Apostoli, in easque regiones sanctæ Sedis a latere Legati, versibus heroicis comprehensa incipit ad ALBERTUM, itidem post eum in easdem plagas prædicationis causa horumque populorum salutis desiderio transportatum.

ALIA VITA

Auctore GUALDONE, Corbejæ Gallicæ Monacho, medio sæculo II.

Ex Lambecio, Bollando, & codicibus mss.

PRÆFATIO AUCTORIS AD ALBERTUM.

Dulce tuis, ALBERTE, decus, jubar ignivaporum,
Ecclesiæ turris, Regni diadema decorum,
Gloria Pontificum, Regum venerabile numen.
Quod tibi mater init Corbeja, sume volumen.
Id tamen ante tui sibi direxere priores:
Sed non illa suos acuit scriptura tenores.
Per planum discurrit iter sermone pedestri,
Non se per tumulo moderamine flectit equestri.
Scanditur hæc senis pedibus modulante Thalia,
Quam petimus ne vestra velit reprobare sophia.
Hæc pro pignoribus *a* collatis dona rependit,
Cujus ab uberibus felix puer ille pependit.
Qui lac salvificum Scythico stillavit in orbe,
Primus & in vestra surrexit Episcopus urbe.
Quam speciosa fuit tua, mater sancta, juventus, (Corbejæ veteris elogium.)
Cujus adhuc vernat jam canis sparsa senectus.
Qualis eras cum Regis opes ADALHARDUS & aulas
Respuit, atque tuas albo cum vellere caulas
Ingrediens, primo gradu surrexit ab uno.
Hic tibi RATBERTUM genuit, sapientia cujus
Guttura ditavit dociles ingressa recessus,
Contra Catholicos ne sibilet impius anguis,
Verus in altari Christi de corpore sanguis
Stillat, & occisi pro mundo carnibus Agni
Vescimur in terra, per quod revocamur ad astra;
Fitque per hoc epulum Domini mens nostra sepulcrum.

Hanc

a Nempe pro sancti Anscharii reliquiis Fulconi Corbejæ veteris Abbati transmissis, de quibus Alberti epistola exstat infra.

AN.CHR 865 3. Febr.

Hanc scriptura fidem tenuit, quam condidit idem:
Matris Corbejæ Rector PASCHASIUS ipse,
Tertius a primo decimus, sed quartus ab ipso,
Qui dedit Ausoniis leges & fœdus in armis,
Regni præsidium, lux mundi, gloria Regum,
Et pater & custos ADALHARDUS nobilis Heros.
Hic tuus, ANSCHARI, bonitate magister in omni
Exstitit, hoc dulces hausisti fonte liquores,
Queis inrorasti Sclavos, Danosque rigasti,
His aquilone rigens, chorisque nivalibus arens,
Fota madet guttis, fecundaque fruge salutis.
Erroris lolium contrivit humus Sueonum,
Invia terrarum rivis potantur aquarum.
Stagnat enim fluviis eremus prius usta pruinis:
Per deserta rubent incoltis sentibus uvæ;
Cum myrtho redolet lignum felicis olivæ.
Cedrus odora comis, abies sublimis, & ulmus
Collibus incubuere; venustat humillima buxus,
Quæ nescit labi, convalles fronde virenti.
Fontibus irriguis divini gratia roris
Exprimitur, per quam reparatur languidus Adam,
Per torrentis aquas fidei doctrina redundans
Rite figuratur, eremi sitis unde rigatur:
Spina manum lacerat, Doctoris lingua cruentat
Cor delinquentis verbi mucrone potentis.
Quas Deus infundit, quas mens liquefacta refundit.
De lacrymis animæ, pendent in sentibus uvæ.
Contusi myrthus, quæ corporis alligat artus,
Exprimit afflictis affectum compatientis.
Myrthus membra fovet, compassio tristia mulcet,
Pectore propellit curas, animumque reducit.
Et quid elemosynæ speciem, nisi fructus olivæ
Innuit? hac flammas assumit ab arbore lampas.
Et dum diffusis opibus miseretur egenis,
Fructus elemosynæ liquor ut redolentis olivæ
Emicat ante Dei faciem splendore perenni:
Quæ cariem nescit; quæ nulla labe putrescit,
Quos virtus celebrat sua, cedrus odora figurat.
Horum tota Dei domus halat odore suavi,
Qui meritis operum per signa potentia rerum
Christi pace vigent, nullaque putredine lucent.
Hirta comis abies sublimi vertice nubes.
Excrescendo petit, cælumque cacumine tangit:
Quis tenet hanc speciem; nisi qui trans æthera mentem,
Vibrat, & in terris positus caput inserit astris?
Ulmus opacat humum, per frondea brachia fructum
Non habet: ipsa tamen portat cum germine vitem.
Divitiis mentes ut frondibus exuberantes
Ex mundi culmo, portendi remur ab ulmo;
Sed quamvis terræ famulantes germina ferre
Virtutum nequent, justis umbracula fiunt,
Quos dum sustentant, botrum cum palmite portant.
Buxus nec fructum profert, neque crescit in altum;
Est tamen hyrtarum fecunda virore comarum,
Imbecilla per hanc speciem prætenditur ætas,
Quæ si cum fructu non tollit ad alta cacumen,

Ex qua prodiit Anscharius.

AN.CHR 865 3. Febr.

Sed tamen æternum fidei tenet ipsa virorem.
Quid virgulta per hæc discurrit sermo poetæ?
Quidve per excessum perstringit verba prophetæ?
Rite sub arboribus typicum paradigma ciemus.
Namque per ANSCHARIUM Dominum plantasse videmus
In Danis hortum virtutis odore refertum.
Cum cedro spinam, cum myrtho sevit olivam.
Hæc fragrat, hæc pungit, micat hæc, ea membra . . . .
Nam redolet virtus, fit enim correctio clavus;
Fit medicina dolens, miserans jubar, & liquor ungens.
Alta petens abies, ulmus frondosa virescens,
Buxus ut accumulent, horti speciosa cohærent.
Hac theoria videt, hac vitis ab arbore pendet,
Hac viret alma fides, quæ nec sub sidere Canis
Æstuat, hiberno nec marcet frigore Tauri.
Ergo per Anscharium glacialis & invia tellus
Danorum Domini frondescit uti paradisus.
Occidit umbra nocens, feralis silva comantes
Ramos deposuit, luti cecidere vacantes
Usibus errorum: latebræ patuere magorum.
Excessit cultura deum polluta cruentis
Officiis pecudum, jam non fuit augur in extis.
Omnis in Ecclesiæ populus sacramenta cucurrit.
Reppulit omne nefas, Christo sua colla subegit.
Imperat in terris Deus, exsulat invidus anguis.
At qui barbariem domuit, qui propulit hostem,
Signifer & Domini præcursor in urbe Bremensi
Transque Albin regnat, sed Gallica rura serenat.
Pignoribusque suis ditat cunabula matris.

Alberti laudes.

Unde pater digne grates, ALBERTE, referre
Non tibi sufficimus: meditari quippe nequimus
Quid de te primum sit nobis commemorandum.
Si genus occurit, Regum *a* de sanguine prodit
Stirpis origo tuæ: sed nobilitatis opimæ
Fultus apex titulis transscenditur indole, mentis,
Præminet imperio ditione hierarchicus ordo,
Altior officii gradus est diademate Regni.
Quamvis per Regem conscendit honoris ad arcem,
Infula Pontificis plus est quam purpura Regis.
Nil tibi detractum, nihil est, Alberte, negatum:
Gloria, nobilitas, species, decus, ampla facultas,
Progenies: quæ prima putat mortalis & ambit.
Omnia fufficiunt tibi, nil fortuna reliquit,
Quo possit niti, quo possit opinio tendi.
Quæ partim conferre solet natura quibusque,
Dona suæ cumulavit opis locupletius in te.
Corporis est habitudo decens, jocunda senectus,
Cor prudens, mens sancta *b*, fluens dulcedine pectus;
Adspectu frons læta suo, vox blanda loquentis,

Gra-

a Albertum nobilissimum vocat Adamus: signantius vero Chronicon Saxonicum ms. hæc de eo habet ad annum 1043. quo Adalbrando successit in annos undetriginta. *Hujus pater fuit* FRIDERICUS *Comes, qui duxit uxorem filiam* DEDONIS *Marchionis junioris, & ex matre* OTTONIS *Marchionis de Orlagemunde: genuitque ex ea hunc Adalbertum Archiepiscopum, & Dedic & Fridericum palatinos Comites, &c.*

b Henschenius putat Gualdonem hoc loco adblandiri Alberto, uti & Adamum, qui Adalbertum mirifice laudat in lib. 3. cap. 1. & seqq. At quam alienus ab abulandi studio fuerit Adamus, apparet tum ex prædicto cap. 18. ubi eum ait maxime laudabilem fuisse ab initio, sed circa finem deteriorem factum; tum ex cap. 27. ubi ejus vitia genuine notat. Cum ergo Gualdo sub ipsa Pontificis primordia de eo hæc scripserit, citra fucum loqui censendus est. Lege Adami caput 33. ubi sinceri Auctoris specimen egregium in se præbet.

Gratior in sermone favi dulcore loquentis; AN. CHR. 865 3. Febr.
Affectu miseris pietas effusa benigno;
Larga manus, nulli vultu contracta retorto.
Ergo quid, alme Pater, reparati corporis Israel
Currus & auriga, Christi libamen & ara;
Tene levem dicam nubem, residemve columbam?
Nil defraudabo tibi, nomen utrumque vocabo.
Dum terris cedens animo, cælestibus hærens,
Abdita rimaris hominum dum pectora guttis
Doctrinæ inroras quasi nubes æthera tranas,
Cum vero refugis per turpia lucra rotari,
Nec cohibes oculos per devia quæque vagari,
Cum mitis placidus non exardescis in ira,
Ad propriam resides sine felle columba fenestram.
Hæc super urbs Romana tibi sacravit honorem,
Legatum terram quem fecit in ulteriorem
Sedis Apostolicæ primæque Vicarius urbis.
Castra Dei metator habes in finibus orbis.
Sic tua majestas, adeoque potentia crevit,
Ut rerum dominæ quæ mundi Regna subegit,
De solio Romæ confidat Episcopus in te,
Qui cælos reserat, qui vincula cuncta resolvit,
Auspiciis Patriarcha *a* tuis ad regmina surgit.
Ergo tuæ, petimus, memor esto senilis alumnæ.
Ne titubet, sis turris ei, roburque columnæ,
Qua nihil in terris fuit excellentius umquam.
Extulit hanc **BALTILDIS** humo Regina puellam, Corbejæ veteris conditio & privilegium.
Fecit ei thalamum genitrix pulcherrima Regum,
Pulcra subornavit gemmis, Simonique dicavit
Cum thalamo sponsam. Petrus illi contulit arram
Libertatis *b* opem, sibi ne manus æmula dotem
Auferret per vim, veleam subverteret olim.
Nupta semel soli post se non nuberet ulli,
Nec sibi rivalis Præsul foret Ambianensis,
Neve bonis sponsæ præsumeret improbus esse.
Talibus auspiciis centum quater hactenus annis
Altrix Anscharii, conjux Corbeja Petri,
Quamvis pertulerit discrimen, libera mansit.
Verum quæ quondam viguit quasi Libana cedrus,
Jam senio marcens dependet ut arida quercus,
Sed tamen hæret humo, nec turbine flectitur ullo.
Ergo manum prætende, libenter Episcopus urbis
Romanæ decernet ei quodcunque rogabis.
Talem se lætetur anus genuisse nepotem *c*,
Quo tutante suam conservet libera dotem.
Maternis laribus sacro de corpore pignus
Transmissum per te, fœdus renovavit utriumque,

a Nempe Clemens Patriarcha seu Pontifex Romanus, qui agente Alberto electus est, ut scribit Adamus in lib. 2. c. 8. *Henricus Rex . . . Romam tractus est, comitem habens cum ceteris Imperii Magnatibus & nostrum Archiepiscopum: ubi depositis qui pro apostolica Sede certaverant, Benedicto, Gratiano, & Silvestro,* ADALBERTUS *Episcopus eligi debuit; nisi pro se collegam posuisset Clementem:* qui, Suitgerus antea dictus, Episcopus Bambergensi, electus anno 1047. in mensem novem, quo tempore hoc poema conditum videtur.

b Id est Privilegium exemtionis a Bertefrido Ambianensi Episcopo primum concessum, quod exstat in tomo 1. Conciliorum Galliæ.

a Non quo Albertus fuerit Monachus Corbejensis, cum ex Præposito Bambergensi creatus sit Episcopus: sed quod Bremensis ecclesiæ congregatio ex veteri Corbeja, per Anscharium duxerit originem. Hinc explica id quod superius dixit Auctor de hac Corbeja, quam Alberti *senilem alumnam* vocat. Adalbertus tamen seu Albertus, Monachus multoties fieri desideravit, teste Adamo in lib. 3 cap. 39.

AN.CHR. 865 3. Febr. Quod Deus æternet nobis, omnique gubernet
Tempore, te mortis, Pater, eripiendo periclis.
Contra naturam quem compulit esse poetam,
GUALDO tibi fidus, sanctissime Præsul, amicus:
Tu ne forte scaber stilus informisve character
Irruget nares doctas, aut differat aures,
Corrige transductis abolens errata lituris.

PROLOGUS.

P*Ræsulis Anscharii tenet actus iste libellus*,
Qualiter altrici quondam tellure profectus.
Sidus uti rutilans, quod noctis nubila pellit,
Disponente Deo Danorum Regna petivit.
In tenebris mortis gens illa sedebat & umbra,
*al. populi Mors erat errorum * populos caligo profundat.
Barbara sacrilego cultu portenta colebant,
Horrendumque nefas sub Religionis habebat.
Nondum justitiæ sol luxerat in regione:
Nullus adhuc liquidis baptismi mersus in undis
Per sacramanta piæ fidei deterserat in se
Aut labem propriam, vel quam pater intulit Adam.
Ergo Dei penitus leges miserabile vulgus
Ignorans, sacris operum dabat impietatis.
Ast opifex hominum qui librat pondera rerum,
Te, pater Anschari, Deus illum misit in orbem,
Ut per te populi dissolveret impietatem.
Ergo, beate Pater, stellanti sede recepte,
In terra positis fer opem fidentibus in te.
Addere pauca tuis amor est epigrammata gestis,
Vela damus pelago, votis, Pater alme, faveto.

CAPUT I.

*al. asta notandum *Libri principium lacrymas habet * & gaudia miscet.*
Corbejæ Patres inprimis rite salutant
Discipuli patris Anscharii, gemitumque frequentant,
In partes animi fluctu pietatis aguntur:
Et nunc ad lacrymas, ad gaudia nunc rapiuntur;
Quod pater occubuit, quod mortis debita solvit
Plangunt & lugent, petiit quia sidera gaudent,
Ut sit in exemplum lecturis vita per ævum,
Tradunt notitiæ bona quanta peregerit ipse.

II. *Arguit infantem levitatis Virgo vacantem.*
Virtutum meritis primis excrevit ab annis.
Lustrum ferme puer compleverat, & sua mater
Cesserat humanis, thalamis illata supernis.
Tradiderat natum pater artibus erudiendum:
Cum sociis pueri pariter proclive vagantis
Arguit errantem per somnum visio mentem.
Lubricus & limi locus humens labe tenaci
Infantem quadam sopitum nocte tenebat,
Ut vix inde suum posset convertere gressum:
Sed via propter erat, mulier speciosa per illam
Ibat, eam multas vultu formaque venustas

Vidit

Vidit pone ſequi, matremque ſuam comitari.
Ut tener agnus overg cupiebat adire parentem,
Sed palus obſtabat, greſſumque movere nequibat;
At mulier ſanctam, quam credidit eſſe MARIAM
Dixit ei, Fili, vis eſſe comes Genitrici?
Otia mundanæ levitatis lubrica ſperne;
Sperne voluptatem, gravitatis habeto rigorem.
Nullus enim noſtri poterit collega videri
Captus ludibrio, quod nos horremus ab illo
Tempore ſe totum puer immutavit in actum,
Ut vitæ ſpecies ſociis mirabilis eſſet.

III. *Principis interitus Monachi deterruit actus.*
Cæſariem tonſus poſt hæc, Monachumque profeſſus,
Cœperat in ſtudiis ſancti torpere rigoris.
Cum ſubito Regem CAROLUM cognovit obiſſe,
Et vitæ ſceptriſque modum ſimul impoſuiſſe.
Regis deceſſu gravis illum terruit horror.
Rurſus & in totis incanduit oſſibus ardor;
Rurſus amore Dei cœpit langueſcere juſtus.
Prorſus cœpit ei florens areſcere mundus.
Venerat ergo dies omni pietate celebris,
In quo diſcipulos quondam ſacer imbuit ignis.
Nox erat, & ſomnus languentes ſolverat artus,
Cum ſubito ſeſe moriturum cernit, & ipſe
Horreſcens mortem, Petrum vocat atque Joannem.

IV. *Occurrunt hilares animæ Petrus atque Joannes.*
Jamque per exceſſum de corpore raptus abibat,
Splendidiorque virum ſpeciei & vultus obibat,
Ecce repente viri forma cultuque verendi
Apparent; unus cano planoque capillo
Jam ſenior, miti vultu facieque rubenti;
Veſte coloratus, habitu brevis & moderatus.
Indicio formæ Petrum cognovit adeſſe.
Alter erat longus, juvenis, macer, ore ſerenus;
Tuſca cæſarie, criſpus, barbatus, habenſque
Purpuream veſtem, quem credidit eſſe Joannem.
Hi circumſtantes animam per luminis auram,
Ad quemdam duxere locum, qui torridus igne
Flammivomo vere ſibi purgatorius eſſe
Conſtiterat, nullo narrante quid eſſet: in illo
Demiſſus tot ſuſtinuit tormenta malorum,
Inter preſſuras denſoſque globos tenebrarum,
Immemor ut mundi vix ſufficeret meditari,
Qui tam difficilis potuiſſet pœna parari.

AN.CHR. 865 3. Febr.

APPENDIX.

De sancti Anscharii reliquiis, epistola, aliisque monumentis.

SAncti ANSCHARII *reliquiæ quædam Bremæ in privatis ædibus adservantur, quædam in utroque Corbejensi Monasterio, Gallicano & Saxonico in Gallicano quidem os brachii ejus scrinio argenteo inclusum, quod Fulconi Abbati Adalbertus Bremensis cum epistola inferius edita dono transmisit circiter annum* 1068. *in Saxonico vero nonnullæ particulæ, quas Vicelinus Bremensis Canonicus, cum consensu Fritherici Episcopi sui Monachis contulit procedente sæculo* 12. *ut ad Vitam sancti Willehadi observatum in Sæculo* 3. *In ms. Martyrologio Corbejæ Gallicæ hæc leguntur*: Kal. Martii exceptio reliquiarum sancti Anscharii Hammaburgensis Archiepiscopi: *quæ verba de prædicto brachii osse intelligenda videntur. Adalbertus in suis litteris meminit cujusdam translationis, de qua nihil dicendum occurrit.*

2. *Præterea Nicolaus Serarius tradit in rerum Moguntiacarum lib.* 3. *Notatione* 23. *anno* 1603. *altare portatile, quo sanctus Anscharius uti solebat, e Saxonia Moguntiam allatum fuisse, in eamdemque post pie relatum: in quo ipse sacris operatus sit.*

3. *Superest ut sancti Anscharii epistolam, quæ una e multis ad nos pervenit, hic referamus, una cum diplomate Ludovici Augusti de ordinatione Anscharii, & litteris Gregorii Papæ quarti eam ratam habentis: quas litteras primus edidit Erpoldus Lindembrogius cum Adami historia, & post eum Philippus Cæsar in Triapostolatu, atque Henschenius in Februario Bollandiano. Exstant & aliæ Leonis Papæ quarti litteræ apud Lindembrogium, quibus Pontifex Anschario usum pallii concedit, mitræ & crucis ante eum delationem. Verum eæ litteræ suspicionis expertes non sunt, tum quia* beatissimo Anschario *inscribuntur, tum quia earum non meminit Nicolaus in suis, qui Gregorianas laudat, tum quia illas Philippus Cæsar non retulit. Nicolai litteras hic omisi, eo quod majori ex parte a Remberto relatæ sunt in Vitæ superioris num.* 39.

ANSCHARII EPISTOLA.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis ANSGARIUS gratia Dei Archiepiscopus, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ Præsulibus in regno dumtaxat Ludovvici Regis commanentibus. Nosse vos cupio, quia in hoc libello continetur, qualiter EBO Remensis Archiepiscopus, divino afflatus Spiritu, temporibus domini Ludovvici Imperatoris, cum consensu ipsius ac pæne totius regni ejus Synodi congregatæ, Romam adiit; ibique a venerabili Papa Paschali publicam evangelizandi licentiam in partibus Aquilonis accepit: & qualiter postea Ludovvicus Imperator hoc opus sublimavit, seque in omnibus largum præbuit & benivolum; & cetera quæ huic legationi contigerunt. Quapropter suppliciter deprecor, ut apud Deum intercedatis, quatenus hæc legatio crescere & fructificare mereatur in Domino. Jam enim Christo propitio & apud Danos, & apud Sueones Christi fundata est Ecclesia, & Sacerdotes absque prohibitione proprio funguntur officio. Precor etiam ut has litteras in bibliotheca vestra ad perpetuam memoriam reponi faciatis; & prout locus dictaverit, tam vos quam successores vestri, ubi utilitatem perspexeritis, notum omnibus istud faciatis. Omnipotens Deus faciat vos omnes hujus operis pia benivolentia participes, & in cælesti gloria Christi coheredes.

Hos postremos versus citat Adamus in historiæ lib. 1. *cap.* 31. *de hac etiam epistola loquitur Rembertus in Vitæ præmissæ num.* 69.

LUDOVICI PII PRÆCEPTUM

De missione S. Anscharii ejusque ordinatione.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri JESU-CHRISTI, LUDOWICUS divina propitiante clementia Imperator Augustus. Si specialibus cujusque fidelium nostrorum necessitatibus perspectis, subveniendum esse imperialis auctoritas monstrat, quanto magis ad debitam generalitatis providentiam æquum dignumque pertinet, ut & Ecclesiæ Catholicæ atque Apo-

po-

postolicæ, quam Christus suo pretioso sanguine redemit, eamque nobis tuendam regendamque commisit, piam ac sollicitam in cunctis oporteat gerere curam; & ut in ejus provectu vel exaltatione congruam adhibeamus diligentiam, novis ad ejus necessitatem vel utilitatem atque dignitatem pertinentibus rebus, nova, imo necessaria & utilia provideamus constituta. Idcirco sanctæ Dei Ecclesiæ filiis, præsentibus scilicet & futuris, certum esse volumus, qualiter divina ordinante gratia nostris in diebus, Aquilonalibus in partibus, in gente videlicet Danorum sive Sueonum, magnum cælestis gratia prædicationis sive acquisitionis patefecit ostium: ita ut multitudo hinc inde ad fidem Christi conversa mysteria cælestia ecclesiasticaque subsidia desiderabiliter expeteret. Unde Domino Deo nostro laudes immensas persolventes extollimus, qui nostris temporibus & studiis sanctam Ecclesiam, sponsam videlicet suam, locis in ignotis sinit dilatari atque proficere. Quamobrem una cum Sacerdotibus ceterisque Imperii nostri fidelibus, hanc Deo dignam cernentes causam valde necessariam atque futuræ Ecclesiæ dignitati proficuam; dignum duximus, ut locum aptum nostris in finibus evidentius eligeremus, ubi Sedem episcopalem per hoc nostræ auctoritatis præceptum statueremus: unde omnes illæ barbaræ nationes æternæ vitæ pabulum facilius uberiusque capere valerent, & sitientes salutis gratia præ manibus vel oculis haberent incessanter, insuper & magnorum progenitorum sacra lucrandi studia nostris in diebus numquam deficerent. Genitor etenim noster gloriosæ memoriæ Karolus omnem Saxoniam ecclesiasticæ religioni subdidit, jugumque Christi adusque ad terminos Danorum atque Slavorum, corda ferocia ferro perdomans, docuit. Ubi inter has utrasque Gentes, Danorum videlicet sive Wandalorum ultimam Saxoniæ partem sitam, & diversis periculis, temporalibus videlicet & spiritualibus, interjacentem prospiciens, pontificalem ibidem Sedem fieri decrevit trans Albiam. Unde postquam terra Nordalbingorum laxata captivitate, quam ob multam perfidiam in ipsis Christianitatis initiis patratam per septennium passi sunt, ne locus ille a barbaris invaderetur, Ecberto Comiti, restituere præceperat, non jam vicinis Episcopis locum illum committere voluit. Sed ne quisquam eorum hanc sibi deinceps Parochiam vindicaret, ex remotis Galliæ partibus quemdam Episcopum Amalarium nomine, direxit, qui primitivam Ecclesiam ibidem consecraret. Sed & eidem Ecclesiæ sacras Reliquias ac plura ecclesiastica munera pia largitate specialiter destinare curavit. Postmodum vero captivis optatam ad patriam undique confluentibus, eamdem Parochiam cuidam Presbytero, Heridac nomine, specialiter commendavit, quem universæ Nordalbingorum ecclesiæ, videlicet ne ad ritum relaberentur gentium, vel quia locus ille lucrandis adhuc gentibus videbatur aptissimus, disposuerat consecrari Episcopum, ut ipsa occasione vel auctoritate summa in ipsis terminis gentium, sedulitate prædicandi sancta multiplicaretur Ecclesia, dum vicinorum ipsius novitatis Episcoporum multa latitudinis cura non sufficiebat, discurrere per omnia. Delegavit etiam eidem Presbytero quamdam cellam, Hrodnace vocatam, quatinus eidem loco periculis undique circumdato fieret supplementum. Sed quia consecrationem jam dicti viri velox ex hac luce transitus pii genitoris nostri in diebus ejus fieri prohibuit: ego autem, quem divina clementia in sedem Regni ejus asciverat, cum in multis Regni disponendis negotiis insisterem; hoc quoque prædicti patris mei studium Regni in finibus peractum minus caute attenderem, suadentibus quibusdam jam dictam cellam ad Indam Monasterium contuli, vicinam vero Parochiam vicinis Episcopis interim commendavi. Nunc autem tam propter supra scripta ecclesiastica lucra in Gentibus demonstrata, quam & propter votum pii genitoris nostri, ne quid ejus studii imperfectum remaneat, statuimus una cum censensu ecclesiastico, præfata ultima in regione Saxonica trans Albiam in loco nuncupato Hammaburg cum universa Nordalbingorum provincia Ecclesiæ proprii vigoris constituere sedem. Cui & primum præ-

AN.CHR. 865 3 Febr.

AN.CHR. 865 3. Febr. præesse atque solenniter consecrari per manus Drogonis Mettensis & summæ Sanctæ Palatinæ dignitatis Præsulis, Ansgarium fecimus Archiepiscopum, astantibus Archiepiscopis Ebone Rhemensi, Hetti Treverensi, & Otgario Mogontiacensi, cum plurimis aliis generali in conventu totius Imperii nostri Præsulibus congregatis, assistentibus quoque specialiter & consentientibus atque consecrantibus, Helingaudo sive Vuillerico Episcopis, a quibus jam dictæ Parochiæ partes a nobis sibi olim commendatas recepimus. Cui, videlicet Ansgario, quia præfatis in Gentibus hæc nostris in diebus dignissima in convocatione Gentilium vel redemtione captivorum monstrata sunt lucra, tam nostra quam sanctæ Romanæ Ecclesiæ Sedis auctoritate hanc Deo dignam in Gentibus commisimus legationem, ac proprii vigoris adscribere decrevimus dignitatem. Et ut hæc nova constructio periculosis in locis cœpta subsistere valeret, nec prævalente barbarorum sævitia deperiret, quamdam cellam *Turbolt* nuncupatam tam huic novæ constructioni perenniter servituram, quam suæ successorumque suorum in Gentibus legationi ad nostram nostræque sobolis perpetuam mercedem divinæ obtulimus Majestati. Homines quoque qui ejusdem cellæ beneficia habere videntur ab omni expeditione vel militia sive qualibet occupatione absolvimus, ut idem venerabilis Episcopus ad hanc Deo dignam peragendam in provisis temporibus legationem nullum in hoc patiatur impedimentum: dona vero quæ ex eadem cella nostris partibus dare solebant, & nobis quoque successoribusque nostris similiter dari volumus. His exceptis majus minusve in convocatione paganorum, vel redemtione captivorum, sive ejusdem Sedis supplemento multimodis periculis circumdato, vel ibidem Deo militantium solatio, ob amorem Dei ac beati Sixti Confessoris ejus perpetuo delegamus. Res quoque præfatæ Sedis & præscripti Monasterii sub plenissima defensione & immunitatis tuitione volumus ut consistant ac tueantur: ita ut nullus judex publicus aut alia quælibet potestate publica prædita persona de eorum rebus, freda, tributa, mansionaticos, vel paratas, aut teloneum, vel fidejussores tollere, aut homines ipsorum tam litos quam & ingenuos, super terram eorum manentes distringere; nec ullas publicas functiones, aut redibitiones, vel illicitas occasiones requirere vel exigere præsumat. Sed liceat prædicto venerabili Episcopo suisque successoribus, ac omni Clero sub eorum regimine constituto, quiete in Dei servitio degere, & pro nobis proleque nostra, atque statu totius Imperii nostri, divinam misericordiam exorare. Et ut hæc auctoritas sui vigoris perpetuam obtineat firmitatem, manu propria subter eam firmavimus, & annuli nostri impressione signare jussimus. Data Idus Maji, anno Christo propitio 21. Imperii Domini Ludovvici Piissimi Augusti, Indictione 12. Actum Aquisgrani Palatio Regio, in Dei nomine feliciter, Amen.

EXEMPLAR DECRETI

Venerandæ memoriæ Gregorii Papæ IV. de eadem re.

GRegorius Episcopus, servus servorum Dei. Omnium fidelium dinoscentiæ certum esse volumus, qualiter beatæ memoriæ præcellentissimus Rex Karolus tempore prædecessorum nostrorum divino afflatus Spiritu gentem Saxonum sacro cultui subdidit, jugumque Christi, quod suave ac leve est, adusque terminos Danorum sive Slavorum corda ferocia ferro perdomans docuit, ultimamque Regni ipsius partem trans Albiam inter mortifera paganorum pericula constitutam, videlicet ne ad ritum relaberetur Gentilium, vel etiam quia lucrandis adhuc Gentibus aptissima videbatur, proprio episcopali vigore subdere decreverat. Sed quia effectum mors prohibuerat, succedente ejus præcellentissimo filio Ludovvico, Imperatore Augusto, pium studium sacri genitoris sui efficaciter implevit. Quæ ratio nobis per venerabiles Racoldum sive-

sive Bernodum Episcopos, necnon & Geroldum Comitem vel Missum venerabilem, relata est confirmanda. Nos igitur omnem ibi Deo dignam statutam providentiam cognoscentes; instructi etiam præsentia Fratris filiique nostri Ansgarii, primi Nordalbingorum Episcopi, per manus Drogonis Metensis Episcopi consecrati, sanctum studium magnorum Imperatorum tam præsenti auctoritate, quam etiam Pallii datione more prædecessorum nostrorum roborare decrevimus: quatenus tanta auctoritate fundatus prædictus filius noster ejusque successores lucrandis plebibus insistentes adversus tentationes diaboli validiores existant. Ipsumque filium nostrum, jam dictum Ansgarium Legatum in omnibus circumquaque gentibus Sueonum sive Danorum, necnon etiam Slavorum, vel in ceteris ubicumque illis in partibus constitutis divina pietas ostium aperuerit, una cum Ebone Rhemensi Archiepiscopo, statuentes ante corpus & confessionem sancti Petri, publicam evangelizandi tribuimus auctoritatem: ipsamque sedem Nordalbingorum, Hammaburg dictam, in honore Salvatoris sanctæque ejus & intemeratæ genitricis semper virginis Mariæ consecratam, archiepiscopalem deinceps esse decernimus. Consecrationem vero succedentium Sacerdotum, donec consecrantium numerus augeatur ex Gentibus, sacræ Palatinæ providentiæ interim committimus. Strenui vero prædicatoris personæ, tantoque officio aptæ, eligatur semper successio. Omnia vero a venerabili Principe ad hoc Deo dignum officium deputata, patria etiam pia ejus vota auctoritate firmamus: omnemque resistentem vel contradicentem anathematis mucrone percutimus, atque perpetua ultione reum diabolica sorte damnamus; ut culmen apostolicum more prædecessorum nostrorum, causamque Dei pio affectu zelantes ab adversis hinc inde partibus totius muniamus. Et quia te, carissime fili Ansgari, divina clementia nova in sede primum disposuit esse Archiepiscopum, nos quoque Pallium tibi ad Missarum solemnia celebranda tribuimus, quod tibi in diebus tuis, uti & ecclesiæ tuæ perpetuo statu manentibus privilegiis, uti largimur. Idcirco hujus indumenti honor morum a te vivacitate servandus est. Si ergo pastores ovium sole geluque pro gregis sui custodia, ne qua ex eis aut errando pereat, aut ferinis lanianda morsibus rapiatur, oculis semper vigilantibus circumspectant; quanto sudore quantaque cura debeamus esse pervigiles, nos qui pastores animarum dicimur, attendamus; & ne susceptum officium in terrenis negotiis aliquatenus implicare debeas, ammonemus. Vita itaque tua filiis tuis sit via: in ipsa, si qua tortitudo illis inest, dirigant; in ea, quod imitentur, aspiciant; in ipsa, se semper considerando, proficiant, ut tuum post Deum videatur esse bonum, quod vixerint. Cor ergo tuum neque prospera, quæ temporaliter blandiuntur, extollant, neque adversa dejiciant; districtum mali cognoscant; pium benivoli sentiant: Insontem apud te culpabilem malitia aliena non faciat; reum gratia non excuset. Viduis ac pupillis injuste oppressis defensio tua subveniat. Ecce, Frater carissime, inter multa alia ista sunt Sacerdotii, ista sunt Palii; quæ si studiose servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habebis. Sancta Trinitas Fraternitatem vestram diu conservare dignetur incolumem, atque post hujus sæculi amaritudinem ad perpetuam perducat beatitudinem.

AN.CHR. 865 3. Febr.

LITTERÆ ADALBERTI

Archiepiscopi Hamaburgensis ad FULCONEM Abbatem Corbejæ veteris, quibus societatem cum eo renovat, & Reliquias S. Anschatii pollicetur.

Ex ms cod. Corbejensi n. 295.

A. sanctæ Romanæ & apostolicæ Sedis Legatus . . . . Septemtrionalium . . . . Archiepiscopus, Hammaburgensis quoque ecclesiæ Provisor indignus, F. excellentissimo Patri fidelem orationem & per-

AN. CHR. 865 3. Febr. perpetuam dilectionem. Geminas, Patrum sanctissime, immo jugiter in Christo amande, causas esse conspicimus, quibus persuadentibus amicitiam tuam pariter & fidem diu optatam jure expetimus. Te enim nobis non modo incremento non indigens, virum merito cunctis imitanda virtus tua conjungit & copulat. Sed & locorum nostrorum vetus nos concordia indissolubili modo altrinsecus ligat; quia sanctissimus Patronus noster ANSGARIUS vobiscum conversatus, divina disponente clementia nostræ Sedi primus est inthronizatus Archiepiscopus, qui & verbum vitæ nostris partibus intulit, & universitatem Fresonum, Danorum, Sclavorum, Norvingorum, Sueonum cum ceteris innumerabilibus ad Fidei sacramenta prædicando convertit. Quæ quidem apud nos scripta, vobis credimus esse notissima. Igitur tantum Patrem inter nos medium ponimus, & fœdus perpetualiter observandum tecum inimus, rogantes ut nostri nostrorumque fraternitas & memoria vestro in loco habeatur, & vestra similiter memoria apud nos idem sortiatur. Quod quidem facientes, nobis nostrisque temporibus celeberrimum quid attribuimus, quæ tanto fidei & concordiæ bono insignia reddimus. Nuntium tuum in proxima æstate nobis dirigito, per quem & cartam, omnia hæc, scilicet alternam memoriam & fraternitatis titulum, continentem destinare memento. Per ipsum autem Reliquias tibi ejusdem sancti Patris nostri Ansgarii & translationem mittemus. Vale.

CIRCA AN. 865 26. Aprilis.

S. PASCHASII RADBERTI

ABBATIS CORBEIENSIS IN GALLIA

ELOGIUM HISTORICUM

CAPUT I. Radberti vita, natale solum, educatio.

TAnta *fuit* PASCHASII RADBERTI *apud homines sui temporis existimatio, ut* ENGELMODUS *Suessionensis Episcopus carmen condiderit de ejus laudibus, eidemque adhuc viventi nuncupaverit. Præter Engelmodum Abbas piissimus multos habuit laudatores, ut inferius dicam: nullum vero, qui res ab eo gestas accurate in litteras retulerit. Vir quippe modestiæ singularis,* cum obitum suum præsensisset imminere, convocatis Fratribus extremum vale dicens, ne quid de vita sua scriberetur, dicitur interdixisse, *testante Antonio de Caulincurte in Corbejensi Chronico ms. quod superiori sæculo incunte conditum est. Engelmodi de Radberto poematium, rude prorsus & obscurum, quod ipsius Radberti operibus a Sirmondo præmissum est, non visum est tanti ut hic recuderetur; sed satis esse duxi, si inde, quæ ad illustranda viri sancti gesta faciunt, hoc in Elogio delibarem.*

2. *Natus est Radbertus in pago Suessionico, aut forsan in ipsa urbe, parentibus ignotis. Cum enim in Monasterio B. Mariæ ejus urbis Deo puer consecratus sit, id argumento est, eum indigenam Suessionensem fuisse. Suspicatus sum aliquando, virum sanctum ortum esse apud Basilicas* * *opidulum Suessionici pagi, ea motus ratione, quod petentibus ejus loci incolis librum de vita & passione sanctorum Rufini & Valerii expolierit. Fallitur certe Chronographus Corbejensis prælaudatus, cui* Ratbertus Paschasius notatione Romanus, in ordine Diaconorum septimus *fuisse, dicitur, & a beato Adalhardo in Galliam adductus. In idem erratum impegit Menardus noster, & alii nonnulli. Errandi occasio nata mihi videtur ex communione nominis & ordinis Paschasii S. R. E. Diaconi tempore Symmachi Papæ, qui tamen Paschasius annis trecentis superior fuit Paschasio nostro. Quidquid sit, proprium huic nomen erat* RADBERTO, *quo nomine subscribit Synodo Parisiensi, eidemque scribit Lupus adsciticium* PASCHASIO, *quod agnomen proprio nomini præponere ipse solet, ut in epistola ad Carolum Calvum inferius referenda.*

* Basoches.

3. A

3. *A tenerioribus annis educatus est in Suessionico Virginum Benedictinarum Cœnobio beatæ Mariæ sacro: cujus Parthenonis historiam recens composuit noster Michael Germanus, studiorum meorum socius & adjutor. Istius beneficii Paschasius meminit non semel in lucubrationibus suis, nempe in expositione Psalmi 44. & in libello de virginitate beatæ Mariæ: quod utrumque opus prædictis Sanctimonialibus dedicavit in grati animi monumentum. His enim in locis se earum* alumnum *profitetur, maxime in epistolis nuncupatoriis. Accedit Engelmodi testimonium in poematio, ubi de istis Virginibus agit in hunc modum.* CIRCA AN. 865 26. Aprilis.

His etenim temet vegetandum providus auctor
Imperio qui cuncta tenens excelsa vel ima,
Æterna ratione regit quod condidit ipse;
Legavit tenerum, cum prima crepundia matris,
Quæ genuit, nigri fascirent tegmina panni,
Expositumque vorax ambiret mortis imago.

Ex his versibus obscure intelligimus, Radbertum puerulum matre orbatum, in vitæ discrimen incidisse: ob idque expositum pro more illorum temporum, quasi deploratum; aut certe in ædem virginis Deiparæ illatum sanitatem recepisse, & Sanctimonialium providentiæ cælitus commissum.

II. Ejusdem tonsura, vita sæcularis, & monastica.

4. *EO in Parthenone constitutus Radbertus, corona clericali insignitus est, uti ipse fatetur initio libri tertii de expositione Psalmi quadragesimi-quarti, Engelmodo his versibus concinente post prædicta.*

Germine quæ supero divini sanguinis ortæ,
Angelicique chori conferta dote gregales,
Te quoque concivem cæli super ardua raptum
Rite ministeriis aptarunt cunctipotentis.

Audiendus Sanctus ipse in loco mox citato Suessionenses alloquens Sanctimoniales. Idcirco, dilectissimæ, dum perpendo excellentiam vestram, dum considero sponsalitatis jura & laudes ubique divinas; vereor loqui, ne forte offendam in quibus placere desidero, si non debitam exhibuero reverentiam meis ubique in scriptis: quas sic in cælo, ubi nomen dedistis, intelligo honoratas, ut non solum sponsæ, verum etiam flores Ecclesiæ & ornamentum Sponsi sitis. Quas cum in dexteris benignissimi Dei & Salvatoris nostri Christi contueor multiplici varietate decoratas, ingemisco valde, eo quod CORONAM quam susceperam puerulus coram sancto altare Genitricis Dei, vestris cum precibus & officio laudis, quo vestra sponso Deo Regi immortali corda consecrantur & capita; longe diu exsulatus in sæculo perdidi eam, coinquinatus multis mundanis actibus.

5. *Humili ac modesta hac confessione docet nos vir sanctus, se ex eo Monasterio discessisse in sæculum, in quo* mundanis actibus *dederit operam, in clericali, an laicali vita; atque multum temporis hoc in vitæ genere consumsisse. Quamobrem ita subdit*: Unde rogo sauciatus, dum corda sursum sublevatis, ante vobis jam concessam divinitatis gratiam mei memores sitis exorando, quatenus vestris intervenientibus meritis clementissimus Judex pœnas a me debitas removeat, reddatque pius coronam perditam.

6. *Postea Radbertus sæcularis vitæ pertæsus, secessit in Corbejense Monasterium, in quod admissus est (testante Gualdone Monacho in Prologo libelli de vita S. Anscharii) a S. Adalhardo Abbate, quem suum ipsius magistrum ac præceptorem passim appellat. Eo in loco litteras excoluit tanta industria, sedulitate ac pietate, ut ipse postmodum sodalibus suis præceptor fuerit approbatus, magnamque sui existimationem promeruerit apud omnes. Corbejam Rad-„ berti ætate,* inquit Sirmondus, *cum plurima illustraverint, haud scio tamen „ an Radberto ipso quidquam fuerit illustrius, viro scientia & integritate at-„ que omnibus religiosissimæ sanctissimæque vitæ insignibus præstantissimo: cujus & „ sa-*

CIRCA AN. 865 26 Aprilis. „ *sapientia ceteri doctiores, & exemplo sanctiores, & studio ac vigilantia, cum* „ *omnibus præesset, excitatiores fuerunt.*

III. Præceptoris munus, exercitia, discipuli, ac legationes.

7. R*Adbertus litteras humaniores non leviter attigerat, ut constat legenti ejus scripta, in quibus profanos auctores aliquando in medium adducit, nec dubito quin etiam alios ejusmodi imbuerit disciplinis. Et eas quidem disciplinas quantum necessarium fuit, ad animi sui aliorumque informationem addidicit: at potissimum ejus studium fuit in sacræ Scripturæ sanctorumque Patrum lectione ac meditatione. Hinc est quod diebus sollemnibus Evangelium coram sodalibus suis edisserebat nondum Abbas: cujus rei fidem facit Prologus in Matthæum ad Guntlandum Monachum.* Dum sacræ professionis obedientia, *inquit*, coram Fratribus Evangelium, uti consuetudinis est, diebus sollemnibus, licet inelimato loquendi genere, exhortandi magis gratia tractaretur; cœperunt nonnulli eorum religione ferventes instanti devotione frequenter exposcere, nec, si possem, intendentes, beati Matthæi Evangelistæ textum narrationis per ordinem explicarem.

8. *Omnino vero in studiis ac scriptis suis vir sanctus nullum prætermittebat officium monasticæ vitæ: sed* furtivis horis, *uti ipse ait in prædicto Prologo*, quia sub hac disciplina aliter non vacat, scribendi diligentiam persolvebat. *Quippe videbatur ei* nulla in præsentiarum actio beatior aut verior, quam angelicis interesse officiis, & divinis admisceri colloquiis, & adspectibus præsentari. *Hæc enim ejus verba sunt initio Prologi in expositionem psalmi 44. In omnibus otium maxime detestabatur, ratus concessum esse Monachis otium & solitudinis opportunitatem*, non ut ignaviter torpeamus, sed ut meditemur in mandatis Dei, in laudibus & contemplatione divina, in Scripturis sacris, in lege & Prophetis, in Evangelio & doctrina Apostolorum, in traditionibus sanctorum Patrum, si quo modo quæ novimus, Christo exhibeamus. *Huc fere omnia sua direxit studia & lucubrationes omnes, nimirum ut supinam otiositatem vitaret, quod postea uberius dicendum erit.*

9. *Discipulos quamplures habuit Radbertus in Academia Corbejensi, quos inter insigniores fuere* ADALHARDUS *junior, senioris discipulus ac vicarius in regimine Monasterii; S.* ANSCHARIUS, *nationum Septemtrionalium Apostolus;* HILDEMANNUS, & ODO, *ambo unus post alterum Bellovacenses Episcopi, intermedio Hermenfrido;* WARINUS *Corbejæ novæ post Abbas, aliique permulti.*

10. *Inter hæc varias obiit legationes, peregrinationesque. Anno quippe* 822. causa novi Cœnobii (*sic ipse loquitur in lib.* 1. *de vita Walæ cap.* 7.) *in Saxoniam, ut scilicet Corbejæ novæ conditio absolveretur, profectus est una* cum Antonio & Arsenio, *id est Adalhardo Abbate & Wala ejus fratre*: quorum is comes fuit in omnibus specialis, & quasi tertius inter eos in omni negotio, *ex ejusdem libri cap.* 14. *Dein anno* 826. *cum mortuo Adalhardo Abbate Corbejæ Gallicæ Monachi in Walam suffragia sua contulissent; ipse missus est ad Ludovicum Augustum, ut istius electionis confirmationem ab eo impetraret.* Defuncto Antonio, *inquit Radbertus in libri jam citati cap.* 11. paullo post substituitur Pastor eximius ejus in loco; ob cujus nimirum electionem a Fratribus egomet directus, mox obtinui apud Augustum, quod olim omnes optabant. *Quo in munere cuidam Optimatum interroganti, cur hominem tam severum elegissent; respondit inter alia Paschasius, eum præferri oportere,* non qui post tergum eat, sed potius eum qui præcedat. *Nec solum a domesticis, sed etiam ab ipso Ludovico Augusto publicis negotiis adhibebatur. Anno enim* 831. *ab eo in Saxoniam causa sacræ (ut puto) expeditionis, quæ per Anscharium in populos Septemtrionales, procurante Imperatore, tum fiebat, legatus est, ex ejusdem libri cap.* 8. *unde* cum remeando Agripinam veniret, *comperit Walam* exsilium tulisse pro munere. *Denique Wala exsulante prope* Limanium laçum, *ipse ab eodem*

dem Augusto directus *est ob* ecclesiasticarum rerum & monasticarum negotia, *ex lib. 2. cap.* 10. *Quo vero in loco ipsum habuerit Wala, quantique ipsius consilia fecerit; inde constat, quod nusquam fere sine eo, aut iter agebat aut negotia tractabat. Hunc quippe socium habuit tum in comitiis regni Judithæ causa convocatis, ex ejusdem lib. capitibus* 9. & 10. *tum in profectione ad Gregorium Papam IV. ex capitibus* 15. & 16. *Nihil tamen, meo quidem judicio, Walæ in Paschasium amorem plus commendat, existimationemque sic testatur, quam extrema Walæ morientis verba, quæ Paschasius refert in Epitaphii lib.* 1. *cap.* 5. *in hunc modum.* „ Infelix nimium ego, qui ultima verborum tuorum monita tam longe absens hausi Ais namque, ut noster mihi Chremes attulit, aisque: Ita, fili, fac si quo modo, quæcumque scis boni, opere agas, ne tui minor inveniaris. Hæc tua, mi Pater, mihi novissima verba: hæc tuæ æstimationis mandata. Non quod scierim quod perfectus sim: sed ut sciendo proficerem, sollicite procurabas. *Nihil tenerius istis Walæ verbis, nihil modestius hac Paschasii sententia.*

CIRCA AN 865 26. Aprilis.

IV. Leviticus gradus, Abbatis dignitas & gesta.

11. T*Antus cum esset apud omnes vir sanctus, ita tamen de se modeste semper sensit, ut Levitico gradu fuerit contentus, nec umquam ad Sacerdotium suscipiendum adduci potuerit. Hinc familiaris illi erat subscriptio ista:* PASCHASIUS RADBERTUS Levita, Monachorum omnium peripsema: *quam modestiæ significationem amplius factis probavit, quam verbis.*

12. *Neque tamen inferior ille gradus removit ab eo dignitatem Abbatialem, quam Isaac Abbate Corbejensi mortuo inire coactus est.*

Tertius a primo decimus, sed quarus ab ipso,
Qui dedit Ausoniis leges & fœdus in arvis.

inquit Gualdo Monachus initio carminis de vita S. Anschari. Nempe Radbertus a S. Adalbardo, qui Italiam sub Pippino minorenni moderatus est, quartus fuit Abbas Corbejensis: nam præter Adalbardum juniorem Adalbardo seniori successerant WALA *ejus frater,* HEDDO, & ISAAC *Radberti decessor. Tempus initi a Paschasio regiminis annum* 856. *signat Chronicon Corbejense manu scriptum.*

13. *Biennio post Concilio Parisiensi interfuit, & a Patribus obtinuit litteras in confirmationem immunitatis Corbejensis qua de immunitate agit Gualdo Monachus in Prologo Vitæ sancti Anscharii, supra. Interfuit etiam Synodo Carisiacensi Paschasius, anno* 849. *convocatæ adversus Gotescalcum: quem sine dubio habebat in animo, quum dixit libro octavo in Matthæum:* Quapropter scire certo debemus, quotiens aliquis perit, non ex prædestinatione Dei, ut quidam male sentiunt, neque ex voluntate patris perit, sed proprio suo peccato justoque Dei judicio.

14. *Eo in munere variis curis pulsatus, studia intermittere coactus est: sic enim hanc in rem loquitur initio tum expositionis in Psalmum* 44. *tum libri quinti in Matthæum, ubi hæc legimus.* Expositum in Matthæo, carissimi, quod olim inchoaveram, ut eo in officio Fratribus pensum servitutis meæ pro voto persolverem; multis demum, suscepto regiminis loco, præpeditus sollicitudinum curis, & causarum sæcularium variis implicatus negotiis, tantum a me longe abductus, quantum a studio litterarum remotus, non solum illud imperfectum reliqui quod cœperam; verum etiam prætermisso quietis bono memetipsum pæne plurimis aurarum allisus impulsionibus in naufragium dedi. Sed quia Deus nobis, ut ille Vates ait, sua providentia hæc otia fecit, &c.

15. *Ex hoc loco intelligimus, Paschasium aliquas sustinuisse turbas, ut loco cedere coactus sit: quod apertius paullo post significat, dum ait susceptum se a Centulensibus fuisse in adversis rebus.* Quoniam ut præsenti ex omnibus & in omnibus gratissima me dilectione in Christo suscipere dignati estis &re-

CIRCA AN. 865 26. Aprilis. & refovere sinu caritatis, Deoque committere precibus, maxime eo in tempore, juxta illud antiquum proverbium, quando amicus & medicus in necessitate probantur; hinc est, carissimi, quod tanto studio causa visitationis ad vos quam sæpe venire decrevi, desiderans vos videre & corrigere in me quod diu negligentius omiseram: qui me dilectionis affectu contra omnia adversa consolati estis in orationibus vestris. *Quæ fuerit hujusce tumultus causa, accurate paucis investigandum est.*

16. *Principio huic malo originem forsan præbuerunt discidiola nonnulla, quæ Paschasium inter & Ratramnum intercessere, tum de partu beatæ Virginis; tum de rebus (ut plerique volunt) eucharisticis; tum etiam de gemina prædestinatione: qua in re Gotescalco faveatat Ratramnus, improbante Paschasio, uti superius vidimus num. 13. Fit enim, ut inter litterarias hujusmodi lites, ubi partium studiis abrepti fervent, alii ab aliis secessionem faciant: quod quidem contigit in Paschasii causa. Siquidem Ivo Monachus de quo infra, & Chremes unus ex interlocutoribus a Paschasio adhibitis in libro 1. de Epitaphio Walæ, inter* discrimina illa *discessisse memoratur initio libri secundi. An etiam Ratramnus, mihi non liquet: Certe in eodem loco adhuc residebat sub finem anni* 849. *quo ei Lupus Abbas Ferrariensis pro Hilmeradi Ambjanensis Episcopi confirmatione direxit epistolam* 79. carissimo suo Rotramno, *inscriptam, in qua ei quædam Hilmerado electo suggerenda committit: quod argumento est, ipsum in vicino Ambjanis Monasterio, scilicet Corbejensi, tum deguisse, aut certe in Centulensi.*

17. *His etiam turbis materiam subministrare potuit Caroli Principis retrusio in Monasterium Corbejense. Anno quippe* 849. *Carolus Pippini Aquitaniæ Regis filius, alterius Pippini frater, tonsus, retrususque eo est, testante Fontanellensi Chronographo apud Chesnium tomo* 2. *Annales tamen Fuldenses Caroli tonsionem, retrusionemque referunt ad annum* 851. *quo anno Paschasius dignitati cessit. Fortasse quod factiosorum partes juvaret Carolus, quem inde postea fuga elapsum invenio in Annalibus Bertinianis, in quibus hæc leguntur ad annum* 854. Karolus Pippini frater, jam Diaconus ordinatus, a Corbejensi Monasterio recedit, *nempe ad Ludovicum Germaniæ Regem, ut ex Annalibus mss. probat Henschenius in Commentario prævio ad Vitam Rabani Archiepiscopi Moguntini*, cui Karolus, Pippini Regis filius, qui de custodia Corbejensis Monasterii lapsus ad HLudovicum Regem patruum suum defecerat, in Episcopatum successit 8. Idus Martias, non solum ex voluntate Regis, verum etiam ex consensu & electione populi. *Ex eodem Monasterio etiam fugisse Carolomannum, Caroli Calvi filium, itidem Diaconum, ac multorum Monasteriorum Abbatem, conjicio ex verbis Hincmari Archiepiscopi Remensis, qui in consilio quod de Pippini quondam Aquitaniæ Regis pænitentia suggessit, ait non obliviscendum esse*, quod de eo (*Pippino*) in Monasterio sancti Medardi accidit; & quod de Karlomanno in Corbeja evenit. Nam quod factum est, *inquit*, adhuc fieri potest. *Pippinus enim Pippini Aquitaniæ Regis filius, in Medardense Monasterium retrusus, ibique tonsus, inde duorum Monachorum factione subductus fuerat, ut testantur Acta Concilii Medardensi anno* 853. *Ex variis hisce Principum discursibus varios etiam Monachorum Corbejensium motus provenisse veri simile est: quibus sedandis cum operam suam frustra locasset Paschasius, tandem Abbatiæ nuntium remisit.*

18. *His duabus causis affinis est tertia, ex reprehensione procedens quorumdam vitæ laxioris Monachorum: qui cum justam Paschasii censuram ferre non possent, ex Monasterio Corbejensi discesserunt. Etsi enim Paschasii tempore sic floreret monastica disciplina apud Corbejenses, ut, vel Synodi Parisiensis testimonio, majores auctoresque suos non æquarent modo, sed anteire atque antecellere viderentur; fuere tamen aliqui (ut nulla est societas tam sancta, quæ improbos non habeat admistos) qui ad solutioris vitæ mores prolapsi sunt. Ejus mali originem aperit Paschasius ipse in Epitaphio Walæ, qui remissiorum socordiam, vitiosorumque contumaciam* nunc minis, nunc plagis, nunc beneficiis, nunc blandis persuasionibus *repressisse fertur in libri* 1. *cap.* 23. *ob id* severus ac durus *ab ipsis appellatus. Wala autem*

tem mortuo, cum tanta non esset successorum ejus, Heddonis & Isaaci, auctoritas, eo prorupit vitiosorum licentia, ut jus & æquum perverterent, referente Paschasio in lib. 1. de vita Walæ cap. 10. inerti otio, somno, atque deliciis proclivius indulgerent ex cap. 21. Ex eorum numero fuit Ivo ejus loci Monachus, Lupi Abbatis propinquus, qui Corbeja pulsus, an fuga elapsus, eo reverti parabat, instructus præsidio, id est litteris, Caroli Regis, quo impunitatis securitatem de male factis suis obtineret. Quapropter Lupi auctoritatem apud Carolum postulavit Radbertus, impetravitque, quatenus Ivo refugium penes Regem non inveniret, ut intelligimus ex Lupi epistola 56. Insequenti vero epistola, quæ dilectissimo Abbati Ratberto inscribitur, satis innuit, quemdam virum præpotentem Ivoni propinquo suo favisse, eoque tandem a Lupo adductum, ut non modo noceat nihil, verum etiam prosit plurimum, si erga propinquum qui TEMPORE TUMULTUS discessit, & instaurata pace reverteretur, benignus exstitisset Radbertus. Clarius illum tumultum ejusque auctores ac fautorem designat Lupus post prædicta. Id vos & libenter facturos, & in omnibus quæ jubere dignaretur obsequuturos, dum ejus gratia frueremini, fiducialiter spopondi: atque eo usque institi, donec firmissime promitteret, nihil se vobis offecturum, nisi prius mecum causam conferret. Itaque modum petitionis meæ hoc fine terminavi, ut si quando REBELLES ejus favore suas querelas fulciri deposcerent, non vulgo adquiesceret, verum res dumtaxat dignas vestræ conscientiæ reservaret. Passus ergo est rebelles Paschasius e Monachis suis nonnullos, qui severiorem forsan ipsius disciplinam ferre non poterant. Subdit Lupus: Quædam alia comperi tam caute revelanda, ut ea litteris comprehendere tutum non putaverim; tamque necessaria cognitu, ut quam potestis celerius præterita qualibet alia utilitate mihi ad colloquium occurrere debeatis. Ceterum nisi jam molestum sit, profecturo mihi cum Rege, si Deus vult, ad Silvacum dirigite, ut cum gratias agere cœpero, uberius dicendi copia frustra conantem plurima non deficiat. Sic tandem sopita est (ut puto) factio illa rebellium consilio & auctoritate Lupi, cujus & alia exstat ad Radbertum epistola proxime sequens, in qua itidem amici negotium Regi a se exponendum esse pollicetur. Tanta erat inter utrumque Abbatem necessitudo, tanta Lupi apud Regem auctoritas! In omnibus vero istis procellis Radbertus tantam semper moderationem ac placabilitatem præ se tulit, ut cum de sua ipsius abdicatione mentio frequens occurrerit in scriptis suis, nullum umquam indignantis animi verbum ab ejus calamo extorserit æmulorum acerbitas, quos ne nomine quidem uspiam expressit, aut quoquam pacto designavit.

CIRCA AN. 865
26. Aprilis.

V. Regiminis abdicatio, regressus ad studia, obitus.

19. Post hæc de abdicando regimine cogitavit Radbertus: id quod ejus animo insedit tum eximia viri modestia, tum superiorum turbarum consideratione, tum desiderio repetendi studia intermissa. Restitere consilio isti primum alumni sui: sed tandem annuente Deo votis potitus est suis. Rem gestam declarat Præfatio libri noni in Matthæum. Mihi quidem post innumeros actus sæculi & molestos vitæ labores, post sollicitudines tanti regiminis & longa vitæ præsentis dispendia, optabile satis tandem prudenti viro concessit otium Deus: adeo ut nihil illi profecerint, qui moliebantur aliud: & filio tunc mihi carissimo, vix expleto tirocinio, valde negotiosissimum imposuit jugum; quia vigebat animo & corpore, ut opto etiam & merito sanctitatis. Odonem intelligit, futurum postea Bellovacensem Episcopum, qui magistro suo successit anno 851. quo anno Radbertus perperam obiisse dicitur. Lupi Abbatis exstant epistolæ duæ ad Odonem Abbatem, nimirum 111. & 112. qui Odo Concilio Suessionensi in sancti Medardi Monasterio interfuit anno 853.

20. E procellosis prælaturæ negotiis eductus vir sanctus, statim reditum fecit ad optata sacrarum litterarum studia, quibus senectutis molestias temperavit ac demulsit. Hoc ipse cum magna voluntate animi testatur non semel, maxime initio jam dictæ Præfationis, cujus hæc verba. Numquam digne satis laudari Philosophia po-

CIRCA AN. 865 26. Aprilis. potest, Fratres carissimi, cui qui paret, omne tempus ætatis suæ poterit sine molestia quodam modo conversari: quia quos nutrierit a puero, etiam in senectute non deserit. Hinc est, quod me, licet ego deseruerim eam, non passa est in hac ætate longius a se amplius peregrinari: sed mox ut redii ad eam, multum diuque male vexatus sæcularium rerum curis, recognovi veram non esse viam prioris vitæ, & lactare me cœpit quasi puerum, suisque recreare uberibus. Merito igitur quia puerorum & senum pæne una est conditio, & coæqualis eorum mors mihi videtur. Et ideo eorum semper utrorumque lacte Scripturarum divinarum nutriendus est animus; puer siquidem ut crescat, senex vero ne deficiat; immo uterque eorum ut proficiat in melius, & vivat divinis lactatus uberibus. *Vides, ut præ gaudio restituti otii vix sibi temperet emeritus senex: adeo totus in amorem studiorum sacrorum incalescebat. Legendus etiam liber primus in psalmum* 44. *cujus libri initio sic habet:* Cum sollicitudine pastoralis officii curisque regiminis & negotiis actionum essem tandem exoccupatus, divino dispensante judicio retuli me ad ea studia, quæ profecto retenta animo, remissa temporibus, inter varios rerum sæcularium anfractus abjeceram: sicque longo intervallo intermissa revocavi. *Idem etiam præfert initio libri secundi Walæ epitaphio.*

21. *In his studiis consenuit, defecitque vir piissimus: at quo id contigerit anno, certo non liquet. Eum tamen non exiguo tempore post abdicatam præfecturam superfuisse probant relictæ ab eo lucubrationes. Siquidem liber secundus de Walæ epitaphio, postremi quatuor libri explanationis in Matthæum, de psalmo* 44. *libri tres, atque etiam (ut mihi videtur) libri quinque in Threnos Hieremiæ, hoc est Operum ejus media fere pars, omnes post regiminis abdicationem conditi ab eo sunt. Hinc colligere licet, eum non decessisse ante annum* 860. *Certe in libro quarto expositionis Threnorum, meminit incendii Parisiacensis ad litterum* Lamed. Quis umquam crederet, vel quis umquam cogitare potuisset, quod accidere aliquid tale potuisset in nostris partibus, quod transcurso tempore omnes accidisse conspeximus, doluimus, ac deflevimus, & valde pertimuimus, unde & adhuc hodie non minus pertimescimus? ut piratæ diversis admodum collecti ex familiis, Parisiorum attingerent fines, ecclesiasque Christi hinc inde igne cremarent circa litus. *Et infra:* Fateor enim, ut æstimo, non longe retro, quod nullus ex Regibus terræ ista cogitaret, neque ullus habitaor nostri orbis audire potuisset, quod Parisium nostrum hostis intraret. *Nortmanni Luteciam Parisiorum aggressi sunt usque quater, nimirum anno* 846. *teste Aimoino in libro primo de miraculis sancti Germani; dein anno* 857. *tum post annos quatuor, ex Annalibus Bertinianis, alisque; ac demum anno* 886. *Prima vice vacuam urbem ac suburbana reperisse, secunda & tertia eam cremasse dicuntur. Erit forsan qui præmissum Radberti locum explicet de prima vice, cum Nortmannos* Parisium intravisse *dicat: Aimoinus vero* vacuam urbem *tum invenisse. At de Nortmannorum secunda impressione sine dubio interpretandus est, quum isti* Luteciam Parisiorum invaserunt, atque incendio *tradiderunt cum pluribus ecclesiis. In prima enim impressione nulla, aut pæne nulla facta est clades, nulla incendia. Diem quo Radbertus obiit, signant veteres chartæ Corbejenses* 6. Kalendas Maji, *quo die in ms. Nevelonis Martyrologio notatur his verbis:* Corbeja Monasterio transitus sancti Ratberti Abbatis & Confessoris. Sepultus est in ecclesia sancti Johannis Evangelistæ; medio loco ante introitum Presbyterii, *ut legitur in Corbejensi Chronico ms. ubi hactenus ejus cenotaphium cernitur. In pervetusto indice pastuum ejus Monasterii:* 6. Kal. Maji obiit Ratbertus Abbas, pro quo Camerarius Fratrum Fratribus impendat servitium. *Quo tempore sacris fastis inscriptus sit, in consequentibus dicemus. Interim de ejus virtutibus, monitis, & scriptis aliqua præmittenda.*

VI. Vir-

CIRCA AN. 865 26. Aprilis.

VI. Virtutes, præcipue otii fuga, & studia sacra.

22. *Præcipua virtus in Radberto effulsit humilitas, quæ in causa fuit, ut se* omnium Monachorum peripsema *idemtidem appellaret, & numquam ad sacerdotii gradum conscendere voluerit, vetueritque ne sui ipsius mortui gesta litteris mandarentur. Hujus virtutis indicia per omnes ejus lucubrationes respersa sunt. Eam Radberti virtutem in primis commendavit Engelmodus Episcopus, testatus quod tametsi Reges ac principes sese viro sancto ob meritorum existimationem inclinarent, ipse nihilo minus ventosis laudibus exsufflatis* simplex atque humilis *remaneret. Huic virtuti proxime accedit sincerus veritatis amor.* Quod in scripturis sanctis non legimus, *inquit libro* 2. *in Matthæum*, melius ignorare quam temere definire credimus. *Hinc est quod etsi intelligeret quosdam Patres excusasse negationem Petri Apostoli, eos tamen qui hoc adserebant, non esse audiendos probat in libro* 12. *ad Matthæi capita* 26. & 28. *Sic enim loquitur in primo loco.* Pii defensores Petri! qui sic eum defendere conantur, ut Dominum mentitum fuisse probent. *Ex hoc sinceri amore factum est, ut in exponendo Matthæo non sequatur* tropologias Evangelii, nec mysticas sententiarum intelligentias; sed solummodo simplicem sensum, prout oportuit, explicet, *ut scribit in fine libri quarti.*

23. *Lacrymis etiam totus deditus erat, ob idque Hieremiæ Threnos explanare aggressus est, ex Præfatione ad Odilmannum Corbejensem Monachum. Nimirum* quia conescentibus nobis, *ait in Prologo libri secundi*, hoc longævum semper constat fuisse officium, orationibus incumbere, insistere lamentis, & vel nostra vel aliena facinora deflere. *Hanc virtutem potissimum in senio sectatus est.*

24. *Omni vero tempore maxime abhorruit ab inerti otio, studuitque omnes vitæ suæ horas subsecivas,* (furtivas *ipse vocat in Præfatione libri primi super Matthæum*) *quæ scilicet post regularis disciplinæ pensa restabant, litterarum studiis consecrare. Audi eum initio commentarii in Matthæum ita proloquentem.* Unde, quæso, nemo mihi succenseat, si tandem Dei confisus gratia elegi sollertiam, quam in me cælestis providentia eruditionis sale condivit, Domino dedicare, quam inanis vitæ otio prætermisso studio torpere: quia etsi non multis, mihimet tamen meisque profuturum credidi, ut istuc interdum animum transponerem, & fugaces doctrinarum sensus longo labore quæsitos litteris allegarem: quatenus per hoc essem ad cogitandum instructior, & ad differendum paratior. *Præclara est hanc in rem ejus exhortatio ad Monachos in prologo libri undecimi.* Inter alta silentia cordis & negotiosissima monasticæ disciplinæ otia, nos qui divinis adstringimur votis, ne sine fructu æternæ contemplationis otiosi inveniamur, optabile satis nobis esse debet illud Catonis exemplum, maxime mihi, seni, si forte umquam ac vere possim dicere, quod ipse jam senex de eo scripsit, & ait quod solitus esset dicere, numquam se minus otiosum, esse quam cum otiosus; nec minus solum, quam cum solus esset. Quæ nimirum vox magnifica est, Fratres mei, & viro magno ac sapienti digna: sed nulli magis quam nobis Monachis decens & pernecessaria: quæ declarat talem tantumque virum, & in otio de negotiis bonæ vitæ cogitasse, & in solitudine secum loqui utilia solitum fuisse; neque cessasse umquam de bonis necessariisque rebus cogitare. Quanto magis nos, carissimi, oportet numquam cessare in otio, ne divina cogitemus, qui cælestibus mancipamur disciplinis; numquam nos solos esse in solitudine, qui semper & ubique coram Deo versamur, in quo vivimus, movemur, & sumus; coramque omni frequentia supernorum civium, ne forte derideant hostes nostri sabbata nostra, si aliqua hora non solum inutiles simus nobis, verum etiam (quod sæpe contigisse dolendum est) perniciosi inveniamur & aliis. *Hæc idcirco fusius retuli, ut tanti momenti sententia altius insideat animis sodalium nostrorum, quibus, una fere pernicies timenda est otiositas.*

25. *Id vitii non tantum vigente, sed affecta potissimum ætate declinare curavit, Abbas sollertissimus. Huc spectant ejus verba in fine libri quarti in Matthæum.* Quapropter, carissimi, senectus mea non modo languida circa vos & circa Fratres

CIRCA AN. 865 26. Aprilis. meos esse debuit, quos exhortari debui, cum præessem; neque iners, verum nec otiosa in ipso otio; sed operosa & semper agens aliquid & moliens tale, quo & vita formetur præsentium,& exemplum præbeatur futurorum: ne sacramentum salis, olim in ore puerulus quod accepi, evacuetur vel in senectute, vel in senio. *Intelligebat siquidem vir sanctus, Monachum illum omnino infatuatum esse, ac cœlestis disciplinæ expertem; quisquis vel in senectute exercitationem abjiceret. Neque vero id molitus est tantum, cum aliis præesset; verum etiam post abdicatam præfecturam, ut patet ex præfatione libri noni.* Propterea nullum debet esse tempus senectutis otiosum quod non prosit: maxime quia in aliis meminimus proficere studia Scripturarum, divina verbi semina saltem juvenibus spargo. *Legatur initium libri primi in psalmum* 44.

26. *Hæc ergo præcipua mentis agitatio erat in viro sancto ut ne remaneret otiosus, sed animum semper piis studiis ac cogitationibus, ubi tempus suppetebat, occuparet. Omnino vero addictus erat lectioni sanctarum Scripturarum & Patrum orthodoxorum, inprimis Hieronymi, Ambrosii, Augustini, Gregorii Magni, Johannis Chrysostomi, & Bedæ Venerabilis, quos ipse laudat in præfatione libri primi super Matthæum. His adjungebat Tertullianum, quem inter primos ejus ætatis Scriptores Gallicanos laudat adducitque in Vita Adalhardi. His, inquam, studiis vir studiosus animum recreabat. Neque enim probabat quorumdam sui temporis hominum diligentiam in meditandis & exponendis profanorum Auctorum scriptis. Egregius est hac de re locus in præfatione libri tertii super Matthæum, ubi arguit* sæcularium litterarum amatores, *qui* varios & diversos requirunt expositores, ut ad luculenta nefandarum rerum mendacia intelligendo valeant pervenire; *qui* nullam non dico paginam, sed neque syllabam prætermittunt, quam non enucleatius discutiant summa cum vigilantia ac labore; *divinos autem libros pessime negligunt.* Unde miror, *inquit*, satis, quid divina eloquia quorumdam mores offenderunt, quod non velint mystica Dei sacramenta ea diligentia perscrutari, qua tragœdiarum nænias & Poetarum figmenta sudantes cupiunt investigare labore. Quorum inefficax laboris studium nemo qui ambigat, ubi de re agitur, quæ profecto caret fructu, & sine præmio invenitur. *Quod etsi in omnibus Christianis & ecclesiasticis viris indecorum est, certe longe turpissimum in Monachis, quorum singulare studium esse debet, abjecta omni cogitatione sæculari, adhærere Deo, & cælestibus occupare animos. Pulcre Auctor noster in prologo libri tertii super Hieremiæ Threnos.* Non nostri operis est, Frater & consenex, *inquit Odilmannum alloquens*, falsas Poetarum fabulas jam revolvere, vel Milesias: quoniam nostra institutio alios reposcit mores: neque Philosophorum perscrutari libros: quia in altero ludus & oblectatio est, in altero vero difficultas & sudoribus admixtus labor: verum magis threnis nos decet & lamentis indesinenter insistere, *&c.*

27. *Cur vero in explanandis Scripturis sacris sanctos Patres adhiberet, exponit in præfatione libri sexti super Matthæum.* Expositio mea, dilectissimi, multorum eruditissimorum est Doctorum, quos antiquior tulit ætas, & firmavit auctoritas veritatis: sed proprio commendatam stilo novitas facit esse meam: ita ut tractatus qui de omnibus colligitur, unus vere videatur & specialiter esse meus: quo communes plurium Doctorum sensus fide & intellectu catholicorum proprios esse feci. Non enim mysteria divinæ intelligentiæ seu sententias Salvatoris Dei, meis tantum explanare probavi ausibus: quod multi fecerunt, qui noluerunt sapere, quæ sacra interius Scriptura divinitus inspirata sapit; sed eam in multis perverse suis applicuerunt erroribus, *&c. Hinc est, quod nonnullos expositores argutis nimium indulgentes cavillationibus reprehendit in libro octavo super Matthæi caput* 17. quoniam etsi exercitium in eo esse potest, fructus intelligentiæ nescio si ullus esse possit. *Est & locus ejusdem argumenti libro sexto in Matthæi caput* 11. *pag.* 527. *Merito proinde illi aptavit Engelmodus hos versus.*

Nom mentita fidem simulatio crimine fallens,
Non quoque latratus spumantis gurgia litis,
Sordidulæ labis cœnoso polluit actu,

Aut

Aut tempestivum mentis tenebravit acumen:
Sed pia simplicitas, virtus & conscia recti: CIRCA AN. 865 26. Aprilis.

VII. Mores sui sæculi, varia ad diversos monita.

28. MOres *suæ ætatis vir sanctus doplorat pluribus in locis, ambitionem, simoniam, avaritiam, errores, & hæreses, aliasque sui sæculi pestes. In ambitiosos invehitur libro secundo in Matthæi caput* 7. Infelix nimium nostri sæculi ætas, quando rarissime invenitur aliquis vivendo evangelicam habens formam: sed omnes præsentium rerum sectantur honores, ut per fas & nefas magis præesse valeant, quam prodesse. Verumtamen omnes ea prædicant, quæ vix pauci tenere moribus ac vita velint: quia dum paupertatem persuadent, cuncti regnare cupiunt.

29. *In simoniacos non uno in loco invehitur: sic enim libro nono in Matthæi caput* 21. Ceterum de venditione columbarum satis abundeque disputatnm est a sanctis Patribus multis in locis, maxime contra simoniacam hæresim, quæ multoties est oppugnata in Galliis, sed numquam expugnata: quia latrones facti sunt, & qui emunt quæ proprie Ecclesiæ sunt, & qui vendunt. Quæ nimirum hæresis, etsi damnari potuit, ideo non potuit hactenus expugnari, quia latro sicut a latendo dictus est, ita & isti quam sæpe latenter faciunt, aut ita tamen audenter, quamvis impudice, ut nullus audeat contraire. Quod factum hodie, ut ita fatear, tota Gallia sentit & dolet. *Illud autem hoc in loco dignum observatione est, quod simoniacos appellat eos, non solum qui ecclesiastica beneficia venderent, sed & qui indignis conferrent: ita enim subdit paulo post prædicta.* Non enim dico isto in tempore qui cathedras tenent ecclesiarum, quod columbas vendant: sed quia quibus non oporteat, ecclesiæ committuntur, non ad lucrum animarum, sed ad luxum & volnntates proprias. Hinc sane præcavendum valde arbitror, ne forte columbas sit eis vendere, qui tradunt ecclesias, Christo Domino consecratas, flagitiosis & avaris hominibus tyrannice, quibus non oportuerat; indisciplinatis & inreligiosis, *&c. Quinam vero sint illi, quos hoc loco notat, ex lib.* 2. *de Epitaphio Walæ cap.* 5. *forsan intelliges. Demum simoniacos rursus exagitat libro* 12. *in Matthæi caput* 26. Tales igitur semper timendi sunt Sacerdotes, quicumque pretio, & non ex gratia Spiritus-sancti, honores sectantur ecclesiarum: cum quibus semper falsum aggregatur concilium, falsi testes quæruntur; cum quibus non veritas, non religio, sed iniqua semper iu causis præfertur auctoritas.

30. *In avaros Sacerdotes intorquet hunc versum ex libro quinto in Threnos Hieremiæ,* Aquam nostram pecunia bibimus, *&c. quo versu exposito ita subdit:* Congruit autem iste sensus adversus cupidos Sacerdotes templorum Dei, qui domum Dei domum faciunt negotiationis: quia propter baptisma & doctrinam prædicationis suæ, seu propter charismata donorum Dei, lucra sectantur, & impensiores quærunt sui quæstus: contra quos plebs Christi jure deplorat & plangit.

31. *Eodem zelo arguit ecclesiasticos viros, qui* pro rebus pecuniariis lites ac jurgia grassantur, *libro quinto in Matthæi caput* 5. *& libro quarto in Threnos Hieremiæ Clericos & Monachos sæcularibus negotiis addictos plangit in hunc modum.* Ecce jam pæne nulla est sæcularis vitæ actio, quam non Sacerdotes Christi administrent: nulla mundi negotia, in quibus ministri altaris se non occupent: nulla rerum improbitas, qua se monasticus Ordo non implicet: pæne nulla inlecebris vitæ blandities, qua se castitas Sanctimonialium non commaculet: *& infra*: Aliud ex honore susceptæ religionis quærunt, atque aliud ex officio actionis exhibent, & quotidie per multas nequitias pereunt. Curis enim sæcularibus intenti & vitiorum, tanto insensibiliores redduntur, quanto ad ea quæ foris sunt, & carnis concupiscentiarum cum studio avidiores inveniuntur.

32. *Episcopos monet in libro octavo super Matthæi caput* 16. *ut ne nimia facili-* tate

RC A AN. 865 26. Aprilis. *tate excommunicandi abutantur potestate, quam Christus eis concessit ligandi ac solvendi; ubi etiam egregia dat monita subditis, quamvis injuste ligatis: tum infert.* Absit ergo hoc ab illo Senatu cælorum, ut secundum motum animi superbientis aut irascentis cujuslibet, & ipsi injuste ligent aut solvant coram oculis summi Judicis omnia circumspicientis. *E contrario vero conqueritur de nimia facilitate pastorum in absolvendis peccantibus.* Hinc *enim* est, quod hodie in Ecclesia indulgentia pænitentiæ toties conculcatur, & securitas promittitur: ita ut illusio potius interdum, quam medicina sordescentibus fiat: quia dum facile præstatur, vilior habetur, & percepta negligentius custoditur; atque culpa in facto cum spe veniæ audentius nonnumquam reiteratur. Hæc non ideo dixerim, *inquit*, ut crudelem esse Doctorem doceam, sed ut ad cautelam incautos reducam: quia sicut quærentibus cum fide dilectionis non est neganda; ita delusoribus & infidis non est continuo præstanda. Inde est quod sacri canones multotiens ad pænitentiam reiterantes non facile admittunt: quos sane terminos nec nos oportet indifferenter transgredi, sed omnia cum discretione pensare. *Denique libro septimo in Matthæi caput* 14. *notat pusillanimitatem quorumdam Episcoporum, qui Principes non esse arguendos dicebant; quod etiam confutavit Theodorus Studita in epistola ad Stephanum a secretis Constantini Imperatoris, apud Baronium ad annum* 795.

33. *Varios errores suo tempore exortos convellit Radbertus, Felicis Urgelitani Episcopi dogma perversum de Christi adoptione, passim in libris super Matthæum & in psalmum quadragesimum quartum; Claudii Taurinensis Episcopi, qui cultum sacrarum reliquiarum & peregrinationes elevare tentabat, libro undecimo in Matthæi caput* 24. *Arguit etiam* quosdam novos assertores falsitatis, *qui* nulla alia esse genera pœnarum, neque loca tormentorum, præter proprias conscientias hominum, *adfirmabant, in eodem libro ad caput* 25. *quod in Johannem Scottum ejus erroris assertorem cadere non dubito. Denique in epistola Frudegardo inscripta notat aliquos, qui non recte de Eucharistia sentiebant, de quibus in Præfatione.*

VIII. Judicium de ejus scriptis.

34. PRima *ejus lucubratio ex iis quæ nobis relictæ sunt, est liber* de corpore & sanguine Domini, *scriptus anno* 831. *tempore scilicet exsilii Walæ Abbatis Corbejensis, quem sui temporis Arsenium & Hieremiam appellat, ut in Præfatione hujusce tomi exposui.*

35. *Postea scripsit in Matthæum libros duodecim, quatuor quidem adhuc Monachus Guntlando Centulensi Monacho; quatuor consequentes jam Abbas, universis ejusdem Cœnobii Monachis nuncupatos: quorum Monachorum doctrinam, sapientiam & religionem prædicat; reliquos post abdicatam præfecturam. Epistola ad Frudegardum, quæ libro de corpore & sanguine Domini subjecta est, scripta fuit post commentarios in Matthæum.*

36. *Vitam sancti Adalhardi Abbatis Corbejensis scripsit circiter annum* 830. *Epitaphium (quod vocat) Walæ, itidem Abbatis & Adalhardi fratris ac successoris, edidit duobus libris, quorum priorem condidit anno* 836. *posteriorem abdicata præfectura, id est, post annum* 851. *In utroque hoc opere, quod in superioribus exhibui, præclara commemorat Paschasius ad res tum Francicas, tum monasticas illustrandas, maxime in Walæ Epitaphio: in cujus libro* 2. *arcanam exauctorationis Ludovici Pii historiam accurate refert testis ipse plurimum oculatus; & Ecclesiæ Gallicanæ statum, qualis tum erat, egregie depingit. Scriptus est autem liber primus statim a Walæ obitu: secundus nonnisi post abdicatam a Paschasio præfecturam, ex initio ejusdem libri, & quidem post mortem Ermengardis Imperatricis, Lotharii Augusti uxoris, ex cap.* 24. *id est post annum* 851. *immo post annum* 857. *siquidem Severus, qui unus est ex interlocutoribus libri primi, idem est cum Odilmanno Severo, cui Paschasius explanationem in Threnos post hunc annum nuncupavit. Scriptus vero est ante initam a Carolo & Ludovico concordiam, ex cap.* 19. *ac proinde ante annum* 840. *quo eam referunt Annales Bertinia-*

tiniani. Nescio an hanc Paschasii lucubrationem viderat Antonius de Caulincurte, in cujus Chronico Paschasius Wale vitam edidisse *perhibetur. De hoc Epitaphio iterum infra.* CIRCA AN. 865 26. Aprilis.

37. *Librum de partu B. Mariæ virginis inscripsit* venerabili Matronæ Christi, *nimirum* THEODRADÆ *Abbatissæ, sorori sancti Adalbardi*, una cum sacris Virginibus Vesona degentibus PASCHASIUS Radbertus Monachorum omnium peripsema. *Præfationis initium hoc est*: Quæstionem, carissimæ, de partu beatæ Mariæ Virginis mihi nuper allatam vobis persolvere decrevi; *&c. Præfatio ista ante Spicilegii* 12. *editionem deerat in libris impressis, in quibus libellus este mendose impressus Hildefonso Toletano Episcopo male adscriptus erat, nunc demum auctori suo restitutus. Eum composuit Radbertus occasione libri a Ratramno editi de Nativitate Christi. Porro* Vesonæ *vocabulum non est proprium nomen Parthenonis Suessionici, sed urbis ipsius, quæ* Vesona *& Suessio promiscue appellatur a Radberto. Neque veri simile est amanuensis errore scriptum esse* Vesona *pro* Suessona. *Nam præterquam quod* Vesona *legitur in duobus codicibus mss. in quibus ista lucubratio continetur; idem etiam vocabulum tribus in locis reperitur in expositione psalmi* 44. *& quidem conjunctum cum vocabulo* Suessionis. *Ex ipso autem contextu manifeste liquet eo nomine significari civitatem Suessionicam, non Monasterium Virginum. Sic enim legitur in libro tertio prædictæ expositionis*. Inter quas etiam Vesona quam incolitis, quæ prius meretricabatur post idola fornicationis, cum muneribus venit, & facta est fidelis, quæ fuerat filia fortissimi diaboli. Et ut cernere potestis, sicut dixit Esajas, mercedes ejus jam sanctificatæ sunt Domino: quia tota ecclesiis repleta fulget, & facta est possessio piissimi Salvatoris, quæ fuerat filia perditionis & præda vastatoris. Habet namque ad orientem sui nunc castra Monachorum cum suis sanctis Confessoribus atque Martyribus: ad occidentem vero, acsi post tergum vestrum, tuba resultat sancti Evangelii in voce monentis; sitque, ut nullis fraudetur donis cælestibus locus in quo estis. Vos autem quasi in medio constitutæ, unum elegistis angulum tantum Suessionis angustæ: *& paullo infra*: Ista igitur sunt munera .·. quæ mittit Vesona Christo, olim dicata dæmonibus, nunc consecrata Deo: *& in fine prædicti libri*: Ad hunc angulum Vesonæ convolastis. *Ex quibus patet, Vesonam esse ipsammet civitatem, quæ ad orientem habet Monasterium S. Medardi, ad occidentem ecclesiam cathedralem, in medio utriusque Parthenona beatæ Mariæ, qni in ejus urbis angulo consistit. Certe Ptolemæus* Vesones, *& Strabo* Vesiones *appellant Suessionenses. Quod attinet ad hujus operis argumentum, per id tempus controversia quædam exorta est, an Christus communi ceterorum hominum via, id est dilatatis virginalibus claustris, an clauso matris utero in lucem prodiisset. Quæstio hæc primum in Germania ventilari cœpta est, forsitan in Fuldensi Academia, Rabano præceptore; indeque in Galliam invecta eo fere tempore, quo Lupus tum Ferrariensis Monachus ex scholis Fuldensibus in patriam remeavit. Posteriores istius controversiæ partes tuebantur plerique omnes; priores Ratramnus Corbejæ Gallicæ Cœnobita, edito libelbello* da Nativitate Christi, *ratus, Christum si communi via non processisset ex matre, non vere natum genitumve, sed* violenter egressum *dici debere. Ratramnum ejusque sequaces refutavit Paschasius, asserens Christum haud* secundum communem legis naturam *fuisse natum*, qui non secundum usum naturæ in utero de carne Virginis *esset* procreatus. *Sic quorumdam Fratrum* impudicam (*quam vocat*) temeritatem *compescere tentavit uno libro; at cum nec sic discederent a sententia sua, sed sive scriptis, seu verbis eam propugnare pergerent; addidit secundum: totumque opus* venerabili matronæ Christi, una cum Christi virginibus Vesona monastice degentibus *nuncupavit. Hæc Christi Matrona est Theodrada Parthenonis beatæ Mariæ apud Suessiones Abbatissa, sic dictæ, quod in sæculo conjugata fuisset. Nam Immam ipsius Theodradæ filiam, & in Cænobii regimiue subsequacem, perpetuo* Virginem Christi *ac* filiam *appellat Paschasius in explicatione psalmi* 44. *Itaque primnm saltem hujus operis de Nativi-*

CIRCA AN. 865 26. Aprilis. *tate Christi librum scripsit Paschasius ante annum* 846. *quo Theodrada e vivis excesserat. Scripsit, inquam,* multo senio jam confectus, *ut ipse in præfatione testatur, id est sexagenario major. Ex quo intelligitur, eum ad annum ætatis prope octogenarium pervenisse, cum annum Christi* 860. *attigerit, aut forte excesserit. Certe sæculo octavo natus, adultusque fuerat, ut colligitur ex lib.* 1. *de epitaphio Vvalæ cap.* 3.

38. *Libellum de passione sanctorum Rufini & Valerii composuit Abbas rogatu incolarum opidi ipsis dicati, quod Basilicas vocant, in pago Suessionensi.*

39. *Expositionem in psalmum* 44. *tribus libris conditam post abdicatum Monasterii regimen nuncupavit, tacito licet nomine, Immæ Suessionici Parthenonis post Theodradam Abbatissæ, & Suessionici Parthenonis Virginibus, quas laudat præcipue in libris secundo & tertio : & in libro primo eas monet, ut ipsis* sufficiat cohabitatio ad necessitatem naturæ, & census exiguus. *Tria vero de istius Cœnobii disciplina eo tempore servata notat in libro tertio, nimirum* oblationem *Virginum a parentibus fieri solitam, earumdem* æternam clausuram, *& vota Sanctimonialium tam Virginum quam viduarum :* quarum, *inquit,* unum est votum obedientiæ, una sit conversio morum, una stabilitas loci: *quibus verbis exprimitur Benedictinæ professionis ritus, quo profitentes promittunt obedientiam, conversionem morum, & stabilitatem in congregatione.*

40. *Ultimo loco venit explanatio in Threnos Hieremiæ,* Seni Odilmanno Severo *inscripta : quod postremum Radberti opus fuisse credit Antonius de Caulincurte in Chronico Corbejensi. Is forsan est Odilmannus Severus, qui unus est ex interlocutoribus libri primi de Vvalæ epitaphio, Severus appellatus. Non ergo Heddo Abbas Vvalæ successor, uti suspicabar in notatione ad ejusdem libri caput* 21. *Quod si ita sit, liber secundus de Vvalæ epitaphio, quem librum mortuo Severo scriptum esse constat ex initio libri, conditus est post explanationem in Threnos. Eam porro aggressus est Paschasius* multo, longoque confectus vitæ tædio, *& quidem post annum* 857. *ex superiori num.* 18. *In his porro lucubrationibus omnibus apparet, Auctorem Græce & Hebraice doctum fuisse.*

41. *Præter ea opuscula varias etiam scripsit epistolas ad Lupum Ferrariensem Abbatem, aliosque, quas excidisse dolemus. Trithemius Paschasio tribuit librum de vitis Patrum e Græco in Latinum versis, quas Paschasii Diaconi annis trecentis antiquioris esse constat. Sunt qui Vitam S. Richarii Abbatis Centulensis a Paschasio nostro expolitam atque auctam ferunt, sed perperam, ut probatum est in Sæculo secundo ad S. Richarii Vitam. Idem esto judicium de carmine, quod Nicolaus Mameranus post librum de corpore & sanguine Domini Coloniæ vulgavit anno* 1550. *tribuitque Paschasio, mera conjectura, propterea quod in eodem codice carmen istud cum Paschasii libro de Eucharistia compactus esset absque nomine Auctoris. In ms. cod. Aniciensi idem carmen sic inscribitur :* VERSUS DE DIE JUDICII BEDÆ : *quamquam nec Bedæ venam assequi mihi videtur. Sed tamen probabilior est titulus, quam libri editi,* de solitaria conversatione. *Errat porro Mameranus, qui ejus carminis auctori filiam fuisse colligit ex postremo dysticho : cum ibi sermo sit de filia spiritali. Denique vana est Anonymi conjectura, librum de Pontificibus Romanis, quem Liutprando in fronte tribuit, Paschasio Radberto in præfatione sub dubio adscribentis ; cum nec tempus, nec stili qualitas Radberto conveniant.*

IX. Varia ejus elogia, Canonizatio.

42. R*adberti varia leguntur elogia, tum apud Auctores sui temporis, tum apud sequiores. Patres Synodi Parisiensis in privilegio ei concesso laudant* venerabilem *fratrem Radbertum Abbatem, ejusque discipulos* ap-

appellant præclara & pretiosa membra æterni Regis : *quæ laus in præceptorem ac ducem redundat. Eumdem* bonis omnibus amplectendum *dixit Lupus in epistola præcitata; Engelmodus vero versibus heroicis (ut superius dictum est) adhuc viventem commendavit. Engelmodum Suessionensis Ecclesiæ Episcopum fuisse constat ex privilegio, quod Episcopi Gallicani Pistis Suessionas convocati, anno* 862. *Dionysianis Monachis concesserunt : cui privilegio, quod autographum vidi, & cum editis conferri curavi, subscripsit* ANGILMODUS Suessonicæ Ecclesiæ indignus Episcopus, *apud Dubletum pag.* 798. *sive is in locum Rotbadi, qui eo in conventu abjectus est, tum suffectus fuerit: seu sub ipso Rothado Chorepiscopi officium gesserit. Ratberti librum de corpore & sanguine Domini eximie laudat S. Odo Abbas Cluniacensis in Collationum libro* 2. *capitibus* 30. *& duobus sequentibus. Ob id etiam Durandus Abbas Troarnensis in libro de Eucharistia, eum vocat* divini Sacramenti scrutatorem diligentissimum, discussoremque catholicum : *& ante eum Herigerus Abbas Laubiensis in epistola seu libello de Eucharistia, qui sub titulo Anonymi Cellotiani hactenus vulgatus est. His accedit Antonius de Caulincurte superioris sæculi Monachus in Corbejensi Chronico ms. quod desinit in anno* 1529. *Idem argumentum fusius & accuratius persequitur noster Paulus de Bonofonte in sua historia Corbejensi inedita.* CIRCA AN. 865 26. Aprilis.

43. *Demum Fulcone Corbejæ trigesimo Abbate, ejus nominis primo,* tanta per Dei gratiam ad sancti RATBERTI Abbatis facta est multitudo signorum, tam evidentia super his qui infirmabantur, per ipsius merita claruerunt prodigia sanitatum, ut auctoritate Sedis apostolicæ corpus illius quarto Idus Julii de sepulcro levaretur, & spectantibus pariterque adorantibus populorum turbis innumeris ad majorem ecclesiam sancti Petri decenter translatum cum aliis anno salutis millesimo septuagesimo tertio. *Hactenus vetustus Abbatum Corbejensium catalogus, ex quo corrigas Martyrologium Gallicanum, in quo id factum dicitur* anno 1060. *& quidem a* WIDONE *Ambianorum Episcopo, qui in recentiori Abbatum catalogo ejus rei auctor fuisse dicitur. Sancti hujus reliquiæ hactenus in ecclesia Corbejensi adservantur; & in loco primarii sepulcri, nimirum in ecclesia sancti Johannis, ejus effigies rudi ac recentiori opere lapidi insculpta cernitur cum pedo insigni Abbatis. Ejus festum diem ritu duplici Corbejenses nostri colunt* 6. *Kal. Maji : quo etiam die in vetusto Martyrologio Corbejensi* sanctus *appellatur, itidemque in alio codice ante annos quingentos manu exarato, qui posteriores in Matthæum libros quatuor, & expositionem psalmi* 44. *continet : ubi initio prædictæ expositionis pingitur cum aureola in capite.*

X. Appendix, in qua libri duo de vita Walæ Paschasio vindicantur, & refertur ejus epistola ad Carolum Calvum in librum de corpore & sanguine Domini.

44. T*Anta est stili convenientia inter Epitaphium Arsenii seu Acta Vvalæ & Vitam Adalbardi ejus fratris, ut licet ms. codex quo usus sum in edendo Epitaphio, nullum præferat Auctoris nomen; hoc tamen Paschasio Radberto indubitanter asseruerim, tum propter quosdam catalogos & Auctores, qui hoc opus Radberto adscribunt, tum propter Paschasii nomen, qui unus ex interlocutoribus est, & quasi scenæ choragus esse videtur. Hunc vero Paschasium interlocutorem haud alium esse a Radberto patet ex initio libri secundi, ubi fit mentio de abdicatione regiminis pastoralis, & reditu ad intermissa studia, quod utrumque Radbertus in genuinis scriptis suis idemtidem commemorat. Verum quoniam vir doctus nuper in contrariam abiit sententiam, alia proferenda sunt argumenta, quæ Adalbardi & Vvalæ Acta conferentibus unum eumdemque Auctorem esse persuadeant. Primo* Epitaphium Arsenii, *quæ titulus est Vitæ Vvalæ præfixus, Radberti verbis respondet in Vita Adalbardi, ubi Ambrosium & Hieronymum laudat, qui* suis epitaphia caris facundissime condi-

CIRCA AN. 865 [illegible] Aprilis. diderunt. *Deinde modus tractandi res lugubri & funebri more utriſque Actis convenit, in quibus Vvalam, uti & Adalbardum, ob lacrymarum gratiam maxime laudat, ut patet conferenti num.* 25. *Vitæ Adalbardi & initium epitaphii Vvalæ: Tertio Adhalbardi educationem num.* 7. *deſcribens Radbertus, ait eum* inter palatii tirocinia omni mundi prudentia eruditum *fuiſſe. De Vvala,* Fuit a puero, *inquit,* inter tirocinia palatii liberalibus mancipatus ſtudiis, *in lib.* 1. *cap.* 6. *Quarto Adalbardum paſſim* Senem & Antonium *in utroque opere appellat. Quinto Adalbardum ob intrepidum juſtitiæ zelum Johanni comparat Radbertus in ejus Vita num.* 7. *itidemque Auctor epitaphii in lib.* 2. *cap.* 12. *Sexto in Adalbardo paupertatis ſtudium pluribus dilaudat num.* 13. 23. 59. *& maxime* 68. *ejus Vitæ. Iiſdem pæne verbis id præſtat epitaphium Walæ in lib.* 1. *cap.* 18. *&* 19. *Quippe in Vita Adalbardi num.* 68. *inducit Adalbardum ſuos, id eſt Corbejæ novæ Monachos, ad ſtudium paupertatis hortantem, &* commendantem eis per omnia, ut in nullo terrenorum cupidi eſſent, neque quidquam vellent accipere unde alii gravarentur, *inſuper etiam dicentem,* quod multi non ſolum rectores eccleſiarum, ſed etiam ipſi ibidem Deo degentes, qui ſæculo renunciaſſe videntur, ob id decepti eſſent, quod rebus nimiis abundarent. *Idem de Adalbardo & Vvala tradit interlocutor Paſchaſius in lib.* 1. *cap.* 18. Ad hoc quippe duo iſti eximii fundamenta in gentibus ad boream civitatis cum ponerent . . . . tria iſta omnino monebant, ne rebus multum diteſcere gauderent, neque divitias ſæculi appeterent, ita ut in eis cor apponerent; ſed omnino delicias & voluptates, acſi venena fugerent. Ad ultimum, ne ullis, acſi pro religione, honoribus & faſtu delectarentur ſuperbiæ, ne forte ex toto fateſcerent, & in vacuum deperirent: ſicut in Galliis multas deperiſſe a religione eccleſias bene olim fundatas cernimus. *Septimo Radbertus Adalbardo accommodat illud ex Horatio elogium.*

Fortis & in ſeipſo totus teres atque rotundus.

Idem Vvalæ tribuit Epitaphium Arſenii in lib. 1. *cap.* 9, *Octavo Zeuxis pictoris exemplum in medium adducit Adalbardi Vita num.* 20. *idemque Epitaphium Vvalæ ſtatim ab initio. Nono Vvalæ juſtitiam perdicant Adalbardi Acta num.* 32. *ubi* juſtitiæ cuſtos, & decus honeſtatis, oppreſſorum quoque juſtus oppreſſor *dicitur: in Epitaphio* juſtitia ferventior *in lib.* 1. *cap.* 12. *Decimo quæ de novæ Corbejæ conditione leguntur in primi operis num.* 66. 67. *&* 68. *omnino reſpondent iis quæ in ſecundi cap.* 14. *& ſequentibus referuntur. Denique, ut cetera mittam, iidem utrubique characteres, idemque genius, idem ſtilus, eademque non raro verba, & quidem ſingularia: quale eſt* interdum *pro* interim, *quod in Actis Adalbardi num.* 71. *occurrit hoc ſenſu, & in Epitaphio lib.* 1. *cap.* 11. *& alibi.*

45. *Reliquum eſt, ut Radberti epiſtolam ad Carolum Calvum, qua ei librum de corpore & ſanguine Domini jam ante abs ſe vulgatum dono tranſmittit, exhibeamus ex ipſo (ut videtur) autographo, ex quo epiſtolam eruit noſter Claudius Stephanotius. Hanc epiſtolam antecedunt verſus quidam ejuſdem Auctoris ad eumdem Carolum, eodem ordine hic adſcripti.*

Verſus quos ſcripſit ad KAROLUM Regem PASCHASIUS RADBERTUS Abbas, quando ad eum miſit librum ſuum de corpore & ſanguine Domini.

AUdenter nunc nunc gelidæ de rupe camœnæ
Ut veniant petimus: verum te, ſophia virgo,
Fulgentis niveum quæ ſervas lumen olympi,
Aurea lux mundum inradians cui vertice ſurgit,
Et Phœbæ radios facies gratiſſima mittit,
Componitque humeros ignitis purpura gemmis;
Deprecor ut precibus digneris cedere noſtri:

Re-

Regis & ad solium pro majestate verendum
Incessu properes gravido, vultuque modesto:
Ut coram steteris, nitido sic ore loquaris.
Rex virtute potens, sophiæ quem splendor adorant,
KAROLE, cui nomen serie descendit avita,
En offert famulus devoto pectore munus.
Abbas RADBERTUS placide quod diva potestas
Accipias, necnon oculis & pectore cernas
Quid habeat, seu quid calamo signante peroret.
Non terrenum alquid, sed cæli mystica promit.
Nam corpus Christi, roseam seu sanguinis undam
In lucem retegit, quæ sunt mysteria monstrans.
Legerit ut quisquis devota mente fidelis,
Visibili specie cælorum arcana pavescit.

Epistola quam scripsit ad CAROLUM Regem RADBERTUS Abbas, quando ad eum misit suum librum de corpore & sanguine Domini.

DOmino præcellentissimo Regi humilis & exiguus PASCHASIUS RADBERTUS vester, etsi indignus, Abbas ac Levita Christi, Monachorum omnium peripsema, salutem, Rex inclite, vobis. Hinc inde, ut condignum est, ad superventura diei Dominici festa missuri sunt auri argentique & vasorum diversi generis munera, necnon & variæ supellectilis vestium ornamenta, atque falerata equorum ceterorumque animalium quæque præcipua: inter quos nimirum etsi ultimus, fide devotus, quia monuistis, & mea (ut opto) vos delectant: decrevi non ignavi ponderis metalli vestræ majestati munus offerre: sed libellum, quamvis exiguum corpore, magnum tamen de sacramentis sacræ communionis, quem dudum PLACIDIO meo, WARINO Abbati, devoto & fideli vestro consecrans, ideo sic communius volui stilo temperare subulco, ut ea quæ de sacramento corporis & sanguinis Christi sunt necessaria rescire, quos necdum unda liberalium attigerat litterarum, vitæ pabulum & salutis haustum planius caperent ad medelam. Nunc autem dirigere non timui vobis, quatenus nobis operis præstantior per vos exuberaret fructus mercedis pro sudore, cum per vos ad plurimos pervenerit commendatus, & gratia nobis responderit oblati muneris: quia pecunia verbi (sicut plenius, domine mi Rex, nostis) quantos repleverit suis sumtibus auditores, tantis copiosius in se amplificatur meritorum opibus. Qua de causa velim non levi animo ista perlegat vestræ sollertiæ magnitudo, verborum ad alia pretiosorum amore ductus: sed sic super hanc intendat prudentia vestra mensulam paupertatis, acsi ad ferculum Salomonis, quod ambiunt ex fortissimis supernorum civium electorum sexaginta fortes. Ubi profecto si quis superciliosus, aut invidus, vel indignus accesserit usquam, eorum tutus loquor præsidio, de quibus est sermo, non ista absq; periculo contemni: quoniam uniuscujusque ensis hinc inde vibratur, tam ut talium retundat audaciam, quam ut Regis excubias custodiat contra hostes. Qui etsi minus est in eloquio, multo præstantius in materia, qua digne credentibus vita præstatur incorruptibilis & æterna. Idcirco ne me putes, Augustorum * carissime, fabulam vobis contexere de Maronis salsura. Immo cavendum, ne ullus in his offendat: quia nihil felicius, si digne ad ea gustu intelligibili quisque pertingat. Ubi, si recte sapio, quotienslibet quicumque recumbit inter ea de quibus agitur, inter Angelorum frequentiam & sanctorum omnium epulas versatur: quia convivium æterni Regis est ad quod ingreditur, ubi sponsus & sponsa dulcibus deliciarum fruuntur muneribus, & Rex totius creaturæ quotidie ingreditur ut videat discumbentes, si vestem, in qua renati sunt, habeant nuptialem. Quapropter non parvipendere debemus

Eadem fere in epistola ad Placidium.

* clarissime

CIRCA AN. 865 26. Aprilis. mus tantam gratiam: ſed cogitare qualiter poſſimus cum fiducia æternæ vitæ paſcua contingere. Hinc ergo, præſtantiſſime Rex, de hoc exiguæ lectionis eloquio placeat diligenter intendere, quanta ſit virtus in eiſdem myſticis ſacramentis, vitam æternam in præſentiarum accipere, & angelicis eſcis Chriſti in corpore cotidie ſaginari. Quoniam etſi a Deo plena ſunt omnia, noſque coram oculis divinæ majeſtatis ſemper verſamur, & perfidis ubique nullus tutus eſt locus; tamen plurimum coram ſanctis altaribus frequentiam Angelorum vultum Dei contemplantem divina obſequia obſervare oportet & vereri, taliaque mente & animo inſtantius perſcrutari. Et ut hoc diligentius veſtra perlegat ſagax intelligentia, licet humilia videantur, proſtratis imploro precibus, quatenus veſtro examine comprobatus codex, etſi jamdudum ad plurimos pervenit, deinceps ſecurius haberi poſſit: quia non de noſtro iſta edidimus, ſed Catholicorum Patrum doctrinam veritatis calamo conſcriptam noſtro ſtilo commendavimus. Quod ſi dignitas veſtra ea quæ devotus offero, dignanter acceperit; in ea quæ taliacumque grata fuerint, illud Maronis in fine cantabo:

hucuſque

Aurea mala decem miſi, cras altera mittam.

46. *Hactenus Paſchaſii epiſtola, ex qua* WARINO *Corbejæ novæ Abbati adſcititium nomen fuiſſe* PLACIDIO *intelligimus. In eodem porro Anicienſi exemplari occurrunt variæ lectiones ab editis diverſæ non parvi momenti, itemque additamenta tria, quæ habet Sirmondi editio, in Colonienſi prætermiſſa, nimirum exempla duo ex Actis S. Baſilii & S. Gregorii Magni relata cap.* 14. *apud Sirmondum, & additamentum capitis* 19. *ab his verbis*, reparandus credatur. *Quod idcirco noto, ne quis hos duos locos apud Sirmondum interpolatos credat: ſiquidem reperiuntur in codice Anicienſi, quem autographum eſſe exiſtimo. Cur vero in codicibus nonnullis deſiderentur, illud in cauſa eſt, quod Paſchaſius libro ſuo non primum vulgato, ſed ſecundis ab ſe curis recognito auctoque, qualis eſt codex Anicienſis Carolo Calvo oblatus, inſeruit. Ad hæc in eodem codice Anicienſi: ad calcem libri, ubi ſententiæ Patrum de Euchariſtia referuntur, adjicitur teſtimonium Hieronymi ex epiſtola ad Lucianum, quod in editis deeſt:*

Ceterum quod Paſchaſius librum de corpore & ſanguine Domini jam dudum ab ſe editum, denuo recognitum Carolo Calvo obtulit; hac in re Rabanum imitatus eſt, qui ſuum de cruce librum primum quidem Ludovico Auguſto, dein Gregorio Papæ IV. ac poſtmodum Monachis Dionyſiani ſimiliter obtulit. Hæc interim de Paſchaſio Radberto.

ORATIO PASCHASII RATBERTI

ante perceptionem Euchariſtiæ.

Ex mſ. cod. Corb. n. 462.

SIt nobis hoc ſacramentum tuum, Domine JESU-CHRISTE, ad vitam, ſit ad remiſſionem peccatorum: fiat nobis hæc Euchariſtia ad vitam, & viſcera miſericordiæ & gratiam ſalutis, ſanitatemque animarum noſtrarum. Amen.

LIBEL-

CIRCA AN. 865 15. Octob.

LIBELLUS
DE TRANSLATIONE ET MIRACULIS
SANCTI BASOLI CONFESSORIS,

Auctore ADSONE, Abbate Dervensi, sæculo 10.

Ex ms. codice Cœnobii S. Basoli.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

HISTORIAM *translationis seu elevationis S. Basoli ab* ADSONE *Abbate Dervensi sub annum 980. scriptam fuisse diximus in Sæculo secundo, ubi ejusdem Sancti Vita relata est. Hanc Adsonis lucubrationem hic exhibemus cum nonnullis miraculis, quorum aliqua commemorat Frodoardus, nulla (quod sciam) translationis mentione facta. An vero Frodoardus ex Adsone, an Adso ex Frodoardo quædam mutuatus sit, mihi incompertum. nam alter alteri æqualis fuit, tametsi Frodoardus annis fere viginti ante Adsonem decessit. Utrum Canonici vel Monachi in Cœnobio S. Basoli tum, cum translatio celebrata est, exstiterint, non satis liquet. Certe anno 882. jam locum insidebant Canonici Monachis suffecti, ut testantur litteræ excusatoriæ Clericorum Remensium ad Hildeboldum aliosque suffraganeos, quibus se se purgabant ex eo, quod mortuo Hincmaro de futuro successore ante Visitatoris adventum tractaverant. Demum Canonicis abjectis restituti sunt Monachi anno 952., ut ex Frodoardo ad Vitam S. Basoli observavimus; & sub secundo Abbate Adsone, Odolei primi post restitutionem Abbatis successore, Adso Dervensis Abbas hunc Libellum exaravit. In illis primordiis apud S. Basolum utcumque viguisse litteras, colligimus ex Gerberti epistola 7, in qua Plinium & Eugraphium ex S. Basoli aut Orbacensi Monasterio sibi perscribi ab Airardo Gerbertus postulat.*

CAPUT I. *Monasterii S. Basoli instauratio, ejusdemque Sancti translatio.*

POstquam autem beatissimus Pater BASOLUS hinc ad superna cælorum transierat regna, in illo duodecim Monachorum Cœnobio, quod ad radices montis statutum olim fuisse diximus, longo defluenti tempore partim propter incursus barbaricos, partim vero propter frequentes & perpetes in regno Principum discordias, omnis antiquorum Patrum deperit instituta traditio. Tunc etiam & alia Monasteria sunt suo honore privata, nudatæ rebus ecclesiæ, & plurimæ subversæ.

Post multos igitur dies redeunte ecclesiis pace, rursus in diverso montis latere, eo in loco ubi Sanctus Domini egregie conversatus fuerat, ob miraculorum assiduitatem, quæ Dominus dignabatur operari per eum, aliud est Monasterium a B. NIVARDO Remensi Archiepiscopo congruo satis & decenti opere fabricatum, habitaculis in circuitu juxta cultum religionis convenienter dispositis. Quando vero totum ejus loci ad laudem & gloriam divini nominis esset consummatum opus, sed & post multa annorum curricula venerabilis HINCMARUS Remorum Archiepiscopus sanctissimi Basoli corpus a loco, in quo erat venerabiliter humatum, decrevit transferendum. Hic igitur convocato omni clero suo atque maxima multitudine populi, prout tanto negotio dignum fuerat; effodiens sacri corporis thesaurum, de loco in quo prius jacuerat, composito quoque ecclesiasticæ dignitatis plurimo competenter apparatu, cum canticis & hymnis in ipsa ecclesia multo nobilius, quam ante fuerat repositum, collocavit. In eadem vero die, qua honorificentissimum translatum est ejus corpus, ipsa etiam dedicatur ecclesia in honore beati Martini Christi Domini Confessoris, ac sanctissimi Basoli nostri per sæcula patroni specialis. Hæc vero translatio simul & ecclesiæ sacræ dedicatio Idus Octobris facta est a præfato Hincmaro, magnæ auctoritatis Archiepiscopo; qua scilicet die ipsius Sancti sollemnitas recolitur celebrior, quia propter populorum (ut diximus) ex diversis & longinquis partibus confluentiam contigit ut haberetur famosior. Ex eo denique tempore multis

Corpus ejus a terra elevatur per Hincmarum Remensem Archiepiscopum.

&

CIRCA AN. 865 15. Octobr. & intercessionibus Sancti hujus, multa sunt signa ostensa virtutum, quæ non sunt comprehensa litteris ad memoriam posterorum. Nos autem quantum nostra ætate aut fieri vidimus, aut certe vera fidelium relatione jam olim facta cognovimus; sive ea quæ a prudentioribus historiis breviter notata ipsi perspeximus, ad utilitatem legentium palam exsecuti sumus.

II. *De illo qui irreverenter Sancti baculum accepit, cujus pes emarcuit.*

Longe post beati Christi Confessoris obitum, quidam natione nobilis, sed elatus tumore & bestiali feritate mentis, ad sacram accessit ecclesiam, velut causa orationis, qui post orationem solo excussus baculum Sancti accepit; ac mento suspensum, super pedem stultus & amens ponit, deinde subsannando dixit: En baculus iste indicat quam parvulæ staturæ Basolus hic fuerat. Nec mora hanc blasphemiam ultio divina complectitur. Nam pes ejus, cui Sancti baculus fuerat superpositus, emarcuit, e vestigio putrefactus, nec multo post cum gravibus tormentis de corpore est evulsus. Corpus itaque ad templum viri Dei disponitur evehendum: quod tamen ita est loco infixum, quasi quoddam simulacrum immane saxeum. Cumque ad locum sancti Remigii illatum, etiam exsequias decernerent inferendas, ut posset elevari gleba, non est a Deo & sancto Basolo concessa licentia. At vero necessitate cogente, in Cathalaunico territorio demum permittitur habere sepulturam.

Ultio divina in derisorem. Corpus ejus nec in templo S. Basoli aut sancti Remigii potuit humari.

III. *De monstruoso homine ex vico Curmolensi curato.*

NEC illud quoque silendum est, quod ad Sancti hujus obtentum divino nutu novimus fuisse concessum. Pluribus est compertum, vicum Curmolensem * non longe esse a Monasterio situm. Tempus instabat, quo sancti Confessoris sollemnitas annuis gaudiis celebranda esset. Illuc se plebs universa contulerat: promiscui multitudo sexus hanc e diverso frequentiam impleverat. Huic quoque tantæ claritatis spectaculo, ex vico superius illato inter populares turmas se etiam quidam immerserat, qui corporis in massam contracta congerie, gressum vivo ferens in corpore sepultum, videntibus quemdam horrorem incusserat miserabilem. Per totam tamen repens ab hujus diei spectaculo non abstinuit, ipse potius omni populo spectaculum factus, voti sui censum brevissimum cum aliis plena fide intulit. Cum jam hiems cælestibus nocturna esset celebranda celebritas, divina circa se irruente vestigia, quæ dorsualibus inhæserant partibus, extensis nervis loca sua violenter repetunt, supra pedes teste populo constitit, & ex incessu novo lætitiam festivitatis turbis mirantibus auxit.

* Courmelois.

Contractus sanatur.

IV. *De illuminatione puellæ.*

AXonam * fluvium nostrorum multi noverunt, in cujus partibus puella quædam fuerat, quam a cunabulis invisa cæcitas tenebat. Hæc fere quadraginta annis tali fuerat inclusa carcere pœnali: quam parentes tandem impositam vehiculo, instante die festo, longo exacto itinere inter ceteras vulgi frequentias, ad Monasterium ducentes, perveniunt, illatisque voti sui muneribus, hanc quoque Sancti meritis medendam offerunt. Neque hic defuit profusæ pietatis mysterium: nam longi mæroris angustias subito in gaudia commutavit: quæ cæca venerat, illuminata recessit, ac postea plures vivens per annos, miraculum suum ipsa circumtulit.

* Aisne.

V. *De*

V. *De muliere cæca atque illuminata.*

ALiud ſiquidem huic non ex toto diſſimile virtutis opus geſtum referimus ſuper Coſlam *a* itidem fluviolum. Quidam inter proximos habitans, nativum incolebat cæſpitem, qui videlicet a loco diſtare cernitur decem & octo ferme milliariis. Hic uxorem habuerat, quam paſſiva qualitas intra cæcitatem diu concluſerat, quam conjux ſollicitus per Sancti hujus meritum credidit liberandam. Jumentum igitur ſtravit, hac ſuperpoſita procedenti ſanctæ celebritatis feſtivo conventu, fit ipſe cum uxore cæca unus e circumſtantium turba. Jamque pæne itineris illo ſuo labore conſummato, bino adhuc reſtante miliario, ſenſit etiam in via virtutem ſancti Baſoli, qui non eſt paſſus ut devota fides antequam laborem exſolveret, laboris præmio fruſtrata remaneret. Nam mox orbata femina malæ poſſeſſionis tenebras deſerit, pinnaculum templi apertis oculis de longe reſpicit, gaudenſque marito dixit: Gratias Deo & ſancto Baſolo, redditi luminis gratiam recognoſco, atque eccleſiæ culmen fulgere video. Indeque ſe terræ protinus excutiens, nudatis pedibus reliquum itineris quod ſuperfuerat, celeriter peragit. Ad templum gratias actura pervenit, & lætanti populo gaudia majora cumulavit.

VI. *De quodam Adminiſtratore* SPERNO *nomine, qualiter correptus fuit.*

NON longe a noſtra ætate *b* quidam religioſus vir & vitæ probabilis, BENEDICTUS nomine, ipſius Monaſterii Abbas & Rector eſt conſtitutus, vir ſimplicitati ſtudens, & altaris familiam juſte & moderate gubernans: qui Benedictus decus eccleſiæ ſpatiis ampliavit, & variis donariis exornavit, & poſt non modica vitæ ſuæ ſpatia bono fine quievit. Huic germanus frater, nomine SPERNUS, Pater eſt ſubrogatus, qui fraternis degenerans moribus, dira cupiditate correptus, vinoque ad os uſque perflatus, cœpit ſibimet aliquando dicere: Hic meus germanus prædeceſſor ignavia detentus, ut puto ſegnitie, ex lucris hujus familiæ neſcivit ſua lucra docte cumulare. Præcepit ergo ipſe procuratori ſuo villarum incolas ſibi tamquam ad puteal exhiberi: quos per varia diſtringens ſupplicia, ſibi bona eorum poſſet violenter extorquere. Adeſt tremens & miſera ruſticanorum multitudo confuſa, injuſtas ſibi intentari pœnas conſiderat. Tunc ad notum cuncti recurrunt auxilium, protendunt manus ad templum, flebili gemitu ſanctum invocant Baſolum. Nec ille plebis ſuæ diu querelas ſuſtinuit. Spernus malorum intentator & minarum ſpirans, nocturno ſilentio, in ſtratu ſuo divina virtute confunditur, ſenſum perdidit, medius crepuit, cum fœtore nimio peſſime vitam amiſit. Familia tremore ſoluta, cuncti ſunt inſtantibus periculis liberati.

Benedictus Abbas Monaſterium decoravit ac dilatavit.

VII. *Quod per preces & merita beati Baſoli Vvandalorum exercitus redit.*

PRopter perſeverantes malorum noſtrorum nequitias, has Galliarum partes divina ultio gentili gladio diſpoſuit tradere feriendas. Francorum regnum eo tempore Regem habuerat CAROLUM *c* Regis Hludovici filium, ante cujus tempora hoc paganorum genus intra fines Franciæ inviſum incognitumque fuerat, ſed abſque dubio totius populi commune fit meritum nos ultionis incurriſſe diſcrimen horrendum: quia videlicet modo ubique regnat ceſſante caritate mater impietas, lex Dei confunditur, juſtitia ſubverti-

a Coſla fluviolus, *Cosle*, in pago Catalaunenſi paullo ſupra urbem influit in Matronam, habetque vicum cognominem, ubi ſepultus S. Gibrianus, ex Frodoardi lib. 4. cap. 9.

b *Tempore ſcilicet Domni Ebonis Archiepiſcopi*, addit Frodoardus, id eſt imperante Ludovico Pio.

c Carolum Simplicem intelligit, cujus tempore Hungari in Gallias effuſi ſunt, ſcilicet anno 919. ex Chronico Frodoardi.

CIRCA AN. 865 15. Octobr. Osee 4. 2.

titur, secundum prophetiæ dictum, adulterium, homicidium, perjurium inundaverunt, *sanguis sanguinem tetigit*, id est peccatum super peccatum sine aliqua interpositione cumulando crevit, omnia confusa sunt & corrupta. Inter sæculares, atque (quod est pejus) inter eos qui nomen habent religionis, jam sine differentia cupiditas discurrit, & avaritia, multisque rectas justitiæ semitas deserentibus multiplicata sunt mala in terra. Minoratur quotidie Christianorum numerus; alii in captivitatem abeunt, alii ferro intereunt, alii inter pœnas & cruciatus deficiunt, alii præfocantur aquis, alii manibus & pedibus detruncantur, alii flammis injecti comburuntur, alii captivi ducti exstinctis cadaveribus crudeliter sunt per vias projecti, alii ex captivitate redeunt pro dolor! miserandi. Eversæ sunt villæ, paucæ extra urbes remanserunt ecclesiæ; exstinctis colonis, vacuæ relictæ sunt terræ. Hujus igitur detestandæ gentis formidine, quando primum se rumor per has partes fama volante diffuderat, præsidiis quique munimenta capiunt. Tunc quoque collecta sancti Confessoris non modica multitudine, clerici omnes in unum conveniunt, cum sui patroni sacro pignore ad civitatem deliberant gressus intendere; relictisque non sine mæstitia propriis sedibus, illa sua domestica undique turba, tunsis in sequente pectoribus ad vicum cui Pusiolos * nomen est, fluvio Vidulæ * contiguum duobus jam millibus pervenerant. Tunc clamor mæsti populi in excelsis attollitur, confusæ lamentis voces longius incessanter audiuntur clamantium atque dicentium: O Sancte Dei, quid est quod tale tibi adhibes obsequium, talemque tibi colligis comitatum? quo te sequemur? cur locum tuum sic vacuum esse pateris? Illis ita se terræ prosternentibus atque clementiam Dei & sancti Basoli deprecantibus, ut si ab hac auditione aliquid sibi deberet noxium contingere, certum aliquod daret indicium, ne esset necesse amplius fatigari populum. Tanto pondere mox Sancti gleba figitur, ut non ultra quam in vicinam ecclesiam divertendi facultas concederetur, ubi imminentem noctem vigiliis transigunt. In crastinum cum sui protectoris auxilio, omnes ad propria redeunt. Prædicta vero paganorum gens, eo quidem tempore ecclesiam sancti Mauricii non transiit, quæ est sita in confino Campaniæ ac silvæ Arguennæ.

* Puisieux
* la Vesle

IX. *De illo qui metallum deauratum in summitate turris cœperat convellere.*

SEd quia paganorum gentem semel ingressi sumus, referre etiam debemus, quæ diversis temporibus facta fuisse cognovimus. Nam quia humanæ duritiæ non cessat culpa, non possunt quoque super nos divini judicii cessare flagella. Alio etenim tempore hæc iterum intra Gallias facta est barbarorum irruptio, qui more ferino, quidquid sibi obvium habuit, cepit, occidit, incendit, & vastavit, quorum adventu præcognito, dum quisque vitæ munimenta capit, atque interitum cuncti verentur, clerici accepto corpore sacro festini se in civitatem conferunt. Quare multitudo gentilium, vacua ab hominibus Cœnobii loca inveniens, divinum non verita defensorem, libere ingreditur, ac propter loci congruentiam cum universo comitatu tota paganorum statio ibidem collocatur. Huc etiam strages quamplurimum & spolia passim insectantes, ex diversis partibus prædatu revertuntur. Interea dum turriculam in summo ecclesiæ positam deaurata conspiciunt specie refulgere, eorum unus auri cupiditate ductus, cui videlicet vicinæ mortis erat interitus præfinitus, per tecta repit, culmen templi conscendit, ac fulgida metalla convellere cœpit. Sed cum in id operis esset irreverenter intentus, divinam expertus a loco non deesse custodiam, subito per tecta rotatus in præceps datur, atque confractis membris ad terram perveniens, debita mortis pœna corripitur.

X.

X. *De barbaro seu Vvandale, qui cornu altaris ut convelleret, temere apprehendit.*

ITerum alius quoque sacrum altare indigna pervicacia nisus conscendere dum cornu altaris temere apprehenderet, ita manus ejus subito inhæsit superposita marmori *a*, ut cum magis posset abrumpi, nullatenus posset avelli. Cerneres captivam bestiam absque catenarum vinculis uno stare in loco divina virtute confixam. Interea barbara mirari multitudo, ne se par ultio constringeret, horrescere ac numen invisibile bruta audacia præsentialiter persentire: sed hunc ita revinctum, alii ita remanere non passi, hinc inde circa manum appositis bipennibus, lapidem concidentes, tandem gentilem solvunt: particula tamen marmoris manu ejus perpetua tenacitate insolubiliter adhærente. Hoc itaque tale pondus usque ad terram suam deferens, virtutis sancti Basoli invitus prædicator referentibus ex captivitate quamplurimis visus est ad suos jam arente brachio pervenisse.

XI. *De illo qui cum uxore incidit in latrones.*

QUidam quoque antiquus *b* Remorum metropolis, & sanguine & sedulitate multis notissimus civium, semel in anno ad Sancti Dei Cœnobium consueverat celerem pertendere gressum, cupiens suarum ex facultatibus rerum ejusdem loci Fratribus ad augmentum justitiæ devotius ire ministratum: quo cum aliquando solito more venire decerneret, & sancti Confessoris famulis quædam largitate sua offerenda secum assumeret, latrones offendit in itinere. Cui mox equus diripitur, omnis delata pecunia ad spolium retorquetur, comitantis uxoris universa, ut illa sunt mulierum ornamenta, in prædam rediguntur. His acceptis gressum latrones corripiunt, hos infelicitatis damno mæror & anxietas confuderunt. At mulier dolore stimulata dispendii, querelosis Sanctum Dei cœpit inclamare vocibus, dicens, non se esse deinceps servorum ejus acturos obsequium, si sic eos abire sineret non ferendo præsidium. Post voces autem lamentis convulsas & gemitu, latronum equi obrigescunt, ut fixa simulacra dextra lævaque nec ad modicum flexibilia. Cum præda sua miseros horrere conspiceres, eosque divino quodam numine ad injuriam Sancti veluti saxa rigida uno in loco immobiles hærere non sine admiratione perpenderes. Cum itaque diutius ad se invicem rotarentur, tandem inter se conferunt, ob suam contra innocentes temeritatem factam divinitus se teneri, ac nisi resipiscant, penitus abeundi privari licentia: initoque consilio ad eos quos rebus injuste nudaverant, trepide redeunt, quibus cuncta restituunt, & ut suorum veniam deprecentur facinorum, pudore perfusi exposcunt. Ita sancti Basoli suffragante sibi patrocinio hostibus in via relaxatis, isti devotiores facti, ad destinatum properant Cœnobium, gratias Deo & sancto suo Confessori pro indultis sibi beneficiis referunt, læti quod detulerant offerunt, donariis locum honorant, ac deinceps annis singulis quod cœperant, animis promptioribus exsolvunt.

---

a Istius miraculi meminit Hugo Flaviniac. Abbas in Chron. ad ann. 937. his verbis: *In Ecclesia S. Basoli cum quidam Hungatorum ascendere super altare nitens arcum manu applicuisset, manus ejus adhæsit lapidi, nec omnino quivit evelli, donec ceteris saxum circa manum ipsam incidentibus, partem ipsam lapidis in omnium admiratione perferre cogeretur ethnicus.*

b Avunculum matris suæ, nomine Flavvardum, appellat Frodoardus, aitque duos eidem Flavvardo filios in S. Basoli Cœnobio Deo servientes fuisse.

CIRCA AN. 865 15. Octobr.

XII. *De rectore qui noluit prohibere canes a fonte.*

ILlud denique referendum existimo, quod cum idem locus sacros olim decenter satis habitæ cœpisset religionis amittere cultus, nostri sæculi jam moribus depravatis. Cœnobium cum rebus est cuidam laico Francigenæ in jus dominandi concessum. Nec mirum quoque, cum per ea tempora etiam sedes Pontificum subripuerit sibi temeritas inepta sæcularium potestatum; & ubi Abbates aut religiosi viri prius sedere consueverant, insipientium jam facta conventicula terreni fastus & vanæ multitudines loca possidebant, sicut Propheta sanctus, lapides sanctuarii dispersos ingemuit, & sacris elatos stationibus oraculis ostendit. (Thren. 4. 1.) Hic siquidem cui possidenda tanta res fuerat, genere quidem clarus, sed animis & vultu cernebatur nimium efferatus. Hac igitur sibi statione concessa vir sæcularis suam illuc cogit familiam, Cœnobii sedes occupat, res suas convehit, apparatum componit, atque hic potissimum mansitare decernit: illic tonstrinas muliercularum collocat, & greges canum plurimorum. Interea dum solutis habenis palantes canes laxius evagantur, ut sunt naturæ avidæ, ad fontem sancti Basoli, cujus superius mentionem fecimus, incaute perveniunt: ubi cum frequenter indignis haustibus sacri fontis aquas nil lambere prohibentur, omnis illa canica multitudo versa in rabiem, Confessoris sancti injuriam pœna furiali digniter expiavit. Sed nec conquievit ita tot motibus divinitus excitata. Nam & ipse indebitus dominator simili vindicta corripitur, qui inimici potestati traditus totus confunditur, amittit sensum, ferro religatur, ac circumseptus amentia nec hominem se cognoscit, qui immunda animalia a sacris templi sollicitus arcere contemsit. At vero familiaribus ejus sanctum Basolum pie conclamantibus, ac locum muneribus honorantibus, tandem curatus insania, cavit servare reverentiam, cujus in se meminerat exercitatam ultionem.

XIII. *De pincerna impudico.*

HUius vero ad obsequium potentis cura quidam domestica pincernæ gerebat officium, vir levis nimis & frænos respuens continentiæ, promtus ad actus illicitos. Nam sacro templo parte occidentali adhærens quoddam priori ævo structum parvum fuerat habitaculum, in quo adhuc clausuris exstantibus rebusque aliis deputatis, aræ jam collapsæ cernitur indicium. Hic denique ille dormitare solitus, cum epotato nimium urgeretur vino, noctis opportuna secutus, uni ex grege feminarum vi irreverenter jungitur, tamquam beatus Basolus aut suo abesset loco, aut quasi clementer ferens nollet punire facinus. Sed is qui semper fuerat amicus pudicitiæ, non est passus juxta se nefariam temeritatem inultam remanere. Nam inter sibi familiares tenebras dæmone corripitur, gravique supplicio infeliciter toto corpore laniatur, astrictisque fortius loris nexualibus tamquam efferatum animal ad arborem religatur ulmum. Diversorum utique monstrorum voces imitatus cum canum latratibus sua membra ipse exulcerans, post longos cruciatus ad invocationem rursus Confessoris Christi Basoli dæmonio solvitur, ne quid illic tam indecens præsumeret agere de cetero castigandus.

XIV.

CIRCA AN. 865 15. Octobr.

XIV. *De illo qui tertio monitus ecclesiam adiit, & sanitatem integerrimam recepit.*

SEd nec premendum silentio, quod non parvo excedenti tempore per aures effluxerat plurimorum, cujus facti est innumera testium multitudo. Maximum inter Principes Regni animositas accenso fomite divortium fuerat concitatum, quibus neutri parti cedentibus cuncta irarum pondera, castri quoque Cathalaunensis sensere dispendia. Nam gravi undique excitata multitudine, quodam Basone præduce, facto impetu assistunt mœnibus, ac flammis universa committunt absorbentibus, ubi laxatis habenis toto regnante incendio, nil superesse potuit coacto in cineres municipio, ignibus quodammodo Trojanis revirentibus. Huic tanto facinori quidam Belgicæ provinciæ interfuisse traditur, cum ceteros quidem, tum hunc quoque ultio divina impunem abire non siverat. Nam morbo concusso intolerabili, in modum utris pars lateris tabefacta distenditur, ac per diuturna tempora vivis excruciatus doloribus, diebus singulis infelicem animam pæne intra fauces volvens solum exitum præstolatur. Nudatur substantia, caret familia, deseritur a conjuge propria, abjicitur a cunctis velut jam cadaver exanime. Inter hæc itaque pœnarum incendia, per visum Cœnobium sancti Confessoris adire tertio monitus, nullo modo se salvari nisi virtute sancti Basoli, cum usque ad ea tempora nec nomen ipsius, nec locum audierat. Tandem feretro semivivus imponitur ad locum devehendus, ubi cum adhuc vitæ diffidens paullulum orationes animo desperatus effunderet, ac e sepulcro Sancti mixti liquoris aliquid prælibasset; rediviva cœperunt membra paullatim reviviscere, ita quod non post multum temporis saluti redditus, tantæ incolumitatis exstitit, quantam numquam fuerat expertus.

Plura sunt denique quæ de hujus beati Confessoris actibus visa vel audita referuntur: nos tamen hæc ad utilitatem legentium humilitatis persequi exempla volentium paucis edidisse sufficiat. Cumque gestorum excellentiora solummodo lector notata deprehenderit, sublato prolixitatis tædio gratius ista suscipiat, & noxia scrupulositate animus nusquam evacillet. Nam si cuncta quæ gesta sunt, cæsæ membranæ susciperent, non brevi historia elimata tenerentur. His ante omnia providi vera cautius dicere & fastidiosis effusius non obesse. Sicut autem qui cibo semper uno alitur, tædio gravatur, alternis vero vesci delectabilius mens trahitur: sic si verba prolixius cudendo pertrahimus, verborum fastidium de verbis congerimus. Hic ergo finem facimus, & tamquam post emensi dispendia gurgitis laboriosum navis nostræ non sine mercedis fructu quieta statione finem religamus: agentes Deo gratias humiliter, qui nos per sanctum Confessorem suum Basolum & miraculorum honorat insigniis, & incessantibus adjuvat patrociniis, favente Domino nostro JESU-CHRISTO, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat Deus per omnia sæculorum sæcula. Amen.

MONITUM.

S*Equebatur in ms. codice historiola de relatione corporis S. Basoli in ipsius Cœnobium* anno primo sacerdotii Rodulfi Archiepiscopi *facta de more*. Moris *quippe* est, ut hujus beati viri corpus per singulos annos ab Abbate Monasterii & Fratribus ad Indictum Remense deferatur, & facto sermone a Pontifice ad populum, rursum ad locum sibi destinatum deducatur: *quod hactenus in secunda feria Pentecostes obtinuit. Eo igitur anno, id est anno Christi* 1108. *quidam Lotharingus, nomine Dominicus, corpore procerus, cum S. Basoli clientes ob corporis brevitatem subsannaret, & Sanctis officium exhibere detrectaret; ilico a dæmonio correptus, dicitur: sed mox facti pænitens, cooperante Girulfo* probatæ vitæ *Monacho, meritis S. Basoli hac infestatione liberatus.*

AN.CHR.
865
19.Nov.

VITA SANCTI JACOBI
MONACHI ET EREMITÆ IN BITURIGIBUS,

Auctore Monacho Sulpiciano anonymo, qui sæculo 16. vixisse videtur.

Ex mſ. codice Monaſterii Sulpiciani.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vita hæc aut data.

1. VITAM *ſancti* JACOBI *Monachi Græci, dein Eremitæ in Gallia, hic exhibere non incongruum fuerit. Etſi enim conſtare videatur, eum Græcorum Monachorum habitum & vivendi genus in Gallia retinuiſſe, nec in Martyrologio noſtro ejus memoria inſerta ſit : quia tamen in Monaſterio Ordinis noſtri apud Biturigas aliquamdiu vixit, coliturque hactenus in Monaſterio noſtro Sulpiciano; ad nos pertinere judicavi, ut ejus memoria transmittatur ad poſteros. Vitam ejus primus ſcripſit* vetus Scriptor, qui oculato teſtimonio iſta & plura didiciſſe teſtatus eſt, *ut in ſequentis libelli num. 20. legitur. Hinc ſuſpicor auctorem fuiſſe* JOHANNEM *Jacobi diſcipulum, de quo infra num. 23. & 24. neque enim alius quis ejus geſtorum facile conſcius eſſe potuit. Primam hanc Vitam in compendium redegit recentior quidam Monachus Cœnobii ſancti Sulpicii in ſuburbio Bituricenſi, ubi ſancti Jacobi memoria præcipue honoratur. Expolitorem hunc ſæculo ſuperiori vixiſſe conjicio, tum quia de ſodalibus noſtris agens vocat eos* Benedictinos, *quæ appellatio ab uno aut altero ſæculo nata eſſe videtur : tum quia ſtilus ſatis elegans iſtud tempus ſapit : tum denique quia Auctor Patriarchii Bituricenſis, qui Monachus itidem Sulpicianus fuit, fragmentum ex veteri Vita refert, nulla mentione facta recentioris. Vivebat porro Auctor iſte anno 1540. cui Philippus Labbeus Benedicto Vernerio nomen fuiſſe conjiciebat. Auctoris hujus verba hæc ſunt in Patriarchii cap.* 47. Sub idem vero tempus apud Saciacum vicum, qui nunc dicitur Capella-Gillonis, ſanctus Jacobus Confeſſor, vir omni laudum cumulo, aggere, faſtigio, pro ſanctiſſimæ vitæ merito efferendus, eremiticam ducens converſationem, beatiſſimum Antiſtitem Radulfum brevi moriturum prophetica voce prædixit, ſicut actuum ipſius fidelis relator ut facunde, ita & veriſſime his verbis proteſtatur dicens: Interea vir Domini Jacobus inter tot præclara bonorum operum exercitia, illuſtratus gratia divina prædixit prophetico ſpiritu obitum præſtantiſſimi Pontificis Rodulfi. qui inſita ſibi prudentia, animi quoque nobilitate, ſua tempeſtate plebem ſibi creditam optime regens, merito Pater patriæ a cunctis Aquitanicæ gentis primoribus dici poterat. *Ex his verbis, quæ alio modo reddit expolitor num. 26, ſatis apparet, primum ſcriptorem hujus Vitæ non ita barbarum fuiſſe, ut expolitor in prologo ſuo perſuadere conatur. Antiquum hunc Auctorem, quantum in me fuit, perquiſivi. at neque per me, neque per amicos reperire mihi licuit.*

a quo ſcripta.

S. Jacobi memoria.

2. *In pervetuſto Uſuardi Martyrologio aliquot Sanctis Bituricenſibus aucto, quod Philippus Labbeus ex mſ. codice Bituricenſis Parthenonis ſancti Laurentii eruit in Bibliotheca nova tomo 2, ſancti Jacobi memoriam lego his verbis.* 13. Kal. Decembris, Bituricas territorio, loco Saciaco, ſancti Jacobi Confeſſoris. *In mſ. codice Sulpiciano, ut mihi ſignificavit Stephanus noſter VVichardus, inter alia Sanctorum officia propria habetur officium ſancti Jacobi cum Hymnis, Antiphonis, Reſponſoriis, Miſſa & Proſa propriis, præfixo hoc titulo.* Sequitur officium divi Jacobi Heremitæ celebrandum undevigeſima die Novembris; cujus corpus ſacratiſſimum apud Capellam Gillonis, non ignobile oppidum Bituricenſis diœceſis, veneratur. *In Breviariis etiam tum mſſ. tum editis exſtant de eo Lectiones octo.*

Loca ab eo in Biturigibus culta.

3. *Complura loca ſanctus Jacobus præſentia ſua illuſtravit, ut patet ex ſequenti libello : de Bituricenſibus tantum hic aliqua præmittenda. Biturigas profectus vir ſanctus, Epiſcopi permiſſu in vicinum Monaſterium Ordinis ſancti Benedicti ſeceſſiſſe dicitur. Sulpicianum interpretantur, ut audio, recentiores. Monaſterium hoc, Navenſe principio dictum, in ſuburbio ejus urbis condidit ſanctus Sulpicius Epiſcopus, cognomento Pius, cujus Vita exſtat in Sæculo noſtro ſecundo, a quo nomen ſancti Sulpicii loco acceſſit.* Monaſterium quod tam vehementer placuerat Jacobo, aliquot milliaribus diſtabat ab urbe Biturica. *quod dici non poteſt de Navenſi Cœnobio ſuburbano. Plura erant tum in Biturigibus Monaſteria, Longoretenſe, Millepecenſe, Gaudiacenſe, Stradenſe, Maſciacenſe, Doverenſe, poſtea Virzionem translatum. Maſciacenſe & Doverenſe ſpectabant verſus Saxiacum, ubi poſtea Jacobus ſolitariam vitam duxit. Nunc locus dicitur* Cella-Gillonis, *vulgo* la Chapelle Dangillon, *ad Saleram * minorem, qui in majorem influit : ſic dicta a Gillone domino Sulliacenſi, Capellæ & caſtri adjacentis conditore. Diſtat ab urbe Biturica octo leucis, in via quæ fert Luteciam Pariſiorum. In ejus loci eccleſia coluntur ſancti Jacobi reliquiæ, habeturque Prioratus Abbatiæ Sulpicianæ unitus. Ab eadem etiam pendet & alius Prioratus ſeu eccleſia ſancti*

* la petite Saudre.

cti Jacobi una leuca a civitate Virzionem versus: in qua visitur latibulum quoddam instar cellulæ obscuræ seu potius sepulcri, ubi sanctus Jacobus delituisse creditur ante, quam Saxiacum se reciperet. An forte eo in loco situm erat Monasterium, in quo aliquantisper hospitatus est? nam duo tantum loca in Biturigibus incoluisse memoratur. AN.CHR. 865 19. Nov.

4. *Ceterum considerato accessu Jacobi in Galliam, subit in mentem id quod de Gorziensi Monasterio legitur in historia translationis sancti Gorgonii edita in Sæculi tertii parte 2, ubi Auctor ait, convolasse in Gorziense Monasterium homines ex omnibus orbis partibus, speciatim* ex Græcia: *unde etiam sanctus* GHISLENUS *in Belgium accessit.* Græci Monachi in Gallia.

PROLOGUS AUCTORIS.

1. CUM sit observata in Monasteriis consuetudo, si rotante animo sint sollemnia cujuscumque Sancti vel Sanctæ celebranda, eorum Vita vel in nocturna synaxi, vel refectionis hora prælegatur, hoc jus nos cogit, Frater carissime, ut beati JACOBI Eremitæ, cujus merito Cœnobium hoc Sulpicianum annuo proventu ditescit, etiam recordatio ejus fiat sollemnior. Non igitur citra culpam est obmittere gestorum ejus narrationem. Sed Fratres nolunt hoc sibi adscribi vitio, quod Vita Sancti non legitur, dicentes prolixiorem esse lectionem, quam conveniat vigiliis nocturnis: ne illis succedat nimia fatigatio. Vita siquidem porrigitur ultra mille quater centum versus, quos vulgus lineas appellat: & intermixta sunt multa superflua, quæ monachali instituto minime congruunt. Nec hæc præfamur in suggellationem antiqui Auctoris, qui profecto suo tempori apprime inservivit. Sepultæ siquidem tunc erat litteræ sæculares, quæ juvant dicendi opificem. Nam illa tempestate, qui Latine balbutire sciebat, quasi Ciceronis assecla existimabatur. Danda est ergo venia antiquo Scriptori, qui gesta Sancti superfluo sermone prosecutus est. Disgreditur enim in varias topographias & etologia, quæ ad rem non multum pertinent: quorum tamen descriptione nos reddit admonitos, se non fuisse fandi pro suo tempore ignarum. Addunt præterea Fratres pro excusatione sua, vitam illegibilem esse, quia membrana vetustate deleta est, & multa verba desiderantur, marginesque aliquot dissutæ & scissæ sunt, amputatis capitalibus litteris, ut Sibylla opus esset ad divinandum quod corrosum est. Tua tamen caritate me cogente, o carissime Frater, accingar ad resarciendam Vitæ editionem, omittendo minus necessaria, amputando superflua, instaurando desiderata, & simplici historiæ instando. Res ardua est, & quæ proprias vires excedit & modum. Quis enim pollutus labiis audeat cælesti gloriæ insertum prædicare? Sanctos sancta decent eloquia, terrenos autem terrestria. Mihi igitur pelusiotæ & de limo producto & in limo versanti os erat oppilandum, ne inepte sermocinarer de Sancto: nec hortationem tuam probassem, nisi necesse foret quod rogas. Caritati igitur tuæ necessaria poscenti expono vela: tu oratione contende ut adspiret aura cælestis, quæ nos possit perducere ad portum optatæ consummationis.

Monasteriorum mos legendi Vitas Sanctorum.

cur Auctor veterem S. Jacobi Vitam breviarit.

INCIPIT VITA

sancti Jacobi Monachi & Eremitæ.

2. FUit igitur puer præclarus JACOBUS, cognomento EREMITA Saxiacus, ad Gallos ex Græcia profectus, a Deo ex generis humani massa exemtus, ut esset illi vas electionis ad salvandas gentes multas, O vas admirabile & mirabili gratia ex contumelia in honorem mutatum! Iste Sanctus natione Græcus parentes habuit secundum sæculum generosos, locupletesque, & (quod felicius est) pietate Christiana celeberrimos. Patre namque FELICE nomine, & matre HERMENA progenitus, ad nos pervenit gratia & virtute plenus: qui cum more patrio pueritiam liberalibus disciplinis imbuisset, quantum opus erat, nobilibus

Jacobus Græcus, claris parentibus

AN. CHR. 865 19. Nov. militiæ addictus,

parentibus nato & properanti ad militiæ ſæcularis ſtratagemata, tantum in tirocinio profecit, ut nemo ei ſeſe præferre auderet. Nam ſcholis & Muſis relictis, juvenis factus ſe militaribus præludiis exercuit, & quidquid glorioſum eſt in tirone ſeſe exercenti ad militiam, ſtatim tamquam provectus miles habere prædicatur. Ad hoc etiam naturalis diſpoſitio eum juvabat. Erat enim ei immenſitas virium, dexteritas agillima, membrorum expeditio, corporis venuſta & robuſta compoſitio, vigil animus, manus ſtrenua, pectus toroſum, cervix erecta, humeri lati, oculi acres, celeritas pedum, & reliqua perfecto militi optabilia.

Leoni Imp. acceptus auræ ſæculari ſtudet, ſex fratres ad aulam vocat.

3. Qua de re accerſitur ad aulam LEONIS *a* Imperatoris, cui etſi gratus erat propter generis originem, fama tamen viri ad militiam inſtructi reddidit gratiorem. Aulicis namque adſcriptus, Imperatori fuit acceptiſſimus. Qui cum in dies ſentiret ſe prævalere commendatione & favore erga Principem, cœpit ejus animus expalpari gloriæ ſæcularis titillatu: quo delinitus, mirabilia in futurum ſibi pollicebatur, adeo ut conciperet ſe potentia ſæculari poſſe reddere progeniem ſuam ſolito glorioſiorem. Ideo cum haberet ſex fratres, primogenito nomine HERPELINO jam ſacris rebus initiato, reliquos quinque qui militari gloriæ inhiabant, ad comitatum regium accerſivit. Sed eorum mens cum averſa eſſet ab omni modeſtia, qua Jacobus licet jam gloriæ temporalis foret mancipium, non uſquequaque deſtituebatur. Illi enim ingratioribus vivendi formis apud multos male audiebant: Jacobi vero mores cunctis placere procedebant, quamvis in eum ambitio ſæculi graſſaretur, ut eum poſſideret ſervum ſempiternum. Cui tamen reluctabatur nativa honeſtas, qua ab initio præditus fuerat, & perſeverabat in ea, licet vitiis juvenilibus aliquantiſper obſcurata.

ab Herpelino fratre trahitur ad meliora.

Interea rumor per totam Græciam evulgatur, Jacobum eſſe Imperatori cariſſimum. Audit talia venerabilis ejus frater Herpelinus primogenitus: & ſentiens hujuſmodi famam prodire ex vanitate ſæculi, profunde ingemuit: & animas fratrum ſuorum verſari cum periculo in aula conſiderans, ſe diu noctuque macerat coram Deo, ut converſionem eorum impetret a vanis ſpebus ad ſolidas. Præcipua tamen cura de Jacobo eum artabat, quem artius amabat, eo quod uterina effuſione eſſet illi propinquior, quia major natu poſt ſe erat. Et quia ingenitam a cunabulis docilitatem in ipſo eſſe conſpexerat, magis quam in ceteris fratribus, quos jam mundus ſuis moribus immiſcuerat, & quos deſperabat ad ſaniora converti; in unius Jacobi ſperabilem ſalutem a Domino impetrandam totus incumbit, non parcens jejuniis & orationibus. Quibus præmiſſis deſiderio fraternæ viſitationis illum invitavit ad mutuos conſpectus. Qua invitatione plurimum delectatus eſt Iacobus: nec diſtulit accedere ad fratrem, hoc adſcribens gloriæ ſuæ, quod dignus fuerit accerſiri a fratre, quem fama Sanctum eſſe ubique divulgaverat, Ab ineunte ſiquidem ætate a patre Felice nobili & religioſo viro fuerat oblatus Eccleſiæ, ut Monachus eſſet & Clericus, qui nuper etiam digne pro meritis ab Epiſcopo SERGIO *b* fuerat Sacerdos ordinatus. Venit igitur ad fratrem Herpelinum venerabilem Presbyterum Jacobus miles, totus ſæculum ſapiens, & pompas ejus ambiens; lætus tamen propter fraternum conſpectum diu deſideratum. Occurrit Herpelinus in amplexus, genialis exhibetur hoſpitalitas, fiunt omnia quæ honeſtus amor inter fratres poſtulat. Tandem peractis omnibus quæ lætitiam novi adventus conciliaverant, ſederunt pariter, & collocuti ſunt mutuo. Ingredien-

a Nempe Leonis V. cognomento Armeni, qui ab anno 813. ad 20. imperavit: nam Leo IV. cujus principatus ab anno 775. in annos quinque, remotior eſt ab ætate Jacobi: & Leo VI. eo mortuo imperare cœpit anno 886. Hinc colligas, Jacobum Protoſpatharium, de quo Theophanes ad annum 780. & Hiſtoria miſcella lib. 23. alium eſſe ab iſto, qui eo tempore necdum fortaſſe natus erat.

b Non Conſtantinopolitano: nam toto ſæculo nono nullus eo nomine hanc eccleſiam rexit. Auctor iſte putavit fuiſse Sergium, qui poſtea Papa hoc nomine ſecundus factus eſt. Mirum vero ſit, ab Epiſcopo Latino (nam Sergius Romanus erat) ordinatum fuiſse hominem Græcum in Græcorum urbe primaria. Neque id factum ob intruſionem Johannis Patriarchæ, qui poſtea Jacobum Presbyterum ordinaſse dicitur numer. 11.

diente autem Herpelino evangelicam disputationem, exponenteque doctrinam præcursoris sancti Iohannis Baptistæ præscriptam militibus, qui ne damnarentur, oporteret eos nulli inferre calumniam, neminem concutere, & contentos esse stipendiis suis; tanta efficacia ille sermo prosiliit, ut Spiritus sancti gratia diffusa in labiis Herpelini insunderetur in præcordia Iacobi: in quo metamorphosim mirabilem operata est, dum hominem mundanum transformavit in virum spiritualem. Sicut enim ursa catulos crebris linctibus in speciem maternam producit; ita refiguratus est Iacobus bonis sermonibus Herpelini. Dissipato enim milite sæculari miles Christianus affabre compactus est. Hæc mutatio dexteræ Excelsi, qua glaciatum cor, emisso verbo Dei liquefactum est. Flante enim spiritu ubertim lacrymarum scatebræ ab oculis amborum emanaverunt, distincto tamen affectu. Nam Herpelinus flebat præ gaudio, & Iacobus corde contrito & humiliato, quod Deus non despexit. Corruens nempe Iacobus ad pedes Herpelini, ait: O mi frater, benedicta sit lingua tua, quæ dulci vulnere cor meum sauciavit, ut nihil aliud optem præterquam monitis tuis parere. Ecce pater noster & mater nostra nos genuerunt carnales: tu autem hodie mihi factus es pater spiritalis. Heu! cur hactenus in ara satanæ animam meam mactavi deinceps cremandam gehennæ ignibus, si meo more vivere perseverassem! Et hoc ignorabam! Post hæc. Obsecro te, mi frater, para me victimam dignam superponi altaribus crucis, ut in æternum proficiat in laudem Creatoris sui. Nunc ergo quid me vis facere? jube quod vis, & nunc me asseclam polliceor. AN. CHR. 865 19. Nov.

„ 5. Cui Herpelinus totus gaudio perfusus ait: Vides, mi frater, gratiam tibi cælitus & subito collatam, quæ nescit tarda molimina: facit enim repente quod libitum est ei. Telonearium vertit in Apostolum, peccatricem confessam in professam, Principem publicanorum in reddentem quadruplum dolo deceptis, in usura pressis, & donantem dimidium bonorum suorum pauperibus. Syrophenissam catellam liberat a dæmonio, vertens eam in Israeliticam oviculam. Sic te dudum ferocientem & meditantem inania mutat in virum mundum relinquentem, & a Deo collectum, ad cælestia desideria erectum. Sed non sufficit ut exiens de regione dissimilitudinis, & intrans in reformationem mentis, nisi recidivis casibus oppilaveris aditum, ne triviale illud tibi conveniat: Canis reversus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Hoc fac ergo quod dicit Dominus de Iohanne: *Quid existis in desertum videre hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt*: sed qui cingitur zona pellicea, & pilis camelorum vestitus est, melle silvestri & locustis victitans, ille est plusquam Propheta. Exuere ergo, frater, indumentis sericis, & suscipe schema Monachorum, ut omnes sciant te post hac alteri velle fortitudinem tuam custodire. Matth. 11.

„ 6. Hæc loquente Herpelino, Iacobus ait. Frater mi, quid currenti calcar addis? præsto sum tuo consilio parere. Et statim Iacobus animo mutatus mutatur & habitu. Sed ne tentaret illum qui tentat, ne etiam fastidio pugnæ spiritualis aporiatus repeteret dimissa; monachatui additur Diaconatus officium, ut Levita nequiret voto *a* adstrictus resilire ad sæcularem militiam. Protinus igitur ab Herpelino Iacobus Episcopo nomine SERGIO præsentatur, qui pridem Herpelinum Presbyterum consecraverat: quem intuitus cum fratre, gavisus est plurimum, offerens benigne & hilariter quod petebatur a fratribus hospitali gratia exsultanter exceptis: quibus redire ad propria volentibus gratulabunda benedictio exhibita est. fit Monachus & Levita.

7. Interea quotidie fratres proficiunt in via Domini, in qua annum vel paullo plus transigunt, cogitantes & proponentes instar Abrahæ Patriarchæ Invitatur a fratre in Galliam.

K iiiij inire

a Non quo monastica professio eum non ligaret: sed quod duplex vinculum fortius adstringat quam unicum.

AN.CHR. 865 19. Nov. „ inire peregrinationem, ut tandem in hæc verba Herpelinus prorumperet „ loquens ad Jacobum. Quid hic, frater, residemus inter notos & cognatos? „ inter quos nec Maria, nec Ioseph invenire potuerunt duodennem IESUM. „ Nemo Propheta est in patria. Qui Patriarcharum, Prophetarum, & A„ postolorum sequi vestigia decreverunt, qui circuierunt in melotis & in pel„ libus caprinis, egredientes, angustiati, tamquam peregrini & advenæ, per „ diversa discurrentes; quare stertimus hic, & non contendimus censeri eo„ rum imitatores? Distrahamus ergo, frater Iacobe, quod nobis superest de „ possessione paterna ad viaticum, & adeamus regiones longinquas. Fama „ volat non fallax in Galliis plures esse Sanctos, quorum exemplo & doctri„ na proficere possimus. Peregrinantes igitur sanctiorem vitam nostram fa„ ciamus: & dum pervenerimus ad illos, cum ipsis, si senecta & senium nobis „ ingruerit, metam vagandi figemus, exspectantes dissolvi & esse cum Christo.

Navim conscendit cum fratre. 8. Consilium hoc Jacobo placuit, & mox distractis omnibus ad commeatum necessariis litus Constantinopolitanum adeunt, & classem quinque navium ex conducto præparant, & constipant quibuscumque ad viam longinquam peragendam necessariis, non desperatione egestatis trepidi, quasi de crastino infideliter cogitantes; sed ut ubique locorum quibuslibet egenis stipem impartirent, erga se parsimoniam, & erga inopes liberalitatem exercere meditantes. Conscensis igitur altrinsecus navibus cum suis comitibus & sarcinis Romam prius expetunt, benedictionem a summo Pontifice suscepturi: & illinc, si aura fausta afflaret, Hierosolymis sepulcrum Domini se visuros decreverunt; deinde marina excursione ad Gallias navigaturi, ubi mansione potirentur optata. Ast postquam æquoreis fluctibus commissa est navigatio, per triduum & binoctium fuit prospera. Sed tertia nocte, Deus bone! quid voluisti ut confunderes exspectationem servorum tuorum? nonne illis inspiraveras peregrinationem suscipiendam? Quam terribilia opera tua, Domine! nimis profundæ sunt cogitationes tuæ! vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Certe quantum distat cælum a terra, ita cogitationes tuæ a cogitationibus hominum, quas etsi aliquando non reprobes, mutas tamen in melius. Cogitaverant Herpelinus & Iacobus simul peregrinari, & numquam divelli ab invicem, & viaticum congregatum dispergere pauperibus, victum & vestitum parvum sibi reservaturi. Et hæc bona fuerat cogitatio. At dispensatio tua longe melior. Igitur conturbasti mare & profundum ejus, dixisti, & adstitit spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus maris adscendentes usque ad cælos, & descendentes usque ad abyssos: ad quorum horrificam tempestatem contabuit & turbata anima navigantium, & nautarum industria devorata est. Tres nothus abreptas naves per cærula ponti dispergit cum Herpelino, reliquas duas de classe cum Iacobo repulit in Africam, ubi statione satis infida excipiuntur. Unde triduo transacto, ubi cælum cœpit arridere, & freta conquieverunt, iteratur navigatio non commodior priore. In litus nempe allabuntur quod Lybies ab Aegyptiis disterminat, quod Sarracenorum tyrannide infestabatur, & illic manere novemdialem moram tempestas coegit, donec sale tabentes artus & corpora tantillum refecissent. Ideo ocius illinc adscendunt, & Dei voluntati navigium committitur, quod recta Sardiniam insulam appulit: ubi inventa natione Christiana Iacobus Christianissimus cum suæ pietatis æmulis Christiana hospitalitate exceptus est, ductusque ad Principem, nomine PRIMUM, coram quo euchari lingua obtinuit trium mensium hibernationem cum omni humilitatis & caritatis gratia.

tempestate jactatur in Africam.

in Sardiniam appellit.

in portum Constantinopoleos reducitur.

9. Accedente autem verno tempore & zephyris flantibus, optata valetudine & gratiis actis susceptoribus suis, hospes Iacobus cum suis nautis naves conscendit, quas remigio divinæ providentiæ precibus sinceris commendavit: & paulo post unde a principio solverat, portum Constantinopolitanum se reversum miratur. Omnibus autem naves exeuntibus, statutum est residere in patria, nec deinceps pericula maris tentare, quæ vix vita comite eva-

evaserant. Ast Jacobus patrios lares præ peregrinandi pietate pertæsus, cogitabat reditum ad maris aquas: prius tamen tota diligentia a Constantinopolim confluentibus undecumque terrarum populis propter urbis celebritatem & comitatum Imperatoris percunctatur, si fratris sui Herpelini, & secum navigantium obiter novissent accessum; & si qua parte terrarum resedissent, quorum luxerat dubiam fortunam. Quod cum penitus se ignorare respondissent, flebili mente divulsionem fraternæ præsentiæ, & verbis funebribus prosecutus est; & Domini misericordiæ commendans eventum ait: Justus es, Domine, & rectum judicium tuum! Forsitan sic egisti, ne spes nostra submergeretur terrenis opibus, quas præparaveramus ad viaticum. Potuisset siquidem vermis aut tinea demoliri thesaurum nostrum. Forte etiam prævidebas solatia carnis fraternæ non usquequaque esse tuo spiritu excocta: nondum delectationis sanguineæ scoria ad purum a nobis exsulaverat: cujus nobiscum manente tenacia, minus te dilexissemus. Tu enim sanctus Sanctos diligis, & tibi adhærentes unum spiritum tecum efficis. Fiat voluntas tua. Nosse quippe vellem in quos maris sinus & in quas regiones ignotas sæva turbinum ira jactatus sit frater meus, ut illuc pergerem, quatenus illius spiritali solatio fruerer, quem dederas mihi pro fratre patrem. Sed quoniam id communione humana mihi sit impossibile, oro te, Dnmine JESU, ne patiaris me inescari natalis soli dulcedine, & illecebris familiarium rursus irretiri. Aperi mihi viam in qua ambulem, quia ad te, Domine, levavi animam meam; & venerabili fratri meo Herpelino concede, ut ubicumque terrarum resederit, toto te corde perquirat, & quæ digne postulat adsequatur. Quod si absorptus est naufragio, illius & comitum ejus animas in regni tui perennitate fac esse felices.

AN. CHR. 865 19. Nov. fratris avulsionem fert patienter.

10. Post luctum pro fratre Herpelino susceptum venerabilis Jacobus nautas sibi notos requirit, & mercede conducit, ut priori excusatione sopita recipiant secum navigationem versus ostia Tyberis: quod celeriter prosequitur, ne ei fieret in genitali territorio mora prolixior. Conventione igitur firmata conscendit navim cum reliquo commeatu qui superfuerat: & ecce iterum immittit Deus navibus austros, & æstuosum mare furit, & evomit navem in Joppem. Descenditur ad litus, & miratur Jacobus se illuc appulsum: & tribuens divinæ pietati quod ad Judæam pervenerat, ad quam prius optaverat accedere, fecit de necessitate virtutem. Loca sancta diu desiderata visitat: in primis augustissimum illud templum omni terra sanctius, cujus ambitu mausoleum Domini continetur, ad quod gentes universæ quotidiano concursu venerabiliter prorumpunt quibus dum se Jacobus comitem immiscet, prius Patriarcham Hierosolymitanum adit, ab eo benedictionem expetiturus, & locorum sanctorum visitandorum ordinem edocendus: a quo læta fronte excipitur, & de quibus optat instrui, affatim edocetur. Ante omnia igitur sacrosanctum Sepulcrum cum peregrinis de cunctis terrarum climatibus prodeuntibus invisit, veneratus est, & lacrymis adspersit. Locus quippe est ille tam sanctus, ut ante omnes gloriosis Christi resurgentis pedibus calcatus sit, quem proxima veneratione simili argumento mons Oliveti sequitur, utpote qui retineat stigmata vestigiorum Domini nostri JESU-CHRISTI ad cælos conscendentis. Tanta devotione prædicta loca visitavit Jacobus, ut propemodum institutæ peregrinationis oblivisceretur prosecutionem, optans, si Deo placeret, inter suspiria & singultus & lacrymosas orationes emittere spiritum. At nondum venerat meta laborum, redeundum erat ad agones. Igitur ad se reversus Jacobus, & visitatione sanctorum locorum peracta, iterum Patriarchæ Hierosolymitanorum se offert; & interrogatione facta utrum esset peregrinis secura habitatio in Hierusalem, audivit Saracenos immensis tributis & exactionibus tyranicis Christianos incolas loci illius & inquilinos subjugari valide, barbaricos fastus infideliumque Agarenorum imperia quasi importabilia esse.

Navi conscensa jactatur in Joppen.

Loca sancta lustrat.

Patriarcham invisit.

11. Quibus consideratis, videns Jacobus se imparem talibus incommodis, ut-

Byzantium redit.

AN.CHR. 865 19. Nov. utpote qui sibi & quietus vivere semper optaverat, benedictione suscepta a sancto Patriarcha & hominibus Christianis illic commorantibus, salute optata repetere Constantinopolim decrevit : & eo quod sibi deficerent vitæ stipendia, reversionem accelerabat, quæ a notis & amicis facile recuperanda sperabat : quibus receptis, mox peregrinationi dudum incæpta incumberet. Allabitur ergo e Judæa Byzantium, (ipsa est Constantinopolis) & ingressus urbem, venerabili Patriarchæ Constantinopolitano JOHANNI a sese præsentavit : siquidem optime erat illi notus Jacobus : qui recensuit varios casus & discrimina rerum, quæ terris jactatus & alto pertulerat. Sed nec hactenus pervenisse ad suæ peregrinationis scopum flebiliter conquestus, pacem animi non posse adipisci confitebatur, donec se voto peregrinationis confecto liberaret. Commeatum tamen ad Gallias profecturus prius emendicare cupiebat a piis viris, aut conferri a suis notis, & hoc celerrime, ne illi fieret mora navigium repetendi. Reverendus autem Episcopus intuitus hominem sibi bene notum, & olim gloria & divitiis abunde præditum, sed propter Deum ad egestatem prolapsum, jussit esse bono animo, utpote qui penuriam ejus libenter suppleret. Nec tardavit exsequi promissa: dedit viaticum, & septem vasa, quæ magides vocant, partim aqua fontana necessaria navigantibus, partim mero optimo plena Jacobo contulit, deprecans ei faustam navigationem, & sua benedictione episcopali præmuniens.

A Patriarcha accipit necessaria.

Nautas quærit ad iter Romanum.

12. Tanto munere donatus Jacobus gratiarum actiones immensas egit, & tota submissione Episcopo exhibita cum suis sarcinis festinat ad portum : quærit nautas suos, quibus rogatis ut secum repeterent navigationem, qua posset Romam pervenire, non obtinuit quod petebat, eo quod naves pristinæ essent inhabiles ad maris furentis sustinenda pericula, quia vetustate & putrefactione puppis, & prora, & sentina putrescebant, seque dicebant in posterum pelagi fortunas ferre non posse. Hac excusatione repulsus Jacobus, alterum nauclerum qui Romam tenderet, compulsus est investigare : & uno invento peracta conventione cum illo stipulatum naulum se soluturum spopondit, mox ut ostia Tyberina appulissent. Solvitur ergo a portu Constantinopolitano, mare sulcatur satis prospere ad Corsicam insulam usque, quæ mediastina est inter Constantinopolim & Romam, ubi navis depositura erat onus, si nauclerus promissis stetisset. Væ mendacibus nautis plus nummum in bursa amantibus quam veritatem in conscientia!

In Corsicam deponitur.

Virgil. Æneid.

Quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames?

Plus marsupium suffarcinare, quam Deum amare cura fuit perfidissimo nauclero, dum Jacobum contra jus fasque violenter expoliat rebus suis, & in Corsico littore derelinquit sarcinis & pecuniis privatum. O piratis iniquiorem navis magistrum, quando fit de sponsore latro! Nam causanti Jacobo nondum esse perfectam velificationem usque ad portum Romanum, fit violentia & spoliatio omnium quæ suo usui erant, & relinquitur in litore Corsicano solus, recedente carina. Putas quid animi haberet, quid ageret, quove abiret ignarus locorum, anxius & mæstus Jacobus? Ignorabat enim insulæ diverticula : spatiatur tamen vagus huc illucque, & dum loca ignota perambulat, comprehenditur ab insulariis tamquam explorator, & captus ad quæstionem trahitur, verberatur, torquetur, ut quid ageret in pectore, exploratum esset.

A nautis spoliatus male tractatur.

Vinctus ad Episcopum ducitur.

13. Sed cum nihil a peregrino homine extorquere valerent præter innocentiæ confessionem, magis ac magis inardescunt in eum increduli : & raptum nodoque strictissime per latera vinctum brachiis sursum levatis ad arborem biduo suspendunt, exspectantes per cruciatum suspicionis suæ confessionem. Sed dum injuriis & pœnis non cedit, quo minus a veritate recederet, compuncti tortores formidare cœperunt, ne insontem pro sonte dam-

a Johannes Methodio ejecto intrusus est in sedem ejus civitatis.

damnassent, & mutuo loquentes, Satius est, aiunt, hunc hominem dependere, & ducere ad sanctum Episcopum nostrum PANTALEONEM virum spiritualem, qui judicat omnia, & a nemine judicatur, & scite probat spiritus si ex Deo sint, an a Satana; qui interrogato hoc homine facile subodorabit per Spiritum sanctum, an vera loquatur, & nos a suspicione liberabit. Bonus visus est sermo: & statim tortum hominem quasi semiviventem Episcopo præsentant, relatis omnibus ad integrum quæ egerant. Conspicatus Episcopus misericorditer virum ad se adductum, & quia ignotæ erat linguæ vulgaribus turbis, Græce sciscitatur de genere, de patria, de ministerio, de professione; consequenter respondet Jacobus: & vir simplex & sine dolo inventus est, & professione sanctus. Et versus Pantaleon ad suos ait: Inconsulte egistis, qui innocentem virum & sanctum supplicio affecistis immeritum: & nisi vos excusaret insulæ cauta custodia, adscribendi eratis factioni tyrannorum, qui martyres Christi torturis horribilibus interfecerunt. Esto quod insula hæc sollicitum postulet undequaque præsidium, ne incursione piratica devastetur, & latrunculis latenter introeuntibus præda sit & direptio, vobisque incumbat studiose Corycæos deprehendere; non tamen illico captis sunt adhibenda supplicia, qualia huic viro sancto intulistis. Quare potius non reservastis in carcere, donec maturo consilio procederetis ad vindictam prædonis, vel ad dimissionem peregrinantis? Stulte igitur egistis & crudeliter: quare pænitemini. Et postulata venia atrocitatis vestræ, homo innocens orabit pro vobis, & ignorantias vestras remittet Dominus. Tunc dicto obedientes insulani, postea revertuntur ad sua negotia, proponentes in posterum cautionem magis salutarem circa deprehensos.

AN. CHR. 865 19. Nov.

Ejus jussu liberatur.

14. Venerabilis autem Episcopus omni sollicitudine jussit Jacobum curari, nullis parcens impensis, ut medicatus integræ valetudini redderetur. Quam adeptus, toto anno mansit in insula, intrans & exiens familiariter ad Episcopum, cui plurimum venerabilis habebatur propter sanctitatem in eo inventam; libenter detentus fuisset, si peregrinationi initæ terminos statuere placuisset. Volenti igitur consummare professionem, dedit litteras commendatorias ad quemdam Episcopum nomine LIBONEM, qui erat unus ex duodecim Cardinalibus, quorum intererat sollicitudinem papalem sublevare. Proposuerat siquidem Jacobus Romam videre & Apostolorum memorias, & Martyrum cryptas cultu Christiano venerari, & benedictione summi Pontificis firmari, ut confidentius Gallias adiret. Procedit ad portum vere Jacobus factus, scilicet supplantator tentationum, quæ in eum irruerent per multas tribulationes ad damma rerum, & corporis cruciatum. O beatum virum, qui tamquam aurum in fornace & holocausti victima probatus & examinatus, transivit per ignem & aquam, jam dignus qui induceretur in refrigerium; nisi voluisset Christus suum militem persecutione acriori reddere gloriosiorem. Pervenit igitur ad Romanos æquoreo lapsu, se offert LIBONI Episcopo cum epistola Pantaleonis, excipitur religioso affectu, & post hospitum aliquot dierum summo Pontifici SERGIO *a* præsentatur, a quo recognitus (nam olim Levitarum ordini eum adconscripserat, dum in Græcia Episcopus *b* resideret, & fratrem ejus Herpelinum quondam consecraverat Sacerdotem) benigne susceptus est, mirantibus omnibus quod peregrinum hominem tam comiter complecteretur: ignorabant enim Jacobi primordia. Sed rerum serie intellecta, totum negotium non admirationem, sed laudis divinæ recepit encomium. O quam libenter Jacobum Sergius secum detinuisset, nisi peregrinandi amor urgeret quo scopum præfixerat!

Ab eo humanissime acceptus,

commendatur Romanis.

A Pontifice benigne accipitur.

Roma cum reliquiis digreditur in Gallias.

15. Digressurus itaque Jacobus, optatam benedictionem suscepit cum reli-

a Id ergo contigit circiter annum 845. nam Sergius secundus sedit ab anno 844. ad 47.
b Hinc colligitur, Sergium ante pontificatum Constantinopoli resedisse, ubi Jacobum Levitam ordinavit, supra num. 4.

AN.CHR. 865 19. Nov. liquis Martyrum Canci', Cancelliani, & Cancellinæ, quas sedule conjunxit alteris ab Hierosolyma asportatis: adjunctoque itineris stipendio, navem petiit Tusculanum mare sulcantem, donec Pisas opidum Italiæ appelleret: ubi triduo moratus Lucas aliud opidum pervenit, ubi quinquandialem moram fecit. Dehinc Sulmonem pervenit, lassus & defectus in tantum, ut cogitaret cursui suo habenas stringere. Sed Galliarum fines intervallo modico distabant: ideo Liguriam descendit, ubi Genua urbs nobilis Galliæ cisalpinæ initium facit. Propterea æstimabat pervenisse quo cupierat, nec longius producendam peregrinationem suspicabatur, maxime delectatur urbis Præsule admirabili viro nomine MASSITO *a*, quem religiose adiit, recensens suæ peregrinationis rationem. Unde a Massito tanto benevolentiæ ardore susceptus est, ut beneficiis & precario ipso nisus sit Jacobum retinere, eo quod deprehendisset virum suis votis per omnia faventem, qui posset suas partes & sollicitudines exemplo & doctrina juvare. Effecit itaque Episcopus Massitus vehementi postulatione, ut Jacobus secum resideret: & quatuordecim annis mansit in Liguria, cujus metropolis urbs Genua erat. Sed quo modo vixit, non communiter, sed singulariter, similis factus pellicano solitudinis, & sicut nycticorax in domicilio, vigilans sicut passer solitarius in tecto, quis enarrabit? Cellam vix exiens silentio linguam frenabat: inedia, jejuniis, oratione, & opere spirituali tam constanter tempus transigebat, ut nulli dubium fuerit, sanctum virum ad Genuenses adventasse.

Genuæ manet annos 14.

Infirmos sanat.

16. Unde factum est ut importunis concursibus miserabilium personarum quærentium medelam suis languoribus vir Dei pateretur suæ quietis interpellationem, quam plurimum incurrere formidabat, & repulisset omnino, nisi Christi gratiam sibi collatam in vanum pertimuisset accepisse. Quam ob rem cogebatur invitus pro infirmantibus orare ut sanarentur, quia effectui sequebatur orationem. Quod evidenter apparuit in nobili femina, nomine Petronilla, originem trahente a cognatione venerabilis Episcopi NAZAREI *b*, qui Massitum præcesserat. Nam cum esset oculis capta, & summopere optaret oculorum aciem sibi reddi pristinam, tanto fidei ardore efferbuit, ut pertinaciter Jacobi cellæ inhæreret, donec sua prece Christum inflecteret ad restituendum sibi lumen amissum. Cujus fidem intuitus Jacobus ait illi: Vade, filia, in proximo sabbato curaberis. Quæ revertens credidit illa: & ad condictum diem reversa, in ipso itinere visum recepit antequam ostium cellæ viri Dei pulsasset. Quæ non ingrata accepti beneficii iter perfecit, donec veniret ad Jacobum: ad cujus pedes proruens gratias egit immensas Deo & servo ejus, cujus supplicationibus oculorum receperat amicum lumen. Quæ volebat multa offerre munera suo precatori: sed illum videns pauperiem præferre remunerationibus, non potuit esse munifica, ut cupiebat.

Imbres nimios compescit.

17. Ast nationis Liguriæ pariter adunati homines statuerunt virum Dei adire, ut prece tam potenter experta auxilium de sancto impetraret illis, ne quot annis grandineos imbres paterentur, quibus agri, & vineæ, & quæcumque loca usibus humanis subsidialia viderint alterari, & fallere cultorum exspectationem. Supplices ergo & rogaturi accedunt ad Jacobum, ut oratione sua averteret indignationem Dei ab ipsis, cessaret grando conquassare fructus terræ illorum. Et ecce gentis processio, quam conspicatus Jacobus de Domini misericordia confisus pollicetur eis orationem. Credidit populus, revertitur unusquisque ad sua: & quamdiu mansit in illis terris, oratione ejus omnes senserunt iram Dei versam in clementiam, nec visa est grando nociva, quamdiu vir sanctus fuit illius terræ incola.

Genua tendit Arverros.

18. Timens autem vir sanctus ne frequentia turbarum illius requiem ex-

a Massitus desideratur in Indicibus vulgatis Episcoporum Genuensium apud Ughellum in Italiæ sacræ tomo 4.

b Nazaræus item deest apud Ughellum, qui duos tantum sæculi noni Antistites Genuenses exhibet, Sigibertum anno 864. & Sabbatinum anno 875.

excluderet, & cenodoxiæ mellitam perniciem ſanctæ ſuæ converſationi; intruderet; meditatur fugam a Genuenſi ſolo, quam properantius urgebat barbarus mos illius gentis. Gaudebant enim homines illi beneficia a Deo ſuſcipere per ſervos Dei, & detrectabant vitas ſuas converſione morum reddere emendatiores: gaudentes perfrui bonis, ſed a vitiis inſolitis nolentes recedere. Tantam ingratitudinem peroſus Jacobus clam fugit, & Galliæ remotiores ſinus expetiit: & pertranſiens Lugdunum ad Arvernos pervenit: propter famigeratiſſimum FREDEGISUM *a* Epiſcopum Claromontenſem, cui hærere optabat ut diſceret ſanctiora. quia Præſul erat ſermone & opere potens, & ſanctus ubique prædicabatur. Acceſſit igitur ad eum Jacobus: & narrato vitæ ſuæ diſcurſu, factus eſt cum Epiſcopo cor unum & anima una: a quo Presbyter ordinatus eſt. Sed præ amore ſolitudinis ſeorſum petiit habitaculum eremiticis meditationibus congruum, quod obtinuit: ubi jugiter Deo vacans, & ſacroſanctum altaris holocauſtum offerens, in totius regionis venit admirationem, quia Deus ſervum ſuum miris modis glorificabat in tantum, ut a nobilibus & divitibus loci rogaretur prædia & pecunias accipere ad conſtruendum Monaſterium, in quo præficeretur Abbas, & adjuvaret plurimos ſui inſtituti æmulatores, fieretque Monachorum Pater plurimorum.

AN.CHR. 865 19. Nov.

Presbyter iſtic ordinatus.

18. Videns beatus vir Jacobus Arvernos ſic erga ſe affectos, cum quibus jam quindennem *b* moram traxerat, timuit ne importune rogantes ſuam frangerent peregrinandi conſtantiam: ſentie at enim ſe adhuc forticulum ad excurrendum longius. Metuebat denique, quod ſemper metuerat, ne meritorum diſpendia pateretur a linguarum blandimentis. Ideo verbis bonis excuſationem leniens, ſe oportere ad Bituriges proficiſci denuntiabat, ut viſitaret memorias Sanctorum, de quibus vulgabantur mirabilia, & maxime de Sanctis quos Bituriges venerabantur. Propterea neceſſe ſibi regionem Bituricam adeundam profitebatur: qua peragrata ſiſteret gradum, & forte Advernos reverteretur, ſi Deo placeret. Talibus verbis lactati Arverni virum dimittunt, alioquin vim adhibituri receſſuro, & invitum penes ſe retenturi. Et ſic Jacobus venerabilis peregrinus Bituriges acceſſit. Cujus adventus ilico univerſis innotuit, quia fama ſanctitatis ejus olim circumquaque percrebuerat: Fit Epiſcopus Bituricenſis certior de adventu: qui hoſpitem Jacobum hilariſſime ſuſcepit, & ultro citroque per aliquot dies inita colloquii communio effecit de duobus amicis unum.

Biturgia diſcedit.

19. Cum vero Jacobi intentio properaret ad dioceſeos Bituricæ ſancta loca veneranda, ab Epiſcopo dimiſſionem & commendationem requiſivit, ut ſi quo in loco ejus dictionis comperiret gratam habitationem, illic remorari concederetur. Talis petitio nullam patitur repulſam: annuit Epiſcopus. Et quamvis libentius optaſſet virum ſecum morari, non fuit tamen vis refragandi, tam ſanctæ poſtulationi. Viſitat igitur Jacobus Monaſteria diverſa, & eccleſias varias intra urbis mœnia & in ſuburbiis ejus: poſtea haud procul progreditur circumquaque adorans, ſicubi vitæ regularis Cœnobitas inveniret: & tandem auſpice Deo Monaſterium beati Patris noſtri BENEDICTI regularibus diſciplinis ad amuſſim inſtitutum comperit. Rogat hoſpes illic admitti, conſiderat mores, & obſervat converſationem habitantium. Intuetur cuncta conformiter agi ſecundum normam Monachorum Benedictinorum: complacet illic reſidere niſi diſpliceat habitatoribus. Sed bone Deus! quomodo diſpliceret Sanctus tuus Sanctis tuis? cum ſcriptum ſit: *Volatilia ad ſibi ſimilia conveniunt, & veritas ad eos qui operantur illam, revertetur.* Eccl. 27. 10. Monaſterium quod tam vehementer placuerat Jacobo, aliquot milliaribus *c* diſtabat ab urbe Biturica, in quo tota humanitate & caritatis effuſo officio ſuſceptus eſt. Amplexantur omnes Monachi ſanctum virum, quem gaudent ad

Epiſcopi permiſſu ſecedit in Monaſterium.

a Fredegiſus iſte alius ſine dubio fuit a Fredegiſo ſeu Frodogiſo Abbate Martiniano, Alcuini diſcipulo ac ſucceſſore, qui mortuus eſt Abbas anno 834. uti apparet ex libro 1. de miraculis ſancti Bertini capp. 6. & 7.

b Legendum *quinquennem*: quamquam nec ſic conſtare poteſt annorum numerus, quem in ſuam peregrinationem Jacobus exegiſſe dicitur.

c Non ergo erat Monaſterium Navenſe ſeu Sulpicianum, quod in pomœrio urbis ſitum eſt. Lege Obſervationem 3. ſupra.

AN. CHR. 865. 19. Nov. ad se accessisse, ut imperfectionem ipsorum suo exemplo perficeret: quod absque dubio heroicum erat.

qua veste, quove cibo & potu usus.

20. Nam beatus vir indutus ad cutem cilicio tota corporis porrectione setaceis acuminibus stimulabatur, desuper tunica talari & pulla tegebatur, capite caputiato, ut moris est Græcis Eremitis & Monachis, unde processerat: Potus erat illi aqua pura & rara; victus panis durus & acetosus pisciculis interdum admixtis. Si propter hospitem a consuetudine declinare, tam parce hoc agebat, ut vix aliquid relaxasse videretur. Carnis *a* sementivam; scilicet ova & caseum, nisi infirmitatis causa & accedente virorum bonorum hortatu, vix libabat. Stratum ejus terra solida erat, nisi quandoque ægrotatio paleas substerni suasisset. Et si aliquando hospitium sæcularium esset coactus adire, genialia lectorum stramenta in specie putabatur excipere, tempori & amicis serviens. Sed illis ab adspectu submotis, nudæ humo, artus fessos locabat, & omnia carni molesta ingerebat, ut spiritus sempet liberrimo jure viveret raptus ad astra. Si quis hæc discredat, remittimus ah veterem vitæ Scriptorem, qui oculato testimonio ista & plura didicisse testatus est, & dixisse non est confusus:

Secedit in eremum.

21. Sanctus autem vir fratrum caritate hilaratus, prudenter considerans, aut se debere communiter *b* vivere cum Fratribus, si cum illis versaretur; aut secedendum esse, ut austeritatem vitæ persequeretur, variis cogitationibus in diversa propositum suum rapientibus, tandem elegit secedere in eremum, ne singularitate vitæ turbaret infirmos. Circuivit igitur per gyrum regionem: & invento secessu suo proposito arridenti in ditione illius magnifici viri ROBERTI *c* revertitur ad Monasterium Benedictinorum: revelat locum sibi placitum. Sed rationem adipiscendi ignorans, de modo obtinendi iniit consilium cum senipetis *d* Fratribus: quibus visum est posse fieri quod optabat, si dominum Saxiaci vici, qui amplissima circumquaque territoria possidebat, adire, & posceret ab eo facultatem construendi gurgustioli, ubicumque desortorum sibi grata apparuisset habitatio: ut semotus a turbis & conspectu hominum Eremita solitarius viveret. Ubi sic consultum est, mature adiit Principem Robertum, cui exponit votum suum: & illico gratulabundus Princeps, tota libertate plura concessit, quam petebatur: valde gavisus quod sancto viro fuisset dignus in suis terris dedisse habitaculum. Robertus siquidem Saxiaci vici, & circumjacentis regionis dominus, vir potens & nobilis, ex Regum *e* Francorum genere ortus erat, & quod optabilius est, Christiana pietate insignis: cui affectu & origine respondebat uxor ejus nomine AGANA ex patre VIVICHFRIDO *f*, Comite quondam Bituricensi, regali prosapia exorto, & matrona Oda nomine filia: & hi omnes a sanguine regio Francorum traxerunt originem. Jacobus autem desiderio potitus, & gratiarum actione acta, tam benigno domino locum observatum & anachoresi congruum efferenti. Siquidem in ripa minoris Saleræ * locus situs erat, indicia ostendensolim illic fuisse habitationem hominum propter ruinas murorum hic illicque eminentes: hunc, inquam, locum elegit in habitationem sibi verus Eremita, seque illic posse latere propter silvarum umbracula æstimavit.

* la Saudre

22. Totis igitur viribus inculta sarculo & ligone excoluit, & redegit in pla-

---

a Carnium esu ab stinebant Monachi Græci, etiam in morbis, ut Cartusiani. Hinc Græci schismatici tempore Michaelis Cerularii Latinis improperabant, quod sanctus Benedictus infirmis carnium usum concederet, apud Humbertum ex libello contra Græcorum calumnias. Hoc improperium forsan occasionem præbuit S. Brunoni, qni tum vivebat, ut suos ad jugem a carnibus abstinentiam adduceret.

b Hinc colligitur Jacobum non recessisse a priori vitæ monasticæ instituto, quod in Græcia susceperat.

c Hic est Rotbertus Comes palatii sub Pippino Aquitaniæ Rege, Saxiaci dominus, de qno plura in historia de translatione sancti Genulfi.

d Vox desumta ex Regulæ nostræ cap. 27. antiquis *Sempectas*, rectius *Symbactas*, qua voce sanctus Benedictus significat *seniores sapientes Fratres* Ingulfus Crulandensis Abbas de TurKetulo agens, *Sempectas*, inquit, *Monasterii, qui verbo vita ipsum ad Dei servitium genuerant, semper in summa veneratione babebat*. Lege Menardum in Concordiam Regularum.

e Nempe Rotbertus patrem habuit Theodebertum Matricensem Comitem, filium Nebelongi, qui Childebrando Duce Caroli Tuditis germano, Pippini Regis patruo natus est.

f Lego Wicfrido, de quo agendum infra ad historiam translationis sancti Genulfi.

planiciem, quam in areolas dividens gramine superjecto exportat herbas & legumina & radices, oleraque ad opportunum victum productura. Et ait: Hic habeo fluviolum Saleram pro potu, & herbensia pro pastu: hic habitabo. Et tunc accinctus falcastro averruncat radicitus stirpes inolitas, amputat virgulta, & quæ scaturierant dumeta & spinas occat animose, & in arca præparata tuguriolum construit cratibus arbuteis & tortilibus genistis, ramaliumque materiarum constipatione. Tanto prætorio gaudebat Jacobus Eremita se fuisse dignum. AN.CHR 865 19. Nov. locum repurgat & excolit.

23. Ne autem illi esset frequens procedendi necessitas ad Monasterium, propter sacrificii mirandi hostiam offerendam, emendicatis eleemosynis a gente vicina ædificavit ædiculam paullo angustiorem suo tuguriolo: ubi secundum animi sui affectum comite quodam JOANNE famulante, crebrius dominicum corpus in Missa immolabat. Cui sacrificanti si aliqui ex populo adstitissent, illos breviter bonis sermonibus eruditos remittebat ad sua, ut confestim lucum & nemus solus subiret, præcepto Domini auscultans qui ait: *Dum orat, intra in cubiculum tuum, & claude ostium super te*. Sic in opaco silvarum receptaculo subductus ad crepusculum usque orabat Patrem in abscondito: & nocte cogente repetebat cellam suppeditaturus necessaria naturæ. Oratorium construit, Matth. 6.6

24. Sed quis recenseat in illa eremo modum vivendi ejus? Cogitet qui poterit, quia nullius sermo exponere valebit theorias, singultus, suspiria, orationes, gemitus, & planctus, quos incessanter intus & foris fundebat, lacrymis ferventibus, vigiliis continuis attenuatus. Ossa nempe ejus ut cremium aruerant, & qui nudipedalia exercebat, dum miricatas calcat semitas, sanguinolenta vestigia relinquebat, furis etiam nudatis veprium punctiones & ruborum uncinos patiens eundo viam sanguine purpurabat. Tanta demum contra se austeritate usus est, ut carnis sensus mentis vigore funditus voraretur. Et hanc sibi carnificinam indixerat, quatenus qui non poterat esse martyr cessante persecutione, ipse sibi martyrium inferret: ut quando Christum offerret Patri in altaris sacramento, posset veraciter illud Davidicum effari: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo*. Sic se beatus ille vir in ergastulum tantæ pænitentiæ per aliquot annos injecit, videlicet usque ad vitæ exitum. Et sua erat ista quotidiana consuetudo exactrix meritorum rigidissima, ut orto sole & sacro peracto quemdam locum opacis frondibus occultatum expeteret ad orationem continuo die perseverantem, nisi impediret fortuit interpellatio quærentis illum a cella absentem: nec facilis erat inventio hominis Dei orantis in secreto nemorum, nisi vestigia guttis sanguineis lita prodidissent abstrusum. Qui etiam quandoque corpusculi debilitate fractus, in itinere collisus, in terram cogebatur residere, ut nec ope baculi, quem manu semper gerebat, esset vis resurgendi. Qua de re JOANNI viro simplici discipulo suo, quem solum habebat ministrum, sæpe sæpius auxilium facessebat requirendi & reportandi ad cellam famulatum: qui cum esset quandoque impar viribus ad sustentandum senem, opus erat pastorum accersita opera explere suæ servitutis obsequium. quo modo ibi vixerit. Psal. 115. 13.

25. Quamobrem cunctos per circuitum incolas, quibus venerabilissimus habebatur ob meritum vitæ, & patrocinium spiritale, quod illis sua oratione impendebat apud Deum, sanas languores eorum, & a casibus eripiens, metus concussit, ne tanta vitæ austeritate deficeret in via, & amitterent suum apud Deum tam efficacem patronum: & iste metus dominum ROBERTUM & uxorem ejus AGANAM vehementius sollicitabat. Quapropter tota instantia studuerunt obviare periculo: autumantes & formidantes, quod si se superstitibus beatus Pater ab humanis decederet, iram Dei incurrere: & vice versa si suo subsidio vir Dei productius viveret, æstimant esse sibi ad vitam æternam profuturum. Et hoc erat mirabile in viro Dei, qui sicut vesperi cicada cadit deficitque, & mane ex folliculo veteri nova prodit ad Curatus a vicinis,

AN. CHR. 865. 19. Nov.

cibos a Rotberto missos dat pauperibus.

cantum; ita Pater sanctus sero viribus destitutus, diluculo ad hesterna reparatus procedebat. Ideo Princeps cum uxore intendebat sanctum Eremitam quotidianis curare alimentis, quæ per Discophorum servum mittebantur. Sed vix Sanctus cum gratiarum actione missa dona tantum prælibabat, & reliquias in remedium animarum eorum qui ei benefici erant, pauperibus erogabat, victu famulantis sibi reservato, & solo lacte pani addito, robur corpusculi refocillabat: & si aliquid auctarii aliquando addebatur, fabarum erat pulmentum. Si quis tantæ abstinentiæ fidem adhibere noluerit pse dominus Robertus & Agana jugalis ejus exemplo hoc evidenti probaverunt. Nam dum quadam die relatione certa didicissent virum Dei ad solitam sollitudinem ivisse, ut Deum solito more precaretur, servo suo imperaverunt, ut lancem eduliis ægro reficiendo congruentibus refertam ad virum Dei portaretur, nec reverteretur illo incomperto, cui haberet preces suorum dominorum offerre, quibus quam maxime optabant virum Dei adquiescere. Servus mandata strenue exsequitur: venit ad cellam viri Dei, quo non invento, dubius fit, qua parte iter faciat ut occurrat quæsito, rotat caput, oculos circumagit, si intueatur vestigia absentis. Tandem sanguinis guttas avium iter signare conspicit: subsequitur rubricatam viam, & usque ad lassitudinem progressus intrat umbraculum nemorosum, & offendit quem quærebat, protensis in cælum brachiis, orantem, gementem, singultientem, plangentem, crebro genua flectentem, nec lacrymas, nec preces finientem. Dum servus diu exspectasset, tædio moræ affectus excreat, & perstrepit pedibus, ut avocet orantem ab intentione, & dominorum suorum jussa impleat. Contremuit vir Dei, & pone speculatus famulum, interrogat quid quæreret. Cui legationem injunctam exponit, & factum est ut ambo regrederentur ad cellam: ubi missa munera vir sanctus cum gratiarum actione prægustat, reliquiis more solito distributis. Revertitur servus ad dominos suos, refert oculitus visa, unde erga virum Dei major reverentia dominis Roberto & Aganæ invaluit, & sollicitior cura nutriendi Sanctum adjicitur, quem compertissimum probaverant esse Christi famulum fidelem.

Nortmannorum adventum prædicat.

26. Tandem venit hora remunerandi servi Dei: sed prius spiritu prophetiæ a Christo honoratur: siquidem vir sanctus prænuntiavit *a* quibusdam in proximo emersuram esse ab Aquilone gentem Danorum, quas vulgus Nortmannos vocat, Galliarum non minimam partem igne & gladio vastaturam, ac sacra profanis æqua lance confusuram, quæ etiam funditus Monasteria & templa dirueret, cujus furibundam crudelitatem Monasterium illud Benedictinum, unde nuper egressus fuerat, experiretur, direptis ac vastatis cunctis ad illud pertinentibus. Addiditque propediem venerandum Archiepiscopum Bituricensem RADOLFUM *b* fatis concessurum: cujus providentia sic Bituriges gubernabantur, ut a cunctis pater patriæ esset vocatus. Prædixit quoque futuræ famis inopiam tantam, ut sequeretur desolatio plebis. Et inter hæc omnia sibi adesse diem defunctionis suæ palam fecit accolis terræ & vicinis: quem dum exspectaret, addidit penso solito continuam meditationem, ut paratus esset intrare cum sponso se invitante ad nuptias. Adest dies celebris, qua de carnis vinculis solvendus erat: & accedens ad sacellum quod construxerat, designavit locum sepulcri, quantumque terræ essent fossores ablaturi prædixit. Qui cum assererent foveam incapacem sui cadaveris, nisi profundius & spatiosius pararetur; respondit sufficere talem designationem ad sarcophagi receptaculum. Et commonitis omnibus, & maxime Sacerdotibus qui aderant, ut memores essent præceptorum ejus, quæ jussu Domini JESU illis prædicaverat. Incredulis autem fossoribus & plus edicto terram cavantibus inanis labor opprobrio fuit. Nam ultra edictam mensuram a viro Dei nequiverunt procedere. Paratis itaque necessariis ad funus explendum, de-

sepulturam suam parat.

Obit 19. Novembris,

a Et tamen Nortmanni ante Jacobi accessum in Gallias, jam in has partes irruperant: forsan Jacobus prædixit cladem Biturigibus eventuram. Certe *Biturix anno 867. a paganis*, id est a Nortmannis, *vastatur & incenditur*, ex brevi Chronico Masciacensi.

b Radulfi seu Rodulfi elogium habes anno insequenti.

defungitur terrestri vir Deo amabilis fruiturus vita cælesti, & æterna in cælis, tertio decimo Kalendas Decembris *a*, regnante Domino JESU in cælo & in terra & in omnibus abyssis. AN.CHR. 865 19. Nov.

27. Suum autem Sanctum Dominus JESUS tot & tantis auxit illustrare miraculis, ut concurrentibus ad memoriam ejus detur desideriorum plenitudo. Nam ægri sanantur, dæmoniaci liberantur, avertuntur grandines ab agris, præcaventur infortunati casus, aqua & igni periclitantes eripiuntur, bestiarum rabies compescitur, pace & proventu annuo gaudet populus, orante Sancto pro illis qui se illi toto affectu devoverunt. Et hæc supra dicta beneficia dari a Deo per intercessionem Sancti ejus hac nostra tempestate crebro experimur. Miraculum autem quod præstitum est in ejus exsequiis, non libet præterire. Nam cum justa peragentes fessi & labore fatigati poscunt refectionem, inquirunt a Dei famulo Joanne, utrum aliquid residui superesset annonæ defuncti. Respondet quidem se habere sextarium fabarum mensuræ Bituricensis: sed qui contulerat viro Dei, hac conditione dederat, ut si sanctus vir defungeretur vita antequam sextarius consumeretur, ei redderetur ad seminarium: ideo non esse sibi liberum comittere comesturis. Sed inter funerantes aderat Archipresbyter ADHELBERTUS, qui audacem reddidit famulum, & liberavit eum a promissione facundo oratu. Credidit Joannes hortanti: dedit fabas in pabulum. Revertitur qui sextarium fabarum dederat, repetens commissum conditione præfata. Erubescit Joannes, sciens in sumtus funeratorum fabas editas: urgetur nihilo minus repetundarum. Et inter has verborum symplegades obiter respicit vas, ubi reconditus erat sextarius: & ecce mensura integra conspicitur. Miraculum patefit omnibus: laudatur Deus in Sancto suo, & creditor recipit quod postulabat. Miraculis illustratur.

28. Si cuncta quæ supersunt miracula litteris niteremur committere, labor non esset par narrationi, cum etiam usque ad hæc tempora quotidie & quotannis renovari experiamur, ut fidelius in memoriam viventium habeantur, quam si in membranis describerentur. Interrogent igitur qui plura velint nosse, superstites Capellæ-Gilonis: & vera esse quæ diximus, experimento probabunt. Igitur sit finis narrandi. Amen. etiam tempore Auctoris.

DE TRANSLATIONE
S. SINDULFI ET S. HELENÆ
IN MONASTERIUM ALTIVILLARENSE.

AN.CHR. 866

1. *Actum est in Sæculo primo de vita S. Sindulfi Eremitæ & Confessoris, cujus translationis historiam remisimus in hunc locum. Hæc translatio ex Alsontia * vico diœcesis Remensis, Carolo Calvo regnante facta est in Monasterium Altivillarense; eamque Altmannus ejusdem loci Monachus, qui eo tempore vivebat, litteris mandavit, sed modo adeo exili atque jejuno, ut ejus libellum hic integrum exhibere non videatur operæpretium. Huc sufficient quæ ex eodem Auctore Frodoardus de hoc argumento retulit in Historiam Ecclesiæ Remensis, scilicet in lib.* 2. *cap.* 9. *Facti hæc summa est.* * Ausones

2. *Ad Monasterium Altivillarense translata sunt ossa B. Sindulfi ex villa Alsontia*, ubi Deo idem sanctus vir sacerdotali servierat officio, pluribusque post obitum claruerat miraculis. *Ejus* pignora primo per lata sunt ad villam quæ dicitur Spida *: *tum Remos in ecclesiam S. Mariæ; indeque*, celebratis missæ sacramentis, in basilicam S. Remigii. In crastinum *sacrum corpus* defertur ad Monasterium Avennacum *, occurrentibus Sanctimonia- Sindulfi translatio. * Espois * Avenay

a Et quidem anno 865. siquidem obiit paullo ante Rodulfum mortuum anno subsequenti.

CIRCA AN 866 nialibus, *ac demum* perlatum est ad Monasterium Altivilarense, *ubi hactenus ejus Sancti reliquiæ asservantur. Varia in itinere patrata miracula lege sis apud Frodoardum.*

Delatio anno 1048. 3. *Anno ab Incarnatione Domini* 1048. *Indict.* I. HENRICO *Rege &* WIDONE *Archipræsule Remorum, cum Remensis provincia, nedum Francia tota, imbrium inopia laboraret;* Pontificum, Abbatum, Clericorum, Monachorum, gentisque totius provinciæ unanimi consilio decretum est, quatinus fierent Sanctorum deportationes, si quo modo exinde divina iracundia mitigari valeret. *Hinc visum est Altivillarensibus Monachis sacras quas possidebant reliquias sollemni pompa deferre quarta feria Pentecostes. Delatæ sunt & sancti Sindulfi reliquiæ.* Est *autem* consuetudo *ut simili occurrente celebritate rustici villæ Alsontiæ corpus S. Sindulfi* deferant extra fores Monasterii. *quæ quidem gratia, ex eo quod idem Sanctus apud eos hospitatus mortuusque est, ad eos fluxit. Itaque S. Sindulfi reliquiæ cum aliis delatæ sunt in pratum quoddam ad radices ejusdem montis secus ripam Matronæ fluminis situm: ubi cùm Adalbertus Remensis Clericus sermonem ad populum fecisset, ingens pluviarum copia subsecuta est. Hæc carptim ex veteri codice Altivillarensi.*

S. Helenæ translatio. 4. *Præter hanc translationem scripsit etiam Altmannus Monachus libellum de advectione corporis S. Helenæ Reginæ in Monasterium suum. Hanc item paucis perstrinxit Frodoardus in lib. 2. cap. 8. idque factum tribuit* TETGISO Presbytero Remensis parochiæ, *qui* Romam profectus, noctis inopinus in ecclesia remanens tempore, *corpus illud* furatus cautissime, secum stnduit deferre. *Hunc Monachum Altivillarensem fuisse tradit Notcherus Abbas. Ubi tanti nominis reliquiæ in Cœnobium Altivillarense invectæ sunt, mox ejus rei fama per totam provinciam sparsa est,* quibusdam dubitantibus an ipsa esset Helena Constantini Augusti genitrix. *quod* probabili Christus asseverare dignatus est aquæ judicio, triduano supplicatus jejunio, *inquit Frodoardus. Rem signantius explicat Notcherus Abbas his verbis.*

* Calvus

CAROLUS tertius * Rex cum fama audisset, quod in Altovillari sancta Helena deportata jaceret, nullo modo credere voluit. Unde HINCMARUM convocans Episcopum Remensis ecclesiæ cum Abbatibus & viris religiosis, in ipso Monasterio voluit judicium publicum fieri, utrum Monachi vera vel falsa proferrent. Judicaverunt itaque non aliter esse credendum, nisi Monachus idem, qui eam ad nos transportaverat, manifestum judicium fecisset, & in calidam aquam toto corpore nudatus intraret. Sed ut Deus rei veritatem manifestius panderet, ita hunc intra fervidas aquas conservavit illæsum, sicut & ab ipso mendacio, quod dicebatur, fecerat alienum. Hoc viso experimenti testimonio fides Regis & Principum ad credulitatem invaluit, ipsumque locum maxima deinceps devotione percoluit, & omnis posteritas ei condignam venerationem attribuit. *Addit Frodoardus missos Romam* tres Fratres ex eodem Monasterio ad indagandam translationis hujus certitudinem, qui redeuntes, & veritatis hujus indaginem, & geminatum gaudium, corpus videlicet beati Polycarpi Presbyteri collegæ S. Sebastiani, huic attulere Cœnobio.

Probatio facta.

Alia item dubitatio exorta. 5. *Procedente tempore, id est sub finem sæculi* II. *cum Notcherus Abbas eamdem circa S. Helenæ Reginæ veritatem reliquiarum dubitationem recrudescere animadverteret, rem judicio Archiepiscopi Remensis ejusque Suffraganeorum definiendam procuravit. Totius rei gestæ seriem idem Notcherus singulari libello in capitula novemdecim distincto complexus est, ex quo ea quæ ad historiam potiora videntur, deflorare juvat, prout in mss. codice Altivillarensi habentur. Exordium duco ab ejusdem libelli capite quarto, in quo hæc totidem verbis leguntur.*

Episcoporum judicio terminanda in festo S. Simonis anno 1095.

Anno igitur humanati Verbi millesimo nonagesimo quinto, Indictione 4. anno autem tricesimo quinto Regis Francorum PHILIPPI filii Henrici Regis, duodecimo vero anno RAGINOLDI Remensis Archiepiscopi, acta est Re-

Remis consecratio sollemnis Domini PHILIPPI Episcopi in Catalaunensi sede, fratris STEPHANI Comitis Palatini: ad quam canonice administrandam affuerunt Remensis diœceseos Suffraganei, scilicet HUGO Suessionensis Episcopus, & GIRARDUS Morinorum Episcopus, & GERVINUS Ambianensis Episcopus: inter quos cum in præsentia Archiepiscopi Raginoldi multa laude digna ecclesiastica sanctione auctorizarentur, & quædam neglecta corrigerentur: ego NOTCHERUS humilis Altivillarensium Abbas relationem feci, ut revelatio corporis sanctæ Helenæ digna translatione fieret, dubitantibus Francigenis certæ fidei testimonium appareret. Diu itaque, ut in tali negotio solet, sacerdotali reverentia consultum est, & decretum apostolica auctoritate, ut in superventuro festo Apostolorum Simonis & Judæ omnimodis transferretur. Verum quoniam pro negotiis regni statuendis octavo die occursuri erant glorioso Regi Philippo cum aliis Galliarum Coepiscopis in vico Suessionicæ sedi subjecto, qui vocatur Mons sanctæ Mariæ, placuit, ut tantæ rei consensus in conspectu Regis & procerum ejus referretur, & edicto ipsius sive omnium aulicorum & Episcorum, qui venturi ibi erant, authentica confirmatione corroboraretur: quod ita & factum est. Divina enim dispositione credimus contigisse, quod ibi totius Galliæ majores Metropolitæ affuerunt, scilicet Dominus noster RAGINOLDUS Remensis Archiepiscopus, & RODULFUS Turonensis Archiepiscopus, & RICARIUS Senonensis Archiepiscopus, singuli cum aliquantis suæ diœceseos Suffraganeis & Abbatibus. Et ut revera claresceret quod Job ait, *Qui facit concordiam in sublimibus*; omnes unanimi concordia consenserunt, Rex cum Optimatibus & Palatinis & totius regiæ dignitatis fascibus, Archiepiscopi cum Suffraganeis, & Abbatibus & reliquis ecclesiastici ordinis gradibus. Itaque auctorali edicto divulgaverunt, ut absque intermissionis excusatione illud corpus sanctissimum gloriosæ Helenæ Reginæ in supradicto festo Apostolorum Simonis & Judæ deberet transferri.

CIRCA AN. 866

Comitia regni in Monte S. Mariæ.

7. Interea pro statu ecclesiarum Galliæ reformando Domnus Apostolicus urbe Roma advenerat. Inter eundum autem aliquamdiu commoratus, ut ecclesiasticam dignitatem, quæ ea tempestate satis miserabilis erat, recuperaret; legationem apostolicam per omnes Galliæ privincias direxit, ut omnes Metropolitæ cum Suffraganeis, singuli cum Abbatibus & ceteris Ecclesiæ ordinibus, Rex cum totius regni viribus convenirent ad decretalem Synodum in urbe, quæ dicitur Clarus-mons, sita in pago Arvernensi. Hinc tantæ auctoritatis edicto obstrictus Raginoldus Archiepiscopus, iterum alio urgetur ngotio, ut fieri solet in turbine hujus mundanæ reipublicæ, scilicet ut Regi PHILIPPO occurrat Cabillonis in supradicto festo Apostolorum. Anceps itaque in harum rerum meditullio, vices suas delegat magni testimonii viro domno HUGONI Suessionensi Episcopo & PHILIPPO Catalaunensi Episcopo, ut ipsi scilicet fungerentur officio suæ auctoritatis in hoc pio opere sanctæ translationis. Tali præventus occasione Archiepiscopus nequivit adesse. quia (ut diximus) Regi occurrit Cabillonis eodem die.

Concilio Claromontensi adest Reginoldus Archiepiscopus.

Et Cabilone cum Rege.

8. Igitur diu desiderata & votis omnibus a nobis expetita celebritas Apostolorum illuxit in die dominica. Non solum vero Francia ad obsequium tantæ Reginæ suos fideles filios misit: sed etiam tota pæne Lotharingia suos tamqu m sanctæ pacis legatos, & piæ devotionis obsides destinare gavisa est. Quomodo enim non ei tota religio Christiana applauderet, quæ tot beneficia meritorum ejus accepit, cui etiam muta elementa signorum acclamatione serviebant? Est enim quidam locus in prospectu totius Altivillaris, ab incolis Montiscola denominatus. Hic alto supercilio quasi umbilicus prominens, satis accomoda planitie desuper dilatatur & molli prolapsu ad crepidinem Matronæ fluvii usque porrigitur. Hic divinæ dispensationis intuitu præelectus erat, in quo transferri oporteret tantæ venerationis membra. In hoc erecta mole trabium, tantæ capacitatis machina fabricata est; ut ei totius

Indicta die reliquiæ S. Helenæ igneo globo illustratæ.

CIRCA AN. 866 cleri sacros ordines reciperet, & palatinis dignitatibus sufficeret. Ergo intempestæ silentio noctis, quæ & Apostolorum martyrio celebris erat, & encœniorum ecclesiæ nuptiali prærogativa, magnæ commendationis gratia supradictum locum divina majestas beavit. Siquidem ut palam fieret quanti meriti essent, cujus membra illic transferri deberent; subita inruptione fulgor vibratus ab æthere super eumdem locum sedit, non modica exspectatione: deinde longo crine serpens & sensim procedens tandem super caput ecclesiæ visus est descendisse, ubi Sanctorum lipsana suo requiescant honore. Non a paucis vel levibus personis tantæ admirationis notata est visio: verum se vidisse testatus est quidam noster Monachus reverendæ ætatis & magnæ gravitatis; & piscatores qui in fluvio Matrona fluctivagis invigilabant capturis; & multi laici satis religiosæ moderationis, quos ad sollemnes vigilias invitabat devotio gratuiti voti. Si quis garrulus inde contentiosum funem trahere voluerit, quod ubiubi Deitati complaceret, id aliquando fieri solet; sciat quod nox illa nullo sidere illustrata; usque ad lucem indesinenti imbre maduerit: & miretur quod cum solum hunc locum columna divini ignis non levi mora dedicaverit, longo ductu aerem gyrans, tandem super Sanctorum pignora sederit, & ibi longa exspectatione in se ipsum resederit.

Celebritati quinam adfuerint. 9. Convenerant itaque ad vices Archiepiscopi HUGO Suessionensis, & PHILIPPUS Catalaunensi Episcopus: & inter hos etiam affuerunt magna normæ monachalis luminaria, scilicet BURCARDUS Abbas sancti Basoli, & PETRUS Abbas Orbacensis, & RODULFUS Abbas sancti Theodorici, & HUMBERTUS Abbas sancti Petri de monte Catalaunensi, & PHILIPPUS Abbas Resbacensis. Sæcularis vero potentiæ affuit STEPHANUS Comes Palatii, & uxor ejus ADELAIDIS, filia Guillermi Regis Anglorum; & filia Philippi Regis Francorum CONSTANTIA, uxor Comitis Trecasinensis Hugonis fratris ejusdem Stephani; & DUDO Vicecomes Marogiensis, & aliæ innumerabiles personæ satis spectabiles in suo genere, quas dicere supersedi.

Missa præmissa. 10. Omnipotens Verbum Dei Filius qui suis ait Apostolis, *Sine me nihil potestis facere;* hanc diem sua mirabili administravit dispositione. Consulentes enim qua hora sanctissimam glebam opporteret transferri, inspiratione Dei omnes uuanimi consensu aspirant, ut prius a Domno HUGONE Episcopo dominicæ redemtionis mysterium celebraretur: & sic initiatis absoluta expletione divini officii digniore devotione meritum accresceret ad tam pium opus digne exsequendum. Quod ut factum est, piæ gravitatis fratres electi sunt, qui lipsanum tam gloriosæ glebæ ad locum usque translationis, qui Montiscola dicitur, evexerunt, Inter eundum agebat pompa tantæ Imperatricis ante & retro, & altrinsecus milia populorum, qui digna oratione jubilos canerent in triumpho suæ exaltationis. Conscensis itaque ponticibus trabalis machinæ quæ ad recipiendos ecclesiasticos gradus & sæculares potentatus (ut dictum est) compacta erat, deponitur theca sanctorum pignorum super eminentius tabulatum, quod ideo altiori compage trabium desuper prominebat, ut quaqua versum attestantibus diffusiori specula sufficeret. Verum arrectis omnium animis ad tam piæ devotionis studium, celebratur letania cum effusione digna fletuum. Qua finita & pro rei incœptæ negotio ad populum sermone habito, aperitur cum summa veneratione urna argenteæ arcæ, quæ revera in se pretiosius illo manna continebat, quod cælitus sibi in cibos placuisse quadraginta annos carnalis Israel gloriatur. Deinde sanctos cineres turifero odore respergentes, indiculum ab intus extraximus, in quo scriptum legimus: CORPUS SANCTÆ HELENÆ REGINÆ MATRIS CONSTANTINI SINE CAPITE. Quod etiam & a Comitissa ADELAIDE uxore Stephani Comitis Palatini lectum, & ceteris ejusdem potentiæ personis ipsa indice est interpretatum. Deinde in alio novo vase, in quo nunc sunt, ipsius beatæ Reginæ reconduntur membra.

Corpus detectum.

Nundinarum jus à Stephano Comite concessum. 11. Certificati itaque omnes signorum attestatione fundunt lacrymas gaudiis ple-

plenas. Nulla umquam rerum pompa gratiorem duxit triumphum. Hinc clerus lætos ducens choros, Deo roboat cantici laudes in excelso: at hinc laicalis frequentia plaudens manibus jubilat in voce exsultationis. Finita verò gratiarum actione operæ pretium rati sumus convenire STEPHANUM Comitem Palatii, ut ipse vir patriciæ dignitatis tale donum voveret tantæ Imperatrici, quod non cederet honori. Ad hoc vir prudens, ut semper erat benivolus justæ petitioni requirit quid commodius sibi dari gauderet ecclesia. Et ut didicit, quod in hoc res ecclesiæ proficeret, si publicis commeatum mercimoniis nundinas banniret; communicato consilio cum uxore fratris sui Hugonis Comitis Tercasinensis CONSTANTIA filia Regis Francorum, & cum fratre PHILIPPO Catalaunensi Episcopo, qui jure patrimonii participes erant in Comitatu, edicto legitimi banni mercatum sexta feria inibi fieri deinceps indixit: in hoc quoque sibi assentiente DUDONE Vicecomite Marogiense. Et ut rata stipulatione hæc fieret constitutio, omnibus his manus imponentibus delegatur sanctæ Helenæ jure perpetuo. CIRCA AN. 866

12. *Hæc satis de illa probatione, prætermissis variis miraculis, quæ in ea contigisse a Notchero dicuntur. De Cœnobii Altivillarensis conditione dictum est in Sæculo 2. ad Vitam S. Berchariı Abbatis.*

SANCTI RODULFI

ARCHIEPISCOPI BITURICENSIS

ELOGIUM HISTORICUM.

AN. CHR. 866 21. Junii.

1. *NON immeritò inter Sanctos Ordinis nostri referendus mihi videtur* RODULFUS *Bituricensis Ecclesiæ Archiepiscopus: qui si Monachus non fuit, Abbas certe fuit, & eximii affectus erga sanctum Benedictum: sub cujus Regula Monasteria quatuor, tria virorum, quartum virginum ædificavit; ex quibus duo in sanctissimi Patris honorem consecrari voluit. Mihi proinde religio est his in Actis prætermittere tantum virum: tametsi nomen ejus in vulgatis Sanctorum nostrorum indicibus non habet locum. Utar præcipue Chartario Monasterii Bellilocensis, quod ejus monumenta pietatis ad posteros transmisit.*

2. RODULFUS, *aliis* RADULFUS, *patre cognomine, Cadurcorum Comite, &* AIGA *matre natus est. Genus ejus ex Bellilocensi Chartario ita describitur apud Justellum in Probationibus historiæ Turinensis pag.* 6. RODULFUS Comes Cadurcorum, Domina AIGUA uxor sua. Filii eorum RODULFUS Clericus, GODAFREDUS Comes, ROTBERTUS, LANDRICUS; IMMENA filia eorum fuit Abbatissa sancti Genesii apud Sarrasiacum. Iste GODAFREDUS Comes, filius Rodulfi Comitis, habuit uxorem dominam GERBERGAM, & duos filios, GODAFREDUM & RODULFUM. *Rodulfi Comitis mortem ac sepulturæ locum postea referam num.* 15. Rodulfi genus.

3. *Rodulfus & Aiga filium suum a teneris in Clericorum ordinem adscribi curarunt anno* 823. *ut patet ex eorum litteris, quarum hæc verba.* Ego in Dei nomine RODULFUS Comes & uxor mea AIGA cedimus filio nostro dilectissimo Rodulfo, quem ad clericatus ordinem Deo & BERTRANNO viro religioso vice sancti Petri tradimus, villam seu curtem nostram indominicatam Bellomontem seu Catinatio, quæ est in pago Lemovicino in vicaria Asnacense, extra consortium Fratrum, ipsam curtem cum omnibus appendiciis suis, vineis, terris, cultis incultis, pratis, pascuis, silvis, adjacentiis & juxta fluvium Dordoniæ, *&c.* tibi filio nostro tradimus ad habendum & possidendum. Cedimus etiam ipsi filio nostro & filiæ nostræ EMENANÆ, quam Deo ad Sanctimonialium habitum tradimus pro tremore & amore Dei, ut Clericatus.

AN.CHR. 866. 21. Junii. animæ quæ militant Christo, per nostram intermissionem remedium queant recipere peccatorum suorum; ecclesiam juris nostri in honore sancti Projecti constructam in orbe Caturcino, in loco qui nuncupatur Blanguris, *&c.* Facta cessio in mense Novembri, regnante LUDOVICO domino nostro serenissimo Augusto. *In his litteris illud observatione dignum, quod Rodulfi parentes filium suum in Clericorum numerum promovere volentes, pro titulo prædia ei adsignant; qua de re exstat in prædicto libro alia charta Ratbodi cujusdam, redditus nonnullos concedentis Rodulfo Abbati & Monachis Cœnobii Bellilocensis cum causa pietatis, tum* pro clericatu cujusdam consanguinei sui nomine Gumberti, ea quidem ratione, ut supra dictus Gumbertus tamdiu istas res denominatas teneat, usquedum Abbas & Monachi supra dicti loci aut Ecclesia alium honorem ei concedat, ut secundum clericatus sui officium vivere possit. *Ex quibus intelligitur, clericos sub titulo (ut vocant) patrimonii sæculo nono jam admissos fuisse. Ceterum quis fuerit Bertramnus ille, sub cujus disciplina Rodulfus factus est clericus, mihi incompertum.*

Abbatialis dignitas. V. Trithem. de viris illust. Ord. S. B. lib. 3. cap. 211. & lib. 4. c. 85. 4. *Rodulfus iste variorum Monasteriorum Abbas fuisse dicitur, nempe sancti Medardi apud Suessionas, quo nomine Concilio Moguntiacensi dicitur subscripsisse anno 848. apud Trithemium in Chronico Hirsaugiensi; tametsi jam Episcopus erat; Floriacensis, ut probat Strmondus in Notis ad Capitula Caroli Calvi pro Synodo Tullensi apud Saponarias]; Sollemniacensis, ut quidam putant; & Veterinensis, de de quo postea. Sane in quadam charta Bellilocensis codicis legitur venditio a Bosone ejusque conjuge Talasia facta* venerabili Abbati Rodulfo, anno primo quo domnus Lotharius excellentissimus Imperator adsumsit Imperium: *quod de Rodulfo nostro intelligendum esse constat ex ipsius litteris donationis in eo codice subsequentibus. Et quidem Abbatiam Floriacensem retinuit Archiepiscopus: quod adeo movit Patres prædictæ Synodi Tullensis, ut* postulaverit humiliter Synodus generalis, se ad terram usque prosternens ante Karolum Regem & Rodulfum Archiepiscopum, obsecrans & adjurans per crucem & Christi sanguinem, ut privilegium Monasterii sancti Benedicti, quod annuente Rege præfato firmaverat, quodque idem Rodulfus subscripserat, qui præfatam Abbatiam irregulariter retinebat; ratum & inconvulsum servare studerent: *nempe ut liceret Monachis regularem habere Abbatem. An autem Suessionensis Abbas fuerit Rodulfus, frustra inquiras ultra Trithemium. Officium quidem fit de eo in Cœnobio S. Medardi, sed ante paucos annos invectum ob Trithemii auctoritatem. Certe in proprio istius Abbatiæ Breviario, quod sæculo superiori typis vulgatum est, S. Rodulfi memoria non comparet.* Archiepiscopatus. *Denique Trithemii hac in re auctoritas non obtinet apud eruditos, quippe qui in Patribus Synodi Meguntinæ recensendis tot fere errata edit, quot nomina, ut ostendi ad Elogium Rabani num. 28. & Synodo Moguntinæ anno 848. Radulfum ait subscripsisse Abbatem S. Medardi,* postea *factum Bituricensem Archiepiscopum, quem ante annos octo huic sedi præfuisse constat.*

Veterinensis Monasterii conditio. 5. *Is quippe Archiepiscopus creatus, anno 840. Veterinense Cænobium condere cœpit, datis litteris, in quibus hæc leguntur.* Ego in Dei nomine Rodulfus, primæ sedis Episcopus, sollicita mente pertractans, qualiter ex rebus caducis atque transitoriis, sumtus virtutum præbere valerem, cujus gradibus ab omni contagione terreni pulveris exutus, aulam supernæ civitatis merear ingredi; Dominum Salvatorem omnium per hoc testamentum mihi heredem de quibusdam proprietatis meæ rebus eligo, quæ sunt in pago Caturcino, in vicaria Casiliacense, Saraciacum scilicet cum ecclesia sancti Genesis Matyris, necnon in alio loco in orbe Lemovicino, in vicaria Asnacense, casam nostram dominicariam super fluvium Sordariam sitam, cujus vocabulum est Vererinas, cum mansis ad se pertinentibus in his dumtaxat locis, casis, ædificiis, domibus, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, utriusque sexus mancipiis ibidem commanentibus, quantumcumque in prædictis locis nostris cernitur esse possessio, & omnia quæ genitrix mea AIGUA per testamenti cartulam mihi concessit, totum & ad integrum a die presenti hilari mente promtaque voluntate Domino Salvatori omnium devotus offero, &

& SILVIO Abbati contrado, ita dumtaxat, ut idem Silvius una mecum in Veterinas Monachorum sub Regula sancti BENEDICTI degentium in honore Dei Salvatoris nostri, venerationeque beatorum Apostolorum Petri & Pauli & omnium Apostolorum, sancti Laurentii, Sebastiani, Dionysii, Mauricii & cunctorum Martyrum, Hilarii, Martini, Martialis, Eligii, Austrigisili, Sulpicii, BENEDICTI, & universorum Confessorum Cœnobium construat : ut ibi sub vera religione degentes, pro remissione meorum peccatorum & perceptione vitæ æternæ præmio, & pro piæ recordationis nomine genitoris mei RODULFI jugis oblatio fiat; pro parentum etiam nostrorum, tam pro præteritis, quam præsentibus & futuris erratibus, necnon pro catholicæ & universalis Ecclesiæ statu sedulis precibus divinam misericordiam implorare decertent. Quin etiam huic testamento inseri placuit, ut quamdiu ego & præfatus Silvius vixerimus, nostrorum dispositione communique regimine ibidem Deo famulantes consistant, *&c.* Datum mense Martio, anno primo CAROLI Regis. Actum Condato villa. *Veterinense Monasterium modo exstinctum est, redactum in vicum vulgo dictum* Vegennes, *una leuca prope Bellilocum : cujus vici rector pendet a nominatione Bellilocensium Monachorum. Sordaria qui dicitur fluvius, rivulus est, vernacule* la Sordoire. AN.CHR. 866 21. Junii.

6. *In Chronico Virzionensi, quod Philippus Labbeus edidit in Bibliotheca nova tomo 2. ponitur* anno 843. principium Abbatiæ de Dovero, *de qua hæc leguntur in Patriarchii Bituricensis ibidem editi cap.* 47. Denique prætereundum non est, quod idem sanctus vir, (Radulfus) quemadmodum in veteribus memoriis scriptum invenimus, templum nobile sub Doverensi nomine exstruxerit, eique pari dignitate Monasterium addiderit. *Litteras quas de hac conditione condidit Rodulfus, mihi recuperare non licuit : sed tantum eas quibus Carolus Calvus eam ratam habuit. Sic autem se habent.* Doverensis

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, CAROLUS gratia Dei Rex. Si petitionibus servorum Dei justis & rationabilibus benignum commodamus assensum, Regiæ dignitatis debitam exercemus consuetudinem, ac etiam apud æternam beatitudinem idipsum nobis rependi non diffidimus. Quapropter comperiat omnium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque fidelium, præsentium scilicet & futurorum, sollertia, quia RODULFUS, Bituricensis ecclesiæ venerabilis Archiepiscopus, nostræ innotuit Serenitati, qualiter cuidam Monasteriolo memoratæ ecclesiæ suæ, nomine Dovero, ad stipendia Monachorum ibidem Deo militantium quasdam res ejusdem Episcopii eisdem Monachis & eorum Abbati, nomine AIMERICO, largitus fuisset, qui ibidem consistentes absque ulla indigentia Domino famulari potuissent; hoc est villam Granicas cum suis appendititiis, & villam Vidiliacum cum sua integritate, & silvam de Villa-Canologio, cujus vocabulum est Malavilla, & in loco, qui dicitur Mons, mansos duos, & de villa Brienniaco prope Marologio mansum unum, & de villa Mariaco mansos quindecim cum ecclesia inibi constructa, & vicum sancti Georgii cum duabus capellis, habentes mansos sex cum farinariis tribus, & areis tribus in civitate Biturica sitis; & in villa Miseriaco mansum unum, & in villa Livo mansum unum, in villa Gothorum mansum unum, & ad illas Bordas mansum unum : similiter etiam & villam vocabulo Drosgadam cum omnibus colonis ibidem consistentibus, & res in villa Baniolo emtas a quodam homine, nomine Sulpicio. Unde petiit idem Pontifex nostræ Celsitudinis clementiam, ut prædicto Abbati suo Aimerico & Monachis sub se consistentibus nostræ auctoritatis præceptum super hanc suam largitionem fieri dignaremur : quatenus ipsi Monachi successoresque eorum perpetim memoratas res absque cujuspiam inquietudine aut diminoratione tenere valerent, & eosdem Monachos cum omnibus Caroli Calvi hac de re litteræ.

AN. CHR. 866 21. Junii. bus rebus eorum & mancipiis more paterno sub nostræ defensionis mundeburdo, immunitatis tuitione recipere dignaremur. Cujus petitionem ob amorem Dei [& reverentiam ipsius loci libenter annuimus, & hanc nostram auctoritatem illis fieri jussimus: pro qua statuimus atque firmamus, ut prædicti Monachi supra scriptas res cum omni integritate, a venerando Pontifice Rodulfo vel ejus antecessoribus ad eorum stipendia deputatas, perpetuo teneant atque possideant, remota totius inquietudinis molestia: simul etiam propter divinum amorem & Monachorum quietem ibidem degentium, suscepimus eos cum omnibus rebus eorum, quas præsenti tempore habere noscuntur, & quæ deinceps divina pietas augere voluerit, sub plenissima defensione & immunitatis nostræ tuitione, ita dumtaxat, ut successores memorati Episcopi, qui eamdem cellam post eum sub sui regiminis cura habituri sunt, nihil de supra memoratis rebus habeant minuendi licentiam: scilicet cum omni integritate sub prætextu proprii Antistitis eas quiete possideant, & in eorum usus perpetuo jure consistant, remota iniquæ occasionis dominatione. Interea præcipientes jubemus, ut nullus judex publicus, neque quislibet ex judiciaria potestate, nec ullus ex fidelibus nostris, in ecclesias aut loca vel agros, seu reliquas possessiones prædictæ cellulæ, quas moderno tempore juste & rationabiliter possidere videntur in quibuslibet pagis & territoriis, vel quæ deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri, ad causas audiendas, vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, ad fidejussores tollendos; nec homines ipsius cellulæ, tam ingenuos, quam & servos, qui super terram residere videntur, distringendos, nec ullas redhibitiones, aut illicitas occasiones requirendas ullo umquam tempore ingredi audeat, vel ea quæ supra memorata sunt, penitus exigere præsumat; & quidquid de rebus præfatæ cellulæ exigi vel adquiri poterit, concedimus ut perennis temporibus ad stipendia Monachorum ibidem Deo famulantium & alimonia pauperum proficiat in augmentum. Et quandoquidem divina vocatione supra dictus Abbas vel successores ejus de hac luce migraverint, quamdiu ipsi Monachi inter se tales invenire potuerint, qui ipsam congregationem secundum Regulam sancti BENEDICTI regere valeant, per hanc nostram auctoritatem & consensum proprii Episcopi licentiam habeant eligendi Abbates: quatenus ipsos servos Dei, qui ibidem Deo famulari videntur, pro nobis, conjuge, proleque nostra, ac stabilitate totius regni a Deo nobis collati, attentius Domini misericordiam exorare delectet. Et ut hæc auctoritas nostris futurisque temporibus, Domino protegente, valeat inconvulsa manere, manu propria subter eam firmavimus, & anuli nostri impressione adsignari jussimus. Signum KAROLI gloriosissimi Regis. JONAS Diaconus scripsit.

Centulfi donatio pro eodem loco. 7. *In ms. codice, ex quo superiores litteras eruit noster Claudius Stephanotius, nulla apponitur chronologica nota: at eas anno 863. datas fuisse ex prædictis intelligitur. Paullo post, id est anno 843.* CENTULFUS, *vir præpotens*, sacrosanctæ basilicæ S. Petri Doverensis Monasterii, quæ est constructa in honore Apostolorum Principis Petri, & intemeratæ virginis Mariæ, ubi etiam sanctorum Optati Confessoris & Felicitatis Martyris corpora quiescunt, ubi etiam ASINARIUS Abbas præesse dignoscitur, *tradit res suas* sitas in pago Santoniaco, in duabus vicariis, Brasdunense & Chrispense, *litteris datis mense Februario, regnante Carolo Rege anno tertio-decimo. Utramque donationem, tam eam scilicet quam Rodulfus eidem loco pro Cœnobii constructione fecerat, quam Centulfi, confirmavit Ludovicus Balbus, rogatu Asinarii Abbatis. Denique cum Abbatia Doverensis infestatione perversorum hominum pæne ad nihilum redacta esset; quidam ecclesiæ Bituricensis Canonici eam in tutiori loco, id est in castello Virzione proximo, instaurarunt, favente Comite Theobaldo, ut docet instrumentum sequens.*

Ludovici Balbi confirmatio.

Doverensis Cœnobii translatio Virzionem.

An-

ANno ab Incarnatione Domini nongentesimo-tertio, ecclesia Doverensis, quæ constructa quondam a Rege CAROLO & RODULFO Archiepiscopo videbatur, infestatione iniquorum hominum devastata ad nihilum pæne redacta exstitisset, nisi instinctu miserationis omnipotentis clementia quorumdam Canonicorum sancti Stephani ei succurreret. Quod qualiter gestum sit, & quis inde fructus ecclesiæ Bituricensi accesserit, ad utilitatem futurorum notare studuimus. Namque GIRBERTUS ecclesiæ sancti Stephani Decanus, & GAUFREDUS Præcentor, & JOHANNES Præpositus supra dictum locum sic redigi in desolationem conspicientes, Monachos & Abbatem eorum RAIMUNDUM adsumserunt; & de THEOBAUDI Comitis amicitia præsumentes, in cellulam castellulo Virsione sitam eos collocaverunt, & eis ex rebus sancti Stephani necessaria ad eumdem ipsum erigendum locum, ut ibi absque penuria Domino servirent, largiter præbuerunt. Postea vero Comitem prædicti Canonici adeuntes, & Carnotum eum reperientes, ei quæ gesta erant, seriatim retulerunt: & pro misericordia servis Dei attributa ab eo collaudati, eumdem ipsum locum, quia tutior, quam Doverensis videbatur, supradictis Monachis & eorum sequacibus in Abbatiam suo præcepto firmavit, & sub tuitione & defensione Canonicorum sancti Stephani magno munere ab eis accepto in perpetuum eumdem Monasterium constituit; &, ut id ratum foret, chartulam fieri, & nomen suum adnotare in ea jussit. Legitimos quoque testes jussit conscribi de sua parte, GUALTERUM, GUIDONEM, GEDEONEM, FRODGERUM. Ex Canonicis GIRBERTUS, GAUFREDUS, JOHANNES, VAUDRADUS, ARNULFUS. Actum mense Novembris die Jovis, in festivitate sancti Clementis, quarto anno RODULFI Regis, adsistente & adjuvante Domno GERONTIO Biturigensium Archiepiscopo. GAJANUS Canonicus sancti Stephani scripsit. Signum THEOBAUDI Comitis.

AN. CHR. 866 21. Junii.

8. *Hinc discimus fortunam Doverensis * Monasterii, quod modo redactum est in simplicem (ut vocant) Prioratum: Cujus situs est inter Virzionem * & Menetonem *. De istius Cœnobii translatione Virzionem agit Chronicon Virzionense a Labbeo editum tomo 2. Bibliothecæ novæ, his verbis.* Anno 903. eadem Abbatia *Doverensis* translata est Virzionem cum Abbate Raimundo. *Perstat etiamnunc Virzionense Monasterium in Biturigibus ad confluentes Avarici * amnis in fluvium Carum *, Congregationi S. Mauri nuper aggregatum, uti & Bellilocense, de quo nunc agendum.*

Doveri status. * Devre * Vierzon * Meneton

* l'Avron * le Cher

9. *Hujus Cœnobii fundamenta posuit anno 846. Rodulfus in paterno fundo ad Dordoniam fluvium, qui Lemovices dirimit a Cadurcis. Locus antea vulgo appellabatur* Vellinus, *cui nomen indidit Rodulfus* Belloloco: *ubi coloniam posuit Monachorum, quibus præfectus* GAIRULFUS *seu* Garulfus *Abbas primus, ex Monasterio Sollemniacensi arcessitam. Hæc omnia colligimus ex testamento suo litteris Rodulfi scriptis in hunc modum.*

Bellilocensis Cœnobii constructio.

EGO in Christi nomine RODULFUS Bituricensis ecclesiæ Episcopus, sollicita mente pertractans, qualiter ex rebus caducis atque terrenis turrem construere valeam, cujus adscensu ab omni contagione mortalis pulveris exutus, multimodaque sorde peccati immunis, aulam supernæ civitatis merear ingredi; Dominum & Salvatorem omnium totiusque bonitatis largitorem per hoc testamentum scriptum nobis heredem ex rebus proprietatis nostræ eligimus, quæ sunt in pago Lemovicino, in vicaria Asnacense, super fluvium Dordoniæ, qui locus nuper a rusticis Vellinus, a nobis autem Bellus-locus nominatur, cum casis, domibus, ædificiis, pratis, campis, vineis, silvis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, mobilibus & immobilibus, perviis, adjacentiis, exitibus & regressibus, quantumcumque in supra dicto loco nostra cernitur esse possessio, ex emtione seu quolibet modo adquisitum, vel quidquid ad prædictum

AN. CHR. 866 21. Junii. ctum locum adspicit aut adspicere videtur, totum & ad integrum a die præsenti, hilari mente promtaque voluntate Deo Salvatori omnium devote offero, & in vice Christi Chuniberto Abbati Monasterii Sollemniacensis, necnon Godoni Monacho, Frannario, Bernardo, Gairulfo, Flotgiso, Rigaldo, Rainulfo, Silvio, Rainerio, Girberto, Umberto, Abraham trado: ita dumtaxat, ut prædictus Chunibertus Abbas vel præfati Monachi in eodem loco Cœnobium Monachorum sub Regula sancti Benedicti degentium in honore beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli construant: ut ibi sub religione viventes, pro Regis nostri parentumque nostrorum erratibus, quin etiam pro catholicæ atque universalis Ecclesiæ statu sedulis precibus divinam clementiam implorare decertent. Damus etiam ad supra dictum locum curtem nostram indominicatam, quæ vocatur Bellus-mons, cum ecclesia quæ est sacrata in honore beati Stephani in villa Staliaco, & mansis qui sunt in Membriaco, cum piscatoriis, &c. & in alio loco in prædicto pago & in præfata vicaria aliam curtem nostram, quæ vocatur ad sanctum Genesium cum ipsa ecclesia, &c. & in alio loco in orbe Lemovicino & territorio Torinense aliam curtem nostram & ecclesiam quæ vocatur Stivalis, &c. & in alio loco in orbe Lemovicino in vicaria Asnacense ecclesiam nostram cum adjacentiis atque appendiciis & omnibus ad se pertinentibus, & quidquid ibidem habere videmur, quæ vocatur Nonars. Similiter in alio loco in orbe Lemovicino & territorio Torinense mansum nostrum, quem de Bobino dato pretio comparavi in villa Terniaco cum omnibus ad se pertinentibus; omnia superius nominata cum præfatis ecclesiis & villis atque appendiciis earum prædicto Abbati seu prænominatis Monachis, necnon & successoribus eorum trado atque transfundo in eorum usibus vel stipendiis in futuris generationibus, absque ullius hominis contradictione, firmissima libertate. Volumus etiam, prout opportunitas atque possibilitas ejusdem loci sese *, cotidie misericordiæ opera pauperibus indigentibus & advenis pro levamine nostrorum peccaminum exhiberi. Placuit etiam huic inseri testamento, ut nec meo, nec parentum meorum *, nec fascibus regiæ magnitudinis, nec cujuslibet terrenæ dignitatis subjaceant: sed quemcumque præfati Monachi e semetipsis Abbatem vel Pastorem, suique rectorem secundum beneplacitum Dei & Regulam sancti Benedicti eligere voluerint, & vero in omnibus jure eligendi potiantur, absque ullius potestatis vel inquietudinis artibus. Pro infestatione vero pessimorum iniquorumque hominum, regium exposcimus mundiburdum, ut illius solatio fulti, tuitionisque ope relevati, lætiori animo pro regiæ dignitatis exaltatione atque cunctorum catholicorum salute, divinæ votis supplicibus queant adstare clementiæ. Rogo etiam & poplite flexo humiliter omnes Reges, Episcopos, Abbates, Comites, Vicarios, cunctosque rei publicæ administratores, atque in commune omnes sanctæ Dei Ecclesiæ Fideles exposco, & per individuam & inseparabilem Trinitatis majestatem obnixe flagito, & flagitando adjuro, ut secundum tempus, posse, & locum, si aliquis Dei inimicus hanc nostri studii devotionem infringere, aut instinctu diabolico, maligna cupiditate violare conatus fuerit, adjutorium divini zeli ardore inflammati, caritatisque atque veræ fraternitatis igne succensi, ferre non dedignentur: Reges, secundum virtutis suæ potentiam fortiter illos comprimendo; Episcopi vero, juxta potestatis suæ sanctitatem a cœtu Fidelium & ab Ecclesia Dei separando, ac anathematis vinculo colligando; ceterique Fideles, aut pro ministerii potestate coercendo, aut etiam vel verbis juxta posse solatium supplendo. Ego autem omnium servorum Dei exilis servus, licet indignus, episcopali tamen infula adstrictus, illum omni iniquitate repletum & in omnibus voluntati Dei contradicentem, qui hoc nostræ parvitatis donum, quod spontanee ac devotissime Deo offero, destruere, aut in suos vel aliorum quorumcumque usus retorquere, nisi in stipendia Monachorum ibi Deo sub Regula sancti Benedicti degentium conatus

* f. erit

* supple dominio

natus fuerit; non inflationis vel præsumtionis audacia, sed ministerii mihi a Deo commissi auctoritate, ab omni cœtu Fidelium extraneum fore censeo, & canonica institutione anathematizo. Si quis vero contra hoc testamentum, quod ego pro amore Dei omnipotentis ac veneratione beatissimi Apostolorum Principis Petri fieri sancivi, aut regiæ potestatis dignitas, aut quorumlibet regalium Procerum sublimitas, sive etiam heredum aut proheredum meorum calliditas venire, aut callide tentaverit infringere; doli ejus & fraudes penitus irrita fiant, & omnipotentis Dei iram incurrere certissime sciat, & ab Ecclesia proprio Christi sanguine mercata sequestratus, & a communione Christianorum fiat extraneus. Et insuper ut pœna temporali dignus expiatus, cogente fisco auri libras centum & argenti pondera quinquaginta coactus exsolvat, & sua petitio ullum obtineat effectum: sed præsens testamentum pro animæ meæ parentumque meorum remedio institutum omni tempore maneat inconvulsum cum stipulatione subnixa. Et ut verius credatur, & diligentius conservetur, & ab omnibus firmius custodiatur, manu propria subter firmavi, & bonorum hominum Canonicorum, sive fidelium laicorum manibus firmandum contradidi. STODILUS Episcopus Lemovicensis ecclesiæ subscripsi. LAUNUS Episcopus & Abba huic testamento subscripi. † RODULFUS Episcopus S. GODEFREDUS S. LANDRICUS S. IMMO S. RAIMUNDO Comite S. AGINE S. TEUTARIUS S. IDONEUS Presbyter S. ARRULFUS acsi indignus Presbyter S. BERTALDUS S. ARTALDUS S. GODIFREDUS S. Signum Daconi. S. Adalradi. S. Aspasii. S Bernardi. S. Vildraus*. S. David. S. Fulconi. S. Ildoardus. S. Rodulfi. S. Aboni. S. Adraldi. S. Baraldi. S. Bertrandi. † ADDO Abba S. ALAMARIUS Abba S. ABBO Abba S. Samuel S. Agarius Presbyter S. Garnarius Presbyter S. Ingilbertus inutilis Levita S. Daniel Diaconus S. Admondus Clericus. Berengarius Clericus. Elias. GARULFUS Monachus. Data donatione in mense Novembri, anno 6. regnante CAROLO Rege serenissimo, 15. * Indict.

AN. CHR. 866 21. Junij.

* al. Eldraus

10. *Qui in præmissis litteris exprimitur* GARULFUS *Sollemniacensis Monachus, is postea Belloloco præfuit Abbas primus, ut postea dicemus.* ABBO *Abbas videtur esse is, qui secundus Lemovicensi Cœnobio sancti Martialis post adductos* Monachos *præfectus est. tametsi annus apud Ademarum Monachum de Abbatibus Monasterii sancti Martialis non omnino respondet. Cum enim Monachorum introductionem statuit anno* 848. *primum Abbatem per tres annos habet* DODONEM, *aliis* Odonem, *cui suffectus dicitur* ABBO *in annos undecim*, cujus anno quinto, *inquit*, Carolus Calvus in Regem Lemovicas unctus est a Radulfo Bituricensi Archiepiscopo, & Stodilo Lemovicensi Episcopo, & aliis Franciæ & Aquitaniæ & Italiæ & Burgundiæ multis Archiepiscopis & Episcopis, *tum subjungit*: Hoc anno Cœnobium Bellolocum a Rodulfo Archiepiscopo fundatum & consecratum est: *nisi si hoc referendum est ad annum* 848. *quo in basilica sancti Martialis collocati sunt Monachi. Et Cœnobio Masciaco diœcesis Bituricensis tum præerat* ABBO *Abbas, qui anno* 847. *ordinatus est, ut constat ex Chronico Masciacensi apud Labbeum in Bibliotheca nova tomo* 2.

* l. 9.

Garulfus & Abbo Abbates.

11. *Bellilocensis ecclesia dedicata est* in honorem sancti Petri & sanctæ Felicitatis, *ut passim legitur in prædicto Chartario: addito* sanctorum Dionysii, Rustici, Eleutheri, Pancratii, Crispini, Crispiniani, Hilarii, Martini, Benedicti, Eligii, & Tilloni, *in quadam charta Dautberti Sacerdotis data* anno 7. Caroli Regis: *quibus etiam adjunguntur nomina sanctorum* Primi, Feliciani, & Æmilii; *quorum, uti & sanctæ Felicitatis, reliquiæ ibidem quiescere dicuntur, tum in quibusdam Chartarii litteris, tum apud Gaufredum Priorem Vossiensem & Bernardum Guidonem de Sanctis diœcesis Lemovicensis.*

Bellilocensis ecclesiæ patroni.

12. *Locum hunc multis prædiis & censibus ditavit Rodulfus quem etiam secuti Frotarius ipsius successor, Stodilus Lemovicensis Episcopus, aliique permulti: quas donationes confirmaverunt Carolus, Pippinus, Carolomanus, & O-* donationes.

do

AN.CHR. 866 21, Junii. *do Reges. Insignis est charta Frotarii concedentis* Orbaciacum villam in valle Exandonensi, *eo pacto*, ut annis singulis Fratribus refectio exiberetur post funus suum in die suæ depositionis : & ut annuatim custodi ecclesiæ vini modii decem tribuerentur, unde sacrificium cotidie Domino offeratur. *Notatu etiam digna est charta Geraldi & Adalgarii Abbatum, qua inter se compromittunt, ut in quibusdam locis sibi subjectis* servi Vicarii, *id est Judices, imponantur ; quos ideo* servos *eligunt*, ut fideliter exigant servitium dominis suis, *ea conditione*, ut nullus ex illis neque ex posteris eorum efficiatur Miles, neque ullus portet scutum aut spadam, neque ulla arma, nisi tantum lanceam & unum esperonem : non habeant vestes scissas ante & retro, sed tantum clausas: *quos eximunt a vestigalibus eisque ex quolibet manso vicariæ suæ* quatuor denarios & unam gallinam & tertiam partem de omnibus placitis & de vestitionibus *concedunt*. NOTA

Abbates. 13. *Ad primos Belliloci Abbates quod attinet*, GERULFUS *seu* Gairulfus *præfuit a primordiis ad annum Odonis Regis octavum, id est ad annum* 891. *tametsi jam ejusdem Regis anno quarto coadjutorem adsciverat Rainulfum, qui ei postea in solidum successit. Plura ejusmodi coadjutorum exempla reperio in eodem Chartario : nam Guerno Belliloci Abbas quintus cum Geraldo; Geraldus deinde cum Bernardo; Gerardus cum Adalgiso Abbates bini in nonnullis chartis nominantur. Garulfus privilegio Carilocensis Monasterium anno* 876. *subscripsit in Concilio Pontigonensi, uui mendose Carnulfus scribitur in editis apud Severtium, & in nuova editione Conciliorum ad calcem tomi* 9. *Garulfo successit* RAINULFUS *seu* Ranulfus *anno (ut puto) Regis Odonis nono; Ranulfo* RODULFUS, *qui anno Caroli cognomento Simplicis nono primum notatur, ultimum anno primo Rodulfi Regis: cujus Regis anno quinto signatur* JOANNES; *deinde* GUERNO *Lotharii annos* 13. *postea cum socio Geraldo;* GERALDUS *dein cum Bernardo, tum cum Adalgiso seu Adalgario regnante Lothario;* BOSO *Ludovici Regis anno tertio;* BERNARDUS *duodecimo. Alios aliorum inqisitioni permitto. In Concilio Lemovicensi anni* 1031. *conquesti sunt Monachi Bellilocenses, quod ipsis dominaretur Abbas sæcularis: cui malo remedium Patres attulerunt.*

B.Ramerus Præpositus. *an Rainerus 14. *Ex eodem Manasterio processit beasus* RAMERUS* *præpositus, in cujus* honorem *Remigius quidam villam Arnolz concedit tempore Guernonis Abbatis, ob hanc scilicet causam*, quia ipse Ramerus, *inquit Remigius*, virtutem magnam omnibus qui aderamus ostendit. Adolescens enim qui deportatus ad tumulum contractus fuit, ipsius intercessione cum magna facilitate ad altare sancti Petri currendo pervenit : & illud magnum miraculum ostensum fuit in festivitate sancti Martialis. *De Belloloco satis.*

15. *Quartum Cœnobium a Rodulfo conditum, est sancti Genesii, in gratiam Virginum Benedictinarum*, constructum in orbe Caturcino, secus castrum Cosiliacum, ubi RODULFUS Comes bonæ memoriæ corpus suum sepelire curavit, in loco qui dicitur Sarasiac, in ecclesia quæ dicitur sancti Genesii: *cui Cœnobio* AIGUA *Rodulfi Comitis uxor, consentientibus filiis suis* RODULFO Archiepiscopo, GODAFREDO Comite, ROTBERTO, LANDRICO, & IMMENANA dilecta filia sua Deo devota atque Abbatissa, *quædam prædia concedit* pro anima Rodulfi Comitis ad suum sanctum sacrificium offerendum. Facta cessio in mense Februario in anno obitus bonæ mæmoriæ Rodulfi jam dicti, & anno tertio quo assumsit Imperium domnus Lotharius Rex propitius.

16. Rodulfo Biturigensi pro rebus Remensis ecclesiæ in pago Lemovicino conjacentibus *scripsit Hincmarus teste Frodoardo in lib.* 3. *cap.* 21. *cujus Hincmari alia epistola de nuptiis Stephani & filiæ Regimundi Comitis Rodulfo & Frotario Burdigalensi inscripta exstat in tomo* 3. *Conciliorum Galliæ. Ad ejusdem Rodulfi consulta respondet Nicolai Papæ I. epistola* 39. *sæpius laudata in decreto Gratiani. Item ei ejusque Coepiscopis Nicolaus ipse scripsit epistolam* 40. *de Thetgaudo & Guntario ab apostolica sede damnatis, ut*

ut ab eorum communione abstinerent. Rodulfus porro capitula quindecim de rebus ecclesiasticis condidit in gratiam suæ diœceseos Sacerdotum & Clericorum, a V. Cl. Stephano Baluzio propediem vulganda. Variis etiam Conciliis interfuit, nempe Meldensi anno 845. Tullensi apud Saponarias anno 859. Tusiacensi anno sequenti, ad hæc privilegio S. Dionysii in Synodo Pistensi anni 862. & biennio post privilegio Autisiodorensis Monasterii S. Germani in alia Synodo Pistensi subscripsit. AN.CHR. 866 21. Junii.

17. *Hæc sunt quæ de Rodulfi Archiepiscopi gestis observare mihi licuit: quem Eustorgius Lemovicensis Episcopus, medio fere sæculo decimo,* sanctæ memoriæ magistrum *suum vocat in litteris Geraldo Abbati concessis. Sane si quid peccavit vir sanctus, quod Abbatias quasdam tenuit Episcopus; non solum reditus inde profectos refudit in Monachorum profectum, sed etiam prædia, & bona sua liberali manu contulit in Monasteriorum ejusdem Ordinis ædificationem. Rodulfus obiit anno Christi octingentesimo sexagesimo sexto, teste Adone, 11. Kal. Julii, sepultus in basilica sancti Ursini apud Bituriges, ubi magna veneratione colitur, ut legitur in Patriarchio Bituricensi. Jacobus piissimus Eremita, de quo supra, prædixit obitum sancti Rodulfi:* cujus providentia sic Bituriges gubernabantur, ut a cunctis Pater patriæ esset vocatus. Rodulfi sanctitas & obitus.

HISTORIA TRANSLATIONIS

CORPORIS S. MAURI ABBATIS

AN.CHR. 868 7. April.

IN FOSSATENSE MONASTERIUM AGRI PARISIENSIS,

In qua præmittitur narratio de eversione & instauratione Monasterii Glannafoliensis.

Auctore ODONE Abbate Glannafoliensi & Fossatensi anno 869.

Ex Jacobo Brolio, Bollando, & codicibus mss.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

SEQUENS *historia quatuor partes complectitur, nempe historiam eversionis Monasterii Glannafoliensis, in pago Andecavensi ad Ligerim conditi a sancto Mauro beati Patris Benedicti discipulo, ut in sancti Mauri Vita legimus Sæculo I. tum instaurationem ejusdem Cœnobii; dein miracula ad sancti Mauri tumulum patrata; denique corporis ejus translationem in Monasterium Fossatense.* (Historiæ hujus argumentum,) *Auctor* ODO *Abbas, qui corpus sacrum per varia loca comitatus est, Fossatensi demum Cœnobio præfectus a Carolo Rege cognomento Calvo, is qui librum de vita sancti Mauri, qualis in Sæculo I. editus est, invenit, & locis aliquot interpolavit.* (Auctor,) *Petrus Diaconus Casinensis* historiam de eversione seu restauratione Cœnobii beati Mauri ex jussione Abbatis Senioretti emendasse, & prologum scripsisse dicitur. *Quid in hac historia emendaverit Petrus, non mihi constat, ut qui ejus correctorium non viderim. sed tamen conjicio locum illum, ubi Odo scribit, Glannafolium Fossatensi Monasterio regia auctoritate fuisse subjectum, Petro displicuisse; atque ut erat fervidi ingenii, ab eo mutatum atque interpolatum fuisse. Certe eam subjectionem* tyrannidem *vocat, infra num. 6. Et tamen hæc historia bona fide ab Odone scripta est tum ex relatione testium oculatorum, tum rerum ab se visarum perceptione: ejusque auctoritas instrumentis & litteris eo tempore confectis approbatur.* (& fides.)

2. *Rorigonis Comitis litteræ de donatione a se facta Monasterio Glannafoliensi typis editæ habentur apud Joannem Bessium in historia Episcoporum Pictavensium: quibus in litteris Rorigo prædium suum* Maiminias *situm* in pago Andegavensi in condita Muciacense, quæ est in Vallegia, hoc est ecclesiam ipsius villæ cum decima, oblatione atque sepultura: cum campis, vineis, silvis & aliis rebus, sicut genitor, *inquit*, meus GAUZLINUS & mater mea ALDETRUDIS habuerunt, tradit Deo omnipotenti & Salvatori nostro JESU-CHRISTO & genitrici ejus (Glannafolii instauratio.)

per-

AN.CHR. 868 7. April. perpetuæ virgini MARIAE & beato Petro Apostolo, ad Monasterium Glanna, ubi beatus Christi Confessor MAURUS corpore quiescit, & ubi vir venerabilis germanus, *inquit*, noster GAUZBERTUS devotissimus Christi famulus, una cum aliis Monachis regularem vitam ducit, & filium nostrum GAUZLINUM Deo obtulimus. Actum in ipso Cœnobio sancti Mauri anno 26. imperii HLudovici Augusti die sabbato, ipso die Kal. Martii. *Subscribunt cum* RORIGONE *&* BILECHILDE *ejus uxore, quæ mendose* Milechildis *scribitur*, DODO *Andecavensis, &* HEBROINUS *Pictavensis Episcopi, & alii: quem Hebroinum Rorigo* consanguineum *suum vocat. Erat iste Hebroinus seu Ebroinus* sacri palatii Archicapellanus *& Abbas Pratensis Monasterii sancti Germani apud Parisios, qui a Carolo Calvo pro Monasterio Glannafoliensi sibi in beneficium a Ludovico Pio concesso, binas litteras obtinuit apud Bestium in eadem historia vulgatas. In posterioribus litteris gloriatur Hebroinus, se Monasterium* in statum & religionem, monastici ordinis retraxisse, atque in habitum quo olim excultum fuerat, omnino disparasse, *quod tamen potius præstiterat Rorigo Comes, ut patet ex sequenti historia & ex diplomate Caroli Calvi, de quo postea Nortmannis sævientibus maxime in pago Andecavensi, Monachi Glannafolienses pars cum corpore sancti Mauri fugerunt in pagum Sagiensem, Odo scilicet Auctor iste cum aliis; pars in Pictavensem, qui in Monasterio S. Savini consederunt, ut in Actis sancti Hugonis Monachi Æduensis dicemus Sæculo insequenti.*

Monasterium Fossatense. 3. *Post varias sacri corporis huc & illuc delationes factas ob metum Nortmannorum, deportatum est tandem in Fossatense Monasterium, qui refugii locus a Carolo Rege Monachis Glannafoliensibus concessus fuit anno 868. De hujus Monasterii origine dictum est in Sæculo 2. in Actis sancti Baboleni Abbatis. Istud nescio qua temporum injuria collapsum restituit Bego Comes Parisiensis, imperantibus Carolo Magno ejusque filio Ludovico, præfecto Abbate* BENEDICTO, *quem alium esse a magno illo Benedicto Anianæ Abbate persuasum habeo, idque in fine hujusce tomi demonstrabo. Begonis comitis ejusque uxoris Alpaidis filiæ Ludovici Augusti meminit Frodoardus in historiæ lib. 2. cap. 12. & lib. 4. cap. 46. cujus Begonis obitus in Chronico Hildenesheimensi notatur anno tertio Ludovici Augusti his verbis:* BIEGO de amicis Regis, qui & filiam Imperatoris nomine ELPHEID duxerat uxorem, eo tempore defunctus est. *In litteris Caroli Simplicis, quas in lucem protulit Philippus Labbeus in Miscellaneis curiosis, laudatur Bego iste, & Adaleidis Caroli ipsius matris* proavus *fuisse perhibetur. Post Benedictum* INGELBERTUS *Abbas* sanctæ memoriæ, *ut in quodam Caroli Calvi diplomate legitur*, postulante Rorigone & Bichilde ejus uxore *Glannafoliense Monasterium restituendum* suscepit, *&* collegium Monachorum *ex Fossatensi Monasterio istuc adduxit, locum* ornamentis monasterialibus honorificentissime adornavit, *& in eo* regularem observationem agere optime edocuit, *regnante Ludovico Augusto, cujus ea de re litteras obtinuit. Rem fusius narrat Odo Abbas infra.* Anno 861. *Dani duce* VVellando filio Fossatis Monasterium occupant, *ut legitur in Annalibus Bertinianis, quod anno insequenti Carolo Regi reddiderunt.*

Translatio eo facta. * la Saone 4. *Anno dein 868. cum corpus sancti Mauri in pago Sagiensi annum unum, in Burgundia tres annos in prædio Audonis Comitis ad Ararim* fluvium, tandem delatum est in Monasterium Fossatense, Ænea Parisiensi Episcopo sacram pompam ducente & sanctum corpus humeris gestante. Anno insequenti Carolus eo venit, & Glannafoliensem Abbatiam Fossatensi attribuit, præposito utrique Odone Abbate hujus historiæ scriptore, ut patet ex litteris, quas Joannes Bestius in historia Comitum Pictavensium edidit pag. 171. & 179. Jacobus Brolius Æneæ Episcopi litteras de hac translatione ab eo facta refert post subjectam historiam ab se editam in Supplemento Antiquitatum Parisiensium: quarum litterarum notanda sunt hæc verba.* Ego ÆNEAS Dei (gratia) Parisiorum Episcopus notum facio cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ filiis; quod anno dominicæ Incarnationis octingentesimo sexagesimo octavo, Indictione prima, jussu serenissimi Caroli Regis, ad Fossatensem ob recipiendum corpus beati Levitæ MAURI accedens Abbatiam, dum a propriis sacram præfati Sancti deposui humeris super beatorum Apostolorum altare glebam, concessi eidem ecclesiæ, annuentibus cunctis Archidiaconibus & Clericis nostris, qui una mecum, illic aderant; in sede nostri Episcopatus, in ecclesia videlicet beatæ Dei genitricis Mariæ perpetuo Præbendam integram: ita ut ab hac hora usque in novissimam hujus sæculi horam tam venerabilis ODO, qui nunc illi Cœnobio præest, quam sui successores eam libere & absque ulla molestia vel inquietudine aut aliquo servitio habeant & secure possideant. Processionem denique annuatim in Quadragesima, quarta scilicet feria post Dominicam quæ Passioni Christi prætitulatur, nostris sequacibus in monumentum processionis, quam Christi dilecto Confessori Mauro exhibuimus, die qua primum receptus est a Fossatensibus, indicimus: ut cujus semel in anno membra revisimus, ejus precibus & meritis assidue muniamur, *&c. Processio ista fiebat adhuc initio sæculi 11. ut patet ex litteris Rainaldi Parisiensis Episcopi eam confirmantis* anno millesimo sexto *in gratiam* RAINALDI *Abbatis, cui potestatem etiam facit instituendi Vicarium in ecclesia beatæ Mariæ, in qua Præbendam (ut vocant) ab Ænea obtinuerat. Dein accessit loco religio ex litteris Innocentii V. & Martini IV. Romanorum Pontificum, qui visitantibus ecclesiam Fossatensem*, ubi corpus beati Mauri sub veneranda custodia requiescit, omnibus vere pœnitentibus & confessis in festivitate ac translatione ipsius Sancti usque ad Octabas quadraginta dies de injuncta pœnitentia relaxant. *Perseverat hactenus Fidelium cultus, maxime in pervigilio nativitatis sancti Johannis Baptistæ, in sanctum Maurum, cujus corpori ossa præcipua in ea ecclesia nunc usque adservantur, inclusa capsæ ex ligno deaurato; cranium vero in scrinio peculiari. Porro radii ejus duo, alter in Glannafoliensi, alter in Casinensi Monasterio habentur, ut dicetur infra.*

[Marginal notes: "anno 868." beside "risiensium: quarum litterarum…"; "religio in Sanctum." beside "Dominicam quæ Passioni…"]

5. *Ad*

5. *Ad Monasterii fortunam quod attinet, Monachi Fossatenses paullo post illam translationem iterum vexati ab Nortmannis, pars in Burgundiam se se receperunt. His Aurelianus Lugdunensis Antistes sedem tribuit in Monasterio Saxiaco * ad Rhodanum, quod Aurelianus ipse, ante Abbas Athanacensis, in fundo suo condiderat anno 859. præfecto* BADILONE *Abbate. Ejus rei litteras habes infra in Elogio Aureliani. Labefactatum postea Fossatense Monasterium* ABBO *Parisiensis Episcopus,* HAGANO Comes, *&* RAINALDUS *loci Abbas sæcularis,* ADALEIDIS *Caroli Simplicis matris* consanguineus, *restituerunt* sub monastico Ordine, *ut constat ex ipsius Caroli litteris datis* 10. Kal. Maji, Indict. 8. *tandemque Monachi in Canonicos sæculares evaserunt permissu Clementis Papæ VII. anno Christi 1593. cujus rei litteras Jacobus Brolius retulit in Supplementum suum.* AN.CHR. 868 7. Aprl. Monasterii Fossatensis fortuna * Sessieu

6. *Monasterium vero Glannafoliense Fossatensi subjectum mansit usque ad pontificatum Urbani secundi, qui in Concilio Turonico illud a jure Fossatensium exemit, & in primigeniam libertatem restituit anno 1096. De hac libertate Petrus Diaconus Casinensis ita scribit in Chronici Casinensis lib. 4. c.* 18. Pontifex apostolicæ Sedis Urbanus pro negotiis ecclesiasticis Galliam ingressus, in plenario Turonensi, ubi ipse præsidebat, Concilio Monasterium S. Mauri in Glannafolio a tyrannide Fossatensium Monachorum abstrahens, pristinæ libertati restituit, sub magisterio tantum & tutela Monasterii Casinensis perpetuo mansurum. *Verum immoderata & præceps videtur hæc Petri locutio, & ex nimio in proprium Monasterium studio contra ipsos Casinates retorquenda. Non enim* tyrannis *dicenda est unius Monasterii subjectio alteri, legitima ratione & auctoritate facta & probata. alioquin* tyrannidis *etiam appellatio traduceretur ad ipsos (quod absit) Casinates, qui Glannafolium Casino subjectum ab Urbano Pontifice fuisse scribunt. Quamquam nulla ejusmodi subjectionis mentio est in epistola Ivonis Episcopi Carnutensis Urbano Papæ scripta pro legitimo jure Fossatensium. immo contrarium ex ejus verbis colligitur, conquerentis* subreptum fuisse domno Papæ Urbano ad suggestionem Comitis Andegavensis, ut Monasterium sancti Mauri situm in patria Andegavensi, quod sub jure Fossatensis Monasterii antea per trecentos & eo amplius anno exstiterat, de ejusdem Monasterii jure auferret, & ordinato ibi Abbate liberum esse constitueret. *Non dicturus* liberum, *si alteri denuo subjectum fuisset. Et vero quid intererat Comitis Andegavensis sollicitare Pontificem, ut in extraneorum dominium transferretur Cœnobium istud, popularibus suis frustratis? Quæ quidem dicta velim citra ullam invidentiam juris Casinatium nostrorum, quibus libenter faverem, si causa ipsa esset faventior. Quidquid id est, perseverat hactenus sub Abbate regulari Glannafoliense Monasterium tenuissimi reditus, Benedictinæ sancti Mauri Congregationi recens unitum, & merito, ut ibi denuo reflorescat sub auspiciis sancti Mauri sacra illa institutio, quam ipse in Galliam attulit primus.* & Glannafoliensis.

7. *Jam tempus est, ut videamus Odonis Abbatis historiam, quæ primum a Jacobo Brolio hujus Monasterii Germanensi Monacho in Supplemento Antiquitatum Parisiensium, tum a Joanne Bollando in Januario suo edita est. Distinctionem capitum a Brolio servatam ad marginem apponam, quæ cum desit in nonnullis codicibus mss. non videtur ipsius esse Auctoris. Historia hæc* ADELMODO *Cenomannensi Archidiacono inscripta hunc præfert titulum in codice nostro ms.* INCIPIT LIBELLUS MIRACULORUM PRAESENTIS TEMPORIS SERIEM DESCRIBENS, QUAE PER BEATUM MAURUM DIVINA OPERARI DIGNATA EST MAJESTAS, QUAEQUE AB ODONE ABBATE PLENA FIDE EXPRESSA SUNT.

PRÆFATIO AUCTORIS.

Dilectissimo Fratri & venerando viro ADELMODO Archidiacono, ODO Abbas Cœnobii sancti Mauri, amoris subsidium.

1. HIstoriam eversionis, seu restaurationis sancti Cœnobii, quod olim a beato MAURO nobiliter ex antiquo Glannafolium nominatur, quam a venerabilibus & probatissimis atque adhuc in carne manentibus personis plena fide didici, in corpus unius libelli colligere ac ordinare aggrediens, sicut crebro tuam, venerande vir ALMODE, poposcisse reminiscor fraternitatem; earumdem personarum nomina in ipso exordio narrationis inserere dignum judicavi: quatinus & scrupulum dubietatis legentibus auferrem, & ad veraciter fideliterque amplectenda quæ narro, ex ipsarum Deo placita & hominibus spectabili probitate omnes audientes invitarem. Harum primus & ordinis dignitate, & perfectioris vitæ sanctitate, GODEFREDUS venerandus Abba Fossatensis Monasterii exstat, qui prolixiori tempore sub regimine sanctæ recordationis Theodradi in eodem sancto deguit Cœnobio. Bilechildis quoque Abbatissa *a* nostro sæculo speciale sanctæ viduitatis decus, quæ cum viro suo illustrissimo Comite Rorigone in reparatione ejusdem Monasterii, juxta quod illis cælitus ostensum ac præ- Testes hujus historiæ.

a Cujus loci Abbatissa fuerit Bilechildis, mihi non liquet.

AN. CHR. 868. 7. Aprilis.

præceptum fuit, longo follicite invigilavit tempore, cujus & ego plurima quæ refero, frequenti didici collocutione Sed & Bernegarius Presbyter his tertius in proferendis subſtituitur, de cujus veris adſertionibus nemo noſtrum dubitare permittitur, qui ejus probabilem in omnibus, & præcipue in ſanctæ orationis ſtudio vitam cognoſcentes, ut antiquiorem eum antiquiſſimis veneremur Patrem : qui per duodecim continuos annos in jam dicto Monaſterio, & primum cum piæ memoriæ Gauzlino *b*, & poſtmodum cum fratre ejus ſuperius nominato habitavit Theodrado. His nihilo minus copulantur omnes pæne ipſius loci congregationis Fratres, qui geſtis ibidem ſui temporis miraculis, revelationibus quoque & viſitationibus divinitus procuratis, concentibus etiam inæſtimabili ſuavitate angelico miniſterio, & præcipue nocturno tempore celebratis, nimio ſe terrore ſæpiſſime perculſos fuiſſe adſeverant. Aliquotiens vero tantum melos ita ſe animo captaviſſe adſtruunt, ut ejuſdem cantilenæ dulciſonis atque tinnulis modulationibus aure cordis intenti, nihil jam illis niſi tantæ rei liberet inhærere harmoniarum modis: ex quibus nonnullos nominatim exprimo, cum adſtipulandi opportunitas proſequendi acciderit tenoris.

Translatio anno 868.

2. Hujus autem ſeries narrationis a tempore divæ recordationis Pippini incipit, ad noſtram uſque præſentis anni decurrens ætatem, qui eſt ab incarnatione Domini octingenteſimus ſexageſimus octavus, quo etiam anno ejuſdem beatiſſimi viri ſanctiſſimam corporis glebam, juſſu ſereniſſimi Regis Karoli in Monaſterium ſanctæ Dei Genitricis ſemper virginis Mariæ, beatique Petri Apoſtolorum Principis, quod antiquitus Foſſatenſe appellatur, digno cum honore populorumque frequentiſſimo ac celeberrimo detulimus occurſu : quam ſanctus Pontifex Æneas in ipſo introitu Monaſterii ſuſcipiens, propriiſque imponens humeris, cum frequentia venerabilium Monachorum in eccleſiam beati Petri feſtivo ſatis deportavit obſequio, atque ſollemni ſanctæ devotionis in arca ferrea ad hoc ipſum præparata recondidit *d* officio : ubi etiam nunc cum ſuperna opitulatione debitis & aſſiduis Monachorum & veneratur & colitur ſervitiis, ad laudem & honorem nominis Domini, qui ita præſentaliter mirificat Sanctos ſuos jam æternaliter cæleſtium donavit præmiis gaudiorum, conformes eos & coheredes unici Filii ſui conſtituens : quorum meritis & interventionibus veniam conſequi commiſſorum mereamur flagitiorum; qui nos ſancti ſanguinis Chriſti gloriamur redemtos effuſione.

INCIPIT HISTORIA.

CAPUT I. Gaidulfus Glannafolienſes depilat.

3. IGitur tempore PIPPINI glorioſiſſimi Regis, cum adhuc & monaſticæ religionis obſervantia in eodem ſancto Cœnobio optime cuſtodiretur, honor etiam & dignitas atque affluentia rerum omnium copioſiſſime exuberaret; numeroſitas quoque religioſorum Monachorum, ut ſtatutum a beato Mauro fuerat *d*, ibi pleniter haberetur; locum ipſum cum omnium integritate poſſeſſionum ad eumdem pertinentium, idem præcellentiſſimus Rex GAIDULFO cuidam Ravennati dedit : qui barbariem ſæviſſimi animi, atque efferæ crudelitatis exercens duritiam, exſecrabili odio Monachos ibidem commorantes perſequi aggreſſus eſt. Qui ejus immaniſſimam ferre non valentes oppreſſionem, circumquaque diffugientes, diſperſi ſunt; ita ut non remane-

Monachi pauci relicti.

a Hinc colligitur, Gauzlinum iſtum alium eſſe a Gauzlino Pariſienſi Epiſcopo, qui anno 869. quo hæc ſcribebat Odo, adhuc in vivis erat, necdum Epiſcopus Pariſienſis. Corrigenda ergo hoc loco Gallia Chriſtiana, ubi de Goslino Pariſienſi Epiſcopo, a quo item diverſus eſt is, cui Abo carmen de obſidione Pariſiaca nuncupavit.

b Hic duo notanda : primum. Theodradum fratrem fuiſſe Gauzlini, ac proinde utrumque filium eſſe, Rorigonis Comitis, an Gauzberti, qua de re infra num. 17. alterum, Theodradum Gauzlini etiam ſucceſſorem fuiſſe. Theodradus rurſus laudatur infra num. 26. & 27 de ejus ſucceſſore num. 21.

c Bolius addit, *ſub die Iduum Novembrium*. Verum id factum eſſe *feria quarta poſt Dominicam Paſſionis*, quæ feria eo anno in diem 7 Aprilis incidebat, patet ex ipſius Æneæ litteris ſuperius citatis.

d Numerus centum quadraginta Monachorum eo in loco a B. Mauro inſtitutus fuerat, ex ejus Vita : nunc locus vix capit decem.

nerent ex eis nisi quatuordecim tantum, qui inopiæ malo compulsi aliud agere non valentes, quotidianam stipem vix emendicando a supradicto tyranno poterant extorquere: excubias semper, prout valebant, apud beati viri corpus sollicite observabant. Cumque & ipsi tam famis inedia, quam ceterarum miseriarum acerrimo afficerentur cruciatu, nec institutionis sanctæ Regulæ arduam possent ducere vitam; consilio accepto indumenta deponunt monastica, habitum Canonicorum adsumentes vestimentorum. Unde ipse tyrannicæ perversitatis nefandissimus homo, occasione contra eos sumta, omnes expulit; quinque tantum Clericos, abjectissimæ scilicet vilitatis personas, ibi constituens, a quibus aliquid officiorum divini cultus apud sancti viri perageretur corpus.

Canonicum habitum adsumunt, quibus suffecti quinque Clerici.

4. Inde instigatus a dominatore suo diabolo, Monasterium omne solotenus evertit: ita ut etiam fundamenta nonnullorum eruerit ædificiorum, quod hodieque inspicientibus liquido claret, dum diversarum adhuc officinarum penitus abdita ibi cernuntur fundamina. Denique nec domibus ecclesiarum in eodem sancto pepercit loco, dicens: Sicut Dominus cædem interfectionis a sanctuario suo initiari jussit, ita eversionis nostræ destructio a Sanctis exordium sumens, audacius reliqua pervadet ædificia.

Monasterium a Gaidulfo eversum.

5. Post hæc, omnia testamenta, quorum auctoritate rerum cunctarum eidem loco collatarum constabat delegatio, sollicite perquirens & inveniens, pejora semper pessimis adjiciendo, partim cremavit, partim in Ligerim misit; nonnulla vero in Monasterio sancti Albini custodienda deposuit. Quod cum jam nostro tempore ego auditu comperissem, quadam vice Andecavis pergens, atque ANSCHERIUM Præpositum adiens, deprecari illum omnibus cœpi precibus, ut si aliquid ex his in peribolis *a*, aut in scriniis chartarum ejusdem loci esse sciret, nobis reddere dignaretur. Tum ille: Fateor, ait, me aliquid hujusmodi, cum Præcepta veterum Regum revolverem, reperisse: sed quia nemo umquam exstitit, qui a me horum quippiam inquireret, & ego in talibus cor non apposui; inter chartarum copiam ea facilitate qua reperta sunt, eadem & reposita fuerunt. Cumque instrumenta Præceptorum atque testamentorum nostrorum infectatione paganorum deperissent, cum eis pariter & vestra disperiunt. Ne ergo legentibus ex his fastidium ingeramus, ad proposita articulum reflectamus.

Chartæ & instrumenta dissipata.

6. Hic itaque miserior miserrimis non considerans damnationis suæ ultricem plagam, quæ eum justo judicio Dei pro talibus tantarum ausis præsumtionum erat consecutura; postquam cuncta quæ animo conceperat, justa Dei permissione de eodem exercuit loco; convocatis amicorum atque affinium turmis, ad convivium apparatioris prandii, scelerate a se gesta, post insatiabilem lautiorum edacitatem ciborum, & vini meri nimiam potationem, cunctis qui aderant, jactantiæ desperabiliter barathro demersus, referre cœpit: Ne, inquiens, teterrimum Monachorum genus per succedentia tempora hunc locum vanis spebus animatum repetere aut evindicare valeat, cum domorum eversione testamenta ablata sunt prædiorum, quibus se opinari poterant possessiones tantorum recuperaturos fundorum. Necdum verba compleverat, cum ecce contra se super mensam, ad quam lasciviens residebat, stare videt venerandi Monachi habitus virum, cujus facies igneo resplendebat adspectu? canities vero comtissimi dignitate honoris super nivem micans candebat: qui ferulam manu gestans, torvisque aliquantisper miserum respectans luminibus, eum forti conamine, calce quidem in ventre, ferula autem in capite validissime percussit: qui illico amens effectus hac illacque super scapulas crebro jactans, ejulando clamare cœpit: Maure, tu me interficis, Maure, tu me interficis. Cum hæc cunctis, qui aderant, audientibus, oculis jam cæcatus, quos in capitis percussione amiserat, frequenter repeteret, Arrii infelicis multatus damna-

Gaidulfus dat pœnas.

a Archivum seu tabularium Monasterii Bollandus interpretatur hanc vocem, quæ alias septum vallumve, aut xystum significat. Et munita sunt plurimum Monasteriorum archiva. In nonnullis codicibus mss. subditur, *aut in scriniis tomo chartarum*. Vox *tomo* glossema est.

AN CHR. 868 7. Aprilis. tione, effusis intestinis infelicem (ut erat dignus) finivit vitam particeps dæmoniorum effectus. Hæc ita gesta esse testatur GERAMNUS Monachus nostræ Congregationis, qui a patruo suo ipsius loci Monacho se frequenter peracta, sicut hic inserta sunt, ista audisse confirmat. Qui de eodem Cœnobio cum ceteris Fratribus ab ipso perversæ mentis homine expulsus, sæpe ad domum fratris sui, patris videlicet hujus Gerramni, veniens, cuncta ex ordine referre solitus erat. Adstipulantur etiam huic adsertioni religiosæ admodum ac veteranæ personæ, quæ ab eo tempore ad nostram usque perdurantes ætatem, evidentissimis ista prosequuntur indiciis: ex quibus ego etiam duos vidi, quos pro hoc ipso ad me evocans, atque ab eis cuncta diligenter sciscitans, verissima hæc esse, prout ea ipsi oculis inspexerant, adserverunt: addentes etiam hoc, quia post expulsionem ipsius loci habitatorum & ejusdem scelerati viri desperabilem percussionem, prædia ac villæ, quarum subsidiis ac reditibus locus isdem eatenus substiterat, præreptione satis injusta tam a Comite Andecavensi, quam ab aliis quibusque præsumtuosæ ac cupidæ mentis hominibus usurpatæ sunt atque pervasæ, ea solummodo occasione, quia nemo fuit qui ad notitiam augustissimi honoris, Magni scilicet Imperatoris CAROLI, prout gesta erant, hæc perferre curaret.

Monasterii prædia a Comite occupata.

II. *Rorigo cum uxore monasticam vitam meditatur.*

7. Cumque isdem locus pæne jam desolatus atque in solitudinem redactus omnimodis esse videretur, jam tempore piissimi Augusti LUDOVICI, cum paucissimo numero villarum (sicut videlicet eum onager habuerat) ab ipso Imperatore RORIGONI religiosæ ac nobilis memoriæ Comiti collatus est: qui Dei inspiratione corde tactus ac divini muneris gratia præventus, cum conjuge sua jam superius dicta BILECHILDE, scilicite perquirere cœpit, qualiter sæculo renuncians, liber ab omni mundana occupatione, perfectionem regularis p[o]sset adipisci religionis, vel qualem ipsa super hac re gereret voluntatem. Cumque ei & adsensum suum eadem venerabilis mulier in tali negotio præbuisset, & se eadem facturam secundum sexus sui ordinem pollicita fuisset, de sola jam locorum opportunitate, in quibus id agere cum superno adjutorio possent, studiose investigare certabant.

S. Mauri tumulum adeunt.

8 Sed cum Deus omnipotens & eumdem locum in pristinam religionem reformare decrevisset, & eosdem religiosos conjuges mercede perfectorum operum, quibus ipsi in restaurando invigilavere loco, a se donandos, hominibus notum facere voluisset; quadam die cor amborum ut gratia orationis corpus beati Mauri adirent, manu sancti desiderii tetigit: qui fervore sanctæ devotionis concepto, de loco habitationis suæ, qui Boscus vocatur, adscensis equis, religioso satis obsequio illuc tendere festinarunt: perlustratisque omnibus convenientiis, quibus locus ipse dignissimo & floruit & florere poterat honore, taliter communi consilio in restructione Cœnobii laborare æstimaverunt. Continuo Turonis mittentes, LAMBERTUM religiosæ vitæ virum de Monasterio *a* sancti Pontificis Martini evocant, adscito nihilominus EBBONE viro satis strenuo, affinitate consanguinitatis sibi propinquo: quibus cum voluntatem suam de his quæ supra scripta sunt, venerabilis Rorigo Comes aperuisset, eorum consiliis & exhortationibus in ipso suo desiderio ardentiores effecti, mox summo studio in fabrica Monasterii laborare aggressi sunt; convenienter coram eis, quos evocaverant, jactis fundamentis.

instaurant Monasterium.

Intermissum opus divino monitu Jacob. Abbas urgere nolens,

9. Sed aliquamdiu ædificatione tanti operis assidue cum occupati fuissent; & quorumdam impedimentorum interceptu præpediti, Brennovem amplissimum possessionis suæ cæspitem petunt: ubi dum prolixiori tempore moras innecterent, & cœptum ab eis opus eorum absentia non adsurgeret, cuidam reverendissimæ vitæ Abbati, JACOB nomine, Cœnobii Cormaricensis *b*, cum post matutinale officium sanctarum instantia precum Divinitatis more sibi solito pulsaret aures, quidam candidissimum Monachi præferens habitum, cujus facies roseo micabat aspectu, canicies vero instar lactis candebat, adstans talia infit:

a Majori Monasterio scilicet: nam Monasterium aliud sancti Martini jam tum ad Canonicos defecerat.
b Vulgo *Cormerey*, de cujus Monasterii origine actum est in Elogio Alcuini Abbatis.

infit: Vade, inquiens, & partes Britanniæ aggrediens, Rorigonem perquire Comitem: quem cum inveneris, ista illi divinitus tibi nuntiata prosequere: Non recte vir bonorum agis desideriorum, quod segnitia improvidæ mentis pressus occupatione terrenarum implicatus rerum, his quæ cælestis inspiratus desiderio perficere cogitaveras neglectis, temporalibus atque caducis operam dando inhæres. Sed si tibi Divinitatem placabilem & adjutricem fore, ut dudum optaveras, concupiscis, religiose quidem a te cœptis, sed periculose dimissis studiosissime insiste operibus, ut meritis viri sapientis, qui ædificavit domum suam supra petram, a Deo donatus, cœlestis regni heres, cum Paulo sapiente architecto effici merearis. Cui respondit Abba: Rorigonem non novi: sed & te, qui talia jubes, ignoro. At ille subjunxit: Illum quidem ocius perquirere satage; me autem quis sim, ut superno placuerit Opifici, scire licebit. His peroratis disparuit. Tunc ille stupens ad ea quæ audierat & viderat, nulli prorsus prodere illa volebat, eventum rei sollicite exspectans. Expleta vero hebdomada iterum ei isdem vir in eodem habitu, hora eadem qua & prius, in ipso apparuit loco, austerius arguens, quod negligentius a se jussa perceperit, sibique eum consulere adseruit, si festinanter his quæ audierat, obtemperare voluisset. Sed nec sic quidem ille etiam hac vice animum apposuit, ut exsecutor ostensorum fieret, defectione quadam supra modum torpens: cum ecce die tertia horribiliter eum compellans in eodem loco illi adstitit, ac tertio eum acerbissimo flagello, sicut adclinis residebat, in dorso validissime percussit, mortem ei minatus, si ultra ad explenda quæ audierat, tardare præsumsisset. Qui nimio percussionum excruciatus dolore, siquidem & cutis & carnis molliciem divinum transiens verber, medullitus, ut sic dictum sit, ossibus inhæsit, timore quoque intentatæ mortis perterritus, ilico quo jussus fuerat, perniciter tendere festinat.

AN. CHR. 868. 7. April.

1. Cor. 3. 10.

flagello percussus,

10. Cumque post longos viarum anfractus laborioso confecto itinere, tandem, ut optaverat, Brennoven devenisset, ac Comiti supradicto nuntiatus fuisset, mox ut ejus ingressus præsentiam adiit, secretiorem ab illo expetens locum, missum se ad ipsum specialiter indicavit: & continuo nihil amplius dicens, agiliter se cœpit exspoliare: quam in amentiam versum Comes existimans, prohibere eum reluctando nitebatur. Non, inquit, virorum justissime, ut tu putas, desipio, sed cælestis oraculi tibi jussa deferens, evidentioribus te indiciis roborare desidero. Et hæc dicens, ac dorsum suum retegens, liventes adhuc plagas lacrymis perfusus ei ostendebat. Et post hæc rei ordinem pandit: cumque & uxor ejus ab eo vocata venisset, illi quoque cuncta replicavit, ostensis nihilominus divinorum ulceribus flagellorum. Igitur tantis ac talibus attoniti miraculis, tractare sollicite cœpere quo modo cœpto operi attentius invigilare possent. Deinde Abbatem illum diebus quindecim secum retinuere, instantiam devotionis suæ certatim ei impendentes, ac frequentium fovere jubentes inductione unguinum: quem jam obductis cicatricibus ad se evocantes: divinis se per omnia præceptis parere promittunt. Ita demum non parvis donatum muneribus, ad propria eum lætantem & alacri corde remittentes, & post hæc pagum Andecavum repetere decernunt.

Comiti rem narrat.

11. Cumque in locum, qui Vernentis dicitur, manendi gratia divertissent; subito adversæ valitudinis incommodo supradicta matrona, ut prægnans erat, vehementissime cœpit atteri, ut de ejus vita omnes qui aderant, desperare cogerentur. Sed honorabilis Comes vir ejus progressum illius naviter administrans, iter suum cornipedum velocitate peragere ad supradictum locum disponit, de sola jam conjugis sepultura lugubri satis mente pertractans. Cum vero Ligerim navigio subvehente transmeare cœpisset, jamque media fluminis spatia celox innare videtur, sphæra ignis instar latioris clypei cælitus emissa, illi supra caput adfuit, cujus odoris adeo persensit vigorem, ut comam capitis sui absumi pertimesceret. Attonitus ergo pro his redditus; quæ & videbat & sentiebat, hujusmodi oraculum cælestis percipit vocis. Hic, inquiens, ædifica, ædifica, hic ædifica: quod nisi te facturum modo Divinitati spoponderis, nullo modo deinceps dulcibus dimissæ uxoris frueris osculis, vel prospere metas

Comitissa in partu periclitatur,

Comes in fluvio:

AN.CHR. 868 7. Aprilis.

tibi concessit attinges ævi. Hæc ipse solus in medio fluminis alveo videns & audiens, cuncta se impleturum pollicens, mox ut terram rate appellente arenosum cæpit calcare solum, ocius beati Mauri corpus cum fervore sanctæ devotionis reverenter expetiit, (non longe siquidem ab eo loco fluvium transnavigaverat) sed, ut æstimari valet, quasi passibus ducentis. Denique hora eadem, ut postea simul conferentes invenere, gravissimo pondere infirmitatis conjux ejus exonerata est, quæ jam tribus diebus, totidemque noctibus sine cibi vel potus perceptione jacuerat. Cumque & ipsa navigio ad eumdem delata fuisset, absque ullius adminiculo urnam sancti viri religioso satis adiit desiderio.

Uterque erepti adeunt tumulum S. Mauri.

12. Eo adhuc tempore BERTINGUS quidam, non ignobili ortus familia, eorum dono, cum conjuge HUNINGA locum ipsum beneficiario possidebat jure. Biduo igitur ibi loci amore & consideratione morati, solitum locum habitationis suæ Boscum revisere statuunt; ubi dum quadam die isdem venerabilis Comes in oratoriolo compendiose ibidem constructo, (ut nobilioribus mos est) post matutinos residens hymnos divinis intenderet theoriis, psalmis, ac præcibus per contemplationem insistendo; quidam ignoti schematis vir illi visibiliter adstans, talia ore protulit: Noli, inquit, de his quæ tibi divinitus sunt nuntiata, ullo modo deinceps tardare: quoniam post Augusti LUDOVICI defunctionem, non ita tibi habilis arridebit facultas temporis, ut licenter insistere, sicut nunc, divinis valeas jussionibus. Ut vero uxor tua a scapulæ & lacerti plenius convalescere queat incommodo, sanguisugæ sitibunda illi adhibeatur numerositas. His dictis, abscessit.

Comes iterum monetur ne differat opus.

13. Porro ille continuo uxorem suam evocans, cuncta illi quæ viderat per ordinem enarravit: rursumque LAMBERTUM & EBBONEM directis nuntiis convocantes, quæ erga se gesta vel sibi ostensa fuerant retulere. Qui simul cum eis laudantes & benedicentes Deum, hortati eos sunt, ut ceteris postpositis, hoc quod salubriter quidem cœperant, sed negligentius omiserant, secundum divinum ad se perlatum responsum, perficere quantocius possent studiosissime elaborarent. Qui eorum obsecundantes consiliis, INGELBERTUM [a], sanctissimæ vitæ virum, Abbatem Fossatensis Cœnobii, ut sibi cooperator efficeretur, vix infatigabilibus emeruerunt obtinere precibus. Tandem ergo devictus votis eorum & familiaritibus, adsumtis perfectioribus quibusque congregationis suæ Fratribus, perrexit ad locum: ex quibus duo specialiter nostro sæculo tam in divinis contemplationibus, quam in cunctis sanctæ Regulæ observationibus, velut duo quædam magna luminaria in nostro Ordine emicuere, GAUZBERTUS scilicet frater ipsius Comitis Rorigonis, atque WILLELMUS: qui quantæ nobilitatis, quantæque potestatis exstiterint, ac quales in sæcularibus claruerint honore dignitatis, & quam perfectam in omnibus vitam duxerint, postquam fugitivi sæculi fascibus abrenuntiantes, atque non segniter præceptis Domini inhærentes, cœnobialem delegerunt expetere conversationem; si quis nosse desiderat, ab omnibus qui eos cognoscere potuerunt, & adhuc superstites in carne morantur, veraciter audire valet. Et quia locus ille in omnibus habitaculis, quæ monasticæ conveniunt observationi, instantia bonorum conjugum, sicut nunc habetur, pæne jam ædificatus erat, venerabilis Abba Ingelbertus, cum illis quos supra diximus, copiosiorem Fratrum dimittens numerum, eosque in sancta religione corrobrans, ad propria reverti acceleravit, certus utique de eorum infatigabili sanctæ perfectionis observantia.

Lambertum & Ebbonem vocat, & Ingelbertum & Abbatem cum aliis, qui ibi Monachos locat.

14. * At vero venerabilis Comes, ne per succedentia tempora locus ipse habitatorum fortasse negligentia a rectitudine regularis tramitis exorbitaret, Præceptum imperialis edicti a Serenissimo Imperatore LUDOVICO ex sacro promeruit scripto: quatinus Rectores Fossatensis Monasterii providentiam semper de eodem loco habentes, instantiam sollicitudinis suæ tam loco,

**al. Rorigo*

denique Monasterium subjicitur Fossatensi.

[a] De hoc Ingelberto dictum supra in Observationibus num. 3. Is est Ingelbertus Abbas, qui tractatus S. Augustini super Joannem *in honore Dei & S. Petri fieri*, id est scribi, *jussit*: qui codex etiam nunc est penes Canonicos Fossatenses.

eo, quam congregationi vigilanti cura adhiberent; tales videlicet ſuæ con- AN.CHR.
gregationis eis Præpoſitos & magiſtros ordinando Fratres, quorum nutu & 868
regimine cuncta illic perficienda & interius & exterius ſtudioſe diſponeren- 7. April.
tur. Quod qualiter tempore Ingelberti ablatum, ignique *a* crematum fuerit, melius reticendum, quam proferendum putamus. Cum itaque viri * Domini, quorum ſuperius nomina ſunt inſerta, cum reliquis ſibi commiſſis locum eumdem honorifice ſatis ac religioſe ſtabilire & ordinare cœpiſſent, parvo admodum tranſacto tempore nonnullos ibi Deo per ſanctæ religionis obſervationem adquirere ac adunare ſummo ſtudio conati ſunt. Si quidem de ſuo monaſterio juſſu Patris ſui omnia, quæ in divinis cultibus neceſſaria erant, & quibus ſe in noviter cœpto indigere timuerant loco, ſecum detulere.

15. Cumque in dies augmentatio ſpiritualis incrementi, per eorum miniſterium fructum non modicum animarum ibidem Deo in ſegetem ſanctæ maturitatis proferre non ceſſaret; auguſtiſſimæ recordationis LUDOVICUS PIPPINO filio ſuo cum reliquis quæ magnitudini celſitudinis illius viſa ſunt, etiam Andecavenſem contulit Comitatum, cum Abbatiis & fiſcis in eodem pago ſitis. *Pippinus accepto Comitatu Andecavenſi,* Unde factum eſt, ut conſilio & hortatu illuſtris viri Rorigonis EBROINUS, tunc adhuc flore juventutis egregiæ in Clericatus pollens ordine, poſtea vero pontificali cathedra in Pictavenſi ſublimatus eccleſia, locum hunc, de cujus reſtauratione a nobis ſermo deducitur, ſollemni donatione Pippini glorioſi Regis percipere mereretur: ob id ſcilicet, ne in alienas decidens manus, regularis (ut dudum) de eo eliminaretur religio. *Ebroino dat Glanafolium, ubi Rorigo ſepultus.* Nam & locum tam ſuæ tumulationis, quam conjugis & filiorum, ceterorumque propinquorum, idem nobiliſſimus Comes illic decreverat eligendum, ubi etiam ipſe Dei diſpoſitione & ſua quieſcit electione: affinitate enim carnalis generoſitatis ipſe Ebroinus ei propinquus erat. Hoc ergo cum apud Pippinum, ut optaverat, obtinuiſſet; accedens etiam ad piiſſimum Imperatorem LUDOVICUM jam Epiſcopus conſtitutus, locum ipſum cum omni plenitudine rerum, quas eo tempore dinoſcitur poſſediſſe, in hereditario ac perenni promeruit impetrare dono, ut teſtatur ſacræ auctoritatis ejus celebre teſtamentum *b*, quod hodieque ſcrinii noſtri cautiſſima conſervatur repoſitione.

16. Hic denique ſupradicti Comitis juſſionem ſequens, ejuſque obtemperans voluntati; Fratribus Foſſatenſis Cœnobii liberrimam de eodem loco conceſſit poteſtatem, quamdiu iſdem nobiliſſimus & reverendus vir in corpore, Dei voluntate permanſit. *V. Ebroinus Rorigone mortuo pellit Foſſatenſes.* Illo vero præſenti caſſo lumine, cum auctoritatem ab eis inquireret, qualiter ipſum Cœnobium in eorum deveniſſet poteſtatem atque dominium, nec eam illi oſtendere quiviſſent; quippe quia, ut ſupra ſignificatum eſt, fraudulenter abſtracta atque igni mancipata fuerat; ille aliquibus Fratribus de ſupradicto Monaſterio retentis, ceteros locum ſuum jubet repetere: & poſt obitum Auguſti Ludovici, & juſtæ recordationis Rorigonis, inductus a quibuſdam non ſani cordis viris agere aggreſſus eſt: accedenſque ad Sereniſſimum Regem KAROLUM, & oſtendens illi teſtamentum patris ejus, cujus auctoritate proprietatis jure eumdem retinebat locum, deprecatus eſt eum, ut ſuis novis præceptionibus domni genitoris ſui roborare dignaretur edictum. *Diploma pro ſe obtinet a Carolo.* Cujus ille precibus libentiſſime annuens, quod a tanto petebatur Antiſtite, „ celeberrimis confirmavit ſcriptis: quibus etiam continetur, ut quamdiu „ aliquis de progenie noſtra inveniri poterit, qui locum ipſum ſecundum „ auctotitatem beati BENEDICTI regere & gubernare valeat regulariter; „ ipſe vivens nullus alius ibi Rectoris fungatur officio.

17. His denique ſtrenue ſatis peractis, GAUZLINUM, virum eruditiſſimum atque perfectiſſimum, in monaſtica perfectione religioſiſſime inſtitutum, filium *c* ſcilicet ſancti viri GAUZBERTI, regiæ præſentavit celſitudini; *VI. Gauzlinus Abbas inſtitutus.*

a Poſtea idem Monaſterium Foſſatenſi denuo ſubjecit Carolus Calvus litteris ſuperius citatis.
b Lege Obſervatioues prævias num 2.
c Et tamen Rorigo Comes, Gauzberti germanus, Gauzlinum filium noſtrum vocat in litteris ſuperius adductis in Obſervationum num. 2. Obſcura hæc genealogia.

AN.CHR. 868 7. April. ni; egitque cum eo, ut illum loco ipsi Abbatis honore præficeret. Quod Rex gratanter accipiens (valde enim eum pro sua eruditione & doctissima locutione diligebat, qua isdem vir nobilissime pollebat) honorabiliter eum coram Optimatibus totius regni sui Abbatem constituit, ampliora se ei daturum promittens, cum opportunitas id peragendi se ei obtulisset. Qui suscepta cura pastorali ejusdem loci a Rege sibi injuncta, nobiliter in sancta religione cœpit excrescere: denique in divinis cultibus suo tempore nemini secundus emicuit: qui qualiter corpus beati Mauri de australi climate altaris beati Martini retro, (ut nostro sæculo mos est) ad orientalem scilicet ejusdem mensæ transtulerit partem; ipsius scriptis plenissime cognosci valet. Ita enim prosequitur. Anno incarnationis Domini nostri JESU-CHRISTI octingentesimo quadragesimo quinto, Indictione octava, feria quinta hebdomadis nihilominus quintæ *a* in Quadragesima, quarto Idus Martii, translata sunt ossa beatissimi Levitæ Mauri a famulo Dei Gauzlino, aliisque Sacerdotibus, in locum, in quo nunc venerantur, in arca ferrea cum honore recondita. Hac eadem die reliquiæ Protomartyris Stephani, quæ a Bertulfo Abbate, tempore Chlotharii Regis, juxta prædicti Patris Mauri tumulum, ob ejus venerationem, in buxtula lignea reconditæ fuerant, ita intactæ & absque macula sunt repertæ, ut quasi eodem die illic repositæ fuisse crederentur: in qua etiam membranulæ vetustissimæ portiuncula est inventa, cujus series diuturna obliteratione pæne deleta, vix perspicacissima elucidari valuit indagine: cujus textus tandem enucleatus hæc continere repertus est: Hic requiescit corpus Mauri Monachi & Levitæ, qui tempore Theodeberti Regis in Galliam venit, & octavo-decimo Kalendaram Februariarum migravit a sæculo. Beati quoque Petri Apostoli patrocinia simili modo ibidem sunt reperta in arula, quæ ad caput ejus erecta est, & arenoso aggere cooperta, pro conservatione earumdem (ut opinari potest) decenter fuerat. Hæc quidem ille.

transfert reliquias S. Mauri anno 845. Translationis monumentum.

Miracula patrata.

18. Testati vero nobis sunt Fratres congregationis nostræ, qui eo die obsequiis translationis tanti viri devotissime interfuere, quod octo personæ ibi a diversis sanatæ sint infirmitatibus: ex quibus tres cæci fuere, claudi duo, paralyticus unus, mulieres mutæ duæ. Eodem anno pridie ante sanctam Pentecosten, tertio * Kalendarum Junii ordinatus est famulus Christi Gauzlinus primus Abba post restaurationem monastici Ordinis in Cœnobio sancti Mauri, in ecclesia sancti Salvatoris ante altare, quod ipse ædificaverat in honore individuæ ac vivificæ Trinitatis, a summo Pontifice Turonicæ urbis * Cosmaro, aliisque duobus Episcopis: quem etiam ipso anno primum quidem Erboinus Antistes in ecclesia Pictavensi ad ordinem Diaconatus: Dodo autem Episcopus in ecclesia Andecavensi ad Presbyterii promoverat dignitatem gradus. Sed jam ad virtutum insignia, quæ per beatissimum virum in hoc eodem loco cælitus demonstrata sunt, narrationis ordo est convertendus.

** l. sexto-decimo*

Gauzilinus Abbas ordinatus.

** al. Ursmaro*

VII.

19. Cum locus isdem providentia & regimine Monachorum Fossatensium justæ videlicet memoriæ Gauzberti & ceterorum, quorum superius mentionem fecimus, convenienter & religiose gubernaretur; tempore illo quo inter gloriosissimum Regem KAROLUM & ejus fratrem LOTHARIUM, longa certatio pro regni fastigio exorta est, quam, Deo se protegente, serenissimus Rex Carolus strenue satis armis decertando publico bello evindicavit; Cenomannicæ ecclesiæ Antistes ALDRICUS cuncta quæ in villa, quæ Cavania nuncupatur, habebat, prædicto Dei famulo Gauzberto, ad nostrum adducens Monasterium, custodienda commendavit. Quod cum HAIMERICUS quidam & ejus compar GERARDUS comperissent, missos suos illuc dirigentes, cuncta quæ a supra dicto Pontifice illic deposita

Glannafolii deposita ab Aldrico diripiuntur.

a Quartam vocamus hanc Quadragesimæ hebdomadam, quæ post Dominicam *Lætare* occurrit.

AN.CHR. 868 7. Aprilis.

ta fuerant. se per vim diripere mandavere, nisi celerrime illis a Fratribus traderentur. Cumque eis de Monasterio remandatum fuisset certam legem a Deo de depositis constitutam esse, seque omnia pro his custodiendis ac conservandis etiam extrema pericula pati paratos; ipsi ira accensi ac cupiditate cæcati, ad Monastreium equis sudantibus advolavere, suis mandatum dantes, ut dum ipsi cum Fratribus loquerentur, illi omnia ostia domorum, in quibus commendata reposita erant, pervadere absque illius timore pavoris satagerent. Qui eorum impiis jussionibus obtemperantes, mox ut auctores tanti mali introgressi, cum Dei famulo Gauzberto & ceteris Fratribus de eadem re austerius agere cœpere, strictis gladiis irrumpentes, auferre omnia dissectis foribus conabantur. Quod cum viro Dei nuntiatum fuisset, convocatis Fratribus, ut misericordiam omnipotentis Dei attentius precarentur, ac sancti Mauri suffragia ocius sibi adfutura crebra deposcerent repetitione, ipse lacrymis perfusus hortatus est. Deinde signis sonantibus, sumtis Sanctorum reliquiis, impositaque letania, cum omni Fratrum numero pergit ad locum, ubi jam & vinum terræ effundebatur, & cædes cruentissima exoriebatur. Dumque & jocundissima cœli esset serenitas, & apertissima solis resplenderet claritas, subito dum beati viri Mauri nomen in letaniarum prece a Fratribus inclamari cœpisset, tantus fragor tonitruorum minaci supra modum concrepuit terrore, tantaque coruscatio emissorum inhorruit fulminum, ut omnes qui rapinæ malo decepti illuc advenerant, vitæ discrimen se subituros jamque pertimescerent: præsertim cum repentina effusione inundatio subitaneæ pluviæ consecuta, limina ostiorum eos egredi prohiberet. Unde factum est, ut quatuor ex eis sensu perdito in amentiam versi, reliquos fugæ tantum sumere præsidium compellerent: qui miseriores miserrimi effecti, strata viarum plena vasculorum & utrium relinquentes, nulli deinceps ipsius habitatorum loci molestiam inferre ausi fuere. Hæc meritis & intercessionibus beatissimi Confessoris Christi Mauri ita gesta esse adfirmat adsertio veridica Monachorum, qui se his interfuisse testantur; ex quibus duos tantum, BERNEGARIUM videlicet & RAIMUNDUM, ex nomine designatos esse sufficiat.

cælitus puniuntur prædones.

VIII. Annovareth Sancti sepulcrum invisit.

20. Eodem anno cuidam servo Dei nomine Anowareth, de genere Brittonum, per nocturnam visionem præceptum est, ut Monasterium sancti Mauri orationis gratia petere non negligeret, qui longioris viæ confecto itinere, alveum Ligeris non longe ab ipsius beati viri Cœnobio transnavigavit. Duo vero ex Fratribus missi a venerabili Patre GAUZBERTO Andecavis pergentes, eum obviam habuere: qui eminus eum frequenter in modo crucis terræ decumbere videntes, (iste quippe mos ei erat, ut quotiens finito psalmo *Gloria Patri*, & sequentia dicere inciperet, continuò toto corpore in terram se prosterneret) insanire eum æstimavere. Cumque ei appropinquassent. ab ejus interprete *a* causam frequentis ejus didicere prostrationis: & post hæc iter suum prosequentes, viam ei quæ ad Monasterium ducit, demonstravere. Qui ecclesiam ingressus, cum Synaxim Fratres vespertinam decantare cœpissent, inter duos cancellos demisso capite humiliter, sicut revera is qui ante Deum, stare cœpit. Præcentoris autem vox antiphonam *b*, *Excelsus super omnes Gentes Dominus*, imponens, (erat quippe dies illa magna, quæ Dominica appellatur, paullulum eum caput erigere fecit; viditque per fenestram ab australi altaris parte Angelum ingredientem, quem se-

a Anaguareth vocatur in carmine de vita sancti Mauri, quod Paulo Diacono perperam attributum, exstat in Sæculo I. Istius facti historiam habes in instrumento edito per V. C. Stephanum Baluzium in Appendice ad Capitularia, num. 49. ubi Anovvareth *partem hereditatis suæ quam habebat in Brittannia, hoc est terram quæ dicitur Anast*. cum ecclesia S. Patri ejusque capellis S. Mauro tradidisse perhibetur, traditione facta per *Bibliothecam veteris ac novi Testamenti*, id est codicem Bibliorum in Bibliotheca regia nunc adservatum, ubi istud instrumentum adscriptum est, datum *anno Dominica Incarnationis* 847. *regni autem Regis Karoli anno octavo, decimo gubernante præfatum Monasterium Gauzberto, sub dominatione Ingelberti venerandi Abbatis Cœnobii Fossatensis*, hoc est decimo anno regiminis Gausberti apud Glannafolium. Quamquam istud factum ad annum 845. refertur ab Odone.

b Antiphona hæc in Gallicanis plerisque ecclesiis hactenus die Dominica retinetur.

AN. CHR. 865. 7. Aprilis.

ſequebatur vir valde honorabilis, Diaconi præferens habitum, atque in ſuo ordine ſtola ſancta indutus: qui una cum Angelo ante altare veniens, atque expanſis brachiis deorſum, id eſt ad chorum reſpiciens, ſeque ad altare iterum convertens, quaſi orationes ſervorum Dei Angelo ſuper altare ſtanti offerebat; qui eas ab illo ſuſcipiens, in conſpectu Dei elevare videbatur.

Angelum & S. Maurum videt.

Hoc ille diu videns & admirans, cum oratio a Presbytero compleretur, Angelum per feneſtram orientalem egredi conſpicatur. Diaconus vero per medium chorum deſcendens, atque ſecus illum tranſiens, hæc eadem verba illi in aure locutus eſt dicens: Sæpe huc venio, & frequenter hoc facio. Hæc dicens diſparuit. Ille vero in terram ſtatim corruens, lacrymis perfuſus, atque pavore anxius, Latine talia repetere cœpit: *Sancte Maure, tuorum viſitator & cuſtos famulorum, intercede pro nobis indignis & peccatoribus.* Iſta ejulando & plorando terramque capite percutiendo proſequens, tandem a Fratribus qui eum gregatim vallaverant, a pavimento elevatus, ac inquiſitus cur mærens & triſtis inconſolabiliter plangeret: peccatorum ſuorum ſe conſcium eſſe reſpondit, atque ut eorum indulgentiam a Deo percipere mereretur, deprecando flere. GAUZLINUS vero, adhuc tunc bonæ indolis adoleſcens, poſtea autem, (ut ſupradictum eſt *) Abba ipſius loci, ordine quo ſuperius retulimus, effectus, intelligens eum ibidem aliquid magni aut vidiſſe aut audiſſe, duos ipſius congregationis Fratres, BEGONEM, & WINCHELON, qui Britannicæ linguæ notitiam habebant, deprecari cœpit, ut ipſi ab eo cauſam tanti planctus, vel quo pergeret, familiarius inquirere ſtuderent: qui devotiſſime ad eum accedentes, vix ab eo obtinere potuerunt, ut rei geſtæ ordinem, ſicut viderat, & audierat, illis pandere non recuſaret. Quindecim enim eum diebus venerabilis Pater Gauzbertus retinuit, in quibus agere cum eo non potuit, ut vel modicum vini deguſtare debuiſſet. Si quando enim ſe hoc facturum pollicitus fuiſſet, mox ut vini poculum ori admoviſſet, lacrymarum & ſingultuum copioſiſſima prohibeatur inundatione. Quod Domini famulus Gauzbertus altiori mente pertractans, eumque hoc ſolius Dei intuitu agere perpendens, nullo modo illum hujuſcemodi moleſtia amplius inquietare præſumſit, ſed donatum omnibus, quibus eum indigere perſpexerat, cum gaudio ad propria remeare permiſit; benedicentem & laudantem Deum in omnibus, quæ audierat & viderat, ſicut divinitus illi oſtenſa & demonſtrata fuerant.

* num. 18.

LX. Angelorum cantus auditi.

21. Item * tempore GAUZLINI Abbatis, in ſollemnitate Innocentium, cum nocturnum officium Fratres in eccleſia ſancti Salvatoris celebrarent, & duodecimam lectionem *a* idem Abba (ut in congregationibus Monachorum mos eſt) recitaret; ſubito voces cantantium, cum nimia inæſtimabilique ſuavitate in baſilica ſancti Martini, in qua beati Mauri corpus jacebat, omnes Fratres reſonantes audiere; & hoc antequam ſacratiſſimum corpus ejus de illa in majori translatum eſſet eccleſia, contigit. Cumque tanto miraculo attoniti omnes reſiderent: & ille Abba lectione terminata perquirere cœpiſſet, a quibus tam inæſtimabilis dulcedinis multiplicium ac diverſarum vocum celebrarentur concentus: duo ex Fratribus, quibus cuſtodia ipſius baſilicæ commiſſa erat, ocius pergere cœperunt, ut diligentius fores eccleſiæ egreſſi, percipere poſſent ea quæ audiebant, aut aliquid ex his quæ dicebantur, intelligere. Sed antequam ad oſtium eccleſiæ ipſius, quæ in monte ſita tardiorem adſcendentibus greſſum efficit, perveniſſent, omnis cantilenæ illius modulatio finita, deinceps a nullo audiri potuit: ſplendorem tamen immenſi luminis, qui totam illam repleverat baſilicam, partim exterius per feneſtras, partim introgreſſi, aperta viſione videre meruere. Omnibus ergo notum factum eſt, Angelorum miniſterio excubias apud beati viri corpus obſervantium, hæc celebrata & peracta fuiſſe: ſiquidem, ut diſcerni potuit,

* al. In

a Udalricus in Conſuetudinem Cluniacenſium lib. 3. cap. 2. ubi de Abbate. *Quamdiu eſt in conventu, numquam omittitur, ut non ad octavum reſponſorium notetur & ad duodecimam lectionem.* Ex quo colligitur, verum eſſe id quod ait Johannes in Vita S. Odonis, has conſuetudines ab antiquis Patribus acceptas fuiſſe.

AN. CHR. 868 7. Aprilis.

tuit, tantæ suavitatis melodia cum majoribus, dulcisonis modulationibus frequentior instar infantium resonabat cælestium agminum mellifluæ vocis jubilatio. Ex illo itaque die crebro hæc audita, & præcipue nocturnis horis apud ejus sanctissimum sollemnizata sunt tumulum, ut verissimis approbat adsertionibus reverendissimus Abba GODEFREDUS *b*, & plerique ejusdem Monasterii Fratres, qui frequenter se hæc audisse testantur.

X. Custos Ecclesiæ ruinæ periculo eximitur.

22. Clericus quidam nomine Mainfredus, qui ob custodiam in contingua basilicæ ipsius domuncula dormire erat solitus, cum membra in stratu meridiano composuisset tempore, a quodam ignotæ visionis viro in latere impulsus atque excitatus, ut velociter foras egrederetur jussus est: quod dum somno gravatus agere neglexisset, ac se in aliud convertens latus, sopori oculos repressisset; ille iterum speciem OTHBERTI * ipsius Monasterii Monachi prætendens, ac frequenti inclamatione eum compellans, collocare se in ejus velle lecto ob nimiam lassitudinem adserebat: visumque sibi fuisse dixit, quod ipse ejus magister Othbertus, qui eo tempore ecclesiarum ejusdem loci Archarius erat, se in stratu, de quo ipse surrexerat, collocasset. Sed cum ille basilicam intrasset, seque orationi dedisset, domus illa, de qua exierat, funditus corruit. Ille autem Othbertum, quem in lecto, ut sperabat, dimiserat, mortuum existimans, pernici cursu ad portas ecclesiæ sancti Salvatoris advolavit, atque eas valido conatu impellens, ejulando magistrum suum, ruina domus illius oppressum adserebat. Othbertus verò de suo stratu surgens fores ecclesiæ reseravit, eumque insanire inclamabat. Ille e contra rei ordinem padens, eversam domum ei demonstrabat. Hoc nutu Dei, aut per Angelum visitatorem ipsius loci, aut per eumdem sanctissimum virum, actum esse datur intelligi: ne scilicet juxta sacratissimum corpus ejus vitæ discrimen custos basilicæ ipsius incurreret.

* al. Orberti.

XI. Nauclerus mortis periculo.

23. Nauclerus cujusdam ratis ex his quæ mercibus inservientes magnis quæstibus oneratæ sursum per Ligerim adscendere solent, cum rudentem peripetasmatis * malum navis scandens, tornaturæ, de qua dissilierat, reaptare vellet, laqueo subtilioris funis per pollicem sinistræ manus apprehensus, ac validissime constrictus est: qui cum adminiculo dexteræ manus triplicem ipsius laquei insertionem enodare conaretur; repente malo, quem inhærendo circumdaverat, amisso, desperabiliter pendere cœpit. Quid agerent nautæ, quo se verterent nesciebant. Nam funem, ille de quo pendebat, præcidere metuebant, ne subito corruens eliderетur: sed & sursum adscendere, illius intercepti appensione non valentes, quo ei aliquo modo succurrere possent, beati Mauri nomen invocare cœpere: ut suis sanctis meritis & intercessionibus misero in articulo mortis posito subvenire dignaretur. Hoc itaque sub ejus Cœnobio contigit, in litore scilicet appulsionis piscatorum eidem loco servientium. Exorto itaquc clamore nautarum Fratres conglobati, Christi clementiam ac beati Mauri auxilium instantissima prece, signis sonantibus, implorare cœpere: cum ecce subito illis orantibus is qui appensus fuerat, paullatim desursum demitti, videri cœpit. Cumque jam in navi recta staret planta, absque ullius juvamine nodo durissimæ constrictionis solutus est: funis vero artemonis (non minus mirabile dictu quam visu) cursim suis locis redditus, stupentibus nautis, secundo admodum flatu navim dirigere cœpit, cunctis Deum laudantibus ac benedicentibus pro talibus tantorum beneficiis miraculorum, per beatissimum virum ibi celebratis.

* id est veli.

XII. Vexator Monachorum punitus.

24. Qualiter autem divina clementia meritis hujus beati viri loco huic defensatrix semper adfuerit, & contra persecutores ejus, qui in aliquo modo res deum

a Theodrado proinde Abbati successisse videtur Godefredus, Godefredo Agelvvinus, quem Glannafoliensi Monasterio præfuisse Odone hæc scribente colligo ex num. 26. Ergo etiam tum, cum Glannafolium Fossatensibus subjectum erat, proprium habebat Abbatem. Et tamen Odo, Abbas utique Fossatensis, in epistola de inventione Vitæ sancti Mauri, *Abbatem Glaunafolii*; & in præfatione hujus historiæ *sancti Mauri*, *Abbatem se dicit*. nempe quod Abbate Glannafoliensi superior erat. Hinc est quod Instrumentum Anovvareth conditum legitur *gubernante* Glannafoliense *Monasterium Gauzberto*, *sub dominatione Ingelberti Abbatis*.

b Principalis adituus, qui aliis *Apocrisarius* dicitur apud Tortarium in libro de miraculis S. Benedicti cap 44. infra.

AN.CHR. 865 Aprilis. eumdem pertinentes præsumsere, vel familiam ejus insectari, ultricem dexteram exercuerit, prout ea oculis inspeximus, & a fidelibus nostri temporis viris, ex ordine videlicet Monachorum ejusdem loci congregationis, viris testimoniis comperimus, paucis subjiciendum censemus. Vir quidam nobilioris generis, WITCHERIUS * nomine, crudelitate efferæ mentis in homines Monasterio delegatos vehementer desævire cœpit, adeo ut uni ex familia vitam malignus auferret. Cumque hoc ad Monasterium nuntiatum fuisset, jussu GAUZLINI Abbatis omnes Fratres ante corpus beati viri misericordiam omnipotentis Dei implorare cœperunt: quatinus meritis sancti viri, & ille a perversitate atrocissimi animi conquiesceret, & innocens familia ab ejus immanissima vastatione liberaretur. Et cum hoc per dies aliquot indesinenter agi ante sepulcrum beati Mauri ille comperisset; timore actus, ne forte pro commissis vitæ discrimen incurreret, servum juris sui Abbati & Fratribus ad Monasterium transmisit, ut illum loco illius quem peremerat, recipere & possidere dignarentur. Sed non pro hoc ultricis pœnæ evasit vindictam. Ne enim orationes servorum Dei incassum fusæ viderentur, & auxilium sancti viri sibi servientibus, seque ac per se Deum invocantibus præsto non esse dubitaretur; divinum continuo miserum prostravit flagellum: qui ad extrema veniens, jamque desperatus in lecto decumbens, subito dum ab adstantibus observaretur, arcuatim se virtute qua poterat colligens, de lecto agiliter prosiliebat, horribiliter & se & circum adstantes urinæ fœdans effusione, atque clamore valido ingeminans: Heu! sancte Maure, etsi tibi servum tuum perimens abstuli, loco illius meliorem ex proprio jure substitui: quid me persequeris? quid me occidis? Hæc indesinenter per sex continuos dies ejulans, languore ingravescente, septimo tandem die in eadem verba infelicem abrupit vitam.

* al. Uvitherius.

XIII. Item alius

25\. WLFUINUS quidam, vir clarus secundum sæculi dignitatem, atque in equestri ordine nonnullos præcellens, cum toto quadragesimali tempore censum piscium (quem more provinciæ cenaticum *a* vocant) per vim Fratribus abstulisset, nec crebris nuntiis sibi ab Abbate & Fratribus directis adquiescere vellet, ut ea quæ a piscatoribus, Monachis persolvenda erant, ex debito redderentur; GERFREDUS *b* Monachus magnæ vitæ vir, qui dudum per viginti annos vitam eremiticam ducens, ab omni, quod inebriari potest, abstinuerat; novissime ad eum accedens, mortem illi minatus, est, nisi præteritorum pænitudinem gerens de reliquo ea quæ Fratribus competebant, sine impedimento recipere permitteret: quod nullo modo ille adsentiens, in pristina perseveravit malitia. Abba vero jam dictus GAUZLINUS communi decrevit consilio, ut expletis hymnis matutinalibus, ad tumulum beati Mauri septem quotidie psalmos decantarent, & misericordiam Dei ocius sibi adfuturam contra tyrannum precarentur. Quod cum instantissima prece omni illo jejuniorum tempore peractum fuisset, ab eis, ipsa dominicæ resurrectionis die, post omnem multiplicium apparatum epularum cunctorumque gaudiorum jocundissimam hilaritatem, quam eo die celebrius atque sollemnius ob honorem & reverentiam tantæ festivitatis Christianus orbis colit; cum super secessum latrinæ cubiculi resideret, a quodam viro, qui honoratior in domo ejus erat, nomine Adalgaudo, ipso suo ense, quem ante illum tenebat, validissimo conatu per medium verticem percussus, præceps ruens, verecundioribus retectis, instar exanimati corporis prostratus jacuit: qui manibus servulorum post paullulum ad lectum deportatus, sensuque aliquantisper recepto, aperte profiteri cœpit, se ob injuriam servis Dei illatam talia perpessum esse: continuoque ad Monasterium mittens, indulgentiam commissorum vocibus & ejulatibus conjugis suæ a Fratribus precabatur. Et cum duo ex senioribus ad eum ab Abbate absolutionis gratia dire-

Gerfredus eremita.

a Aliis *canadicum*, census qui cenæ, id est mensæ deputatus est, inquit Spelmannus adducto hoc loco: Ejusmodi censum *Restes* appellat liber de miraculis S. Baboleni Abbatis Fossatensis cap. 2.

b Gerfredum hunc S. Convoionis ejusque sociorum institutorem in vita monastica fuisse videbimus infra in Actis S. Convojonis:

recti fuissent, a beato Mauro se letaliter percussum adserebat, eo quod servientibus illi molestiam inferre præsumsisset. Nam & ille qui eum vulneraverat, fatebatur se subito animo concepisse non debere eum vivere, qui Dei cultoribus importunus exsistere ausus fuisset: cum ipse penitus ea, quæ ab ipso Monachis illata fuerant, ignoraret. Die siquidem Parasceve de pago Cenomannico advenerat, ut communi cum eo sanctorum dierum frueretur lætitia. Hic itaque cum jam tertio mense assidua medicorum cura sibi impensa plenius convalescere cœpisset; desperabiliter corde cæcatus, deliberare secum cœpit, qualiter in Monachos percussionis suæ vindictam pejora illis quam prius ingerendo, ulsciſci posset, dicens, quod illi eum suis orationibus, immo (ut testabatur) maledictionibus occidere voluissent. Tali ergo insanæ mentis rabie efferatus, Cenomannis profectus est, partem prædiorum sibi competentium cum fratre suo, HERVEO nomine, divisurus. Sed exorta inter eos (ut in tali adsolet negotio) contentione, fratris dextera viscere tenus confossus interiit.

AN CHR. 868 7. Aprilis.

26. GERELMI honorabilis viri, qui hodieque in domo AGELVVINI Abbatis clarior habetur, custodes equorum cum per vim de Monasterio vinum auferre vellent, contradicentibus famulis & obnitentibus plagas infere cœpissent, tumultu exorto quidam ex Fratribus accurrere. Abba quoque THEODRADUS nuntio sibi ea deferente, & ipse advenit: qui cum eorum insolentiam blanda cæpisset increpatione arguere; unus illorum, qui vehementius ceteris insistebat, conviciis eum appetere irreverenter cœpit. Abba vero capsula reliquiarum, quam in pectore suo detulerat, eum in fronte percussit, atque insuper hæc protulit: Deus omnipotens per merita B. Mauri aliorumque Sanctorum, quorum reliquiæ in hac capsula reconditæ venerantur, pœnas & vindictam de suis & servorum suorum reposcet contemtoribus, maximeque de te, qui rapinæ malo inserviens, ducatum talibus præbes prædonibus. Et post hæc de Monasterio eos proturbari jubet. Ille vero piscatoriam navim, quæ Fratrum usibus deserviebat, ingressus, Ligerim cum ea transnavigare volebat: cui quidam ex Monachis, ASSUERUS nomine, occurrens, dixit: Non recte facis, quod non sufficientibus tibi reliquis, quæ servientibus beato Mauro intulisti, malis; etiam navim quæ eorum necessitudinibus inservit, auferre conaris. Et cum talia prosequendo nihil proficeret: Navis, ait, beati Mauri est, non habeas licentiam eam longius impellendi. Cui ille subjunxit: Tantum hoc pro beato Mauro, quantum pro ejus dimittam uxore. Necdum verba compleverat, cum ecce a diabolo arreptus saltu se in Ligerim projecit: qui ab imis sursum emergens, ac istiusmodi voce infrendens: Diabole, adjuva me; undis sursum interceptus nusquam comparuit. Tertio tandem die a piscatoribus ventre disrupto, intestinisque perditis, inter duas insulas repertus est. Qui nimio timore in fugam acti, pro confuso murmure, qui adhuc a dæmonibus ex ejus ore emittebatur, vix navi relicta corpora gurgiti dantes, natando evadere potuere. Hæc de pluribus pauca dixisse sufficiat, ut ostenderemus beati Mauri præsentiam sibi famulantibus atque in se sperantibus numquam defuisse.

XIV. Item alius Agelvvini.

27. Denique omnes, quos nostro jam tempore atrocissimos in omni genere persecutionum insectatores, rerumque nostrarum crudelissimos pertulimus vastatores, FREDERICUM dicimus, & reliquos ejusdem præsumtionis ac cupidissimæ pervasionis homines, fratres scilicet ejus ac affines, illisque adhærentes (qui omnes uno corde eodemque opere, irremediabiliter, & ultra quam humanum cor concipere, aut lingua effari potest, nequiores effecti & nequissimis & (ut ita dictum sit) paganis deteriores, omnigenis malis & præcipue rapinæ sceleri insistebant) repente exterminatos atque deletos, justo Dei, & credimus & videmus, judicio. Nam preces & gemitus & lacrymæ servorum Dei, quas immanissime ab eis oppressi, ante Sanctorum busta assidue profundebant, meritis eorumdem Sanctorum in conspectu

XV. & alii

AN.CHR 868 7. April. ctu divinæ majestatis recitatæ sunt: ideoque illi subita contriti sunt ultione. Fredericus enim captus a Normannis (qui caput omnium malorum & auctor scelerum cunctarumque incentor erat seditionum) turpissima & nefandissima nece, ut erat dignus, ab eis artatus interiit. postque sequaces illius unus post unum, cælesti eos insequente vindicta, a finibus sibi dilectæ telluris, alii effossis oculis, alii truncatis manibus eliminati sunt. * RAMBALDUS vero, qui primus inter primos in omni crimine habebatur, & nullo quotidie scelere non fœdabatur, quique dudum satanæ instinctu succensus, ac infra muros Cœnobii nostri famulos Monasterii prosequi aggressus, cum ab Abbate THEODRADO ei diceretur, cur talia agere præsumeret, Christiani funditus animo nudatus, letaliter eum ferire conatus, lancea cucullam ejus perforavit cum interiori indumento: sole perosus & aere, ipsaque communi indignus luce, in restalibus scrobeis divina percussus animadversione, consortibus suis applicatus est dæmonibus. FROTMUNDUS * autem & HERCANRICUS, cum uxoribus & filiis & nonnullis ex obsequentibus sibi, perditis omnibus quæ habebant, Normannica adhuc immensis ferri constricti ponderibus detinentur captivitate, Domino illis quæ in se & in servos suos commiserant, retribuente. WANILO vero, qui pauxillum minus ceteris crudelis fuit, ipse quidem captivitate solutus, uxore ejus & filiis cum ceteris detentis. Non enim credidere in Deo, nec speravere in salutari ejus, nec opera christianæ sponsionis perficere studuere, propterea exterminati sunt ab exterminatore, & a crudelissimis nationum intercepti periere. Per omnia benedictus Deus qui tradidit impios.

* al. Raimboldus.

* Brolio Frotinnadus.

XVI. Reliquiarum translatio & miracula. 28. Igitur nostro jam tempore, cum insequentibus nos Nortmannis hujus beati viri corpus de Monasterio asportassemus, plura per eum fieri miracula vidimus, & licet in tristibus positi, gaudio gavisi sumus. Nam cum in villa Scamerato * per aliquot dies demorati fuissemus, & frequens conventus populi in ecclesia ejusdem loci, in qua Sancti custodiebatur gleba conflueret; mulier quædam, quæ jam per quinquennium frequenti sanguinis vomitu laborabat, cum ceteris adventantibus, ad eumdem locum Sancti imploratura auxilium, incommodo cogente advenit: cujus calamitatem miserati, divina pro ea in altari, supra quod sanctum depositum fuerat corpus, mysteria celebravimus: deinde psalmorum & letaniarum preces, quanta potuimus devotione, persolvimus, in ecclesia illam remorari præcipientes: cum ecce medio noctis tempore, nobis omnibus quiescentibus, illa quoque sopore depressa, cuncta luminaria ecclesiæ illius (quorum copiosior numerus ob honorem sancti corporis apparatus fuerat) subito accensa sunt: basilica quoque albatorum repleta multitudine, quorum sonitu mulier excitata, ingenti pavore perculsa, nequaquam se, ut credebat, mortis periculum posse evadere anxia formidare cœpit. Et cum his, quæ ab eis fieri videbat, paullatim timore exonerata intenderet; unus illorum, qui præstantior ceteris clarius in suo habitu refulgebat, ab altari descendens, atque ad illam accedens, hæc eadem verba Latine illi locutus est: Mulier, gratias age Deo omnipotenti, qui te per merita & orationes sancti Mauri sanam redditam & incolumen habet. Quæ verba nos ex ore ipsius litteris exprimi fecimus, ne forte de his ab aliquo dubitari posset, qui eam ipsa quoque litterarum elementa ignorare sciebant. Cumque jam de salute sua certa de loco quo jacuerat, surrexisset; GIRARDUM religiosæ vitæ virum, Monachum scilicet atque Presbyterum congregationis nostræ, qui inter duos cancellos ob custodiam sancti corporis dormiebat, frequenti voce inclamare cœpit: cujus clamore ille excitatus, ardentiaque luminaria conspiciens, atque suavissimum odorem persentiens, inquirere ab ea cœpit, qualiter erga illam divina ageret clementia. Cui illa rei ordinem pandit. Qui cum ingressus cubiculum, in quo dormiebamus, nobis expergefactis, ut basilicam ingrederemur, annuere non cessaret, stratis perniciter exsilientes, ecclesiam intravimus, conspicientesque succensa luminaria, simul & odorem immensum

* al. Scameraco, & Scamanto.

Mira vident, audiuntque Monachi.

ſum captantes, ſtupore attoniti hærere cœpimus: ſolutoque prius ſilentio, ut mos eſt [a], cuncta quæ acta fuerant, ab ipſa per ordinem diſcimus muliere. Nam dicebat: Odor iſte, cujus ſuavitate nares veſtræ adhuc perfruuntur, mox ut retecto feretro hi qui ingreſſi ſunt, quaſi obſequendo, & neſcio quid divini dulciter modulando, urnam Sancti contingere cœpere, totam iſtam replevit eccleſiam. Vocabatur autem eadem mulier Ratburgis: quæ cum gaudio ad propria reverſa, divina erga ſe per beatum Maurum, miracula celebrata cunctis enarrare non ceſſabat. AN.CHR. 868 7. Aprilis.

29. Sequenti vero nocte, ne quid dubietatis ex his quæ a muliere audieramus, nobis in corde remaneret, antequam ad ſollemne peragendum ſurgeremus officium, (erat quippe nox illa celebris, quæ Dominica appellatur) ſubito cum inæſtimabili cantus ſuavitate voces concrepantium audire cœpimus: ſed quaſi quodam onere & cujuſdam torporis gravati laſſitudine, nullo modo ex ſtratis ſurgere valuimus: præcipue tamen GERARDUS cuſtos ſancti corporis, placidiſſimum ſibi ſoporem infuſum adſerebat, qualis matutino tempore nec plane dormientibus, nec perfecte vigilantibus accedere ſolet: cujus gravitudine occupatus, nullo modo ſe de loco lectuli ſurgere potuiſſe, quamquam ſæpe conatus fuerit, teſtabatur: nec oroma * illud, ſed manifeſta viſio fuit. Interdum enim apertis oculis quoſdam ex celebratoribus tantarum excubiarum ſe vidiſſe fatebatur. His itaque viſis atque auditis, certum profecto tenuimus & tenemus, non minori frequentia cæleſtium agminum ſancti viri corpus, quocumque delatum fuerit, & viſitari & honorari, quam in loco ſepulturæ ejus, evidentiſſimis crebro ab eis fieri approbatum eſt indiciis. Dignum quippe eſt, ut eos viſitatores corporis ſui habeat in terris, quorum cœtibus admiſtus inmarceſſibilis gloriæ felicitate una perfruitur in cælis. Viſum. * Id eſt viſum.

30. Ex eo ergo loco, comitante nos populi multitudine, qui undique ex vicis & agris nobis obviam præcipites confluebant; in pagum Sagenſem cum ſacro devenimus theſauro. Et quia ſanctus Antiſtes HILDEBRAMNUS, [b] generali expeditione univerſo populo contra Nortmannos indicta occupatus, ad ſuſcipiendum componendumque pro tempore hoc ſancti viri corpus præſens adeſſe non potuit, Archidiaconum ſanctæ ſuæ ſedis cum electiori parte ſancti Cleri, ad villam, quæ Merula nuncupatur, quam munifica largitate sereniſſimus Rex KAROLUS, ad ſuggeſtionem ſancti Pontificis EBROINI, beato Mauro & ejus famulis per magnificentiæ celſitudinis ſuæ contulerat Præceptum, cum omni eccleſiaſticorum honore & apparatu miniſteriorum deſtinatum habuit: qui nobiſcum ſancti viri glebam religioſo ſatis in eccleſia beati Juliani reconderet obſequio: ubi per annum integrum & dimidium, quanta valuimus hoc ſancti viri corpus diligentia cuſtodivimus. Ubi quæ & quanta Dominus per eumdem ſervum ſuum operari dignatus fuerit, ſi quis ſcripto digerere velit, ante, ut opinamur, tempus ei deficiet loquendi, quam materia ſcribendi. Multi enim cæci, ſurdi, & claudi, aliiſque oppreſſi languoribus ante ejus lecticam nobis cernentibus ſanitatem recipere meruerunt: quos nominatim exprimere ideo omittimus, quia & copioſior eorum numerus memoriam excedit, & legentium faſtidium ſummopere certamus. Illud tamen unum prætereuntes reticere non debemus, quod nullus febricitantium, cujuſcumque typi contritione vexaretur, ſi plena fide hujus ſancti viri imploravit auxilium, ſine ſanitatis gaudio umquam ab ejus repedavit tumulo. XVII. Commoratio per annum in villa Merula.

32. Sed, ut taceamus de reliquis, quid nobili viro OTGERIO ibidem eve- Miraculum.

[a] Attende religionem priorum Monachorum, qui nocturnum ſilentium tantopere a ſancto Benedicto commendatum in Regulæ cap. 42. nequidem occaſione miraculi violare audebant. Idem obſervatum in libro de miraculis S. Adalhardi Abbatis. Finem ſilentii olim ſigno quodam ſignificari mos erat, teſte Adelerio in Appendice de miraculis S. Benedicti cap. 40.

[b] Hildebrandus aliis, qui pluribus Conciliis ſubſcripſit, de quo in Vita ſanctæ Opportunæ in parte 2. Sæculi 3. Epiſcopis Sagienſis ſeu Sagenſis, quæ urbs epiſcopalis ſub metropoli Rotomagenſi nonnumquam Saxia dicitur, vulgo Sees.

AN.CHR. 868 7 Aprilis. evenerit, silere non debemus. Hic cum jam per tres continuos menses sine intermissione duobus diebus validissima vi febrium irremediabiliter quateretur, adeo ut sensu perdito penitus in amentiam versus æstimaretur; CADILO Comes, qui ei affinitate generis propinquus erat, secum eum ad locum sancti corporis B. Mauri adduxit: & cum eum hortaremur, ut cum fiducia fidelis animi ante membra sancti viri nocte integra jaceret, reluctari cœpit, seque conscium peccatorum suorum esse testatur, pro quibus pejora sibi accidere formidaret. Cujus pusillanimitatem sacræ auctoritatis adsertionibus utcumque roborantes, invitum illum illic dormire compulimus. Sed ut ostenderet Dominus quantum fides proficiat, & diffidentia officiat; meritis B. Mauri unius tantum eum diei vexatione solvere est dignatus, usquequo post non longum tempus, pleniori jam fide animatus, cum exeniorum munere regressus, atque jam securus periculorum, pervigilem ante Sancti urnam summa cum devotione duceret noctem: sicque omni illius incommodi valitudine perfecte liberatus, gratias Divinitati & sancto Mauro referens, ex eo usque nunc absque ullius viget infirmitatis labore.

XVIII. Translatio in Burgundiam. * la Saone

32. Cum vero & illic creberrimis & improvisis paganorum deterreremur eruptionibus, secundum quod in epistola huic opusculo præposita continetur, hoc sancti viri corpus citra fluvium Ararim * a nobis deportatum digno cum honore, prout temporis & loci permisit opportunitas, reconditum ac collocatum *a* in fundo AUDONIS Comitis est: ubi per tres semis annos custoditum, sedecim notissimarum personarum sanitate celebre nomen ejus circumcirca divulgatum, assidua populorum frequentatione venerari cœpit & excoli. Nam primo adventus sui ad eumdem locum anno frequentibus claruit virtutibus, quas enumerare longissimum est: in quibus clarius ea, quæ supra scripta est, emicuit curatio sedecim personarum, quarum aliqui cæci, nonnulli claudi, quidam vero surdi, aliquanti autem muti fuere.

XIX. ac tandem ad Fossatense Cœnobium, ubi corpus sacrum a Carolo Calvo visitatur. anno 869. quo absolutus hic libet.

33. Exinde autem illud juxta tenorem Præfationis hujus libelli, in Monasterium Fossatense deportavimus, & (sicut pleniter ibi prosecutum est) venerabiliter in ecclesia beati Petri recondentes collocavimus: ad quem locum gloriosissimus ac clementissimus Rex KAROLUS a partibus Burgundiæ regrediens, per semetipsum dignatus est accedere, Christi protectionem ante lecticam sancti viri summa deposcens benedictione, die Nonarum Februarium, hoc anno, qui est ab Incarnatione Domini octingentesimus sexagesimus nonus: qui ob majorem devotionem christianissimi animi, quam erga Deum & Sanctos ejus habet, post non multos dies, de Monasterio beatorum Martyrum Dionysii & sociorum ejus honorabilia beato Mauro transmisit munera per OTULFUM strenuæ probitatis Monachum; pallia scilicet duo pretiosissima, quibus corpus ejus in diebus processionis & festivitatibus cunctarum decoratur sollemnitatum. Cujus intercessionis perennis vitæ a Domino æternaliter recepturus est remunerationem; qui ita præsentialiter venerabilia exornare non desinit polyandra * Sanctorum, ut neminem priscorum, qui regii nominis claruere honore, priorem habere videatur in sancta religione. At nos optato tandem fine narrationis hujus gaudentes, Christi misericordiam per B. Mauri imploramus suffragia, ut qui incultiori licet stilo, fide tamen integra seriem hujus historiæ prosecuti sumus; vinculis peccatorum solvi ab eodem mereamur Redemtore, æternorumque gaudiis perfrui valeamus præmiorum, juncti in cælestibus consortiis Angelorum. Amen.

* id est sepulcra.

AP-

a Anno scilicet 863. ut scribit Odo ipse in Præfatione de inventione Vitæ S. Mauri, quæ in Sæculo primo edita est.

AN. CHR. 868 7. Aprilis.

APPENDIX

De sancti Mauri reliquiis, miraculis, & cultu.

1. TAMETSI *maxima pars reliquiarum sancti Mauri post superiorem translationem remanserit penes Fossatenses, nonnihil tamen relictum est Monachis Glannafoliensibus, nempe brachiorum uterque radius: quorum alter in eodem Monasterio hactenus adservatur, alter per sanctum Odilonem Abbatem Cluniacensem delatus Casinum est, ut in ejus Vita dicendum in Benedictino Saeculo 6. Servatur etiam a Glannafoliensibus nostris scriniolum continens tres veræ Crucis particulas, quas S. Mauro in Galliam tendenti a B. P. Benedicto concessas tradunt; & a Fossatensibus arca exigua ex ebore, in qua sanctus Pater eas eidem S. Mauro tunc transmisisse creditur.*

2. *In ms. codice quo usus est Jacobus Brolius, post libros de vita & de translatione sancti Mauri sequebatur sermo Odonis Abbatis Fossatensis, ejus scilicet cujus librum superius vetu: quem sermonem Brolius consulto prætermittendum judicavit, ut etiam ego, quod fere mera sit repetitio miraculorum prædictorum. tum Brolius subdit alia duo miracula, unum de quodam piscatore, Landerico nomine, a dæmonibus illuso & in sublime rapto ac præcipitando, sed per beatum Maurum liberato. quod anno millesimo centesimo accidisse dicitur. Alterum, de pluvia post longam siccitatem per sanctum Maurum impetrata anno trigesimo septimo insequente, cum post varias supplicationes, tandem jussu Stephani Parisiensis Episcopi itum est ad suffragia sancti Mauri, cujus delato in sollemni pompa corpore copiosus imber cœlitus concessus est Ascelino Abbate. Quædam item sancti Mauri miracula referunt Desiderius Abbas Casinensis, seu Victor Papa tertius, in libro secundo de miraculis Casini factis, quem inferius habes; & Petrus Casinensis Diaconus in Chronici Casinensis lib. 4. cap. 130.*

3. *Ex hac translatione & miraculis ab Odone descriptis, aliisque postea per sanctum Maurum patratis, viri sancti cultus maxime amplificatus est, vigetque hactenus in ecclesia Fossatensi, ut superius observatum. Ne tamen putes, primum post hunc librum ab Odone scriptum sancti Mauri cultum vulgatum fuisse. Nam longe ante istud tempus sanctus Maurus ut sancti Benedicti discipulus publicis precibus frequentabatur; uti docent nos in primis Litaniæ ab Alcuino conditæ pro feria prima, idest pro die Dominica, in quibus* sanctus Maurus *continenter post sanctum Benedictum appellatur. quod argumento est, eum, jam ante sublatum e tumulo corpus per Gauzlinum Abbatem, ut sanctum publice honoratum fuisse. Certe in Præcepto Ludovici Pii, quod* anno 20. imperii, Indict. 11., *hoc est anno 833., Fossatensibus Monachis pro subjectione Glannafoliensis Cœnobii concessum est,* venerabile corpus sancti Mauri, PATRIS BENEDICTI DISCIPULI, jacere humatum *Glannafolii memoratur in Appendice Actorum veterum ad Capitularia Regum Francorum, ordine 52, editionis Baluzianæ. Quamquam Odo Abbas Præceptum istud crematum fuisse, nec a Fossatensibus Ebroino Abbati exhiberi potuisse tradit num. 14. & 16. At de ipso autographo quæstio tum erat, non de exemplo, ex quo editio comparata est.*

VITA S. CONWOIONIS

AN. CHR. 868 5. Januar.

ABBATIS ROTONENSIS IN ARMORICA.

Auctore Anonymo incerti temporis.

Ex ms. codice Rotonensi, cujus fragmentum edidit Chesnius.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Hæc scriptio, quam sæculo undecimo editam fuisse conjicio, non mihi tanti videretur momenti, nisi a libris tribus, quos in hac Vita laudatos, eique subjectos invenies, auctoritatem ac subsidium acciperet. Hos libros, lectu sane dignissimos, multisque refertos insignibus factis, diu perquisivi, tandemque nostri Jacobi* du Chemin *amici mei opera impetravi ex Monasterio nostro Rotonensi. Auctor variis in locis ætatem suam prodit; & sancti Convvoionis se discipulum ac discipulorum æqualem dicit in præfatione lib. 2., itemque capp. 1., 5. & 8. In primo libro agit de constructione ac dotatione Cœnobii Rotonensis, deque factis nonnullis, quæ intervenerunt. In secundo de vita & conversatione sanctorum Monachorum Rotonensium, nimirum Convvoionis, ejusque sociorum ac discipulorum; deque translatione Corporis S. Hypotemii Andegavensis Episcopi; & S. Marcellini Papæ & Martyris in ecclesiam Rotonensem. In tertio denique de virtutibus eorumdem sanctorum Marcellini & Hypotemii, necnon de liberatione sancti loci a barbaris facta precibus ac meritis S. Convvoionis, cujus obitus narratio, quam auctor pollicetur, deest in codice ms. ab annis fere* Convvoionis vita & miraculorum libri tres.

AN. CHR. 868 5. Januar. *septingentis exarato, quo usi sumus. Erit fortasse qui existimet, librum tertium ab alio posteriori auctore prodiisse, quippe qui in prologo hujus libri multa miracula* prætermissa, & propter negligentiam & incuriam scriptorum pœnæ oblivioni tradita *fuisse conqueritur; quique non tam visa, quam audita se narrare dicit: Verum unum eumdemque priorum duorum ac posteriori hujusce libri auctorem esse probant, non solum stili æqualitas, sed etiam hæc verba ex cap. 4. libri 3.* In secundo namque libro vobis intimavimus, &c. *Porro auctor iste S. Convvoionis (ut jam dixi) discipulus fuit, id est unus e primis Monachis Cœnobii Rotonensis, de cujus origine modo agendum est.*

Rotonensis Monasterii primordia. 2. *Rotonense * seu Rothonense sancti Salvatoris Monasterium, quod in diœcesi Venetensi ad Vicenoniam * seu Visnoniam fluvium situm est, sancto Convvoioni suam debet originem. Locum duobus cingi fluminibus,* Dutulo & Undoennensi *corrupte scribit infra Auctor num. 7. ubi legendum Ulda *, seu Uldone, ac Visnonia, ut sæpius inferius leges. nam locum præterfluit ab Septemtrione Vicenonia; Ulda vero amnis ab Occidente; &* Aden *(sic vocant) ab Oriente in Visnoniam influunt paullo infra Rotonum. Chronographus anonymus apud Labbeum in tomo 1. Bibliothecæ novæ, tempus conditi Monasterii signat annum* 823., *his verbis.* Anno 823. constructum est in Britannia minore Monasterium Rothonense sub Ludovico piissimo Imperatore in fisco regio, Comnovio * primo Abbate. *& scriptor Vitæ sequentis scribit num. 7., Ludovicum Augustum* anno imperii sui vigesimo primo, incarnati Verbi octingentesimo trigesimo tertio *in Britanniam accessisse, & subacto cæsoque Marcono Duce, qui rebellaverat, locum Rotonensem regio diplomate Convvoioni confirmasse. Regino hanc expeditionem rejicit in annum 836. At eum anno 818. contigisse docent nos Vita ipsius Ludovici, Acta sancti VVinvvaloei Abbatis Landevenecensis, & Annales Bertiniani: nec Ludovici Augusti res eo in statu erant anno 833., quo abjectus a filiis est, ut expeditionem istam aggredi posset. Aliam Ludovici in Britones expeditionem anno 824. factam lego in Vita Ludovici Pii, cujus belli incentor VViharmarchus Britanniæ Dux, Marconi successor, in conventu Aquisgranensi anni insequentis veniam ab Imperatore impetrasse memoratur. Præterea in Annalibus Bertinianis invenio, Ludovicum anno 830. de adeunda Britannia cogitasse: sed an id expleverit, non liquet. Existimo tamen Rotonensis Monasterii conditionem non ante hunc annum contigisse. quod probant Ratuili tyranni litteræ in hæc verba.*

* Redon
* la Villaine
* l'Aoust
* l. Convvoino

Litteræ pro conditione Monasterii. NOtum sit omnibus audientibus, qualiter venit CONVOION ad RATUILI tyrannum, deprecans eum sedentem secus fontem in loco nuncupato *Leffau*, ut ei locum congruum ad opus Dei exercendum largiri dignaretur, quod & fecit; id est, donavit ei ipsum locum *Rothon* vocatum, quem postulabat in eleemosyna pro anima sua, & pro hereditate in regno Dei. Factum est hoc quinta feria, præsente ac consentiente filio suo Catuoreto. Deinde intravit Convoion & alii Fratres mundum deserentes in ipso loco, seno numero, Roton vocato. Post hoc venit supra dictus Ratuili ad ipsum locum visitans Fratres ibi Deum deprecantes: & firmavit supra dictum locum eis in sua & Imperatoris eleemosyna, & pro hereditate æterna. Signum RATUILI qui donavit, & firmare rogavit †. CATUORET †. Cumiau †. CADON †. ROMVVALLON †. MANVVORON †. Siclon †. Sulvval Presbyter. Retvvoret †. Factum est hoc quarta feria mensis Junii, regnante domno LUDOVICO, decimo octavo anno imperii ejus.

Convenit hic annus cum anno Christi 831., quo prima ejus Monasterii fundamenta locata sunt. In his litteris observandum est, Convvoionum & socios, omnes seno numero, *primum incoluisse hunc locum, nempe* CONVOIONEM *ipsum,* VVINCALONEM, LOUHEMELIUM, CONDELOCUM, CONHOIARNUM, *&* THETVIUM, *ex Clero Venetensi secum adductos: quibus accessit* GERFREDUS *Eremita, eorum in monastica vita institutor, cum* FIDVVETENO: *de quibus omnibus aliisque postea adjunctis agendum in tribus libris huic Vitæ subjectis.*

Aliæ litteræ. 3. *Alias concessionis litteras ex Rotonensi Chartario accepi, quas Nominoio Duci tribuo, quæ sic se habet.*

* l. terminum
* l. Nominoe

MUndi termino * appropinquante ruinis crebrescentibus jam certa signa manifestant. Idcirco ego in Dei nomine Missus Imperatoris LUDOVICI nomine *, considerans querelam ac tribulationem, quam habet domnus Imperator Ludovicus, & gravitudinem peccatorum meorum, & reminiscens bonitatem Dei dicentis: Date eleemosynam, & omnia munda fient vobis, ego quidem de tanta misericordia & pietate Domini confisus per hanc epistolam dono, donatumque in perpetuum volo esse ad illos Monachos habitantes, & Regulam sancti BENEDICTI tenentes, in Monasterio quod

vo-

vocatur Roton, quod & feci : id est, donavi eis illam partem quæ vocatur Ros, circumcinctam ex duabus aquis, id est ex Ultone flumine & Visnonio, & ex tertia parte de antiqua ecclesia Bain, sita in parte quæ dicitur Spiluc, pervenientis per finem hereditatis Vvethencor, & per finem villulæ quæ dicitur Mutsin, usque ad flumen Ult; hoc totum dedi supra dictis Monachis in eleemosyna Ludovici Imperatoris cum massis * & manentibus, cum silvis, pratis, pascuis, aquarumve decursibus, & cum omnibus adpendiciis suis : ita ut quidquid exinde pro opportunitate Monasterii facere voluerint, liberam ac firmam in omnibus habeant potestatem, sicut a me videtur hodie possessum, ita trado atque transfundo totum atque integrum supra dictis Monachis in eleemosyna domni Imperatoris, ut eum Dominus per orationes eorum adjuvare dignetur. Et si fuerit aliquis post hunc diem, qui contra hanc donationem aliquam calumniam fecerit, ad me veniat : & si rectum fuerit, ego mutabo ei in alio loco : & isti permaneant securi, & ista donatio per omnia tempora firma & immutabilis permaneat. Factum est hoc in loco nuncupato Roton 21. anno imperii domni Ludovici. Signum Vvorvvoret †. Loreshoiarn †. Rodalt †. Vvorvvoret †. Bledic †. Mormon †. Vvotalin †. Risheipoe †. Conon †. Hintvvallon †. Guethencar †. Derian †. Hedremarchuc †. Kalanhedre †. Atchlon †. Gulugan †. Hailgugur †. RAGINARIUS Episcopus subscripsit quinta feria, 14. Kal. Julii.

AN.CHR. 868 5. Januar.

* id est mansis

Hæ litteræ datæ sunt, ut patet, eo tempore, quo Ludovicus a filiis suis exagitabatur, id est anno 834., *Nominoio (ut quidem reor) donationem faciente, tametsi inter subscriptos non legitur; & Raginario Venetensi Episcopo confirmante, quem ipsum esse Rainaldum, de quo in sequentis Vitæ num.* 8., *non dubito. Sane Nominoius quartam partem plebis* Bain *S. Convvoioni tradidisse memoratur in lib.* 1. *de gestis Sanctorum Rotonensium, cap.* 11. *ubi VVorvvoreth, qui hic subscripsit, Nominoii Legatus appellatur.*

4. *Alias item litteras legi Ratuili tyranni, quibus donatum esse vult* ad illos Monachos habitantes & exercentes Regulam sancti BENEDICTI in Monasterio quod vocatur Roton, ubi, *inquit*, ipse locum petivi animam meam salvandi, *Binnon* totum cum massis & manentibus, *&c.* 12. Kal. Julii regnante domno Ludovico, 21. anno imperii ejus. *His subjunctum est diploma Ludovici Augusti, in quo* Convoion venerabilis Abbas Monasterii, cujus vocabulum est Roton, quod ipse in pago *Brovverocb*, in loco qui dicitur *Bain*, nostra (*inquit Ludovicus*) permissione a fundamento construxerat, & viros religiosos secundum monasticam Regulam degere instituerat, *Imperatorem adiisse, ac postulasse aliquid de rebus ipsius*, unde Fratres in eodem Monasterio Deo servientes subsidium necessarium habere potuissent. *Cujus precibus annuens Imperator dat* plebem *Bain*, & locum qui vocatur *Landegon*, *anno imperii* 21. *Carolus vero ejus filius donationes a patre factas confirmat, dato privilegio*, ut juxta sanctissimi Patris BENEDICTI institutionem Fratres ex se licentiam habeant eligendi Abbatem, *anno secundo regni sui. De hac Ratuili donatione lege lib.* 1. *post hanc Vitam cap.* 4.

Aliæ item Ratuili,

Aliæ Ludovici, & Caroli.

5. *Convvoio Romam a Nominoio legatus fuisse dicitur in Vita sequenti, pro causa Britanniæ Episcoporum, qui simoniæ labe infecti erant. Id factum post annos aliquot a defectione Nominoii Ducis, quæ Ludovico mortuo accidit anno* 843. *tametsi ante biennium Carolo Regi sacramento fidem suam obstrinxerat, ut scribit Nithardus in lib.* 2. *Sed rem gestam longe aliter refert Indiculus ab Sirmondo repertus in Bibliotheca Monasterii sancti Michaelis in periculo maris : quo in Indiculo simonia per calumniam Episcopis insita fuisse, & vi ac necessitate confessis depositio inflicta memoratur. Et quia hæc depositio, in Monasterio sancti Salvatoris celebrata, pertinet ad res gestas sancti Convvoionis; lubet hic exhibere Indiculum istum, ex Sirmondi Analectis ad Capitula Caroli Calvi, ubi hic titulus Indiculi :* Quomodo Nomenoius tyrannus Brittonum de quatuor Episcopatibus fecit septem tempore Karoli Calvi Regis Francorum.

Convvoio Romam legatus.

NOmenoius valde superbus urbem Namneticam, Redonicam, ac etiam Andegavense territorium & Cenomannense usque Meduanam invasit. His autem urbibus & territoriis nominatis in sua ditione adsumtis, superbior exstitit & potentior : contemtoque omni jure Francorum regio, Regem se fieri posse existimavit : multisque artibus, ut dolosus & fraudulentus, perquirens quibus id modis adsequeretur, reperit ut Episcopos totius suæ regionis aliqua seditione expelleret, & alios concessione sua constitutos in locis illorum subrogaret : sicque facile conceptam tyrannidem posse perficere excogitavit. Æstuante vero Principe & plurima eviscerata facie secum animo revolvente, quo modo conceptum scelus perpetrare posset; tandem in-

Indiculus de Episcoporum Brittonum depositione.

AN. CHR. 868 5. Januar.

invenit unum de complicibus suis, qui se circumvenire posse Episcopos, & absque ulla examinatione & purgatione aliqua infamari & damnari fateretur. Quod audiens tyrannus, lætus efficitur, multa ei spondens, si dictis facta compensaret. Minister itaque doli convocans Britannos Episcopos: Scitote, inquit, Domini Sacerdotes, unum me vobis causa salutis vestræ pandere mysterium, quod audierim a secretis Principis, quia nisi Episcopi se reos ex eis quæ eis objicerentur, esse audiente conventu Præsulum, quos aliunde a discussione * reatus ipsorum Dux invitaverat, profiterentur, nec eos lateret sine dilatione capite plectendos fore. Quo audito, Episcopi consternati animo, præter Dei & Ecclesiæ leges, omnia se profiteri quæ malignus persuadebat, antequam morte multarentur, promiserunt. In crastinum autem evocans Princeps in Monasterio sancti Salvatoris Synodum Episcoporum atque Procerum, adhibuit testes falsissimos pretio conductos adversus SUBSANNUM Venetensem *, SALACONEM Aletensem *, FELICEM Corinpitensem *, LIBERALEM Oximensem * Episcopos, qui dicerent, eos pretio in Ecclesia intrusos, muneribus sæpe sacros Ordines fuisse largitos, & omnibus criminibus obnoxios fore. Cumque reticerent Episcopi, repentino mortis metu perculsi, requisiti sunt a conventu, utrum vera essent quæ opponebantur, qui ita se habere professi sunt: depositisque in Concilio virgis & anulis pontificalibus, Gallias petierunt ad KAROLUM se conferentes. Nomenoius vero patrato scelere pseudo-Episcopos constituit loco ipsorum. Cogitans autem Episcopos quos elegerat, a Metropolitano Turonensi benedictionem minime posse consequi, nec accessum ad eum metu Regis habere; ex quatuor Episcopatibus septem composuit, quorum apud Dolum * Monasterium unum constituit, quem Archiepiscopum fieri decrevit. Monasterium vero sancti Brioci * sedem constitui episcopalem. Similiter etiam sancti Rabutuali *. Hos tres usurpaticios Episcopos constituit, ceteris quatuor in antiquis urbibus derelictis. Provincia itaque Turonensi ita recisa, Nomenoius Dolo Monasterio Episcopos suos congregans, se in Regem ungere fecit.

* l. ad discussionem

* de Vannes * d'Alet * de Cornovail * de Leon

* de Dol * S. Brieux * nunc Trecorensis de Treguier

Confertur cum hac Vita.

6. Indiculus iste multum differt a Vita subjecta. Hic enim Episcopi per calumniam simoniæ insimulati, & calumnia a quodam impostore subornata fuisse dicitur. quod facinus nescio an ad Convvoionem traducere velit Indiculi auctor. tum Episcopi penitus abjecti, Britanniæ solum vertisse, & in Galliam ad Carolum se recepisse. At vero in Vita sequenti legitur, Episcopos simoniæ reos Romam examinandos fuisse missos; eosdemque crimen abnegantes, sed tandem convictos, rogante Convvoione veniam impetrasse, & ad sedes suas remissos. Non minor quam Indiculo adhibenda est fides huic Vitæ, quippe quæ a subsequenti libro 2. de gestis Sanctorum Rotonensium, id est ab Auctore æquali, accipit testimonium. Et quidem facile conciliari potest utraque narratio, si temporum rationem distinguamus. Sic igitur res se habuit.

Examinatur ejectio Episcoporum.

7. Anno 848. Convvoione agente Nominoius Britanniæ Episcopos in cœtum cogit, iisque de simoniæ labe convictis quidem, sed gravatissime tumultuantibus, duos cum Convvoione Romam dirigit, qui Leonem Papam hac de re consulerent. Hinc habitus Romæ conventus præsidente Leone Papa, qui Episcopos culpam ultro confitentes, moderate objurgatos ad propria remisit cum litteris ad reliquos Britanniæ Episcopos directis, quibus Episcopos simoniacos in Concilio judicandos esse secundum veterum canonum placita definit. Exstat hæc Leonis epistola, qua variis eorumdem consultis respondet. Ex quo intelligitur legationem hanc communem fuisse Nominoii scilicet atque Britanniæ Episcoporum, qui non solum de simoniæ causa, sed & de aliis capitibus ad Pontificem scripserant. Reversis in Britanniam Legatis, Nominoius audito Episcopos integra dignitate Roma revertisse, id indigne tulit; atque accepto Leonis Papæ responso, scribentis Episcopos qui simoniæ convicti fuissent, in ordinem redigendos, rem per sese exsequi aggressus est: moxque coactis in Rotonensem S. Salvatoris ecclesiam accusatis Episcopis dignitatem in frequenti laicorum hominum cœtu abrogat, non- que substituit, adjectis tribus Episcopatibus, quorum Dolensem Metropolitanum esse constituit. Ejecti Episcopi ad Carolum Regem se recipiunt, atque apud eum querelas deponunt. Hi ad Turonensem Metropolitam remissi, quem multum ostenderat Nominoii facinus parum ex Ecclesiæ disciplina præcedens. Unde anno 849. Turonis convocata est Synodus ejus provinciæ Episcoporum, quorum nomine Lupus Abbas Ferrariensis epistolam scripsit ad Nominoium conquestus, quod Britanniæ Episcopi legitimi sedibus propriis expulsi, & mercenarii introducti; *violata beati Martini diæceseos auctoritas; insuper etiam Vicarii beati Petri, nempe Leonis, cujus epistolam ad se missam ne recipere quidem dignatus sit Nominoius. In eadem (ut puto) Synodo confectus est superior Indiculus, & forsan ad Leonem Papam directus, qui rescripto suo Nominoium monet, ne Gislardum Namnetica*

ticæ sedis invasorem defensare pergat, ut docet relictum ejus epistolæ fragmentum. Leoni successit Benedictus Papa III., qui exturbatos Episcopos in integrum restituere satagit, datis ad Nominoium litteris, quæ interciderunt. Earum mentionem facit Nicolaus Papa I. in sua epistola 56. ad Salomonem Britanniæ Ducem, testaturque Benedictum conquestum esse, quod contra decessoris sui decretum, non ab Episcopis, sed a laicis Episcopi dejecti fuerint; atque adeo denuntiasse, quod nulla ratio sineret Episcopos a sedibus suis pelli, quos duodenarius numerus non ejecisset. AN. CHR. 868 5. Januar.

8. *Perstitit in contumacia sua non solum Nominoius, sed etiam ejus post Erispoium filium Salomon successor: quo Duce, anno 859. Synodus Tullensis apud Saponarias congregata Episcopos Brittonum monet cap. 9.,* ut ad suam Metropolim redeant, eique debito jure se subdant, nec a canonica & episcopali communione se segregent, *litteris datis tum ad Optimates Brittonum, dissidii architector, quibus ob ejusmodi facinus anathema comminatur; tum ad Fastrarium Dolensem, VVernarium Aletensem, Garurbrium Briocensem, & Felicem Corisopitensem Episcopos. Hi omnes subornati erant in locum legitimorum Episcoporum, qui solum vertere jussi, numquam in pristinam sedem restituti sunt. Certe Salaco seu Saloco ex sede Aletensi dejectus, in Burgundiam fugit, atque Jonæ Æduensi Episcopo Chorepiscopus adhæsit ad obitum usque, id est ad annum 866., quo anno in Flaviniacensi Cœnobio diem supremum absolvit, ut in Elogio Egilis Episcopi Senonensis inferius dicendum. Denique Nicolaus Papa I. anno 865. etiam ad Salomonem scripsit elegantem & prolixam epistolam, quæ est 56., de renovando ejectorum Episcoporum examine apud Archiepiscopum Turonensem per duodecim Episcopos, vel apud Sedem apostolicam, ex præscripto Leonis Papæ IV., & Benedicti ejus successoris.* Etsi enim crimen aliquod confessi esse dicantur ejecti Episcopi, potest credi quod vi vel formidine fassi tantum & non confessi fuerint quod non fecerant: quia videbant laicos & sæculares quosque una cum Rege contra se conspirantes, quod nec saltem audierant. *Verum irritæ fuerunt hæ Nicolai Papæ admonitiones; & ejectorum Episcoporum dejectio absque retractatione obtinuit, atque adeo controversia de erectione Dolensis Metropolis ad duodecimum usque sæculum indefinita processit.*

9. *His ita expositis, an & quid Convvoio Abbas ad prædictorum Episcoporum dejectionem contulerit, jam expendendum est. Certum est Convvoionis instinctu Episcopos in cœtum a Nominoio fuisse coactos; eumque fortasse auctorem fuisse duos ex eis mittendi Romam ad Leonem Papam, qui omnium causam agerent. Ut vero Convvoio conscius fuerit dejectionis Episcoporum, & intrusionis aliorum in eorum sedes a laicis perpetratæ, in animum inducere non possum. Etsi enim dejectio hæc a laicis hominibus præsente Nominoio in ecclesia Rotonensi patrata sit, ejus tamen expertem fuisse Convvoionem intelligimus tum ex sequenti Vita, tum maxime ex subjecti libri 2. cap. 10., ubi Convvoionis Romana legatio in facto Episcoporum accurate describitur, nulla mentione facta secutæ dejectionis, quam procul dubio non reticuissent auctores illi, si Convvoio particeps ejus fuisset. Deinde in eodem libro 2. a Monacho Rotonensi, Convvoionis discipulo, tacite arguitur Nominoii factum, isque* zelum Dei non secundum scientiam *habuisse dicitur. quæ verba ad Episcoporum dejectionem contra canonum præscripta factam spectare videntur. Accedit longe gravissimum in Convvoionis gratiam argumentum ex epistola synodica Concilii Tullensis ad Optimates Brittonum, qui sæpe dictæ exauctorationis præcipui auctores fuerant: quibus omnibus ex nomine inscripta est epistola, nulla mentione facta Convvoionis, qui indubie inter primos nominandus fuisset. Cæterum Convvoionis Romanam legationem refero ad annum 848., qui præcessit Synodum Turonensem anno insequenti habitam super dejectione Brittonum Episcoporum. Huc spectat Chronicon Montis S. Michaelis apud Labbeum, in tomo 1., cujus hæc verba.* Anno 847. obiit Sergius Papa, cui successit Leo. Hic direxit corpus S. Marcellini Papæ & Martyris ad Nomenoium Principem, quod positum est in Monasterio Rothoniensi. *Id fusius infra in sequenti Vita & in libro de gestis Rotonensium Monachorum. Hæc de Convvoionis causa in facto Britanniæ Episcoporum.* Convvoio an ejus conscius. S. Marcellini translatio.

10. *Antequam ad ulteriora tendamus, nonnulla de Britanniæ Ducibus, quorum mentio sæpius in his Actis recurret, præmittere juvat. Anno 818. victo cæsoque* MARCOMO *Duce institutus est* VVIHORMACUS, *quem rebellantem anno 822., itemque anno 825. repressit Ludovicus Augustus, ut docent Eginhardi Annales. VVihormaco anno 826. interfecto successit* NOMINOIUS, *primum quidem Ludovici* Missus *dictus in superioribus ipsius litteris, tum Dux, cujus necem ad annum 851. referendam esse constat ex Chronico Fontanellensi Auctoris æqualis, quod apud Chesnium tomo 2. Historiæ Francorum editum est. Hinc corrigendi Annales Mettenses & Reginonis, qui post annos decem eam rejiciunt. Chronographo Fontanellensi suffragantur Annales Bertiniani & Chronicon Montis S. Michaelis jam laudatum, in quo hæc lego.* Anno 851. obiit Nomenoius Subregulus, cui successit filius ejus Erispoius. Anno 857. Erispoius Rex Britonum a Salomone perimitur. Anno 874. occisus est Salomon Rex Britonum. Britanniæ Duces.

11. *Hæc dicta sunt occasione S. Convvoionis, Rotonensisque Monasterii, quod hactenus subsistit sub Benedictina sancti Mauri Congregatione, Sedi apostolicæ proxime subjectum, adjunctum habens oppidum vulgo* Redon *appellatum, quod tum ex celebritate Monasterii, tum ex frequenti peregrinorum ad sancti Salvatoris basilicam coitione accrevit. Insignis quondam fuit religio istius Monasterii, ex quo sanctus* GARLOESIUS *in regimen Quimperlegiensis Abbatiæ sanctæ Crucis adsumptus,* JUSTINUS *in Landevenecensi,* HELOGON *in sancti Galdasii, quod de Nemore vocant, restituendæ gratia disciplinæ regularis.* ALANUS *Dux, eo nomine quartus, istic laici Fratris vitam egit: &* HERMENGARDIS *ipsius conjunx piissima, ibidem Sanctimonialis vixit. De sancto Garloesio agendum in Benedictino Sæculo 6.* Monasterii Rotonensis status.

AN.CHR. 868 5.Januar.

PROLOGUS AUCTORIS.

1. INsignis catholicæ fidei Patres, quorum conversatio in cælis est; & vita abscondita cum Christo in Deo; qui velut rutilantia firmamenti astra, splendorem virtutum mundo refundere, & Ecclesiam Christi amore vernantem suo studuerunt illustrare exemplo; attollere licet laudibus, eorum in medium deducere gesta, quos Christus in cælo cumulavit gloria. Dignitatem quippe suæ conditionis ad similitudinem Dei facti. Unde beatus gloriatur Job, cum dixit: *Manus tuæ fecerunt me, plasmaverunt me*, attendentes Conditori pro tanti muneris & privilegii beneficio grates exsolvere, & sui pectoris juge sacrificium in odorem suavitatis immolare decreverunt, tamquam hostias juxta legem Domini sacrificio offerentes. Cum autem quique suarum ecclesiarum auctores immensis usque ad sidera efferant præconiis; (magno enim, juxta Poetam, se judice quisque tuetur) nos quoque eorum facta præclara Sanctorum pandere, per quos nostra meruit decorari ecclesia, minime arbitramur indignum; & eis testimonium perhibere, quorum testis est conscius in excelsis.

Job. 10. 8.

VITA INCIPIT.

Convvoio nobilis & recte educatus,

2. PRimus igitur hujus Cœnobii exstitit Pater insignis CONVVOIONUS, ex Cambliciaco *a* vico origine clara editus: quem genitores liberalibus studuerunt tradere artibus imbuendum: qui cum ingenio uteretur docili, repente factus est scientia summus, & ob meritorum excellentiam atque facundiæ affluentiam ecclesiæ Venetensis Diaconi arcem, exhortante ROMARIO *b* ejusdem urbis Pontifice meruit conscendere.

Diaconus

3. Cum vero doctrinæ insisteret, & vices Pontificis diligenter exsequeretur; decursis aliquot annorum spatiis mundi gloriam fugiens, & veræ Philosophiæ dare operam gliscens, in Venetensi territorio, solitudinis locum Rothonum nuncupatum petiit, juxta sinum duorum nobilium fluminum *c* situm. Ipse vero locus adeo naturali positione insignis habetur, ut amænitate sua ceteris Britanniæ Gallicanæ locis præstet, montibusque proceritate sua polo vicinus, quasi quibusdam mœniis ambiatur, & omnium deliciarum gratiam proferat gratissima tellus. Hunc vero locum paucis *d* ex Venetensi Clero secum adsumtis Dei famulis elegit expetendum. Venientes vero ad locum ab æterno, ut domus fieret orationis, a Deo prædestinatum, cum hæsitarent ubinam castra figere, & oratorium construere deberent, conscenso Bellimontis * vertice, dum preces ad Dominum fudissent, pro hujusmodi ostensione erectis in cælum luminibus, circa tertiam pæne horam visum est redemtionis nostræ signum corusco resplendens lumine descendere, ubi nunc Salvatoris veneratur altare.

Rothonum secedit.

* Beaumont

Oratorii locum cælitus discit.

Cæco reddit lumen.

4. Cumque illic vir beatus cum Fratribus in lege Domini secus decursus meditaretur aquarum, ac juxta Deum pro reatu priori inflictam sententiam in sudore vultus sui vesceretur pane suo; ne lucerna sub modio tanta occultaretur, sed quanti esset lucifer Ecclesiæ meriti monstraretur; qua-

a *Comblessac* seu *Combsac* vulgus appellat, qui vicus est diœcesis Macloviensis in Armorica. Anonymus Rotonensis, cujus libros tres infra exhibemus, testatur in lib. 1. cap. 2. Convvoionem *filium* fuisse *cujusdam nobilissimi, nomine* CONONI, *ex potestate S. Melanii Redonensis Episcopi de plebe Cambliciaca, ex genere senatorio*. Ubi quidam pro *ex potestate*, in mss. codice substituit *ex posteritate S. Melanii*. Unde Albertus Convvoionem ex genere S. Melanii ortum fingit. At retinenda vox *potestate*, ut suo loco inferius ostendam.

b Chesnius legit KERMARIO; legendum RAINARIO, qui idem est Rainaldus, de quo infra num. 8. Rainarius dictus in sequentis libri 1. cap. 9.

c Visnoniæ scilicet & Uldæ, de quibus supra in Observatione 2.

d Omnes *seno numero* fuisse docent litteræ in Observatione 2. relatæ. Eorum institutor fuit Gerfredus Eremita ex Monacho Glannafoliensi, de quo in sequentis libri 1. cap. 3.

quadam die consistenti in cella, adest ex Pictavensi pago quidam oculorum privatus *a* acie, Monasterii Patrem petens, ut sibi lumen reddere dignaretur: qui diutius se tanto proclamans indignum ministerio, tandem homini qui illuc a revelatione (ut asserebat) venerat augurio misertus, invocato omnipotentis Dei nomine restituit sanitati. AN.CHR. 868 5.Januar.

5. In ceteris etiam Fratribus magnifica Deus operabatur, ut claudis gressum, surdis auditum, leprosis conferrent remedium, ipsa quoque aquarum elementa sicco transirent vestigio, sicut in libro *b* miraculorum sancti viri continetur insertum. Signis igitur & prodigiis hujusmodi compertis, NEOMENOIUS armis potens, sensu pollens, judex provinciæ a LUDOVICO Augusto declaratus, ad beatum tendit virum: cujus eloquiorum torrente delectatus atque instructus, probata ipsius vitæ puritate, multa munera ad relevandam Monasterii indigentiam Sanctis Dei tribuit, seque eorum orationibus commendans ad propria remeavit. a Neomenoio honoratus.

6. Britannis interea more suo insolescentibus, & adversus Imperatorem, electo sibi in Regem quodam MARCOMO tyranno conspirantibus, negotiis cunctis omissis, cum insuperabili agmine Britanniam properat Imperator: & fugatis Britannis, atque perempto eorum pseudo-Rege, patriam suis legibus subjecit. Peracto itaque triumpho, in Venetensi *c* urbe generale Principum & Pontificum celebrat Concilium: ubi ordinatis regni negotiis & causis discussis ecclesiasticis, cum jam in Gallias redire disponeret, oraculo est admonitus divino, ut ad beatum virum in eremo degentem & angelicam vitam ducentem diverteret Convvoionem, atque in eo veneraretur imaginem Christi. Ingentes vero referens gratias Imperator pro responso divino, locum adiit; & considerata Patris Monasterii & Monachorum Deo placita conversatione, benigno amplexatur eos affectu, illud revolvens quod de sanctis animalibus dicitur: *Similitudo hominis in eis*. Marcomo devicto, a Ludovico Pio invisitur, Ezech. 1.5.

7. Cernens denique devotum erga se Principis animum, suppliciter eum deprecatur, ut illi pro æterna remuneratione locum tribueret Rothonensem, sicut fluminibus cingitur duobus, Dutulo scilicet & Undoennensi *d* & termino Spilucensi dividitur. Cum auuem Neomenoius, qui intimus secretorum erat regalium, precibus instaret, ut vir Dei exaudiretur; petitioni cedens Imperator, obtulit pro sua successorumque salute Salvatoris altari, quemadmodum vir Dei petierat, locum Rothonensem, ab omni homine liberum & immunem, proprio confirmans donationem anulo, anno imperii sui vigesimo-primo, incarnati vero Verbi octingentesimo tricesimo-tertio *e*. Vale dicens Abbati & Fratribus, & eorum se commendans orationibus, Balneo * se contulit vico, venationem ibi exercens, ac deinde per Andegavum Gallias petens. Rotonensem locum obtinet, anno 835. * Bain

8. Regresso itaque in sua felicitur Augusto, Abbas Convvoionus notitia Regis fretus, pauco tempore evoluto tribunal ipsius *f* adiit, supplicans, ut pauperum, quos in eremo visitaverat, recordaretur Fratrum, atque ex copiosis possessionibus suis loco illi contiguis, ad supplendam inopiam illorum, solita quam erga Monasteria eorum fovenda semper habuerat, benignitate aliquid largiri dignareter, sciens talia in futuro cum fœnore revocari, promittente in Evangelio Christo Domino: *Cantuplum* Rege iterum alia petit, Matth. 19. 29.

a Goisleno nomen erat, ex villa *Ampen*, infra lib. 2. cap. 2.

b Nimirum in lib. 2. cap. 2. infra, ubi Riovvenus Monachus Visnoniam sicco pede trajecisse memoratur.

c De hoc conventu generali *Venedis* habito agit Auctor Vitæ Ludovici Pii, deque hac expeditione, quam anno 818 factam esse docet, & post eum Annales Bertiniani cum Auctore Vitæ sancti Winvvalcei: ex quibus corrigendus Regino, qui eam removet ad annum 836. ex dictis.

d Rectius in litteris superius in Observatione 3. editis, *ex Vltone flumine & Visnonio*, & *ex tertia parte de antiqua ecclesia Bain, sita in parte qua dicitur Spiluc*.

e Exstant quidem Ludovici Augusti litteræ eo anno datæ, sed longe post expeditionem in Marcomum, quæ anno 818. facta est.

f De variis Convvoionis ad Ludovicum Augustum profectionibus distinctus agit Anonimus in sequentis lib. 1. capp. 9. & sequentibus.

AN.CHR. 868 5. Januar. *accipies, & vitam æternam possidebis*... Cunctos autem viri Dei sermones surda aure Imperator pertransiens, & inexorabilis exsistens, repulsam vir Dei sanctissimus passus, contemtus spem apposuit; nec semel, vel secundo, sed sæpe in patriam cum grandi difficultate iens & rediens, iterum Regem importunus interpellabat petitione sua, Poetæ sententiam animo revolvens:

Labor improbus omnia vincit.

Tandem Imperator cordis sui insolitam redarguens duritiem, & illud Apostoli recolligens: (2. Cor. 9.6.) *Qui parce seminat, parce & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*: &, *Hilarem datorem diligit Deus*: de cetero orabilis efficitur, & Neomenoio intercedente ac Domino inspirante, Abbati Convvoiono & Monachis, theoriam in Rothono Monasterio exercentibus, pro regni statu & perennis vitæ bravio, regali munificientia, primo quidem Palatum-accumatum, Balneum-vicum, atque Languonum cum terminis suis; postmodum vero in Carisiaco palatio Ramiacum, Pscellum, Ardomumque cum suis finibus perpetuo concessit, felici commercio pro terrenis æterna commutans. Ecclesiis etiam earumdem plebium, quas ipse Imperator Romani Pontificis munere obtinebat, simili jure præfato tribuit Abbati, adsistente Regi præsentiæ RAINALDO *a* Venetensi ecclesiæ Præsule, & idipsum sigillo suæ munitionis corroborante.

& tandem impetrat.

Episcopos simoniæ convictos Romam ducit,

9. Ludovico siquidem ad siderea regna translato, Neomenoius contemtis Gallis, redacta in suam ditionem Britannia, regionis suæ Episcopos audiens contagionis simoniacæ lepra infectos; hanc cupiens, quamvis laicus, exstirpare pestem, Domini documento fultus, qui cathedras vendentium columbas eliminasse fertur; convocato Dei viro, cujus consiliis plurimum nitebatur, Convoiono, examinandos decrevit Romam mittere hujus reatus fautores, SUSANUM *b* scilicet Venetensem, atque FELICEM Corisopitensem. Dirigitur a Principe, ut in eos ageret, sacræ fidei cultor Convoionus, deferens summo Pontifici LEONI auream inæstimabili pretio coronam a Duce Neomenoio missam cum deprecatoria epistola continente, ut aliquem Sanctorum qui in urbe Romana cursus sui agonem consummaverit, sedemque beati Petri obtinuerit, ad illustrandam occidui climatis pæne barbaram nationem, pro sua dignaretur dominus Papa clementia ei transmittere. Postquam ergo gratiarum actiones summus Pontifex pro collato Principis munere, necnon ejus digna petitione retulisset, Convoionus Abbas die præfixo in Lateranensi consistorio consedente senatu, prolocutore vel advocato non indigens, luculento sermone & rhetorico adornato colore præfatos Episcopos Simonis vel Giesi morbo pallentes aggreditur. Cumque utroque testamentorum cornu ventilasset eos, & illi cauterizatam habentes conscientiam ad excusandas accusationes in peccatis refellere oppositis niterentur; tandem prolatis Scripturarum auctoritatibus conclusi, ut hospites testamentorum se ignoranter egisse professi sunt. Inferente vero Curia, *Ignorans ignorabitur*, &, *Si sal evanuerit, in quo condietur?* tandem obtentu beati viri a summo Pontifice veniam consequuntur, moniti prius & comminati, ut quod gratis accepissent, gratis deinceps impenderent.

Leoni coronam deferens.

S. Marcellini corpus refert.

10. Licentia itaque remeandi beatus Convoionus accepta, beati Marcellini Papæ & Martyris, a quo Thebæa legitur legio confirmata, corpus Principi Neomenoio Leo *c* Papa per beatum in regionem umbræ mortis, ubi nullus ordo, transmisit virum, ut beati Martyris præsentia illustraretur patria. Et quoniam lætis solent mæsta succedere, (Hier. 10.23) (*non enim est hominis via*

a Hic est Raginarius, qui litteris in superiori Observatione 3. relatis subscripsit anno 21. Ludovici Augusti, jam laudatus in hujus Vitæ num. 1.

b Alii Subsanum vocant, de cujus aliorumque dejectione superius actum est in Observationibus præviis.

c Anastasius in Leone quarto memorat, sancti Marcellini reliquias cum aliis in urbem fuisse translatas. Lege sequentem librum 2. ad caput 10.

via ejus, nec ut dirigat gressus suos: & adserente beato Job, *militia est vita hominis super terram*:) dum suum explicare contenderet iter Convoionus ahtleta Dei bajulus, crure confracto debilis efficitur: sed mox in triduo reparatus a Domino redditur sospitati. Defertur itaque Britanniam inclitus Martyr Marcellinus, atque a Principe & Pontificibus, seu Abbatibus Cleroque regionis universo in Rothonensi Monasterio ornanter reponitur in diem Domini, Britannos tamquam eorum Apostolus repræsentaturus.

AN. CHR. 868

5. Januar.

Job. 7. 1.

11. Evolutis praeterea postmodum quibusdam annis CAROLUS Ludovici filius, post multa bella plusquam civilia, fratribus vita exemtis, cum sceptrum strenuissime gereret Galliarum, ab insulis Aquilonis quidam innumerabiles populi prodeuntes, navigio vecti Galliam irruunt, & igne ferroque cuncta delendo exitialem luctum patriæ intulerunt. Cumque infra Alpium Pyrenæorumque juga fere omnia exterminassent, Britanniam *a* demum aggrediuntur regionem similes inferendo neces, sed & consummatæ religionis Rothonense Monasterium ad suæ perversitatis cumulum ad solum usque everterunt, salvatis habitantium primo eorum adventu animabus. Nam per triginta fere annorum spatium Regnum Galliarum gladiis inebriatus est gentilium. Beatus autem eos præveniens Convoionus, traditis sinui Sanctorum pignoribus ceu ceteris ecclesiæ thesauris, furori cedens, ac SALOMONEM se contulit Regem, docente eum Domino, qui de loco ad locum fugere ingruente jubet necessitate: a quo favorabiliter exceptus, ad subsidium vitæ Monachis tradidit Rex inclitus Abbati in eleemosyna sempiterna regiam, quam sibi in Plebelam construxerat, cum designata terminis possessione: quatenus indesignanter pro præsenti ac perpetua pace exorarent Dominum vitæ. Salomon Rex appellatur, non quod re vera esset; sed quia circulo aureo *b* & purpura, concessione Caroli Augusti utebatur, idcirco hoc nomine censebatur.

Nortmannis sævientibus.

Rotonense Monasterium eversum,

Monachi ad Salomonem confugiunt.

12. In eremi vastitatem redacto, Dei exigente judicio, quondam gloria renitenti venerabili Monasterio, a Regibus & ceteris magnificis viris fundato, Convoionus solitudinem appetens, non frequentiam, Plebelanio cum Fratribus morabatur, corpus suum jejuniis atque vigiliis macerans, & indesinenter perenni oculorum imbre populi Christianam stragem & patriæ suæ cladem ut Hieremias in lamentationibus Judaici regni exemplo deplorans. Cumque in hac contritione aliquos peregisset annos, notum ei faciente Domino finem suum, hominem exuit, cum octoginta esset annorum: sepultusque est, exsequias funeris ejus procurante RIVALINO Aletensi in Salvatoris ecclesia a Salomone fabrica mirabili constructa, juxta beatum ex Pictavensi territorio Abbatem Maxentium, qui olim molestias falsorum sui Monasterii Fratrum fugiens illuc venerat, ibique ad Dominum *c* migraverat. Horum ergo suffragrii veniam a Domino impetrare mereamur, ipso præstante qui vivit & regnat per sæcula. Amen.

Convvoio obit.

a Immo primam omnium Britanniam minorem aggressi sunt Nortmanni, utpote ex Aquilone navigantibus primum obviam. Quamquam primum anno 820. Aquitaniam infestarunt, ex Vita Ludovici Pii, & *Flandrensi solo & ostio Sequanæ repulsi*.

b Id quidem ita esse colligitur ex Caroli Calvi Capitulari 43. apud Carisiacum facto anno 877. in quo legitur cap. 23. *qualiter regnum, quod necessitate Brittonibus quondam juramento confirmatum fuerat, quia de illis quibus confirmatum est, nullus superstes est, a fidelibus nostris recipiatur*. Lege Sirmondi adnotationem in hunc locum, ubi ex scheda Monasterii sancti Michaelis notat, Carolum Salomoni Regi Britonum habere permisisse *circulum aureum & purpuram, & Archiepiscopalem sedem, & proprium numisma, & omnia Regi convenientia*.

c Id falsum esse constat ex Actis S. Maxentii Sæculo 1. relatis, & ex appendice sequenti.

AN.CHR. 868 5 Januar.

APPENDIX

De obitu & tumulo sancti Convvoionis.

1. QUo *anno, quove die obierit Convvojo, neuter exprimit Vitæ scriptor. Diem Nonas Januarii adsignant Rotonensia Kalendaria & Albertus* de *Monte-Relaxo in Vita Gallica sancti Convvojonis: annum Christi* 868. *colligimus ex vetustis loci monumentis. Nam Rucandus Abbas, ejus successor, privilegium a Salomone Duce obtinuit eodem anno* 4. Kal. *Septembris, quo Monachis tum in Plebelamio consistentibus facultas conceditur eligendi Abbatem* secundum Regulam sancti Benedicti.

2. *Locus ubi sepultus est vir sanctus, Plebelamium* * *quondam appellatum, postea Monasterium Salomonis a nomine conditoris, demum sancti Maxentii dictum est a nomine sancti istius Confessoris, cujus corpus ibi quondam adservatum ferunt, Idem vocabulum retinet, locus, vulgo* Saint-Maixent, *Prioratus a Rotonensi Monasterio pendens. Illic repositum brachium sancti Leonis Papæ tertii, quod Hadrianus secundus dono transmisit ad Salomonem, ut testantur Hadriani litteræ apud Baronium anno* 869. *quo anno etiam ex Argentræo Baronius refert diploma Salomonis* Rucando *Abbati concessum, quem Argentræus & Baronius* Richardum *vocant. Eo in diplomate testatur Salomon, se locum* Plelan, ubi antea aulam habebat, *Convvoioni Abbati in refugium concessisse, & in eodem loco construxisse* non ignobile Monasterium sancti Salvatoris, quem locum, *inquit*, Monasterium Salomonis vocari voluimus. In quo etiam reverendissimus Abbas Convoion sepultus jacet, & venerabilis conjux nostra Guiheneret honorifice sepulta quiescit: in quo etiam ego corpus meum sepeliendum devovi; necnon ad augmentum felicitatis & pacis totius Britanniæ munus a Deo maximum nobis transmissum præteritis temporibus sanctissimum feci collocari Maxentium. *Fallitur proinde superioris Vitæ scriptor, dum ait, Maxentium Abbatem a Monachis fuisexagitatum istuc venisse, ibidemque decessisse. Lege adnotata ad Vitam sancti Maxentii Saculo* I. *Hoc est Monasteriolum, in quo Salomon loci conditor, a primoribus* Brittonum *circumventus, traditusque est* Francis hominibus Fulcoaldo & aliis*: a quibus* excæcatus, in crastinum mortuus est *anno* 874. *ut legitur in Annalibus Bertinianis. Ex eo Monasterio corpus sancti Convvoionis post sedatos Nortmannici belli tumultus Rotonum relatum est, ubi magna pars ejus reliquiarum honoratur, aliis particulis in varia loca distributis. Sanctus Convvoio* 6. *Kal. Januarii, qui dies forsan Translationis est, celebratur in Martyrologiis Gallicano & Benedictino. Jam tandem libros tres superius laudatos, qui ad Convvoionis Acta pertinent, referemus supplendo duos priores titulos, qui in veteri codice ms. non comparent.*

* Plelan

DE GESTIS SANCTORUM ROTONENSIUM, CONWOIONIS ET ALIORUM, LIBRI TRES.

Auctore Monacho Rotonensi anonymo, Convvoionis discipulo.

Ex ms. codice Rotonensi annorum 700.

LIBER PRIMUS

De constructione & dotatione Cœnobii Rotonensis.

Caput I. *cum Præfatione deest* a *in veteri codice ms.*

II. *Quomodo beatissimus* Convvoion *misit* Louhemel *virum idoneum atque fidelem ad* Nominoe *Principem Britanniæ.*

PSalmista David eximius Prophetarum in canticis suis Deum postulat dicens: *Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis.* Et iterum idem Propheta. *In Domino faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet*

a In recentiori codice ms. habetur Præfatio, cui proxime subjicitur caput sequens, quod secundum appello. At Præfatio illa eadem est, pauculis immutatis, cum prologo libri secundi, haud dubie libro primo accommodata a recentiori Scriptore, qui Præfationem in fronte operis supplere voluit. Et caput quod existimo secundum, aliud supponit de adventu S. Convvoionis Rotonum: tum quia id satis indicant prima hujus capitis verba, *Per idem tempus*, &c. tum quia in veteri codice numerus capituli quarti in titulo apponitur, quod alioqui tertium esse deberet.

cedet inimicos nostros. Per idem tempus cum adhuc novicii erant illi famuli Dei, deterrebant eos per circuitum multi adversarii, & cupiebant impedire sanctum opus quod inchoaverant, & non sinebant eos perficere. Filii namque lucis & filii tenebrarum non possunt fœderari, attestante Paulo Apostolo: *Non est conventio Christi ad Belial, neque pars fideli cum infidele*. Elegit itaque reverentissimus CONWOION cum consilio Fratrum suorum idoneum atque fidelem, nomine LOUHEMEL, quia & ipse erat unus ex primis Fratribus; & transmisit eum in legationem ad NOMINOE Principem, qui regebat illo tempore pæne totam Britanniam, primitus ex jussione LODOVICI Imperatoris, postea vero suo arbitrio omnem provinciam invaserat. Pervenit itaque venerabilis Louhemel, & reperit eum in aula, quæ dicitur Botnumel; stetitque coram eo, & dixit coram omnibus qui circumstabant: Conwojon Abbas cum suis me direxit „ ad magnificam præsentiam vestram, ut digneris protegere & defendere „ pro Christi amore & pro anima vestra. (Elegerunt) enim locum de„ sertum, & volunt ædificare, & ibi Deum quotidie postulare, pro salu„ te totius Britanniæ: sed non permittunt eos mali tyranni qui in circui„ tu habitant: quia nec Deum metuunt, nec homines reverentur. Neque „ enim pro ulla penuria aut aliqua mundana necessitate illuc congregati „ sunt, sed propter amorem patriæ cælestis. Christus namque in Evange„ lio dicit: *Si quis dimiserit patrem aut matrem aut filios aut agros propter „ nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit*. Ad hæc ver„ ba adversarius Dei & invidus Monachorum ILLOC, tunc stetit in me„ dio, & dixit ad Principem. O domine Princeps, ne audias verba illius, „ neque adtendas ad universos sermones ejus. Meus est enim ille locus, „ quem illi seductores occupaverunt, & mihi debetur jure hereditario. „ Tunc NOMINOE indignatus est furore nimio, atque in ira magna con„ versus ait ad supradictum perfidum: Dic nobis, inimice Dei, numquid „ melius est utrum in eo loco impii aut latrones habitent, quam Dei Sa„ cerdotes & Monachi, justi viri, qui cotidie pro salute totius mundi in„ desinenter Deum postulant? Et conversus ad supradictum Legatum ait: „ Dic, homo Dei, qui sunt hii Presbyteri qui ad illum locum, ut tu as„ seris, devenerunt? aut quis est Conwojon, ex qua provincia, aut ex qua „ origine est natus? Sed & nomina illorum Presbyterorum, aut originem „ illorum per omnia nobis intimato, ut sciamus. Tunc reverentissimus Louhemel erexit se constanter, & cœpit coram Principe & coram omni populo qui circumstabant, enarrare per ordinem vitam & actus „ eorum, ita incipiens: O gloriose Princeps, ille Convvojon quem quæ„ ris, filius cujusdam nobilissimi est viri, nomine CONONI, ex potestate „ *a* sancti Melanii Redonensis Episcopi, de plebe Camliciaca, ex genere „ senatorio, qui a pueritia usque ad istud tempus in divinis Scripturis co„ tidie meditatur, sed & vigiliis & jejuniis frequenter inservit; aut legit, „ aut scribit, aut manibus suis laborat: sed & Fratres suos incessanter „ erudit & ammonet. Potestatem vero mundanam numquam habere vult, „ sed totum in servitio Dei die noctuque versatur. Legerat namque iste „ Sanctus in Canticis David, ubi ait: *Sed in lege Domini voluntas ejus; & „ in lege ejus meditabitur die ac nocte*. & cum illo est sancto vir vitæ ve„ nerabilis, nomine WINCALON, natusque est ex nobilibus parentibus; ROR„ GONI Comiti valde notissimus & fidissimus amicus & utilis consiliarius, „ qui valde abundabat in mundanis rebus; sed hæc omnia propter Deum „ & pro-

a Interpolator nescio quis temere substituit *ex posteritate*: quasi Convvoionis dignitati derogaret, quod natus sit ex loco qui erat *de potestate S. Melanii*, id est S. Melanio seu ejus Monasterio subjectus. Hunc vero istius loci sensum esse patet ex Vita S. Melanii apud Bollandum ad 6 Ianuarii, num. 24. & sequentibus, ubi Eusebius Venetensis Rex *ad parochiam quæ vocatur Camblic iacus* pervenisse, eamque S. Melanio *ad suos Monachos alendos*, ob liberatam dæmonio filiam, *per anulum suum* tradidisse memoratur. Bollandus notat in ms. condice Ripatorii, cum de Cambliciaco agitur, hæc addi, *ubi castrum situm est, qui vocatur Marciacus*, forsan *Massan*, a quo non longe distat vicus *Cambsac* seu *Camblessac*. Est & *Meciacus ad Vicenoniam*, *Messac*, de quo apud Chesnium tomo 2. pag. 386.

AN.CHR. 868 5. Januar. „ & propter lucrum animæ suæ contemsit: necnon & CONDELOCUS „ Dei Sacerdos, qui valde a WIDONE Comite diligebatur, sed & ipse „ prudens & sapiens in Scripturis divinis. Sunt etiam ibi alii duo Pres- „ byteri, unus qui nominatur *a*

III. *Quomodo* GERFREDUS *Eremita Rotonenses Monachos instruxit.*

IN illo ergo tempore erat quidam Eremita in extremis partibus Britanniæ, GERFREDUS *b* nomine, in loco qui dicitur silva *Wenoc c*, una cum sancto viro, FIDVVETENO; ibique psalmis & hymnis, jejuniis & vigiliis operam dabant. Cumque illuc in tali exercitatione demorarentur, quadam nocte facta est vox ad eumdem sanctum Gerfredum Eremitam a Deo dicens: Surge quantocius ab hoc loco, & vade, visita servos „ meos rudes Monachos in quodam loco deserto commorantes, & mani- „ bus suis certatim operantes, a nullo alio auxilium, nisi a solo Deo, po- „ stulantes: Non ad Monachos qui tabernas & delicias hujus sæculi ha- „ bent, te transmitte: sed ad servos meos, qui mundum cum suo desiderio „ propter me & propter sermones meos spreverunt. Vade ergo & osten- „ de eis viam, per quam possint ad me venire, & secundum Regulam „ vivere. Ille vero a somno evigilans retulit hæc omnia Fidvveteno collegæ suo: atque exinde venit, & cœpit quærere, ubinam essent illi Monachi novelli, & quis esset ille locus novitius, qui sibi a Deo esset demonstratus: & pervenit ad civitatem, quæ vocatur Venetia *, ibique receptus est hospitio, a quodam clarissimo viro atque Presbytero, nomine WORETVEU. Cumque requireret sanctus Eremita, in qua provincia degerent illi supradicti Fratres, quos Dominus dignatus esset sibi per visionem revelare; ait illi præfatos Presbyter: Fratres quos quæris, ego tibi per omnia intimabo. Ecce habitant in loco qui dicitur *Roton* super fluvium Visnoniæ, & primus eorum vocatur CONVVOION, virtute venerabilis; qui in hac civitate nobiscum fuit educatus & nutritus, & optime in Scripturis sanctis est eruditus. Suntque alii viri præclari cum illo, qui in hoc sæculo potentiam magnam & divitias & honores habuerunt: sed hæc omnia propter Deum contemserunt. Hæc ille audiens magno gaudio est repletus, rogavitque eumdem Presbyterum, ut accommodaret sibi unum de famulis suis, qui eum usque ad locum supradictum deduceret. Tunc venerabilis vir omnia libentissime implevit. Sequenti denique die pervenit ad locum sibi a Deo revelatum. At ubi reverentissimo Convvoion simul cum Fratribus ista omnia nuntiata fuissent, obviam ei perrexerunt, & cum Dei laude eum ad Monasterium perduxerunt; ibique cum eis (mansit) per duos ferme annos vitam ducens, atque plenissime eos instruens. Postea vero ad Cœnobium suum est reversus, in Monasterium quod dicitur sancti Mauri, juxta fluvium Ligeris. Sapientia per Salomonem loquitur dicens: *Frater fratrem adjuvans, quasi civitas firma & munita valde*: & Jacobus Apostolus dicit: *Qui converti fecerit peccatorum ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, & operit multitudinem peccatorum.*

IV. *De*

a Hiatus est hoc loco in duobus mss. ita supplendus, CONHOIARNUS, *& alter* THETVIUS: quibus accedit LOUHEMELIUS hujus legationis & sermonis actor, *unus ex primis Fratribus*, supra. Agitur de Condeloco infra lib. 1. cap. 10. & lib. 2. cap. 3. de Conhoiarno cap. 4. de Thetvio cap. 8. de Louhemelio rursus lib. 1 cap. 8. & lib. 2 cap 9.

b Odo Glannafoliensis Abbas in libro de instauratione Monasterii sui, infra, laudat hunc Gerfredum, appellatque *magnæ vitæ virum; qui dudum per viginti annos vitam eremiticam ducens, ab omni quod inebriare potest, abstinuerat*. De Fidvveteno iterum infra lib. 2. capp. 4. & 5.

c Vulgo nunc *la forest de al Nove*, sita inter Josselinum & Casam, *Josselin & la Chez*.

IV. *De infirmitate & curatione* RATVVILI *tyranni.*

JAcobus Apostolus in epistola sua nos admonet dicens: *Infirmatur aliquis vestrum, adducat Presbyteros Ecclesiæ, ut orent pro eo, unguentes eum oleo in nomine Domini: & si in peccatis sit, dimittentur ei*. Illo igitur tempore ægrotavit *a* venerabilis RATVVILI in infirmitate gravi, ita ut desperaretur a medicis ulterius vivere. Quod ille cernens, jussit populo suo ut ducerent eum in lecto ad sanctum locum Rotonensem cum suo filio, nomine LIBERIO: illi vero cum planctu & ejulatu magno compleverunt præceptum domini sui, deductusque est ad Monasterium. Quod audiens reverentissimus Convvoion Abbas, simul cum discipulis suis obviam ei cucurrit, & ad Monasterium secum adduxit; depositusque est in ecclesia sancti Salvatoris: circumdederuntque eum Fratres in circuitu, pro eo Dominum incessanter postulantes. In illo autem die rogavit supradictus Ratvvili sanctum Convvoion: virum, ut eum tonderet, & comam ejus & barbam raderet. At ille omnia implevit, & eum totondit, factusque est Clericus. Postquam autem Clericus effectus est, ipso die obtulit filium suum Liberium ad serviendum Deo omnipotenti in eodem loco cum oblatione: sed & partem hereditatis suæ ad eumdem sanctum locum delegavit, & facta charta *b* sollemniter implevit, tradiditque sancto Salvatori & suis Monachis villam, quæ dicitur *Binnon*, cum ceteris villulis, quæ in circuitu ejus manent: sed & in alia plebe *c*, quæ dicitur *Siza*, ita tradidit sancto Salvatori & suis Monachis ibi Deo servientibus villas, quæ appellantur *Erchiniac*, & villam *Moetchar*, cum omnibus appendicis earum; sicut adjacent; mansitque in eodem Monasterio per plures dies, convaluitque de infirmitate, & sanus effectus est per orationes sanctorum virorum. Deinde ad sæculum est reversus; & ad suam domum rediens, pacem inter suos filios faciens, & hereditatem suam dividens, demum ad Monasterium revertens, mausoleum suum inibi præcepit præparari, sicque depositus est ad patres suos, 6. Id. Januarias in Christo quievit. Amen. Quod factum cernens filius ejus CATVVORET, sicut fecerat pater ejus, sic & ipse fecit, tradens filium suum Deo in Monasterio, necnon & partem hereditatis suæ, quæ ei computabatur jure hereditario, tam pro se, quam pro filio suo tradidit sancto Salvatori & suis Monachis, sicut tradiderat pater ejus. Nam & ipse Catvvoret non multo tempore postea in hac vita mansit, mortuusque est, & corpus illius adlatum est in Monasterio positumque est in cimiterio patris sui. Ad cujusdem exemplum eodem tempore multi religiosi viri atque nobiles tradiderunt filios suos Deo in eodem loco. Sed & Sacerdotes magni, qui potestatem magnam in hoc mundo obtinebant, ad eumdem sanctum locum venerunt, mundum spernentes cum desideriis & pompis suis; cupientes in hac vita esse pauperes, ut in altera vita cum Christo forent divites: sicque aucti sunt servi Dei, ut cotidie cresceret numerus illorum, ita ut fieret Congregatio non modica, sicut in Actibus Apostolorum legitur: *Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una*. sed & usque hodie ibi conveniunt, qui digne Christo deserviunt, nihil habentes proprium, nullius egentes compendium: quia sperantes in Domino non deficient omni bono, ut vere in eis impleatur quod scriptum est, *Pax multa diligentibus legem tuam, Domine, & non est illis scandalum*. Caritas ibidem fulget mira, abstinentia magna, humilitas summa, castitas ante omnia. Nam & de nomine loci & de actu ejus (ut reor) melius est pauca perstringere. Vere digna etymologia nominis *Roton* nuncupatur, quia diverso vernat more gemmarum decore. Hinc frondium coma silvestris, hinc multiplices arborum fruges, illinc placet uberrima tellus, istinc virentia prata graminibus, un-

Viri nobiles Rotoni Monachi fiunt.

a Id accidit anno 18. Ludovici Augusti, id est anno 831. ex litteris Ratvvili superius relatis.
b Hæc charta partim relata est in prævia Observatione 4. cui chartæ Catvvoret Ratvvili filius subscripsit.
c Familiare est Britonibus *plebium* nomine appellare villas parœciales, passim infra.

AN.CHR. 868 5 Januar. hinc hortorum odoriferi flores, hinc vinearum abundant butriones; cuncta undique aquis inrigata, inclita cæspis pastui pecorum congrua fundens frugem lætiferam, nunc adscendens mare eructat, nunc ad sinum rediens aquarum impetus manat: compendia navium apta, nihil pæne indigens ex eo quidquid ministratur vehiculis pedestribus, plaustris equinis etiam atque ratibus. Ibi adstant in acie milites Christi, ubi suspirantes pro desiderio paradisi gemunt, dicente Domino in Evangelio: *Beati qui nunc fletis, quia postea ridebitis*. Sed & in alio loco: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum*. Nam & fidelibus suis idem Dominus promittit dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*.

V. *De fure qui vocabatur Vorbri.*

EOdem namque tempore quidam vir rusticus WRBRI nomine videns vasa mellis, quæ quatuor tantum erant in horto Monasterii, unum ex eis violenter per noctem furto arripuit, & exinde gradiens per totam noctem demens effectus non potuit de collo excutere. Mane vero facto perrexerunt Monachi, ut hortum exercerent; & ecce idem fur venit in medio eorum, ferens vas apum super humerum suum: interrogatusque ab eis unde veniret, aut quo pergeret: ille vero confessus statim furtum quod fecerat, tunc ait illis: Istud vas quod super collum fero, vestrum fuit, & vestrum erit. Ego namque præterita nocte furto abstuli, & volui in domo mea recondere, sed non potui de collo meo excutere. Propterea obsecro vestram sanctitatem, ut recipiatis quod vestrum est, & me sinatis inlæsum abire. Illi vero Deo gratias agentes, receperunt cum magna fide quod fur detulerat: sed illum furem bene remunerati sunt, dantes illi cibum & potum cum gratiarum actione. Nam in hoc factum non defuit virtus Domini nostri JESU-CHRISTI, qui taliter famulos suos protegit atque custodit, sive in die, sive in nocte, dicente Psalmista: *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem*: & alio loco idem Propheta ait: *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilant qui custodiunt eam*.

VI. *De* ILLOC *invido represso, & Jovvoret muto sanato.*

SEMPER diabolus invidus est colentibus atque facientibus mandata Domini nostri JESU-CHRISTI. Ipse namque ait: *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit*. Denique cum fama sanctitatis eorum longe lateque per aures populi cotidie spargeretur, exstitit quidam invidus, ILLOC nomine, qui volebat adversari atque destruere locum habitationis eorum: qui consilium iniit cum propinquis, qui in circuitu eorum commanebant, & mandavit illis, ut ejicerent eos foras, aut interficerent Interea dum hæc cogitantur atque præparantur, accidit, ut quidam vir colonus, qui terram suam bene colebat, nomine Jovvoret, quadam die ad campum pergeret cum aratro & bobus; & statim paralyticus atque mutus effectus est, nec valuit ullum sermonem lingua propria elicere, nec propriis pedibus gressum movere. Annuebat tamen quantum poterat suis nutibus atque mugitibus, ut ad supradictum famosissimumque locum in humeris deferretur: impositusque grabato, atque ab amicis delatus Monasterio. Quod Monachi audientes, incessanter ad Dominum fuderunt preces pro eo. Proxima vero nocte deductus est ad basilicam sancti Salvatoris, in qua basilica multæ virtutes a Domino sunt ostensæ, sicut nobis intimaverunt, qui oculis propriis viderunt. Cum autem aurora diei claresceret, & Monachi matutinas psallerent, & Dominum una voce laudarent; ventum est ad illum psalmum qui appellatur, *Deus Deus meus, ad te de luce vigilo*. Ut autem hic psalmus inchoatus est a Monachis, ille statim sanus effectus est, gratias Deo agens, propria lingua Deum benedicens, atque pedi-

dibus suis ad sanctum altare currens, Deumque magna voce laudans. Postea vero ille vir proprium nomen amittens, Libertinum se vocari præcepit, & sic a multis usque ad diem mortis suæ Libertinus est vocitatus: & Dominus per orationem servorum liberavit eum ab infirmitate sua. Tunc Libertinus ipso die quo sanatus est, cum fratribus perrexit, & cellulam in qua sancta pignora tuebantur, manibus suis cooperuit. Nam ex illo die usque ad diem vocationis suæ cum eis jugiter perseveravit. Quod miraculum invidus supradictus ILLOC audiens cum consiliariis suis, nimio timore sunt perculsi, nec ausi sunt ab illo die usquam malum contra servos Dei machinari. Apostolus namque ait: *Non est consilium, non est prudentia, neque fortitudo, neque ulla sapientia contra Deum.*

AN.CHR 868 5. Januar.

VII. *De interitu* HINCANTI *tyranni.*

IGITUR, sicut superius diximus, diabolus semper invidus est. Invidet namque & vere invidet aliquando per seipsum, aliquando per sua membra, id est per malos homines: quia diabolus caput est omnium iniquorum. Immisit namque se in cor cujusdam hominis pessimi atque nequissimi, qui dicebatur HINCANT. sed & ipse Hincant nepos erat illius ILLOC, quem superius memoravimus. Accidit namque pæne eo tempore, quo solitus fuerat ille invidus ILLOC Sanctos Dei injuriare, eum ad Monasterium venire, & nuntios ad sanctum Dei virum Abbatem misit dicens eis: Dicite Abbati vestro, propterea veni, ut emat mihi Abbas gladium valentem quinque solidos: quod si non fecerit, ego discedam; & quantum valuero, illi perniciosus ero. Convvoio vero Dei servus tale fertur illis dedisse responsum: Scitote, carissimi Fratres, sicut & mihi Deus testis est, quia hodie penitus non solum quinque solidos non possum pro gladio ei tribuere, sed etiam vel quinque nummos in mea ditione modo nequeo obtinere. Reversi vero nuntii narraverunt hæc omnia HINCANTO tyranno. Ille vero multum comminans, & multa verba coturnica dicens, statim ex loco sancto exiens Huldonem * fluvium pertransiit. Cumque ripam ulterius fluminis attigisset, nutu Dei omnipotentis ilico in pede percussus, tertia die incredibili plaga vitam cum tormentis finivit, non recordans sermonis Domini nostri JESU-CHRISTI, ubi ait: *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; quæ autem parasti, cujus erunt?*

* l'Aoust.

VIII. *De interfectione* RISVVETEN *&* TREDOC.

VAS electionis & Doctor gentium Paulus Apostolus cunctis fidelibus alloquitur dicens: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur propter justitiam.* Nam & ipse Dominus noster JESU-CHRISTUS in Evangelio suis discipulis dixit: *Si me persecuti sunt, & vos persequentur: tamen confidite, quia ego vici mundum.* Quadam itaque die cum sanctus & venerabilis vir nomine Convvoion Abbas, pro causa Monasterii una cum venerabili viro, nomine LEHUHEMELO Præposito pergeret ad ecclesiam suam, quæ nuncupatur *Bain a*, ibique (essent) & discussissent *b* causas, & jurgia virorum inter seipsos, & bene inter eos ordinassent; repente adfuit quidam tyrannus atque invidus, nomine RISVVETEN. Nam & ipse ex invidis erat, qui sancti loci felicitatem invidebant. Cumque nimis inter „ se multa jurgia ille perfidus incitaret; sancti viri dixerunt: Non est con„ veniens ut hodie inter nos disceptemus: sed constituamus tempus, in quo „ tempore aut pacem habeamus aut scandalum. Quibus ille perfidus respondit cum jurgio & superbia: Si vobis rectum videtur, reddite mihi heredi-

tatem

a Balneum vicum appellat Vitæ scriptor num. 7. quæ hactenus possessio est Monasterii, vulgo *Bain* haud ita procul a Visnonia fluvio.

b Sic in lib.2. cap. 1. Convvoio ad ostium *Monasterii causas discussisse* perhibetur.

AN. CHR. 868 5. Januar tatem meam, quam injuste & sine lege possidetis: sin autem non vultis hereditatem meam mihi reddere, saltem vel villam illam, quæ dicitur *Losin*, mihi accommodate, & equum optimum mihique aptum, sed & loricam date. Si hæc quæ dico, non vultis implere, denuntio vobis, quia quantum prævaluero, & vobis & vestris hominibus nocebo. Ad hæc verba sanctus & venerabilis Abbas Convvoion respondit: Hæc verba quæ tu loqueris, non possumus implere, quia terram sancti Salvatoris, quæ illi consecrata est, nulli homini debemus dare, quia ad victum & ad vestimentum Monachorum a Regibus illis est data. Nam neque equum optimum possumus invenire, neque loricam, quia non est noster usus his armis indui: sed, si tibi placet, viginti solidos ab aliis inveniemus, quia nos non habemus: hos accipe, & caballum de eis eme: quod ita factum est. Tunc ille perfidus ad sua propria est reversus: similiter & Monachi ad Monasterium sunt reversi. Altera vero die ecce iterum ille tyrannus ad Monasterium secundum suum placitum venit repetere solidos, quos ei sponderat venerabilis Abbas. Tunc piissimus Convvoion Abbas reddidit ei etiam per numeros viginti solidos. Ille vero perfidus cum in manu eos haberet, ita prophetavit dicens: Quid mihi prodest, si eos mecum abstulero? non erunt mihi in adjutorium, sed in opprobrium. Et statim a sancto loco recessit. Cumque iter pergeret, ecce alius perfidus, nomine TREDOC, obviam ei advenit, cui & dixit: Unde venis, inveterate canis? num hereditatem nostram illis seductoribus vendidisti? aut quale pretium ab eis accepisti? indica mihi. Non ita erit; sed quando tempus invenero, omnes seductores illos jugulabo, & cadavera eorum in mare præcipitabo. Ille vero respondens ait: Falsum tu loqueris, nec hereditatem tuam vendidi, nec pretium ab eis accepi, sed tantummodo sacramentum atque juramentum Evangelii illis feci. Pro nihilo ille miserrimus ducebat sacramentum sancti Evangelii: & ita ab invicem discesserunt. His ita gestis, parvo intervallo facto KAROLUS Rex commovit universum exercitum *a* suum: putabat enim quia posset totam Britanniam armis capere, & strages & sectas hominum facere, & totam provinciam in sua dominatione perducere. At ubi ERISPOE, qui tunc Britanniam regebat, hæc omnia audivit, jussit & ipse exercitum suum præparari, & mandavit ut omnes parati essent & præirent eum ultra Visnoniæ fluvium. Statim cuncti Brittones a sedibus suis surrexerunt. Tunc & illi duo perfidi Risvvetenus & Tredoc una cum eis properaverunt. Putabant enim quod spolia diriperent, & arma & vestes caperent: habueruntque hospitium in villa, quæ vocatur *Jeneglina*, prope ecclesiam sancti Petri Apostoli. Cumque ibi mansissent per tres aut quatuor dies, subito irruerunt Franci per noctem, & vastaverunt totam villam. Quod illi audientes, absconderunt se in area cujusdam pauperis sub paleis, ibique latuerunt, sicuti quondam latuerant quinque Reges in spelunca a facie Josue fugientes. Cum vero Franci villam circumdarent, unus e populo ait illis: Si Brittones quæritis, ecce latitant in paleis. Illi vero concito gressu ad aream pergunt, ibique eos latitantes reperiunt, eductisque gladiis statim eos trucidaverunt, & corpora eorum in plateis projiecerunt, & capita seorsum posuerunt. Tunc adimpletum est quod dictum est per Prophetam dicentem: *Qui fodit foveam proximo suo, primus incidit in illam*. Illi namque cogitaverunt trucidare sanctos Dei Monachos; sed non potuerunt, quia Deus cæli eorum defensor est. Per omnia benedictus Deus, qui perdidit impios. Post hoc factum, nuntiatum est sanctissimo viro, quod decollati essent illi supradicti perfidi; misitque nuntios ad perquirendos nummos suos. Et erat quidam vir, nomine BEATUS, vir prudens & justus in plebe quæ vocatur *Poliac*. Ut autem audivit quia venerabilis Convvoion requireret solidos suos, venit ad eum, & dixit ei: Quid quæris? utrum reperisti nummos tuos

a Id accidisse puto anno 851. quo Carolum in Erispojum arma movisse & pugnasse lego in Chronico Fontanellensi apud Chesnium tomo 2. pag. 389.

tuos quos dedisti iniquo RISVVETENO? Ille autem respondens dixit: Non inveni. Statim ille vir retulit nummos de sinu suo, & reddidit reverentissimo viro: & impleta est prophetia superius perfidi, ubi ait, quia non in adjutorium mihi, sed in opprobrium sunt isti solidi, sicuti quondam Caiphas Pontifex Judæorum dixit, quia expediret unum hominem mori pro populo, ne tota gens periret. Hoc autem a seipso non dixit: sed quia cum Pontifex esset, cœpit prophetare de Christo, quia JESUS pro salvatione totius mundi esset moriturus.

IX. *De prima profectione sancti Convvojonis Abbatis ad* LODOVICUM *Imperatorem*.

SAlvator humani generis discipulos alloquitur dicens: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. Similiter & Petrus Apostolus in epistola sua nos ammonet dicens: *Sive Regi, quasi præcellenti*: necnon & Paulus similiter docet dicens: *Cui tributum, tributum; cui honorem, honorem*. His sermonibus exhortatus est venerabilis Convvojon, perrexitque ad palatium LODOVICI Imperatoris, qui tunc exercitum ducebat in provincia Aquitaniæ, in territorio Limodiæ *a*, qui tunc consistebat in palatio in Cadrio monte. Cumque ante Imperatorem exstitisset, rogavit eum pro Dei misericordia, ut daret ei adjutorium; & locum commemoratum sanctum, nomine Rotonum, & quomodo in eodem loco vitam posset propagare cum sanctis Fratribus ibidem Deo mancipantibus. Ad hæc verba respondit RICOVVINUS Comes *b*, necnon & RAINARIUS Pontifex, qui in illis diebus erant contrarii atque adversarii sanctis Monachis, qui volebant in sancto supradicto loco animas suas immaculatas Deo reddere; dixeruntque ad Imperatorem: Quæsumus te, Domine Auguste, ne adtendas & ne audias sermonem eorum: quia locum quem quærunt, in eo potest regnum vestrum confortari & roborari. Cumque ille audisset, indignatus est vehementer, & cœpit dicere: Ejicite eos a præsentia nostra: nam hodie quod petunt a nobis, nullo pacto recipient. Statim sanctus Dei Conwojon cum suis ejectus est a conspectu Imperatoris. Licet erat mærens corde, spiritu tamen in Deo confidebat semper. Tandem cum magna difficultate pervenit ad suam propriam cellulam, ibique Fratres invenit mærentes. Nutati enim erant de abscessu ejus, & dubii nesciebant quid ei evenisset. Ille vero sanctus vir benigne & placido vultu ammonuit eos dicens: *Bonum est sperare in Domino, quam sperare in Principibus*. Et in alio loco Propheta ait: *In Deo faciemus virtutem; & ipse ad nihilum rediget inimicos nostros*.

X. *De secunda profectione ejusdem Abbatis ad palatium Turonense*.

DOminus & Salvator noster loquitur in Evangelio dicens: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum*: & iterum Dominus ait: *In mundo pressuram habebitis: sed confidite, quia ego vici mundum*: & Psalmista in canticis suis ita pronuntiavit: dicens: *Multæ tribulationes justorum, & de omnibus his liberavit eos Dominus*: Similiter & paulus Apostolus in epistola sua: *Existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*. Iterum sanctus ac venerabilis Conwojon Abbas expetiit palatium Lodovici Imperatoris, qui in illis diebus Turonis *c* aderat; pervenitque supradictus vir

a Hest Lemovicarum. Sic enim hæc civitas appellatur in Annalibus Nazarianis ad annum 861. quos confer cum Loiselianis. Annum quo Ludovicus Augustus Lemovicas accessit, signant ipsius Vita & Theganus, nimirum annum 832. quo anno cum suo *commeatu ad Jocundiacum palatium venit, in territorio Lemovico situm*, vulgo *Joac*, ut habet Ludovici Vita: scilicet audito *quod Pippinus filius ejus aliquam commotionem patri facere voluisset*, ex Thegani cap. 41. Tunc enim Ludovicus exercitum in Aquitaniam duxisse perhibetur in sua ipsius Vita.

b Ricovvinus Comes Pictavensis, Rainarius Venetensis Episcopus erat.

c Nempe eodem anno 832. quo ex Aquitania reversus Imperator venit *ad villam, cujus vocabulum est Restis*, vulgo *Reste*, ad Ligerim in pago Andecavensi; *ibique Ligeris amne transmeato in Franciam rediit*, testante libello de ipsius vita: quo in itinere eum Turonos devertisse puto.

AN.CHR. 868 5. Januar. vir una cum venerabili viro, nomine CUMDELUC, ad palatium Regis. Supervenerant enim & alii nobiles viri de Brittania pro diversis causis atque utilitatibus suis. Cumque vellet loqui cum Imperatore, & munus ei offerre, ilico dejectus est a præsentia ejus, sicut dejectus prius fuerat: reversusque ad hospitium suum, „ dixitque confrati suo CUMDELUC: Nondum aperuit Dominus cor Imperatoris, ut daret aliquid nobis, quia cor Regis in manu Dei est. Tu vero, carissime Frater, festinanter perge ad nundinas, & vende ceram, quam adtulimus Imperatori *a*. Cumque abisset ad mercatum, subito instigante diabolo reperit eum una apodix, id est meretrix, & procaci vultu Sanctum Dei adspexit, cui & dixit: Unde venis, amice carissime? ubi per tot annos latuisti? indica mihi. Nonne tu es ille meus servus, & ego tua domina? Recordare ergo quomodo nutriti sumus in nna domo & in una familia. Frequenter namque abluit genitrix mea caput tuum, & sæpe in uno stratu jacuimus. Cumque ille Sanctus hæc verba diabolica audisset, statim erubuit, & vultus ejus in diversis coloribus mutatus est. Cum vero vellet illa meretrix per vim trahere eum ad suum hospitium', annuente Domino, supervenerunt quidam Sacerdotes de Monasterio sancti Martini, qui eum bene ante noverant, & rapuerunt eum de manibus ejus, & cum multa indignatione objurgati sunt illam meretricem, ne ulterius auderet talem rem facere in Sanctos Dei: & ita liberatus est vir Dei de laqueo diaboli. Et sic reversi sunt Sancti Dei afflicti ad suum Monasterium, nihil invenientes quod quærebant ab Imperatore. Sapientia namque ait: *Vas figuli probat fornax, & homines justus tentatio atque tribulatio:* & Paulus ait: *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit.*

XI. *De adventu* NOMINOE *vd Monasterium, & de profectione Abbatis ad Theodonem-villam.*

CUM populus Domini gravissimo jugo servitutis obprimebatur a Pharaone in Ægypto, apparuit Dominus sancto Moysi in rubo, effatusque est eum his verbis dicens: *Videns vidi afflictionem populi mei qui est in Ægypto, & gemitum eorum audivi; & nunc descendi, ut liberem eos. Vade ergo ad Pharaonem, & loquere ei. Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto.* Sed & Paulus Apostolus ita nos ammonet dicens: *Non est potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt: & qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit.* In diebus ergo illis cum venerabilis vir Convvoion cum Fratribus suis manciparent divinis officiis, & vigilis ac jejuniis operam darent, eo tempore venit NOMINOE Princeps Britanniæ locum sanctum visitare, sicut prius pollicitus fuerat: venitque cum optimatibus suis. At ubi audivit venerabilis Convvoion, simul cum Fratribus suis perrexeruut obviam Principi, susceperuntque eum honorifice deducentes cum laudibus & hymnis: gavisusque est NOMINOE illo die gaudio magno, consolatusque est sanctos Dei viros, promisitque se eis benefacturum omnibus diebus vitæ suæ, & commendavit se orationibus eorum. In illo die tradidit supradictus Nominoe quartam partem plebis *Bain* sancto Salvatori & suis Monachis pro anima LODOVICI Imperatoris; ita tamen ut ipse haberet mercedem donationis a Domino, præcepitque Abbati ut statim pergeret ad supradictum Imperatorem una cum misso suo, nomine WORVVORET *b*. Profectusque est iterum venerabilis Convvoion ad Lodovicum Imperatorem, qui tunc morabatur in Teutone-villa *c* *.

Eo

a Reges vacuis manibus tum adire vix licebat. Sollemnia erant hæc donaria olim Kalendis Januariis, ex Boterovio de Nummismatlbus pag. 165. aliisque, apud Francos in Natali Domini fieri solita. Absentes id præstabant epistolis Regi seu Reginæ cum munere directis, quarum exempla duo refert Marculfus Monachus in lib. 2. formula 44. & 45. Pro eulogiis (quas vocabant) censebantur aurum, argentum, lapilli, vasa, equorum phaleræ, aliaque id genus suppellex, immo & libri, ut fidem facit in mnltis Paschasius Radbertus in epistola ad Carolum Calvum, qua librum de corpore & sanguine Domini ei offert, superius edita. Hic legis etiam ceram Ludovico Pio a Convoione oblatam. Sic Theodulfus in Parænesi ad Judices, varia clientinm munera judicibus dari solita recensens, *cereolus rotulas* numerat. Quin etiam amicis dono mittebatur aurum, argentum præter alia, ut patet ex Bonifacianis epistolis 35. 132. & aliis.

b Is Nomenoii litteris supra in prævia Observatione editis subscripsit anno 21. imperii Ludovici, qui annus est Christi 836.

c Ludovicus, anno regni sui 23. Christi 835. Theodonis-villa duo Placita habuit, unum ineunte anno in Natali Dom. alterum post Pascha, ut in ejus Vita legitur, & quidem *mense Majo*, ut in Thegani Appendice Labbeana.

Eo namque tempore erat HERMOR *a* Episcopus, simul & FELIX Episcopus in palatio Regis. Statim autem ut audivit Hermor causas & necessitates ejus, gavisus est, intimavitque Regi omnia de eo: Tunc immutavit Dominus cor Imperatoris, & locutus est benigne, & placuit ei quod Nominoe fecerat: & non solum illum tradidit sanctum locum sancto viro; insuper etiam totam plebem *Bain*, sed & aliam plebem, nomine *Lancum*, tradidit sancto Salvatori & suis Monachis in eleemosyna sempiterna pro anima sua & pro incolomitate filiorum suorum, & pro pace totius Christianitatis, quamdiu hoc præsens sæculum duraverit. Fecitque ei præceptionem de sancto loco Rotonensi, & de plebibus supradictis, atque anulo suo signare jussit, videntibus cunctis qui in palatio commorabantur, & mandavit hoc factum Nominoe Principi per Worvvoret Legatum suum ita dicens: Nemo sit eis molestus in ulla re, nec audeat quisquam eos inquietare, qui Deum quotidie postulant pro incolomitate Regis & filiorum ejus, & pro pace totius orbis. Reversus est ergo venerabilis Convvojon ad Monasterium suum, retulitque Fratribus cuncta quæ gesserat, & quomodo immutaverat Dominus cor Imperatoris super eo in benefacto suo. Illi vero gratias Deo agentes, in commune Deum una voce benedixerunt, qui salvos facit sperantes in se: atque ex illa die in fide confortati, magis ac magis in Deum proficiebant, crescebantque cotidie in caritate Christi, mundum spernentes, Deo vero adhærentes. Christus namque loquitur in Evangelio dicens: *Petite & dabitur vobis, quærite & invenietis, pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, invenit; & pulsanti aperietur*. Nam & in alio loco ipse Dominus ait: *Nolite solliciti esse dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? scit enim Pater vester cælestis quid vobis necesse sit*.

XII. *De quarta profectione supradicti Abbatis ad Imperatorem.*

DOctor gentium in fide & veritate Paulus Apostolus alloquitur dicens: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur*: & iterum: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*. In tempore igitur LODOVICI Imperatoris discordia facta est inter Francos & Britones. Nam Franci volebant per vim totam Britanniam occupare, sicut antea solebant facere: sed fortissimus Princeps Nominoe, quantum valebat, illis contradicebat. Tunc eodem tempore transmisit supradictus Nominoe Legatos suos ad eumdem Imperatorem, qui ei dicerent, utrum ex jussione illius hæc ita essent. Quod audiens venerabilis Convvoion Abbas, simul cum eis perrexit ad palatium, vocabulo Aquis *b*. Exstiterat enim quidam Comes, nomine GONFREDUS, qui sperabat totam provinciam Venetiæ ex jussione Imperatoris possidere. Audierat enim quod Imperator dedisset locum sacratum Rotonensem Conwojono sancto viro & suis Monachis, in eodem loco Deo servientibus. Qui cœpit objurgare eos, & minas imponere eis, quia nolebat ut illi Sancti Dei locum habitarent. Stetitque venerabilis Convvoion ante Imperatorem, deprecatusque est eum dicens: „ Concedite, concedite loqui cum servulo vestro. Imperator vero nutu Dei compunctus stetit, & sic ait: „ Loquere, Frater, „ quantum vis. Ille statim ostendit ei præceptum quod ipse dederat, & subintulit; „ Non possumus, o Auguste, in loco quem dedisti famulis tuis quiete „ vivere, sed multitudo Monachorum non possunt illic habitare, nisi eos amplius adjuvaveris. „ Imperator ad hæc respondit: Quæ est petitio vestra, aut quid desideratis ut faciam vobis? Ilico reverentissimus Convvoion ostendit petitionem suam. Sicque factum est, ut quod petierat, obtineret, Illo vero die

a Cujus sedis Episcopus fuerit Hermor, incertum. Felix quippe hic laudatus Corisopitensi, Guarinus Redonensi, Gunthardus Namnetensi, Rainarius Venetensi, Saloco Aletensi, Liberalis Oximensi, quæ tunc solæ erant in minori Britannia episcopales sedes, ecclesiis præerant.

b Auctor Vitæ Ludovici Pii observat, Imperatorem anno 835. peracto apud Theodonis-villam post Pascha conventu, *ad himandum Aquisgrani se contulisse*. tum nonnullis interpositis subdit, *hoc tempore Brittonum impetus emotos fuisse, sed facile conquievisse*: quæ huic loco respondent.

AN.CHR 868 5.Januar. dedit Lodovicus Imperator Abbati Convvoiono plebem, quæ dicitur *Rannac*, atque aliam plebiculam, quæ vocatur *Placia*, necnon & aliam plebiculam, quæ nuncupatur *Ardon*, ficut adjacent cunctis finibus fuis, pro regno Dei & profperitate imperii fui ufque ad finem fæculi. Sed & ifte liber finiri defiderat, ne lectori faftidium fit.

INCIPIT PRÆFATIO LIBRI SECUNDI.

HActenus liber primus, quem de fitu & conftructione fancti loci breviter perftrinximus: nunc autem opitulante Domino noftro JESU-CHRISTO adgrediar difputare & fcribere vitam & converfationem fanctorum Monachorum, qui in eodem facratiffimo loco ufque ad finem vitæ fuæ fideliter Chrifto Domino mancipaverunt. Non enim cothurnico fermone aut fuco dialecticæ vitam Sanctorum volo differere. Maxime namque fæculo pereunti fancta rufticitas, quam docta calliditas profuit: nec philofophos eloquentes, nec rhetores differtiffimos, fed pifcatores indoctos Deus ab initio elegit, qui mundum fua doctrina falvarent: quibus præcepit dicens: *Euntes in mundum univerfum; prædicate Evangelium omni creaturæ*. Non enim Maroni, aut Ciceroni, aut fapientiffimo Homero hæc dicta funt: fed fancto Petro pifcatori. Hæc enim, Fratres cariffimi, Auctoris ætas. propterea dixi, ne quis fpernat ex vobis meam infipientiam: cum præfertim illos viros fanctos bene noverim, qui me a pueritia nutrierunt, atque in fcientia Dei educaverunt. Nec debeo reticere, quæ ab eis vidi vel audivi, ad confirmandam veftram fidem atque caritatem in Domino JESU-CHRISTO. Mos enim antiquitus fuit, ut fi quando Imperatores vel milites eorum cum adverfariis confligerent, ftatim litteris atque annalibus traderent, ne oblivioni traderentur. Quanto magis nunc debemus certamina fanctorum virorum litteris tradere, qui inceffanter die ac nocte dimicaverunt cum invifibili hofte? Et ifta adtendentes miror quare non erubefcimus militum Chrifti victorias filentio tegere, & non ad laudem Imperatoris eorum, qualiter pugnaverunt contra hoftes invifibiles, & eos vicerunt, potius fchedulis ftatim vilibus tradere, & ad incitandos animos bellatorum diligentius explicare. Et cum ifta leguntur, memoria Sanctorum colligitur, ædificatio mentium credentibus traditur, honor Monachis exhibetur. Hinc infidelibus nafcitur timor, incredulis livor, indifciplinatis anguftia; in Sanctis omnibus cum Chrifto gaudentibus folus diabolus ingemifcit, qui videt pugnam fuam eo ufque armis cæleftibus debellari, ut ufque ad mortem indefinenter cum ipfo diabolo fortiter dimicaverunt. In tantum denique funt mortui, ut morituris vitam donent, languentibus præbeant medicinam; atque ipfum humani corporis inimicum de obfeffis corporibus proferentes, in ipfo revocant tormenta quæ paffa funt. Et illi quidem momentaneum perpeffi certamen, æternam gloriam cum Deo obtinent. Sic enim ad Patrem dixiffe legimus ipfum Dominum Salvatorem: *Pater volo, ut ubi ego fum, & ifti fint mecum*. Sicut enim bonus agricola terram fuam exercet, primitus filvas excidit, truncos incendit: poftea aratrum bene aptat, terram aperit, fulcos dirigit; dehinc domum revertitur, nec multo poft ipfam terram plane coæquavit, deinde femina ex ordine jactat, ut bene crefcant, & fructum copiofum exinde capiat. Sicut Paulus ait: *Ego plantavi,* Argumentum libri 1. *Apollo rigavit, fed Deus incrementum dedit*. Ita & nos fimiliter in præterito libro figuraliter fecimus, certamen malorum hominum cum fanctis viris defcripfimus, & ædificationem fancti loci, & inquifitiones rerum ad eum item fecundi. pertinentium fuccincte depromfimus, teftante Paulo Apoftolo: *Qui parce feminat, parce & metet; & qui feminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. Nunc autem veniamus ad narrationem, quam promifimus; & gefta & facta virorum clariffimorum promte & devote Deo annuente explicemus.

IN-

AN.CHR. 868 5. Januar.

INCIPIT LIBER SECUNDUS

de vita & conversatione sanctorum Monnchorum Rotonensium.

CAPUT I. *De cæco a domno Convvoione Abbate illuminato, nomine* GOISLENO.

DOminus dicit in Evangelio: *Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut qui ingrendiuntur, lumen videant.* Et iterum ipse Dominus ait: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit.* Et Propheta proclamat mirabiliter dicens: *Filii hominum, scitote quia Dominus Sanctos suos mirificavit*: & iterum: *Mirabilis Deus in Sanctis suis.* Cum ergo sanctus ac venerabilis Convvoion Abbas virtutibus polleret divinis, & Dominus ostendere vellet sanctitatem ipsius in populis; accidit ea tempestate, ut quidam rusticus perderet lumen oculorum suorum, nomine GOISLENUS, in territorio Pictavensi, in villa quæ dicitur *Ampen a*; & hæc villa ditioni adjacet sancti Filiberti Confessoris Christi. Cumque diu ille miser loca sancta circuiret, & Deum omnipotentem indesinenter imploraret, ut ei lumen quod amiserat, largiretur; quadam nocte dum in stratu suo jaceret, apparuit ei quidam per visum, dicens: Surge, o homo, de stratu tuo, & quantocius perge ad virum Dei venerabilem Convvoion nomine, qui moratur in Monasterio sancto Rotonensi, & est situm juxta fluvium Visnoniæ; ibique recipies visum. Statim ille expergefactus a somno, cœpit viam carpere una cum parvo puerulo, qui gressus ejus regebat. Tandem cum multo labore pervenit ad supradictum sanctum locum. Ille vero ingressus Monasterium, cœpit inquirere, quisnam esset ille sanctus vir, quem ei Dominus digatus est per visionem revelare, & lumen oculorum suorum ab eo accipere. Cum vero sedidisset prope ostium Monasterii, ecce ille Sanctus repente adfuit discutere causas Monasterii. Tunc ille cæcus statim a sede surrexit, & prostratus solo ante pedes ejus jacuit dicens: Obsecro, sancte Sacerdos atque amice Dei, miserere mei, & præsta mihi peccatori lumen oculorum meorum, quod per multa tempora perdidi. Ad hæc verba Sanctus Dei diu silentium tenuit,
„ atque cæco ita respondit: Sile, frater, sile, non est hoc opus nostrum,
„ non possumus inluminare oculos cæcorum. Ille vero attentius clamabat dicens: Non discedam ab hoc loco, donec impleat mihi Dominus, quod per visum dignatus est demonstrare. Testor vobis, fratres carissimi, quia ego eram illo tempore illius Sancti minister: dixitque mihi ille Sanctus: Vade quantocius, & perduc eum ad domum pauperum, & ibi hodie reficiatur. Auctoris ætas.
Postquam vero reversus fuisset peracta obedientia ad ecclesiam sancti Salvatoris, in qua frequenter solebat orationi incumbere; convocavit omnes Sa- NOTA
„ cerdotes Monasterii, præcepitque illis, dicens: Properate festinanter, &
„ induite vos sacris vestibus, & offerte sacrificium Domino Deo æterno; si-
„ militer & ego faciam. Illi vero præcepta Patris implentes, perfecerunt
„ quod jusserat. Cumque ita implessent, statim dixit mihi ille Sanctus: Ac-
„ celera huc concham æneam cum aqua, in qua lavant sancti Sacerdotes ma-
„ nus suas post immolationem sacrificii. Tunc ille primus manus suas cœpit
„ abluere, & ceteri alii post eum: imperavitque mihi dicens: Defer hanc
„ aquam cæco, qui stat in atrio Monasterii, & præcipe ei, ut lavet ocu-
„ los suos & faciem suam, & dicito illi: Secundum fidem tuam fiat tibi.
Ego vero non impiger complevi quæ jusserat, & attuli aquam cæco. Cumque abluisset oculos suos & faciem, subito erupit sanguis ex ejus oculis, similiter & ex naribus sanguis profluxit, ita ut facies ejus humectata vi-

a De hac villa dictum est in superiori tomo, ubi de translatione S. Filiberti.

AN. CHR. 868 5. Januar. deretur cruore; & statim visum recepit, & Deum ubique laudavit, mansitque in eodem Monasterio per tres aut quatuor dies. Postea vero accepta benedictione sancti Patris lætus abscessit, & ad suam patriam incolomis pervenit. Christus enim discipulis suis, necnon & cunctis Fidelibus promisit: *Opera quæ ego facio, & ipsi facient; & majora horum facient.*

II. *De* RIOVVENO *sancto Monacho atque Presbytero, qualiter fluvium Visnoniæ sicco pede pertransiit.*

PRopheta mirabiliter pronuntiat magnalia Dei ac potentiam, dicens: *Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis*; & Dominus discipulis ait: *Sine me nihil potestis facere*. Per idem tempus erat quidam Sacerdos atque Monachus, RIUVENNO nomine, vir nimiæ simplicitatis, qui a cunctis nimio cultu diligebatur propter simplicitatem & puritatem vitæ suæ. Quadam vero die secundum morem exierunt quidam de Fratribus una cum venerabili Presbytero ad obedientiam fœnum siccare ultra fluvium Visnoniæ, transmeaveruntque amnem cum parva navicula, fueruntque ibi usque ad medium fere diem. Cumque sol in altum conscenderet, & fervor nimius eos decoqueret; dixit præfatus Presbyter ad collegas suos: Fratres, si vobis placet, date mihi licentiam, ut revertar ad Monasterium, quia hodie non obtuli sacrificium Deo; & postquam complevero, iterum veniam ad vos. Tunc sancti Fratres dixerunt: Vade, sit Dominus tecum, & intercede pro nobis Dominum Deum nostrum. Accepta vero licentia voluit remeare ad sanctum Dei locum. Denique cum naviculam inquireret, ut fluvium transire posset; huc illucque juxta ripam fluminis cœpit deambulare, putans, quod cimbam reperire posset: sed super undas amnis pedibus siccis ambulavit. Æstimabat enim vir sanctus, quod per humum siccam graderetur: & ita usque ad alteram ripam sicco pede pertransiit. Res mira, & valde stupenda, & post Petrum Apostolum inusitata *a*. Qui mox ut terram tetigit ad se reversus, post terga respexit, & quia super aquas ambulasset, agnovit. Ecce quantum Deus præstat fidelibus suis! Ecce qualibus eosdem laudibus Christus Dominus fidelium inspector honorat! Nam & ipse sanctus Presbyter postea sollicite vitam duxit, bene direxit, & magis ac magis Deo studuit servire. Post multos vero annos venerabilis vir corripitur a febre, & sic demum animam suam Deo creatori commendavit, & decimo-nono kalend. Septembr. Confessor obiit in pace, sepultusque est in cimiterio Fratrum suorum sub spe resurrectionis, exspectans remunerari mercedem suam a Domino nostro JESU-CHRISTO. Amen.

III. *De* CONDELUC *Monacho atque hortulano.*

MEdiator Dei & hominum CHRISTUS JESUS discipulos suos alloquitur dicens: *Amen dico vobis, quia si quis dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare; & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit quodcumque dixerit fiat, fiet ei.* Et alio loco idem Dominus ait: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. In tempore ergo illo erat quidam Monachus hortulanus, CONDELUC nomine, in eodem loco, vir simplex & rectus, atque omnibus bonis operibus adornatus. Consuetudo namque erat illi cotidie sanctam hostiam Deo offerre. Nam ab ineunte ætate usque ad extremum vitæ suæ in castitate perduravit; fluminaque lacrymarum ex oculis illius frequenter manare consueverant: & quicquid illi dicebatur, sive certum, sive incertum, omnibus credebat, sicut Salomon in Pro-

a Verba Gregorii hæc sunt ex lib. 2. Dialogorum cap. 7. de consimili miraculo in S. Mauri persona parato, quæ verba huc simpliciter transfert Auctor, Mauri factum utique non ignorans.

Proverbiis ait : *Innocens omni verbo credit*. Cumque idem vir ſanctus virtutibus polleret, data eſt ei a ſancto Patre Monaſterii cura horti. Tunc ille certatim cœpit propriis manibus operari, & hortum ſuum bene excolere, perduxitque uſque ad ſummum; & quicquid in horto deerat, quotidie implebat. Accidit vero ut quidam vermes, qui vulgo erucæ dicuntur, cuncta olera horti invaderent, & pæne ad nihilum deducerent. Ille vero contriſtatus cum fletu & ejulatu reſpexit in cælum, & ſic Deum benedicens, converſus ad erucas ait : Ego non poſſum vos de horto ſervorum Dei ejicere, quia nec vires habeo nec multitudinem hominum : tamen præcipio vobis in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, ut hic amplius ne remaneatis; ſed quantocius ab hinc recedite. Ad hanc vocem ſtatim curſu vermes velociſſimo totum hortum reliquerunt. Quod cernens vir Dei, in terram corruit, & Cunctipotentem corde & animo laudavit. Nam & in hoc facto non defuit miſericordia Domini noſtri JESU-CHRISTI, qui famulos ſuos in cuncta quæ agunt, miſericorditer fovet. Vixitque poſtea per plures annos in ſumma ſanctitate perſeverans : revelatuſque eſt ei a Domino dies vocationis ſuæ ex hoc ſæculo, dixitque Fratribus ſuis : In hoc cognoſcatis, quia ad cælorum regna ducor, ſi die Dominico ex hoc mundo migravero, quia in die Dominico natus fui in mundo, & die Dominico baptizatus, necnon & gradum ſacerdotii in die Dominica ſuſcepi. Quod ita evenit, ſicut ille Sanctus prædixerat, id eſt in die Dominica 8. Id. Novemb. in pace quievit, ubi nunc exſultat cum Angelis, lætatur cum Archangelis, lætus exſpectat diem reſurrectionis. Amen.

AN.CHR. 868 5. Januar.

IV. De CONHOEARNO *ſancto Monacho*, & FIDUUETENO, *qui paralyticum ſanaverunt*.

DOminus JESUS-CHRISTUS diſcipulos ſuos hortatur dicens : *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem ſicut dilexi vos*. In eodem igitur Monaſterio erant duo ſanctiſſimi Fratres, quorum unus vocabatur CONHOIARN, & alius FIDUUETEN : qui ita in amore fraternitatis erant conjuncti, ut pæne ullo tempore nullus poterat eos ſeparare a divino opere. Exſtitit enim quadam die, ut hi duo ſancti Fratres ſimul pergerent ad domum peregrinorum, ut pedes pauperum abluerent : eratque inter eos quidam pauper paralyticus, qui nullo modo valebat greſſum movere. Cumque ita ſancti viri cognoviſſent, cœperunt Deum omnipotentem pro incolomitate illius deprecari. Ubi vero cœperunt pedes ejus abluere, ſtatim paralyticus curatus eſt, & de ſe excutiens, per totam domum cœpit huc illucque diſcurrere. Mirati omnes qui illuc aderant, cernentes mirabilia Domini noſtri JESU-CHRSITI fieri per famulos ſuos. Tunc intuentes ſancti Dei quod factum fuerat, egerunt Deo gratias cum laudibus & hymnis, & reverſi ſunt ad propriam cellam, conteſtantes paralytico, ne alicui hoc quod factum in eo fuerat, divulgaret. Ipſe vero ſanctus Dei Conhoiarn erat angelico vultu decoratus, affabilis, atque jocundus, plenus omni fervore caritatis. Et quoties ſe ad orationis ſtudium convertiſſet, ilico flumina lacrymarum de obtutibus ejus profluebant. Et hoc tamdiu inſtanter fecit, uſquequo apparuit ei quidam juvenis in viſione noctis, qui dixit ei : Propterea miſit me Deus, ut adnuntiem tibi, quia pro aſſiduitate lacrymarum tuarum ſedem perpetuam percepiſti, ſimiliter & remiſſionem omnium peccatorum. Nec multo poſt tempore ille ſanctus Dei corripitur a febre, & per multos dies corporaliter maceratus eſt, & ſic animam ſanctam Deo creatori octavo Kal. Februar. direxit. ibique nunc inter ſanctos & electos viros locatus, deliciis paradiſi ſine fine perfruitur, exſpectans & ipſe cum ceteris ſanctis reſurrectionem corporis. Nam qualis eſſet, qualiſve tantus vir ille fuerit, Dominus omnipotens poſt obitum illius in hoc mundo revelare digna-

AN CHR. 868 5. Januar. gnatus est. Erat enim in eodem Monasterio quidam juvenis totus infirmus atque inbecillis, Anovoret *a* nomine, qui ob infirmitatem atque inbecillitatem a cunctis Infirmus Monasterii vocitabatur. Accidit vero, ut quadam die post vesperum, id est post solis occasum, pergeret ad puteum, ut ex eo caperet potum. Tolerabat enim ille juvenis omni tempore molestiam sitis, quia totus hydropicus erat: hydropicus vero in quantum bibit, plus sitit. ὕδωρ enim Græce, Latine aqua dicitur. Unde & ipsa molestia Græca appellatione nuncupatur. Est enim humor subcutaneus de vitio vesicæ cum anhelitu fœtido. Igitur cum ille juvenis conaretur aquam e puteo haurire, repente ille Sanctus ei in veste candida apparuit, vasculumque aureum in manu gestans, stetit prope puteum. Ille vero juvenis continuo ut vidit, intremuit; dixitque ei sanctus vir: Scis quis sim ego? Ille vero respondens ait: Nescio, domine mi: sed ut puto, Angelus Dei es de cælo missus. Ad hæc verba vir Dei respondens ait: Ego sum Conhoiarn Monachus, qui nuper ex sæculo hoc migravi, & nunc cum Domino & Sanctis ejus perenniter in cælestibus regnis gaudeo; sed ut recte scias, quia ego sum qui loquor tecum, ecce ex hac hora sanus atque incolomis omni tempore vitæ tuæ eris, & nullam molestiam in corpore tuo senties. Tu vero vade; & adnuntia ubique virtutem Domini nostri Jesu Christi, & iterum atque iterum te admoneo, ut fidelis & amicus sis omnibus diebus vitæ tuæ isti sancto loco. Et hæc dicens evanuit ex oculis ejus. Postea ille juvenis sanus factus est; & quod viderat & audierat, & quomodo sanatus fuerat, ubique divulgavit. Videte, Fratres carissimi, quomodo vel qualiter Dominus Sanctos suos in cælo & in terra ubique mirificat. Nam post mortem terrenam plus eos glorificat, & fovet, ac diligit, adtestante Propheta David: *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini.* Nam & Moisi olim de rubo dictum est: *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob.* & postea subinfertur: *Non est Deus mortuorum, sed vivorum*: omnes enim vivunt ei. Et Paulus Apostolus ita adfirmat: *Sive vivimus, sive morimur, Domini sumus.* Ipsi enim sumus, cui & servimus, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.

V. *De* FITVVETENO *Monacho & Presbytero.*

JOannes Apostolus in epistola sua loquitur dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo.* In superiori namque libello mentionem istius sancti Fidvveteni fecimus, quomodo vel qualiter conversatus sit cum sancto Gerfredo Eremita in extremis partibus Britanniæ. Nunc autem redeamus ad narrationem, qualiter ille Sanctus conjunctus sit cum ceteris Fratribus, qui in eodem sancto loco monachicam vitam optime perduxere. Post excessum beatissimi Gerfredi Monachi de Britannia, iste sanctus Dei Fidvveten disposuit in corde suo patriam, in qua altus fuerat, pro Dei amore contemnere, & peregrinam vitam ducere. Adiitque Nominoium Britanniæ Principem, & postulavit ab eo licentiam, ut peregrina peteret. Audierat namque ipse Christum in Evangelio dicentem: *Si quis dimiserit domum, aut agros, aut parentes, aut amicos propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam possidebit æternam.* Quod audiens Nominoe valde contristatus est de excessu tanti viri. Diligebat denique eum Nominoe propter honestatem vitæ suæ, dixitque ei: Si tibi placet, vade ad venerabilem virum, nomine Convvoion, qui & ipse ædificavit nuper Monasterium in loco, qui dicitur Roton, habitatque ibi cum ceteris optimis viris: & si tibi placuerit ut cum eis habites, ex nostra licentia & cum Dei benedictione fac quod tibi placuerit, tantum obsecro, ut de nostra patria non discedas. Honoravitque eum honore congruo. Sic sanctus vir a Principe dimissus, sanctum Dei

a Is alius videtur ab Anovvareth itidem Brittone, de quo in libro de miraculis sancti Mauri, supra.

Dei locum petiit, invenitque virum venerabilem Convvoion cum suis Fratribus, qui susceptus est ab eo cum magna caritate fraternitatis. Tunc mansit in eodem loco cum Fratribus per plurimos dies, in summa abstinentia & pietate degens. Sed & multi ex Monachis videntes abstinentiam ejus & caritatem, cœperunt vitam illius ex toto corde imitari, & ei se adjungere & consilium & monitionem ab eo percipere, omnesque eum a minimo usque ad maximum diligebant. Nam & a Patre Monasterii nimio affectu diligebatur. Cumque ille sanctus vir vellet Monasterium deserere, & peregrinam vitam (sicut prius proposuerat) ducere, omnes Monachi cum Abbate obstiterunt ei, dicentes: Ne quæsumus dimittas nos, sed mane nobiscum omnibus diebus vitæ tuæ, ut per imitationem tui in melius confortati, vitam æternam adipisci mereamur. His ille auditis præ gaudio cœpit flere; & quia nolebat eos contristare, cum eis mansit omnibus diebus vitæ suæ; atque ex illo die & corpore & animo cum eis conjunctus est. Quadam vero die cum ad opus divinum in scamnis sederent Fratres, vidit diabolum in specie puerili secus pedes cujusdam Fratris, nomine Orberti, quod postea probavit eventus. Nam nec multo post tempore ipse insanus Frater a Monasterio est egressus; & vitam angelicam parvi pendens; quod coram Deo & Angelis ejus voverat, pro nihilo ducens, ad sæculum est reversus, præda dæmonum factus; &, sicut equus indomitus, sine gubernatore totus fertur in præceps sæculum diligens. Tamen audivimus eum nunc ad Deum conversum, & religiose ac perfecte vitam ducere cum sanctis Monachis, qui in civitate Papiæ * habitant in Monasterio S. Petri quod vocatur Cælum-aureum *a*, ibi peregre deflens quicquid in vita sua deliquerat. Nam pius Dominus dixit: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat*, & iterum: *In quacumque die conversus fuerit impius ab impietate sua, vita vivet, omnes impietates ejus non recordabor amplius, sed vita vivet*. Quale vero meritum ille sanctus vir habuerit cum Deo, in memetipso bene expertus sum. Denique cum essem juvenculus in Monasterio positus, prægravatus fui maximo dolore dentium, ita ut facies mea & totum caput intumescerent, nec somnum nec cibum capere valebam. Cumque ita essem, cœpi ad eum festinare, & orationem ab eo petere: statimque ut manus ejus maxillas meas tetigerunt, omnis dolor evanuit, nec ulterius auxiliante Domino malum sensi, quod prius gravissime patiebar. Vixit autem sanctus vir in eodem loco per plures annos. Postea vero tactus est ulcere cancri in partibus inferioribus, & per multos dies jacuit in lecto, gratias agens Deo, qui dignatus est eum visitare, Salomone adtestante: *Quem diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit*, studebat enim in dolore semper gratias agere hymnis Deo, & laudibus diebus ac noctibus vacare. Sed cum jam esset tempus, ut tanta patientia ejus remunerari debuisset; membrorum dolor ad vitalia rediit. Cumque se jam morti proximum agnovit, Fratres suos vocat, atque eis vale dicens, sancta illa anima tertio Idus Decembris carne soluta est, perenniter cum Christo regnans per omnia sæcula sæculorum. Amen.

AN.CHR. 868 5 Januar.

* Pavie

Auctoris ætas.

VI. *De* DOETHENO *Scriptore*.

IN divinis Scripturis legitur: *Quod egressum est de labiis tuis, ne moram facias Deo reddere. Melius est enim non vovere, quam post votum non reddere*. Et sanctus Petrus Apostolus ita terribiliter admonet, dicens: *Melius erat illis viam non cognoscere justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo quod illis traditum est sancto mandato*. Et alibi. *Canis revertitur ad vomitum suum, & sus lota in volutabro luti*. Propterea, carissimi, hæc exposui, quia in eodem sancto loco exstitit quidam scriptor, Doeth-

O iiiij

a De hujus Cœnobii origine dictum est in Sæculo 3. ad annum 722. ubi de translatione S. Augustini Episcopi Hipponensis.

AN.CHR. 868 5. Januar.

Doethgen nomine, qui ita vivebat foris, ſicut unus ex Canonicis, ſed tamen jam devoverat ſtabilitatem ſuam & converſionem morum ſuorum in eodem Monaſterio. Sed antiquus hoſtis, qui ſemper inſidiatur humano generi, inmiſit ei tales cogitationes, ut locum ſanctum deſereret, & promiſſiones ſuas irritaret, & mundum cum ſuo deſiderio quæreret. Cumque hæc talis cogitatio in corde illius verſaretur, diem aptum conſtituit, ut impleret quod diabolus ſuadebat. Nuntiata ſunt hæc omnia ſancto Patri Monaſterii, quod ille audiens pro eo orationem ad Dominum fudit. Cumque ab oratione ſurrexiſſet, ilico ille ſcriptor paralyticus factus eſt, nec valuit ullo modo per ſe ipſum movere: ſed manus & pedes illius ita erant ligati, ut non poſſet exire, etiamſi voluiſſet. Poſt hæc ad ſe reverſus ait: Ducite me inter manus ad eccleſiam ſancti Salvatoris, & ibi confitebor coram Domino & Sanctis ejus, quia numquam ab hodierna die uſque ad terminum vitæ meæ ab iſto ſancto loco diſcedam. Quod cum ita voviſſet, cernentibus cunctis qui in eadem eccleſia erant, ex juſſione Dei iterum reſtitutus eſt priſtinæ ſanitati, ita ut per pedes ſuos ad hoſpitium properaret. Nec multo poſt idem venerabilis ſcriptor Monachus *a* effectus eſt, & cum ceteris Monachis bene & perfecte vitam duxit, & uſque ad finem vitæ ſuæ cum eis perduravit, obiitque quinto-decimo Kal. Octobr. confeſſor in pace.

VII. *De dormitorio Fratrum quomodo ſuper omnes cecidit, & nulli nocuit.*

DUM quadam die ſancti Fratres dormitorium ædificarent, & trabes & laquearia deſuper componerent, ſed & multitudo populi intus & foris detinebantur; repente ceciderunt omnes ligaturæ trabium & laquearium in medio populi: factuſque eſt ſonitus magnus & perturbatio non modica, & timor magnus irruit ſuper Monachos qui illic aderant. Putabant enim ſancti viri, quod multitudo populi corruiſſet, & præſentem vitam finiſſet: ſed tamen auxiliante Domino nullus eorum periculum paſſus eſt; ſed toti ſani atque incolumes evaſerunt. Propheta namque ait: *Mirabilia opera tua, Domine, & anima mea novit valde.* Ipſe denique ſalvat omnes homines, & neminem vult perire.

VIII. *De* TETHVVIO *ſancto Monacho.*

HUjus ſancti viri in ſuperiori libello *b* mentionem fecimus, quomodo ad ſanctam converſationem venerit cum ceteris ſanctis Monachis. Nunc autem intimare aliquid volumus, quomodo ille ſanctus converſatus eſt, vel qualiter ex hoc mundo ad Dominum migraverit, quia ibi tunc præſentes aderamus. Sanctus igitur Tethviu poſtquam ad Monaſterium venit, mundum cum ſua fallacia radicitus toto ſpiritu & tota anima reſpuit. Pſalmodia vero ab ejus ore nullo pacto recedebat, ſed quando aut ſomnum, aut cibum ſuo corpori indulſiſſet. Nam & dæmones frequenter ei inludere cupiebant: ſed ille ſanctus vir ſignaculo ſanctæ crucis & oratione pro nihilo ducebat illuſiones eorum. Erat quippe ſummæ abſtinentiæ præditus; ita ut aliqui ex Fratribus zelo ducti mirarentur parſimoniam ejus. Accidit namque eo tempore, ut mitteretur ad obedientiam a ſancto Patre Monaſterii. Dederat enim quidam potens vir, nomine RONVVALLON, domum ſuam ex tabulis ligneis fabricatam pro anima ſua ſanctis Monachis: & idcirco tranſmiſſus fuit ſupradictus Monachus ut eam colligeret, & cum plauſtris ac bobus ad Monaſterium deferret. Cum ita impleviſſet, venit cum ædificiis & plauſtris prope Monaſterium. At ubi de cacumine montis deſcenderunt, qui Monaſterio eminet, unum e plauſtris concito curſu pertranſiit, & unum e fa

mu

a Non ergo ante Monachus erat, temetſi *devoverat ſtabilitatem & converſionem morum ſuorum in eo Monaſterio*, voto ſcilicet privato, non ſollemni.

b Tethvii memoria deeſt in primo libro, cujus caput primum & pars ſecundi deſiderantur.

mulis, nomine Joucum, contrivit; ita ut coxæ illius & brachia minutatim esse viderentur. Cumque vir Dei hæc vidisset, obstupuit, nihil aliud sperans, nisi interitum sui famuli. Cœpit ergo obnixe Deum obsecrare pro salute illius. Cumque ita Deum deprecaretur, ille famulus festinanter a loco, in quo jacuerat, sanus atque incolomis surrexit, viam carpens, & boves & plaustrum usque ad Monasterium rexit. Nam & in hoc facto misericordia Domini non defuit famulo suo, qui eum die ac nocte semper atque indesinenter deprecabatur, ut Propheta ait: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*. Nam postea ille vir sanctus in hoc sæculo diutius mansit, & sic tandem a Domino flagellatus est, ut probaretur mansuetudo illius & longanimitas, dicente Scriptura: *Quis enim filius quem non corripit pater?* &, *Flagellat omnem filium quem recipit*. Perduravitque in eodem flagello mutus & paralyticus per quinque ferme annos. Cumque vellet Dominus cessare a suo flagello, jussit eum transire ex hoc sæculo, id est tertio Idus Januarias sarcinam carnis ejecit, & ad Christum lætus sine fine pervenit perfecte. Cumque posita fuisset sancta gleba illius super feretrum, nos Monachi eam levantes, atque deducentes ad ecclesiam sancti Salvatoris; tanto odore ibi repleti sumus, acsi in medio paradisi locati fuissemus: quia sic tam dulcis erat & amænissimus, ut putares omnia mellea odoramenta ibi sparsa esse in congeriem. Tunc enim demonstrabat Dominus, quantus qualisve vir ille fuerit in vita præsenti, quia post mortem illius tam digna de eo fragrantia emanabat, Scriptura attestante quæ ait: *Dies mortis dies nativitatis*. Et Dominus in Evangelio ait: *Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet; & omnis qui vivit & credit in me, non morietur in æternum*. AN. CHR. 868 3 Januar.

VIII. *De adventu corporis sancti* HYPOTEMII *Episcopi ad Rotonense Monasterium*.

PER idem tempus cæpit venerabilis Convvoion cum Fratribus suis cogitare, qualiter invenire possent corpus alicujus Sancti, qui intercederet pro eis ad Dominum JESUM-CHRISTUM, essetque eis patronus ac defensor, tam in hoc sæculo, quam in futuro. Itaque dum hæc cogitarent, & Dominum assidue postularent pro hac re; exstitit, ut ipse sanctus vir pergeret ad Andegavam civitatem una cum duobus Monachis HELDEMARO & LOUHEMELO, habueruntque hospitium infra civitatem ni domo cujusdam religiosi viri, nomine Heldevvaldi; sciscitatusque est eos, quid quærerent, vel quid facere vellent. Illi vero respondentes dixerunt: Hæc erat voluntas nostra, si Deus permisisset, unum de sanctis corporibus, quæ in hac civitate requiescunt, nobiscum auferre, & ad Monasterium nostrum nuper ædificatum deducere. Ille vero hæc audiens, magno gaudio repletus est: & propius accedens, secrete eos alloquitur. Audite, fratres carissimi, meum consilium, & facite quæ dico. Ecce in hac civitate requiescit sanctissimus Hypotemius *a* Episcopus, vir incomparabilis: & multas virtutes & miracula per eum operatur Dominus. Nam in præteritis annis voluerunt quidam Monachi de Francia deportare eum secum furto per noctem: sed non potuerunt eum movere. Vobis enim, carissimi, decet ut ad eum adpropietis: & si ipse Sanctus voluerit ut vobiscum eat, in potestate Dei omnipotentis manet. Nunc ergo manete hic hodie & cras: post tertium vero diem cum Dei adjutorio accedite ad ecclesiam Sancti, & ibi accipite hospitium, & manete illic, usquedum nox atra terram fuscaverit: & sic surgite & properate festinanter, nullam moram fa-

a APOTEMIUS vocatur in mſ. indice Carnutensium Episcoporum ab annis septingentis concinnato in membranco codice Vindocinensi, in quo post Defensorem primum Carnutensium Episcopum recensetur Apotemius. De eo iterum infra initio libri tertii.

AN.CHR. 868 5. Januar. facientes; & aperite sepulcrum sine sonitu vel strepitu, ne custodes hoc sentiant qui ecclesiam custodiunt. Magnus enim ibi est concursus populorum, & frequens ambulatio Fidelium fit cotidie ad sepulcrum sancti Episcopi: propterea vos admoneo, ut quiete & silenter hæc omnia agatis. Illi autem hæc audientes, gratias Deo omnipotenti retulerunt, & quidquid ille religiosus dixerat, cum voluntate Dei impleverunt, manseruntque cum eo per tres dies. Quarto autem die surrexerunt & ad tumulum Sancti accesserunt, præparaveruntque machinas, unde aperire possent ostium sepulcri: quia lapis in quo Sanctus jacebat, magnus erat & immobilis, & vix moveri præ magnitudine poterat. Tunc accesserunt Monachi ad tumulum Sancti cum laudibus & hymnis, & cœperunt Deum cum silentio deprecari, ut dignaretur eis adesse in adjutorium. Cumque manus ad tumulum injecissent, cum summa levitate cooperculum sepulcri amoverunt; atque ita cum gratia Domini sanctissimum corpus secum adduxerunt, pertransieruntque civitatem, nullum interrogantes, neque ab ullo interrogati; & cum prosperitate & gaudio ad patriam suam sunt reversi. Nuntiaveruntque hæc omnia Fratribus suis, qui in Monasterio erant; mandaveruntque, ut venirent obviam Sancto Dei, qui tunc erat in ecclesia, quæ dicitur *Langon*. Sed & hæc fama pæne per totam provinciam cucurrit, & omnes occurrerunt, tam nobiles, quam ignobiles, viri & feminæ, obviam ei: factusque est magnus numerus populorum undique venientium, sicque deportatum est sacrum corpus in Monasterio cum magno psallentio. Ea vero die accidit, ut quædam femina deferret filium parvulum, qui ita cæcus erat ut nihil videret. Cumque feretrum sancti viri tetigisset, statim lumen recepit; & cunctis qui obsequio sancti deserviebant, hoc patefecit: locatumque est sanctum corpus in ecclesia Sancti Salvatoris ad orientalem plagam, ubi nunc adoratur a populo, magnisque se virtutibus demonstrat. Nam febritici sæpius ad tumulum illius venientes sani atque incolomes recedunt; & quisquis infirmus fide plenus ad sepulcrum illius venerit, gaudens & lætus ad propria remeat. Hæc omnia JESUS-CHRISTUS Dominus noster per famulum suum operatur, qui cum Patre & Spirito sancto vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

X. *De professione sancti* CONWOIONIS *Abbatis ex jussione* NOMINOE *Principis ad urbem Romam; & de adventu corporis sancti* MARCELLINI *Papæ ad Britanniam.*

Simonia in Britannia, grande malum. IN tempore autem Nominoe Principis Britanniæ surrexit quædam hæresis quæ appellatur Simoniaca per totam Britanniam, fœdavitque omnem Ecclesiam, ita ut a minimo usque ad maximum omnes avaritiam sectarentur. Hujus vero hæresis fautor maxime Susanus Venetensis Episcopus exstitit. Nam nullus Presbyter aut Diaconus poterat manus impositionem ab Episcopis sine pretio accipere; nec cogitabant Pontifices, quomodo, vel qualiter hæc hæresis in primordio Ecclesiæ a sancto Petro Apostolo radicitus fuerat evulsa. Legitur namque in Actibus Apostolorum, qualiter accipiebant homines justi donum Spiritus-sancti per impositionem manus Apostolorum, ita ut loquerentur linguis & propheterarent. Quod cernens Simon magus atque impius venit ad Apostolos, & rogavit eos, ut acciperent ab eo prætium, & darent illi illam gratiam, sicuti aliis præstabant. Tunc respondens Petrus, ait illi: *Pecunia tua tecum sit in perditione. Non est tibi pars neque hereditas in sermone isto*. Tunc ille confusus abscessit, non inveniens quod inique querebat. Sed & Dominus in Evangelio ait: *Gratis accepistis, gratis date*. Et alio tempore quando Dominus venit in templo orare, invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas, & nummularios sedentes: & depulit negotiatores injustos, & foras omnes simul cum his qui negotiabantur, ejecit. Et his qui ven-

vendebant columbas, dixit: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis*. Vendunt enim columbas, qui acceptam Spiritus gratiam, non gratis, ut præceptum est a Domino, sed ad præmium dant: qui impositionem manus, qua Spiritus accipitur, ad quæstum pecuniæ & ad vulgi favorem tribuunt: qui sacros Ordines, non ad vitæ meritum, sed ad gratiam largiuntur, sua quærentes, non quæ JESU-CRISTI. Nam & sancti Patres, qui in Nicæno Concilio fuerunt 300. & 18. cum auctoritate sancti Silvestri Papæ hoc decreverunt, atque judicaverunt. Et qui in Africano Cnncilio fuerunt, simili sententia istam hæresin „ damnaverunt dicentes: Si quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, per „ pecunias fuerit ordinatus, irrita fiat ordinatio ejus, & a sacro ministe- „ rio dejiciatur, & ipse & ordinator ejus simili sententia damnentur, & „ ad gradum ecclesiasticum nullatenus adscendant. Sed & ceteri sancti Patres qui in Concilio Calchedonensi fuerunt, ita dixerunt. Nam & in veteri Testamento Moysi a Domino præcipitur: Si quis humanum sanguinem fuderit, ab altari meo evelles eum, ne offerat panes Domino. Tali sententia a sanctis Patribus condemnatus est, qui pretium dederit aut acceperit pro sacro Ordine.

ANCHR 868 5. Januar.

Igitur, sicut superius diximus, cum Britannia ista hæresi male pullularet, pervenit ad notitiam sancti Convvojonis Abbatis, qualiter Episcopi nequiter agerent; cœpitque proinde sacros canones sæpius lectitare: & eorum errorem volens destruere, pervenit ad aulam Principis prædicti, lo- „ cutusque est ad eum secrete, dicens: Ignoras, nec intelligis, quomodo „ patria tua subversa est ab impiis Episcopis, & hæreticis qui sacros Or- „ dines pretio vendunt & tribuunt? Et hoc dico tibi, si non cito ista hæ- „ resis radicitus a Britannia evellatur, ira Dei omnipotentis & omnium „ Sanctorum ejus veniet super te & super populum tuum. Hæc ille audi- „ ens in ira & indignatione magna surrexit. Nam & ipse Nominoe zelum Dei habebat, sed non secundum scientiam: jussitque deinceps convocare omnes Episcopos Provinciæ, & Doctores, & Legisperitos ad Concilium suum: rogavitque eos, ut legerent & exponerent canones Apostolorum & omnes canones sanctorum Patrum in conspectu omnium qui in illo Concilio erant. Interrogatique sunt Episcopi a Legisperitis & a Doctoribus Nominoe Principis, quare acciperent dona & munera pro sacris Ordinibus. Tunc illi „ Episcopi responderunt: Nos nec dona, nec munera a Presbyteris nostris „ accipimus: sed honorem congruum ac debitum ab eis accepimus & acci- „ piemus. Et, sicut superius diximus, Susannus Episcopus in illa Synodo atrocius contradicebat sanctis canonibus.

A Convoione impugnata.

His ita contradicentibus atque litigantibus, judicatum est illis, ut pergerent duo ex eis ad urbem Romam, quæ caput est omnium Ecclesiarum quæ sub universo cælo sunt; ibique ante Vicarium [a] sancti Petri, id est Romanum Pontificem, causas & rationes eorum excuterent: & si nequiter fecissent, ibi a sancto Romano Pontifice judicarentur. Elegerunt itaque Episcopi duo ex eis qui Romam pergerent, id est Susannum Episcopum Venetensem, & alium Episcopum, nomine FELICEM, Corisopiti. Tunc rogavit præfatus Nominoe venerabilem virum Convvoion, ut proficisceretur cum illis, ut audiret & discuteret causas & rationes eorum, id est Episcoporum. Eodem tempore transmisit Nominoe Princeps coronam auream cum gemmis pretiosissimis donum beato Petro Apostolo per virum venerabilem Convvoion, imperavitque ei, ut peteret a beato Leone Papa unum ex sanctis corporibus Martyrum, qui Romanam Ecclesiam post beatum Petrum Apostolum rexerant. Perrexerunt igitur Episcopi una cum beato Abbate Romam viam valde longam, perveneruntque cum multo labore fessi ad urbem, receptique sunt honorifice a sancto Romano Præsule. Tunc tradidit venerabilis

Romam mittitur Convoion cum duobus Episcopis.

Coronam auream Leoni P. defert.

[a] Sic infra Marcellinus dicitur Vicarius S. Petri. Lege adnotata ad librum de miraculis S. Adalbardi in hujus Sæculi parte I.

AN.CHR. 868 5. Januar.

bilis vir Convvoion coronam auream beato Leoni Pontifici, dixitque ei petitionem Principis Nominoe. Congregavit igitur beatus Papa Leo Synodum Episcoporum in urbe Roma, ibique discussit causas Episcoporum, audiente viro venerabili Convvoione. Objurgatique sunt ab Episcopis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quomodo præsumsissent dona & munera pro sacris Ordinibus accipere. Illi e contra responderunt: Etsi recepimus, ignoranter fecimus.
„ Tunc Arsenius Archiepiscopus dixit: Nullus Sacerdos debet ignorans es-
„ se: hæc excusatio non est satisfactio. Sanctus Papa Leo respondit: Au-
„ ctoritas sancti Evangelii excipienda est: ipse namque Dominus ait: *Si sal*
„ *evanuerit, in quo condietur?* id est, si Episcopus erraverit, a quo emen-
„ dabitur? Sed & sancti canones hoc judicant: Si quis Episcopus, Pres-
„ byter aut Diaconus per pecunias fuerit ordinatus, dejiciatur ab ordine
„ suo & ipse, & ordinator ejus. Et ita in illa Synodo diffinitum est, ut nullus Episcopus audeat munera aut dona ab ullo ordine ecclesiastico accipere. Quod si fecerit, gradum proprium amittat, & alius in loco ejus subrogetur.

Expleta vero Synodo licentiam petierunt Episcopi remeandi ad patriam suam: sed & venerabilis Convvoion licentiam apostolicam meruit accipere, dansque illi casulam suam qua utebatur, honorans eum digno honore. Tunc transmisit beatissimus Leo Papa ad Nominoem Principem Britanniæ corpus sanctissimi Marcellini Papæ & Martyris, qui tricesimus post beatum Petrum Apostolum sanctam Romanam ecclesiam rexit per annos novem, & menses quatuor, & dies viginti quinque; decollatusque est pro Fide Christi cum Diaconibus suis a Diocletiano Imperatore pagano: jussitque corpus ejus in platea civitatis projici ad exemplum Christianorum: sicque per dies triginta insepultum jacuit. Postea vero Presbyter ejus, Marcellus nomine, collegit sanctum corpus ejus noctu, sepelivit in cubiculo, quod ipse fecerat, cum hymnis & aromatibus 6. Kal. Maias, & cessavit Episcopatus per annos 7. persequente Diocletiano Christianos. Hunc ergo sanctum Dei Martyrem transmisit Papa Leo Britanniam per venerabilem Abbatem Convvoionem. Tunc cum lætitia & prosperitate pervenerunt ad patriam, magnum donum patriæ deferentes: deductusque est ad sanctum Monasterium Rotonense. Quod audiens Nominoe, properavit in occursum Sancti cum Optimatibus Britanniæ & Episcopis: deportaveruntque eum, & posuerunt in ecclesia sancti Salvatoris cum laudibus & hymnis & lætitia magna: gavisusque est populus gaudio magno, quia meruerant accipere Vicarium sancti Petri Apostoli in sua provincia: atque in eodem loco Dominus JESUS-CHRISTUS merita Martyris sui ubique demonstrat non solum infra Britanniam; sed etiam e longinquis regionibus veniunt cum fide & devotione venerari sanctum sepulcrum ejus: & sic sani atque incolumes ad propria discedunt, laudantes Dominum nostrum JESUM-CHRISTUM, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat & nunc & semper per omnia sæcula sæculorum. Amen. Ecce quod promisi, Fratres carissimi, Deo adjuvante, libellum de vita & conversatione sanctorum Monachorum Rotonensium succincte & breviter explicavi: quamvis nullus mortalium potest per omnia, quæ illi Sancti gesserunt, enarrare: sed sufficiunt pauca de pluribus dicere. Nunc autem reparemus vires per silentium & ad alia festinemus.

S. Marcellini corpus cum casula obtinet.

Explicit liber secundus de vita sanctorum Monachorum Rotonensium. Deo gratias. Amen.

INCIPIT PROLOGUS LIBRI TERTII.

POst adventum corporum sanctorum Episcoporum ad sanctum locum Rotonensem, id est beatissimi Marcellini urbis Romæ Episcopi Martyris Chri-

Christi, & sancti Hypothemii Andegavensis Episcopi, multa mirabilia & multas virtutes per eos Dominus dignatus est longe lateque ubique demonstrare : quæ prætermissa sunt, & pæne oblivioni tradita propter negligentiam & incuriam scriptorum. Nobis autem visum est auxiliante Domino nostro JESU-CHRISTO pauca ex eisdem virtutibus vobis, Fratres carissimi, ut vires prævaluerint, intimare. Nec enim sufficio per meipsum hæc omnia disserere caritati vestræ. Ex auctoritate enim aliorum venerabilium virorum hoc didici, qui me ætate præibant, & qui oculis suis hæc omnia viderunt, & mihi postea retulerunt, quæ usque modo vobis latuerant, quæ Deus ad corroborandam Fidelium fidem cotidie dignatur augere : quia valde perniciosum erat, ut hæc omnia traderentur oblivioni. Ipsum denique Deum omnipotentem obsecro, ut dignetur aperire labia mea, qui aliquando dixit : *Aperi os tuum & ego adimplebo illud*: & in alio loco idem ipse Dominus ait: *Ego sum qui do sapientiam sapientibus, & prudentiam prudentibus ministro*. Nam & Jacobus Apostolus in epistola sua ait : *Si quis ex vobis indiget sapientia, postulet a Deo, & dabitur ei affluenter*. Incipiat ergo nunc iste liber exordium de virtutibus sanctorum Episcoporum, qualiter eos Dominus ubique divulgaverit, & absentes & præsentes notitiam eorum bene & cognite audierint. Quis enim scit quanta virtutes & quanta prodigia per eos ostensa sunt, nisi auctor omnium hominum JESUS-CHRISTUS Dominus noster, qui ubique regit & custodit Sanctos suos, & merita eorum per populos suos demonstrat? Nam & de liberatione sancti loci a barbaris non est nobis prætermittendum : quia magnum miraculum, & vere tremendum, ostendit cunctis audientibus. Ubicumque enim illi pagani versati sunt, depopulando & vastando atque incendendo omnia deleverunt. Tantum tamen Dominus huic sancto suo loco pepercit, & non propter nostra merita, sed ad suum honorem & gloriam dignatus est reservare. Sed & de transitu sancti Convvoionis Abbatis & Confessoris Christi ex hoc mundo sermo nobis dandus est : quia ipse sanctus Pater fundator & constructor sancti Rotonensis loci ab initio exstitit, & usque ad summum perfecte perduxit. Quis ergo potest litteris explicare, quomodo vel qualiter iste sanctus vir in hoc mortali sæculo vitam duxerit; qualiter ad tolerandas injurias tam fortissimus fuerit, & usque ad finem vitæ suæ ita fortiter permansit, ut nulli hominum cederet, in bono proposito permanens, usquedum animam suo Creatori reddidit, relinquens exempla suis discipulis? AN.CHR. 868 5. Januar.

INCIPIT LIBET TERTIUS

De virtutibus sanctorum Episcoporum Marcellini urbis Romæ Episcopi, & Hypotemii Andegavensis Episcopi : necnon & de liberatione sancti loci a barbaris, precibus sancti Convvoionis Abbatis.

I. *De clerico Romano*.

DOminus in Evangelio ait : *Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ*: & iterum idem Dominus Patrem postulat, dicens : *Pater, volo ut ubi sum ego, & isti sint mecum*: & Apostolis promisit dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Post vero gloriosum adventum sancti Marcellini ad Britanniam, in secundo anno adventus ejus in Spolitana provincia, erant quidam duo germani fratres, unus Scriptor, & alius Diaconus, qui ita se unico amore diligebant, sicuti nati erant ex una genitrice. Quadam vero die instignante diabolo, qui semper invidet fraternam dilectionem, dum hi duo fratres soli sedebant, petiit unus ab alio scalpellum, ut calamum emendaret : ille vero incaute fratri projiciens, statim ictu librato in corde vulnus accepit : qui statim corruens

Fortuitum fratris homicidium.

AN.CHR. 868 5. Januar. ruens in terram, ſpiritum exhalavit vitæ. Quod cernens germanus ejus, & ipſe ſimiliter ſolo corruit, & flens & ejulans ſuper exanimatum fratris corpus diutiſſime flevit. Ilico cuncti Fratres, qui in eodem Monaſterio *a* erant, adfuerunt dolentes, & multum gementes ſuper id quod factum fuerat: tandem conſolati ſunt illum fratrem, admonueruntque eum, ut ſtatim pergeret ad Papam urbis Romæ, & a tanto Pontifice ſuſciperet pænitentiam. Tunc ille frater afflictus & mente lugubri profectus eſt ad Romanum Pontificem, & proſtratus coram eo indicavit ei, quomodo inſtigante diabolo germanum fratrem incaute peremiſſet. Tunc ſanctus Præſul multum dolens ſuper id quod diabolus perpetraverat, juſſit illum Diaconem ferro ligari per collum & brachia, ſicut in lege parricidarum cenſetur: imperavitque ei, ut loca ſancta circuiret, & indeſinenter Deum omnipotentem pro reatu ſuo poſtularet. Ille vero omnia libenter quod mandatum fuerat, & devote implevit, manſitque in eamdem urbem Romanam per plures dies in luctu & fletu; & ſanctos Apoſtolos, id eſt ſanctum Petrum & ſanctum Paulum, cotidie poſtulabat, uc dignarentur pro eo intercedere ad Dominum noſtrum JESUM-CHRISTUM. Cumque ita hoc aſſidue faceret, quadam nocte per viſionem apparuit ei quædam pulcra ſpecies, admonuitque eum his verbis dicens: Quid eſt hoc quod agis, o homo Dei, & nos frequenter inquietas? Vade ergo ex noſtro juſſu, & proficiſcere ab hac urbe Roma, & perge Britanniam, & inquire locum Monaſterii, ubi ſanctus Marcellinus hujus urbis Epiſcopus requieſcit: ſtatim enim ut ſepulcrum ejus attigeris, omnia ligamenta catenarum illic a te ſolventur, & remiſſionem tuorum accipies facinorum. Mane vero facto ſurrexit Diaconus a ſtratu ſuo, & viſionem quam viderat, Papæ retulit. Ille vero libenter hæc audiens, & Deum benedicens, multumque admirans dedit licentiam ſupradicto Diacono Britanniam petere, & ſepulcrum ſancti Marcellini adire. Poſtea Diaconus iter arripuit, pertranſiens Italiam & univerſam Burgundiam & partes Neuſtriæ; pervenitque ad Monaſterium, quod vocitatur Mons-clarus in provincia Namnetica ſuper fluvium Ligeris: ibique requiſivit a ſanctis Monachis ejuſdem Monaſterii, ubi eſſet ille ſanctus locus in quo beatiſſimus Marcellinus Martyr atque Epiſcopus requieſeret: aperuitque eis omnem veritatem & viſionem quam viderat, & cauſam peregrinationis ſuæ. Cumque hæc omnia audiſſent, gratias Deo omnipotenti retulerunt, deſignantes ei viam, per quam debuiſſet pergere, dantes ei ſolatium in via. Receſſitque ab eis firmans greſſum, uſquequo ad ſanctum locum Dei diu multumque quæſitum tandem feſſus pervenit: receptuſque eſt in Monaſterio in ſancto Sabbato, id eſt in Ramis-palmarum. Igitur cum Monachi ſurrexiſſent ex more vigilias celebrare, ille peregrinus cum populo ſimiliter ſurrexit. Peractis vero reſponſoriis cum lectionibus, tempus adfuit quando ſanctum Evangelium recitari Fratribus debuiſſet. Tunc unus ex Fratribus Presbyter religioſus, OMIN nomine, ex more ſe induit ſanctis veſtibus, & cœpit Evangelium legere cunctis ſtantibus & cum ſilentio attente audientibus. Et extimplo omnia ligamenta catenarum, ex quibus ille peregrinus erat ligatus, comminuta ſunt, & ab eo huc illucque diſperſa, ita ut omnes qui in eadem ſancta eccleſia ſtabant, obſtupeſcerent, audientes, ſonitum catenarum diſſilientium atque in terra cadentium. Mane autem facto, narravit Diaconus Romanus cunctis Fratribus omnia quæ ei evenerant; & quomodo per viſionem admonitus fuerat, ut ſanctum Marcellinum quæreret, & ab eo reci-

qua pænitentia expiatum.

a Ergo hi duo germani degebant in Spoletanæ provinciæ Monaſterio, Clericorum, an Monachorum.

b Hanc legem non reperio in codice veterum legum: at ejuſmodi pœnæ exempla complura occurrunt in ſingulis horum Actorum tomis, quorum indicem adi in verbo *homicidium*, & lege Præfationem Sæculi 2. num. 41. Inſigne item exemplum habes in ſequenti cap. 8. & apud Gregorium Turonenſem de fratricida in lib. de gloria Confeſſorum capite 87.

c Nunc Prioratus a Tornutio pendens, dictus S. Filiberti de Cellario, vulgo *S. Filibert du Cellier*, prope Clarummontem Claromontanæ familiæ caput, tribus leucis ſupra Namnetum ad Ligerim, ut mihi litteris ſignificavit noſter Jacobus *du Chemin*. Rotonenſis Supprior & Theologiæ Lector, amicus meus, qui meo rogatu hos libros perquiſivit, inventoſque mihi tranſmitti curavit.

reciperet tam corporis quam & animæ sanitatem. Illi vero in commune Deum benedixerunt, qui dignatus est sanctum locum visitare, & ostendere miracula & virtutes sancti Marcellini Martyris sui ad corroborandam fidem servorum. Is autem Clericus post absolutionem suam moratus est in eodem Monasterio per paucos dies; postea Romam perrexit, laudans & benedicens Deum omnibus diebus vitæ suæ. In libro namque Sapientiæ de sanctis Martyribus scriptum est: *Corpora eorum in pace sepulta sunt, & nomina eorum vivunt in sæcula. Sapientia eorum narrabunt omnes populi, & laudem eorum pronuntiat omnis Ecclesia Sanctorum.*

II. *De puerulo, nomine* MUTANO.

CUM igitur multitudo populi sæpius frequentaret tumulum beatissimi Marcellini Martyris atque Pontificis, & sanitatem tam corporum quam animæ affluenter ab eo perciperent, ita ut rumor sanitatum ejus & signorum longe lateque crebresceret; exstitit pæne eodem tempore, ut quidam esset puerulus in Monasterio positus, nomine MUTAN, qui ab utero matris suæ usque ad illud tempus mutus permanserat, & nullum sermonem poterat explicare: sensu tantum vigebat, & quidquid ei præcipiebatur, strenue cupiebat implere. Cumque videret copiosam multitudinem ad sanctum Dei Martyrem convenire; quod non valebat lingua propria deprecari, animo ac spiritu sanctum Pontificem assidue ddprecabatur, ut sua virtute ei subveniret. Alia vero die cum in pascuis ille puer demoraretur cum vitulis Monachorum & vaccis, sopor irruit super eum: & ecce repente circumfulsit eum lux immensæ claritatis ab Oriente; & in medio luminis apparuit illi quasi columba niveo candore, tetigitque os ejus, & protexit faciem, dixitque ei: Ego sum Marcellinus Episcopus, quem sæpius invocasti: ideoque veni, ut labia tua aperiantur ex hodierna die usque ad finem vitæ tuæ. Postea surrexit puer incolumis, perrexitque ad magistrum suum venerabilem virum, & nomine WINETVALDUM, retulitque ei propria lingua quæ viderat: quod numquam antea fecerat. Motus vero magister illius surrexit propere concito cursu, detulitque eum Monasterio, & Abbati & Fratribus per ordinem cuncta revolvit: divulgatumque est hoc miraculum pæne per universam provinciam.

III. *De Leonensis Monasterii discidio, & de* BRITHOC *sancto Monacho Rotoni moriente.*

PSalmographus David eximius Prophetarum cecinit dicens: *Ego dixi, Dii estis & filii Excelsi omnes.* Et iterum: *Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.* Et Evangelista Joannes ait: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus.* In illo igitur tempore fuit quidam Monachus nobilibus parentibus ortus BRITOC nomine, qui sæculum cum pompis suis pro nihilo ducens, Monasterium vocabulo Leonense [a] adiit: in quo fortiter se constringens, jejuniis ac vigiliis & orationibus operam dabat. Tunc orta est dissensio inter Monachos de primatu Monasterii: quia primus eorum sponte ac voluntate propria principatum loci dimiserat; & non sustinens jurgia & murmurationes suorum Monachorum, locum secretum petiit, ibique vacans Deo hymnis & orationibus die noctuque deserviebat. Illis vero inter se altercantibus, supradictus vir reverentissimus sanctum locum Rotonensem petiit: quia per exempla sanctorum Monachorum Rotonensium illi Fratres Leonenses cupiebant regulariter vitam ducere. Cumque ad locum sanctum ille Monachus religiosus venisset, susceptus est honorifice a Patre Monasterii & a Fratribus cum summa caritate. Interea

[a] Nunc Prioratus conventualis a Majori-monasterio pendens, ad urbem Dinannum, *Dinan*, vulgo dictus *S. Magloire de Lebon*. Ejus originem Nominoio tribuit Albertus, atque locum Rotonensi Monasterio ab eo attributum dicit: quod utrumque ex hoc loco nequaquam probari potest.

AN.CHR. 868 5. Januar. terea vero cum diu in Monasterio moraretur, infirmitate gravi detentus est, jacuitque in lectulo per paucos dies. Fratres vero consuetam & debitam caritatem ei libentissime impendebant. Quadam denique die dum solus in domo jaceret, apparuerunt ei quidam viri in habitu splendidissimo, steteruntque coram eo visibiliter, affatique sunt eum dicentes : Scis, Frater, qui sumus nos? & quare huc venimus? At ille cito respondens timore perterritus ait : Indulgete mihi, o Sancti Dei, ignoro enim qui estis, & unde venistis. Unus autem eorum respondens ait : Nos sumus sancti Archiepiscopi, ergo Martinus Episcopus vocor, & iste sanctus Hilarius nuncupatur; sed & tertius noster sanctus Samson vocatur. Causam vero adventationis nostræ huc manifestamus tibi. Ad hoc quippe venimus, ut visitemus Magistrum nostrum & Apostolicum, id est domnum Marcellinum summum Pontificem & Martyrem Christi. Et hæc dicens, ab oculis ejus evanuerunt. Post sextam vero horam venerunt Fratres visitare ægrotum, & interrogaverunt eum qualiter ageret. At ille confestim manifestavit eis, quomodo sancti Archiepiscopi venissent ad eum, & quidquid dixerunt, per ordinem Fratribus retulit. Hora vero nona illius diei coram Fratribus spiritum exhalavit vitæ, & ita vir sanctus ex hoc mundo obiit perenniter cum Christo regnans sine fine feliciter.

IV. *De* JARNHITIN *Sacerdote & Monacho a febribus liberato.*

SUperius disputavimus de mirabilibus sancti Marcellini Papæ & Martyris : volumus etiam articulum flectere ad gloriosum & summum Dei Pontificem Hypotemium sanctum Confessorem, & aliqua vobis, carissimi, scribere. Primitus ipse sanctus Hypotemius præsentiam sui sacri corporis nobis attulit, quia prior erat nostræ provinciæ. In secundo namque libro vobis intimavimus, quomodo vel qualiter iste sanctus Episcopus a sancto Convvojone Abbate fuerit huc delatus & honorifice conditus. Nunc igitur annuente Domino nostro Jesu Christo de multis pauca vobis referam ad ædificationem vestram & ad firmamentum sancti loci. In eodem fere tempore adventationis suæ ad nos, erat quidam Sacerdos atque Monachus, Jarnhitin nomine, qui valde oppressus erat valetudine febris, & vexabatur sine intermissione die noctuque. Cumque remedium a medicis quæreret, eadem nocte apparuit ei quidam senior in habitu splendidissimo, stetitque coram eo, & ait : Dic, Frater, ubi te tangunt istæ angustiæ? cooperuitque eum clamyde coccinea a planta pedis usque ad verticem, tangensque caput ejus & sic dixit : Hic non patieris detrimentum, neque in scapulis, neque in renibus, sed neque in pedibus. Ille vero interrogans ait : Quisnam, inquit, es, o sancte Sacerdos, qui dignatus es huc venire & me visitare? At ille respondens ait : Ego sum Hypotemius Episcopus quem vos exoratis, & frequenter invocatis, & ideo volui meipsum ostendere tibi, ut de hac infirmitate amodo libereris : & non solum tibi adjutor exsistam; verum etiam omnibus me invocantibus libentissime adjutorium præstabo. Et hæc dicens ab adspectu illius disparuit : & statim Monachus ex infirmitate convaluit, & deinceps sanus & incolumis permansit, laudans Deum omnipotentem, & sanctum Hypotemium Episcopum : vixitque venerabilis vir per multa tempora in summa sanctitate perdurans. In extremis autem temporibus vitæ suæ cæcitate est a Deo multatus, ut probaret longanimitatem & patientiam ejus : permansitque in eadem plaga per unum lustrum gratias Deo referens, & patienter flagellum Dei sustinens. Tandem misericors Dominus voluit patientiam ejus remunerari. Nam jussit eum e corpore exire, id est die Kalendarum Januariarum obiit in pace.

AN.CHR. 868 5. Januar.

V. *De* GOISLENO *Abbate sanato.*

QUia de sancto Hypotemio cœpimus loqui, libet ut ad perfectum ducamus sermonem, attestante Domino qui ait: *Non qui cœperit, sed qui perseveraverit, salvus erit.* In diebus illis orta est turbatio non modica inter Karolum Regem Francorum & Nominoium Ducem Britanniæ. Sicque actum est, ut Landebertus Comes adhæreret *a* Nominoi Principi, deserens dominatum Regis Karoli: invasitque totam provinciam Namneticam simul & Andegavam ex obtentu Ducis Britanniæ. Porro omnes amici Regis huc illucque dispersi sunt. Eo vero tempore erat quidam Abbas, Gauslinus *b* nomine, ex Monasterio sancti Mauri in territorio Andegavensi. Hic venit ad sanctum locum Rotonensem, ubi sanctus Hypotemius requiescit, suscepitque eum venerabilis Abbas cum summa diligentia: permansit autem in sancto loco per quatuor ferme menses. Cœpit vero illo tempore vexari immensis febribus sine cessatione, crescebatque in eo languor densissimus per momenta singula, affligebatque eum vehementius. Factumque est ut seipsum desperaret, nec evadere infirmitatem putabat. Tamen sæpissime nomen sancti Hypotemii invocabat, fiduciam habens in eo. Quadam denique nocte rogavit Abbas custodem sancti templi, nomine Rivelenum, virum reverentissimum, ut concederet ei licentiam pernoctare juxta sanctum sepulcrum Episcopi. Delatusque est æger in manibus suorum ad tumulum Sancti Dei, jacuitque solus in eodem loco. At ubi nox atra silentium mundo attulit, & omnes se sopori dedissent; cœpit ille modicum soporari: statimque evigilavit, & super pedes suos stetit, omnemque ægritudinem procul a se ejectam sensit. Cum autem custos ex more evigilasset, ut lampades recrearet; invenit Abbatem sanum, quem prius in limine mortis reliquerat. Tunc vero Goislenus Abbas votum vovit celebrare festivitatem sancti Hypotemii omnibus annis, quamdiu super terram vixisset. Et ita sanus atque incolomis ad patriam lætus abscessit.

VI. *De Clerico a dæmone liberato.*

IN territorio namque Namneticæ civitatis, in plebe quæ dicitur Candidus-Mons *, erat quidam Clericus nobilibus parentibus ortus, sed & litteris sacris bene eruditus, quem parentes unico amore diligebant. Sed invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum. Igitur dum parentes filium vellent ad sacerdotii honorem promovere, extimplo diabolus invasit eum, cœpitque eum tot motibus agitare, ita ut nullus ei auderet appropinquare. Laniabat enim dentibus omnes quotquot reperire potuisset. Sed nec in domo morabatur, frequenter vicos circumiens miserabili luctu, die noctuque vociferabat, clamans & ostendens omnibus quibus modis a dæmone vexaretur. Cumque in tali vexatione detineretur, adduxere eum sui parentes ad famosissimum Dei locum Rotonensem; ibique eum dimiserunt, non ferentes videre tot vexationes ejus. Mansit vero ille Clericus in Monasterio, similiter scandens montes, silvas circuiens, & alveum fluminis sæpius natans: vociferabat emitens clamores magnos, nec sinebat homines per silentium noctis requiescere. Tunc Monachi moti misericordia super eo, cæperunt unanimiter preces pro eo ad Dominum fundere, ut dignaretur largiri ei suam clementiam, ne perderet facturam, quam de limo terræ formaverat. Postea Clericus in se reversus, auxiliante Domino precibus suorum Sanctorum non longe postea sanus & incolomis exstitit, & ad patriam suam reversus est, ubicumque perrexit, mirificans nomen Domini nostri Jesu-Christi & sanctum locum suum.

* Blanc-mont

a Id accidisse anno 843. patet ex fragmento quod Chesnius edidit in tomo 2. Historiæ Francorum pag. 386.
b Gauslini hujus præclara memoria est in libro de miraculis S. Mauri Abbatis superius edito.

AN.CHR. 868 5. Januar.

VII. *De Haelvvocon dæmoniaco.*

ALio quoque tempore erat quidam vir claudus, Haelvvocon nomine, qui tempore Nominoe Principis præpotens & dives fuerat, exercuitque potestatem super multos nobiles, & a tali opere ab omnibus Largus appellabatur. Erat enim affluens in deliciis, potator vini ultra modum, non pertimescens sententiam sancti Pauli Apostoli dicentis: *Neque ebriosi regnum Dei possidebunt*, & Propheta comminatur dicens: *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem*. In his ergo & talibus studiis ille miserrimus cotidie vacabat ventri suo deserviens, nec ab ullo homine admonitionem recipiebat, sed magis deridebat quisquis eum vellet increpare, Salomone attestante qui ait: *Argue stultum, & odiet te*, & iterum: *Qui increpationes odit, insipiens est*. Cumque in tali malignitate perseveraret, subito ultio divina ei accidit, & in potestate dæmonum traditus est: cæperuntque eum valide vexare innumeris motibus & multis agitationibus, nec sinebant eum vel in uno puncto requiescere. Cum vero diu vexaretur, in se reversus dixit suis: Festinanter ducite me ad sanctum Monasterium, ut liberari queam de his angustiis, quia vehementer affligor. Et exinde deductus est in Monasterio loribus fortissimis a tergo manibus adstrictus, positusque est in ecclesia sancti Salvatoris cum custodia suorum. Omnes vero Monachi cæperunt deprecari potentiam Domini nostri Jesu-Christi, ut juberet dæmonibus qui eum invaserant, cessare a vexatione illius. Tunc pius & clemens Dominus exaudivit preces servorum suorum, reddiditque claudo pristinam sanitatem; atque ex illa die studuit mores suos emendare, & sobriam vitam ducere, & locum sanctum venerari; sicque ad propria sanus est reversus.

VIII. *De* FROTMUNDO *pænitente.*

LEX divina præcipit omnibus hominibus dicens: *Non occides, non mœchaberis; honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram*. Et Christus in Evangelio hortatur dicens: *Audistis qui dictum est antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit judicio*. Quod ita evenit cuidam viro nobilissimo, nomine Frotmundo. Natus quippe erat ex nobilissimis parentibus Francorum, qui majores & proceres palatii Regis erant. Denique post mortem patris sui ipse cum fratribus suis cæpit dividere hereditatem suorum parentum. Sed contradicebat eis eorum patruus, Presbyter honorabilis, & multum in palatio Regis gloriosus. At illi indignantes, accensi furore nimio arma corripuerunt, & super patruum suum in ira consurgentes interfecerunt eum. Nam & unum ex fratribus eorum qui erat minimus, simul cum eo incaute peremerunt. Postea Frotmundus pænitentia ductus una cum fratribus suis cum fletu magno perrexerunt palatium Regis, quærentes consilium a Rege & ab Episcopis Franciæ, quidnam deberent facere. Tunc Lotharius Rex convocavit omnem Synodum, & statuit eos in medio eorum. Episcopi autem jusserunt fabricare catenas ferreas, & ligare eos per brachia & per lumbos strictim: & sic loca sancta circuirent in cinere & cilicio, quousque Dominus reciperet pænitentiam eorum. Exinde viri cæperunt Romam pergere ad limina sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & ad sanctorum corpora Martyrum, qui ibi sine numero requiescunt: moratique sunt in Romana urbe per multos dies. Deinde accipientes epistolam a sancto Benedicto Papa transierunt Thyrrenum mare, pervenerunt ad civitatem sanctam Jerusalem. Sed & ibi per multa tempora demorati sunt, orantes cotidie cum luctu & gemitu ad sanctum Domini sepulcrum. Postea perrexere viri ad Ægyptum, lustrantes Monasteria & Cænobia, ac sanctorum agmina Monachorum: fueruntque ibi ferme per duos annos: ac exinde profecti, direxerunt gressum ad Africam, visitare sepulcrum sancti Cypriani Archiepiscopi & Martyris Christi,

sti, qui secundo miliario ab urbe Carthaginensi requiescit juxta mare, ubi multæ virtutes & multa miracula a Domino sæpius ostenduntur. Post autem quatuor annos iterum Frotmundus cum duobus fratribus suis Romam reversi sunt, afflicti & macerati, magnis precibus petentes a sancto Petro Apostolo indulgentiam suorum peccatorum. Populi vero Romani non modicam humanitatem præstabant eis, largientes quidquid illis deerat. Iterum autem cum consilio & benedictione sancti BENEDICTI Papæ repedaverunt ultra mare iterum visitare sepulcrum Domini: & ubicumque Dominus pedibus humanis ambulavit, peragraverunt. Nam & in Cana Galilææ fuerunt, ubi Dominus JESUS CHRISTUS ex aqua vinum fecit. Sed & de ipso vino (ut ipse Frotmundus nobis postea retulit) biberunt. Ad rubrum quoque mare porrexerunt, & ad montes Armeniæ, ubi arca Noe requievit. In illisque regionibus tenti sunt a paganis, & spoliati, & verberibus afflicti, usquequo nudarentur ossa eorum acris verberibus, & pæne semivivi evaserunt lustrantes omnem regionem Orientalem. Illinc devertentes, venerunt ad montem Sinai, ubi Lex quondam lata est Moysi famulo Dei: perseveraveruntque in illis regionibus per tres annos, circumientes loca sancta, orantes & postulantes Dei misericordiam. Quarto anno iterum Romam reversi sunt, jacueruntque diutissime ante sepulcrum sancti Petri Apostoli, efflagitantes ab eo suum adjutorium. Audierant enim in Evangelio Christum dedisse potestatem sancto Petro Apostolo ministerium solvendi ac ligandi ita dicentem: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Peracta vero oratione a Roma egressi, pertransieruntque cunctam Italiam, & universam Burgundiam, & Aquitaniæ regionem, & partes Neustriæ; tandem pervenerunt Britanniam, ab Oriente usque ad Occidentem cuncta lustrantes, in peregrinatione perseverantes, fortissimi athletæ Christi; non asperitates viarum, nec juga montium, non meatus fluminum, nec ulla pericula formidantes; omnem spem in Deo ponentes, a nullo auxilium nisi a solo Deo vivo postulantes. Cumque appropinquassent Britanniæ, ad Redonam * civitatem accesserunt, receptique sunt hospitio a venerabili Episcopo, nomine ELECTRAMNO: & largitus est eis quidquid necessitate indigebant. Igitur cum vellent iterum loca Sanctorum Britanniæ provinciæ peragrare, frater Frotmundi senior in eadem civitate defunctus est, recipiens a Deo mercedem omnium laborum suorum, tumulatusque est honorifice ab Episcopo & a Clero *a* sancti Melani. Post mortem vero germani sui Frotmundus iter arripuit ad sanctum locum Rotonensem, visitare sepulcrum sancti Marcellini Papæ & Martyris; & receptus est cum gaudio a Monchis, & ibi per septem dies requevit, & cotidie postulabat beneficia Sanctorum. Posthæc autem licentia accepta migrandi a Monasterio, cœpit ambulare, cupiens iterum Romam adire. Cum vero pergeret, in ipsa nocte apparuit ei quidam senior vultu splendidissimo, dixitque ei: O vir Dei, præcipicio tibi in nomine Domini, revertere iterum ad sanctum Dei locum ubi prius fuisti, & ibi te oportet a vinculis istis solvi, & a Deo liberari. Tunc Frotmundus certus de visione gratias Deo omnipotenti retulit, reversusque est retro cito cursu ad locum famosissimum. Monachi vero hæc audientes, valde gavisi sunt de adventu ejus. Exposuerat enim illis omnem visionem quam viderat: & idcirco pro eo preces ad Dominum fuderunt, ut dignaretur largiri ei suam misericordiam. Jam enim catenæ illius penetraverant viscera ejus, ita ut sanies & sanguis de vulneribus ejus effluerent, & nec jam ambulare poterat præ nimio dolore. Proxima autem nocte cum se sopori dedisset, apparuit ei senior venerabilis, vultu decorus, indutus sanctis vestibus, librum in manu gerens, cum duobus pueris pulcherimis lucernas ante eum portantes, steteruntque ante stratum ejus. Unus enim e pueris ait sancto seni: Sancte magister, tempus est ut sanetur iste peregrinus. Tunc senior respondens ait: O fili, non modo sanabitur, sed quando Monachi ad vigilias surrexerint, in conventu eorum salvabitur. Et apen-

AN.CHR. 868 5. Januar.

* Rennes

a Id est a Monachis Cœnobii S. Melanii, quod hactenus perstat sub Congregatione S. Mauri.

AN. CHR. 868 5. Januar. aperto codice fudit orationem ſuper caput ejus : & ita viſio pertranſiit. Expergefactus vir ſanctus, requiſivit qualis hora eſſet, & ſi jam Monachi ad vigilias ſurrexiſſent. Cumque ita diceret, cuſtos eccleſiæ ex more ſignum tetigit, ſurrexitque peregrinus ſimul cum populo ad eccleſiam, exſpectans ſuam promiſſionem, ſeditque ſuper ſcamnum, & ſopor irruit ſuper eum. Monachi vero cœperunt laudes Deo dicere, & hymnos & pſalmos pſallere. Dum autem diu pſallerent, & ille ſoporaretur; apparuit ei idem ſenior, quem antea viderat cum duobus pueris, a loco tumuli ſancti Marcellini, & tetigit eum, extraxitque ferrum digito de lumbis ejus, & projecit longius in pavimento eccleſiæ, ita ut tinnitum & ſonum redderet : ſtatimque peregrinus vocem in ſublime erexit, & in terram cecidit, ut omnes miraremur ſuper altitudinem vocis ejus, Monachi vero audientes & videntes hæc omnia, una voce laudaverunt Deum & Sanctos ejus; deduxeruntque peregrinum, & ligaverunt vulnera ejus faſciolis & ligamentis; jacuitque in ſtratu ſuo per tres dies. Cum autem vellet ire a Monaſterio, & Romam proficiſci, ſicut antea diſpoſuerat; Monachi voluerunt retinere eum ſecum, ſed non potuerunt. Promiſit denique Frotmundus, ſi poſtea viveret, quod ſanctum locum viſitaret, & ſanctum Marcellinum congruis honoribus veneraretur. Tunc prædictus a Monaſterio egreſſus eſt. Eodem vero die egreſſionis ſuæ ex hoc mundo ad cæleſtia regna properavit, ubi nunc exſultat cum Angelis ſanctiſſimis regnans cum omnibus Sanctis.

IX. *De adventu Barbarorum ad ſanctum locum : & de liberatione ejuſdem loci a paganis.*

IN libris Regum legitur : *In tempore Ezechiæ Regis Judæ venit Sennacherib Rex Aſſyriorum, & voluit pugnare contra Jeruſalem, & tranſmiſit nuntios ad Regem Juda dicens : Ne confidas in Deo tuo, ubi fiduciam habes. Non te ſeducat Deus tuus : numquid liberaverunt dii gentium regiones eorum de manibus meis? Et factus eſt ſermo Domini ad Iſaiam Prophetam dicens : Vade, & dic Ezechiæ : Hæc dicit Dominus Deus : De Rege Aſſyriorum non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam ſagittam, nec occupabit cum clypeis, nec circumdabit munitionibus. Per viam qua venit, revertetur, & civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus : protegamque urbem hanc, & ſalvabo eam propter me & propter David ſervum meum.* In tempore igitur ERISPOE Principis Britanniæ quidam Normannus SIDRIC *a* cum navibus centum quinque occupavit fluvium Ligeris, & circumdedit caſtra aliorum paganorum, qui civitatem Namneticam depopulati fuerant & incenderant, & omnes regiones quæ erant prope & longe, tradentes omnia incendio : poſueruntque caſtra ſua in inſula, quæ dicitur Betia *b*. Cumque circumdaſſet eos navibus in gyro, ita ut non poſſent egredi vel ingredi, erantque omnes obſeſſi; ſtatim miſit Sidric nuntios ad Eriſpoe Principem Britanniæ, ut veniret & irrueret ipſe cum exercitu ſuo ſuper adverſarios ſuos, qui deleverant regiones ſuas, eſſentque uno animo & una voluntate, ut contererent & delerent eos a ſuperficie terræ. Quod cum audiſſet Eriſpoe, confeſtim miſit nuntios in univerſo regno ſuo, ut venirent cum armis ſuis; ferrentque præſidium Duci Normannorum, ut debellarent hoſtes & paganos, qui jam longo tempore irritaverant regiones & provincias Chriſtianorum. Tunc Brittones celeriter a ſedibus ſuis ſurrexerunt, & irruerunt ſuper eos una cum Sidric & exercitu ejus, cœperuntque prœliare & caſtellum conterere, perieruntque ex eis plurima multitudo. In illo prœlio vulneratus eſt Sidric Comes Normannorum, factumque prœlium a mane uſque ad veſperum : nox prœlium diremit, receſſeruntque cuncti uſque ad caſtra ſua. Mane autem facto illi pagani qui erant obſeſſi, pacem fecerunt, & dextras de-

a SIDROC appellat Chronographus Fontanellenſis apud Cheſnium ad annum 852. & 855. Porro hoc factum ad annum 865. refert Argentræus.

b Hanc inſulam *ſub civitate Namnetica* reponit Cronichon Malleacenſe ad annum 844. ubi de hac Sidrici impreſſione agitur, Argentræo *Piſle de Bièrre*.

dederunt Sidric Duci Nortmannorum, & aurum & argentum plurimum ei obtulerunt, fœderatique sunt illo die, & recessit ab eis, Sequanam fluvium petens, ibique a KAROLO Francorum Rege cum populo suo interfectus est. Cumque Britones perrexissent ad tabernacula sua, Normanni qui fuerant obsessi, exstruxerunt naves suas, & præparaverunt ut venirent cum ira & indignatione reddere Britonibus malum, quod sibi intulerant, navali prœlio. In illo ergo tempore barbari adscenderunt naves suas, egressi de fluvio Ligere, navigaverunt mare magnum, intraveruntque Visnoniæ fluvium cum centum tribus navibus, occupaveruntque ripam fluminis, castraque metati sunt pæne duobus milibus a sancto Monasterio Rotonensi. Porro Monachi sancti Monasterii ut phalangas navium viderunt, ilico Deum omnipotentem deprecati sunt, ut dignaretur liberare sanctum locum suum a pollutionibus paganorum; essetque inlæsus, ne incendio cremaretur; & statim de loco sancto migraverunt: Unus autem ex Monachis vir vitæ venerabilis Presbyter, HINCONANUS nomine, ait coram Fratribus: Eia, Salvator mundi, modo apparebit, qomodo erues locum consecrationis tuæ, ne destruatur a paganis. Nunc ostende potentiam tuam, & salvi erimus. Talia voce referente, venti quasi agmine facto terras turbine perflant. Incubuere mari, totumque a sedibus imis una Eurus Nothusque ruunt, creberque procellis Africus, & vastos vulvunt ad litora fluctus. Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther. Tanta tonitrua & fulgura e cælo emicuerunt, ut præsens mors paganis ostenderetur. Interea cum magno murmure cælum desuper & fulgura & coruscationes vehementissime densarent, cœperunt pagani voto se constringere, ut si mortem evasissent, nullatenus sanctum Dei locum violarent, sed dona & munera super sanctum altare ponerent: quod ita factum est. Altera vero die transmiserunt aurum & argentum & candelas innumerabiles, jusseruntque eas accendere per circuitum sanctarum ararum: & sic cessavit plaga ab eis. In illo quoque die posuerunt custodes per circuitum sancti loci, ut nullus auderet invadere quidquam ex omnibus quæ in Monasterio erant. Et dum hæc ita agerentur, sedecim ex paganis intraverunt in secretarium basilicæ, biberuntque de vino, quod illic positum erat ad Missas. Mox ut gustaverunt, in rabiem omnes sunt conversi, & ad castra sua deducti illo die simul mortui sunt, recipientes perpetuam pœnam, qua merito digni erant. Exinde pagani progredientes intra provinciam agebant prædas, captivantes viros & mulieres, domos tradebant incendio, nec sinebant neminem vivere. Plurimi autem ex captivis in eodem sancto loco evaserunt fugientes nocte. Per diem enim latitabant in ædibus Monasterii, & sic per misericordiam Dei tuebantur [a].

AN.CHR 868 5. Januar.

Virgilius.

Nortmannorum dona.

[a] Hic aliqua desunt de morte S. Convoionis, de qua se auctorum Auctor pollicitus erat in Præfatione libri tertii.

AN. CHR. 869 8. Martii.

DE SANCTO HUNTFRIDO

EPISCOPO TARVENNENSI IN GALLIA.

Huntfridus ex Monacho Prumiensi Episcopus.

1. POST sanctum Folcuinum, *cujus Acta superius retulimus*, beatus Huntfridus sublimatur in Episcopum Morinensem de Monacho Prumiacensi, vir sanctus, & in omni bonitate conspicuus, *inquit Johannes Iperius cap. 14. parte 1. post Folcuinum Levitam. Hincmarus Remorum Antistes Morinorum sede vacante Pardulo Laudunensi Episcopo scripsit* pro ecclesia Morini vacante Pastore, ut inde cum Rege loquatur, qualiter ipsa electio rite peragatur, *& Theoderico Episcopo Cameracensi* pro ordinatione Hunfridi in Episcopatu Morini, *testante Frodoardo in historiæ Remensis lib. 3. cap. 20. Id contigit anno 856. proximo scilicet post mortem Folcuini, qui sub finem anni præcedentis obierat. Prumiensi Monasterio præerat tum Eigil Abbas, postea Senonensis Antistes, cujus Elogium videsis infra. Quid rei ante Episcopatum gesserit* Huntfridus, *quem alii* Hunfridum, Humfridum*ve appellant, nobis incompertum.*

Ob Nortmannos cedere cogitat.

2. *Anno 860. uti scribit anonymus Auctor subæqualis in libro 2. de miraculis sancti Bertini cap. 2. & ex eo Johannes Iperius, Nortmanni vastatis jam locis multis*, pertinaci cursu applicuerunt in finibus Menapiorum, in sinu qui vocatur Iseræ-portus, incendiis ac cædibus indulgent, *id est parcunt*, ut ad famosissimum locum pausationis Christi Confessorum Audomari atque Bertini furtim properarent, *tumque factum puto quod anno 861. contigisse tradit anonymus quidam rerum Nortmannicarum Annalista, ut Nortmanni Tervanensem pagum vastaverint. Horum malorum pertæsus Huntfridus, Nicolaum Papam consuluit, liceretne sibi Episcopatum deserere, & ad Monasterii portum sese denuo recipere. Nicolai responsum exstat apud Gratianum in Decreti parte 2. causa 7. quæst. 1. cap. 7. in hæc verba.* Sciscitaris itaque per Guldagarium Presbyterum, utrum cum a Nortmannis de Episcopio depellaris, debeas de cetero in Monasterio conversari. In quo scias, carissime Frater, quod si perniciosum est proretam in tranquillitate navim deserere, quanto magis in fluctibus? Ubi non dicimus, quod persecutorum non fugiamus, maxime paganorum, insidias, cum ad tempus sæviunt, & ob multitudinem delictorum nostrorum nocendi facultatem divinitus adsequuntur: præsertim cum eis prodire ultro non debeamus, & multos Prophetas & Apostolos, ipsumque Dominum, hujusmodi fugisse insecutores luce clarius constet. Sed quod præciope nos, qui tamquam arietes ducatum gregibus præbemus, immo qui & horum pastores sumus, Deo auctore, cum eis in periculis pro viribus persistere pro certo conveniat, & cum tranquillitas reddita divina fuerit pietate, sopitaque furentium infestatio; mox gregem requirere, & in unum colligere, & ejus animos cælestis patriæ pace ac potissimum securitate prædicata sursum erigere debemus: & tam diu super eorum cautela oportet nos esse sollicitos, ut si Dei judicio præsentis temporis commoda fortassis amittunt, futuræ vitæ se sperent gaudia absque ambiguitate percipere sempiterna. *Sirmondus etiam in secundi Antirrhetici cap. 3. admonet, eidem Huntfrido inscriptum esse debere caput* Clericum, *dist. 50. Idem in Notis ad Capitulare 20. Caroli Calvi observat, Capitulum istud Synodi Carisiacæ signanter* Humfrido venerabili Episcopo *directum fuisse.*

Repugnat Nicolaus P.

Assumtionis B. Mariæ festum ob miraculum indicit

3. Inter ea, *ut legitur in Annalibus Francorum Bertinianis anno 862.* contigit miraculum in civitate Morinensi. Nam cujusdam civis ipsius urbis mancipium, mane in die Assumtionis sanctæ Mariæ, vestitum lineum, quod cami-

camisium vulgo vocatur, levigare, id est lexivio lavare, incipiens, ut illud Dominus suus ad Missam procedens paratum portare quivisset; ad primum initium quo levigam imprimens traxit, vestimentum sanguineum est effe-ctum. Sicque quotiens idem mancipium levigam traxit, sanguis est subsecu-tus, usquequo vestimentum illud totum rejacenti * sanguine est infectum. Quod vestimentum HUNFRIDUS ipsius civitatis Episcopus ad se fecit deferri, & in eadem ecclesia ad testimoninm reservari. Et quoniam eadem festivitas ab incolis parochiæ illius non feriebatur; & celebrari, & feriari debito honore ab omnibus eamdem sollemnitatem præcepit. *Hinc patet, Adsumtionis Deiparæ festum non ubivis præceptum etiam tum fuisse, tametsi in plerisque locis receptum. Lege librum eruditissimi viri Johannis Baptistæ Thiersii de festorum dierum imminutione cap.* 14. *& seqq.*

AN. CHR. 869 8. Martii.

* l. recenti

4. *Huntfridus* episcopatus sui anno nono, *testante post Folcuinum Levitam Johanne Iperio Abbate Sithiensi*, optione totius cleri & populi, Monachorumque hujus loci precibus obnixis hanc Abbatiam regendam suscepit, solum religionis pietate motus, propter amorem Dei: & rexit solum biennio, simul Abbatiam tenens cum Episcopatu. *Id factum anno* 865. *quo anno* sub hoc Abbate puer nobilis MEGENFRIDUS Deo a patre Ruodvvaldo hic oblatus Monachus efficitur: cum quo pater partem hereditatis suæ dedit in pago Boloniensi, in loco nuncupato *Doirvvaldinghetum*, id est bunaria 12. & mancipia quatuor, ut Megenfridus filius ejus inde victum & vestitum percipiat. „ Charta sic incipit: In Christo Domino & venerabili Patri Hunfrido „ Episcopo & Abbati Monasterii sancti Petri vocabulo Sithiu, &c. Actum „ Sithiu Monasterio, in ecclesia beati Petri Apostoli anno 26. regnante „ domino CAROLO Rege. *Ex dictis intelligitur falli, tum Wionem, Bucelinum, eorumque sequaces, scribentes Huntfridum ex Monacho Prumiensi Abbatem primum Sithiensem, dein Episcopum Morinorum fuisse: tum auctorem Martyrologii Gallicani adserentem, eum ex Sithiensi Monacho & Abbate creatum Episcopum: siquidem Monachus fuit primum in Monasterio Prumiensi, dein Episcopus, ac demum Episcopus simul & Abbas. Hinc factum, ut cum ejus loci Monachis* Hunfridus Episcopus *inter Fratres conscriptos Sancti-Gallenses numeretur.*

Abbatiam Sithiensem regendam suscipit.

5. *Anno* 860. *vir sanctus interfuit Concilio Dusiacensi; tum Suessionensi anno* 866. 15. *Kal. Septembris incoato, in quo subscripsit privilegio Sollemniacensi hoc modo*: HUNTFREDUS humilis Morinensis ecclesiæ Episcopus; *denique in Concilio Pistensi anni* 862. *Dionisianum Privilegium, quod exstat in Spicilegii tomo* 6. *nomine ac signo suo roboravit.*

Conciliis interest.

6. Anno Incarnationis Dominicæ 866. *ut tradit Folcuinus Levita in collectione chartarum Monasterii Sithiensis, & ex eo Joannes Iperius*, KAROLUS Rex Hunfrido Abbatiam cum dedecore auferens, HILDUINO Canonico nuper de Hlotharii senioratu ad se converso dedit propter libras 30. auri, 13. Kal. Julii. *Sic omnia tum venalia! Et tamen Hilduinus*, excepto domno Bertino, qui primus hujus loci structor, omnium prædecessorum suorum actus ita suorum compensatione adnullavit, merito absque aliqua oblivione nomen ejus in sæculum apud nos, *inquit idem Folcuinus*, habeatur in benedictione.

Abbatia pulsus.

7. *Post hanc amotionem Hunfridus* Morinorum Episcopus mansit tribus annis, *inquit Joannes Iperius*, & migrans ad Dominum successorem sibi reliquit ACHARDUM anno Domini 869. postquam Episcopatum tenuerat annis 15. Caroli Regis 30. *& quidem* 8. Idus Martii, *quo die hæc leguntur in vetusto Martirologio Morinensi*: Civitate Taruanna transitus sancti Hunfridi Episcopi & Confessoris, qui cum 15. annis per multas tribulationes Taruanensem rexisset ecclesiam, migravit ad Dominum. *Colitur eo die in ecclesia Bononiensi & Sithiensi. Annus* 869. *hic signatus secundum veterem calculum, est initium anni* 870. *secundum novum. Eo mortuo Hincmarus Remorum Archiepiscopus Ragenelmo Noviomagensi Episvopo scripsit* pro vi-

Obit anno 870.

 sita-

AN.CHR. 868 8. Martii. sitatione Morinensis ecclesiæ post obitum Hunfridi Episcopi juxta dispositionem Regis, *apud Frodoardum in lib. 3. cap. 23. At cum Actardus Namnetensis Episcopus tum* a Salomone tyranno a civitate sua expulsus *esset*, in vacante Morinensi ecclesia Concilii consensu aliquamdiu immoratus est, donec in vacante metropoli *Turonica* fuit incardinatus, *ut scribit Hincmarus Remorum Antistes in Opusculi* 45. *cap.* 12. *Id factum anno* 871. *quo in sede Taruanensi substitutus Adalbertus.*

8. *Sancti Hunfridi corpus ab Johanne Morinorum Episcopo e tumulo levatum* anno 1108. Idibus Aprilis, *ut tradit Jacobus Mejerus*, & sub altare beatæ Mariæ reconditum, *addit Johannes Buzelinus; postea in argentea capsa* Reliquiæ. *inclusum ab Henrico de Muris ejusdem sedis Episcopo; demum excisa Tarvenna Ipras translatum est anno* 1553. *cum reliquiis sancti Maximi Regiensis Episcopi: cujus utriusque Sancti reliquias communi theca inclusas ibidem hactenus adservari ait Miræus in Fastis. Alii hæreticorum rabie dissipatas putant, alii vero sancti Huntfridi caput in Audomaropolitana ecclesia adservari, ut notarunt Bollandiani socii in tomo* 1. *Martii, ubi erudite pro suo more sancti Hunfridi res gestas explicant.*

TRANSLATIO ET MIRACULA

CIRCA AN. 870

SANCTI GENULFI EPISCOPI

ET CONFESSORIS,

Ubi de Stradensi Cœnobii conditione agitur.

Ex Bibliotheca Floriacensi & Bollando.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Non *uno modo* Genulfi *nomen exprimunt veteres; quem alii* Genulfum, *alii (librariorum, ut quidem videtur, errore)* Genulum, *alii denique* Gundulfum, Gondolfumve, *Gandulfum & Gendulfum appellant. Fertur is a Romano Pontifice una cum* Genito *patre missus in Gallias, Cadurcensis ecclesiæ fundamenta jecisse, quam aliquot mensibus rexerit. Rem haud satis apertè definiunt Vitæ ejus Scriptores duo, quorum alterum Johannes Boscius edidit in Bibliotheca Floriacensi, alterum Bollandus ad decimum septimum Januarii diem. Utrique Vitæ duo isti Auctores historiam translationis S. Genulfi & miracula adnectunt. Boscianum hic dumtaxat recudere visum est, tum quia rei gestæ historiam signantius exprimit: tum quia Stradensis Monasterii refert originem, quam Bollandianus nonnisi leviter attingit, ne quidem facta Stradensis loci mentione, quem S. Salvatoris dumtaxat Monasterium appellat, quamquam beatissimæ quoque Virgini, Apostolis, ac Sanctis omnibus dicatum ab initio fuit. Porro uterque hic Auctor meminit* Eliae *Abbatis, qui desinente sæculo* x *florebat, successorem sortitus* Rotbertum, *quem* prædicandæ memoriæ *virum extollit Boscianus Vitæ S. Genulfi encomiastes sub finem historiæ. Unde eum medio sæculo* xi *scripsisse intelligitur.*

Genulfi nomen. Missio in Gallias. Vitæ Auctores.

2. *Genulfi memoria celebratur in variis ecclesiarum fastis, sed non eodem die. Qui de eo* xvi. *Kal. Februar. agunt, natalem ejus diem signare videntur: qui vero* xii *Kal. Januarii, prioris ejus translationis; & qui Idibus Novembris, postremæ rationem habuisse videntur. Quippe vir sanctus è Cella super Naonem* fluvium, in qua diem suum obiit, ad Nivernense S. Petri* Monasterium, mox ad Stradense principatu Caroli Calvi translatus est: tum ingruente Danorum procella Monachi cum sacris illius exuviis Lucas, munitissimum castrum, subiere. Denique S. Genulfi corpus ac caput Parisios ad basilicam B. Mariæ deportatum est, ut scribit Jacobus Brolius in Antiquitatum Parisiensium lib.* 1. *ob idque Sancti memoria in ea ecclesia honorificè colitur.*

Cultus & translationes. * Naon * S. Pierre. Moutier

3. *Boscianus S. Genulfi translationis auctor historiam orditur a Trojana Francorum origine & priscorum Regum genealogia mendosè intexta, quam ad Ludovici Augusti liberos perducit. Iis omissis, quæ ad Stradensis Cœnobii conditionem atque historiam spectant, dare instituimus, relaturi in notatiunculis, si quid Bollandianus auctor ab altero diversum ac singulare protulerit. Neuter satis distinctè explicat tempus factæ translationis, quæ sub Mainardo secundo Stradensi Abbate facta est, nempe circiter annum* 870. *nam ante triennium Biturigensem pagum a Nortmannis infestatum fuisse notatum est superius ad Vitam sancti Jacobi Eremitæ, ubi de VVicfredo seu VVifredo Comite Stradensis Cœnobii conditore agitur.*

HU-

CIRCA AN. 870

Vvifredus Bituricum Comes.

* id est familia

HUjus itaque Pii Augusti LUDOVICI temporibus, quibus ejus filius PIPPINUS rem publicam regebat Aquitaniæ, quidam Bituricensium Comes exstitit, vocabulo WIFREDUS. Hic ex illa nobilium sacra * Francorum, quam gloriosus Rex domnus Pippinus præfati Augusti Ludovici avus, in urbe Biturica ad GUAIFERII Ducis Aquitaniæ partes expugnandas reliquerat, originem trahens, regali quoque prosapia oriundus erat. Cui non impari, verum æque generoso stemmate celebris, ex clarissimo genere Francorum ODA nomine conjunx fuit. Quibus alii præter filiam, fuerintne liberi, parum comperimus. Quæ videlicet illorum filia nomine AGANA ROTBERTO cuidam insignis honestæque potentiæ viro, primoque palatii Pippini Regis, nupta fuit. Qui Rotbertus ad suæ nobilitatis excellentiam, regalis etiam stemmatis per sororem adeptus erat consortia; Quam isdem domnus Pippinus uxorem duxit: de qua PIPPINUM & CAROLUM liberos, totidemque filias habuit. Hac itaque nobilitatis excellentia, præfatus Comes Wifredus inclitus, religionis etiam gloria clarissimus fuit.

Oda uxor ejus.

Agana Rotberto Comiti nupta.

2. Hic ergo suis temporibus clarissimis usus honoribus, utpote primæ capitis Aquitaniæ Comes, animo prudenti perpendens, quæ & quarta sint, quæ cura mortalium prima putantur, quive casus ea prosequantur; simulque cernens rerum suarum commoda, statuit animo, ut de temporalibus, quæ jure possidebat, sibi præpararet æternaliter profutura. Itaque pari consilio communique voto, venerandæ semperque cum laude nominandæ suæ conjugis ODÆ placuit, ut ad laudem Creatoris celebrandam, divinaque mysteria peragenda, in jure suæ proprietatis, in villa quæ dicitur Strada ecclesiam fundaret; quam de propriis rebus, ad Ecclesiæ ministrorum usus sufficientissime dotaret. Quod quidem ut disposuit, efficaciter etiam divina largiente clementia complevit anno quinto-decimo imperii domni Ludovici serenissimi Augusti, filioque ejus Pippino quarto-decimo anno regnante, qui est ab Incarnatione Domini 828. Cum vero usque ad dedicationem Ecclesiæ ventum esset, eam in honore sanctæ semperque virginis Mariæ *a*, & omnium Sanctorum dedicari constituit; ejusque vel aliorum reliquiis Sanctorum, solemniter decoravit. Cui in die consecrationis ejus, qui est septimo kalend. Julii, prædia quædam circum adjacentia, quæ sui juris erant, cum mancipiis ibidem commanentibus, quorum non parvus fuit numerus, concessit & testamento delegavit. Quod testamentum, hæc quæ diximus, etiam hodie testari videtur.

Vvifredus Stradense condit Cœnobium.

3. Postquam vero clarissimus vir hæc studiose peregit, domno Pippino Regi Ecclesiæ fundatæ causam innotuit: Cui supplices deinde preces effudit, ut ea quæ gesserat, ejus excellens roborare dignaretur auctoritas. Cujus orationem Rex placide suscipiens, in præsentia Primorum Palatii, totiusque nobilitatis, tanti viri petitionem fieri decrevit. Ergo proposuit edictum, quod præsentibus & futuris voluit esse notum; statuitque præcepto, ut isdem locus, Strada videlicet, ab omnium potestatum inquietudine maneret immunis: & nullus cujuslibet potentiæ judex aut exactor, in eodem loco, vel foro, quod inibi concesserat haberi ad multorum utilia negotia peragenda, judicium aut exactionem ullam facere præsumeret, exceptis rectoribus ejusdem loci. Quod ut in perpetuum maneret inconvulsum, a suis Notariis scripto mandari, & anulo proprio scriptum jussit insigniri, in conventu Nobilium, in JOGUNTIACO *b* palatio, anno septimo decimo imperii domni Ludovici Serenissimi Augusti, sui genitoris, & sexto-decimo sui regni. Hic itaqne Regis auctoritate percepta, vir egregius ejusque devotissima con-

Eidem privilegium concedit Pippinus Aquitaniæ Rex.

a Bollandianus auctor Monasterium istud constructum dicit *in honore Sancti Salvatoris super Agneris ripam*, nec ullam Stradæ aut B. Mariæ facit mentionem: hic vero num. 4. utrumque, immo Apostolos ac Sanctos omnes memorat. Perstat etiam nunc S. Genulfi Monasterium ad Agnerem, cui regularis Abbas præest cum modico cœtu Monachorum Ordinis S. Benedicti.

b Astrononomus in Vite Ludovici Pii Jocundiacum Palatium in pago Lemovicensi collocat, vulgo *Joac.* aliud a Jocundiaco agri Turonensis, *Jovay*.

CIRCA AN. 870

conjux, frequenti deinceps statione, dignaque reverentia locum excolebant. Igitur ex eo, devotione fidelium, cultus sacræ religionis ibidem proficiens, cœpit isdem locus, non solum a venerandis jugalibus, verum & ab aliis religiosis mortalibus decenter & honeste venerari. Eoque processit amplificatio rei ipsius Ecclesiæ, ut inter reliqua matris ecclesiæ Bituricensis membra connumeraretur & ipsa. Ita religiosi conjuges, voti sui compotes effecti, vitæ suæ tempus, nunc in divinis laudibus, modo vero cum administratione militiæ, fideliter agebant.

4. Aliquando vero, quodam ex ipsorum officio, custodiis equorum in pascuis præterfluenti alveo adjacentibus solito more invigilante, una dierum jam aurora illucescente vapor nebulæ, ut adsolet, superficiem tenebat terræ; quo paulatim inanisceente, quædam in ecclesiæ modum recentis effigies ædificii, in contingua flumini planicie, & per aliquot horarum spatia, residere videbatur: donec diurnæ lucis vigore disparuit. Miratus insolitum, suæ primum Dominæ quod viderat, pandit. Quod illa mente pertractans, & ut fidelis, divinum fore fideliter, credens, piam supplicabat Divinitatem, ut reiteratione hujusmodi visus, eam de hac sui dispositione consilii redderet certiorem: quam voti compotem divinæ complacuit facere pietati. Ubi vero eodem schemate quo primus ille viderat, ipsa quoque perspexit, mox venerando conjugi patefecit qui super auditis Deo gratias agens, ipse quoque divinis emeruit precibus idipsum post aliquot dies simul cum his qui viderant, cernere schema. Tali denique modo, dispositio Dei venerabilium mentes conjugum ad provectiorem instinctum bonæ pertrahens actionis, deinceps eos etiam ad Cænobii constructionem animavit. Quibus ut se se tempus obtulit opportunum, continuo de rebus eidem loco delegandis testamentum faciunt, domnique Pippini Regis adeuntes præsentiam, vota suggerunt, & locum sibi rebus decretis per testamentum ejus potestati committunt, ut ipsius auctoritate, atque Francorum deinceps Regum providentia, tueretur. His igitur ad votum eis a Rege concessis, propere cœptum perficiunt opus. Quod postquam decenter & commode perfecerunt, ad honorem summi Salvatoris, ejusque sanctæ genitricis & semper virginis Mariæ, sanctorumque Apostolorum & omnium deinde Sanctorum consecrare fecerunt. Sacrosanctis etiam reliquiis, ex sacra videlicet palla; Magni Gregorii Papæ meritis divinitus cruentata, sicut in gestis ejus legitur, necnon & plurimorum pignoribus Sanctorum locum illustrantes; diversis quoque muneribus, & ecclesiasticis ornatibus decenter adornare studuerunt. Deinde compositis habitaculis religiosis Cœnobitis, quorum Pater vitæ venerabilis, DODO nomine, fuit, Cœnobium commiserunt, qui secundum institutionem beatissimi Patris Benedicti religiose semper illud regerent, & per succedentia tempora possiderent.

Cænobii condendi occasio.

Dodo primus Abbas

5. Est autem locus isdem in penultima parte Biturici pagi, versus Occidentem, admodum delectabili situ jocundus. Nam e regione fluminis Agneris *a* cursus offertur, quod commoditate sui quam maxime juvat incolas ejusdem loci. Tum deinde circumquaque fertilis humus omni germine, cum sui fœcunditate, tum etiam agricolarum opere. Præterea loco pertinentia, ex maxima parte satis contingua prædicta porro sanctæ Dei Genitricis ecclesia, spatio stadii ad meridiem distat: quæ & ipsa cum sibi collatis per prædictum testamentum eidem Cœnobio fuit concessa.

6. Postquam vero sacer Ordo, cura religiosi Patris DODONIS, in hoc ipso jam rite profecerat Cœnobio, idem nobilissimi conjuges, animo sitienti, adhuc amplificare loci ipsius rerum possessiones desiderantes, præter illa quæ prius contulerant, alia quædam addiderunt, & cum ecclesia quæ vocatur *Cildracus*, æque per testamentum præfato loco contulerunt, anno vicesimo-quinto Imperii Augusti Ludovici, & vicesimo-quarto Pippini filii sui Aquitaniæ Regis. Quæ res in superioribus partibus Biturici pagi, seu in

a Agner seu Anger, in Biturigum finibus oritur, Aimoino dictus Andria, vulgo *l'Indre*.

in vicinia Bituricæ civitatis consistere videntur, sicut ipso rerum earumdem testamento docemur. CIRCA AN. 870

7. His igitur ab optime religiosis conjugibus ita compositis, de cetero quoad vixerunt, eis illa vigilantia fuit, ut isdem locus ad meliora semper & altiora proveheretur: quorum equidem materialis ædificatio in ipsius angularis lapidis nomine Christi JESU constructa, crevit in templum sanctum in Domino, cum in ea degentes Cœnobitæ per instituta mandatorum Dei, perque regularem sanctissimi Præceptoris nostri Benedicti tramitem gradientes, reliquorumve sanctorum Patrum exemplis viventes, alius ab alio, coædificati sunt in habitaculum Dei, in spiritu Sancto. Namque quod hi tales, & boni quique, Deo magis quam sibi viventes, ipsius Dei habitatio sint, est inde Veritatis verissima sponsio, quæ dicit. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemur, & mansionem apud eum faciemus.* Apostolus quoque Petrus, fideles adhortans. Joan. 14. 23. *Accedentes*, inquit, *ad lapidem vivum, & ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, in domos spiritales.* Cum hæc ergo de fidelibus ita se habeant, 1. Pet. 2. 4. merito hi fidelissimi conjuges, illorum gratiæ participes esse creduntur, qui ea intentione laborare studuerunt, ut hi in eorum labores introirent, quos pia Divinitatis dignatio sua dignos effecerat habitatione. Pro quibus omnibus, postquam a terrestri domo hujus habitationis emigrarunt, domum non manufactam æternam in cælis, promeruisse digne credendi sunt. Quorum corpora, secundum sui dispositionem, tunc quidem secus ecclesiæ memoratæ beatæ Dei Genitricis introitum, ad dextram scilicet ingredientium, sepulta sunt. Postea vero, devotione Fratrum præfati Cœnobii agente, hinc translata, dextra lævaque altaris ipsius speciosæ virginis Mariæ, digno cum honore condita sunt: quorum depositionis dies sub uno die, nempe decimo Kalendas Septembris quotannis recolitur. Circa quod tempus, domnus etiam Pippinus Aquitaniæ Rex, biennio ante patris sui obitum, ultimam vitæ sortius diem, Pictavis apud sanctam Radegundem sepultus est: Dominus vero Ludovicus, post plnrima rei ecclesiasticæ, necnon & publicæ bene consulta, quibus ad æquum, divino semper in adversis usus auxilio, Regni vel Imperii sui moderavit statum, anno ab Incarnatione Domini octingentesimo quadragesimo feliciter obiit: post cujus extrema, tres filii ejus, pro regno Aquitaniæ, quo frater eorum Pippinus regnaverat, invicem diffidentes, bello decertare contendunt: quod & factum est apud Fontanetum Burgundiæ locum. Lotharius major natu, & Augustali dignitate superior, cum exercitu Italiæ, adversus fratres Ludovicum & Carolum, qui Calvus agnominatus est, & ipsi adversus eum cum Francis & Aquitanis. Et Lotharius quidem primo impetu victor exstitit, sed mox resumtis viribus, ab Warino Duce Tolosano & Aquitanis fugatus est. Et quidem merito. Nam is Imperii cupidine, quamvis non absque fratrum seu quorumdam pravorum consensu, pium patrem custodia detentum, diademate privare decreverat, ni sanior Ducum sententia, & Episcoporum auctoritas conatus ejus frustravisset, qui post fugam, diademate deposito, facinoris sui pænitentia motus, private vivere deinceps volens, in Monasterium se contulit. Ludovico præterea non longe post hæc, ab humanis obeunte, Carolus solus, qui Calvus dictus est, & Regnum Francorum, & Imperium Romanorum nobiliter ac strenue rexit.

Vvifredus & Oda extra ecclesiam sepulti.

Postea translati in ecclesiam.

Pippinus Aquitaniæ Rex Pictavis sepultus.

8. Interea DODO præmemoratus, egregiæ probitatis Abbas Stradensis Cœnobii, sollicite sibi commissorum commoda instanti procurans vigilantia, præsentibus & futuris quod optimum fore censebat, consulte semper providere satagebat. Is ergo quam primum oportunitate reperta, memoratum Regem Carolum adiit; illique se se, causamque sui adventus diligenter innotuit. Deinde proferens auctoritatis edictum præcellentissimi Regis domni Pippini sui germani, quod pro liberalitate sibi credito concesserat loco; ex hoc maxime suas constare preces edicit, ut ejus exemplo, simul & ob

Dodo Abbas privilegium a Carolo Calvo obtinet.

CIRCA AN. 870. & ob memoriam fraternæ dilectionis, ipse etiam more regio, speciale decretum ad perpetuum munimentum, contra pravorum tumultuationem, supradicto dignaretur concedere loco. Cujus petitionem Rex placide suscipiens, ejus voluntati libenter annuit. Igitur accitis in conspectu suo Notariis, præsenti conscriptione decrevit, ut hoc ipsum Cœnobium, vel in eo degentes, & cuncta quæ sui juris essent, vel quæ Deo favente futuris temporibus ibidem augmentanda erant, nulli cujusvis potentiæ personæ, qualibet arte nequitiæ opprimendi, aut inquietandi ullo modo licentia foret. Neve quilibet, in omni loco dominationis ipsius loci, quippiam pravi usus imponere, aut indebitam exactionem quoquo modo facere præsumeret, Sacræ siquidem religioni, soli Deo vacare cupienti, summam quietem debitam fore, neque licere debere cujusquam illi imperium contraire. Ad hoc etiam fisco regio debita, pro sui suorumque salute, statuque reipublicæ suæ, cuncta prorsus eo privilegio eidem loco sunt indulta. In clausula demum perscripti decreti statutum est, ut per succedentia tempora, locum ipsum inhabitantes, e suis non aliunde petitis personis eligerent semper, quibus sacra prælatio loci committeretur, a quibus Cœnobii totius gubernatio æquo jure tractaretur. Idque non cujusquam mortalium vi, sed fraterno Cœnobialium voto fieri quam maxime decrevit. Hæc ita statuta, litterisque mandata, regio more, proprii impressione anuli roboravit, regnante eo jam quarto regni sui anno.

Dodoni succedit Mainardus. Ita ergo venerandæ memoriæ Dodo Pater, cum suis apud Regem honorifice habitus, & voti compos effectus, ad propria remeavit lætus. Qui postquam feliciter vixit. & humanæ debitum naturæ felicius solvit, ad bonæ vitæ percipienda merita felicissime pervenire promeruit. Cui nihilominus vita religiosus, in prælatione præfati Cœnobii MAINARDUS successit; cujus erga memoratum locum piæ sollicitudinis studium, plurimarum edocent instrumenta servata chartarum.

Nivertense S. Petri Cœnobium Stradensi subjectum. 10. Hic igitur aliquando, pro sibi competentibus causis, aulam expetiit domni Karoli Regis. Aderant vero tunc in palatio Fratres ex Cœnobio sancti Petri, quod est in territorio Nivernensi, grata satis positione situm, inter duos amnes Ligerim & Elaverem; qui pro substituendo sibi Patre, regiam videbantur expetiisse majestatem. Ad horum ergo consultum post alia Rex animum vertens, prædictum convocat Mainardum Abbatem, & ejus paternitati Monasterium illud se velle concedere dixit. De quo quamvis ob prolixitatem viæ, tædiosum sibi valde videretur, cum se illi parere consensisset; mox præsenti Rex confirmavit scripto regium præceptum, ac proprio roboravit sigillo, ut jam dictus videlicet sancti Petri locus a præfato Abbate MAINARDO, suisque successoribus, Stradensis scilicet Monasterii rectoribus, perpetualiter possideretur & regeretur. Verum hæc de Cœnobii Stradensis constructione, velut ædificando operi posita fundamenta sufficiant. Super quæ quiddam altius ædificare gestientes, non id, fateor, mutuatis ab incerto sumtibus agere decrevimus. Cum huic loco, de quo sermo agitur, gratiæ Dei munere, feliciter abundet cælestium operum præclara materies. Igitur ope virtutis Dei, cujus opus est quod extra vel intra cælorum ambitum mirabiliter contineri constat, id aggredi tentavimus; ut videlicet ad Fidelium venerationem illa conscribantur, quæ in hoc Cœnobio Divinitatis nostri Salvatoris mirabiliter operata est ad sui laudem nominis, illorum utique Sanctorum meritis, quorum hic pia Fidelium devotio patrocinia colligere curavit, quorum etiam precibus isdem locus nunc usque tuetur, semperque tuendus speratur.

11. Erat igitur haud procul a prædicto Stradensi Cœnobio locus *a*, sex videlicet millibus distans ab eo: in quo sanctorum GENULFI & GENITI memoria continebatur, qui temporibus Decianæ persecutionis, a beato Sixto Papa Romano, ob verbum prædicationis in Gallias directi fuerant: qui

a Bollandianus S. Genulfi Encomiastes hic S. Petri oratorium, super N.onis fluvium erectum dicit.

CIRCA AN. 870

qui iu venientes in urbe GETURNICENSI *a*, quanti apud se meriti essent, omnipotenti Deo declarare placuit, dum eorum meritis ibi puerum a dæmonio, & puellam a gravissimo liberavit incommodo. Ubi pro veritate Christi dira fustium verbera passi, post etiam fornacis ardentis ignibus injecti, angelica protectione a vasto ignium liberi sunt ardore. Tum deinde ferrea carceris vincula perferentes, sed ab Angelo confortati, demum per resurrectionem mortui, & divini verbi prædicationem, omnes urbis illius cives ad Christum conversi & baptizati sunt. Quibus ecclesiis fundatis, & institutis ecclesiasticis edoctis, post aliqua temporis spatia inde discesserunt, & supradictum expetiverunt locum, quem pro sui aptitudine sibimet ad manendum eligere decreverunt. Quem etiam postea favente eis gratia divina, in propria ditione ab ejus possessore suscipientes, & ibidem Ecclesiam Christo fundantes, & felicis vitæ suæ cursum ibi feliciter consummaverunt, & divinas sæpius ostendendo virtutes, sanctis meritis suis, ipsum deinceps in lustravere locum. Unde & contigit, ut eo tempore *b* Cella sancti Genulfi cognominaretur ab incolis. Succedentibus vero temporibus, exstiterunt intra Gallias incursiones plurimæ barbarorum, necnon & persecutiones infidelium, quibus multæ, ut supra dictum est, desolatæ sunt antiquæ Sanctorum memoriæ, ac penitus per multa tempora destitutæ.

Genulfus & Genitus Geturnicensem urbem adeunt.

Cellam ædificant, ibique obeunt.

Cella S. Genulfi inde dicta.

12. Contigit igitur aliquando, ut venerandæ memoriæ præfatus MAINARDUS Cœnobii Stradensis Abbas consilium haberet cum Fratribus, de Translatione jam dicti Confessoris Christi Genulfi, quibus idipsum omnibus invicem sentientibus, & hujusmodi sententiam amplectentibus, etiam super hoc negotio domnnm Regem Karolum adire decreverunt, ut quod futurum ex illo foret consilio, illius celeberrimo fieret imperio. Aliquantis igitar assumtis Abba Fratribus, aulam expetiit domni Regis karoli: cui cum adstitisset, & pro quibus jerat, intimasset; cujus temporis, vel loci, seu auctoritatis isdem vir sanctus fuerit, Rex sciscitatus est. De quibus cum edoctus ab Abbate fuisset, libentissime quod petebat, concessit, & ut libere faceret imperavit. Hoc sane præcipiens, ut sancti quidem Præsulis GENULFI corpus Monasterio transferret: beati voro Patris illius GENITI glebam remanere sineret.

Mainardus Abbas S. Genulfi corporis translationem meditatur. Regem adit.

13. His igitur a regali clementia concessis, accepta Abba remeandi licentia, regredietur ad propria, & se pro quibus jerat, impetrasse denunciat *c*. Eo ergo Fratres exhilirati nuntio, auctoritate freti regia, Sanctorum cellam adeunt devoto cum obsequio. Quia vero minus quam decebat, eo tempore lncus ipse reverenter habebatur, ideo res ipsa sic ad habendum ipsius sancti Confessoris corpus, animos Fratrum accenderat. Oratorium ergo quod in honore sancti Petri sacratum erat, sunt ingressi, sanctum inquirunt thesaurum: sed ne tunc incertum foret, quemadmodum Sanctus uterque discerneretur, olim, ut credi potest, huic futuræ Translationi dispositio providerat divina. Nam ut in libello vitæ vel obitus eorum continetur, sancti quidem Præsulis Genulfi corpus, ad ingredientium dexteram; beati vero Patris ejus Geniti membra, parte fuerant sinistra locata. Igitur ea certitudine maximi pretii reperto munere, digna cum reverentia sanctum corpus gestatorio Fratres imponunt; & sic cum laudibus divinis ad Monasterium redeunt. In quo sub die 12. kalend. Julii preciosum deponentes onus, ob tanti Confessoris adventum, hunc ipsum diem quotannis instituere celeberrimum atque sollemnem in quo deinceps loco multoties per hunc sibi dilectissimum famulum multa sanitatum miranda frequenter mortalibus largire dignatus est Christus, ad laudem & gloriam nominis sui.

Sacras aufert reliquias.

14. Ea

a Geturnicensem urbem seu Gcturniensem pro Caturcensi positam volunt Guillelmus *de la Croix*, aliique recentiores. Hinc S. Genulfus primus Cadurcensium Episcopus dicitur.

b Bollandianus auctor sic habet: *Loci vocabulum transmutavit fidelis devotio Christianorum, vocaturque nunc vulgariter Cella S. Genulfi, quæ ante adventum ejus dicebatur Cella dæmonis.*

c Res paullo fusius in priore S. Genulfi Vita refertur apud Bollandum num. 7. 8. 9. & seqq.

CIRCA AN. 870 Varii Galliæ casus. 14. Ea sane tempestate, gravissimis casibus, Galliarum sunt detritæ provinciæ. Decedente siquidem glorioso Rege karolo Calvo, regni quoque ejus a sua celsitudine corruit status. Nullus namque post eum Imperium tenuit Romanorum. Ejus filius Ludovicus, agnomine Balbus, solummodo Regnum obtinuit Francorum. Tunc Bajoariorum surrexit Regnum, apud quos hactenus constat Imperium Romanorum. At vero Ludovico decedente Balbo, filius ejus KAROLUS agnomine MINOR *, post eum cum regnavit. Contra quem Franci conjurantes, eum de regno expulerunt. Et ODONEM Aquitaniæ Ducem pro eo regnare constituerunt. Qui nec integris etiam in Regno duobus substitit annis. Cui filius successit ARNULFUS, in ipso pæne initio regni sui jam semivivus. His temporibus WILLELMUS Comes Arvernorum erat Dux Aquitanorum, qui Cluniacense fundavit Cœnobium. Sanctus quoque GERALDUS vir magnæ sanctitatis, ac præclaræ nobilitatis, ipsis temporibus claruit, qui Aureliacum Monasterium construxit. Tunc etiam ABO nobilissimus partium Princeps Biturigensium, Dolense Cœnobium ædificavit. Eo quoque tempore cruentæ acies in cælo apparuerunt, ad præsagium excidii regni vel patriæ jam tunc imminentis. Nam Karolus quem Franci repulerant, resumtis viribus, regnum recepit: sed iterum repulsus est, & Dux ROTBERTUS Rex constitutus est. Karolus ergo, ab OTHONE Imperatore accito auxilio, prœlium cum Francis qui eum repulerant, commisit: & victor exsistens, Robertum interfecit, regnumque recepit. Postea vero controversiis adversantium sedatis, factisque pactionibus, UGONI filio Rotberti, Ducatum concessit, ac deinceps regnum obtinuit.

* al. Simplex

Nortmannorum incursus. 15 Sic itaque clandestino malo Francorum vacillante Regno, ab externis etiam Galliæ nationibus affliguntur. Siquidem barbaries effera Nortmanorum, quæ interiora Oceani Britannici plagæ Septentrionalis incolere videbatur, navali manu innumera de suis electa, ingentis pelagi Galliæ victum occupat limbum. Igitur ab ipsis incipiens oris, ac deinde cuncta pervadendo sese diffundens, Occidentales Gallias, & maxime Naustriam, & Aquitaniam depopulari cœpit. Idipsum vero multoties superioribus annis adgressi fuerant Nortmanni: sed eis belligeri viri Duces locorum sæpius obstiterant, & eorum frequentes impetus sæpe Mavortia manu pepulerant. At ipsis etiam Ducibus inter se diuturno bello diffidentibus, ac vario rerum eventu, nunc isti nunc illis decidentibus, ita tellus nudata suis defensoribus perfacile patuit externis pervasoribus. Quorum insania per cuncta qua visus ante sui faciem erat, feraliter incedens, obsistentes, si qui fuerant, interimere, victosa cptivare, bona cuncta diripere, nulli mortalium parcere, divina & humana suis laudibriis promiscua habere, sancta loca demoliri, cædibus, incendiis prorsus cuncta replere satagebat.

& sævities. 16. Cum vero jam per plurima Galliarum loca suæ crudelitatis exercuissent facinora, Biturigum etiam pagum violenter affligere cœperunt. Jam dictus autem Cœnobii Stadensis Abbas MAINARDUS cum Fratribus suis, hostili præcognito adventu, apud prædictum sancti Petri Monasterium fugæ præsidium expetere decreverat. Assumtis igitur omnibus quæ salvandi gratia secum ferenda censuerant, etiam beati Præsulis Genulfi corpus pariter ferri voluerunt. Cum ergo cœptum iter usque Biturigam peregissent civitatem, ecce ante eos dæmon per os hominis cæpit clama-
„ re & dicere: O sancte Genulfe, num te effugere potero? Cur in his
„ etiam locis me persequeris? Non tibi sufficit quod de Gedurnicensi ur-
„ be me expulisti, & cellam inhabitare prohibuisti? heu me, Sancte Dei! Cum itaque nequam spiritus husmodi vocibus insani hominis ore clamasset, sine mora pervasum reliquit hospitium. Ita meritis sanctissimi Præsulis liberata persona, gestatoribus ejus Dominum benedicentibus, plurimum lætitiæ contulit. Tandem igitur ad dispositum pervenientes locum, sancti Petri vi- deli-

S. Genulfi reliquiæ ad Nivernen'e S. Petri Cœnobium deferuntur.

delicet oratorium, Sancti ossa ibi deposuerunt, & omni cum diligentia servare studuerunt. CIRCA AN. 870

17. Advenientes autem hostes ad Stradense Cœnobium, & tam rebus quam habitatoribus vacuum reperientes locum, quicquid reliquum fuit in ædibus, flammis tradidere voracibus. Sed reliquis circumpositis ædibus igne consumtis, ita totius Monasterii fabrica, Domini JESU protegente virtute, restitit illæsa, ut in ea nullius adustionis vestigium appareret. Quod cernentes hostes, & virtutem divinam sentientes, a loco recesserunt, & super vicini fluminis oram, Duces eorum circum se scrobibus actis, aliquibus temporibus consederunt, donec ab eis omnis circumquaque regio vastaretur. Itaque, cum per septem annorum lustra, Neustriam & Aquitaniam devastando, Arvernum usque pervenissent Normanni, Rex Burgundiæ RADULFUS, in auxilium evocatus ab Aquitanis, cum exercitu valido festinus occurrit eis: commessoque prœlio cum eis, in loco qui dicitur ad Destrictios, Deo auxiliante Christianis, pæne usque ad internecionem deleti sunt pagani, & ab Aquitania fugati. Qui verò evadere potuerunt, in oris Galliæ super Oceanum, in urbibus scilicet quas ipsi primo impetu suo desolaverant, eo pacto, permittente Francorum Rege, ut fierent Christiani, resederunt. Quæ loca propter inhabitantes, nunc partim Nortmania, partim Britannia dicuntur.

Stradense Cœnobium incendere Nortmanni frustra conantur. superantur a Radulfo Burgundiæ Rege.

18. Postquam igitur ille metus hostilis a provincia discessit, mox sancta beati Præsulis membra Stradensi Monasterio Fratrum restituere curavit devotio. Ergo romunerato loco ipso de precioso Reliquiarum sacri corporis ipsius Censessoris Christi thesauro, cum benedictione Fratrum ipsius Cœnobii sanctorum pignorum bajuli profecti sunt. Venientes autem Nivernis, a civibus urbis illius, ac sibi notis fidelibus reverenter excepti sunt. Ibi etiam a Clericis Episcopii civitatis ipsius, necnon a Sanctimonialibus ibidem degentibus expetiti, ut eis vel aliquantulam portionem de sacro beati Præsulis corpore darent, unam e costis ejus illis concesserunt. Quam cum inter se Clerici sive Deo sacratæ Virgines sibimet exæquando secuissent, mox ab utrisque partibus cruor stillavit. Admirantesque qui aderant, stupuerunt valde & vere viventia coram Deo sancti Confessoris merita dignis laudibus attollebant. Inde quoque egressi, viam suam direxerunt ad territorium quod Sigalonium dicitur: ubi post aliquot cum pervenissent dies quodam loco diversorium habuerunt, ubi post discessum eorum, circum manentes pagenses ecclesiam in ejusdem beati Confessoris honore fundaverunt, & nomine consecraverunt. Ibi vero quantam gratiam suam Deus meritis hujus beati Præsulis Genulfi terræ illius incolis præstiterit, gratum memorare videtur. Cultores siquidem ægrorum circumjacentium votivum sibi fecerunt usum, ut sementis tempore, portionem seminis, quantum sibi videretur, ad ecclesiam ipsam quisque deferret, ac sancto Confessori, ad usus Sacerdotis qui divina ibidem mysteria celebraret, devotus offerret: ut ejus meritis eorum segetes vel a fulgere, & tempestatibus, sive adversis aeris corruptionibus, illæsæ servarentur, Quorum piæ devotioni sic pietas annuit Salvatoris, beato suffragante Patrono, ut ex tunc usque nunc in eodem voto perseverantibus expetita quoque perseveret salus.

relictæ in S. Petri Monasterio aliquot S. Genulfi reliquiæ.

aliquæ Nivernensibus datæ.

ejus meritis sedata tempestas.

19. Nonnulla quoque sanitatum dona in eodem itinere per beatum Confessorem confluentibus ad eum conlata sunt, quibus sæpe suos lætificavit, donec ad Monasterium prospere ventum est. Interea jam tunc MAINARDUS excesserat Abba. Cui etiam in prælatione vir strenuus & utilis, Monachus successerat AMALRICUS. Huic vero Amalrico, suisque successoribus, quidam vir claræ nobilitatis, LÆTARIUS nomine, Monasterium quod in Wastinensi pago, ad honorem beati Baptistæ Johannis, ac sancti Genulfi Confessoris construxerat; cum testamento semper possidendum delegavit, illoque decedente, suceessit AYMO, qui præcessor extitit AERICO. Hic post illa Nortmannica tempora, propius Cœnobio præfuit Stradensi,

Stradenses Abbates.

CIRCA AN. 870 Obeunte Aerico, successit Elias, qui usque ad nostrorum tempora majorum longævus permansit.

Stradenses Monachi Lucas fugiunt.

20. Post aliquot iterum annos accidit, ut hæc ipsa regio Hungarorum quateretur incursibus: quæ res vulgata, Cœnobialium Stradensis Cœnobii non minimum perterruit corda. Providentes itaque sibi, castrum quoddam quod Lucas *a* vocitatur, ad sui præsidium, in ea necessitate petierunt. Illuc itaque Fratres sese cum suis, ac etiam cum beati Præsulis Genulfi corpore conferentes, illius tempore metus, eo sancta Confessoris servata sunt membra: sed postquam & ille hostium tepuit fervor, redire Fratres ad Monasterium, cum sacris decreverunt reliquiis. Ergo cœptum iter illis peragentibus, ecce subito nubium densitate cæli facies obumbratur. Anxiari Fratres & sanctarum Reliquiarum geruli cœpere, futuræ tædio pluviæ. Tum deinde largissimis proruentibus imbribus, vehemens inundatio superficiem replebat terræ. Sed manifeste divinæ complacuit clementiæ pia sancti Confessoris declarare tunc merita. Nam a tantæ inundationis violentia ita sanctum corpus, ejusque geruli cælesti sunt virtute protecti, ut nihil omnina super eos pluviæ ceciderit. Sic meritis magni Præsulis ab eo revelati tædio, cum exsultatione magnificantes Dominum, ad Monasterium pervenerunt.

reliquiarum geruli a pluvia immunes.

21. Alia nihilominus Hungarorum incursione, quæ biennio post primam contigit, ad proximam ab Occidentali plaga munitionem, sancti Confessoris delatæ sunt reliquiæ. Qua etiam decedente perturbatione, sancta membra Fratres navigio imponunt, & per *Agnerem* fluvium superius ad Monasterium remigare cœperunt. Quibus cum gaudio adscendentibus, exclamavit unus ex navigantibus: „ Sancte Genulfe, certe si velles, servis tuis „ cibos dare posses. Nec mora; piscis non parvæ quantitatis, quem Squillam *b* dicimus, a profundo gurgitis emersus, saltu se in navi præcipitavit. Admirantes gratulantur nautæ, sic citissime sanctum Confessorem suis adesse fidelibus. Sicque lætissimis animis, ad Monasterium reditum est.

Piscis esurientibus oblatus.

22. Quodam etiam tempore, quidam a nativo Britanniæ solo egressus, orationis gratia, sancti Patris Gildæ reliquias, sive aliorum Sanctorum expetere loca decreverat. Qui post aliquos itineris dies, ab invaletudine correptus est. Pro posse tamen cum sociis iter explebat, donec ad hanc usque quæ citra flumen Agneris VILLA GODONIS dicitur, perventum est: ibi fessus omnino, ægritudine cogente, deponitur. Elias interea vir religiosus, hujus loci tunc prælatione potiebatur. Ad hunc igitur languens ille supplices dirigit preces, ut sibi mysteria nostræ redemptionis per sanctæ religionis ministros mittere dignaretur, qui eum jam deficientem sanctis ac vivificis mysteriis communicarent, ejusque exitum Domino commendarent. Ilico venerandus Abba, per loci Paraphonistam *c*, nomine WIDONEM, ei quæ petebat, dirigere curavit. Ad quem cum festinus isdem Frater accessisset, mox eum sacrosanctis mysteris participavit. Qui mox clausis oculis, agebatur in extremis. Aliquibus igitur horarum spatiis exactis, iterum oculos aperuit, & adstantibus referebat, a Sanctis provinciæ suæ se visitatum fuisse, qui contra malignorum spirituum turbam de ejus animæ salvatione decertaverint. Quibus altercantibus, ecce subito sanctus Domini Confessor intervenit Genulfus. Qui conversus, assistentibus ait dæmonibus. Quid, inquit, miserrimi spiritus, hic agere „ disponitis? Ecce Dei clementia concedente, suscipiet hunc sinus Abra„ hæ. Quod cum dixisset, nequam conventus repente disparuit. Et con„ versus ad Sanctos, dixit. Bene Sancti Domini vestrorum cura sollicita„ mini, sed in reliquis, vestræ sollicitudinis ut decet meminisse, satagite. „ Nam istius salutem animæ nobis a Dei benignitate concessam scitote. Hic

moribundus defenditur adversus dæmones.

a Lucæ ars munitissima ad Angerem fluvium, vulgo *Loches*.
b Lucius dicitur in priore apud Bollandum Vita.
c Cantor ibidem dicitur.

Hic ſiquidem cum in præſenti noſtrorum officio Fratrum divinis ſit participatus ſacramentis, dignum eſt ut eorum precibus aſſiſtamus, & de ejus ſalute procuremus. Hæc cum infirmus cunctis adſtantibus aperuiſſet, iterum clauſis oculis a vita diſceſſit. De quo nulli dubium, cum talia de ſancto Præſule Genulfo retulerit, quin ipſius meritis, in æterna requie locatus ſit. Ejus itaque corpus Monaſterio delatum, honorifice ſepultum eſt. CIRCA AN 870

23. Ex eccleſia ſanctæ Dei genitricis Mariæ quædam aliquando inter quoſdam ſæcularium atque Monaſterii Cœnobitas extitit controverſia. Quæ adeo diffuſa eſt, ut Frater quidam FREDEBALDUS nomine, qui eo pro Fratrum jure tuendo, ab ELIA directus Abbate fuerat, in foribus ejuſdem eccleſiæ gladio necaretur, conſcio loci Presbytero nomine GODONE, qui fraudulenter eorum partibus favere videbatur. Quo facto, venerandus Abba, pariterque Fratres omnes vehementer afflicti, magis ab illo judice Deo, qui Dominus ultionum eſt, & ex male commiſſis ultionem libere agere novit, quam ab aliquo ſæculi Principe, tanti vindictam flagitii, expetere decreverunt. Erat autem in eodem cœtu Fratrum, vita venerabilis ſenior ERMENULFUS nomine, qui rnnc in Monaſterio æditui fungebatur officio. Hic nocte quadam dum ſe poſt orationem expletam, in oratorio quieti dediſſet, conſpicit primo quidem immenſo claritatis fulgore tota repleri ſpatia templi. Deinde præfulgidum quemdam & maximum cæleſtium virorum conventum, eximio candore vernantem, adſtare cuidam reverendæ mulieri & inæſtimabilis potentiæ perſonæ; quæ incomparabili ſpecioſitate decora, juxta ſummi Salvatoris adſidere videbatur altare. Ecce autem quidam venerandæ gravitatis Antiſtes, in ſacerdotali ſchemate, illi dominæ propius adſiſtens, ultionem ex ſupradicti ſanguine fratris nuper interemti coram ea ſupʺ pliciter expetebat. Quæ gratifice ſic ad eum reſpondere videbatur: Et miʺ hi potius, Frater? cauſa de hoc procuranda eſt ſcelere. Et adjecit: Peʺ trus, inquiens, Apoſtolus huc accedat. Quo accedente, ait ad eum: Ecce, Frater, hujuſmodi piaculi judicium exercendum tuæ poteſtati commiſſum. His dictis, cæleſtis ille conventus diſparuit. Poſt hæc igitur ex perpetrata nece, vindicta cæleſtis a Deo mature ſubſecuta eſt; ut infra parviſſimi temporis ſpatium illius homicidii miniſtri, cum ſuis fautoribus & omnibus pæne adfinibus, morbis decederent exitialibus. Perpaucis illius immunes * vindictæ relictis, qui in rerum miſeria totius vitæ ſuæ tempore permanentes, ad ultimam uſque pervenerunt ætatem. Ita vero glorioſa genitrice Dei Maria, ſanctiſſimoque Præſule Genulfo famulo ſuo patrocinantibus, reddita confeſtim retributio ſuperbis eſt, quemadmodum ſcriptum eſt. *Mihi vindictam; ego ritribuam, dicit Dominus.*

Monachi cædes, cælitus vindicata.

* immunibus.

Rom. 12. 19

24. Porro Presbyter ille quem ſupra tanti facinoris conſcium diximus, reatus ſui perpendens magnitudinem, ſanctam Dei genitricis eccleſiam & hujus Cœnobii cœtum, ex proprii poſſeſſione juris, heredem fecit. Hic ad vitæ ſuæ finem perveniens, capſulam quamdam ſacris Sanctorum reliquiis inſignem, ab eadem ſanctæ Virginis Eccleſia, coram ſe deferri rogavit. Qui cum in extremis ageretur, ſubito proſiliens hæc ipſa capſula a loco quo ante eum fuerat appenſa, e conſpectu ejus alibi perlata eſt. Ex hoc autem & immenſitas divinæ virtutis, cujus in ea portio maxima continebatur capſula, & divini in eum examinis prolata ſententia patenter intelligitur.

Reliquiæ ab homicida conſcio reſiliunt.

25. De cujus adhuc judicio, talis in Monaſterio ſubſecuta fertur oſtenſio. Sabbato quodam inſtante jam noctis articulo, cum Fratres debitum Completorii ſolvere pararent, Æditiuus eccleſiæ nomine WIDO, ob campanam pulſandam, ante proceſſerat. Qui cum ad campanæ perveniſſet locum; ecce quem ante defunctum noverat, illum in notiſſima forma Presbyterum conſpicit, evaginatum tenentem gladium. Perterritus illico, retrorſum aufugit, atque in oſtii limine, velut exanimis concidit. Jam Fratres aderant, illumque quolibet alio caſu, potius quam metu, corruiſſe putabant. Poſt paullum itaque, ſpiritu recreato, ſurrexit a loco. Quodque viderat, ELIÆ

idem tertio apparet in pœnis.

CIRCA AN. 870 Patri venerabili, cæterisque Fratribus, verbis non valens, signis innotuit. * stratis Postquam igitur admirantes omnes in stratibus * se dederunt, ecce per alta silentia noctis, ipsi Widoni nominatim eum vocando, vox hujusmodi sonuit dicens. Surge, inquit, surge. Expergefactus ille nimio iterum corripitur horrore: cui trementi & admodum paventi, seque salutari signo crucis munienti, vox etiam intulit. Ne, inquit, omnino pertimescas. Veniens autem in Monasterium videbis, quo pro nece FREDEBALDI supplicio deputatus sim. At ille quamquam tremens & pavidus, rei tamen auditæ probamento surrexit & ivit: & dictorum fidem coram sancti Petri præstolans altare, paullulum obdormivit. Ecce autem in illo quietis somno coram ipso sancti Petri altari, dolium ingens eructantibus repletum flammis ei apparet, in quo Presbyter ille sese immergere videbatur. Deinde gladius quidam igneus, ab alto delapsus, & ejus vertici illisus, pariter in flamma demergebatur. Evigilans autem Frater cum maximo tremore, cuncta per ordinem supradicto Patri vel Fratribus retulit. Hic ergo patet quanta Sanctorum sollicitudo super sibi digne famulantes invigilet semper: ea videlicet, quæ sinistrorsus illis accidunt submovendo, sed & commoda cuncta pie petentibus adhibendo.

Ultimi Reges Carolinæ stirpis. 26. At vero Karolo decedente minore, Ludovicus filius ejus regnavit. Hujus filii fuere Lotharius & Karolus. Lotharius post patrem regnavit, & a Regina sua veneno exstinctus est. Cujus filius Ludovicus, uno tantum supervivens anno, & ipse potu malefico periit. Patruus autem ejus Karolus, cum post eum regnare voluisset, a Francis ejectus est. Et Ugo Dux filius Hugonis Ducis, Rex a Francis elevatus est. Karolus autem captus in Senletensi urbe, in carcere trusus est. Ibique genuit Ludovicum & Karolum, & mortuus est. Et expulsi sunt filii ejus a Francis, & erant morantes apud Imperatorem Romanorum. Ita Francorum Regum secunda deficiente linea, regnum in tertiam translatum est. In qua quidem primus exstitit Rotbertus, qui a Karolo minore interfectus est, sicut superius dictum est. Secundus vero filius filii ejus, præfatus UGO, qui Magnus agnominatus est, qui etiam Ecclesiæ Dei clementissimus defensor fuit.

27. Hujus ergo Magni primo Ducis, postea Regis Ugonis temporibus, quidam Optimates nobilissimi Pictavorum, in eo loco ubi Cœnobium beati Sigiranni exstat Abbatis, munitionem ædificaverunt, ac firmissime munierunt. Hoc Primas contigui castri quod ad Orientalem Stradensis Cœnobii plagam situm est, admodum graviter ferens, præsumtionem eorum omnino Prædones vindicati dissultum iri festinabat. Igitur ob id negotii, memoratum adiens Ducem Francorum, ejus ad hoc suffragia postulabat. Qui ejus rogatui favens, coactisque militum millibus quamplurimis, quo fuerat expetitus, exercitum ducere cœpit. Itaque, cum ad Stradensis Monasterii vicinia perventum fuisset, ibidem Franci castrametantes, fixere tentoria. Inopinato metu turbati ruricolæ, primo suspicabantur barbaras nationes, veluti superioribus solitæ fuerant temporibus, supervenisse: sed cernentes eos nihil insistere prædæ, quod illi callide fecere, jam paullo minus mali suspicabiles habebantur. Sed postero die castra moventes, quicquid usquam victui necessarium, quæcumque fuerant opportuna reperta, futuræ parantes obsidioni, cuncta invadere, rasanantur. pere, secumque ducere cœpere. Tollitur in cælum vulgi mærentis clamor, Salvatorem Christum invocantis, & sancti Præsulis Genulfi auxilium deprecantis. Adfuit ilico miseris miseratio Salvatoris, per meritum sancti Confessoris. Nam hi qui debita vel propinqua Cœnobii loca deprædati fuerant, ita cælesti sunt ultione percussi, ut eorum alios oculorum lumine multatos, alios vero nervorum contractione misero cerneres corpore debilitatos.

28. Hujus ergo cælestis animadversionis opinio, cum ad aures usque prædicti Principis perlata fuisset, rem sciscitatus & edoctus, confestim primarios exercitus sui plurimos, e latere suo direxit ad locum, qui suos a per-

pervasione rerum dominationis ipsius loci, vel ad eum confugientium omnino prohiberent, & in eos, si nollent, etiam vindicarent. Qui cum venissent, unum e sociis elegerunt, qui toto deinceps illius obsidionis tempore, Monasterii rebus tutamento fieret. Illi autem prædicti miserabiles, divino multati judicio, Monasterii limina coram cunctis expetentes, reatus sui veniam, & sancti Confessoris Genulfi auxilia supplicabant. Omnipotens vero Deus, notam semper faciens in populis virtutem suam, ita sancti Patris Genulfi merita declaravit, ut omnes continuo pristinæ redderet sanitati. Ipse vero Dux Ugo, cum Principibus exercitus sui, locum ipsum & Fratres qui sub Patre religioso vivebant Elia; ex eo maxima veneratione coluit semper. CIRCA AN. 870

29. Cum vero memoratus Dux, assumto jam regno, ad urbem Pictavam exercitum duceret, Willelmo Comite, propter abjectionem karoli, & injustam, ut videbatur, assumtionem regni, ei nolente subdi, pars exercitus ejus, per vicum prædicti Cœnobii Stradensis transitum habuit. Cæteris pertranseuntibus, unus ex exercitu duos cuidam pauperculæ rapuit panes. Exclamare mulier, & sanctissimum cœpit invocare Genulfum. Nec mora, pusillum progressus eques, illius corruit equus, graviterque collisus inutilis effectus est. Ipse autem mox cæcitate captus est. Interea commilitones, collegæ sui reatum cognoscentes, ocius ad Monasterium cum eo repedarunt. Confitetur ille delictum suum, veniam culpæ coram Sancto deposcit. Adfuit & mulier, cui damnum intulerat. Quam ille juxta modum culpæ digna satisfactione placavit. Tum deinde verbera profert, & omnimodis precibus instat, ut his excruciato corpore, ab illo cælestis vindictæ vinculo solveretur. Fratribus autem & fidelibus qui aderant Salvatorem nostrum orantibus, & beati Præsulis Genulfi suffragia pro misero poscentibus, ilico lucis ei gaudia reparantur, exhilarantur adstantes, tantæ præsentia virtutis, benedicentes Christum, qui semper est mirabilis in Sanctis suis. Milites vero cum suo illo socio vota Deo gratiarum & sancto Confessori solventes, quo decreverant abiere gaudentes.

Elias Stradensis Abbas.

Vvillelmus Pictavorum Comes.

Miles pauperculæ injuriosus fit cæcus.

sanatur.

30. Penuria regione finitima laborante, mulieri cuidam e vicino possessionis hujus Monasterii loco, panis subsidia defecerant: quamobrem ut sibi provideret, Cœnobium petens, id orans ibat, ut sancti pietas Confessoris, ejus negotio pium præberet occursum. Cum igitur ad sacram porveniens ædem orasset, atque post orationem inde fuisset egressa, confestim a proxima domo quemdam egredientem offendit. Quem de suo cum inrerpellasset negotio, is ei continuo, suæ paupertatis pretio condignam annonæ mensuram, libentissime largitus est. Sic itaque voto potita, gaudens ad proprium repedabat tugurium. Sed ne fortuitu potius id accedisse, quibuspiam credibile videretur: evidentis indicio virtutis, mox declaratum est. A vicino siquidem castro, tunc etiam duo quidam ut sibi panes emerent, advenerant equites. Quibus emtis, modus portandi eos, non aderat illis. Horum igitur unus STEPHANUS dictus, qui etiam a rapiendi sibi solito more, RASTRI [a] dicebatur agnomen habere: præfatam conspiciens oneratam abire pauperculam, eam subsecutus exoneravit, soloque fundens annonam, violenter ei sacellulum abstulit, & abscessit. Tum vero gemere mulier, & „ manibus ad templum protensis clamare cœpit. Heu me, sancte Dei Ge„ nulfe! ecce quod a te petiveram; magis tua gratia, quam meo pretio me „ impetravisse gaudebam. Ut quid ergo sic deturbor? Ne, Sancte Dei, ne „ patiaris, inopiæ meæ juvamen auferri. Hæc ubi dixit, repente quodammodo mente turbatus, infelix constitit eques. Deinde magis ac magis hebetatus, mox etiam cæcicate damnatur. Ita sanctissimi merito Confessoris, propter miseriam inopis & gemitum pauperis mulieris, tunc exsurrexit Dominus, faciendo videlicet ex calumniatore vindictam. Magis igitur quod illa paulo ante petierat, ac se impetrasse gaudebat, gratiæ divinæ, quam for-

miles oculis privatus

[a] An inde dicti gregarii Alamanorum milites, vulgo *Reîstres* nuucupati? an potius Rætii?

CIRCA AN. 870 fortuito casui deputandum, quia scriptum est: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus.*

Psal. 9. 37. 31. Enimvero clamore mulieris, noscendæ rei gratia, plurimis ad eum confluentibus locum; ab aliquibus ille percunctatur, quidnam sibi videretur. Quibus ipse, neque cernere se quippiam, neque nosse respondit: Tum vero cunctorum qui aderant ore, gloriosi Confessoris meritorum virtus, laudibus innumeris effertur. Igitur in præsenti pauperculæ mulieri de violentia satisfaciens, Miles ille, non suis, verum aliorum obtutibus, ad sacra templi limina deducitur; in quo reatus sui veniam petens, cum devote coram Sancto persisteret; tandem divina propiciatione, sanctique Præsulis obtentu, luminibus pristinis restitutus est. Ipse autem hujusmodi vindictam expertus, ita virtutis ejus exstitit testis; ut in quocumque locorum domi forisque præfatam postmodum pauperculam offendisset, eam in maxima semper habuerit veneratione, atque ob ejus injuriam, talia divinitus perpessum fuisse, sed beatissimo patrocinante Genulfo, saluti se propriæ redditum, palam omnibus fateretur.

lumen recipit.

32. Quidam rerum venalium negotia perferentes, ex hujus Cœnobii vico, mercandi gratia, superiora pagi hujus adierant loca. In itinere autem a quibusdam conventi sunt equitibus, qui illis rerum suarum summam violenter auferre nitebantur. At vero summi Salvatoris ac sanctissimi Præsulis Genulfi suffragia proclamantibus eis, illi prorsus, ut sese talium habet sævitia, proclamationem illam floccipendere, nec a cœptis destitere, quin potius conati sunt perficere. Sed quam citissime præsens adfuit sancti auxilium Confessoris, Nam unus ex ipsis, qui primus eorum esse videbatur, dum suum in partem flectere nititur equum, ita repente isdem illius virtnte divina riguit equus, ut omnino perstaret immobilis. Urgeri quidem calcaribus, atque cruentari poterat; sed movendi prorsus nulla erat facultas. Mirari Miles cum sociis cœpit; insolito sibi rei eventu. Tandem itaque virtutem sentiens adesse divinam, continuo socios abscedere prohibet. Illisque viris satisfaciens cum suis. ac sancto Confessori votum vovens: mox vinculo divino solutum recepit equum. Hoc etiam, a cunctis hujus loci notissimo, qui proprie interfuit, relatum est, juxta cujus fidem hic qnoque insertum fuit.

Prædonis equus fit immobilis,

33. Turonorum civitatis obsidionis tempore, tres ex prætereunte exercitu milites hic captam prædam obducere nitebantur, sed ut paululum ab opido progressi sunt, continuo nervorum contractione debilitantur usu membrorum. Qui protinus reatus sui culpam cognoscentes, a sancto Confessore veniam petituri, Monasterium adeunt. Ergo consueta miseratione pii Præsulis duo sanitati redditi sunt. Qui gratiarum Deo sanctoque Confessori munera solventes, recesserunt: tertio deinceps, usque ad finem vitæ, in debilitate permanente.

alii prædones puniti, sanantur.

34. Quidam aliquando mutus de transmarinis partibus huc advenerat: qui stridulæ magis strepitu, quam sono vocis, sibi videbatur poscere necessaria. Hic una dierum sacri Præsulis expetens urnam, mox ut ecclesiam intravit, officium linguæ quo eatenus caruerat, videntibus cunctis, ibidem gloriosi Confessoris merito recipere meruit.

Mutus loquelam recipit.

35. Quædam etiam mulier hujus incola pagi Biturici, dæmonico furore plena, sensuque prorsus amisso confestim ut sacram ædem intravit, ab insania liberari promeruit: in hoc autem, contra videlicet dæmonum nequitias, judicio Dei multoties incautis mortalibus ab insidiatore inlatas ipsius sæpe numero sanctissimi Præsulis virtus imperiosa constat. Ex quo testimonium perhibet non modo numerositas eorum, qui ipsam in semetipsis virtutem experri sunt, sed & illorum, qui propriis visibus intuiti sunt.

Energumenus liberatus.

36. Nam quidam e proximo loco, nihilominus sævitia dæmonis plenus, vinctis manibus ad Monasterium est adductus. Cumque Fratres Sanctorum reli-

Sanctum vinum.

reliquias lavissent vino, & ipsi porrexissent, mox per os ejus cum sanguine daemon exivit. Sic igitur opitulante Deo meritis hujus egregii Patroni propriae redditus saluti, sospes ad sua rediit. CIRCA AN. 870

37. Prima quadam Sabbathorum, quae in septenorum revolutione dierum, eadem octava quae & prima semper habetur, & ob Dominicae Resurrectionis gloriam, ab orbe catholico celeberrima recolitur. Quaedam pariter cum parvulo filio, luminibus oculorum privato, devota venit mulier, quae devotionis suae fructum a Salvatore nostro Deo, meritis utique sanctissimi Patris nostri Genulfi, mox ita percipere meruit. Siquidem oratorium ingressa: cum attentius in oratione persisteret, a patre luminum Deo, filius ejus illuminatus est. Et libere superiora templi spatia depicta conspiciens, cernit imagineas sursum mirando figuras. Tum pueriliter exclamat ad matrem: „Mi mater, quinam sunt isti quos sursum aspicio? Supra modum „autem mater admirans, respondit: Et quid est quod loqueris, fili? Puer vero cum hunc ipsum reiterasset ei sermonem, exclamare mulier, & immensas omnium Salvatori Deo sanctoque Genulfo gratias agere coepit. Cujus clamore per cunctos qui aderant hoc divulgato miraculo, simul omnium vocibus Christus glorificatur, qui sacra servi sui pignora talibus semper virtutum insignibus exornat. Hujus etiam miraculi certitudinem, a quadam notissima satis, ac suae fidei merito credenda didicimus persona. Caecus visum recipit.

38. Semper quidem Dei nostri aequitas, popularem consuevit reprimere audaciam, vel miserationis respectu interius inspirando, vel manifestato correptionis flagello exterius corripiendo. Quaedam etenim mulier Tethberga nomine, dum messis tempore die Sabbathi, jam illucescente ipsius diei vespera, in Resurrectionis dominicae prima Sabbati, ex multiplicatis manipulis, mergeten *a* colligare nititur, subito digitis in volam deflexis ac erumpente sanguine, audax manus & misera diriguit. Hinc illa se cernens divina perculsam ultione, tandem maesta properat ad ecclesiam sanctae Dei genitricis Mariae Strata nuncupatam. Ibique decubans ac fide monente sospitatem implorans, interventu ipsius Dei genitricis Mariae, duobus directis digitis laeta surrexit. Deinde vero Monasterium petens, & coram sancti Confessoris Genulfi venerando decubans sepulcro, aedituum qui hodieque superesse videtur Abbatis officio sublimatus, rogat sibi subveniri. Qui supplicanti, candelam ad ejus staturae mensuram, benigno miserationis respectu largitur. Missarum autem celebratione completa, idem aedituus ad eam accedens ac super manum debilem signum sanctae Crucis faciens, & de pulvere sancti sepulcri super aspergens, manum quam detulerat invalidam, duobus aliis digitis directis, validam recepit. Gratias autem Deo sanctoque referens Confessori, gaudens ad propria remeavit. Sollemnitas diei dominicae a vespera Sabbati. Mulier tum laborans punita, sanatur.

39. Alio rursus tempore, instante sollemnitate sancti Confessoris, ac plurimis ad ejus sacrosanctum properantibus sepulcrum, & devotionis suae munera, prout cuique posse contulerat, deferentibus: quidam ipsius Monaste„rii servus, substantiae inops, fide locuples, ajebat secum ingemiscens: „Vae mihi, quoniam inopia prae mente ad tua, o sancte Confessor, sine „meo pudore non queo properare limina. Dum mihi non sit unde aliquod devotionis meae munusculum deferam cum ceteris tuum properantibus sollemnisare festum. Haec cum suspiro revolens animo, ac paullulum progressus e tecto, conspicit innumeram multitudinem avium, quas gentas *b* vulgus vocitat per herbida spatiari prata, quas cernens eis interdicit ne abire possint, quousque suae paupertatis ex eis valeat explere desiderium. Haec dicens, & ut aliquam caperet eas deturbans, aliis avolantibus una earum ab illo longe posita remansit. Non aliquo infirmitatis incommodo detenta, non laqueo inretita, sed sola sancti Confessoris virtute mansuefacta. Quam pauper assumens super sanctum altare populo spectante de- Avis sponte apitur alt ri offerenda.

a Merges manipulus est segetis.
b Gentae sive gantae anseres agrestes, uti explicat Adso in Actis S. Valberti Abbatis Luxoviensis.

CIRCA AN. 870 depoſuit, palam oſtendens quantum fides conſequi mereatur, quamque feſtinato beatus vere paupertatis ſpiritus, etiam præſenti conſolatione cælitus relevetur.

Turtures item. 40. Alter nihilominus ex hujus Cœnobii familia, dum ad ſacra ſancti Confeſſoris oraturus properans pignora, par turturum in itinere paſcentem offendit. Eo aviculæ viſo, volatuque divino quodam inſtinctu repreſſo, mox uti domeſticæ ante eum abire cœpere. Quod ille perpendens ſancti Præſulis memoriam corde ſervabat & ore proferebat. Et tamdiu eum eædem aviculæ precesserunt, donec ad locum ex quo Monaſterium primum videri poterat perveniret: ibique eas abſque ullius impeditionis pedica comprehenderet, quas etiam in teſtimonium virtutis egregii Confeſſoris atque ſuæ devotionis ſuper altare depoſuit.

Noctu cantus auditus & lux in templo viſa. 41. Alius æque Monaſterii ſervus, utique vir boni teſtimonii, dum aliquando ſui negotii cauſa, noctu propriam ad domum rediret: circa jam conticinium ante portam oratorii tranſitum habuit. Ecce autem voces multorum miris compoſitas modis dulciſſone reſonantes, quaſi pſallentium chori ejus auribus inſonuerunt: ſimul etiam ſplendor inæſtimabilis ab intus eccleſiæ per feneſtras emicans illi apparuit. Hoc videns vel audiens admirabatur. Cumque domum ſuam quæ Monaſterio propinqua ſatis habebatur, intraſſet, conjugem ſciſcitatut, cujus Sancti celebritas in Monaſterio ageretur, quod tam feſtive in eo pſalleretur. Iila veru ſe neſcire reſpondit: ſed & necdum Monachos ad nocturnas ſurrexiſſe vigilias adfirmabat. Tunc magis admirans uxori quæ viderat vel audierat, enarravit. At ilia curioſius rem noſſe cupiens domo progreſſa, nihil eorum vel aliud quid potuit haurire, quam cuncta prorſus ſub ſilentio manere. Ex quo colligitur illius modulationis concentum illorum viſitationem fuiſſe Sanctorum, quorum hunc cura complectitur locum: & illam viri ſui meritis imparem extitiſſe, cujus aures illud ſpiritale myſterium percipere nequiverunt.

42. Contigit aliquando judicio Dei, quodam carnis incendio, multos periclitati mortalium ex populo Chriſtianorum. Quorum multitudines ob ſui remedia depoſcenda, Sanctorum expetere loca certantes, huc etiam quam plurimi tunc fidelium miſeratione ſubſidioque delati ſunt. Qui ſecus eccleſiæ fuſi jacentes introitum ob intolerabilem paſſionem, die noctuque magnis clamoribus Salvatoris mundi clementiam, ſanctique Præſulis Genulfi ſuffragia proclamabant. Erat autem non ſolum audire ſtridores eorum præ dolore, vel exuſtas a corporibus effluere partes videre miſeria, verum etiam ex putræ carnis fetore res intoleranda, qua clade multi eorum conſumti ſunt: multi etiam aquis aſperſi ſacratis rore miſericordiæ Dei per glorioſa Confeſſoris Chriſti Genulfi merita refrigerati ſunt, & ab illo mortis erepti periculo. Ex quibus in pago Lemovicenſi quidam adhuc habentur ſuperſtites, huic ſancto Patrono certis temporibus vota ſolventes. Plurima ſunt in quibus Salvator noſter hunc ſanctiſſimum Præſulem Genulfum in hujus prima Monaſterii fabrica glorioſum oſtendere dignatus eſt: & quibus hunc locum ipſius vel aliorum Sanctorum, quorum hic pia continentur pignora, meritis ſuam mortalibus impendendo clementiam, ſæpenumero ſumma voluit decorare divinitas. Sed ex præcedentibus virtutibus, fidem quoque de futuris, ſi petentium fides exegerit, indubitanter tenemus, certiſſime compertum habentes piiſſimum Præſulem piiſſime ſemper in omnibus ſuis adeſſe fidelibus.

Sacer ignis Genulfi ope reſtinctus.

43. Poſtquam igitur iſdem locus jam cohabitationibus plurimorum repleri, & adventu multorum tam mediocrium quamque nobilium frequentari, & eorum opibus ditari cœpiſſet: circa 940. annum ab Incarnatione Domini primæ conſtructionis ejus opus, eo quod anguſtum videbatur, deſtructum eſt, atque majoribus ſpatiis a ſtrenuiſſimo Cœnobii Patre ROTBERTO noviter ædificari cœptum eſt. Die vero quadam ad vetus deſtruendum opus, plurimis advocatis operariis a duobus eorum reliquo celſior ædificio pinna tem-

Rotbertus Stradenſis Abbas Monaſterium inſtaurat.

templi præcidi cœpit: quam cum ex parte trabibus stantes incidissent, repente cum magno strepitu ruinæ corruit, & trabes virosque terræ dejecit. Ilico de viris metuentes adcurrunt omnes, ea ruina suppressos existimantes: illi autem de quorum vita in tanto casu nil prorsus quisque sperare poterat, virtute divina, sanctique meritis hujus nostri Patroni, ut credimus, ab illo mortis periculo liberati; licet tanto præcipitio parum affecti, cum omni tamen integritate membrorum, vivi reperti sunt. Quod equidem virtutis esse divinæ, nomini debet ambiguum videri; cum minimis casibus, multos nonnumquam periclitari cernamus.

CIRCA AN. 870.

Artifices ex alto lapsi servantur illæsi.

44. Interea novæ Monasterii fabricæ, jam ea quæ respiciebat ad Orientem ædificata parte, communi consilio Fratrum, prædicandæ memoriæ Pater ROTBERTUS decrevit, ut beata sancti Confessoris membra, in eodem novo Monasterii opere, decentissime transferrentur. Ad quod peragendum, certum constituentes tempus, interim cuncta quæ tam solenni congrua videbantur officio, præparare disponunt. Itaque dies advenit statuta, jamque infinita populi multitudo præmonita confluxerat. Cum multis ergo propter expetendam suæ salutis gratiam confluentibus ad locum; quidam etiam Afrincatinæ civitatis incola, cæcus advenit. Hic devotissime coram sancti Præsulis prostratus lipsanis, ingenti supplicabat prece, quo meritorum ipsius a Domino gratia super se manifestaretur, ut videlicet ejus interventu lucis amissæ gaudia recipere mereretur. Talia congeminans, terræ dejectus hærebat. Fratres igitur sanctissimum beati corporis elevantes thesaurum, ex loculo veteri transponunt in novum, quod ad hoc ipsum diligentissime fuerat præparatum.

Transferuntur S. Genulfi reliquiæ.

45. Quod cum fieret, unus ex sanctarum Reliquiarum bajulis, os unum, oculis ipsius admovit cæci, idipsum eo fideliter deprecante. Tunc cum psallentium choris, ac specioso simulque religioso satis apparatu sanctas easdem Reliquias, ad constitutum extra vicum deferunt locum. In quo nunc ob eam causam, in honore sancti Apostoli Andreæ, videtur Ecclesia constructa. Ibi ergo beata sancti corporis petentibus populis ostendentes ossa, cunctos de præsentia pii Confessoris, certos reddiderunt. Sed ne quibuspiam ex hoc dubietatis adhuc portio superesset, mox rei veritas evidenter ostensa est. Namque ut ad Monasterium cum laudibus reditum est; continuo cæcus ille, discussa cæcitatis caligine, palberisque reseratis, videndi gratiam recipere meruit. Sicque sanctus Confessor, per illius inluminationem cæci sui præsentiam non solum demonstravit, verum etiam suorum devotioni fidelium aperte se congaudere declaravit. Tunc igitur in præparato sepulcro, sancta illius membra, primo Kalendarum Decembrium die deposita, digno cum honore condita sunt. Ille autem ob reparatæ lucis gratiam, laudes immensas & gratiarum actiones Christo, sanctoque Confessori solvens, per aliquot dies ibidem in orationibus continuare visus est. Sed & multi variis incommodis afflicti, eo quo tunc sacræ fuerant intinctæ reliquiæ vino potati, pristinæ sunt saluti restituti.

Cæcus lumen recipit.

Ægri varii sanantur.

AN. CHR. 870 29. Maji.

VENERABILIS EGILIS
ARCHIEPISCOPI SENONENSIS
IN GALLIA
ELOGIUM HISTORICUM
Ubi de SALOCONE Episcopo Dolensi.

Eigilis patria & monastica professio.

1. EIgil, *seu* Egilo, Egilusve, *in Gallia natus, ab ineunte ætate factus est Monachus Cœnobii Prumensis, cujus Cœnobii primordia & præcipuos eventus exhibuimus supra ad annum* 844. *ubi de translatione sanctorum Martyrum Chrysanti & Dariæ. Eigilem in Gallia natum esse illud suadet, quod post abdicatum Prumiæ regimen se recepit in Burgundiam, ubi Monasterio Flaviniacensi præfectus est. Suspicor eum primo in Cœnobio Ferrariensi Monachum fuisse cum Marcvvardo: (nam de Marcvvardo res certa est ex ejus elogio) dein Marcvvardum Prumiæ electum Abbatem, eum secum pertranxisse in Monasterium Prumiense. Ut ita sentiam, facit eximia familiaritas Lupi Abbatis cum Eigile adhuc Monacho Prumiæ degente, quem in epistolis ad Marcvvardum scriptis* carissimum & communem filium *nusqnam non salutat. Exstitant epistolæ duæ Lupi ad Marcvvardum & Eigilem, necessitudinis indices. Cum vero aliquando sanitatis causa Ferrarias a Marcvvardo missus fuisset Egil cum aliis, ut* dilectissimum fratrem *lætus excipit Lupus ex epistola* 70. *Porro Eigil Prumiæ Monachus recensetur inter Fratres conscriptos Monasterii sancti Galli, apud Goldastum.*

Translatio ad regimen Flaviniacense.

2. *Anno* 853. *defuncto Marcvvardo*, Egil Abbas Monasterii Prumiensis constituitur, *inquit Regino. Eo Abbate Lotharius Imperator anno* 855. dispositis atque ordinatis Regni negotiis, valedicens suis, mundum reliquit, atque in Prumiam Monasterium veniens comam capitls deposuit, habituque sanctæ conversationis suscepto, in religionis professione diem clausit extremum 3. Kalendas Octobris. *Egiloni Abbati Rabanus Maurus Moguntiacensis Episcopus scripsit epistolam de corporis & sanguine Domini, uti ipse testatur in epistola ad Eribuldum, quæ epistola intercidit, aut certe latet in angulo ignotæ Bibliothecæ. Egile Abbate Huntfridus Prumiacensis Monachus, de quo supra, in sedem Tarvennensem promotus est.*

3. Anno Dominicæ Incarnationis 860. *teste Reginone*, Egil Abbatiam Prumiensem sua sponte dimisit: & ANSPALDUS in regimine successit, vir omni sanctitate & bonitate conspicuus. *Odorannus Senonensis Monachus tradit, Egilem* Lothario juniore concedente, & Trevirensium Episcopo jubente, a Carolo Rege in Monasterio Flaviniacensi fuisse constitutum, *nimirum prædicto anno* 860. *id quod Egil ipse testatur in litteris de conditione Monasterii Corbiniacensis. Rem explicat scriptor Translationis sanctæ Reginæ, scribens, Egilem a Carolo Rege* stabiliendæ religionis gratia *in Galliam arcessitum,* prætenta corporis imbecilitate vacationem *a regimine obtinuisse, & Prumiæ quietum aliquamdiu resedisse, demumque concessisse ad Carolum. Hujus abdicationis causam fuisse suspicor divortium Lothari Regis a Teutberga uxore sua, cui divortio cum subscripsisset* EGIL Abba, *ut legimus apud Hincmarum in libro hac de re edito, videretque id sanum sapientibus non probari, pænitens facti, regimine cessit maluitque regno Lotharii cedere, quam diutius male sano Regi adsentari.*

S. Reginæ translatio. * Alize

4. *Cum ad Carolum accessisset Egil, Flaviniacense Monasterium eo favente regendum suscepit, quo tempore, id est anno* 866. *sanctæ Reginæ Virginis & Martyris reliquiæ Alexia * Flaviniacum translatæ sunt. Ejus rei historiam litteris mandavit Anonymus auctor in hunc modum.*

SAN-

SANCTÆ Reginæ Virginis & Martyris Translationem libenter memoriæ commendamus, quod eam divinitus procuratam minime dubitamus. Siquidem Rectores partim sæculares, partim in religioso habitu sibimet succedentes, impliciti variis negotiis passi sunt venerationem tantæ Virginis obscurari; quam eos oportuerat ad laudem Dei pluribus obsequiis celeberrimam reddere. Huc accessit etiam custodum negligentia, qui vel imperitia, vel incuria, suppresserunt signa, quæ ad declaranda & commendanda merita Martyris enituerant, & quæ jam vix tenui relatione vulgantur. AN.CHR. 870 29. M i.

Id cum venerabiles Monachi Flaviniacensis Cœnobii, in cujus potestate vel vicina situs est locus, ubi certaverat beata Martyr & requiescebat, ferrent ægerrime; Translationemque instanter & crebro deposcerent ab his qui præesse videbantur, & quidam verbo promitterent, opere nullus impleret; nutu Dei evenit, reverentissimum virum, cui nomen erat ei EGIL, ex Monasterio Prumiæ, ut nunc dicitur, insignis Rex CAROLUS arcessiret stabiliendæ religionis gratia: qui eidem Prumiæ, quamquam propter reipublicæ turbulentum tempus laboriose, tamen strenue aliquamdiu præfuerat, & prætenta imbecillitate corporis tempore LOTHARII junioris, vocationem obtinuerat, & ibi quietus residebat. Quique se totiens evocantis instantiam, votumque sancti desiderii pollicentis differre ulterius non prævalens, sui Regis permissu, & Metropolitani Treverorum, ad cujus diœcesim locus ipse pertinet, licentia canonice sumpta, contulit se tandem ad præfatum Regem gloriosum Carolum. Qui benigne hunc, ut decebat, excipiens, Flaviniacum ei Monasterium commisit, quod diutissime sæcularium sibimet succedentium regimine fluctuabat, ut illius laudabili conversatione statum, quem optabant devotiores, recuperaret. Qui antequam eo accessisset, audita fama Virginis & Martyris, hoc per se desideravit effici, quod a pluribus dilatum vel neglectum competerat.

Ac primum ab eodem Rege impetrata potestate, & ex ejus jussu ab Episcopo JONA, qui Aeduorum gubernabat ecclesiam, efficiendi quod cupiebat, auctoritate potitus, Fratribus cunctis gaudentibus, maturavit exsequi propositum. Siquidem triduano Fratribus indicto jejunio, duodecimo Kalendarum Aprilium die, assumpto secum SALOCONE Episcopo, qui vices Jonæ agebat, & tantæ rei explendæ gratia convenientibus fratribus, Oratorium beatæ Virginis & Martyris adiit. Et instante fine diei, Psalmis & supplicibus aliis orationibus auxilium divinitatis implorans, letaniam facere præcepit. Ipse vero ligone sumto, terram qua tegebatur sepulcrum, moliebatur dimovere. Hoc miræ magnitudinis repertum, superjecto pallio exornavit, & totam noctem cum Fratribus pervigil, ut par erat, humillima supplicatione consumsit.

Mane reducto, Abbas sacris indutus, & Saloco Episcopus, qui vicem Jonæ Præsulis ipso jubente susceperat, cæterique Fratres, qui jam frequentes convenerant, divinum suffragium suppliciter exposcebant. Ergo Abbas & Saloco Episcopus sepulcrum adiere, & saxeum tegmen tantæ magnitudinis, ut vix annisu multorum boum adduci posset, summa facilitate permoverunt, cunctis hoc favore Dei exhilaratis, & præ magnitudine illius a lacrymis temperare non valentibus. Hoc ipse Abbas pio affectu permotus, hymnum *Te Deum laudamus*, excipientibus Fratribus novem, inchoavit, & ita Dei dispensatione feliciter exoptabile votum provenit, ut dum corpus sacratissimæ Virginis in feretro reconderetur, plenitudo ingredientium Flaviniacensium Monachorum ornata sacris indumentis, & instructa crucibus, cereis, atque vexillis, ecclesiam introiret: & suo superventu letaniam cumulans, in exemplo hymno præmisso, pro se quisque alacriter vocibus consonaret; post quem Missarum sunt celebrata officia.

Quibus peractis ingens multitudo vicinorum plebeiorum atque nobilium utriusque sexus, & plurimorum, quos undique fama discurrens causa devotio-

AN.CHR. 870 29. Maji. tionis excitaverat, præcedentibus summa cum hilaritate Fratribus ferentibus feretrum cum divinis laudibus, quos honor & veneratio sanctæ Martyris accendebat, ordine congruo conjuncta subsequuta est, omnesque pari exsultatione alacres, & conceptum gaudium diversis vocibus aperientes, felici agmine processionem gestu, & quibuscumque honestis valebant indiciis declarabant. Columbæ illic non nidificabant, & aliunde advolantes cerni erat insolitum. Tamen egredientibus exsequiis feretrum & cereos volatu præcedens pluribus conspecta est: & cum aliquantulum progressa est, unde exierat rediit; nec ibi tunc postmodum alicui visa. Unde collectum est columbam, quæ scribunt ejus certamini affuisse, funeri repræsentatam, ut Martyri justa solventes fierent alacriores, & de perseverante Dei gratia certiores.

Sancta Virgo, quæ quondam incredulis gloriosi certaminis præbuerat spectaculum, credentibus religiose plaudentibus & effusis in Dei laude, illustrem duxit triumphum. Omnibus ergo insatiabiliter comitantibus (quis enim hanc sollemnitatem audisset qui non adesse contenderet; vel quis adventantium se pateretur subtrahere?) sexus uterque, ætatumque discrimina cucurrerunt, omnesque ardebant festivitatis illius consortes exsistere, unde certum se suffragium meritis & intercessionibus relaturos unanimiter confidebant. Tali frequentia comitantium beatæ Virginis victoriosissimum corpus Flaviniacensi Monasterio perlatum est, & ad votum Fratrum honorifice in ecclesia conditum: ubi & tunc, & demum sæpius testantium meritum beatæ Virginis tot signa effluerunt, ut non facile valeant enumerari; maxime autem in febricitantibus, quorum illuc ingens confluxerat multitudo remedium expetens, potens Virginis oratio claruit, qui fere omnes quod flagitabant, obtinuerunt: ex quorum affluenti copia quibusdam relatis fidem reliquis faciamus, &c.

5. *Hactenus translationis historia a nostro Georgio Violio edita in Apologia, quam de exsistentia reliquiarum sanctæ Reginæ in Monasterio Flaviniacensi adversus Franciscanos Alexienses, atque atque adeo Osnabrugenses Canonicos vulgavit. Historiolam hanc in editis consequitur translatio reliquiarum ejusdem sanctæ Martyris ex theca lignea in argenteam: quam narrationem instituit nostri haud esse duxi. Porro prioris illius traslationis meminit Hugo Flaviniacensis Abbas in Chronico.* Anno 864. *inquit*, translatum est corpus sanctæ Reginæ Virginis & Martyris de Alesia civitate apud Flaviniacum castrum seu Cœnobium præsidente loco eidem, cujus erat juris civitas præfata, Ægile Abbate, postmodum Senonum Archiepiscopo, regnante Carolo Calvo. Hic est Ægil Abbas Flaviniacensis, qui Cellam Corbiniaci instituit, & duodecim ibi Monachos posuit.

Corbiniaci conditio. 6. *Istius Cellæ conditionem cogitaverat Manasses Abbas Flaviniacensis Carolo Magno concedente, ut patet ex ipsius litteris in tomo* I. *Bibliothecæ novæ Labbeanæ editis. At res infecta sollicitavit animum Egilis Abbatis, qui* anno 864. dum apud Flaviniacum sequenti die post humationem sacri corporis Reginæ Martyris, II. scilicet Kalendas Aprilis, una cum SALOCONE JONÆ Æduensis Præsulis cathedræ Coepiscopo resideret; *lectis litteris Manassæ Abbatis, ejusque laudato consilio*, celebrato, quod jam imminebat, paschali gaudio, cum cæmentariis & pluribus aliis artificibus locum adiit Corbiniacum: in quo fundato oratorio in honore Apostolorum principis Petri, duodecim ibi in memoriam duodecim Apostolorum constituit Fratres, quibus WILFRIDUM Decanum præfecit. *Integras hac de re Egilis litteras referre juvat.*

SU-

SUPERNI Regis opitulante gratia sacri Cœnobii Flaviniacensis, EYGILUS nomine, peccator & indignus Abbas, sacerdotali tamen officio indeptus, cunctis fidelibus sanctæ Ecclesiæ nostris successoribus Monachis & Abbatibus gaudium æternæ felicitatis. Quia juxta Salvatoris vocem comperimus sanctum Spiritum spirare ubi vult, & per Apostolum, eumdem Paracletum didicimus gratiam suam unicuique fideli dividere prout vult, secundum nostræ capacitatis modulum; venturis ut præsenti ratum fore duximus sæculis, quoniam anno 864. quod Verbum caro factum est, dum apud Flaviniacum sequenti die post humationem sacri corporis REGINÆ Martyris, II. scilicet Kalendas Aprilis, una cum SALOCONE, Jonæ Heduensis Præsulis Cathedræ Coepiscopo, caritatis glutino, nostræque familiaritatis collegio firmiter compaginato, Deo propitio, hilari residerem animo meo, oratu utpote noviter ibidem precibus compulsus insignis Regis KAROLI piissimi Augusti HLodovici filii a Cœnobio veniens Prumiæ, annuente Treverorum Antistite, ob pastoralem curam Flaviniacensis Cœnobii, oblata sunt ante nostram præsentiam quædam litterarum monumenta a Fratribus : inter quæ quoddam repertum est, ubi erat insitum, quod religiosus Flaviniacensium MANASSES Abba olim a Rege Francorum, Duceque Longobardorum, ac Patricio Romanorum, Magno KAROLO, licentia accepta ad colliniendos Congregationis alterius duodenos Monachos, quibus perpetuo jure tam Abbas, quam Monachi memorati Flaviniacensis Cœnobii præessent omni tempore universis conlaudantibus Fratribus, Cœnobium in Avalense seu Nevernense voluerit ædificare Comitatu apud Ammonias, in loco qui a CORBONE viro inclito Corbiniacus dicitur, patre videlicet sanctæ memoriæ GUIDERADI Abbatis, qui ipsum Corbiniacum cum omnibus villis & eorum appendiciis tradidit Domino JESU-CHRISTO, sanctoque Præjecto, dum in ejus honore venerabile Flaviniacum condidit Cœnobium. Hoc igitur lectitans animadvertit Fratrum omnium avida mente intentos esse animos, idque a me perficiendum annuentibus intra se vultibus indicare, consilio habito cum præfato viro, sapientiæ perfuso, nostræ (ut diximus) familiaritati mente & corpore nexo, Salocone, vice scilicet JONÆ Episcopo, & cum nobilibus viris, qui ob adventum tantæ Virginis pridie illuc advenerunt, opere duxi „ commodum, memor B. BENEDICTI dicti, quia in omni loco uni Domi„ no servitur, uni Regi militatur; universis suggerentibus Fratribus, conlaudantibusque laudabilis vitæ Patris Manassæ votum. Siquidem celebrato, quod jam imminebat, Paschali gaudio, sociatis mecum cæmentariis, cum pluribus artificibus, locum alii Corbiacum : in quo fundato Oratorio in honore Apostolorum Principis Petri, duodecim ibidem in memoriam duodecim Apostolorum in initio ad manendum constituimus Fratres, quibus præfecimus Decanum in sancta conversatione, moribusque probum, nomine WLFRIDUM, concedentes eorum necessariis usibus ipsum Corbiniacum, cum suis appendiciis, omnesque villas quas jam dictus in eodem Comitatu conjacentibus Flaviniaco Cœnobio tradidit Wideradus, ut in ejus testamento habentur; Antonum utique cum omnibus adjacentiis vel appendiciis earum in integrum, & colonetis; Inliscomum, Dunsatium, Viriacum, Valentingas, Vallegrovaria, Juliacum, Pagatiacum, Cassaniola, Wldonacum, Careacum, Cappas, Degantiacum, Cassiacum, Roscella, Palatiolum, Govilis, Sipitiacum, & Sapiliacum, seu & illa coloneta in Ariaco, quæ fuit Anseberti, & quidquid ad eam adspicere videtur; & clausum totum in integrum, quem idem Wideradus plantari jussit. Has igitur villas, vel mansioniles hisdem Fratribus, Monachisque nostris per labentia tempora & annorum illic degentibus, cum omnibus appendiciis suis, vel universum censum eorum reditibus ea ratione concedimus, ut in collaudatione & præcepto Caroli Magni continetur, ut semel in anno singuli qui sacerdotali seu levitico

AN.CHR 870 29. Maji.

S. Bened. Reg. c. 61.

AN.CHR. 870 29. Maji. tico funguntur officio, per singulas hebdomadas repræsentent se Flaviniaco, ibique sibi commissum celebrent Officium: quo expleto nemo eorum ad Cellam Corbiniacensem regredi audeat, donec ab Abbate loci ipsius & a Fratribus probata ejus vita in timore sancto suique propositi voto, imperetur regressus. Concedimus quoque eis mansum unum apud villam, quæ dicitur *Menres*, quo venientes hospitentur Monachi, & si necessitas exegerit, loti aqua, sua induant vestimenta. Census vero a Decano prædicti loci Corbiniacj annualis & triplex sic solvatur, ut 8. Kalendas Februari, & 7. Idus Septembris, mensam Fratrum Flaviniacensium ornent convenientibus dapibus: pridie vero Kalendas Decembris reddant 100. solidos in lanificiis vestibus. Hastenus de constructione & observatione Cœnobii Corbiniaci. Nunc in fine nostri Testamenti omnipotentem Dominum obsecramus, ut illius misericordia perpetuo nos defendat, tueatur, augeat multipliciter, & ut in vera caritate radicati & fundati ad gaudia pervenire mereamur cæli. Si quis vero infidelis aliter felle amaritudinis dulcoratus, atque zelo cruenti livoris inflatus, quod descripsimus aliquando contemnere voluerit, vel sæpe dictum Corbiniacum a subjectione & dominio Cœnobii Flaviniacensis aliqua occasione scindere præsumserit, hic cum suis sequacibus æterna maledictione damnatus pereat, nisi pænituerit corde tenus, cum Hieroboam, qui a Deo recessit, & filios Israel recedere fecit, & in æternum periit. Præterea curam fidelium procurantes animarum, decrevimus, atque unanimiter statuimus, ut si quis nobilium vel familiarium in illo sacro Cœnobiolo, Corbiniaco scilicet, pro minuendis solvendisque peccatis, & beata requie sumenda viam petentes universæ carnis se sepulturæ tradiderint; Cœnobitæ Flaviniacenses indefessis exorent Dominum precibus pro eorum absolutione animarum, Missasque ac Officia persolvant, acsi in eodem Cœnobio humata sint eorum corpora. Caveant autem Fratres illi, ne eorum pigritia animæ defunctorum amittant promissa, & debita eis gratuita vota.

* S. Leonard de Corbigny * le Morvant

7. *Hinc patet Eigili referendam esse originem Cœnobii Corbiniacensis * apud Morvinos * diœcesis Æduensis, sic dicti* a Corbone viro inclito, *patre* videlicet bonæ memoriæ Guideradi Abbatis, *cujus elogium retulimus in Sæculo tertio. Hoc Cœnobium sub initium duodecimi (ni fallor) sæculi erectum est in Abbatiam, atque hactenus militat sub Regula S. Benedicti ad leges Congregationis nostræ, id est S. Mauri, & sub titulo S. Leonardi Abbatis Vendoperensis, cujus reliquiæ ex Cenomannensi pago istuc translatæ sunt.*

Episcopalis dignitas.

8. Anno 865. *ait Clarius in Chronico Senonensis Monasterii sancti Petri,* Wenilo Archiepiscopus obiit, sepultusque est apud Vallilias quinto Nonas Maii, in crypta sanctæ Anastasiæ virginis. Huic successit in Episcopatu domnus Egil Monachus, omni bonitate conspicuus. *Odoranno* Egil Abba. *Ægre tulit Nicolaus Papa, ut homo alienæ ecclesiæ, hoc est diœcesis Æduensis, ad Episcopatum Senonensem promoveretur: sed tamen regatu Caroli Calvi, qui Eigilii nostro impense favebat, probavit ejus electionem, eique pallium misit. Testes ea de re Nicolai binæ litteræ,* Carolo Regi & Egiloni Sennensi Episcopo *inscriptæ apud Sirmondum in Conciliorum Galliæ tomo tertio, hortantis Egilonem, ut monasticum* propositum servaret; & qui diu in Monasterio versatus erat, a pristino voto ne diverteret. Quod enim, *inquit,* diu in humili habitu custodisti, profecto indecens est, si nunc in potiori positus dimiseris ordine, hoc ipsum sancta quoque Scriptura, venerandisque decretis pleniter edocentibus. *Conciliis variis subscripsit Eigil, nimirum Suessionensis tertio anno 866. Trecensi anno sequenti, & anno proximo conventui Remensi in causa Wiliberti Episcopi Catalaunensis. Is etiam Romam a Carolo Rege missus est ad Nicolaum Papam in gratiam Wlfadi postulati ad sedem Bituricensem; iterumque eo destinanatus anno 867. cum per ægritudinem proficisci non potuisset, vice sui misit Ansegisum Monachum, ut constat ex epistola Caroli ad Nicolaum, apud Sirmondum. In libro de Vita sancti Frodberti Abbatis Cellensis, edito in Sæculo secundo,*

fit

fit mentio cujusdam Ratberti nefarii hominis ex pago Ledunensi, qui matrem dire percusserat. Pro hoc nefandissimo scelere, *inquit Auctor*, a Sacerdote loci ad Egilem Senonicæ urbis Archiepiscopum perductus est: cujus præcepto carceri mancipatus, squalores ergastuli triennio pertulit. Fame deinceps invalescente dimittitur, ne inopia deficiens moreretur. *Denique Egil Cœnobii S. Vedasti privilegio subscripsit in Synodo Vermeriensi *, fortean anno* 869. AN.CHR 870 29. Maji. * tomo 8. Conc. p. 866.

9. *Audiendus Odorannus Monachus de morte Egilis ita loquens :* Anno 870. obiit domnus Egil Archiepiscopus, qui privilegium sancto Petro fecit de altari Alsonis villæ. Hic Lothario juniore concedente, & Trejectensium (*lege* Treverensium) Episcopo jubente, ex ipsius diœcesi & Monasterio quod dicitur Promia, adsumtus, a Carolo Rege in Monasterio Flaviniensi est constitutus. Postea Senonum Archiepiscopus ob sui merita factus, quiescit in Monasterio sancti Petri, *apud Senonas. Clarius Monachus refert literras, quas in prædictæ donationis confirmationem a Patribus in conventu apud Pistas congregatis obtinuit Eigil anno* 869. *qui vitæ penultimus fuit. In Necrologio Dionysiano inscribitur* 4. Kal. Junii Egil Episcopus : *quo die Sancti nomine honoratur in Kalendario seu Necrologio Flaviniacensi, cujus auctorem fuisse Hugonem Abbatem existimo.* 4. Kal. Junii sancti Eigilis Senonensis Archiepiscopi, primum Prumiensis, deinde Flaviniacensis Abbatis, qui multis claruit miraculis. *In litteris Sevvini Archiepiscopi Senonensis datis anno* 880. domnus Egil bone memoriæ *laudatur, & apud Clarium in Chronico : apud quem invenimus Eigilem* in oratorio sancti Stephani *sepultum fuisse, juxta cujus tumulum Aquila Abbas ejusdem Cœnobii sepulturam accepisse perhibetur. Istud oratorium erat ad lævam majoris altaris : ubi Eigilis reliquiæ adhuc latent. Nulla fit ejus memoria in ecclesia Senonensi Monasteriove S. Petri. Eum Socii Bollandiani* 1. *Martii referunt inter prætermissos : propterea quod de approbata ejus sanctitate non constat.* Sanctum *quidem vocat Kalendarium Flaviniacense : at cum eo consentiunt tabulæ Senonenses. De Ansegiso & Evrardo Eigilis successoribus infra.* Obitus sepultura, & memoria.

10. *Eigili adjungo* SALOCONEM *Dolensem Episcopum, qui transferendi S. Reginæ corporis adjutor fuit,* Flaviniacensis Monachus *ab Hugone Abbate appellatus. Hunc de cathedra Dolensi (ut ad Vitam S. Convoionis superius exposui) dejectum Jonas Æduensis Episcopus in partem sollicitudinis suæ adscivit. Quo in munere cum supremos vitæ dies absolvisset, Flaviniaci (uti suspicor) sepultus est. De eo agens Hugo Abbas in Chronico,* Anno, *inquit,* translationis S. Reginæ primo obiit Saloco Dolensis Episcopus, Flaviniacensis Monachus, cujus corpus post ducentos annos incoruptum repertum est. *At Saloconem tempore Concilii Suessionensis, anno* 866. *celebrati, superstitem fuisse constat ex epistola synodali Nicolao Papæ directa, ubi de* Salacone Dolensi, adhuc quidem, licet expulso, superstite, *fit mentio, ut in gradum pristinum cum aliis restitueretur. Hic observare convenit Salaconem hoc loco dici Dolensem Episcopum, qui Aletensis dicitur in indiculo Episcoporum Britanniæ, supra pag.* 196. *ubi erectio Dolensis Episcopatus post Saloconis dejectionem facta dicitur.* Saloconis Dolensis Episcopi obitus.

DE

DE TRANSLATIONE SANCTI FRODOBERTI ABBATIS CELLENSIS APUD TRECAS.

AN.CHR. 873 8. Januar.

1. *ADSO Dervensis Abbas, seu quisquis est auctor libri de vita sancti Frodoberti Cellensis Abbatis primi, quem habes in Sæculo 2. pluribus agit de novæ basilicæ Cellensis dedicatione per* PRUDENTIUM, *deque sancti Frodoberti translatione reliquiarum per* OTULFUM, *Trecenses Episcopos facta. Ea breviter hoc loco retractare juvat, ut nonnulla quæ scitu digna sunt, superaddantur.*

Cellensis Ecclesiæ dedicatio, 2. *Cum* fabrica ecclesiæ *a Frodoberto conditæ* antiquitate operis collapsa succumberet, in ejus locum altera exstructa est, *&* venerabile beati Frodoberti corpus in crypta prioris basilicæ immotum intactumque permansit. *Prudentius Episcopus* ad prædictæ basilicæ consecrationem a Fratribus evocatus, *universa cadavera in ecclesia* sepulta, *in his etiam sancti Frodoberti corpus, cujus meritum ignorabat*, de templo eliminari præcepit, contestans se non aliter consecrationis officium suscepturum. Expleta templi dedicatione, cum in urbem reversus miracula per sanctissimum Confessorem patrata curiosius cognovisset, Archidiaconum *suum cum Clero in Monasterium dirigit*, ut corpus *sacrum in ecclesiam cum debita reverentia referretur: simulque tempus diemque præfixit, quo ipse venturus*, condigna illud honorificentia collocaret: *quod tamen per mortem explere non potuit.*

accuratius ab Adone descripta. 3. *Hæc fusius Adso, quæ accuratius descripta invenio in ms. Adonis Martyrologio nostro in hæc verba, ad diem* 17. Kal. Novembris. Apud urbem Trecassem in Cænobio Cella, domni Bovini * vocato, dedicatio ecclesiæ beatorum Petri & Pauli atque Andreæ Apostolorum, cum hinc inde consecratis, a sinistris quidem beatæ ac gloriosæ semperque virginis Mariæ; a dextris vero sanctæ virginis & Martyris Anastasiæ; pariterque cum superioribus cryptis. Quod Cænobium primo quidem exstitit tugorium hominis unius, unde non incongrue Monasterium vocaretur: processu vero temporis augente piorum hominum * Cellam, interea regulariter agenda perficiens, Abbatum nobilium regebatur ordinatione: quorum decimum locum sortitus est Aldehingus, vir clarus ingenio, & moribus pollens justis. Hic nempe omnem locum intus forisque inmelioravit, insuper & Cænobium ampliavit: cuncta denique officina construxit, & honestissime præparavit. Aedificavit etiam basilicam perpulcram, quam a parte Occidentis cryptis infra supraque mirifice auxit. Annum * siquidem Incarnationis Christi 850. vocatus ab eodem Aldehingo venerabili Abbate Præsul urbis Trecatensis Prudentius, una cum Clero suo & conventu Fidelium populorum, sollemniter & cum ingenti gloria lætitiaque in honorem beatorum Petri & Pauli atque Andreæ Apostolorum eamdem basilicam dedicavit, octo in ea sanctificans altaria per dies octo: decretumque est ab Episcopo sanctissimo & Abbate, sanctissimisque Patribus temporis & loci illius, quod bene visum est posteris, ut omnibus annis redeunte tempore dedicationis hujus ecclesiæ octonos dies sollemnes celebrent, atque hujus diei anniversariam festivitatem hymnis laudibusque honorifice prosequantur. *Hactenus Adonis exemplar ms.*

* al. Bobini

* supple devotione

* l. Anno

4. *Ex his discimus, Aldehingum (quod Adso reticuit) Cellensis basilicæ & Monasterii instauratorem, eumque decimum loci Abbatem fuisse* anno 850. *ac pro-*

proinde fallere catalogum Cellensium Abbatum apud Camuzatum in Promtuario Tricassino, ubi Boso anno 850. *præfuisse dicitur. Is est* HALDEGINGUS *Abbas, cui Carolus, cognomento Calvus,* villa Silviniacum (*quod opidum nunc* de sanctis-Virtutibus * *appellatur*) per violentiam Aleranni Comitis *abstractam restitui præcipit* 4. Idus Januarii Indict. 4. anno 19. regnante Karolo gloriosissimo Rege. Actum Cella-Bobini. CIRCA AN. 874 23. Octob.

* Sainte-Vertus

5. *Etsi vero apud Adsonem Prudentius paullo post Cellensis Ecclesiæ dedicationem, anno* 850. *factam, obiisse dicatur; nibilo minus tamen superstes fuit ad annum* 861. *quo anno eum decessisse constat ex Annalibus Bertinianis: ubi* Galindo, cognomento Prudentius, Tricassinæ civitatis Episcopus, natione Hispanus *fuisse memoratur, Atque is forsan fuerit Galindo, quem Eulogius Presbyter Cordubensis laudat in epistola ad Willesindum Episcopum Pampilonensem.* Adso correctus.

6. *Sancti Frodoberti translationem describens Adso in ipsius Vita inquit, negotium boc restitisse imperfectum* usque ad annum incarnati Verbi 872. *Quippe* OTULFO *qui post Prudentium tertius Trecassinæ sedis Episcopus fuit, medio inter utrumque Fulcrico, sancti Frodoberti corpus solummodo intra basilicæ am-* ,, *bitum collocatum, a loci Fratribus colebatur quidem, sed nulla celebritate cole-* ,, *batur ab exteris. Prodigiis & signis ad ejus tumulum factis animati Fratres,* ve- ,, nerabilem Pontificem Otulfum adeuntes supplicant, *ut sacrum corpus bumo le-* ,, *varet.* Prima dies quadragesimalis abstinentiæ *ad boc indicta. Poeta quidam de hac translatione agens scribit eam factam esse* 12. *Kal. Martii, quæ anno* 872. *in feriam secundam Quinquagesimæ incidebat. Et forte hanc diem primam quadragesimalis abstinentiæ vocat Adso, eo quod abstinentia quadragesimalis ab bac die aliquando cæpit: tametsi potius feriam quartam cinerum, quæ caput Quadragesimæ vocari solet, ab Adsone designatam existimem. Translationis sacra pompa dilata est in sextum Idus Januarias anni insequentis, quo die bactenus celebris est ejus commomoratio in Monasterio Cellensi. Ad hanc translationem spectat Hincmari Remorum Pontificis epistola* Octulfo Trecassino *scripta* de reliquiis Sanctorum, quas ille significaverat ostensis mirabilibus se reperisse, qualiter easdem disponat: & de ecclesia sancti Petri, quam restruere tractabat, qualiter ageret, *apud Frodoardum in bistoriæ Remensis lib.* 3. *cap.* 23. *Sancti Frodoberti reliquiæ bactenus ibidem adservantur in capsa lignea picturis decorata, in quam anno* 1470. *die* 23. *mensis Aprilis curante Ludovico Raguiero Abbate illatæ sunt. De boc Monasterio iterum agendum in Vita sancti Roberti Abbatis Molismensis, qui istic quondam Monachus vixit.* S. Frodoberti translatio.

HISTORIA TRANSLATIONIS

SANCTI LAUNOMARI

ABBATIS CURBIONENSIS

IN OPIDUM BLESAS,

CIRCA AN. 874 23. Octob.

A duobus Auctoribus anonymis, uno æquali scripta.

Ex ms. codice Monasterii Blesensis.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. PROMISSAM *in Sæculo primo Translationis sancti Launomari bistoriam hic exhibeo, in qua describuntur variæ corporis ejus delationes e Monasterio ejus Curbionensi in villam Patricliacum, Cenomannos, ac demum Blesas factæ: quibus aliqua præmittenda sunt de statu utriusque Monasterii, Curbionensis scilicet & Blesensis.*

CIRCA AN. 874. 23 Octob. Curbionensis Monasterii fortuna.

2. *Curbionense seu Corbionense Monasterium, in Carnutum pago Dorcassino ad amnem cognominem situm, sanctum* LAUNOMARUM *Abbatem primum & conditorem habuit, dum* Chilpericus Chlotharii *senioris* filius secundum annum in regno agebat, *ut in secunda sancti Launomari Vita legitur in Sæculo* I. *Launomaro successit* RAGNOBERTUS, *qui præceptoris ac decessoris sui corpus ex urbe Carnutum, ubi mortuus sepultusque fuerat, Corbionem revexit. Præter ea nihil de isto Monasterio legimus usque ad tempus sanctæ Balthildis, Francorum Reginæ, quæ post medium subsequens sæculum* domno LEGOBERTO ad Curbionis Monasterium & villam magnam vocabulo Nugaretum, & talenta multa argenti vel auri, *atque* etiam ipsum regale quo cingebatur cingulum direxisse *perhibetur. Post hæc, sive temporum, sive hominum iniquitate, Cœnobium pessum datum est sub initia octavi sæculi, cum altum de eo silentium sit apud Auctores usque ad principatum Ludovici Augusti, qui illud restituit. Nam Grimo Abbas* Corbiensis, *quem aliqui Corbionensis Monasterii Abbatem fuisse suspicantur, ad Gregorium Papam secundum cum Sigoberto Monacho Dionysiano missus a Carolo, haud dubiè Corbeiæ, non Corbionis Abbas fuit. tametsi Corbio dicitur* Monasterium Corbiense *in libro de miraculis sancti VVandregisili, quem habes in Sæculo nostro secundo, ubi mulier quædam* de villa Auriaco, quæ erat ex ditione sancti Launomari Corbiensis Monasterii, *phrenesi liberata fuisse memoratur.*

Instauratio.

3. *Cum solo æquatum esset Monasterium, ejus instaurationem molitus est Ludovicus Augustus, petente* ERICO, *aliis* HERIRICO *seu Henrico Abbate Mitiacensi, qui ex Monasterio suo coloniam novam istuc induxit, ibique finem vivendi fecit, ut in libro de miraculis sancti Maximini Abbatis legitur in appendice Sæculi primi. Istius instaurationis mentionem facit Carolus cognomento Calvus, Ludovici filius, in diplomate Curbionensibus concesso regni sui* anno quarto. *In his litteris notum facit Carolus, ut* bonæ memoriæ genitor *suus* serenissimus Augustus Heriricum venerabilem Abbatem & cœtum Monachorum, cui ipse præerat, *id est coloniam,* transtulit a loco Mitiacensi in locum qui dicitur Corbionis, situm in pago Dorcassino, ubi quidem olim norma monastica claruit: sed Rectorum studiis ordo pariter & status *loci* deperiit, *utque Monachi illi adjuvante Ludovico Augusto* a fundamentis Monasterium *restituerunt* in honore tamen magni Confessoris *Martini Pontificis, sicut &* ex antiquo erat, ubi totum corpus militis Dei Launomari competenti honore frequentatur. *Addit Carolus, se eo aliquando devotionis causa declinantem paternæ munificentiæ aliquid adjecisse, & rogatu Episcoporum, qui in loco territorii Aurelianensis, Germiniaco dicto, convenientes, Curbionensibus privilegium concesserant, se itidem iisdem privilegium istud concessisse. Idem Ericus anno 853. Concilio Suessionensi interfuit. Utrumque privilegium, Episcoporum scilicet & Caroli Regis, inferius referam post sequentem historiam, una cum alio diplomate ejusdem Regis, quo post incendium chartarum ejusdem Monasterii prædia eatenus possessa Monachis confirmat* anno regni vigesimo primo, *postulante* FRODOINO *Abbate. Paullo ante Ansegisus Abbas Fontanellensis* ad Curbionem Monasterium libram unam *legaverat.*

Blesensis Monasterii primordia. * Blois. * la Cise.

4. *Ab eo tempore cum semper in deterius ruerent res Curbionenses infestatione Nortmannorum, Cœnobitæ patroni sui Launomari corpus in tutiora loca traducunt, primo in villam pagi Abrincatensis,* Patricliacum *appellatam; tum in urbem Cenomannicam; ac demum in oppidum* Blesas*, *quod scriptor Vitæ Lodovici Pii* castrum Blesense *vocat, situm eo in loco, ubi* Ciza* fluvius Ligeri confluit. *Sancti corpus in eius loci arce primum collocatum circiter annum* 874. *postea pace cum Nortmannis facta juxta muros opidi in oratorio sancti Leobini Episcopi depositum est anno* 924. *ut constat ex literis Rodulfi Regis eo anno datis, quo Blesensis Monasterii primordia cœperunt. Radulfi verba quædam huc transcribenda sunt.* Ego RADULPUS Rex cœlestibus dictis admonitus, necnon etiam penuria & longa fatigatione Monachorum, qui de loco in locum fugati indecenter morantur in castello Blesensi sursum, scilicet in ecclesia sancti Carilefi, in loco non apto neque congruo Ordini monastico; do & concedo precibus amici mei Theobaldi inclyti Comitis Palatii victus sancto Launomaro & Monachis suis ecclesiam sancti Leobini constructam sub Cœnibus Blesis castri, & fiscum contiguum ipsi ecclesiæ ad construendam Abbatiam, cum aliis possessionibus, quæ mihi competunt ab antecessoribus meis jure hereditario in pago Blesensi, *&c.* Actum Lugduni anno incarnati Verbi nongentesimo vigesimoquarto. SALOMON *novi Monasterii Abbas primus fuit, cujus antecessores in regimine vagæ congregationis Curbionensis fuere post* FRODOINUM *jam laudatum* GUARNO, *quo Abbate sancti Launomari corpus primum loco motum est Patriclianum; &* SAIMO *seu* Saimon, *quem alii* Simonem *vocant.* Anno 1014. Cœnobium sancti Launomari Blesi castro igne consumtum *fuisse legitur in Chronico Malleacensi. Procedente tempore condita est augustior basilica, qualis modo visitur: cui suprema imposita est manus sub finem sæculi tertii-decimi, testante Theobaldi Blesensi Comite, cujus ea de re litera postea referentur.*

5. *Hactenus subsistit hæc Abbatia, Benedictina sancti Mauri Congregationi subjecta: a qua pendet Curbionense Monasterium* sancti *Launomari, nunc Prioratus (ut vocant) simplex, vulgò* saint Lomer le Moutier, *sex fere leucis distans ab urbe Carnutum. Jam referenda est historia translationis, qualis ab anonymo æquali scripta est, præmisso hoc titulo in codice ms.* PAUCA DE MIRACULIS, QUAE DOMINUS PER BEATUM LAUNOMARUM NOSTRIS TEMPORIBUS OPERARI DIGNATUS EST.

1. ANno ab incarnatione Domini nostri JESU-CHRISTI 872. cum jam peccatorum nostrorum magnitudine justo Dei judicio promerente, omnem Neustriam ac pæne totam Aquitaniam per decem & octo continuos annos longe lateque Nortmannorum gens vastasset, civitates, castella & Monasteria usque ad solum destruens? Curbjonensis Monasterii Abbas, GUARNO nomine, cum aliquibus Fratribus ejusdem Cœnobii metu ac timore memoratæ perfidæ gentis, quæ cotidie majora moliuntur in destructionem sanctæ Dei Ecclesiæ; permittente ac consentiente domno Rege CAROLO cum Proceribus suis, transtulit corpus pretiosi ac beatissimi Launomari in pagum Abrincadinum, in villam quæ dicitur Patricliaeus: quam denique villam retroactis temporibus Rodulfus *a* vassus dominicus memorato Monasterio ob remedium animæ suæ contulerat, ipsamque olim gens Brittanorum cum Principe suo SALOMONE, cum multis aliis possessionibus Rege Carolo condonante in possessionem acceperat. Sed quoniam Princeps unus ejusdem patriæ, nomine GURHAMIUS, eamdem villam a Salomone cum aliis multis possessionibus in dominium acceperat; hic audita fama & virtutibus, quibus Sanctus Dei undique per provincias refulgebat, reddidit eamdem villam beato Launomaro & jam dicto Abbati reliquisque Fratribus, & jussu ac petitione ejus corpus ejusdem Sancti in eamdem villam transtulerunt 17. Kal. Maii: ubi quantis & quam præclaris miraculis emicuerit, multorum narratione jam per provincias nuntiatum est: de quibus & nos hic aliqua, quia non omnia possumus, inseremus.

CIRCA AN. 874. 23. Octob: Anno 872. translatio Patricliacum.

2. Igitur cum in jam dictam villam corpus ejus inferretur, fetus gallinæ de ovo suo egrediens expansis alulis cantus emisit: & claudus unus, nomine Adalbaldus, contractis cruribus, recepit sanitatem. Sed & cum iter faceret ad eamdem villam, quidam cum euntibus obviam ei venit, ferens cereum in manu. Sed antequam accederet ad eum, videntibus omnibus divinitus sine materiali igne accensus est.

3. Dein procedente tempore, 8. Kal. Maji, feria sexta, ab hora nona usque ad vesperam, duæ feminæ contractis cruribus, (nomen uni Lætæ, & alteri Efrut) pristinam receperunt sanitatem. Sed & maneus unus, nomine Benedictus, recepit sanitatem: & dæmoniaca, nomine Geredrudis, a dæmonio liberata est: & cæcus quidam nomine Anselmus visum recepit.

4. Dum ista quæ supra retulimus, admirationi & gaudio ducantur, alia per servum suum Dominus operatus est miracula. Nam 5. Nonas * Maii procedente tempore femina una nomine Maria, contractis poplitibus adveniens, pristinam recepit sanitatem. Altera etiam nomine Odilburgis, &c. Alius etiam veniens post Ascensa Domini, cum Fratres vespertinam persolverent synaxim, cæcatis oculis, Ingelarius nomine, coram omnibus, repulsis tenebris visum recepit. Langardis etiam femina cæcatis oculis sabbato Pentecostes similiter visum recepit. Alia etiam, Goda nomine, tota pedibus manibusque contracta, 14. * Kal. Junii restituta est sanitati, &c. Interpositis autem paucis diebus mulier quædam contractis pedibus adducta, nomine Bernehildis, dum sacra celebrarentur mysteria, Dominica die, 17. Kal. Julii, coram omnibus sanata est. Hæc autem omnia ipsi oculis nostris vidimus, nec quidquam scribimus quod non viderimus, timentes notam mendacii, cum multa alia longe lateque per populos narrentur *b*.

* I. Kalendas

* L 4.

Auctoris ætas.

---

a Idem villam Unciacum, vulgo *la Baronie d'Ongi*, in pago Parisiensi sitam, S. Launomaro donavit, ex secundæ historiæ num. 4.
b Alia deinde miracula ab aliis accepta commemorat Auctor, quæ tanti non sunt, ut referri mereantur. His proinde omissis, alia Translationis historia fusior exhibenda est.

CIRCA AN. 874
23. Octob.

ALIA HISTORIA FUSIOR,

Ex ms. cod. V. C. Antonii Vionis Herovallii.

Translatio Patricliacum,

*Avranche

Cenomannos,

CUM jam peccatorum nostrorum magnitudine justo Dei judicio promerente omnem Neustriam ac pæne Aquitaniam Nortmannorum gens vastasset, Curbionensis Monasterii Abbas, GARNO nomine, cum aliquibus Fratribus ejusdem Monasterii transtulit corpus beatissimi LAUNOMARI septimo-decimo Kalendas Maji in pagum Abrincadinum *, in villam quæ dicitur Patricliacus: ubi quantis & quam præclaris miraculis emicuerit, multorum narratione jam per provincias nuntiatum est. Sed debacchante Nortmannorum furore Garno memorandæ opinionis Abbas ac beati comes & bajulus corporis gloriosi Confessoris Christi Launomari, refugii causa Cenomannos divertit, cui aliquod oratorium, in quo gloriosas deponeret exuvias, postulanti, ROBERTUS memoratæ urbis Episcopus quamdam concessit ecclesiam in honore sancti consecratam Michaelis. Illuc igitur delatæ reliquiæ, summaque susceptæ reverentia Cenomannensi populo diversis signorum & miraculorum profuerre prodigiis. Porro earum custodiam conventus Fratrum AZARIÆ *a* cuidam deputaverat, Monacho scilicet justo & timorato, cui circumcisi mores & ad purum defæcata religio nomen ingens paraverant & gratiam.

ubi Sancti reliquiæ cælitus honoratæ,

2. Prædictus Azarias in orationibus & vigiliis assiduus, dum sacris advolutus membris nocte quadam devotiori studio psalmodiam decantaret & diceret: *In conspectu Angelorum psallam tibi, Deus meus;* Archangelus ei Michael apparuit beatis ossibus obsequium ministrans. Incensantis stupefactus fulgore pariter & aromatum redolentia Monachus metu prosternitur, Angelo eum, ne turbaretur, his hortante colloquiis: Ne timeas, Azaria, missus huc veni ei famulaturus in terris, quem consortem fateor in cælis. His dictis Angelus abscessit, fideles adventus sui relinquens testes & adsertionem Monachi, & odorem incensi.

* ai Simonem Blesas.

3. Recedente vero præfato Abbate, SIMON * pastoralem suscepit providentiam: & cum succedente tempore ingravesceret peccaminum farcina, atque paganorum ferocitas crevisset & vesania; Monachi ejusdem Patris qui adhuc superstites erant in jam dicta civitate, Simonem communi hortamine studuerunt persuadere, ut beati Launomari corpus de civitate Cenomannica ad Blesensem juberet transferre, discrimen timentes civitatis: quod ita factum est: & quantum Cenomannensem plebem de ejus absentia mæstificavit, tantum de ejus præsentia Blesensem populum lætificavit: a quo cum tripudio exsultationis excipitur, & plurimis prædiorum muneribus honoratur, & ob tanti pignoris meritum a Blesensibus Monachis quotannis sollemniter dies illius triumphantis Translationis una cum aliis celebratur decimo Kalendas *b* Novembris.

Translationis festum Octob. 23. Unciacum delatus Sancti baculus.

4. Ea

---

a Azarias iste *ex Sardinia*, ut legitur in quibusdam vetustis membranis, *pervenit ad Curbionense Monasterium, sancti Launomari veneratione excolendum. Ipsum quippe præ omnibus Gaustria* (Neustria) *Monasteriis Ordini monastico censuit aptissimum; ibique disposuit sanctæ conversationis suscipere habitum*: & infra: *Mirificandus Athleta Domini Azarias in præsentia Frodoini Abbatis accersitus a Rege veniens, se suasque omnia Abbati coram Rege contradidit, nihil omnino sibi suapte relinquens.*

b Hactenus ipso die in Monasterio nostro Blesensi celebratur festum hujusce Translationis, quæ anno 876. facta fuisse videtur, altero scilicet anno quam corpus sacrum e Curbionensi Cœnobio motum est. Alio die proinde contigit ejus corporis relatio ex urbe Carnutum in Curbionense Monasterium, qua de relatione actum est in Sæculo I.

4. Eo quoque tempore propter quasdam simultates & villarum populationes quæ vicissim exercebantur inter Francorum Proceres, præfatus Abbas quatuor ex suis direxit Monachis ad Uniacum * villam, quam RODULFUS devotus miles vassus dominicus Caroli Regis olim dederat sancto Launomaro in Comitatu Parisiensi, & ejus in honorem ecclesiam construxerat. Missi eo Monachi secum deferunt gloriosi baculum Confessoris, quo & populus devotior fieret, & locus insignior haberetur. At ne quis ignoraret istam Sancti memoriam suæ inesse ecclesiæ, superpositus altari rei fidem exhibebat. Accidit autem ut oratorii custos messores in agro revisurus, cuidam Fratrum claves cancelli traderet, eum diligentius admonens, ut in custodiendis ecclesiæ ornamentis sollicitum se exhiberet provisorem. Expetitas Frater excubias pollicitus, in arca baculum reposuit, & obseratis januis abscessit. Vix tres horæ defluxerant, cum regressi ad ecclesiam Monachi arcam inveniunt apertam, &, divina id agente gratia, baculum altari restitutum. Miratur & obstupescit Monachus, qui baculum intus absconditum, arcam reliquerat obseratam: ceteris quoque rem perpensius inquirentibus ipse totam pandit ex ordine. Per eumdem itaque baculum diversa ibidem clementia Divinitatis operata est mirabilium signorum prodigia, illucque provinciales pro amore S. Launomari confluebant, ejusque meritis salubria sui desiderii incrementa a Domino impetrabant: sicque cœpit locus ille ab omnibus honorari, & plurimis facultatibus ac prædiis multipliciter ditari.

CIRCA AN. 874
23. Octob.
* Ongy
Miracula ibi facta.

5. Sopitis vero simultatibus, quæ inter Proceres ejusdem ecclesiæ provinciæ fuerant, Monachi redeunt ad propria. Quidam Presbyter tunc temporis ecclesiam de Vitriaco villa, quæ nostræ contigua est potestati, tenebat: qui ut vidit memoratam S. Launomari ecclesiam a populo frequentari, mox pestiferis invidiæ facibus accenditur, & ad præsentiam ÆNEÆ Episcopi Parisiensis accersivit Monachos, ut oblationes sancto Launomaro factas reciperet. Quod cum ipsi satisfacere minitasset, destruendo scilicet solo tenus ecclesiam Monachorum, præparatis epulis resedit ad mensam: ubi inebriatus *a* apparatum equitatus sibi instituere jubet, ut, sicut prædixerat, præfatam destruere ecclesiam pergeret. Illuc perveniens portas ecclesiæ submovit, signa quoque ad terram dejecit, altare itidem in ecclesiæ ingressu forinsecus extulit, ac propriis desuper pedibus subsannando calcavit, & ingressum spinis obstruxit. Sed cum inde secederet, apparuit ei beatus Launomarus in senili specie decora canitie candidatus, qui repente eum verbis increpavit, & de baculo quem gerebat, inter scapulas percussit. Episcopus vero cum ingenti gemitu magnam emittens vocem, secum euntibus a beato Launomaro se esse percussum ait. Indicibili autem mærore pariter & dolore confusus, die sequenti ad sedem propriam per alveum Sequanæ remeavit. Tertia die cum jam imminente mortis periculo pæniteret, Presbyterum accersiri jubet: cui imperavit, ut quantocius ad ecclesiam pergeret, portas ejus ut fuerant, erigeret, signa penderet, altare in loco suo restitueret, & in ea Missam pænitens & devotus celebraret: quo dicto vitam repente *b* finivit. Presbyter vero completis quæ Episcopus jusserat, post diem sextum justo Dei examine spiritum reddidit.

Æneas Episcopus ob injuriam Sancto factam punitus.

a Hæc duriora in Æneam, qui vir utique non immoderatæ vitæ ex aliis ipsius factis fuisse videtur. Quamquam apud Frodoardum in historiæ Remensis lib. 3. cap. 3. Bernoldo cuidam pannosus, denudatus, squalens, aestu ustulatus fuisset, cum aliis Episcopis post mortem apparuisse dicitur, & vivorum suffragia flagitasse;

b Æneæ obitus contigit ante Concilium Pontigonense anni 876. quo anno Ingelvvinus ejus successor prædicto Concilio subscripsit. In Necrologio nostro Germanensi pervetusto: 6. *Kal. Januarii Eneæ Episcopi*.

CIRCA AN. 874 23. Octob.

APPENDIX

De reliquiis S. Launomari, ubi diplomata quædam, & Chronicon Magentiacensis Prioratus referuntur.

S. Launomari caput.

APUD *Arvernos exstat Prioratus conventualis, Abbatiæ sancti Launomari subjectus, nomine* Magenciacus, *vulgò* Maissac *seu* Maincac, *a Guillelmo Comite & ejus uxore Ingelberga, ineunte sæculo* x, *id est anno* 912. *institutus; in quo sancti Launomari caput adservari dicitur. Certè in literis visitationis, quam Simon Bituricensis Archiepiscopus comitantibus Johanne Abbate Monasterii sancti Sulpicii, & Geilone ejus socio, per totam Aquitaniam fecit, anno* 783. *in eum locum feria quarta post Dominicam in albis venisse, & caput sancti Launomari ex altari levasse memoratur his verbis.* Die Mercurii ad Magenciaco Prioratum sancti Launomari Blesensis. Ibi ad supplicationem Prioris & Monachorum quasdam reliquias occultas in altari majori, videlicet duo capita fere integra, cum pluribus fragminibus ossium parvis, & pluribus panniculis involuta, quorum capitum unum dicitur beati LAUNOMARI Abbatis, aliud sancti Ebrulfi Abbatis, de dicto altari levavit, ut cum majori reverentia & honore de cetero haberentur: & ea crastino sequenti reposuit in quadam casula quoad tempus. *Simonis hac de re litteras noster Claudius Stephanotius, a reverendis Patribus Billomensis Collegii, cui unitus est hic Prioratur, acceptas, mibi suppeditavit una cum Chronico Magentiacensi: quod utrumque illustrandis S. Launomari Actis in fine hujusce appendicis apponendum duxi.*

Aliæ reliquiæ Blesis.

2. *Aliæ sancti Launomari reliquiæ in Blesensi Monasterio cultu singulari honoratæ sunt usque ad sæculum patrum nostrorum, quo a Calvinistis dissipatæ cum aliis sunt, anno scilicet* 1567. *excepto uno brachio, quod eorum furori superfuisse ferunt. Anno* 1186. *cum perfecta Monasterii basilica dedicaretur, in frequenti illustrium personarum conventu honorifice sacræ translatæ sunt reliquiæ, prout Theobaldi Blesensis Comitis litteræ testantur in hunc modum.*

EGO THEOBALDUS Blesensis Comes & Franciæ Senescallus, notum facio tam futuris quam præsentibus, quod anno Incarnationis 1186. die vigesima quinta mensis Maii, cum in basilicam sancti Launomari convenissemus, Fritigilensis Episcopus & ego & ALIPS Comitissa, & LUDOVICUS filius noster, & Abbates HUGO sancti Launomari, & RAGINAUDUS Pontileviensis, & RAGINAUDUS Elcemosynæ, & quamplures alii venerabiles viri, ut corpora sanctorum Lauuomari & aliorum ibidem quiescentium de veteri in novam transferremus ecclesiam, gavisus plurimum de ostensione reliquiarum sanctarum, pro remedio animæ meæ & animarum patris & matris meæ, laudantibus & concedentibus Alips Comitissa uxore mea & Ludovico filio nostro, dedi & concessi in perpetuum Monachis ejusdem ecclesiæ calfagium * suum ad novem summarios, & universum usuarium suum, quantum opus eis fuerit ad reparationem ecclesiæ suæ & domorum in tota proprisa Abbatiæ, in toto Blimardo & in omni foresta Blesensi, excepta Cauda: nisi forte defensum facere vellem, &c. Datum Blesis per manum HILDUINI Cancellari mei. *Hæc de reliquiis sancti Launomari.*

* vulgo chauffage

Privilegium Episcoporum pio Corbjonensi.

* Germigny. V. Sæcul. 2. pag. 601.

3. *Superest ut litteras superius promissas, quæ Curbionense Monasterium spectant, referamus, & primo quidem privilegium Episcoporum, Germanici * in pago Aurelianensi congregatorum: qui cum de urgentibus Ecclesiæ ac regni negotiis tractaturi essent, id in primis curarunt, ut afflictæ Religioni monasticæ opem ferrent, ut testantur eorum litteræ in hæc verba.*

ANno Incarnationis Domini octingentesimo quadragesimo tertio, Indictione septima, regnante per provincias Galliæ piissimo ac mitissimo Rege KAROLO, filio quondam Ludovici Augusti, pace jam & divisione regni cum fratribus, suis, LOTHARIO videlicet Imperatore & LUDOVICO Regibus, miserante Domino, celebrata, factus erat conventus populorum qui sub ejus regno erant, per regiam evocationem in territorio Aurelianensi, in loco qui Germiniacus dicitur: ubi etiam nos qui superna largiente clementia, etsi indigni Episcopi dicimur, convenimus, ut scilicet per sacrorum Antistum maxime Concilium, qui de diversis regni ejus partibus aderant, ea quæ in quibuslibet ordinibus Ecclesiæ minus utiliter constare videbantur, ob incuriam negligentium, aut propter civilis belli transacti

vio-

entiam, juvante Christo, in melius reformare satagaret: & illa quæ hactenus bene constituerant, regali providentia honorificentius amplecteretur, & firmius roborari studeret. Dum ergo talibus invigilat præfati Regis præfata nobilitas, & sancta genitoris sui studia diligit, pietatis quoque illius opera perseverare desiderat; jussimus communi tractatu perquirere, qualiter omnis Ordo ecclesiasticus congrue & decenter administraretur. Hoc igitur dum perficere optaremus, inter cetera visum est nobis ad ejus Ordinis recuperationem atque sublimationem, quia apostolicæ perfectioni melius congruet, hoc est Monachorum, qui relictis omnibus Christum sequuntur, sacratissimi gregis curam specialius inflectere. Congruebat enim, ut quos propter curam gregis dominici sibimet commissam de spiritualibus damnis Fidelium necesse est contristari, de præfati etiam Ordinis correctione atque exaltatione lætificari cuperemus. In pluribus enim locis regni ejus prædicti Ordinis fervor tepuerat, violentia quoque temporum in eodem in cunctis ordinibus plurimum vires infregerat: quia bona quæ a quietis cum labore providentur & conservantur, per inquietudinis assiduum impedimentuum solent minui, vel penitus aboleri. Itaque placuit nobis de Deo propter curæ pastoralis obsequium impendere, ut eos quos in monasticæ sanctitatis vigore bene perdurantes agnoveramus, amplius diligamus, atque in cunctis necessitatibus eis libenter opem ferre procuremus: ut per illorum exaltationem, sanctitatis eorum exempla magis clarescerent ac dilatarentur. Unde suggessimus jam dicto religiosissimo Principi, ut Monasterio cuidam sito in pago Dorcassino, in loco qui Corbojon dicitur, ubi corpus beatissimi Confessoris LAUNOMARI cum debita veneratione quiescit humatum, ubi etiam venerabilis Abbas HERIRICUS præsidet, privilegium quoddam de rebus necessariis concedere dignaretur secundum regalem magnificentiam, atque nobis adsensum præberet, ut nostra singuli subscriptione roboraremus; non aliquid novum agentes, sed quod ab antiquis & sanctis Patribus factnm agnoveramus, iterantes. Ipsum autem Cœnobium tempore THEODERICI Regis constructum fuerat: sed per malorum hominum tergiversationem, & monasticus Ordo qui antiquitus ibi fuerat, jam ex omni parte defecerat, & ædificiis Ordini memorato congruentibus ita locus ipse carebat, ut totum Monasterium a fundamentis rursum construi necesse fuisset. Iterum ergo funditus illud construxerunt venerabiles viri evocati a Domno HLUDOVICO Imperatore ex Cœnobio sancti Maximini, quod est in pago Aurelianensi super fluvium Ligeris. Idem vero Augustus prædictum Abbatem cum sua congregatione fidelissimum sibi attendens in variis rerum motibus, prout ejus Ordini competebat, sciens apud ipsos in Cœnobio sancti Launomari venerabiliter vigere monastici Ordinis normam, prædictum Cœnobium dilexerat plurimum, gaudens ad salutem suam proficere, quod eumdem locum Cœnobitarum congregationi aptissimum fuerat, & possessionibus necessariis ampliaverat, & a cunctis regalibus servitiis & publicis vectigalibus immunem fecerat, & licentiam eis quemdam eligendi & habendi semper ex seipsis Abbatem concesserat. Itaque Deo amabilis supradictus Princeps CAROLUS nobis adsensum præbuit, ut hujusmodi privilegium propria singuli subscriptione roboraremus, quatenus ea quæ beatæ recordationis genitor suus ei concesserat, & imperiali signaculo roboraverat, quæque ipse patris sui vestigia subsequens in paterni regni divisione potestatem adeptus prærogaverat, ac regali sigillo signaverat, in perpetuum conservata permaneant: adjungens etiam ut specialius Dei suosque fideles præsentes pariterque futuros obtestaremur, ut possessiones quas juste nunc possident, aut in futurum ex donatione Christi Fidelium perceperint, ad solum Dei servitium teneant, & Abbatem jugiter ex seipsis habeant SECUNDUM REGULAM SANCTI BENEDICTI: id est, ut talis si fieri potest ex iis qui adsunt inter illos, ab omnibus concorditer eligatur, qui sit idoneus ad illud officium peragendum. In ipsa vero electione si diversa, senserint ejus

CIRCA AN. 874 23 Octob.

CIRCA AN. 874 23. Octob. patris sententia, quamvis minoris, eligatur, quæ saniori consilio meliora providerit, & cætera fiant, ut inibi continetur. Igitur nos, licet indigni, tamen sacratum atque venerandum Pontificatus gerentes officium, ea quæ Imperator piissimus Hludovicus atque filius ejus præcellentissimus Rex Carolus supra memorato sancti Launomari Cœnobio impulsi amore divino pie atque rationabiliter contulerunt ad suam suorumque salutem, in venturis generationibus stabilia semper atque inconcussa perseverare, voluntatem Dei considerantes, de nomine & propria singuli subscriptione roboramus. Si quis ergo (quod absit) hujus privilegii destructor aut in ejus destructionem fraudulentus machinator in posterum emerserit, salutem propriam negligens aliorumque salutem persequens, secundum potestatem ligandi atque solvendi nobis per voluntatem Christi traditam, æternum cum vinculo perpetuæ damnationis extra Beatorum requiem alligamus cum omnibus, qui in hac nequitia eis consentiunt, nisi hoc correxerint: qui quod ad salutem multarum animarum provisum est, impie non timet infringere. Placuit etiam domino Regi, rectumque nobis videtur, atque obsecramus Coepiscopos nostros, qui modo præsentes adesse non possunt; sed & religiosos Abbates, dum nostræ constitutionis paginam legerint, unam nobiscum ineant voluntatem ac subscriptionis sententiam.

Wenilo Archiepiscopus Senonensis huic privilegio subscripsi.
Heribaldus Episcopus Autissiodori huic privilegio subscripsi.
Noto Arelatensis Episcopus huic privilegio subscripsi.
Hincmarus sanctæ Metropolis ecclesiæ Remorum Episcopus huic privilegio subscripsi.
Rodolfus Archiepiscopus Bituricensis huic privilegio subscripsi.
Ursmarus sacræ Turonum ecclesiæ Archiepiscopus subscripsi.
Signum *Batheum* Ragnesburg Episcopi.
Gumeldus * sanctæ Metropolis ecclesiæ Rothomagensis huic privilegio subscripsi. (* l. Gumbaldus)
Tubaldus * Episcopus Lingoniensis huic privilegio subscripsi. (* Teutboldus)
Jattæus * gratia Dei Augustodunensis Episcopus huinc privilegio subscripsi. (* Alteus)
Ego *Hildemannus* Beluacensi Ecclesiæ Episcopus subscripsi.
Ebroinus præveniente Dei gratia Pictavensis Episcopus subscripsi.
Saxobonus * Sagiensis Episcopus subscripsi. (* Saxobodus)
Raginarius Ambianensis Episcopus subscripsi.
Herimaulus * ecclesiæ Nivernensis Episcopus huic privilegio subscripsi. (* Herimannus)
Herpuinus Silvanectensis Episcopus huic privilegio subscripsi.
Wnarius Episcopus Redonensis subscripsi.
Symeon indignus Episcopus * huic privilegio subscripsi. (* Laudunensis)
Hucbertus indignus Meldorum Episcopus huic privilegio subscripsi.
Audacar ecclesiæ Lemovicensis Episcopus subscripsi.
Amarius Episcopus subscripsi:
Lupus Catalaunensis Episcopus subscripsi.
Immo Tornacensis, Viromandensis atque Noviomagensis ecclesiæ Episcopus adsensum præbui.
Avinus * Aurelianensi ecclesiæ vocatus Episcopus adsensum præbui. (* Agius)
Freculfus Lexoviensis Episcopus subscripsi.
Ego *Theodericus* Episcopus Cameracensis subscripsi.
Adalbertus Trecacis Episcopus subscripsi.
Erluinus Constantiensis Episcopus subscripsi.
Hodemaurius Hosticensis Episcopus firmavi.
Agilmarius Viennensis vocatus Episcopus subscripsi.
Hugo Abba Dei JESU-CHRISTI servus subscripsi.
Adalardus Abbas Turonensis subscripsi.

Rat-

Rathaudo humilis Abbas subscripsi. CIRCA AN. 874

Helias Carnotensis ecclesiæ indignus Episcopus subscripsi. 23. Octob.

Adricus * Vesontionensis vocatus Archiepiscopus huic privilegio subscripsi. * Arduicus

Ludovicus Abbas * subscripsi. *Dionysianus

Erchenradus Parisiorum Episcopus huic privilegio subscripsi.

Fulco Abbas * subscripsi, *Remensis

Bernardus Abbas sancti Joannis subscripsi.

Ermenfredus Abba subscripsi.

Theodericus Abbas Gemmeticensis subscripsi.

Dodo Abba * subscripsi. * S. Savin apud Pictones

Ego *Unfredus* Abba subscripsi.

Gregorius Abba subscripsi.

Galfridus Bajocensis Episcopus subscripsi.

Gaudelsadus Cabilonensis Episcopus subscripsi.

Gouitebertus indignus Episcopus subscripsi.

Rothadus Suessionis Episcopus subscripsi.

Ildebrandus Sagiensis ecclesiæ Episcopus subscrisi.

In Dei nomine ego *Lupus* Abbas *. * Ferrariensis

4. In hoc privilegio quædam observanda. 1. Concilium istud Germiniaci habitum hactenus (si non fallor) ignoratum esse. 2. Corbionense Monasterium tempore THEODERICI Regis *constructum dici. tametsi in Actis sancti Launomari, quorum auctoritas præferenda videtur, istius Cœnobii primordia referantur ad annum secundum Chilperici Regis, Chlotarii senioris filii. 3. His litteris duos subscripsisse Episcopos Sagienses, Saxobonum seu Saxobodum, & Hildebrandum. Quippe tum moris erat, ut pluribus exemplis probare possem, ut privilegia ab Episcopis concessa, ab eorum successoribus, non novi privilegii concessione, sed sola subscriptione primariis apposita confirmarentur. 4. Abbates cum Episcopis promiscue subscripsisse ob emdem causam.*

5. Sequitur diploma Caroli Calvi in confirmationem istius privilegii, sub hac forma.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Carolus Dei gratia Rex. Si enim quod ad servorum Dei quietem pertinet, devota sollicitudine & regali providentia procuramus, ad emolumentum animæ nostræ vel ad æternam beatitudinem capessendam hoc procul dubio pertinere confidimus. Idcirco notum sit omnibus Fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris, præsentibus scilicet & futuris, atque, Domino dispensante, successoribus nostris: quia bonæ memoriæ genitor noster serenissimus Augustus, Heriricum venerabilem Abbatem & cœtum Monachorum, cui ipse præerat, transtulit a loco Mitiacensi posito in pago Aurelianensi, ubi beatus Miximinus Confessor Christi quiescit, in locum qui dicitur Corbionis, situm in pago Dorcassino in diœcesi Carnotensi super rivulum Firmam, ubi quidem olim norma monastica claruit, sed Rectorum studiis Ordo pariter & status deperiit. Hoc igitur præceptum de ipsa cellula dedit, quod qui legerit, patenter agnoscet, quod ob antiquam familiaritatem & sanctitatis famam; & quia non parvum ei solatium ad alios informandos præbuerant, tanto eos beneficio accumulaverit, quem locum cum ingressi essent, adjuvante eos piissimo genitore nostro a fundamentis Monasterium condiderunt, in honore tamen magni Confessoris Martini Pontificis, sicut & ex antiquo erat, ubi totum corpus militis Dei Launomari competenti honore frequentatur. Ad augmentum itaque devotionis suæ res alias imperiali auctoritate superraddidit, & ex sæcularibus negotiis removit, ut ipsi & posteri eorum quiete & libere in perpetuum Domino deservire possent. Nos denique vivente adhuc genitore nostro pervidentes affectum clementiæ ejus erga prædictum Abbatem ejusque Congregationem, ac post illius obitum iter facientes per memoratum locum . . . famulatum, simulque in loci ejusdem structura labore construxissemus, amore Dei capti concessimus ibidem Christo militantibus omnia quæ genitor noster eis contradidit & confirmavit, & alia etiam largitatis nostræ munera superaddidimus. Deinde vero post pacem atque paterni Imperii divisionem

Caroli Calvi confirmatio.

CIRCA AN. 874 23. Octob. cum fratribus nostris, Chlotario scilicet & Ludovico Regibus, miserante Domino celebratam, congregari jussimus Galliarum populos, qui in partem nostram venerant, in territorio Aurelianensi, in loco qui Germiniacus dicitur, cum sacris Pontificibus & regni nostri Principibus, ut communi tractatu ea quæ in quibuslibet Ordinibus Ecclesiæ minus utiliter constare videbantur, ob injuriam negligentium, aut propter civilis belli transactam violentiam, juvante Christo, in melius reformaremus: & quæ hactenus bene constiterant, regali providentia honorificentius amplecteremur, & firmius roborari studeremus. Dum ergo talibus invigilamus, & sancta genitoris nostri studia diligimus, atque pietatis ejus opera jugiter firma permanere optamus; sollicite nobis requirentibus, qualiter commissos nobis a Deo populos congrue ac decenter pro regimine gubernaremus, inter cetera suggesserunt largitati nostræ venerandi Pontifices, ut quoddam privilegium supra memorato Cœnobio, ubi scilicet Confessor Christi Launomarus cum honore debito requiescit, ubi etiam præfatus Abbas HERIRICUS præsidet, concedere dignaremur, quod Episcopi facerent, & sua subscriptione roborarent, sanctorum Patrum exempla sequentes, hoc inibi statuentes, quateuus ea quæ genitor noster Christi Monasterio contulit, imperiali anulo adsignavit, vel post ejus decessum nos illi tribuimus, nostroque sigillo roboravimus, in posterum conservata remaneant: possessiones quoques quas juste nunc obtinent, aut in futurum perceperint ex donatione Fidelium, ad solius Dei servitium eis habere liceat, & Abbatem jugiter ex seipsis habeant secundum Regulam sancti BENEDICTI; id est, ut talis ex his qui inter eos adsunt, si fieri potest, ab omnibus concorditer eligatur, qui sit idoneus ad illud officium peragendum. In ipsa vero electione si diversa senserint, ejus partis sententia quamvis minoris eligatur, quæ saniori consilio meliora providerit, & inibi confirmetur. Itaque bonam petitionem illorum complere dignum duximus, & quæcumque sacri Antistites in eodem privilegio constituerunt & subscripserunt, consentimus & confirmamus. Et ut hæc auctoritas largitionis nostræ firmior habeatur, & per futura tempora melius conservetur, manu propria ea subter firmavimus, & anuli nostri impressione assignari jussimus. Signum KAROLI gloriosissimi Regis.

JONAS Notarius ad vicem LUDOVICI recognovi & subscripsi. Hoc præceptum fratris mei Karoli ego LUDOVICUS Rex subscripsi.

Data secundo Idus Octobris, Indictione septima, anno quarto regnante KAROLO gloriosissimo Rege. Actum Carisiaco, villa sancti Salvatoris, in nomine feliciter.

6. In hoc diplomate observa primo, ecclesiam Monasterii Corbionensis sancto Martino nuncupatam fuisse. 2. qua de causa, quove auctore prædictum Concilium sit convocatum. 3. Carisiaci villam extitisse S. Salvatoris dictam. Ex quo nobis indicium datur ad dignoscendum, quæ sit illa villa regia Carisiacus, de qua nondum constat apud Auctores, aliis ad Iseram *fluvium supra Noviomagum, aliis ad Ceram amnem, qui in Iseram influit prope Faram oppidum, Carisiacum locantibus. Priorem sententiam præferendam esse, singulari Dissertatione alias Deo dante ostendam.*

7. Reliquum est, ut hic ejusdem Caroli diploma subjiciatur, quo post deperditas Corbionensis Monasterii chartas confirmat bona ipsius Monasterii in hunc modum.

Aliæ ejusdem litteræ pro chartis Monasterii. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis CAROLUS Dei gratia Rex, omibus Fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ matris, presentibus scilicet & futuris. Agnoscatis quod venerit quidam Abbas nomine FRODOINUS atque dilectus fidelis noster, ex Curbionis Monasterio, quod est constructum in honore sancti Martini, ubi pretiosus Confessor Christi Launomarus in corpore quiescit humatus, & pro infestatione paganorum, quæ nimium grassatur in regno nostro, quibusdam prædecessorum nostrorum & nostras auctoritates, quas eidem casæ Dei in rebus Sancto coutulimus, quasdam crematas doleret, quasdam perditas haberet; etiam cartarum instrumenta per quæ a fidelibus & servis ejus res præscripto Monasterio traditæ fuerunt, similiter deplorabat ablatas sibi quæruloso dolore. Unde supplex petiit Celsitu-

ſitudinem noſtram, ut his ſuper auctoritatis noſtræ litteram fieri haberemus, per quam quidquid damnum præſcripta caſa Dei pati poterat, firmiter poſſidere res ſibi ablatas poſſet. Unde præcipientes juſſimus, ut jure regali munificentia ſint collatæ, ubi ab aliis eleemoſynarum gratiſſima largitione, per hanc pancartam, quam fieri juſſimus, ſicut jure temporis erant ſalvæ, ſub noſtra tuitione perpetuo jure conſiſtant. Porro adnoſciri volumus nomina Comitatum, ubi ipſæ res ſunt, ut fideles noſtri qui Comites fuerunt, citius noverint ipſas res ſub noſtro munimine & defenſione conſiſtere. Ipſum denique Monaſterium eſt ſitum in pago Dorcaſſino, & cellula iſta jam dicto Monaſterio ſubjecta, cum villis in eodem Comitatu adjacentibus ſub omnium integritate. In pago quoque Carnotino villæ Aunacus & Condacus, & reliquæ villæ cum adjacentiis in eodem Comitatu. In pago etiam Stampinenſi villa Maſia cum rebus in eodem Comitatu conſiſtentibus; necnon in pago Caſtrenſi Brogolius. In pago nihilominus Pariſienſi villula Unciacus, & ſi quid in eodem Comitatu præfatum Monaſterium obtinere dignoſcitur. Item in pago Beluacenſi villula quæ dicitur Cuſault, Aiſovillare: necnon in pago Bleſenſi villa nomine Fagia, cum omnibus in eodem Comitatu ad prædictum Monaſterium pertinentibus, atque in pago Vindocinenſi villa Campiniacus nomine, cum omnibus in eodem Comitatu ad præfatam caſam Dei pertinentibus: & in pago Aurelianenſi villula Cambort, & Quadras, cum reliquis ad præfatum Monaſterium adjacentibus. Similiter in pago Dunenſi Theodericus-villa cum cellula quæ Divacus dicitur, & quidquid ad prædictum Curbionis Monaſterium in ipſo Comitatu adſpicere videtur. Præterea in Comitatu Cenomannico villa quæ dicitur Portus Romanus, cum omnibus villulis in eodem pago ad præfatam caſam Dei pertinentibus. Simul & in pago Andegavenſi villa Alornacus cum reliquis præſcriptæ caſæ Dei in eodem Comitatu ſubjectis. In pago quoque Abrincadino villa Patricliacus: atque in Lexovienſe Curvillanda villula. In pago quoque Bajocenſe villa ſancti Silvini cum omnibus villulis, vel ſi quid præſcripta caſa Dei in ipſo Comitatu & in Conſtantienſi poſſidere videtur. Item in pago Oximenſe & Epicenſe & Corboniſſe villa Nugantus, & Suriacus, atque Aurmiacus, cum omnibus poſſeſſionibus in præſcriptis Comitatibus ad præfatum Monaſterium pertinentibus: necnon & in pago Rotomagenſe res conſiſtentes cum portu & piſcatione in Moriniaco ſuper Sequana conſiſtente; atque decimas piſcium, quas nos eidem caſæ Dei pro noſtra eleemoſyna gratiſſima largitione contulimus. Hæc omnia & quidquid ſupra dictum Monaſterium poſſidere vulgariter dignoſcitur, tam in Francia, quam in Neuſtria, vel Aquitania, per hanc pancartam confirmamus, & obſecramus, uti iſta clementiæ noſtræ firmitas ita vigorem inviolabilem obtineat, acſi cartarum monumenta aut prædeceſſorum noſtrorum præcepta præ manibus haberentur, quæ paganorum crudeli infeſtatione aut alia aliqua perſecutione deperdita eſſe cognoſcuntur. Et has noſtræ auctoritatis litteras, quas fieri juſſimus, ut melius conſerventur, de annulo noſtro eas juſſimus ſigillari. Datum anno vigeſimo primo regnante domino noſtro CAROLO glorioſiſſimo Rege.

CIRCA AN. 874. 23. Octob.

8. *Carolus in hoc diplomate donationem ab ſe factam exemplo patris ſui, qui* Buxiacum *Cenomannenſis pagi* cellulam *Curbionenſibus Monachis tradiderat, prætermiſit, ſcilicet donationem fiſci* qui dicitur Vicus-Levandriacus, alio nomine Pomponninus, cum ſancta Maxentia, & qualicumque exactione quæ de ponte ipſius loci partibus fiſci ſeu Comitatus exigebatur, qui Carolus prævidens importunum id eſſe ſervitiis regalibus, jam dictum fiſcum cum præfata cellula uſibus ſuis revocavit, & in commutatione earum rerum tradidit ad memoratam caſam Dei, una cum conſenſu Heririci Abbatis ejuſque congregationis, cellulam quæ dicitur Iſſari, in honore S. Michaelis conſtructam, ſitam in pago Dorcaſſino ſuper fluvium Aura, cum omnibus appendiciis & reditibus ſuis. Datum 8. Id. Martii an. 3. Indict. 5. regnante Carolo glorioſiſſimo Rege. Actum Verumpacivilla*. *Ceterum has Caroli Calvi litteras vidit ac recognovit Carolus VI Francorum Rex* apud Compendium menſe Septembri anno Domini 1381. regni ejus ſecundo, *ut patet ex regiſtro Cameræ Computorum a V. C. Antonio Herovallio liberaliter communicato.*

9. *Supereſt, ut ad coronidem Actorum S. Launomari, Prioracus ejuſdem S. Launomari de Magenciaco hiſtoriolam hic exhibeam, cum inſtrumento viſitationis Simonis Epiſcopi Bituricenſis ſuperius promiſſam.*

CHRO-

CIRCA AN. 874 23. Octob.

CHRONICON
PRIORATUS SANCTI LAUNOMARI
de Mageniaco apud Arvernos.

Willelmi Comitis litteræ fundationis.

1. MONASTERIUM sancti Launomari de Magenciaco fundaverunt Monachi sancti Launomari Blesensis castri in prædio Magenciaco, de consensu & voluntate Willelmi piissimi Comitis, prout sequitur in charta.

„ CREBRESCENTIBUS quotidie malis, quæ obveniunt pro iniquitatibus nostris, & appropinquante uniuscujusque nostrum tempore hujus vitæ, providendum est nobis, qualiter & peccatorum veniam, & æternam vitam adipisci mereamur: quod decentissime per gratiam Dei obtinere poterimus, si de præteritis malis nostris veram pænitentiam per fructus boni operis, & de futuris cautelam habere studuerimus. Hæc ego WILLELMUS gratia Dei Comes cogitans, secundum instituta legum & consuetudinem religiosorum hominum, pro remedio animæ meæ, patrisque mei & matris, senioris quoque quondam mei ODONIS, sed & LUDOVICI Imperatoris, & sororis ejus dilectæ conjugis meæ INGELBERGÆ, atque aliorum parentum meorum, dono, & a die præsenti contrado de rebus meis legali jure adquisitis sancto Christi Confessori Launomaro & Monachis, quos ante unum annum pro Dei amore susceperam, & prædio Magenciaco collocaveram; hoc est villam quæ Piscatoria * nominatur, cum ecclesia & indominicata, cum servis & ancillis, silvis, pratis, aquis, aquarumve decursibus, terris cultis & incultis, & quidquid hodierna die ad eamdem villam pertinere, & mei esse juris cognoscitur, de mea potestate in dominationem GAUBERTI Abbatis, quem ego ipsis in commune petentibus eidem loco præfeci, & Monachorum tam præsentium, quam successorum Deo gubernante ipsorum propria voluntate transfundo, ut sine mea aut alicujus nominis contradictione easdem res perpetualiter habeant, obtineant atque possideant. Sunt autem ipse res in territorio Arvernensi, in Vicaria Doradensi, in loco superius nuncupato, quas palam legali jure condigno pretio adquisivi, partim a VOLUSIANA nobili matrona, partim ab aliis nobilibus viris, sicut multis adhuc viventibus habetur notissimum. Quod si aliquis heredum vel proheredum meorum, arte opposita persona hanc donationem & traditionem meam interrumpere præsumserit, aut aliquam calumniam ingerere conatus fuerit; quod repetit, vindicare non valeat, sed per hoc iram Dei incurrat, & insuper sociante fisco 50. libras auri, cui litem intulerit, exsolvere cogatur. Ut autem hæc donatio & traditio verius credatur, & firmius habeatur; manu propria & manibus præsentium fidelium virorum eam corroborari decrevimus. Actum anno Incarnationis dominicæ 812. Indict. 1. mense Maio. WILLELMUS Princeps huic testamento a me facto & relecto subscribi ita signato jussi †. S. INGELBERGÆ Comitissæ. S. HUCBERTI Vicecomitis. S. EMENONIS Vicecomitis. S. BERNARDI. S. OCBERTI. S. UGONIS.

* Pascadirre.

2. Postea vero præfatus piissimus Comes misit ad Domnum Apostolicum, qui confirmavit donum quod fecerat Monachis sancti Confessoris Launomari, ut habetur in charta.

JO-

„ JOhannes Episcopus servus servorum Dei, omnibus Episcopis & senioribus Galliæ, ceterisque sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, salutem. Quoniam ex successorum Apostolorum pietate sic universaliter debemus consulere cunctis, ut singulorum quoque causas sine fastidio debeamus cognoscere; studendum est nobis non minus velle prodesse, quam præesse. Noveritis itaque illustrem nobisque carissimum Arvenorum Præsidem Vvillelmum, & uxorem ejus Ingelbergam per fideles sibi legatos, Adalelmum scilicet reverendissimum Episcopum, Ocbertum & Calseum clarissimos viros, manifestasse nobis, qualiter pro Dei amore susceperint Monachos sancti Launomari Confessoris Christi cum corpore ipsius Sancti, persecutione diutina paganorum a suo loco fugatos; quodque eis ad refugium ipsi donaverint aliquid de rebus suis in præsenti, &, si opportunitas se illis præbuerit, deinceps plura daturos quæ sunt in partibus Arvernicis, id est villam Magenciacum cum ecclesia sancti Petri nomine consecrata, & vineam indominicatam ejusdem villæ & aliam villam (juxta) Magenciacum, & juxta illas villam quæ dicitur Blavignacus, partemque in villa quæ vocatur Espidincus *, mansos duos, & in villa Regniaco * vineam indominicatam, & in villa Malamorte omnem hereditatem cujusdam Asterii, quam de Geraldo & de Lucretia ejus uxore adquisierunt, & in Barennis vineam indominacatam & in ipso Comitatu villam Bornicum *, quam de . . . adquisierunt, & super fluvium Dore in Comitatu Claromontensi villas Piscatorias cum servis & ancillis, pratis, terris, cultis & incultis, silvis, & manso, quæ de Fulcherio commutaverunt, & similiter Prisciniacum * cum omni integritate, & tres alios mansos juxta positos, scilicet Vallecinga, Floriacum, Montjocundum. Super qua re suggesserunt vigilanter Apostolatui nostro, quem vice beati Petri tenemus, per religiosum & venerabilem Episcopum Adalelmum, & supra nominatos Ocbertum & Calseum nobiles viros, sedem Romanam de more scilicet devote adeuntes, ut ipsam eorum donationem secundum consuetudinem prædecessorum nostrorum sanctæ sedis apostolicæ privilegio firmaremus, propter quorumlibet in posterum certam cupiditatem vel inquietudinem: quatinus omni deinceps tempore absque quorumcumque crudelitate vel subreptione Monachi cum ipso Abbate, ipsi & successores eorum, possint ibidem consistere, & sui propositi normam optime servare. Quorum piis actis congaudentes, & justis petitionibus annuentes, decernimus per hoc apostolicæ auctoritatis privilegium, perque illam potestatem quam a Deo in beato Petro Apostolo accepimus, ut tam ipsæ res supra nominatæ, quam aliæ, quas vel ipse Deo amabilis Præses & ejus uxor Ingelberga, vel alii forte Dei amatores deinceps eisdem Monachis vel successoribus eorum donaverint, Domino salvatori nostro sanctoque Petro atque beato Launomaro deserviant in usibus Monachorum & diversis utilitatibus, adveniente umquam Christianorum . . . qualibet occasione, aliquam sustineant calumniam: sed liceat servis Dei ejusdem loci cultoribus cum consilio & voluntate Abbatis sui ea stabili firmitate, sicut eis expedierit, tenere & gubernare. Si quis autem cupiditate vel aliqua malignitate ductus eorum testamentum & hoc nostræ auctoritatis privilegium aliqua occasione conatus fuerit infringere, & de ipsis rebus sæpe dictis servis Dei aliquam calumniam vel molestiam * . . aut Abbatem eis imponere, nisi solum illum, quem concors omnis congregatio sibi ex sese elegerit, qui eis prodesse & præesse secundum Regulam beati Benedicti valeat, hunc auctoritate sancti Spiritus sanctorumque Apostolorum a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & a communione corporis & sanguinis Domini nostri Iesu-Christi, atque consortio omnium Christianorum anathematis vinculo ligatum separamus: ut, nisi cito resipuerit, omnia quæ depraverat, corrigendo, cum rapacibus a regno Dei exclusus perpetua damnatione feriatur.

CIRCA AN 874 23. Octob. Johannis P. VIII. confirmatio.

* Espezia
* Regnac
* Bort
* Precignac
* ingerere

3. Pro-

CIRCA AN. 874 23. Octob. * Bouzet

3. Procedente vero tempore Vuillelmus Dux Aquitanorum & Comes Pictavorum cedit præfato Monasterio sancti Launomari, quod situm est in castello Magenciaco, villam de Bozeto *, & alia, ut habetur in charta.

Vuillelmi Ducis Aquitan. donatio.

„ SI ecclesias Dei & loca Sanctorum bonis temporalibus ditaverimus, „ pro transitoriis æterna nobis a Domino præmia retribui speramus. „ Quapropter noverint omnes, tam præsentes, quam posteri Christi fideles, „ quod ego Vuillelmus Dux Aquitanorum & Comes Pictavorum, ob reme- „ dium animæ meæ parentumque meorum, tradidi in proprietatem jure per- „ petuo obtinendum Monasterio beati Launomari, quod situm est in castel- „ lo Magenciaco, quidquid possidere visus sum in villa de Bozeto, & cir- „ ca, & in villa de Sescala *, & in villa de Fonte-*Chastel*, quidquid vi- „ delicet in adjacenti confinio prædictarum villarum indominicatum posside- „ bam, cum omnibus utilitatibus & redditibus suis, prædicto Monasterio „ totum in perpetuam proprietatem contradidi. Fratres autem prædicti lo- „ ci recompensaverunt in orationibus hoc modo, ut scilicet, quamdiu vi- „ xero, pro salute mea singulis horis diei psalmum unum cum sua oratione „ dicant, & ad Missam quotidianam unam orationem cantent. Post de- „ cessum vero meum annuale mihi unum faciant: anniversariam autem obi- „ tus mei diem debitis obsequiis perpetuò colendam posteris suis tradant. „ Cujus Placiti ac traditionis hi sunt testes. Comes ipse † Vuillelmus. „ Hildebertus Comes de Marchia. Vuillelmus Episcopus Engolisinensis. „ Bertrandus de Duno. Petrus de Briderio. Astorgius Rufus, Andreas, „ Ugo, Vuilelmus filius Petri. Actum Silviniaci anno Incarnationis do- „ minicæ 1064., Indict. 10., regnante Philippo Rege Francorum anno 3.

* Sechale

Missa psalmus, annuale, & anniversarium pro eo.

Lis de Bozeto.

4. Sed postquam prædictus Comes istum honorem & istam terram, de qua loquimur, Sancto contradidit, sicut semper est consuetudo sæcularium pervadere terras & honorem Sanctorum, in isto honore vel in ista terra de Bozeto cœperunt tres viri potentes, Rorgonus videlicet de Vertezione, & Theotardus de Bulione, atque Geraldus frater ejus de Buxiolo, vicariam calumniando reclamare, & consuetudinem injustam dimittere. Contra quos insurgens Teotardus Prior, ceterique Monachi, rectum Sancti calumniando reclamaverunt, & reclamando requisierunt. Tandemque præfati Prioris suasionibus & commonitionibus convicti rectum Sancti agnoverunt, malefacta capta omnia dimiserunt humiliter; & quod injustè calumniaverant, omnino reliquerunt, excepta consuetudine quam Gerardus atavus eorum in Olchias quodam habuerat.

Concordia.

5. Igitur propter istud gurpimentum & propter istam convenientiam dederunt prædicti Monachi duobus fratribus supra scriptis, Teotardo videlicet atque Gerardo, centum solidos. Insuper adjecerunt eis suisque propinquis, tam præsentibus, quam futuris, hoc quod majus est, scilicet societatem & orationes atque beneficium omnium locorum suorum.

Annuale.

6. Iterumque habuerunt convenientiam, ut faciant eis annuale unum „ post decessum eorum. Si vero aliquis post nostrum discessum vel de here- „ dibus vel de propinquis nostris exstiterit, qui hanc convenientiam infringe- „ re vel violare tentaverit; quod repetit, non vindicet: sed quibus litem „ intulerit, auri libras 100. coactus persolvat; insuper iram omnipotentis Dei „ & Sanctorum ejus incurrat, immo etiam excommunicabitur & æterna „ maledictione Patris & Filii & Spiritus-sancti, & sanctæ Mariæ matris „ domini nostri Jesu Christi, & sancti Petri Apostolorum principis, at- „ que omnium Sanctorum obligatus cum Juda proditore & cum Dathan „ & Abiron & omnibus angelis Diaboli perpetuæ inferni flammæ sit de- „ putatus. Hujus autem Placiti atque convenientiæ hi fuerunt testes. SS. „ Rorgoni atque Teotardi & Gerardi, qui hanc donationem affirmaverunt. „ S. Roberti de Magenciaco. S. Petri fratris ejus. S. Petri de Bullione. S.

„ Ra-

„ Radulfi Ruffi, & Viviani de Capella. S. Roberti de Ermone, & Dal- CIRCA AN.
„ matii Altromi & Rigaldi Rebuffori. Data in mense Maio anno ab In- 874
„ carnatione Domini 1065. regnante Philippo Rege Francorum anno 1111. 34. Octob.

7. Richerius Abbas sancti Launomari per consilium fratrum suorum & fidelium concessit *Rorgoni* Vassallo de Vertezione * terram de Biliomo & de Mala-morte, quam Willelmus, cognomento Pius, Dux Aquitaniæ de suo jure in alodum quondam perpetualiter sancto Launomaro dederat, sicut monstrat testamentum ab eo conscriptum. Præstaria. * Billon

8. Robertus de Magenciaco filius Astorgii multa mala fecit in terra sancti Launomari; sed postea pænituit, & misit filium suum Mauricium Monachum Blesis infantem. propter quem, & pro remedio animæ suæ, dedit ecclesiam sancti Martini de Mala-brescha, & curiam quæ est juxta dictam ecclesiam: istudque fecit affirmare Petro & Roberto filiis suis. Damni emendatio.

9. Tempore insequente quo Philippus Rex prudentissimus Regnum Francorum regebat, Wido quoque, cognomento Willelmus, Dux Aquitaniæ, Pictavensibus imperabat, Durandus vero Episcopus, & Robertus Comes Arvernensibus præsidebant; quidam Miles egregius, qui sub tutela sancti Launomari dominabatur Magenciacensibus viris, volens emendare injustas consuetudines quas sui progenitores injuriose per manum Vicecomitis Dalmatii invaserant in burgo sancti Lannomari, tactus Dei miseratione, & pavefactus æternæ damnatione gehennæ, accepit consilium cum suis optimatibus viris, qualiter hæc talia posset corrigere. qui tale dedere consilium, ut Magenciaci mutaret castrum, & res Sancti expeditæ remanerent in dominium; ac veluti priùs fuerant attributæ a Willemo bono Comite, ita redintegrarentur, & restituerentur a Roberto serenissimo Milite. Insuper etiam & Monachi sancti Launomari haberent mutato castro illas easdem consuetudines quas habuerant, & habebant domini Magenciaci, videlicet ecclesiam, Ledam, teloneum in foro, furnos, venditionem annonæ, salem, postremò quidquid habuerunt, & tenuerunt cum Roberto patre supradicti Roberti, exceptis his quæ Richerius Abbas sancti Launomari permisit habere suo patri, quando suus homo fuit. Supradictus vero Robertus quando castrum voluit incipere, venit in claustrum in præsentia Prioris Theotardi & aliorum, fecitque donum super altare de his omnibus. Hanc autem convenientiam fecit Robertus testimonio legalium virorum Roberti Hermone, Petri de Carmentesione, Dalmatii Altrone, Eustorgii Vicarii. Item aliæ.

10. Tempore quo Richerius Abbas Monasterium sancti Launomari de Blezo & Magenciacum huic subjectum regebat, Robertus quidam Vasallus malas consuetudines tollebat in rebus Sancti. Admonitionibus vero Abbatis rectum Sancti cognovit & malefacta omnia humiliter gadiavit, ac fidejussores pro his dedit; & quod aliam vicariam non teneret, nisi illam quam pater suus tenuerat temporibus Roberti & Sargalonis Abbatum sancti Launomari.

11. Robertus de Magenciaco multa mala fecit Mauricio Priori & Monachis sancti Launomari in terra de Bozeto, quam dederat Comes Pictavensis Willelmus Wido: sed pacem inter eos firmavere Robertus Comes & Durandus Episcopus Claromontensis. Notitia Mauricii Prioris.

12. „ Evangelico Domini abbate Bernardo tam digne, quam laudabi-
„ liter dono discretionis Monasterium sancti Launomari nomine Blesense
„ regente, apud Magenciacum autem plurimis religiosis fratribus sub su-
„ pra scripto Abbate degentibus, spiritualique palæstra se cum multis
„ aliis ibidem exercentibus, ego Mauricius inter eos peripsema & contem-
„ tibilis, & per hoc nomine Prioratus abutens, pro obedientia mihi in-
„ juncta, summa sedulitate intendo terram, quam olim nostri antecesso-
„ res a Vvidone Comite Pictavensi, cujus prædium erat, nominabat &
„ emerat a Gaufrido, cujus feudum esse dicebat, sine omni contradictione
„ ad communes Fratrum usus redimi. Quod ut perpetualiter inrevulsum
„ re-

CIRCA AN. 874 23. Octob. „ remaneat, ut condecet, firma & rata testamenta, ne posteris lateat, „ Thesaurario nostræ ecclesiæ subscribere curavi: ut si quis cupiditate cæ„ catus hoc pervertere attentet, perpetuum sibi anathema & præscriptio„ nem & sancto Launomaro contrarius esse possit probari. Hæc autem fa„ cta sunt anno ab Incarnatione Domini 1087., in 12. Kal. Maii, existen„ te III. feria, luna 14., Indict. 10. liberis & attestantibus nostris id pa„ trantibus, ex parte Gaufredi, Giraldo, Arnaldo, & Stephano; ex par„ te autem nostra Dalmatio, Olivario, & Bertranno, Philippo Rege Fran„ corum, Durando episcopalem sedem Claromontis possidente, & aposto„ lica sede beatæ memoriæ Gregorii VII. morte desolata, Vicberto autem „ Ravennate hæresiarcha potestate tyranica invasa & oppressa.

Acquisita. * de Crotes 13. Stephanus quidam, cognomento Nerei, convenientiam fecit cum D. Mauricio Priore pro terra de Crotis * & nemore, & planitie, quæ dimisit sancto Launomaro. Hæc autem convenientia facta fuit II. Kal. Aprilis, feria II., luna II., Urbano Romano Apostolico in Galliarum partium morante confinio, Vvillelmo Claromontensis sedis Episcopo, regnante Philippo Francorum.

Donatio Guillelmi Tiernensis. 14. Theotardus Prior loci Magenciaci habens curam Fratrum suorum & præfati loci, quem accepit procurandum a domno Abbate Blesense, vocitato Guidone, cum fratribus adhærentibus adiit domnum Guillelmum Tyernensem, Principem clarissimum, deprecatusque est, ut pro salute patris sui Guidonis donaret sibi & sancto Launomaro in silva sua amplissima, quæ vocatur Borno *, unde semper habeatur calcefactum, ædificamentum, & restauramentum domorum suarum; quam deprecationem libenter accipiens magnificus Princeps Vvillelmus, pro Dei amore qui sibi tribuit temporalia bona magna & munifica, gaudens & devotus concessit quod petebant, & uxori suæ clarissimæ Adalairis *, filiisque suis Vvidoni, Stephano, Vvillelmo, Theotardo & ceteris autorizare & confirmare fecit. Inde vero cedula facta est anno ab Incarnatione Domini 1077., præsente Abbate Tyernensi Hugone, qui hanc conscribere fecit sub testimonio Procerum & militum præfati domini Villelmi. S. Dominæ Ermengardis sororis ejus. S. supradictorum filiorum ejus. S. Agnonis de magno Monte, & Pontii fratris ejus. S. Rotberti de Magenciaco. S. Mauricii de Monte Buxario. S. Vvillelmi Rebuonis. S. Radulfi Rufi, & Vvillelmi filii ejus. S. Bernardi Revellis. S. Falconi Militis. S. Stephani de Piscatorias, & aliorum. Actum Philippo Rege humano, & Christo Rege superno.

* Bort

* l. Adalaidi.

Nota

Vvillelmi litteræ. 15. Tales vero litteras dedit Villelmus Princeps Tyernensis Mauricio Priori & Monachis Magenciaci.

„ EGo Vvillelmus, filius Vvidonis Tyernensis provinciæ Principis, san„ ctæ ecclesiæ Magenciacensi, quæ est consecrata in honore Christi „ Domini & beati Launomari Confessoris, & pro salute animæ meæ & „ parentum meorum, dono & offero ecclesiam sancti Porciani, sitam in „ silva quæ vocatur Borno, & alodium meum quod in ea teneo & pos„ sideo, eamque liberam absque omni retractatione confero. Dono etiam „ in eadem silva ad ædificia præfati loci ∴ necessarium tali dono, ut „ dies mortis meæ per singulos annos agatur & celebretur anniversali of„ ficio in eodem loco. Hæc autem dona filiis meis confirmare facio, scili„ cet Vvidoni, & Stephano, & Vvillelmo & Theotardo; & si aliquis „ ex heredibus meis hæc dona calumniare vel auferre voluerit, auferat „ eis Dominus honorem Patris cœlestis, nisi pænituerint & emendaverint. „ Hæc autem donatio facta est per manum Mauricii Prioris filii Rorgonis „ de Magenciato. Testes hujus doni fuerunt Petrus Arthonensis, Pontius de „ Magenciaco, Petrus Carmenteronis forestarius de Borno, Gaubertus & „ Dalmatius, Petrus de Borneto, Bertrandus Bonafos.

Anniversarium.

Donatio. 16. Robertus de Magenciaco dedit Deo & sancto Launomaro ecclesiam

siam de Sechala, & alia quædam, violentibus filiis suis Eustorgio majore filio, & Mauricio, & avunculo eorum Mauricio Priore. Hanc autem chartam donationis scribere fecit & confirmavit Willelmus de Basia, sub cujus tutela atque dominio Robertus filios suos honoremque sum deseruit. CIRCA AN. 874 23. Octob. Donatio.

17. Tempore quo Prior Mauricius rediret de Jerusalem, Rodas civitatem adveniens, Widonem divino nutu obviam sibi habuit Tyerenensem: cujus adventu magnopere congaudens Wido, eumque benigne recipiens, beneficorum quæ Prior ante ab eo diligenter postulaverat, pro remedio animæ suæ beati Launomari ecclesiam heredem instituit: Theotardus vero Tyernensis prædictam donationem concessit. Alia.

INSTRUMENTUM

SIMONIS ARCHIEPISCOPI BITURICENSIS,

De visitatione reliquiarum S. Launomari apud Magenciacum, facta anno 1284.

NOS Simon Dei gratia Bituricensis Archiepiscopus, Aquitaniæ Primas, universis præsentes litteras inspecturis, salutem in Domino. Notum facimus, quod cum nos visitandi gratia Claromontensem diœcesim transiremus, & in eadem diœcesi gratia visitandi descendissemus ad Prioratnm quemdam sancti Launomari de Blesis, qui est loco Mageneiaci Claromontentensis diœcesis, anno Domini 1284. die Mercurii post octavas Resurrectionis Domini, rogati a Priore & Monachis dicti loci, ut quasdam reliquias, quas dicebant in suo Monasterio occultas esse sine honore, in palam videremus, & eas de abditis levaremus, ut ab omnibus Ecclesiæ Fidelibus colerentur dictis anno & die in Monasterio dictorum Monachornm; hora quasi tertia induti sollemniter (ut decebat) præsentibus multis bonis viris, domino Guigone * Abbate Monasterii Virzionensis fratre nostro, Joanne de Marsac ejusdem Capellano, Joanne Abbate sancti Illidii Claromontensis, Magistro Joanne dicto Corresillon Canonico Bituricensi . . . . . fratre Reginaldo de Ordine Fratrum Minorum, & Fratre Hugone Monacho sancti Sulpicii Pænitentiariis nostris, domino Cono Capellano nostro, Magistro Reginaldo de . . . . Joanne de Camera Canonico Ruthenensi, Guidone de Rane, Joanne de Parisiis clericis nostris, præsentibus etiam Ptiore dicti loci & Monachis suis, videlicet numero 6. Stephano rectore ecclesiæ dicti loci, Hugone domino de Maincac domicello, & Ægidi dicto *Chezart* Milite, & innumerositate Fidelium copiosa, dicta abdita & secreta loca sub altari majori & cassula quadam ænea cooperta laminis cupreis & vase quodam æneo eisdem laminis cooperto (quod vas vulgariter a dicti loci indigenis *Dour* vocatur) diligentius perscrutantes, invenimus sub altari prædicto capita duo quasi integra, cum plurimis frustris minutis sacrorum ossium, pluribus linteaminibus involuta: quorum unum (ut tenet antiquitas) a dextris altaris inventum cum tribus dentibus integris, esse dicitur caput beatissimi Launomari Abbatis: aliud vero, quod invenimus a sinistris altaris, fertur esse sancti Ebrulfi Abbatis. Quæ omnia de altari levantes, cum reverentia (ut decebat) reposuimus ea super toellam mundissimam, exspectantes quid in vasis aliis haberetur.

* al. Guidone

Aperientes deinde dictam cassulam, in ea invenimus plurima membra Sanctorum, integra quædam, plurima vero minimarum & grossarum partium linteamina multa, lapides quosdam, & cetera vasa minuta diversa. Quæ omnia singulatim divisim & cum diligentia pertractantes, invenimus cedulas quasdam hæc per ordinem continentes: *Hæc sunt pulveres plurimorum San-*

CIRCA AN. 874. 23. Octob. *ctorum*, *S. Petri*, *de monte oliveti*, *S. Leonis*, *S. Gregorii*, *S. Sulpicii*, *S. Symphoriani*, *S. Pauli*, *S. Martini*, *S. Andreæ*. *Reliquæ S. Leodegarii*, *S. Laurentii*, *S. Hyppoliti*, *S. Saturnini*, *De sepulcro Domini*, *de paleo Domini*, *de paleo S. Mariæ*, *de socco S. Petri*, *de sponsa S. Petri*, *de cruce Domini*. *Reliquiæ SS. Gervasii & Protasii*, *& SS. Confessorum Germani*, *Remigii & Leobini*. *De lancea Domini*, *de pane S. Joannis*. Alia cedula hæc erat; *Reliquiæ S. Panatii Episcopi*, *sanctique Servandi*, *& S. Liborii Episcopi*, *& S. Rigmiri Confessorum*. In tertia cedula hæc erant: *Hæc sunt reliquiæ S. Ebrulfi & S. Frotasii*. Vas autem tertium, quod *le Dour* vocatur vulgariter, postea reserantes, plurima ossa similiter invenimus, integra quædam cum minutis partibus, alia linteamina plurima, & minutos pulveres, quæ omnia esse sacrorum ossium credebantur. In eo etiam duas cedulas reperimus hæc per ordinem continentes: *Hæc sunt reliquiæ SS. Confessorum Ebrulfi atque Frotasii*. Item, *Hæc sunt reliquiæ beati Launomari Confessoris Christi atque beati Carilefi*, *& SS. Confessorum S. Panatii*, *Episcopi & S. Siviardi*, *S. Liborii Episcopi*, *S. Rigmiri*, *S. Ebrulfi*, *S. Frotasii*, *S. Stephani Protomartyris*. Quibus inventis & diligenter inspectis, præsentibus dictis Priore & Hugone dicto domino de *Maincac* una cum pluribus de nostris, illa duo sancta capita beati Launomari & beati Ebrulfi reponi fecimus in quodam scrinio, quod sigillari fecimus sigillo nostro & sigillis dicti domini Abbatis de Virsione fratris nostri, dictorum Prioris & Rectoris ejusdem ecclesiæ, usquedum administrante devotione Fidelium dicta capita tectis argenteis reponantur. Et tunc convocari statuimus omnes qui voluerint interesse, ut sine dubitatione aliqua frangantur sigilla, & duo sacra capita palam ostendantur; & sic argenteo tegantur, & (ut condecet) perpetuo honoranda. Ut hoc autem perfici valeat citius, de omnipotentis Dei confisi misericordia, sanctissimæ matris ejus, SS. Petri & Pauli Apostolorum ejus, & S. Protomartyris Stephani dictorumque Sanctorum, quorum reliquias honorare intendimus, & omnium Sanctorum, omnibus Fidelibus vere pænitentibus & confessis, ad hæc perficienda beneficia & eleemosynas ministrantibus, 40. dies de injunctis sibi pænitentiis misericorditer relaxentur, præsentibus quoad indulgentiam ab instantibus octavis Pentecostes in annum futurum continuando valituris. Reliqua vero sacra membra, reliquias, pulveres & sacra linteamina reponi fecimus præsentibus multis bonis in prædicta capsa lignea, quam obserari fecimus ferreis laminis, usquedum de reponendis ipsis honorificentius a dicto Priore, suffragante sibi devotione Fidelium, ordinetur. In quorum fidem & testimonium sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Datum die & anno prædictis.

Indulgentiæ.

DE

DE SANCTO ALTFRIDO EPISCOPO HILDINESHEIMENSI IN SAXONIA QUARTO,

AN. CHR. 875. 15. Aug.

Ubi origo ejus Episcopatus præmittitur.

1. EX *octo episcopalibus sedibus, quas in Saxonia erexit Carolus Magnus anno 781. ut superius diximus ad annum 853. ubi de Haimone Episcopo Halberstadensi; una fuit ecclesia Aulicensis, dein Hildinesheim translata: cujus sedis originem accurate describit anonymus Chronographus Saxonicus ad annum 815. in hæc verba.* Karolus Magnus Imperator, postquam diu infrenem & Christiani nominis tunc inmunem Saxoniam, longo tandem mollitam bello, Fidei catholicæ impressit sigillo; inter cetera Saxoniæ loca, quæ episcopalibus sublimanda sedibus decrevit, Aulicam villam, ab insigniente eumdem locum Regis aula appellatam, & ubi Sala fluvius parvus, sed piscosus, Leviæ influit, sitam, sede Episcopatus dignam judicavit, tum propter delicatam ipsius loci amœnitatem, tum propter confluam negotiandi commoditatem, quippe cum naves Fresiæ de Vvisara per Leviam adscendentes, eumdem locum locupletare, publicus etiam usitatissimusque viarum transitus celeberrimum possent reddere. Quo decreto Karolus Aulicensis ecclesiæ primam fundamenti petram ipse ponens, eamdem ecclesiam, quasi primitias Saxoniæ & desudati Christo triumphi titulum, fundato super petram qui Christus est, cæli Clavigero dicavit: & subsequenter morato ibidem pio Imperatore, ad primam usque cæmentarii staturam murus ejusdem surrexit ecclesiæ, Karolo autem, quoad vixit, ad promovendas ordinandasque in Episcopatus, & hanc, & alias quas construxit ecclesias, impedito, & ex negotiis bellorum & penuria prædiorum Aulicensis interim ecclesia per directos præfectosque sibi a suo conditore Sacerdotes, qui Saxoniam solidioris cibi tunc minime capacem, lacte ecclesiastico imbuerant. Per hos, inquam, gubernata, adjacenti provinciæ erat ecclesiasticæ legis magistra & Religionis christianæ evidens forma: loco, quem nunc Hildinesheimensis illustrat ecclesia, deformem adhuc situm passo, domesticis adhuc paludibus obducto, silvis horrido, venatui tamen apto. Karolo eumdem regni & vitæ finem sortito, Lodovvicus tam paternæ religionis, quam potestatis heres, cum totus esset in promovendo Aulicensem ecclesiam in caput & arcem Episcopatus, & cum hoc disponendi gratia eumdem locum incoleret frequentius, contigit eum transita Levia venandi affectu in loco quem nunc Hildinisheimensis occupat ecclesia, tentorium fixisse, ibique allatis regiæ capellæ reliquiis Missam audivisse. Erant autem ex Dei providentia eædem reliquiæ sanctæ genitricis Dei Mariæ. Rege autem dehinc de venatu Aulicam regresso, ubique tunc Missarum sollemnia audituro, Cappellanus reliquias altari impositurus, demum recoluit, se oblitum eas dimisisse, ubi Missa celebrata est pridie. Revertitur sollicitudinis stimulo conatus, invenitque eas ubi & suspenderat, in ramo scilicet arboris purissimum fontem obumbrantis. Approperat hilaris, &, o stupenda Dei magnalia! o divinæ dispositionis abyssus multa! quas facili manu ibi suspenderat, nullo conatu auferre suffecit. Recurrit Imperatorem mirando affecturus nuntio. Ille avidus audita experiri, acceleratissime multis stipatus venit, reliquias de loco, cui semel inhæserant, nolle moveri sensit. Instructus igitur hoc nutus esse divini, sacellum ibidem Dei acceleravit genitrici, altari eumdem locum obtinente, quem & suspensæ reliquiæ. Locum igitur hunc novitate miraculi

Hildenesheimensis Episcopatus origo.

AN.CHR. 875 15. Aug. illustratum, hunc tantopere Dei genitrici placuisse probatum, Rex Lodovvicus toto affectu promovere aggressus, principalem Episcopii cathedram, quam prius apud Aulicensem ecclesiam a patre suo fundatam, & a se tantopere celebratam, honori Principis Apostolorum attribuere decrevit, sacello Dei genitricis concessit, eique probatæ religionis Guntarium primum Episcopum præfecit. Sic Hildinisheimensi ecclesia principalem sedem obtinente, sic Principe Apostolorum genitrici Conditoris Redemtorisque sui locum dante, obtinuit Aulicensis ecclesia, ut esset mater & filia: filia scilicet ecclesiæ episcopalis: mater vero ecclesiarum quarumdam ultra, omnium autem secum cis Leviam positarum. Sacellum autem Hildinisheimense a Rege Lodovvico constructum, & sanctæ Mariæ dicatum, perduravit in sibi digno religionis cultu, non adjuncto sibi alio opere usque ad Altfridum quartum Præsulem ipsius ecclesiæ. Guntarius enim primus ejus Episcopus, episcopalem ecclesiam, in qua principalis Fratrum Clerus Deo serviret, cum duabus altissimis turribus remotius a dicto sacello, in meridiano ejus latere construxit, & principaliter in honore sanctæ Ceciliæ virginis dedicavit. Sed hanc ecclesiam Fratrum celebritas & canonicalis religio non incoluere, nisi præsidentibus tribus Episcopis Guntario & Reinberno, qui per 20. annos illi ecclesiæ præfuerunt, tertio Ebbone, prius Remense Archiepiscopo, post Hildinisheimensi Episcopo. *Hæc de hujus Episcopatus origine fusius referre visum est, quia non facile cuivis obvia esse possunt.*

Guntarius 1. Episcopus.

Successores

Reinbernus.

Ebo.

2. *Reinberno Guntarii successori* Ebo *Remensis Antistes sufficitur, non anno* 835. *quo in ordinem redactus est, neque anno* 837. *ut legitur in Chronico Saxonico, ubi ejus obitus anno* 847. *male reponitur; sed anno* 845. *ut constat tum ex epistola synodica Concilii Tricassini ad Nicolaum Papam, tum ex narratione Clericorum Remensium de Ebonis depositione. Siquidem Ebo post reditum ex profectione Italica ad Sergium Papam, cum* legationem in Græciam a Hlothario sibi injunctam suscipere detrectaret, *Abbatiis quas Imperatoris beneficio possidebat, sibi ablatis*, Hludovici Germaniæ Regis largitione in provincia Mogontina & regione Saxoniæ, non longe a vicinitate finium Nortmannorum, quibus a Paschali Papa prædicator fuerat destinatus, Episcopium Hildenesheim vacans obtinuit: ubi etiam auctoritate privilegii a beato Gregorio Papa sibi collati, ministerium pontificale fine tenus exercuit, *ut scribunt Patres Concilii Tricassini anno* 867. *celebrati, ac proinde isti ecclesiæ præfuit Ebo ad annum* 851. *quo ejus obitus, teste Hincmaro in epistola* 27. *ad Nicolaum Papam, contigit* Indictione 14. 13. Kal. Aprilis. *Remenses Clerici testantur, eumdem in sede* Hiltinesheim *non solum usque ad finem vitæ perstitisse, sed inter cetera multa bona, diversas etiam fecisse ordinationes*, quæ absque ulla umquam reprehensione ab omnibus Deo amabilibus *probarentur. Et tamen in prædicto Chronico Saxonico Altfridus, Ebonis in sede Hildinesheimensi successor*, administrata ab antecessore suo ecclesiastica sacramenta cassasse *memoratur*, iterando scilicet ecclesiarum consecrationes & clericorum (si qui digni videbantur) ordinationes.

huic Altfridus.

3. *Itaque anno non* 847. *ut legitur in eodem Chronico ms. sed* 851. *Eboni mortuo successit* Altfridus *ex Monacho (ut scribit Trithemius) Corbejensi. Intelligit, ut puto, Corbejam Saxonicam, tametsi in catalogo ejus loci Monachorum, qui Vvarino tum Abbate ibidem vixerunt, nullus Altfridus reperitur apud Meibomium. Jam Altfridi res gestas ex Chronico Saxonico repetamus.*

Quæ ejus facta.

4. Duas curtes suæ proprietatis, Saligenstad & Esnedi, ecclesiæ suæ condonavit, in quibus Abbatias Saligenstad Monachorum, & Asnedi virginum coadunavit. *Hæc ad annum* 847.

5. Anno 852. Liudolfus Dux Saxoniæ cum sua conjuge Oda Romam petiit, & ab Apostolico reliquias sanctorum Præsulum Anastasii & Innocen-

nocentii impetratas detulit, & in honore eorum Monasterium & Cœnobium virginum, ante quatuor annos in Brunesteshuse inchoatum, in Gandersheim antiquiori loco construxit. Tumque Dominus Altfridus Hildinisheimensis Episcopus ecclesiam ibidem ædificare cœpit, & HATHMODAM, ejusdem Ducis filiam, primam Abbatissam ibidem ordinavit. Decimas etiam ex proprietate suæ ecclesiæ ibidem pro exhibendo sibi servimine & censu in beneficium præstitit, & cetera ibi Christo famulantibus profutura ex sua paterna pietate providit. *Gerbergam Hathmodæ sororem ipsi successisse anno* 870. *ait Chronographus, Gerbergæ Christinam anno* 883. *dein Rosvvirdam, post Vvendelgardam anno* 926. *Vvendelgardæ successit Gerberga, cui* HROSVVITA *ejus loci Sanctimonialis & illustris poetria panegyrin Ottonum dedicavit. Exstat carmen istud apud Meibomium cum diplomate Ottonis Imperatoris, confirmantis bona Monasterii sanctæ Mariæ, quod Gerberga* in superiore plaga civitatis *Gundersheim construxerat. Gandershcimense prænobile Cænobium Ducatus Brunsvvicensis superiori sæculo, uti & alia multa, ab hereticis possumdatum est.* AN.CHR. 875 15. Aug.

6. Idem ecclesiasticus Præsul cum religiosissimo suo clero triduanum egit jejunium, cælos pulsante precum instantia, Deum orans, locum sibi demonstrari in Hildinisheimensi civitate, quem mediatior Dei & hominum dignaretur ecclesia in sui suæque Genitricis honore construenda. Cumque quartus dies illucesceret, visi sunt designati, & quasi ad fodiendum ecclesiæ fundamentum artificioso metientis orthigonio limites descripti, instar vernalis pruinæ, directi quidem a primitivo sanctæ Mariæ sacello Occidentem versus, lati quippe & longi inter seque distantes; prout muri spissitudo & ecclesiæ longitudo ac capacitas poscebant. Revelatum est præter hoc eidem Præsuli eadem qua jejunium finierat nocte, quia in crypta, quam adjuncturus erat sacello, a Lodovvico Imperatore olim constructo, duo deberet altaria dedicare, alterum Johanni Baptistæ, alterum Stephano Protomartyri. Mox illustris Præsul suæ intentioni divinam adspirare dignationem lætificatus, posito ut sibi revelatum est fundamento, ecclesiam tam honesti, quam firmi, sed arti ædificii construxit. *Hæc Chronograpus Saxonicus.*

7. *Anno* 864. *cum Gallicani Episcopi, urgente Nortmannorum procella, pista *, qui locus est diœcesis Rotomagensis, convenissent, & ipse inter eos adfuit* ALTHFRIDUS Hildineshimensis Episcopus, *subscripsitque privilegio Autisiodorensis Monasterii S. Germani, ut legitur in Spicilegii tomo* 2. *pag.* 592. *Deinde anno* 870. *oum Carolus Calvus pro Coloniensi Archiepiscopi ordinatione in Germaniam perrexisset*, Legati a Lodovvico mittuntur, orantes ut a regno discederet. Novissime Liutbertum Archiepiscopum & Altfridum Episcopum Hildinisheimensem, virum prudentem, dirigit, mandans, ut aut discederet, aut sibi pugnandum cum fratre sciret. Qui eum tanta ingenii arte tantaque constantia aggressi sunt, ut absque dilatione recederet, seque in suo regno reciperet. *Hæc ex Chronographo Saxonico, uti & sequentia*

* Pistres

8. Anno 872. Indictione 5. in Kalendis Novembris dedicatum est principale Monasterium sanctæ Mariæ in Hildensheim ab Altfrido ejusdem ecclesiæ Episcopo, & RIMBERTO Bremensi, LIUTHARDO Patherbrunnensi, ac THEODORICO Episcopis, cum interventione Corbejensis Abbatis Adalgarii, sub titulo Cosmæ & Damiani, Tiburtii & Valeriani Martyrum, & Ceciliæ virginis.

9. Anno 875. Altfridus, Hildinsheimensis quartus Episcopus, plenus dierum, 18. Kalendas Septembris in consortium Sanctorum migravit, & Asnede in sua ecclesia, quam ipse construxit ac dedicavit, sepultus est: ubi miraculorum virtutibus per plurima sanitatum insignia, ut ibi commanentes perhibent, innotescit. Post hunc LIUDOLFUS, novæ Corbejæ Monachus, designatur: sed subita morte præventus aufertur. MARQUARDUS dehinc quintus Episcopus successit. *Ejus sedis Episcopus fuit sanctus* GODEHARDUS, *de quo agendum in Sæculo* 6. Obitus. Successores.

AN. CHR. 875 16. Dec.

SANCTI ADONIS
ARCHIEPISCOPI VIENNENSIS
IN GALLIA
ELOGIUM HISTORICUM.

Adonis vita privata hactenus ignota.

I. *Adonem Viennensem Archiepiscopum, non magis dignitate quam scriptis clarum, satis norunt eruditi omnes. At quis, qualisve ante pontificatum fuerit, nemo (quod sciam) hactenus explicavit. Mirabuntur forsan nonnulli, quod Benedictinæ familiæ eum adnumerem, cum Trithemius, Vuion, Menardus, Bucelinus, & alii, eum Fastis nostris non inscripserint, sed mirari desinent, cum facti mei rationem exposuero.*

2. *Adonis Vitæ compendium inveni in Breviario collegiatæ ecclesiæ Romanensis apud Allobroges, in qua celebris est Adonis memoria: quo in Breviario typis vulgato anno 1612. Sanctorum acta, non recentiorum, sed veterum Auctorum qui ea scripsere, totidem verbis referuntur, id quod factum etiam in Adone, cujus festus dies ita notatur in dicto Breviario 17. Kalendas Januarii:* Sancti Adonis Episcopi & Confessoris. Omnia dies de communi præter Legendam, *& infra:* Incipit Vita sancti Adonis Archiepiscopi Viennensis. *Quæ verba satis innuunt, ejus Vitæ compendium, quale mox ex ipso Breviario exhibebo, ab vetusto Auctore, qui sancti Adonis res gestas litteris antiquitus mandavit, de verbo excerptum fuisse.*

3. *Accedit quod Ecclesia Viennensis in suo Breviario, quod ante centum viginti annos typis editum est, iisdem fere verbis utitur ac Romanensis, usque ad electionem Adonis in Archiepiscopum. Aliam enim ab eo loco narrationem de rebus ab Adone jam Pontifice gestis exhibet Viennense Breviarium, cujus copiam nobis submisit humanissimus vir Petrus Louvetus Doctor Medicus & Historiographus Dombensis. Utriusque Breviarii lectiones novem juvat hic repræsentare uno conspectu, ut mutua utriusque narrationis collatio facilius fieri possit.*

Ex Breviario Viennensi.

I. Tempore CAROLI Regis, post patrem Ludovicum Imperatorem in Francia regnantis, hic sanctus vir nobili prosapia exortus, dum adhuc infantulus esset, in Monasterium quod Ferrarias ex antiquo vocant, a parentibus traditus est.

Ex Breviario Romanensi.

I. Tempore CAROLI Regis, post patrem Ludovicum Imperatorem in Francia regnantis, hic sanctus vir nobili prosapia exortus, dum adhuc infantulus esset, in Monasterium quod Ferrarias ex antiquo vocant, a parentibus traditus est.

II. Cumque sub regulari censura degeret, inque illo Cœnobio ceteris arctior tunc temporis habebatur *, divinitus inspiratus atque electus, omnes sibi coævos in studiis litterarum præire cœpit. Lasciviam etiam huic ætati amicam ceteraque puerilia usquequaque declinans, senum perfectiorumque gravem conversationem sectari sollicitus satagebat.

* l. haberetur

III. Ve-

Ex Breviario Romanensi.

III. Verum robore jam juventutis animatus, igne desiderii irrefragabili succensus est, ut domum beati Petri Principis Apostolorum ceteraque Sanctorum loca in Romana urbe extraque constituta orationis gratia visitaret, ideoque peregrini habitum adsumens optatum iter aggreditur.

IV. Qui domum apostolicam humilis habitu, devotus corde ingressus, in oratione continua pervigil, nocturnis excubiis pernoctare crebrius usque ad lucem matutinam gaudebat. Sane cum in Romana urbe omnibus pæne notus esset, quinquennio fere exacto Ravennam devenit: ubi quemdam libellum a quodam religioso præstitum transscripsit, ad describendas sanctorum Martyrum passiones.

V. Inde Lugdunum pervenit. Ibi tunc forte præerat dignæ memoriæ REMIGIUS Præsul eximius, Regibus admodum carus. Hic Dei famulum Adonem pie suscipiens *, benigne exhibuit. At ubi scientiæ & probitatis insignia pernoscere potuit, ecclesiam beati Romani cum sibi adjacentibus rebus in obsequium delegavit, ubi secretius orationi vacaret.

VI. Exin obitu Viennensis Præsulis comperto, ejusdem Ecclesiæ filii divina inspiratione super hoc tracti, omnes in commune uno consilio pari voluntate dominum Adonem petiverunt sibi præficiendum Episcopum. Quocirca ex consensu tam Cleri quam plebis cum consilio comprovincialium Episcoporum idem Dei famulus Viennensem consecratur in Pontificem.

VII. Religionem vero cernens a sui observantia partim defecisse adversarum causarum occasione, institit om-

Ex Breviario Viennensi.

II. Dehinc famosissimam beati Petri Apostolorum principis domum ceteraque Sanctorum loca in Romana urbe constituta, orationis gratia Deo comite visitavit: ibique quinquennio fere sedit. Et regressionis iter arripiens, Ravennam devenit: ubi aliquamdiu remoratus, quemdam etiam libellum a quodam Fratre religioso præstitum transscripsit, quo ad describendas sanctorum Martyrum passiones sese non modice adjutum fuisse testatur.

III. Inde pedem movens, Lugdunum famosissimam pervenit ad urbem. Ibi tunc forte præerat REMIGIUS Præsul eximius, Regibus admodum carus. Hic Dei famulum Adonem in habitu pauperis pie suscipiens, quæquæ * illi necessaria exhibuit. At ubi collocutione mutua, ut erat prudentis ingenii, quæ in illo latebant scientiæ & probitatis insignia pernoscere potuit, secum retinere toto annisu conatus est.

IV. Et ad Abbatem ipsius deprecatoria legatione acta, litteras permissorias impetravit ad se retinendum in suum suæque Ecclesiæ obsequium: quousque utile judicasset. Exhinc non parvum tempus effluxerat, cum ecce Episcopus obitu Viennensis Præsulis certissime comperto, agere disposuit intentius, quatenus in Viennensi Ecclesia ordinaretur Episcopus. Quocirca ex consensu tam Cleri quam plebis, cum consilio & præsentia comprovincialium Episcoporum, idem Dei famulus Viennensem consecratur in Pontificem.

V. Neque enim, ut moris est plerisque, mox suscepto honoris gradu in superbiam elatus est: sed magis in-

AN.CHR. 875 16 Dec.

Ex Breviario Romanenſi.

nimodis, ut ad priſtinam rectitudinis normam paullatim ipſius ſtudio reformaretur. Hinc conſtant inſtitutionis ejus perplura documenta. Siquidem & de nocturnis & de diurnis officiis pſallendis regulam pulcre conſtituit.

VIII. Præterea quanto ſtudio ducebatur in ædificiis eccleſiarum inſtaurandis vel exornandis, etſi forte hominis deſit teſtimonium, non deſunt tamen eadem ædificia. Hoſpitalitatis in pauperes quanta ei cura quantave aſſiduitas fuerit, ſtilo mandare non eſt neceſſe: præſertim cum oſtium domus ipſius, non dicam alio, ſed nec quidem refectionis tempore clauſum fuerit.

IX. Cumque jam tempus adeſſet, quo Dominus militem ſuum beata mercede vellet donare, ſextum-decimum circiter annum in Epiſcopatu agens, de præſenti ad futuram vitam felici fine demigravit. Cujus corpus in eccleſia ſanctorum Apoſtolorum officioſiſſime tumulatum eſt, qui vixit annos plus minuſve ſeptuagintaſex.

Ex Breviario Viennenſi.

in cœpta perſiſtens humilitate, omnes quoque ſubditos ſecundum ſuum modum imitatores veritatis fieri aſſidue monebat dicens: Diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde.

VI. Cujus tam ſalubri tamque ſancto ſtudio in introitu ſanctæ matris eccleſiæ, in honore Salvatoris conſtructæ, domumculam quamdam inſtar ſepulcri dominici conſtrui fecit: ante cujus etiam oſtiolum altare, ex lapidibus concavum, ad nomen Mariæ peccatricis, Petri quoque negatoris, Latroniſque confeſſoris ſollemniter conſecravit, quo dum multi adveniunt ægroti, per interceſſionem eorum ad propria læti conſueverunt reverti.

VII. Hoſpitalitatis vero, ſed & miſericordiæ in pauperes quanta ei cura, quantave aſſiduitas fuerit, ſtilo mandare non eſt neceſſe: cum oſtium domus ipſius non alio, ſed ne quidem refectionis tempore clauſum fuerit. Unde merito cum beato Job dicere poterat: Oſtium meum viatori patuit, & pater fui pauperum.

VIII. Verum indefeſſus laborator, licet die tantis occuparetur bonorum operum exercitiis; noctu non ſe totum credebat ſopori, tamquam diurno labore fatigatus: ſed ad ſatisfaciendum naturæ aliquantiſper quiete ſibi indulta, quod ſupererat noctis, orationi dedicans, temporius Fratres ad vigilias nocturnas ſurgere compellebat, ubi & ipſe ſolito præſens, lectiones & reſponſoria protrahendo decantari faciebat, quouſque diei luce appropinquante, matutinæ laudes agerentur.

IX. Cumque jam tempus adeſſet, quo Dominus Rex regum militem ſuum a labore quieſcere vellet; ſextum-decimum circiter annum in Epiſcopatu peragens, de præſenti ad futuram vitam felici fine demigravit. Cujus corpus a Clero & univerſa plebe ex more deportatum, atque in eccleſia ſanctorum Apoſtolorum inter prædeceſſores ſuos Pontifices tumulatum eſt.

4. Ubi

4. *Ubi primum hæc legi in Breviario Romanensi, (nam longe post Viennensis exemplum accepi) magno gaudio affectus sum, quod illustrandi tanti viri aliquam haberem materiam. Sed illud voluptatem meam temperabat, quod vetusta & idonea mihi deessent monumenta, quibus ista probarem. Hæc mihi cogitanti, & Lupi Abbatis Ferrariensis epistolas relegenti, occurit epistola ejus centesima vigesima secunda, quæ votis meis faciat satis. In hac enim epistola, quæ Gerardo Provinciæ Duci seu Comiti & Bertæ ipsius conjugi inscripta est, certissima deprehendi momenta, quæ in Adonem ejusque res gestas ita, ut superius exposita sunt, omnino conveniunt. Et quia hæc res non parvi momenti est, operæ pretium fuerit hoc loco integram adducere epistolam, ut nemo suspectam habeat fidem meam.* AN.CHR. 875 16. Dec. Quo modo hæc illustrata.

PRæcelentissimo Duci G. & clarissimæ conjugi ejus B. Lupus præsentem & futuram salutem. Semper insignis fama de probitate vestra bonos quosque lætificavit: sed nunc in omnium notitia uberius effloruit, cum eamdem probitatem vestram successu profuturo Christianis omnibus Divinitas comprobavit. Cum vero quæ primo polliceri, postea promittere dignati estis, largiti fueritis, conabimur gratias cumulare. Ceterum quod diligenter scrutamini, noveritis Monachum & discipulum meum Ad: numquam a nostro Monasterio aufugisse: sed ad petitionem beatæ memoriæ Marcvvardi Abbatis ex Prumia aut Proneam * a nobis eum honeste directum, & cum illo aliquamdiu conversatum, quorumdam invidiosorum vitasse insidias: & inde discendi studio & quietis amore in urbe Lugdunensium constitisse. Reverentissimis autem viris Remigio & H. Gratianopolitano instanter postulantibus, & conversationem memorati Fratris laudantibus, quamquam olim meam verbis habuisset licentiam, etiam regulares litteras accepisse: quæ prolatæ, quid de eo sentiam, fideli relatione fatebuntur. Litteras etiam eum ecclesiastcias habere a venerabili Episcopo nostro Guenilone certissime scio: nec impedire eum aliquid, si Deus eum vocat, quo juste ejus infirmari possit electio. Bene apud nos conversatus est: quæ plurimum indiget Ecclesia, idoneus est ad docendum: regularibus & pontificalibus fultus est epistolis: progenitorum nobilitate ornatur, in sancto proposito, judicio prædictorum Antistitum, quos degit, devote perdurat. Quid restat, nisi ut quod sanctis Præsulibus Deus inspiraverit, fiat? Quid autem mirum, si aliquando asperius aliquid super eo locutus sum? illud culpa fuit inimicorum ejus impudenter falsa vulgantium: istud quod nunc litteris alligo *, meum est judicium constanter prius visa, & postea comperta narrantis. Cupio vos valere feliciter.

Lupi epistola de Adone.

* l. ad Proneam

* f. allego

5. *Ex hac Lupi epistola discimus, Monachum quemdam Ferrariensem, nobilem, doctum, cujus nomen incipiebat a litteris Ad: degisse in provincia Lugdunensi, Remigio & Heboni Episcopis probatum, & ad episcopalem dignitatem electum: quæ omnia cum Breviariis Viennensi & Romanensi conveniunt, nec alii quam Adoni legitime aptari possunt. Hæc distinctius explicanda per partes. Sed ante quam id prestem, Lectorem admonere decet, quantum debeat publica res litteraria diligentiæ eruditissimi viri Stephani Baluzii, qui in nova editione Lupi Abbatis operum id egit unius voculæ, immo duplicis tantum litteræ correctione, ut illustrandæ Adonis nostri memoriæ præferret lucem. Nam cum in editione Mussoniana prius legeretur,* Monachum meum nonnumquam, *ipse collatione veterum codicum reposuit* Monachum meum Ad: numquam: *tametsi, uti modeste fatetur, quis fuerit hic homo, quem duabus his litteris Ad: expressum videmus, divinare non potuit. Nunc ad ordinem rerum ab Adone gestarum accedo.*

6. *Cum Ado* tempore Caroli Regis, *cognomento Calvi, ortus dicitur, id eo modo interpretare, quo similes jam loco frequenter exposui, ut eo tempore inclaruerit: nam eum regnante Carolo Magno, circiter annum octingentesimum, in lucem prodiisse constat. Quippe annos natus septuaginta sex, decessit anno Christi octin-* Adonis ortus & parentes.

AN.CHR. 875 16. Dec. *gentesimo septuagesimo quinto , ut postea videbimus . In utroque Breviario* nobili prosapia exortus *dicitur, apud Lupum* progenitorum nobilitate ornatus. *Patriam ei fuisse Vvastinensem aut Senonicum pagum conjicio.*

Vita monastica. 7. Dum adhuc infantulus esset , in Monasterium quod Ferrarias ex antiquo vocant , a parentibus traditus est, *more scilicet in Regula sancti Benedicti praescripto de oblatione & susceptione puerorum cap. 59. Hinc conjecturam sumo, Adonem natum fuisse in loco vicino Ferrariensi Monasterio, de quo superius actum ad Vitam sancti Aldrici Archiepiscopi Senensis . Istic a Sigulfo Abbate puer susceptus fuisse videtur : ubi* bene conversatus , *teste Lupo*, omnes sibi coaevos in studiis litterarum praeivit, *ex Breviario Romanensi. De* eruditio. *ejus doctrina testimonium suppeditat Lupus , cum eum scribit esse* idoneum ad docendum quae plurimum indiget Ecclesia.

Missio Pruniam. 8. *Post aliquantam moram in Coenobio Ferrariensi* , ad petitionem Marcwardi Abbatis ex Prumia , *seu Prumiensis , qui ab anno 829. ad 853. loco praefuit*, honeste directus ad Proneam *est, quo nomine Ausonius in sua Mosella laudat rivulum quemdam , qui locum istum praeterfluit : unde Monasterium aliquando* Pronea, *passim* Prumia *dictum , voce nonnibil inflexa . Attamen legere malim* ad petitionem Marcwardi Abbatis Prumiam ad Proneam directum *Adonem : ut designetur Prumiae situs ad Proneam amnem. Inter utrumque Monasterium , Ferrariense scilicet & Prumiense , ultro citroque facilis Monacorum commeatus , erat : tum quia ex Ferrariensi Coenobio adsumtus fuerat Narcvvardus , tum quia cum Lupo magna necessitudine conjunctus erat. Et quidem Ferrarienses Prumiam transmittebantur ad discendam maxime* Germanicam linguam , *cujus* usum *eo tempore* pernecessarium fuisse *testatur Lupus in epistolis 70. & 91. Quin etiam temporibus illis Monasteria , etsi nullo communis regiminis vinculo connexa erant , facile tamen Monachis ultro citroque commeantibus patebant* propter ejusdem religionis unitatem , *ut loquitur Marcvvardus in Lupina epistola 72. ad Didonem Senonici Monasterii sancti Petri Abbatem, in arte medica peritissimum, ad quem Monachos suos sanandos dirigebat . Hinc Lupus in epistola 116. ad Monachos Coenobii sancti Germani apud Autisiodorum* . Semper quidem in Coenobiorum nostrorum habitatoribus vera caritas viguit : sed numquam tam certis indiciis, ut nostro tempore , sui magnitudinem declaravit.

9. *Prumiae* aliquandiu commoratus *Ado, ut habet Lupus , postea* quorumdam invidiosorum insidiis *impetitus est. quas ut evitaret , Romam se contulit*, ut domum beati Petri principis Apostolorum orationis gratia visitaret . *Hu-*
Romana peregrinatio. *jus itineris non meminit Lupus, qui Adonis aemulis , uti ipse fatetur , nimis credulam adhibuit aurem, quique alias Monachorum suorum Romanas peregrinationes commemorat in epistolis 101., 102. & 103. pro Aldulfo & Acarico; tum 106. & 107. pro Dolivaldo scriptis , tum sui ipsius , tum Guenilonis Senonensis Archiepiscopi nomine , in ipsorum peregrinorum commendationem. Romae* exacto fere quinquennio *vir sanctus Ravennam devenit*: *ubi* quemdam libellum a quodam Fratre religioso praestitum transscripsit ad describendas sanctorum Martyrum passiones , *id est Martyrologium , de quo postea recurret oratio. Libellus iste est vetus Martyrologium, quo usus est Ado in suo condendo, a Rosvveido editum . Huic praefixa est Adonis epistola , contestantis , quantum ex veteri illo Martyrologio profecerit*. Huic operi, *inquit , id est Adoniano Martyrologio*, ut dies Martyrum verissime notarentur , qui confusi in Kalendis satis inveniri solent , adjuvit venerabile & perantiquum Martyrologium , ab urbe Romae Aquileiam cuidam sancto Episcopo a Pontifice Romano directum, & mihi postmodum a quodam religioso Fratre aliquot diebus praestitum ; quod ego diligenti cura transcriptum , positus apud Ravennam , in capite hujus operis ponendum putavi . *Haec Ado in Praefatione Martyrologii sui : ex quibus superiora Viennensis Breviarii verba derivata sunt.*

Lugduni mansio. 10. *Ravenna digressus Ado*, inde Lugdunum pervenit , *ubi* tunc praeerat dignae memoriae Remigius Praesul eximius : qui Dei famulum Adonem pie susce-

suscepit, & quæque necessaria illi benigne exhibuit. At ubi collocutione mutua, quæ in illo latebant scientiæ & probitatis insignia pernoscere potuit, secum retinere toto adnisu conatus est. Et ad Abbatem ipsius deprecatoria legatione acta, litteras permissorias impetravit ad eum retinendum in suum suæque Ecclesiæ obsequium, quousque utile judicasset. *Viennensi Breviario hac in re concordat Lupus, testatus, Adonem* discendi studio & quietis amore in urbe Lugdunensium constituisse. Reverentissimis autem viris Remigio & Hebone Gratianopolitano instanter postulantibus, & conversationem memorati Fratris laudantibus, quamquam olim meam, *inquit*, habuisset licentiam, etiam regulares litteras (*obedientiales vocant*) accepisse, & litteras etiam ecclesiasticas *seu dimissorias* a venerabili Guenilone Episcopo *Senonensi. Sane litterarum studia tunc temporis, si alias umquam, Lugduni viguisse probant viri docti Leidradus, Agobardus, Amulo, Remigius istius Ecclesiæ Pontifices, & Florus Diaconus. Addit Romanense Breviarium, Remigium* ecclesiam beati Romani cum sibi adjacentibus rebus in obsequium delegasse *Adoni*, ubi secretius orationi vacaret. *Quænam fuerit illa ecclesia, certo pronuntiare non ausim: forsan ecclesia sancti Romani, quæ in Viennensis urbis* parte orientali sita *erat, testando ipso Adone in Martyrologio 13. Kal. Decembris, ubi sanctorum Severini, Exsuperii & Felicis corpora in eam ecclesiam translata fuisse scribit; & in libello de Vita sancti Theuderii Abbatis memorat* basilicam sancti Romani Martyris in suburbio civitatis, in vico Brenniaco; *quæ basilica hactenus superest, Equitibus Melitensis Ordinis commendata.* CIRCA AN. 875 16. Dec.

11. Exin obitu Viennensis Præsulis comperto, ejusdem Ecclesiæ filii divina inspiratione super hoc tracti, omnes in commune uno consilio, pari voluntate dominum Adonem petiverunt sibi præficiendum Episcopum. Quocirca ex consensu tam Cleri quam plebis, cum consilio comprovincialium Episcoporum idem Dei famulus Viennensem consecratur in Pontificem. *Huic tamen electioni restitisse nonnullos, in his Gerardum illarum partium Comitem, ob eam scilicet causam, quod Adonem ex Monasterio suo fuga elapsum crederet, docet nos Lupi epistola superius, in qua eum ab omni defectionis & infamiæ labe absolvit, contestatus* nihil impedire, si Deus eum vocaret, quo juste ejus infirmari posset electio. *Hæc contingit post mortem Agilmari Viennensis Antistitis, successoris sancti Bernardi, cujus Vitam superius retulimus. Hæc, inquam, electio contigit anno sexagesimo supra octingentesimum, ut constat tum ex actis Concilii Lingonensis* circa Kalendas Julii *anno præcedenti celebrati, cui Agilmarus interfuit; tum ex Tusiacensi, cui subscripsit Ado* sub die 11. Kalendas Novembris anni 860. *tum denique ex Synodo Viennensi, de qua infra, quam Ado habuit* anno Christi 870., Indictione 3., episcopatus anno 10. *Ac proinde Agilmarus ejus decessor annis novemdecim, non novem tantum, ut voluit Joannes a Bosco, sedisse dicendum est. siquidem Barnardum Agilmari antecessorem anno* 842. *decessisse superius demonstratum est. Et quidem Agilmarus* pridie Nonas Julias *vita demigravit, & quidem* anno 860., *ex tomo* 1. *Analectorum pag.* 103.: *in cujus locum* Remigius sanctæ Lugdunensis Ecclesiæ & Ebo Gratianopolitanus Episcopus cum Clero & populo elegerunt S. Adonem. *Apud Joannem a Bosco in Appendice Bibliothecæ Floriacensis, ubi de Antiquitatibus Viennæ, exstat epistola Nicolai Papæ primi Adoni missa cum pallio initio ejus pontificatus, qua in epistola eum submonet tristari se, quod in litteris professionis Fidei suæ ad Pontificem missis Ado probaret quatuor dumtaxat Synodus generales, quinta & sexta prætermissis: explicaret hac de re mentem suam: mittere se interim pallium & capitula Synodi Romanæ, quam recens tenuerat. Misit & aliam subinde eidem epistolam, qua Viennensis Ecclesiæ privilegia confirmat. An septimam Synodum probaverit Ado, incertum: immo in Chronico, quod post acceptam episcopalem dignitatem condidisse videtur, hanc Synodum rejicit; quæ mens tum Gallicanæ Ecclesiæ erat. In brevi Chronico Viennensium Antistitum, quod anno* 1239. *jussu Burnonis conditum est, S. Ado pallium & confirmationem privilegiorum*

Electio episcopali.

Nicolao P. probata.

AN.CHR. 875 16. Dec. *giorum anno* 861. *a Papa Nicolao recepisse* cum decretis Lateranensis, *id est Romani*, Concilii *perhibetur*.

Modestia in episcopatu. 12. Neque *verò*, ut moris est plerisque, mox suscepto honoris gradu in superbiam elatus est: sed magis in cœpta persistens humilitate, omnes quoque subditos secundum suum modum imitatores Veritatis fieri assidue mone-„ bat, dicens: Discite a me quia mitis sum & humilis corde; *quæ verba leguntur in Creviario Viennensi*.

Cura pro negotio Lotharii Regis. 13. *Anno* 866., *ex Annalibus Bertinianis*, *Carolus Rex cognomento Calvus*, *& Lotharius Rex Attiniaci* missaticum communiter ordinant *pro negotio Teutbergæ ipsius Lotharii pellicis*. *& Carolus quidem* per Egilonem Senensem Archiepiscopum, & HLotharius per Adonem Viennensem Archiepiscopum, ac per Vualtarium suum a secretis domesticum, Papæ Nicolao quæ sibi visa sunt, secretius mandant. *Ado id præstitit litteris scriptis ad Nicolaum, cujus rescriptum hac de re non integrum exstat, in quo Pontifex* sanctissimum confratrem Adonem Archiepiscopum *laudat*, *quod* pro statu sanctæ Dei Ecclesiæ ferventius invigilet, & contra delinquentium, prævaricatorum, & sanctarum legum violatorum mores & actus per zelum rectitudinis erectus *sit*.

Summorum Pontificum epistolæ ad ipsum. 14. *Exstant & aliæ Nicolai epistolæ quatuor Adoni scriptæ in Appendice secunda epistolarum Nicolai in tomo* 8. *Conciliornm editionis Labbeanæ*: *in prima respondet Pontifex Adonis consultis de Lotharii Regis divortio & de Alvico clerico: in secunda, inferiores ecclesias a Romanis consuetudinibus recedere non debere: in tertia, rationem reddit dilatæ Synodi, & Adonem corripit, quod Gerardi Comitis Presbyterum dixisset: tum variis consultis respondet: in quarta privilegium Metropolis Viennensis confirmat. Additur & epistola quinta Anastasii Bibliothecarii ad Adonem de morte Nicolai Papæ: quam epistolam aliis etiam Galliarum Episcopis directam fuisse intellexi ex ms. codice Autissiodorensi Monasterii sancti Mariani, in quo hoc epistola sic inscribitur.* Venerando mihi & valde diligendo illi Archiepiscopo illi plurimam salutem. Triste tibi nuntium, *&c. Est & aliud fragmentum epistolæ eidem a Nicolao Papa directæ, qua Pontifex Adenem increpat, quod ejus auctoritate Albericus Subdiacouus uxorem duxisset contra præscripta canonum. In Labbena Conciliorum editione typis etiam vulgatæ sunt Hadriani Papæ II. epistolæ duæ, in quarum prima Pontifex ab Adone submonitus, cur a Nicolai Papæ decretis recessisset, se excusat laudato zelo Adonis: in altera, quæ mutila est, litteras Nicolao decessori suo ab Adone directas se recepisse testatur.*

Absentia a Concilio Suessionensi. 15. *Anno jam dicto* 866. *Nicolaus Papa litteris datis ad Hincmarum Remorum Antistitem præcipit*, Remigium Lugdunensem, Adonem Viennensem, Wenilonem Rotomagensem, una cum ceteris Archiepiscopis, & Episcopis Galliarum & Neustriæ apud Suessionem urbem pariter convenire, *ad discutiendam causaw Wlfadi & aliorum Remensium Clericorum, quos ab Ebone ordinatos Hincmarus in ordinem redegerat. Coacta est Synodus hæc* 15. Kal. Septembris: *at ei non interfuit Ado, quam ob causam incertum*.

16. *Hincmarus ipse suo & Adonis, aliornmque Galliæ Pontificum nomine scripsit ad Ludovicum Germaniæ Regem* pro Bertulfo Trevirensi Archiepiscopo *adversus Waltonem Cœnobii sancti Maximini Monachum, sedis Trevirensis (uti dicit) invasorem. Idem porro Hincmarus* Adoni Viennensi Archiepiscopo scribit inter cetera pro epistola beati Aviti ad sanctum Remigium scripta, quam quidam ROTFRIDUS Monachus ei dixerat se apud eumdem Adonem legisse. Sed & si qua præterea de sancto Remigio reperire valeret, ei super aurum & topazion pretiosa mitteret. *Frodoardus auctor in Historiæ Remensis lib.* 3. *cap.* 21. *qui & alibi testatur, Rotfridum hunc Cœnobii Remigiani apud Remos Monachum fuisse*.

Epistolæ Hincmari pro eo & ad eum. 17. *Addo ex Chronico Hugonis Abbatis Flaviniacensis, Remigium Lugdunensem Pontificem* Adoni Viennensi Episcopo, *quem* Romanæ Ecclesiæ Vicarium, *id est Legatum, appellat*, & Nicolao Papæ litteras misisse pro Trevi-

Trevirensi & Coloniensi Episcopis depositis, *Teutgaudo scilicet & Guntario denique ipsum Remigium simul & Adonem scripsisse Johanni Papæ* pro simonia; & quia per manum laicam quilibet indigni ad Episcopatum promovebantur. AN.CHR. 875. 16. Dec.

18. *Anno 869. defuncto Ebone Gratianopolis Episcopo, Lotharius Rex a fratre suo Ludovico secundo Imperatore obtinuit*, ut cuidam suo Clerico, Bernario nomine, Episcopatum Gratianopolitanum concederet. *Ludovici hac de re litteras accepit Ado* pridie Idus Julii, *quibus monebatur, ut quam primum eumdem Bernarium Episcopum ordinaret. Huc alias etiam Kalendis Augusti accepit tum ab Lothario Rege, qui ipsum certiorem facit de prospero itinere suo Romano, præcipitque. ut redeunti sibi* obviam veniat ad sanctum Mauricium: *tum a Carolo Rege 6. Kalendas Septembris, qui Adonem sibi* carissimum *vocat; significans, se* cuidam Clerico, Diacono olim venerabilis Archiepiscopi Remigii, & postmodum Lotharii nepotis sui, ita concessisse Gratianopolitanum Episcopatum, ut vestro, *inquit*, judicio si canonice probaveritis, ibi a vestra sanctitate ordinetur Episcopus. *Exstant hæ litteræ apud Sirmondum in Conciliorum Galliæ tomo 3.* Ordinatio Bernarii.

19. *Ado vero* cernens religionem a sua observantia partim defecisse adversarum causarum occasione, instituit omnimodis, ut ad pristinam rectitudinis normam paullatim ipsius studio reformaretur, *uti legimus in Breviario Romanensi*. Hinc constat institutionis ejus perplura documenta siquidem & de nocturnis, & de diurnis officiis psallendi regulam pulchre constituit. Adonis cura pro restituenda disciplina.

20. *Ex Synodis ejus auctoritate habitis una mihi succurrit, quam eruditus vir Petrus Louvetus superius laudatus ex Viennensi Chartario descriptam Acherio nostro transmisit, quæ sic se habet*: Synodus.

ANno 870. Incarnationis Domini nostri JESU-CHRISTI congregata est Synodus Viennæ metropolis Ecclesiæ domno & Venerabili Archiepiscopo ADONE præsidente, & vigillantissima cura causas ecclesiasticas & filiorum suorum necessitates investigante ac ecclesiastico more definiente. Adveniens reverendus vir Manno Præpositus Cœnobii sancti Augendi, adventus sui causam manifestans protulit in medio, quamdam ecclesiam ex Cœnobio prædicto & infra Viennensem diœcesim sitam in villa Velnis, dotatam in honore sancti Petri, privilegio sibi concesso ab antecessoribus sanctissimi jam fati Archiepiscopi, necnon ab ipso Compontifice usque ad id tempus conservato, proclamante vici sancti Albani rectore desolatam esse. Protulit etiam isdem venerabilis Præpositus scripturam inquisitionis temporibus piæ recordationis domni AGILMARI factam, eo quod & tunc temporis altercatio haberetur inter ipsarum rectores ecclesiarum. Sed quia ea sancta Synodus irrita judicavit, e) quod Canonicorum ·.·.. roboratam non vidit, placuit sancto Pontifici a capite per sanctissimos Presbyteros omnem causam reiterari, quatinus veritate comperta, altercatio diu ventilata firmaretur *. His igitur testantibus & dicentibus ordinem veritatis, visum est domno Pontifici una cum consensu sanctissimæ Synodi, quatenus sicut in diebus antecessorum suorum sanctorum Pontificum honorata fuit sancta congregatio Cœnobii beatissimi Augendi; sic & in hac petitione & in ceteris necessitatibus suis honorem & opem ferret ad vires suas sancta metropolis Viennensis Ecclesia: & ut sopita querela firmius privilegium suum super facto Viennensis * ecclesia in futurum possideat, litteris etiam roboretur. In hunc itaque modum ego ADO Viennensis Archiepiscopus consentiens, & pio consilio filiorum meorum annuens, manu propria subter firmavi, sanctisque filiis meis secundum morem ecclesiasticum firmare rogavi. Actum Viennæ publice mense Aprilis, episcopatus domni Adonis anno 10. Indictione 3.

* f. finiretur.

* f. S. Augendi.

21. *Sunt & alia quædam instrumenta in eodem Chartario pontificatu Adonis facta, unum in quo refertur litigatio Witfredi Advocati ecclesiæ sancti Mauricii*, instrumenta publica

AN.CHR. 875 16. Dec. *cii*, *qui* veniens publice in Viennam civitatem in præsentia domni Adonis ejusdem ecclesiæ venerabilis Archiepiscopi, & Erlulfi Vicecomitis Missi illustris Bosonis Comitis, Constantii Coepiscopi & *aliorum*, *adversus Sigifredum quemdam expostulavit*, *quod immunitatem Ecclesiæ sancti Mauricii in villis ei subjectis violasset*. *Aliud in eodem codice exstat instrumentum Rodstagni & conjugis ejus Bertildis*, *Adoni & ecclesiæ Viennensi tradentium res suas in agro S. Ferreoli*, *acceptis ab ipso Adone de thesauro Viennensis ecclesiæ libris quinque*, *& calice cum patena* de auro cocto, pensante unaquaque libram ad ferros Spaniscos. *Rodstagnus autem res suas in ea villa exsistentes tradidit Adoni ejusque clero*, accipiens ostium, & cæspitem, & andelanc: *& post aliquantum temporis* pergameno dato scripturam exinde facere rogavit *Adonem*, Constantium *Corepiscopum*, Erlenum *Præpositum*, Leutbertum *Decanum*, Teutelmum *Abbatem & Diaconum alisque clericos*. *Actum* 12. Kal. Maii, anno 4., quo successit domnus Karolus Rex in regnum nepotis sui Lotharii, *id est anno Christi* 869. *Tertium instrumentum est ejusdem Adonis*, *Amalgaudo & uxori ejus Volfoldæ ac filio eorum Hadriano concedentis usum-fructum quorundam prædiorum*, *quia res suas episcopali ecclesiæ sancti Stephani donaverunt*. *Fragmenta quædam ex ejusmodi præstaria* (*sic vocabant*) *excerpere juvat*. Consuetudo & justitia ecclesiastica est, ut qui res & facultates suas Deo servisque ipsius contulerit, ei aliquid quod rationabiliter postulaverit ad invicem, de rebus suis ecclesia conferat. Ideo ego Ado Archiepiscopus Viennensis ecclesiæ una cum Sacerdotibus & clericis ejusdem sanctæ matris ecclesiæ concedimus tibi, Amalgaude, & uxori tuæ Valfoldæ ac filio vestro Hadriano res quas depotestate ac jure vestro ad potestatem ecclesiæ nostræ per cartarum instrumenta tradidistis: & pro hac tam pia conlatione concedimus etiam tibi & uxori & filio tuo supra scripto præstatione beneficii Alausium villam ecclesiæ nostræ ad serviendum, quandiu vixeritis, & colonicas quas per præstariam jam vobis una cum ecclesiis in Valle-aurea beneficiavimus . . . . Pro vestitura vero annis singulis in festivitate beatissimorum Maccabæorum Kalendis Augusti pastum unum fratribus Canonicis in Viennensi Cœnobio positis faciatis, ipsaque die orationes generales pro vobis ac propinquis vestris faciat supra dicta Ecclesia. *Hæc absque temporis nota*. *In litteris Raganfridi Archiepiscopi Viennensis*, *suggerente Berilone Vicecomite*, *confirmantur* res ad ecclesiam sancti Petri extra muros Viennæ civitatis *sitam* pertinentes, *quæ etiam olim regali præcepto HLotharii quondam Regis per suggestionem sanctorum Episcoporum Remigii Lucdunensis & Addonis Viennensis restitutæ fuerant*.

Vita S. Desiderii ab eo scripta. 22. *Anno jam dicto* 870. *Ado politiori stilo exornavit Acta sancti Desiderii Viennensi Pontificis & Martyris in gratiam Viennensium*, *eaque Monachis Cœnobii sancti Galli in Alemannia cum nonnullis ejusdem Sancti reliquiis transmisit*. *De hac aliisque ipsius lucubrationibus infra*.

Subscriptio in Conciliis Cabilonensibus. 23. *Cabilonensibus Synodis duabus*: *scripsit*, *nimirum uni anno* 873. *coactæ in ecclesia sancti Laurentii*, *quæ Canonicis ecclesiæ sancti Marcelli restituta est*: *alteri anno* 875. *in ipsa basilica sancti Marcelli*, *ubi subscripsit litteris pro Monasterio Trenorchiensi*, *editis apud Petrum Franciscum Chiffletium in probationibus historiæ ejusdem Monasterii*.

Reliqua ejus facta. 24. *Reliquas viri sancti facta perstringit Viennense Breviarium*, *religionem in ecclesiis exornandis*, *hospitalitatem & caritatem in pauperes*, *assiduitatem in officiis divinis*: *ut superius videre licet in ejusdem Breviarii lectionibus* 6. 7., & 8.

Obitus. 25. Cumque jam tempus adesset, quo Dominus militem suum beata mercede vellet donare, sextum-decimum circiter annum in Episcopatu agens, de præsenti ad futuram vitam felici fine demigravit. cujus corpus in ecclesia sanctorum Apostolorum officiose tumultum est. *Ita Breviarium Romanense*, *cui Viennense concordat*. *addit Romanense*; qui vixit annos plus minusve septuaginta sex. *Adonis obitum anno septuagesimo quinto supra octingen-*

gentesimum accidisse mihi constat, tum quia Episcopatum tenuit annos sexdecim ab anno Christi 860., tum quia Ortramnus ejus successor Concilio Pontigonensi subscripsit anno 876. Diem mortis sextum-decimum mensis Decembris signant Breviaria & Martyrologia Romanum, & Gallicanum, annum etiam designat Vienense ms. cujus copiam ab erudito viro Nicolao Chorerio accepit noster Claudius Stephanotius. En ejus verba. 17. Kal. Januarii S. Adonis Viennensis Episcopi, miræ sanctitatis viri, anno ab Incarnatione Domini 875., Indict. 8. Rexit autem ecclesiam suam 16. annos & sepultus est in ecclesia Apostolorum Viennæ. *hoc est in extramurana Monasterii sancti Petri basilica, ubi Viennenses Pontifices tumulari mos erat. Monasterium sancti Petri ab Ordine sancti Benedicti ad sæculares Canonicos devolutum est, uti & alia multa, quæ Viennæ quondam exstitisse nos docet libellus de vita sancti Clari Abbatis in Sæculo 2. Ex his colliges, Adonem anno circa octigentesimo natum esse. siquidem obiit anno 875. postquam* vixit annos plus minusve septuaginta sex. *Hæc de sancti Adonis rebus gestis, quatenus eas eruere licuit ex probatis monumentis, maxime ex Lupi epistola 122., & ex Breviariis Viennensi & Romanensi, quod mihi primum illustrandi Adonis occasionem & materiam præbuit. Viennense legerat Andreas Saussejus, qui in Martirologio suo Gallicano scribit, Adonem primos annos transegisse in Monasterio Ferrariensi sub Lupi Abbatis disciplina. quod nemo ante eum (si non fallor) observaret. Sancti Adonis festus dies ritu duplici colitur in Ecclesia Viennensi, sollemnius in ecclesia sancti Petri, ubi ejus reliquiæ promiscue cum atiis aliorum sanctorum Archiepiscoporum ossibus sub altari adservari creduntur, post sacrarum thecarum expilationem ab hæreticis factam memoria patrum nostrorum.*

AN.CHR. 875 16. Dec.

Ætas.

26. *In fine animadvertenda sunt aliqua de Adonis scriptis, in quibus primum locum sibi vindicare videtur Martyrologium. nam ceteras lurubrationes coudidit jam Episcopus; hanc vero ante episcopatum aggressus est, ut colligitur ex eo, quod* quinquennio Romæ exacto Ravennam devenit: ubi quemdam libellum a quodam Fratte religioso prestitum transcripsit, ad describendas sanctorum Martyrum passiones, *id est Martyrologium, quod Adoni Trevirensi Pontifici a nonnullis perperam tribuitur. Typis primò vulgatum fuit a Jacobo Mosandro Cartusiano, tum ab Heriberto Rosvveido, qui nomen Adonis prefixum invenit in codice Everbodiensi, hoc modo:* Ado Viennensis Archiepiscopus quasi epilogatum compilavit, incipiens a festivitatibus Apostolorum aut discipulorum aut successorum eorum. *& in fine subjicitur apud ipsum* Præcatio Adonis *versibus composita. Uterque editor quorumdam Sanctorum nomina, quæ ab aliis inserta credidere, in appendicem conjecerunt. quod an jure merito factum sit, mox videbimus.*

Martyrologium.

27. *In pluribus, quæ vidi, istius Martyrologii exemplaribus manu exaratis non comparet Adonis nomen, hanc proculdubio ob causam, quod epistola nomen Adonis præferens, non initio ipsius Martyrologii, sed veteris (ut Rosvveidus censuit) Romani, quo usus est Ado in suo condendo, & quod in plerisque codicibus mss. desideratur, præfixa sit, ob idque ab Adoniani Martyrologii descriptoribus prætermissa. Verum ejus Auctor satis se ipse prodit in plerisque Martyrologii sui locis. Is enim agens de translatione corporis sancti Augustini Ecclesiæ Doctoris anno 822. Ticinum facta per Liutprandum Langobardorum Regem, eam* nuper factam *esse dicit 5. Kal. Septembris. Deinde ad 18. Kal. Octobris meminit translationis reliquiarum sancti Cypriani tum ex Africa in Galliam, regnante Carolo Magno, tum Arelate Lugdunum per Leidradum Pontificem. nam quod in editis additur de translatione Compendium facta per Carolum Calvum, insertum videtur post mortem Adonis, nec comparet in nostro exemplari ante annos sexcentos manu descripto. Postea agens Auctor de instituto festo Sanctorum omnium Kalendis Novembris:* Sed in Gallis, *inquit*, monente sanctæ recordationis Gregorio Pontifice piissimo Ludovicus Imperator omnibus regni & imperii sui Episcopis consentientibus statuit, ut sollemniter festivitas omnium Sanctorum in prædicta die annuatim perpetuo ageretur. *Ad hæc in ms. codice nostro dedicatio ecclesiæ Monasterii Cellensis*

AN.CHR 875 14. Dec. *lensis* anno 850. *facta accurate describitur* 17. *Kal. Novembris eum ad modum, quo superius relata est ad annum* 873. *ubi de sancti Frodoberti Abbatis translatione egimus. Hæc quo minus ab interpolatore addita putem, ea me causa movet, quod singulas (quas vocant) circumstantias non ita accurate nosset homo posterioris temporis: cum eas ignorasse videatur Auctor anonymus, qui librum de vita sancti Frodoberti Abbatis Cellensis in Sæculo* II. *editum composuit. Ex his colligere licet, Martyrologum istum vixisse regnante Carolo Calvo.*

28. *Locum in quo frequens demoratus est, satis innuit, Burgundiam scilicet, cujus Sanctos indigenas diligentius quam alios commendat: maxime vero totus esse videtur in adnotandis rebus quæ pertinent ad urbem Autisiodorum & Monasterium sancti Germani: ex quo aliquando conjiciebam, eum illius Monasterii alumnum fuisse. Nam in codice nostro singulæ ejus ecclesiæ, altarium, & cryptarum dedicationes memorantur: sancti Germani ejus civitatis Episcopi ubique data occasione fit mentio, nempe quarto Idus Julii, ubi agens Auctor de sancto Savino,* Hic fuit, *inquit*, ex discipulis magni Patris Germani: *& Nonis Augusti, ubi de sancto Cassiano*, ad cujus, *ait*, tumulum cum sanctus Germanus Episcopus advenisset, mirabile dictu! post orationem more solito fusam, vocans eum ex sepulcro ait ei: Quid hic agis, frater Cassiane? *Denique præter alia festa sancti Germani, ejus* vigiliam *exprimit pridie Kalendas Octobris: quæ omnia satis indicant, hominem non longe ab Autisiodoro aliquando vixisse.*

29. *Scio Mosandrum & Rosvveidum hæc & pleraque alia, aut non legisse in manuscriptis codicibus quibus usi sunt, aut rejecisse in appendicem, quasi ab aliis inserta essent. Et nonnulla certe ab recentioribus addita sunt in codice nostro, ut commemoratio* sancti Maioli Abbatis 5. Idus Maji, *&* 17. kal. Septembris in Verziaco Monasterio exceptio corporis sancti Ragnoberti Bajocensis Episcopi, *& alia pauca: at ea quæ de Autisiodoro & Monasterio sancti Germani habentur, a primario Auctore scripta existimo, quoniam in pluribus ejus Martyrologii, quæ legi, exemplaribus, tum integris, tum contractis, eadem omnino referuntur. Idem judicium esto de omnibus fere nominibus, quæ Mozander & Rosvveidus in secessum rejecerunt. Quod enim alia atque alia desint in diversis membraneis codicibus, id provenit ex duplici capite: primum, quod cum istud Martyrologium in divinis officiis, per varias ecclesias legeretur, alii ipsum contrahebant, alii quosdam Sanctos provinciæ aut ecclesiæ suæ ignotos resecabant: alterum, quod Auctor ipse multis vicibus Martyrologium suum auxit, alios atque alios addendo Sanctos, qui in eo primo non exstabant. Unde contigit, ut qui primarium exemplar transscripsere, non tot habeant, quam qui secundariis exemplaribus usi sunt. Certe quæ in Rosvveidi Adone desideratur SS. Florentini & Hilarii commemoratio, ex Adonis Martyrologio refertur a Petro de Natalibus in lib.* 8. *cap.* 124. *Denique Adonem hujus Martyrologii conditorem esse constat tum ex epistola, veteri, quo usus est, Martyrologio præfixa, tum ex Notkeri Martyrologio ad diem* 10. *Kal. Junii, ubi rationem redit, cur Ado in suo nullam facit mentionem sancti Desiderii, Archiepiscopi licet Viennensis & Martyris, cujus nulla re vera exstat commemoratio in vulgato Adonis Martyrologio: quod passim sub Adonis nomine laudat Petrus de Natalibus.*

30. *Hinc intelligimus, Martyrologium istud ab Adone scriptum esse ante episcopatum, & ipsi opus suum postea relegenti excidisse sanctos Desiderium Viennensem Episcopum, & Theuderium iu eadem urbe Abbatem. Senex erat, cum huic operi subjecit precationem, quæ apud Rosvveidum incipit ab his versibus.*

Christe, precor veniam segni des mitis alumno,
 Tardus sum, tarde sed tibi nemo venit.
Longus præteritis tenuit nos error in annis:
 Sufficiat meritis hæc rogo pœna meis.
Vita brevis superest, in mortem & pronior ætas,
 Jam peccare senex non queo, nolo tuus.

Qui

Qui tamen versus dubites an sint Adonis, cum Floro tribuantur in tomo 1. *veterum Analectorum pag.* 407. *At cum in ms. codice Petaviano vacuum sit tituli spatium, Adoni hos versus detrahere non licet. Hæc sunt quæ de prædicto Martyrologio mihi venerunt in mentem: in quo restituenda est commemoratio sancti Mauri Abbatis, sanctæ Scholasticæ, & aliorum fere omnium Sanctorum, quos Mozander & Rosvveidus eliminaverunt. Ceterum an vetus illud, quo usus est Ado, Martyrologium fuerit Romanum, in hujusce tomi Præfatione expendi.* AN.CHR. 875 16. Dec.

31. *Ado etiam retro actorum* temporum summam ab exordio mundi usque ad Imperatoris Lothari ac Ludovici & Caroli filiorum regni principatum, quanta potuit brevitate, notavit, *ut ipse præfatur in Chronico suo, cujus extrema pars in editis est alterius Auctoris, ab eo loco, si non me fallit conjectura, ubi agit de divisione regni, quam inter filios suos fecit* Ludovicus Rex Noricorum : *tametsi Thuaneum exemplar, quod annos quingentos superat, eodem modo desinit quam libri editi, id est in anno* 879. Chronicon.

32. *Idem etiam Acta sancti Desideri Viennensis Episcopi expolivit in gratiam Viennensium suorum, uti fidem facit* Præfatiuncula Adonis Viennensis ecclesiæ Antistitis anno incarnationis Domini 870. Indictione 3. cum passione sancti Desiderii Episcopi eidem ecclesiæ directa, *cujus hæc verba.* Ado peccator & humilis Episcopus Viennensis ecclesiæ, dilectissimis fratribus & filiis ejusdem ecclesiæ . . Beatissimi Desiderii Patris vestri vitam & martyrium, sicut antiquis scriptis commendatur, vobis idcirco revolvere & stilo committere aggressus sum, ut ejus incitamentis & studiis ad amorem vitæ æternæ vos amplius inflammarem. *Hanc Vitam primus typis vulgavit Henricus Canisius in antiquarum lectionum tomo* 6. *in cujus Vitæ fine additur subjectus* Indiculus Isonis *Monachi sancti-Gallensis.* Hanc autem passionem præfatus Ado Archiepiscopus nobis Fratribus in Cœnobio sancti Galli sub Grimaldo Abbate Deo militantibus, reliquiasque sancti Desiderii ab eo postulantibus cum ipsius aliorumque Sanctorum reliquiis, actibus quoque & passionibus infra descriptis, anno supra memorato per nuntios satis fideles dirigere curavit, *nimirum in primis* per Beroldum Presbyterum, *testante Notkero in Martyrologio suo ad diem* 10. *Kal. Junii, ubi de sancto Desiderio.* De quo, *inquit*, quia venerabilis Pater Ado ejusdem ecclesiæ nostra ætate Pontifex, utpote in præsentia posito, & ob id suis in cunctis notissimo, aliquid superfluum dicere judicavit; nos juxta scriptum quod idem Apostolicus vir anno ab Incarnatione Domini 870. Indictione 3. per virum sanctissimum Beroldum Presbyterum, indigenam erumdem locorum, sed nunc in castro Turico Christi servitiis insistentem, cum reliquiis ipsius sancti Martyris Desiderii, & aliorum Sanctorum pignoribus atque agonibus nobis in Cœnobio sancti Galli constitutis direxit; pauca de eo summatim attingentes, earumdem rerum ignaris insinuare curavimus. Vita S. Desiderii.

33. *In utroque hoc testimonio mentio fit de Sanctorum* actibus & passionibus *seu* agonibus, *quos manu descriptos Ado Gallensibus Monachis dono dedit: quibus verbis constat, Martyrologium ab ipso Adone compositum. Id vero aperte declarat Notkeri testimonium, rationem reddentis, cur Ado in Martyrologio suo non meminerit Desiderii Viennensis Episcopi*, de quo, *inquit*, venerabilis Pater Ado, utpote in præsentia ponsio, & ob id suis cunctis notissimo, aliquid superfluum dicere judicavit : *nam Desiderii mentionem in Martyrologii Adonis exemplaribus tam editis quam manu exaratis, prætermissam esse suprius observatum est.*

34. *Ad hæc idem sanctus Pontifex libellum de vita sancti Theuderi Abbatis Viennensis litteris mandavit, ejusque Cœnobii Monachis nuncupavit hoc prologo.* Ado Viennensis Episcopus in Cœnobio sancti Theuderii consistentibus in Domino JESU-CHRISTO æternam salutem. Patris vestri vitam, id est beati Theuderii, idcirco vestræ sanctitati scriptis meis commendare disposui, ut vos suis exemplis ad amorem vitæ æternæ amplius invitarem, *&c. Vita hæc edita est in appendice Sæculi primi.* Vita S. Theuderii

35. *Adonem antequam missum faciamus, in seriem Viennensium Episcoporum, qui Sæculo nono exstitere, quædam observare juvat. Præter indicem utriusque Galliæ* Viennenses Episcopi sæculo 9.

AN.CHR 875 15. Dec. *Christianæ, & tertium Joannis a Bosco, unum ex ms. codice Viennensi acceptum mihi suppeditavit noster Claudius Stephanotius, qui index jussu Burnonis Episcopi anno 1239. conscriptus est. Alium item indicem Sæculii noni ac decimi Episcoporum habes in tomo 1. Analectorum. Omnes hi indices cum Kalendario Viennensi ms. comparandi sunt. Burnonis Chronographus de Urso, a quo exordium duco, ejusque successoribus ita scribit.*

S. Ursus vir bonus & simplex, senio gravatus Coadjutorem sibi elegit, ut ejus vices ageret. Sepultus fuit in ecclesia S. Stephani 10. Kal. Maii.

S. Ultraja ex Judæo de tribu Benjamin Christianus, doctissimus, prædicti Ursi Episcopi Coadjutor & successor, Karolo Magno percarus, finem vitæ accepit Idibus Martii, & sepulturam cum suo prædecessore in ecclesia S. Stephani. *Is in vulgatis indicibus, item in ms. Kalendario ecclesiæ Viennensis memoratur his verbis.* Commemoratio Ultrajæ Viennensis Episcopi, qui tempore Imperatoris Karoli, cum adhuc senex Ursus superviveret, & cum esset Banjamini generis homo, Episcopatum Viennenrem suscepit: cujus tempore agente pio Principe Carolo partem rerum suarum Viennensis ecclesia recepit. Rexit ecclesiam annis 11. & sepultus est in ecclesia B. Severi *, ubi antecessor ipsius Ursus sepultus jacet. *Burnonis Chronographus, Kalendarium ms. atque adeo Joannes a Bosco, Urso seu Ursioni, quem anno 794. Concilio Francofurtensi interfuisse constat ex can. 8. præponunt Wolferium, eumque ab Ultraja distinguunt. Verum Ado noster, cui potior fides, Urso postponit Wlferium, natione Bajovvarium, quem binominem fuisse, &* Ultrejam patrio nomine *appellatum dicit.*

*I. Stephani

S. Barnardus *sub annum* 810. *Ultrajæ seu Wolferio suffectus, anno* 842. *obiit, ut ad ejus Visam probatum est in tomo superiori. Hinc corrigendus Burnonis Chronographus, qui Barnardi ordinationem anno* 817. *mortem anno* 852. *reposuit.*

S. Agilmarus a Lothario Imperatore confirmationem fundationis Romanensis Monasterii a S. Barnardo fundati impetravit, *inquit Chronographus*, & anno 860. *ex dictis, non* 861. *ut fallit Chronographus* prid. Non. Julii animam efflavit, & sollemniter ad pedes Naamatii in ecclesia S. Petri fuit tumulatus.

S. Ado hujus vitæ lumen amisit 17. Kal. Januarii *anno* 875. *ex præmissis, non anno* 876. *ut in Analectis, aut anno* 879. *apud Chronographum.*

Post Adonem Clerus & populus elegerunt Othtrannum Archiepiscopum Viennensem: cujus consecrationi Bernerius Gratianopolitanus Episcopus interfuit; *ex Analectis.* S. Othtrannus, *inquit Chronographus*, jacet in æde S. Petri, defunctus 16. Septemb. anno 888.

Post hunc Othrannum electus & consecratus est Barnoinus, qui anno dominicæ Incarnationis 899. Indict. 2. obiit, *ex Analectis: ubi mendum in annum Incarnationis, ut ex autographo postea deprehendi, irrepsit, uti & in sequentem.*

Quippe eodem anno Incarnationis 899. Indict. 2. 5. Kal. Februar. die Dominica consecratus est Archiepiscopui Raganfridus, cui consecrationi interfuit Isaac sanctæ Gratianopolitanæ ecclesiæ Episcopus, tempore Ludovici Regis filii Bosonis. *Hinc corrigendus iterum Chronographus, qui Barnoini obitum locat anno* 901. *scribitque eum* interfuisse Concilio Viennæ celebrato a Legato sedis apostolicæ anno 892. *Hæc de Viennensibus Episcopis, deque Adone dicta sint.*

LIBER
DE TRANSLATIONIBUS ET MIRACULIS
SANCTI GUTHBERTI
EPISCOPI LINDISFARNENSIS,

CIRCA AN. 875

Auctore Monaco Dunelmensi anonymo, qui vixit sub finem sæculi 11.

Ex mſ. codice Compendienſi & Martio Bollandiano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Liber de translationibus & miraculis S. Cuthberti, quem in Sæculo 2. ad Vitam ejuſdem Sancti huc rejeci: nunc tandem exhibendum eſt, qualem compoſuit Monachus Dunelmenſis ſanonymus poſt medium ſæculum 11., ut patet ex cap. 17., ubi refert ea, quæ ſuo ipſius tempore contingere miracula, regnante Edvvardo Rege, occaſione Toſtii Comitis, id eſt ante annum 1066. Hunc Auctorem a capite 16. excipit alius Scriptor, (ſi tamen alius) qui poſtremum S. Cuthberti translationem litteris mandavit ineunte ſæculo 12. Primi Scriptoris hiſtoriam iiſdem aliquando verbis exprimit Turgotus in Hiſtoria eccleſiæ Dunelmenſis: quam hiſtoriam in quatuor libros diſtinctam, & Symeoni Dunelmenſi apud decem Hiſtoriæ Anglicanæ Scriptores perperam adſcriptam, genuino auctori vindicavit Johannes Seldenus in commentario ſuo prævio ad iſtos Scriptores, & poſt eum Socii Bollandiani ad translationem S. Cuthberti. Turgotus porro Monachus primum, dein poſt Aldvvinum Prior Dunelmenſis, per* Archidiaconatus *officium* Chriſtianitatis curam per totum Epiſcopatum agens, *ut ipſe de ſe teſtatur in lib. 4. cap. 8., ab aliis Dunelmenſis eccleſiæ* Archidiaconus, Vicarius, Decanus, & Vicedominus *appellatus; demumque Sanct-Andreanus in Scotia Epiſcopus, obiit anno 1115., epiſcopatus anno 8. transacto, cum duobus menſibus & diebus decem, teſtante Symeone Dunelmenſi in ejus Vita, laudatus in ſubſequenti cap. 16., ubi poſtremæ S. Cuthberti translationis auctor perhibetur. Quæ ſuperius dixi de duobus hujus libri Scriptoribus anonymis, non tam meam, quam Sociorum Bollandianorum ſententiam exprimunt. nam meo quidem judicio nihil vetat, unum eumdemque Auctorem dici, & qui res ſub annum 1060. quaſi ſuo tempore geſtas memorat, & qui poſtremam refert S. Cuthberti translationem, quæ contigit anno 1104. maxime cum in codicibus mſſ. omnia continenter referantur, nullumque appareat diverſi Auctoris veſtigium. Verum hæc ſunt levioris momenti.* Auctores hujus narrationis an duo.

2. *Varias ſequens liber deſcribit S. Cuthberti translationes. Prima in Hiberniam tentata occaſione irruptionis Danicæ, ſed impedita eſt ſub annum 875. Secunda in Riponenſem eccleſiam facta anno 948., poſtquam Cuncaceſtræ ſacrum corpus per centum & tredecim annos ſervatum fuerat. Tertia Dunelmum poſt tres aut quatuor menſes. Quarta denique in novam thecam anno 1104. Omnes comprehendit ſubjectus libellus, & quartam quidem a cap. 16. Præter has omnes translationes aliam celebravit* venerandus Epiſcopus Aldunus, *qui Dunelmenſem* eccleſiam, tertio ex quo eam fundaverat anno, pridie Nonas Septembris ſollemniter dedicavit, & ſanctiſſimi Patris Cuthberti corpus in locum quem paraverat, translatum debito cum honore poſuit, *uti legitur in ſequenti cap. 13., & apud Turgotum lib. 3. cap. 4. Celebris fuit apud poſteros hæc translatio, inſcripta mſ. Miſſali Gemeticenſi, die 4. Septemb. & mſſ. Martyrologiis & excuſis, quæ recenſent Socii Bollandiani. Ceterum poſtquam Dunelmum S. Cuthberti corpus translatum eſt, eò etiam Lindiſfarne Dunelmum migravit epiſcopalis ſedes, quam perpetuò tenuere Epiſcopi Monachi, uti Lindiſfarnenſem, uſque ad Valcherum, ex cap. 24. Eſt autem Dunelmum, vulgo* Durham, *civitas apud Northumbros, quæ Tina fluvio ad boream, & Teſa, adeoque pago Eboracenſi ad auſtrum definitur.* Translationes variæ.

CAPUT I. *Ex eccleſiaſticæ Hiſtoriæ gentis Anglorum libro 4., capitulo 30.* *

* L. 31.

I. ERAT in eodem Monaſterio Frater quidam, nomine Beadothegn, tempore non pauco hoſpitum miniſterio deſerviens, qui nunc uſque ſupereſt, teſtimonium habens ab univerſis Fratribus cunctiſque ſupervenientibus hoſpitibus, quod vir eſſet multæ pietatis ac religionis, injunctoque officio ſibi ſupernæ tantum mercedis gratia ſubditus. Hic cum quadam die lænas ſive ſagas *a*, quibus in hoſpitali utebatur, in mari lavaſſet, rediens domum repentina medio itinere moleſtia tactus eſt, &c. Paraliticus ad tumbam ejus curatus.

a Lege *ſagæ*, quæ a lænis diſtinguit S. Benedictus S. Benedictus in Regulæ cap. 55. ubi inter ſtramenta lectorum reponit matrem, ſagum, lænam, & capitale. Adi Menardum in Concordiam Regularem. Hoc & ſequens miraculum integrum apud Bedam legere licet.

CIRCA AN. 875

* l. cap. 32. II. *Eodem capitulo* *. *Quomodo ad reliquias ejus quidam mirifice fuerit ab oculi languore curatus.*

2. NEc silentio prætereundum quod ante triennium *a* per reliquias ejus factum nuper mihi per ipsum, in quo factum est, Fratrem innotuit. Est autem factum in Monasterio quod juxta amnem Dacore constructum, ab eo cognomen accepit: cui tunc vir religiosus SUIDBERTUS Abbatis jure præfuit. Erat in eo quidam adolescens, cui tumor deformis palpebram oculi fœdaverat, &c.

III. *Quomodo in peregrini habitu a ministro Elfredi panem divisum accepit, qui postea integer inventus est: & quomodo idem Elfridus ipso adjuvante Rex effectus est.*

Dani & Frisii Brittanniam vastant.

3. DEus omnipotens juste misericors misericorditerque justus, gentem Anglorum, dum pro suis multiplicibus offensis flagellare disponeret, paganarum gentium, Fresonum videlicet atque Danorum, immanitatem illi permisit dominari. Istæ igitur gentes UBBA Duce Fresonum, & HALFDENE Rege Danorum agentibus, in Brittanniam, quæ nunc Anglia dicitur, venientes, in tres turmas mox divisæ, tribus in partibus terram pervaserunt: nam Eboracæ civitatis mænia una ex his restauravit, regionemque in circuitu incolens ibidem pausavit. At vero reliquæ duæ, multo ab hac ferociores, regnum Merciorum terramque australium Saxonum mox occupabant, omniaque incendiis, rapinis atque homicidiis quaquaversum exterminantes, divina æque ut humana contagione barbarica contaminabant. Quanti tunc ab eis nobiles & præclari Sacerdotes *b* circa ipsa quibus Dominici corporis & sanguinis sacrosancta mysteria confecerant, altaria trucidabantur! ut prophetic cum illud recte tunc compleretur, quod dicit: *Effuderunt sanguinem ipsorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem*. Et illud: *Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra polluerunt tabernaculum nominis tui*. Videres tunc Virgines rapi, matronalia jura solvi, infantes ab ipsis matrum uberibus avulsos ad terram alios elidi, per pedes alios suspendi, inter manus barbarorum alios discerpi, postremo neque sexui, neque ætati, nec ulli quoque gradui a tam crudelibus parci. Nec sic tamen bestialis illa crudelitas satiari potuit, nisi omnes etiam regii generis, per quos suæ ditioni aliquid timebat periculum, exstinxisset. Unde illius potestatis rabiem solus ex omni regio semine pater primi EADVVALDI Regis ELFREDUS vix effugit. Hic ne simili plecteretur sententia, tres quibus illa debacchari permissa est barbaries annos, maxima cum penuria, in Glestingiensibus latitabat paludibus.

Psal. 78.

Cuthberto in peregrini habitu eleemosynam dans Elfredus.

4. Sed Dei clementia barbarorum illam immanitatem cum jam cessare, suosque post flagella recreare solita miseratione sua judicasset; contigit eumdem Elfredum, ceteris omnibus piscatum missis, solum cum sola conjuge, unoque familiari ministro domi resedisse. Aderat interim peregrino habitu quidam, obnixeque petebat eleemosynæ compendium, quo famis suæ exstingueret incendium. Mox ipse vultu animoque lætissimus, sine mora petenti cibum, cibum ut daret ministro præcepit: a quo cum audisset nil sibi suisque omnibus ad diurnum remansisse victum, præter panem unum & vini modicum, lætior ex hoc effectus; Deo, inquit, gratias, qui me pauperem suum, & tam longe a communi hominum habitatione sejunctum, per hunc suum quoque pauperem visitare dignatur. Et hæc dicens, utriusque medietatem erogari jubet hilariter, apostolicum illud opere comprobans: *Hilarem datorem diligit Deus*.

2. Cor. 9. 7.

---

a Anno proinde 727. nam Beda Historiam suam scribebat anno 730. ut patet ex lib. 4. cap. 26.

b Hac tempestate vastata est Lindisfarnensis ecclesia: cujus devastationis meminerunt Alcuinus in epistolis 29. 49. & alia quæ a VVillelmo Malmesburiensi in lib. 3. de Pontificibus Angliæ citatur; Turgotus in lib. 2. Historiæ Dunelmensis cap. 5. Anno 793. contigit hæc cladens.

Deus. Quo ille qui pauper videbatur accepto; Domino, inquit, tuo pro tantæ compassionis affectu sæpius gratificare ne differas. Spero enim quia hanc illius beneficentiam, larga cælestis misericordia uberius recompensabit. Hæc dixerat ille ministro, hæcque suo minister refert Domino. Sed mox ad eum ubi hunc dimiserat, locum regressus, pauperem nusquam, panem vero & vinum ita reperit integrum, ut prorsus nec sectionis aliquod videretur habere signum. Quod factum ipse secum stupens, Domino quoque suo festinus indicavit: cujus miraculi novitate percepta, ipse pariter & uxor ejus non minore mentis percelluntur stupore, & quamvis curiose perquirentes, viam qua illo venisset, vel inde recessisset, omnino non poterant investigare: præsertim quia locus ille aquis palustribus undique inclusus, nisi cum navi non poterat adiri. CIRCA AN. 875

5. Interea ubi nona diei hora venerat, hi qui piscatum exierant, tres naves piscibus onustas domum reduxerunt: asserentes tantam sibi copiam piscandi non provenisse in totis tribus annis, quibus illis deguerant in paludibus. Tantis itaque Dei beneficiis jocunditati, diem illum solito lætiorem deducunt. Venit nox: quisque post diurnos labores quieturus suo se reponit in loco. Cumque alto sopore omnes opprimerentur, Elfredus in lecto recubat solus pervigil, labores suos quos barbaricæ persecutionis timore profugus sustinuit, mæsto secum corde retractans, simulque de peregrino ac inopinata piscium multitudine, quod hac die sibi evenerat, admirans. Et ecce lumen super omnem solis radium splendidus subito refulgens, totum quo jacuit cubiculum cælitus illustrat, ac visione, utpote insolita & tam subita, ipse perterritus, priores mox omnes obliviscitur curas, & solum luminis illius fulgorem stupidus contuetur. Tunc quidam in ipso lumine pontificaliter infulatus senior, nigro quidem capillo, sed vultu admodum venusto processit: textumque Evangeliorum auro gemmisque mirifice perornatum dextera prætendens, stupentem illum atque paventem sic dictis permulcet amicis. Non te, dilecte mi Elfrede, subitus hic mei adventus splendor pertubet, non te, barbarici furoris timor sollicitet diutius. Deus enim qui pauperum suorum gemitus non spernit, jamjam finem tuis ponet laboribus; ego quoque tibi deinceps adjutor ero promtissimus. His protinus ille confortatus affatibus, quis esset, quid appellaretur, aut quare venisset, sibi ut panderet, rogat obnixius. Tunc senior subridens; Ille, inquit, ego sum cui tantæ humanitatis condescensu cibum hodie dare jusseras: sed non tantum pro pane vinoque dato delectabar, quantum pro interna mentis tuæ devotione congratulabar. Quod autem quid appeller interrogas, servum Dei Cuthbertum *a* me pro certo nominari scias: ideoque huc modo veni, ut per me familiarius instruaris, qualiter a persecutionibus diu te affligentibus expediaris. Ergo misericordiam & justitiam præcipue diligas moneo, eademque filios tuos servare præ omnibus semper doceto: quoniam me impetrante, Deoque donante totius Britanniæ Imperium vobis concedetur disponendum. Si autem Deo mihique fideles exstiteritis, me posthac ad conterendum robur omne inimicorum inexpugnabile defensionis scutum habebitis. Quare nunc omnem tristitiæ postpone torporem, atque cum crastina primum aurora rutilaverit, ad proximum naviga litus, cornuque tuo tribus fortiter intona vicibus. Sicut enim cera defluit ab ignis calore, sic tuorum superbia inimicorum dissolvetur ab hujus tubæ clangore. Sed quantum immanis adversariorum dejicietur pertinacia, tantum ad ejusdem clangoris auditionem tuorum erigetur amicorum audacia. Quod enim piis misericordia cælestis ad exaltationis confert gloriam, hoc impiis jure permittit provenire ad dejectionis ingloriam. Hujus quoque diei horam circiter nonam de carioribus amicis & melioribus quingenti ad te convenient, omnes bene armati: & hoc signo credas, quod septem transactis diebus apud montem *Assandune* totius terræ hujus concurret exercitus, te velut Regem suum in adversis simul & prosperis ubique sequi paratissimus: ubi cum hostibus dum conflixeris, triumphi palma procul dubio

Margin notes: recreatur cupiosa piscium captura. — & S. Cuthberti præsentia & promissione.

a S. Neoto id factum adscribitur infra in ejus Vita ad annum 877. quo hæc contigisse constat. Rogerius Hovedenus cum aliis hoc visum S. Cuthberto adsignat.

CIRCA AN. 875

dubio coronaberis. Hæc Sanctus ubi disseruit, mirantis ab oculis ipso cum lumine disparuit. Ille autem omnium, quæ audierat, ita ut audierat, complendorum certissimus, illius se patrocinio commendabat attentius.

convocat armatos,

6. Interea magnis exspectata desideriis aurora exoritur: ille solito agilior somno lectoque excutitur; & ad litus usque perveniens, jussa quæ nocte audierat, nil moratus exsequitur. Et his quid diu immoratur? tubæ ipsius clangorem inimici pariter & amici audiunt; illi nutu divino pavore confusi, subito viribus enervantur: isti cælitus exsultatione perfusi, continuo virtutibus roborantur. Jam quoque die in nonam declinante horam; ipsi de quibus complendæ promissionis signum plenius caperet, amicorum cariores & meliores quingenti, omnes armis bene muniti, ad ipsum conveniunt: quibus ille nocturnæ visionis ordinem pandens; Nunc, inquit, quanta parentes nostri, qui omnes jam interierunt, barbarorum tormenta pro suis nostrisque offensis justo Dei judicio pertulerint, vidimus & nos ipsi, qui die noctuque ad similia per eosdem exquirimur; quomodo nullum habeamus jam tutum fugæ locum videmus: immmo miserabiliter profugi sustinemus. Unde rogo monitis Cuthberti defensoris nostri attente obediamus, Deo sibique fideles exsistamus, vitiorum voragines fugiamus, atque virtutum exercitia diligamus: sic profecto & promissum cælestis gratiæ auxilium, & suæ defensionis experiemur ubique patrocinium. Promissus igitur totius terræ exercitus cum Rege suo eodem Elfredo ad prædictum montem prædicta die convenit: nec minus ex adverso feralis illa barbarorum turba infinitæ multitudini suæ prioribusque confisa eventibus accurit velocius. Fit statim ad præliandum conventus, sed dispar pugnantium eventus. Hinc enim Christianus quam salubre sit in cælesti fidere auxilio, comprobat interficiendo: illinc paganus quam detestabile sit in humana præsumere superbia, experitur cadendo. Hoc itaque prœlio absque detrimento sui exercitus confecto, Elfredus totius Britanniæ imperium obtinuit; & quoniam sancti Confessoris præcepta quæ susceperat in penuria, memoria servabat in curia, omnibus semper & ubique adversantium prævaluit moliminibus.

IV. *Quomodo tempestate orta tres undæ in navim, qua corpus ejus abducebatur, cadentes in sanguinem convertebantur.*

Translatio in Hiberniam impedita.

7. PER ejusdem quoque persecutionis tempora intolerabilis tribulatio Northanhimbrorum *a* finibus subito emergens, ecclesias Dei tempestuoso turbine graviter concussit. Tunc quidem magni vir meriti, nomine Eardulfus, Episcopatum Lindisfarnensis ecclesiæ, qua tunc beatissimus Dei Confessor Cuthbertus corpore quiescebat, probabiliter coram Deo & coram hominibus disponebat. Hic dictorum prædicti Patris, quæ ultima ipse ab hac vita migraturus suis contradiderat, recordans, loco magis cedere, quam reprobis subdi elegit. Sic enim ipse inter alia quæ de conservanda pacis ac dilectionis concordia satis tunc utiliter ammonuit, paterno more suis consuluit, dicens. Si vos unum e duobus adversis eligere necessitas coegerit, „ multo plus diligo, ut eruentes de tumulo, tollentesque vobiscum mea ossa, „ recedatis ab his locis, & ubicumque Deus providerit, incolæ maneatis, „ quam ut ulla ratione consentientes iniquitati schismaticorum jugo colla subdatis. Erat quoque tunc Abbas *b* quidam Eadredus nomine, & ipse apud Deum miræ sanctitatis, nec exiguæ apud homines nobilitatis: qui ejusdem cum Episcopo erga beatissimum Dei Confessorem semper exstitit devotionis. Igitur hac tribulationis aura intonante, ecclesiamque Dei fortiter quassante, me-

a In Chronologia Saxonica post Bedam Halfdone Danorum Rex Northanimbriam distribuisse dicitur anno 876. quam duobus ante annis, id est anno 873. itemque 865. jam aggressi erant Dani.

b Nempe in ecclesia seu Monasterio Lindisfarnensi, cujus Episcopus erat Eardulfus ab anno 854. Ex quo probatur id, quod alias notavi, in cathedralibus Monachorum ecclesiis, præter Episcopum, Monachis præfuisse Abbatem.

memorati duo sumtis secum religiosæ conversationis quibusdam aliis, incorruptum venerandi Patris corpus de Lindisfarnensi Monasterio discendentes asportaverunt. Hoc populos ipsius postquam audivit, domibus cum tota supellectili relictis, cum uxoribus & parvulis continuo subsequitur. Est enim huic (qui suus dicitur proprie populus, quoniam speciali quadam provisione ab eo servatur, nec alibi, nisi sub eo, vivere valet, sicut aliæ gentes quæ in extraneis æque ut in propriis degere sciunt terris) tanta in eo tutionis securitas, ut nullas adversitatum pæne pertimescat injurias. Hoc tamen quod tanta eos pietate ad se confugientes ab adversariis sæpe vindicaverit, de quo in sequentibus quædam dicemus, ipsorum meritis, cum præter paucos pravorum actuum homines sint, nullus applicet: sed in hoc quantum fidendi firmitas valeat, magnopere quisque consideret.

CIRCA AN. 875

8. Tunc namque per Dei providentiam & sanctissimi Confessoris voluntatem contigit, quatinus cum preciossimo sacri corporis sui thesauro longo tempore migrantes, totam pæne pervagarentur terram: Episcopus autem & Abbas propter diuturnum laborem tandem confecti tædio, ut suis finem laboribus & sancto corpori sedem in Hibernia quærerent, mutuo inter se consilio ventilabant, præsertim quia nullam in tota hac terra remanendi spem habebant. Proinde adhibitis ad hoc quoque de omnibus qui sapientiores erant & ætate provectiores, sui secreta consilii pandebant. Placuit itaque illis hoc consilium: &, Evidenter, inquiunt, in terra peregrina requiescendi locum quærere monemur: quia nisi hoc Dei fuisset voluntas ipsiusque Sancti, procul dubio jam pridem, & suæ sanctitati locus ad requiescendum condignus, & nobis ad manendum oppertunus fuisset provisus. Hæc illi: sed incomprehensibilis Dei sapientia & ineffabilis misericordia jam quidem labores eorum determinare, suique Confessoris latius merita declarare voluit: sed altiori & sui solius consilio hæc facere disposuit. Ergo ad ostium fluminis, qui Dirvventæ [a] vulgo dicitur os, simul Episcopus Abbas & populus conveniunt; ad hoc enim maris portu facilior ac brevior patet transitus in Hiberniam tendentibus. Ibi navis ad transponendum paratur: venerabile Patris corpus imponitur, cum Episcopo & Abbate pauci, quibus hoc innotuerat consilium, ingrediuntur, ceteris omnibus quid agere vellent ignorantibus. Sed quid moramur? sociis a litore se spectantibus valedicunt, secundis vela flatibus expediunt: recto versus Hiberniam ductu proram dirigunt. Tunc quis putat mæror fuerit residentium? quis planctus mærentium? quis luctus dolentium? in terram corruunt, pulvere capita respergunt, vestes scindunt, pectora pugnis lapidibusque contundunt, tandem in hujusmodi voces simul omnes erumpunt: Heu miseri, nos in hæc infelicia cur nati sumus tempora? Tu Pater & Patrone noster, en tamquam captivus in exsilium duceris: nos tamquam oves luporum dentibus ita miseri & captivi adversariis exponimur sævientibus. Nec illi plura.

9. Continuo venti mutantur, fluctus intumescentes elevantur, & quod tunc erat tranquillum atque serenissimum mare, fit tempestuosum atque obscurissimum, navisque jam non valens gubernari, huc & illuc inter fluctivagas jactabatur undas. Qui enim intus erant, velut mortui obriguerant. Interea tres miræ magnitudinis undæ [b] horrifico cum murmure supervenientes navi, medias pæne usque ad tabulas impleverunt, atque terribili miraculo, postque Ægypti plagas inaudito, protinus in sanguinem convertebantur. O Conditoris nostri stupenda majestas! o nimium amplectanda pietas! quæ suorum corpora Sanctorum quantum a nobis sint formidanda atque veneranda, tam horrificis, tamque mirificis declarat signorum ostentis. Ergo postquam sensu aliquantulum recepto semetipsos qui vel ubi essent recordantur, tantique miraculi magnitudinem ipsi quoque per totum sanguine perfusi contemplantur;

[a] Dirvventa in media Cumbria effluit in mare Hiberniæ.

[b] Quæ sequuntur ad cap. 11. deerant in apographo Bollandianorum, qui ea suppleverunt ex Turgoti lib. 2. capp. 11. & sequentibus. Compendiensis codex integrum librum restituit eo quo referimus modo. Confer Turgotum, cujus narratio aliquando prolixior, aliquando eadem.

CIRCA AN. 875 continuo gemunt, lugent, genua flectunt, veniamque stulti ausus toto corpore ad pedes sancti corporis prostrati petunt. Arrepto itaque gubernaculo navim ad litus & ad socios retorquent: & continuo flantibus a tergo ventis, illuc sine aliqua difficultate perveniunt. Tunc qui prius fleverant dolendo, versa vice plus jam flebant gaudendendo. Episcopus vero cum sociis suis, pudore simul & dolore non minus lacrymans, toto corpore in terram prosternitur, sibi indulgeri precatur obnixius.

10. His ita gestis omnibusque laudabiliter concordatis, ad Monasterium, quod in villa vocabulo Creca *a* fuit, illud venerabile corpus deferunt: ibique ab Abbate, cui nomen erat Geve, benignissime suscepti, velut in proprio quatuor mensibus residebant. Interim divina dispensante gratia, quæ suos ad hoc permitti laborare, ne in bonorum operum exercitatione torpeant, ad hoc iterum novit recreare, ne in caritatis delectatione frigeant: sedes Episcopalis quam superius in insula Lindisfarnensi esse diximus, in *Cunceceastre a* restauratur. Translato igitur illuc de Creca Patris beatissimi corpore, tamdiu ibi permansit, quousque non paucis revolutis annis in Dunhelmo una cum sede Pontificali decentissime transponebatur: ubi usque in præsens ejus sanctitas miraculis continuis declaratur.

V. *Quomodo paganus quidam, vocabulo Onalafbalo, cum contra Dei Confessorem injurias dixisset, in ingressu Ecclesiæ confixus interierit.*

ORdinatis deinde omnibus atque decenter utpote ad sedem Episcopalem compositis; regulari quoque sub disciplina qui Deo coram sanctissimi Confessoris sui corpore jugiter servirent, ibidem constitutis; Episcopus ille supra memoratus Eardulfus senectute bona laborum præmia suorum recepturus ab hac vita migravit. Nec multo post ipsius excessum exacto tempore, Cuthardus & ipse coram Deo & hominibus vita probabili commendatus, omnium electione cathedram episcopalem ejus loco regendam suscepit. Quam quidem quamvis laboriose, nam multas sæpe & graves barbarorum sustinuit pervasiones & injurias, sancto tamen Cuthberto se specialiter vindicante atque evidenter adjuvante, doctrinis & exemplis strenue decoravit. Ipsius namque temporibus Rex quidam paganus, nomine Reginvvaldus *, multa cum classe illis in partibus improvise applicuit: universosque meliores vel in bello stravit, vel extra patriam fu-
* anno 912. gavit. Occupavit quoque totam mox terram sancti Cuthberti: villasque ipsius duobus suis militibus ad seculum potentibus æqua divisione distribuit, quorum unus Scula vulgariter vocabatur: alter vero secundum suæ gentis proprietatem Onalafbal appellabatur, ambo crudeles & barbari, ambo demoniorum cultibus mancipati, ambo veræ religionis & propriæ salutis ignari; temporalis potentiæ nomen affectabant, atque ad interminabilis miseriæ lamenta, æternique cruciatus tormenta cæco corde festinabant. Talibus enim sacra comminatur Scriptura dicens: *Potentes potenter tormenta patiuntur*. Hi quamvis (ut diximus) ambo fuissent barbari & crudeles; ille tamen, quem posteriorem nominavimus, immaniorem multo atque crudeliorem, ac prorsus inhumanum, ad suam perniciem se omnibus exhibebat. Non sacrorum ordinum dignitas, non natalium nobilitas ferinum ejus animum ad cujusquam inclinabat reverentiam: sed, tamquam indomabilis bellua, quo quemquam gradu digniorem vel genere considerat nobiliorem, eo contra hunc furorem exacuebat immaniorem. Hic dum multis sæpe injuriis Episcopum, congregationem atque populum sancti Cuthberti molestaret, prædiaque ad Episcopium jure attinentia, suæ pote-

a Creca etiamnunc castellum in Bulmerensi agro, haud longe ab Eboraco, ultra silvam Gaut ren sem ex Bollandos

b Infra *Cunceacestre*, sex millibus passuum distans a Dunelmo, nunc *Cestre* vocata.

potestati pertinaciter usurparet; Episcopus, eum volens Deo lucrari, sedulo corripiebat, atque de suæ profectu animæ commonebat dicens: Tantum quæso pertinacis animi deponas rigorem, atque abdicato dæmonum cultu tuum recognoscas Creatorem; necnon & ab illicita rerum pervasione ecclesiasticarum jam te cohibere non renuas. Nam si monita mea hæc spernenda esse putaveris, sanctissimum Dei Confessorem suas suorumque injurias per te totiens irrogatas, cito ac graviter vindicaturum esse non dubites. At ille, quamvis hominibus appareret vivus, occulto tamen Dei judicio jam mortuus, de correptionis verbo quantum poterat meliorari, tantum inde cœperat deteriorari. Dum enim hæc & hujusmodi ab Episcopo frequentius audisset, improbæ mentis furia instigatus, ecclesiam die quadam ingreditur, & Episcopo cum tota congregatione coram stante atque audiente, contumeliose proclamans in hæc verba extollitur: Quid hujus hominis mortui minas mihi quotidie objicitis? quid putatis contra me vobis valebit ipsius in quo speratis auxilium? Deorum meorum omnipotentiam contestor, ipsorumque per excellentem gloriam juro, quod tam ipsi mortuo, quam vobis omnibus deinceps inimicissimus ero: ut ex hoc aperte discatis, quam nihil, aut ipse, aut vos mihi resistere valeatis. Et his dictis, cum maximæ indignationis arrogantia pedem ut egrederetur avertit. At Episcopus omnesque simul Fratres in terram prostati, mox a Deo & sancto Confessore superbas illius minas annullari, multum suspirando, & ubertim lacrymando flagitabant. Jam miser ille ad ostium venerat, jam alterum intra limen, alterum extra pedem posuerat, & ibi tamquam clavis per utrumque pedem confixus, nec egredi, nec regredi valebat, sed immobilis prorsus ibi hærebat. Cœpit quoque mox pallescere, & contremiscere, oculisque sanguineis & torvis circumspicere: atque diversis membrorum motibus dolorem quem intus perpetiebatur, foras ostendere. Ubi autem concurrente atque spectante populo innumerabili, tam suorum, quam Christianorum, ita diutius torquebatur: tandem horribiliter exclamans, beatissimi Confessoris sanctitatem palam confitebatur: sicque impiam suam animam eodem in loco reddere compellebatur. Sed hæc sera ipsius confessio, quamvis sibimet omnino nil prodesset, aliis tamen, ipsis etiam paganis, plurimum profuit: qui hoc exemplo conteriti, neque terras, neque aliud quid, quod ecclesiæ jure competebat, quoquo modo ulterius pervadere præsumebant. CIRCA AN. 875

VI. *Quomodo Scotti qui terram sancti Cuthberti & Lindisfarnense Monasterium pervaserant, subito terræ hiatu absorpti sunt.*

SCriptum est: *Ibunt Sancti de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.* Quod quia hic Deo dilectus Confessor in hac carnis infirmitate processu mentis sedulus agebat, ab illa superna, qua Deus deorum videtur, specula miraculis nunc coruscando declarat. Nam quantum de virtute in virtutem eundo mente tunc proficiebat; tantum adscensu miraculorum procedendo, mirandis prioribus plus miranda nunc exhibet posteriora. Mirandum namque ac timendum est de barbari peremtione quod diximus: sed multo plus mirandum atque stupendum de repentina Scottorum dimersione quod dicemus. Temporibus itaque non multis postea transactis, gens Scottorum coadunato innumerabili exercitu fluvium Tuida, cui terminus australis erat terræ sancti Cuthberti, transgreditur: omnia homicidiis, incendiis, atque rapinis depopulatur. Non gradui, non ætati, non sexui parcebat: sed velut pecudes pari cunctos & inaudita crudelitate prosternebat. Et hæc agens nondum suam exsatiavit crudelitatem: quin immo Lindisfarnense Monasterium, nullorum præsumtione antea temeratum, simili crudelitate pervasit. Hæc tanti facinoris fama postquam ad illius qui tunc Rex exstitit, Guthredi aures pervenit, contra illos cum admodum parva manu festinavit. non enim congregari exercitum brevitas temporis permittebat. Occurrit utique

CIRCA AN. 875 illis in loco, qui Anglorum lingua *Nundingedene* usque ad præsens nuncupatur. Sed quonia incumbentis tenebræ noctis obstabant; (venerat enim illuc vesperascente jam die) bello eos aggredi continuo non potuit: verum ut summo mane imparatos occuparet disposuit. Sed nec consilium ejus ipsos latuit. ideoque semper parati existentes, ipsum etiam si ab eis declinare temtasset, quia paucos eum habere, se autem plurimos esse considerabant, insequi cogitabant. Cum vero tantum conspexisset exercitum, & non solum resistere, sed etiam insequi paratum attendisset; nimio timore sollicitabatur, eo quod nec ad pugnandum vires habebat, & ab eis fugere pudor & locus prohibebat. Talibus ergo tantisque curarum æstibus variarum molestarum, præ nimietate angustiarum somno prægravatur: & ecce egregius Christi miles Cuthbertus, manifestata visione illi adstitit, verbisque consolatoriis exanimatum confortavit, ita exorsus: Quid tanto maceraris timore; ne diffidas tuorum paucitati militum, cum Dei meumque habeas auxilium. Deo enim nequaquam est impossibile, sive in multis, sive in paucis salvare. Hostes quippe tuos, magis autem meos, quia pacem meam, nec paganis prius violatam, temerare non formidabant; in sua nunc multitudine gloriantes, coram te in brevi ut lutum platearum delebo. Nam quamvis hominibus adhuc vivi appareant, in conspectu Dei omnes mortui sunt computati. Unde tuis, ut sine mora sint parati, præcipere maturus: ut cum aurora diei primum exoritur, facto impetu super eos irruas, qui in primo congressu terra dehiscente in baratrum vivi corruent, & sine tuorum detrimento, ipsi omnes simul disperient. Talia ubi dixerat, visionis illius species disparebat. Rex vero per hæc multum confortatur, somnum excussit, lecto exsilivit, suos convocavit, & quæ viderit vel audierit, palam omnibus enarravit. Quibus auditis, quantum prius timore fuerant exanimati, tantum mox Regis sui consolatione sunt confortati. Facto igitur mane in hostes irruunt: sed (miserabile dictu!) quos modo contra se jacula mittere conspiciunt, in eodem statim momento, nusquam nec unum ex eis inveniunt. Quod enim vir Dei prædixerat, coram eis terra vivos omnes absorbuerant. Et hic antiquum quoque renovatur miraculum: quoniam *aperta est terra, & deglutivit Dathan. & operuit super congregationem Abiron*.

VII. *Qualiter textus Evangeliorum qui in mare ceciderat, inventus & caballus vehiculo sancti corporis sit adjunctus.*

TEmpestate illa, qua (ut supra memoratum est) Eardulfus Episcopus & Abbas Edredus cum suis labore confecti in Hiberniam ire voluerunt cum sancti Cuthberti corpore, sed aperto miraculo tribus undis, quæ statim in sanguinem sunt conversæ, navim pæne usque ad medias tabulas implentibus, ad terram repulsi sunt; dum navis verteretur in latera, cadens ex ea textus Evangeliorum in maris ferebatur profunda. Famis postea necessitate qui sanctum corpus Patris comitabantur laborantibus, rerumque omnium egestate & angustia gementibus, consuetum tandem piissimi patroni affuit auxilium. Cuidam namque illorum per visum assistens, jussit ut æstu maris recedente codicem qui de navi ceciderat, quærerent, adjungens: Tu, inquit, surgens frenum quod in arbore videbis pendere, equo quem non longe hinc invenies, ostende: moxque sponte currentem curabit frenare. quem deinceps carrum in quo meum corpus circumfertur, trahentem vos levigato labore sequi valebitis. Itaque pergentes ad mare, multo quam consueverat longius recessisse conspiciunt: & tribus vel eo amplius miliariis gradientes, ipsum sanctum Evangeliorum codicem reperiunt: qui ita ut forinsecus gemmis & auro sui decorem, ita intrinsecus litteris & foliis priorem præferebant pulchritudinem, ac si ab aqua tactus minime fuisset. Quæres animos eorum anxios non parum gaudio relevavit: virumque memoratum de cete-

ceteris, quæ audierat, minime dubitare permisit. Pergens ergo, frenum, sicut per somnium didicerat, in arbore suspensum invenit: deinde hac illacque circumspiciens, paullo remotius caballum rufi coloris adspexit, qui unde, vel quomodo in illum solitudinis locum pervenerit, sciri nullatenus potuit. Cui, sicut jussus fuerat, dum frenum elevata manu ostenderet, concite adveniens, manibus illius se frenandum obtulit: quo ad socios perducto, pro Patris Cuthberti corporis præsentia, tanto libentius postmodum laborare gaudebant, quanto ejus suffragia numquam in necessitate sibi defutura pro certo sciebant. Adjungentes itaque caballum vehiculo, qui illum cælestem thesaurum theca inclusum ferebat, eo securius per quælibet illum sequebantur, quo a Deo sibi proviso equo ductore utebantur. Porro liber memoratus in Dunelmensi ecclesia usque hodie servatur: in quo nullum omnino (ut diximus) per aquam læsionis signum monstratur. CIRCA AN 875

VIII. *Quare nulli feminarum ecclesiam sancti Cutberti intrare liceat.* a

IN nullam autem pæne ecclesiarum quas Confessor beatus sui sacri corporis illustravit præsentia, ulla usque hodie feminis intrandi constitit esse licentia. Cujus rei consuetudo, hac de causa primum orta est. Ante paucos sane sui episcopatus annos, Monasterium in *Choldingham* per culpam incuriæ flammis absumtum est, ob malitiam utique inhabitantium in eo. Erant siquidem in eodem loco, diversis tamen separatæ mansionibus, Monachorum Sanctimonialiumque congregationes: qui paullatim a regularis disciplinæ statu defluentes, inhonesta invicem familiaritate decipiendi occasionem inimico præbuerant, domos religioso deputatas officio, in comessationum, potationum, & ceterarum cubilia illecebrarum convertentes. Unde merito loco illi & habitatoribus ejus gravis de cælo sævientibus flammis vindicta facta est: & cum dicerent, Pax & securitas, divinæ ultionis pœna sunt multati. Nec multo post vir Domini Cuthbertus episcopali cathedra sublimatus, ne sui vel præsentes vel futuri, quandoque tali exemplo Dei super se iram provocarent, omne ab eis feminarum separavit consortium: ne indiscreta illarum societas servis Dei aliquod sui propositi periculum, & ex eorum ruina inimico generaret gaudium. Omnibus ergo & viris & feminibus consentientibus, omne suis & in præsenti & post futuris temporibus muliebre interdixit consortium: earumque ab ecclesiæ suæ ingressu penitus amovit introitum, quæ consuetudo in tantum usque hodie diligenter observatur, ut nisi metus hostilis vel concrematio loci compellat, nec in cimiteria quidem ipsarum ecclesiarum, ubi ad tempus corpus ejus requieverat, mulieribus introire liceat.

IX. *Qua pœna multata sit quædam, quæ per ejus ecclesiæ cimiterium ire præsumsit.*

NOnnullæ hanc legem infringere temtantes, quantum scelus admiserint, mox pœna vindice senserunt. Harum quædam, vocabulo Songeona, nocte quadam dum de convivio domum redire vellet, querebatur marito, quod viam propter lutosas platearum voragines nusquam mundam habere potuisset. Ad ultimum utrisque placuit, ut per cimiterium ecclesiæ sancti viri transirent, & hoc peccatum post eleemosynis expiarent. Cum ergo simul irent, repente cœpit ipsa nescio quid exhorrere, & se jam jamque extra sensum fore clamare. Cum vero jam extra sæpem, quæ cimiterium Ecclesiæ ambierat, pedem poneret; illico repente cecidit, domum portata ipsam noctem hujus vitæ terminum habuit.

X. *Quo-*

a Hoc & duo sequentia Capitula apud Turgotum in lib. 2. Historiæ Dunelmensis cap. 7. & seqq. referuntur iisdem verbis, ut istius libri auctor esse videatur, aut certe ab isto Auctore hæc accepisse.

CIRCA AN. 875

X. *Quomodo & alia se simili de causa occiderit.*

ERat & alia quædam uxor cujusdam divitis, quæ audiens narrari a pluribus variam ecclesiæ ornamentorum pulcritudinem, feminea aviditate videndi nova succenditur: nec valens impetum animi refrenare, quæ se præ ceteris mariti potentia extulerat, arripuit viam per ecclesiæ cimiterium; sed non impune. Postea enim sensum perdidit, suam morsibus linguam præcidit: nec prius insaniam, quam propria manu inciso sibi gutture vitam amisit. Nam in domo non facile retineri valens, dum incertis sedibus vagaretur, die quadam inventa est sub arbore cruentato gutture mortua jacere, & cultellum, quo semetipsam exstinxerat in manu tenere. Plura quidem contra similem aliarum feminarum audaciam divinitus ostensa sunt flagella.

XI. *Quare & quo Episcopus & populus Sancti cum ejus corpore de Cestre fugerint.*

ANno dominicæ Incarnationis nongentesimo nonagesimo quinto, ab obitu sancti Cuthberti trecentesimo nono, regni vero Ethelredi septimodecimo, pontificatus sui sexto, Aldunus Episcopus cælesti præmonitus oraculo, ut cum incorrupto sanctissimi Patris corpore quantocius fugiens, superventuram piratarum rabiem declinaret; tulit illud centesimo tertio-decimo anno, ex quo in *Cunchacestre* locatum fuerat; & cum omni qui ejus dicitur populo, in Hripum transportavit tempore veris in qua fuga illud memorabile fertur, quod in tanta multitudine nemo a minimo usque ad maximum ulla infirmitatis molestia affligebatur: sed sine ullo labore, sine ullo incommodo viam gradiendo incedebant. Animalia etiam tenera & nuper nata, sana & incolumia sine aliqua difficultate & vexatione toto itinere gradiebantur.

XII. *Quomodo Dunelmum corpus sancti Cuthberti primum venerit.*

POst tres autem vel quatuor menses pace reddita, cum corpus Patris ad priorem locum reportarent, & jam ad orientalem plagam Dunelmi in locum, qui *Windelau* dicitur, venirent; vehiculum nullo poterat promoveri ingenio. Alloquens ergo populum Episcopus, præcepit omnes per triduum, jejunio, vigiliis, ac precibus cælestis ostensionem indicii expetere. Quo facto, revelatum est eis *a*, ut in Dunelmum illud transferre, ibidemque sedem requiescendi præparare deberent. Itaque ad Dunelmum corpus sanctum detulerunt, factaque citissime de virgis ecclesiola ibidem illud ad tempus locarunt.

XIII. *Qualem illuc venientes locum habitandi invenerint, qualemque effecerint.*

PRæfatus igitur Antistes cum sanctissimo corpore Patris veniens Dunelmum, locum quidem natura munitum, sed non facile habitabilem invenit, quoniam densissima undique silva totum occupaverat: tamen in medio planitie non grandi exsistente, quam arando & seminando excolere consueverant. Præfata igitur silva totius populi & Comitis Northanhimbrorum Uchtredi auxilio tota exstirpata, locum in brevi habitabilem fecit: & ecclesiam non parvam de lapide inchoavit. Interea sanctum corpus de illa ecclesiola virgea in aliam translatum, quæ Alba-ecclesia vocabatur,

a Cuidam religioso, nomine Eadmero, inquit Turgotus in lib. 3. cap. 1.

tur, tribus ibi annis, dum major construeretur, requievit. Venerandus autem Antistes aldunus Ecclesiam tertio, ex quo eam fundaverat, anno, pridie Nonas Septembris sollemniter dedicavit; & sanctissimi Patris Cuthberti corpus in locum, quem paraverat, translatum debito cum honore locavit. Taliter cum sancto corpore sedes episcopalis hoc in loco usque ad præsens permansit: quæ a Rege quondam Osvvaldo & Aidano Pontifice in Lindisfarnensi insula primitus fuerat instituta. Ab anno itaque quo Pontifex Aidanus episcopalem cathedram in insula Lindisfarnensi conscenderat, usque ad annum quo Aldunus eamdem in Dunelmo adscenderat, computantur anni trecenti sexaginta unus: a transitu sancti Cuthberti trecenti & novem. CIRCA AN. 875

XIV. *Qualiter* EADMUNDUS *Episcopus eligitur, & quale miraculum de capillo suo solebat ostendere quidam, qui multis Sanctorum reliquiis Dunelmensem ditavit ecclesiam.*

DEfuncto Alduno * Episcopo, & triennio jam pæne ecclesia vacante pastore, Eadmundus, vir religiosus ac strenuus, ad Episcopatum eligitur: quem presbyter cum Diacono sibi ad altare ministrante, infra canonem voce quasi de tumba Patris prolata Episcopum designari audierat. Sub hoc Antistite in ipsa Dunelmensi ecclesia claruit quidam Presbyter, qui piis & religiosis operibus magnæ apud sanctum Cuthbertum familiaritatis exstiterat, vocabulo Elfredus, filius Westou. Hic in omnibus sancto Cuthberto erat devotus: vir multum sobrius, eleemosynis deditus, in orationum studio assiduus, lascivis & impudicis terribilis, honestis vero & Deum timentibus venerabilis, custos ecclesiæ fidelissimus. Habuerat is unum de cabillis sancti Cuthberti, quem adventantibus sæpe solebat ostendere: & ex illo sanctitatem ejus mirantibus plus admirationis consuevit adjicere. Solebat namque impleto prunis ardentibus thuribulo, super ipsas capillum illum ponere: ubi diutius jacens nequaquam consumi poterat, sed candescere, ac velut aurum in igne rutilare, indeque post longas moras sublatus, in propriam formam paulatim redire. Hoc sane miraculum multi discipulorum ejus, sed & quidam hujus Monasterii Frater multæ simplicitatis & humilitatis, nomine Gamelo, qui nunc in Christo dormit, sæpius se vidisse attestati sunt. Cum ergo Presbyter præfatus honestam & religiosam ageret vitam, jussus per visionem, per antiqua Monasteriorum loca cucurrit, in provincia Northanhimbrorum ossa Sanctorum, quæ in eis sepulta noverat, de terra levavit, ac declaranda populis & veneranda supra humum locata reliquit: ossa videlicet Balteri & Bilfridi Anachoritarum, Accæ quoque & Alcmundi Episcoporum Hagustaldensium, & Regis quoque Osvvini, necnon etiam Abbatissarum venerabilium Ebbæ & Ethelcithæ. De quorum omnium reliquiis aliquam secum partem in Dunelmum asportavit: & cum Patris Cuthberti corpore locavit: Ad Mailrosense quoque Monasterium per revelationem admonitus proficiscens: ossa sancti Boisili, qui beati Cuthberti magister quondam in eodem Monasterio exstiterat, inde in ipsius discipuli ecclesiam transtulit. Ad Monasterium quoque quod est in Girvum *a*, ubi Bedam Doctorem conversatum, defunctum, & sepultum noverat, singulis annis adveniente anniversaria dormitionis ejus die venire, ibique precibus & vigiliis solebat insistere. Quodam tempore juxta morem illo pergens, cum aliquot ibi dies solus in ecclesia, orando, & vigilando transegisset; nescientibus sociis, summo diluculo, solus (quod ante numquam consueverat) Dunelmum rediit, sui videlicet secreti nullum volens testem habere. Nam cum multis postea vixisset annis, tamquam jam adeptus quod concupierat, ad præfatum Monasterium amplius venire non curavit. Unde sæpius a suis familiariter requisitus, ubi venerabilis Bedæ ossa requiescerent; certus

* anno 1018.

Lege lib. de mirac. S. Hagustald. Sæc. 3. parte 1.

a Girvense Monastorium tum in parietinas redactum erat, teste Turgoto in lib. 3. cap. 22. qui ibidem ab Aldvvino loci reparatore monasticum habitum suscepit.

CIRCA AN. 875 certus de re inquisita, sic respondere solebat: Hoc nemo, inquit, me certius novit. Firmum, o dilectissimi, & procul omni dubio certum habeatis, quia eadem theca quæ corpus Patris Cauthberti, ossa venerandi Doctoris & Monachi Bedæ contineat, extra hujus loculi hospitium, nemo quærat portionem ejus reliquiarum.

XV. *Quam timendum sit unius exemplum ministris altaris ad sacrosancta irreverenter accedere mysteria.*

* anno 1038. POST obitum * Eadmundi Pontificatum Dunelmensis ecclesiæ EGELRICO regente, res inusitate facta, terribili exemplo ministris altaris proculdubio iram Dei ostendit imminere, si ad sacrosanctum ministerium sine castitate præsumant accedere. Quidam etenim Presbyter, nomine Fleoccher, uxori copulatus, indignam Sacerdotis officio vitam ducebat. Quadam die multi tam nobiles, quam privati placitaturi ad eum convenerunt: & ut eis ante Placitum Missam celebraret rogaverunt. At ille qui ipsa nocte cum uxore dormierat, id se facturum negavit. Illud autem semel, bis, terque rogantibus sibi Missam celebrari, Presbyter nimis ex utraque parte angustiabatur, hinc verecundia, illinc timore. Vicit tamen divinum timorem humana verecundia. Itaque Missam eis celebravit. Hora vero qua sacrosancta mysteria sumere deberet, in calicem introspexit, & ecce particulam Dominici corporis, quæ in calicem missa fuerat, ita cum sanguine in teterrimam speciem commutatam vidit, ut magis in calice picis colorem, quam panis & vini conspiceret. Illico reatum intelligens, pallere, & quasi jam flammis tradendus ultricibus, nimium cœpit pavere. Præterea multum anxius erat quid de hoc quod in calice viderat, facere deberet. Exhorrebat illud velut suam mortem sumere. Volebat in terram effundere: sed quoniam consecratum erat, id metuebat facere. Tandem magno cum timore ac formidine sumsit: sed tantæ amaritudinis fuit, ut nil gustandum amarius esse potuisset. Missa peracta, confestim equo adscendo ad Episcopum festinavit: cujus pedibus prostratus, rem ex ordine retulit. Indicta pænitentia, secundum sui præceptum Episcopi caste & religiose deinceps vixit.

Turgot. lib. 3. c. 10.

XVI. *Quomodo* JUDITH *Comitissa per unam famularum, ne ecclesiam Sancti intrare præsumeret, sit territa.*

* anno 1056. POntificante post Egelricum EGELVVINO *, JUDITH filia Comitis Flandrensium BALDUINI, Comitis uxor Northanhimbrorum TOSTI, honesta valde ac religiosa, sanctum Cuthbertum plurimum diligens, diversa ejus ecclesiæ ornamenta contulerat: & adhuc plura cum multis terrarum possessionibus se donaturam promiserat, si ecclesiam ejus & ad ipsius sepulcrum sibi liceret intrare. Sed tantam rem per se non ausa tentare, unam de pedissequis suis hora secretiori præmisit. Jam pedem illa in cimiterium erat positura, cum subito veluti ventorum violentia cœpit repelli, & viribus deficere: & graviter infirmata, vix ad hospitium valuit redire: decidensque in lectum, gravi torquebatur cruciatu, tandem dolore cum vita caruit. Hoc facto Comitissa vehementer exterrita contremuit, atque humiliter satisfaciendo, imaginem Crucifixi, imaginem quoque Dei Genitricis, & imaginem sancti Johannis Evangelistæ, ipsa & ejus conjunx fieri jusserunt, & auro argentoque vestierunt, aliaque perplura ad decorem ecclesiæ obtulerunt.

Post

CIRCA AN. 875

XVII. *Qualiter miles* TOSTII *Comitis, nomine Barevvith, dum januas Monasterii ejus infringere cupit, subito percussus interierit.*

NEc silentio prætereundum, quanta nostris quoque temporibus ejusdem beatissimi Patris fulserint miracula. Regnante nuper piissimo Rege Eadwardo, miraculum contigit prioribus simile: per quod in unius præsumtoris peremtione multi deinceps correcti sunt a tali præsumtione. Dum igitur Tostius Comes, ille cunctis notissimus in partibus Northanhumbranis Comitatatum administraret, quidam pravæ actionis vir, nomine Aldanhamal, ab eo comprehensus, compedibus artissime constringitur. Multa enim mala fecerat: furtis atque rapinis, homicidiis, atque incendiis Comitem sæpe offenderat: nec umquam prius comprehendi poterat: cujus parentes & amici compassionis affectu permoti, multa pro eo, ne capite plecteretur, Comiti offerebant: & plura promittebant. At ille, quia totiens tantisque malefactis eum irritaverat, nullum se pro vita ipsius auri vel argenti, aut cujusquam alterius rei commodum vel respicere velle juravit. Tunc ille animo consternatus, solum sibi cogitabat esse remedium, si quoquo modo vinculis expeditus, beatissimi Patris Cuthberti confugisset ad Monasterium. In eadem quippe villa, qua ipse corpore requiescit, hoc est in Dunelmo, tunc custodiebatur. Adhibitis ergo omnibus ingenii ac virium suarum conatibus, ab his quibus constringebatur compedibus, se quærebat expedire. Sed quamvis diu multumque in hoc laboraret, parum profecit: quoniam timor, qui ex præcepto Comitis imminebat, ut artissime custodiretur, custodes urgebat. Unde suis se conatibus liberari non posse se considerans, scelerum suorum conscientia se torquente graviter ingemuit; atque Deo dilectum Confessorem quo sibi subveniret indigno, magna cordis contritione rogavit. Non enim jam quod a Comite sibi minabatur tam corporis supplicium, quam animæ formidabat periculum. Interea dum malorum suorum emendationem, si modo evaderet, promittit; subito compedes solutos, sibique liberum abeundi locum patuisse conspicit. O magna Dei clementia! ecce quod prius insonuit per Prophetarum oracula, nobis nunc in ipsa loquitur opera: *Peccator qua die conversus fuerit & ingemuerit, omnia peccata ejus non recordabuntur.* Lætus itaque quod se solutum senserat, sed sollicitus quomodo custodum vigilantiam evaderet, omnem salutis suæ confidentiam beati Patris Cuthberti commisit patrocinio. Nec mora, custodibus ad alia occupatis, & nil tale suspicantibus, fugæ sibi locum permissum esse perspexit: compedes quantocius excussit, atque cursu rapidissimo Monasterium intravit: oppositoque seris januas omnes ipse solus ab intro firmavit. Casu quidem evenerat, cum post Primam egressis Fratribus illo veniret, ut nullum intus inveniret. Quod inter milites Comitis (nam & ipse in eadem villa tunc erat) ubi auditum est, continuo quidam, Barevvith nomine, qui omnes in curia potestate præcessit, usque ad Monasterii januas illum insequebatur: quas cum obseratas, illumque intus esse advertit; nimio mox furore accensus, Quid, inquit, moramur? quare januas non infringimus? Neque enim hujus hominis mortui pax adeo est tenenda: ut fures, raptores & homicidiæ huc si confugerint, nobis insutent, quod impuniti evaserint. Sic miser ille ore loquebatur contumelioso: furoris enim magnitudo effecerat, ut quid loqueretur ignoraret ipse. Sed vix verba compleverat, ecce subito quasi sagitta desuper veniens, caputque sibi transverberans, ad cor usque suum pertingeret, sibi visum esse protestabatur. Nec plura locutus, in terram corruens volutabatur: sicque gemendo, ululando, dentibusque stridendo, quam graviter cruciaretur, tam audientibus, quam intuentibus patefecit. Denique a suis ad hospitium deportatur, nec unum postea verbum proloquens in eisdem tormentis ad diei tertii eamdem usque horam supervixit. Sed & illo tandem ita defuncto atque sepulto, ta-

CIRCA AN. 875 talis tantusque de tumulo ipsius fœtor per dimidii spatium anni exhalavit, ut viæ transitum per id loci omnes fugerent. Hoc ergo exemplo Comes ipse cum ceteris omnibus, quibus hæc longe lateque tunc innotuerant, perterritus, non hunc ulterius capere præsumebat, sed postea non parum honorare incipiebat. Tum omnes quoque qui ut a Monasterio abstraheretur, se vel saltem consensisse meminerunt, similem sibi metuentes ultionem, collata de rebus suis auri & argenti gemmarumque non modica quantitate, super beatissimi Confessoris sepulcrum offerebant, multis cum lacrymis implorantes veniam, & nil tale ulterius se præsumturos jurantes. Mox itaque ex hac ipsorum oblatione mirifici operis crux & incomparandi pretii textus Evangeliorum auro gemmisque perornantur: quæ in eodem Monasterio ad hujus facti monimentum, usque in præsens servantur. Hæc quoque sic gesta fuisse ut scribimus, a Fratrum, qui videre, & ipsius ore, qui sic evaserat, non semel audivimus.

XVIII. *Quomodo quidam a molestia serpentis in ecclesia Sancti sit sanatus*

FUit & alius quidam pravæ actionis vir, nomine Osulfus, qui die quadam, ubi in campo obdormiens expergefactus fuerat, serpentem sibi collum stringere sentiebat: quem mox ad terram comprehensum manu elidit: sed mox iterum ejus collum complexus circumdedit: rursus eum ad terram projecit: sed eodem mox momento ab eodem constringebatur. Ita serpentem sive in ignem, sive in aquam, vel in terram semper projicere potuit: sed qualiter mox in suum collum redierit, scire non valuit. Aliquoties etiam in particulas ferro consuevit devidere: sed protinus idem ipse serpens collum ejus videbatur constringere: Et primis quidem parvus erat, sed paullatim in majus & majus excreverat: nec tamen ulla eum veneni infusione lædebat. Quoties autem ecclesiam quam sanctissimi Confessoris Cuthberti corporis præsentia illustrat, intravit, mox in ipso introitu serpens eum dimittebat: nec quamdiu in ecclesia morabatur, ad eum accedere audebat: cum vero exiret, protinus collum ejus complectens stringebat. Itaque dum per multum tempus tale sustinuisset incommodum, invento tandem salubri consilio, tribus continue diebus & noctibus in ecclesia, orans perstitit: & postmodum exiens a serpentis complexu liberatus est.

XIX. *Qualiter quidam afflictus sit qui furtum de oblatione sepulcri sancti viri fecit.*

EOdem tempore quidam ad sollemne sanctissimi Confessoris festum cum Domino suo venerat: qui cum super sepulcrum oblatione advenientium multitudinem denariorum conspiceret, furtum animo concepit. Itaque accessit, & adstantes fallendo, dum quasi sepulcrum oscularetur, quatuor vel quinque nummos ore attraxit. Nec mora os illius intus cœpit ardere: adeo ut (sicut postea fatebatur) ferrum ex igne candens in ore ferre videbatur. Respuere nummos volebat, sed nec aperire os poterat. Cum ita intolerabili cruciatu torqueretur, huc atque illuc per ecclesiam intus discurrebat, atque omnes, dum insanire putabatur, in pavorem convertebat. Tandem per medium populi prorumpens de ecclesia, de loco ad locnm se incessabiliter cursibus ferebat, & cum ore non posset, horrendis motibus & nutibus graviter se cruciari cunctis ostendebat. Ad ultimum reversus in se, ad sepulcrum concite recurrit, & prostrato corpore tota cordis intentione veniam a Sancto quesivit, res quascumque habuit obtulit. Cumque jam suam super sepulcrum oblationem ponens illud oscularetur, cum ipso osculo de ipsius ore nummi super sepulcrum ceciderunt. Taliter ab illo cruciatu liberatus, confestim equum adscendens qnantocius abire festinavit: nec unquam postea Dunelmum rediit. Nam cum ei sæpius a domino

mino suo multa fuissent oblata, ut secum illo veniret, non solum non venire, sed nec tam prope ut ecclesiam videret, ausus est accedere. CIRCA AN. 875

XX. *Qualiter domum sint repulsi, qui ad delendum sancti Cuthberti populum sunt directi.*

ANNO ab Incarnatione Domini millesimo sexagesimo-nono, ex quo corpus beati Cuthberti in Dunelmum ab ALDUNO est perlatum septuagesimo-quarto, tertio regni sui WILLELMUS Rex Anglorum quemdam RODBERTUM, cognomine Cumin, populis Northanhimbrorum Comitem præfecit: qui cum septingentis hominibus Dunelmum veniens, & ubique per domos hostiliter agens, occisus est ibi cum suis omnibus, præter unum qui vulneratus evasit quinto Kalendas Februarii. Unde Rex offensus, Ducem quemdam, qui ejus mortem ulcisceretur, cum exercitu direxit. Cum autem ad Alvertonam venissent, & jam mane facto Dunelmum profecturi essent; tanta nebularum densitas est orta, ut vix adstantes sese alterutrum videre, viam vero nullo modo valerent invenire. Stupentibus illis quid hoc esset, & conferentibus invicem quidnam facerent; affuit qui diceret, homines illos quemdam in sua urbe Sanctum habere, qui eis in adversis semper protector adesset: quos nemo umquam impune illo vindicante lædere valeret. quibus auditis, ad propria sunt reversi. anno 1069.

XXI. *Quomodo fugientibus cum sancto corpore mare, cum esset plenum, siccum iter præbuerit.*

REGE autem WILLELMO eodem anno Eboracum veniente cum exercitu, & omnia circumquaque vastante, Episcopus EGELVVINUS & majores natu habito invicem consilio, incorruptum sancti Patris corpus septuagesimo-quinto anno, ex quo ab Alduno in Dunelmum est perlatum, tollentes, ad Lindisfarnensem ecclesiam fugere cœperunt. Et prima quidem nocte, in ecclesia beati Pauli in Gyrvum, secunda in Betlintum, tertia in loco, qui Tughala dicitur, mansit, quarto die ad ipsius insulæ aditum comitante omni ejus populo pervenit. Sed quoniam illo circa vesperam venerant, qua videlieet hora secundum tempus suum circumquaque plenum erat mare, Episcopo & quibusque majoribus sexui infirmiori & teneriori ætati condolentibus & congemiscentibus, ne frigore hiemis, quæ solito asperior ingruerat, omnes nocte illa periclitarentur, (erat enim paullo ante natale dominicum (ecce subito mare siccum eis introeundi aditum illo tantum loco recedens permisit, cum circumquaque plenissimum fluctuaret. Mox omnes ingressi, Deo & beatissimo Confessori laudes decantantes siccis pedibus cum sacro sui Patroni corpore insulæ litus attingebant. Hoc quoque in illo facto valde fuit mirabile, quod fluctus marini præcedentes continuo sequerentur, ita ut nec paullatim euntibus præcurrerent, nec concite pergentibus diutius remanerent, sicut attestati sunt qui tunc ibi feretrum portabant. Instante autem Quadragesima, tranquillitate reddita, sacrum corpus Dunelmum reportaverunt: atque reconciliata sollemniter ecclesia, octavo Kalendas Aprilis suo in loco illud reposuerunt.

XXII. *Qualem in hac fuga quidam ex Clero Dunelmensis ecclesiæ visionem viderit.*

IN fuga memorata quidam ultra amnem Tinam præpotens Gillomichael, per contrarium id est puer Michaelis appellatus, (nam rectius puer diaboli nuncuparetur) multas fugientibus injurias irrogavit, iter illorum impendiendo, ipsos affligendo, prædas ex eis agendo: & quodcumque mali poterat faciendo. sed non impune: Locato enim in insula sancto corpore, quidam ex Clero provectæ ætatis ab Episcopo domum remittebatur: ut videlicet, qualiter se res circa Turgot. lib. 3. c. 16.

CIRCA AN. 875 circa Dunelmum & illam ecclesiam haberet, diligenter exploraret. Ubi aliquantulum viæ peregerat, incumbente jam nocte paullulum in medio campo requiescens obdormivit: ubi manifestam de interitu præfati viri visionem vidit: quam (sicut ex illius verbis frequenter audierunt plurimi) ita hic ex ordine scribendam judicavi. Ductus, inquit, Dunelmum, in ecclesia (ut mihi videbatur) adstabam, ubi duos summæ auctoritatis viros ante altare versi ad Orientem vultibus adsistere vidi: alter ætatis mediæ vir episcopalibus sollemniter vestimentis indutus, habitu venerando, & vultu venerabili, magnæ reverentiæ Pontificem se monstrabat: alter a dextris ejus adsistens rubicundi coloris pallio circumamictus, facie paullulum producta, barba admodum tenui, statura procera, pulcherrimi juvenis formam gerebat. Post aliquod intervallum temporis, reflectentes ab altari oculos per ecclesiam vertunt: cujus desertionem quasi graviter ferens Episcopus ait: Væ tibi, Cospatrice, væ tibi, Cospatrice, ecclesiam meam suis rebus evacuasti, & in desertum convertisti. Hic enim Cospatricus hoc maxime consilium dederat, ut fugientes ecclesiam relinquerent: & ipse maximam ornamentorum ejus partem secum adduxerat. Interea dum cupiens ad illos accedere nequaquam auderem, juvenis ille digito innuens moderata voce me nomine meo advocavit: & an nossem quæ esset illa pontificalis persona, interrogavit. Cui cum me nescire responderem: Iste, ait, est tuus Dominus, sanctus videlicet Antistes Cuthbertus. Confestim ad pedes ejus procidi, obsecrans ut suæ ecclesiæ atque suis miseriis subveniret. Aliquanto post inclinatis reverenter ad altare capitibus, lento inde maturoque incessu simul procedebant: atque ubi ad ostium pervenerant, juvenis ille prior egrediens, paullulum processit: sed Episcopus in ipso ostio substitit. qui respiciens, meque, qui a longe sequebar, advocans: Dic, inquit, Ernane*, an nosti quis sit juvenis iste? Cui ego: Domine, inquam, non novi. Et ille: Hic est, inquit, sanctus Osvvaldus. Inde simul ad australem plagam urbis paullo longius progredientes subsistunt. quo & ego vocatus ab Episcopo veni: jussusque deorsum respicere, vallem infinitæ profunditatis plenam animabus hominum vidi. Ubi & memoratus Gillomichael pœnis atrocibus cruciabatur, in locis enim teterrimis postratus jacebat: & fænaria falce præacuta ultra citraque transfossus intolerabiles patiebatur cruciatus. Clamabat miser, & diros ululatus ac flebiles miserabiliter voces sine intermissione emittebat. Nulla erat misero temporis intercapedo, qua a pœna ad horam respirare potuisset. Similes cruciatus & ceteri omnes patiebantur. Inquisitus a sancto Cuthberto an aliquem ibi agnoscerem; respondi me ibidem agnovisse Gillomichaelem. Et ille: Vere, ait, hic est ipse. Mortuus namque his miseris & doloribus est deputatus. At ego: Domine, inquam, non est mortuus. Sero namque in domo sua sanus & incolumnis epulatus est: grandeque convivium nunc illis & illis locis præparatum eum exspectat. At ille: Et ego, inquit, dico, mortuus est. Ipse enim & alii quos cum eo vidisti, quoniam pacem meam fregerunt, & mihi in meis injurias fecerunt; hos cruciatus & hæc tormenta compelluntur sustinere. His dictis evigilavi: statimque adscendens equum, hortatus sum socios ut mecum festinarent. Mirantibus illis causam tam subitæ festinationis, præfatum hominem mortuum, & a quo illius mortem audierim indicavi. quod illi credere noluerunt, & me, quia credidi, deriserunt. Itaque tota nocte pergentes, mane facto divertimus parumper de via ad proximum audituri Missam. Interrogatus quos rumores afferrem, prædicti hominis mortem nuntiavi. Illi, quia pridie sanum noverant, falsum me dicere respondebant. sed mox quidam ex illius familia advenientes, dominum suum ipsa nocte mortuum nuntiabant. Ego autem diligenter coram omnibus horam mortis ejus inquirens, eadem noctis hora eum mortuum inveni: qua illum horrendis cruciatibus traditum, sancto Cuthberto mihi ostendente, conspexi. Cujus tormenta intolerabilia Comiti Cospatrico, sed & ea quæ de illo audieram dum referrem, pavensque ille mox intremuit: nudisque pedibus ad insulam, ubi sanctum corpus fuerat, incedens, veniam eorum quæ in eum deliquerat, precibus & mune-

* al. Ernave

muneribus petivit. Verumtamen postea numquam ei fuerat qui prius status honoris. Expulsus enim de Comitatu, multas quamdiu vixit adversantium rerum importunitates & afflictiones pertulit. CIRCA AN. 875

XXIII. *Quid* EGELVVINO *pro sua ad ecclesiam sancti Cuthberti infidelitate in fine contigerit.*

Reportato in Dunelmum (sicut jam dictum est) beatissimi Patris corpore, EGELVVINUS quinto-decimo sui episcopatus anno partem thesaurorum ecclesiæ asportans, Angliam relicturus navem adscendit. Sed vento repulsus in Scotiam, & post ab hominibus Regis captus apud *Elig*, ad Abendunam perducitur, ibique ex Regis præcepto diligenti custodia tenetur. Admonitus frequenter reddere quæ de ecclesia tulerat, nihil se inde accepisse juramento affirmabat. Sed dum quadam die manducaturus manus lavaret, ex illius brachio armilla usque ad manum cunctis intuentibus delabens, manifesto perjurio notavit Episcopum. Itaque Rege jubente in carcerem detruditur: ubi dum ex nimia cordis anxietate comedere nollet, fame ac dolore moritur *.

ibid. c. 17.

* an. 1070.

XXIV. *Quid* WILLELMO *Regi per suos explorare volenti incorruptionem sancti corporis, quidque post suo legato ad gravamen populi sancti Cuthberti misso acciderit.*

Tempore WALCHERI Episcopi, primi ex ordine clericali *a* Dunelmensis ecclesiæ Episcopi, excepto quodam simoniaco post aliquot menses mortuo, Rex prædictus Willelmus de Scotia quo cum exercitu ierat rediens, Dunelmum intravit: & diligenter interrogans, an corpus beati Cuthberti ibidem requiesceret, cunctis vociferantibus & jurantibus illud ibi haberi, credere noluit. Decrevit ergo rem visu explorare: habens secum Episcopos & Abbates, qui eo jubente id deberent perficere. Jam enim disposuerat ut si sanctum corpus ibi inventum non esset, nobiliores & natu majores universos obtruncari præciperet. Omnibus itaque paventibus & misericordiam Dei per sancti Cuthberti merita implorantibus, in ipsa omnium Sanctorum festivitate, prædicto Episcopo Missam celebrante, Rex cum id quod animo conceperat, jam jamque perficere vellet, repente nimio calore cœpit æstuare, & æstuando fatigari, ut vix tolerare tantum calorem potuisset. Festinans ergo de ecclesia exire, relictoque quod ingenti copia præparatum fuerat convivium, equum confestim adscendit, & quousque ad Tesam *b* veniret, incursum agere non cessavit. Quo indicio, magnum Dei Confessorem Cuthbertum, ibi requiescere fatebatur.

Post tempus aliquod, quemdam vocabulo Ranulfum illo miserat, qui ipsius Sancti populum Regi tributum solvere compelleret: quod illi graviter ferentes, consuetum in adversis sancti Cuthberti auxilium postulabant. Nocte igitur qua finita tributum populo erat impositurus, beatus Cuthbertus ei per somnium adsistens, baculo pastorali, quem manu gestabat, illum impulit; & auctoritate pontificali & vultu minaci increpavit, quod illic ad populum suum affligendum ausus fuerit venire, dicens quod non impune hoc præsumpserit: & nisi cito recederet pejora passurus esset. Itaque de somno evigilans, tanta detinebatur infirmitate, ut nullo modo posset de lecto resurgere. Mox coram omnibus quæ viderat & audierat, narravit; & ut pro se apud sanctum Confessorem intercederent humiliter rogavit: deinceps nil tale in ejus populum præsumpturus, si modo evaderet vivus. Mittens ergo ad sepulcrum ejus pallium, se illi & suis fidelem ac devotum servum fore promisit: si nunc & culpam, &

a Ergo ante eum omnes fuerant Monachi, ut in Cantuariensi ecclesia & plerisque aliis. Simoniacus, de quo mox, vocabatur Eadredus, teste Turgoto in lib. 3. cap. 9.

b Tesa fluvius, vulgo *Teds*, Turgoto memoratus in lib. 3. cap. 2. 5. & 19. Dunelmensem Episcopatum dirimit a parte australi, seu a provincia Eboracensi.

CIRCA AN. 875 culpæ pœnam ſibi dimittere dignaretur. Verum invaleſcente infirmitate per diverſa Epiſcopatus loca in feretro ſe circumferri fecit: reatumque ſuum & vindictam omnibus ubique oſtendit: qui quamdiu in locis ad Epiſcopatum pertinentibus morabatur, gravi jugiter ægritudine laboravit: cum vero ea derelinquens ad propria remeare cœpiſſet, confeſtim ab infirmitate convaluit.

XXV. *Quomodo quidam furtum, quod in Monaſterio ejus perpetraverat, ipſe prodidit, ſicque ibidem mirabiliter interiit.*

POſt deteſtabilem omnibuſque notiſſimam Walcheri *a* Dunelmenſis Epiſcopi occiſionem, cum Rex glorioſus idem Willelmus ad vindicandam tanti facinoris immanitatem exercitum direxiſſet, omnes mox illi præſumptores & homicidæ ſilvis ſe ac montibus abdiderunt. At vero vulgus omne in ſua confidens innocentia, (ſicut ſcriptum eſt, *Juſtus ut leo confidit*) ſolitum ſibi cunctiſque probatum anguſtiis, beatiſſimi Confeſſoris petiit patrocinium: & conſueto ſibi more res ſuas in ipſius comportavit Monaſterium. Interea quidam ex his qui erant in caſtello, genere quidem Francigena, cum tot inibi arcas nullo cuſtodiente conſpiceret: (cuſtodes enim in interioribus Monaſterii, quæ ſui erant miniſterii, non iſta curabant, nec etiam quamvis alibi rapientes & furantes aliqui regionis illius indigenæ, templa Dei temerare præſumunt) ſpiritu deceptorio mox actus, aptum ibi furandi locum tunc ſe reperiſſe arbitrabatur. Igitur notata nocte quadam, qua hoc opportune perageret, a cuſtodibus Monaſterii ut ſecundum morem patriæ inibi vigilandi licentia ſibi concederetur, eo quod hoc Deo voviſſet, rogavit. At illi nil mali in eo ſuſpicantes; quod omnibus conceditur devotis, ipſius quoque, quam ſimulabat, devotioni libentiſſime annuunt. Ille autem accepta licentia, per intempeſtæ noctis ſilentia, quando gravior eſt ſomnus, cum cuſtodes dormire perſpiceret: furtum quod improba mente conceperat, male devotus opere adimplebat. Sed paucis inde revolutis diebus, cum nec alicujus furti loco illo perpetrati vel ſaltem ſuſpicio haberetur, (nam ut diximus in eccleſia furtum facere nullus ibi præſumit) ægritudine graviſſima & repentina ille corripitur, & tamquam igne ferventiſſimo decoquitur. Hac ille ardoris magnitudine in mentis inſaniam verſus, lecto exſilivit, & ut in ſola erat camiſia, curſu rapidiſſimo campum adiit, ſuumque illic qui paſcebatur equum adſcendens, in Monaſterium ante ipſum Crucifixum cum impetu magno venit, ululans horribiliterque proclamans: Miſerere mihi, & parce, ſancte Cuthberte: ſed quoniam non vis ſcio: quia & hæc, & hæc (nominavit enim ea quæ tulerat) in Monaſterio tuo furari præſumpſi. Talia in Monaſterio huc & illuc diſcurrendo atque inſaniendo, dum ſine intermiſſione vociferaret, invitus inde ad hoſpitium abducitur, loriſque fortibus conſtringitur: quoniam quidquid ore vel manibus apprehendere poterat, velut canis dilacerabat: qui cum tres ſive quatuor noctes in tali tormento agens, ab hora in horam magis magiſque inſaniret; tandem, qualiter neſcio, a vinculis erumpens, in Monaſterium furiis agitatus concurrit. Corruit quoque mox coram dilecti Deo Confeſſoris tumba: & dum chorus *Te Deum laudamus* (nam nocturnæ laudes interim agebantur) perſonaret; ille ululando & horribiliter clamando eadem quæ ſupra poſuimus, frequenter iteravit, his quoque alia quædam ſuper adjiciens. Nam cum clamaret, Miſerere mihi, ſancte Cuthberte, adjecit: Sed quia non vis ſcio, poſtquam tuo baculo me tam graviter impuliſti. Fatebatur enim hunc ſanctiſſimum Confeſſorem nocturna viſione ad ſe veniſſe, magnaque indignatione tres ſibi graves inflixiſſe ictus: quorum dolore ad cor ſuum jam ingrediente ad mortem torqueretur. Hæc atque hujuſmodi plura, dum veſanis motibus atque clamoribus frequentaret, in eodem loco mox toto corpore contrahitur, miſeraque illius anima æternaliter arſura inde abſtrahitur.

XXVI.

a Vvalcheri cædem refert Turgotus in lib. 3. cap. 24. poſt annos regiminis novem, quos ab anno 1082. repetit cap. 18.

CIRCA AN. 875

XXVI. *Quomodo post quadrigentos decem & octo annos corpus sancti Cuthberti incorruptum sit inventum, & in novam ecclesiam translatum.*

INter miraculorum opera non eadem apud omnes tam de præsentia sacri corporis beati Cuthberti, quam de incorruptione habebatur opinio. Alii namque illud multo ante hanc ætatem vi quadam occulta * alio translatum, vanis sibi conjecturis somniabant, atque sepulcrum, licet nunc talis depositi careat commendato, non tamen evacuari virtutum gloria : sed ad indicium pristini inhabitatoris nunc quoque celebriter effulgere miraculis. Alii autem sacras quidem reliquias ibidem contineri, sed humani corporis compagem per tot sæculorum volumina indissolutam permanere, jura dicebant excedere naturæ. Et licet virtus divina omnibus quod vult, & quomodo vult imperet naturis, hanc tamen in hujus corporis incorruptione, nullius, qui vel manu vel visu explorasset, testimonio sibi patere : atque ideo difficile sibi de hoc quamlibet sancto corpore credere inexpertum, quod raro paucissimis aliorum Sanctorum corporibus noverant concessum. Taliter his ablationem sancti corporis conjectantibus, illis incorruptionem non admittentibus, affirmantium illud & adesse, & incorruptum perdurare; Fratrum fidei detrahebatur : ideoque pudor aliquantisper anxius ingerebatur. Quapropter ipsi Fratres mentibus ad Deum ac præcibus conversi orabant, ut qui est mirabilis in Sanctis suis, hic sese ostensione tantæ virtutis mirabilem ostenderet, & dubium indubiis indiciis, nomini suo dans gloriam, excluderet.

*al. occulte

Interea ecclesia, quam quondam Willelmus Episcopus fundaverat, non parva ex parte perfecta, venerabile Patris Cuthberti corpus in hanc fuerat transferendum, & dignæ venerationis gratia in loco quem studiosa manus adaptaverat artificum, decenter recondendum. Imminente itaque quarto Kalendas Septembris, die scilicet, qui ad solemnem translationem fuerat præfinitus, inierunt consilium Fratres, ut quoniam nemo supererat qui experimentum edoceret. ipsi (quantum Deo permittente liceret) qualiter circa corpus sanctum singula composita, qualiter ordinata essent, explorarent; atque ad id die venturo transportandum, quæque digna & convenientia viderentur, maturius præpararent : ne videlicet cum hora festivæ processionis institerit, aliqua ex improvidentia difficultas impedimentum faciat, atque ex mora exspectationi universorum qui advenerint ingrata, agendis sollemnibus obsequiis fiat injuria. Jussi ergo Fratres numero novem, adjuncto sibi Priore ipsius ecclesiæ Turgoto *a*, qui jejuniis & obsecrationibus ad hoc sese præparaverant; nono Kalendas Septembris, noctis initio, ante venerabile sepulcrum prosternuntur : effusisque lacrymis & precibus, manus non sine timore ac tremore apponunt, ut illud aperiant. Quo tandem instrumentis ferralibus patefacto, inveniunt stupentes arcam, quam ex omni parte diligenter parata, clavisque affixa ferreis coria totam obduxerant : quæ videlicet arca pondere sui & magnitudine aliis quoque quibusdam indiciis facile dabat intelligi, intra sua claustra loculi alterius depositum contineri. Sed hanc aperire cum diu timore impediente dubitarent, supra nominato Priore bis terque jubente, confisi obedientiæ virtute incœptum opus repetunt : ac dissolutis ferreis ligaminibus arcam quandoque aperiunt. Vident introrsus positum loculum de ligno, quem grossior de lino triplicis texturæ pannus undique circumdederat, ad mensuram staturæ virilis longum, ejusdemque generis tabula coopertum. Hærebant diu : non enim satis elucebat, utrum ipsum sancti corporis hospitium esset : an & aliud adhuc sacras continens reliquias intra se domicilium contineret. Tandem in se reversi, memores dictorum Bedæ, qui corpus sancti Cuthberti a Fratribus quondam Lindisfarnensis ecclesiæ post undecim sepulturæ annos incorru-

a Aldvvino Priori apud Dunelmum successit anno 1087. Turgotus, ex hujus historiæ lib. 4. cap. 7.

CIRCA AN. 875 ptum inventum, atque ſupra pavimentum dignæ venerationis gratia reconditum deſcribit: horum, inquam, dictorum reminiſcentes, hanc eandem eſſe arcam animadvertunt, quæ per tot annos tantum cæleſtis depoſiti theſaurum conſervaſſet. Pariter ergo corruentes in terram, orabant ſuppliciter, ut ſua beatus Cuthbertus interceſſione a ſe iram omnipotentis Dei averteret, ſic hanc aliquatenus ex præſumptione meruiſſent. Inerat eis gaudium miſtum cum pavore: quia etſi ex audacia tenuiſſent offenſam, ex certitudine tamen tanti muneris ingentem conceperant lætitiam.

Agente itaque gaudio reſolvuntur in lacrymas; & gratiarum actione Domino reddita deſiderio ſuo ſatisfactum reputabant. Uunde ad ipſa ſacri corporis ſecreta altius perſcrutanda manus admovere videbatur temeritas: quam (ut putabant) ſecutura divinitus ultio nullo modo relinqueret impunitam. Remiſſa ergo intentione ulterius quidquam perquirendi, tractabant viciſſim, quo & quam congruo apparatu futuræ translationis die corpus debuiſſet aſportari. Porro inter alios ibidem aderat quidam magnæ in Chriſto conſtantiæ Frater, qui eam, quam nomine prætendebat, per effectum gratiæ caritatem conſecutus fuerat. Vocabatur enim Leofvvinus, quod Anglorum lingua dicitur Carus-amicus: ipſe utique carus Deo amicus, & Deus illi. Patrem namque illius ſe fuiſſe Deus oſtendit, coutinua illum infirmitate caſtigando: ille filinm Dei ſe fuiſſe oſtendit, flagella Dei patienter tolerando, & gratias ſemper agendo. Cujus converſationem vitæ quicumque noverat, ſanctum in illius pectore ſpiritum requieſcere dubitare non poterat. Is cum videret Fratres trepidantes inventum aperire loculum, & quid gratiæ cæleſtis, quid novæ exſultationis ſibi offerret, introſpicere; accedens in medium, & ferventiori quam ſolitus fuerat ſpiritu proloquens, Quid agitis, inquit, Fratres? quid timetis? Bonum ſemper illa actio finem merebitur, quæ Deo auctore inſpirata inchoatur. Dat nobis ſpem inveniendi, qui dedit voluntatem inquirendi: atque ea, que huc uſque ſine difficultate peregimus, indicio ſunt, quid boni de hoc quod reſtat agendum, ſperare debeamus. Numquam tam proſpere nobis ceſſiſſent initia, ſi hæc uſque in finem perducere diſpoſitio nollet divina: nec umquam a Deo arguetur temeritatis, quod procedit ex animo devotionis. Neque enim ex contemtu vel ex diffidentia ſanctitatis ejus aggredimur illius explorare reliquias: ſed ut virtutum Dominus, ipſe Rex gloriæ, eo devotius ab omnibus glorificetur: quod his temporibus ſublimius ex ejus virtute miraculum monſtretur. Proinde ſacri hoſpitii videamus interiora: quatinus de hoc quod viderimus oculis noſtris, quod perſpexerimus, quod manus noſtræ tractaverint, nobis conſtanter atreſtantibus, nullum detrahentibus nobis relinquamus argumentum, quo id quod aſſerimus, deinceps poſſit eſſe ambiguum.

Hac viri Deo devoti admonitione Fratres reſumta fiducia, venerandum corpus de poſt altare, ubi eatenus jacuerat, in medium chori detulerunt, ubi largioris loci ſpatio quod res poſceret, licentius agere vellent. Ibi ablato quod locellum obtexerat velamine, non ſtatim auſi ſunt aperire: ſed cum candelis circumeuntes diligenter explorarunt, ſi per aliquas forte rimulas, vel aliud quodlibet indicium, quid intrinſecus lateret, deprehendere potuiſſent. Sed cum hæc agentibus nil certum pateret: tandem amoto, licet paventes operculo, vident librum Evangeliorum ad caput ſupra tabulam poſitum, ipſamque tabulam tribus per tranſverſum poſitis ſuſtentari ligneolis: quæ ad menſuram loculi in latum & longum ſeſe oſtendens, ea quæ ſubter erant univerſa cooperuerat. Habuerat enim immiſſos ſibi duos, unum a capitis, & alterum a parte pedum ex ferro circulos, per quos hanc levantibus nullum difficultas faceret impedimentum. Certum erat ſub manibus eſſe quod quærebant: ſed utrum id inter manus tractarent, incertum habebant. Inerat namque illis ex amore deſiderium videndi atque tractandi quod dilexerant: ſed ex conſcientia peccatorum timor illos ne id auderent, repellebat. Ita inter hæc duo dubii pendebant, ut pæne neſcirent quid magis vellent: qui taliter ti-

titubantes, jussione Prioris & hortatione Fratres prædicti roborati, tabulam quandoque levant: ablatoque quod proxime post tabulam cooperuerat sacras reliquias linteamine, suavissimi odoris fragrantiam naribus trahunt. Et ecce beati viri venerabile corpus, scilicet fructum desiderii sui, reperiunt: quod in dextro latere jacens tota sui integritate artuumque flexibilitate dormientem magis repræsentabat, quam mortuum. Quo viso, pavore percelluntur ingenti: & paullo longius recedentes, non ausi sunt quod patebat, intueri miraculum. CIRCA AN. 875

Cœperunt flexis crebro genibus pectora pugnis tundere, & oculis cum manibus in altum levatis, sæpius inclamare: Miserere nostri, Domine, miserere nostri. Interdum id quod singuli viderant, acsi non vidissent, sibi vicissim nuntiare. Prostrati toto tandem corpore, lacrymis ubertim fluentibus, septem pænitentialibus Psalmis supplicant Dominum, ne in furore suo eos argueret, neque in ira sua illos corriperet: quibus finitis, genibus ac manibus potius reptando, quam pedibus incedendo accedentes, tot Sanctorum reliquias ibidem conspiciunt, ut eas illius loculi angustia capere non potuisset, nisi sanctum Patris corpus in latus, ut dictum est, decumbens largius eis una secum quiescendi spatium hinc & inde permitteret. Quas profecto reliquias, ut in veteribus libris legitur, constat esse caput gloriosi Regis & Martyris Osvvaldi; ossa quoque venerabilium Confessorum Christi ac Sacerdotum, Aidani videlicet, & successorum ipsius venerandi Patris Cuthberti; scilicet Eadberti, Eadfridi, & Etelvvoldi. Præterea & ossa venerabilis Bedæ, qui vitam beati Cuthberti dilucide conscripserat, una cum illius corpore hospitium quietis habuerant *a*: quæ pariter continebat sacculus de lino. A quo autem de Gyrvum, ubi post illius obitum sepulta fuerant, illuc translata sunt, alibi plane habetur scriptum *. Qui enim ossa beati Boisili, ipse & Doctoris Bedæ sibi revelata in Dunelmensem ecclesiam comportavit: sed diversis in ejusdem locis ecclesiæ ea collocavit. Aliorum quoque Sanctorum plurimæ ibidem reliquiæ sunt repertæ.

* supra cap. 14.

Voluerunt ergo sanctum corpus Patris ex latere versum resupinare: sed quia hoc propter circumpositarum multitudine reliquiarum commode non poterant; placuit, ut amoto inde paullulum sancto corpore, Sanctorum reliquias pariter congregarent: eisque seorsum repositis, suam deinceps singulariter quietis sedem corpus incorruptum servaret. Sed cum ad illud contingendum manus formidarent apponere, orationibus Fratris supra nominati animos resumunt, ut ad omne, quod majores jusserint, prompti obedire adsistant. Cum ergo duo quibus jussum fuerat, unus a capite, alter a pedibus venerabile corpus de loco suæ dormitionis elevarent; cœpit illud, quasi adhuc vivens, per medium inflecti, carneque solidum & ossibus pondere naturali ad ima demergi. Protinus ex præcepto accurrens tertius, brachiis complexus est medium: sicque illud, substratis tapetiis ac palliis, reverenter in pavimentum deponunt. Quæ tunc illorum omnium lacrymæ, quas magnitudo effuderat lætitiæ, quæ voces gratulationis, quæ laudes exsultationis, cum jam ante oculos hunc gratiæ cælestis haberent thesaurum, in cujus comparatione omne illis viluit aurum? Jam sibi nihil defuturum reputabant: cum in præsentiarum quasi viventem cernerent, per quem sibi largitas divina, & præsentis vitæ subsidia, & futuræ gaudia conferret.

Interea reliquiis Sanctorum ablatis, suam in thecam Patris corpus reposuerunt, ventura nocte condignius illud ac decentius locaturi: pro eo quod jam tunc instante hora nocturnæ laudis, angustia temporis non patiebatur eos diutius immorari. Quapropter decantato humili voce *Te Deum laudamus*, corpus sanctum illo unde transtulerant, in psalmis jubilantes Domino retulerunt. Cum autem mane facto, in cœtu Fratrum collecto, memoriam facerent mirabilium Dei; illi ex novitate rei primo in quemdam quasi stuporem mersi,

a Willelmus Malmesburiensis, qui hac de translatione agit sub finem libri 3. de Pontificibus Anglorum, addit etiam *ossa S. Celvulfi, qui apud Lindisfarnum Monachus & Sanctus* ex Rege fuit, de quo in Sæculi 3 part. 1.

CIRCA AN. 875 postea magis lacrymis, quam vocibus conceptum ex hoc suæ mentis gaudium sunt attestati, flexisque in terram genibus gratias reddiderunt JESU CHRISTO: qui eis & cujus meriti esset quem patronum habebant, ostendere, & quid sibi de meritis illius sperare potuissent, dignatus sit edocere.

At Episcopus non facile his accommodans fidem, omnino judicabat incredibile, corpus quamlibet sanctum, tamen humanum, per tantum temporis, id est per quadringentos decem & octo annos, ab omni corruptionis labe intactum perdurare: cui vix aliquando satisfacere illi jurejurando poterant; qui etiam non jurando non verum dicere crimen ducebant. Nocte vero secuta, iidem, qui ante affuerant, Fratres in spiritu humilitatis & in animo contrito delatum rursus in medium chori venerabile corpus super pallia per pavimentum strata ac tapetia deponunt; quod primo extrinsecus pretiosi generis pallium, & post hoc ex purpura Dalmatica, deinde linteamina obvolverant, quæ omnia sine ulla corruptionis macula integra & candida priscam sui novitatem reservabant. Casula autem, quam per undecim annos habuerat in sepulcro, jam a Fratribus tunc inde ablata, alibi pro ostendendo incorruptionis signo nunc servatur in ecclesia. Cum ergo nervis solidum & ex integro incorruptum corpus visu, & manibus tractando, levando, ac deponendo, certo percepissent, atque sollemni apparatu curatum vidissent; ad ea quibus antea fuerat involutum ex abundanti pallium quod ceteris pretiosius in ecclesia poterat inveniri, superaddiderunt sindonem: quibus magna cum diligentia circumdatum in suæ quietis placidæ habitaculum cum multa precum & multa dulcium lacrymarum devotione reposuerunt. Sed & alia, sicut fuerant inventa, cum illo recondiderunt, pectinem scilicet eburneum, & forcipes suæ adhuc novitatis decorem retinentes; &, quæ Sacerdotem decebant, altare videlicet argenteum, & corporalia, & cum patena calicem quidem parvum, sed materia & opere pretiosum: cujus inferior pars figuram leonis ex auro purissimo gestat, dorso lapidem onichinum arte pulcherrima cavatum: qui ex studio artificis ita inhæret leoni, ut manu facile possit in gyrum verti, nec tamen auferri. Porro reliquiarum sanctarum, quas ejusdem loculi cum illo incluserat hospitium, solum caput Osvvaldi Regis juxta caput gloriosi Pontificis, sicut & ante fuerat, locarunt. Nam, sicut prædictum est, ceteræ inde elatæ, aliter sollemniter compositæ in ecclesia celebriter reservantur reliquiæ. Clauso ergo in suam thecam beati Patris corpore, eam panno ex lino grossiori, quem totum cera infuderat, undique circumdatam usque post altare, ubi prius requieverat, retulerunt, Dominum virtutum benedicentes in operibus suis, qui facit mirabilia solus, cujus magna opera exquisita in omnes voluntates ejus.

Interea promulgato longe lateque venturæ translationis die, ingens fit undique Dunelmum usque populorum concursus, sicut diversæ dignitatis & ætatis, ita & professionis, sæcularis videlicet vitæ & spiritualis personæ perplures: qui agnito incorrupti tam longo tempore corporis miraculo, plurimum in Domino lætantur: eique laudis & gratiarum actione reddita, sua exsultant tempora tantæ virtutis ostensione visitari. Inter hæc quidam ex numero Abbatum qui advenerant, in his quæ facta fuerant, injuriam sibi calumniabatur illatam: arguens improvidæ temeritatis Fratres ecclesiæ qui, se inconsulto neq adhibito, tale tamque insolitum opus per se ausi fuissent aggredi. Oportere namque ajebat se, cum vicinus esset, futurum hujus facti participem advocari, cujus assertione testimonium veritatis posset comprobari. Fratres namque qui his secretis nullum ex alia ecclesia testem voluerant adsistere, verisimile esse dixit, non tam verum de suo sancto dicere, quam fingere. Unde (ait) ratio videtur exposcere, tam incredibilis rei veritatem etiam ab aliis indagandam: ut populo qui tam frequens accurrit, id nostro testimonio affirmare possimus, quod etiam nos ipsi oculis perspexerimus. Hæc in auribus illorum qui convenerant, sæpius replicans, animos quorumdam in suum inclinavit assensum, Jam denuntiata translationis dies instabat: & calumnia Abbatis in

Con-

Conventum Fratrum delata, gravi mentes illorum concutiuntur scandalo, quo & mendacii notabantur infamia, & iteranda sancti corporis appetebatur revelatio, quam nec extraneis permittere, nec ipsi ulterius ausi sunt iterare. Fit ergo Patrum magna contentio Abbate obtendente, solam Fratrum ipsius ecclesiæ non esse admittendam de suo Sancto attestationem. Fratribus ex suspecta fide sua confusis, & reclamantibus vel loci desolationem, vel suam de loco expulsionem eum moliri: qui cum illorum conjuramento testimonium quasi fictum repellat, sacrilegos eos & omnibus detestandos judicat. Quapropter absit, inquiunt, ut ad sacra contuenda huic concedatur aditus, quo agente in suspicionem gravis mendacii pervenimus. Qui enim heri nobiscum exultantes *Gloria in excelsis Deo* decantaverant, hodie nonnulli eorum calumniante Abbate ex mendacio nos suspectos habent.

His ita contendentibus, cum contentioni nullus potuisset finis imponi utriusque patris se mediatorem interposuit venerabilis memoriæ RADULFUS, tunc quidem Abbas Sagiensis * Monasterii, sed postea Cantuariorum Archiepiscopus. Is cum multæ mansuetudinis esset & religionis, in Scripturis quoque sanctis nobiliter eruditus, cupiens inter dissidentes reformare pacem, Verum est, ait, quod Scriptura dicit, In ore duorum vel trium testium stat omne verbum: quanto magis in ore plurimorum & tam probabilium, ut de illorum testimonio nulla quemquam ratio permittat dubitare? Credimus plane divinæ virtutis opus vobis in beati Cuthberti corpore revelatum: credimus, inquam, propter quod laudem Domini loquitur os meum, & benedicit anima mea Domino. Cum autem tanta sit hujus miraculi evidentia, temerarius forte videbor, si vobis ostensam corporis sancti incorruptionem, etiam nobis ostendendam postulavero. Et tamen in hac postulatione nec temerarius videri debeo, nec superfluus: quia cum perfecta caritas foras mittat timorem, id ex multa caritate postulandum præsumo, quod ex dilectione præsumendum postulo. Adjuvat preces nostras etiam quæ in præsentiarum cadit causa, ista scilicet Fratris nostri Abbatis dubietas, quæ nisi & aliorum testimonio a corde illius fuerit exclusa, justas contra vos sibi videbitur movisse calumnias; & in has in futurum plures sibi contrahet consentaneos. Sed (ut video) ex Dei providentia facta est illi hæc dubitatio: ut unde vos æstimatis grave fieri scandalum, inde ordinante Deo cumulatior huic loco proveniet gloria. Nam prosequente preces nostras gratiæ vestræ favore, cum jam, sicut audivimus, ita etiam nos ipsi viderimus, tanto citius obmutescet obtrectantium calumnia, quanto & vestrum & nostrum testimonium eadem corroboraverit experientia: tantoque latius in beato Cuthberto gloria Dei prædicabitur, quanto nos, qui hanc oculis probavimus, per diversas longius partes hinc remeantes dispersi, eam omnibus pandere institerimus.

His venerandi Abbatis precibus jam Episcopus præbuisset assensum, nisi Fratribus videretur non statim ei consentiendum, qui grave sibi ex judicio Dei periculum imminere formidabant, si sanctum corpus denuo cuiquam ostendendum inconsulte permitterent. Sed prudentium amicorum flexi consilio, tandem, licet difficillime, in hoc consentiunt: ut Abbate amoto qui eis non credendum censuerat, humilis ac religiosus petitor cum aliis, qui digni viderentur, ad novam miraculi inspectionem admittatur. Quandoque tamen a consulentibus persuasum est eis, ut etiam illum quam maxime huic rei interesse concederent, qui ipsorum testimonii dubius, dubitare & alios fecerat: quatinus ejus miraculi contemplator exsisteret, quod eis attestantibus ipse credere noluisset. Taliter contentione sedata, ducente Priore ingrediuntur oratorium albis induti, prædictus Abbas Sagiensis, & RICHARDUS Abbas Monasterii sancti Albani, & STEPHANUS Abbas sanctæ Mariæ Eburaci, & HUGO Abbas sancti Germani in Selesbi *a*. Post quos ALEXAN-

a Bollando *Ollesby*, librarii vitio nam Selebiæ seu Selesbiæ Monasterium in agro Eboracensi Benedictus Abbas, annuente Vuillelmo Rege cognomento Conquestore, condidit in honorem Domini nostri JESU CHRISTI, B. Mariæ, & S. Germani Autisiodorensis Episcopi. Lege Monasticum Anglicanum pag. 371.

CIRCA AN. 875 DER frater Regis Scottorum Eadgari paullo post ejusdem fratris sui futurus in regnum successor, & WILELMUS tunc Dunelmensis Episcopi Clericus, sed post sæpedictum Radulfum Ecclesiæ Cantuariensis Archiepiscopus; deinde & alii qui designati fuerant religiosæ vitæ, tam Monachi, quam Clerici, numero quadraginta sequuntur; præterea & plures ejusdem ecclesiæ Fratres: nam cæteri Episcopo adsistebant jam tunc in ecclesia altare dedicanti. Præmissa itaque suppliciter ab omnibus oratione, sanctum corpus defertur in chorum: ubi loculo, quem prius concluserant, a Fratribus patefacto, Prior elata manu gravi prohibuit interdicto, ne vel ad corpus, vel ad aliquid eorum, quæ circa illud fuerant, contingendum quisquam præter Abbatem de Sagin manum admoveret: ceteros jubet propius assistere; & visu potius quam contactu veritatem rei experiendo capere. Fratres quoque Monasterii præcepit indesinenter adesse, & vigilanti semper obtutu observare, ne vel particulam fili indumentorum, quæ corpus obvolverant, ullo modo aliquis auferret.

Fiunt quæ jussa fuerant. Memoratus Abbas uno ejusdem ecclesiæ Fratre se juvante, involuta explicans vestimenta circa venerandum caput, utraque illud manu cunctis adspicientibus paullulum erexit: & in diversas reflectendo partes, integra omnibus juncturis colli, compage, reliquo id corpori cohærere invenit. Deinde manu admota firmius aurem trahens & retrahens, & post hoc alia quoque corporis partes manu perscrutante explorans, solidum nervis & ossibus cum carnis mollitie reperit corpus. Id etiam per caput tenendo concutiens, adeo in sublime erexit, ut in habitaculo suæ quietis, pæne sedere visum fuerit. Et ne quid diligentiæ inquirentis deesset, circa pedes quoque & crura eamdem experiri studuit integritatem. Fuerant autem nonnulli, qui hoc aliquando diutius intueri paventes, positis super oculos manibus exclamarent, eum plusquam res postularet, veritatis exsequi probationem, cujus tam evidenter ipse tenuisset certitudinem. Cum ergo incorruptionis miraculum satis superque pius explorator inquisisset, elevata in medium voce proclamavit: Ecce, inquiens, Fratres, hoc corpus jacet hic quidem exanime: sed ita sanum & integrum, sicut ea die qua cælestia petens sancta id reliquerat anima. Diligenter deinde compositis (sicut ante fuerant) omnibus, Fratres Monasterii veraces & fide digni ab omnibus prædicantur, & ille qui eis non credendum judicaverat, simul cum aliis hoc quod ante abnuerat, credendum, sive nolens, affirmabat.

Itaque *Te Deum laudamus* exsultantibus cunctis sollemniter decantato, omnibusque quæ res poposcerat, decenter dispositis, corpus Patris humeris portantium excipitur, & in honorem omnipotentis Dei cantantium voces hymnis late concrepant cælestibus. Præcedentibus cum aliorum reliquiis Sanctorum scriniis, cum ad ultimum venerabile beati Cuthberti corpus cum festivioris obsequii apparatu efferretur ostio, frequens qui foris exspectaverat populus in lacrymas præ gaudio resolutus, totus obviam ruit, ut portitores sancti corporis vix in tanta constipatione procedere potuissent, & tanto clamore commixtim orantium, exsulantium, & exsultando flentium voces premerentur cantantium. Circumeuntes autem novam extrinsecus ecclesiam, ad Orientalem ejus plagam stationem fecerunt: ubi sermonem faciente Episcopo, adstabant & ipsi qui miraculum incorruptionis inventæ, quæ jam per quadringentos decem & octo annos in humano corpore perduraverat, se & vidisse, & contrectasse omnibus qui advenerant populis pandebant. Nova illi exsultatione ad agendas Deo gratias accenduntur, qui suæ devotionem mentis dignatus est remunerare tanta gratiæ cælestis manifestatione.

Jam dies in altum processerat: & Episcopus multa, quæ præsentis negotii non postulaverat causa, interserens longioris multos sermonis fecerat tædere. Sed cum tanta cæli serenitas esset, ut nullum venturæ pluviæ signum in

in aere appareret; tanta cœperunt inundatione subito imbres ruere, ut confestim interrupto sermone loculum sancti corporis Fratres corriperent, & ecclesiæ concite inferre festinarent! quo illato, pluvia continuo cessavit: ut hinc nimirum daretur intelligi, Deo non esse placitum famuli sui sanctum corpus aliquanto diutius extra sancta loca detineri. Sed & hoc nullatenus silentio prætereundum videtur: quod cum tanta esset effusio pluviæ inundantis, non tamen vel ornamenta ecclesiæ, quæ tunc omnia fuerant exposita, vel vestes quorumlibet, qui tunc cultius procedebant, ullam ex pluvia vel decoris sui, vel usus contraxerint læsionem. Collocato ubi decenter paratum fuerat corpore beati Pontificis, resultante laudibus Dei ecclesia, sollemnis celebratur Missa: peractisque iu salutem Fidelium sacrosanctis mysteriis, ad propria remearunt cum gaudio, glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ viderant & audierant. Facta est hæc incorrupti corporis manifestatio, sive translatio, post annos depositionis ejus quadringentos decem & octo, & quinque menses & duodecim dies, hoc est anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quarto, qui est quintus annus Regis HENRICI *a*, episcopatus vero RANNULFI sextus.

CIRCA AN 875.

anno 1104.

XXVII. *Quomodo ipso die translationis ejus tactu loculi corporis ipsius Abbas ab infirmitate diutina manus suæ sit curatur.*

VENERAT inter alios supradictus Abbas Monasterii sancti Albani RICHARDUS suprascriptæ translationis minister devotus, qui beatum Cuthbertum multo semper excoluit amore, ejusque sepulcrum sæpius fuerat solitus invisere. Is per multum temporis sinistræ manus gravi tenebatur incommodo, ut nec Missas celebrare, nec aliud quippiam operis facile sine alterius auxilio posset peragere: cui medicorum quidem sedula aderat sollicitudo, sed nullius industria quicquam poterat conferre. Ita collecto Fratrum cœtu ante horam translationis, humiliter ille toto prostratus corpore petiit, ut compatiens sibi fraterna caritas a beato Cuthberto postularet; quatinus suo ipse interventu a Salvatore omnium salutis ei donum impetraret. Annuit petenti promta Fratrum devotio; & oratione indicta precabantur, ut non sua peccata, sed fidem petentis adspiceret, & ad gloriam nominis Dei a Deo gratiam ei sanitatis obtineret. Auditis sunt & exauditi utrique: ille per fidem, (omnia enim possibilia credenti) isti per caritatem, quæ quanto magis inclinatur proximo, tanto magis appropinquat Deo. Peracta, ut supra dictum est, sollemni processione, loculus incorrupti corporis sublimius post altare elevandus fuerat, super lapidem quem gratia tanti oneris sustinendi diligenter manu artificum præparatum novem pro sui magnitudine altius a terra sustentant columnæ. Adscendit ergo lapidem sæpe memoratus Prior: ubi cum ad suscipiendum a portantibus corpus indigeret adjutorio, conversus ab Abbatem, Domine, inquit, Abbas, adscende citius, & adjuva nos. Adscendit ille, & oblitus infirmitatis, thecam sancti corporis suscipiendo & recondendo contingens, cooperator insistebat studiosus. quam cum suo in loco reposuissent, tunc demum ad memoriam rediit manus infirma: sed hanc ita sanam sensit, acsi in illa nihil unquam molestiæ pertulerit: factumque in se miraculum facili digitorum inflexione (quod ante non poterat) tota die jactando pandere non cessavit. Quo facto in se Dei beneficio ad laudandum Deum, & admirandam sancti Cuthberti sanctitatem animos multorum sustulit: domumque reversus, continuo in honorem sancti Confessoris oratorio constructo, tanto eum devotius deinceps excoluit, quanto illius opem sibi celerius adesse sensit.

NOTA.

XXVIII.

a Idem S. Cuthberti corpus tempore Henrici 8. Regis, sub annum 1537. cum ubique in Anglia sacræ essiderentur diriperenturque reliquiæ, itidem incorruptum repertum est cum vestimentis, atque alte humo infossum, ut tradit Hapsfeldius in Sæculo 7. Historiæ cap. 34.

CIRCA AN. 875

XXVIII. *Quomodo quidam pro furto fili ablati de loculo codicis sancti Cuthberti sit punitus, ac postea pœnitens reparatus.*

LEGITUR in vita * beati Cuthberti, quod adolescens ipse adhuc in Monasterio cum beati Boisili dictis pariter & exemplis Dei servitio informaretur, ab eodem ægrotante, & jamjamque adscensuro cælestia, Evangelium sancti Johannis didicerit, quod in codice septem quaternionum septem diebus invicem simpliciter conferendo compleverit. Hunc codicem cum pro merito utriusque, videlicet docentis & discentis, priscæ adhuc novitatis retineat gratiam, inter alias sacræ venerationis reliquias, honesto hæc scilicet Dunelmensis ecclesia reservat loco. Est autem huic in quo ponitur ex pelle rubricata in modum peræ loculus, habens ex serico (quod jam vetustas dissolvit in fila) suspendiculum, quo per colla (ut dicitur) Sanctorum, videlicet beati Magistri, & post condiscipuli sui pii heredis, liber circumferebatur pendulus. Hunc Episcopus inter sermonem, quem in translatione (ut supra dictum est) ad populum faciebat, cum elata manu omnibus ostenderet, portitore interim paullo negligentius peram vacuam inter compressas turbas tenente, quidam ex officialibus Episcopi filum de suspendiculo furatus, inter caligas & calciamenta sibi abscondit, ibique, donec iret cubitum, irreverenter tale servavit furtum. Nocte vero secuta, tam gravi cruris ipsius, cui filum illud fuerat appositum, torquebatur dolore, ut non solum nullam dormiendo posset habere quietem, verum etiam cum augmento doloris tumore grossescente cruris, non jam alium hujus molestiæ finem putaret eventurum quam mortem. Tremens ergo ac pavens accersiri fecit Presbyterum: cui temerariæ præsumtionis confitens reatum, id consilii accepit ab illo, ut sanctarum reliquiarum, quam indigne tulerat, portione restituta, Fratrum in ecclesia sibi reformaret gratiam, quorum intercessione beatus Confessor placatus, veniam sibi stulti ausus impetraret: hocque modo Deo sibi propitio sanitatem recipere valeret. Annuit ille consilio salubri, baculoque ac ministris sustentatus perducitur ad Priorem, & filum quod abstulerat coram reddidit: pænitendo satisfaciens, petens cum lacrymis pro se apud sanctum Cuthbertum orari, cujus meritis & temeritatis perpetratæ veniam, & sanitatis mereretur gratiam. Cui Prior: Quem, inquit, offendisti, ei reconciliare, reposito super ejus sepulcrum quod abstulisti. At ille non audens huc accedere, comitantibus quandoque Fratribus adducitur, ubi eis pariter orantibus, dolor omnis infirmanti mitescere, & inflatio deformis cœpit detumescere, nec multo post sanitate ad perfectum redintegrata, unde corpus illius ad tempus a salute deficiebat, inde animus ad suam salutem vires reparabat: experimento tenens illud: *Stulto flagellato insipiens sapientior erit.*

Expliciunt Miracula sancti Cuthberti Episcopi.

MONITUM.

EX Anglia mihi transmissum est ETHELVVOLFI *Monachi carmen de Abbatibus & viris piis Monasterii S. Petri Lindisfarnensis, quod carmen ad Sæculum nostrum tertium pertinebat. Sed cum illud serius in manus meas pervenisset, hoc loco adjiciendum visum est occasione S. Cuthberti Monachi & Episcopi Lindisfarnensis. Etsi enim hic locus ab illo diversus sit, affinis tamen utriusque tractatio propter nominis ac situs communionem.*

ET-

ETHELVVOLFI MONACHI

CARMEN

De Abbatibus & viris pii Cœnobii S. Petri in insula Lindisfarnensi.

Ex mſ. Codice Cantabrigienſi.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. APUD *veteres qui de* ETHELVVOLFO *Monacho hujus poematis auctore ſcripſerit, invenio neminem ante Harpsfeldium & Pitſeum, quorum ille Ethelvvolſum Lindisfarnenſem, hic Cœnobii S. Petri apud Bernicios Monachum appellat. Ethelvvolſus ſuum de Abbatibus Monaſterii ſui poema nuncupavit* EGBERTO *Lindisfarnenſi Epiſcopo, Higbaldi ſcilicet ſucceſſori, qui ab anno* 802. *in octodecim annos Lindisfarnenſi eccleſiæ præfuit, teſtante Turgoto Monacho in lib.* 2. *de eccleſia Dunelmenſi cap.* 5. *Præter hoc carmen ſcripſit Auctor nonnulla de hiſtoria Anglorum, ut patet ex ſequenti cap.* 16. *Acceſſit vero in Monaſterium S. Petri cum VVlſigo poſt Abbate, ex cap.* 18. *atque adeo* GOTHRIDUM (EADFRIDUM *appellat Pitſeus*) *primum, deinde* IGLACUM *præceptores habuit ex capite* 22. *Ethelvvolſus porro ætatem ſuam diſerte indicat, non ſolum in nuncupatione poematis ſui Egberto facta, ſed etiam in capitibus* 17. & 18. *tum in capite ultimo ſubſcribit* LUPUS CLARUS, *quæ eſt Ethelvvolſi ſeu Edilvvolſi nominis interpretatio. Sequentem librum, qui unus eſt, in tres dividit Pitſeus, atque Egbertum, cui nuncupatum eſt hoc carmen, eſſe Eboracenſem Archiepiſcopum falſo exiſtimavit.* Ethelvvolfus quis.

2. *Cujus Monaſterii Monachus fuerit Ethelvvolſus, atque adeo cujus loci Abbates hoc loco memoret, non facile definierim. Eum Lindisfarnenſis eccleſiæ Monachum probat carminis inſcriptio & clauſula, immo ipſa etiam ejuſdem Ethelvvolſi inſcriptio, quam Egberto Epiſcopo vovet* Edilvvlfus Lindisfarnenſis eccleſiæ Monachus. *At quo minus credam hanc eccleſiam eſſe eam, quam S. Aidanus Epiſcopus Scottus, aliique ejuſdem gentis Monachi incoluere, multa vetant. Primum, quod Aidanus Lindisfarnenſe Monaſterium conſtruxit longe ante Eandmundum Ducem, quem Ethelvvolſus Monaſterii ſui parentem dicit. Deinde quod Eandmundus jam inchoato Monaſterio ſuo, acceſſit Lindisfarnam ad Ecfridum Epiſcopum, ex capite* 5. *ut ab eo de rebus monaſticis informaretur, acciperetque* Doctorem ſuis ſedibus aptum. *Aſſenſit Ecfridus, atque Eandmundo conceſſit Monaſterii ſui Preſbyterum, qui* ſtatueret monaſtica jura, novoſque *in cella Eandmundi* Monachos inſtitueret. *Tertio, alii omnino fuerunt Abbates Lindisfarnenſis, alii Eandmundi Cœnobii. Lindisfarnæ Abbatis jure præfuit* EATA *Mailroſenſis Abbas tempore S. Cuthberti. Ei forſan ſucceſſit* GUTHFRIDUS venerabilis Chriſti famulus & Presbyter, *Abbas Lindisfarnæ, Bedæ laudatus in Hiſtoria lib.* 5. *cap.* 1. TILHED *ſæculi* 8. *Abbas memoratur etiam in Monaſtico Anglicano pag.* 39. *At poſt* EANDMUNDUM *præfuerunt ejus Monaſterio* EORPUINUS, ALDVVINUS, SIGBALDUS, SIGVVINUS & VVLFSIGUS: *omnes ſæculo octavo. Quarto, in loco ubi Eandmundi ſitum erat Monaſterium, exſtabat eo tempore urbs cum Clero, ex capite* 20. *quod vereor ut dici poſſit de Lindisfarnenſi Monaſterio, quod tum ſolitarium fuiſſe exiſtimo. Quinto, ſitum eccleſiæ ſuæ deſcribit Ethelvvolſus capite* 6. *qualis Lindisfarnæ tribui vix poteſt. Poſtremo denique Auctores omnes, qui de Lindifarnenſi Monaſterio dedita opera egerunt, nullam de Eandmundo, aliiſve Abbatibus & Monachis hic memoratis faciunt mentionem, ut patet ex Turgoto & ex Monaſtico Anglicano. Verumtamen uterque locus habebat eccleſiam S. Petro ſacram. Et quidem Theodorus Lindisfarnenſem in honorem S. Petri dedicaverat, ex Monaſtico Anglicano pag.* 39.: *Eandmundi vero eccleſia itidem patronum habebat S. Petrum, ex ſequentibus capitibus* 4. & 6., *eique adjunctum erat oratorium beatæ Mariæ, ex cap.* 14. *Hos nodos ſolvat qui poteſt: mihi vero eos propoſuiſſe ſatis fuerit. Quamquam fortaſſe dici poteſt, duo in Lindisfarne inſula fuiſſe Monaſteria, quorum alterum Aidanum, alterum Eandmundum auctores habuerit. Tametſi in continenti fuiſſe videtur Eandmundi Cœnobium, ex quo ad Lindisfarnenſe trajecerit Eandmundus, ut Egfridum Epiſcopum inviſeret, ex cap.* 5. *Denique aut in inſula Lindisfarne ſitum, aut certe juxta poſitum erat Eandmundi Cœnobium, ut Lindisfarnenſe ab Ethelvvolſo dici potuerit. Niſi ſi ita dictum putes; quod ex Lindisfarnenſi Monaſterio inſtituti ſui præceptorem acceperit Eandmundus: qua ratione Corbeja nova apud Saxones a veteri Gallicana appellationem deſumpſit. Subierat mihi aliquando in mentem Farne inſula Lindisfarnæ ad Evrum obverſa; at urbs ibi nulla, ſed tantum exiguæ caſæ a S. Cuthberto pro una aut altero ſolitario inſtructæ.* Monaſterium ejus ſit.

3. *Quidquid ſit de hac difficultate: certum eſt, multos in Cœnobio Eandmundi floruiſſe Monachos pietate inſignes, præter Abbates numero ſex ſuperius memoratos, qualis fuit* ULTANUS *egregius Scriptor, laudatus in cap.* 8., *cujus corpus paullo poſt ejus obitum e tumulo elatum eſt venerationis cauſa: quales fuere etiam* FRIDEGILSUS *Sacerdos*, CUICHINUS *Ferrarius*, MERCHDOFUS,

fus, Iglacus *Presbyter & Lector, &* Vvinfridus *Presbyter, quorum gesta ab Ethelvvolfo strictim hic referuntur.*

4. *Ultanum Scriptorem in capite 8. laudatum alium esse tum ab Ultano S. Fursei Abbatis fratre, tum ab Ultano qui de S. Brigidæ Virginis Hibernicæ rebus gestis scripsit, pro comperto existimare licet; nam duo isti sæculo septimo, Lindisfarnensis sæculo 8. floruit. Ultanum vero Vitæ S. Brigidæ scriptorem ab alio æquali diversum esse inde colligitur, quod Ultanus Fursei frater Peronæ in Gallia Abbas fuit, ibidemque excessit e vivis: alter Ardbrecanensis in Media * Hiberniæ regione Episcopus, ut ex veteri Scriptore tradit Johannes Colganus. De hoc agit Chilienus Monachus in Vita metrica S. Brigidæ edita apud Bollandum in Februarii tomo 1. ubi prologus deest, quem ex ms. codice Remigiani apud Remos Cœnobii huc referre juvat. Hic codex, qui Ebonis Remensis Episcopi pontificatu exaratus prænotatur. complectitur quosdam S. Augustini Sermones in Psalmos, Enchiridion, & librum de quantitate animæ, cum nonnullis versibus temere adscriptis: quos inter prologus Vitæ metricæ jam dictæ absque ullo titulo reperitur permistus cum aliis. Sic autem se habet.*

* Meath

Adfore digneris precibus, pia virgo, benignis,
Brigita, supplicibus prospera posce tuis.
Si mihi vita comes fuerit, hæc certa tenebis,
Laudum te cumulis enituisse meis.
Non minus Ultano nostræ præconia laudis
Præstabunt populis, o sacra Virgo, piis.
Ille fuit Præsul magnus, virtutibus aptus.
Hunc sequar & vincam, si mihi cedis opem.
Sic Aileran plura excerpsit qui gesta tuorum,
Atque operum flores scripsit opima tomis:
Non prætermittam, si forte præterit ille,
Quamquam præsuleos scanderit ipse gradus.
Nam Cogitosus item, si jus te judice cedat,
Et nostri studii funditus impar erit.
Sed cur tam magnos præcellam munere Patres?
Quod solus pandam gesta beata trium.
Et quod præcipui Patres profamine prosæ
Ediderant, versu nunc modulabor ego.
Jam cœptam comitare viam, famulumque tueri
Digneris, superis apta puella choris.
Et qui principium facti concedere jussit,
Perfectum faciat Christus habere finem.
Non quod sim dignus peccator talia fari:
Sed precor indignus, dignus ut esse queam.

Ex his porro versibus, qui Ebonis ætate scripti sunt, intelligimus, Poetam (sive is Chilienus sit, seu alius quivis) vixisse ante sæculum 9. ac proinde Comitissæ *vocabulum, quo usus est, ante id tempus receptum fuisse. Sed hæc parerga sunt. Nunc exhibendum est Ethelvvolfi carmen, quod ex ms. codice Cantabrigiensi mihi submisit Thomas Gaelus, vir doctrinæ & humanitatis singularis, cui jam multa alia me debere profiteor.*

INCIPIT PRÆFATIO ETHILVVLFI
Lindisfarnensis ecclesiæ Monachi, ad Egbertum Lindisfarnensem Episcopum, de Abbatibus ejusdem ecclesiæ.

Amicorum præstantissimo atque dilectissimo Sacerdoti magno Egberto Presbytero [a], meritis exiguus Edilwlfus Lindisfarnensis ecclesiæ Monachus intimæ charitatis salutem.

Sume, Pater, placido modulatis vota poetæ,
Quatinus æterno capias cum Rege quietem,
Atque petas superas meritis splendoribus arces.
Nunc memorare libens semper, lectissime Præsul,
Sancta supernorum conscendens sceptra polorum,
Mercedemque tuam quamvis sit reddere calvus,
Nocte dieque simul cuncta per tempora vitæ,
Teque tuosque simul clementia protegat alta,
Quo decus immensum radians per sæcula cuncta
Omnibus in Sanctis clarescit lumine miro.
Corpore, mente, manu, cunctis & sensibus una
Jam dominum colitans celsum sine fine, valeto.

IN-

[a] Vides hoc loco *Presbyteri* nomen adjici vocabulo summi Sacerdotis, nove. an legendum *Episcopo*?

INCIPIUNT CAPITULA.

CAP. I. *Salutatio vatis ad Episcopum de propinquis & Monachis cellæ ejus.*

CUM te sancta manus præstante reddidit Anglis,
 Nunc tibi complacuit rustica dona dare.
Rustica sed stolidis sudent si pectora dictis.
 Nec stolidum carmen rustica plectra dabunt.
Nam tibi dum Proceres proprio de sanguine signant
 Jam Domino placidos, gaudia magna capis.
Suscipe, docte Pater, dilecti munus amici,
 Et grates Christo semper ubique cane,
Quod tua tam electi meruerunt stirpe creari
 Pastores, Domino qui placuere suo.
Mec minus & Monachos primorum munere claros
 Sic mirare libens scandere lucis iter.
Si quid in his castis, te dignum reddere grates,
 Invenias Domino, maxime nunc moneo.
Sin alias, vati veniam dignare canenti
 Jam tribuere pius: quod notuit cecinit.
Hanc tuo nam cupio requiem præstare labori,
 Carmina quæ Domino sacrificata sonant.
Adversum est quicquid moneo tolerare modeste,
 Nec querula in quoquam corde movere tua,
Mens requiem capiat semper sine fine benigne
 In Domino Christo prosperitate pia.

II. *De eo quod* HORRET *regnum indeptus, multos persequitur.*

ECgfridus infesto Pictorum dum cadit ense,
En nothus Anglorum germanus regmina sumsit
Alfridus *a*, & natum genuit, qui nomine *b* clarus,
Gentibus enituit Saxorum regmina servans,
Gestis & verbis & omni strenuus actu.
Exstitit a primis sed non moderatus in annis,
Indocilis juvenis, nescit sensusque petulcos
Subcurvare animo, contemnens jura Tonantis
Armipotens nimium, propriis in viribus audax.
Non Proceres veneratus erat; non denique Christum,
Ut decuit, coluit; vacuis sed subdidit omne
Actibus heu! vitam mansit dum corpore vita.
Inde fuit præsens parvo quod tempore sæclum
Manserat, atque diu potuit non ducere vitam.
Hic igitur multos miseranda morte peremit.
Ast alios cogit summo servire parenti,
Inque Monasterii attonsos consistere sæptis.

III. *Quod erat Eandmund Dux nobilis natu & moribus.*

EX his ergo fuit venerandus nomine Pastor
Eandmund, ille pius Christi sociatus amicis
Actibus e sæcli, promissa ad præmia tendit,
Quæ Sancti in cælis Domino donante capessunt.
Nobilis, & nimium proceri de sanguinis ortu
Exstitit, in populis summo celebratus honore:
Nobilior Domino summæ pro culmine mentis
Dux venerandus erat, fecit cui candida corda
Omnipotens genitor, plasmat qui corpora cuncta,
Ac mentes hominum spinis promundat ademtis.
Militiam sterilem magno devotus amore
Deseruit, famulans cunctæ per tempora vitæ
Rectori magno, moderat qui sæcula cuncta.

IV. *Quod hic ad servitium Domini adtonsus, proprio Monasterio ibat.*

ANglorum Proceres nimium trucidante tyranno *c*,
Servitium Domini miles prefatus inibat,
Gaudebatque suo capiti portare coronam,
Vertice quam Christus quondam portabat opimo,
Dum passus mundo demsit spineta malorum,
Atque suos vitam fecit visitare beatos.
Nec solus meruit parmam captasse supernam:
Quin plures lecti Patrem comitantur eumdem,
Inque Monasterio Domino se subdere temtant.
Eandmundus Christo indemtus quæ dederat almo,
Atque Petro pariter seruit, qui examina cuncta,
Actibus æthereis facerent quæ pectora casta,

Flo-

a Alfridum hunc vocat Beda, distinguendum ab Alchfrido fratre, ut probavi in Elogio S. Cuthbergæ ad annum 724. Aldfridus obiit anno 705.

b Horret appellatur in lemmate: Osredum vocat Willelmus Malmesburiensis in lib. 1. de Regibus Anglorum cap. 3. *qui annis* 11. *regnum inumbrans, turpemque vitam Sanctimonialium strupris exagitans, tandem cognatorum insidiis casus est.*

c Hinc factum est, ut sæculares viri & feminæ complures Monasteria construerent, atque in ea reciperent sese, non sine infamia sæcularis ac probrosæ vitæ, ut testatur Beda in epistola ad Egbertum Episcopum Eboracensem.

Florigerisque nitent per tempora cuncta maniplis.
Cumque Pater famulos cellam congessit in almam,
Quamplures cunctos sacris sermonibus ornat:
Utque suo saltim cupiant servire parenti
Ammonuit Pastor, meritumque a numine poscens,
Quatenus e cælo veniens cum gaudio sanctus
Angelus, hos famulos dignetur reddere tutos:
Ut lupus ille ferus subjectos dente rapaci
Morsibus infectos laniat non pectore mæsto:
Sed potius Domino dignis virtutibus auctos,
Undique percomtos transmigret lucis in oras.
Talibus instituens docuit cum ductor ovile,
Quam nitidas Christo meruit conferre bidentes,
Agnos atque pios permiti contulit Agno,
Qui veniens sontis peccatum tollere mundi,
Insontem mundi fecit de sanguine fuso.

V. *Quod Pontificem adiens, doctorem vitæ regularis acquisivit.*

Pontificalis apex, meritorum munere clarus
Eccfridus *a* enituit, Sanctorum regmina servans.
Unde quo glaucis cupiunt crispare fluentis
Litora, quin refluis satagunt nudare meantes
Cursibus, & terram præcingunt cærula sanctam *b*.
Atque itiner cupidum pandunt, cum litora nudant.
Hunc Domini servus veniens visitare sategit,
Poscebatque, sibi superæ de germine messis
Pabula jam tribui: cui promta mente Sacerdos
Pectore de gnaro pandit salutaria dicta,
Imbribus atque piis sitientis corpora potat.
Auribus illisis hausit, quæ ructat ab alto
Pectore, subque sui sumsit penetralia cordis
Mystica verba pii persensu discit acuto.
Insuper arripiens memori narranda relatu,
Sensibus in cordis complectit cuncta rimatus.
Addidit ergo suis doctorem sedibus aptum.
Presbyter ille fuit, statuens monastica jura,
Instituitque novos veterum munimenta revolvens
Hic Monachos, cælo tulerat quos spiritus auctor.

VI. *Quod veredrium mittat ad Christi Monachum.*

Hæc inter famulus Christi dum moribus almum
Pontificem discit Scottorum finibus esse
Ecgbertum *c*, famulum cui fidum mittere curat,
Poscens ut Monachos formaret rite libellis,
Sanctificetque sibi venerandæ altare tabellæ,
Atque memor voti monstret sint quæ loca digna,
Quis possint sisti sacraria sancta Tonanti.
Paret & obsequitur Præsul venerandus, eutem
Confirmat dictis, quin sacro munere ditat.
Mensa sacrata Deo magno sub nomine Petri,

a Fuit is Lindisfarnensis Episcopus post Eadbertum Cuthberti successorem, mortuus anno 721.

b Id est insulam sanctam seu Lindisfarnensem, quæ *bis quotidie accendente æstu Oceani fit insula, bis renudatis litoribus contigua terræ redditur*, inquit Beda in libro de Vita S. Cuthberti cap. 17.

c Hinc patet Egbertum hunc, cujus Elogium retuli ad annum 729. fuisse Episcopum, tametsi nulli ecclesiæ (quod sciam) addictum: qua de re olim dubitaveram. Manebat tum in Monasterio quod lingua Scottorum Rathmelsigi appellatur, anno 723. translatus ad Hiiense, ubi mortuus est anno 729.

Advolat, & nigro cellam confirmat ab hoste.
Insuper & Præsul poscenti talia dicta
Mittit. Inoffensis pedibus tua tempora, Frater,
Pectore quin vitam casto servare memento:
Quatenus exhausto instantis certamine belli,
Perpetuam cæli capias sine fine quietem.
Cernere me fateor carnali lumine numquam
Fundos, quos Dominus magno tibi munere donat.
Ast noster ut visus potuit pertendere cordis,
Collis non magnus declivo tramite flexus,
Quo sol consurgens trutinantis tempora libræ
Pervolat, hunc spinæ spissa cum fronde coronant.
Calcibus has scissas toto cum germine frater
Æquoris & dorso prædicti auferre memento:
Inque loco pulcrum Domino sic conde sacellum,
Credula quo possint Christo persolvere corda
Nocte dieque simul preco de pectore vota.
Nuntius his dictis trusit per cærula puppim,
Atque suo properat dilecti ferre loquelas
Pontificis patri: manifestat dicta Prophetæ.
Perficit inde pius perpulcri culmina templi,
Exterius tabulas perfundens tegmine plumbi,
Viribus & totis percomtam reddere curat
Hanc ædem Domini, medio sub aggere mensam
Diximus, ut dudum Petro quæ gignit odores
Præmites, statuit cælestis gratia terris,
Quam rutilis flagrans passim, dum templa parenti
Jam cæli ac terræ surgunt per rara vetusta.
Hæc dum gesta suo instituit mandare magistro
Nuntius, ad patrem patris perferre loquelas
Venerat, atque pio magistro talia fatur.
ECGBERCHT te Domini famulus sua voce salutat,
Atque tuos pariter Monachos, quos gratia Christi
Ecclesiam vocitans mitis congessit in unam.
Nocte dieque simul non cesso reddere grates
Rectori summo, firmat qui vota suorum.
Namque ego confiteor, nullum me dicere mendum
Sæpiusque advolitat spinisque immiscuit istis
Turba nefanda feris, semper confisa sub armis,
Undique confluitans veluti, cum culmina nota
Adcurrens properat spinis immergier istis,
Gaudet & adversis semper cumulata sub armis
Insidias multas disponit facto .·.·. frendens:
Perque itiner durum non cessat ferre malignos,
Quo labor æternus requiem non præstat eunti.
Sed Domino grates, melius quod tempore nostro
Hæc loca per Dominum meruerunt gaudia tanta
Sumere, pro priscisque novos mutare colonos.
Hinc moneo cunctos celso cumulare Tonanti
Magnificas laudes, manibusque ad sidera tensis
Dent Domino grates, mittit qui ad vota piorum
Aligeras volucres, jungentque ad sæpta sacelli
Innumeris præcibus sumtis ad sidera tranant
Ante Deum, quæ fuerant pendentes, quas tamen ipse
Pandat, si nullus poterit cognoscere certe.
Omnia quid memorem? veniunt cum luce ministri

E

E cælo ſuperi, portantque ad ſidera ſanctas
Inde animas, Dominum laudantque in luce micantes
Florigeraſque levant capiti ſine fines coronas.

VII. *Quod nuntius adveniens Paſtoris & Fratrum gaudia cumulat.*

TAlia dum memorans vatis jam nuntius infit,
Gaudia magna pater gaudenti in pectore gaudet
Eandmund, atque Deo grates ad ſidera reddit,
Perfectiſque ſuos ſtuduit formare loquelis:
Quatenus ad vitam cupiant properare beatam,
In cælis numquam poterit quæ ſumere finem.
Talibus aucta bonis Monachorum corda vireſcunt,
Incipiuntque pii ſe ſe præcurrere Chriſto,
Actibus & verbis & cunctis ſenſibus almi.
Quidam nam cupiens inſomnem ducere noctem,
Sanctas in precibus non ceſſat tendere palmas.
Ait alius genibus tundendo marmora templi,
Noctibus in gelidis tolerat dum frigora, durat
Ignibus in mediis, ingentia frigora vitat.
Divitias alius cupiens partire caducas,
Noctibus in furvis tempus ſapienter & horas
Cleptat, & in cælis diſpenſa talenta recondit.
Aſt alius miſeris tribuens ſolamina panis,
Eſuriem patiens perferre jejunia ſanctam.
Talibus exornata bonis, in veſtibus albis
Inclita, ſed vario comti permixta colore
A dextris Virgo & Genetrix adſtare videtur,
Rectoris cælos terras quæ & numine portat.

VIII. *Quod facta mira Patris* ULTAN *paucis memorantur.*

FAma citat plures perfectam ducere vitam,
Quam Pater EANDMUND præcultis moribus ornat:
E quibus eſt ULTAN [a] præclaro nomine dictus.
Presbyter iſte fuit Scottorum gente beatus,
Comtis qui potuit notis ornare libellos,
Atque apicum ſpeciem vitam ſic reddit amœnam.
Hac arte huic nullus potuit ſe æquare modernus
Scriptorum: nec mirum Domini ſi talia poſſit
Cultor, ei digitos ſanctus cum Spiritus auctor
Rexit, & accendit ſacratam ad ſidera mentem.
Hic igitur cellam Patris viſitabat amati,
Cœtibus ingrediens almis ſe immiſcuit almus,
Moribus & ſanctis Monachos formabat acutus,
Senſibus & verbis, & carne, & pectore caſtus.
Inſtituit Fratres rapiant ut lumina celſa,
Atque Deo ſtudeant cunctis ſervire diebus,
Corpore quo poſſint præſentem carpere vitam.
Cumque Deo electus perfecto tempore plenus
Annos quamplures celebraret talia Frater,
Tandem confectus ſenior ſua tempora ſcriptor
In melius mutat non mutans gaudia vitæ.
Cumque diu corpus mordebant viſcera terræ,

[a] Ultanus hic alius eſt ab Ultano S. Furſei fratre, itidem Hiberno, ex dictis: quo actum eſt in Sæculo 2. inſcriptus Martyrologio Benedictino 8. Auguſti. Unde conſtat hæc dies?

E tumulo placuit cineres relevare fraternos.
Ossibus hinc lotis, portabant lintea munda
Solis in adspectu exuvias, cum luce repente
Adveniunt volucres geminæ, quæ lintea plantis
Contingunt: pariter vario permixta colore.
Terga verenda nitent, modulantes carmina rostris,
Concinunt pulcræ miranda ad gaudia cunctis:
Insuper atque aliis Sanctum calvaria velant.
Sicque diem totam non cessant ossibus ipsæ
Officium præstare piis, & cantibus odas
Fundere perpulcris, denee absterserat omnem
Lux solis lympham, exuviasque exsiccat ab undis.
Tum Frater quidam, media cum mortis in umbra,
Tempore nonnullo jacuit, sua corpora morbus
Sorbuit, & nullum potuit commovere membrum,
Excepto linguæ plectro, quæ verba sonare
Vix potuit, puero languens hinc talia fatur:
Curre, rogoque patris memorare afferre lacertm,
Pingere quo Domini meruit jam mystica verba,
Quo signante queam præsens vitare periclum,
Vel saltem meritis Sancti mea crimina Christus
Solvere dignetur, si addictus funera mortis
Ingrediarque viam merear conscendere vitæ.
Paruit ille puerque ad lintea sancta cucurrit:
Aufert inde, pium munusque adportat in ulmis.
Os capiti admotum morientis funera solvit,
Atque medens ægrum curat virtute superna.
Continuo exsurgens firmatus robore tanto,
Ut medicum possit medicans portare medentem,
Lætus & inde volans rectorem ad lintea tollit,
Atque Deo grates reddit pro munere tanto.
At cuneus Fratrum numerum contractus in unum,
Ossa sancta pii portat sub culmine templi:
Tum volucres modulæ immiscent se nubibus altis,
Adspectusque hominum per tota tempora vitant.
Cantibus interea cineres conduntur in almis
Visceribus thecæ: gaudens sed spiritus alta
Jam super astra manet, Dominum per sæcula laudans.

IX. *De* FRIDEGILSO *Sacerdote Christi.*

ALter erat Frater, FRIDEGILS cognomine dictus,
Presbyter atque Deo pura cum mente Sacerdos
Munera mira parat: fumant altaria donis,
Magnificisque virum exaltant super astra beatum.
Hic doctrina simul factisque per omnia mirus,
Enituit magna meritorum gratia comtus:
Talibus aucta viris Monachorum gaudia pollent,
Pastorisque boni vernantia vota virescunt.

X. *De Fratre* CUICUINO *ferrario.*

MIrificis Fratrem liceat memorare loquelis,
Ferrea qui domitans potuit formare metalla,
Diversisque modis sapiens incude subactum
Malleus in ferrum peditat stridente camino.

CUI-

Cuicuinus hic fuerat genitoris dura vocatus.
Hunc hominem vita meritorum gratia donat,
Atque suos claram magno redimivit honore.
Crimina cuncta pius casto de corpore pellit,
Viribus & totis Christi præcepta fategit
Corpore, mente, manu, & cunctis cum sensibus una
Nocte dieque simul servare: ad gaudia vera
Æstuat, atque suum quæstum conquirere palmis
Jam cupidus tribuit miseris largitus egenis.
Quin totos semper perfert jejunia soles,
Sanctorum Domini veluti sollemnia tricent,
Nocturnos Fratres sacris concentibus hymnos
Dum celebrant, rursusque suas visitare quietas
Incipiunt Fratres, memoratus sæpta facelli — NOTA.
Incoluitque, suis non parcit tundere membris
Marmora, seque Deo diligenter mandat ad astra.
Et rursus Frarres veniunt cum lumine Phœbi,
Se precibus cupiunt Domino mandare profusis:
Cœtibus hic sanctis conjunctus dicere Psalmos
Dulce habuit, sese Domino commendat, & omnis
Hinc matutinis completis quam bene Psalmis
Continuo insonuit percussis cudo metallis
Malleus, & vacuas volitans cum verberat auras.
Jam cœnam Fratrem peditans caldor eos ornat.
Talia dum Sanctus quam multis gesserat annis,
Tandem promeruit, cuncto cessante labore,
Ad requiem felix Frater transire beatam.
Nam vires validum vexant dum corpore morbi,
Jam chorus e cælo veniens cum luce coruscus,
Pastoris cellam properat visitare beati,
Atque animam casto castam de corpore sumunt:
Splenduit hic nimium superans jam lumina solis.
Cumque choro volitans superas penetravit in arces,
Æthuinus hæc Monachus dum cernit, dicere grates
Incipit, atque animam Domino commendat in astra.
Ergo ubi transcelsi conscendunt limina solis,
Angelici cunei modulantes carmina, cælum
Clauditur extimplo: requiem captare perennem
Hinc anima ingreditur, castis immixta maniplis.

XI. *De Fratre qui de carne ductus iterum reviviscebat.*

Frater erat quidam sanctæ sub regmine cellæ,
Ad sæculum illustris, dictus cognomine Merchdof,
Tempore cui quodam languor dum corpora vexat,
Egrediens mundo passus componit in oris.
Non notis pavido: fervent penetralia cordis,
Ac timor immensus quatiens vultusque minaces
Per tenebras animam terrebant agmine spisso,
Diversisque modis agitabant turbida flabra.
Cumque diu trepidus per tristes ire phalanges
Cogitur, in subito nitidis quæ vultibus olli
Apparuere viri, tenero quos corpore natos
Jam morbus quondam vitæ detrusit ab oris
Instantis tinctos nuper, sed vita beata
Albis indutos gremium protraxit in altum.

His igitur visis, animo constantior esse
Cœperat, & lætus pariter comitatus eosdem,
Ibat ad judicium, Prætor quod maximus omni
Egredienti animæ discernit sedibus altis.
Hunc genibus flexis rogitat pietate modesta,
Ut sibi non digno veniam donaret: at ille
Sedibus e summis respondens talia fatur.
  Cum tu transgrediens præponas verba maritæ,
Non pacteque fidem thalamo servando fugasses,
Cur tibi nunc veniam gelidæ sub tempora mortis,
Hic tribui poscis, veniæ quo tempora non sunt?
Ast pueri flexis genibus pietate vicissim
Ad veniam patris procerem vocitare parabant.
Ille sed immitis dominam visitare jubebat,
Judicioque suo veniam vel sumere pœnam
Conjugis: ast pueri pavido comitante marito
Jam trepidi nimium properant ad lecta maritæ,
Candida quam multum celsis ad sidera muris
Montis in arce piæ monstrant cænacula nuptæ.
  Ingreditur genitor natis comitantibus altis,
Corruit & mulier, natos dum cernit ocellis,
Eque domu mandat pellacem vertere gressus.
In faciem sanctam ruitantes tempora natæ,
Fletibus immadidant, iram gemuere paventes,
Obsecrant, Mater, nobis miserere, precamur,
Conjunctique tui meritis sine crimine solve,
Sedibus e summis radianti lumine vibrans:
Vestibus aurigeris in toto corpore plena,
Semina corripiens, despexit fata mariti.
  Cur tu stulte fidem corruptus corpore, mente,
Irrita vota gerens, copulam conjungere natis
Ausus eras thalamis, maculans tua membra secundis,
Fœdera cum manibus Domini per nomina summi
Ante diem mortis formando gessit uterque
Post mortem alterius maneat quod crimnis expers?
  Obstruso tacuit non læti pectoris ore
Vir, pavidusque ruens confestim lingere terram
Incipit, & faciem perfundit fletibus omnem.
Illa sed ingeminans, connexum carceris umbras
Jussit adire virum, donec jam crimina cuncta
Flammis obsorptus nimium persolvit in atris.
Plantis at strati ruitabant pignora matris,
Perque Dei nomen, rogitant, miserere, precamur,
Vel saltim liceat corpus visitare marito,
Solvere sicque sua mereatur crimina vivens.
Mentibus luxatis genetrix consentit amata
Pignore quæ patrem possint adducere corpus
Cautius, huicque suam monuit percernere vitam,
Ne rursum adveniens pro culpis præcipitetur
In tenebris, quo stridor erit fletusque perennis.
Hinc iterum adductus natis comitantibus albis
Pervenit ad corpus, cunctis mirantibus illum
Vivere post mortem: mortis sed versus ab oris
Vivere jam Christo sensu perdiscit acuto,
Et cautus monstrat cunctis se cernere vita
Pœnas horrificas, carnis si lingua taceret.

Cum-

Cumque suis medicans Frater cataplasma salutis
Vulneribus fecit, purgatus corpore linquit,
Atque suæ comtus sponsæ penetralia comtæ
Creditur ut lætus meruisset visere comta.

XII. *De obitu Patris* EANMUNDI.

CUmque diu cellam memoratus Pastor haberet
Nobilis eloquio, & cunctis venerandus in actis,
Tempore tum plenus linquit consortia carnis.
Ingrediturqu sui felix ad gaudia Christi.
Tum fraterna cohors venerandi membra parentis
Culmine sub templi digno posuere sepulcro,
Atque animam Domino immensis cum fletibus alto
Jam precibus fusis commendant membra sacratis.

XIII. *De* EORPUINO *successore Eandmundi, & fratre ejus* ALDVVINO.

EOrpuinus hunc sequitur commissi pastor ovilis,
Presbyter egregius, vitæ studiosus amator,
Sensibus & prudens, & cuncto strenuus actu
Divitias tribuit laxato mentis opimo
Jam gremio Monachis, quos lurida inedia pressit,
Inque modum mirum dispersæ ad premia certa
Divitiæ crescunt : cumulat reverentia Christi
Munera sparsa sibi per cunctæ tempora vitæ.
Largus erat miseris, nimium sibi parcus in omni
Victu : namque escis pascebat corpora siccis :
Triverat hic soles, nullamque assumserat escam
Jejunium referens volitanti lumine pectus.
Nec mirum excellens faciat si talia Princeps,
Dum majora boni paterent hi seque minores,
Atque dies multas certant jejunia Christo
Reddere, ne mentes fallax eluderet astu
Incautas hostis subitæ virtutis honore.
Sæpius ipse fugit sacræ formidine plebis :
Bella nefanda sinunt populo certare fideli :
Auxilium præstans Christus concertat ab arce.
Unde Deo lecti celsum rapuere triumphum,
Præcipitesque fugam nigræ sensere phalanges
Pastor & iste pius complevit in ordine tempus.
Germano meruit condigno linquere sedem.
ALDUINUS hic fuerat carnali nomine dictus.
Moribus hic verus & verbis omnibus exstat,
Signifer est clarus, subjectos vocibus hortans,
Ut sua vota pii trans æthera principe signent.

XIV. *De* SIGBALDO *Abbate, quomodo multis donariis & divitiis Lindisfarnensem ecclesiam ditavit.*

QUartus adest Pastor præclaro nomine SIGBALD
Presbyter : hic cellam multis donariis auxit,
Atque Deo dignam studiosus condidit aulam.
Hæc est illa domus, quam Mater Numinis alti
Incolitans servat vasti sub culmine cæli.

Cui compacta nitet perpulcris mensa tabellis,
Porticus in medio, Sancti quam fronde coronant,
Dum buxis claudunt pretiosæ munera vitæ.
Occidua nitidi splendent in parte ministri,
Qui modulis culmen cæli concentibus ornant.
Omnes ast Sancti medii pavimenta sacelli,
Servantes colitant per tempora cuncta, maniplis
Innumeris jungunt, vocitati ad vota piorum
Quod meritis capiunt semper defendere sanctis,
Si vitæ ad palmam certant properare fideles.
Cetera per templum numeret quis lumina cuncta
Quæ temploque polo rutilant per gaudia vera.
Presbyter iste Deo concessit plurima dona,
Aureus iste calix gemmis splendescit opertus,
Argentique nitens constat fabricatus in altis *,
Quem dedit ille pius magnæ Genitricis ad aulam.
Plumbea sarta tegunt casæ cum culmina summæ.
Nec minus ex cipro sonitant ad gaudia Fratrum
Ænea vasa cavis crepitant quis pendula sistris.

* id est in patena infra cap. 20.

Hoc templum ingrediens dum pura mente Sacerdos
Jam Missas celebrans SIGBALD visitare parabat,
Fontibus e calidis salsæ decurrere guttæ
Incipiunt, Christi magnus quas excitat ardor
Pectore de puro; trepidant nec guttura cantu.
Sanctam cumque diem celebravit, virgo Maria
Quo volitans cælos meruit penetrare per altos,
Vel qua præsenti generata reddidit orbi,
Vel qua perpulcræ susceptat gaudia vitæ,
Vel qua celsitronum meruit generare Tonantem,
Vel quacumque die templi (sacra) festa coruscant;
Omnibus his lætus nimium per gaudia sancta
Aurea dulcisonæ restaurat munera mentis:
Ac Fratres precibus mulcet, sollemnia festa
Ad letos celebrare piæ Genitricis honores.
Presbyter hic doctus dum longo tempore felix
Talia per cellam meruit jam facta novare,
Clausit iter sæcli transductus ad atria vitæ.

XV. *De* SIGVVINO *Abbate, fratre & successore Sigbaldi.*

POstquam germanus permisit regmina cellæ,
SIGVVINUS alterius sumsit cognomine dictus,
Dapsilis hic nimium minimis magnisque per omnem
Exstiterat vitam, miseris largitus egenis
Divitias tribuit, Dominus quas auxerat altus.
Viderat hunc quidam terræ sub tempora noctis
Vestibus insolitis indutum tradere dona
Pauperibus miseris, nimium qui frigida membra
Exclusi portis calefacta in rudere ponunt.
Cumque pius tribuit radiantis membra metalli,
Præcipit obsecrans summi per regna Tonantis,
Quatenus hæc nulli cuncta per tempora vitæ
Dicant. ast miseri testantur dicere nunquam,
Ex quo præsentis maneat sub tempora vitæ.
Hoc cernens Frater, tenebris cumulantibus arva
Delituit, fugiensque semel non talia putat

Esse,

Esse, semel poterat quemquam jam cernere visus.
Cumque suis largus semper tribuisset amatis,
Divitiæ crescunt diversa in parte locorum,
Ac segetes spisso cumulantur germine cultæ:
Ac pecus omnigenum pastores munere demtum
In numero damnum gregibus desumere nescit.
Dum veneranda Dei Sanctorum festa redirent
Classibus in geminis subter testudine templi.
Fratribus immixtus Psalmorum concinat odas,
Dulcisona antiphonæ modulantur carmina fusæ.
Ast lector melos voce articulata resultans,
Prædoctus biblis ad gaudia magna refundit.
Cumque die ducto Missarum cantica complent,
Fratres concordi comitantur carmine Patrem
Ad mensam: poterat tum nullus dicere digne
Quem studiose epulis cupiat sollemnia sancta,
Cum celebrare suis lætetur Clerus in urbe
Atque domum gratulans clamoso carmine complent.

XVI. *De* IGLACO *Presbytero & Lectore.*

TEmpore quo Lector præclarus gaudia digni
Accumulat Patris, IGLACUS nomine dictus,
De quo jamdudum perstrinxi pauca relatu,
Anglorum de gente pios dum carmine quosdam
Jam cecini indoctus, vilisque per omnia scriptor,
Quæ si quis cupiat cum gnaro noscere corde,
Currat, & hæc sitiens se ulgosis mergat in undis
Litora quo docti non docte carmina Patris NOTA.
Pompat, & aggreditur, poterit quam dicere digne.
Hos tantum versus præsens mihi chartula signat,
Quod mensam digitis Dominus circumdedit almam,
Inque caput Sancti peditat benedictio larga,
Nec oculis cernens cernit de pectore gnaro,
Spiritus atque pios carnis fraudatus ocellis,
Necnon atque nigros mentis prospexit ocellis,
Hunc iterum manibus præcelsum cingere Regem
Viderat, atque animam fulgentem lumine solis
Mentis in excessu quidam confessor in Anglis.
Quæ si quis cupiat diligenter scire per orbem,
Prædictas quærens jam nunc se mergat in undas.

XVII. *De Fratribus cellæ, vel obitu Pastoris*

PResbyteros Monachos, Fratrum reliquamque cohortem,
Quos me non dignum parvis concessit in annis Auctoris ætas.
Omnipotens genitor per cellæ mœnia sanctæ
Cernere, quos miris commirans actibus ipse
Innotuisse suo confirmo tempore certe,
Quos in peccatis famulis imitare negarit,
Vatis adhuc modulans, tandem jam credo futurum
Illorum precibus capiam quod dona salutis.
Tempore completo prædictus corpora Pastor
Liquerat, & requiem meritis factisque paratam
Ingredietur cuneus nimia cumulante caterva,
Ad crucis excelsæ Princeps quam condidit ipse,
Apponunt signum sacratæ membra quieti.

XVIII. *De* WLSIGO *Sacerdote & Abbate*.

PResbyter huic functo, dictus cognomine WLSIG,
Cogitur ecclesiæ precibus pia regere castra.
Abnuit in primis mæstus humilisque Sacerdos,
Se fore non dignum contestans pondera tanta
Sumere: sed Fratrem precibus se vincere tandem
Gaudet, & ecclesiæ gaudentis regmina sumsit.
Vir fuit hic humilis, verbis fortisque, modestus,
Sæpius in precibus Domino pia membra tetendit.
Huic ego, dum primum præsentis mœnia cellæ
Jam puer ingrediens visitando, semper adhæsi,
Unius atque domus requiem captavimus ambo,
Bis terno annorum donec jam tempore fluxo,
Pastor ovile bonus sumsit pietate modesta.
Noctibus in furvis, Fratrum pausante caterva,
Hymnos ac Psalmos crebris concentibus odat,
Tempore quo Phœbus cælum perlabitur imum,
Moribus hic solitis vigilans, e pectore casto
Psalterium cantans percurrit in ordine totum:
Sicque die rursum, Psalmos complevit eosdem,
Ut vicibus geminis lyricas consumeret escas,
Hinc iterum surgens horam dum prædicat ales
Gutture de rubro solitis complebat in hymnis.
Cumque die media Fratres jam quærere pastum
Incipiunt, escæ parcus se subtrahit omni,
Ac genibus flexis tundit pavimenta sacelli.
Ac bene percomtus divinis cantibus Iris,
Offert qui mundum solvit de morte maligna.
Jamque diem nullum voluit dimittere, præter
Munere quo sese assistens non ornat opimo.
Cumque epula cupiens monuit conquirere corpus,
Cum mensura sibi totum quod sufficit ambit,
Plus justo quicquam contemnens sumere victus.
His formata bonis Monachorum gaudia crescunt,
Seque sui cupiunt votis cumulare parentis.
Talia dum paucis perfectus, pro dolor ! annis
Pastor patrabat, vitam perductus ad almam
Corpora deseruit, nitidis comitatus ubi ipse
Alitibus testatus erat, pia castra beorum
Ingreditur felix, lætatus sorte superna.

XIX. *De* WINFRIDO *Presbytero*.

HUic Frater quidam subjectus, corpore, mente
Mirificus servit, dictus qui nomine WINFRID:
Presbyter enituit præclaris actibus almus.
Hunc Pater ex toto complectens pectore fidem
Credidit, & Fratrum præfecit vestibus illum.
Isque Deo deditus, cum tota mente fidelis
Officium servat rigido munimine fultus.
Nec si terrestris dispenset pondera curæ,
Grandia dona ferens cessabat reddere Christo.
Ast moriens Domino præsens cum linquere sæclum
Cogitur, e mundo Frater sua corda sequestrat:

At-

Atque Deo ſoli cupiens ſe ſubdere felix,
Eccleſiæ membris ſupplex pavimenta tutundit,
Nocte dieque ſimul precibus commendat ad aſtra,
Seque ſuiſque animam domini genitoris amati.
Tempore qui longo geſſit dum talia Frater,
Hauſit iter cælum, non claudens gaudia vitæ,
Optatam ſumſit ſemper ſine fine quietem.

XX. *De donis Patrum & votis Monachorum*

HAnc cellam Dominus Fratrum decoravit honore,
Maxima de cælis capiant nunc gaudia cuncti,
Atque Deo ſtudeant condignam condere laudem.
Quod ſine nos meritis tribuit non hoſtibus umquam
Imperio procerum ſæcli, nec ſubdidit imos.
Sint Domino grates ſemper ſine fine ſuperno.
Jam proceres meruere pii, juſtique benigni
Optima ſiderei ſpargebant ſemina doni
Cordibus in Fratrum, ſegetes nec limina cellæ
Quam læte ſurgunt ſuperi dulcedine roris.
Illius auxilio nobis quod lucere tales
Jam campus ridet, florent ad gaudia Chriſti,
Per cellam Monachi, lætatur clerus in urbe,
Quem lex una tenet gaudenti in corde voluntas.
Jungit ad aſtra fides numeros, turmaſque frequentes
Congregat, atque Deo ſolitis ſe mandat in horis.
Cum nox ſuſca venit, cum abſcondent ſidera lucem,
E ſtratis properant ſonitatum adcurrere ſignum,
Et reciproca ſuo modulantur carmina Regi,
Pſalmis atqne hymnis laudantes rite Tonantem,
Cantibus in crebris comunt & voce ſacellum,
Quod Deus & proceres ſervantes mœnia cellæ
Muneribus multiſque bonis ornare parabant.
Hæc eſt illa domus, porrectis edita muris,
Quam ſol purpureas illuſtrans candidus horas
Limpida per nitida diffundit lumina templi.
Plurima cum ſancti ſunt ornamenta delubri,
Hic tamen hæc paucis liceat memorare canendo.
Ut cælum rutilat ſtellis fulgentibus, omnes
Sic tremulas vibrant ſubter teſtudine templi
Ordinibus variis funalia pendula flammas.
Mentibus hæc placidis quædam cum tempore priſco
Attribuere Deo quondam proceresque moderni.
Jam ſuperaucta piis curabant reddere donis.
Nam plures multi cupiebant pendere caucos [a],
Limpida qui tribuant quadrato lumina templo.
Aſt alii rutilo condunt vexilia metallo,
Quæ veneranda pii promunt miracula Chriſti,
Qui crucis in ligno mundum de morte redemit.
Quidam præcipiunt ſacratos ſcribere libros,
Quo præcelſa Dei monſtrant jam dicta tonantis,
Qui ſonitans mundum dudum perfuderat omnem,
Atque hos conſpicui pervelat ductilis auri
Lamina, ſic ſancti comunt altaria templi.

Aſt

[a] Id eſt pateras. Sic Egvvinus Rex, teſte Beda in Hiſtoriæ lib. 2. cap. 16. *in locis ubi fontes lucidos juxta publicos viarum tranſitus conſpexit, ibi ob refrigerium viantium, erectis ſtipitibus, æreos caucos ſuſpendi juberet.*

Aſt quidam Dominæ menſam quæ nobilis ortu
Gemmarum flammis & fulvo veſtit in auro,
Argenti has nitidæ diſtinguit rite tabellæ
Impreſſas poterit digitis quis cernere formas,
Sanctorum ſplendent animæ cum ſedibus altis.
Hic tamen hæc placuit rerum commenta novare
Mirificis ſunt facta modis quas laudibus ornet
Verſificus poterit, qui digne hæc dicere doctus,
Aureus ille calix tetigi * quem carmine dudum,
Ac lata argento pulcre fabricata patena,
Cælatas faciem prætendunt apte figuras,
Talia dum ſanctæ cumulant penetralia caſæ
Munera, quæ noſtræ ſervant medicamina vitæ,
Jure ſacer Fratrum cuneus per mœnia cellæ
Gaudet, & æternis donantem laudibus ornat.

*ſupra cap. 14.

XXI. *De canticis ſpiritualibus in Apoſtolorum oratorio auditis.*

TE quoque ſancta domus, cecini quam carmine quondam *,
Quæ ſacrata Deo fulges ſub nomine Petri,
Nunc iterum liceat paucis memorare beatam
Verſibus. Hanc dudum nigræ ſub tempora noctis
Motibus ex ſolitis poſt hymnos viſere certant
Fratres, atque ſuæ complent ſollemnia mentis.
Ocius inde ſuos cupiunt adcurrere lectos.
Aſt ego poſt omnes concluſis poſtibus aulam
Diſſeruique alium Fratrem comitatus adiri,
Qui tum forte foras ſpectando ſidera cernit.
Ecce repente venit miris cum cantibus agmen
Immenſum, Domino modulans pia carmina ructat,
Præmiroque locum cinerum jam lumine complet,
Intrant ſiderea candentem luce delubrum
Spiritus, ac geminis diſtinctis claſſibus hymnos
Tales concinnunt: quatitans ad calumina cantus
Adſcendit cæli, inſonuit laquearibus altis·
Et ſi non ſtructam tamen meritis micat almis.
Ad celſos montes ſuperant qui ſidera cæli,
Auxilium credo a Domino qui fecerat auctor,
Omnia quæ cæli, quæ terræ & flumina cingunt.
Hæc cum dicta diu geminis in claſſibus aulæ
Culmine ſub Sancti ſonuerunt poſtibus, ipſe
Atque alius frater pariter properamus uterque,
Auribus atque oculis mirandum noſcere viſum.
Continuoque poplum cantus cum lumine pulſat.
Ulterius nobis licuit nec talia viſa
Cernere, quin trepidi cupimus viſitare quietem.
Nec ſemel aſtrigeris ſonuerunt agmina dictis.
Quin potius cuneus mira cum luce coruſcans
Vocibus aurigeris cineres vitare ſategit
Sæpius in terræ noctis cum tempore ſtrata
Manſiſſent Fratres, conſtat quod munere Chriſti
Patratum Sanctis, cujus jam gratia ſemper
Omnibus in terris ſecundo lumine flagrat.

*ſupra cap. 4. & 6.

XXII. *Somnium quod vidit poeta die dominica.*

TEmpus erat noctis, lucem cum prædicat ales,
Algida post hymnos laxassent membra quieti,
Furtivus adveniens somnus subrepsit ocellis.
Candidus en subito videbatur ductor adesse.
Hunc ego perpavidus nitidis cum vestibus album
Vultibus ac pulcris radiantem gressibus ultro
Callibus ignotis peditans comitatus adivi.
Campus erat latus, pulcris qui floribus offert
Olfactum dulcem miranda ad gaudia cunctis,
Qui meritis digni possunt hæc cernere visa.
Hancque rosæ rutilant per totam & lilia fragrant,
Permultisque olerum flores quos dicere certe
Mens indocta fugit, talis jam germinis expers,
Cumque viam pariter currentes carpsimus ambo,
Candentem subito nimium conspeximus urbem,
Rorifluas muri cernuntur lambere nubes.
Ostia laxato patuerunt cardine clausa.
Candidus interius pavido comitante ministro
Ingreditur ductor: patuerunt sæpta sacelli,
Quæ crucis in speciem pulcre fabricata manebant.
Ast domus interior nimio candore coruscans,
Jamque rotunda suis formabat mœnia saxis
Sed domus exterius magnis minimisque per omne
Porticibus spatium muri subfulta manebat.
E quibus in plagis bis binæ quatuor orbis
Adspiciunt sursum spatiantes edita muri:
Inter quas modicæ variantur in ordine cellæ,
Frontibus hæ nitidis cingentes undique templum,
Marmora permiram monstrans spectantibus aulam.
Ast pavimenta domus medii sub culmine templi
Aurea mirificæ portabant munera mensæ.
Crux veneranda nitens præcelso stipite surgit
Vertice de mensæ, nimium cadente smaragdo.
Aurea cum gemmis flavescit lamina fulvis.
Talia dum cernens stupido de corde rimarem,
Ecce repente meus ductor me liquerat, atque
Degrediens templo vacuis se condidit avris.
Ast ego pertrepidus faciem cum pronior arvis
Inservi, rogitans Christum, Miserere precamur,
Hostibus adversis pavidum terrere memento.
Hinc oculos vertens partem quam dextera monstrat,
Aurigeris solium splendescere rite tabellis:
Quo senior quidam venerandus membra locabat.
Ante suam faciem fulvis redimita coronis
Ara dicata Deo mittebat munere summo,
Quæ excelsa crucis porrexit vertice signum.
Hæc rutilo ex auro gemnisque nitescit opimis
Ex oriente micans de bysso culmina turbæ
Vestis contexit, cujus quæ nescio Sancti
Membra dicata sui tenuit sub viscere ventris.
Talibus hunc rogitans studebam quærere dictis.
Dic, qua parte manet quondam meus ille magister
HIGLAC. Confestim respondens talia fatur.

Sedi-

Sedibus e summis oculos conferre memento,
Intereaque videns plaustrum quo labitur axem,
Hæc cum detinuit conversis vultibus anguem,
Adspiciens faciem dudum de Hibernia notam
Noscere promerui: carnali a nomine dictus
GODFRIDUS ille fuit primis mihi doctor in annis.
Presbyter exstiterat, capiti qui pronior orans
Incurvus tumbam CUTBERTI, corpore, mente
Officio venerare pio, sic cernitur almam.
Ad cujus dorsum nitidi radiante metallo
Sederat in scamno Doctor Lectorque [a] beatus
HIGLAC, indutus nimium qui vestibus albis
Fulserat: hic manibus memet benedixit opimis.
GODFRIDUS hinc gradiens per vasti mœnia templi,
Porticibus magnis minimis induxit apertis.
Omnibus his rutilo capitellis undique cinctum
Thuribulum pendet fabricatum cominus auro:
De quibus altithrono spirabant thura Tonanti,
Cerea flammigeris venerans altaria donis.
Porticibus cunctis ardebat lumine claro.
Occiduas tandem partes properamus euntes.
Porticus illic nitens magno splendebat honore.
Hac rutilans auro flammescit gratia mira,
Ara sacrata Deo mittit quæ munera summo:
Sapphirus hic solium beriloque adnexus in ante,
Fecerat eximium Dominus cui insederat almus
WLFSIG, quem prisci cupiunt vocitare parentes.
Intremui gaudens subito quam pronior almo.
Ille levata manu dictis sacravit euntem.
Hinc ego me sensim prisco comitante magistro
Converti ad culmen cellæ quæ respicit arcton,
Plurima quæ miris micuerunt vascula gemmis.
Ast alio ex auro variato lumine vibrant
Ornatuque suo mundi superare metallo
Omnia jam poterant pretiosa germine facta.
Hæc inter dapibus diversis mensa refecta
Omnigenisque epulis escarum munera profert,
Sumserat hinc calicem vitrei de vena metalli:
Hauserat & manibus venerandi dona liquoris,
Sacrificansque piis precibus potumque ministrat.
Ast ubi perceperam mirandi vina saporis,
In cælos Domino laudes gratesque rependi.
Presbyter interea venerandus talia dixit.
Hæc domus est meritis animarum condita sanctis,
Quas Deus omnipotens istic pietate locabat,
Esuriem pœnasque sitim per sæcula nullus
Sentiet in Domino, sumunt sed gaudia longa
Laudantes dominum cæli per sæcula cuncta,
Qui requiem lectis tribuet sine fine beatam.
His dictis vigilans visum jam scribere cœpi.

XXIII.

---

[a] Sic Monasteriorum Præceptores appellabant: sic Colcu *Lector* vocatur ab Alcuino in epistola 18 inter Hibernicas. Iglacum laudat Pitseus ad annum 740. eique tribuit librum unum de vita Sigvvini Abbatis. Iglacii nomen habetur in Martyrologio Benedictino 23. Julii, ex mero arbitrio.

XXIII. *Salutatio & precatio vatis ad Sanctos & ad Dominum*

HÆc LUPUS, alte Pater, stolido de pectore CLARUS
Carmina composuit, corpore mente rogans,
Quatinus indigno Sancti sua munera præstent,
Et poscant veniam cum pavido precibus.
Omnipotens meritis semper quos augeat istic,
Ut puram capiant corpore mente fidem,
Hic locus ut Christo semper memoralibus almo
Exsistat meritis, accumulent Monachi.
Sit Deus omnipotens per sæcula cuncta beatis,
Servator mitis, dum meliora velint.
Cum quibus hæc cantans cupiens sua miscere vota
Non cessat, famulans quandoque non vitiis.
Tu, Pater, hæc recitans nostros non sperne labores,
Quin magis hæc cernens gaudia digna tene.
Quod tuo tam clari meruerunt sanguine patres
Esse, Deo grates reddere te moneo.
Me quoque nunc precibus Domino mandare profusis
Jam dignare precor, corpore, corde rogans:
Quatinus hic trepido dimittat crimina vati
Omnipotens genitor, nec pietate vacet.
Cui decus imperium virtus, sapientia perpes,
Laus & honor semper permaneat, vigeat.
Te pater omnitenens servet per sæcula mitis
Inferni vinclis verberibusque privans,

EXPLICIT liber Adilvulfi Lindisfarnensis ecclesiæ Monachi, de Abbatibus & miraculis ejusdem ecclesiæ.

APPENDIX

De quibusdam piis ac sanctis Monachis Lindisfarnensis Cœnobii.

INter *Sanctos sæculi 7. Menachos incogitanter omissus est* EDILVVALDUS *seu* ÆTHELVVALDUS *Presbyter & Anachoreta, qui testante Beda in Historiæ lib.* 5. *cap.* 1. successit viro Domini Cuthberto in exercenda vita solitaria, quam in insula Farne ante episcopatus sui tempora gerebat. *Is* multis annis in Monasterio, quod dicitur In Ripum, acceptum Presbyteratus officium condignis gradu ipso consecrabat actibus. *His subjicit eodem loco Beda Æthilvvaldi miraculum de sedata maris tempestate. Tum subdit:* Mansit autem ibidem vir Dei in insula Farne duodecim annis, ibidemque defunctus est: sed in insula Lindisfarnensi juxta præfatorum corpora Episcoporum in ecclesia beati Apostoli Petri, sepultus. Gesta vero sunt hæc temporibus Aldfridi Regis, qui post fratrem suum Egfridum genti Northanimbrorum decem & octo annis præfuit, *mortuus anno* 705. *ex ipsius Bedæ Epitome. Edilvvaldum item laudat Beda iu Prosa de S. Cuthberto cap.* 26. *ubi eum* virum Deo dedicatum *vocat. Addit in Vitæ metricæ cap.* 45. *cum* raro proprias voluisse cuiquam pandere virtutes. *Eum in cælitum numerum cum Cuthberto fuisse receptum canit in hunc modum.* Æthelvvaldus.

Sicque duos vario jam munere Spiritus idem
Lustravit per dona viros, atque ætheris alti
Tramite divino regnum perduxit ad idem

Ejus obitum reponit Maihevvius die 23. *Martii, præferendus Bucelino, qui eum refert ad* 6. *Januarii.*

2. Æ-

Alius ab Ethilvvaldo Episcopo Lindisfarnensi. Felgildus. 2. *Æthilvvaldum hunc merito distinguit Maihevvius ab Edilvvaldo, qui S. Cuthberti primum minister Lindisfarnæ, dein Abbas Cœnobii Mailrosensis, teste Beda in Prosa cap. 30. demum ad Episcopatum Lindisfarnensem promotus est, mortuus anno 740. ex continuatione Bedæ Epitomes.* FELGILDUS *in Farne insula post Æthilvvaldum anachoreticam vitam duxit, Beda in cap. ultimo Vitæ S. Cuthberti.*

Egbertus Archiepiscopus. 3. *His adnumerandus est* EGBERTUS, *qui* in infantia a patre Eata in Monasterium traditus est, *ut scribit Turgotus in Historiæ Dunelmensis lib. 2. cap. 3. Eboracense, an Lindisfarnense.* Is provectiori ætate cum fratre Egfredo Romam profectus, Diaconatus gradum suscepit: mortuoque ibi fratre patriam reversus, regnante Ceolvvlfo atque jubente, primus post Paulinum accepto ab apostolica Sede pallio, genti Northanimbrorum in Archiepiscopatu confirmatus est, & 32. annos tenuit. *Lege Poema in fine Sæculi tertii. Quis fuerit* HEREFRIDUS *ille* vir Dei, *is cujus obitum anno 747. reponit continuata Bedæ epitome, mibi incompertum. De Monachis Lindisfarnensibus per Danos cæsis agendum infra.*

CIRCA AN. 877 31. Jul.

VITA SANCTI NEOTI

ABBATIS IN ANGLIA,

Auctore Anonymo sæculi XII.

Ex ms. codice Beccensis Monasterii.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptores. 1. *Primus qui S.* NEOTI *gesta in litteras retulit, fuit Anonymus quidam ejus æqualis, cujus meminit Asserus in libro de vita Alfredi Regis; qui cum Danorum vim profugus declinaret, se* recepit apud quemdam suum vaccarium, ut in vita sancti Patris Neoti legitur, *ait Asserus. Secundus auctor est is, quem mox exhibituri sumus. Tertius* GUILLELMUS *Ramesiensis, Crulandensis Monachus, qui Vitam S. Neoti carmine & prosa persecutus est, testante Johanne Pitseo ad annum 1180. Liber ejus metricus sic incipit.*

Anglia quæ toto modo regi, *&c.*

Prosa vero in hunc modum: Beati Neoti Confessoris Vitam, *&c. cui libro alterum subjecit de ejusdem Sancti translatione. Quartus auctor exstat apud Capgravium, si tamen alius a Capgravio est. His omnibus accedunt recentiores Harpsfeldius in Historia noni sæculi, & Thomas Maihevvius in Martyrologio. Ex his unum hic edimus Anonymum secundum, (nam primum reperire non licuit) quem puto fuisse Monachum Cellæ S. Neoti in agro Huntindonensi, ac ineunte sæculo 12. vixisse: certe post Nortmannorum adventum in Angliam, ut patet ex num. 2. Hujus vero lucubrationem adepti sumus ex ms. codice Monasterii Beccensis in Neustria: indidemque initium prosæ Guillelmi Ramesiensis, qua in S. Neoti festo usi sunt olim Beccenses nostri, etiam accepimus, sed quæ laudatorio potius quam historico more procedit, ideoque a nobis omissa. Librum ejusdem Guillelmi de translatione S. Neoti hactenus desideramus.*

S. Neoti cultus. 2. *Sanctum Neotum statim ab ejus obitu in cælitum numero fuisse habitum, patet ex præmisso Asseri loco & aliis. Et quidem sæculo 12. pridie Kal. Augusti celebrabant Anglicanæ ecclesiæ, ut in appendice ex Orderico dicemus.*

Monasteria. 3. *Monasterium a S. Neoto conditum in Cornubia apud Vvestsaxones situm erat, haud longe a LesKerda * oppido; nomenque S. Neoti retinet locus, vulgo* Neotestovv, *precedente tempore conversus ad Clericos sæculares. Alia Cella ejusdem Sancti nomine insignita exstitit in agro Huntidonensi, ad Usam * fluvium prope villam olim dictam* Henulvelsbiry, *modo* Einesbury, *quæ cella postea S. Neoti * vocabulo donata est. Istic sanctus Adelvvoldus Vvintoniensis Episcopus, rogante Leofrico Comite & uxore ejus Leofleda, qui locum suppeditarunt, labente sæculo 10. constituit Monachos, quos partim ex Cœnobio Eliensi, concedente Brithnodo Abbate; partim ex Tornejensi accivit, cellamque Eliensibus subjecit. Eamdem per Danos eversam Roesia uxor Richardi filii Comitis Gisleberti restituit anno 1113. eamque Beccensi Monasterio attribuit, uti fusius legere licet in Monastico Anglicano pag. 368. & seq.*

* Liskerdæ * Ouse * S. Needs

Oxoniensis Academia quid ipsi debeat. 4. *Sunt qui Oxoniensem Academiam ab Alfredo Rege constructam hortatu S. Neoti fuisse ferunt: quos inter primum invenio Johannem Bromtonem Abbatem Jornalensem, cujus chronicon in Johanne Rege desinit. Ejus verba hæc sunt.* Quamobrem ad consilium beati Neoti Abbatis, quem crebro

chronicon in Joanne Rege desinit. Ejus verba hæc sunt. Quamobrem ad consilium beati Neoti Abbatis, quem crebro visitaverat, scholas publicas variarum artium apud Oxoniam primus instituit, quas in multis privilegiari procuravit, *&c. Suffragantur Polydorus Virgilius, Pitseus, Maihevvius, & alii nonnulli recentiores. Et quidem Accademiam istam ab Alfredo conditam, aut potius instauratam fuisse constat: nam hujus rei testem loculentum habemus Asserum. Verum an ejus instaurationis consilium auctorem habuerit S. Neotum, pro comperto affirmare non ausim. Certe id retinuit sequens Anonymus, qui meminit libertatis Anglorum Romanæ scholæ a Marino Papa concessæ, rogatu Alfredi Regis, quem hac de re Neotus sollicitasse dicitur: tametsi apud Asserum id non invenio, qui tamen indultam a Marino libertatem commemorat. Sane Alfredum S. Neoto, cognato utique suo, plurimum tribuisse, ejusque consilio usum fuisse, ex Assero perspicuum est, ut facile cum eo de instaurandis Oxoniæ studiis communicare potuerit. Denique Grimboldo Sithiensi Monacho quantum debeat Oxoniensis Academia, testis est locuples Asserus ad annum* 887. *de Grimboldo alias. Postea quam hæc scripseram, pervenit in manus meas Ælfredi magni Vita tribus libris comprehensa, auctore Spelmanno, qui in libro* 3. *de hac controversia fusius agit, censetque contra Tvvinum, Ælfredum Oxoniensis Academiæ primum esse auctorem: quod negant in suis Notis cum Camdeno alumni Oxonienses, qui Spelmanni libros Anglice scriptos Latine reddiderunt, illustraruntque. Superest exhibere hoc loco secundi Anonymi scriptionem, cujus prologi majorem partem sane perquam inutilem, resecare visum est. Initium prologi is est:* Cum universarum essentialis rerum perpetuitas, &c. *præmisso hoc titulo:*

CIRCA AN. 877 31. Jul.

INCIPIT PROLOGUS

in Vitam gloriosi Confessoris Christi atque Abbatis Neoti.

1. VIR iste clarus quidem nobili parentum prosapia, sed multo clarior exstitit in devota Fidei confessione. Hujus viri stilo qualicumque, saltem ex parte, prosequendam suscepimus laudationem. Nec tamen præcipiti audacia vel impetuosa præsumtione tanti operis aggredimur fastigium: sed potius erga Sanctum habita devotione & intenta multorum supplicatione. Multis ergo prætermissis, quorum ad nos usque nequaquam plene pervolavit notitia, quamplurium incuria negligentiæ ministrante fomitem, multorum languescente memoria; perpauca de tanti viri gestis atque miraculis huic operi Deo favente interserimus: sicut enim in omnibus fastidium, ita ab omnibus debet evitari prolixitas.

INCIPIT VITA.

2. CUM adhuc Anglia, quæ prisco nomine Britannia dicebatur, pluribus adjaceret Regibus obtinenda, priusquam debellata triumphali Nortmannorum subjugaretur ditioni; quod eleganter regio jure nunc obtinet unus, quatuor tunc Reges insigniter obtinebant. Tunc etenim temporis totum Anglorum imperium per tetrarchias divisum, quatuor conferebat Regibus sceptrigeræ potestatis ac regii diadematis insignia. Fuit autem ex illis unus vir christianissimus ac Princeps egregius, FIDULFUS [a] nomine, occidentales Angliæ partes totamque Cantiam strenue gubernans, qui ceteris in Anglia circumquaque regnantibus dicitur præfuisse. Uxor ejus venerabilis nihilominus de Regum prosapia orta, plus florigera virtutum redolebat plenitudine, quam superba parentum se præferret jactantia. Ambo itaque plus egregiæ studentes liberalitati, quod eis genus & mores conferebant, quam mundanæ servientes cupiditati, quod abhorret vera nobilitas; plus honorem Creatoris, quam proprii jura regiminis assecuti sunt: multa enim de propriis facultatibus ecclesiis atque pauperibus unanimi conferebant favore, cunctisque ecclesiam oppugnantibus scutum liberæ defensionis opponebant. Dominus autem, cum sit excelsus, humilia respiciens & alta a longe cognoscens, respexit ad eos & ad

Neoti genus & parentes.

[a] Hinc corrigendi Capgravius, qui patrem Neoti Ethelvvlfum Regem, Alfredi Magni fratrem; & Joannes Pitseus, qui Aldulfum appellatum dicunt. Neotum Alfredi *cognatum* fuisse constat ex Assero in libro de Vita Alfredi ad annum 878. De Neoti matre altum apud omnes silentium. De Neoti genere iterum infra num. 17.

CIRCA AN. 877 31. Jul. ad eorum opera, deditque eis heredem: in quo tamen jura propriæ retinuit hæreditatis, æternam ei recompensaturus, ut Regis Regum & hæres & filius per gratiam factus adoptionis, ei quandoque confidenter arrideret dicens: Tu es, Domine, qui restitues hæreditatem meam mihi. Sanctus igitur NEOTUS regio quidem, sed carnali de stemmate natus, salutari traditur a parentibus lavacro regenerandus, sicque expurgato in eo veteri fermento massæ corruptibilis factus est nova conspersio, sigillum supernæ accipiens hæreditatis.

Educatio. 3. Renatus autem ex aqua & Spiritu sancto, transactisque feliciter teneris infantiæ annis, litterarum implicatur exercitiis, moralibus ac divinis informandus disciplinis, ut sciat, quid, cui debeat; quid ex se, quid ex Deo habeat; quid carnalis, quid spiritualis ei nativitas contulerit; quid ex generis nobilitate, quid ex gratiæ divinæ largitate contraxerit. Quibus dum totus intenderet exercitiis, sancti Spiritus eruditionibus atque documentis consummatus in brevi, explevit tempora multa, sicque in vera Philosophia quod decuit, didicit, ut quidquid indecens esset, præteriret: non enim ab hujusmodi studiis carnis delectatio, non petulantia vel mentis elatio, non pompæ sæcularis revocabat ambitio. Inter coætaneos duplicis vernabat viroris fragrantia, dum & morum honestate bonæ indolis prætendebat elegantiam, & virtutum suavitate viriliter in puero sectabatur justitiam: hunc siquidem cerneres & corporis adhuc parvitate puerum, & mentis jam gravitate summæ perfectionis virum. Sic enim quotidie coram Deo & hominibus, salutaribus proficiebat incrementis, ut super senes intelligens, ab omni via mala prohiberet pedes suos, nitorem & gloriam pretiosarum vestium, omnemque sæculi luxum penitus abhorrebat, tamquam regalis oblitus prosapiæ: quod postea rerum probavit affectus.

Glastoniæ fit Monachus. 4. Ingressus quippe adolescentiæ tramitem, cum jam militares attigisset annos, sæculari noluit implicari militia, sed potius eligens temporaliter abjectus esse in domo Dei sui, quam in regno gloriari palatio, in Glastoniensi Cœnobio Monachus effectus est. Erat autem locus ille & magni fama nominis circumquaque celeberrimus, & virtutum aromatibus frequentantibus eum saluberrimus. Ibi tunc temporis sanctus præerat DUNSTANUS *a* Pater insignis, & variis decoratus miraculorum signis, qui merito sanctitatis & discretionis, ac divinæ gratia dignationis, Cantuariensis honoris apicem adeptus, utrumque postea feliciter obtinuit, numquam enim (ut fertur) pastoralem ejusdem ecclesiæ curam deseruit. Vir autem Domini Neotus campum ibi certaminis ingressus, tam a prædicto Patre, quam a Fratribus diligenter monasticis informatur eruditionibus. Et cum multi sancti viri cum eo currerent in stadio, ut in unitate corporis Christi & pacis ecclesiasticæ compaginati, omnes, ut unus, acciperent bravium: tamen iste noster Patronus cum Apostolo Dei æmulatione singulos æmulabatur. Cum enim in diversis diversa consideraret gratiarum munera, pro singulis Deo gratias agens, de singulis singulorum proficiebat profectibus. Unde factum est, ut subito ad tantæ religionis adscenderet fastigium, quod nihil ei virtutis & gratiæ deesse crederetur.

Adelvoldi monitis proficit. 5. Et quoniam unicuique procurandum est, ut de multis unum saltem habeat, cum quo familiares possit conferre sermones; cui cordis aditus pateat & recessus juxta illud Sapientis, *unus sit sibi consiliarius è mille*; vir Domini pretiosus unum sibi præ ceteris elegit familiarissimum, nomine ADELEVOLDUM *b*, qui postea rem patris ibidem sortitus & nomen, Wintoniensis ecclesiæ Pontifex inde sublimatus est: cujus vita gloriosa Deo complacuit, & mors in ejus conspectu prædicatur gloriosa. Hunc familiaritatis gratia Sanctus alloquitur dicens: Frater amantissime prætermittamus plurima, & conferamus alterutrum cælestis vitæ colloquia, ut ampliorem exprimamus contemplationis dul-

a Insignis lapsus: Dunstanus quippe Glastoniensi Monasterio præfuit Edmundo Rege, sub annum 940. Glastoniæ præerat anno 851. Edmundus Abbas, cui successit Herefertus: sub alterutro Monachum induit Neotus. De Glastoniensi Monasterio apud Vvestsaxones lege Monasticon Anglicanum a tomi 1. pag. 1.

b Et hic aliud erratum. Adelvoldus enim seu Ethelvoldus, Dunstani discipulus, ex Abbate Glastoniensi Episcopus Vvintoniensis creatus est anno 963 ex Symeone Dunelmensi.

dulcedinem. Temperetur corporei laboris nimietas, & demus operam speculationi. Spiritus enim promtus est, caro autem infirma. Prætermittamus erga Marthæ plurima sollicitudinem, & unum cum Maria eligamus necessarium. Facta autem aliquantula digressionis hujuscemodi mora, Sancto Sanctus iterum aiebat: Venerande Frater, vita brevis, labor utilis otiositas est culpabilis, cum animæ sit inimica. Recurramus ardentius ad laboris consuetudinem, nec caro spiritui dominetur, sed debitæ subjiciatur servituti. In hunc modum vir sanctissimus instanter prædictum Fratrem & alios instruebat, sic unum ex altero temperans exercitium, ut utrumque avidius alternatim resumerent: sic enim Rachelis pulcritudinem laudabat, ut Liæ non contemneret fœcunditatem: & cum aliis iter vitæ prædicaret, seipsum singulis apponebat sanctæ conversationis exemplar. Jejuniorum enim & parsimoniæ observatione, sedula vigiliarum pernoctatione pervigil orationum frequentatione, jugique legis meditatione spiritum roborans, carnis domabat superbiam. Quidquid etiam præter moderatam naturæ sustentationem reservare poterat, in necessarios indigentium usus expendebatur. CIRCA AN. 877 31. Julii.

6. Vixit autem in hac devotionis constantia pluribus annis neminem per confinia forinsecus agnoscens. Cumque fama circumquaque crebrescente, jam universis ejus innotesceret religio; ipse tamen specie tenus adhuc omnibus ignotus ex stebat, exceptis his cum quibus habitabat, & peculiari domus familia. Nec prætereundum quod dum totus eum conventus ex merito cognitæ sanctitatis unanimiter ut patrem veneraretur, ac vinculo sibi charitatis adstringeret; tamen omnimodis ejus semitas investigare non poterant, nec furtivas orationum excubias. Frequenter enim mutato ne cognosceretur habitu, nonnumquam vero peregrinorum alteratus induviis in ecclesia pernoctabat vacans attentius orationi. Cum vero lux adveniens noctis dissiparet caliginem, habitu latenter exutus peregrino, proprio rursus induebatur. Latere studet.

7. Hujus denique viri fama celebris Episcopum non latuit, qui missis ad eum nuntiis advenientem pater filium, ut patrem filius, sollemniter suscepit: quem aliquanto secum tempore gratanter retinens, ejusque felicibus utens colloquiis, tandem cognita sanctitatis puritate Diaconi promovit ad gradum: in quo vir Dei Neotus magis magisque proficiens, vasa Domini vas electum mundo corde munda ministrabat. Et quemadmodum Levitis in veteri Testamento universa ad cultum tabernaculi pertinentia tradebantur custodienda: sic Levitæ Neoto idem est assignatum ex officio: quod officiosissime complens, ut dulcem carperet obedientiæ fructum, sic Deo per omnia placuit, ut nemini displiceret. Diaconus ordinatur.

8. Raptus autem postea pari Monachorum ac Clericorum desiderio ad honorem sacerdotii, quamquam renitens & indignum adhuc se esse vociferans, qualem se omnibus, voce, forma & actu exhibuerit, non est nostræ facultatis evolvere: ut tamen epilogo nonnulla perstringam, ipse velut fons patens irriguus & indeficiens, sitientibus verbi divini pocula propinabat; ab obsessis corporibus fusis ad Deum precibus dæmoniacam rabiem excludebat; languidis debilibusque medelam salutis conferebat. Unde factum est, ut catervatim ad eum undecumque turbæ confluerent, alii corporalem, alii spiritualem curationem efflagitantes. Ille vero singulorum in se transformabat affectus, gaudens cum gaudentibus, flensque cum flentibus, omnibus omnia factus, ut lucrifaceret Christo, omnesque eum tamquam omnium patrem & patriæ propugnatorem unanimi venerabantur affectu; & voce ejus audita, vel saltem specie cognita, lætabundi remeabant ad propria. Erat quippe Neotus (ut dictum est) clarus avis, clarus studiis, clarus moribus, clarus virtutibus; lingua facundus, verbo discretus, scientia laudabilis, doctrinaque mirabilis; in consilio utilis, omnibus factus amabilis. Erat nihilo minus aspectu angelicus, vultus hilaritate conspicuus, incessu modificatus, omniumque membrorum officio compositus, sed corporis brevitate alter Zachæus. Scabello namque ferreo supposito Missas celebrabat, & altaris cultui assistebat, quod usque hodie ad ejusdem Sacerdos miracula patrat.

ECA AN. 878 31. Jul. viri gloriam & piissimam recordationis memoriam vice reliquiarum in eadem reservatur ecclesia.

brevis corpore, scabello utitur ad Missam. 9. Inter innumera miraculorum signa signorumque prodigia quæ per eum divinitus creberrime fiebant, accidit unum cella memoriali dignissimum, quod nos idcirco ad devotionis excitationem memorare curavimus, ut unius saltem relatio multorum sit certa probatio. Quadam die dum Neotus ceteris tamquam omissis, solis ex assueto spiritualibus intenderet, affuit persona quædam, cui sedula reverentiæ debebatur exhibitio, pulsans instanter ad ostium, ut ei panderetur ingressus. Neotus autem Dei servus accelerans qui tunc (ut dictum est) secretarii * fungebatur officio, ut pulsanti celeriter aperiret summopere nitebatur, nec ad seram in sublimi erectam attingere poterat pro staturæ brevitate, cumque qui pulsabat, pulsando magis ac magis instaret, & hinc inde sollicitus se vir Dei circumferret, conspicit eminus eamdem seram de loco, ubi clavis confixa tenebatur, divina dimissam omnipotentia ad succinctorum usque depositam : sicque intrare volenti veneranter aperuit, glorificans Dominum, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit, qui suis in operibus semper est ab omnibus & ubique glorificandus.

* id est æditui

Secreta loca petit cum Barrio. 10. Tandem vir Dei Neotus intra se deliberans hominum declinare frequentiam, & exhibitam sibi ab hominibus honorificentiam; sicut omnimodis evitabat jactantiam, divino præmonitus oraculo, intra Cornubiæ confinia, remota perquisivit solitudinis loca. Unius itaque clientis contentus comitatu, nomine Barrii, quem sui fecerat secreti conscium, quique eum nec in vita, nec in morte deseruit; nunc ambiens excelsa montium, nunc concava perlustrans convallium; nunc densas silvarum opacitates, nunc saltuum ac fluminum amœnitates, ipso ducente, quo præmonente, locum mutaverat, sibi destinatam attigit nemorosæ mansitationis aptitudinem. Erat autem locus *a* ille nemorosa circumsæptus arborum densitate, fluminum perspicuus jucunditate, & collaterali maris affinitate. Hunc ergo locum Christi miles eligens, tamquam neoptolemus, * & nunc primo conversus a sæculo, rursus elapsus est. Ibi proculdubio promeruit frequenter angelica dignatione visitari. Novum quippe vivendi terminum, novis denuo virtutum incrementis tamquam novis instituens votis, omnipotenti Deo per omnia satagebat anachoriticæ conversationis semitam ingressus artiorem. Ad hoc enim elungavit fugiens, & mansit in solitudine, ut soli Deo solidius adhæreret solitarius : & cum nihil ei deesset in conventu ad justitiæ perfectionem, summopere tamen nitebatur in secessu ad ejusdem perfectionem. Ibi enim vires exercebat, quas antea collegerat: ibi vitam exhibebat, quam in scriptis didicerat. Gustaverat & viderat, quam suavis est Dominus : legerat & intellexerat, quia timentibus Deum nihil deest. Spinæ divitiarum in eo verbum vitæ non suffocabant, nec sarcinis oneratum sæcularibus juxta semitam retardabant. Ea nimirum quæ retro sunt oblitus, ad ea quæ ante sunt extendebatur. Audierat enim quod scriptum est : *Nemo mittens manum ad aratrum, & apspiciens retro, aptus est regno Dei* : & illud : *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus*; in corporis autem cruciatu Dominum imitabatur, illam ejusdem prætendens sententiam : *Qui non bajulat crucem suam, & venit post me, non est me dignus*. Sanctus igitur Neotus, qui columba fuit in grege, nunc est turtur in solitudine : illius vitam duxerat socialem, nunc istius agit solitariam : illius retinens simplicitatem, istius conservat castitatem & utriusque gemitum : & sicut de B. Jo: Baptista legimus, vestibus asperrimis atque cilicinis caro ejus oppressa tegebatur, & pauperrimi victus parcitate sustentabatur : sic nimirum ei videbatur tamquam anteacta tempora in otium expendisset, & in vacuum consumsisset. In hac eremi vastitate, sua contentus inedia, & voluntaria paupertate, ut septemplici repletus gratia septem feliciter annos explevit, numquam hujuscemodi rigoris reflectens habenas.

* idest novus miles

ibi degit annos 7.

Romam petit. 11. Sanctus igitur Neotus erectus in virtutum culmine, Sedem petiit apo-

a De hoc loco vide Observationes prævias num. 3.

stolicam, ut inde sanctioribus informaretur institutis, ubi caput noverat totius religionis. Scire etiam volebat, utrum a summo Pontifice ratum haberetur, quod ipse agebat, & agere intendebat: quod divina factum est dispositione, ne lucerna diutius sub modio lateret, sed ostensa super candelabrum tenebras effugaret. Romam igitur juxta pium desiderium propositi devotus perveniens Neotus, a memorando Papa MARINO *a* cum honoris reverentia susceptus est in amplexu charitatis confovendus. Cumque aliquamdiu cum eo conversatus fuisset, eique purissima cordis arcana funditus patefecisset; utroque alterius recreato solamine, tandem postulata cum benedictione licentia & suscepta prædicationis obedientia, ad præelectum dilectæ paupertatis asylum redire Sanctus disposuit. Quis autem mira & magnifica quæ Deus per eum in itinere gessit, narrare sufficiat? Multos quippe variis dissolutos languoribus prece pia consolidavit, prava hæreticorum dogmata viva voce confutavit, & ad catholicæ Fidei symbolum istos adduxit, illos revocavit: imbre prædicationis terram circumquaque aridam irrigavit, discordes pacificavit; & nunc doctrinæ rigore, nunc consilii ratione, nunc intersusa oratione, multa multis contulit bona.

CIRCA AN. 878 31. Jul.

a Marino P. obtinet facultatem prædicandi.

12. Gloriosus Dei servus & Confessor a peregrinatione reversus, iterato continuis se subdidit laboribus: & quia itineris difficultate in melius induruerat, duriorem, in quantum valuit, & artiorem religionis semitam ingressus est. Unde factum est, ut frequentissimé angelico confortaretur alloquio, & sustentaretur patrocinio: qui spiritu vivebat, spiritu & ambulabat. Disponens exinde divino nutu pluribus prodesse; sicut in illis partibus noverat necesse; noluit ulterius solitarius esse: quia vivere pluribus, & se vita, & moribus ceteris anteferre, conversatio est specialis: cœpit ergo ardenti desiderio Monasterium construere, domos ædificare, officinis insistere, sicque summos fultus artifice, in brevi quod intendebat consummavit, ut ferventissimi rigoris lora nullatenus relaxaret. Omnes ilico occidentales Angliæ fines ejus famositas pervolavit, totamque longe lateque attingens provinciam, repente populos reddidit attonitos: quod de illo quis sentiebat, celebri laude statim ceteris referebat, donec omnibus innotescens oleum effusum factum est nomen ejus. In illis quippe locis pauci admodum culmen adhuc *b* perfectionis attigerant. Occurrunt ad eum populi hac odorifera respersi suavitate, utrum vera de ipso audierint per semetipsos exploraturi: qui omnes cum Regina Saba, quæ venerat a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, dicere possunt, se pauca audivisse, & multa invenisse. Exinde multi nobiles & justi, sæculi fastum inter ceteros potentiores ejus saluberrimis compuncti eruditionibus fallaces abdicarunt delicias, se suaque Domino sacrificium offerentes: qui sacris ejus consiliis in omnibus obtemperantes, regularibus inardescunt disciplinis informari. Multi quoque suos ad eum deferunt filios, subnixis orantes precibus, ut eo duce, pastore atque patrono miseros sæculi fluctus evadere queant, ad vitam enutriti æternam. Porro Fratribus quamplurimis cujuscumque ætatis regulariter ibidem congregatis venerandus Pater Neotus omnes erudiens, omnibus proficiens, reciproca vicissitudine virtutum in se charismata concipiebat ab omnibus ipse totus in cælo angelica conversatione, totus erat in illis charitatis fervore.

Monasterium condit.

Multos ad se trahit.

13. Quid de tanti viri sanctitate referam? quid reticescam? nempe ut minus hyperbolice loquar, pauca, sed admirando scribo, quæ præterire nefas est, aut punienda negligentia. Ista siquidem fere omnes, & maxime comprovinciales, devota & celeberrima concinunt relatione. Erat ibi (ut aiunt) & est usque

Mirum de piscibus.

a Marinus Papa, quem alii Martinum mendose appellant, Ecclesiæ Romanæ præfuit anno 882. mortuus anno 884. 15. Kal. Februarii, ex Baronio Quamquam Chronologia Saxonica Bedæ historiæ subjecta ejus obitum reponit anno 871. Neoti profectio Romana contigisse non potest sub Marino Papa. Siquidem ea quæ sequuntur, post id tempus acciderunt. Itaque iter istud reponendum sub Johannis VIII. pontificatu.

b Id est per tempus: cujus rei rationem reddit Asserus in Vita Alfredi, *quia per multa retroacta annorum curricula monasticæ vitæ desiderium ab illa tota gente, necnon a multis gentibus funditus desierat, quamvis perplurima adhuc Monasteria in illa regione constructa permanebant, nullo tamen regulam illius vitæ ordinabiliter tenente, aut pro alienigenarum infestationibus, aut etiam pro nimia illius gentis in omni genere divitiarum abundantia: propter quam multo magis id genus monasticæ vitæ despectum fieri existimo.* Ita ille.

CIRCA AN. 877 31. Jul. hodie fons quidam irriguus, qui totum locum reddebat aptiorem, gratam ei conferrens amoenitatem, in quo Pater insignis Deo provisore, totius boni largitore, tres invenerat pisciculos, illos autem nec lædere præsumsit, nec tangere ausus fuit, donec divina revelatione nosset, quid ex his sibi foret agendum: quod factum est: affatu namque angelico præceptum accepit divinitus atque sententiam, ut singulis diebus, vel quoties expediret, unum tantum accipiens, reliquos duos semper ibi conservaret illæsos. Hanc itaque sententiam, tamquam mortis & vitæ januam, diu custodivit inviolatam, pro hoc & aliis beneficiis Deo infatigabiliter gratias referens. Cumque uno sublato, duo semper illibati remansissent; divina suppletus bonitate, in crastino suprascriptus reperiebatur pisciculorum numerus. Accidit autem aliquando, ut vir Dei molesta corporis detentus infirmitate vix aliquo vel modice vesceretur edulio: proinde custos ejus & famulus fidelissimus, de quo superius * mentio facta fuit, (num. 10.) condolens & compatiens pii Patris incommoditati, quantocius ad fontem properavit, & duos inde afferens pisciculos, præparare sollicitus curavit. Unum itaque assatum, alterum elixum domino suo quem medullitus diligebat, obtulit in disco, rogans & excitans eum ut comederet. Cumque vir Dei quid esset in disco, requisisset, & unde pisces allati fuissent; Barrius famulus ejus, sicut erat simplex & innocens, quod simpliciter fuerat factum, simpliciter recognovit. Ideo, inquit, Pater, duos a fonte pisciculos sustuli, & diverso modo tibi in edulium præparavi, ut si forte uno vesci non potueris, ex altero, si fieri potest, saltem reficiaris. Tunc Domini servus & athleta, simplici quidem animo, sed tamquam in ira commotus, in verba prorupit increpationis dicens: Quare hoc fecisti? quare nobis victum divinitus attributum temere abstulisti? quare contra Dei nutum atque sententiam agere præsumsisti? Hæc dicens jussit inde pisces auferri & in fonte reponi. Ipse vero ad expertum conversus orationis remedium, ut & Dominum placaret, & desolatum consolaretur famulum, obtinuit. Pronus etenim solo ac gemebundus incumbens, nequaquam ab oratione dicitur surrexisse, donec ei nuntiatum fuisset, pisciculos more solito in fonte natare viventes. Tunc cum gratiarum actione surgens, unum denuo jussit afferri, & paratum in esum sibi apponi. Cumque gustasset, ilico sanus effectus convaluit. Ecce vir iste, sicut de Salomone scriptum reperimus, non solum quod postulavit impetravit, verum etiam quod non postulavit. Habemus hic quid admirari, quidve debeamus venerari. O virum ineffabili laudatione dignum! o pium Spiritus-sancti sacrarium!

de furto boum & cervis aratoribus.

14. Audiamus & aliud quod sollemniter atque devote sexus uterque refert. Quadam nocte, ut referunt, venerandi Patris boves furto sublati sunt, quibus tota domus in agricultura sustentabatur. Cum vero Fratres pro tali penuria cum pio Patre ad agros egressi fuissent, ut pro posse labori attentius insisterent; ecce cervi quamplures de frutetis nemorum gregatim advenientes, ad eos mansuetissimi properabant, eisque tamquam alii cervorum hinnuli matribus applaudebant: quod videns pius Monachorum Pater & dux Neotus, per cujus merita hæc & alia fiebant magnalia, & ad cujus mansuetudinem leones & tygres & feræ quælibet indomitæ mansuescerent, Fratres consolatus est, dicens, Dominum eorum respexisse devotionem: statimque cervi, ejus jussu colla jugo submittentes aratris apponuntur; sicque (mirabile dictu!) boum vices longo tempore supplesse referuntur. Fures autem qui sceleris hujus auctores exstiterant, tam admirabile factum expavescentes, virum Deo plenum quantocius adierunt, veniam imploraturi. Cumque advenientes ei sua restituissent animalia, pedibus ejus advoluti, plenam indulgentiæ largitatem ab eo misericorditer perceperunt, atque dignum pænitentiæ fructum se facturos promiserunt, vitam suam de cetero ejus consilio munientes. Unde patens est, virum Dei sanctitatis mansuetudine, boves a latronibus & latrones a dæmonibus eripuisse asserunt etiam insigni concrepantes præconio, supra dictos cervos, & eos qui de eorum stirpe prodierunt, ad hujus rei notitiam atque proba-

CIRCA AN. 877 31. Julii.

bationem, notitiæ suæ signum usque hodie prætendere, apparente circa loca ubi juga tetigerunt, albedine: hoc tamen nec pro rei insolentia syllogizando probare contendo, nec de Dei potentia diffisus abnegare præsumo.

Auctoris æquitas.

Venator sæculo nuntium remittit,

15. Factum est autem in una dierum, ut idem Domini servus more solito staret in fonte, in quo solitus erat ad rigoris incrementum totum ex integro psalterium persolvere. Porro cerva quædam per devexa montium, per devia nemorum, per divortia dumorum fugiens, immoderatis ad eum saltibus accelerabat. Canes quippe venatore incitante celerrimis eam insectationibus & acerbis latratibus infestabant. Corruens autem supra fontem secus pedes memorandi Patris, tamquam voce sua vitæ remedium, & mortis ab eo deposcens inducias, tamdiu ibi prostrata jacuit, donec liberam inde jussit abire. Sed & canes hoc videntes tamquam gravis morsus vel ictus afflicti vulnere, retro passim omnes statim aufugerunt. Ipse vero venator procidens in terram, sanctum adoravit Neotum, & per eum veterem hominem exuens cum actibus suis novum indutus est, sacrum ab eo habitum susciens. Est etiam facti hujus probabilis assertio, cornu venatoris ejusdem usque inpræsentiarum in ecclesia sancti Petroci *a* reservatum, & vice reliquiarum ibidem honorifice sublimatum ob reverentiam atque memoriam Neoti Confessoris sanctissimi, per cujus donum ibi translatum est.

Neotescenses a servitute exempti.

16. Non est silendum factum nihilominus memorabile. Accidit aliquando juxta communem multorum assertionem, ut Meotescenses (a Neote quippe villa vocabulum traxit) solitum servitutis obsequium Domino suo solliciti persolvere satagerent. Cumque quadriga cum rebus ad eum pertinentibus servitutem onerata incedens jam medium iter perageret: affuit ventus obviam turbinis vehemens ab aquilone veniens, qui mira impetus sui valitudine boves, quadrigam, homines impellens, nullo eorum nisu prævalente, ad locum unde moti fuerant, retrusit. Præpotens autem, cui præfatum exhibebatur obsequium, concipiens hoc meritis & voluntate pii Patris fieri, Neotescensibus hanc relaxans servitutem, eos de cetero libertatis ampliavit gratia. Pro his & hujusmodi factis crevit fama viri Dei, & omnium erga Neotum est augmentata devotio.

Aluredo Regi data monita.

17. Contigit namque Aluredum Anglorum Regem egregium, famosa Neoti concepisse magnalia; talibus excitatum præconiis, orationum ejus adiisse suffragia: ad quem cum venisset, corpore simul humiliatus ac mente, postulavit ab eo benedici. Ipse vero piissimus Dei servus Regem ut dominum cum honore, & ut fratrem cum amore suscipiens, benedixit, edocuit, & erudivit eum scientia, viam prudentiæ ostendens illi: pravos etiam ejus redarguens actus, jussit in melius converti, & tanto securius, quanto carnis propagine ei jungebatur affinius. Neque enim alienus vel ipso genere inferior sanctus erat Neotus, sed ex eodem sanguine cretus. Rex itaque spiritualibus diligenter instructus, optata iterum benedictione suscepta hilaris inde recessit. Ex ea die Rex assuevit sanctum frequenter adire Neotum, saluberrimis ejus muniendus consiliis & fulciendus patrociniis.

Neoti genus regium.

Regi iteratæ admonitiones.

18. Sed quamquam de sanctissimis illius monitis atque præceptis idem Rex aliquantisper profecisset; nondum tamen ad plenum *b* recte regendi normam assecutus, viam deseruerat pravitatis. Quadam denique die sollemni venientem ex more de tyrannidi improbritate & de superba regiminis austeritate, acriter eum sanctus increpavit Neotus: & qui prius quasi calcando subtiliter vulnus tetigerat, jam tunc quasi sapiens medicus ejusdem vulneris profundittem & occulta doloris gladio linguæ penetravit: ad sulphureas gehennæ flammas eum trepidare coegit, & ad gaudia humilibus repromissa negligentem excitavit. Volebat eum erudiri qui judicabat terram, quia potentes potenter tormenta

a De ecclesia seu Monasterio S. Petroci in agro Cornubiensi, infra in Appendice.

b Huc pertinent ea, quæ tradit Asserus ad annum 878. nempe Alfredum *in primo tempore regni sui* vexatis subditis ad eum confugentibus non modo patrocinium suum non impendisse, sed omnino eos nihili pendisse: *quod beatissimus vir Neotus, qui erat cognatus suus, intimo corde doluit, maximamque adversitatem ob hoc ei venturam spiritu prophetico plenus prædixit.*

CIRCA AN. 877 31. Jul.

esse passuros non dubitabat. Apponebat ei sanctum David, quem ad regendum de post ferantes Dominus acceperat Regum mansuetissimum, & omnibus humilitatis exemplar humilitate prælectum & approbatum: asserebat & Saulem superbia reprobatum, qui cum parvulus esset in oculis suis, caput constitutus fuerat in tribubus Israel: necnon inter aspera increpativæ admonitionis convitia, spiritu attractus prophetico futura ei prædixit infortunia.

Infortunia prædicta.

„ Quid gloriaris, inquit, in malitia? quid potens es in iniquitate? elevatus es „ ad modicum, & non subsistes, & sicut summitates spicarum contereris. Ubi „ est gloriatio tua? etsi nondum exclusa est, aliquando tamen excludetur. Ipso „ enim regiminis principatu, cujus inani gloriatione te ipsum excedendo superbis, in proximo privaberis: Irrumpentibus quippe intra regionem istam „ barbaris, atque Dei permissione triumphantibus, vix solus evadens, vagus & profugus eris super terram: sicque pauper & egenus aliquamdiu „ latitabis, timens ne omnis qui invenerit te, occidat te. Cum autem hujus infortunii cognoveris effectum, confortare & esto robustus: viriliter „ age, & confortetur cor tuum. In omnibus Dei misericordiæ memor „ eris, qui cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur. Noveris enim me „ devotis apud Deum intercessionibus obtinuisse, ut suppressa quandoque „ tantæ adversitatis importunitate, pristina iterum prosperitatis jucunditate & plena gaudeas regiminis restitutione, si tamen agere perverse quieveris, & digna pœnitueris satisfactione. Tunc igitur quantocius Romam „ Legatos dirigens, MARINUM summum apostolicæ Sedis principem, magnis & necessariis ampliare muneribus, supplex eum rogaturus, ut Anglicam scholam in eadem urbe sitam non deneget applicare libertati, ut „ per hoc beneficium, gratius tibi præstetur inter incommoda subsidium. „ Ego vero meæ tempore resolutionis instante post modicum, viam universitatis ingrediar: quæ tibi prædico, credere non differas. Hæc enim „ mihi Domino revelante, meque ad optatum littoris portum sua gratia „ perducente, in proximo noveris adimpleri. Hac voce prophetica beatum Petrum imitatus est clamantem ac dicentem: *Justum arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare nos in commonitione, certus quod velox est depositio tabernaculi mei.*

Schola Anglorum Romæ libera.

Aluredi legatio Romam.

19. Tunc Regis animus ad audita contremuit; oculisque madefactis, non voces, sed miserabiles mæroris singultus emittere cœpit, sicque duplici jam contritus, contritione, tam ob amici destitutionem, quam ob regni desolationem, alto & lacrymosa pro responsis edidit suspiria: tandem flexis genibus, ut poterat, benedici postulavit; & suffultus optatis orationum ejus præsidiis, acceleravit implere quod jusserat. Rex itaque ALUREDUS, juxta viri Dei præceptum atque consilium, pro sua regnique salute Romam nuntios delegavit muneribus onustos: sicque a summo Pontifice absque mora prospere quod querebat impetratum: sed & ipsa Pontificalis sublimitas vicaria beneficiorum largitione, regiæ dignitati digniora direxit donaria: quia juxta Sapientis sententiam, victurum est beneficium quod obviam venit. Ob memoriam quippe nostræ redemptionis de ligno salutiferæ crucis *a* quamdam ei transmittendo portionem, cum aliis multis Sanctorum reliquiis; mordaces ab ejus animo curas expulit, & magna ex parte tenebras attenuavit perturbationis. Sed cum his aliquantisper, non tamen omnimodis suscitatus mente fuisset, semper tamen cum formidine præsagiorum certitudinem flebili præstolabatur solatio, donec eum post ruinam divina revocaret clementia per sancti Neoti suffragia.

Neoti extremus morbus.

20. Nominatissimus denique Dei miles & athleta Neotus, juxta veridicæ assertionis vaticinium, acri febrium cœpit fatigati molestia. Sed qui nullo tempore ab angelica fuerat destitutus consolatione, in hac frequentius ægritudinis angustia, divina pariter & angelica meruit dignatione visitari.

b Id attestatur Asserus, qui libertatem Scholæ Anglorum a Marino concessam memorat, ad annum 884. sed Neotum hujus legationis auctorem fuisse non dicit. Certe Neotum ante Marini pontificatum decessisse postmodum videbimus.

sitari. Cumque certaminis hujus ultimo se sensisset agone coartari, inter vitæ mortisque confinia, suas attentius oviculas salutaribus instruebat disciplinis & ad cælestis gregis pascua, ut pastor egregius, invitabat; ut de illo verissime dici possit, quia cum dilexisset suos qui erant cum eo, in finem utique dilexit eos &, ut vere pacificus, heredibus suis pacis commendans patrimonium, pacem suam imitationem dominicam dedit eis, pacem reliquit eis, ac deinceps in angusto extremitatis articulo, sacrum dominici corporis percipiendo viaticum, qui in semetipso coram Deo semper hostia viva fuit, hostia viva & vivificante in vitam vivificatur æternam. Sicque inter orationum & psalmodiarum dulcedinem, Angelis in sublimi plaudentibus, debitam humano generi resolutus in mortem *a*, cælo gaudenter susceptus est. Fama dudum celebris & congratulatoria, jam tunc facta flebilis & desolatoria, devotos circumquaque populos tantis excitavit exsequiis interesse. Affuerunt inter eos & multi qui variis oppressi morborum difficultatibus, pristina gavisi sunt sanitate, sacram hujus funeris glebam devoto considerantes intuitu. In eadem autem ecclesia, quam idem Domini Confessor atque Sacerdos a primis construxerat fundamentis, sacrum ejus ac venerabile corpusculum veneranter est humatum, & a dignis digne reconditum. Præterea miræ suavitatis odor fragrantissimus inde respiraus, non solum eumdem locum, verum etiam quæque loci confinia plenissime respersit. Tantam etenim tamque delectabilem longe lateque totam aeris temperiem illa reddidit fragrantia, ut advenientes etiam remoti se subito faterentur hujus renovari dulcedine, & ægroti quique sanari: qui nimirum adhuc in corpore vivens, bonus odor fuerat omnibus in omni loco, jam defunctus, sicut cinnamomum & balsamum aromatizat: qui vernando semper liliis incanduit castitatis, & omnium virtutum redoluit odoramentis; ecce, quasi cella pigmentaria, suavissimum emittit odorem, & odor ejus ut Libani. Porro terra sepulturæ illius cum pia veneratione languescentibus tradita, multis medicinaliter noscitur profuisse: Gustata quippe pro quolibet invalitudinis genere, tam homines, quam jumenta plene convalescere faciebat. Sic enim multiplicata est Dei misericordia, homines salvans atque jumenta, per admiranda sancti Neoti merita.

CIRCA AN. 877 31. Jul. — *Viatico munitus obit.* — *Sepultus in Ecclesia.* — *Miracula istic facta*

21. Verum quia populis inibi gregatim confluentibus templum eos capere non posset præ multitudine; aliquanto tempore transacto placuit indigenis & Fratribus ibidem vota sua Deo persolventibus, ut ampliarentur ædificia. Unde factum est, prout res exigebat, ut sanctissimum Confessoris corpusculum de loco, in quo fuerat prius reconditum, in aquilonari altaris parte honorifice atque devote reponeretur. Tunc iterato nihilominus salutiferæ suavitatis odore nonnulli peroptata potiti sunt sospitate. Sed & mira & magnifica per Abbatem Neotum & confessorem præcipuum ibidem usque hodie divina operatur potentia ad ejusdem gloriam atque venerationem, cui est laus interminabilis per æterna sæcula sæculorum, Amen.

Templum amplificatum. — *Sancti corpus sublatum.*

22. His itaque feliciter consummatis & ex amussim oppositis, quæ vir Dei Neotus de se ipso vaticinando prædixerat, jam ad Regem ALUREDUM ordo dirigendus est narrationis, ut prophetica sententia pii Patris, sicut in se, sic in Rege nihilo minus verissima esse comprobetur. Eo tempore, anno videlicet ab Incarnatione Domini octingentesimo septuagesimo septimo *b*, octavo Idus Januarii, contigit quemdam immanissimæ crudelitatis tyrannum, GYTRONEM *c* nomine, cum magno ac belligero classium apparatu Anglorum insulam invasisse: qui, sicut gentium adhuc erat irretitus erroribus, & idolorum inhiabat spurcitiis, nulli parcens sexui vel ætati, alios ferro trucidabat, alios fame superabat, alios concremabat incendio, ac si cum

Anno 877. Gitto Angliam invadit.

a De anno & die inferius agendum in Appendice huic Vitæ subjecta.

b Eundem annum signat Asserus in libro de vita Regis Alfredi, qui hic Aluredus appellatur. At impressionem hanc instante tempore autumnali factam refert iste Auctor.

c GUTRUM vocatur ab Assero, in Chronologia Saxonica GUTHRUN & GYTRON, cui duo alii Dacorum Reges adduntur, Oskitellus & Anvvyndus.

CIRCA AN. 877 31. Jul.

furia infernali voce proclamaret terribili dicens: Bella manu letumque gero Quid plura? sævit amor ferri & scelerata insania belli. Terras nihilo minu urbes villasque depopulans, aut suppresso quarumlibet aggere munitionum miro conamine solum solo coæquabat; aut armato milite complens, victoriosus ad alia properabat. Templa Deo dicata ut membrum hostis antiqui, furibundus hostis solo tenus prosternebat: quæ autem concupiscibilia sibi fuisque videbantur, aut a prædonibus deferebantur, aut miserabili tradebantur exterminio: sicque circumquaque sæviens, & suam omnimodis exercens tyrannidem, tam loca, quam homines suo exsecrabili subjugabat imperio. Multi quoque remotiores tanta concussi formidine, sibi fugiendo consulentes, transmarinas in partes navali cursu transvehi nitebantur. Cumque vis tyrannica maxima ex parte jam prævaluisset in Anglia, & cuncta sibi prosperarent, iter accelerans, occidentales Anglicos attentavit invadere. In illis etenim partibus didicerat a fugitivis ipsum Regem hiemare. Ibat igitur velut alter Saulus furia invectus, dirumque toto pectore virus efflabat, & Christianorum sanguinem sine intermissione sitiebat.

Aluredus fugit in Ethlingiam.

23. Rex autem ALUREDUS audiens barbaricam rabiem atque sævitiam comminus irruisse, suorumque considerans dispositionem, huc illucque cœpit animo fluctuare; tandem discretiori fretus arbitrio, cessit hostibus, ac solus & inermis fugæ est expositus ludibrio. Cumque prorsus ignoraret quo se verteret, quo eum fugæ necessitas impelleret; ut fortuna ducebat, quemdam ex insperato locum ingressus est, magnis undique circumsæptum paludibus *a*. Est autem locus ille in extremis Angliæ Britannicæ finibus, qui lingua eorum Ethlingaja dicebatur, quod apud nos exprimitur regalis insula. Ibi Rex Aluredus, tamquam profugus & suis exsulatus ab oris, intercidens, pauperis subului *b* domunculam est ingressus, spemque suam de cetero Regum altissimo committens, qui pauperem facit & ditat, humiliat & sublevat; aliquot diebus pauper & ignotus ibidem delituit.

Apud subulcum latet.

Contumeliam fert æquo animo.

24. Factum est autem in una sabbati, ut subulcus more solito gregem solita duceret ad pascua, solo Rege cum ejusdem uxore domi remanente. Porro mulier, ut deposcebat necessitas, igne supposito panes sartagini ad coquendum commiserat, quos nonnulli lyridas appellant, quibus maritus ejus rediens & ipsa vescerentur. Cumque more plebejo, simili ex necessitate, aliis aliquamdiu esset occupata negotiis; tandem ad ignem sollicita recurrens, & panem ex altera parte combustum reperiens, protinus Regem talibus aggressa est contumeliis: Quid hic, homo, sedens meditaris, & panes girare dedignaris? quod est genus tuum, qui mores, quæ ignavia, quæ tibi de futuris fiducia? quantæ nobilitatis te esse profiteris? Panes quos negligis apparare, apparatos non differes manducare. Rex vero procaciter his & hujusmodi lacessitus improperiis nullum ex adverso reddidit impatientiæ verbum: sed potius mansuetudinis & patientiæ forti vallatus munimine, velut alter Job, in omnibus his non peccavit labiis suis, neque stultum quid contra judicium Dei locutus est. Sic nimirum humiliatus est sub potenti manu Dei, ut juxta veridicum sancti Neoti præsagium quandoque respirare liceret, & iterum exaltaretur in tempore divinæ visitationis. Exinde mulieris expergefactus litigiis, coquendis panibus atque conservandis de cetero curam adhibuit. Hujus igitur Regis exemplo, qui stat, videat ne cadat superbiendo: discat a Philosopho, discat quod qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

Barbaris resistit.

25. Cum vero Rex præfatus aliquamdiu pauperis ac dejecti suppressus fuisset opprobrio, & pro Regis palatio vili contentus tugurio, quadam die a qui-

---

a *Cum quibusdam militibus & vasallis per silvestria & gronnosa Summurtunensis pagi loca, inquietam vitam ducebat*, inquit Asserus ad annum 878. quo anno hæc contigerunt. Idem auctor de Aethelingia inferius agens, ait locum fuisse *permaxima gronnia paludosissima & intransmeabili & aquis undique circumcinctum*, &c. Ibi insigne Monasterium ab Alfredo constructum, de quo postea fusius agendum, ubi de Johanne ejus loci Abbate.

b Hoc factum itidem refert Asserus ex Vita S. Neoti ad annum 878.

quibusdam forte suorum, arrepto fugæ incommodo, huc illucque circumquaque dispersis cognitus est. Unde tam Regi quam militibus paullisper crevit animositas, qui prius unum fugæ consuluerant remedium. Per paucos siquidem dies, qualem potuerunt, belligeram construxerunt munitionem. Sicque Rex Aluredus receptis aliquantisper viribus resistendi, paucorum militum vallatus præsidio, bellum hostibus commovit ex adverso; & quamquam numero essent paucissimi respectu barbaricæ multitudinis, nec in primo belli occursu aut in prima die prævaluerint; minime tamen hostibus terga verterunt, aut devicti succubuerunt. Spe siquidem suffulti victoriæ, sicut eorum numerus paullatim augmentabatur, sic magis ac magis in adversarios accendebantur, & de bello rursus parabantur ad bellum: sicque modo victi, modo victores tempus pro casu, & casum pro tempore sustinere didicerunt. Rex vero inter dextrum & lævum fortunæ latus semper lætum prætendebat vultum, ut suos tali confortaret exemplo. CIRCA AN. 877. 31. Julii.

26. Sed inter crebra intimi doloris suspiria rem tacitus considerabat expectans ac desiderans efficacissimum sancti Neoti suffragium, & restitutionem regiminis ab eodem sibi promissam. Noctis igitur profunditate cum idem Rex, totius expers quietis, curis vallaretur mordacibus; affuit dilectissimus Dei Confessor Neotus vultus & habitus nitore locum irradians. Ille vero erectis in Sanctum luminibus & immobiliter defixis, ut quis esset certius agnosceret, talibus ab eo suscitatus est alloquiis. Quid Rex, inquit, tot deprimeris angustiis? cur unum oblitus necessarium, tot & tantis perturbationibus mente exagitaris? securus esto, quod si bona egisti, bona procul dubio recipies: si vero mala, jam judicium pertulisti: neque enim Dominus judicabit bis in idipsum. Pone igitur modum tristitiæ, ac de cetero desiderara perfruere jucunditate. Ad hoc enim me misit Dominus de superna Sanctorum quiete, ut tua jam terminetur miseria, si tamen juste vivendo meis acquiescas consiliis. Si igitur continentiæ, pacis, pietatis & innocentiæ sectator fueris, ac exemplo præcedentium patrum totius æmulator justitiæ, in solio regali post modicum restitueris. Et ne visionem hanc arbitreris illusoriam, ego sum ille Neotus, Dei cultor & amicus, qui tuis exigentibus culpis hoc infortunii casus tibi futuros præcinui: semper tamen tui memor incommodi, numquam Dominum pro te interpellare quievi. Dominus autem ad punctum in modico dereliquit te, ut in miserationibus suis assumeret te. Non solum enim de tyrannica rabie victoriosus triumphabis, sed & ipsum tyrannum Christo Christianum assignabis, universa arma ejus auferens, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuens. Septima hebdomada post dominicæ resurrectionis triumphum *a*, congregato divinitus Christianorum exercitu, in eo is partibus me prævio gaudebis & protectore, donec omnia quæ polliceor feliciter compleantur. His dictis Sanctus disparuit iterum receptus in gloria. Cum vero diei nuntiaret principium, Rex mente pariter & corpore surgens, & auditis fidem adhibuit, & gratias Deo sanctoque Neoto referre non distulit. Tempus quippe carnalis indixit afflictionis, ut saltem in brevi salutaribus afflicti commerciis, priora tempora per frustum pænitentiæ redimerent, puriores ad prœlia processuri. S. Neotus restitutionem illi prædicit.

27. Continuatis autem aliquamdiu bonorum operum exercitiis, cum illa exercitus portiuncula Rex eoas secessit in partes, sicut sancti Neoti sanctis didicerat documentis. Ad locum itaque pervenientes, quem *Elbrichtstan* celebri novimus designatum vocabulo, quod Latinam vertitur in linguam, lapis Elbrichti; laxas inibi represserunt habenas. Cumque belligeris innitterentur instrumentis, ut Regem illuc significaretur advenisse; altisonis lituorum clamoribus, buccinarum clangoribus recognitis, innumerabiles ad eos ipsa die confluxerunt. Nec solummodo fugiendo dispersos aut ubique latentes ibi credamus in modico convenisse; sed & ipsos qui jam de vita despe- Rex suos cogit ad arma.

a *Post Pascha*, itidem habet Asserus, arcem apud Æthelingiam condidisse cum paucis adjutoribus, & *septima hebdomada post Pascha ad locum qui dicitur Ecbandum*, in barbaros pugnasse.

CIRCA AN. 877 31. Jul. desperati colla tyranno subdiderant. His ita gestis, propter gratam armatorum multitudinem juxta silvam salicis in gratam se se recipiunt planitiem: ubi per biduum commorantes, atque cultui vacantes armaturæ militaris, quibusdam aliis insperatum Regis regressum significantibus multos secum receperunt. Tertia vero die disposita seriatim acie proximum anticipaverunt promontorium. Et quia dies desideratæ cælitus assignata victoriæ jam instabat, jamjamque divinitus appropinquabat, hinc hostium explorabant occursum, hinc promissum præstolabantur suffragium. Factum est autem, ut rumor hujus eventus jam latissime diffusus, profanas GITRONIS attingeret aures, qui ubique serpentino gutture mortis sibilabat edictum. Tunc magis ac magis effrenatæ malitiæ spiritum exagitans, solam Christianorum anhelebat cladem atque cædem, & cruentas manus ad cruorem excitabat. Malus itaque malos hortabatur ad mala, & digna triumphantibus præmia promittebat: & licet belluino fremitu contra Regem & ejus exercitum conaretur furibundus insurgere, illos tamen aspernabatur, & asserebat invalidos mortis exitio destinatos. Ecce alter Golia contra David veniens, carnes ejus bestiis & avibus minatur exponere, & jam tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret.

S. Neoti dictis animatus.

28. Cum itaque funestus idolatra sitibundo pectore vasa mortis fundere mortem præmonuisset, & adversus antea devictos crebris exhortationibus animasset ad pugnam; protinus juxta morem suum acies disposuerunt, ad locum certaminis castra moventes. Nox erat, & ecce Neotus angelica specie, nivea canitie, vestibus splendiferis & odoriferis Regi Aluredo visibiliter *a* apparuit, belligera secum deferens arma. Rex quippe sollicitus atque devotus, ut sibi promissum, ejus desiderabat adventum atque præsidium: cui Sanctus talibus infit: Surgens tolle moras, ad palmam præparatus victoriæ. Cum enim huc procederes, tibi comes individuus commilitabam, & meo semper fovebaris consilio. Sicut enim in angustiis præmonitor, sic in itinere nihilo minus tuus exstiti ductor. Nunc igitur, ut viri ortes & ad bella doctissimi, & ut decet athletas Christi, succincti & armati cras egrediemini, & Dominus erit vobiscum: Dominus enim fortis & potens, Dominus potens in prœlio; qui dat salutem Regibus, per me famulum suum optato vos ditabit tropæo cum salute. Ego ante vos ibo, & gloriosos atque superbos humiliabo: in conspectu meo cadent inimici vestri gladio, & stragem facere comminantes magna strage corruent in ore gladii. Quibus auditis, Rex protinus adversos tendens in hostes, sollerter ordinatas promovit acies. Tunc omnem exhortatur exercitum viriliter agere, nefariam multitudinem non timere, pro se suaque patria fortiter dimicare, & de victoria jam tertio sibi promissa non desperare.

Certamen committit eo duce.

29. Mane nutem facto, cum jam utrimque mutua visione phalanges se se conspicerent, clamor ingens ex utroque spiratus exercitu auras concussit æthereas. Postmodum autem præmissis hinc inde sagittis cum terrifico lancearum impulsu, ab utrisque concurritur, donec ad enses comminus perveniatur. Gloriosus vero servus Christi Neotus signifer & prævius Regis antecedebat exercitum, hostiles ab ipso belli primordio comprimebat acies, & ante gloriosos conterendo reddebat inglorios: quem videns Rex Aluredus, & agnoscens, brevi sermone conversus ad suos, in hæc prorumpit solamina: Commilitones, inquit, mei, bellatores incliti, nonne videtis eum qui nostros conterit hostes? si nosse desideratis, ipse est proculdubio Neotus Christi miles invictissimus, per quem hodie præsto est in manibus nostris palma victoriæ. Dixit, & ecce viri validi validiores effecti, acrius animantur ad pugnam: tunc sane quasi recenti bello resumtis viribus, in barbaros pariter irruunt: istos prosternendo sauciant, illos perimendo jugu-

Barbari fusi.

lant, & fundunt sanguinis undas; alios fugam arripientes magnis insequuntur

a Alii S. Cuthberto id tribuunt. an tribuendum ambobus? De S. Cuthberto supra.

tur clamoribus. Cumque dux alienigena suorum stragem vidisset, nec penitus resistere prævaluisset, alienatus est retrorsum: quod videns incredulæ multitudinis portio residua, declinando mortis interitum, nihilominus pari consilio fugam consuluit. Rex vero cui jam ad votum cælitus arridebat regalis hora triumphi, ad eam quam primo firmaverant arcem, eos ovanter insecutus est, obsidens eos in gyro forti munimine. Denique pagani viribus exhaustis, & suppresso conamine dextras Regi suisque dederunt, supplicantes ut eis parceretur. Tunc spoponderunt sub juramento, ipsum Principem suum victrici manui post modicum assignare Christianæ militaturum militiæ, penitus abdicatis idololatriæ spurcitiis.

CIRCA AN. 877 31. Julii. Barbari fusi.

30. Decursis igitur in pace trium hebdomadarum curriculis, Gitro tyrannus, belluina jam feritate deposita, Regem adivit mansuetus, deposcens, ut per eum sacro renovari baptismate, ac divinæ legis cultor effici mereretur: quem Rex Aluredus honorifice suscipiens, ad votum desideranter exaudivit, & de fonte levavit catholicum, triginta *a* primatibus suis idem genere donum cum eo assecutis, præter alios, quorum numerus nequaquam nobis innotuit. Ecce per alterum quomodo Ananiam de lupo factus est agnus, & de Saulo mutatus est Paulus, & hœc mutatio dexteræ Excelsi. Cum itaque Gitro ritibus profanis funditus eliminatis feliciter egressus fuisset in libertatem gloriæ filiorum Dei, cum nominatissimo Rege patrino suo aliquamdiu moram faciens, his quæ ad vitam pertinent, summopere studuit informari. Denique magnis ab eodem Rege ditatus muneribus, ei vice charitatis valedicens, suam cum suis recessit in patriam, laudans Deum trinum & unum. Rex autem Aluredus in solio regni denuo sublimatus, sectando justitiam jejunavit a culpa, & reliquum vitæ suæ tempus sanctissimis venustavit commerciis, pie regens sub Rege piissimo a quo pie regebatur. Si vero tempus regiminis ejus computando sciri desideratur, quatuor annorum septenis rexit Angliam & anno dimidio; rexerat enim sex annis ante barbarorum invasionem, post restitutionem vero sceptrum regale viginti duobus annis insigniter obtinuit: si jungas semis, summam quam quæris, habebis. Jamque Rex Aluredus ad Patres suos feliciter appositus, de regno morientium ad regnum migravit sine fine mansurum. O quam pia recordatio! quam attollenda laudatio! quam pium est sancti Neoti præconium! per eum Rex in melius corrigitur, per eum in regno restituitur, tyrannica rabies in mansuetudinem convertitur, cultus dæmonum evacuatur, & grex catholicus augmentatur, ipso opitulante qui prædestinatos misericorditer vocat, vocatos justificat, justificatos beatificat, & exaltat in gloria, in qua vivit & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Gytro baptizatus cum aliis.

Aluredus restitutus.

Regni ejus summa.

APPENDIX

De S. Neoti anno & die obitus, ejusque reliquiis, ubi de sanctis GUEVORO & PETROCO.

1. SAncti *Neoti obitus neque annum, neque diem diserte exprimit præmissus Auctor: sed tamen ex iis, quæ num 22. commemorat, Neotum anno 877. decessisse intelligimus. Postquam enim de ejus morte egit num. 21. subdit,* eo tempore, anno videlicet ab Incarnatione Domini octingentesimo septuagesimo septimo, 8. Id. Januarii, *Gytronem Danorum Ducem cum magno classium apparatu in Angliam invasisse. Adeo ut eodem, aut præcedenti anno, S. Neoti obitus reponendus sit, siquidem hæc verba,* eo tempore, *accurate usur-*

S. Neoti mortis annus.

a Totidem numerat Asserus ad annum 878. qui Gytronem ait baptizatum *in loco qui dicitur Alre*, prope AEthelingiam, & *chrismatis* (forte chrismalis) solutione octavo post die *in villa qua dicitur Vvadmor* facta, post baptismum *duodecim noctibus* cum Rege mansisse: ac *multa & optima ædificia* ab eo ejusque optimatibus accepisse. Chronologia Saxonica pro *Alre Aldeam*, & pro ædificiis pecuniam habet ad eumdem annum. Anno vero 890. Gytronis obitum reponit, *cui nomen*, inquit, *baptismale Ethelstanus erat inditum*, qui apud *orientales Anglos habitavit*.

CIRCA AN. 877 31. Jul. pore; *accurate usurpavit auctor, ut quidem eum usurpasse constat. Illud argumento, est quod ea quæ Alfredo Regi præuuntiavit Neotus, se* ad optatum litoris portum, *id est ad mortem, accedente*, in proximo adimplenda *esse vaticinatus est, ex num.* 18. *Atqui Alfredum Gytro insectatus est anno* 877. *idemque ab eodem Alfredo superatus post Pascha insequentis anni, S. Neoto inter pugnandum Alfredo apparente & opitulante: qui Alfredum ad prœlium trepidantem viso prius animaverat, ex num.* 26. *ac proinde jam tum excesserat e vivis. Certe Asserus ubi cladis Alfredo per Gytronem anno* 878. *inflictæ & a Neoto prædictæ mentionem facit; sic de ea agit, quasi Neotus jam vivere desiisset:* quod beatissimus vir Neotus, *inquit*, adhuc vivens in carne, qui erat cognatus suus, intimo corde doluit, maximamque adversitatem ob hoc ei venturam spiritu prophetico plenus prædixerat. *Itaque anno* 878. *cum Alfredus Gytroni cedere compulsus est, mortem obierat Neotus: cujus mors proinde in annum* 877. *aut præcedentem revocanda est. Si tamen Neoti esse constaret ea scripta, quæ Joannes Pitseus ipsi tribuit, scilicet* Exhortationum librum unum, *alterum* de vivendi ratione ad Alfredum, *& maxime* epistolam ad Marinum Papam pro confirmatione Oxoniensis Academiæ; *cum Pit-*

& dies. *seo dicendus est anno* 883. *obiisse. Diem* prid. Kal. Augusti *statuunt Harpsfeldius, Thomas Maihewius, aliique recentiores: quo die ejus festum antiquitus celebrant Beccenses nostri cum ecclesia haud dubie Anglicana. Certe Ordericus in historiæ lib.* 4. *agens de S. Neoti translatione Crulandiam, ait ejus festivitatem* prid. Kal. Augusti celebrari.

Tumulus. 2. *Ad tumulum ejus quod attinet*, in eadem ecclesia, quam idem Domini Confessor a primis construxerat fundamentis, sacrum ejus ac venerabile corpusculum veneranter est humatum. *Ecclesiam istius loci Sancto Guevoro dicatam fuisse tradit Cambdenus, & colligitur ex Assero ad annum* 884. *ubi scribit, Alfredum, cum Cornubiam venandi causa adisset, ad quamdam ecclesiam orandi gratia divertisse*, in qua sanctus *Gueryr* * requiescit, & nunc etiam S. Neotus ibidem pausat: *& Johanne Bromtone referente, idem Rex languore correptus* Cornubiam adiit, ecclesiam S. Guevori, ubi S. Neotus requiescit, visitavit, & ibi pro morbo sedando, aut saltem immutando Deum rogavit: *Quis fuerit iste S. Guevorus, mihi incompertum. Locus postea a S. Neoto dictus est* Neotestovv, *ut adnotatum in Observationibus præviis. Istic S.*

Elevatio. *Neoti corpus perstitisse ad ætatem superioris Vitæ scriptoris, id est ad tempora Nortmannorum, colligat aliquis ex num.* 21. *ubi amplificato templo sanctum corpus tumulo elatum*, in aquilonari altaris parte *repositum dicitur, ibidemque* mira & magnifica usque hodie, *inquit auctor*, divina operatur potenta *per S. Neotum, dicturus de translatione sive Ainolbesbiriam, seu Crulandam, si jam tum facta fuisset. Quamquam & miracula etiam sublato S. Neoti corpore in priori cella fieri potuerunt, eamque translationem in alium librum forsan remiserit Auctor. Existimem cor-*

Translatio Ainolbesbiriam, *pus sacrum Ainolbesbiriam in agro Huntidonensi delatum fuisse pontificatu Adelvoldi Episcopi Wintoniensis, quando eo in loco S. Neoti cella instaurata est, ut dixi in Observationibus præviis: & inde translatum saltem ex parte, Crulandum sæculo insequenti.*

dein Crulandiam. 3. *De hac translatione satagit Monasticon Anglicanum pag.* 369. Anno Christi 1077. quædam matrona, nomine LEVVINA, Enolvesbiri, quæ nunc villa S. Neoti dicitur, domina, (*quæ de loco*) ubi quondam ejusdem sancti corporis glebam sive reliquias discipulus ejus Barri (*sepelierat, Ainolbesbiriam translatas in prædium suum*) divinitus admonita detulerat; ad Monasterium Croylandiæ, cui frater suus Oskitellus præfuit, barbarorum metuens hostilitatem, amore fraterno compulsa, reliquias S. Neoti adduxit, sicut scriptum in eodem codice palam ostenditur. Unde postea dubitantibus de hoc quibusdam Fratribus Abbatiæ, cum devotione accensis cereis, loculum cum timore frangens, invenit testam capitis & ossa de collo & sca-

* l. Guevir

scapulis & de thorace, & insuper nonnulla ossa tibiarum & coxarum. CIRCA AN. 877 31. Jul.
Has enim secum domina præfata reliquias attulit, in priori loco ossibus quibusdam cum cineribus dimissis. Translata postea fuerunt ossa illa ab Abbate Henrico, & juxta altare in honore ejus constructum collocata anno Domini 1223. Diebus tamen nostris in Monasterii Beccensis occupato, scrinium satis pretiosum adventatibus ostenditur. *Sane Rotbertus de Monte in Prologo Appendicis ad Sigebertum, S. Neoti corpus Ainolbesbiriæ superfuisse persuasum habebat ex his verbis.* Neoti vitam laudabilem videre poteris super fluvium prædictum scilicet Usæ, decurrens usque in Huntendosira, ubi corpus ejus sanctissimum pausat. *De translatione Crulandiam facta mentionem facit Ingulfus, ex quo superius Monastici Anglicani fragmentum perquam mendosum emendavi. Ingulfi hæc verba sunt.* Accidit ergo quamdam magnam dominam villæ, quæ Elnosphesbiry vocatur, LEFVVINAM nomine, sororem scilicet ex parentum propagine domini OSKETULI Abbatis Croylandiæ, ad Witlesey tunc villam suam venire, & secum sacras reliquias, scilicet sacratissimam glebam S. Neoti Confessoris de Elnosphesbiry, quia minus honorifice jacuerunt, ac Danorum deprædationi patuerunt, in scrinio ad hoc aptato deferre: quæ dirigens celerem nuntium ad fratrem suum dominum Abbatem Osketulum, supplici postulabat supplicatione, quatenus cum congruo Fratrum suorum comitatu witlesiam placeret accedere, & dictas reliquias S. Neoti Confessoris secum in suum Monasterium cum digna reventia deportare. Ille gaudens & exsultans, assumtis secum quibusdam Fratribus Witlesiam adiit, & dictas sanctas reliquias cum debita honorificentia & psalmorum melodia ad Croilandiam transtulit; ac juxta sanctæ Dei genitricis Mariæ altare cum devotione debita collocantur. *Eadem fere habet Ordericus Vitalis in lib.* 4. *pag.* 542. *S. Neoti maxilla in Beccensi Monasterio adservatur. Lelandus in Monastico testatur, se vidisse ejusdem tunicam intoriorem ex panno villoso, more Hibernico, ac pecten ex officulo duos digitos lato, insertis piscium denticulis, instar maxillæ lupi fluviatilis.*

4. *S. Petroci Monasterium in Cornubia, de quo in præmissa Vita agitur num.* 15. *decem milliaribus a cella S. Neoti distabat. De S. Petroco ejusque Cœnobio hæc legimus in Monastico Anglicano pag.* 213. S. Petrocus monasticam professus vitam sub regula S. Benedicti apud Bodeminam. tunc temporis vocatam Bosmana, id est mansio Monachorum, in valle ubi S. Guronus solitarie deguit in parvo tugurio, quod relinquens tradidit S. Petroco: quam regulam usque ad tempus Athelstani, monasticæ dicatum disciplinæ, Monachi ibidem tenuerunt. *Et infra:* Anno Domiui 981. S. Petroci Monasterium in Cornubia a Danis pyratis devastatum est. *Post Nortmannorum adventum,* Comes Moritoniæ & Cornubiæ, quod in Monasterio supererat, in usus proprios convertit. Tandem orta inter Regem Henricum & Robertum fratrem ejus discordia, Comes incarceratus mortuus est: & tali modo ecclesiæ possessio in Regis devolvitur proprium. Sed post hæc quidam Algarus cum conniventia Episcopi Exoniensis Gulielmi Warwest obtinuit licentiam a Rege, ut eadem ecclesia regulari dicaretur disciplinæ: qua obtenta incipit Ordo Canonicorum regularium, & perseveravit in hunc diem. S. Petrocus.

DE

AN.CHR. 878 36. Martii

DE BEATO BERTILONE

CHOREPISCOPO, ET ABBATE MONASTERII S. BENIGNI

Apud Divionem in Gallia.

Benigniani Monasterii primordia.

MOnasterium *sancti Benigni Martyris nomine & tumulo illustre, in suburbio Divionis quondam, nunc intra urbis muros situm, beatum Gregorium Lingonensem Episcopum auctorem agnoscit. Is sub finem sæculi quinti, invento sancti Benigni corpore, reliquias ejus sacras in decentiorem transtulit locum, & super ipsius tumulum basilicam ædificavit: ibique* ex diversis partibus (*ut Chronographi Benigniani verbis utar*) adunavit multos Deo servire paratos, *id est Monachos, quibus præfectum* EUSTADIUM *virum sanctum ferunt. Eustadius multis laudatur in libello de vita sancti Sequani Abbatis ipsius discipuli, ubi* Magnimontensis * opidi sanctissimus Presbyter *appellatur. Sed an Monachus fuerit, an vero umquam apud Divionem manserit, non satis eo in libro explicatum. Sane ab eo Sequanus tonsuram & vitæ clericalis accepit elementa, non tamen monasticam vestem, quam suscepit a sancto Johanne Abbate Monasterii Reomaensis: quo ex loco Monachos in sancti Benigni Cœnobium deductos veri simile est: nam Johannem Gregorio Lingonensi Episcopo carum & familiarem fuisse constat.*

* Mesmont

Regula & & institutum

Regulam sancti Macarii primitus sectabantur Reomaenses, & forsan etiam Benigniani: sed utrique post non multum temporis admiserunt sancti Benedicti Regulam, totius Occidentis consensu receptam & commendatam. Conjicio id factum cura & providentia Guntchramni Regis, qui multis prædiis Benigniano Monasterio attributis, instituit ut ad similitudinem Monasterii sanctorum Agaunensium diu noctuque divinum in hac ecclesia persolveretur officium. Et ut hæc institutio per succedentia tempora non tepesceret, vel monasticus Ordo deperiret; constituit, ut Abbates illius loci, rectores & provisores in hac domo essent, ut una congregatio, unusque utrobique servaretur ordo. *Si enim constet beatum Maurum Casino in Gallias accedentem, ubi Agaunum pervenit, Monachis ejus loci Benedictinam Regulam tradidisse; eamdem per Guntchramnum Regem Benignianis Cœnobitis impositam postea fuisse hoc factum persuadet. Ut ut sit, Regula nostra in Benigniano Asceterio viguit multo ante Pippini Regis principatum: quo tempore ipsius Regulæ disciplina jam eo in loco laxata erat; longe ante proinde istuc admissa. Aridio enim Abbate, qui regnante Pippino loco præerat,* adolescens quidam nobili ortus progenie, nomine Dodo, veniens ad conversionem in hoc Divionense Monasterium, tradidit prædicto Abbati Aridio & Monachis hujus loci quidquid possidere videbatur in villa Salonis *& in aliis: ut servi locorum illorum darent* pretium, unde possint præparari duo pulmentaria, secundum quod præcipit Regula Monachorum, *id est Regula sancti Benedicti in capite* 39. *ut ex litteris donationis refert Chronographus Benignianus in Spicilegii tomo* 1. *Atqui jam* eo tempore, *uti idem Auctor subdit,* fervor monasticæ religionis tepuerat *in isto Monasterio: quæ certe jam ante annos centum ibi recepta fuerat.*

Restitutio disciplinæ.

3. *Post Synodum Aquisgranensem anni* 817. ALBERICUS *Lingonum Episcopus per Herlebertum Abbatem ibidem restituit disciplinam regularem, eumdemque ea in urbe Chorepiscopum instituit. Utrumque munus Chorepiscopi & Abbatis gesserunt Herleberti successores* INGELRAMNUS & BERTILO *seu* Bertillo, *de quibus hic agendum est, quatenus ex Benigniano Chronico apud Acherium & ex Chartario apud Perardum edito mihi licebit.*

Abbas Chorepiscopus.

4. Cir-

4. *Circiter annum* 864. defuncto Herleberto Coepiscopo, qui vices Pastoris in hoc loco tenuerat, succeſſit ad regimen animarum INGELRAMNUS, idem in eccleſiaſticis gerens officium. *Eo Abbate contigit, ut Monachi duo neſcio qui ex Italia ſuſpectas deferrent reliquias, ad quas præſtigiæ in mulierculas factæ. Theodboldus tum Lingonum Epiſcopus Amulonem Lugdunenſem Pontificem ſuper hac re conſuluit per Ingelramnum Chorepiſcopum ſuum, qui reſponſum ab eo retulit lectu dignum. Epiſtolæ titulus & exordium hujuſmodi eſt.* Reverentiſſimo & puro dilectionis affectu excolendo Theodboldo Eccleſiæ Lingonenſis Epiſcopo Amolo humilis Eccleſiæ Lugdunenſis Epiſcopus in Domino JESU-CHRISTO ſempiternam ſalutem. Mandaſtis nobis per dilectum fratrem Chorepiſcopum veſtrum, nuper in caſtro Divionenſi, apud eccleſiam beati Benigni Martyris, cœpiſſe quædam fieri in his, qui orationis & venerationis cauſa ex quibuſcumque locis confluere videntur, & maxime, immo (ut nonnulli affirmant tantummodo in feminis, unde animus veſter quadam ambiguitate turbaretur, & neceſſarium judicaretis noſtrum, id eſt fraternum, expetendum eſſe conſilium, &c. *Conſilii ejus ſumma eſt, ut incertæ illæ ac ſuſpectæ reliquiæ* de ſacris adytis & de loco celebri tollantur, *& extra eccleſiam* loco ſecreto, *ſed tamen* mundo *recondantur: & de cetero muliercularum iſtuc conventicula interdicantur.*

AN.CHR. 878

26. Martii. Ingelramnus Abbas.

5. *Eo tempore cladem ſuſtinuit Divionenſe ſancti Benigni Monaſterium, quod Iſaac Epiſcopus, Teudboldi ſucceſſor, inſtaurare curavit, opem ferente Carolo Calvo, qui nonnulla prædia* Monachis in iſto loco ſervientibus dedit, ut pro ſe & conjuge, necnon & liberis, atque totius regni ſtatu, Domini clementiam implorarent. *Ejus rei diploma exſtat apud Perardum in collectione Burgundicorum monumentorum pag.* 149. datum 12. Kal. Auguſti, Indict. 11. anno 30. regnante Carolo glorioſiſſimo Rege, apud Piſtam * villam: *quo in diplomate Carolus, exponit uti* Iſaac venerabilis Lingonenſis matris Eccleſiæ Epiſcopus innotuit, qualiter Monaſterium, ubi ſanctus Benignus Martyr corpore requieſcit, quondam religioſorum turba Monachorum refertum, nunc peſſumdatum ac pæne adnullatum, *ob clades ſcilicet a Nortmannis illatas*, reſtruere & reſtaurare, & Monachos ibi SUB REGULA SANCTI BENEDICTI jugiter Deo militaturos ſtatuere, & ad priſtinum ſtatum reducere, ac ſuæ ſepulturæ locum ibi velit præparare: *quam in rem ſubſidia petebat a Carolo. Iſaac Catalauni mortuus, Remiſque ſepultus eſt: ſed corpus ipſius ab Argrimo altero ſucceſſore Divionem relatum, in Monaſterio Benigniano tumulatum eſt, ſicuti vivens optaverat, una cum multis ejuſdem ſedis Epiſcopis, aliiſque viris nobilibus & ſanctis, qui in eodem loco ſepulturam elegerunt.*

Monaſterii clades.

* Piſtres

6. I*nſtaurato Monaſterio*, Iſaac venerabilis Epiſcopus, *ut in Chronico legimus*, congregavit in hoc loco Monachos ſub Coepiſcopo & Abbate, nomine BERTILONE, qui regulariter viverent, & Deo in perpetuum deſervirent, & de omnibus quæ inclytus Princeps per præcepti ſui munificentiam contulerat, privilegium eidem concordans * epiſcopalis auctoritatis edidit: in quo privilegio in primis habere propriam electionem ſucciduis temporibus, ſecundum Regulam ſancti BENEDICTI Abbatem eligere Monachis iſtius loci conceſſit: eum vero qui electioni Fratrum contradicere, ſeu eidem congregationi aliquam vim inferre, vel familiam affligere, aut aliquid ab eodem Monaſterio auferre, ſeu de rebus præſcriptis beneficiare alicui præſumſerit; ſua ac Coepiſcoporum auctoritate excommunicatum, æternæ damnationis maledictione multandum, ac ſancti Benigni cui præjudicium inferre voluerit, ultione damnandum, inſuper anathema maranatha eſt imprecatus. Huic excommunicationi Archiepiſcopi quinque & Epiſcopi decem numero ſubſcripſerunt, ac deinde qui poſt eum eccleſiæ Lingonenſis Epiſcopi. *Ex quibus intelligimus, Carolum Calvum & Iſaacum iſtius Monaſterii inſtauratores fuiſſe: quo nomine* Dominus Karolus Imperator loci reædificator *laudatur in Necrologio Benigniano* pridie Nonas Octobris: *&* 15. Kal. Aug. depoſitio domni Iſaac Lingo-

Bertilo Abbas.

* f. concedens

Privilegium.

AN.CHR. 877 16. Martii.

Lingonensis Episcopi. *Ejus elogium habes in tomo 1. Bibliothecæ Labbeanæ, ubi Isaac Catalauni mortuus, Remisque sepultus fuisse dicitur, sed permissione Caroli Calvi ac studio Argrimi successoris sui Divionem translatus & in S. Benigni ecclesia reconditus 4. Non. Februarii.*

Bibl. novæ pag. 656.

7. *Neque tamen ante hanc instaurationem penitus ibi defecerat Monachorum cœtus. In litteris donationum ac commutationum ab anno 841. ad 848. confectis, nullam Abbatis, sed solius Episcopi Lingonensis factam mentionem invenio, quod argumento est, Ingelramnum plusculum Episcopis Lingonensibus in Monasterio suo permisisse. Prima Bertilone Abbate charta data est* anno 28. Caroli Regis, *id est anno Christi* 868. *quo Aldo quidam & uxor ejus Ermenrada aliqua bona largiuntur* sacrosanctæ basilicæ sancti Benigni Martyris sub opido Divionis constructæ, ubi venerabilis vir domnus Isaac præesse videtur Pontifex, & Bertilo Chorepiscopus Abba cum omni congregatione Monachorum, *apud Perardum.*

Donationes factæ.

8. *Præter ea Chronographus varias donationes eo Abbate factas recenset his verbis.* Bertillo igitur Coepiscopus & Abbas in hoc loco constitutus, cœpit erga curam officii sibi commissi satagere, & possessiones vel dono, vel pretio datas, aut commutatione terrarum factas studuit augmentare. Emit igitur a Fulcardo Præposito ecclesiæ Lingonicæ, dato septem librarum pretio, in Aziriaco villa mansum unum & terram arabilem in novem campos divisam. Dedit & Fulcardus Presbyter in eodem loco campum unum Deo & sancto Benigno. *Utriusque litteræ habentur apud Perardum pag.* 151. *Ad hæc,* vendidit Eleiarnus in eadem villa terram, ubi possunt seminari modia sex, alter quidam, Eldeardus vocatus, vendidit quatuor mansa cum ædificiis & supra positis in eadem villa: alius quidam, Mummius vocatus, veniens ad conversionem in hoc Monasterio, dedit mansa quatuor cum appendiciis suis in eadem villa; *nempe* anno 37. Caroli Regis, *imperii* 11. *apud Perardum pag.* 155. *&* 156. *Plures alias commutationes donationesque præsidente Bertilone factas memorat Chronographus, in his donationem* BERTÆ Comitissæ pro remedio animæ viri sui Unfridi Comitis: *cujus Bertæ litteræ exstant apud Perardum loco mox citato cum hac subscriptione:* signum BERTANÆ Comitissæ Deoque sacratæ: signum ERMENTRUDIS filiæ ejus, &c. die Mercoris mense Novembri, anno primo regni domini Ludovici Regis, filii Karoli Imperatoris Augusti.

Saro Bertilonis Coadjutor.

9. *At vero* considerans domnus Isaac Episcopus, *testante Chronographo,* Bertilonem Coepiscopum & Abbatem ad utrumque officium non posse sufficere, quoniam tunc temporis res ecclesiasticæ simul & publicæ in magno erant discrimine ob infestationem paganorum, perturbato rerum statu; SARONEM Abbatem constituit ei socium ad regimen & curam animarum: ut dum adjuncto cœtu Fratrum divinis studet intendere theoriis, ille liberius ecclesiasticis inserviret ministeriis. *Hæc sunt, quæ de Bertilonis rebus gestis ad nos transmisit antiquitas.*

Bertilonis obitus.

10. *Bertilonis obitus contigit anno* 878. *die Martii vigesima-sexta. Annum colligo ex Chartario Benigniano, collatione facta binarum litterarum, quarum unæ, scilicet Bertæ Comitissæ modo memoratæ,* mense Novembri, anno primo Ludovici Regis, *cognomento Balbi , Bertilone Abbate datæ sunt , id est sub finem anni* 877. *alteræ sunt Salamanni cujusdam qui* INGONI Abbati *Bertilonis successori donat campum apud Aziriacum* die Veneris in mense Majo, in anno primo regnante Karlomanno Rege, *Ludovici Balbi filio ac successore , apud Perardum pag.* 157. *Bertilo proin decessit intra istud tempus , quod a mense Novembri anni* 877. *ad Majum anni* 879. *effluxit. Certe Necrologio Benigniano inscriptus reperitur* 7. Kal. Aprilis *his verbis:* Depositio domni Bertilonis Chorepiscopi atque Abbatis hujus loci : *superscriptis his duobus verbis,* hoc facimus: *id est anniversarium pro eo . Necrologium hoc scriptum est sub finem sæculi* 11. *quo proinde tempore Bertiloni solita pro mortuis suffragia impendebantur.*

11. De

11 *De ejus sepultura & miraculis ita scribit Chronographus*: Bertilone & Sarone Abbatibus ad æternam vitam translatis successit Hingo. Saro siquidem in Pultariensi loco sibi commisso quievit: Bertilo autem moriens in hoc loco inter sepulcra Sanctorum tumulari meruit. Ad cujus tumbam, si petentium fides exigat, febricitantium crebræ sanitates fiunt. Anno denique dominicæ Incarnationis 1045. HALINARDO Abbate hunc locum regente, decimo quinto ipsius anno, cum transferretur, quia sepulcrum ejus impediebat introitum cryptæ sancti Benigni, a parte meridiana effosso tumulo, & ad pedes alia fossa præparata, qua removeri deberet, Monachis adstantibus cum crucibus & thymiamateriis & luminaribus, multis ingerentibus manus ad movendum, quoniam immensum erat sarcophagum, subito omnes ad terram corruunt. Surgentes vero inveniunt sarcophagum in præparato loco decenter compositum: & accedentes ut viderent, qualiter locatus esset in tumulo, aperto opertorio fragrantiam miri odoris senserunt omnes qui adfuerunt. Et ecce corpus ejus monachili habitu indutum, stola sacerdotali auro texta erat ornatum: caput vero ejus, quod ei fuit abscisum, corpori adjunctum; & circa idem sanguis erat coagulatus in sepulcro. *Ex his conjectura est, Bertilonem a Nortmannis comprehensum capite amputato interiisse.*

CIRCA AN. 878
22. Martii.
Sepultura & miracula.
Translatio.

12. *Hæc cum ita sint, nullo tamen publico cultu Bertilo honoratur in Monasterio Benigniano: etsi ab antiquis Sanctus est habitus. Argumento est vetus ejus effigies in refectorii pariete depicta, in qua caput laureola coronatum conspicitur his verbis appositis*: B. BERTILO ABBAS HUJUS LOCI. *Caput ejus cum aliis cimeliis adservatur, nullo tamen ornatu indutum: & in quodam memoriali Gallico legitur, anno* 1589. *multas reliquias Cardinali Cajetano, in his* reliquias sancti Bertilonis Abbatis, *a Monachis Benignianis concessas fuisse.*

Cultus.

13. *Saronis ejus Coadjutoris obitus in prædicto Necrologio notatur his verbis*: 7. Kal. Martii depositio domni SARONIS Abbatis istius loci. *Et* 16. Kal. Aprilis *totidem verbis* depositio domni Ingonis Abbatis. *Eodem tempore Saro, idem an alius, regebat Pultariense Monasterium, vulgo* Poieres, *situm in diœcesi Lingonensi, quod hactenus subsistit sub Benedictina sancti Vitoni Congregatione. Saro inter Sanctos adscribitur a Gautheroto in Historia Lingonensi pag.* 219. *& in tabella Sanctorum Benigniani Cœnobii* S. SAXO *depictus visitur, an Saro?*

Saronis & Ingonis obitus.

14. *Anno* 911. ARDEGRIMUS *Lingonensis Episcopus* relicto Episcopatus honore Monachus est effectus in hoc Monasterio: ac post biennium defunctus, honorificæ traditus est sepulturæ intra sæpta hujus ecclesiæ. *Ejus depositio notatur* 8. *Kal. Februarii. Gotselinus Warnerii post Ardegrimum successor,* quoad vixit, huic loco studuit prodesse pro suo posse. *Is anno* 927. *Indictione* 1. *Monachis Benignianis privilegium eligendi Abbatis ratum esse jussit, & Albericum electum, quantumvis renitentem, ordinavit Abbatem, ut lego in membrana eo tempore scripta, in qua Episcopus* codicem manibus sanctissimi juris pedumque suscipiens, *electum Abbatem investiisse perhibetur,*

Monasterii status sæculo 10.

15. *Sub finem sæculi decimi Benignianum Monasterium novum splendorem accepit per sanctum* WILLELMUM *Abbatem, ejusque discipulos* JARENTONEM, ALINARDUM, *postea Lugdunensem Archiepiscopum, aliosque, de quibus in Sæculo* 6. *agemus: ubi alia ejus Monasterii decora & ornamenta prosequemur.*

Chronici S. Benigni scriptor.

16. *Interim observare convenit, S. Benigni Chronici scriptorem alium omnino esse ab Johanne Monacho, qui Besuense litteris mandavit. Etsi enim ea quæ ad Francicam historiam pertinent, iisdem verbis in Besuensi atque in Benigniano referuntur, unius tamen ab alio auctore discrimen produnt genus & ætas penitus diversa. Ætatem suam designat Benignianus, cum ait se in Benigniano Cœnobio a patre oblatum fuisse sub annum* 1026. *Accedit quod Chronicon suum perducit ad annum dumtaxat* 1052. *At Johannes Besuensis sub finem historiæ suæ refert litteras Gotefredi Episcopi Lingonensis, quem sub annum* 1140. *ei ecclesiæ præfuisse constat. Præterea Benignianus Halinardum Lugdunensem Pontificem mirifice extollit pag.* 461. *& sequentibus. Besuensis ultra modum deprimit pag.* 556. *&* 557. *Itaque Besuensis a Benigniano mutuatus est ea, quæ*

de rebus Francicis eadem in utroque Chronico memorantur. Porro utrumque habes in Spicilegii tomo 1. Hæc observatio aliquanti momenti erat ad conciliandam fidem iis, quæ de Bertilonis sanctimonia ex Chronographo Benigniano earum rerum æquali retulimus.

HISTORIA ILLATIONIS

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

S. P. BENEDICTI RELIQUIARUM, CUM SEX LIBRIS MIRACULORUM EJUSDEM,

Quæ in Gallia & Italia patrata sunt.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

I.

1. *De Monasterii Floriacensis primordiis, deque translatione reliquiarum sanctorum Benedicti & Scholasticæ in Galliam, fusius actum est in Sæculo 2. tum in Elogio Sancti Mummoli, tum ad historiam translationis Sancti Benedicti, remissa hunc in locum Illationis historia, una cum libris miraculorum, quæ Illationis tempus consecuta sunt.*

Illationis festi causa primaria. 2. *Duplicem a priscis Auctoribus hujusce festi causam repetere licet, quarum altera quodammodo primaria, altera secundaria dici potest. Primaria ex Adelberto, Adrevaldo, S. Odone Abbate, aliisque profertur, nimirum tumulatio Sancti Benedicti in basilica sanctæ Mariæ die 4. Decembris facta. Quippe cum S. Benedicti corpus ex monte Cassino translatum in Monasterium Floriacense, die 11. Julii in oratorium S. Petri depositum fuisset; in eo tamdiu mansit, donec sacro corpori congrua sedes in ecclesia S. Mariæ pararetur: ubi tandem collocatum fuisse* pridie Nonas Decembris *narrat Adelbertus Monachus, & Aimoinus post eum in libello de translatione S. Benedicti. Porro* tumulationis *seu* depositionis *S. Benedicti dicta hæc dies, ab eo tempore celebrata est tum Floriaci, tum in plerisque Galliæ Monasteriis, ut auctor est Adrevaldus in libro de miraculis cap. 22.* Solemne festum impendebat, *inquit*, sancti Confessoris Christi Benedicti, quod ex veteri consuetudine quotannis pridie Nonarum Decembrium agitur; quo conventus multorum populorum ob tanti memoriam Patris confluere Monasterio solet*; & sanctus Odo Abbas in sermone de sancto Benedicto agit* de sancta illius translatione, necnon & TUMULATIONE, *quæ sic* divinitus esse disposita, multa signorum sunt documenta. *In Chartario Patriciacensi, quod Stephanus Perardus in collectione monumentorum Burgundiæ edidit, hujus festi fit mentio in chartis 29. 32. & 34. ubi vocatur* Missa sancti Benedicti quæ est in mense Decembrio. *Missa, id est festum, quod in vetustis Martyrologiis quam multis inscriptum reperitur. In Corbejensi Kalendario scripto ab annis octingentis, quod libro pastorali S. Gregorii præmittitur, habetur* pridie Nonas Decembris depositio Benedicti Abbatis. *Denique vigebat adhuc* Tumulationis *vocabulum sæculo duodecimo, ut constat ex Rodulfi Tortarii libro de miraculis sancti Benedicti cap. 33. in hæc verba:* In Patris igitur Tumulatione quæ in diebus dominici Adventus per omnes Gallias annuatim cum reverentia excolitur, mulier, *&c. Ex quibus perspicuum est, qualis fuerit hujus celebritatis institutio primaria.*

Secundaria 3. *Secundariam refert Diedericus Hersfeldensis Germaniæ Monachus, qui in Floriacensi Monasterio sub initium sæculi 11. diu commoratus, post reditum in patriam interrogatus aliquando a Richardo Amerbacensi Abbate,* quænam causa exsistat illius festivitatis beatissimi Patris Monachorum Benedicti, quæ apud Gallias præcipue celebratur in diebus Dominici Adventus sub nomine Illationis; *condidit ea de re libellum, in quo tradit, causam hujus solemnitatis esse relationem corporis sancti Benedicti factam ex urbe Aurelianensi, post cladem a Nortmannis illatam Monasterio Floriacensi: qua in relatione Ligeris glacie concretus naviculam sacris reliquiis onustam soluta glacie per adversas alvei aquas Floriacum revexerit, & arbores eruperint in flores, unde nomen loco Floriacus. His addit sacras sancti Benedicti reliquias eo die* in sancti Petri Monasterio, *id est ecclesia, repositas fuisse, & anniversario die sequentis anni illatas* in proprium mausoleum in ecclesia beatæ Mariæ, quæ jam per biennium sui mansoris præsentia caruerat. *Unde statuerunt Episcopi, qui rei gestæ interfuerunt, ut* quoniam relatio & illatio eodem die anno revoluto factæ fuerant, annuatim omni tempore futuri ævi solemniter eodem die per totam Galliam celebraretur. *Denique in eodem libro idem Auctor tradit Carolomannum (quem Sigebertum per errorem nominat) post hanc relationem missum esse in Gallias, ad repetendum corpus S. Benedicti, quod Deo repugnante*

te infectum sit. Hæc Diedericus: cujus fidem hac in re elevant Socii Bollandiani in suo Martio, ubi ea quæ de hac Illatione a Diederico referuntur, prætermiserunt, quia, inquiunt, ferè commenticia sunt, & apud Johannem Boscium legi possunt; contenti simplici expositione gemini miraculi de glacie sub corpore sancti Benedicti ultro soluta, & de arboribus erumpentibus in flores, quod tamen utrumque sibi suspectum esse fatentur in adnotationibus ad Adrevaldi librum de miraculis sancti Benedicti num. 19. CIRCA AN. 883 4 Decemb.

4. Verum æquiorem (ut sperare licet) sententiam feret prudens lector, si attenderit non solum Diedericum hanc Illationis historiam litteris mandasse, sed etiam Rodulfum Tortarium, Petrum Abbatem Cluniacensem, Venerabilem dictum, Chronographum Floriacensem apud Chesnium initio Historicorum Nortmannorum, aliosque multos eodem prorsus modo retulisse. Rodulfus Tortarius Cluniacensis Monachus sub initium sæculi 12. inter alia metrice reddidit historiam translationis corporis S. Benedicti in Galliam, & in fine poematis sui hæc addit. Confirmatur.

Post tumulata pius quæ gessit membra Patronus,
Hæc simul hac una congero paginula.
Adstrictus glacie Liger amnis, tempore brumæ
Præbet iter sancto mobile Legifero.
Imponunt navi sine remige membra magistri,
Oppositum flumen quo secat & glaciem.
Floret Floriacus, visu spectabile, vicus,
Patris ad introitum, lux erat effugium.
Hinc sumpsit nomen, cujus fuit ante vocamen
Aurea vallis, eo quod sit opimus humo.

Petrus Venerabilis in hymno de Translatione sancti Benedicti, cujus hymni fit mentio in lib. 4. epistola 30., geminum hoc Illationis miraculum repræsentat his versibus,

Navis per fluvium nat sine remige,
Mirando glaciem dissecat impetu,
Sancti membra ferens obvia flumini
Undas retro reverberat.
Eductum fluvio sensit ut arida,
Non curans gelidi frigora temporis,
Vestit cuncta novis illico floribus
Mutata facie soli.

Tantum virum, uti & Tortarium, sola Diederici, hominis extranei, auctoritate inductum hæc scripsisse non puto, sed certiora monumenta, quæ nobis latent, ob oculos habuisse. Forsan illo in libro quem de adventu sancti Benedicti beatus Odo scripsisse perhibetur, ejus rei mentio erat: Certe Aimoinus initio libri 2. de miraculis, innuere videtur Floriaco nomen accessisse ex miraculo florum. Favorabili, inquit, supernæ dignationis præsagio, hoc in quo Deo auctore famulamur Cœnobium, ut Floriacus vocaretur, accepit: qui priscis temporibus non dissimilis gratiæ prærogativa Vallis nominabatur aurea. Hæc verba omnino consonant Diederici verbis & Tortarii; qui duo prædicta miracula proxime post historiam translationis subjicit (quod etiam facit Petrus Venerabilis) per anticipationem; non quod ea statim a translatione facta fuisse crediderit, uti visum est Sociis Bollandianis; sed quia tam insigne miraculum translationis narrationi continuandum erat, ut ex uno alia miracula intelligeremus.

5. Denique Aurelianis hactenus exstat ecclesia sancti Benedicti, quæ modo parœcialis est, de Reditu vulgo appellata, ob hujus facti memoriam, ut fert civium persuasio; tametsi jam ante Illationem a Medone Abbate ædificata fuerat, sed forsan post cladem Nortmannorum in memoriam Illationis restituta. Illationis tamen vocabulum raro invenitur in antiquis Martyrologiis & ecclesiasticis libris, ex quibus unum reperio Martyrologium Abbatiæ S. Mariæ de Quadraginta diœcesis Narbonensis: in quo noster Claudius Stephanotius hæc legit: Prid. Non. Decembr. Aurelianis, in loco qui vocatur Floriacus, Illatio corporis S. Benedicti Abbatis & Monachi: Hoc vero Martyrologium sub annum 1110. exaratum est.

6. Jam expendenda sunt rationum momenta, quibus moti tum Socii Bollandiani, tum alii, hanc Illationis historiam, prout a Diederico descripta primum est, in dubium revocarunt, iisque satisfaciendum pro modulo nostro, quantum sinunt veritatis leges & religionis, quæ præcipit omnia probare, & omni poscenti rationem reddere. Expenduntur objecta.

7. Prima dubitandi ratio duci potest ex silentio domesticorum Auctorum Diederico superiorum, nempe Adrevaldi, Adelerii, & Aimoini: qui cum res ad sanctum Benedictum attinentes, & miracula per ipsum facta dedita opera scripserint, unus post alium; nullus tamen eorum mentionem facit Illationis, duorumve miraculorum, quæ Diedericus commemorat. Et ut illa videre nequiverit Adrevaldus, forsan mortuus ante id tempus, quo hæc gesta sunt; ea nihilominus vidisse potuit Adelerius, utpote qui referat congressum Hugonis Abbatis & Girboldi Autisiodorensis Comitis cum Nortmannis ob factam Floriacensis Monasterii direptionem: qui Girboldus non alius fuisse videtur, quam Gisloltus Comes, istius Monasterii Advocatus, in Diederici narratione memoratus, qui hortatu sancti Benedicti in somnis apparentis Nortmannos insecutus sit, viceritque. Nam eædem apud Adelerium & Die- 1. ex Auctorum silentio.

CIRC. ANN. 883. Decemb. 4.

Diedericum singulares notæ, visum scilicet Comiti pugnanti sanctum Benedictum monastico habitu indutum, qui dimicantis equum manu duxerit, aliaque manu plurimos hostium occiderit.

2. ex Diederici erratis.

8. Non multum dissimilis argumenti est quod urgent ex ipsa Diederici scriptione, quæ cum Auctoris sit posterioris, & pleraque falsa contineat, (qualia sunt ex miraculo florum, quod commemorat, nomen Floriaco accessisse, ac Carolomannum, quem alio errore Sigebertum appellat, post cladem Nortmannorum in Gallias advenisse) sublesta videtur auctoritatis. Neque enim Diedericum magis callentem fuisse rerum Floriacensium, quam Aimoinum, qui paullo ante eum scribebat. Aimoinus siquidem libros de miraculis sancti Benedicti scripsit anno millesimo quinto; Diedericus vero libellum de Illatione nuncupavit Richardo Amerbacensi Abbati, qui anno millesimo trigesimo-nono vita functus est, testante Brovvero in Antiquitatum Fuldensium cap. 20.

3. ex tempore rei gestæ.

9. Postrema difficultas procedit ex tempore quo hæc accidisse dicuntur: nimirum post incendium & direptionem Floriacensis Monasterii per Nortmannos. Apud probos Auctores unicum hujus Cœnobii legitur incendium factum per Nortmannos, anno Christi sexagesimo quinto supra octigentesimum: de quo Adrevaldus in libro de miraculis sancti Benedicti cap. 34., Annales Bertiniani, & breve Chronicon, quod Andreas Chesnius Scriptoribus Nortmannicis præmisit. Atqui eo anno non est facta Illatio, tum quia ejus rei meminisset Adrevaldus, qui aliquot annis superstes multa scripsit de sancto Benedicto, quæ post illud tempus acciderunt: tum quia sancti Benedicti corpus, non Aurelianos tum delatum est, sed hac & illac, prout fugiendi necessitas impellebat. Deinde Regem Francorum, cujus principatu contigit Illatio, Carolomannum, Ludovici Balbi filium, satis designat Diedericus: Carolum, cognomento Simplicem, Chronographus anonymus inferius exhibendus. Verum ea res non fugisset Adelerium Carolomanni tempore scribentem, si regnante Carolomanno contigisset. Si Carolo Simplice Rege, eam rescivisset Aimoinus, qui non integro sæculo a Carolo aberat.

10. Præterea dici non potest corporis S. Benedicti relationem post absolutam Adelerii scriptionem evenisse: tum quia in illa Nortmannorum direptione, quam describit Adelerius, nulli Floriacenses Monachi cæsi dicuntur, secus in Diederici narratione: tum quia Floriacenses tum confugerant, non Aurelianos, quæ urbs tum capta fuisse videtur ex Adelerio: sed ad prædium Matriniacense pagi VVastinensis, quo secum pretiosa quæque comportaverant, ac proinde corpus S. Benedicti, quod etsi aliquando perfugii causa delatum sit Aurelianos, non tamen repositum videtur in ecclesia S. Anniani, ut scribit Diedericus, quæ tunc extra muros erat: sed potius in ædicula sacra, quam Medo Abbas in sancti Benedicti honorem construxerat, ut dictum est. Nam eo tum confugere soliti erant Floriacenses, teste Adrevaldo in libro de miraculis S. Benedicti cap. 21.

11. Denique ut eo tempore Floriacense Cœnobium violaverint Nortmanni, tantum abest, ut Rollo eorum Dux post vastatam longe Burgundiam Monasterium S. Benedicti contaminare noluerit, nec prædari illam provinciam, Floriacense videlicet solum, propter sanctum Benedictum permiserit; ut Dudo Quintinianus Decanus scribit in lib. 2. cui VVaillelmus Gemeticensis Monachus totidem verbis suffragatur in lib. 2. cap. 14. Et hæc sunt præcipua quæ contra Diederici scriptionis auctoritatem afferri possunt momenta, quæ etsi non levia esse concedamus, non ejus tamen sunt roboris, ut incunctanter commenticia censeri debeant ea, quæ ab ipso referuntur.

Diluuntur.

12. Primo enim Diederici error in assignanda causa, quæ Floriaci appellationem indiderit, aut nullus est, aut certe levissimi momenti. Nam & Aimoinus in eadem versari videtur sententia; & Scriptoribus familiare est aliquando data occasione ludere in serio argumento. Esto vero Diedericus falsus sit in designando tempore, quo Carolomannus in Galliam accessit: at id non impedit, quo minus in ipsa narrationis substantia veritatem assecutus sit. Certe variorum Scriptorum qui sancti Benedicti miracula consequenter posteris mandarunt, silentium non ita decretorium est, ut ex eo causa sua Diedericus cadere debeat. Nam præterquam quod ab aliquo alio Auctore antiquo, qui exciderit, scripta forsan est Illationis historia; hoc ad rem nostram maxime facit, quod neque omnia sancti Benedicti miracula quæ per id tempus acciderunt, scripta esse, neque Aimoinum ea quæ de ipsis in litteras relata sunt, omnia legisse constat ex libri 3. de Vita sancti Odonis cap. 13., ubi Johannes Monachus commemorat quoddam sancti Benedicti miraculum ab aliis Scriptoribus omissum, tametsi aliquid simile referunt Adrevaldus in cap. 22. & Adelerius & librum de Adventu corporis sancti Benedicti, quem sanctus Odo in Aurelianensi Monasterio descripsisse fertur, ab Aimoino ignoratum. Ad hæc Aimoinus ipse fatetur in libro primo de miraculis cap. 4., miracula quæ Odonis Abbatis tempore gesta sunt, incognita manere, partim antiquitate, partim scriptorum negligentia oblivioni tradita; quanto magis ea quæ per turbulentissimas illas Nortmannorum tempestates factæ sunt, ejus notitiam fugere potuerunt?

Tempus rei gestæ expenditur.

13. Paullo minus facile est solvere quod objicitur de tempore: quo hæc Illationis historia a Diederico relata accidisse fertur. Nam aliud fortasse Floriaco incendium per Nortmannos illatum est præter illud ab Adrevaldo aliisque commemoratum, quod Illationi aptari nequit. Certe Diederici sententiæ maxime favet Adelerius in eo, quod magnam ejus narrationis partem commemorat, describendo irruptionem Nortmannorum Floriacum, & Girboldi victoriam contra eos duce sancto Benedicto reportatam sub regno Carolomanni. Neque obstat, quod Adele-

delerius reticuit incendium Cœnobii, & cædem quorumdam Monachorum; nihilque de Illatione quam postea factam ait Diedericus, litteris consignavit. Desinit siquidem Adelerii liber in Hugonis & Girboldi victoria de Nortmannis, post quam facta est relatio corporis S. Benedicti: quo tempore Adelerius scribendi, ac fortasse vivendi finem jam fecerat. Deinde quot singulares ejusmodi circumstantias in prolixa narratione videmus in dies omitti a nonnullis Historicis, quæ ab aliis referuntur? Neque dicit Adelerius corpus sancti Benedicti Matriniacum delatum, aut Aurelianorum urbem a Nortmannis tum captam fuisse: sed tantum pretiosa quæque ad prædium Matriniacense *devecta, & Nortmannos in eam urbem devenisse. Immo etiam si illud utrumque diceret, non tamen impediret, quo minus reliquiæ sanctæ Matriniaco in urbem Aurelianorum fuissent advectæ, donec Floriacense Cœnobium aliquatenus instauraretur.* CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

14. *Ex his porro facile intelligimus, cur Rollo vastata dein Burgundia, Monasterio & agro Floriacensi temperari jusserit propter sanctum Benedictum, quem ob miracula in Girboldi victoria, & in ejus corporis relatione patrata reveritus est. En locus integer Dudonis Decani Quintiniani ex libro secundo, & VVuillelmi Gemeticensis totidem verbis id tradentis.* Rollo putans se propter securitatem quam dedit, a Francis vilem æstimatum, ferociter & crudeliter devastando provincias cœpit laniare & affligere atque delere populum. Sui autem in Burgundiam pergentes, perque Jonam in Sigonam navigantes, terrasque amnibus affines usque Clarum Montem undique secus devastantes, Senonis provinciam invaserunt; atque cuncta depopulantes ad sanctum Benedictum contra Rollonem revenerunt. Videns autem Rollo Monasterium sancti Benedicti, illud contaminare noluit, nec prædari illam provinciam propter sanctum Benedictum permisit. *Nimirum animo ferocis hominis injecta non fuisset religio, nisi ex similibus prodigiis, quæ Diedericus refert: & ob eamdem forte causam Theodericus Comes Patriciacum Monasterio Floriacensi a se abstractum restituit cum magno pænitentis animi indicio, ut legitur in instrumento undecimo Chartarii Patriciacensis, dato mense* Aprili anno defunctionis Karlomanni Regis, Incarnationis dominicæ anno 885. *Nam eo anno currebat annus primus a morte Carolomanni, qui anno Christi præcedente obierat. Eo ipso anno inducias pactus erat cum Nortmannis, ut legimus in Annalibus Bertinianis: nempe post impressionem ab eis factam, quam Adelerius describit. Denique anno 883. Adventus prima dies incidebat in Kalendas Decembris: quæ omnia recte cum Diederici narratione conveniunt.*

15. *Ex quibus patet, Diederici sententiam, scribentis Illationem regnante Carolomanno accidisse, præferendam esse auctoritati anonymi Chronographi eam revocantis ad tempus Caroli Simplicis ejus fratris, nempe ad annum circiter undenongentesimum, paullo post obsidionem Carnutensem. In hac autem Anonymi opinione dicendum esset, Rollonem præcepisse quidem suis, ut Monasterio sancti Benedicti parcerent: sed tamen contra ejus mandatum pabulatores & excursores quosdam illud diripuisse. In ea sententia (ut verum fatear) id commodum invenitur, quod Carolus Simplex anno nongentesimo versatus est Floriaci, ut constat ex diplomate Uticensis Monasterii Canonicis (nam ibi tunc Canonici degebant) concesso pro confirmatione prædiorum suorum. Sic enim desinit diploma:* Datum pridie Kal. Novemb. Indict. 3., anno 8., redintegrante 3., regnante Domno Karolo gloriosissimo Rege. Actum Monasterio S. Benedicti. *Quo modo diploma istud redierit in manus Uticensium Monachorum, obiter discimus ex titulo, qui præfixus habetur in codice ms.* Formam subscriptæ Caroli Regis chartæ RODBERTUS Uticensis Monasterii Abbas Aurelianis invenit, & ipsius jussu GOSCELINUS Monachus scriptor egregius celeriter transscripsit, & ad notitiam intimandam, quantæ famæ beatus Ebrulfus apud Gallos antiquitus fuerit, Uticensibus Monachis tempore Philippi Regis Francorum misit. *Ergo, ut dixi, probabile est, Carolum tum accessisse Floriacum, adductum religione loci, & commemoratione victoriæ, quam Gislolfus recens de Nortmannis cælitus retulerat. Hæc satis de tota illa controversia: nunc ad alia veniendum est.*

II.

16. *Præter Auctores qui Vitam sancti Benedicti litteris mandarunt, plures etiam ejus miracula protulerunt in lucem, maxime Gallicani. Primus historiam translationis in Galliam, & miracula tum facta scripsit* ADALBERTUS *Floriacensis Monachus, testante Rodulfo Tortario in carmine de eadem translatione, quam sic exorditur.* Scriptores miraculorum S. Benedicti, Adalbertus.

Patris ADALBERTUS translatos edocet artus,
Quædam gesta stylo subjiciens nitido.

Existimavi aliquando, Adalbertum non alium esse quam Adrevaldum, ductus tum testimonio Aimoini in prologo miraculorum, ubi ait, Adrevaldum & translationis sacri corporis ordinem, & signa per Gallias gesta inseruisse: *tum Sigiberti & Tritbemii asserentium binominem fuisse Adrevaldum, qui etiam dictus Adalbertus. Verum ut diversos fuisse sentiam, persuadet me locus Chronici Floriacensis apud Chesnium in tomo 3. Historiæ Francorum pag. 355. in hæc verba:* Anno 853. Adalbertus bonæ memoriæ Monachus XI. Kalend. Januar. obiit: *quod sine dubio de Adalberto translationis scriptore intelligendum, aptari nequit Adrevaldo, qui serius vitam produxit.*

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

Adreval-dus. 17. ADREVALDUS *siquidem librum de miraculis sancti Benedicti condidit; cum Normanni jam Gallias attrivissent* per triginta ferme annorum spatium, *ex cap. 33., ac proinde circiter annum Christi octingentesimum septuagesimum quintum. & in cap. 28. testatur, se tum, cum Ludovicus Augustus imperaret,* puerulum *fuisse. Adalberti & Adrevaldi libros retuli in Sæculo 2., cum Adelerii Appendice.*

Adelerius. 18. ADELERIUS *vero, Floriacensis itidem Monachus,* duo tantum capitula *libro Adrevaldi* adjecit, *testante Aimoino in prologo suo: quæ capitula desinunt in morte Ludovici Balbi, qui* vix duobus annis regno potitus est, *inquit ille, mortuus anno 879. Ex quo intelligitur, Adrevaldum paullo ante Carolum Calvum decessisse, & Adelerium hæc scripsisse regnante Carolommanno.*

Aimoinus. 19. AIMOINUS, *Floriacensis utique Monachus, continuavit historiam miraculorum sancti Benedicti, editis duobus libris, quos Gauzlino Abbati Floriacensi nuncupavit anno proximo post mortem Abbonis Floriacensis Abbatis exstincti anno millesimo quarto, ut in lib. 2. cap. 1. legitur. Aimoinus* habitum monasticæ religionis *suscepit ab Amalberto Abbate, ex lib. 1. cap. 18. idemque scripsit quatuor libros Historiæ Francorum, quales in tomo 3. Chesnii editi sunt: quos etiam Gauzlino Abbati jam dicto dedicavit; scripsit etiam poema de translatione & sermonem de sancto Patre Benedicto, librum de vita sancti Abbonis Abbatis, & librum de gestis Abbatum Monasterii sui, qui non exstat. Aimoinum nobilis generis Aquitanum fuisse patet ex Vita S. Abbonis cap. 18.*

Diedericus. 20. DIEDERICUS *seu* Theodoricus, *Hersfeldensis in Toringia Monachus, eodem fere tempore de Illatione reliquiarum sancti Benedicti libellum condidit hortatu Richardi Abbatis Amerbacensis, in editis mendose Marbacensis, qui anno 1029. vita functus est, auctore Browero in Antiquitatum Fuldensium lib. 1. cap. 20. dictus Amerbachensis, quia* condidit Monasterium Amerbachense, quod in Franconiæ recessu non procul a Mœno sancto Simplicio dicavit, *inquit Browerus. Diederico Trithemius perperam tribuit librum Adalberti de translatione sancti Benedicti; & Illationis historiam cum Vita S. Benedicti confundit.*

Andreas. 21. *Diederico pæne æqualis fuit* ANDREAS *Floriacensis Monachus, qui Aimoini libris unum adjecit de miraculis sancti Benedicti, a Rodulfo Tortario metrice redditum: cujus Andreæ liber hactenus latet.*

Rodulfus Tortarius. 22. RODULFUS *vero, cognomento* TORTARIUS, *itidem Floriacensis, præter hunc librum, etiam alium de miraculis sancti Benedicti prosa & metro edidit. Prosaicum sine Auctoris nomine typis vulgavit Johannes a Bosco in Bibliotheca Floriacensi: sed nomen Auctoris indicaverunt Socii Bollandiani, qui hujus Auctoris & aliorum plura opuscula viderunt Romæ in Reginæ Sveciæ Bibliotheca, quæ magna ex parte constat libris manuscriptis Bibliothecæ Floriacensis. Scribebat Auctor iste initio sæculi duodecimi, nempe post mortem Joscerandi Abbatis & incendium Floriacense anni 1095. cui interfuit ex cap. 27.*

Giraldus. 23. *Quo tempore scripserit* GIRARLDUS, *Floriacensis etiam Cœnobita, qui poema de translatione sancti Benedicti composuit & aliud in honorem sancti Benedicti, nondum scio. Utrumque primi indicavere Socii Bollandiani, editis tantum exordiis, primi quidem in hunc modum.*

Longobardorum gens impia cum reproborum
Perfidiæ tenebris nollet abesse suis, *&c.*

Alterius vero sic.

In laudem nunc tota dies expenditur ista
Cœlorum Regis, &, Benedicte, tui.
Mota fuere loco justi pia membra Prophetæ,
Ossa Patris proprio mota fuere loco.

Victor tertius. 24. *Præter hos Floriacenses Monachos, Italici etiam miracula Casini a sancto Patre edita prodidere: quos inter præcipuus est* DESIDERIUS *Abbas, postea Romanus Pontifex, Victor tertius appellatus. Is quatuor libros de miraculis Casini & in aliis Italiæ locis patratis composuit, ex quibus tres tantum exstant.*

Leo & Petrus. 25. *His omnibus accedunt* LEO *Marsicanus, ex Monacho Casinensi Cardinalis Ostiensis, &* PETRUS *Diaconus, qui in Chronico Casinensi plura referunt sancti Benedicti miracula: plura item Petrus in historia inventionis corporis sancti Benedicti in Martio Bollandiano edita.*

Quæ hic edita. 26. *Ex his omnibus quatuor tantum selegi Auctores, exceptis Adalberto, Adrevaldo & Adelerio, quorum opuscula exstant in Sæculo 2. cum Aimoini poemate de translatione. Selegi, inquam, Diedericum, Aimoinum, Rodulfum Tortarium, & Desiderium seu Victorem. Diederici priorem dumtaxat partem edere visum est, rejecta secunda, quæ est de repetitione corporis sancti Benedicti per Carolomannum, quam post Illationem accidisse supino errore scribit. Aimoini duobus libris subjicio librum Rodulfi Tortarii, nomine Anonymi a Johanne Boscio vulgatum, omissis duobus libris metricis ejusdem Tortarii, in quorum primo Andreæ Monachi libellum versibus reddit, in secundo hunc, quem hic exhibeo. Andreæ Monachi opusculum istud intercidit: Tortarii versio metrica exstat in Martio Bollandiano; sed tam exilis & jejuna, ut præter nudas infirmorum curationes nihil fere emolumenti ex ea elici posse videatur. En poematis exordium.*

Quæ tibi de gestis scripsisse stupenda paternis

Dici-

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Dicitur ANDREAS, cellula nostra notat.
At Lemovix populus feriente Deo patiebatur
Ignem dum sacrum, dat sibi consilium
Patris reliquias urbi gestare verendas.
Quod postquam fecit, pestis iniqua perit.

Quædam alia inferius inde adducam de cella Barcinonensi. Rodulfum subsequuntur. qui præcedere debuerant, Desiderii seu Victoris Dialogi: ut continua serie miracula in Gallia, tum alia in Italia facta ob oculos poneremus. Desiderii Dialogos ex Vaticano codice ms. eruit Johannes Baptista Marus, Romanus Canonicus, vir sane de republica litteraria & Benedictina bene meritus; eosque illustravit eruditis notis; quas quia proposito nostro accommodatæ sunt, fere integras ad verbum exhibere visum est. Desiderius initio dialogi promittit quatuor libros de miraculis tum per sanctum Benedictum, cum per alios Sanctos maxime ejus discipulos patratis, quorum duo priores miracula Casini; alii duo miracula in aliis Italiæ locis facta repræsentant; sed sive is non perfecerit opus suum, sive integrum non reddat codex Vaticanus, qui olim fuit Bibliothecæ Casinensis, finis tertii libri & totus quartus ad nos minime pervenit.

III.

27. *Præter Casinum & Floriacum, quæ loca insignioribus præsentiæ suæ indiciis decoravit sanctus Pater, in subjectis libris celebrantur alia duo, cella scilicet Patriciacensis & Barcinonensis, ubi sanctus Benedictus miraculis claruit.* Loca a S. Benedicto illustrata.

28. *De Patriciaco agunt Aimoinus in lib. 2. cap. 15. & sequentibus, Tortarius in cap. 39. & aliis.* Patriciacus, *inquit Aimoinus*, dicitur villa in Augustudunensi territorio regionis Burgundiæ sita. Hanc Ecchardus, Comes Burgundionum ditissimus, sancto Benedicto & Fratribus Floriacensis Cœnobii ad stipendiatios quosdam sumptus benigna largitate contulit. Quo defuncto ac in Floriacensi Monasterio juxta ecclesiam sanctæ Mariæ sepulto, in memorata possessione Fratres habitationem sibi statuerunt: in qua etiam delatis a Floriaco S. Patris Benedicti reliquiis, ecclesia in honore Dei ac gloriosæ virginis Mariæ simulque egregii ipsius Confessoris constructa est, quam basilicam Christus Dominus meritis sanctæ suæ Genitricis, necnon dilecti famuli sui Benedicti sæpissime miraculis illustrem reddidit. Patriciacus.

29. *Quis fuerit iste Eccardus seu Heccardus Comes, quove tempore floruerit, docet nos egregium antiquitatis monumentum, Chartarium scilicet Patriciacense, quod nuper typis vulgatum est apud Stephanum Perardum in collectione veterum instrumentorum ad Burgundiæ historiam pertinentium. Chartaceus iste codex diplomata triginta novem continet, in quorum primo legitur donatio prædii Patriciati ab Heccardo facta* ad confugium supra dictorum Monachorum *Floriacensium: ubi notanda hæc verba:* Ego ECCARDUS dono Dei Comes & conjux mea RICHELDIS, paventes diem extremæ vocationis, ne gravati mole peccaminum sine fructu boni operis steriles inveniamur; donamus pro animæ nostræ remedio atque in eleemosyna CHILDEBRANNI genitoris mei & genitricis meæ DONNANAE, necnon germani fratris mei THEODERICI, & uxorum mearum ALBEGUNDIS atque RICHELDIS, donatumque in perpetuum esse volumus res nostras ad Monasterium sanctæ Mariæ & sancti Petri atque sancti Benedicti Floriacensis *libri* *, ubi ipse sanctus Benedictus debito quiescit honore, vel ubi præesse cognoscitur vir venerabilis Abba TEODBERTUS una cum plurima turba Monachorum ibidem Domino famulantium; quæ sita sunt in pago Augustidunense atque in pago Matiscontense, seu in Cabilonense, id est in villa quæ dicitur Patriciacus, cum ecclesia in honore sancti Petri sacrata, &c. Data in mense Januario, anno primo imperii domini Karoli junioris, *nempe Calvi, Christi scilicet, 876. ineunte. Villam hanc cum appendicibus a Ludovico Augusto dono acceperat Eccardus litteris datis* Pictavis IV. Kal. Januarii anno imperii vigesimo septimo, Indictione tertia, *id est sub finem anni 839.* Heccardus donator.

30. *Ex his nonnulla discimus observatu digna: primum, Eccardi Comitis genus ex patre* CHILDEBRANNO, *Nibelungi Comitis (ut puto) filio, & ex matre* DONNANA: *uxores* ALBEGUNDEM, *an* ALDEGUNDEM, & RICHILDEM, THEODORICUM *fratrem. Ex ejusdem Eccardi testamento, quæ charta ordine quinta est, discimus ipsi germanam fuisse* ADANAM *Monacham in* Afrano *seu* Afarano *Monasterio, cui tum præfecta* BERTRADANA; *quod non aliud esse videtur, quam Monasterium sanctæ Faræ in tractu Briegio. In eodem testamento* GERBERGANAM *neptem suam vocat, uti & in sequentibus litteris, in quibus* GUINITERIUM *nepotem suum appellat: cujus Guiniterii seu VViniterii duæ chartæ leguntur ordine 20. & 26. Lege chartas 13., 14. & 15. pro Nivelongo Comite, quem puto esse hujus Eccardi avum. Discimus item ex prima charta, & etiam ex secunda,* TEODBERTUM *Abbatem post Bernardum Floriacensi Monasterio præfuisse jam inde saltem ab anno 876., eumdemque esse, qui loco præsidebat anno 885. ex charta 2. Gisbertum Theodberti locum occupasse anno 890. constat ex charta 27.* LAMBERTUM *vero anno 907. ex 29. De situ Patriciaci amplius dicetur ad Tortarii cap. 46.* Eccardi genus. Abbates quidam Floriacenses.

31. *Alius locus Benedicti miraculis celebris fuit cella quædam agri Barcinonensis sancto Patri*

CIRCA AN. 883 4. Decemb. *tri sacra, de qua in Appendice ad Rodulfum Tortarium: memoratur ab ipso Tortario in libri Andreæ Monachi versione metrica his versibus.*

Cella Barcinonensis.

Est domus ampla Patri sita pago Barcinonensi,
    Sæpe vocatus ubi plura stupenda facit.
In qua turma Deo famulatur sedula Christo,
    Gaudet præsidio tuta, Patrone, tuo.
Huc oraturus successit miles amicus,
    Extra dimissis donec abiret equis.
Fur rapit hos avide: vicino mergitur amne.
    Perdere quos timuit, miles equos recipit.
Classibus advecti properant illuc Agareni,
    Quatenus igne crement, rebus & exspolient.
Fundere vina volunt, glacies quasi dura rigescunt:
    Ignis & injectus sponte sua moritur.
Judicat hos molles, & mittit Rex truciores.
    Miratur quare fiat & his simile.
Unus qui sacram demoliri cupit aram,
    Ictum dum librat, se feriendo necat.

Hæc Cella seu Cœnobium itinere unius diei a Barcinone distare dicitur in Appendice ad Tortarium: ubi primum istud miraculum recitatur.

32. *Jam tempus est adducendi Diederici narrationem, quæ in ms. codice hunc titulum præfert.*

INCIPIT APOLOGETICA PRÆFATIO

Cujusdam DIEDERICI Monachi ad venerabilem RICHARDUM, Amarbacensis Cœnobii Abbatem.

Richardi petitio.

EXIGIS a me, mi Pater reverende RICHARDE, quatinus aliquo tibi compendiosæ commoditatis stilo, pro modulo ingenii mei, palificare quantocius non differam, quænam causa exsistat illius festivitatis beatissimi Patris Monachorum Benedicti, quæ apud Gallias non mediocriter, sed præcipue celebratur in diebus dominici Adventus *a*, in quibus orientales Monachi, velut in Quadragesima, austerius solent vivere, & sub maxima institutionis monasticæ disciplina vigilantius Natale Domini exspectare.

Adventus Religio.

Auctoris excusatio.

Et, ut reor, aliqua suspicione conductus putas, me tam sacro desiderio quoquo modo satisfacere posse: quippe qui in quibusdam negotiis hoc ipsum te asseris alias expertum fore; at hæc mitius. Quidnam, inquam, fieri potest, ut homo agrestis, liberaliumque elementorum, quibus rationem totius disputationis configi necesse est, expers, absque multorum invectissima reprehensione, ignota aliqua vel peregrina, pudore monachali postposito, scribendi gratia temerare præsumat? præsertim cum plures habeantur tecum nostri Ordinis nostrique propositi Fratres, qui pro ipsa sui reverentia non temere possunt non invocari: quippe paterna tua jussione, aurium vivacissimo pulsu admonente, hujus operis onus subire valent, sine redargutionis dispendio.

Richardus urget.

Quare, inquies ad hæc, ironicis schematibus nostram nostrorumque inscientiam tam impudenter verbosando deludis? Potens est enim Deus, & nobis aliqua suæ laudi non incongrua distillare, qui tibi tuisque Gallis tam largiflue dignatus est impluere. Atqui celsissimus ille Augustinus de superis ad nos delapsus, in præsentiarum si adesset, qui totum mundum jam libris suis replevit, aut ideo hujus negotii jugum indomitus cornupeta evaderet? Quonam

a Apud occidentales Monachos viget etiam nunc Adventus religio, immo aliqnando viguit apud Laicos. Angli *semper in plena hebdomada ante natale Domini juges duodecim dies in jejuniis & vigiliis & orationibus & eleemosynarum largitionibus quasi legitimum jejunium exercebant*, teste Egberto in Dialogo. In Gallia Synodus Matisconensis canone 9. præcepit jejunium secunda, quarta & sexta feria, a festo sancti Martini ad natale Domini. Hæc dicta Quadragesima tertia seu Quadragesima Adventus, quam Willelmus Autisiodorensis Episcopus, *etiam infirmus*, observasse memoratur. Ad hæc Theodinus & Albertus Cardinalis in Synodo Abrincensi anni 1172 *in Adventu Domini omnibus qui poterunt, maxime autem Clericis & Militibus, jejunium & abstinentiam carnium* indixerunt. Lege Menardum in lib. Sacram. pag. 216.

nam modo, tametsi, uti tua allidit lascivia, mihi lucubratioris ingenioli Fratres non deessent, qui plena auctoritate, catholico stilo catholicis auribus deservire possent; hactenus Germaniæ inaudita scribere valuissent? Nam Lucanum novimus ob hoc poetæ nomen non promeruisse, quod absque fictione quæ convenit poetis, veritatem prosecutus est Punicæ Historiæ. Nos autem multo magis decet nihil unquam fingere, quos constat ipsi veritati fide & professione adhærere debere. Quocirca cessa, obsecro, a tanta garrulitate verborum, & quæ tandem aliquando, velis, nolis, nisi, quod non credo, cervicosus tui oblitus exstiteris, prosequi habebis, aptius dulcioribus utens verbis, sulcis vitulinis, anserinum deponendo clangorem, ne differas exprimere. Te quippe solum ac specialem novimus, Germanicis lætantem anfractibus, qui plures apud Gallos senuisti annos: & non hoc tantum, sed in illo solitario atque unico disciplinato obversatus es Monachorum Archisterio, quod sacratissimi Monarchæ Benedicti glebæ continentia omnium pæne Monasteriorum obtinet monarchiam. Nam noveris non esse te scribere, qualiter beatissimus Pater noster de hoc mundo migravit ad Dominum, eo quod omnis Christianitas non ignoret: neque translationem ejus prodere; sed tantummodo festivitatem illam, quam Illationem vocant: & quare Illatio dicatur, quæ pridie Nonas Decembris agitur: quia multoties eidem festivitati interfuisti; quatinus per tuam adsertionem liquidius adsignatam in posterum per annos singulos pro exiguitate nostra & nos omni religionis & laudis divinæ apparatu, festivi inveniamur, utpote voluntarii in lege Domini. Quia dignum & æquum omnino fore censeo, ut post primos & beatos Apostolos, Sanctissimum Patrem nostrum, cujus magisterio colla subjecimus, omni honore & gaudio veneremur præstantius.

CIRCA AN 883. 4. Decemb.

Auctor apud Gallos moratus Floriaci.

Quæstionis ratio.

Undique me, inquam, video, Pater, præstantissima veritate tuis illationibus ita circumvallatum, ut nusquam mihi aliqua pateat excusationis munitiuncula: nec inficiari valeo, quin uti paternitas tua asserit, mihi hæc notissima comprobentur. Et revera, quia coram judice tacere, confiteri est; supponam digitum ori meo, nec amplius recalcitrare vel mussitando tentabo. Tuis, mi Pater, orationibus confisus experiar quæ injungis: ea videlicet ratione, ne implumem aviculam extra nidum tuum avolare permittas.

Auctor paret.

INCIPIT ILLATIO BEATI PATRIS BENEDICTI.

CAP. I. Cur Deus suos affligit.

UT cælestium sacramentorum limpidissimus speculator Propheta David, nullo revelationis accessu, attingere se posse divinorum judiciorum alta pervidisset, ad se reversus dixit: *Judicia tua, Domine, abyssus multa:* & vas electionis divinissimus Paulus Prophetæ concordat dicens: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* Hæc idcirco præmissa sunt, quatinus plena oratione simplicioribus & minus eruditis facile respondeam, qui quæritando mirum ducunt, quare omnipotens Deus toties permittat loca sibi Sanctorum suorum exuviis sacratissimis consecrata, non solum falsorum Christianorum tyrannide, sed etiam paganorum rapidissima invasione temerari.

Psal. 35. 7.

II. Normanni vastant Gallias.

Temporibus CARLOMANNI serenissimi Regis Francorum, quando, per totum orbem, divina largiente clementia, pax Ecclesiæ jucundius exuberavit; Nortmannica feritas subito atque inopinate frementibus belluis similis emergens, totam Austrasiam atque citeriorem Galliam adeo suis copiis constipando compressit, ut tota Francorum bellipotens proceritas (quod mirum dictu est) in tantum stupore atque metu obrigesceret, ut etiam nullus contra hiscere illis præsumeret. Nec mirum: creditur enim, quod mira dispensatione Divinitatis actum sit, ut populus ille præ omnibus tunc temporis Deo deditus, tam clementi piaminum ultione mulctatus sit, quatinus & rerum damna pateretur, & tamen absque congressione armorum cælesti victoria potiretur.

Est

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Est quippe Gallia præ omnibus terris sumptuum copia fertilissima; insuper & artium liberalium subtilitate avidissima, &, ut totum dicam, monasticæ religionis integritate cautissima. Et quia secundum Apostolum, *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*; excepta Italia, quæ Romano cacumini est continua, non invenitur in totius orbis habitabili area, tot Sanctorum millium capax terra. Quapropter gazophylacium Domini videtur esse Gallia, & quasi cælestis patriarchii clavicularia, quæ tam innumera membrorum Christi inclusa reservat pignora. Nam superbit apud Parisium, quod obtinet Apostolum suum pretiosum DIONYSIUM. Non autem minus gloriatur apud Turonicam urbem, quod ibi fovet incomparabilem Sacerdotem MARTINUM. Remis nobilitatur in REMIGIO Francorum Apostolo. Aurelianus tripudiat cum ANNIANO miræ sanctitatis Episcopo: Lemovicis congaudet de MARTIALE Episcopo, primo Apostolorum Principis discipulo: apud Bellovacum conlætatur Martyri LUCIANO. Sed quia dies ante, quam Sanctorum copia, deficiet; non tacebo, quod apud Floriacum sacratus applaudat Monachorum chorus BENEDICTO. Tantisper de ornatu Galliæ per excessum commemorasse sufficiat. Hinc stilus redeat.

III. Gallia laudatur. Rom. 8. 28. Sanctorum ferax.

IV. Floriaci situs.

Situm namque præfati loci Floriacensis Monasterii, ubi beatissimus Pater Benedictus in pace repausat, & adventum Redemptoris exspectat; si quis curiosius scire desiderat, hoc modo notitiam capiat. Instar quippe trigoni visitur sisti: & ut pressius dicam, in modum Δ litteræ proprio statu cernitur sidereum cornu occupare. Nam a septemtrione Franciam, ab oriente Burgundiam, ab australi vero parte Aquitaniam tangit. Sicque in confinio trium regionum, velut præsens inter præteritum & futurum, naturali ordine obtinet primatum; & sicut perfectus numerus inter imperfectum & plusquam perfectum: nam medietate vicem ac locum possidet virtutum. Sed redeundum ad cœptæ narrationis textum.

V. Normanni locum diripiunt.

Postquam vero permissu divino præfata gens barbarorum hostili pervasione cuncta illius regni bona diripuit, vastavit, incendit, conflagramine consumpsit, Monasteriorum septa diabolica rabie fœdavit; tandem ad notitiam Floriacensium pervenit Monachorum. Omnis vero ætas, omnisque utriusque sexus conditio vivendi conducta amore, maluit fugiendo substantiæ dispendium pati, quam ferratis hostium gladiis congredi. Cumque ante quintum diem præfatis Fratribus vix innotuisset, quod ejusdem exercitus manus validissima appropinquaret; vivacitate qua poterant, continuatis viribus sanctissimam Patris ac Patroni sui glebam, aureis invasatam cistellis, de ex imis perudi * sustollunt, gressuque pernicissimo navi spem beatam imponunt: atque remige Christo ad Aurelianam urbem quam citissime perveniunt, & in Monasterio sancti Anniani Episcopi dignissima veneratione thesaurum Domini sub custodum frequentia deputant, donec furor divinus pertranseat. Impius autem malignorum cœtus Floriacum perveniens, sexaginta & eo amplius reperit sacri desiderii Monachos & quosdam cum eis ecclesiæ servitores, quos omnes absque ulla consideratione præcipiti peremit strage. Peracta cæde & rerum pretiosarum nefanda direptione, sanctæ Reginæ cæli ornatissimum oratorium, quod sacra Monachorum religio per plures annos sanctissimo construxerat Benedicto, profano dissipavit incendio. Omnia autem ejusdem loci adunantes mobilia atque utensilia, inimici Domini redierunt onusti ad propria.

S. Benedicti theca Aurelianos delata. * lacrimis madentes

Monachorum cædes.

Basilicæ incendium.

VI. Ultio de Normannis.

Eadem porro nocte beatissimus Pater Benedictus apparuit cuidam Comiti potentissimo, nomine GISLOLFO *a*, qui ejusdem Monasterii Advocatus atque defensor exstitit, & dixit ad eum: Eja frater, quare tantæ timiditatis te ignavia oppressit, ut tuæ advocationis locum nobilissimum Floriacum gentili manu devastatum dimitteres usque adeo indefensum, ut Fratres nostri ser-

a An Girboldus Comes Autisiodorensis, de quo Adelerius supra in Observationibus num. 7. Hujus Comitis fortean vicarius erat Ragenardus Vicecomes Autisiodorensis, de quo agit Historia Episcoporum Autisiodorensium cap. 42. in Geranno. Primus Comes pagi Autisiodorensis fuit Ermenoldus ex cap. 33.

servi Domini jaceant inhumati? Cui Comes: Quis, inquit, es tu, Pater? Ait illi: Ego sum frater Benedictus, qui de Beneventanis finibus in Galliam translatus, propriam requiem in Casino monte sprevi, & hunc locum Floriacensis Monasterii elegi, ut lucerna disciplinæ per meam corporalem coessentiam universæ innotesceret Galliæ; surge ergo quantocius, & esto vir fortis & belliger robustus: & insequere dorsa latronum, qui & locum meum violaverunt, & igni combusserunt: insuper & meos Monachos & collibertos interfecerunt quamplures; ad ultimum autem, omnem Monasterii suppellectilem diripuerunt: & sic impune, proh dolor, evaserunt, ut nullus in tanto regno inventus sit, qui ad excutiendam prædam illis occurrere præsumeret. Ad hæc Comes ille: Quomodo, inquit, possum ego vel insequi latrones, vel prædam excutere, qui nec modo tempus habeo congregandi satellites & vernaculos meos? Cui Pater sanctus: Noli, inquit, multum anxiari propter paucitatem militum: nescis enim fortitudinem cæli: tantum accelera, & arripe clypeum cum his qui tibi adsunt hominibus, & insequere illos velocius nihil metuens; quia tecum ego sum ut ambiam latera tua, & munitus ab hostium telis, victor famosus revertaris. His dictis Comes evigilavit; secumque, quæ sibi divinitus jussa sunt prudenter pertractans, sub omni festinantia, cum suis suorumque omnibus surgit, arreptisque armis hostes insequitur, munimine fidei sacræ armatus, ac tanti provisoris sponsione animatus. Tertia jam die prope Andegavensem urbem, quæ pæne in littore oceani sita est, in maximo impetu super eos irruit. Quid plura? hostes exsuperat, & prædam haud segnis excussit: & emancipatis pluribus captivatis, victor lætabundus, absque læsione aliqua regressus est. Qua expleta victoria Floriacum ingreditur, & non sine lacrymarum copia interemptorum tumulavit corpora, illud Psalmographi commemorans, quia *effuderunt sanguinem Sanctorum, & non erat qui sepeliret.* Psal. 78. 3.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

VII. Monasterium instauratur.

Pace autem Deo donante reddita, ad notitiam memorati Francorum Regis devenit, qualiter GISLOLFUS Comes, sancti Benedicti Advocatus cum paucis hostem tantum prostraverit, prædam excusserit, vinctos reduxerit enodatos, victorque per omnia redierit illæsus. Non est fides adhibita, donec idem Comes omni subnixus veritatis adstipulatione ac munitus, quidquid in re fuit, in Regis proferret præsentia. Testem namque sibi omnium advocavit Dominum, quia in illa hora congressionis beatus Pater Benedictus monachali infula redimitus, caballum cui ipse insederat, concitus conscendit, & in tota illa hostili acie, uti pius propugnator promiserat, frenum tenuit, equum rexit equester, scutum rotavit artifex pugnandi; & quod militiam cæli persensisset in prœlio Patris Benedicti. Quibus compertis, continuo Rex cum universis regni Primatibus Floriacum pervenit, lamentum desolationis dedit, & post hæc cum omni munificentia regali subsidium restaurationis adhibuit, sumptuum supplementa larga manu administravit, resartores pleno cornu conduxit, ut quantocius loco renovato, clementissimus habitator pausatorium quod sibi delegit, quando totum mundum quasi sub uno solis radio conspexit, libens revisere dignaretur. Data denique, ut dictum est, totius restaurationis uberrima copia, in unius anni revolutione pæne omnia Monasterii ornamenta in pristinum modum redacta sunt. Monasterium *a* vero in eodem Floriacensi castro antiquitus constructum & in honore beati Petri Apostolorum principis consecratum, divina protegente dextera remansit illæsum, quando cetera omnia hostile favillavit incendium.

VIII. Relatio corporis.

Facto autem non minimo Episcoporum atque Abbatum conventu consilium salubre inierunt, quatinus beatissimum aurigam Christi Benedictum in initio Adventus Domini, quod certe in Kalendis *b* Decembris tunc exstitit, quia

a Id est ecclesia, infra apud Anonymum, & apud Rodulfum Tortarium infra cap. 14. quo sensu sæpe vox *Monasterium* accipitur, infra cap. 10.

b Adventus initium in Kalendas Decembris incidit anno Christi 883. qui litera dominicali F præditus erat. Hoc non expressit Chronographus anonymus.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb. quia per liquida non poterant, (erat enim hiems glaciali ſtridore criſtiſſima *) ſaltem per campeſtria, de urbe Aurelianenſi, omni induſtria reducerent, & in præfato ſancti Petri Monaſterio, quod intactum ab igne remanſit, eo uſque collocarent, donec officinæ Monaſterii regulari more ad calcem pervenirent. Quod cum omnibus in commune placuiſſet, ſtatuto die Aurelianis convenerunt, quatinus theſaurum Domini ſecundum condictum reportarent. Tunc ob difficultatem frigoris ibi tardantibus, & inſtrumenta tali negotio congrua machinantibus, unus Monachorum intulit dicens: Si meum vobis conſilium animo ſederit, ſanctiſſimam Patris noſtri glebam navi imponamus: nihil quippe illi apud Dominum impoſſibile fore credimus, & ſic navigio ſibi condigno redeat, qui inde huc navigio aſportari voluit. Cui cum omnes pari voto conſentirent, acceperunt viri timorati Sacerdotes Domini ſacratiſſima pignora, & impoſuerunt navi: quæ ita gelu ſtipante fixa atque immobilis in Ligeris alveo tenebatur, acſi radicitus terræ conglutinata fuiſſet: quæ videlicet navis, cum tantæ ſanctitatis onus ſentiret, acſi Salomonis voce clamaret, *Surge Aquilo, & veni Auſter*; ſubito ex utroque latere cœpit gelu liqueſcere, acſi ſol verſaretur in torrenti ſidere. Omnes quidem qui aderant, nihil aliud dicere poterant, niſi quod veritas ipſa cogebat, quia mirabilis eſt Deus in Sanctis ſuis, qui fecit voluntatem timentium ſe, & quia ſic oportet fieri. Monachi vero qui neceſſario Patri ſuo adhærebant, navim incredibili multitudine onerabant; ſed nihil oneris navis inde ſentiebat, quia magis portabatur ab eo, quem portare videbatur: ſicque modo miro atque mirando, totum illud Ligeris ſpatium, quod fere uſque ad Floriacum per ſexdecim milliaria ſpatiatur; abſque gubernatore & remige *a* humano, nullo gelu obice offendente, peractum eſt, ut crederes Chriſtum cum Apoſtolis in navi ſedentem ac elementis poteſtative imperitantem. Ipſa vero dies pridie Nonas Decembris eſſe dignoſcitur: in qua quamdiu hujus mundi ſphæra volvitur, honor ac memoria tantæ gloriæ ſolemniter per totam Galliam celebratur.

* an triſtiſſima

Miraculum navis.

Cant. 4. 16.

IX. Aliud ſequum. Sed jam veniendum eſt ad alia non quidem divinitati mira, ſed hominibus hactenus *b* cunctiſque retro ſæculis inviſa. Cum vero jam navis portum Floriacenſem impingeret, maxima Epiſcoporum, Abbatum & Monachorum Clericorumque una cum plebejis turmis multitudo concurrit, portantes cruces cereoſque, thuribula & Evangelii gemmatos textus, pſallentes & dicentes: Benedictus qui venit in nomine Domini. Tunc levaverunt Epiſcopi beatiſſimum Patrem de navi, & impoſuerunt cervicibus ſuis, ferre margaritum Domini. Incipiente autem proceſſione ingens frigus, ut tunc temporis ſolet, cuncta obſtrinxerat arva. Res contigit mira ac vehementer ſtupenda. Nam cum per eam portam, quæ Paſchalis *c* dicitur, ſanctiſſimi cineres inferrentur; acſi in medio Aprili, ita omnes arbores ejuſdem loci tam pomiferæ quam agreſtes, ſpineta etiam & arbuſta in flores eruperunt, ut palam cunctis innoteſceret, qualiter ſanctus Pater apud omnipotentem Dominum noſtrum JESUM-CHRISTUM gloria & honore ſublimatus exſiſteret. Nulla vox alia audiebatur, niſi: Gloria tibi, Domine, quia nunc cognoſcimus, quid te donante accepimus.

X. Depoſitio in eccleſia S. Petri. Depoſitis autem ſacris pignoribus in antefato ſancti Petri Monaſterio, ibique diligentia ſpeciali reconditis, divino celebrato myſterio, quique in ſua rediere cum gaudio, pſallentes Domino ac dicentes: Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti. Et hæc feſtivitas, Illatio vocatur Rediruſve. Per annum vero ſancti Patris diſcipulis locum illum maximo ſtudio ingentique deſiderio reſarcire ac in priſtinum reſtituere modum curantibus, poſtea revoluto anno, ipſo

Illatio.

a Simile quid refertur ab Adrevaldo in cap. 19. de miraculis ſancti Benedicti, ubi navis Monaſterii ſale onuſta, ad fruſtrandam vim exactorum ſubito abſque humano remige a portu emota, medium Ligerim petiiſſe dicitur, & deinde perveniſſe ad poſterulam, quæ hactenus ſancti Benedicti dicitur.

b Et tamen in relatione corporis ſancti Martini idem contigiſſe ſcribit ſanctus Odo Abbas in hiſtoria translationis.

c Non exſtat amplius hæc porta: nomen tamen loco hactenus hæſit.

sô eodem die infulati Præsules episcopali more rogatu Abbatis ac Fratrum levaverunt tantum Patrem, & imposuerunt cervicibus suis, sine pondere pondus: sicque cum omni hilaritate cordis, quamquam pleni lacrymis, portaverunt piissimum Patronum, & imposuerunt in proprium mausoleum in ecclesia beatæ Mariæ, quæ jam per biennium sui mansoris præsentia caruerat: statueruntque, ut quoniam & relatio & illatio eodem die annis revolutis factæ fuerant, annuatim omni tempore futuri ævi, sollemniter eodem die per totam Galliam celebrarentur *a*. CIRCA AN. 883 4. Decemb. Repositio in ecclesia B. Mariæ. Festum indictum.

FRAGMENTUM

CRONOGRAPHI ANONYMI

Ex tomo 3. Historiæ Franc. & ex Historia Nortmannorum Andreæ Chesnii:

1. ROLLO conscensis navibus, tandem per Sequanam & Sagunnam maxima flumina redens ad superiora Burgundiæ, & Arvernorum fines subintravit, & usque ad Clarmontem Arvernorum civitatem totam regionem diversis calamitatibus exinanivit. Et inde rediens per provinciam Senonensem in Floriacum venit. Verum ante biduum quam illuc pergeret, ejus adventus ad notitiam Floriacensium pervenit Monachorum: qui statim Aurelianis citissimi fugiendo pervenerunt, & intra ipsam urbem, in ecclesia sancti Præsulis Anniani, sancti Benedicti pretiosum ac venerabile corpus deposuerunt, donec ille malignantium impetus pertransiret. Impius autem ille cœtus adveniens, sexaginta ibi sacri desiderii Monachos reperit, & quosdam cum eis ecclesiæ servitores, quos mox gladio trucidavit, ipsumque sancti Patris Benedicti Cœnobium prius devastatum effera rabie concremavit. Sed eadem nocte pius Pater Benedictus in somnis apparuit cuidam Comiti nomine Gissilolfo, qui ejusdem Monasterii erat Advocatus, & ait ad eum: Eia Comes, quare te tanta timiditas & ignavia oppressit, *&c. ut supra cap.* 6.

2. Quod factum postmodum pervenit ad notitiam KAROLI Regis, qualiter Comes Gissilolfus sancti Benedicti Advocatus cum paucis hostium multitudinem prostravisset, & prædam excussisset, vinctos enodatos reduxisset, & victor illæsus remeavisset. Moxque prædictus Comes advocatus ante Regem adfuit, remque per ordinem sicut egerat retexuit, testem sibi advocans Deum, quia in hora congressionis beatissimus Pater Benedictus, monachili habitu revestitus, caballum cui insederat conscendit, & in tota illa congressione, uti pius propugnator promiserat, frenum tenuit & equum rexit, scutumque rotavit, & illum illæsum cum suis omnibus ab hostili acie reduxit. Quod audiens Rex, Dominum glorificavit, & Floriacum perveniens lamentum desolationis dedit: & post hæc munificientia regali copiosum subsidium restaurationis adhibuit. Data denique, ut dignum est, totius restaurationis uberrima copia, in unius anni spatio pæne totum Monasterium in pristinum renovatum est modum.

3. Porro quædam ecclesia intra castrum Floriacum erat constructa, & in honore sancti Petri Apostolorum principis consecrata, quæ divina gratia ab incendio remanserat inviolata. Verum intra annum Monachi qui remanserant, consilium inierunt, ut beati corpus Benedicti in initio Adventus Domini ab urbe Aurelianensi navigio reportarent, & illud in præfata sancti Petri basilica, quæ intacta ab igne remanserat, eo usque collocarent, donec eorum officinæ regulari more perficerentur. Statuto igitur die conventus Episcoporum & Abbatum non minimus Aurelianis advenit, quatinus thesaurum Do-

a Sequitur alia pars in in mſ. codice de repetitione corporis per Carolomannum (male Sigibertum) & de negotio divinitus impedito: quæ post Illationem præpostere posita non est necesse publicare.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. Domini, sancti corpus videlicet Benedicti, secundum condictum proprium reportarent ad locum. Acceperunt igitur viri timorati sacrum corpus sancti Benedicti, & imposuerunt navi: quæ cum tantæ sanctitatis onus suscepisset, *&c. ut cap.* 8. *&* 9.

4. Paucis denique evolutis diebus præfatus Rollo tyrannus disposuit obsidere Carnotum, *&c.*

DE MIRACULIS
SANCTI PATRIS BENEDICTI
LIBRI DUO

Scripti ab AIMOINO, Monacho Floriacensi, anno MV.

Ex Bibliotheca Floriacensi & Martio Bollandiano.

PROLOGUS AD GAUZLINUM Abbatem.

1. HOnorandis Patribus GAUZLINO reverentissimo Abbati, omnique Floriacensis Cœnobii sanctæ Congregationi illi commissæ, eorum peripsema omnium AIMOINUS regnum cum Christo æternum. Obedientiæ bonum quanto sit præmio dignum, vestra, reverendi domini, doctrina ediscere merui. Ideoque quorumdam vestrum imperiis, qui id paterna potius admonitione, quam imperiosa auctoritate persuadendum mihi putarunt, libenter cervicem subdidi, ut quædam de miraculis communis Patroni nostri sanctissimi BENEDICTI ad memoriam posterorum scripto traderem. Institi itaque ut potui, & non solum ea quæ ad sacrosanctum ejusdem Patris sepulcrum gesta sunt, verum etiam illa quæ in aliis ipsius memoriæ locis ad ejus declarandum meritum Dominus operari dignatus est, stilo comprehendere curavi, opus omne in duos partiens libros. Suscipite igitur, sanctissimi Patres, tenuem licet, sed tamen fidelem fructum gracilis ramusculi e magna vestræ unanimis societatis arbore prædeuntis: nec vos in ejus pæniteat laborasse profectu, qui id quam maxime nititur efficere, ut & Nutritoris sui dilecti Benedicti laudes promulgare, & vestris per omnia studeat placere desideriis. Vos autem, Fratres amantissimi, cum quibus in primævo ætatis flore jugum suave Christi ferre didici, mihi quæso congratulamini, quod vestris quoque adminiculis ad hoc profeci, quatinus aliquid utilitatis meæ vilitati possit injungi. Quamvis enim in me ad vestri comparationem nulla exsistat utilitas; quidquid tamen boni in me est, ab omnipotente Deo per intercessionem gloriosæ Virginis MARIÆ ac Legislatoris nostri Benedicti, perque servorum ejus laborem totum est.

2. Ad postremum omnes quorum corda ejusdem Confessoris Christi amor possidet, conveniens exposco, ne in hoc opere rhetoricæ suadelam facundiæ requirant. Quin potius inter rusticana despicabilis mensæ nostræ canistra, rutilantia ac suave redolentia miraculorum admirantes hauriant mella: meminerintque, quia in testaceis plerumque vasis, lautioribus epulis delectabiliter uti soleant. His de igenioli nostri tenuitate prælibatis,

Auctores Benedictini qui de sancto Patre scripserunt. 3. In calce prologi non putavimus prætermittendum hoc, quod divina pietas huic nostro Pastori, inter cetera largitatis suæ contulit munera, quia videlicet ad ea promenda quæ de se retulerant digna, nullius extraneæ personæ eguit umquam supplemento: quinimmo ipsius clientuli in ejus Cœnobiis illius ope educati atque edocti, quidquid in ejus laude promendum erat, posterorum mandare memoriæ sufficientes inventi sunt post beatum dumtaxat Gregorius Ordinis S. Benedicti. Papam GREGORIUM: qui & ipse ejus Regulæ subditus disciplinis, quantis idem Pater effulserit virtutibus, eloquentissimo enucleavit sermone. MARCUS

cus denique poeta, atque PAULUS in Casinensi Cœnobio, multa de illius miraculis metrico opere elegantissime ediderunt. Translationis vero ejus sacri corporis ordinem ad hunc venerabilem locum, necnon signa hic vel per Gallias ipsius meritis gesta, vir disertissimus ADREVALDUS *a*, istius Monasterii Monachus, scriptis inseruit: cui operi ADELERIUS, hujus nihilo minus congregationis Monachus, duo tantum capitula adjecit. Horum ergo vestigia, licet non æquis prosecutus passibus, vos bene valere exoptans, his quæ dicenda proposui, hoc dedi exordium. CIRCA AN. 883 4. Decemb.

4. Gallicanarum incolas regionum assiduis exterarum labefactatos incursibus nationum, & veteres & modernæ quibusque eas intellectu revolventibus pandunt historiæ. Quos Julii Cæsaris decennalis attrivit concertatio, Hunnorum subita dilaceravit irruptio, Gothorum subvertit præsumtiva habitandi invasio; ad ultimum Francorum vivida bello dextra, victos pariterque victores, æqua sorte, suo subjugavit dominio. Horum præferox potentia, cum in subigendis, tum etiam in arcendis a suis finibus barbaris gentibus, viguit concordiæ viribus, usque ad divæ memoriæ Caroli Calvi tempora, filii HLudovici, cui agnomen Pius fuit. Contra hunc fraternæ insimulatio invidiæ, finitimarum concitavit odia gentium, præcipue Nortmannorum, qui piraticam exercendo, maritima regni ejus loca direptionibus gravissimis depopulati sunt. Obstitit primo eorum sævis conatibus ROTBERTUS Andegavensis Comes, Saxonici generis vir, cui per id locorum a Rege summa rerum delegata fuerat: adnitentibus sibi præeminentissimis Neustriæ viris, RAINULFO atque LAMBERTO, uti eloquentissimus auctor ADREVALDUS priori refert libro. Sed illis varia obeuntibus sorte Dani excursionis suæ liberam nacti occasionem, quæ & quanta civitatibus bina expeditione intulerint damna, vastationibus, seu incendiis Monasteriorum, ac reliquarum ecclesiarum, studioso lectori procedentis operis textus patefaciet. CAP. I. Nortmannorum strages per Galliam sub Carolo Calvo.

5. Verum Augusto Karolo rebus humanis exemto, filius ejus HLudovicus successit, qui Nihil-fecisse prænomen sortitus est, sive quod vix duobus annis regno potitus nil strenue gessit, sive quod Sanctimonialem quamdam, sicuti a majoribus accepimus, Kalæ Monasterio puellarum abstractam, conjugio copulans suo, peccatum, quod nihil esse noscitur; perpetrarit. Hujus in diebus effera memoratorum natio Danorum, tertiam Neustrasiis inflictura cladem advenit: intulissetque majorem superioribus, ni HUGO *b* per Gallias Abbatis honore præditus, eorum compescuisset temerarios ausus. Denique quod parva manu innumeras hostium phalanges, adjutus manifesto sanctissimi Patris Benedicti auxilio ita fuderit, ut vix nuntius superviveret, ex scriptis venerabilis viri ADELERII agnosci facile est: qua plaga humiliati Dani, Gallias per aliquot spatium temporis quietas liquerunt. Sub Ludovico.

6. At Hugone ultimos vitæ suæ claudente soles, HLudovicoque Principe post administratum biennio regnum diem obeunte, KAROLUS ejus filius, qui Simplex postea est dictus, in cunis ævum agens, patre orbatus remansit: cujus ætatem Franciæ primores incongruam, ut erat, exercendæ dominationi arbitrati, maxime cum jam recidivi Nortmannorum nuntiarentur motus, consilium de summis ineunt rebus. Supererant duo filii Rotberti: senior ODO dicebatur, ROTBERTUS alter patrem nomine referens. Ex his majorem natu Odonem Franci, licet reluctantem, tutorem pueri, regnique elegere gubernatorem: qui mente benignus, & reipublicæ hostes arcendo strenue præfuit, & parvulum optime fovit, atque adolescenti & sua repetenti patienter regna refudit: a quo parte regni redonatus, quoad vixit tempore, hostibus terribilis, eique semper exstitit fidelis. Ab hac fraterni mansuetudine animi in Sub Carolo Simplice; Odone,

a Patriacensis codex, quo usi sunt Socii Bollandiani, hæc inserit, *qui & ADALBERTUS æstimatur nominatus, istius, &c.* qua de re supra.

b Johannes a Bosco addit, *ut fertur, Rotberti filius*: quæ verba desunt in codice Patriciacensi, & recte: nam Hugo iste filius fuit non Rotberti, sed Conradi Comitis & Adaleidis, teste Herrico in lib. 2. de miraculis sancti Germani Autisiodorensis Episcopi cap. 5. Aurelianis mortuus anno 887. & sepultus Autisiodori in Monasterio sancti Germani. Alius fuit Hugo Magnus, filius Rotberti se Regem ferentis, qui in Suessionica pugna cæsus est anno 923. infra.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. & Rotberto,

tantum frater ejus aberravit ROBERTUS, ut eo defuncto, quia pars regiminis, quam germanus suus Odo tenuit, non redhibebatur, palam tyrannidem invaserit. Quam causam aquilonales populi sibi non obfuturam arbitrati, cum scilicet totius regionis incolæ, studiis in diversa porrectis, concordi nequaquam adversus eos rebellarent animositate, totis incumbendum rapinæ viribus decernunt.

7. Et quia nobis ad præsens non bella Regum tumultusve gentium disserere animo propositum est; quinimmo miracula per beatissimum nostræ vilitatis alumnum, Deo operante, patrata Benedictum, mens promere gestit; ad ea explicanda veniendum est. Non vero nos idcirco eum nostræ vilitatis auctorem fatemur, quasi nos ipse viles fecerit: verum quia nos abjectos despectosque, nulliusve momenti exsistentes, ad hoc suo interventu ac sua ope provexerit, ut & ejus laudes promere, & quidquid in nos salutis seu utilitatis quiverimus agnoscere, post Dominum ei debeamus imputare.

Hierem. 1, 14.

8. Prophetici itaque nos memores exsistere oraculi, quo dicitur, ab aquilone omne venire malum, acsi specialiter in nos prolati, frequens cogit memoratorum infestatio paganorum, qui e genuina sua tellure, instar apum super nostras sæpissime, ut præfati sumus, provincias examen effudere prædonum: qui hac ultima, de qua nunc nobis sermo est, expeditione, RAINALDO quodam duce, nostrarum reliquias spinarum, quantum in ipsis fuit, eradere procurarunt. Hujus testes sunt rei, non solum, ut jam dicti verba testantur auctoris Adrevaldi, Sequanico, Ligericoque littori, quibus Neustria nobilitatur fluminibus; Dordoniæ seu Garonnæ, quarum Aquitania insignitur fluentis, adhærentium: verum etiam præeminentium ruinæ ædificiorum, Inter quæ eminentissimum illud KAROLI Magni Principis palatium *Cassignol*, gloria quondam & decus cunarum filii ejus jam præfati HLUDOVICI Pii: quod ita Deo inimica gens subvertit, ut & inhabitabile redderet: & tamen quid aliquando fuerit, manifeste appareat. Id eo loci situm est, quo torrens *Codrot* Garonnam influit, turrim lateritiam in margine memorati torrentis exstructam habens, e qua & adventus prævideri, & ingressus hostilium possit arceri navium: simulque ut classis regia, absque adversariorum impedimento fabricata in minori, ad fluenta majoris deduceretur amnis. Habet vero ecclesiam ampliori ecclesiæ conjunctam, miro opere ex lateribus fornicatam: in qua (si bene visa recordor) permodicum habetur sarcophagum, in quo frater HLudovici Pii geminus *a* esse putatur sepultus. Inde etiam magnum Karolum Garonnam transiisse, Hispaniæ Christianis suppetias ferentem, ibique rediisse, liber vitæ ejus refert. Sed de his satis dictum: nunc propositum exsequamur.

Cassinogili palatii situs, &c.

II. Rainaldus Rex Nortmannorum moratur Floriaci.

9. Igitur innumeræ Nortmannorum phalanges, super quas RAINALDUS regnum obtinuerat; quampluribus longis usæ navibus, usque ad superiora Ligeris percursantes, cuncta devastant. Tandem ad Cœnobium ter beati Deoque dilecti Benedicti, quod Floriacum dicitur, Rainaldus cum suis attingens; vacuum habitatoribus cunctisque necessariis offendit rebus, domibus dumtaxat exceptis: siquidem Monachi cum corpore semper nominandi Patris nostri Benedicti ad tutiora se contulerant loca, LAMBERTO tunc Abbate piæ sollicitudinis erga eos curam gerente. Perveniens ergo inibi Rex memoratus, & ex captivis resciscens, quorum hominum foret talis habitatio; dormitorium Fratrum suæ metationis delegit sedem: in quo varia, utpote paganus, dum patraret flagitia, una noctium quiescenti ei sanctus adstitit Benedictus duobus comitatus Monachis: unus, ut ipsi Rainaldo videbatur, mediæ ætatis robore præditus; alteri puerilis inerat habitudo. Beatissimus autem Pater niveam capite canitiem præferens, baculum vero manu, ita jacentem allocutus est adver-

a S. Benedicto cæsus.

a Lothario nomen erat, ut tradunt veteres Francorum Annales. Lege Vitam sancti Abbonis Floriacensis Abbatis ab Aimoino itidem scriptam, in qua mentionem facit rerum hoc in loco dictarum, nempe Cassinogilpalatii, Karoli Magni, & torrentis *Cedros* seu *Aroth*, vulgo *Drot*, qui amnis Dononiam prætervectus Garuminam versus occurrit.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

versarium : Quid, inquiens, te, Rainalde, offendi, quod me meosque a propriis perturbas sedibus? sed mihi deinceps curæ erit, & te ab incœptis inhibere, & famulis Christi, ossibus quoque una meis, optatam quietem reformare. His dictis, signo, quod manu gerebat, incurvo caput jam expergefacti Regis contingens, prænuntiavit terminum ejus vitæ in proximo adfuturum; sicque recessit. Turbatus hac visione Rainaldus, satellites magna ad auxiliandum sibi voce inclamat. Quibus accurrentibus, & quid pateretur percunctantibus : Quidam, inquit, Monachus, non alter, ut æstimo, quam ille hujus tutor loci senex Benedictus, baculo verticem tangens meum, mortem minitando, dolorem mihi ingessit ingentem. Jubet confestim cunctos pervasa domicilia deserere, nativumque solum repetere : cum quibus ipse profectus, ut patriam attigit, crebro debilitatus cruciatu vita discessit; tantaque subito moriente eo ventorum procella inhorruit, ut non solum culmina tectorum, verum etiam eminentium subrueret moles arborum. Captivorum vincula soluta, equi seu reliqua jumenta infra duodecim & eo amplius miliaria a Rotomagensi urbe ad pastum deducta, disruptis compedibus, in diversa fugerunt. Corporis ejus tumulo pyramidem superædificatam validissimo accepimus terræ motu subversam, ac ejus cadaver tellurem a suo rejecisse sinu : quod culeo cum lapidum mole insutum, in Sequanam est demersum, quandoquidem humo non poterat contineri tectum. Hoc interitu memoria nefandi abolita fuisset hominis, ni vetustas Floriacensium incolarum, curiosa futurorum, marmoream *a* ejus capitis fingere curavisset effigiem, quæ nunc in ultima parte parietis ecclesiæ sanctæ Dei genitricis Mariæ ac famuli ejus Benedicti, septemtrionem versus, inserta perspicitur : quatinus & præsentes, & secuturi omnes agnoscerent, interventu eorumdem Sanctorum omnipotens Deus qualem, quantamque exercuerit in suis adversariis vindictæ severitatem. Adeo denique hæc ultio Northmannicam in posterum perterrefecit temeritatem, ut præ ceteris Galliæ Sanctis beatissimum revereantur Patrem nostrum Benedictum *b*.

cadaver in Sequanam missum.

effigies ejus Floriaci.

III. *Rotbertus occisus.*

10. Interea ROTBERTUS affectatæ tyrannidis potentiam palam exercere cupiens, a quibusdam Episcopis diademate se regio coronari, ac sceptro regni insigniri partim blanditiis, partim minis extorsit : sed nequaquam hujus præsumtionis lætos habuit exitus. Denique Suessionicis in campis bello a Ducibus Karoli exceptus, vitaque spoliatus, licet exercitus ejus victoriam obtinuerit, ipse tamen nefariæ temeritatis pretium luit. Nec tamen socii defectionis interitu ejus territi, perfidiæ deseruere contumaciam : quin potius HERBERTUS Comes Virmandensis, infando scelere dominum suum Regemque totius Franciæ Karolum dolo captum, vinculis quoque irretitum, Peronnæ direxit tenebroso carcere recludendum. Et quia regni status sine Principe agebatur incertum maxime cum HUGONI Rotberti filio, qui post probis actionibus Magni nomen promeruit, puerilis obsisteret ætas, quo minus regias assumeret infulas; & Herberti cunctos haberet odium, præcipue eos quos humanitatis respectu ad misericordiam ærumna commovebat Principis; tandem RODULFUS quidam, Burgundia oriundus, regendæ præficitur Francorum patriæ : qui quam severus in coercendis sanctæ Dei Ecclesiæ exstiterit prædonibus, hoc uno liquebit exemplo.

Herbertus Caroli proditor.

Rodulfus Rex.

Exemplum de ejus æquitate.

11. Prædium olim sancto Benedicto ab HUGONE *c* viro illustri, qui fuit tempore DAGOBERTI junioris, dono erat datum ad stipendia Floriacensium Fratrum, in Burgundiæ partibus situm, vocabulo Diacum *d*. Illud quidam perversæ mentis miles ad suos usus rapuit : nec petenti Abbati vel Fratri-

a Nunc loco marmoreæ cernitur in lapide ad deridiculum insculpta ejus capite effigies, quam Normannorum Regis esse incolæ tradunt.

b Idem testantur Dudo Decanus Quintinianus & Vvillelmus Gemeticensis Monachus, ut dictum supra, quos tamen nusquam hujus Rainaldi Regis mentionem fecisse invenio.

c Hugone scilicet Drogonis filio, postea Archiepiscopo Rotomagensi, cujus Acta lege in Sæculi secundi parte prima.

d Diac, *Die*, vicus diœcesis Lingonensis in pago Turnodorensi, ex Rodulfo Tortario in cap. 22. de miraculis S. Benedicti, infra. Præpositus de Diaco decem solidos quotannis pro bibliotheca solvere tenebatur ex præscripto Macarii Abbatis, in Bibliotheca Floriacensi pag. 420.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

bus in jus venire voluit. Querimonia ad se perlata jubet Rex pervasorem ab hac cessare temeritatis pertinacia: qui vocem quidem jubentis audivit, sed adsensum parendi accommodare distulit. Renuntiatur Principi, illum non solum pervasa retentare, verum etiam convivium ex substantiis Monachorum seu incolarum in proxima silva sibi parare. Forte Rex Autissiodorensis urbis domicilia incolebat, cum nuntius hujuscemodi rei aures ejus attigit: qui inexspectato milite equum adscendens, quantocius ad locum properavit: relicto in civitate mandato, ut armatorum cohortes se digredientem subsequerentur: at regii satellites fama proficiscentis Regis permoti, certatim prosequuntur iter maturantem. Verebatur enim, ne quispiam de exercitu agnita re, æmulum redderet cautiorem. Ubi ad silvam ventum est, circumcingi eam Princeps imperat armatis: interminatus eum capite plectendum, a cujus partis custodia rerum pervasor ecclesiasticarum fuga delaberetur. Ipse cum lectis juvenum silvæ abdita perlustrans, reperit eum quem quærebat, sumtis armis resistere velle: quem Rex ipse Rodulfus lancea transfixum humi dejecit mortuum: apparitoresque ejus qui imminentem evaserant necem, per diversa fugere coegit. Hæc ut a patribus accepimus, plana fide retulimus; certumque habemus venerandæ memoriæ ingeniique singularis Patrem nostrum Benedictum deinceps ei suum contra adversarios contribuisse auxilium, præcipue Northmannorum debellanti exercitum.

IV. Floriacensium Abbatum successio.

12. Abbate LAMBERTO carnis sarcina exonerato, aliquanto interjecto tempore egregiæ sanctitatis *a* ODO, ex Monasterio sancti Giraldi, quod Aureliacum dicitur, adveniens, huic sacro prælatus est Cœnobio: cujus in diebus ea quæ ad sepulcrum sancti Confessoris sui Benedicti Dominus operari dignatus est, seu in aliis sub ejus nomine locis, nobis usque nunc incognita manent, partim antiquitate, partim scriptorum negligentia oblivioni tradita. Ipse tamen eo sermone, quem in ejusdem Patris laude ac honore facundissima dictavit eloquentia, memorat, eumdem Cœnobitarum Legislatorem suis temporibus multis miraculorum radiasse signis.

Drogonis novitii probatio.

13. At eo migrante, & ARCHEMBALDO *b* hujus sacri ovilis sollicitudinem excipiente, DROGO quidam, sæculo non solum corpore, verum etiam tota implicitus mente, ad conversionem venit: cujus spiritum mundanæ vanitati jampridem deditum idem Abbas experiri pro certo volens utrum adhuc ex Deo esset; tramitem regularis excessit probationis. Nam petiturus Romam, animal sarcinas itineri necessarias ferens, manu trahere absque ullius evectionis adjumentis pedibus viam terenti imperavit: ut qui pravitate morum reliquos sæcularibus nugis abrenuntiantes excessisse credebatur, excederet etiam præ ostensa abjectioris forma humilitatis. Qua ille injuria quasi quadam cote ad virtutum acumen usus, postquam ut susciperetur obtinuit, præcedere ceteros in sanctitate vitæ nitebatur.

14. Verum memorato Abbate monasterialis regiminis metas attingente, venerabilique viro WLFALDO ei succedente, qui post Carnotensis exstitit *c* Præsul urbis, jam dictus vir Drogo ab eo petiit, ægerrimeque impetravit, ut sibi in cœnobitali diuturna probato conversatione, eremi singularem liceret aggredi pugnam: quam eo loco, qui Baima *d* dicitur, viriliter adversus antiqui hostis insidias suscipiens, quanta & qualia tentationum certamina pertulerit, non est hujus operis evolvere. Sane dum in contritione carnis ac spiritus totam expen-

Secessus in eremum.

deret

a Quomodo Lamberto successerit sanctus Odo, narrat Johannes Monachus in lib. 2. de ipsius vita cap. 11. id factum Rodulfo Rege circiter annum 930. Odoni successit Archembaldus anno 942. Vulfaldus Archembaldi successor laudatur in Vitæ sancti Odonis loco præcitato.

b Is est Ercamboldus, qui *Regulam monasticam in Monasterio S. Remigii* apud Remos *restituisse* perhibetur apud Frodoardum in historiæ lib. 4. cap. 32.

c Anno 8 Lotharii Regis, ut constat ex fragmento apud Chesnium edito in tomo 3. Historiæ Francorum pag. 343. qui annus respondet anno Christi 962 Is eo loci Floriacense Monasterium vallo & muro munivisse dicitur; & Osvvaldus, nepos Odonis Cantuariorum Pontificis, Floriaci Monachum induisse Sed tamen corrigendus illius fragmenti scriptor in eo, quod Richardo Abbati Vulfaldum substituit, cum Richardus Vulfaldo successerit, ex Aimono infra cap 7.

d An Balma in finibus Burgundiæ, ubi Berno Abbas Monasterium per suos instituit, ex lib. de vita S. Odonis Abbatis Cluniacensis cap. 10.

deret vitam, & vigiliis jejunia, jejuniis vigilias alternando subnecteret, graviores inimici generis humani perpeti cœpit insidias. CIRCA AN. 883

15. Quadam namque nocte quæ unam festivitatum excellentissimi Legislatoris Monachorum antecedebat Benedicti, maturius pervigil surgens Eremita, explorabat sub dio progressus stellarum in ortu competentis horæ adventum, in qua Deo ac protectori suo laudum præconia sancto persolveret Benedicto. Sed invidus omnium bonorum diabolus calliditatis consuetæ astu mentem ejus ab incœpto deterrere bono gestiens proposito, aereæ quercus instar figuratus, quæ flammivomis ardere æstimaretur ignibus, tecto appropinquabat pauperis tugurii. Tum miles Christi ad nota recurrens præsidia, signo crucis armat frontem, totumque se adversus phantasticum objicit incendium: memor utique (ut conjici datur) operum domini ac magistri sui Benedicti, qui divinæ gratiæ præventus munere, adurentes flammas vocatis ad suos oculos discipulis, imaginarias fuisse declaravit. Hac illius constantia fraus inimica devicta disparuit. Adfuit e vestigio supernæ visitationis benigna consolatio: & claritatis immensæ circumfusus lumine, conspexit simul cum splendore advenisse quemdam egregia comptum forma, albaque palliataum stola, qui in hæc verba venusta resolvit ora. Ave, inquit, primus hujusce vastæ solitudinis accola, Christo diatim contriti cordis placabilia offerens libamina. Fuerit quidem intolerabilis visa perfidi tentatoris pervicacia: sed post ventos & nubila, tranquilla, crede mihi, tibi succedent serena. Propositi itaque tui ne cesses continuare perseverantiam, alumnique tui Benedicti laudibus prosequi celebritatem. Tuum post hæc erit deliberare, quid velis poscere: illius studium postulata concedere. Aderit deinceps, ut non sit necesse quidquam petere: quin potius ante tui invocationem, tibi præsto procurabit fore. Hujus jocundissimæ affabilitatis auctorem, non alium solitarius ille *a* proculdubio suspicatus esse, quam beatissimum Patrem Benedictum, ei pro posse ac scire gratiarum studuit munia recompensare. Ecce qualis ac quantus hujus nostri protectoris circa devote ad ejus sacrosanctum excubantes tumulum exsistat favor, hinc colligi valet, si ita præsens his quoque apparet ipsius consolatio, qui procul remoto commanentes in solo, ejus humiliter se dedunt obsequio.

[Margin: 4. Dec. tentatio. — Greg. lib. 2. Dial. cap. 10. — Visitatio S. Benedicti.]

16. Ceterum RODULFO Rege defuncto, qui dum armis protervos Danorum compescit incursus, Gallias usque adhuc ab eorum impetu magna ex parte facit manere quietas; conversæ res. Nam KAROLUS ergastulo clausus, animam, non corpus custodia eximit, relinquens HLUDOVICUM ex HEADTGIVA *b* Anglorum Regis filia susceptum: qui calamitatis paternæ procella semet involvi metuens, ad Anglo-Saxones maternæ affinitatis invitatus gratia se contulit: in trasmarinis arbitratus se tutiorem manere regionibus, quam inter suos dominus si foret in cubiculo, Rex in convivio. Post excessum sane Rodulfi Regis ab HUGONE Magno revocatus, specietenus regno redditus est patrio: cujus administratio, jus dominationis exercere cupienti, tam sui a TETHBALDO Carnotensium Comite captione, quam post regni recuperatione, varia, instabilis fortunæ proventu, laboriosaque illi fuit. Is obiit mortem duobus liberis superstitibus, LOTHARIO atque KAROLO, quos ei GERBERGA soror Othonis, Romanorum postea Imperatoris, genuerat. Karolus ævo junior, privatis in ædibus senuit: in hereditatem omnem Lotharius successit, qui potestate regia functus est per triginta & eo amplius annos perpetua.

[Margin: V. — Ludovicus Rex Caroli successor. — filii ejus duo.]

17. Ejus in diebus, tam apud sacratissima Patris nostri Benedicti ossa, quamque & in aliis locis, ubi ejus veneranda habetur memoria, multa, præstante Deo, per eumdem egregium Confessorem patrata sunt miracula, quæ posterorum notitiæ Christo nos juvante tradere adoriemur. Nam ARNUSTUS qui-

[Margin: Arnustus S. Benedicto dat pœnas.]

a Drogonem cum titulo *Beati* retulit in Menologium suum Bucelinus ad 2. Aprilis. Drogonem fuisse virum pium patet ex hoc loco: *Beatum* dicere nolim absque auctore, neque mortis diem ignotum adsignare.

b Ejus lapis sepulcralis in crypta Monasterii S. Medardi apud Suessionas cernitur cum epitaphio, quod in tomo 1. Analectorum editum est.

88 AN. quidam fuit, vir sæcularis militiæ clarus stipendiis, qui ab ARCHEMBALDO
3 hujus loci Abbate beneficiario jure aliqua ex possessionibus Monasterii sibi
4 Decemb. tradita possidebat. Hic oblitus benefactorum, fidei quoque quam sacramento sancto spoponderat Benedicto, ac illi pro posse famulantibus Monachis, Pauliacensis * parrochiæ prædium assidua exinanibat mentione *. Cui cum a Fratribus mandatum esset, ut ab hac præsumtione quiesceret, illeque obtemperare despiceret; coacti Fratres, omnipotentis Domini clementiam patronique sui Benedicti auxilium implorare cœperunt. Illis denique obnixe Dominum rogantibus, adversario vero in sua perdurante malitia; contigit ut una dierum memoratus vir prandium sibi in jamdicto prædio parari jubens, inter lautioris mensæ epulas, poma piri ad vescendum inquiri juberet: e quibus unum manu tenens, post multas blasphemias adversus Monachos Floriacenses prolatas, juramentum protulit mendax, ita inquiens: Hoc testor, ait, pirum, hoc anno me eis multa incommoda irrogaturum. His dictis partem pomi jam incisi suo injecit ori, quæ continuo ita blasphemum oppilavit guttur, ut interclusa voce nulla valeret promere verba. Quem veluti exanimem, sui inter brachia lecto inferentes, hortabantur, ut pænitens eorum quæ injuste intulerat beatissimo obsequentibus Benedicto, veniam flagitaret. Sed ille proloqui non valens, reclinato ad parietem capite, spiritum exhalavit. Nec passus est Dominus Christus incassum cadere suorum preces servulorum, a gloriosa sua genitrice Maria dilectoque sibi allegatas Benedicto.

* Pouilly in Nivernis, V. Adrevald. c. 37.

* ideſt hospitatione

VI. 18. Unum vero ejus operum insigne, Patris dico Benedicti, nunc adorimur exponere, quod cujusdam Fratris relatu seu scriptis nos contigit agnovisse, qui se illud a fidelibus sanctæ Remensis ecclesiæ viris testatus est didicisse in territorio ejusdem urbis fuisse gestum. Anniversaria beati Confessoris Christi

S. Remigii festum. Remigii in terris ex more celebrabantur, dies videlicet festus & plenus reveverentiæ, in quo concursus populorum ad ejus venerandam basilicam fieri adsolet. Eodem die jam dicta GERBERGA Regina, tardiore jam incumbente hora, suorum circumfusa comitatu ad templum venit: & accidit; vespertinæ laudis officia jam a cantorum choro inchoata offenderet. Quæ pudore suæ tarditatis, consuetæ stationis relicto loco, cryptas ipsius ecclesiæ ingressa est,

Ensem altari S. Benedicti imponens punitur. in quibus pretiosi Patris Benedicti oratorium habetur: ubi dum ad orandum regii stipatores suas flecterent cervices, unus eorum protervæ temeritatis ausu spatam quam manu gerebat, altario superposuit. Execrati factum socii, gladio inde ablato, adversus tantæ auctorem vanitatis, increpatoria invexere

* f. vos. verba: quibus ille superbe respondit: Quænam, inquiens, in nos * nova istæc incessit religio, ut aggestum calcis ac sabuli cum lapidum mole, meo judicetis ense fore sanctius? & simul cum verbo, receptam machæram, dominicæ non dubitavit reimponere mensæ. Hoc faciens tertio a contumaciæ suæ fastu inhiberi non potuit. Sed qui blandis hominum verbis corrigi noluit, acriorem divinæ severitatis redargutionem in semet expertus est. Nam discendente a sacra æde Regina, & ipse discessit. Cumque nimium sui securus ac de se præsumens, lætus cum cænantibus & ipse cænaret; inter epulas ac pocula, labente super inguina cultello sauciatur: deinde elatus manibus obsequentium a mensa, e vestigio impænitens, nimiumque lugendus suis, infelicem exhalavit animam: ostenditque Deus, displicere sibi altaris sui abominationem, quod sub nominibus servorum suorum ipsi dicatur, quodque ob sacrosancti corporis Christi immolationem figuram obtinet crucis.

VII. 19. Soliacensis * castri, quod a vico Floriaco tribus distat milibus, pos-

* Suilly

Herbertus prædiorum Floriacensium invasor, sessor quidam HERBERTUS dictus est, HERCHENALDO genitus patre, fratrem habens nomine ARCHEMBALDUM, Turonicæ ecclesiæ nunc *a* Archipræsulem. Huic RICHARDUS venerabilis Abbas *b*, successor domini Wilfaldi, aliqua juris ecclesiastici prædia in beneficium concesserat: qui nequaquam

a Ex hac particula *nunc*, recte colligunt Socii Bollandiani, Arehembaldum superfuisse anno 1005.

b Richardus Abbas præfecturam iniit anno 962. quo Vuilfaldus adsumtus est ad sedem Carnutensem, ex dictis.

quam his contentus, reliqua quæ Cœnobitarum usibus delegata erant, nefando ausu diripiebat. Tunc Pater Monasterii, cunctaque congregatio ad eum dirigunt, poscentes ut memor fidei jurejurando eis a se pollicitæ, res eorum invadere desisteret. Quo parvipendente eorum monita, ad LOTHARIUM Regem, seu Ducem HUGONEM, querimoniæ suæ flebilem deploraturi ærumnam profecti sunt: apud quos tum quidem parum proficientes, per semetipsos eumdem perfidæ mentis hominem adorsi, orant ut sui misereatur, ab eorum oppressione cessando. Verumtamen eo avertente aurem, ad nota recurrunt præsidia. Denique toto propemodum ejusdem anni quadragesimali tempore, inter letaniarum sollemnia, sua Domino pro tributatione fundentes vota, duo ærea pulsabant signa, ut eorum sonitu audientes ad simile invitarent opus. CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Interim præfatus Herbertus in suæ malignitatis perseverans contumacia, pessimis cotidie adjiciens pejora, quadam nocte cum quibusdam satellitibus in Wastinensem pagum adire disposuerat. Et quia juxta Veritatis vocem, *qui ambulat in nocte, offendit, quia lux in eo non est*. Luce utique carens virtutum ac tenebris obsessus vitiorum, obscuritate quoque mundanæ noctis impius quisque se suosque actus celare nititur: sed licet humanos, quantum in ipso est, devitet obtutus; oculos tamen Domini, qui super vias hominum sunt, & omnes gressus eorum considerant, effugere nullatenus valet. Non enim, ut beatus Job testatur, apud Dominum ullæ sunt tenebræ, aut umbra mortis, ut abscondantur ibi, qui operantur iniquitatem. Sic itaque ab hoc impio Herberto ablata lux sua est: ipseque repente sublatus, quia diu fuerat exspectatus. Namque dum equi tergo insidens, cum suis nocturna adopertus caligine iter carperet; adspexit subito adstitisse lateri suo aliquem monachalis habitus stigmata præferentem: cujus indumentum ætherea claritate, ut post ipse suis retulit, resplendebat. A quo baculo quod præ manibus habere videbatur, inter scapulas ictus, horribilem emisit vocem: sicque visio ex oculis ejus ablata est. Circumequitantes horrore vocis pervicti, inquirunt sollicite quid ei acciderit. Quibus ille: Sanctus, inquit, Benedictus nunc mihi adsistens, valido me afflixit verbere, ex quo male habens, immenso crucior dolore. Sed vos, o fidissimi commilitones, retrogradum callem arripientes, ad domum me referte meam: indeque mihi veniam efflagitaturi, ad sepulcrum properate Confessoris gloriosum. Illi ejus obtemperantes præceptis, hinc inde sustentatum, unde digressus fuerat, reduxerunt: qui inter manus famulorum, in ipso pæne ostii limine, animam reddidit: cujus devoti fideles Cœnobii Patris Benedicti Fratres adeuntes, eventum rei innotescunt, petentes, quatinus vel cadaver exanime ad sepulturam suscipiant. Quibus illi, quamvis indignationis suspecti Abbatis sui, qui tum forte aberat, adsensum præbentes susceptum corpus humo texerunt. Qui etsi pro parta sibi quiete applaudebant, pia tamen compassione defuncto compatiebantur, eo quod in primævo juventutis flore vitæ hujus privatus munere, pravitatem quoque morum non valuit corrigere.

Percutitur baculo S. Benedicti.

Joh. 11. 10.

Job. 34. 22.

VIII. Romaldus item morte correptus.

20. Romaldus civis Carnotensis exstitit, cujus silva trans Ligerim, in Segalonia * sita, confinis silvæ quam Deo devoti viri jam dictæ ecclesiæ attribuerunt, esse dignoscitur. Is unus exsistens eorum de quibus Scriptura dicit, *Quoniam quidem ipsi terminos transtulerunt, diripueruntque greges*; adunatum tam in silva S. Benedicti, quamque in sua silva ad pascendum porcorum gregem ex æquo partiri conabatur. Et quia pars saltus Monachorum major quam ipsius erat, grave hoc Fratribus videbatur. Unde communi consilio, quosdam ex suo collegio dirigunt ad ARNULFUM Aurelianorum tum Præsulem, cui idem vir beneficii gratia percepti parebat, ut eum ad æquitatis jura sua revocaret auctoritate. Verum ille contumaciæ fartus spiritu, suadenti Episcopo quatinus justitiæ tramitem servaret, superbe respondit, se eo die quo sues e bosco abducendi erant, interpellantibus responsa daturum: æstimans miser servis Dei se quæ requirebant, erepturum: immemor evangelici divitis, cui sua amplianti horrea, Dominus infit: *Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetunt, & quæ parasti, cujus erunt?* Nempe Romaldus præfatus, an- Luc. 12. 20.

* la Sologne Job 24. 2.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

antequam e loco ubi legatis proterve responderat, pedem movisset; febre ingenti correptus, eo usque languit, donec eo ipso die, quo se sperabat pauperibus Christi suilium pecus iri ereptum, morte damnatus ferretur ad sepeliendum. Fratres interea a reliquis juxta condictum destinati ad silvam, ejus operientes adventum: comperto quod obiisset, cum portione suum sibi debita ad propria sunt regressi, benedicentes Dominum, simulque sanctam Christi matrem Mariam ac Dei famulum laudantes Benedictum.

IX. Floriacense incendium.

21. Tempore sepius ac cum reverentia nominandi Abbatis RICHARDI, cum ab imperatoria cælestis Regis severitate ob enormitatem peccaminum decretum processisset, ut flammis voracibus venerabilis hic locus, Floriacensis scilicet, purgari debuisset; quæ & quanta, perfidis quidem despicienda, nobis autem & quibusque sanum sapientibus miranda, acciderint prodigia, paucis memorare libet. Primum quidem satis obstupescendum, quod basilica sancti Petri principis Apostolorum casuali conflagrante incendio, ea quæ sanctissimæ Dei genitrici ac perpetuæ virgini Mariæ dicata, cunctis Dominum timentibus multipliciter diligendum retinet thesaurum, corpus videlicet sanctissimi Patris Benedicti, illæsa resedit. Non solum autem illa, quæ sexaginta & non multo amplius ab ipsa distabat passibus; verum universa intra ambitum castri admodum artum constructa ædificia, uno duntaxat horreo ardentis ecclesiæ parieti adhærente, incorrupta mansere ab ignibus. Acervus quoque frugum, quem metam * vulgo dicimus, qui tantum ponte, novem vix passibus in longum dilatato, ab ipso distabat oratorio, voraces evasit ignium flammas. Movere debuerat hoc damnum corda mortalium: sed heu mens hominum nimium ignara futuri, dum non veretur, dum non metuit, sibi ingruentia nequaquam considerans adversa, cadit in deteriora!

* Gallice meteil

Aliud.

22. Etenim non longo labente annorum curriculo, præcellentissimi Richardi Abbatis industria fusile æris vas ad convocandos in oratorio Fideles parabatur: cujus rei ministri cum nocte quæ Octavas sancti præcedebat Laurentii, labore fessi membra sopori dedissent; accensam candelam postibus affixam obliti exstinguere, reliquerunt: quæ decidens, stramen lectorum stipula exstructum accendit, a quo domus completa flammis, ut jam vehementius arderet, etiam in contiguam sibi aulam sanctæ Mariæ Christi matris ac dilectissimi Domini Benedicti incendia sparsit. Clamor subito ac luctus ingemiscentium tollitur Fratrum, verentium ne comprehensis omnibus, educendi sacri corporis sancti Patris Benedicti sibi facultas deperiret. Quibus etsi spes inerat, eumdem excellentissimum Patrem suos posse incontaminatos servare artus; humanus tamen animus fragilitatis suæ vento agitatus, in incertum agebatur. Effertur denique lugentium mærentiumque manibus illud admirabile margaritum, & cum palla *a*, super quam pridie sacrosanctum corpus JESU-CHRISTI fuerat confectum, circumducitur. Cum repente aquilone qui horrea Fratrum flammas impellebat, stare cessante, totus ignium globus volumine facto cælum versus cacumen extendit; ibique par superiori apparuit miraculum, ecclesia sancti Benedicti, quæ pridem succensa atque restaurata erat, remanente cum Xenodochio ejusque coquina, necnon & pistrino, acsi Dominus non verbis, sed operibus, servis suis dicere videretur: Etsi vobis pro commissis iniquitatibus iratus videor, precibus tamen fidelium meorum, quos huic loco tutores delegi, mitigatus, aliqua vobis ad inhabitandum domicilia relinquo.

X. Mensa incombusta.

23. Aliud quoque inusitatum antea sæculis ostensum a Domino est signum, quod non ambigitur meritis gloriosæ virginis Mariæ sanctissimique Confessoris Christi Benedicti fuisse obtentum, ad mæstorum solamen Monachorum. Tripoda erat exigua, ad usus reficiendorum qui forte advenissent peregrinorum præparata. Hæc casu sub turri e qua signa dependebant, elata, decidentibus

a Corporale vocant, quod contra incendia deferri tunc temporis solebat. Lege Consuetudinum, Cluniacensium librum 2. cap. 30. Rodulfi Glabri librum 5. historiæ cap. 1. ubi *Chrismale* appellitur, & Rupertum Abbatem de incendio Tuitiensi.

tibus ambustis circumvallatur trabibus. Tunc renovante Deo antiqua miracula, qui sub Moyse rubum mediis in flammis servavit incombustum; mensa lignea vaporem non sensit igneum. Videbatur ergo non ardens ardere tripes, nec juncta calori materies alimenta dabat: ut aperte clarescceret, ipsum aliquando super hanc discubuisse mensam, qui sibi tribui fatetur, quod egenis ac mendicis confertur. Fit concursus ingens ad hoc spectaculum, videruntque quibus est videre datum, quasi turbinem a prædicta mensa exsurgentem, congeriem carbonum huc illucque dispergentem. Videre erat dudum lugubres pro imminenti calamitate multorum vultus, repente hujus prodigii alacritate permutatos. Consumtis igitur omnibus, hæc remansit inusta. Nec his incommoditatibus fracti animi bonorum: quin immo procurante venerabili Dei cultore RICHARDO Abbate in eum quo nunc cernitur statum, intra trium spatium annorum, hoc sacrum & valde monachicæ vitæ cultoribus jocundum præparatum est Cœnobium. Porro annus combustionis ipsius fuit ille qui ab incarnatione Domini *a* nongentesimus septuagesimus quartus dicitur fuisse.

CIRCA AN. 883 6. Dec.

Cœnobii instauratio.

Incendium anno 974.

24. Circa tempus vero illud, quo summo studio restauratio ejus perficiebatur; architectus quidam, qui nunc adhuc superest, Dominicus nomine, operam cooperiendo Fratrum dabat refectorio. Cumque in summo operturæ fastigio consisteret, ac cuidam sibi poculum porrigenti, ultra quam necesse erat, intenderet; lapso pede subito inter immensas trabium moles, ad terram decidit. Concurrentes Fratres, qui eum tam ictibus tignorum, quam duritia terræ exanimatum putabant; non solum viventem, sed etiam omnibus membris integerrimum reperiunt. Quod non ambigitur meritis sancti viri Benedicti fuisse obtentum: ne homo ejus deditus servitio, vitæ aut membrorum quodlibet sustineret dispendium.

XI. Architectus casu illæsus

25. Ea etiam tempestate qua adhuc instaurationi ejus studiosus impendebatur labor, & sacratissima Patris sui Benedicti ossa, in ecclesia sancti Petri *b* devotus filiorum adservabat amor; tale quid in priori tumulationis suæ loco hic tutor noster ostendisse narratur. Mulier quædam dæmonio obsessa, ad Monasterium est deducta, atque in crypta interiori, ut ibi curaretur, intromissa: unde post aliquantulas debacchationis suæ moras retracta, ante altare sanctæ Dei genitricis Mariæ constitit: ex cujus ore, ut nobis relatum est, tres dæmones in modum scarabæorum cum viridi cholera in concha decidentes ærea, sonitum repercusso ære cierunt: sicque persona illa mundata est, obtentu gloriosæ Matris Domini ac incliti confessoris ejus Benedicti.

Mulier a dæmone liberatur.

26. Homo fuit quidam Wastinensis pagi indigena, qui ab utero matris pedum privatus officiis, scamellorum adminiculo iter conficiebat, humum verrendo. Hic ter beati Patris nostri Benedicti audita fama, ejus veneranda adiit limina. Susceptus autem in domum alendorum pauperum usibus delegatam, petiit se alimonia sustentari Fratrum, donec interventu sancti Confessoris sui Dominus optatæ ei salutis tribueret effectum. Cujus precibus RICHARDUS Abbas annuens, in numero duodecim egenorum eum haberi instituit, quos diligens boni antiquorum cura Patrum in hoc nostro Floriacensi Cœnobio, ob duodenarium Apostolorum numerum, communibus stipendiis diatim ali ac vestiri sancivit. Qui quotidianis suspiriis aures piissimi pulsans Conditoris, dona cupitæ poscebat sospitatis. Et quia juxta Veritatis dictum, cælorum vim patitur regnum, & instantia rapitur violentorum; petens accipere, quærens invenire, pulsansque ut sibi miseri-

XII. Contractus erectus.

Duodecim pauperes Floriaci aliti.

a Consentit anonymus Chronographus in tomo 3. Chesnii pag. 355.

b Oratorium istud hactenus magna ex parte superest intra claustra Monasterii, aliud ab ecclesia principali, quæ beatæ Mariæ dicata est: tametsi ara major etiam in honore sancti Petri sacrata erat, ut colligo tum ex litteris Eccardi Comitis superius adductis, tum ex quodam scriniolo ligneo, quod nuper, dum altare istud augustius instauraretur, in imo loco inventum continebat hæc verba aurichalci laminæ inscripta: MUMMA. FIERI. JUSSIT. IN. AMORE. STE. MARIE. ET. STI. PETRI. Is est Mummolus Abbas loci secundus, cujus elogium in Sæculo 2. relatum est.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

cordiæ aperiretur aditus, meruit obtinere. Tandem enim suffragio in primis almæ genitricis Christi Mariæ, in cujus excubabat aula, ac deinde excellentissimi Monachorum Legislatoris Benedicti, quem mediatorem inter se & Dominum suarum elegerat precum; arentes humectari nervi, cruraque contracta cœpere resolvi. Hoc ubi languidus persensit, & ipse cupidus sanitatis, insueto attentabat viam terere more. Paullatim itaque se subrigendo, processu temporis ambulandi firmissimas adeptus vires, meritis egregii Confessoris, nativæ statuit repetere proprietatem telluris. Postulata itaque abeundi licentia, gratias liberatori Deo sanctoque pro posse referens Benedicto, cum propriis quos ad hoc ipsum evocaverat Fratribus ad sua reversus, agriculturæ de reliquo operam dedit.

XIII.

27. Sæpe nominati Abbatis Richardi temporibus, cuidam Monacho Benedicto, cui Niger prænomen fuit, ab eodem Abbate cum aliquantis aliis ex cœtu Fratrum, tuendæ sacræ ædis mandata sollicitudo fuit, illius sane quæ sanctæ Dei genitricis Mariæ sub honore Deo dicata, cælestis thesauri, corporis dico sanctissimi Patris Benedicti, mirabile cunctis in se retinet margaritum. Una itaque dierum, dum ei in ordine vicis suæ propensioris curæ immineret diligens cautela, accidit lucernam ante altare perpetuæ virginis Mariæ venerationis gratia accensam exstingui. Mos vero a priscis institutus patribus observari solitus erat, quod nos quoque in nostra perspeximus fieri pueritia, ut tam diebus quam noctibus, trium lucernarum lumine memorata inlustraretur ecclesia. Exstinctam ergo prædictus Frater candelam, ad aliam quæ sepulcro beati Confessoris præluc ere consueverat, ut accenderet deferens, ipsam quoque defecisse reperit: tertiam etiam, quæ oratoria cryptæ inlustrare solita erat, dum invisisset; & ipsam emortuam offendit. Turbatus igitur animo, dum concito gradu se effert, ut lumen basilicæ restitueret; regressus perspexit unum e cereis eminentioribus, qui penes altare Reginæ Virginum poni solent, & in festivitatibus tantum accendi, divinitus inluminatum, flammis rutilare coruscis: quam rem valde admirans, gratias Deo reddidit, intelligens exstinctionem luminum, non casu, sed divina accidisse providentia, ad ostendendum mortalibus, huic sacratissimo loco supernam nequaquam abesse visitationem.

Lucernæ tres in ecclesia B. Mariæ.

Cereus cælitus accensus.

XIV. Sancti contemtor punitus.

28. Eques quidam aliquando iter faciens, devenit in villam ad jus Monasterii sancti Benedicti pertinentem, cui Vitriarias nomen est: ingressusque domum cujusdam viduæ, invenit sextarium avenæ, quam pabulo equorum necessariam sibi tollere volens, a muliere prohibebatur, dicente: Si, inquit, viduitatis meæ paupertatem auferendo me despectui habes, saltem sanctissimum reverere Benedictum, cujus juris hoc rus est quod incolo. Cui miles: Tantum, ait, pro sancto Benedicto, quantum pro te dimitto: vocatoque armigero, avenam quam ipse in sacculum pauperculæ transfuderat, collo equi ferendam tradidit; sicque discessit. Nec longum itineris spatium emensus, subito, ac nullis urgentibus calcarium stimulis, equo ad cursum proclivo in præceps labitur. Sonipes disrupto interiit: ipse fracto debilitatus crure diu languit. Sua igitur pœna ipse didicit, & aliis exemplum præbuit, nec Sanctos oportere contemni, nec viduarum lacrymas debere esse despectui, quæ, ut ait Salomon, ab oculis ad maxillas, a maxillis ad terram decidunt, & Dominus omnium susceptor est earum.

Ecclef. 35.

XV. * Sacerge *lib. 2. cap. 5. V. Adreвald. cap. 38. * num. 27. Prædatores multi a paucis fusi.

29. Caput-cervium * possessio quædam est sancti Benedicti, de qua in sequentibus plenius, favente Deo, narraturi sumus *, qualiter scilicet ad dominium hujus Floriacensis Cœnobii pervenerit, seu quomodo inde habitatio Monachorum ad Salense *a* castrum mutata sit. Cui possessioni gubernandæ paullo ante memoratus * vir venerabilis BENEDICTUS Monachus præpositus est. Qua tempestate ex castris, quæ creberrima per eam regionem habentur ad centum quadraginta armati, in Argentomagenses *b* agros, qui ei

a De situ castri Salensis. vulgo *S. Benoist du Sault*, infra in lib. 2. cap. 6. num. 15.

b Argentomagum, *Argenton*, aliis Argentomum, olim castrum, quod Waiferius Aquitaniæ Dux destruxisse; Pippinus vero Francorum Rex instaurasse perhibetur; nunc opidum pagi Bituricensis ad Crosam fluvium, infra confluentes Crosæ minoris in majorem, *la Creuse*.

ei loco vicini sunt, se se diffuderant, prædas ex eis acturi: idcirco ex villis etiam prædictæ possessionis armenta seu pecudes abegerant. Cumque Argentomagensibus damna suarum perlata fuissent rerum, e castrensibus confestim adversus eos pugnaturi prosiliere portis: sed in unum conglobati, cum se hostibus numero inferiores viderent, congredi cum his pavitabant. Tunc unus ex ipsis divinitus animatus sociis infit: Nunc interim, o fidissimi commilitones, terram sancti Benedicti adversarios deprædatum ingredi sinamus: & quia dominus noster GIRALDUS ejus est Advocatus, eam vice ipsius defensaturi, hostes viriliter, secureque aggrediamur, misso prius legato, qui e Monasterio Salensi, quod est sancti Benedicti, vexillum ipsius pretiosi Confessoris, quod nobis præsidio sit, maturato deferat. Consentientibus cunctis ac ejus consilio obtemperantibus, post susceptionem vexilli, adversariis nil tale verentibus, quadraginta solummodo juvenes totis viribus sanctum invocantes Benedictum, ex improviso prædonibus superveniunt. Adversariorum vero corda omnipotens Deus meritis dilecti sui Benedicti ita perterruerat, ut nullo modo resistere auderent: & hoc modo a quadraginta tantum juvenibus, centum quadraginta hostium, nullo aut minimo fuso sanguine, fugati, seu capti sunt. Victores vero omni potiti præda, nobilioribus quoque ex hostili agmine captis, ad Salense Cœnobium venerunt rogantes, memoratum Benedictum Præpositum, ut quidquid inter manubias ex suorum agnosci posset substantia pauperum, gratis reciperet. Quod ille libens accepit, & receptis suorum spoliis, tripudiantes bellatores ad propria sivit abire. Sequuntur alia duo miracula haud multum huic dissimilia, a Domino per summum Confessorem Benedictum iisdem in locis gesta: e quibus unum quod tempore ejusdem Præpositi accidit, isti ipsi connectentes; aliud illi per omnia simillimum suo in loco aptius referemus.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

S. Benedicti vexillum.

XVI. Item alii.

30. Monarchiam regni Francorum adhuc LOTHARIO regente, gravi perduellione primores Aquitanici regni contigit turbari: siquidem GIRALDUS Lemovicinæ urbis Vicecomes, & Boso markam ipsius possidens regionis, contractis adversum se decertabant odiis. Quapropter HELIAS Bosonis filius, dominum suum WILLELMUM Comitem Pictavensem muneribus precibusque pellexit, quatinus castrum Giraldi, quod Brucia * dicitur, secum obsidione cingeret. Qua de re non solum villas Giraldo parentes, verum etiam possessiones Salensis Cœnobii contigit graviter devastari. Nuntius ad Giraldum Lemovicina tunc in urbe residentem venit, qui diceret, non solum ejus regionem, sed etiam agros sancti Benedicti, eo quod ejus essent delegati tutelæ, ab hostibus depopulari. Ille in talibus nequaquam procrastinandum ratus, maxime confidens Benedictum Patrem sibi auxilio ob suarum vastationem possessionum adfuturum, dirigit eo Guidonem filium cum lecta equitum manu, dans in mandatis, ut hostes & a rapinis inhiberet, & junctis sibi Argentomagensibus, ab obsidione, si tuto posset, bello deterreret. Argentomagenses non ignari per quem post Dominum in superiori pugna victores exstitissent; ad jam nominatum sancti Benedcti Monasterium oraturi venerunt, poscentesque a Fratribus eulogias panis & vini sibi tribui, dixerunt se tantæ fidei esse, ut absque dubitatione crederent, per illam escam meritis gloriosi Confessoris Benedicti, se & in prœlio fore victores, & a mortis periculo immunes: nec sua eos spes fefellit. Nam congressione habita, tanta adversarios cæde affecerunt, ut post victoriam a Monachis respectu humanitatis etiam inimicos inhumare cupientibus vix sepeliri quirent. Attamen aratris humum hac illacque more arantium inverti præcipientes, glebis, utcumque poterant, cadavera obruebant. Nullus sane Argentomagensium, qui pane ac vino sancti Benedicti ob suæ salutis auxilium pasti fuerant, discrimen aliquod necis perpessi sunt: sed omnes victores, integroque numero ad sua redierunt, laudantes Dominum, ejusque Confessorem summis laudibus extollentes Benedictum, cujus meritis & se periculo liberatos, & hostes palam profitebantur esse fugatos.

* V. lib. 2. cap. 6.

Argentomagenses eulogiis panis & vini muniti.

31. RI-

CIRCA AN: 883 4. Decemb.

XVII. Trabs loco mota.

* V Tortarii cap. 6. infra.

31. RICHARDO Abbati AMALBERTUS [a] successit, qui benignus natura, benignior etiam exstitit humilitatis sibi insita mansuetudine. Hic a LOTHARIO, Ludovici quondam a Tethbaldo Comite capti filio, cum electione Fratrum regimen nostri susceperat Cœnobii. Hujus in diebus, in possessione ipsius Floriacensis Cœnobii, quæ Hervini-curtis* dicitur, res hujusmodi divinitus acta est. GAUZLINUS Monachus, ei curti tunc præpositus, conductis operariis, ad ostium basilicæ sub nomine egregii Confessoris Christi Benedicti, Deo in eadem villa dicatæ, gradus ligneos fieri disposuerat. Faber lignarius ei rei studium impendens, dejectæ in proxima silva arbori dolabra superflua quæque demere parabat: cumque eam in partem alteram vertere tentaret, & non posset: Eia, inquit, sancte Benedicte, quia ego nequeo, tu illam verte. Hæc dicit non orantis voto, nec poscentis affectu: quin potius quasi diffidens. Vicinas silvæ adiit domos, auxiliares accersiturus, cum quibus regressus, reperit lignum, quod vix sex virorum movisset manus, divina virtute eam in partem versum, quam ipse volebat. Quid putas beneficii egregius iste Pater noster illis largiri prævalet, qui eum tota mentis intentione cum cordis invocaverint puritate: si tantum illi præstitit, qui se cum quadam, ut ita dicam, interpellaverat animi vanitate? nec nobis, quibus, quamvis immeritis, a Deo donatum est, talem ac tantum inpræsentiarum habere Patrem, omnino desperandum, si ejus opem pura ac simplici imploraverimus prece: cum & extraneorum non adspernetur gemitus humillimos, & longe positos sæpissime exaudiat famulos. Quid denique cuidam Monacho sui gregis, vocabulo AANNONI *, qui nunc adhuc superest, longiuscule hinc remoto, mæstorum solamen animorum, semper nominandus contulerit Benedictus, breviter exponere libet.

In fra lib. cap. 6.

Navicula cælitus subministrata.

32. Post excessum pastoris AMALBERTI, a quo in tenera ætate habitum monasticæ suscepi religionis, atque utinam cum proposito mentis! OILBOLDUS [a] ad prælationem Floriacensium Fratrum, ipsorum electione & regia Principis HLOTARII adscendit donatione: qui pia sollicitune, tam spiritales quamque temporales subditorum procurans utilitates, imminente celebri Patris Benedicti transitus sollemnitate congruum duxit ad abundantes uberiore piscium copia regiones quempiam suorum dirigere. Mittens igitur memoratum Fratrem, & per manum ejus sufficientem ei negotio pecuniæ quantitatem, monuit ut impigre injuncto insisteret operi. Qui præcepto parens, fluminum legumina sollerti cura quæsivit, quæsita emit, emtaque ut ad Patrem a quo missus fuerat, reveheret, anxie instabat: sed ejus accelerationem itineris inundantes profusione imbrium, retardavere Aquitanici amnes. Inter quos Andria despicabilis quidam visu fluviolus, sed crebra in multiplices discursus alvei sectione, ac paludum aliquantis in locis interpositione, ad transmeandum difficilis: ad cujus, ut vulgariter loquar, matrem aquam, prædictus perveniens Frater, offendit vadum inundasse aquis, ac ideo impermeabile equis: naviculas vero duas, unam medio in flumine semimersam, aliam ulteriori in ripa detineri revinctam. Circumspiciens undique, nullius naucleri opem, aut alicujus prætereuntis, valuit reperire juvamen. In hac itaque animi anxietate constitutus, dum iter suum impediri, & diem festum appropinquare intelligeret; se se in se colligens, & audaciam ex desperatione sumens, totum se ad orandum contulit. Adsit nunc, inquiens, Domine Deus, mihi indigno famulo tuo auxiliatrix dextera tua: & si quid umquam majestati tuæ bene placitum Pater noster sacer Benedictus patravit, seu quispiam servulorum ejus tibi in præsentia sacri corporis ipsius famulantium, ad præsens declara. Placeat tibi eam

[a] Incertum mihi quo anno. In Chartario Patriciacensi binas invenio chartas Richardo Abbati scriptas, nimirum 25. & 28. prior data est *anno decimo*, posterior *anno quintodecimo* Lotharii Regis, ac proinde anno Christi 969. Lege istius Chartarii instrumentum 9. & librum de miraculis S. Maximini Abbatis Mitiacensis cap. 12. ubi Richardus funeri Annonis Abbatis interfuisse, & AMALRICUS Floriacensis Decanus, rejecto Hermenaldo Monacho, Annoni successisse memoratur.

[a] Quo anno factus sit Abbas Oiboldus, non mihi liquet, mortuus anno 987. aut insequenti, infra.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

eamdem nunc, ordine quo tibi placuerit, exercere potentiam, quam quondam meritis ipsius dilecti tui exercuisti, dum discipulo illius undas siccis pedibus calcare concessisti. Non quidem ad hæc poscenda de meis præsumens accessi meritis: sed majora egregium Confessorem Benedictum apud te posse impetrare confidens, ego quoque de patrocinio ipsius, pro mea apud tuam clementiam fragilitate, majora meis audendo viribus præsumsi. Hujusmodi oratione, ac mansueta qua idem Monachus pollet simplicitate, præcedentibus insuper beatissimi Benedicti meritis flexus Dominus, citissimum illi suæ gratiæ contulit suffragium. Navis etenim quam contrario in litore sitam esse diximus divinitus soluta, absque ullo mortali remige, ad eam in qua Cœnobita ille cum sociis residebat, fluminis partem transiit. Videre erat ingens prodigium, navim aliquando invito ac frustra obtinente gubernatore, in fluentis aquæ devios agentem cursus, tunc quasi cælitus ostensam sibi lineam a ripa in ripam in offense teneret, transmeavisse: donec contigua famulis Monachi facta, lanceis attraheretur, qui hastis subremigando, universa onera transponunt, equos natatui committentes. Reversus ad Patrem vel ad Fratres festi jam diei celebre officium initiare parantes, præfatus Monachus eos magno exhilaravit gaudio, non tantum advectione tripudiantes alimentorum, quantum devote exsultantes virtute signorum quoque * terrarum Dominum suum sanctissimum radiare Benedictum.

* f. quocumque

XIX. Arnulfo Episcopo vineas invadente.

33. Liberalis circa ægrotantes quoque ipsius sancti viri Benedicti exstat gratia. Unde unum narro miraculum, quod memoratus Abbas OIBOLDUS suo lætatus est accidisse tempore. ARNULFUS Aurelianorum *a* Episcopus, alias sane bonus, & ecclesiasticas regulas scientia & opere optime servans, numquam ad purum Prælatos hujus Floriacensis loci dilexit, ideo quam maxime, quod illi ditioni solummodo parentes regiæ, subjectionem *b*, qua ipse ultra modum delectabatur, nequaquam ei ad ipsius voluntatis dependerent nutum. Qua de re vineas S. Benedicti in suburbano Aurelianensis urbis, in loco qui Boaria * dicitur, sitas, ut sui eas pervaderent satellites, adsensum præbuit; propter quarum recuperationem cum prædictus Abbas ad eum legatos misisset, nec impetravisset; cum senioribus habito consilio, deliberavit ut sumtis sanctorum pignoribus, imminente vindemia, ad locum cum aliquibus e Fratribus, fructus earum collecturus properaret: ut quia eidem viro viribus armatorum obniti difficile erat; cum ipse multis sæculari potentia præditis, Regibus quoque persæpe restitisse comprobetur; saltem hac arte obviam iretur: cui idem Pontifex, cunctos pæne Antistites Galliarum suo exsistentes tempore in his quæ JESU-CHRISTI sunt, sapientia antecedens, refragari intuitu divini respectus nequiret. Levatis igitur duorum corporibus Martyrum Mauri *c* atque Frongentii, *d*, sub nomine incliti Confessoris Dei Benedicti; venitur ad locum, & inter iter agendum, vicinis, & qui viæ propinqua incolebant domicilia, percuntantibus, cujus tam celebris foret pompa prætereuntium; respondebatur, Sancti Benedicti. Inter quos quidam æger, longo artritus vires febrium ardore, sciscitabatur prætergradientes, cujus in obsequio tanta cum cruci-

* le clos de Bourie

reliquiæ delatæ.

Æger sanatus.

---

a Duos ejusdem nominis Episcopos fuisse puto, inter quos medius Manasses: unum Ermenthei nepotem ac successorem, qui Floriacenses ac Mitiacenses Monachos plurimum amavit, ut constat ex libro de miraculis sancti Maximini Mitiacensis Abbatis cap. 12. in Sæculo I. alterum post Manassen, de quo hic sermo, & in libro de vita sancti Abbonis Abbatis.

b De subjectione spirituali, quam Abbates tum, cum benedicebantur, promittebant Episcopo, alias dicendum: hic de temporali quæstio videtur.

c *Quidam Pontifex de Britannia veniens, cui nomen erat Hedrem, & in Floriacensi loco monachilem induens tunicam, corpus beati Martyris Mauri secum detulit, quem constat Romæ passum sub Celerino Præfecto, imperantibus Imperatoribus Carino & Numeriano. Sed & alter ad idem veniens Cœnobium, Otto nomine, & corpus cujusdam sancti Frotgentii sancto secum obtulit Benedicto*, ut legitur in præcitato fragmento Chesniano. Mauri Martyris Vita metrice scripta est a Rodulfo Tortario, & historia ejus translationis, uti habetur in Bibliotheca Floriacensi. In catalogo Bibliothecæ Petavianæ Framberto Monacho ejusdem Martyris Vita metrica tribuitur, an a Tortarii carmine diversa.

d De hoc sancto Frongentio seu Frotgentio intelligendum videtur diploma Caroli Calvi concedentis Hilboldo Abbati Deensi rogatu Erispogii Britanniæ Ducis *cellam in pago Cennomanico sitam* apud Bussogilum, *in honore beati Petri a sancto Trogetio* (legendum videtur *Frogetio*) *fundatam*, apud Chiffletium in Probationibus historiæ Tornutiensis pag. 206.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. crucibus viam tereret turba. Responsum ei est, sanctum Domini dilectum eo itinere Benedictum ad suburbana Aurelianensium ob suarum defensionem transire vinearum. Quo ille audito spem promerendæ salutis induens, imbecillia membra baculo sustentante, reliquias usque beatas protraxit, prostratusque sub argenteo quo recondit æ erant scrinio, in somnum revolvitur. Transacta vero una nocte, mane primo surgens, incolumitati se sensit restitutum pristinæ, ac gratias Deo agens, laudum quibus poterat præconiis sanctum attollebat Benedictum, procuratorem eum suæ dictitans sospitatis. Nec multum a vero eius deviabat opinio. Ipsius enim ope ac precibus constat eum propriæ redditum virtuti, cujus meritis fisus seu fama evocatus ad illa properaverat loca: licet nos supra nominatos veritatis testes nequaquam ab hujus secludamus operatione, miraculi, immo per omnia æquales & merito judicemus & actu. Porro Fratres cum memorato Abbate, peractis absque ullius interpellatoris impedimento pro quibus ierant, gemino lætabundi gaudio, ad sua regrediuntur. Verum pauper spiritu qui sanatus erat, tuguriolum eo loci, quo ipse cubans, superpositos capiti Sanctorum habuerat artus, ligneo construxit tabulatu: sub quo simili detenti languore quiescentes, si tamen plena eorum hoc fides exegerit; citissimam opitulantibus tribus memoratis Sanctis capiunt medelam, uti accolæ eorumdem testantur locorum.

Ædicula constructa.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I. Floriacus, Vallis-aurea. * quod

1. FAvorabili supernæ dignationis præsagio, hoc in quo Deo auctore famulamur Cœnobium, ut Floriacus *a* vocaretur accepit; qui * priscis temporibus, non dissimilis gratiæ prærogativa, Vallis nominabatur aurea. Retinet enim in se aureum paradisi florem, sanctissimum Patrem Benedictum: qui gratantissimo virtutum odore quosque remotissimos ad sui reverentiam invitat. Quarum proprietatem operationum si per singula explicare velimus; chartam nobis sermonemque antequam sermonis materiam deficere pro certo intelligemus. Sed ne beneficiis piæ paternitatis ejus, ab ipso nobis immeritis impensis, ingrati esse videamur, ea quæ nostram attigere notitiam, in quantum ipsius benigni Patroni clemens supplicatio vires nostro tenui ingeniolo a Christo obtinuerit; rusticano licet sermone, posterorum mandare adoriemur memoriæ: & primo, qualiter, his temporibus respublica Francorum substiterit, succinctim perstringamus: ut post, liberius ea quæ proposuimus, exsequamur.

Sibi nota narrat Auctor.

Francorum Reges. anno 986. 2. LOTHARIO Regi cæleste (ut credimus) pro terreno commutanti regnum, HLUDOVICUS filius successit: qui immatura præventus morte, destitutum proprio herede Francigenæ gentis principatum, utpote naturalis expers conjugii, dereliquit. Sane patruus ejus KAROLUS, quem privatum senuisse supra prælibavimus, conabatur, si posset, a sui generis auctoribus diu possessum sibi vindicare imperium: sed ejus voluntas nullum sortitur effectum. Nam Franci primates eo relicto, ad HUGONEM qui Ducatum Franciæ strenue tunc gubernabat, magni illius Hugonis filium, cujus jam mentio facta est, se conferentes, eum Noviocomo * solio sublimant regio. Is eodem anno ROTBERTUM filium sibi consortem regni legit. Et quia quantum ad cœptæ rei causam attinet, de Regibus diximus, ad eam prosequendam veniendum est.

anno 987

* Noyon

Abbo Oilboldi successor. 3. Igitur OIBOLDO Abbate in Christo quiescente, ABBO *b* Deo & hominibus vir amabilis, a Fratribus Hugone annuente Rege electus, in gradum

---

a Hoc nomine locus censebatur etiam ante conditionem Monasterii, ut constat ex Leodebodi Abbatis testamento. Johannes a Bosco testatur, sibi lectam fuisse inscriptionem in arcu sacelli beatæ Mariæ apud Floriacum: HÆC EST VALLIS AUREA. A conditione Monasterii nonnumquam VETUS FLORIACUS dictus est locus, ubi nunc opidum; *Floriacus* Monasterium. Cœnobium de Paredo, de quo infra in libro Tortarii, ab initio itidem *Vallis aurea* dicebatur.

b Anno 988. Oilboldo successit Abbo, cum annis sexdecim Floriacensi Monasterio præfuerit, mortu usque sit anno 1004. teste Aimoino in ipsius Vita, quam dabimus in Sæculo sexto Benedictino.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

dum successit monastici regiminis: qui præcedente hunc quo hæc scribimus anno, qui fuit ab Incarnatione Domini millesimus quartus, in Vasconiæ partibus, a perfidis illius nationis hominibus, nobis præsentibus, innocenter occisus, martyrii sanguine laureatus, ad regna est æterna a Christo vocatus. In cujus diebus res mirabiles per præeminentissimum Patrem nostrum Benedictum, ab omnipotente Domino patratas, quia jam tunc nos intelligibilis contigit pervenisse ad metas ætatis, certiori, utpote aliquibus præsentes, digerimus stilo.

II. Floriacense incendium. * S. Odo in serm. de transl. S. Benedicti.

4. Festivus æstivis mensibus translationis ejusdem gloriosi Patris annuo successu recurrebat dies: ad cujus spectanda gaudia, non solum quique pagenses, ut quidam in ipsius laude ait Sapiens *, verum plebs urbana honestis clericorum confluxerat personis inflorata. Quibus vigiliis insistentibus nocturnæ laudis, quam devota Monachorum caterva identidem undecumque ob lætitiam tantæ soilemnitatis adventando nostris sociata, in sui Legislatoris explebat obsequela, repente per aquilonales basilicæ fenestras nocivi ignis lux resplenduit horrenda. Quippe in quoddam fenile casu quidam ignis decidens, aridis auctus fomentis, circumpositas sese diffudit in ædes. Nec laborabat flamma, ut suas augeret vires: cum æstatis ardor tectorum jam torruisset culmina & domus sibimet copulatæ, una alteri exustionis occasionem præberet facilem. Interea matutinalibns relictis hymnis cuncti e sacris prosiliunt adytis: ad sua quisque tutanda totis intenti animis. Pauci seniorum una nobiscum pueritiæ in annis constitutis, matutinales, prout exigebat res, laudes, licet minus decenti fine, concluserunt. Inde ad subtrahenda ignib us quæque necessaria promtæ vertuntur manus. Aula erat sanctæ Dei genitricis Mariæ holosericis palliis aliorumque velorum tam decora introrsus circumamicta varietate, ut multi eorum qui ad diem convenerant festum, faterentur numquam antea sic decenter eamdem vidisse ornatam basilicam. Ad cujus pulcritudinem decoris, cum lampadarum ac cereorum stellata (ut sic dictum sit) area, accedebat auro ac gemmis præfulgens a fronte lectica, thesaurum Arabico metallo lapidique præferendum topasio in se retinens. Id primum cum ceterorum reliquiis Sanctorum, humeris dolentium suorum effertur servulorum, atque ad orientalem ecclesiæ partem, in cœmeterio exponitur Fratrum. Inde universi ad deponendum sanctuarii ornatum ora conversi, quod sollers ædituorum diligentia per octo spatium dierum eleganter comserat, id nos trium, aut non multo amplius, quatuor horarum noctis intervallo deposuimus. Perspicere erat ac gemere, regiam *a* illam Matris Domini, stigimata viæ illius qua quondam dilectus Domino cælum Benedictus conscendit, nocturnis in laudibus præferentem, post modicum desertarum ædium factam similem. Et quia igneo fervore in vitreis jam fenestris plumbum liquari posse conjiciebatur, maxime cum victricis flammæ vorago cuncta exinaniret; spe sublapsa mortalis auxili, supellex varia longiuscule a Monasterio inter nemorum densa occulitur: cum repente uni ex Abbatibus, qni ex viciniis Cœnobiis emerito duci suo militaturi advenerant, nomine RAINARDO, *b* visio supernæ apparuit consolationis. Adspexit nempe cum aliis, quibus hæc datum est videre, duas columbas super nivis candorem albicantes: quæ trino volatu, ambitum circumcingentes templi, ad africum sui impetus direxere cursum, ubi jam proxima horreis Fratrum violentia stetit ignium: nec divinitus designatum ausa est prætergredi terminum. Jamque humani cessaverat ars ingenii, laborque conquieverat hominum, ut major divinæ miserationis virtus claresceret per beatissimum Benedictum, quem nos miseri criminabamur iisse dormitum. Nec quippiam eorum

apparatus in festo translationis.

Incendium divinitus restinctum.

a Id est basilicam principalem, quæ beatæ Mariæ Deiparæ sacrata erat: quamquam *regia* nonnumquam ecclesiæ portam significat.

b Duo tum temporis Abbates ejusdem nominis vivebant in viciniis Monasteriis, Ferrariensi & Senonensi sancti Petri. Rainardus Senonensis Abbas fuerat quidem Abbas Cœnobii sanctæ Columbæ prope Senonas: sed Sevinus Archiepiscopus Cænobii sancti Petri instaurator, istuc *Monachos regulares ex Cœnobio S. Benedicti & S. Petri Cluniacensis adduxerat*, teste Clario Monacho in Chronico: ubi Raínardus iste dibiisse coitur anno 1015,

CIRCA AN 883 4. Decemb. rum quæ ambitu claustri claudebantur, ullam sustinuere jacturam, acsi illarum angelici adspectus volatu avium circumvallata protegerentur.

III. Contractus erectus. 5. Nostris modo diebus Archembertum Autissiodorensis territorii incolam fuisse novimus, diutino languore graviter afflictum: cui cum amicorum seu propinquorum sollers defuisset cura, ita assidua cubatione curvatis genibus, coxis tibiæ adhæserunt, ut latitudinem palmæ hominis subtercrescens excederet caro. Quem dum parentes ad cujusdam sancti Symeonis *a* sepulcrum, quod sanitatum gratia illustrari fama vulgante didicerant, efferre destinavissent, eo quod intra suam esset regionem; abnuit æger, seque ad Floriacense poposcit deduci Cœnobium. Ajebat namque, per nocturnum se conspexisse soporem, quia eo stante ante sacratissimam Patris Benedicti tumbam coram altare præcelsæ virginis Mariæ, rectis constitisset plantis; immensique decoris intuitus esset basilicam, ex qua sibi exeundi facultas negabatur. Nec vana illa quibus sæpe ludimur fuere somnia: sed opitulante Deo, suffragantibusque meritis Reginæ virginum ac eminentissimi Confessoris, salubrem habuere operationem. Denique locato asello ad desideratum devectus locum, a proximis qui eum deduxerant, pro foribus Monasterii exponitur. Unde quia necdum scamellis usus fuerat, natibus reptando ac manibus, ad unum e publicis se protrahens pistrinum, ab ejus custode humanitatis compassione susceptus est: ubi diu curationis suæ præstolando adventum, desiderio accensus est adeundi Matris Christi aulam, in qua spes directionis ejus sanctus quiescit Benedictus. Quam ingressus, minutum * sibi a vicario ejusdem vici, Ermenfredo nomine, obtentu transmissum eleemosynæ altario quod Deo sub honorem sanctæ Mariæ omniumque sanctarum Virginum dicatum est, superponere cupiens, sensit suos resolvi nervos. Cumque circumspectaret qui sibi auxilium ferret; a matriculario ecclesiæ elevatus, scamellos quidem suos cancellis sanctuarii; munus vero, haud secus quadrante illius evangelicæ viduæ, Christo acceptabile altari imposuit: dehinc humi prostratus cum orationi incubuisset, resolutus in somnum, salso perfunditur sudore. Experrectus autem, non jam scamellos poscens, sed baculo a quodam circumstantium sibi porrecto semet sustentans, ad hospitium abiit, pedetentimque firmissimas ambulandi vires adeptus est.

* al. minutam

Ingratus denuo male habet. 6. Cumque sensisset copiam peragendi itineris sibimet non deesse; ingratus salutis, absque licentia hospitis vel Sanctorum qui ei medelæ tribuerant efficaciam, clam abscessit: veniensque ad villam quæ Domini-Petri * dicitur, iterato debilis redditur. Cui Presbyter Teudo nomine, qui eo locum metandi in sua concesserat domo, ita locutus est. Quid, inquit, mali commeruisti, o homo, ut languorem pristinum evitare nequeas? Respondit ille, se sine gratiarum actione a Sanctis suæ curationis provisoribus recessisse. Interea sequenti nocte, quiescenti ei videbatur, quod sacris a quibus discessisset locis, adstaret incolumis, tenens lucernam *b* præ manibus; status sui mensuræ æqualem. Monitu igitur & adjutorio prædicti Sacerdotis carrucæ impositus, ad loca male a se deserta reducitur. Demum emtam ceram, juxta præostensam visionem ad memoriam * inclitæ virginis Mariæ deferens, ante sepulcrum gloriosi Confessoris Christi Benedicti accendit: adhærensque pavimento, veniam admissi reatus cum redintegratione poscebat sospitatis. Facto ergo voto, numquam se ex eodem recessurum vico, gressuum meruit redonari integerrimo supplemento. Hoc nos ab ipsius contigit ore audire, eo ipso die; quo hæc cœpimus scribere: ei quoque narrationi interfuere CONSTANTINUS *c* Presbyter & LETHERIUS, Levita gradu, Monachus habitu, suscipiendorum hospitum tunc delegatus ministerio.

* Dompierre

* id est ecclesiam

iterum sanatus.

IV. Greg. lib. 2. Dial. cap. ult. 7. Et quia, ut refert beatus Papa Gregorius, sancti Martyres frequentiora osten-

a Quis sit sanctus iste Symeon, nondum discere potui.

b Id est certum. Sic ad mensuram hominis ægrotantis cereos formari mos erat.

c An Constantinus Scholasticus, ad quem exstant plures Gerberti epistolæ. Constantinus Presbyter laudatur in libro de Vita sancti Abbonis cap. 10 ubi Bernardi Bellilocensis Abbatis comes Italicæ peregrinationis fuisse dicitur.

ostendunt miracula, ubi eorum tantum habetur memoria, quam ubi eorum sacra conservantur corpora; liquet idem de ceteris intelligere Sanctis, maxime ex hoc Patre nostro multipliciter excolendo sanctissimo Benedicto. Cujus excellentissima signorum, a Deo per ejus meritum aliis in locis patratorum, notitiæ posterorum tradere noster gestit animus. Caput-cervium * dicitur prædium in finibus Biturigum situm, Lemovicinis contiguum: a quo vicina regio, corrupto vocabulo Capcergensis vocitatur. Hoc ad dominium Floriacensis Cœnobii, omnipotenti Deo sub nomine perpetuæ virginis Mariæ sanctissimique Benedicti dicatum, hac de causa relatu seniorum valde antiquorum pervenisse comperimus.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Sacergii situs.

* Sacergo

8. Ejus possessionis dominus OTHERIUS dicebatur, inter Aquitanicos primates clara nobilitatis pollens prosapia. Is a primæve juventutis flore paralysis percussus languore, manuum ac pedum caruerat juvamine: solius illi linguæ, auditus quoque ac visus, ex parte manebant officia. Diutino igitur laborans morbo, dum vana medicorum studia propensius sibi adhibita nihil intellexisset conferre valetudinis; audita fama miraculorum, quæ Salvatoris nostri omnipotentia apud sacratissima patroni communis Benedicti creberrime tunc operabatur ossa, ait suis: Videtis, fidissimi mihi, vitaque ipsa qua nunc fruor miserrima cariores amici, quod medicinæ impensis nihil proficio, immo in dies ægritudinis protrahitur longitudo. Quapropter si qua vos cura vestri tangit Otherii, mearum quæso miserantes ærumnarum, celeri calle sepulcrum adire curate gloriosi Confessoris Christi Benedicti. Et ne forte vos conturbent ignota viarum; scitote Ligerici * amnis litora, pagumque Aurelianensem, hoc præclaro inradiari thesauro. Id mihi divinum prænuntiavit oraculum, dum fessos artus sopori mandassem, debere me eo cum votis dirigere meæ petitores salutis, quia inde forem adepturus remedium sanitatis. Et quia solus cum dulcissima genitrice resedi, patre orbatus & fratribus; ipsa non abnuente, verum hoc ipsum fieri sedulo deposcente; voveo Deo & jam dicto eximio Benedicto, hæreditatis meæ portionem, cui Caput-cervium nomen est, cum omnibus ad eam pertinentibus, eo videlicet tenore, ut superstites ambo usumfructum ac præsentis vitæ exactionem retinentes, Fratribus Floriacensibus post nostri dissolutionem cuncta restitui faciamus. Spe etenim suscipiendæ prolis per supra memoratam privatus revelationem, sollicitudinem ducendæ uxoris funditus abjeci. Properate igitur quantocius, & vestris servorumque Dei inibi degentium precibus opem efflagitate misero.

Otherius paralyticus,

* la Loire

Caput-cervium vovet S Benedicto,

9. Acceptis ejus fideles hujusmodi præceptis, cum wantis *a* ipsius auro ornatis, per quos donationem memoratarum rerum sacris imponerent altaribus; absque dilatione venerandum adeunt Cœnobium, mandata precesque sui domini catervæ innotescentes Fratrum. Memorabile dictu! eadem die, ipsoque horæ momento, quo qui missi erant, donum cum orationibus ante Sancti præsentarunt tumulum; æger qui nonaginta millibus jacebat semotus a loco, integerrimam adeptus est sanitatem. Qui laudum Deo præconia, sanctoque dans Benedicto gratiarum cantica, exercitationis venationisve gratia silvarum petiit abdita. Cui dum studet operam dare rei, occurrit suis a nostro remeantibus Monasterio, quem illi conspicati equitando saltum peragrare, stupore ingenti perculsi sunt, videntes hominem, dudum absque alterius adminiculo e lectulo non valentem surgere, tunc non solum firmiter incedere, verum etiam equum cursu fatigare. Hæsitantibus illis & vultus similitudine se deceptos autumantibus, obvium se ille gratulabundus offert. Inquirit deinde sollicitius diem, quo pro se vota solvissent: ipsumque fuisse certissime comperit, quo sibi salutem obtigisse gaudebat.

facto dono mox sanatus.

10. Huic antiquæ veterum relationi virorum repugnabat antiquius tertii CHLOTARII *b* Regis edictum: in quo continetur, quod memoratus Otherius

Alia relatio de traditione istius prædii.

a Ritus investituræ seu traditionis per wantos, id est chirothecas, passim obvius apud Auctores.
b Is filius erat Chlodovei secundi, cujus principatu facta est translatio corporis sancti Benedicti in Galliam.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. V. Adrevald. cap. 38.

rius ob perfidiam ab ipso Rege interfici jussus sit, rebusque ejus omnibus confiscatis, illud prædium ab eodem Principe, sancto est Benedicto collatum. Et hoc est quod in quadam sententia primi libri legitur, Caput-cervium liberalitate regia Floriacenses promeruisse Fratres. Potuit tamen fieri, ut post hanc quam nunc retulimus donationem, ipse Otherius apud Regem infidelitatis insimulatus juberetur interfici, & quasi ex sua parte, eamdem villam idem Rex nostro conferret Cœnobio. Quod vero in ipso regali præcepto AAOTHARIUS *a* vocatur, permutatio veterum facit verborum, ut post latius ostendemus. Post cujus excessum, vicini quique hoc eis prædium auferre moliti, ad sibi utile coegerunt declinare consilium.

* cap. 15. Ademarus Bruccize & Capitis-cervii invasor,

11. Denique, ut superioris continetur serie libri *, habitaculis monachico congruis Ordini inibi constructis, spem potiendarum rerum ipsarum adversariis sustulere usque ad tempora Rotberti Regis filii Hugonis: quo onus gubernandi suscipiente regni, ADEMARUS quidam, juventa pariterque corporis elatus forma, cujus genitor WIDO, in urbe Lemovicina Vicecomitis fungebatur honore; nefarium molitus est scelus. Namque Lemovicinis nequaquam contentus facultatibus ex paterna sibi hereditate jure suppetentibus, dum cerneret numerosam coheredum fratrum suorum succrescere stirpem, in subripiendas res alienas animum intendit; dolique artifex, castrum quod a rusticanis Bruccia *b* dicitur, ingressus, dominum se agebat. Erat in ea provincia, vir quidam haud contemnendæ potentiæ, HUGO nomine: cui media pars ipsius castri hereditaria obvenerat successione. Hanc ille, uti & eam quæ genitorem competebat suum, ausu temerario pervadit. Toto itaque potitus castro, copias duorum Comitum qui eum inde pellere nitebantur, WILLELMI *c* videlicet Pictavensis, & BOSONIS Petragorici, per quindecim dierum eludens spatium, obsidionem eos solvere coegit: qua liberatus necessitate, audendo majora, municipium Patris Benedicti quatuor & semis millibus a memorato distans castello, absentiam Præpositi OTHERII aucupatus, latrocinantium more ingreditur. Municipio illi antiquitas Salis nomen indiderat, eoque Monachi habitationem assiduam a Caput-cervio commutaverant: eo quod is locus magna ex parte natura foret munitus. Hunc præfatus Ademarus idcirco, ut post ipse retulit, invadere nisus est, ut copiis frumenti ac vini, quæ a circumjacentibus incolis inibi ob tutamen sanctorum locorum aggregata erant, pervasæ Brucciæ inopiam sublevaret: re autem vera ut artissimos possessionis suæ fines ampliaret, operam dabat.

Otherio Præposito Hugonem hortante,

12. Interim Præpositus loci jamdictus Otherius tantæ calamitatis accepto nuntio, dolore cordis tactus intrinsecus; quod commendatum sibi a venerabili Abbate Abbone tunc Floriacensium rectore & Fratribus locum funditus amisisse videretur; in diversa cogitationum turbine rapitur: tandemque non mæroris, sed consilii tempus ingruere sibi intelligens, ad superius nominatum Hugonem recta proficiscitur via, cui opportunitatem capiendi innotescens inimici, quod scilicet Brucciæ firmissimo derelicto præsidio in Salensis municipii demigrasset domicilium; ad præoccupandos ejus conatus, proficisci hortabatur. Nec ille distulit, qui intelligeret suo usui proficere, si eum in minus tuto valeret præoccupare loco. Quid plura? non solum illum, verum quosque circummanentes vicinos, quibus cordi esse Patris Benedicti venerandam dilectionem cognoscebat, ad sui adjutorium alliciens, diluculo feriæ tertiæ præmonet hostibus occurrendum.

Viso accedente,

13. Interea cuidam militi ex auxiliaribus nostræ partis, nocte quæ diem belli præcedebat, hujusmodi per quietem ostensa est visio. Videbatur ei, quod quasi

a Neque Aotharii, neque Otherii ulla mentio est (si non fallor) apud veteres Historiæ Franciæ Scriptores.

b *Brocia castrum* vocatur ab Ademaro Monacho in tomo 2. Bibliothecæ Labbeanæ, ubi ejus castri obsessio describitur, non alia, ut videtur, quam ista; tametsi non per Ademarum soluta fuisse dicitur, sed per Widonem patrem, nulla Ademari facta mentione. Lege Aimoini lib. 1. cap. 16. supra. Brocia, vulgo *Brousse*, adjacet castro Salensi, de quo infra.

c Is Willelmus Fera-brachia dictus, eo nomine quartus.

quasi cum Præposito ecclesiæ sancti Stephani Lemovicinæ sedis, nomine AINARDO, silvam peragraret; opportunisque in locis, retibus oppansis, multitudinem aprorum præ se ageret: quorum quidem alios ad præparatas insidias deductos vivos caperet; alios vero venabulis transfixos neci traderet. Evigilans igitur dum cuidam sodalium quæ viderat, enarrasset, hoc ab eo responsum accepit. Visionis, inquit, tuæ, Deo opitulante & sanctissimi Benedicti suffragantibus meritis, manifestus in proximo propalabitur intellectus. Nam quod tibi de porcis præostensum est silvestribus, hoc tu patrari conspicies de perfidis hominibus: quodque auctore Ainardo te agere somniabas, hoc ventura luce Otherio sancti viri Benedicti Monacho duce, una nobiscum Christi auxiliante perficies. Cumque ille qui somnium viderat, rem sibi manifestius declarari peteret: erat enim eorum quæ gerebantur inscius rerum; interpres ad eum: Num, ait, ad aures adhuc pervenit tuas, Adhemarum Guidonis filium egregii Confessoris Benedicti pervasisse Monasterium; & Otherium Præpositum idcirco Domini nostri petisse auxilium? GAUSFREDUS ob fortitudinem corporis, Asini prænomine vocitabatur, in cujus castro memoratus Monachus tum forte aderat, cum hæc miles contubernali referret suo: quique hæc adjecit dicens: Nos quoque, volente Deo ac sancto juvante Benedicto, sacri pervasores loci aut vindice feriemus gladio, aut captos nobili ducemus in triumpho. Hoc dictum multorum roboravit pavitantia corda virorum. Videntur mihi somniator iste ac ejus interpres, duobus orientalibus fore similes: quorum unus victoriam Gedeonis somniavit, alter interpretatus est. CIRCA AN. 883 4. Decemb.

14. Feria porro sexta secundæ hebdomadis sanctæ Quadragesimæ vertebatur, quando factio latronum memoratum occupavit Cœnobium: & ecce crepusculo tertiæ feriæ sequentis septimanæ undecumque asciti auxiliares, improvisi adstitere portis. Tunc quibusdam nostri agminis viris adhuc procul a castro constitutis una cum Præposito Otherio, divinum apparuit prodigium. Viderunt namque, sole totius terræ reliquias clarissime inlustrante partes, ambitum castri densissima vallari nebula: quæ quidem nullum sibi pugnandi afferret impedimentum, hostium vero obnubilaret intuitum. Olli hæc dies æquanda videtur, de qua antiquus Legislator scribit: Quia Ægyptiis erant tenebræ crassæ & palpabiles, filiis autem Israel erat lux in omnibus finibus suis. Roboratis hoc signo animis, statunnt hostes prœlio aggredi: & præmisso Præpositum, qui prævius dudum sibi fidos, tunc autem hostiles aggrediens muros, beati Benedicti nomen celsius inclamaret; ipsi elata in excelsum voce, Benedictum invocant Monachorum Patrem, Benedictum resonant tum vallum concava, respondentque Benedictum proxima silvæ abdita. Quo fragore, vicinos consedisse montes, infernaque patuisse hostibus visum: & quia montium facta mentio est, non sit audientibus onerosum, jam dicti Salensis castri memorare situm. territus autem dito nomine S. Benedicti, Exod. 10. 12.

15. Mons est non multæ altitudinis, in cujus declivo castrum constitutum est, quod quidem ab orientali australive parte difficilem ad se venientibus præstat accessum. Ab aquilonali sane latere devexus montis, machinamentorum omnium inhibet evectionem: at occidentem versus, ubi hostium facilis formidabatur progressus, domus erat lapidibus firmissime constructa, ad austrum in longum porrecta, ad repellendos inimicos satis idonea. Hujusmodi enim munitio adversariis facta est perditionis occasio: dum ob nimiam securitatem prius hostem adesse senserunt, quam prævidissent. Castri de Salis situs

16. Primus ferratas aquilonali parte intulit acies Gaufredus, propter vires, non propter pigritiam, Asinus agnomine: ignemque, ut pridie suis inter pocula [a] in amore Patris Benedicti sumta condixerat, admoveri præcepit. Post eum reli- Ad manus tandem victus & captus.

[a] Ejusmodi propinationes etiam in honorem Sanctorum (si tamen is honor est) factas hactenus retinet mos compotandi in pervigilio sancti Martini ad nos usque traductus: de quo lege Spondanum anno 580. num. 2. & ex eo Cointium ad annum 577. num. 45. Hinc natæ olim potandi conjurationes per S. Stephanum, aliosque Sanctos, immo & per Reges eorumque filios: quod vetant Carolus Magnus in Capitulari anni 789. de diversis rebus cap. 10. & Hincmarus Remensis in Capitul. 1. cap 14 & ante utrumque Augustinus in serm 232. de tempore, laudatus a Canisio in Notatione ad Alcuini epistolam 22. Lege Gregorium Turonensem lib. 2. de gloria Martyrum cap. 35.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. reliqui auxiliares, GIRALDUS ſcilicet Cluenſis caſtri dominus, & HUGO Gargelenſis, reliquique, quorum nomina dicere ſuperſedi: qui ducentorum vallati caterva armatorum, adverſarios pari fidentes numero, ſed virtute conſtantiæ impares, e propugnaculis quæ tueri parabant, jaculis ac lapidibus repellere cœperunt. Et ecce providentia divina interventuque egregii Confeſſoris ventus aquilo ſurgens, flammas quidem ignium portis ingerebat, hoſtilia vero tela retro agebat. Cumque ignem convaleſcere, jaculaque ſua in irritum cadere opidani cernerent, formidinem animis induentes, introrſus fugere. Seditioſis eccleſiam petentibus, noſtri a tergo ſequuntur attentius; cæſiſque in introitu portæ aliquantis, eos qui baſilicam petebant, inſectabantur: in qua non tutam ſibi latebram fore auſpicatus Ademarus, turrim ligneam de qua ſigna dependebant, cum ſex factionis ſuæ ſociis formidoloſus conſcendit. Ibi quoque ſe latere poſſe diffidens, tecta more architecti perambulabat; donec ab Hugone qui ſtudioſius reliquis eum inveſtigabat, viſus, pacta vitæ ac membrorum ſecuritate captus eſt. Cum quo quinque commanipulares ex eminentioribus tenti ſunt, HUGO videlicet ac ARCHEMBALDUS de Buciaco, RAINARDUS & AMERICUS frater ejus, filii HELDEGARII haud ignobilis viri Argentomagenſis: atque GIRALDUS Tirinenſis. His exceptis, quos aut minor potentia, aut minus pollens de nobilitate parentum ſanguis noſtræ ſubtraxit notitiæ, quorum numerus ad viginti & eo amplius fuiſſe refertur; equi capti numero centum viginti, præter eos qui vel a victoribus furtim ſubducti, vel a victis fuga ſibi conſulentibus abducti ſunt: e quibus & multitudo hoſtium colligi potuit, & virtus ſuperna pariterque excellentiſſimum Patris Benedicti meritum evidenter agnoſci, quod a tam paucis exercitatæ militiæ viris adverſarii copiis ac natura muniti loci tam facile ſint ſuperati. Illud nihilominus gratia Dei gratuita nobis collatum credimus, quod hoſtium triginta militibus peremtis, noſtrorum nemo ſaltem vulneratus eſt, tribus exceptis, unus videlicet militaribus deditus ſtipendiis, qui letali accepto vulnere ad propria rediens vita deceſſit; ac duo agriculturæ potius quam bellicis dediti ſtipendiis, qui cum multis aliis artis hominibus fama prœlii exciti, auxiliatum noſtris venerant: dum nimium rapinæ ſtudent, incertum a ſociis, an ab extraneis interemti ſunt. Hoc itaque modo caſtrum intra ſextam diei quo primum ibi advenerant, horam receptum, anno 1000. noſtriſque redditum eſt, anno Incarnationis dominicæ milleſimo.

favente ſuperna virtute. 17. Et ne quis æſtimet tanta victoriam, hominum potius virtuti, quam divinæ adſcribi debere largitioni: ſciat ipſorum nobis relatione adverſariorum vulgatum, eos vigore ita deſtitutos, ut quamvis telorum ſeu lapidum mole abundare ſe cerneret, nullam tamen efficaciam in jaciendo ſibi ineſſe ſentirent. Animæ quoque peremtorum nocturno tempore in eadem villa quieſcentes homines ſomnos rumpere ſæpiſſime cogebant: flebiliter oberrando inclamantes, ſe miſeras fore * (* eſſe), quæ excellentiſſimi Patris Benedicti res pervadere non dubitaſſent.

Socii itidem caſtigati. 18. Nec Guido genitor Ademari, ſive etiam Giraldus frater ejus, patrinus jam dicti adoleſcentis, immunes miſeriarum fuere: verum ſicuti participes ejus fuere conſilii, ſic quoque Dei juſtiſſima diſponente providentia, periculorum fuere conſortes. Siquidem Guidonem non tantum orationis, quantum diſſimulationis, quaſi neſciret quæ a filio gererentur, gratia, Romam profectum morbus adeo vitiliginis debilitavit, ut non aliter quam in lectica ad ſua regredi valeret. Giraldum vero obtentu ejuſdem ſimulationis apud Pictavum degentem, & rei eventum præſtolantem, ferox equus mordicus per coxam arreptum, per aliquot dies lecto cubare coegit. Hildebertus quoque Argentomagenſis * (* Boſcic Argenſis) incola, hujus factionis ſignifer, qui pacis medius palam quidem videbatur fore, occulte autem proditionem alebat, igne divino in maxilla aduſtus, uſque ad diem ſuæ mortis incurabilis perſeveravit, ita ut conſumta carne, dentes ſpecie miſerabili nudarentur. Per omnia Benedictus Deus, qui ſibi beneplacitos aſſidue mirificat Sanctos.

19. Quia

19. Quia vero semel Aquitaniam ingressi sumus, non ab re esse videtur, si rei gestæ miraculum, quod ordo causarum superiori paucis elabentibus annis subnexuit, enarraverimus. Captus, ut supra dictum est, Adhemarus ab Hugone, ad castrum Brucciæ deductus est. Id Giraldus quidam partibus favens Adhemarianis tenebat, exclusis factoribus * Hugonis, qui partem ejusdem castri ab Adhemaro sibi præreptam non mediocriter indignabatur. Denique eumdem juvenem, quem captum habebat, e regione murorum, unde a suis intueri posset, deduci præcipiens, interminatus est, se ejus caput abscissurum, ni maturato sibi munitionibus cederent. Quæ res Giraldum & eos qui intus erant, graviter perterruit, maxime videntes dominum suum cum tot exercitatæ militiæ egregiis bellatoribus subita rerum conversione dejectum. Unde non solum opidum, sed etiam se suaque omnia territi dedidere. Hugo potitus castro, turrim quæ juris Adhemari fuisse videbatur, confestim diruit. Juxta eam cisterna erat ad colligendas imbrium aquas effossa, quadraginta quinque & eo amplius cubitis in profundum patens.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. VI.

Adhemari castrum dirutum.

* fautoribus

20. Forte post aliquod temporis spatium duo ex Fratribus nostris apud memoratum sancti Patris Benedicti Salense Monasterium degentibus, utilitatis Monasterii gratia, præfatum Hugonem Brucciam tunc incolentem adierunt: ob cujus colloquium superiora turris petentes, binos equos retinaculis sibimet connexos in inferioribus reliquerunt. Horum unus quietis impatiens, dum huc illucque errando socium trahit, postrema corporis parte in superius nominatam cisternam labitur, nec alterius ope juvari valuit, quin ad fundum usque decideret. Clamor ilico intuentium oritur, equum Monachorum in puteum esse lapsum. Tumultus causam Hugo sollicite perquirens, ubi damna lapsi animalis reperit, vehementer indoluit, quod hi qui eum visitandi gratia adierant Monachi, (æger quippe erat) tantam fuissent passi jacturam. Itaque uxori imperat, ut evocatis juvenum robustioribus, seminecis equi cadaver e puteo abstrahi faciat. Ipse post paullulum ubi se vestibus induit, eam sequutus inclinans se ad os putei, solum equinum caput aquis eminere prospexit, reliquis membris cum sella lymphis opertis: & ad circumstantes conversus: Hic, inquit, equus sellæ deinceps numquam sentiet onus. Ad quem mulier: Num, ait, ille senex Benedictus, qui tibi a Domino victoriam obtinuit ex hostibus, tam est invalidus, ut impetrare nequeat, quatinus proprio animali suus revehatur Monachus? Ad hæc ille diffidens: Si, inquit, hæc ille impetrarit, ceteris prælato Sanctis, ejus me committam tuitioni. Admotis igitur scalis, descendit quidam, audaci fisus juventa, qui equum per opportunas corporis partes funibus ligaret, quo facilius educi posset. Verum eo egresso, cum difficile videretur, tam immensi corporis animal simul cum scala posse abstrahi ob angustiam putei: primo scalam educentes, dehinc caballum abstrahere cœperunt. Sed omnipotens Deus, ut ostenderet non solum jam sæpius dicto Hugoni, verum quibusque sanum sapientibus egregium ducem Monachorum, summum videlicet Benedictum, non parvi apud se esse meriti, immo majoris quam quisque mortalium conjicere valeat; geminavit miraculum. Nempe cum jam numerosa juventus usque ad summum putei marginem equum elevavisset, ac Fratres eminus adstantes, letaniæ preces Domino solverent; ubi dilectum Domino Benedictum invocare cœperunt, subito rupti funes equusque ad interiora lapsus est. Desperatio cunctos habuit, diffidentes eum ulterius posse vivum retrahi, maxime cum & descensus ad eum alligandum difficilis foret, nec funium illis tanta suppeteret copia; casusque de superioribus ejus æstimaretur contrivisse membra. Accedens autem unus Fratrum ad memoratum Hugonem, hortatus est, ut de virtute Confessoris Christi Benedicti sumta fiducia, adhuc semel attentatum adorirentur opus. Annuentibus quoque ejus persuasioni quibusdam juvenum, quid suæ possent vires experiri cupientium, præcipue conjuge ejusdem nobilissimi viri Hugonis, quæ fidei ac devotionis in beatissimum Patrem nostrum Benedictum ardore flagrabat; iterato scalæ in puteum deponuntur.

Equus e puteo eductus.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. Porro apparatus funium nullus alter reperiri potuit, nisi quo retibus ad usum capiendarum silvestrium præparatis caprearum sibi invicem connexis atque contortis utebantur. His ergo alligatum, uti prius fecerant, retrahebant equum, magnis clamoribus sanctum invocantes Benedictum. Et ecce cum jam pæne inter manus futurus esset; iterato deficientibus vinculis relabi cœperat in imis. Tunc unus e turba alligari se poscit cingulis ex coriis cervorum desectis, quibus Aquitani utuntur latissimis atque fortissimis; sicque introrsus dimitti: arreptisque tibiarum fasciolis, caballum aptissime capite alligans, monet socios se quidem primum, deinde quadrupedem extrahant. Qui monitis ocissime parentes, utrosque ad superos reduxerunt. Sonipes ac si mortuus humi exponitur, ad quem honorabilis vir Hugo accedens, eumque virga tangens, ad circumstantes ait: Hic reviviscet numquam. Tunc equus quibusdam eum sublevantibus a terra, se se erigens concussit, aquamque quam invitus hauserat, per meatum urinæ digessit. Alacris ilico mulier his verbis virum arguebat: En, ait, experimento hoc disce, Benedictum Dei famulum fideliter se invocantibus, præcipue suis famulis præsto esse. Plausus continuo ac vox lætitiæ toto oriuntur castro, Benedictum laudantium, Benedicto gratias agentium, quod jam viveret, quod jam propriis pedibus equus vaderet. Sane religiosa femina, quia hiems erat, in aprica domo cornipedem deductum mollioribus stramentis usque ad diffusionem sudoris ipsa operuit: qui inde post paullulum retractus, terræ se provolvens ac omnibus membris concutiens, hinnitu sodalem quærebat. Quem Fratres, qui aderant, receptum lætantes, ad propria incolumem, nullo membro debilem reduxerunt. Horum uni nomen AANNO *, qui sacerdotii fungitur officio; alteri REMIGIUS, in ordine manens Diaconatus: quorum relatu ante transactos quindecim soles hæc ita gesta fuisse comperi: a quibus & sella ostendebatur, quæ dilapsa cum equo fuerat: cujus scandilia quamvis nova, & antelam suis impatiens pedibus ipse disruperat.

* supra lib. 1. cap. 17.

Greg. lib. 2. Dial. c. 6.

21. Viderit nunc quisquis ille est, qui hæc non sibi mira videri jactitat, quid horum præcellat, utrum ferrum e profundo laci reduxisse, an quadrupedis vitam in immani præcipitio non solum servavisse, verum & incolumem superis reduxisse. Ego quia utrumque noster iste Legislator patravit, in ambobus eum non tantum potentem, sed etiam potentissimum fuisse fateor. In hoc vero illud admiratione dignum est, quod equum, quem chordarum nequivere retinaculis protrahere, fasciolæ fragilis retraxerunt habenis: acsi patenter pius Pater Benedictus eos non verbis, sed factis moneret, id non humanæ fortitudini, sed divinæ operationi debere imputari suæque interventioni. Verum si quispiam ejus mira facta ob nostræ vilitatis personam contemnenda judicat, hunc nos rogamus, non ut nostra legat, sed ut mitissimos ejusdem Patris vultus sua nequaquam exasperet ingratitudine. Qui si, quod absit, offensus fuerit, nulli dubium, quod durum se præbeat & intractabilem: sicut e contra, humilitatis præcibus mitigatus, favorabilem se exhibebit ac lenem.

VII. Milites pasti pane S. Benedicti in prœlio illæsi.

22. Opportunum videtur & illud inserere lectioni, quod in eadem provincia sub antedicto Præposito Otherio meritis sancti sui Benedicti Dominus operari dignatus est. HILDEBERTUS supra nominati BOSONIS filius, ex materni avi successione Comitatum Petragoricæ urbis adeptus, adversus GUILLELMUM Comitem Pictavorum arma movit: & commoto exercitu, ad secundum Pictavæ civitatis miliarium castra posuit. Inter reliquos vero ejus auxiliares, quos ad id evocaverat bellum, erat HUGO, de quo præmisimus, dominus castri, quod Gargilissa dicitur. Is cognitum habens beatissimum Patrem nostrum Benedictum his qui se plena invocaverint fide, ubique & maxime in bello solere auxiliari; memoratum rogavit Præpositum Otherium, ut sibi saltem duos conferret panes ex iis, quibus Monachi vescebantur, quos ipse cum suis certamen intraturus in escam sumeret: fidei non modice exsistens, qui crederet illo se cibo validius omnibus posse armis con-

contra universa muniri pericula. Interim Hildebertum, tam ipsum Hugonem quamque cetera exspectantem auxilia, præcipue FULCONEM [a] Andegavensem Comitem, congregati Pictavenses repentina inruptione opprimere conati sunt: quatinus eo qui dux belli erat, antequam cunctæ ejus congregarentur copiæ, oppresso, residuos ab ipsius deterrerent adjutorio. Nec ille segnior in obviando fuit: sed cum paucis, quos secum habebat, excipiens advenientes, bis cum eis campali certamine conflixit. Cumque in eo esset, ut ab hostium multitudine superaretur, veteranis etiam suis fugere non erubescentibus; ex improviso jam dictus supervenit Hugo, qui dejectos rebus adversis sociorum intuens animos, fractis citatim, quos ex Monasterio sancti Benedicti acceperat panibus, & ipse sumsit, & his quos secum adduxerat, distribuit: ac demum Pictavos jamjamque victores, & sui nimium securos, cum Hildeberto aggressus, vicit, fugavitque. Sane ex militibus, qui quippiam panis sancti Benedicti quamvis modicè sumserant, nullus letale suscepit vulnus, sed omnes incolumes evaserunt. CIRCA AN. 883 4. Decemb.

23. Nunc jam ab Aquitania gressum verbi promoventes, in Franciam redeamus, narratisque de statu regni seu Regum, quæ ad rem pertinere videbuntur, miraculum per beatissimum Patrem nostrum Benedictum ab omnipotente Deo in loco, qui Abbatis-villa dicitur, gestum recitemus: sicque per Monasterium ad Burgundiæ partes certis ex causis transitum faciamus. VIII.

24. Dux Francorum HUGO infulas regni adeptus, cum filio per decem continuos annos eis potitus est: moriens autem ROTBERTO filio monarchiam sui reliquit principatus. Hugonides Rotbertus uxoriam inire copulam jamdudum mente tractans, & ab Arelatensinm partibus adsumere sibi conjugem [b] volens, exercitum congregat, sponsæ jamjamque adventanti occursurus. Dum ergo iter agens exercitus, ulteriorem Ligeris ripam teneret; contigit GUILLELMUM Belesmensem, castra metandi causa, curtim superius nominatæ villæ Abbatis sibi deligere. Porro e satellitibus ejus quidam perversæ mentis juvenis præveniens dominum, Monacho ei curti Præposito, THEODERICO nomine, furibunde imperat, ut sibi portas aperiat, eo quod ipse inibi metatum habiturus foret. Ad quem Monachus: Patientiam, inquit, o optime militum, in me habe, adventum tui senioris operientem, cui soli hæ patebunt portæ. Animadvertens miles copiam introeundi sibi denegari, conversus in iram, sociis infit: En, inquit, contemplamini hunc Monachum, veluti tumidum bufonem, equo itidem tumenti superbe residere, nec mihi aperire velle. His contumeliæ verbis Cœnobita motus, conversus ad orientalem, ad quam Monasterium situm est, plagam: Ego, ait, te, o senior sanctissime Benedicte, aut perpetuo obdormisse suspicor somno, aut nostris offensum peccatis, ab his olim tibi dilectis absessisse sedibus, qui ita inultas tuorum pateris manere injurias. Quid multis morer? non diu vindex dilati est blasphemiæ ultio, divina eam meritis beati Confessoris idcirco, ut credimus, accelerante providentia, ne pusillanimitate victus Frater, majoris offensæ in verbo incurreret lapsum. Namque adventante Guillelmo infelix ille qui scandalizaverat Fratrem, & insuper Benedictum despexerat Patrem, jactitans se vino servorum ejus ad ebrietatem usque, sua suorumque viscera absque ejus oppleturum gratia, domum a curti longiuscule remotam ingreditur: in qua minarum suarum satisfacturus exsecutioni, dum ultra modum vina haurit, calicem furoris Domini una cum mero usque ad fæces potavit. A mensa quippe surgens secus ignem se collocavit, temporalem æterno socians somno. Namque ignis stramenta lectorum corripiens, flammarum globos in sublimi extulit, ac tectum domus facile accendit: nec evigilavit miser, donec comprehensis omnibus, obrueretur trabium molibus. Itaque cum duobus obsequii sui pueris (nam tertius semiustulatus evasit) ac quinque equis, seu

[a] De hoc Fulcone, qui Nerra dictus est, lege Glabrum Rodulfum in lib. 2. cap. 3. & lib. 3. cap. 2. Lege etiam Gesta Comitum Andegavensium in Spicilegii tomo 10.

[b] Constantiam scilicet, filiam Guillelmi Comitis Arelatensis, & Blanchæ seu Adelæ ejus uxoris.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. cum omni itineraria supellectili, incendio consumtus est: qui vero ambusta veste vel capitis crinibus, discrimine mortis beneficio exemtus fuerat fugæ, in præsentiam Guillelmi deductus, rem, ut erat gesta, ordine retulit. Tum ille: Merito, ait, hæc infelicibus pœna provenit, qui malivolo vecordiæ suæ spiritu vina Monachorum cuncta se exhaurire posse æstimantes, ita ebrietati operam dederunt, ut imminens periculum vitare nequirent. Hoc itaque facto suspicio Fratris abolita est, qua falso calumniatus erat, beatissimum Patrem nostrum Benedictum obdormisse, qui cura pervigili assiduam sollicitudinem sibi subditæ exhibet gregi. Porro a sibi placitorum istorum visitatione locorum, nullius nostrum quolibet immani poterit deterreri facinore, quem grata suorum invitat præsentia ossium. Verumtamen eo magis nobis cavendum, ne tam pii adspectum visitatoris fusca commissorum offendamus caligine peccaminum.

IX. Ligeris exundatio anno 1003.

25. In ea inundatione Ligeris, quam plus solitam litoris accola, insolitam procul remotus sensit agricola; quid mirandi per meritum sæpissime nominandi Patroni nostri actum sit Benedicti, quia absentem me contigit fuisse, relatu seniorum cognitum memoriæ adoriar tradere posterorum. Igitur Liger eorum maximus fluviorum, qui per Galliam alvei sui cursus in oceanum propriis invehunt nominibus; inaudito antea sæculis modo antiquos excessit terminos anno Incarnationis Domini millesimo tertio, regni autem Rotberti Regis *a*, quo cum patre regnare cœpit, sexto-decimo; monarchiæ vero septimo. Tanta vero, tamque repentina ejus fuit profusio, ut agrarios laborantes, seu equites iter agentes, subita involverit ruina, ut non incongrue illi aptetur illud Virgilianum de Pado dictum:

Virg. 1. Georg.

Proluit insano contorquens vertice silvas
Fluviorum Rex Erydanus, camposque per omnes,
Cum stabulis armenta tulit.

Sic & iste, non solum pecudes cum ovilibus, homines cum domibus, verum etiam patrem matremve-familias cum filiis ac filiabus, seu cum universis improviso impetu protraxit utensilibus. Hac aquarum illuvione involvi metuens armentarius gregis, usui Monachorum Patris Benedicti in Cœnobio Floriacensi degentium delegati, ad tutiora montium pascua vaccarum abduxit armenta: unde regrediens, dum concitus se se proripit, ut intra sæpta castri receptus imminens evitaret periculum, obvium habuit hostilem quem fugere cupiebat amnem. Retrogrado itaque se proripiens pede, ad pontem rivuli, qui ob circumjacentis latitudinem paludis, Longum-rete dicitur, quem jam forte prætererat, summa cum festinatione tendebat. Ibi quoque obvios habens inundantis fluctus gurgitis, in desperationem vitæ labitur: & incertus consilii, fasciolis a tibiis resolutis, ad binas pontis tabulas se alligavit: Invocare tamen Christum, & sanctum cæpit orare Benedictum, ut sui misereretur opem ferendo: sed resoluto vi tumescentis fluminis ponte, ipse pariter ferebatur in præceps. Tum vero toto cordis affectu nomen beatissimi iterabat frequentius Benedicti: & quia jam morti traditum se credebat, ut animam tantum salvaret, poscebat. Cumque undis se propellentibus ad eum delatus esset locum, ubi Bonodia fluviolus Ligeri influit; per tria fere miliaria aquis vectus, & semper in ore, semper in corde sanctissimi vocabulum replicaret Benedicti, exaudiri meruit. Nam mutatis flatibus ventorum, flans zephyrus ad litus eum leni impulsu deducere cœpit. Quidam vero ejus noti, prope lintribus obnavigantes, cognito quis esset, solutis quibus ipse se vinxerat ligaminibus, ad tutam por-

Armentarius ex aquis ereptus.

---

a Notanda hæc epocha de regno Rotberti Regis, cujus cum patre regnantis annus primus comparatur cum anno Christi 988. monarchiæ cum anno 997. Utraque epocha multis instrumentis confirmatur, sed potissimum prima, de qua suo loco agendum. Et tamen Hugo anno 987. Rex dictus, *eodem anno filium suum consortem regni legit*, teste Aimoino supra in lib. 2. cap. 1. nempe eodem anno Hugonis, sed Christi insequenti, & quidem Kalendis Januarii, qui pro veteri more ad annum præcedentem pertinebat.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

portus stationem, secum incolumen reduxerunt. Vocitatur autem homo ipse Constantius: qui etiam refert se multitudine circumdatum serpentium seu diversi generis reptilium, nec tamen per Dei providentiam & egregii Christi Confessoris Benedicti interventionem quidquam sibi fuisse nocitum. Quod eo magis mirandum censetur, quia quosdam hominum summa arborum cacumina conscendentium, ubi undoso torrenti adspirare fas non fore arbitrabantur, reptando subsecuti angues, miserandis laniatos morsibus decidere in profundum cogebant: hunc vero in imis constitutum, quamvis in modum cinguli circumambirent, nullatenus tamen lædebant, gratia eum divina meritis sancti sui Confessoris Benedicti custodiente, ad exhibendum famulis ejus devotæ servitutis obsequium. Cui etiam aliud divini muneris attributum constat fuisse beneficium. Ruerat radicitus aquarum alluvies maximas arborum moles, quarum impetu trunci quoque antiqua diuturnitate solidati evertebantur. Horum ille impulsu non solum mergi non poterat, verum sola manu vel brachio, acsi leves stipulas ad se appropinquantes depellebat.

X. S. Benedicti agrum minuens mala morte perit.

26. Ager quidam ditioni subditus ecclesiæ sancti Stephani Autisiodorensis urbis, confinis est terræ sancti Benedicti, quæ memoratæ superius adjacet paludi. Hunc quidam Walterius jure beneficii sortitus, ejusdem telluris partem ad suos usus præripere cupiebat: confictaque calumnia, quod ex suo beneficio exsisteret, atque a nostris ruricolis injuste pervasa foret, querelam ante venerabilem Abbatem ABBONEM exponit. Nam quodam tempore ab uno dominorum suorum missus est, ut sua vice jam dicto obsequeretur Abbati ad regale palatium properanti. Inde cum redirent ambo simul, & ad eum perventum esset locum, de quo lis videbatur orta, idem vir conversus ad Abbatem: Nunc, inquit, domine Abba, si placet, ostendam tibi terminum meæ possessionis. Monente autem illo, ne quid supra suum determinaret jus, ne forte id nequaquam ei impune cederet; ille impulso calcaribus equo, ad locum determinationis sibi placitæ properat, obtestantibus pæne omnibus qui cum Abbate aderant, illum metam justæ divisionis transgredi. Sed cum habenis equum refrenare conaretur dicens: Ab hoc ego loco universum jus ad istam partem (manu eam demonstrans) mihi, etiam si necessarium fuerit, singulari certamine vindicabo; equus in cursum actus, retineri ab eo non potuit, quin potius invito sessore proruens semel ac secundo, offenso labitur pede. Tunc reverentissimus Abbo Abbas conversus ad suos ita infit: Jam nunc æquissimi judicis justum citissime conspicietis examen. Post quæ verba, equus tertio lapsus dominum a tergo suo abjicit; qui cadens, discissis interioribus, fractaque scapula debilitatus ad villam Monasterii delatus, advesperascente ipso die defunctus est, peregitque ipse solus singularem quam proposuerat pugnam, Deo manifestum exserente judicium meritis dilecti sui Confessoris Benedicti, cujus res alienare cupiebat: cujus casum miseratus honorabilis Abbo Abbas, eo quod sibi in itinere devotissime obsequutus fuisset; cum Fratribus in cœmeterio ecclesiæ honorificentissime tradidit sepulturæ.

XI. S. Pauli corporis translatio Floriacum. * Hussant

27. Osa * Oceani maris quædam est insula, quæ a continenti Armoricanæ regionis terra, quam Cornugalliæ nominant, pelago sexdecim passuum in transversum porrecto sejungitur. In ea beatum Paulum, cognomento Aurelianum, eremiticam duxisse vitam ex libro Vitæ *a* ejus didicimus. Hic denique S. Paulus, in loco Brittaniæ qui opidum sancti Pauli *b* dicitur, Episcopus factus, multis in vita sua clarus virtutibus, ibidem per divinam designationem tumulariam meruit sepulturam: cujus corpus post lon-

 ga

a Exstat liber iste, sed mutilus in Bibliotheca Floriacensi.
b Sic restituerunt Socii Bollandiani, Boscio mendose, *qui opidum dicitur*. Leonium nunc dictum; *Leon*, sedes episcopalis.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

ga obitus ipsius transacta tempora, a MABBONE *a* ipsius loci Pontifice ad hoc nostrum Floriacense translatum est Cœnobium. Hujus translationis seriem, quia occasio se præbuit, licet multis antea temporibus gesta sit, sicut a prioribus nostris eam auditu comperimus, referre dignum duximus. Memoratus denique venerabilis Mabbo Pontifex, amore divino contemplativæ succensus vitæ, hæsitabat animo, quonam potissimum in loco suum posset explere propositum: cui divinitus inspiratum est, nusquam aptius id posse eum perficere, quam in præsentia corporis sanctissimi Patris nostri Benedicti, qui dux & signifer illius esset institutionis, quam ipse sectari cupiebat. Sumtis igitur Evangeliis & sacrarum vestium non contemnendo ornatu, simul cum sacratissimo corpore egregii Præsulis Pauli ad sibi desideratam pervenit habitationem: quem Abbas istius sacri Cœnobii, præcedenti libro nominatus WULFALDUS *b* cunctaque congregatio, gratantissimo dilectionis suscipientes obsequio, quo advixit tempore, honorifice secum tenuerunt. Qui peracto laudabilis vitæ cursum, ante altare sancti Johannis Evangelistæ, in basilica sanctæ Dei genitricis Mariæ, tumulariam adeptus est sepulturam. Corpus autem antedicti Confessoris Pauli cum proprio loculo, post loculum sanctissimi Patris Benedicti posuerunt, uno tamen ampliori scrinio, quod etiam argento tectum erat, utrumque concludentes. Nunc jam ad id quod cœpimus exsequendum regrediamur.

XII. Felix Anachoreta naufragio liberatus,

28. In memorata igitur insula, ob amorem tanti Præsulis, quidam civis jam dictæ regionis Cornugalliæ FELIX nomine, ad inhabitandum demigrans, cum aliis suæ provinciæ viris, per aliquantos annos, Deo placitam studuit ducere vitam: sed cum veraci referente fama didicisset, corpus jam dicti Sancti apud nos retineri, deliberavit animo ad ejus sacratissima properare membra. Incitabat quoque bonæ voluntatis ejus conatum rumor sanctissimi Patris nostri Benedicti, qui totius etiam remotissimos Britanniæ repleverat sinus. Adscensa ergo una, quam solum tunc reperit navim, ad superius nominatum sancti Pauli opidum venire disposuit, cum Pontifice ipsius sedis tractaturus, utrum sibi hæc quæ cogitaverat, agere expediret. Verum pelagus illud quod inter insulam ac continentem diximus esse terram, ob sui angustiam & rupium in eo prominentium exasperationem, difficilem multoties navigantibus efficit transitum. Quod cum jam dictus vir transmeare vellet, inopinato impetu undarum navis versata eum cum universis sociis inter se & mare conclusit. Erant inter eos natandi ignari. hos unda raptos, super unum e prominentibus saxis illæsos deposuit. Ille vero cum uno tantum sodali, jam reductæ in suum statum navi insiluit; & fluctus qui eam oppleverant, panno sinuatæ vestis exhauriens, cum duobus qui soli remanserant remis, ad recipiendos socios rupi adpropinquavit. Quibus receptis prospicit eminus librum, per quem laudes Deo persolvere consueverat, undis jactari, nec mergi. Post quem directo cursu navis eum levavit, ita omni humore introrsus carentem, quasi non undæ ipsum per maria, sed ventus per terras portaverit. Deinde aliquibus remis cum aliquantula suppellectili receptis, ad destinatum tandem delati sunt locum.

Episcopus Leonensis id cælitus discit.

29. Cumque memoratus, vir, cum Episcopo loci colloquium familiare habens; ea quæ sibi obvenerant, referre vellet, prævenit eum Pontifex, ita inquiens: Num, ait, ignoras, domine mi Felix, quid cuidam Monacho omnibus tibique bene noto de te per nocturnum soporem revelatum sit? Cui cum ille diceret; se id funditus ignorare; Episcopus ad eum: Retulit, inquit, mihi idem Monachus coram multis testibus, dicens: Videbatur mihi, quod Felix qui in insula habitat, hic apud nos foret positus: qui dum ad sua regredi vellet, navimque adscendisset, diabolus in specie

a Mabbo Leonensi ecclesiæ præfuit, ab anno 940. ad 945. ex Alberto de Monte relaxo, qui hanc sancti Pauli reliquiarum translationem Floriacum tribuit etiam Liberali Episcopo sub Carolo Calvo.
b Auctor fragmenti historici jam citati, apud Chesnium tomo 3. pag. 343. idem attestatur.

cie vulturis adveniens, cujus corporis moles montis altitudini æquari posse credebatur, cunctos qui rate vehebantur, simul cum ipsa in profundum mergere mihi videbatur. Illis itaque hoc modo submersis, apparuit repente vir quidam monachico adopertus indumento, more Abbatum recurvum a capite de manu gerens baculum; quique super aquam deambulans, eodem ligno navim cum hominibus nil mali passis, ac cunctis rebus, de profundo ad litus traxit. Liberatis vero imperans, ut se ibidem operirentur; vulturem qui jam fugam paraverat, insequutus, virga percussum in profundum abyssi mersit. Reversus ad Felicem, & socios ejus, alacri ut erat vultu, eos hortabatur, ut adscensa lintre quo cupiebant, secure enavigarent, dicens: En adversarius vester per Dei gratiam a me submersus, perdidit omnem vobis nocendi potestatem. CIRCA AN. 883. 4 Decemb.

30. Cumque ista referente Antistite Dei servus audisset, casus quoque suos & ipse omnes ei exposuit, asserens ipsam visionem, etiam corporeo actu, in se completam. Intelligens vero ex memorata apparitione, sanctissimum Patrem nostrum Benedictum suæ saluti auxilium contulisse; magis amore ejusdem præcellentissimi Confessoris flagrare cœpit, atque ut ad ejus sacrosanctum tumulum perveniret instare. Felix ob id in S Benedictum amplius animatus.

31. Igitur pauci temporis interposita mora, assumtis quibus se indigere rebus æstimavit, ad continentem destinavit remeare terram. Sane omnipotens Deus, ut ejus cor ad amorem Sanctorum, quorum expetebat præsentiam, amplius inflammaret, duplicavit miraculum. Nam dum anchora a litore sublata, alta peteret maria, repente se fluctus attollunt: & in sublime elatus præruptus aquæ mons ita totam circumcinxit scapham, ut nulla ex parte aditus reperiretur evadendi. Tunc jam dictus Christi famulus Felix, horrore imminentis periculi perculsus, intra ima pectoris hujusmodi fundebat preces humillimæ supplicationis: Incliti, inquiens, Confessores Christi Benedicte atque Paule, quorum sacratissimos adire exopto cineres, ferte opem mihi misero, qui solius nunc mortis discrimen formido. Post has preces dicto citius tumida considunt æquora, ventisque placidum stans mare, tutam navigantibus præbuit viam. Ita ab instanti naufragio sæpe nominatus Felix *a* exemtus, ad hoc sibi diu desideratum venit Cœnobium, nobisque hunc suæ salvationis retulit fuisse modum. Iterum liberatus.

32. Brevitati quidem studendum erat, ne prolixitas verborum audientibus fastidium materiæ gigneret. Sed quia decurrens sermo retineri non potuit, quem vis dilectionis sanctissimi Patris Benedicti ad plenius exponendas res gestas impulit; ignoscendum est, si plusquam licuit, loquax pagina fuit. Procurabimus deinceps succincto narrandi genere miracula ejusdem dilecti Domini comprehendere, ut & laudes ejus promamus, & lectori nequaquam oneri simus. XIII.

33. Burgundiæ in partibus, territorio Tricassino, villa habetur sancti Benedicti, Tauriacus nomine, quam Advocatus vocabulo Gauzfredus, quamvis ab extraneis defenderet, violentius quam quilibet externus vastabat, quem a Monachis frequenter ut a malefactis quiesceret, admonitum, nec obtemperantem, pius Pater Benedictus a Deo obtinuit, flagello correptionis prius percuti, quam ejus malitia funditus deleretur. Quadam itaque die eo in domo propria intra memoratæ urbis Tricassinæ muros constituta residente, & judiciariam inter rusticanos agente actionem, niger canis rabie plenus adfuit, & nullum lædens circumstantium, impetu in eum facto nares ejus ac faciem morsibus dilanians abscessit. Unde ille in amentiam versus, ab amicis ad basilicam sancti Dionysii est deductus: ibique aliquantulum, sed non ad plenum sensu recuperato, regressus ad propria, dum malis quæ pauperibus sancti Benedicti intulerat, adjiceret pejora, a dæmonio arripitur, catenatusque & in quoddam retrusus cubiculum, ultimum Advocatus malus perit.

a Hic est Felix ille, multis laudatus in libro de vita Gildæ Abbatis in Sæculo primo, is qui a Gauzlino Floriaci Abbate in Armoricam missus est anno 1008. ad instauranda in ea regione Monasteria.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

mum exhalavit spiritum, profitentibus cunctis qui eum noverant, ob sævitiam ejus in ruricolas pretiosi Confessoris Benedicti talia ipsam pertulisse. Huic metuendæ ultioni, aliud amplectendum misericordiæ ac sanitatis adnectamus signum.

XIV. Monachus in extremis ab omnibus derelictus,

34. In inferioribus hujus Neustriæ *a* partibus, in Andegavensi scilicet urbe, AINFREDUS quidam, apud Monasterium sancti Albini, ex Clerico Monachus sponte factus est. Is meliorandæ vitæ gratia ad hunc venerabilem Floriacensem demigrans locum, aliquantisper nobiscum commoratus, ad memoratum regressus est Cœnobium, ubi dum moratur, gravi tumescentis coxæ afflictus languore, gemino urgebatur angore. Nam Abbas ipsius Monasterii, quibusdam simultatibus eum impetens, cunctis interdixerat Fratribus, ne quis eum saltem in exitu visitaret animæ. Cumque ille morbo ingravescente, ac dolore ad vitalia serpente, fratres ad se invisendum suumque exitum Domino commendandum venire deposceret: ab uno, cui soli concessum erat eum invisere, quid Abbas de eo præcepisset, addidicit. Quod ipse audiens, graviter tulit, & per Andegavæ civitatis nobiles qui ab ejus visitatione, quia eum diligebant, inhiberi non poterant; Abbati mandavit, ut sibi misereretur, ad satisfactionem, si quid in eum non recte commisisset, parato. Sed eo differente coactus est æger aliunde consolationem quærere: & quia se a temporali Abbate videbat despici, ad illum qui legionibus Monachorum per longa jam pridem sæcula sollicitudinis suæ curam impendit, tota se contulit mente, recordansque, quantam in Patribus hujus Floriacensis Cœnobii tempore suæ peregrinationis reperit dilectionem, converso ad parietem capite ac lacrymis suffusus ora, in hæc prorupit verba; O sancte, inquiens, Benedicte, miserere mei tuum auxilium anxie implorantis, tibique spondentis, quod si mihi corporis sanitatem vitæque a Deo obtinueris prosperitatem, tua supplex sacratissima expetam ossa, gratiarum pro posse redditurus vota. His peroratis, adspexit, ut post ipse retulit, subito quemdam incogniti vultus virum, monachalis habitus tegmine adopertum, qui e regione ulceris manu protenta, silenter abire visus est. Mox ægrotus in somnum resolutus, qui tres & eo amplius noctes pervigiles duxerat, unius horæ spatio placidissima quiete potitus est. Evigilans vero, dum summis digitis vulnus quod vis morbi patefecerat, incautius premeret, particula quædam putrefactæ carnis, instar boleti, inde cum maxima doloris parte prosiluit, ac demum infra breve tempus, resumtis viribus, quod voverat, devote, nec absque munere complevit.

S. Benedictum habet propitium.

XV. Patriciacus, Pressy, in Burgundia.

35. Patriciacus *b* dicitur villa in Augustudunensi rerritorio regionis Burgundiæ sita. Hanc ECHARDUS, Comes Burgundiorum ditissimus, sancto Benedicto & Fratribus Floriacensis Cœnobii ad stipendiarios quondam sumtus benigna largitate contulit. Quo defuncto, ac in Floriacensi Monasterio juxta ecclesiam sanctæ Mariæ sepulto, in memorata possessione Fratres habitationem sibi statuerunt: in qua etiam delatis a Floriaco sancti Patris Benedicti reliquiis, ecclesia in honore Dei ac gloriosæ virginis Mariæ, simulque egregii ipsius Confessoris constructa est, quam Christus Dominus meritis sanctæ suæ Genitricis, necnon dilecti famuli sui Benedicti sæpissime miraculis inlustrem reddidit. De quibus quia multa per inertiam oblivioni tradita sunt, pauca quæ vilitatis nostræ attigere notitiam, memoriæ posterorum, ad omnipotentis Dei ac Sanctorum ejus laudem, tradere curabimus.

Ibi reliquiæ S. Benedicti

36. Solmaricense prædium, jam dicto Patriciacensi Cœnobio subditum, quidam perversæ mentis homines invadere moliebantur, quorum malitia ROTBERTUS Monachus illi loco tunc præpositus obsistere cupiens, instante vindemiæ tempore cum Sanctorum pignoribus ad locum properat. Cumque

cum aliis contra prædatores delatæ.

a Neustria siquidem olim complectebatur quidquid terrarum est inter Ligerim & Sequanam ad Oceanum.
b De hac villa, deque ejus donatore Eccardo Comite dictum est in Observationibus præviis, num. 28. Lege Tortarii capite 39. & seqq.

que iter agendo, sanctarum vectores reliquiarum Cluniacum Cœnobium deveniffent, inibi nocte quieverunt. In craftinum vero cœpti itineris callem capturi a Fratribus ejusdem Cœnobii, cum magno processionis apparatu ducebantur: & ecce in ipso basilicæ sancti Benedicti egressu, orta cum vento pluvia, cereos ob honorem Dei ac Sanctorum ejus accensos funditus exstinxit: sed antequam portam castri ipsius Monasterii ingrederentur, & serenitas rediit, & cerei divinitus reaccensi, inspicientibus cunctis per aliquod viæ spatium, nullis ventorum flatibus exstingui potuerunt. Simili modo dum peractis pro quibus ierant, sanctas reliquias a tabernaculo sub quo manserant, extulissent; lucernæ exstinctæ, divinaque virtute inluminatæ, nullo aurarum spiramine lumen amiserunt, donec a terra sancti Benedicti Sanctorum progrederentur pignora: Erant autem, quæ ferebantur cum patrocinio sancti Patris nostri Benedicti, pretiosæ reliquiæ beatissimorum Confessorum Eucherii & Verani, necnon Cypriani, Sperati, ac Pantaleonis Martyrum. Has, sicuti relatu seniorum nostrorum comperimus, quidam aliquando Lugdunensis Antistes *a* cuidam Monacho hujus sanctæ congregationis contulerat remunerandæ sedulitatis gratia, quia liberalibus eum instruxisset litterarum studiis: quas ille, ut celebrior inde esset locus, in ejusdem Patriciacæ villæ oratorio condidit.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Cerei cælitus bis reaccensi.

Reliquiæ datæ in præmium doctrinæ.

XVI. Minax & blasphemus in S. Benedictum interit.

37. BERNARDUS quidam, ejusdem Burgundiæ vir inlustris, dominusque castri quod *Uzon* * vocatur, discordiam habebat cum quodam sibi affinitate propinquo, non minoris potentiæ, nomine LETBOLDO: cujus possessiones dum direptionibus vastaret, etiam ex villis ad jam dictum Patriciacum Monasterium pertinentibus armenta abducere cupiens, quosdam servorum sancti Benedicti resistentes sibi interemit. Propter quam causam supra nominatus ROTBERTUS Præpositus eum adiens, humiliter poscebat, ut legaliter sancto Benedicto ac ejus Monachis emendaret malum, quod contra leges servis eorum irrogaverat. Ille contumaciæ plenus spiritu, in hæc verba respondit. Miror, domine Rotberte, tam sapientem virum ad tantam stultitiam devolutum, ut a me emendationem rei exigas; cum me magis rogare oportuerit, ne pejora adjicerem: & adjecit, Dominum, inquiens, qui me nasci fecit, testor, me antequam quindecim ab hoc die evolvantur soles, experimento probaturum, utrum sanctus Benedictus igni, an ignis a me ejus injectus domibus sancto prævaleat Benedicto, qui meum intra suum castrum defensare nititur inimicum. Ad quæ verba commotus Monachus: Confido, ait, in Domino, ac in Sanctorum ejus meritis, te nec ista impleturum, nec constitutum a te terminum temet vivendo excessurum. Hoc dictum rei veritas subsecuta est. Deniquæ prædicto viro venerabili Rotberto ad Monasterium regresso, antequam præfinita præteriisset dies, præfatus Bernardus ab obvio sibi hoste præscripto Letboldo lancea confixus interiit, subiturus pro certo illud diutinum cum igne certamen, quod falso juraverat, se sancto Benedicto, brevi tempore inlaturum.

* al. Vizon

38. Adjiciantur huic vindictæ prodigio, quatuor sanitatum insignia duabus tantum feminei sexus personis, a Christo conlata in eodem Monasterio Patriciaco per merita sanctæ suæ Genitricis ac incliti Confessoris Benedicti, aliorumque, quorum ibi habentur patrocinia, Sanctorum.

39. Mulier quædam Adelais vocabulo, linguæ ac pedum privata officio, ad memoratum venit Cœnobium manibus reptando. Hæc præ foribus Monasterii per aliquantulum decubans temporis spatium, a Fratribus quidem nutu manuum petebat vitæ subsidium, a Sanctis autem voce cordis sanitatis auxilium. Quadam itaque die, tertia videlicet feria ante sanctum Pentecostem, cujus ipso anno *b* festivitas 13. Kalendas Junii evenit; medelæ suæ horam adesse

Muta & clauda sanatur.

a Leidradus reliquias S. Cypriani Arelate Lugdunum advehi curavit, testante Adone in Martyrologio, quas postea Carolus Calvus Compendium deduxit in basilicam ab se constructam, ubi hactenus adservantur. At de Leidrado intelligi non potest hic locus, propterea quod donatio Patriciaci Floriaco serius facta est.

b Id est anno 1005. quo sanctum Pascha in primam Aprilis. Pentecostes in 20. Maii incidebat.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. adesse persensit: veniensque ante ecclesiam, indiciis quibus poterat, aperiri sibi introitum exposcebat: quo impetrato per terram se trahens oratorium intravit, & coram altare sanctæ ac individuæ Trinitatis, in ipso ingressu posito subito substitit, ac se paullatim ab humo sustollere cœpit. Quid pluribus morer? intra breve momentum pleniter erecta, rectis gressibus ad altare sanctæ Dei genitricis Mariæ atque Confessoris Christi Benedicti progressa, ac si in oratione prosternitur: indeque post paullulum se erigens, elatis in altum manibus in hanc vocem prorupit: Gratias, inquit, ago tibi, Domina mea, virginum Regina sancta Maria, tibique, sancte Benedicte, quorum interventu omnipotens Deus mihi curvæ ac mutæ rectitudinem membrorum contulit & loquelam. Nec vobis, sancti Dei Eucheri & Veranne, minores persolvo gratiarum actiones, quos sæpe exoratos meæ non diffido adjutores fuisse salutis. In his vocibus totam pæne exegit noctem. Agebatur eo die festivitas beati Romani *a* alumni sanctissimi Patris nostri Benedicti, & Fratres completorios Deo solvebant hymnos: qui continuo sonantibus signis laudes Deo alacres pro ostenso reddiderunt miraculo.

XVIII. Item alia ambulare non valens. 40. Christo disponente adhuc Sanctos suos mirabilibus insignes reddere, nono post patratum istud signum die, tertio videlicet Kalendas Junii, alia inibi deducta est mulier, Huic Alexandra nomen erat: quæ gestatorio, quo lapides ferri mos est, a duobus viris advecta, in basilicam se introduci rogavit. Quæ in eodem quo & prior erecta fuerat loco, ad orationem se inclinans, post modicum pedetentim erigere sese cœpit: cujus conatum Fratres, qui ad tam mirandum convenerant spectaculum, juvare cupientes, inter manus eam elevando sustentabant. Ipsa quoque circa horam diei tertiam, in qua delata fuerat, plenæ donata sanitati, per aliquot menses in servitio ecclesiæ permansit.

Iterum impotens iterum sanata. 41. Postulata autem atque impetrata a jam dicto ejus loci Præposito ROTBERTO licentia redeundi ad sua, pollicita est, se ad inchoatum reversuram sanctuarii obsequium: sed dum moras ad regrediendum innecteret, pristinum languorem incurrit. Verumtamen dum quæreret, qui se ad suæ salutis locum reveherent, nec inveniret; cœpit anxiari & mæsta esse. Tandem necessitas consilium reperit, ut Deo ac sancto Benedicto voveret, si salus conlata sibi restitueretur, ut ad jam nominatum valeret regredi Monasterium, se deinceps inde nequaquam recessuram. Statim igitur ut hoc vovit, firmissimas in eo quo residebat loco, ambulandi vires resumens, postposita omni morarum occasione, ad Patriciacum sancti Benedicti Cœnobium, ubi sanata prius fuerat, reversa est. Cumque cuncta quæ circa ipsam acta fuerant, Fratribus referret, sponderetque se inde amplius non discessuram; in commune benedixerunt Dominum, famulumque ejus sanctissimum Patrem nostrum Benedictum, gratias agentes illi, qui servulos suos quos forte absentia sacri corporis ejus mæstificare poterat, spiritali visitatione dignos ducendo miraculis lætificaret. Et ne qua dubitatio de præstitis mirabilium beneficiis remaneret, vicinos ambarum mulierum sollicite perscrutari curaverunt: hospitem etiam ejus quæ prius sanata fuerat, interrogantes, utrum eam aliquando loquentem aut ambulantem recte vidisset: tam ab ipso quam a reliquis, qui utrasque noverant, vere eas debiles, vere a Christo meritis sanctæ suæ Genitricis ac dilecti sui Benedicti fuisse sanatas didicerunt.

XIX. 42. Migrante ad superos eo quo superius relatum est ordine, venerabili Patre nostro ABBONE, e vestigio quædam adversæ res, maxime nobis qui ejus obsequio adhæseramus, evenere. At reliquis neglectis ærumnis, unam memoriæ mandare non grave videatur audientibus: quæ pæne intolerabili hoc sacrum Cœnobium profligasset damno, ni superni Regis Christi pia clementia interventu sanctæ suæ Genitricis Patrisque nostri Benedicti mitigata, vindicem nostrorum scelerum retraxisset dexteram. Enimvero quia in signis superio-

a Vides antiquitus celebratum fuisse diem festum sancti Romani Abbatis, alumni seu nutritoris sancti Patris Benedicti, cujus Romani Vita exstat in Sæculo 1.

rioribus demonstratum est, quam potens hic egregius dux noster ac semper nominandus Benedictus, in duobus singulatim exstiterit elementis, aqua videlicet & igne; in hoc manifeste apparebit, quantum in utrisque valuerit uno eodemque tempore, &, ut verius fatear, temporis momento. CIRCA AN. 883 4. Decemb.

43. Celebris nostro orbi illuxerat dies translationis ipsius summi Confessoris, quæ quinto Iduum Juliarum annuum nobis repræsentare consuevit delectabileque festum. Cumque tota vigiliarum nox cum subsequente die in laudibus Deo debitis congrue fuisset expensa ob tanti devotionem Patris; post debitam refectionem vespertinaleque officium, hora quietis advenit, & cupientibus nobis, oculos diurno furari labori: erroneæ antiqui hostis adfuere insidiæ. Namque ejus instinctu quidam perversæ mentis homines, latrocinandi, ut quidam referunt, cupiditate, ignem forensibus imposuere domibus: ut vero alii fatentur, casualis eisdem ædibus irrepsit ignis. Qua de causa, excitato tumultu Fratres expergefacti, ad exstinguendas voraces incendii flammas properarunt, subductoque primum quaqua oportunitas se se obtulit, omni ornatu basilicæ, qui non minor, immo per omnia major, quam in priori incendio, interiora templi venustabat; ad jam dictum opus unanimes vertuntur: sed illorum labor incassum cedebat. In superiora namque se aurarum spiramine ignis attollens, coquinam xenodochii repente corripuit, quæ aulæ sanctæ Dei genitricis Mariæ vicina erat, in qua pretiosus Confessor Domini Benedictus quiescit. Tum metus ingens cunctos habuit, verentes ejus ædis occasione, venerabile cunctis Dominum timentibus, exustum iri templum. Unde quidam nostrorum, interioris hominis voce, auxiliari sibi piis precibus sanctam Dei genitricem Mariam famulumque ejus inclitum poscebant Benedictum, repetito sæpius nomine sororis ejus Scholasticæ. Alii vero id ipsum clara quidem voce, sed querulosis iterabant verbis. Tandem memoratorum preces Sanctorum audit omnipotens, cælique a parte serena intonuit. Denique cum summa cæli esset serenitas, profusus subito e nubibus imber, flammas quæ interiora castri ædificia depascebantur, funditus exstinxit. Mutati autem ventorum flatus cadentes favillas, quarum copia instar decidentis nivis introrsus ferebatur, retroactas in semet redire cogebant. Ita meritis egregii protectoris nostri Benedicti non solum Monasterium incolume resedit; verum nec tantum vici exustum est, quantum priori incendio perierat, quod in eadem festivitate, temporibusque memorati contigit venerandi Abbatis Abbonis. Unde nimirum legiones Monachorum Domino suo Benedicto illud cujusdam sapientis non incongrue & absque fuco valent aptare elogium: quod ille fucata usus laude, de quodam terrenarum protulit Principe rerum ita inquiens: In festo translationis incendium restinctum.

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti. Ex Claudiano in panegyric Honorii.

Liceat nobis hac de re quædam proludendo paullulum eloqui: congruum; ut reor, huic nostro videbatur Legifero, in commotione elementorum venerabilis sororis suæ adhibere solatium, quam meminerat ad se retinendum tempestatum opposuisse obstaculum. Unde non incongrue aereis potestatibus complacita sibi loca evertere molientibus strenue repugnaturus, a suis famulis eamdem sororem suam secum invocari voluit, cujus preces ad obtinendas a Domino imbrium profusiones agnoscebat fore idoneas.

44. Puellam quamdam nobilibus ortam antiquitus fuisse natalibus, nomine Adelaidem, nuper didicimus cruribus contractam quam dum pater ejus ac mater per multa Sanctorum loca duxissent, nil remedii ei a Sanctis impetrare potuerunt. Ii desperata salute ad domum eam reducentes, manebant tristes, quid de ea agerent ignorantes. Nam Parisius *a* eam ad XX. Contracta erigitur.

a Id est in suburbano Parisiorum agro: qui unus locus sufficit ad interpretandos quosdam locos Auctorum veterum, qui basilicam sancti Dionysii tumulo illustrem *Parisius* locant. Nam eam tempore Aimoini quinto ab urbe lapide sitam fuisse nemo negaverit, qui legerit librum de vita S. Abbonis cap. 9. Lege Elogium Fulradi Abbatis in parte 2. Sæculi 3.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

ad S. Dionysii sepulcrum, atque Lemovicas ad Domini Martialis tumbam, qui ambo tunc miraculis corruscabant, perducentes, nihil omnino profecerant. Quiescenti autem matri ejus vox cælitus advenit quæ diceret: Quænam, ait, dementia vos tantas in vanum compulit perdere expensas, ut longe posita Sanctorum adiretis patrocinia, vestro hic relicto vicino, sanctissimo videlicet Dominique dilecto Benedicto; cujus sacratissima ossa, pro vestra (si tamen id ex fide expetieritis) multorumque translata salute, ex Italia provincia in hanc divinitus translata sunt regionem. Unde pro certo scias, nullatenus tuam sanandam esse filiam, nisi eo delata fuerit. Evigilans itaque mulier viro sibi conjacenti somnium refert; cui ille: Ego, inquiens, jam id ipsum mente conceperam: sed vereor ut Sanctus ille nostro irritatus contemtu Dominum pro ea exorare velit. Ad hæc illa respondens; Ducatur, inquit, ad Sancti sepulcrum, & siquidem eam sanaverit, habeat ipsam ancillam in sempiternum: sin vero noluerit, reducatur, cum debilitate etiam libertatem retinens. Erant enim ipsi non solum liberi, verum etiam genere clarissimi, ac facultatibus ditati. Orto igitur sole iter ad Monasterium arripiunt, quod non nisi 18. milibus ab eorum distabat domo, una secum filiam deducentes debilem. Instabat autem celebre festum ejusdem sanctissimi Benedicti, & in ipsa quidem die festivitatis eam sanandam sancto Patri Benedicto obtulerunt. In crastino vero mane surgentes, dum regredi cuperent, filiam sanam omnibusque membris benevalentem repererunt. Pro qua re immensas gratiarum actiones Deo ac ejus amico beatissimo referentes Benedicto, eamdem natam suam ei perpetuo servituram tradiderunt: quæ postmodum ducens virum, filios procreavit: ex quorum progenie quidam adhuc non inutiles *a* in servitio perdurant Fratrum.

XXI. Cæci duo lumen receperunt.

45. Nuper quoque res est gesta quam narro. Quidam cæcus Argentomagensis castri incola, dum reliquiæ ipsius præcellentissimi Confessoris Christi Benedicti a Salensi cella ad sanctum Marcellum Martyrem *b* a Fratribus deferentur; tacto loculo confestim visum recepit. Requiescit sane corpus ipsius sancti Martyris in Ecclesia non longe ab ipso castro constructa. Quod cum idemtidem a suis ad Salense Monasterium delatum fuisset, alter cæcus de villa ipsius Monasterii, Modicia nomine, ibi advenit magnis vocibus sanctum invocans Benedictum: fama namque suprafati miraculi jam ejus attigerat aures, qui & ipse non multo postquam ibidem advenerat tempore, miserante Deo & meritis Sanctorum obtinentibus, lumen quod petebat, recipere meruit. In quo videlicet Salensi Cœnobio tantis tamque assiduis idem toto orbe venerabilis Pater Monachorum retinet miraculis Benedictus, & maxime in ulciscendis inimicis, ut si cuncta quis velit mandare memoriæ, proprio indigeant volumine.

XXII. Auctor multa omisit.

46. Hæc de miraculis quæ Deus per merita sancti sui Benedicti diversis in locis operari dignatus est, inerti stilo ac sermone rusticano edidimus. Verumtamen hanc sententiam claudendo operi adnectentes, monemus lectorem, multa nos scienter præteriisse. Cavendum est enim in universis rebus omne nimium: & auditorum intentio grata brevitate invitanda, non fastidiosa est loquacitate deterrenda. Hic ergo finis erit libri, quamvis si Dominus voluerit, vitaque comes fuerit, ea quæ fidelis fama in tota pæne divulgavit Neustria, nostra nequaquam sint silenda desidia. Compellunt etiam nos ad tacendum amici * nostri, qui maximum deputant sibi affluere epulum, si aliorum studiis lacerum infigant dentem; attamen nulla eorum detractione deterrebimur, quo minus laudes Dei ac ejus dilecti, Patris videlicet nostri beatissimi Benedicti, referamus. Ista igitur omnia, & quæ in priori opusculo ab aliis auctoribus descripta sunt miracula, sub trigin-

* f. inimici

a Nempe servi Monasteriis devoti, si quos gignebant liberos, ii Monasteriis etiam addicti erant.
b Marcellum apud Argentomum castrum martyrii palmam obtinuisse legitur in Vita S. Genulfi Episcopi, & tamen vicus sancti Marcelli est infra Argentomagum.

ginta *a* Abbatibus, qui huic Floriacensi Cœnobio ab initio suæ fundationis, per trecentos octoginta quinque *b* & eo amplius præfuerunt annos, diversis in locis per merita sancti Confessoris sui Benedicti operari dignatus est JESUS-CHRISTUS Dominus noster, qui cum Deo Patre & Spiritusancto in Trinitate perfecta vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen. CIRCA AN. 883 4. Decemb.

ALIA MIRACULA

a RODULFO TORTARIO Floriacensi Monacho descripta sub finem sæculi XI.

Ex Bibliotheca Floriacensi & Martio Bollandiano.

REGE Francorum HENRICO feliciter sceptra tenente, ejusque germano * Ducatum Burgundiæ utcumque administrante, frater ipsorum Odo privatus degebat, nullius dignitatis fastigio sublimatus. Qui quoniam non habebat propria, inhiabat subripere aliena, rapinis & deprædationibus operam impendens. Unde factum est die quadam, ut valida manu militum collecta, Soliacensium * sibique contiguorum agros deprædatum iret. Inde revertens onustus spoliis & præda, contigit ut etiam quorumdam pauperum Patris Benedicti res cepisset. Divertens vero in quoddam rus ejusdem Patris, Germiniacus * vocabulo, mansionem violentam ibidem accepit, contradicentibus sibi ejusdem ruris officialibus, & referentibus quam severe ulcisceretur omnipotens violatores illius loci, meritis Patris Benedicti. Qui floccipendens eorum dicta, præcepit circa ecclesiam in honore Salvatoris mundi ibidem dicatam rapinas includi pauperum. Siquidem habebat eadem ecclesia cœmeterium valli munimine circumdatum. Porro famulis jam dicti Patris ab eo sibi subrepta repetentibus animo obfirmatus nihil reddere voluit penitus; insuper comminatus est, eos verberibus ut tacerent afficiendos: erat enim nimiæ ferocitatis & extollentiæ. Igitur præparari amplum sibi suisque, de rebus pauperum jubet convivium. Cumque deesset cera unde deberent fieri luminaria epulaturis necessaria; interrogat, utrum in ecclesia illa candelæ haberentur, cui cum responsum esset, nihil ceræ illic haberi præter paschalem cereum, in honorem videlicet dominice resurrectionis, a parrochialibus solemni oblatum more, jubet eum propere adferri, & exinde candelas copiose suppeditari, non veritus injuriam Salvatoris, cui sanctificata erant cereus & ecclesia. Proinde vino diversisque ciborum ferculis cum suis accurate refectus, sanus & incolumis, post morose protractas in vanum sermonum vigilias, dormitum vadit: & dum levi sopore quiescens aliquas noctis pertransisset horas, subita incommoditatis angustia perturbatus, inclamat suos: quibus circumsistentibus, indicat se mortifera invaletudine detineri. Itaque per reliquum ejus noctis, eadem ingravescente molestia, in eo loco mansit. Facto autem mane recognoscens manifeste Patris Benedicti res, neminem quamvis generoso concretum sanguine impune temerare posse; quo valuit modo, equum adscendens recessit, & eodem invalescente morbo diem ultimum clausit, probabile satis factus argumentum, veridicam illam esse sententiam, qua dicitur non esse personarum acceptionem apud Deum.

CAPUT I. * Rotberto. Odo res S. Benedicti rapiens, * Sully prope Floriacum. * Germigni. & cereum paschalem, male moritur.

II. Exstitit ejusdem prædii villicus, nomine Vivianus, vir moribus barbarus, adspectu torvus. Huic suprafatæ ecclesiæ, sicut & reliquarum ipsius possessionis actionum, cura commissa fuerat: qui supervacaneum ducens in talibus tem-

Villicus negligens.

a Desunt ergo quinque in catalogis vulgatis, in quibus Gauzlinus, cui hos libros dedicat Aimoinus, vicesimum-quintum occupat locum. De Teotberto Abbate actum supra in Observationum num. 28. Adi catalogum infra post Tortarii librum.

b Aimoinus, & eum secutus Helgaudus, Floriacensis Monasterii conditionem referunt ad annum Christi 620. ex male comparato anno Incarnationis cum anno secundo Chlodovei junioris Dagoberti Magni filii: quo anno ejus Monasterii jacta sunt fundamenta. Lege Dissertationem de translatione corporis S. P. Benedicti in Galliam in Sæculo 2.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb. tempus expendere, quippe qui ignoraret, quanti habenda sint; custodiam sanctorum sibi delegatam locorum omnino postposuit, magis intendens annuum exigere quæstum de sibi subditorum rebus pauperum. Oratorii ergo ejusdem ambitus ejus incuria neglectus, nullius valli muniebatur obice alteriusve obstaculi: sed foribus reseratis patebat canibus, porcis & cujusque generis animalibus. Erat autem Vivianus cultor fertilis agri abundans opibus, dives pecoris: & quoniam erat assiduus venator, alebat canum gregem, ad capiendas modicas seu magnas diversarum specierum feras sagacem. Accidit itaque die quadam unum de canibus, quia patebat ingressus, nemine obsistente, intrasse jam dictum sancti Salvatoris oratorium, quem consecuti sunt ex aliis aliqui. Porro qui primus ingressus fuerat, quoniam lampas in quo olei liquor ad effugandas nocturnas illius sacri loci tenebras infusus habebatur, propior pavimento dependebat, saltu adnisus eam dejecit, & olei liquamen, quod de ipsa effracta lampade effusum erat, lingua lambit. Erat vero hic domino suo valde charus: quoniam ex illo erat canum genere, qui lepores adsequuntur velocitate pedum. Accurrunt & alii, cupientes hujus edulii participes fieri. Nec mora, qui oleum lambuerant, in rabiem vertuntur: egressique ab oratorio, mirabile dictu! aliis commisti canibus, qui forte in domo vel platea substiterant, omnes rabidos efficiunt: & gregatim quaquaversum discurrentes, cuicumque obviabant animali, illud ore dilaniare, unguibus discerpere attentabant: nec est data requies ab eorum infestatione per circuitum vici illius habitantibus, donec omnes suffocarentur vario genere mortium.

Ecclesiæ neglectæ pœna.

III. alia. Corripitur ergo Vivianus ab amicis, seu a quibuscumque sanum sapientibus viris vicinis, ne sacrum locum vilipendat, ut ambitum ejus claudat, ut animalia sua ab ingressu illius arceat. Sed nullatenus aurem sese monentium dictis accommodans, incurrit aliud majus detrimentum. Denique cum haberet multitudinem porcorum, (erant enim fere quater viceni) nequaquam eis adhibere custodiam voluit, ne superius memoratum intrarent sacrum. Igitur una dierum illapsi aliqui ex eis ipsius penetralia sacri, vertuntur in furiam; egredientesque ab illo, toti suo obviant gregi. Protinus ergo omnes sues, sicut canes superius, in insaniam vertuntur: ita ut nullus eorum, ulterius ad consuetam domus Viviani redierint haram. Videres eos passim vagantes, hianti ore, ea feritate qua illud animal furia invectum fertur, bacchando discurrere, & quodcumque obvium immundo ore polluere, pedibus conculcare: nec ab illa rabie cessarunt, donec cuncti variis mortibus necati sunt. Pensanda est omnipotentis invicta in hujusmodi transgressores, patientia, quæ eos ad pænitentiam adducens, de facultatibus ipsorum, quam de ipsis ultionem mavult. Hic etenim postmodum exstitit Monachus, licet in extremis.

Monachus in extremis

IV. Enimvero Gaufredus, cognomento Rufus, cupiditate instigante, bis binos boves qui ad excolenda novalia ad redditus Fratrum pertinentia in eadem possessione addicti fuerant, rapaciter abstulit: admonitus ut eos redderet, nullo modo adquievit. Insuper multa se inlaturum adversa Patri Benedicto famulantibus, interminatus est. Nam dum per villam ejusdem Patris Bulliacus vocatam iter faceret; convocato Gauterio ejusdem villæ Majore, inter cetera insana quæ furioso protulit ore, contestatus est, quamdiu adviveret, sanctum Benedictum pacem cum eo numquam habiturum. Cui idem Gauterius, vir modestus, tali respondit affamine: Multorum, inquiens, ejusmodi minas perpessi sumus, & ab omnibus his eripuit nos Dominus per meritum sanctissimi Benedicti domini nostri: nemo tamen eorum qui talia inaniter adversus eum protulerunt verba, impune ea protulisse diutius lætatus est; necdum dies octavus præterierat, postquam boves rapuerat: & ecce a quodam suo inimico, cui itidem quamplura intulerat damna, circumventus, gladioque confossus interiit, Patri Benedicto famulantibus in nullo de reliquo calumniatus. *Impii enim*, ut ait Salomon, *de terra perdentur, & qui inique agunt, auferentur ex ea.*

Fur Sancto injurius dat pœnas.

Prov. 2. 22.

V. Hugonis Abbatis pavo debilitatus.

Hugo *a* Abbas juveniles adhuc agens annos, dum magnificus vellet haberi, mul-

a Hugo Abbas ponitur anno 1044. in Gallia Christiana: de eo rursus infra capp. 11. & 36.

multa juveniliter geſſit: & quoniam ex præclara Francorum lampade originem CIRCA AN.
trahebat, degenerem ſe autumabat, ni ea gereret quorum multimoda opinio 883
aures vulgi percelleret. Unde inter cetera ſuis præcepit clientibus, ut in 4. Decemb.
ſuprafato agro, Germiniaco ſcilicet, multum earum avium agmen, quæ
pavones nominantur, ſibi aggregarent. Qui ſui domini obtemperantes mandatis,
circumquaque diſcurrunt: eos qui ejuſdem generis nutriebant alites, adeunt;
& tam precibus quam muneribus, in brevi copiam earum adſequuntur,
curamque illarum fetibus impendentes, domini ſui applaudunt votis.
Accidit autem quadam, ut adſolet, die, unum ex maribus ſolivagum incedere:
qui dum huc atque illuc pervagatur, eccleſiam ſancti Salvatoris,
cujus ſupra meminimus, ingreſſus eſt, per eamque deambulans, ſubito alis
expanſis altari ſubvolat: cujus ut crepidinem attigit, mox debilitatus cruribus
& immobilis juxta altare manſit. Aliquot horis decurſis quidam eccleſiam
intrantes inveniunt eum circa aram ſe volutantem, adſumptoque eo, Cereus ad
eis quibus earum alitum alendarum cura delegata fuerat, reſignant. Qui ſu- pavonis menſuram
ſcipientes, domino ſuo ſuæ alitis infortunium referentes, qualiter contigerit factus.
aperiunt. At ille fide plenus, jubet fieri ſtupeum filum ad menſuram
pavonis, ab extremitate videlicet roſtri illius uſque ad extremum caudæ
ceraque involvi, & accenſum altari ante quod debilitas ipſa contigerat,
præponi. Qui juſſa complentes, factum & accenſum lychnum ante aram
ſtatuunt: necdum conſumptus lychnus erat, & avis integre priſtinam recepit
ſoſpitatem. Ecce quid meruerit fides; licet enim dicat Pſalmus: *Quo-* Pſal. 35.
niam multiplicata eſt miſericordia tua, Deus, homines ſalvans & jumenta:
& B. Auguſtinus: Qui ſalvat te, ſalvat & gallinam tuam; tamen, ut Apo- Auguſt. in eum locum
ſtolus ait, ſcimus non eſſe Deo curam de hujuſmodi irrationabilitate, niſi
quantum expetit uſus & neceſſitas rationalis creaturæ. 1. Cor. 9. 9.

In territorio Portiano eſt quidam ager Arvini-curtis [a] vocabulo, ab hoc mo- VI.
naſticæ religionis inſtitutore, per longa tempora poſſeſſus, cujus agri Advo- Advocatus malus pu-
catus dicebatur Adelardus. Hic cum tutari & defendere ſibi credita debuiſſet, nitur.
magis ipſe peſſumdare & deterere inſtitit, quam ab aliorum violentia eripere;
totis ſiquidem in res ruricolarum inhians faucibus, per fas & nefas illis
ſua auferebat, & propriis mancipabat uſibus: nec tamen id ſolum ſibi, ſi eorum
res diriperet, ſufficiebat, inſuper verberibus multis afficiebat. Crebrius
vero a Fratribus, qui eidem prædio præfecti fuerant, admonitus ceſſare debere
a tanta malignitate, emendare ſe noluit: ſed potius in majorem ſævitiam
exarſit. Denique cuidam mulierculæ aliquid abſtulerat, quæ currens ad eccleſiam,
ſublatiſque quibus operiebatur, lineis, altare diutiſſime flagris [b] cecidit,
increpans quaſi præſentem Patrem Benedictum his verbis: Benedicte
vetuſtiſſime piger, letargice, quid agis? ut quid dormitas? quid tuos tantis
ſubjacere ſervos improperiis ſinis? Quemdam etiam, ut plures omittam,
ruſticum multæ ſimplicitatis virum, nomine Arnaldum, ſtimulis nequitiæ
exagitatus; dum quadam die agrum exerceret, improviſus adveniens, arrepto
ſtimulo quo ille ſuos ſtimulabat juges, tantis affecit verberibus, ut ſemivivum
relinqueret: nec ductus pænitentia, ſatisfactione aliqua eum aliquando
voluit placare; qui autem verbera paſſus fuerat, ab omnipotente Domino ultionem
de ipſo flagitabat, implorans ſuper hoc auxilium Benedicti ſui Domini.
Nec diu remoratus Dominus, qui pauperem liberat a potente, retribuit impio
juxta ſuam impietatem: namque una dierum audiens ſuos ad locum, ubi erat,

[a] Hervini-curtis ſupra in Aimoini lib. 1. cap. 17. qui vicus mihi videtur eſſe *Harnicourt* vulgo dictus in pago caſtri Purtiani, ſiti ad Axonam fluvium infra Regiteſtum *Retel*, in Campania. Eo loci exſtat Prioratus a Floriaco hactenus pendens, diœceſis Remenſis, in editis male Bellovacenſis.

[b] Hæccine eſt religio? ſic ferebant illa tempora, quibus temporibus ſi quid a quavis eccleſia raptum fuiſſet, altaria nudabant, induebant ciliciis, flagellabant, aliaque id genus patrabant: quod poſtea in morem tranſiit, ſicubi interdictum eccleſiaſticum indicebatur. Mauricius Rotomagenſis Antiſtes ob occupata bona eccleſiæ Rotomagenſis præcepit totam diœceſim interdicto ſupponi, ob idque omnes & ſingulas beatæ Virginis, immo & Chriſti Domini imagines in tota diœceſi ſua ſuper cathedram aut ſellam aliquam deponi, ſpiniſque circumdari: qua de re exſtat ejus epiſtola in Spicilegii tomo 2. pag. 521. Porro hoc interdictum anno 1233. contigiſſe conſtat ex pag. 821. Paullo poſt Gregorius Papa X ſuſtulit hunc morem, ut oſtendi ad Præfationem Sæculi 2. num. 48.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. properare hostes, equum adscendens, armis protectus obviare illis festinat: a quibus fugatus, dum properat equi saltu velociter transmeare quemdam fluviolum, qui Minio vocatur, cuspide hastæ quam gestabat, longius ante se protensa, terræque innixa, ferrum ejusdem hastæ versus suum incautius reduxit guttur, equoque cui insidebat, calcaribus incitato, dum rivum transire gestit, lanceam in suum guttur demersit: moxque exanimis effectus, sociorum manibus ad propria reportatur, nulli deinceps famulorum Patris Benedicti verbera irrogaturus.

VII. Fur perjurus correptus. Alter etiam Rainerius nuncupatus, qui unus erat ex ejusdem possessionis exactoribus, & ipse, ut rei probavit eventus, erga famulos ipsius Monachorum ducis exstitit malitiosus: qui dum multa secus quam debuerat, ageret, frequentius falsa innoxios opprimens calumnia, & eorum bona iniqua diripiens violentia, cujusdam viduæ unum quem solum habebat, abstulit porcum. Repetente vidua suem, & cum lacrymis precibusque gemebundis suppliciter ut sibi ab eo redderetur, sæpius flagitante, nullatenus adquiescere voluit. Qua de causa dolens illa, assiduas in ipsum devotationes aggerebat. Die ergo quodam casu accidit eamdem viduam ex improviso ingredi domum, in qua cum quibusdam aliis prandens Rainerius recumbebat. Quæ, cum ipsam recordatio amissi pecoris gravi torqueret mœrore, cœpit sicut crebrius solebat, ut suus sibi restitueretur exposcere porcus. Ille vero æstimans nil sibi officere quod dicturus erat; incauta protulit temeritate quod postmodum pænituit dixisse, putans Patrem Benedictum nihil ducere, si quis a se sibi promissam fidem prolatis incautius verbis ausus fuerit temerare. Per sacramentum, ait, quod sancto feci Benedicto, numquam tuum attigi porcum. Idem vero Rainerius, ut ipse viculi adipisceretur exactionem, ex more loci jurejurando *a* promiserat, ne aliquid injustum in famulos superius dicti Patris moliretur. Igitur postquam falsum pejerando protulit juramentum, ira commotus, cultrum quem forte tenebat manus, super mensam jecit: qui a mensa resiliens, mucrone sursum verso, oculum perjuri pupugit; & eum perpetua cæcitate damnavit. Tandem improbus, posteaquam intellexit, divino judicio uno se privatum lumine, professus est prius mendaciter locutum fuisse: perpendens viduarum lacrymas nequaquam spernendas, quæ a maxilla ad terram descendunt, & Dominus omnipotens susceptor est earum.

VIII. Prov. 3. 12. Amplectenda & omni excolenda est favore pia miseratio Omnipotentis, qui quos diligit, corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Denique permittit diversarum spiritus infirmitatum dominari interdum corporibus nostris, ut saltem proprio admoniti incommodo, recordemur clementis ejus longanimitatis. Qui si tota mentis intentione ejus benignitatem, pro eadem incommoditate imploraverimus, nisi augmento nostræ obesse præviderit animæ, facilem singultibus nostris dabit aditum ad se. Gaudet quippe de totius creationis suæ salute. Quod si etiam juxta quod scriptum est, ad ejus Sanctorum aliquem convertantur, vocem sui fidelis exaudiet, nostras preces sibi allegantis. Quam nostram adsertionem approbant mirifica opera, per Patrem Benedictum sæpius nobis ostensa. Quidam etenim vir ex famulis ejusdem Patris, Archembaldus nomine, frater Hildruardi villici de Brajo *, quæ est haud contemnenda ipsius ducis monasticæ cohortis possessio, igne consumebatur sacro. Hic delatus a villa ad illius sacratissima membra, continuis gemitibus Conditoris omnium opem per meritum sui Domini sibi implorans opitulari, velocius quam sperabat, exoptatæ restitutus est sospitati. Sopito namque incendio, qui * jam anteriorem pedis ejus consumpserat partem, remeavit ovans ad propria, Salvatori Deo devota precum fundens libamina, & suum patronum, cujus meritis salutem promeruerat, magnis extollens laudibus.

Job. 5. 1. Ignis sacer restinctus. * Bray * quod

IX. Simile. Alter quoque eadem detentus incommoditate, juvenis quidam, de Transligeranis partibus, a matre in asino Floriacum devehitur, qui vigilantioris fidei ex

a Formam juramenti quod præstabant Advocati, lege in fine Præfationis primæ Sæculi 3.

ex hoc probatur exstitisse, quoniam mox ut cognovit se comburi sacro igne, nihil pigritatus petiit matrem ut Floriacum deportaretur: habere se fidem, per meritum Patris Benedicti ab omnipotente Domino valere salvari: nec eum fefellit laudabilis suæ fidei devotio. Denique ante aram gloriosæ Dei Genitricis allatus, absque dilatione per gratiam ejusdem semper Virginis meritumque pii Patris, integræ juxta suam fidem restitutus est sospitati. Lætabundus itaque cum jucunda rediit matre, quæ eum mærens, & cum gravi persequuta fuerat mærore. CIRCA AN. 883 4. Decemb.

X. Festi violatrix punita, Festum Purgationis semper virginis MARIÆ Dei genitricis, quæ purissima & castissima super omnem humanam puritatem & castimoniam semper exstitit, celebrabatur, eratque dies dominicus *. Quædam ergo mulier Tescelina vocabulo, incola vici Floriacensis, operam impendebat lanificio. Hæc advesperacente jam die reputans tam celebritatem ipsam, quam diem dominicum præteriisse, & aliquas ipsius diei lucrari cupiens morulas, accepit colum, lanamque super sua subtiliter extendens genua cum rorifluo sputamine, eamdem colum tenuiter ipsa lana cœpit involvere: cavebat tamen, ne suæ cernerent quid ageret vicinæ; sed Redemptor mundi, cujus oculis nuda & aperta sunt omnia, & Matris injuriam, & suam diem severe vindicavit dominicam: nempe cum diem tantum gemina religione sacrum inreligiosa mulier temeraret, manibus retrorsum actis omninoque debilitatis, experta est in se ipsa, qua sunt digni pœna sacrorum violatores dierum. Cum tortione quoque manuum aliud grande patiebatur tormentum: sentiebat quippe intolerabilem a digitorum intercapedine suorum exire ardorem. Cumque immensis cruciaretur suppliciis, vicinarum hortatu mulierum Monasterium ingressa post diem alterum, coram altare Dei Genitricis adstitit, ipsam pietatis matrem continuis flebiliter obsecrans singultibus, ut sui misereretur: frequenter utique & Patrem invocans Benedictum, ut pro se intercederet. Transitis ergo aliquot diurnis horis, manibus ad pristinum reductis statum & sopito incendio, gratias agit omnium conditori Deo gloriosæque semper virgini Mariæ, nullatenus oblita Monachorum Legislatoris Benedicti. sanatur.

* anno 1046.

XI. Servorum antiquorum conditio. Memoratus Abbas HUGO quemdam virum de familia Patris Benedicti, nomine Letardum, Tescelino concesserat Petverensi *, ut tam ipse quam ab eo progeniti perpetuo ipsi famularentur obsequio servili; qui factus dominus illius, obtinuit eum non paucis diebus. Interpellatus autem idem vir nobilis post longum tempus a quodam suorum militum Ingranno nomine, ut supradictum servum ei jure beneficii donaret, annuit. Ingrannus quoque obiens, filio suo Isembardo ipsum possidendum reliquit. Genuit autem præfatus Letardus filium, nomine Rotbertum: quem Isembardus, utputa proprium vernaculum, in sua aluit & educavit domo. Rotbertus vero factus grandiusculus a suis comperiens genitoribus, se de familia Patris exortum Benedicti; sed ab Abbate supradicto, ut vile distractum mancipium, indoluit: nec diutius dolorem sui animi occulere valuit. Facta igitur fuga, ab Isembardi præsentia se subtraxit. Quem longum latere non valens, ab eodem domum reductus, pœnas luit quas solet fugitivus: insuper sacramento ab eo est adstrictus, ne servitutis jugum de reliquo ferre detrectaret. Qui quoniam adolescentiæ tempora necdum excesserat, ad præsens siluit: donec ætate procedente vires colligeret, quibus suo injusto domino resistere valeret. Postquam ergo genas illius flos vestierat juventutis, elapsis adolescentiæ lustris, Abbatem expetiit GUILLELMUM *, qui tunc temporis præerat Floriacensibus: apud quem angorem sui cordis cum anxiis deponens suspiriis, conqueritur de injustitia sibi suisque inlata. Guillelmus itaque cum esset vir strenuus, & suam rempublicam semper augmentare toto anhelaret desiderio, respondit se illius ærumnarum misereri velle, justasque querelas ipsius viris prudentibus palam facere, & si quo pacto valeret, præsidium illi sese fore. Comperto igitur Isembardus Rotbertum, quem suum opinabatur servum esse perpetuum, ad priorum dominorum confugisse asylum, mandat Abbati nominato, ut sibi proprium restituat mancipium,

* de Petiviers.

Servi fuga.

* V. cap. 25.

Contentio de servo,

CIRCA AN. 883 4.Decemb.

pium, alioquin deinceps se ejus futurum inimicum. Qui missis ad eum qui sua referrent verba, mandavit, eum quidem quem injuste repetebat, vernaculum Patris Benedicti fore *, se vero inlicite diutius ipsum possedisse. Quapropter si de cetero illum habere vellet servum, in jus venire esse necesse. Quibus Isembardus auditis, apud se deliberans, quoniam Abbati injuste resistere nec fas, nec posse habebat; determinatum mandavit diem, in quo hæc controversia inter eos finiretur. Die autem statuto, plurimis nobilium & sagacium viris ab alterutra parte aggregatis, diu multumque sermone altercatum est: sed minime ipsa calumnia eodem die finem accepit. Tandem vero multis prius exactis conventiculis, adjudicatum est idem negotium, monomachia *a* terminari debere. Dato igitur die singularem ineundi pugnam, in condictum

duello finita.

conveniunt locum videlicet qui repetebatur, & Airicus quidam nomine, quem Isembardus suo obtulerat loco, fortis robore, miles officio. Erat autem idem statura procerus: Rotbertus vero pusillus; qui quamvis secum confligentis corpulentiam metueret, habebat tamen, uti postea retulit, fiduciam in Patre Benedicto suo jure domino, & sibi infesto viro hunc inculcabat sermonem: Non ego tecum decerto, sed dominus meus, cujus me servum profiteor, Be-

Duelli ritus.

nedictus. Ergo qui illum impetebat Airicus, ut moris est, primos ictus intorsit in eum; quos ille gratia Dei protectus constanter sustinens, permansit inlæsus: & alternum verber suo hosti tentans incutere, virtute Patris, cujus nomen retinebat mente, manum ipsius ductante, buculam *b* clypei quo suus tegebatur adversarius, fortiter perculit: quæ claviculis quibus affixa tenebatur, avulsis, longius resilivit, moxque manus adversarii nuda apparuit. Quippe foramen in clypeo fuerat, quod bucula protegebat, deintus semipedali adfixa ligno, quo manu retento, gravem ille Rotberti adversarius facilius verteret clypeum. Rotbertus cernens manum secum dimicantis nudam, ictu repetito toto conamine eam percussit. At ille doloris impatiens, clypeum remisit: & quoniam manu debilitata qua tegumen regebat, qua arte se tegeret, non habebat; assiduo Rotberti verbere fatigatus, victum se proclamat. Dehinc exarmatus a victore, cum Isembardo, pro quo ignominiosum certamen inierat, confusus rediit ad propria, de reliquo haud dubius, Patrem Benedictum nequaquam suis defore in adversis rebus. Hæc victoria facta est Floriacensibus non modica exsultatio: hostibus vero maxima confusio. Porro demonstravit Pater sanctus in hoc facto neminem, suos posse aliquo pacto distrahere vernaculos. Videant sibi, qui famulos, census, prædia, sanctis locis attributa ob laudes omnipotenti Domino persolvendas, nefarie distribuunt laicis, seu cujuscumque generis personis.

* esse

XII. Miserum genus hominum pagos incolentium vix unquam levi jugo Christi ferream cervicem submittere appetit suam: sed qualiter ferox taurus indomitæ fronti primum præsentiscens imponi jugum, stimulis actus recalcitrat, sulcos agens obliquos: sic illud genus hominum semper sacræ renitens religioni, vix aliquando viam rectitudinis incedere consentit. Unde quidam rusticus, dum

Translationis S. Benedicti festum.

Sacerdote ex more præconante audisset, celebrem sollemnitatem translationis Patris Benedicti adnunciari, quæ quotannis apud plurimas celebriter recolitur in mense Julio nationes; parvipendens ejusdem præceptum Sacerdotis, qui jusserat omnes suos parrochiales esse feriatos, statuit eo die agriculturæ operam dare. Habitabat autem idem in agello quodam Patris Benedicti, Vinoilo dicto. Diluculo igitur surgens, vicinis cunctis ab opere manuum vacantibus, ipse solus junctis bobus in agrum quem exercere cupiebat, tendit, eum quem in

---

a Vigebat adhuc sæculo 11. duellum in causis Monachorum, ut patet tum ex hoc loco, tum ex aliis pluribus. Quædam exempla profert Andreas Chesnius in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem; quædam item Acherius noster in Notis ad Guibertum. Memorabile est hanc in rem diploma Ludovici sexti Francorum Regis, Theobaldo Abbati Fossatensi concessum anno 1118. ut servi ejus Monasterii *adversus omnes homines, tam liberos quam servos, in omnibus negotiis liberam habeant testificandi & bellandi licentiam*. Id postea prohibuit Gregorius Papa IX. litteris datis ad Abbatem & Monachos Fossatenses.

b Umbo clypei, ubi manus inserenda, vulgo *boucle*: unde Gallice nomen clypei *bouclier*, ex Bollandiana notatione.

in hieme prosciderat, gliscens rescindere campum, ut tam æstatis calore, quam hiemis rigore decoctus, & sementis tempore dentata crate glebis attritis in pulverem redactus, semine suscepto abundantiorem diebus messis suo cultori exhiberet frugem. Dum ergo cupitum perageret opus, ecce adstitit ei quidam in schemate monachali, qui utrasque illius manus tenens, bifurco quo aratrum tegitur, tam fortiter adstringit ligno, ut sanguinem per omnes ejus ungues eliceret, & rusticus idem aliquo prorsus pacto eas divellere ab eodem nequiret ligno. Quo facto, qui apparuerat Monachus, nequaquam ulterius sibi est visus; ille pariter dolore nimio anxius, & rubore confusus, hæsitabat quid ageret. Concurrentibus vero quibusque, & tanto stupentibus prodigio, cognoverant enim per bubulcum, qui effrenato animo eis intimaverat; detegit quid viderit, manifeste videntibus quid sibi acciderit. Conjectantes itaque qui adcurrerant ex circumstantiis, ex Monachi videlicet oromate * & diei festi ipsius violatione, Monachorum ducem hanc ultionem de præsumptore tanti facinoris patrasse; hortantur, quatenus votum eidem Patri faciat, se sollemnitates illius, quo advixerit tempore, numquam temeraturum; Monasterium ejus petiturum, pænitentiamque tanti commissi acturum. Vovente hæc illo, & omnibus quos tantæ rei stupor inexpertus adtraxerat, Dominum omnipotentem pro eo exorantibus, Patremque Benedictum lacrymabili voce crebrius inclamantibus, ut misero misereretur; relaxatæ sunt manus illius, & cœpit adstare solutus, qui ante paullulum invisibilibus loris tenebatur adstrictus. Indicibili ergo exhilaratus gaudio, votum quod fecerat, efficaciter implere studuit. Nam Floriacum tendens, præsentavit se Abbati RAINERO *a* Fratribusque in die octava ejusdem festi, dum celebraretur Missa: referens quam magnifica in se ostendisset Dominus omnipotens magnalia per sui fidelis Benedicti merita. At illi magna tripudiantes lætitia, tota cordis instantia Salvatori laudes proclamant, magnum Patrem magnis extollentes præconiis: eique in quo tantum ostensum fuerat miraculum, salubribus correcto verberibus licentiam tribuentes regredi ad propria: cognoverat enim, nequaquam sui Sacerdotis spernenda sibi monita, quoniam de talibus dicit Salvator: *Qui vos spernit, me spernit; & qui vos audit, me audit.*

[Margin: CIRCA AN. 883 4. Decemb. — ejus violator castigatus. — * viso — voto facto noxa remissa. — Luc. 10. 16.]

XIII. Mulier contracta erigitur.

In territorio Trecassino quoddam habetur prædium juris ejusdem Patris super Sequanam fluvium, ob oratorium in illius honore inibi constructum Sanctus Benedictus super Sequanam nuncupatum. Porro habitabat in eo mulier Maria nomine, quæ diutino detenta languore spina dorsi contracta, effecta fuerat curva, ita ut nullo pacto suos versus cælum erigere valeret vultus. Hæc indigena ipsius prædii, de familia ejusdem Patris originem trahebat. Multis itaque in eadem curvitate permansis lustris, desperaverat jam de sua salute, nequaquam audens opinari, se ulterius posse subrigi. Quadam ergo die dominica, dum in eodem oratorio adstans cum ceteris Missæ celebrationem audiret, legereturque Evangelium; nodis spinæ qui diu de suo desciverant loco, in antiquum remeantibus statum, dorso in breviorem modum retracto, ventreque qui per multum tempus contractior fuerat, in longius spatium extenso, cœpit subito stare erecta, quæ per longa jam tempora ambulaverat prona. Stupentes omnes qui aderant, quique eam ab infantia noverant, & ipsius infirmitatis conscii fuerant, tam insperatum remedium; palmas ad cælum tendunt, summum opificem per sanctum Benedictum laudantes, qui suum auxilium ejus impendere dignatur veneratoribus. Mulier denique illa multa laude meritum ejusdem attollens Patris, in ea quam receperat, sanitate perseveravit usque ad suæ terminum vitæ.

XIV. Monacho loquela reddita ad confessionem.

Cum sint reliqua quæ scribimus misericordiæ opera, per Patrem Benedictum ab omnipotente Domino misericorditer impensa, unum tamen quod proprie dici valeat misericordiæ opus, referre dignum duximus, tam pro sui dignitate, quam pro congrue sumenda imitatione simili jure, si aliquando fuerit necesse: & ut clarius liqueat pia miseratio Patris Benedicti, quam propensius impendit eis,

a Rainerus Abbas coronationi Philippi Regis interfuisse memoratur anno 1059.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

eis, qui levi Christi jugo sua subdere festinant colla, illius provocati magisterio. Quidam ergo nostræ congregationis Monachus HUMBADUS dicebatur, qui ætate juvenis, dum in suis actibus strenuus videretur, quarumdam possessionum Floriacensi loco subditarum *a* adeptus est tutelam, Almeri-curtis videlicet, ac earum quæ ei subjacent, quibus cum fere annis tribus perdurasset Præpositus, disposuit aliquando more solito Floriacum revisere, gestiens nosse, utrum omnia apud suos concives agerentur prospere. Cœptum itaque iter agens, contigit ipsum in via graviter infirmari: sed nullatenus molestiæ cedens, licet quotidie languor ingravesceret, tandem moribundus, nimio tædio fatigata Floriaco sui compos desiderii intulit membra, ubi dum morbo confractis viribus in lecto decumberet, visitatus a Fratribus, admonetur, quatinus sui memor in extremis, Abbati seu cui liberet seniorum, propria confiteretur peccata, qui corvinam æmulatus vocem, cœpit promittere, in crastinum se quod monebatur, acturum. Miror nimirum, quæ oblivio illius insederat menti, cum id maxime studium omni fore debeat Christiano, præsertim Monacho, si peccaverit, quod humanum est, ut statim currat ad medelam, confitendo scilicet proprium alicui religioso commissum. Quod si etiam a noxiis criminibus Omnipotentis munere immunis habetur, humilitatis tamen est custodia, reum sese credere & confiteri omni hora juxta legis suæ sancita: tunc vero præcipue, cum pulsatur vel modica molestia, quatenus semper de se securior exsistat. Is ergo, de quo dicere cœperamus, ægrotus, a suis etiam intimis iterum atque iterum de eodem pulsatus amicis, cras semper differendo sicut & ceteris promittebat. Neque aliquo ab ipso potuit extorqueri pacto, confessionis remedia sibi velle adhibere. Hoc tamdiu respondit, donec amissa voce protinus loqui destitit. Comperientes deinde Fratres ipsum obmutuisse, consternati animo, ignorabant quo se verterent: metuentes Fratris illius conscientiam alicujus maximi facinoris macula pollutam, quod nec in extremis ausus fuerit manifestare. Mota ergo in capitulo quæstione, quid agi deberet super hac re, formidantibus omnibus de Fratris illius salute, unus eorum nomine GAUZBERTUS *b*, vir timoratus, qui etiam Abbatis officio functus fuerat, sed sibi subjectorum mores nequaquam emendare valens, renuntians nomini quod incassum tenebat, Floriacum amore Patris Benedicti expetierat, taliter intulit: Miror, vos Fratres, viros sapientes super hoc negotio sic pendulos, cum habeatis in præsenti tantum patronum legis vestræ sancitorem, prærogativa miraculorum præclarum. Si placet itaque vobis meum consilium, ingressi Monasterium *c*, coram ipso terræ prosternamur; placemus per ipsum iram summi Judicis cantata letania cum septem psalmis. Audita Fratres sapientis viri exhortatione, acclamant quod suggesserat, debere fieri. Ergo prostrati pavimento ante tumulum Patris, psallebant letanias cum septem psalmis, quibus expletis, conjungunt Fratri ægrotanti Fratrem quemdam sanæ mentis virum, nomine MILONEM: qui dum eum nomine proprio vocasset, ille quasi de somno mortis evigilans, oculos aperuit: & sibi protinus resumto sermone respondit; deinde admonitus, sua confessus est peccata. His peractis, Viaticum suæ salutis, corpus utique & sanguinem Domini, accipiens, vita decessit. Fratres vero exhilarati oppido, gratiarum actiones retulerunt omnipotenti Domino, qui tam magnifice subvenire dignatus est per eos Fratri perituro, Patris Benedicti merito.

[Margin: Præpositi officium. — Confessio, etiam venialium. — Reg. S Bened. cap. 4. — Confessionis dilatæ pœna. — optimum consilium. — Viaticum.]

XV. Præda excommunicatus.

Albericus unus ex primoribus castri Castellionis *d* quod est situm super Lupam fluviolum, vesaniæ stimulis agitatus, creberrimis depredationibus prædia sæpius

---

a Præpositura siquidem eo fine institutæ sunt, ut Præpositus uno aut altero socio adhibito prædium aliquod procuraret, uti alias dicendum uberius, Deo dante. Interim lege Brovveri librum primum Antiquitatum Fuldensium cap. 7.

b GAURBERTUS in editis, mendose. Is Abbas fuerat (ni fallor) Ferrariensis, cujus mentio in Vita sancti Aldrici Episcopi Senonensis, supra. Id si ita est, longe extra ordinem positus est in editis, ubi sextus-decimus habetur. Sane ejus tempore maxime laxatam fuisse regularem disciplinam, patet ex prædicta Vita, quod satis convenit in hunc locum.

c Id est ecclesiam, ut ex contextus serie manifestum est.

d Vulgo *Chastillon sur Loin*, supra urbem Montem-Argi ad Lupam amnem in Burgundiæ pago Wastinensi, *le Gastinois*.

CIRCA AN. 883. 4.Decemb.

ſæpius dicendi Patris devaſtabat, maxime illa quæ Curti-Matriniacenſi *a* adjacent. Qua de re, mandaverunt ſibi tam Abbas RAINERIUS, quam Fratres ſub eo degentes, ut commiſſa corrigeret, & de cetero adverſus Patrem Benedictum talia committere caveret: qui pro nihilo ducens mandata, peſſimis adjecit pejora. Dolentes vero Fratres Patrem ſæpius nominandum contemtui haberi, & famulos ſuos extenuari; inito conſilio concorditer prædonem illum cum ſibi in hoc ſcelere participantibus anathematis mucrone, ni ceſſaret, & neglecta emendaret, multarunt *b*. Idem autem in malis perſeverans, eorum excommunicationem quaſi aliquod frivolum deſpexit: induratus animo, neglecta neglexit emendare, & a ſua perverſitate noluit ceſſare. Proinde Omnipotens qui clamores humilium nequaquam ſpernit, & qui gemitus viduarum & pupillorum ex alto proſpicit, dignatus eſt conſolari ſub hac anxietate ſervos ſuos. Contigit enim, ut ſupraſatus prædo ductaret exercitum Comitis THEOBALDI ſuper habitatores caſtri, quod a ſæcularibus viris, turpi cenſetur vocabulo: a nobis vero quibus prohibitum eſt turpiter loqui, Malumtalentum vocatur: qui dum dux in primo agmine iter faceret, propter curtem jamdictam Matriniacenſem, exterriti qui eam inhabitabant, videntes hominem ſibi infeſtum cum tanta adfore militum multitudine, exierunt ei obvii cum armis, in locis videlicet opportunis ejuſdem vici, ne patentibus ſibi aditibus, valeret eis aliquid inferre diſcriminis. Unde indignatus ille nequam, comminatus eſt cum multo juramento, perfecto negotio quo tendebat ſe omnes eos captos ducturum, inſuper & vicum eumdem incenſurum. Cui viri illi reſpondentes, dixerunt: Te quidem palam eſt multum poſſe & velle nobis nocendi habere. Potens autem eſt Deus, meritis Domini noſtri cujus ſervi ſumus Benedicti, ab interminatis a te potenter liberare nos calamitatibus. Ille cum voce minaci, equo calcaribus concitato, quo tendebat, perrexit miſer: qui cum Patrem Benedictum debuiſſet ſupplici voce, ut ei in auxilium eſſet, in tali diſcrimine ne periclitaretur, expoſcere, conteſtatus eſt ſervos illius in prædam ſe minaturum, bona eorum direpturum, & habitacula igni crematurum. Dum ergo perveniſſet ad caſtrum ſuperius relatum, adorſus illud cum prima quam regebat cohorte, (reliquus enim exercitus cum Comite longe poſt ſequebatur) cœpit ſagittis & diverſis miſſilibus eos qui intus erant, infeſtare. Armati vero egreſſi portas caſtri ejuſdem indigenæ, in eo quod accidit, probati ſunt ſtrenue reſtitiſſe. Tendens enim quidam adverſæ partis arcum, jecit ſagittam in Albericum: qui ea ictus, ſuper unum ſuorum genuum, mox de equo cui inſidebat, ita proclivus corruens, ut galea telluri illideretur, exſpiravit, & quas incaſſum adverſus Patrem noſtrum effuderat minas, perire permiſit: nihil nempe poſt vulnus acceptum loqui valuit. Hujuſmodi retributionem ſuperbo Deus ultionum Dominus reddidit.

excommunicatione ſpreta male perit.

NOTA

XVI.

Seguinus quoque hujus Alberici, de quo ſupra retulimus, tam carne quam malitia germanus, nullatenus terrifica morte ſui fratris territus eſt. Denique ſceleratior fratre evaſit, majora adverſus Patrem noſtrum præſumens, multimoda crudelitate in famulos ejus graſſatus. Qui poſt necem fratris, pro abſolutione ejuſdem Floriacum pervenit: & ea impetrata ſpoponderat ſe de cetero fidelem futurum, & de propriis multa largiturum. Sed omnia mentitus, pro fideli infidelis, pro largitore raptor effectus eſt. Hic ergo devium fratris iter ingreſſus, cœpit & ipſe rapinas exercere de Patris Benedicti poſſeſſionibus, ipſius famulos quos poterat, capiens, & eorum bona diripiens, tamquam ultionem fratris de Patris Benedicti expeteret famulis: qui & ipſe ſæpius admonitus a ſua ceſſare debere malitia, nullo modo adquievit. Ad extremum dum quadam die predas de terra quæ Curti-Matriniaci adjacet, agens, ſuillum gregem minaſſet; directi ſunt ad eum qui ſua repeterent, & emendationem ſuaderent: qui abeuntes, invenerunt eum in ſua domo.

Excommunicatus ſolutus poſt mortem.

Alius prædo male perit.

 Erat

a Curtis-Matriniaci infra, vulgo *la Cour Marigny*, diœceſis Senonenſis ſub Decanatu Waſtinenſi: ad quem etiam pertinet Bordellum, quod (ſi non fallor) *Malum-talentum* Auctor inferius vocat religionis cauſa. Matriniaci meminit Adrevaldus non ſemel.

b De excommunicandi ritu per id tempus ſervato dictum in Præfatione hujus Sæculi.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Erat autem ipsa domus lignea turris: quippe vir potens erat, ex nobilioribus indigenis ejusdem castri, cujus fuerat & Albericus. Turris ergo illa in superioribus suis solarium habebat, ubi idem Seguinus cum sua manebat familia, colloquebatur, convivabatur, & noctibus quiescebat: porro in ejus inferioribus habebatur cellarium diversi generis retinens apothecas, ad recipienda & conservanda humani victus necessaria idoneas. Solarii vero pavimentum, ut moris est, compactum erat dolatilibus trabeculis, quæ parum quidem habebant spissitudinis, sed aliquantum latitudinis, plurimum autem longitudinis. Denique in hoc solario qui missi fuerant, prædictum virum reperiunt: qui eum convenientes, quæ injuncta fuerant, mitiori sermone ei cœperunt recensere. At ille his quæ mandabantur, minime intendit: sed efferatus animo, ore respondit furibundo, inquiens cum terribilibus juramentis, velle se injecisse Monasterio sancti Benedicti tantarum virium ignem, qui turres ejus combureret; & quasque ei contiguas ædes depasceretur. Hæc loquebatur stans in summo unius trabeculæ, quibus, ut diximus, solarii pavimentum consistit: quæ vix venenato evomuerat ore, cum trabeculæ, cui pedibus insistebat, caput ruit, sublata in altum altera ejus extremitate: ille vero deorsum capite corruens, tali lapsus est casu, ut caput ejus inter duas arcas quæ in cellario (quod subesse solario diximus) erant, infigeretur instar cunei ligno impacti, reliquo corpore super unam earum arcarum rejecto. Facto clamore, famuli domus in cellarium ruunt: reperiunt autem dominum suum confractis cervicibus animam exhalasse: quem reportantes ad superiora, pro ejus morte subita amarissimas fundebant lacrymas. Hoc exitu obstructum est os loquentis iniqua, renovata est in hoc perfido antiqua ejusdem Patris potentia: dum corruente Florentio tota domus fabrica mansit inlæsa, præter solarium, cui idem Florentius insistebat: sic & isto ruente tota turris fabrica permansit integra, sola trabecula cui superstabat, ruinam passa.

Greg. lib. 2. Dial. c. 8.

XVII. S. Benedicti cœmeterii immunitas.

Est quoddam prædiolum in Leomansi *b* pago, quod vocatur Alsonia, Patri Benedicto a LEOTBERTO viro probo olim attributum: ubi tantam miraculorum frequentiam idem Pater per gratiam sibi a Deo largitam ostendit, ut omnes ipsius nationis homines eumdem locum maxima devotionis veneratione excolant. Denique cruces aliquantum excelsas per gyrum cœmeterii posuerunt, quas nemo suum persequens inimicum, quamvis exitiali ejus odio detentus, transgredi audeat, si ad ecclesiam in eodem loco constructam confugium fecerit. Fugitivi denique, homicidæ, & quicumque aliqua alia reatus sui anxietate cogente ad eumdem confugerint locum, immunes exsistunt, quamdiu infra cœmeterii terminos se se continuerint. Nemo aliquid furari, seu aliquam fraudem de qualibet re alicui facere in eodem audet atrio. Contigit ergo die quadam, venatores Adelardi cujusdam nobilis viri, Advocati videlicet illius prædii, venatu redeuntes, fessos ibidem cum suis resedisse canibus. Cumque non haberent unde suis pastum canibus exhiberent, querimoniam suam ad Isaac quemdam prudentem referunt virum, quem Fratres Floriacenses ipsi præfecerant possessioni: qui dum se ignorare quid agere valerent, respondisset; inquiunt illi, de annona Patris Benedicti, quæ in eodem reservabatur loco, unum sextarium se præsumturos, ut inde cibus præparetur canibus. At ille infert, nequaquam impune id eos posse perficere: suum vero nullatenus super hac temeritate habere consensum: timere, ne pœna huic præsumtioni mox adfutura, in se si accideret, relaberetur. Illi quæ dicebantur, pro nihilo ducentes, ut animo conceperant, annonæ quantum sibi videbatur, auferunt, attritu molarum in farinam redigunt, suis exinde pastum belluis

Annonæ raptæ pœna.

a Superius conclave significari nomine solarii sexcentis exemplis constat. Egregium habetur in diplomate Guntchramni Regis pro conditione Cabilonensis Monasterii sancti Marcelli, ubi præcipitur, ut *solarium cum caminata illi de Gergejaco & de Alciato faciant*.

b Alsonia, *Ausson*, vicus est diœcesis Senonicæ in Decanatu S. Florentini, cujus vici ecclesia pendet a Monasterio Floriacensi. Istic proinde statuendus est pagus *Leomansis*, si hic non erravit typographus, rectius *Leomensis*.

belluis conficiunt: quos talibus saturos alimentis, imminente nocte, una includunt domuncula. Diluculo autem de suis cubilibus exsurgunt, solitam venationi operam dare cupientes: adeuntesque cubiculum, in quo suos recluserant canes, januam eis patefaciunt: & introspicientes, vident eos vita defecisse, alios pavimento toto prostratos corpore, quosdam resupinato ore mortuos jacere, alios parieti domus anterioribus vestigiis inhærere, reductis capitibus in terga. Quod cernentes, clamore sublato, femora sua palmis alii quatiunt, alii complexis manibus sonitum grandem cum voce querula emittunt: timebant enim pœnas a domino suo pro amissione canum juste sibi irrogandas. Diu ergo stupidæ admirationi vocibus questuosis immorati, tandem recedunt, domino suo infortunium quod sibi acciderat, & quam severus ultor Pater Benedictus in eos exstiterat, relaturi.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

XVIII. Simile de prato.

Alio quoque tempore, dum milites propter eumdem viculum hora jentandi iter carperent, diverterunt illuc: dumque alii cibos & quæque commessuris appararent idonea, unus eorum suo inquit armigero: Cur, hominum inertissime, tanta te oppressit ignavia, ut aliqua non subministres tuis equis pabula, quamdiu procurantur nobis epulaturis necessaria? At ille se nescire dicit, a quo quidquam feni vel palearum deposcere possit. Vade, inquit, in pratum S. Benedicti, quod huic adjacet villæ, & collecto herbæ fasce, quem solus valeas collo equi imponere, defer, & tuis appone animalibus. Ille præceptis domini sui parens, mutuata falce a quodam in pratum evolat, herbam totis viribus resecat, ut quantocius repedare valeat, ne sociorum defraudetur epulis. Interea dum ille illicito instaret operi, vidit eum quidam de pagensibus, & accurrens ocius, nuntiavit prædicto Isaac villæ Præposito: erat enim pratum illud contiguum domui ejus. Intuitus autem Isaac armigerum falce gramen prati præcidentem, a longe excelsiori inclamat voce: Quisnam es, o homo nefarie, qui contra fas temerator ingressus es sancti pratum Benedicti? egredere pestifer velocius, ne divina ultio celerius te disperdat. Ille autem voces contemnens monentis, in hæc ludicra prorupit verba: Sanctus, ait, Benedictus hac vice hoc modicum mihi indulgebit facinus & facto herbæ fasciculo, suum repetiit hospitium, suis animalibus exhibens pabulum. Deinde festinus properans ad domum, ubi sui convivabantur comites, & ipse convivatus est cum eis. Consumptis itaque dapibus finitoque jentaculo, proprium unusquisque conscendens equum, tendere festinant quo disposuerant. Contemptor autem Benedicti Patris postremus omnium de villa egreditur, credo aliquantulum herbæ superfuisse, quam ut suus consumeret equus exspectabat: & ipse demum ut suis conjungeretur sociis, qui longiuscule jam aberant, equo calcaribus admisso eos insequi conatur: sed antequam de villa exiret, equus præceps in terram cadens, conlisa cervice, mortuus ruit. Eques qui ei insidebat, & ipse labitur: confractoque femore, ab humo, nisi aliorum ulnis sublevatus, surgere nequivit. Concurrente turba ad tam subitam divini examinis vindictam, & ipse Isaac adfuit, increpans miserum his verbis: Nonne tibi dixeram, miserabilis, B. Benedictum suas injurias nequaquam diu dimittere inultas? sed quia mihi credere renuisti, ecce contritis membris jaces inutilis.

XIX. Pænitens ferro constrictus.

Quidam pro admissis a se criminibus, metuens diem extremi examinis, ut summi Judicis sibi metum placaret, sua ferro *a* ligari fecerat brachia: & quamplurima peragrans terrarum spatia, Sanctorum expetiit loca multorum, gemitibus exorans crebris, quæ ipsius redarguebant conscientiam, deleri scelera. Porro hoc per aliquot vigilanter continuans recursus annuos, licet fideliter adstipulari debeat, quorum memorias Beatorum adierat, eos Omnipotentem pro absolutione facinorum ipsius exorasse, tamen nullius manifestam opem persensisse videbatur. Hæc etenim illius exstabat fides, ut postquam a pio Judice ejus remitteretur peccatum, mox subsequeretur solutio brachiorum.

Dum

a Plura ejusmodi pænitentiæ exempla, quæ adhuc sæculo 11. vigebat, vidimus in Præfatione Sæculi 2. num. 41. & in lib. 3. de gestis S. Convvojonis Abbatis supra.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Dum ergo circumquaque discurrit, Patris Benedicti suffragium sibi utile fore confidens, Floriacum attigit: & majorem ingrediens ecclesiam, in qua ejusdem Patris sacratissima requiescunt ossa, devota precum libamina ante singulas perlustrando aras Deo offerebat. Perveniens autem ad aram a Dei Genitricis, quæ pone se habebat altare sæpius nominandi Patris, protensis in cælum manibus omnipotentem Dominum precabatur attentius, sua sibi relaxari debita, Dei Genitricem cum eodem Patre frequentius invocans. Et dum intentus eidem esset orationi, subito rupto clavo quo ferreum constringebatur vinculum, ferrum in pavimentum dato crepitu resilivit. At ille solutum se cernens, & in eadem solutione visibili peccaminum invisibilia vincula relaxata intelligens, exhilaratus oppido indicibili tripudiavit gaudio, proclamans omnipotenti Domino laudes, ac Dei Genitrici Patrique Benedicto innumeras reddens gratiarum actiones.

Floriaci solvitur:

XX. Pestis remissa delatis reliquiis S. Mauri.

Exigente mole peccaminum, accidit aliquando ferventissimam per aliquot menses continuari siccitatem, sidere solis suo fervore omnia acrius solito perurente. Unde contigit Floriacenses graviter affligi, durissima per aliquantum temporis in homines desæviente pestilentia. Cerneres domos vacuas pereunte subito patre-familias cum prole & tota clientela; promptuaria vino redundantia, arcas tritico videres refertas; & non erat qui attingere auderet, arescentibus hominibus, præ timore qui supervenerat universis. Quippe eum cum quo modo loquebaris, mox adspiceres vel audires interiisse inaudito necis genere. Sentiebat aliquis se se pungi subita punctione, vel in humeris, vel in brachiis, seu femore, pectore, ventre; & extemplo in terram corruens, moriebatur. Hæc intemerabilis lues aliquot menstruis recursibus Floriacum obtinuerat. Decreverunt itaque tam Fratres, quam cuncta ejusdem loci plebs, sacra celeberrimi Martyris Mauri membra cum letaniis processionaliter deferre ad matrem ipsius burgi ecclesiam, quæ in honore testis Christi Sebastiani eidem Christo dicata erat: confidentes Salvatorem meritis sui fidelis, cujus reliquiæ deportarentur, precibusque Patris Benedicti placatum, plebi suæ misferturum. Condicto ergo die, discalceatus pedes, lacrymis perfusus, tam sacer ordo quam populus, cum parvulis & mulieribus, beati Martyris membra duobus ex clero pro consuetudine in humeris gestantibus, cum letaniarum supplicatione ad supradictam perveniunt ecclesiam: ubi quanti profusi gemitus ex intimis cordium fuerint, quantæ lacrymæ effusæ, quanta precum vota omnipotenti Deo oblata, nimium difficile est prose qui. Expleta ergo ex more Missarum celebratione, redeunt quisque ad sua, præstolantes omnipotentis Dei immensam clementiam, quæ non diu abfuit. Namque mox sicco excluso aquilone, humidus auster libero volatu Floriacos perflans campos, omnia rorifluis humectavit pennis, quæ solis fervor arida reddiderat, largo imbre irrigans sola. Corpora quoque cum hominum, quam reliquorum animalium, grato relevans temperamento, omnem prorsus in eis exstinxit ardorem. Cessante itaque immoderato solis fervore, cessavit & pestis invisa: nec deinceps, præter consuetum morem, in eodem aliquis loco eo tempore obiit. Porro qui a tanta liberati fuerant clade, totis præcordiis omnipotenti Domino debitas persolvunt laudes, beato Martyri Mauro Patrique Benedicto meritas agentes gratiarum actiones.

nudis pedibus.

XXI. Simile.

Paucis diebus revolutis, eadem pestifera lues invasit incolas castri, quod Gordonicum vocatur, in pago Biturico situm. Sole denique vires solito majores exerente, tanto ardore Gallicam regionem torruit, ut fontes qui toto pæne hactenus ævo fluxerant, siccati, nequaquam consuetum suis potum præbere sufficerent accolis. Tellus vero hiulcis passim fissa rimis, pandebat hiatus creberrimos & solito profundiores. Proinde amnes largiflui, qui instar abyssi magnæ oneriferas vectare consueverant naves, exsiccatis alveis, amisso navigii usu, transitum duodenni præbebant puero, si necessarium foret pedibus transire. Quid de pratorum retexam exustione, quæ viroris decore, æsta-

a Altare matutinale vocant, quod hactenus pone altare sancti Benedicti visitur

æstatis tempore vestiri solent graminibus, speciem lapidis smaragdini æmulantibus, quæ æstu solis attrita sic aruerant, quasi numquam aliquid humoris habuissent? Porro tot & tantas nostræ ætati inexpertes ærumnas comitabatur mortifera lues, quæ humanorum corporum innumeras quotidie dabat strages, quæ lues maxime incolas suprafati angebat castri, cum reliquæ clades pæne toti dominarentur Gallico orbi. Nihil in eo apparebat castro, nisi mortis imago: omnia plena luctus, plena mæroris, plena doloris. Nusquam risus, nusquam cordis lætitia, nusquam vultus hilaritas: omnes submissis in terram gradiebantur oculis. Non ibi exaudiebantur voces exsultantium, non mulierum tinnuli concrepabant cantus choros ducentium. Nulla in plateis plebis frequentia: & mirum quod in tam populoso oppido vix rara aut nulla, metu mortis cunctos percurrente, videres conventicula. Decor mulierum, puerorum lascivia, juvenum petulantia, varius vestium ornatus in pullos commutatus fuerat amictus. Nec immerito, vix enim aliqua immunis a cadavere inibi reperiebatur domus. Quippe cum quo aliquid tractabas modo homo post paullulum fiebat cadaver. Moriente aliquo, quærere solemus vespillones, qui defuncto procurent sepulturam: ibi vero antequam sciretur qui in eis mortui poni deberent, quamplurimæ ab illius officii ministris fiebant fossæ, certis nullatenus mercede sui laboris se posse fraudari. His & amplioribus oppidani jam dicti castri coarctati malis, tandem rediit ad memoriam, qualiter omnipotens Dominus per beatum Martyrem Maurum, comitantibus Patris Benedicti meritis, de cruentissima peste superioribus annis Floriacenses liberavit. Consilio ergo inito decernunt prudentes Floriacum dirigere viros, qui communes populi preces Fratribus intimarent Floriacensibus, quatinus Christicolæ suffragari non differant plebi gregatim pereunti, deportato corpore ad eos jam dicti Martyris cum Benedicti Patris reliquiis. Venientibus ergo Floriacum legatis, & rem pro qua venerant, ex ordine propalantibus, durum quidem Fratribus videbatur, gloriosum Martyrem Floriaco extrahere, & vel modico terrarum ab eo divelli spatio, cum post sanctissimum Patrem in ipso maxima spes illorum sita foret. Durius tamen quibusque sanioris consilii visum est, si tantam plebem, præsertim Patris Benedicti dilectricem, perire sinerent: maxime cum certum haberent, celeriter illi posse subveniri, & fides petentium hoc apud se retineret. Adsumpto igitur quidam religiosorum Fratrum celeberrimo Martyre cum sacratissimis Patris Benedicti pignoribus, honesto comitum tam clericorum, quam laicorum vallati agmine, ut tantum decebat Martyrem, ad destinatum perveniunt locum. Comperto Gordonicenses, ad quos tendebant, eorum adventu, obviam ruunt: omnis sexus, omnisque ætas, senes jam decrepiti incurva baculo sustentantes membra, pueruli etiam, quos modo ætas ad frequentationem habiles reddiderat, quibus poterant verbis, ad accelerandum sibi opitulari rogabant. Immensum namque gaudium eorum replebat corda; quoniam quas toto mentis desiderio videre exoptaverant, beatissimi videlicet Mauri adspiciebant reliquias: securi jam de sua per eum salute, quem apud omnipotentem Dominum tantum audierant posse. Occurrunt etiam cum maximo tripudio sancti Satyri Canonici, albis induti vestibus, superamicti holosericis cappis, crucibus, cereis thuribulisque thymiamate vaporantibus præmissis. Deducitur beatissimus Martyr hac populi frequentia usque ad castri superiora, quod situm est, ut recolunt qui viderunt, in prærupti collis eminentia. Expositis ergo in planitie ejusdem oppidi cupis, defertur vinum certatim in amphoris & aliis vasis deportando vino * aptatis, & funditur in eis: quatinus loto feretro quo beati Martyris continebantur membra, ex illa potione quasi de ipsis sacris condita membris, velut de confectione aliqua medicinali, omnes potarentur. Videres nimirum catervatim confluere universæ ætatis sexum, deferre cyatos, scyphos, crateras, & cujusque generis vascula ad suscipiendum potum. Suscepto ergo in suo quisque calice illius medicaminis haustu, nequaquam aliquid, ut fieri adsolet, exin-

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

Feretrum vino lotum.

* faint vinage

CIRCA AN. 883 4. Decemb. exinde domi residentibus deportabat, priusquam sufficienter reficeretur: metuens si vel modica postquam susceperat, morula intercederet, ne subita lues se perimeret; etenim qui amplius ex eodem potum haurire poterat ampliorem, salutem se se promeriturum sperabat. Refecti igitur eo affatim omnes, (ceterum idem castrum præ ceteris vino abundat, & gaudium erat cuique qui illud præbere valebat) rogant obnixe, quo beatus Martyr per vicos & plateas ejusdem circumferatur oppidi, ut pestifera lues ejus præsentiam fugiens, a cunctis ipsius pelleretur angulis. Hoc facto cæpit extemplo ventus leni spiramine aerem in nubes cogere, polus deinde obscurari densitate nubium. Nec mora, ut solet in Aprili descendere pluvia levi aurarum susurrio, imber gratissimus placido lapsu se se infudit sitientis telluris in gremium, depellens nocivum, qui diu lugubri dominatus mundo fuerat, solis ardorem. Porro expulsa mox clades illa mortifera, quæ multas mortalium strages illis in locis inexperto ediderat more, lustrante fines illos beato Martyre, neminem hominum inibi insueto deinceps modo ausa est attingere. Denique eruti ab immani periculo, non est in promptu dicere quanto tripudiabant gaudio, persolventes laudum cantica omnipotenti Domino, qui per suum fidelissimum testem a subitæ mortis discrimine dignatus est eos eripere. Nostri nihilominus Legislatoris amore devincti, ejus meritum sublimis attollunt præconio vocis, qui tantum habere meruerit contubernalem, per quem, ipsius Patris junctis precibus, imminentem evaserint mortem. Proinde quanta fuerint munerum donaria, quivis perpendere potest, dum unusquisque præcipua quæ habet, offerre festinat, ne alius se devotior appareat. Siquidem per triduum detinent suum salutiferum hospitem, ut certiores facti de concessa salute, nulla jam formido ipsius pestis in eorum resideret mente. In quarto demum die cum hymnis & canticis tanto Martyre dignis ejus persequuntur feretrum per longius viæ spatium: valedicentesque illi ad propria sunt regressi. Fratres itaque Floriacum repedantes, narrant residuis, quæ fecerit magnalia Dominus omnipotens fidelium suorum meritis. Qui gratulabundi laudes exinde referunt omnium Creatori, beati Martyris, Patrisque sui precibus se se commendantes attentius.

XXII. Nulli videatur onerosum, si duo subnectamus capitula, ad laudem hujus præsentis sanctissimi Martyris, referentes mira, quæ per eum omnipotens Dominus ostendere dignatus est opera in duabus longius a se remotis regionibus, in quibus ejus sacratissima continentur pignora. Prius tamen compendiose intimandum rem ignorantibus. Quoniam dum ipsius honorandæ Floriacum translatæ forent reliquiæ, Fratres Floriacenses duo venerabilia ejus brachiorum ossa in duabus sui juris possessionibus posuerunt, ad subsidium videlicet & tutelam earum: quarum altera Diacus * nuncupatur, in partibus sita Burgundiæ, territorio videlicet Tornodorensi; alterius, licet minus consequens in scripto adnotari habeatur vocabulum, quoniam est barbarum; tamen, sicut profertur, barbare adnotavimus, vocatur itaque *Pontons*, in regione posita Guasconiæ. Ergo apud Diacum quidam ejusdem loci habebatur villicus, nomine Joscelinus, qui dum in multis aliter quam oportebat, ageret, extricando suorum censum dominorum, usurpando per fraudem redditus agrorum, subripiendo bona rusticorum sibi commissorum; post plurimas objurgationes, quibus ut se a suis pravis corrigeret actibus commonitus, quia nequaquam emendatus est, a RAINERIO ejus possessionis tunc Præposito, postmodum Abbate, quarumdam causarum rationem reddere cogitur infideliter a se gestarum. Judiciario deinde more ventilata earum rerum quæstione, definitum est, eum debere juramento sibi objecta refellere: quia inficiabatur omnia illa, de quibus criminabatur. Respondet ille, se alacriter jusjurandum facturum. Nec moratus diutius jamdictus Præpositus, jubet afferri coram superius memoratas beati Martyris reliquias. At miserabilis Joscelinus, quamvis eum sua reprehenderet conscientia, formidine Præpositi sui compellente, præsumit sacris pignoribus temere manum imponere. Per-

Marginal notes: S. Mauri brachia, ubi. — * Die — Perjurus punitus. — Juramentum super reliquias.

Peracto vero sacramento, sicut dictaverant qui illud fieri adjudicaverant; improbus pejerator jam securus, quoniam illico minime ipsum perculerat divina ultio, hilari vultu, procacibus verbis, quam prolixam habebat barbam mento-tenus comprehensa: Per hanc, inquit, barbam salvum feci sacramentum. Quo dicto, tota veluti eam comprehenderat manum prosecuta est barba: reliquo quo vixit tempore, mento penitus perseverante in barbæ privatione. Manifestata igitur luce clarius ejus infidelitate, justo judicio amissa villicatione, ulterius nec ipse, nec soboles ejus potuit villicare: expertus, beatum Martyrem admirandæ virtutis fore, quem prius debita nequaquam veneratus fuerat reverentia. CIRCA AN. 883 4. Decemb.

XXIII. Præterea Comite *a* Pictavensium in expeditionem Hierosolymitanam multa armatorum millia ducente, uxor ipsius curam agebat provinciarum potestati suæ subditarum. Unde factum est, dum Guasconiam peragraret, ut transmeata Garonna fines ejusdem regionis attingeret, in quibus positus est locus superius memoratus, *Pontons b* videlicet, in pago Ausiensi, super flumen Adurcium, ditioni Floracensium Fratrum subditus: ubi, ut diximus, jam dicti celeberrimi Martyris reliquiæ habentur: Invitante igitur itineris necessitate, Comitissa militum vallata phalange hospitium ibidem accepit. Comperto ergo ante triduum Pictavorum adventu, incolæ eorum locorum, metu ipsorum, quoniam dominationem eorum valde exosam habent, omnia sua quæ in ecclesiam inferri licebat, advehunt, & in oratorio ejusdem possessionis congerunt, vestium diversas species, alimenta, & cetera humanis usibus accomoda. Hospitati itaque Pictavi audiunt, provinciales omnia sua, ut dictum est, in ecclesia conjecisse, ceteris (quamvis sit præceps eadem natio ad audenda quæque illicita) sacrum tamen formidantibus temerare locum; unus eorum audacior reliquis, prorumpens in ecclesiam, saccum frumento plenum humeris imponens suis, onustus sacrilegio proprium repedavit ad hospitium, nequaquam diu super tali gavisurus facto. Denique mox ut suæ metationis * subiit limitem, cœperunt omnia illius membra, more eorum qui quartano laborant typho, tremere: frigusque intolerabile per totum ejus se dispergens corpus, glaciali rigore omnes ipsius adstrinxit artus. Porro accolæ ejusdem loci, qui certius noverant, cur sibi contigisset tam subita valetudo, (conscii enim optime fuerant magnarum beati Martyris virtutum) hortantur miserum, ut quod ab ecclesia violenter abstraxerat triticum, restitueret. Quod monebant, fieri ægre impetrant: sed nullatenus beatus Martyr ejus invita placatur pœnitentia. Ergo Pictavis cum sua Domina in crastino a loco illo se se promoventibus, miser ille ibidem remorari formidans, quo valuit modo cum eis progreditur. In processu autem viæ dum cum sociis graditur paulatim formidabili indutus insania, cœpit sua insatiabili morsu more canino dilaniare brachia: qui vero eum compescere volebant, nequaquam sufficere valebant. Perseverante illo in tanta amentia, ventum est ad fluvium quemdam: transvadantibus ceteris, miser ille sua sponte in fluvium se se præcipitans, aquis suffocatus periit: maximum suis sodalibus incutiens terrorem & de reliquo cautelam, ne sacrorum ulterius violatores exsistere præsumerent locorum. Plura quidem erant, quæ de hoc præstantissimo Martyre dici poterant. Sed ne aliquis obvians calumniam nobis velit præstruere, dicens, nos nostrum propositum excessisse: quoniam dum debuimus Patris Benedicti mira referre opera, beati Mauri aliqua retulimus gesta; revertamur ad superius omissa. Licet non ignoremus eorum quæ beato singulariter adscripsimus Mauro, Benedictum Patrem exstitisse participem: quippe qui in eadem requiescant ecclesia, & eadem loca susceperint tutanda, & eædem possessiones, in quibus beatum Martyrem relata dixi-

Ecclesiæ violator punitus.

Pictones audaces.

* hospitii

a Nempe Guillelmo ejus nominis octavo, aliis nono, qui in loca sancta profectus est anno 1101. cujus *vexillum feruntur triginta millia armatorum secuta*, teste Orderico Vitali in historiæ lib. 10. Guillelmi uxor Philippa Mathildis, ut notarunt Socii Bollandiani.

b Vulgo *Saint Maur de Pontons*, qui Prioratus in libris editis dicitur esse diœcesis Aginnensis, rectius hic Ausciensis, *d'Ausch*, siquidem situs dicitur *super flumen Adurcium*, vernacule *l'Adour*.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

dixImus patrasse miracula, ipsi Floriaco sunt subjectæ: cujus loci factus est uterque patronus omnipotente Domino largiente.

XXIV. Historica.

Regina MATHILDE metas vivendi excedente, Rex AINRICUS in conjugium sibi adscivit filiam Regis * Russorum, nomine ANNAM. Hæc ei peperit tres filios, PHILIPPUM, ROTBERTUM, HUGONEM: quorum Rotbertus adhuc puerulus decessit; Hugo Comitatum postmodum Virimandensium adeptus est; Philippus autem patre defuncto totius regni Francorum gubernacula obtinuit. Septennis *a* autem erat, quando pater defungitur: qua de re sortitus est tutelam illius vir inlustrissimus BALDUINUS * Flandrensium Comes; qui prudentissime Regni administrans negotia, donec idem Philippus intelligibiles attingeret annos, tyrannos per totam pullulantes Franciam tam consiliis, quam armis perdomuit, & pacem maximam teneri fecit. Proinde Philippo jam juvene facto, integrum absque unius viculi imminutione regnum restituit: & ipse non multo post vivendi finem fecit. Philippus vero in primis multa strenue gessit annis: sed ætate procedente, mole carnis aggravatus, ampliorem operam cibo indulsit & somno, quam rebus bellicis. Hic Ducis Frisiæ filiam nomine BERTAM in matrimonium accepit, quæ ei genuit LUDOVICUM. Rebellaverunt autem contra eum quidam Francorum Proceres, opibus & viribus GUILLELMI Regis Anglorum fidentes: ex quibus HUGO de Puteolo adversus eum arma corripuit, plures sibi adsciscens auxiliatores. Rex vero ejus audaciam compescere cupiens, undequaque militum contrahit manum. Inter reliquos etiam auxiliares, exercitum de Burgundia adventare jubet: qui accepto mandato, in Franciam properant, Dux videlicet ejusdem Burgundiæ ODO, Nivernensium Comes GUILLELMUS, Autissiodorensium Pontifex GAUFREDUS, & alii quamplures, quos retexere perlongum putavimus. Hi cœptum iter carpentes, via dictante in quodam prædio Patris Benedicti, Everam *b* vocato, metationem acceperunt. Ut vero moris agrestium est, in adventu militum formidare, perstrepere, quaquaversum fugere, sua in locis tutioribus recondere; maxime in tanto strepitu rustici supra memorati pagi omnia sua ad ecclesiam convehunt, tam annonam quam supellectilem variam. Porro militum phalanges, postquam fessa labore viæ corpora dapibus relevarunt, cibaria suis procuraturi equis, comperiunt ruricolas suam totam annonam in ecclesia abdidisse. Unde animis dejecti referunt ad Principes exercitus rem omnem ex ordine: rusticos scilicet spem sui victus ad tutiorem portum, ecclesiam dico, contulisse; nec sibi penitus velle dare aut vendere alimenta suis vehiculis necessaria. At illi consilii extorres, quid agant ignorant: neque enim sanctorum violatores locorum fieri volunt, seu præsumunt. Episcopus itaque, qui cautior ceteris esse debuerat, juvenili actus temeritate, scurrili interrogat sermone, utrum eam annonam homines in ecclesiam contulissent: cui cum responsum esset, Etiam. Igitur, inquit, homines abstrahant. Jubet ergo præpetes *c*, ire, & quantum hordei necessitas expetebat, suis præbere equis. Properatur ad ecclesiam, violenter hordeum ab ea abstrahitur: pabulum exinde equis subministratur. In crastino, quo cœperant tendunt, nihil noxæ se contraxisse credentes apud Patrem Benedictum pro infractione illius loci & injuria suis illata. Enimvero Rege, cum reliquis militum legionibus ad Puteolum festinante, & ipsi ei occurrunt. Castra metantur tam ipsi quam Rex circa ipsum castrum. Obsesso itaque castro, post crebras aggressiones, aliquot diebus ibidem jam peractis, die quadam illi qui inclusi videbantur, Hugo videlicet cum suis, apertis portis improvisi adsunt obsidentibus, omnigeno bellorum tumultu personantes, cornicinibus etiam horrifico boatu concrepantibus. Exterriti qui in castris erant subita hostium audacia, credunt totius Franciæ militum cohortes noctu castrum idem intrasse, & idcirco Hu-

* Ladislai

* Insulanus nomine V.

Ecclesiæ violatores milites puniti.

a Ergo Philippus natus est anno 1053. nam Henricus ejus pater decessit anno 1060.
b Evera, *Tevre le Chasteau*, diœcesis Aurelianensis, ubi Prioratus Floriaco subjectus.
c Sic apud Bollandianos. Boscius habet *Perpetuos*, quod nomen officii militaris esse putavit.

Hugonem ad tanti ausum facinoris prorupisse. Quid plura? terga vertunt, fugæ presidio se se committentes: diversarum specierum tentoria varia supellectili plena liquentes; & cetera quæ ad tantam expeditionem necessaria convexerant: hostes eos fugere cernentes, quod nequaquam mente antea concipere præsumpserant, ut a paucis tanta multitudo fugaretur, acrius insequuntur. Capti sunt igitur in illa fuga quamplurimi nobiles viri, maxime exercitus Burgundiæ, qui Patrem Benedictum injuriari ausi fuerant, direptores ipsius exsistentes possessionis. Denique Episcopus qui alios sermone illusorie prolato nefarie agere impulerat, cum patre Nivernensium Comite captus, coactus est seipsum non modicæ quantitatis pecunia redimere: a qua demum captura exemptus, Floriacum petens, fatetur se stulte egisse, & quæ sibi acciderant, juste contigisse: veniam petit, promeretur. In ea fuga completum videres, quod in fine Deuteronomii legitur in imprecationibus, quas vir Dei Moyses populo Israeli imprecatus est, si a lege Dei sui aliquando recederet: *Per unam*, inquit, *viam egredieris contra hostes tuos, & per septem fugies*: & in Levitico: *Fugietis nemine persequente*.

CIRCA AN. 883 4 Decemb.

Deut. 28. 25

Levit. 26. 17.

XXV.

Basilica semper virginis Mariæ Dei genitricis, in qua beatus Pater Benedictus corpore quiescit, partim vetustate, partim incendio demolita, visum est Abbati GUILLELMO *a*, adnitente ODILONE viro probo ejusdem basilicæ ædituo, vetus demoliri, & novum opus pro vetere instaurare. Qua de re actum est, ut veneranda ejusdem Patris membra, quæ in arca lignea erant recondita, scrinio æneo ea ob durabilitatem intrinsecus ambiente, necesse foret de eadem arca abstrahere, & alias alio in locello locare. De cujus arcæ reliquiis multa remedia præstantur infirmis ejusdem Patris meritis, cujus venerabilia ossa ambivit. Denique quicumque febricitantium, sive quotidianis, seu tertianis, vel quartanis detentus fuerit typhis, si aqua aut vino laverit aliquam particulam lignorum ipsius arcæ, & eamdem potionem fide opitulante hauserit, confestim emortua febre sanus evadit: quod frequentius probavimus experimento multiplici. Plures etiam de ipsis quibus compacta fuerat arca illa lignis, diversarum homines regionum ad propria loca gratia suæ salutis detulerunt: qui postmodum attestati sunt, contra variorum genera morborum ea profuisse multum. Enimvero nos plurima quæ per ea ostensa sunt, omittentes signa, unum dumtaxat retexamus, cujus documento multa potuisse fieri similia manifestemus. VERANUS *a*, qui per aliquanta annorum curricula regimen obtinuit Floriacensium, quartanis valide per menses fere ter binos adurebatur febribus, qui plurimorum medicorum (ut putabat) doctorum, sibi propensius curam adhibens, nihil profecit; tantum aliquam pecuniæ quantitatem in comparandis medicaminibus, & eorum præmiis, qui frustra vel modicum suæ artis suscipere laborem renuunt, expendit. Ipse quoque, quoniam jactitabat aliquantulam medicaminis se habere notitiolam, per se in se multa tentavit: sed nil sibi profuit. Destitutus itaque omni auxilio, & attenta medicinæ fraudatus spe, recordatur, multos hujus infirmitatis pondere oppressos per arcæ ipsius reliquias sospitati pristinæ restitutos. Diluculo igitur cujusdam diei surgens a lectulo, manibus suorum deportatus cubiculariorum, ecclesiam intravit, coram altari in quo prædictæ conditæ fuerant reliquiæ, se se in pavimento prostravit, fletu & gemitu subveniri sibi exposcens beati Patris precibus. Postremo de soli duritia sublevatus, & ulnis suorum bajulorum sustentatus, rogat custodem prædictorum sacrorum ossium, aliquam arcæ portiunculam sibi adferri, mero ablui, & sibi tribui. Quod dum impetrasset, hausto ejusmodi potu, corde deficiens, de manibus se se bajulantium ad terram prolapsus cecidit. Omnem deinde superflui humoris abundantiam, quæ sibi eam ægritudinem intulerat, evomens per spatium ferme unius

S. Benedicti reliquiæ in aliam thecam illatæ.

thecæ particulæ ægris salubres.

a Guillelmus Abbas ponitur annis 1062. & 75. in fusiori Gallia Christiana.

b Veranus nullus est in vulgatis indicibus Abbatum Floriacensium, qui quidem Veranus non Abbas, sed Rector seu Curatus (ut vocant) Floriacensium fuisse videtur.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. unius horæ, humi prostratus jacuit, mentis deliquium passus. Unde resumptis aliquantulum viribus se se erigens, denuo ad lectulum deportatus, & tranquilla quiete paullulum soporatus, nullam ipsius morbi deinceps sensit angustiam. Cognovit ergo potiorem fore * medicinam, omnipotentis Domini exposcere in infirmitate clementiam, quam in pretiosarum succis & viribus confidere herbarum.

* esse

XXVI. Quæstura concionatoria. Unus ex Fratribus, cognomento Gillebertus, qui cœmentariis fuerat præfectus prætaxato operi insistentibus, pecuniis minus aliquando abundans, ibat circumiens loca plurima, & ducens secum seminiverbios: quorum admonitione excitata virorum & mulierum corda, sæculi negotiis inretita, aliquo suffragio, etsi modico, penuriam ipsius sublevarent. Dum ergo circumquaque discurreret, Vitriacum *a* advenit: qui locus regalis palatii honorificentia nostris temporibus decorabatur. Ingressus itaque ecclesiam, exhortatorio sermone populum commonefaciebat, vitæ præsentis mutabilitatem fugere, vitæ futuræ stabilitatem flagrantis animi desiderio appetere. Inter cetera vero blandis persuasionibus exorabat, ex qua re tota illa exhortatio originem duxerat, quatinus injuncto sibi operi aliquid subsidii impendendo, vel pauca largirentur numismata. Aderat autem in eodem populo rusticus quidam Marcus, qui sinistra debilitatus manu nullum ex ea opus attentare valebat, sed nervis contractis, digitorum summitatibus medio palmæ infixis, Mancus sanatus. polliceque superadstricto, modum aliquem clauso pugno percutere valentis expresserat: & hac fere per quinquennium mulctatus debilitate, nulla medicorum ope adjuvari potuit. Porro noverant illius convicanei, eum ipsa incommoditate diu detentum. Igitur cum audiret prædicatorem, Patris Benedicti virtutes inter alia prædicamenta sæpius extollentem, videretque in præsentia Sanctorum quorumdam pignora auro inclusa, quæ ad excitandam plebis devotionem prædictus Frater, secum detulerat; credo inspirante omnipotentis Domini gratia, qui sibi hac occasione misereri disposuerat, conversus ad superius memoratum Fratrem, inquit: Spero mi domine, & fides hoc mea certum apud se retinet, quoniam si istis sacris pignoribus quæ in præsenti cerno, manui meæ debili vexillum crucis exterius in circuitu pingatis, invocato nomine sancti cujus famuli estis, Benedicti Patris, pulsa debilitate, pristinæ reddatur sospitati. Audita qui aderant, ejus postulatione, & admirati fidem, exorat & ipse, quæ postulabat fieri. Frater vero & ipse, fide nihilominus plenus, confisus de sanctarum virtute reliquiarum & meritis Patris, acceptis Sanctorum pignoribus, manum debilem illius, uti rogaverat, signo crucis exterius circumcinxit: quæ confestim nervis strepitum grandem dantibus sanitatem recepit ex integro, digitis omnibus se se erigentibus. Cœpit itaque idem rusticus habere liberam manum, qui diu habuerat inutilem solummodo pugnum. Videns autem in se tantam omnipotentis Domini clementiam, ei pro posse & scire referebat gratiarum actiones pro sua reformatione: agens etiam & Patri Benedicto grates, cujus meritis se se salutem consecutum profitebatur: nec minus omnes, qui in eamdem ecclesiam convenerant, diutissime laudibus Redemptoris immorati, quibus valebant laudibus, ejus extollebant magnalia, qui in Sanctis suis est ubique mirabilis.

XXVII. Anno 1095. Incendium Floriaci. Anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo quinto, flamma voracis ignis maximam Floriacensis Burgi consumpsit partem. Incognitum autem habetur, utrum casuale, an furtivum idem fuerit incendium. Nocte siquidem quæ sacratissimum diem dominicum Paschæ subsecuta est, vehemens ignis unam corripuit domorum, quæ a parte septemtrionali exceptæ erant a clausura ejusdem burgi: quæ cum esset receptaculum boum, habebat feni plurimum & palearum. Hæc vero licet sint omni tempore lætissimum ignis pabulum, ea tamen multo magis tempestate, quia exclusis reliquis ventis, solus aquilo libero flatu orbem perflabat Gallicum: qui omnia more

a *Vitry* in silva Aurelianensi, ubi Prioratus Eloriaco subjectus.

CIRCA AN. 883 4 Decemb.

more suo adurens, arida reddiderat, nulla penitus pluviæ stillante gutta per aliquot temporis spatia. Igitur incipiente tertia noctis parte, quæ conticinium vocatur, perstrepentibus illis qui primi viderant ignem accendi; vulgus reliquum expergefactum terrificam illam vocem cum horribili ululatu concrepabat, Ad focum videlicet, Ad focum: quo strepitu exciti Fratres, linquunt stratus, basilicam irrumpentes. Erat autem eadem basilica ob paschalem celebritatem honestissime holosericis venustata ornatibus, ad quos deponendos & in gazophylacio reponendos, quoniam ea domus fornice lapideo protegebatur, juniores de Fratribus certatim accinguntur: quod citissime peragitur, aliis scalas erigentibus, aliis per gradus earum ad fastigia ipsius aulæ evolantibus, & ipsos ornatus deponentibus; aliis eos in humeris & ulnis suscipientibus, & ad jamdictum tutum locum deferentibus. Nec minus librorum pernecessariam copiam amittere ignis violentia pertimescentes, eodem congessimus cum testamentorum & privilegiorum nostrorum congerie: metuebamus enim ne turricula in qua hæc recondita erant, ignium viribus succumbens, in favillas redigeretur: cum foret rimarum plena, superiori incendio consumpta, quod Domini Abbatis GAUSLINI *a* tempore Floriacense Cœnobium pessumdedit. Porro junioribus in his quæ prætaxavimus, occupatis, qui religiosiores & ætate provectiores erant, Patris sanctissimi glebam, non solum his, sed omnibus gazis millies pretiosiorem supradicto gazophylacio intulerunt, cum ceterorum pignoribus Sanctorum, qui in eadem quiescebant ecclesia. Quidam autem sacratissimi Martyris Mauri membra aureamque dexteram *b*, in qua pars dominici sudarii habetur inclusa, adsumentes foras extulerunt incendio opponentes. Sed dum nequaquam ignis odorem sustinere valerent, infra ambitum castri se se recipientes, adscenso muro implorabant Domini auxilium, oppositis nihilo minus incendio sacris pignoribus. JOSCERANDUS vero beatæ memoriæ vir, qui eo tempore Abbatis *c* officium apud Floriacum strenue exsequebatur, adsumptis secum paucis Fratribus cum pueris, qui adhuc sub arctioris disciplinæ custodia tenebantur; domicilia ejusdem Cœnobii usque ad auroram circumeundo letanias agebat, protensis in cælum manibus, crebrius *Kyrie eleison* inclamans. Interea ignis paullatim suas in majus augmentando vires, depastis ædibus, quas a parte septemtrionis extra villam depasci primo cœperat, flatibus aquilonis qui vehementer flabat, impulsus, ecclesiam sancti Dionysii *d* quæ fere in medio ipsius villæ sita erat, corripit. Enimvero exinde quasi ex eminentiori loco, liberioribus saltibus admissus, circumquaque diffunditur: ita ut etiam torcularia, quæ in vinetis centum ferme passibus longius aberant, combureret. Erat vero tantus ejus crepitus, ut omnes audientes corde paverent, vix stare valentes, quatiente eorum genua tremore nimio. Tunc denique omnes ingens arripuit timor Fratres, cernentes carbones ignitis mixtos scintillis super Monasterium quod stipula opertum erat, cadere; metuentes ne sub uno momento cuncta eorum habitacula eo igne consumerentur. Idem denique Monasterium quod superius innovari cœptum diximus, quoniam adhuc imperfectum manebat, stipula tegebatur. Tandem ergo placatus Salvator, ut credimus, suæ gloriosæ meritis Genitricis Patrisque Benedicti, necnon supra memorati religiosi viri precibus, induxit africum vehementem, qui ex obliquo flans, aquilonem a Monasterii ambitu penitus excluderet, & vapores incendii quos ille suis impellebat flatibus, ab eo omnimodis arceret. Quam miserationem Omnipotentis cer-

Bibliotheca & chartæ servatæ.

Christi sudarium & aliæ reliquiæ flammis objectæ.

Incendium repressum.

a Sic legendum, aut GAUZLINI, cujus Abbatis tempore incendium contigit descriptum ab Aimoino supra in lib. 2. cap. 19. cf. 4. v. p. 383

b Hinc pro insignibus Floriacensis Monasterii pingitur dextra more benedicentis extenta cum hoc elogio. DEXTERA DOMINI, ut notavit Johannes a Bosco.

c Huic non multo post successit SIMON, quo Abbate Tortarius scribebat. Lege Notas ad finem hujus libri.

d De hac ecclesia lege librum de vita Rotberti Regis auctore Helgaldo Monacho, qui eam primo ligneam, & post incendium lapideam fecit. Ecclesia hæc non amplius exstat, forsan a tempore posterioris hujus incendii.

CIRCA AN. 883 4 Decemb. cernentes, retulimus pro posse ejus immensæ clementiæ gratiarum actiones, qui nos a tam immani eripuerat periculo. Denique donec omne illud incendium sopiretur, non cessavit idem ventus flare vehementius. Perduravit autem idem incendium debacchando, pessumdans Floriacensium ædes, cum his quæ in ipsis reperit alimentis & vestibus & varia supellectili, ab hora noctis tertia usque primam sequentis diei horam, devastans omnia a porta septemtrionali versus orientem usque in portam australem, paucis residuis domibus ad solis ortum, quæ extra villam erant.

VIII. Cæca lumen recipit. Quædam paupercula anus, ab ignotis nobis finibus egrediens, Floriacum fortuito casu ostiatim victum quæritando contigit. Hæc diu in cæcitate perdurans, funditus spem recuperandi amiserat visus; quæ manu sinistra puerulo data, iter carpebat, dextera baculum gratia sustentationis gestans. Ingressa ergo Dei Genitricis aulam, pone imaginem nostri Salvatoris argento radiante vestitam, aureoque pulchre nitore interstinctam, ubi eo tempore beatissimi Patris veneranda quiescebant membra, causa innovationis ejusdem aulæ translata; anicula illa dum ductore ductante ibidem restitisset, memor propriæ paupertatis, exorabat Patrem sanctum, ut ejus suffragaretur inopiæ, suppeditando videlicet sibi victus & vestitus necessaria; neque enim de suorum reformatione luminum, de qua jam desperaverat, orationem fundere præsumebat. Sed pius Pater, qui utrumque largiri poterat, quod potius erat, concessit: quoniam luminibus restitutis, facilius ipsa sibi procurare valeret cetera. Ex insperato igitur repulsa cæcitate cœpit lumen cæli clare conspicere: nec modice gavisa, Patris sanctissimi merita totis efferebat animi præconiis, per quem ejus lumina receperant munera lucis. Referebat autem quemdam sibi adstitisse, qui tenuem quæ ejus pupillas texerat, pelliculam acuta incidebat novacula: qua utique incisa, confestim lumen recipiebat.

XXIX. Dæmoniacus liberatus. Quidam mediæ ætatis homo, pervasus ab humani generis adversario, inops mentis factus perdiderat totius acumina sensus. Hic a proximis sibi sanguine arctissimis adstrictus loris, ad celeberrimum Patris adductus tumulum, diem ibi transegit integrum, adnectens diei & noctem contiguam; quam dum vigil pernoctasset, inlucescente sequentis diei crepusculo nullum sanitatis expetitæ indicium apparebat in illo, torquente qui cum pervaserat, incessanter dæmone. Denique terribili quoscumque appropinquantes sibi adspectu intuens, si permissum fuisset, etiam dentibus more canino lacerasset, frendens, & quantum licebat, impetum in eos faciens. Sed, ut diximus, diris ligatus vinculis, nequaquam sibimet vel alicui appropianti aliquid inferre prævalebat damni. Edebat vero ore sonos horrificos & inconditos: loquens etiam nefanda & exsecranda verba. Quoniam autem idem energumenus pro salute sua, sui ipsius impos, nullatenus meminerat exorare; non solum qui illum adduxerant, sed quicumque ecclesiam in qua erat, intrabant, pro eo omnipotenti Domino, ut competens fuerat, orationem fundebant. Quo factum est, ut mediante hora diei secunda, terribiliter exclamans, tamquam valido percussus ictu, in terram corrueret resupinus. Extemplo itaque dæmonio purgatus expulso, compos mentis factus, omnipotentem magnificabat Dominum, qui se a pessimo hoste captivatum per beatissimum Patrem reddiderat liberum. Confestim Fratres qui aderant in ejus liberatione, ceteris in capitulo residentibus, nuntiare properarunt hujusmodi miraculum per venerabilem Patrem patratum: qui mox inde surgentes, ingressi oratorium hilarianam * psalmodiam, quam diebus festivis in omnipotentis laudibus Domini decantare solemus voce celsiori, videlicet *Te Deum laudamus*, tota mentis devotione concinunt, Patrem quoque gratulabundi magnificantes Benedictum. Porro qui sanatus fuerat, referebat ea hora qua dæmone fugato liberatus est, se quemdam conspicui vultus virum vidisse, qui ingressus per orientalem ipsius basilicæ absidem, baculum a capite incurvum manu gerens, cum usque ad se properasset: seque eo quem gestabat, baculo in

* jucundam

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

culæ manu excusserat, mox arefacta est: ita ut inutilis reddita, nullum opus efficere valeret. Cum ipsa quoque ariditate aliud inusitatæ passionis detrimentum accrevit: siquidem tamquam reatus sui quodam argueretur timore, tremula concussione agitata, uno in loco, etiamsi vinculis constringeretur, cogi non poterat: sed mobilitate inexperta absque ulla quiete dissiliebat. Paullatim etiam augmentata vi ægritudinis, rusticus ille percussus dira paralysi, medietate sui destitutus est corporis, ita ut ad omne artificium efficeretur inutilis. Miser tamen idem tanta fuerat captus dementia & obstinatione animi induratus, ut nequaquam confiteri adquiesceret, ob temeritatem dictam se tantum languorem incurrisse: donec inveterata morbi acerbitate maceratus, invitus, qualiter id sibi accidisset, sua voce protulerit. Admonentibus autem vici ejusdem cohabitatoribus, petiit Floriacum in Patris translatione, qua Casinum deserens elegit sacris suis pignoribus metationem Gallicanam regionem: & servitium professus ipsi de cetero Patri, pernoctavit post ipsius sanctissimam tumulationem nocte illa, continuato die festi nocti ipsi: deposcens ipsius clementiam, cujus in se concitaverat vindictam, quod & ipsi perspeximus. Sed quoniam ex superbiæ typo * ejusdem crimen descendebat, nullatenus veniam impetravit quam implorabat: sed usque ad terminum vitæ, comitante se occulto Omnipotentis examine, incuratus perseveravit. Mulier igitur quæ in se experta severam Domini fuerat ultionem, perterrita etiam rustici illius diris passionibus, famulatum professa Patri Benedicto, spopondit se in eadem solemnitate candelam omnibus annis quibus viveret, oblaturam: & illam, ceterasque ejus festivitates debita cum devotione observaturam.

Translatio dicta tumulatio.

* typho

Votum candelæ.

XXXV. Membrorum impotens sanatur.

* Chastillon sur Loire

In Castellione * Patris ipsius non exigua possessione, ubi beatus Confessor Posennus *a* requiescit, de quo & Andreas *b* plurima in suis tetulit dictis; multa ad laudem sui nominis, per merita utriusque Patris sæpius Omnipotentis clementia demonstrat magnalia, de quibus & nos dicturi sumus aliqua. Homuncio quidam, Herbertus nomine, ægritudinem incidit adeo gravem, ut resolutis omnibus membris, nullius eorum uteretur officio, præter linguam: quæ licet satis exilem, retinebat sonum. Hujus inopia sustentabatur timoratorum alimonia virorum, qui etiam turiolum in porticu basilicæ loci ipsius sibi construxerant: ubi & per numerosa annorum curricula instar glomeris involutus decubuit, vix etiam liquidas sorbitiunculas ore valens ligurire, necessitate quoque relevandi alvi, a loco in locum digredi nequaquam potens. Miserante igitur omnipotentia clementis Salvatoris, suffragantibus vero Patris nostri beatique Confessoris Christi Posenni precibus, paullatim membris sospitatem amissam recipientibus, factus est incolumis, grates referens Domino JESU CHRISTO secundum suæ scientiæ modulum & ejus utrisque fidelibus: permansit autem in eodem loco per multa tempora, ecclesiæ servitio mancipatus, aquam, lumen, & quæque ad ministerium altaris erant idonea, suppeditans: quem nos etiam pluribus annis id officiose peragentem perspeximus.

XXXVI. Rapax morte punitus.

In territorio Nivernensi quoddam habetur castrum, *Hubcn* nuncupatum, in prærupti cujusdam collis cacumine: hujus dominus Hugo dicebatur, provectæ ætatis vir. Hic filium genuerat vocabulo Gauterium, qui juvenilis ævi elatus supercilio, minus de omnipotentis Dei pertractans mandatis, res ecclesiarum & pauperum rapinis inhians diripere, & suis in necessitatibus expendere ardebat. Unde arbitratus opimam de jam memorata possessione prædam se posse abducere, propter multitudinem diversorum anima-

a Posennus vocatur in Andreani libri versione metrica per Toitarium, qui hujus Sancti miraculum & inventionem sic canit:

Corpore, Constanti, de sacro prode Posenni,
Bis, monitus, flagris tertio corriperis.
Visio quod docuit, compulsus pandere pandis:
Inventum sacro conditur in tumulo.

b Andreas Monachus Floriacensis librum scripsit de miraculis sancti Benedicti, ex dictis in Observationum præviarum num. 20.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. lium, quæ in eodem erant loco; (est enim alendorum animalium opportunus ob fertilitatem pabulorum) adsumptis cohortibus equitum seu peditum, devenit illuc, neque Dei veritus offensa, neque Patris nostri meritum. Porro accolæ loci ipsius & circa positi ruris comperientes ejus insanam cupidinem, & pertimescentes copiosum prædonum numerum; adsciverunt in auxilium sibi dominum castri, quod dicitur sancti Briccii, Rotbertum nomine, strenuum sane tam armis quam consiliis virum: qui vallatus suorum cuneo, prompto accurrit animo, paratus cum eis, si quod immineret, subire dispendium pro Patris promerendo suffragio, & vicinorum qui se expecterant, commodis. Cauterius itaque aggressus Castellionenses, satagebat opere perficere quod mente conceperat: ruricolas videlicet eorumque pecora & spolia secum abducere. Rotbertus autem ei obviam progressus cum suis, conjunctis quoque sibi locorum contiguorum colonis, conferre cum eo non valens, ejus timendo copias, terga vertit. Gauterius ergo suos multis clamoribus adhortatus, equoque cui insidebat, calcaribus incitato, ipsum perniciter insequitur: quem Rotbertus jamjamque sibi appropiantem cernens, utputa moris est fugientium, hasta super humerum rejecta, ferrum hastæ sequenti opposuit. At ille conatus hostis nequaquam prævidens, dum incautius attingere eum equo ardescit, in ferrum ruit: quod gutturi illius immersum, absque dilatione vita privavit. Videntes vero satellites ejus dominum suum exanimatum, ululatibus aerem, lacrymis genas opplentes, humeris corpus imponentes abire maturant. Miserante ipso cujus interierat ferro, illis quoque quos prædatum venerat, concedentibus liberam fugiendi copiam, laudesque proclamantibus omnipotenti Deo, grates Patri Benedicto, sanctoque Confessori Posenno, de tam celeri hostis sui multactione. Genitor autem genitrixque defuncti cernentes exstinctum filium, in quo tota spes pendebat illorum, quoniam hunc solum possidebant; non est facile dicere quos ediderint gemitus, quantas fuderint lacrymas, inconsolabili lugentes mæstitia, quem amplectebantur dilectione unica. Metuentes vero futuram discussionem justi judicis Dei, (erant enim timorati) quoniam spes omnis debita corporis sublata fuerat, tractabant, qualiter animæ ipsius consulerent, quatinus indulgentiam inveniret, qui extrema sua tam pessime præcipitaverat. Adsumpto igitur Autisiodorensi Antistite, venerabili sane viro, cum grandi apparatu exsequiarum, & exanimato filii sui corpore Floriacum properant. Advoluti autem genibus HUGONIS *, qui tunc in eodem loco Abbatis fungebatur officio, & totius congregationis; implorant vincula reatus defuncti precibus eorum solvi; certum tenentes, in conspectu summi Judicis ipsius laxandum crimen, si quibus illata injuria fuerat, in præsenti toto animo ipsam prius remitterent. Unde & calicem purissimi auri libram habentem, in dextera filii sui ponunt, & illum pro vadimonio offerunt, quatinus promptiorem veniam delicti sui adsequi mereretur, si aliquam recompensationem pro temeritate ipsius exsolverent: credentes quotiens in eo sacrificium summæ divinitati offerretur, nequaquam ejusdem sacrificii ipsum esse exsortem. Fratres itaque pia miseratione permoti, generaliter pro eo sacrificium omnipotenti Domino obtulerunt, absolvi poscentes ipsius offensas, & ipsi secundum possibilitatem a Christo fidelibus suis concessam, quod in eos deliquerat, remittentes: expletisque funereis honore congruo officiis, genitores cum nobilibus viris quos in suo adsciverant comitatu, ad propria dimisere, non mediocrem consolationem de salute filii sui reportantes.

Dammum a parentibus restitutum.

* V. supra cap. 5.

Calix aureus manu defuncti oblatus.

XXXVII. Prædones Ligeris unda mersi.

Interjectis aliquantis annorum curriculis, confederati de vicinæ partibus Burgundiæ adversus eosdem Castellionenses, quidam prædones glomeraverunt non infirmam manum satellitum, equitum & peditum. Transito autem amne Ligerico, diffuderunt se per rura ad ipsum prædium pertinentia. Tanta vero erat illis securitas confidentibus in sua multitudine, & tanta arrogantia de robore & aptitudine suæ juventutis, ut scurram se præcedere facerent, qui musico instrumento res fortiter gestas & priorum bella præcineret: qua-

in capite feriisset: quo ictu accepto, sese confestim in terram corruisse, & sobrietatem mentis recepisse. CIRCA AN. 883. 4. Decembr.

XXX. Operarius lapsus fit incolumis.

Nuper properantibus cæmentariis fornicem miræ altitudinis in dextra ipsius ecclesiæ parte erigere, locatæ sunt trabes in sublimi parietum stabilimento a fabris lignariis, ad sustollenda ligna quæ in modum hemisphærii fabricantur quibus moles lapidum & cæmenti inniti habebat. Ergo dum quodam mane trabibus tenui imbre madefactis operarii desuper incederent, præparantes quæ præcipiebantur; unus eorum Otgerius nomine, minus caute superambulans, dum affigere vestigia uni trabium fortiter nititur, pede lapso de illa celsitudine per compaginatos sibi fustes, per multiplicem lignorum struem, inter acervos lapidum pronus ad terram corruit. Erat enim pæne totum illud telluris spatium tam lignorum quam saxorum congerie adopertum: parvus tantum locellus ad mensuram humanæ proceritatis remanserat immunis ab eis: in quo admirantibus qui aderant, acsi de industria projectus decidit juvenis ipse: attrito tamen capite soli duritie, oculis pæne erutis, lingua ab ore porrecta, perfusus faciem rivo cruoris, jacebat humi tamquam exanimis. Accurrimus statim multitudo tam laicorum quam Monachorum, qui etsi casum non videramus, amorem tamen & luctum audieramus: qui omnes cum gemitu & lacrymosis vocibus cœpimus implorare gloriosæ Dei Genitricis opem Patrisque Benedicti suffragia, quatinus subvenirent misero, ne paucæ quæ supererant animæ reliquiæ, protinus elaberentur. Denique formidabamus, ne si ille spiritum exhalaret, intermitteretur opus, confractis animis vulgi totius, quod tam pecunias quam corporum vires certatim operi perficiendo impendebat. Quod quoniam mobile est, & in quamcumque partem mentis levitas impulerit, more arundinis aura commotæ inflectitur; fortassis immurmuraret, Patrem Benedictum nullam ipsius loci providentiam habere, nec curare, si quid adversi operi illi intercederet. Levantes igitur juvenem debilitatum, deposuerunt eum ante altare Dei Genitricis, quod prope erat: exspectantes tam ipsius quam Patris nostri auxilium. Nec frustra: nempe post aliquanta temporis momenta, qui putabatur mox moriturus, resumpto spiritu, oculis patefactis, cœpit alloqui circumstantes, & de sua integritate certos reddere, stupentibus illis & Dominum glorificantibus. Hinc delatus ad propriam domum, non post multos dies, integræ redditus est sospitati: qui interrogatus, quid sibi videretur, cum de tanta altitudine præcipitatus corrueret; respondit se sic exceptum tellure, tamquam super multas ceciderit culcitras, nec soli soliditatem aliquatenus sensisse.

XXXI. Mentis impos convalescit.

STEPHANUS etiam unus de familia, equestris ordinis vir, longa ægritudine maceratus, ad ultimum funditus amisit sensum: qui ad instar debacchantium, loris adstrictus tenacibus vix cohiberi poterat, ne a lecto prosiliens, præceps quaquaversum titubantia inferret vestigia. Cujus amici & consanguinei nimio tædio affecti, dum nil medelæ quod ejus tam pessimo obviaret letargo, inveniretur, dejecti animis, jam de ipsius desperaverant reparatione. Tandem propitia divinitate, quæ illi incolumitatem restituere decreverat, incidit mentibus eorum, quatinus illum in ecclesiam deportarent, & coram altare Dei Genitricis locarent, exoraturi ejus Patrisque Benedicti indefessam clementiam, ut ægroto suis subvenire festinarent meritis. Quod imminente jam noctis crepusculo, constituerunt agere: erubescebant enim, eum diurnis sua domo efferre horis, propter ipsius assiduam debacchationem, ne obtutus sese intuentium offenderet. Positus ergo ante jam dictam Dei Matris aram, pernoctavit in eodem loco ignorans penitus se ibidem esse. At dum auroræ circulus adhuc ambiguam lucem, rarescentibus jam tenebris, mundo inferret; relatus ab amicis proprio invehitur domicilio, nescius se productum ab ipso omnino. Exin vero memoria paullatim revertente, mentis oblivio quæ per plures obtinuerat soles, ipsum deseruit, atque infra modicum, perfecte recepit quem amiserat intellectum, congratulantibus sibi vicinis & cognatis, atque de ejus sospitate omnipotentem Dominum collaudantibus.

CIRCA AN. 883 4 Decemb.

XXXII. Translationis festum violans punitur.

* Petiviers in Belsia

Bosonis-villa quædam sancti Patris nostri dicitur possessio, juxta castrum quod Petveris * vocatur, sita, in qua hæc tria quæ subnotavimus signa per gratiam quam a Domino idem Pater promeruit, sunt patrata. Mense Julio translatio ejusdem gloriosi Patris non modo apud Gallos, sed etiam apud complures nationes celebriter recolitur. Morabatur autem in supradicta possessione quædam puella, quæ quoniam de Patris ipsius familia originem non trahebat, impune putans se tantam solemnitatem temerare posse, sumpsit colum cum fuso, cœpitque per eamdem quasi deambulando villam nens discurrere. Cernentes id mulieres aliæ, quæ Patris erant familiæ; arguebant ipsam, quoniam cum in rure ipsius commoraretur, festum ejus tam præcipuum violare præsumeret. Illa stomachando intulit eis: Vos quæ illius estis ancillæ, estote feriatæ, & celebritatem hanc studiose excolite: me vero quoniam ipsi in nullo sum obnoxia, opere manuum mearum finite lucrari cibum, quem hodie sum comessura. Hoc dato responso, cum majori pervicacia cœptum opus agebat. Repente itaque invisibiliter divina eam prosequente ultione, percussa in maxillam, cruentem accepit ictum: & profluente de dentibus largo cruore, tam dolore percussionis, quam formidine percussoris exterrita, ad ecclesiam illius villæ profugit. Factus est autem non parvus conventus rusticorum in eadem ecclesia, qui exciti clamoribus mulierculæ & fama tantæ virtutis illuc confluxerant: qui salubre consilium eidem suggerentes, hortati sunt, ut sese traderet in ancillam sancto Patri, & sponderet de cetero, omnes celebritates ipsius, ut condecens esset, se venerabiliter observaturam: quæ dignæ suggestioni credens, obtemperavit justo ipsorum consilio: & confestim tam a dolore dentium quam a formidine liberata est.

facto voto melius se habet.

XXXIII. Simile.

In idem rus advenerat altera muliercula, quæ textricis fungebatur officio. Hæc mercede conducta a quodam viro nomine Rodulfo, gente Britanno, habebat cooperatricem quæ ejusdem erat ministerii: sed hæc ex familia Patris Benedicti progenita fuerat, altera vero minime. Britannus autem ipse liberam traxerat genituram: qui de sua adveniens regione, ipsius Patris rus incolebat, habens habitationem in eodem rure: eratque durus agricola, cui etiam vires labori tolerando sufficiebant. In Patris igitur tumulatione, quæ in diebus dominici Adventus per omnes Gallias annuatim cum reverentia excolitur; mulier quæ carnalis libertatis supercilio tumebat, inquit ei quæ ex famulabus Patris se quoque esse plaudebat: Veni, mi chara, properemus perficere quod pariter cœpimus opus. Susceperant enim texere lineam, quæ ipsius Britonis erat, telam. Cui illa respondit: Absit a me, mi soror, ut ego hodie aliquem præsumam exercere laborem, & domini mei cujus sum ancilla, tam solemnem temerare celebritatem. At illa e contra: Tu, si tibi vacat, feriata esto: ego enim quo fruar cibo, hodie laboratura sum: tu vero domini tui excole festum. Huic altercationi Britannus ipse intervenit: qui sciscitatus cujusmodi inter se sermones fererent, ubi edidicit causam, suis compulit exhortationibus utramque aggredi, quod adsumpserat opus. Cœpit itaque famula Patris anxie valde post telam residens exspectare, quid ejus actura foret socia: quæ tramam apprehendens, ubi primum per stamen duxit filum, adsumpto pectine ligneo, inculcabat idem filum reliquo subtegmini, percutiendo. Extemplo consequente justi examinis ultione, pecten manui ejus adhæsit: quod ipsa dum persensit, exterrita vociferari exorsa est, attentans crebro, si a manu propria pectinem aliquo pacto excutere quiret; sed videns incassum se id facere, ab incœpto destitit. Accurrerunt autem plurimi ipsius vici habitatores exciti clamoribus illius, inter quos & Brito adfuit: qui nequaquam reveritus rectissima Omnipotentis judicia, quæ etsi sunt occulta aliquando, semper tamen sunt justa; comprehensa dextera mulieris cui pecten inhæserat, violenter extrahendo discussit.

Tumulationis festum.

Quem Britonem illico vindicta superni Judicis pro sua superba temeritate merito perculit. Dextera denique ejus, quæ cum violentia pecten a mulierculæ

Alter etiam, Bolinus nomine, de familia ejusdem Patris, & ipse unus de ruris cultoribus, nimia membrorum vexatione fatigatus, in lectum decidit: in quo prolixioris recubans spatio temporis, nimia vi ægritudinis arctatis venis, meatumque suum sanguine perdente, exsiccati sunt nervi ejus, humorum irrigatione amissa. Qui quoniam suis operari manibus nequaquam poterat, unde sibi victum adquireret, cœpit non modicam rerum necessariarum pati penuriam. Quamobrem aptari sibi fecit grabatum ad similitudinem illius instrumenti, quo stercora pecorum de stabulis efferuntur, dum mundantur: quatinus in eo per vicos & rura a suis devectus propinquis, alimoniam a viris susciperet misericordibus. Dum ergo suam, quamvis misere, sustentando vitam, diversa frequentasset loca; tandem Patriciacum advectus est. Ibi quoque velut in aliis, in quibus deguerat, locis, quotidianam mendicans aliquanto tempore consecutus est annonam. Audiens autem Patrem Benedictum, suum etiam carnaliter dominum, multa ceteris præstare sanitatum beneficia, cœpit in suis hujusmodi conflictum habere cogitationibus: Si alienis meus tam magnifice suffragatur dominus, ut eos quamvis remotissimos, si ipsum mente supplici advenientes exposcerint, ab omnigenis curet infirmitatibus; quanto magis meis sospitatem redintegrare debet membris, illius servituti obnoxiis, qui cum ejus sim corpore servus, mente etiam sum illi devotissimus? Hæc & his similia apud se retractans, exorat deferri se ad Monasterium: ubi non multis evolutis diebus, secundum fidem propriam, salutem recepit integerrimam, omnibus recuperatis membris. Unde plurimum gaudens, perseverabat in eodem loco, noctibus quiescens in stabulo, quod superest domui hospitum illic præparatæ adventui. Reputans vero licere jam sibi quidquid agere vellet, una noctium, victus sui concupiscentia cordis, tentante se spiritu nequam, incidit in fornicationem: quam rem beatus Pater non leviter tulit; vel quia recepta sanitate castimoniæ vigorem servare debuit, vel quia in locis sanctis tantum facinus admittere non dubitavit. Ea etenim domus, in qua perpetraverat stuprum, ante januam habetur Monasterii. Igitur quoniam turpi prostratus voluptate animæ spreverat salutem; quam promeruerat, mox perdidit corporis sanitatem. Sed denuo dum doloribus os suum affligitur, corde compunctus, orat Patrem pium, ut sibi parceret. Pius autem Pater ejus ærumnarum misertus, iterum integram sibi reformavit sospitatem. Ipse autem aliquamdiu metu quidem periculi superioris sese continuit; sed quoniam fervens libidine pruritum suæ carnis nequaquam domare curavit, rursus inlicitam incurrit commistionem, uni turpium commistus mulierum, oblitus penitus prioris discriminis. Quapropter probrosum ejus admissum velox consecuta est vindicta, redeunte, quam jam bis evaserat, damnosa ægritudine. Idem vero ad sibi jam bis expertam recurrens medicinæ officinam, orabat cum gemitu multo, sibi subveniri denuo. Sed Pater Benedictus volens ejus reprimere stoliditatem, nullatenus integræ, ut superius, ipsum restituit incolumitati; sed ex parte sanato, partim debilem esse permisit: ut vel sic carnis afflictus verbere, vigilantius custodiam suæ adhiberet animæ. Permansit itaque de cetero in ea quam posterius promeruit sospitate, bacillis duobus minus valida suffulciens membra: & qui egenus erat, & necessaria sibi procurare non valebat, posuerunt eum Fratres unum illorum, quo quotidianam stipem ibidem suscipiunt, pro salute benivolorum ejusdem loci. Porro grabatum illius in turri lignea, in qua dependent signa, suspenderunt, ubi per longa in monumentum tanti prodigii pependit tempora.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

XL. Simile.

Fornicator punitus.

Quæstura pro egenis.

Alio quoque tempore quidam juvenis, qui per multum tempus linguæ amiserat officium, permanens mutus Patriciacum advenit, cupiens oris soluto vinculo, linguæ suæ plectrum, amissum resumere officium. Hic una dierum, dum Fratres hora invitante nona, persolverent omnipotenti Domino psalmorum pensum, adfuit inter eos in choro illis psallentibus: a quibus ad aram usque Dei Genitricis perductus, adstitit coram. Fundens itaque atten-

XLI. Muto vox reddita.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. attentius corde, quoniam nullatenus poterat ore, precum suarum salvatori Domino vota, precabatur sibi misereri per Patris Benedicti merita: allegans ipsi domino suam orationem per eumdem Patrem, quem exoptabat fieri pro se intercessorem: cujus quamcitissime persensit quam fideliter expetierat opem. Denique claustris oris ejus patefactis, attentare cœpit ejus lingua per flexus varios recolligere perplexos loquendi modos; & quæ diutissime in dentium sepulcro velut emortua jacuerat, redivivo sermone, quasi pullulantia primum germina, prima verba proferendo personabat. Incertus hic nimirum aliquot momentis exstitit, utrum munere sibi nuperrime attributo liceret frui assiduo, donec ipsa experientia addidicit, se se perfecte usum loquelæ recepisse. Tripudians autem de tam large in se ostensa Patris Benedicti munificentia, talionem quem valuit, gratanter retribuere minime distulit. Quippe corruerat pars maxima testudinis lapideæ ipsius ecclesiæ a parte aquilonali, cujus fundamento, quoniam minus roboris habuerat, penitus eruto, construere firmius Fratres, ut eadem testudo robustiori superposita fundamini firmior foret, instituerunt: in cujus ædificii constructione idem juvenis strenuus sedulus perseveravit operarius, quamdiu ad plenum consummaretur. Nam postmodum gratiarum actione Patri Benedicto reddita & a Fratribus licentia accepta, repedavit ovans ad propria.

XLII. Cæcæ lux reddita. Quædam puella, habitum privatione excludente, orbatis utrisque luminibus, cæca facta fuerat; & ut est consuetudinis lumine solis hujus privatis vivacioris ingenii lumen mentes eorum clarius irradiare; quæ minus de timore omnipotentis Domini recto, ætatis mediocritate impediente habuerat, cœpit esse timorata amplius, & in ipsius amore Domini ferventior, & ut solent corporis gravati debilitate robustiores fore mente. Sollicitior facta ad Domini cultum, frequentabat ecclesiam, petens ejus indefessam clementiam, quatinus ipsius ærumnas relevare dignaretur. Perpendens vero, se se id nullatenus posse propriis adsequi precibus, nisi aliquos fidelium ipsius internuntios haberet, qui suam petitionem acceptius præsentarent, circumibat multorum memorias Sanctorum; & quos propinquiores ipsi omnipotenti Domino clarioribus fore audierat meritis, advocatos sibi adsciscens, crebrius nominatim suis interpellabat obsecrationibus. Pluribus igitur excursis locis, sed minime quem exoptaverat, miseratione Sanctorum quos expetierat, fulgorem oculorum lucrata; adiens Patriciacum, petiit Patrem sanctum, quem auditu cognoverat clarificari assiduitate miraculorum: cujus exposcens patrocinium, dum in ejus adsisteret oratorio, interpellabat ipsum corde devoto, quatenus ejus interventu reaccendi mererentur lumina ejus munere divino. Pulsatus ergo Dominus omnipotens ipsius Patris precibus, exaudivit postulationem pauperculæ, accendens ejus pupillas redivivo lumine; expulsisque cæcitatis umbris, concessit sibi intueri clare fulgorem rutilantis Phœbi. Quæ impensius exhilarata de sibi restitutis obtutibus, haud facile est explanare, quanta animi alacritate rerum omnium conditori laudes lætabunda persolverit. Patri autem Benedicto, per quem tanta promeruerat beneficia, diebus vitæ suæ omnibus exstitit fidelis famula.

XLIII. Mentis inops curatus. Quidam nobilium, GAUFREDUS nomine, præpotens vir, dominus castri quod Sinemurus *a* vocatur, nimia capitis infirmitate oppressus, mentis inops effectus, totam funditus perdidit memoriam. Unde omnis ejus clientela, quæ in obsequio illius non pauca deserviebat, mente consternata super suo domino, questibus & lamentis, expers consilii, omnem suam impendebat operam: quique etiam viri illustres, qui seu affinitate, seu amicitia, seu beneficio sibi adjuncti videbantur; super hoc ipsius infortunio valde

a Duplex est eo nomine castrum seu oppidum in Burgundia: unum in pago Alsensi, vulgo *Semur en Ausfois*, ad Armentionem fluviolum: alterum haud procul a Ligeri supra Patriciacum, vernacule *Semur en Brien-nois*, de quo intelligendus videtur hic locus.

quatinus his acrius incitarentur ad ea peragenda, quæ maligno conceperant animo. Erat autem Præpositus ipsius possessionis constitutus a Fratribus eo tempore quidam vir probus, AIMERICUS vocabulo, qui mundi relictis pompis, adsumpto habitu monachico, omnipotenti Domino fideli famulabatur obsequio, Patri Benedicto in sibi commissis exsistens jugiter fidelis. Hic antequam vestem mutasset, Sacerdotis fungebatur officio: cui vicini, & qui eum noverant, testimonium deferebant legitime conversatum, quamdiu in clericatus permanserat sorte. Itaque phalanges rapacium effractis domibus ruricolarum, oneraverunt se spoliis, agentes præ se greges pecorum, quos in contiguis torrentum pratis, seu in littore Ligeris repererant depascentes. Plurimam siquidem eorum multitudinem rustici qui prædonum præscierant adventum, in silvis & in confragosis abdiderant vallibus. Igitur præeunte cantore, utpote nihil formidinis habentes, ad littus properant amnis, ubi plures suorum ad custodiam navium collocaverant, quibus eumdem transnavigaverant fluvium. Porro coloni jamdictæ possessionis in unum jam confluxerant, sequentes eos a longe: nequaquam enim appropiare audebant. Jamdictus autem Præpositus non minimum in corde concipiens dolorem, anxiabatur valde, ignorans quid potissimum agere deberet: neque enim sibi vel suis tutum fore advertebat in hostes irruere, neque ipsorum navigium præoccupare: cum hi qui ad eum convenerant, pauci essent numero, nec satis animo constantes. Enimvero quoniam deerant vires hominum, & robore destituebatur humano, totis medullis convertitur ad divinum suffragium: totoque in terram prostratus corpore, cælitus suis exorabat auxiliari. Et versus ad hostes, in nomine Domini maledixit illis: suisque præcepit, cum clamore maximo terga malignorum a longe insequi: qui jam per collis declivum descendentes, festinabant adscensis navibus ad sua regredi, neminem suis obviare ausibus audere suspicantes. Auditis ergo post sua vestigia vociferantium tumultibus, & clamore tamquam sese invicem exhortantium, tantus corda ipsorum induit metus, ut præcipiti omnes se traderent fugæ, & certatim cursu pernici pervolarent ad flumen: nullusque esset qui eos a fuga cohibere aggrederetur, ut in tali negotio fieri adsolet: qui enim duces fuerant in scelere, primi erant fugæ. Tunc illud beati Job dictum, quamquam sub alio intellectu, videres impletum: *Versa est in luctum cithara, & organum in vocem flentium.* Itaque præcipitanter in scaphas ingressi, dum eorum unusquisque transvehi flumine accelerat, pondere multitudinis adgravatæ, cum processissent in altum, submersæ dehiscunt. Resonabant littora gemitu ac clamore miserorum & morientium ululatibus: concava vallium & nemorum condensa respondebant. Videres Ligeris alveo arcus cum sagittis, hastas etiam cum clypeis subnatare, quæ fluvius celeritate qua decurrit, inferius devehebat. Ferunt autem eos qui in amnis ipsius cæcis submersi gurgitibus suffocati perierunt, non paucos fuisse. Capta est vero non minima multitudo eorum, qui nequaquam ad navigium pertingere potuerant, vel formidine fluminis exterriti in ripa restiterant: qui omnes præcepto Abbatis & reliquorum Fratrum relaxati, virtutem Patris circumquaque divulgarunt. Per omnia benedictus Deus, qui contumaciam illorum dejecit, & robur comminuit.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Job. 8. 31

XXXVIII Amens recipit mentem.

Erat in superius dicta curti Matriniacensi quidam flore juvenilis elatus ætatis, nomine Waldo, qui pruritum suæ non ferens carnis, consuetudinem stupri cum aliqua fecerat muliercula. Hic ab amicis sæpius correptus, illa rejecta duxit uxorem. At illa dolens, & ulcisci se se toto affectans animo, investigat, qua arte suam possit vindicare injuriam. Unde maleficiis operosam impendens curam, adeo prævaluit, ut juvenis mentem alienaret, & in eo funditus suis veneficiis vim rationis exstingueret. Qui mente perditus, a suo domicilio egressus, propria ignorante familia, quid agere destinaret; arcu adsumpto cum sagittis (huic enim arti vacabat) silvas petiit Calvi-montis, delitescens incibatus aliquot dies in illis: quibus tandem relictis Floriacum

CIRCA AN. 883 Decemb. devenit, in vigilia beati Baptistæ Johannis: majoremque ecclesiam petens, coram altari, quod imaginem argenteam dominicæ recordationis pone habet, constitit, Fratribus Domino solemni more hymnos resonantibus: ubi dum inter candelabra stupidus hac & illac lumina contorquens, & calcaneis solum pavimenti atterens persisteret, suspensis Fratribus, qui eum noverant, quid agere deliberaret; tandem comperto quod mente excessisset, expulsus est a loco stationis illius: qui se se pernici gressu promovens, ante aram Dei Genitricis contulit: & inibi totam illam noctem infatigabilis pervigilem ducens, visione salubri, ut ipse pluribus postmodum confessus est, in pristinam sospitatem est restitutus. Videbat namque Dei Genitricem, Patrem Benedictum, sanctumque Martyrem Maurum coram adsistere, de quibus primus sanctus Martyr ad Patrem Benedictum ajebat: Libera hunc famulum tuum.

XXXIX. Miracula edita Patriciaci. Consequens videtur, ut etiam aliqua ex his annotemus, quæ omnipotens Dominus mira operatur per eumdem Patrem apud Patriciacum, seu in locis sibi subditis. Neque enim minori miraculorum copia in eodem coruscare dignoscitur loco, quam apud Floriacum, ubi corpore quiescit. Unde idem locus in maximo a suis honore habetur vicinis, & multorum frequentia frequentatur populorum, tum in solemnitatibus hujus Patris accurrentium, quam pro diversis calamitatibus, si quando afflicti fuerint, supplicantium. Nos vero vix pauca eorum, quæ inibi gloriosus Pater gessit, attigimus operum, partim illis habitatorum incuria oblivioni traditis, partim priorum negligentia nostrorum, qui cum peritia scribendi calluerint, ea scribere neglexerunt. Contractus vegetatus. Igitur rusticus quidam, vocabulo Durandus, servus S. Gradi [a] de Peredo, contractionem inferiorum incurrerat membrorum, femorum videlicet, tibiarum & pedum: qui quoniam unde victus sui inopiam suppleret, debilitatis non haberet membris, fecerat sibi fieri gestatorium locellum, in quo deportatus per fidelium virorum domos, quotidianam stipem pro eorum absolutione facinorum ab ipsis recipere mereretur. Vicinis autem illius & consanguineis assidua egestatis illius sustentatione usquequaque fatigatis, contigit, quatinus, suis relictis, Patriciacum in suo deportaretur grabato: ubi per aliquod temporis spatium, mendicando a sibi impendentibus agapem promeruit. In solemni autem die translationis memorati Patris, quæ mense Julio ibidem celebrius recolitur, advenientibus non solum plebejorum turmis, sed etiam clericorum & nobilium honestis personis; Fratribus nocturnas agentibus vigilias, rogavit se deferri ad Monasterium, ejusdem interesse cupiens vigiliis, quod & obtinuit. Porro dum quartum canitur responsorium, inspirante (ut reor) divina clementia, quæ sibi per gloriosi Patris merita misereri decreverat, postulabat obnixe, ut transvehendo subderetur capsæ, in qua continebantur reliquiæ. Arripientes ergo duo de populo grabatum ejus, in quo gestari solebat, subduxerunt eum per locum de quo petierat. Translato itaque eo, mox nervis se se extendentibus, laxatis nodis quibus tenebantur adstricti, omnium recepit solutionem membrorum, linquente dolore pristino crura illius, suras & reliqua quæ diu obtinuerat membra. Solutus denique omni angustia, cœpit omnium salvatori Deo multas juxta modulum suæ scientiæ persolvere grates; Patremque Benedictum magnis extollere laudibus, per quem salutem promeruerat. Quod cernentes Fratres, tam ipsi, quam totus ille qui ad festum occurrerat populus, ad simile opus se præparant, in laudibus Omnipotentis diu immorati, qui per merita jamdicti Patris suis beneficia largitur famulis.

Alter

[a] Lege *S. Grati de Paredo*, vulgo *Pare le Monial*, diœcesis Æduensis ad Brebincam amnem, in Ligerim paullo infra influentem, quod Monasterium Lambertus Comes Cabilonensis ædificavit, Hugo filius ejus, Autissiodorensis Episcopus, Cluniaco subjecit anno undemillesimo, Rotberto Rege approbante. Beatæ Mariæ & sancto Johanni Baptistæ primitus sacrum fuisse Cœnobium, legitur in litteris Hugonis Episcopi Æduensis apud Perardum in Monumentis Burgundicis pag. 167. ubi *Vallis-aurea* nominatur. At in ejus loci Chartario, cujus copiam mihi fecit V. Cl. Antonius Herovallius, S. Gratum unum e Patronis fuisse constat. Nunc Decanatus Cluniaco unitus. Paredi fit mentio in Vita sancti Hugonis Abbatis Cluniacensis, in Historiæ Episcoporum Autissiodorens. cap. 49. & apud Glabrum lib. 3. cap. 2.

valde afflicti, non minima detinebantur cordis angustia. Communi igitur consilio inito, statuerunt, debere eum invisere præcipuorum memorias Sanctorum, Apostoli videlicet Petri in Cluniaco Cœnobio, beati Filiberti apud Turnucum *a*, & aliorum Sanctorum, quorum nomina latissime fulgentibus divulgantur meritis in illa regione: quod statutum, cum magno apparatu certatim explere adoriuntur famuli illius. Denique haud contemptibili obsequentium comitatus famulitio, peragravit magnorum loca Sanctorum: qui hoc opus venerando reservantes Patri, nullatenus voluerunt eum pristinæ restituere sospitati. Ergo tandem recordati qui eum ductabant, magnum Patrem magna apud Patriciacum solere operari; illuc gressum dirigunt: quos adventantes cum suo domino, in domo hospitum suscipiunt Fratres, & ut idem Pater inquit, Nam divitum terror ipse sibi exigit honorem; honorifice per tres fere hebdomadas quibus apud eos mansit, cum suis est habitus. Siquidem toto illo quo cum eis deguit tempore, oratione pro eo directa ad aures omnipotentis Domini, sacrisque pignoribus lotis mero, sibique in potu dato, obtinuit salutem quam expetierat. Qua de re gratias agens omnium conditori Patrique Benedicto, per quem meruerat sanari; reversus est ovans ad sua, congratulantibus sibi suis omnibus benevolis.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

Reg. S. Bened. cap. 53.

Vino lotæ reliquiæ.

XLIV. Translationis celebritas.

Translatio Patris ejusdem agebatur, quæ æstatis tempore, per omnem Galliam singulis celebratur annis. Est autem moris eorum, qui de familia Patris progeniem se se ducere gratulantur, quemcumque locum Patriciaco vicinum incolant, ad idem festum occurrere, & lychnos quos coram altari sui accendant domini, ob devotionem afferre. Inter reliquos igitur, quidam eorum Rotbertus nomine, incola castri quod Luciacus vocatur, venire festinans, haud spernendæ quantitatis lychnum, sui affectum animi erga eumdem Patrem declarans, obtulit: quem in vigilia solemnitatis accendere faciens, rogavit æditiuos sacræ basilicæ, quatinus per totum festi diem, suus non exstingueretur lychnus: sed coruscantibus flammis, in sequens perduraret mane: quod absque difficultate apud eos obtinuit. Ergo accensus cum aliis quampluribus a diversi sexus personis itidem oblatis arsit per totam illam sacram noctem diemque festum, donec solemnis Missæ consummaretur celebratio. Qua expleta, Fratres fessa vigilandi & psallendi labore corpora solito copiosius relevaturi, domum refectionis intrarunt. Porro apocrisarius *b* ipsius sacri loci, sane vir modestus, ITERIUS nomine, laico cuidam, qui sub eo ipsius basilicæ excubias observare solebat, Dagoberto nomine, infit: Mi frater, quoniam cum ceteris pransuris & ego disposui prandere, tu custos pervigil, cave ne aliquam in hoc spatio incurramus negligentiam; investiga ne aliqua malignæ voluntatis persona hanc basilicam sit ingressa, cupiens aliquod nobis inferre detrimentum: custodito, ne aliquis ex fulgurantibus lychnis in altari decidens damna inferat vel modica: & ut certiores simus, circumspiciamus eosdem, qualiter candelabris affixi sunt, lychnos. His peroratis, quæ proposuerant, peragunt: lychnum autem illum, de quo cœpit agere sermo, propter aram gloriosæ Dei genitricis, quæ in eadem ecclesia primum obtinet locum, statuunt, mucroni arctius imprimentes candelabri, de ejus confisi crassitudine. Quibus patratis, frater supradictus ad prandium accedit cum ceteris refecturus: qui vero ad custodiam relictus est laicus, in adsignatis sibi minus quam debuerat, occupatus, aliter agebat. Lychnus ergo ille quem juxta aram Dei Genitricis positum fore diximus, super eamdem concidit aram, æstatis tempore cera emollita: ara autem ipsa, ob diem solemnem cultioribus velis velata erat: Itaque illo toto morarum spatio, quo Fratres ad prandendum resederunt, lychnus ille coruscantibus flammis super aram arsit, permanentibus illæsis quibus adoperta fuerat operimentis, vestigiis dumtaxat apparentibus cineris.

Cerei oblati.

Ornamenta flammis intacta.

Igi-

a Turnocum seu Tornutium, *Tournu*, Burgundiæ oppidum ad Ararim, Abbatiam illustratum, quo delatæ sancti Filiberti reliquiæ, cujus translationis historia superius edita.

b Apocrisarius in Monasteriis erat æditiuus basilicæ, ut patet ex hoc loco, aliis Archarius in libro de miraculis S. Mauri Abbatis num. 22. supra.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. Igitur pransi Fratres ecclesiam *a* petunt, gratiarum actiones omnipotenti Domino persolventes. Cernentes vero lychnum in altari, accurrunt, opinantes omnia lintea illius igne consumpta. Comperientes autem fore * ea illæsa, gratias referunt omnipotenti Domino, qui tanta eis beneficia dignabatur ostendere per Patris eorum merita.

* esse

XLV. Fur in suspendio incolumis servatus. Quædam anus de supra memorati Patris familia, necessariis omnibus indiga, solum suæ viduitatis & senectutis baculum habebat filium. Hic autem non habens unde matris inopiam sustentaret, cum labore suarum manuum victus & vestitus necessaria ei sibique nequaquam suppeditare valeret, furtis hoc supplere decrevit. Insistens igitur nefario, minima quæque prius subripiens, paullatim ad majora audenda prorupit. Omnia vero quæ furabatur, matri deferens, eam exinde alebat, vestiebat, & omnem illius sustentabat egestatem. Dum autem per aliquantum temporis, copulato sibi socio, hoc exsecrabili vitio illectus foret, multa suis importans damna vicinis: comperientes illi adolescentem ipsum, viduæ illius suæ vicinæ filium, suarum rerum tantam sibi facere imminutionem; quadam die dum solito more furaretur, interceptum cum sodali præsentarunt judiciariæ potestati, objicientes quæ commiserant facinora. Convicti ergo adolescentes, adjudicati sunt suspendio perire debere. Enimvero anus illa, quam matrem adolescentis unius fuisse diximus, audiens filium suum duci ad suspendium, anhelo cursu, festinat ad Monasterium; & ingressa, his vocibus Patrem compellat Benedictum: Domine mi, inquit, Benedicte, quid faciet hæc tua misera ancilla? quæ nullum aliud, ut tu melius nosti, habebam suffragium præter hunc meum natum, qui modo ducitur ad supplicium: tu scis, domine, quoniam necessitate coactus, furta hæc committebat: redde, mi domine, mihi filium meum, tibi servum tuum, jam de reliquo correptum, qui meas soletur ærumnas, ne famis inedia dispereat hæc tua ancilla. Ostende tuam solitam pietatem in me paupercula, tangat mea querimonia tua pia viscera. His & aliis querulosis gemitibus perfusa genas lacrymis, preces fundebat. Flexus ad misericordiam Pater pius miserabili hujus aniculæ quæstu, exhibuit prodigium nostris temporibus inauditum. Denique ductus uterque juvenum ad locum hujusmodi supplicio destinatum, furcis appensi sunt. Unus igitur illorum, sodalis videlicet filii viduæ, extemplo vitam finivit: ipse autem ab exortu solis usque in tertiam horam suspensus, precibus matris ejus obsistentibus nequaquam mori potuit. Pastores quippe more suo accelerantes videre suspensos, dum ad locum venissent, cernunt alterum vitam finiisse, alterum vivere. Obstupescentes itaque in tanto miraculo, celeri cursu indicare tam militibus quam promiscuo vulgo, quæ viderant, festinant: qui nequaquam verbis eorum creduli, dirigunt qui sibi renuntient, utrum verum, an falsum sit quod audiebant. At illi qui missi fuerant, ad locum suspendii properantes, ita esse, uti pastores dixerant, cognoscentes, eis qui se miserant, referunt. Admirati omnes, mittunt qui adolescentem solvant, & sibi præsentent: rem ab eo omnem plenius rescituri. Cognoscunt ergo viduæ illius lacrymis & precibus, quam ecclesiam concito cursu petiisse perfusam lacrymis viderant, omnipotentem Dominum vitam filio ejus per merita Patris Benedicti, quem devotius exoraverat, reservasse, super hoc facto magnificantes ipsius clementiam Omnipotentis. Denique interrogatus adolescens, professus est se nullam læsionem sensisse per totum suæ suspensionis spatium. Unde conjici datur, magis eum per indigentiam, quam per malitiam commisisse furtum.

XLVI. Dæmoniacus liberatus. Gauterius de Capriaco quadam nocte, quæ sabbatum præibat, ad castrum, quod Mons sancti Vincentii nuncupatur, festinans, exoptabat adfore hominum conventiculo, quod pro mercibus congerendis fieri adsolet: unde tam ipse conventiculi locus, quam negotium ibi habitum, mercatum vulgo

a Ex hoc loco & multis aliis patet, moris fuisse apud majores nostros, ut gratias acturi post cibum ecclesiam adirent, non Capitulum: quod patet ex Capitulis S. Galli Monachorum cap. 22. & aliis.

go dicitur. Fit vero in eodem loco in ſabbato. Itaque, dum in loco Planchia-Guillelmi dicto, præterlegeret fluviolum Wldracam *a*, qui Patriciacos præterluit agros; equo reſidens, nullumque habens comitem, ingenti primum tremefactus metu, perſenſit adeſſe dæmones : & oblitus ſibi ſignum imponere crucis, circumvallatur ab eis, nullo munitus ſubſidio: qui illum cum equo cui inſidebat arripientes & per aera vectitantes ad poſtremum in gurgitem tentabant demergere. At ille Deo ſibi propitio ad memoriam reduxit glorioſi nomen Benedicti Patris: & cum jam prope eſſet, ut a dæmonibus in amnis illius profunda mergeretur, Sancte Benedicte, Sancte Benedicte, cum grandi clamore cœpit crebrius iterare. Exterriti igitur dæmones ad nominis hujus invocationem, ſtatim eum linquentes, more ſibi conſueto evanuerunt. Porro ille virtute hujus nominis ſe ſe cernens ereptum, retrogrado calle Patriciacum rediit, nullo modo auſus, quod cœperat iter, ulterius adoriri. Reverſus ergo, ob formidinem nimiam quam ſibi dæmones incuſſerant, memoria exceſſit. A ſuis vero in craſtinum ad Monaſterium adductus, & ibidem aliquantum remoratus, pro eo omnipotenti Domino fuſis precibus, integræ mentis recepit ſobrietatem meritis ipſius quem invocaverat Patris.

CIRCA AN. 883 4 Decemb.

XLVII. Servus vindicatus.

Hugo Bidulfus cognomine, unus militum Patriciacum inhabitantium, cum in aliis quampluribus eidem loco adverſaretur; cujuſdam ſeditionis in eadem villa inter equites exortæ occaſione, una dierum aggreſſus quemdam ruſticum Guarinum nomine, a loco de Cumbis cognominatum, & ipſum de familia Patris progenitum, nulla juſtæ querelæ exſiſtente cauſa, tam crudeliter verberavit, ut ei brachium contriverit. Ruſticus vero idem neminem ſuarum injuriarum reperiens ultorem, dum non haberet, quem potiſſimum ſuæ querelæ advocatum faceret; (quippe vir ſuperbus erat, qui eum ceciderat, & nulli reverentiam deferebat) anxius valde, ad ſui domini auxilium confugit Benedicti. Ingreſſus itaque eccleſiam ejuſdem Patris appropiavit altari, & ſuper eo contritum imponens brachium, hæc verba cum multo gemitu mente profudit contrita : Sancte, inquit, Benedicte, mi domine, tuum me profiteor ſervum, & te meum jure dominum : cernis hoc contritum brachium : tuum erat, & præter te nemo alius in eo dominationem exercere debuerat: ſi tu illud confregiſſes, adverſus te nullam haberem quæſtionem, quoniam eſt tui juris; ſed mi domine, quare permiſiſti, ut Hugo Bidulfus, cui in nullo obnoxium eſt, illud contereret : noveris me ab hac die tuis, vel tibi nullo modo famulari, niſi de ipſius brachio & corpore juſtam ultionem exegeris. His & hujuſmodi vocibus Fratres qui aderant & hæc audiebant, ad lacrymas provocati, pariter flebant, & ejus juncti gemitibus, eadem expoſcebant: quibus peroratis, ruſticus eccleſia egreſſus, ægerrime ad ſuum remeavit habitaculum. Porro Pater ſanctus nullatenus querimoniarum illius oblitus, in malignum juſtiſſimam exercuit ultionem virum. Brachium enim ipſius ejuſdem lateris, cujus & ruſtici brachium verbere demolitus fuerat, cum toto humero tanta vi ægritudinis pervaſum eſt, ut omnino inutile factum, ad nullum penitus neceſſitatis uſum inveniretur idoneum. Quo dolore miſer diutiſſime vexatus, a nullo prorſus medicorum curari valuit; ſed augmentata anguſtia, eodem morbo omnia ipſius membra percurrente, fatigatum diris doloribus ſpiritum miſerabilis miſerabiliter effudit.

XLVIII. Contracti duo erecti.

Duo etiam viri, quorum uterque ex agreſti hominum genere ducebat natale, damnati membris, annoſa nervorum contractione eos perdente, diutiſſime in ſuis, hoc cogente morbo, reſides jacuere grabatis. Horum unus

a Wldraca ſeu Wldraga vocatur in Chartario Patriciacenſi, vulgo *l'Oudrae*, qui in Ligerim influit ſupra Burbonem (ut vocant) Ancium in finibus Æduorum. Patriciaci ſitum definit Eccardus Comes in charta 6. his verbis, *Hic ergo locus in Auguſtudunenſi pago poſitus, bis ab Oriente fluentis, Parrula videlicet & Burbuncia dividitur, deinde a Meridie eadem Burbuncia deſcendente in Iſrum fluvium uſque ad ſancti Iohannis eccleſiam*, &c.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. unus incola villæ quæ Sanctus-Bonitus de Vetula-vinea dicitur; alter vero ex villa Palingias vocitata, exstitisse perhibetur: qui primordio suæ invaletudinis, amplius justo anilibus creduli fabulis, non paucis diebus, falsis muliercularum carminibus se se decipi pertulerunt, animati falsis spebus, sed & popularium medicorum insanam experti opem, qui artemisiæ, vervenæ, betarum, seu aliarum quæ passim tellus edere consuevit succis herbarum, seu diversorum animalium adipibus, vili plebeculæ illudere solent, nil omnino profecerunt. Unde animo dimissi, ulterius medelam se adipisci destiterunt sperare, quam magnopere se se expetiisse arbitrabantur: in qua desperatione diu perseverantes, nihil de sua salute cogitabant. Immensa vero omnipotentis Domini clementia, quæ illorum misereri decreverat, immisit cordi eorum, quatinus Patriciacum deportari se facerent, Patremque Benedictum, ut pro eorum salute intercedere dignaretur, exorarent. Fecerunt autem sic, non quidem eodem tempore, sed diversis temporibus. Igitur dum aliquot diebus in Monasterio ejusdem loci precibus insistentes pernoctassent, sospitatem integerrimam receperunt. Lætabundis itaque animis, grates Patri sancto tribuentes, revertuntur ad propria, omnibus propalantes omnipotentis Domini in se ostensa magnalia.

XLIX. Fur punitus in filio. Quædam possessio dicta Sulmeriacus *a* Patriciacensium subjacet ditioni, quæ ipsis non contemnenda victualium quotannis rerum infert subsidia: cui nuperrime præfecerant quemdam ex suis Fratres, gratia tuitionis loci & arcendorum prædonum, & colligendorum annuatim solitæ repræsentationis fructuum. Huic vocabulum inerat ODO: quo referente, ea quæ scribo, cognovi. Quidam ARCHEMBALDUS cognomine Albus, vir potens, non solum in ruricolas prædii illius, verum etiam in contiguos, avitæ dominationis exercebat jus: cujus uxor dum occasione turpis quæstus vicina peragraret rura, devenit ad supra memoratum cum superbo comitatu locum, uti hujusmodi incedere adsolent matronæ. Erat autem autumnale tempus, quando pressis torculari vinis, vinum condi solet in præparatis promptuariis ad servandum in posterum: cujus non modica quantitas tunc temporis ibidem habebatur. Mandat ergo eadem matrona Monacho, ut sibi & suis acceleratum exhibeat prandium. Qui audiens quæ jubebantur, nimia animi indignatione commotus, ut erat animosus, respondit nequaquam se directum, quatenus substantiam ruris ipsius in conviviis mulierum expenderet, sed ut fideliter collectam eis qui se miserant, dirigeret; nec consuetudinem imponere loco velle, quam non invenisset. Qua responsione contemni se se mulier autumans, furibunda recessit. Imperat ergo Ansegiso Brutnio, qui eorum locorum ab ipsa dominationem acceperat, quatenus quidquid vini sub jure Monachorum reperisset, plaustris imponens deveheret, & suo cellario reconderet. Hic præceptis dominæ velociter obaudiens, vehiculis vinum imponit, & suis inferre properat apothecis: at nequaquam diu gavisus est: Denique filius ejus admodum parvus, quem unice diligebat, mox ut plaustra fores attigerunt domus, tam validis febribus urgeri cœpit, ut pæne animam exhalaret. At vir ille nequaquam hæsitans hoc infortunium sibi accidere, eo quod nefandis dominæ jussis obtemperasset, vinum reddidit; & quia stulte egisset recognoscens, pro suo delicto satisfecit, Patremque Benedictum pro pueri salute oravit: quem pius Pater pænitentiam ipsius acceptans exaudivit, & puerum in pristinam sanitatem restituit *b*.

Pænitens filii sanitatem obtinet.

AP-

a Villa hæc sita erat in pago Matisconensi, Floriaco attributa a Winiterio Eccardi Comitis nepote, ex chartis 20. & 23. codicis Patriciacensis.

b Non pervenit Auctor ad annum 1107. quo reliquiarum sancti Patris Benedicti translatio in novam thecam facta est 12. Kal. Aprilis, præsentibus Ludovico Rege, Joanne Aurelianensi, & Humbaldo Autisiodorensi Episcopis; Christiano quoque ejus loci Monacho, qui rem litteris mandavit, aitque factam esse tum electionem Bosonis Abbatis eo nomine secundi in locum Simonis, qui paucis ante diebus obierat.

CICRA AN. 883 4. Decemb.

APPENDIX

A Bollandianis fusior addita ex ms. codice Patriciacensi.

1. TEmpore GAUZLINI gloriosissimi Patris ac Bituricensium Archipræsulis, multi nobilium mundialis vitæ nugis abnegatis, in palæstra hujus loci Dei & Domini nostri se dedere ditioni sub proposito sanctæ Religionis. Nec minus etiam ab extimis Hispaniæ secessibus, alii a puero in divina observatione enutriti, alii apice pastoralis curæ sublimati, patria rebusque abdicatis, præsentiam petiere hujus Principis Dei: magni existimantes, si liceret conspectibus perfrui, cujus erant doctrina & magisterio informati. Videres confluentium agmina undecumque concurrere, & tamquam uno ore proclamare illud nobile vaticinium Isaiæ: *A finibus terræ audivimus laudes, gloriam Justi:* & Psalmistæ: *Etenim benedictionem dabit Legislator.* Cujus benedictionis ut participium mererentur quidam duo germani nectare tacti supernæ inspirationis a Barcinona urbe profecti, communis Protectoris nostri sacrosanctum unanimi voto expetiere tumulum: quorum unus, nomine JOANNES, in Monasterio sanctæ Dei Genitricis, cognomento Rivipollensis *a*, a pueritia sacris imbutus litteris, pedum promeruerat curæ pastoralis, scilicet Abbatiæ sanctæ Cæciliæ virginis & Martyris, sitæ in cujusdam vertice montis: alter vero, vocabulo BERNARDUS, a quibusque nobilium sub tirocinio militiæ sæcularis est instructus; sed, quoad possibile laico, Deo subditus: qui florentis militiæ abjectis deliciis, quodque mirificum est, tædis nuptialibus spretis, ignesque animi igne superans supernæ contemplationis, cum proprio germano Floriacum usque locum, ut prælibatum est, devenit, ibique habitum sanctæ Religionis humiliter quæsivit, & reverenter suscepit. Quo pro certo referente cognovimus, quoddam Cœnobium haberi in partibus illis, dicatum in honore hujus amici Dei, a memorata urbe iter protrahens unius diei: in quo loco innumera fiunt miracula ad laudem Domini nostri JESU-CHRISTI per merita beatissimi Patris nostri Benedicti, ex quibus (pauca hæc) perstringere libuit.

Floriacum multi se recipiunt, sub anno 1010.

Isa. 24. 16. Psal. 83. 8.

2. Igitur quidam præclaræ indolis adolescens, secus præfatam basilicam iter faciens, gratia orandi cum proprio armigero devertit. Porro pone fores ecclesiæ equis a foris relictis, dicens: Sancte Benedicte, hos interim tuæ committo custodiæ; se in orationem ante sacrum dedit altare. Dumque crebris singultibus preces fundit attentius, contigit quemdam transitum habere pari quidem itinere, sed dispari operatione. Ergo miser, ubi neminem custodum reperit, vim faciens aurigæ invisibili, animalibus cum armis invasis, cujusdam fluvioli, cui nomen Lubrigatus, vadum adusque tendit. Sed demens cæcatus perfidiæ suæ tenebris, dum medium conatur nare gurgitis, præceps ruens undis, nulli ultra comparuit. Juvenis vero a templo egrediens, dum huc illucque oculorum vertit aciem, damni haud frustra impatiens, mox ut animadvertit adversarii fraudem, concitus irrupit sibi debitoris basilicam, talia voce querula proclamans: Eja, inquiens, sanctissime Benedicte, quonam pacto preces te rogantis ad Christum allegabis, qui unius quadrupedis custos esse nequisti? Obtestor non me hinc discessurum, usquequo restituas quod novi amissum tua negligentia. Hæc & his similia dum queritur voce sedula, extemplo revertitur raptoris rapina, & absque ullius regentis sollertia loco constitit, quo injuste fuerat ablata. Fit continuo concursus populorum, ingens agitur gaudium, &c.

Equus furto abductus restituitur.

a Hactenus perstat Monasterium Rivipollense Ordinis S. Benedicti in Catalania: cujus loci fuit Enneco Abbas imperante Ludovico Augusto, ut constat ex litteris Avæ Comitissæ in hæc verba. *Ego Ava Cometissa & filii mei, id est Juniofrecus Comes, & Wifredus Comes, & Ooliba Comes, & Miro Levita, simul donatores domum sanctæ Mariæ situm in Comitatu Ausona, in locum quem vocant Riopullo, ad prædictum domum, qui est fundatus in honore sanctæ Dei genitrice Mariæ perpetua Virgine, vel ad Abbate Ennegone, vel ad Monachis, qui ibidem Deo serviunt, &c. Scriptum 12. Kal. Iulii anno sexto regnante Ludovico Rege filio Karoli.*

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

CATALOGUS ABBATUM FLORIACENSIUM.

PRIMUS Abbas RIGOMARUS habuit annos v.
Secundus Abbas MUMOLUS annos 30. Et infra istos 30. annos corpus Patris BENEDICTI allatum est de monte Cassino ab Aigulfo Monacho anno 660. Incarnationis Domini, Regis Clodovei temporibus, filii Dagoberti.
Tertius Abbas LEODARDUS habuit annos 10.
Quartus Abbas IDO habuit annum 1. & dimidium.
Quintus Abbas AUDERANNUS habuit dimidium annum.
Sextus FLATBERTUS habuit annos 3.
Septimus Abbas ADALBERTUS habuit annos 29.
Octavus Abbas GEILO annos 19.
Nonus Abbas MEDO habuit annos 21.
Decimus Abbas RODULFUS habuit annos 19.
Undecimus Abbas IDO annos 9.
Duodecimus Abbas MAGULFUS * annos 16.
Tertius decimus Abbas FULRADUS annum 1. & dimidium.
Quartus decimus Abbas THEODULFUS annos 19. & dimidium: qui a gloriosissimo Imperatore Karolo ex Hispeña propter eruditionis scientiam, qua pollebat, in Gallias adductus, Floriacensibus Abbas & Aurelianensibus datus est Pontifex, &c.

* l. Magnulfus

Sic in Theodulfo desinit catalogus, quem vir Cl.. Stephanus Baluzius ex veteri codice ms. publicavit sub hoc titulo : Incipit nomina Abbatum sanctæ Mariæ & sancti Petri & domni Benedicti Floriacensis Monasterii, postquam primum ædificatum fuit. *Ex his quatuordecim Abbatibus quatuor aut quinque tantum exhibentur in fusiori Gallia Christiana*, nempe RIGOMARUS, MUMMOLUS, MEDO, RADULFUS, & THEODULFUS. De Magnulfo intelligenda videntur Alcuini epigrammata duo, nempe 162. & 163. Confer quæ de aliis Abbatibus adnotavimus supra tum in fine Observationum præviarum, tum in fine libri 2. Aimoini.

DE ALIIS MIRACULIS IN ITALIA FACTIS DIALOGORUM LIBRI TRES,

Auctore DESIDERIO Abbate Casinensi, dein Papa VICTORE III.

Ex editione Johannis Baptistæ Mari Romani.

LIBER PRIMUS

De miraculis a S. Benedicto, aliisve Monachis in Monasterio Casinensi factis.

Ratio suscepti operis.

QUia donante Deo miracula, quæ ipse ad laudem sui nominis in hoc Casinensi Cœnobio fieri voluit, quæve nostra memoria facta sunt, vel a senioribus nostris relata cognovi, scribere disposui; licet omnia nequeam stylo comprehendere, tum quia plura exciderunt memoria, tum quia occupatus regimine, vel ea quæ scribo, discutere ipse non possum; pauca tamen de pluribus ad ædificationem audientium mandare curabo memoriæ. Nam si omnia quæ vel ipse vidi, vel quæ mihi relata fuere, per ordinem referre velim; dies me, ut æstimo, ante, quam sermo, deficeret. Et hæc non tam fretus ingenio, quam quia res omissa videbatur, scribere sum aggressus: metuens, ne sicut hactenus, ita etiam amodo scriptorum negligentia derelicta, a memoria elapsa, oblivioni traderentur. Insuper etiam rogatus a Fratribus, & præcipue a te, Frater THEOPHILE Levita charissime, ut cuncta vel audita, vel visa memoratu digna,

digna, tuis tuorumque auribus studiose fideliterque referre deberem, rusticano licet stylo, tam devotæ atque sedulæ studui parere petitioni: omnipotentem Dominum deprecans, ut qui servis suis gratiam tribuit ad virtutes & mirabilia facienda, mihi quoque sermonem non deneget, quatenus ea digne ac fideliter ad multorum profectum valeam enarrare. CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

THEOPHILUS. Ego quidem non solum ea quæ in hoc Casinensi Cœnobio miracula Domino largiente patrata sunt, nosse desidero: verum etiam ea, quæ in aliis partibus his vicinis temporibus Christus Dominus per servos suos dignatus est operari, si quæ nosti, mihi hæc audire sitienti, te, quæso, narrare ne pigeat. Et hæc idcirco te maxime scribere rogo, quia plerosque magis virtutum exemplis, quam exhortationum verbis ad exercitium boni operis, ac ad amorem patriæ cælestis accendendos esse non dubito.

DESIDERIUS. Primum quidem voluntati tuæ favens, ea, quæ in hoc nostro Cœnobio facta sunt, duobus comprehendam libellis: dein cetera, quæ ex aliis partibus vel audisse, vel vidisse me contigerit, aliis duobus libellis concludere, comite vita, studebo. Et ut omnem dubitationis scrupulum legentibus auferam, per singula quæque personas, a quibus mihi hæc sunt relata, subnectam: melius esse reputans ex toto silere, quam aliquid falsum mendosumve narrare. Auctor promittit libros 4.

THEOPHILUS. Cum Scriptura dicat, *Os, quod mentitur, occidit animam*; quare B. Paulus una cum Sila carceris custodiæ mancipatus, Romanum se esse asseruit, cum non Romanum, sed Judæum fuisse luce clarius constet? Sap. 1. c. 11.

DESIDERIUS. Absit hoc a fidelium cordibus, ut veritatis Prædicator Doctorque Gentium mendacium in aliquo incurrisse credatur. Beatissimus enim Paulus & Romanus erat, & Romanus non erat. Romanus non erat, quia ex Romana urbe oriundus non fuerat. Romanus *a* vero erat, quia omnis Judaica plebs, ut universus pæne orbis, sub Romani tunc temporis Imperii ditione degebat. Vel etiam propterea, quia Romanus excelsus interpretatur, congruentissime justissimeque se Romanum potuit appellare, quia se excelsum esse nullatenus hæsitabat, sicut ipse dicit: *Nostra autem conversatio in cælis est*. Philip. 3.

THEOPHILUS. Fateor, valde mihi sunt grata quæ dicis: sed ea, quæso, quæ promiseras, narrare jam incipe.

DESIDERIUS. Res valde est nova, quam narro, & seniorum nostrorum assertione roborata, de reverendissimo viro APOLLINARE *b* Abbate, scilicet nostri Monasterii, cui, Deo fautore licet indignus, deservio: cujus sanctitas, benignitas, largitas, omnibus pæne in hac provincia commorantibus lucidissime patuit. Qui dum quadam die necessitate cogente prædia requireret Monasterii, venit ad fluvium Lirim *c*. Cumque navis deesset, qua fluvium transire posset; plenus fide, signaculo sanctæ crucis se muniens, accessit ad oram fluminis: atque ut erat indutus vestibus, calciatus pedibus, fluvium est ingressus; & ita sicco *d* vestigio ad alteram ripam pervenit, ut nec calceamenta quidem ipsius madefacta viderentur. Animadverte precor, quantæ sanctitatis, quantæque religionis ac meriti apud omnipotentem Deum iste vir exstitit, cui adhuc pondere gravato corporis concessum est elementum super liquidum, acsi super aridam, ambulare: ut videlicet Apostolorum principi similis hoc in facto habeatur, cum desuper undas, jubente Domino, sicco vestigio gradiebatur. Mirac. 1. Apollinaris siccis pedibus transit fluvium.

a Fuit hæreditario jure S. Paulus civis Romanus & hoc modo natus, non quia in ipsa urbe, sed quia patre cive Romano. Natus enim erat Tarsi, quæ Ciliciæ metropolis erat, & jus municipale a Romanis fuerat consecuta, ita ut Tarsenses censerentur cives Romani, & civium Romanorum privilegiis fruerentur. Vide Lorinum in Acta Apost. cap. 22. vers. 28.

b De Apollinari agendum infra post hæc miracula, ubi de Berthario Abbate Casinensi.

c Liris, qui & Garilianus, fluvius Campaniæ præcipuus, eam a Latio distinguens, cujus fontes in Apennino monte supra Soram civitatem monstrantur.

d Complures Sanctos siccis pedibus aquas calcasse hic adnotavit Marus.

CIRCA AN. 883 4.Decemb. THEOPHILUS. Animadverto utique & vehementer admiror, cum in nostris temporibus (in quibus juxta Prophetæ vaticinium, *defecit Sanctus, diminutæ sunt veritates a filiis hominum, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*) omnipotens Deus talia dignatus est operari. Psal. 13.

DESIDERIUS. Si illud, carissime Frater, attendas, quod Dominus discipulis suis promittere est dignatus, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi;* lætari potius, quam mirari poteris. Matth. 28.

THEOPHILUS. Et lætor quidem, & vehementer exsulto: sed prorsus precor, inchoata prosequere.

II. Casinum a Saracenis intactum. DESIDERIUS. Eo quoque tempore, quo gens Agarenorum *a* devecta classe late devastavere Italiam, qualiter omnipotens Deus hoc de manibus illorum liberaverit Monasterium, non duxi dignum silentio præterire. Cum igitur omnia circumcirca igne ferroque consumpsissent, ecclesias etiam sanctissimorum Petri & Pauli adeuntes deprædati sunt. Dein Appiæ carpentes iter, Fundanam aggressi urbem igne eam cremarunt, cunctique in ea commorantes ab eis vel occisi, vel capti sunt. Indeque digressi, in vicinia nostri Monasterii trans Lirim fluvium applicantes, quia nox jam imminebat terris, castra posuerunt, ut facto mane omne Monasterium funditus diruerent, vel quidquid ibi invenire possent, in prædam abducerent: & ut sunt nimis sitientes sanguinem, omnes quos illic reperissent Fratres, gladio jugularent. Cumque hoc tam horrendum, tam immane, tamque formidandum periculum esset in Monasterio nuntiatum, omnes Fratres nimio pavore perculsi, terræ consternati sunt, divinam majestatem obnixe precantes, ut illorum animas benigne recipere dignaretur, quarum corpora tam subitæ, tam formidandæ morti, peccatis exigentibus, tradere decrevisset. Non enim amplius in hoc mundo se victuros credebant, qui tam proximæ mortis gladium sibi imminere cernebant. Igitur cum per totam noctem adspersi capita cinere, vigiliis & orationibus essent intenti, reverendissimus vir APOLLINARIS Abbas, cujus superius mentionem feci, BASSATIUM *b* Abbatem, religiosum scilicet virum, per visionem allocutus est, dicens: Nolite timere, ne mæstum geratis animum: non enim in hoc tempore ab Agarenis capiemini, nec aliquid damni, divina protegente dextera, vobis inferre poterunt: sed quantocius revertentes suos adire tentabunt fines: vos autem deinceps securi ac illæsi manebitis: quia sanctissimus Pater Benedictus vestram ab omnipotente Domino salutem obtinuit: ipse enim venit ad adjuvandum vos, nosque omnes cum eo simul. Igitur venerabilis vir Bassatius Abbas expergefactus somno, convocatis in unum Fratribus retulit quæ vidisset, quæque sibi revelata fuissent: & ut instanter omnipotentem Dominum deprecarentur, admonuit. At illi certi de divina misericordia, alacres effecti, laudantes ac benedicentes Dominum, quod reliquum erat noctis, precibus orationibusque consumunt. Tanta vero erat serenitas aeris, ut nulla in eo vel tenuis quidem nubecula videretur: cum subito cælum densatur nubibus, tonitrua concrepant, coruscationes ac fulgura crebra micant, tantusque imber effusus est terris, ut Liris fluvius late redundans, quasi mare videretur. Igitur illucescente diluculo, surgentes e castris Barbari, accesserunt ad oram fluminis, diligentius perscrutantes, si quam forte navim vadumve reperire possent, ut fluvium transmeare valerent; sed cum omnis transeundi spes eis esset ablata, dira incitati barbarie, manus sibi digitosque corrodentes, quod spe frustrati prædæ vacui remanserant; cellas nostri Monasterii trans Lirim positas igne cremantes, verso exercitu quantocius abire cœperunt. Cumque ad eum locum pervenissent, quo prædictus Liris fluvius patenti ostio mari influit; omnes quos habebant equos

a Anno Domini 846. Agareni seu Saraceni, utpote gens populosa, magna Italiæ damna intulerunt, omnesque fere Romanas provincias incendiis & direptionibus vastarunt. Leo Ostiensis in Chron. lib. 1. cap. 26. Baronius hoc eodem anno.

b Bassatius creatur Abbas Casin. anno Domini 837. Leo Ostiensis in Chron. lib. 1. cap. 23. & obiit anno 856. die 16. Kal. Aprilis.

equos debilitatis cruribus, præciſis nervis, quia ſecum ferre nequibant, reliquerunt. Ipſi vero adſcenſis navibus, danteſque carbaſa ventis, recto curſu ſulcantes æquora, Siciliam tendunt. Cum autem jam prope Siciliam deveniſſent, & ſe celeriter aridam contingere ſperarent, repente parvam cernunt naviculam huc illucque inter ſuas naves liquidas ſuper undas celeriter diſcurrentem: in qua Clericus veneranda canitie, & alter Monachus ſedere videbantur. Et cum ab eis ſollicite interrogarentur, unde tam læti, tam alacres, vel tam onuſti repedarent, ab Italia ſe venire profeſſi ſunt, ibique omnia igni ferroque tradidiſſe: domos etiam Petri ac Pauli, necnon Benedicti ſe exſpoliaſſe gloriati ſunt. Et vos, inquiunt, qui eſtis, qui tam ſollicite, tam diligenter, tamque curioſe nos interrogare nitimini? Nos, inquiunt, unus Petrus, alter Benedictus vocamur, quorum domos vos invaſiſſe jactatis: ſed cujus virtutis, cujuſve potentiæ ſimus, quam citiſſime experiemini. Et his dictis ab oculis eorum ablati ſunt. Mox igitur undique furentibus ventis, tumeſcentibus fluctibus tanta ſubito tempeſtas exorta eſt, ut naves omnes vel colliſæ inter ſe, vel impulſæ ſcopulis confractæ ſint. Ita ut ex omni illa paganorum copia vix pauci ſuperfuerint, qui ſuis hæc, a quibus miſſi fuerant, civibus nuntiare potuiſſent. Et quidem permiſit omnipotens Deus ad tempus ſuas ab eis eccleſias devaſtari: ſed non eſt paſſus eos ſuper tanto facinore diutius gratulari. Hoc in facto illud mihi videtur eſſe impletum, quod beatus Pater Benedictus ſuis olim diſcipulis promiſerat, dicens: Præſentior vobis, dilecti filii, carnis depoſito onere, veſtrique per Dei gratiam cooperator exſiſtam aſſiduus. Illud etiam quod beato Petro Dominus intulit dicens: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* Non inquit, non valebunt; ſed non prævalebunt. Portæ enim inferi pagani ſunt, hæretici atque Judæi: qui tunc adverſus Dei valere videntur Eccleſiam, cum per eos Dominus ſuos flagellari fideles permittit; ſed non prævalebunt, quia omnipotens ac miſericors Deus non eos de Eccleſia ſua perpetuos ſinit habere triumphos. Unde & Apoſtolus hortatur, dicens: *Tribulationem patimur, ſed non coanguſtiamur; aporiamur, ſed non deſtituimur; perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur; humiliamur, ſed non confundimur; tribulamur, ſed non perimus.*

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Matth. 16

2. Cor. 4.

THEOPHILUS. Placent vehementer quæ dicis.

III. Dæmoniaca liberata.

DESIDERIUS. JOHANNES *a* ſanctæ recordationis Presbyter, qui in noſtro Monaſterio Decanatus officio aliquo tempore functus eſt, veſtri poſtmodum Monaſterii, quod intra Lucenſem urbem conſtructum eſt, Præpoſitus fuit; qui quantæ obedientiæ, quantæque humilitatis fuerit, plures qui eum noverunt Monachi, & adhuc ſuperſunt, teſtes exſiſtunt. De mirabilibus vero quæ per eum divina majeſtas operari dignata eſt: quia plura a memoria lapſa ſunt; quæ recolo, pauca narrabo. Cum idem vir Dei jejuniis, vigiliis, orationibus, maximeque largitati eleemoſynarum eſſet intentus; tantam lacrymarum gratiam Domino largiente promeruit, ut dubium non eſſet, quod illæ lacrymæ multa apud Deum impetrare valuiſſent, quæ ex tam ſimplici humilique corde editæ fuiſſent. Cumque fama ſanctitatis ejus totam per eamdem urbem clareſceret, dæmoniaca quædam quæ graviter vexabatur, ad Monaſterium cui ipſe præerat, adducta eſt. Et cum ab eis, qui eam duxerant, ut pro ea Dominum precaretur, magnis precibus fuiſſet obſtrictus; convocatis Fratribus oratorium intravit, atque multis effuſis lacrymis preces pro ea Domino fudit, ſtatimque ab ea dæmonium effugavit.

IV. Infirma ſanata.

Sed neque hoc ſileam, quod veridicis viris de eodem venerabili viro narrantibus agnovi, quod videlicet ita clarum eſt, ut nullis pæne, qui intra mœnia ejuſdem præfatæ urbis Lucenſis commorantur, occultum ſit vel incogni-

a Geſta Johannis, genere ac cognomine Apuli, Abbatis Lucenſis ſanctitate conſpicui, deſcripſit Petrus Diaconus lib. mſ. de ortu & vita Juſtorum Caſinenſium cap. 33., Leo Oſtienſis in Chron. lib. 2. cap. 92., & in Martyrologio Benedictino ſub die 22. Februarii inter Beatos adſcribitur. Vivebat anno Domini 1055.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

tum. Cujusdam namque illustris viri uxor infirmitate detenta jacebat in lectulo, quæ adeo crescente languore ad extrema perducta est, ut per tres dies sine sensu, sine voce recubans, velut mortua haberetur. Cumque omnes qui aderant, funditus de ejus vita desperarent, ad Dei hominem missum est, ut pro ea omnipotenti Domino hostias precesque offerre dignaretur. At ille, ut erat benevolus animo & ad supplicantium vota paratus, mox sacerdotalibus indutus vestibus, ad altare omnipotenti Deo sacrificium oblaturus accessit. Igitur cum intra sacra Missarum solemnia nomen *a* illius memoraretur, illa in domo propria, longe a Monasterio posita, ex lectulo, in quo quasi exanimis jacebat, tamquam si ab aliquo vocaretur, respondit. Cumque ab illis qui aderant, interrogaretur, quid diceret, vel cui responsum dedisset, illa inquit: Dominus Joannes Præpositus numquid non est hic? ipse enim vocavit me, illique respondi. At illi obstupefacti ex tam inusitato, tam celebri, tamque obstupendo miraculo, tum quia illam, quæ fere exanimis jacuerat, sanam pæne & incolumem videbant, tum quia vocem illius tam longe positi audisse se referebat: statim curaverunt ad Monasterium nuncios mittere, ut quid servus Dei ageret, agnoscerent & indicarent: proculdubio credentes, quod non abs re mulier tam celeriter in lectulo surrexisset, responsumque dedisset. Cumque illi qui missi fuerant, ad Monasterii oratorium intrassent; virum Dei invenerunt juxta altare stantem, ac pro ea longinquitatis auctori Domino sacrificium offerentem: & subtiliter notantes horam, repererunt, eodem momento, quo intra sacra Missarum solemnia nominata est, eam ex lecto surrexisse, responsumque dedisse.

V. Alexander item Papa.

Felicis etiam memoriæ ALEXANDER *b* Papa, vir disertissimus ac eruditissimus exstitit: qui primum Lucensem, postmodum vero Romanam Ecclesiam rexit: ex cujus ore ea quæ nunc refero, de eodem venerabili viro audisse me contigit. Cum quodam tempore idem præfatus Pontifex febre correptus graviter ægrotasset, & quotidie languore crescente vehementius fatigaretur; repente ei ad memoriam rediit, quod fama vulgante de prædicto servo Dei sæpius audierat: quod videlicet, quicumque febre detentus, hausisset ex aqua *c*, quæ de manibus ipsius defluebat, dum post Missarum solemnia ablueretur, mox recepta sanitate liberaretur. Latenter igitur misit, qui sibi ex illa aqua aliquantulum adferre debuissent. Cumque hi qui missi fuerant, aquam quam postulaverat, attulissent, mox ebibit: atque ita repente sanitati pristinæ restitutus est, ut nulla in eo languoris illius indicia remanerent.

VI. Guinizzonis vita sancta.

Alius quoque vir venerabilis vitæ GUINIZZO *d* nomine, mente & habitu Monachus fuit, qui ex ulteriori Hispania nostrum ad Cœnobium veniens, in hac vicina silva non parvo tempore vitam solitariam duxit:, ubique in omnipotentis Domini JESU-CHRISTI servitio vitam finivit, de quo venerabili viro Joannes Abbas Monasterii sancti Vincentii, siti juxta ortum Vulturni amnis, qui ei familiarissimus fuit, multa miranda mihi, cum adhuc in nostro

Januarius ferrum candens tractat.

Monasterio Præpositurae curam gereret, referre solitus erat. Cujus discipulus JANUARIUS *e* nomine, magnæ obedientiæ magnæque abstinentiæ Monachus exstitit: qui dum quodam tempore a Magistro suo, venerabili videlicet Guinizzo-

a Ergo sæculo 11. vigebat adhuc mos recitandi in sacris nomina eorum, pro quibus offerebatur sacrificium.

b Hic fuit Alexander Papa II. creatus anno Domini 1061. moritur Romæ miraculis illustris, anno 1073.

c Refertur etiam hoc miraculum a Leone Ostiensi in lib. 2. cap. 92. & a Baronio anno Domini 1070. num. 22, Apud Græcos id etiam usitatum, teste Allatio in libro de quorumdam Græcorum opinationibns num. 6. ex Maro. Apud Latinos itidem id in usu fuisse docent nos Acta Sanctorum.

d Vixit Guinizzo circa annum 1080. tempore quo Henricus Romanum, Basilius Constantinopolitanum gubernabat Imperium. Vir plane mirabilis, sanctitate conspicuus, & prophetiæ spiritu splendidus & in Martyrologio Benedictino inter Sanctos sub die 26. Maji recensitus, cujus acta descripta videntur apud Leonem Ost. lib. 3. cap. 47. & Petrum Diac. lib. de ortu Just. Casin. cap. 30. quo loco etiam memorantur dialogi Desiderii.

e De Januario habetur mentio in vita Guinizzonis descripta a Petro Diacono lib. de ortu Justorum Casinens. capite 30.

nizzone ut ferramenta, quibus operari soliti erant, reficeret, Aquinum missus fuisset; domum fabri ferrarii adiit, atque ab eo eadem ferramenta reparari data mercede poposcit. Faber vero ferrarius cœpit eum irridere, dicens: Num ex pane & aqua solitarius iste tam rubicundus tamque pinguis exstat? rubor a iste, ut mihi videtur, magis ex vino, quam ex latice hausto procedit. At ille: Hodie, inquit, tibi utrum ex natura, an ex assidua vini potatione rubore conspergar, ostendam. Cum vero ferrum in ignem missum vehementer ferveret, & faber ferrarius id acceptum forcipe super incudem posuisset, ac scintillæ huc illucque undique volantes, totam pæne domum illustravissent; casu ferrum ex incude in terram desiliens cecidit. Igitur venerabilis vir Januarius, ferrum ex incude cecidisse conspiciens, inclinans se se fervens ferrum nuda manu tenuit, & super incudem ponens, malleatorem, ut quantocius id percuteret, hortatus est. At illi qui aderant, viso tanto miraculo, nimio pavore perterriti, pedibus ejus provoluti, veniam ex irrisione quam in eum exercuerant, humiliter deprecati sunt. Sicque factum est, ut omnis illa irrisio in venerationem versa sit, quam stulti homines in Dei servum procaciter inferre præsumpserant. Itaque cum venerabilis vir ad magistrum atque ad cellam propterea remeasset, ab eo vehementer correptus est, quod insultantibus cedens, talia in oculis hominum facere præsumpsisset. Cumque ille unde hoc sciret, vel quis sibi indicasset, percunctaretur: Ille, inquit, qui tibi præstitit ut posses facere, mihi etiam ut possim scire.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

ob id arguitur a Magistro.

THEOPHILUS. Cum Dominus dicat: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est:* quid est, quod sancti viri bona sua occultant, & ne ab aliquibus videantur, omni nisu elaborant?

Luc. 12.

DESIDERIUS. Sancti viri, etsi quandoque opera sua ostendant in publico, intentio tamen illorum manet in occulto; per hoc enim quod intus agunt, laudes exterius non requirunt: quia & de bono opere proximis cupiunt præbere exemplum, & tamen per intentionem, qua soli Deo placere desiderant, semper optant esse secretum. Tunc, inquam, bona sua occultari appetunt, quando ex eorum propalatione nullum animarum lucrum, nullum fraternæ saluti emolumentum cernunt adfuturum. Cum autem exinde ad gloriam omnipotentis Dei aliquid se lucrari posse conspiciunt, tunc bona sua declarari, ac propalari patiuntur: quia non suam, sed Conditoris sui laudem requirunt.

Ex Greg. in homil. 11. in Evang.

THEOPHILUS. Satis aperta ratio patet, nec aliquid inde ultra requirendum puto.

DESIDERIUS. Ea quoque quæ de hoc egregio viro, videlicet Guinizzone, Joannes religiosus Monachus, qui in hac vicina silva sub anachoretica disciplina solitarius commoratur, solitus est referre, dignum duxi huic nostro adsociare libello: dicebat enim, quia cum adhuc in Beneventana civitate in suo Monasterio degeret, quadam die quidem Dei servus sibi aliisque Fratribus qui ibi aderant, intulerit, dicens: Pro certo sciatis hodie aliquem magnum virum e Monachis apud montem Casinum ex hoc mundo migrasse ad Dominum: quod illi audientes, mirati sunt, quod per octoginta ferme milliaria egredientem e corpore animam illius videre potuerit: & non adhibentes fidem, subtiliter studuerunt indagare. Et repertum est eo die illum venerabilem virum emisisse animam, quo prædictus Dei servus Beneventi positus agnovit.

VII. Guinizzonis prophetia.

Sed neque hoc tacebo, quod de MANCUSO Monacho Fratribus referentibus agnovi, quem ipse in Monasterio positus vidi, nostroque jam tempore defunctus est. Qui cum ex Apuliæ partibus conversionis gratia huc venisset, a Ri-

VIII. Apostatæ lapsus.

a Sic etiam S. Cassius Narniensis Episcopus a Totila Gothorum Rege bibacitatis est insimulatus, fundamentum ex rubore faciei desumptum, ad quam calumniam depellendam insurgit S. Gregorius in lib. 3. dial. cap. 6.

CIRC. ANN. 883. Decemb. 4. a RICHERIO [a] Abbate nostro prædecessore susceptus, Fratrum Congregationi sociatus est. Itaque in Monasterio corpore, in sæculo mente degens, semper terrena quæque meditabatur: omne magisterium regularis disciplinæ sibi grave & importabile videbatur. Tunc cœpit ab Abbate licentiam petere, multasque occasiones adinvenire qua patriam parentesque posset revisere. Cumque ab Abbate suo sæpius fuisset admonitus, ut viam veritatis quam semel arripuerat, in melius proficiens de die in diem ad finem usque perducere deposita omnis torporis ignavia summopere studeret: ne forte juxta sententiam Domini, aratrum tenens retroque respiciens regno cælorum aptus esse non posset, & ne uxorem Loth imitans, in statuam salis versus, horrendum cunctis spectaculum præberet. (Luc. 9. 62. Gen. 19 16.) Ille nihilominus (cujus mens semel a maligno obsessa fuerat) nullo modo quiescebat: sed quotidie Abbatem Fratresque precibus fatigando, ut eum patriam revisere sinerent, omnimode postulabat. Cumque spem redeundi frustratam sibi esse conspiceret, clam de Monasterio egressus, more fugacis servi nocturnas tenebras captans, ut canis ad suum vomitum, ad patriam [b] diabolo instigante reversus est; atque in parentum domo mansitans, sæculariter ibi, ut jamdudum mente conceperat, vivere cœpit. Sed cum ab Abbate suo per nuntium sæpe fuisset admonitus, ut ad Monasterii claustra rediret, & ille salutaria monita parvipendens, obtemperare negligeret; ab eodem Abbate communione privatus est. Cum itaque non post multos dies paullulum languore correptus in lectulo resideret, immanem leonem ingredientem ostium, ac contra se aperto ore venientem cernit. (Conversio.) At ille ad ingressum ferocis bestiæ territus, cœpit magnis vocibus clamare, dicens: Currite, currite, quia leo iste me devorare contendit. Leo vero rugiens irruit in eum, & mordens coxam illius apprehendens, maximum ex ea carnis frustum abstraxit; sicque eum ementatum ac seminecem relinquens, disparuit. Cumque plures ad clamorem vocis illius obstupefacti concurrerent, leonem quidem minime viderunt, sed ementatum ac seminecem Monachum in terra prostratum invenerunt. Itaque cum eum a terra elevarent, paullulum recepto spiritu, cuncta quæ sibi acciderant, per ordinem pandit, & ut quantocius se ad Monasterium reducerent, propinquos ac vicinos obnixe precatus est. Propinquis igitur ejus voto obtemperantibus, ad cellam hujus nostri Monasterii, quæ contra Asculanum oppidum sita est, eum portaverunt: ibique post paullulum recuperata sanitate, huc ad Monasterium est reversus: ac ex perpetrata culpa pœnitentia accepta, plures postea in sanctæ conversationis habitu vixit annos.

THEOPHILUS. Monachus iste, ut video, idcirco leoni, id est diabolo, visibiliter ad tempus traditus est, ut postmodum invisibiliter ab ejus potestate liberari in perpetuum mereretur.

DESIDERIUS. Vis etiam ut narrem tibi, qualiter omnipotens Deus hoc Monasterium de tyrannorum manibus semper eripuit; atque ab inimicorum infestatione, meritis B. P. Benedicti, dextera suæ divinitatis protexit?

THEOPHILUS. Narra quod libet: nam alacri animo, devota mente, attentisque auribus me cuncta hæc auscultare profiteor.

IX. Pandulfi malefacta.

DESIDERIUS. PANDULFUS [c] Capuanus Princeps vir potentissimus ac

[a] Richerius creatur Abbas Casinensis anno Domini 1038. obiit anno 1055. infra quod spatium temporis accidisse hoc miraculum deprehenditur. Vide Ostiensem lib. 3.

[b] Quam exitialis sit Monacho patria, refert Cassianus collat. Pat. lib. 5. cap. 32. de Abbate Machete, qui non solum fasciculum epistolarum a parentibus delatum volvere non præsumpsit, sed igni tradidit comburendum: *Ite*, inquiens, *cogitationes patriæ, pariter concremamini, nec me ulterius ad illa, quæ fugi, revocare tentetis*. Scribit Simon Miletius, hodie ostendi locum in descensu montis Casini ad Sanctum Germanum, in quo draco Monacho in Monasterio permanere nolenti & postea exeunti apparuerit, quem dæmonem draconis specie transformatum fuisse ait. Sed illustre prorsus est, quod in vita sancti Dominici lib. 3. cap. 2. a Theodorico proditum legitur. Vide S. Hieron. epist. ad Heliodor. de laude vitæ solit. & S. Ambros. de fuga sæculi. Attendant igitur sibi & caveant illi Monachi, qui non solum patriam non deserunt, parentes & amicos non dimittunt, sed quotidie animi sui causa Magnatum sectantur aulas & oculos. Utinam non sæculi nostri hoc vitium sit.

[c] Istum Pandulfum fuisse quartum Principem Capuanum, qui obiit an. 1050. docet eruditissimus Camillus Peregrinus in hist. Principum Langob. Ejus gesta recitat Leo Ost. lib. 2. cap. 60. 64. 84. & Baronius anno 1038. num. 3.

ac ditissimus fuit, qui latrocinando, humanum sanguinem fundendo, civitates, oppida, ac aliorum prædia circumcirca manentium crudeliter auferens, suo subdidit dominatui: quique stupra, cædes, rapinas, distractionesque bonorum ecclesiarum multa per tempora absque ulla miseratione insatiabiliter exercuit. Igitur cum plurimas opes Christi ecclesiis diripiens abstulisset, omnia castra, villas, ac prædia hujus Monasterii cupiditate ductus sacrilega abstulit: ita ut nec unum rusticum qui rura coleret, vel rura quæ a rustico colerentur, Monachis reliquisset. Insuper etiam omnem thesaurum hujus Monasterii auferens asportavit, ac in arce quam non longe a Capuana urbe, in monte [a] qui sanctæ Agathæ Martyris dicitur, construxerat, in qua multa spolia orphanorum, viduarum, & ecclesiarum ac pauperum intulerat, condens reposuit. Cum vero jam omnipotens Deus tantis sceleribus finem vellet imponere, & lacrymæ & voces pupillorum, viduarum ac pauperum, necnon orationes precesque servorum Dei in conspectu divinitatis ejus essent admissæ; sicut scriptum est, *Cor Regis in manu Dei est*, CONRADI Imperatoris menti inspiravit, ut ad vindicandas ejus ecclesias ac de tyrannorum manibus eruendas Italiam revisens Romam veniret. Cum igitur magno exercitu congregato, Italiam ingrediens Romam venisset, optimos ex latere suo viros Capuam mittere placuit Pandulfo Principi, cui, ut bona sancti Benedicti injuste a se ablata, omni postposita mora restitueret, & nobiles vel cujuslibet generis viros, quos captos ac magno ferri pondere connexos multos in carcere detinebat, dimitteret, omnesque res illorum eis festinanter redderet, per eosdem viros voluit imperare: nam voluntas veniendi ad has partes minime animo ejus insederat, si ea perficere posset, quæ per præfatos viros eidem Pandulfo præcipiebat. Sed Deus omnipotens, qui cor Pharaonis induravit, ob multa quæ in populum Dei sine causa irrogaverat mala, ut Mosi servo suo signa & prodigia mirabiliter ostendenti non crederet; induravit etiam & cor istius, ne jussioni imperatoriæ obediret. Cumque ii qui missi ab Imperatore fuerant, Capuam venissent; multis cum eodem Pandulfo verbis frustra habitis, ad Imperatorem sine effectu reversi sunt. At vero postquam Imperator se contemptum a Principe vidit, ira commotus, Roma exercitu moto egrediens, Casinum venit, ac ad beati Patris Benedicti limina conscendit. Facta hora Fratrum capitulum intravit, congregatisque in unum Fratribus, ut pro se Dominum precarentur, rogavit: ibique coram eis Deum beatumque Benedictum, non ob aliud se ad has partes venisse, nisi ut ejus Monasterium de manu crudelissimi tyranni eriperet, testatus est. Deinde benedictione petita, inde ingressus Capuam venit. Satellites vero præfati Principis, qui Monasterii bona ejus imperio ad sui usum detinebant, postquam de Augusti adventu certificati cognoverunt, omnes huc illucque fugientes, dispersi sunt. Sicque factum est, ut Monasterium omnia castra, villas, ac prædia sibi ablata uno die reciperet, & ea quæ ibi ad alienum usum ministri scelerum congregaverant, in Monachorum potestatem devenirent. Unde eis mihi contigisse videtur illud, quod beatus Pater Benedictus discipulis suis ex inopia panum tristantibus olim prædixerat, ut hodie minus, crastina vero abundanter haberent. Præfatus igitur Augustus Capuam ingressus, eidem Pandulfo principatus honorem auferens, alterum in locum ejus constituit. Ipse vero in arcem, quam in monte sanctæ Agathæ Martyris summo studio munierat, ex eadem urbe fugiens, se contulit. Unde divina dispositione contigit, ut omnia quæ latrocinando, pejerando, multorumque cruorem innoxium effundendo, multa per tempora adquisierat, in spatio unius septimanæ amitteret; nihilque sibi ex tot & tantis acquisitis municipiis, præter arcem quam prædiximus, remaneret: & qui multos aliorum natos, suis ablatis rebus, mendicare coegerat; qui ex eo orti sunt, usque

[Margin: CIRCA AN. 883. 4. Decemb.]

[Margin: Conradi monitio. Prov. c. 21. Anno 1038.]

[Margin: Casinum adventus.]

[Margin: Casinensibus bona restituta.]

[Margin: Pandulfo ablatus principatus.]

[a] Mons S. Agathæ, nunc dicitur S. Nicolai. Vide Sanctuarium Capuanum Michaelis Monachi in notis ad S. Offam.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. usque hodie huc illucque mendicatum pergant. Quæ omnia meritis beati Benedicti sibi evenisse quis dubitet, cujus ipse bona, iniqua ductus cupiditate, distraxit.

THEOPHILUS. De hac re minime dubitandum est, quando coram Fratribus præfatus Imperator non ob aliud, nisi ob defensionem sancti Benedicti Monasterii se Romam transisse testatus est.

X. Prædonum intentio frustrata. DESIDERIUS. Alio tempore quidam Capuanus Pandulfus *a* nomine, collectis ex amicis & vicinis undique equitibus, ac non parvo militum numero congregato, castellum hujus Monasterii quæ Concha dicitur, diabolo instigante aggredi ac capere conabatur. Qui e Capuana urbe suis cum sequacibus inclinato jam ad vesperam die egressus, ut per totam noctem deambulans, antequam dies illucesceret, cunctis adhuc secure illic dormientibus, prædictum castellum aggredi & capere posset, iter arripuit. Cum vero egressi urbe aliquantulum processissent, atque in eum locum, ex quo ipsi jam non in die, sed in nocte, ne ab aliquibus viderentur, ambulare disposuerant, pervenissent; eis paullulum ibi remorantibus, optata nox supervenit. Qui ut filii tenebrarum, magis tenebras quam lucem diligentes, ac illud quod Dominus in Evangelio dicit, *Qui ambulat in nocte, offendit*, minime attendentes, per agrum unius fundi cœperunt ambulare, & ad invasionem præfati castri quantocius properare. Igitur equis calcaribus cruentatis recto se itinere ire putantes, per totam noctem prædictum agrum discurrentes, circumierunt. Sed operis Dei mirabili dispositione facto mane, ibi se eos, ubi se nox ceperat, invenerunt: sicque eis, quæ cupierant, frustrati, confusi ac mirabiliter fatigati, ad domum suam vacui sunt reversi. [Joh. 11.]

XI. Nortmannus ob latrocinium undis mersus. Alio quoque tempore *b*, dum piscatores hujus Monasterii retia in mare, qui pisces ad refectionem Fratrum caperent, misissent; Nortmannus quidam mente tumidus ac inflatus superbia, furibundus spiritu, supervenit: & ut sunt ad rapinam avidi, ad invadenda aliena bona inexplebiliter anxii; comprehensum unum ex piscatoribus, vestimentum ei, quo erat indutus, abstraxit, sibique mox induit; deinde naviculam ingressus, piscatorem cogere cœpit, ut retia ex alto educeret, quatenus pisces, qui in eis inventi essent, secum abstrahens deportaret. Cumque piscator renueret, & se pisces ad Monachorum, non ad Nortmannorum refectionem capere velle se diceret; valde cæsus ab eodem Nortmanno in mare projectus est. Cum vero idem Nortmannus piscium prædæ avidus, retia ex alto per semetipsum trahere, & pisces legere cœpisset; subito inde ex navicula cecidit, atque interclusus ab æquore spiritum exhalavit. Sed mirabile dictu! ante illum unda mortuum projecit in littore, quam piscator, qui ab eo projectus in aquas fuerat, vivus natando pervenire potuisset.

XII. Latrones delusi. Alio etiam tempore, latrones *c* noctu hujus nostri Monasteri cellarium ingressi, carnes, caseum, lardumque exinde surripientes suos sacculos impleverant: sed foras egressi, sacculos quos impleverant, levare conati minime potuerunt: deinde relicta sarcina tentantes fugere, per totam noctem hac illac per claustra Monasterii deambulantes, foras egredi nullatenus valuerunt. Igitur facto mane cum se intra Monasterii claustra conspicerent; timore exterriti, ac sui reatus conscii, quid facerent nesciebant. Tande reperto inter se consilio, exeuntes per portam Monasterii, si quo modo possent evadere, quasi nihil mali perpetrasse viderentur, ceteris se, qui de Monasterio ad quodlibet opus egrediebantur, miscuerunt; & lento pede, ne aliqua de eis su-

spicio

a Ea quæ narrantur a Desiderio, sibi etiam relata affirmat Leo Ost. in Chron. lib. 2. cap. 81. ab uno eorum, qui tanto equitatui interfuit. Refertur etiam a Petro Diac. in serm. ms. de octava S. Benedicti. Evenerunt hæc omnia anno Domini 1049.

b Circa annum Domini 1038. lege Leonem Ost. in Chron. lib. 2. cap. 65. & Petrum Diac. in serm. ms. de octava S. Benedicti.

c Meminit Leo Ost. in Chron. lib. 3. capit. 62. & Petrus Diac. in serm. ms. de octava S. Benedicti.

ſpicio oriretur, carpentes iter, haud longiuſcule a Monaſterio ſubſtiterant: CIRCA AN. 883 4. Decemb.
cum interea Cellarius Fratribus ſolita ſtipendia præbiturus, cellarium ingrederetur, refertos ante aditum ſacculos invenit: & miratus, ignoranſque quid eſſet, quæque condita requiſivit. Cum autem repoſita ablata conſpiceret, turbatus damno, foras egreſſus, quidquid perdiderat, in ipſis ſacculis reperit. Qui vehementer attonitus, & jam quid eſſet intelligens, mox convocatis ad ſe duobus vel tribus pueris *, per viam vergentis deorſum montis, ſi forte latrunculos qui id admiſerant, invenire poſſent, mittere curavit. (* id eſt famulis) Illi autem juſſa complentes, cum Monaſterio egreſſi paullulum proceſſiſſent; repererunt illos juxta ſtantes in ipſo itinere montis. Cumque jam pæne pertranſiſſent eos, ac nullam in eos, quia noti erant, ſuſpicionem haberent; cito greſſu iter quod cœperant, peregerunt. Illi vero divinitus exterriti, ac velut amentes effecti, cœperunt poſt eos clamare & dicere: (ultro ſe produnt.) Scimus, domini, quia ut nos comprehendatis veniſtis; ſed miſeremini noſtri, nihil enim inde aſportavimus, ſed ablata omnia in ipſo cellarii ingreſſu dereliquimus. At illi talia audientes, comprehenderunt eos, ligatiſque poſt tergum manibus ad Monaſterium perduxerunt, atque ita ut erant connexi vinculis, Fratribus præſentaverunt. Præterea fuerunt nonnulli, qui minus circa præceptum Domini cauti, cædi eos atque ita ſic dimitti judicaverunt: ceteri autem, quorum mens pia in Domino erat, & magis erga mandata divina ſollicite ſtudentes juſſa complere dominica, ſolutos vinculis, cibo potuque refectos, liberos abire permittunt. O mira Domini JESU-CHRISTI benignitas! mira pietas! mira quam docuit patientia! cum in lege ſcriptum ſit, *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum;* (Matth. 5.) necnon manum pro manu, dentem pro dente, oculum pro oculo, talionem pro talione reddi mandatum ſit; ipſe diligere inimicos, benefacere ſe odientibus, ſalutare non reſalutantes, auferenti tunicam dimittere pallium, ac bona pro malis reddere, ſe ſequentibus voluit imperare.

THEOPHILUS. Grata mihi fateor nimium eſſe quæ narras.

XIII.

DESIDERIUS. Res eſt mirabilis, & vehementer ſtupenda, quam narro; ſed ita a pluribus *a* cognita, ut de ea ab aliquo in nullo debeat dubitari. Quodam itaque tempore SERGIUS Magiſter militum, qui Neapolitanæ præerat urbi, venatum in ipſo ſancto paſchali ſabbato pergens, ſilvam ſuis cum pueris, ut aprum caperet, eſt ingreſſus: tenſiſque retibus, ad inſequendos eos ſe ſe cum canibus huc illucque unanimiter omnes per ſilvam diffundunt; ſed antequam aper a retis laqueo fugiens involveretur, occupatus a venatoribus, confoſſus captuſque eſt. Cum autem hora jam tardior eſſet, & ſol ad occaſum vergens, umbram atram jam pæne induceret terris; prædictus Magiſter militum, ne noctis tenebris occuparetur, ſumpta quam ceperat venatione, omni cum clientela domum quantocius repedare cœpit, uni tantummodo puero, Pythagoræ nomine, ut (Pandulfi damnatio) retia colligeret, & ſe perniciter ſequeretur, imperavit. Igitur cum puer qui relictus fuerat, collectis retibus recto calle ſuum dominum ſequeretur; ſubito duo Monachi reverendi admodum vultus ei ſe in itinere contulerunt. Cumque timore exterritus, quinam eſſent inquireret; illi, Ne timeas, inquiunt, tantummodo ſequere nos. Cum itaque aliquantulum ſimul per eamdem ſilvam graderentur, venerunt ad quemdam locum cœnoſum valde atque horribilem adſpectu; ibique PANDULFUM *b* Capuanum Principem, cujus ſuperius mentionem feci, qui non longo ante tempore defunctus fuerat, ferreis nexum vinculis, atque in illius cœno laci ad gulam uſque

a Recitatur a Leone Oſtienſi in Chron. lib. 2. cap. 60. & a Baronio anno 1038 num. 11.

b Viſio Pythagoræ de damnatione Pandulfi ad inferos intelligenda videtur de quarto hujus nominis Principe Capuano, qui obiit anno 1050. Probat Camil. Peregrin. hiſtor. Princ. Langobard. in ſerie Abb. Caſin. in Richerio: qui etiam advertere docet quamdam alteram viſionem cuidam ſolitario factam damnationis animæ alterius Pandulfi, de quo Petrus Damiani epiſt. ad Dominic. c. 13. Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 84. & Baronius anno 1038 num. 12. 13. competere Pandulfo cognomine Caput-ferreo Principi Capuæ, qui vixit uſque ad annum 981., & non Pandulfo quarto Principi Capuano, qui obiit anno, ut diximus, 1050. ubi etiam non diſcrepare ab aliis hiſtoriis clare demonſtrat.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. usque demersum, ei miserabiliter ostendunt. Interea duo nigerrimi spiritus retortas ex agrestibus vitibus facientes, per gulam eum ligaverunt, ac in ipsam lacus profunditatem merserunt, iterumque sursum extraxerunt. Cumque hæc sæpius facerent, prædictus puer Pythagoras tremula licet voce eum alloquitur, ut sibi, qua de causa talia pateretur, ediceret. Ille vero flens, & ejulans ad verba interrogantis pueri, mox tale responsum protulit, dicens: Quamvis, o puer, ex innumeris meis sceleribus mihi plurima & infinita pœna parata sit; tamen ob nullam causam hanc quam cernis patior pœnam, nisi propter aureum calicem, quem de Monasterio sancti Benedicti sacrilega ductus cupiditate abstraxi, eique etiam moriens reddere neglexi. Sed obnixe deprecor, ac per JESUM CHRISTUM Dominum Salvatorem omnium, cujus ego miser præcepta contemnens, in hanc sum voraginem mortis demersus, te obtestor, ut Capuam ad uxorem meam vel ipse pergas, vel nuntium dirigas, qui ei & tormenta quæ patior, & ut calicem Monasterio S. Benedicti reddat, insinuet. a At ille: Quid prodest, inquit, si ei nuntiavero? non enim quod te vidissem, vel quod talia patiaris, mihi creditura est. Cui ille respondit: Hoc sibi signum ex mei parte denuntia, quod Pandulfus Gualæ filius calicem ipsum pro pignore habeat, & ut datis solidis quos ei debuimus reddere, illum recipiat, atque sancti Benedicti Monasterio omni postposita mora restituat; sibi celeriter rogo insinuare ne differas. Quibus dictis visio illa ab oculis ejus ablata est. Puer vero statim ut domum regressus est, infirmitate detentus intra paucos dies defunctus est; ea vero, quæ viderat, quæve sibi dicta fuerant, omnibus ad se venientibus patefecit. Pandulfus etiam ipse, qui causa pignoris calicem apud se habebat, hoc ipso tempore, nescio qua de causa, Neapolim pergens, hæc omnia ex ore ipsius Pythagoræ se audisse retulit: per quem quoque idem Pythagoras uxori illius omnia quæ de viro ejus viderat, vel quæ ipse ei mandaverat, Capuæ nuntiavit. Illa autem sibi potius quam marito consulens, pretium quod vir ejus accommodaverat, reddere nolens; nec calicem recipere, nec Monasterio reddere curavit.

maxime ob raptum calicem aureum.

quem restitui petit.

THEOPHILUS. Mirandum valde est ac magna cum cautela pensandum, cur omnipotens Deus talia huic puero ostendere voluit, cum ille, qui sibi ostensus est, a pœna liberatus non est, vel cum tot tantisque sceleribus occultatis, pro solo aureo calice cruciari visus est.

DESIDERIUS. Quod vir iste in pœnis visus est, & tamen uxore calicem reddere parvipendente, a pœnis liberatus non est, justo, occulto tamen omnipotentis Dei judicio factum est, ejusque pia ac benigna providentia in notitiam hominum deducta est, ut videlicet quicumque hæc audierit, pertimescat, & a rapinis ecclesiarum mentem manusque compescat; ne & ante mortem se se pænitere non liceat, & post mortem parentibus propinquisque ea, pro quibus ipse a suppliciis liberetur, operari non libeat: sicque fiat, ut pro eis supplicia æterna possideat, qui Dei timore postposito, in vita positus, nullatenus perpetrare formidat: & jam veniam non mereatur in vita illa, qui bonis sanctisque operibus neglexit promereri in ista. Quod vero ceteris facinoribus tacitis de solo aureo calice judicari visus est; aperte datur intelligi, quam fortiter, quam atrociter, quamque miserabiliter pro aliis pluribus immensisque sceleribus torquebatur; quando parvi calicis rapina tam dire tamque crudeliter cruciabatur. Nam superius retulimus quod idem Pythagoræ puero dixerit, quod multa & immensa delictis aliis fuerant sibi præparata tormenta. Quod vero is qui eum in suppliciis vidit, continuo languore correptus, non post multum tempus est mortuus; non multum miremur, si illud quod Danieli viro desideriorum & somniorum veridico interpretatori contigit, attendamus. Nam

a Sperabat forsitan Pandulfus ex restitutione minui pœnam: sed in inferno, ubi est summa miseria, nullum refrigerium est, adeo quod dives Epulo tamdiu desideraverat guttam aquæ, ut refrigeraret linguam suam, sperans refrigerium obtinere, & non valuit, *Lucæ cap.16.*

Nam post visionem spiritualium mysteriorum continuo ægrotavit, & per dies plurimos, sicut ipse testatur, elanguit. Si autem talis tantusque vir spiritualia visa non tulit, sed continuo languore apprehensus per dies plurimos infirmatus fuit; quid mirum, si puer iste curis sæcularibus deditus' carnalibus desideriis pressus, visionem spiritualium rerum ferre non potuit, sed infirmitate detentus ad extrema devenit? Sed in his omnibus divina judicia magis metuenda, quam indaganda sunt: quæ magna & inscrutabilia sunt, teste Psalmista qui ait: *Judicia tua abyssus multa*: testante quoque Paulo qui dicit: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei; quam incomprehensibilia sunt judicia ejus & investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia; ipsi gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Psal. 35. Rom. 11.

LIBER SECUNDUS.

PRæmisso utcumque primo (ut promiseramus) libello, nunc secundum Deo auxiliante scribere aggrediar: in quo cetera, quæ supersunt in hoc Monasterio, vel a Monachis hujus sacri Cœnobii ubicumque, divina largiente clementia, his temporibus facta miracula, quæ nostræ occurrunt memoriæ, curabo concludere.

Cum adhuc essem laicus, & intra annos adoloscentiæ ætatem ducerem; quæ a multis in Beneventana civitate degens audivi de JOANNE *a*, tunc ejusdem Beneventanæ ecclesiæ archidiacono, postmodum vero hujus sancti Cœnobii Abbate, silenter non transibo. Cum idem Joannes de illustri prosapia originem duceret, & (quod majus est) religiose vivens omnipotenti Domino omnimodo placere studeret; ita a clero & populo diligebatur, ut omnes ei unanimiter post mortem Archiepiscopi ejusdem urbis summum Sacerdotium peroptarent. Alter quidam in eadem ecclesia, ALIX *b* nomine, Diaconus erat, qui ad adipiscendum Pontificium omni nisu adspirabat, nec quo ordine id adsequi posset, quidquam pensi habebat: sed dum idem Joannes Archidiaconus superesset, ad culmen tanti honoris se posse pertingere desperabat. Cumque hæc quotidie in animo volveret, vana illum cogitatio haud quiescere permittebat. Cum quadam die uterque secreto in loco consedissent, & nemo alius cum eis esset; sermo inter eos orsus est de hujusmodi miseræ vitæ fragilitate, de cælestis ac perpetuæ vitæ jucunditate, de pœna peccatorum, ac de gloria sempiterna justorum. Itaque statuerunt inter se hujus gloriam mundi relinquere, ac sanctæ conversationis habitum suscipere: & ut magis fidi esse possent, juramento, quod statuerant, firmaverunt. Dein diem decernunt, quo apud castrum Casinum limina beati Benedicti peterent, ac sub ejus magisterii Regula JESU-CHRISTO Domino deservirent. Igitur postquam ad statutum diem ventum est, quo ab eis aggrediendum erat iter; Alix qui aliud animo, aliud gestabat in ore, Joanni Archidiacono dixit: Carissime frater, quoniam de rebus meis

Alixius Joannem ludit pro Episcopatu

a Joannes Abbas tertius hujus nominis, & tricesimus a beato Benedicto, ex illustri Beneventanorum civium prosapia genus duxit. Suscepit Abbatiam anno Domini 997. & pervenit usque annum millesimum.

b Alix Archiepiscopus IV. Beneventanus Silvestro Papa II. anno Domini millesimo ad instantiam Othonis III. Imperat. ab eodem Pontifice ad Archiepiscopatum evectus, a populo tamen minime receptus, ut habetur in Chronico Archiepisc. Benevent. Indigna res Religioso! sed nostri sæculi mores huc devenere, ut quod abhorrent & exsecrantur pagani, hoc quasi pro lege a nostris politicis habeatur: dum docent viro bono & sapienti, ac præsertim Principi, mentiri fas esse, & licere aliis struere insidias aliudque clausum in pectore, aliud vero in lingua promptum habere regnandi cupidine, irridendo Sextum Pompejum, cui cum facillimum esset adversarios suos violata fide obtruncare, atque ita toto terrarum orbe potiri, pluris fidem, quam Imperium fecerit. Et sunt tam impudentes, ut docere audeant religionem virtutemque imperio famulari debere, licereque Principi pro re nata fidem vel jurejurando firmatam æque atque cothurnum exuere. En quibus in rebus glorianrur. Utinam spe sua frustrarentur, qui dolos concinnare, aliosque capere student; eosque eluderent aves, quas captant; & evolarent, sicuti evenit Alix Archiepiscopo, qui non assecutus fuit venationem. O quam longe a primis sæculis, ubi Christiani malle mori volebant, ut scribit Justinus Martyr in Apologia 2. quam vel semel mentiri. Sic Marus.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb. meis aliquid huc ſupereſt, quod ſecundum Deum ordinare cupio; tu, obſecro, præcede, & mox ut ſanctæ converſationis habitum ſuſceperis, mihi nuntium mitte: ego autem his expletis quanto citius te ſubſequi curabo. Archidiaconus vero ad Monaſterium beati Patris Benedicti veniens, mox ut habitum ſacrum ſuſcepit, nuntium ut decreverant, ſocio direxit, qui eum ſub ſanctæ inſtitutionis Regula jam colla ſubmiſiſſe, & ut ipſe celeriter veniret, ut pollicitus fuerat, nuntiaret. At ille mox ut talia audivit, alacer effectus, quod illum, qui ſibi in eccleſia præeminebat, receſſiſſe cernebat; omnino ſe ad eum accedere, atque tam arctam ingredi viam poſſe negavit. Deinde ad adquirendum culmen Pontificatus honoris totis viribus nitebatur: ſed omnipotens ac juſtus Deus, aliter quam ipſe ſperabat, diſpoſuit. Nam cum Imperator OTHO egreſſus Germania Italiam intraſſet, poſtquam Romanas res, ut ſibi videbatur, diſpoſuit, Beneventum adiit, cui Alix ita familiaris effectus eſt, ut idem Auguſtus eum eligi in Pontificem Eccleſia renuente præciperet. Poſtmodum vero Imperator Romam rediens, Romanum Pontificem eum conſecrare rogavit, & conſecratum Beneventum remiſit. Imperator deinde febre correptus, poſt aliquos dies divina diſpoſitione defunctus eſt. Ille vero Beneventum rediens, ne mœnibus quidem civitatis appropinquare auſus fuit, ſed cum dedecore illo repulſo, alium ſibi cives Pontificem elegerunt. Fecit quidem hæc omnipotens Deus ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: ut qui cupiditate honoris ductus fraudulenter fratrem ſuum ſtuduit ab eccleſia pellere, ipſe pulſus patria, exſul in alieno ſolo vitam finiret.

Ipſe eluſus.

II. Præter hæc, ea quæ ſequuntur, LEONE venerabilis vitæ, qui ante paucos annos defunctus eſt, & aliis veteranis Monachis narrantibus audivi. Cum igitur idem JOANNES aliquantos in Monaſterio ſanctæ inſtitutionis Regulæ expleſſet annos; petita ab Abbate ſuo licentia, Jeroſolymam perrexit, atque in Sinai monte per ſex continuos in Dei ſervitio degit annos: poſtmodum vero in Græcia, in monte qui Hagionoros *a* dicitur, aliquanto tempore manſit. Sed ea quæ illo in loco eum vidiſſe contigit, haudquaquam mihi videntur reticenda.

Joannis peregrinatio.

Eremita ab urſo paſtus. Quidam namque Eremita in eodem monte manens, a paucis vel frequentabatur, vel noſcebatur. Dum quadam die Frater qui ei miniſtrabat, & certis diebus victum deferebat, ſupra memoratum Joannem venerabilem virum ad eumdem Dei ſervum duxiſſet; ſicut ipſe poſtmodum diſcipulis ſuis cum lacrymis ſolitus erat referre, benigne, ut decebat, ab eo ſuſceptus eſt: & cum ſermo inter eos de cæleſtis vitæ gaudiis diutius agitaretur, ſervus Dei iis qui advenerant, dixit: Venite, Fratres, quia jam hora eſt, alimenta ſumamus corporis, ne revertentes in via deficiatis: nec enim jejuni a nobis recedere debetis, propter quem tanti ſubiiſtis iter laboris. Et hæc dicens, menſam præparat, prandium apponit. Cum denique, oratione facta, ad menſam conſediſſent, mirabile dictu! immanis urſus *b* e vicina ſilva veniens, ſe ſe ante ora prandentium favum melliflui mellis ferens exhibuit. Cumque illi valde perterriti fugam inire tentarent, venerabilis Eremita ille eos compeſcuit, & ne terrerentur admonuit, dicens, multos eſſe jam annos, quo ſibi omnipotens Deus per beſtiam illam ſæpiſſime hoc melliflui nectaris donum ſua pietate tranſmiſerit.

Joannes S. Benedicti monitu redit Caſinum. Peracto itaque prandio ſurgentes e menſa, animo magis ſatiati quam corpore, percepta benedictione ad Monaſterium ſunt reverſi. Poſt non multos vero dies beatiſſimus Pater Benedictus eidem Joanni per viſionem apparuit: & dans ei paſtoralem virgam quam manu geſtabat, ut Caſinum ad ſuum Monaſterium quantocius reverteretur, admonuit. Facto itaque mane,

a De peregrinatione Joannis ad montem Hagionoros, ſive montem ſanctum, qui olim Athos dicebatur, in Macedonia Græciæ provincia, meminit etiam Petrus Diacon. lib. mſ. de ortu Juſtorum Caſin. cap. 35. & Leo Oſtienſis in Chron. lib. 2. cap. 22.

b Non pauci reperiuntur Sancti, qui bruta quædam animantia habuerunt familiaria, quibus aut cibum tribuebant, aut a quibus accipiebant. Exempla refert Marus, qualia in his Actis obvia ſunt.

mane, Abbati ipsius Monasterii religioso scilicet viro, visionem, quam viderat, per ordinem pandit. At ille, ut erat vir providus atque discretus, voluntatem Dei in hac visione cognoscens, intulit dicens: Frater Johannes celeriter ad tuum Monasterium reverti festina, ne tanto Patri qui tibi per visionem apparuit, esse inobediens videaris. Decrevit enim, ut mihi videtur, omnipotens Deus te suo gregi præponere, &, ut suas fideliter pascas oves, sua miseratione elegisse. Ille igitur visioni & admonitioni obtemperans, transmarina relinquens arva, Christo duce, reversus est, atque a religiosissimo viro Johanne, qui tunc Fratribus præerat, Præpositus factus, non multo post tempore (quia idem Abbas corpore jam debilis erat, atque pondus tanti oneris ferre nequibat) consilio & electione cunctorum Fratrum, ab eodem venerabili Patre Abbas est ordinatus. Ille vero Abbatia relicta in vicinam silvam secessit, atque ibi usque ad vitæ suæ terminum solitarius degens, in omnipotentis Dei servitio vitam finivit.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Abbas factus.

III. Felix sanctus Teani sepultus.

Interea nec ea quæ de FELICE *a* audivi, Monacho videlicet hujus Monasterii, silentio sunt prætermittenda. Quodam tempore, nescio qua de causa, ad Teatinam urbem esse me contigit; & cum ab Episcopo *b* & clericis illius Ecclesiæ benigne & amicabiliter susceptus essem, atque orationis gratia ad orationem * me duxissent; facta oratione, ad dexteram ecclesiæ me contuli, ibique ædiculam & altare conspexi. Cumque Episcopum & clericos interrogassem, in cujus honorem altare illud conditum esset; responsum mihi est, quod in honorem beati Felicis Confessoris Christi altare illud esset dedicatum. Cum autem quis fuerit ille Felix, inquirerem, dicebant mihi, quod Monachus Casinensis Congregationis fuerit; atque ab Abbate suo illis in partibus missus, ut pastoribus egregie præesset, ibi vitam finivit. Et cum ad corpus ejus omnipotens Deus multa mirabilia operatur, a majoribus suis de loco, in quo prius jacuerat, levatus, atque in hac ecclesia, sub hoc, ut cernis, altari conditus fuerit. Igitur quoddam memorabile illo in loco nuper ab eo patratum, omnipotente Domino largiente, narrabatur.

* l. oratorium.

Cum quidam cæcus ad cuncta obstantia pedes offendens, misericordem Dominum rogaturus, ante ejus altare venisset, & prostratus toto in terra corpore, gemitu ac suspiriis, ut meritis beati Felicis sui misereretur, orasset; mox depulsis cæcitatis tenebris ita sanus & incolumis surrexit, ut mirantibus cunctis ipse suis oculis lucem cœperit cernere, quam semper ab aliis desideraverat audire.

Cæco lumen reddit.

THEOPHILUS. Velim scire, si vir iste venerabilis, qui ita claruit post mortem, in hac vita positus aliquod signum de vitæ suæ merito dederit.

DESIDERIUS. Non quidem hunc venerabilem virum, dum in hoc sæculo vixit, aliquod indicium suarum virtutum dedisse comperi: verum tamen omnipotens Deus plerumque agere consuevit, ut illi, qui devota mente illi servire student, licet in carne positi nullum signum suæ sanctitatis ostendant, post mortem tamen cujus meriti fuerint, celari minime patiatur: ut dum exstincta illorum corpora ita miraculis coruscare cernuntur, in ipsius servitio humanæ mentes acrius accendantur.

THEOPHILUS. Fateor mihi placere quæ dicis: sed quæso te, inchoata prosequere, ut dum quæ valde cupio, audio, ad amorem supernæ patriæ fessus animus relevetur.

IV. Fragrantia in obitu Gregorii Monachi.

DESIDERIUS. GREGORIUS quidam, summæ religionis Monachus in hoc Cœnobio dictus est, qui, sicut a plerisque hujus loci Fratribus audisse me reminiscor, dum in præsenti vita moratus est, sub monasticæ disciplinæ Regula

a Agit etiam de B. Felice Petrus Diacon. lib. de ortu Justor. cap. 37. Pertinent enim quæ narrat Desiderius, ad annum 1052., ut videre est apud Camillum Peregrinium in serie Abb. Casin. in Desiderio.

b Episcopus Teatinus, de quo hic injicitur mentio, Arnulfus fuisse creditur, quem circa annum 1049. sedisse & successorem habuisse Attonem ex Comitibus Marsorum opinatur eruditissimus Abbas D Ferdinandus Ughellus tom. 6. suæ Italiæ sacræ. De antiquis rebus Teatinæ civitatis nuperrime egit Lucius Camarra, vir ejusdem civitatis patricius, humanis ac divinis disciplinis insigniter expolitus stylo satis eleganti & erudito.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

gula omnipotenti Domino studuit strenuissime deservire. Cumque expleto vitæ termino ex hoc mundo migrasset, tanta odoris fragrantia de loco, in quo exanimis jacebat, emanavit, ut omne subito Monasterium illius odoris suavitas, quasi unius angulum domatis mirifice respersit. Et dum omnes odoris illius ineffabili quadam suavitate recreati mirarentur, ac quid esset omnino nescirent; nuntius repente ab infirmorum domo properans venit, qui Gregorium Monachum obiisse retulit. Voluit itaque omnipotens Deus ostendere, quanti meriti iste vir fuerit, cujus egrediente anima tam mirifico odore Cœnobium omne repleverit *a*.

V. Angelus Monachus per S. Benedictum servatus.

Alter quidam, ut Fratres qui adhuc supersunt, referunt, ANGELUS *b*, in hoc Monasterio Monachus, dictus est, cujus profecto vita nomini dissimilis non fuit. Qui dum infirmitate tactus corporis, ultimum diem clausisset, dæmoniacus quidem forte in coquinam intraverat: & ecce subito cœpit strepere, ac se, furibundus a terra dissiliens, in aera elevare, magnisque vocibus clamans, cum se a Benedicto perpeti conquerebatur, dicens: O quid nunc mihi modo Benedictus fecit, animam Angeli Monachi, ob parvum cucullum quod gestavit in capite, mihi auferens secum detulit. Cumque omnes qui aderant, ad verba illius stupefacti intenderent, & quid diceret ignorarent; repente signum, quo Fratrum obitus significari solet, insonuit: statimque Fratres omnes festinanter ad domum infirmorum pergunt, & Angelum Monachum jam defunctum reperiunt. Qua de re aperte monstratum est, quod animam illius in aliquo nocere non potuit, de cujus morte coram Fratribus tam tristem, tam lugubrem se antiquus hostis ostendit.

THEOPHILUS. Quæso ut dicas, cur diabolus tantum inimicetur humano generi, ut ab ortu nativitatis usque ad exitum vitæ omnibus modis elaboret a mandatis Creatoris sui hominem avertere, atque ad æternam patriam tendenti quascumque poterit insidias tendere.

DESIDERIUS. Aperta ratio patet, quod antiquus hostis, qui se Creatori suo æquiparare contendit, passus magnam ruinam, in voraginem profundi barathri demersus sit: & idcirco humano generi omnibus modis contrarius exsistat, quia illuc eum adscendere cernit, unde ipse per superbiam dejectus irrecuperabiliter cecidit. Inde est quod strepere, insanire, frendere in electorum Dei transitu terribiliter videtur.

VI. Azzo a S. Michaele in cælum adsumptus.

AZZO *c* etiam quidam religiosæ satis vitæ Monachus fuit, qui ecclesiam beati Michaelis Archangeli in valle quæ dicitur Regis, a LUDOVICO Christianissimo Imperatore mirifico opere constructam, postmodum vero a Saracenis destructam, omni cum studio restauravit, ibique Fratres ad omnipotentis Dei servitium, prout potuit, congregavit. Cumque ibidem in servitio Dei complesset annos, ultimam jam pæne agens ætatem, ad Monasterium nostrum, ex quo ab Abbate suo missus fuerat, est reversus. Qui senio morboque confectus, in domo infirmorum in lectulo jacens, extremum vitæ spiritum jam moriturus trahebat, multique e Fratribus excubantes circa lectum ipsius hymnis & psalmis vacantes, ejus exitum exspectabant. Quidam vero Frater *d*, qui adhuc superest, & nobiscum in Monasterio conversatur, tunc juvenis, nunc autem ætate moribusque grandævus, in dormitorio cum ceteris Fratribus quiescebat: cum ecce subito nocte intempesta respiciens, vidit per visionem beatum Michaelem Archangelum, cujus vultum pictura eum docente cognoverat, per dormitorium venientem: cujus alter Angelus vestigia subsequens paullo longius gradiebatur: quem intuens dixit: Domine, nonne tu es beatus Michael Archangelus? Et ille: Ego sum utique. At ille: Quo tendis, inquit, domine? Ad domum, inquit, in-

a Refertur etiam a Leone Ostiensi lib. 3. cap. 50. & a Petro Diac. lib. de ortu Just. cap. 44.

b De Angelo Monacho habetur mentio in Petro Diac. lib. mſ. de ortu Just. cap. 39. & in serm. mſ. de octava S. Benedicti, ac in Leone Ostiensi lib. 3. cap. 42.

c Floruit Azzo ad annum Domini 1022. Vide Leonem Ostiens. lib. 2. cap. 34. & Petr. Diac. lib. mſ. de ortu Just. Casin. cap. 40.

d Cui nomen erat Petrus, ut refert Leo Ostiens. lib. 2 capite 34.

infirmorum, ut Fratrem Azzonem mecum adsumam; quia jam tempus est, pergo. Et his dictis, visio quam videbat, disparuit. Qui statim evigilans surrexit, & festinanter ad domum infirmorum perrexit, Fratremque Azzonem e corpore animam jam exhalasse invenit. Qua de re aperte datur intelligi, quod idem beatus Michael eum secum detulerit, qui ad adsumendum eum se venisse testatus est. CIRCA AN. 883 4 Decemb.

Frater quidam in nostro Monasterio STEPHANUS *a* Veneticus dicebatur, qui ex Venetiæ partibus adveniens, in sanctæ conversationis habitu studiosissime vixit: cujus humilitatis, patientiæ ac obedientiæ bonum omnibus, qui tunc in omnipotentis Dei servitio ibidem congregati erant, liquidissime patuit. Cumque jam tempus esset, ut ejus digna conversatio a justissimo Domino remunerari debuisset; molestia gravatus corporis, Fratribus coram positis diem clausit extremum. Tunc quædam religiosissima anus, AGUNDIA nomine, virgo mente & corpore, quæ in sanctimoniali habitu juxta ecclesiam beatæ Mariæ semper virginis sitam in civitate, quæ circa radicem Casini montis est condita, manebat more solito; antequam Clerici ejusdem civitatis ad reddendas nocturnas Deo laudes surrexissent, ante prædictam ecclesiam Dei Genitricis stans, gemitu, lacrymis ac suspiriis omnipotentem Dominum precabatur: cum ecce subito intempesta noctis hora respiciens vidit columnam igneam e cella, in qua infirmi Fratres quiescere erant soliti, exeuntem, cælumque tendentem. Quæ mox nuntium Monasterium subire præcepit, qui studiose inquireret, si aliquis ex infirmis Fratribus in cella illa degentibus ex hoc mundo migrasset. Tum is qui fuerat missus nuntius, perniciter montem adscendit, Monasterium intravit, domum infirmorum adiit, atque Stephanum religiosum Monachum defunctum reperit: & studiosius inquirens, invenit eum ea hora emisisse animam, qua columna ignea ab ancilla Dei visa est celsa penetrare polorum. VII. Stephanus cælum conscendere visus.

Alter quidam in jam dicto nostro Monasterio JOHANNES *b* Veneticus dictus est, miræ patientiæ, obedientiæ ac humilitatis Monachus, qui quanti meriti apud JESUM-CHRISTUM Dominum fuerit, suum post obitum manifestissime claruit. Cum quidam Frater, cujus nomen *c* a memoria excidit, casu in inguine crepuisset, ita ut interiora ejus membrano disrupto, inter carnem & corium dilaberentur; sepulcrum ipsius adiit, ac se super illud prosternens, lacrymis gemitibusque, ut pro se Dominum precaretur, ex intimo cordis postulabat affectu: proculdubio credens ejus meritis se posse sanitatem recipere, qui in hac vita positus omnipotenti Domino totis viribus studuit deservire. Cum igitur aliquantulum super sepulcrum ejus orans incubuisset, ita restitutus est sanitati, ut languoris pristini nec ullum in eo quidem indicium remansisse videretur. VIII. Johannis Venetici miraculum de hernioso curato.

SMARAGDUS Monachus, qui adhuc superest, & in nostro Monasterio commoratur, retulit mihi quod narro, quod a Leone venerabili Presbytero, avunculo scilicet suo, se audisse referebat de ANTONIO Monacho atque Presbytero: qui sæcularibus ac divinis litteris haud mediocriter eruditus, ab adolescentia usque ad vitæ exitum in sæpe dicto Monasterio degens, omnibus pæne in hac provincia notus exstitit: Qui dum quodam tempore, casu accidente, sicut prædictus Presbyter ex ore illius accepit, loco in secretiori crepuisset, & languore crescente quotidie vehementer fatigaretur; medicum a quo secari vel exuri deberet, si quo modo posset sanitatem recipere, conducere meditabatur. Timebat tamen si secaretur a medico, ut multoties evenire solet, ne forte moreretur: & rursus si non secaretur, sedulum sustineret dolorem, quod est ipsa morte deterius, periculosius sibi videbatur. Igitur cum intra se hæc diutius agitaret, unum sibi fore remedium cre- IX. Smaragdus ad sepulcrum S. Benedicti sanatus.

a Recitatur etiam hoc miraculum a Petro Diac. lib. ms. de ortu Just. Cas. cap. 42. & a Leone Ostiens. in Chronic. lib. 3. cap. 42. Vixit Stephanus Veneticus sub annum 1080.

b Meminit Johannis Venetici Petrus Diac. lib. de ortu Just. cap. 41. & Leo Ostiens. lib. 3. c. 42.

c Ramicis nominatur a Leone Ostiens. & Petro.

CIRCA AN. 883 4 Decemb.

credidit, ut ad sepulcrum beati Benedicti pergens, ipsius misericordiam imploraret, sperans se ejus patrocinio posse salvari, sub cujus magisterio se recedens a sæculo devotissime contulerat. Statim igitur ecclesiam intravit, ac se coram altari humiliter prosternens, diutius oravit, ut omnipotens Deus meritis tanti Patris salutem sibi conferre dignaretur. Expleta vero oratione, e pavimento, in quo prostratus jacuerat, surrexit, atque ex crepidine altaris pulverem collegit, & ligans in panno, loco in quo patiebatur, superimposuit: atque die altero ita sanus repertus est, ut nec signum quidem præteritæ infirmitatis in eo omnimodo remaneret.

X. Paulus visus cælum adscendere. anno 1022.

De PAULO *a* sanctæ conversationis Monacho, quod a Fratribus, qui adhuc in hac præsenti vita vivunt, & eum optime norunt, audisse me memini, referre curabo. Cum idem Paulus salutis suæ causa nostrum ad Cœnobium devenisset, a THEOBALDO Abbate, religioso videlicet viro, qui tunc Fratribus honestissime præerat, devote susceptus est. Quem venerabilis Pater in Monasterio beati Patris Benedicti, quod intra Capuanam urbem constructum est, habitare præcepit: qui postquam ad eumdem pervenit, ita se sub sanctæ institutionis Regula constrinxit, ut ob hoc omnibus mirabilis haberetur. Sed omnipotens, misericors ac pius Deus, quantum sibi ejus digna conversatio in hac vita placuerit, illius post obitum ostendere est dignatus. Cum namque in eodem Monasterio religiosam, honestam, ac dignam Deo conversationem exercens, aliquantos explesset annos; infirmitate pulsatus corporis, e carnis ergastulo, jubente Domino, exsilivit. Igitur quidam venerabilis vitæ Episcopus ex Galliæ partibus veniens, orationis gratia ad ecclesiam beati Michaelis Archangeli in Gargano monte conditam properabat. Cum autem ad Capuanam urbem devenisset, juxta ecclesiam Protomartyris Stephani *b* diversus, hospitatus est. Denique cum nocte intempesta e lectulo surrexisset, ante ecclesiam prædicti Martyris stans, vicinas sibi omnipotentis Dei aures precibus lacrimysque reddebat: cum ecce subito ad dexteram orientis partem oculos porrexisset, vidit instar solis radiis lucem splendidam e Monasterio per aera mirabiliter advolare. Cumque diu lucem quam videbat, attonitus miraretur, signum in Monasterio insonuit, quo Fratris exitus significabatur. Intellexit protinus e Fratrum numero aliquem magni meriti ex hoc mundo migrasse, simulque cum ipsa luce cæli sublimia penetrasse. Mox itaque convocatis clericis, quæ viderat, enarravit; statimque ad Monasterium nuntium misit, ut quis ibi defunctus esset, agnosceret. Cumque is qui missus fuerat, Monasterium intrasset, invenit Paulum venerabilem Monachum e corpore animam emisisse.

XI. Et Johannes Abbas. anno 1022.

JOHANNES *c* admodum religiosus Monachus & Sacerdos, cujus superius mentionem feci, qui relicto regimine Monasterii, ad eremi secreta se contulit, in hac vicina silva usque ad extremum vitæ suæ terminum solitarius mansit: ibique jejuniis, vigiliis, ac orationibus operam dans, studuit omnipotenti Domino sollicita mente servire. Hic vero cum temporibus THEOBALDI Abbatis ex hac luce migrasset, Monachus quidam JOHANNES nomine, in Monasterio beati Laurentii Martyris, quod apud Capuam situm est, studiosissime in Dei servitio conversabatur: qui dum quadam nocte antequam Fratres ad vigilias surgerent, de lectulo more solito omnipotentem Dominum precaturus surrexisset, dum attenta mente stans misericordem Dominum precaretur, subito respiciens clarissimam lucem in aere, & intra ipsam venerabilis viri Johannis animam cælum penetrare conspexit. Igitur facto mane certius scire volens quod viderat, venit ad Andream, qui Cellæ hujus

---

a Eadem de Paulo Monacho referuntur a Leone Ostiens. lib. 2. cap. 55. & a Petro Diac. lib. ms. de ortu Just. c. 43. Floruit ad annum 1035. Vide Sanctuarium Capuanum Michaelis Monachi de sanctis Johanne Primicerio & Paulo Præposito.

b Nominatur in Chron. Casinensi lib. 2. cap. 5. & in Petro Diac. cap. 43. ecclesia sancti Laurentii, non Stephani.

c De hoc miraculo agit etiam Petrus Diacon. lib. ms. de ortu Just. cap. 36.

hujus Monasterii, quæ intra eamdem Capuanam urbem sita est, tunc Præpositus erat; hocque, quod viderat, per ordinem retulit: & ut ad hoc Monasterium nuntium dirigeret, qui diligentissime rem quam viderat, investigaret, obnixe poposcit. Qui ejus voto parere studens, nuntium mox direxit, qui diligenter hæc quæ dicta sunt, cognosceret: citiusque reversus indicare curaret. Tum is qui missus fuerat nuntius, dum festinanter pergeret, & in ipso itinere alter a Monasterio veniens occurrit, qui Fratribus in prædicta Cella Capuæ commorantibus præfati servi Dei obitum nuntiavit: a quo subtiliter inquirens, invenit prædictum Dei servum ea hora ex hac luce subtractum, qua eum Johannes religiosus Monachus, Capuæ positus, cælum mirabiliter penetrasse cognovit. Tunc uterque ad eos, a quibus missi fuerant, reversi, alter servi Dei obitum, alter vero visionem, quæ de eo visa est, retulerunt.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

XII. Incendium restinctum.

Multorum *a* Fratrum testimonio didici hæc, quæ nostro curavi annotari libello. Et licet Petrus venerabilis Ostiensis Episcopus in sermone, quem in vigiliis beati Patris Benedicti legendum luculentissime composuit, id eleganter decenterque inseruerit; tamen inter cetera miracula, quæ omnipotens Deus ad laudem sui nominis nostra etiam memoria vel seniorum nostrorum, quos ipsi vidimus, quibusque referentibus agnovimus, hoc in nostro Monasterio ostendere est dignatus, inserere curavi, ut in cujus forte manus sermo ille non venerit, & hoc in nostro libello cognoverit, Deum laudet in mirabilibus suis, qui omni tempore, novo videlicet cibo alit teneras mentes suorum. Igitur quodam tempore ab initio Maji mensis usque ad extrema mensis Julii, tanta siccitas aeris exstitit, ut ne paucissimis quidem guttis arens terra, & crebris discissa rimis, aliquo modo madefieri videretur. Tunc quadam die quidam rusticus, ut stipulam triticeæ messis suo in agello succenderet, quo liberius terram excolere posset, allatum ignem incaute supposuit: cumque ignis paullatim stipulam lambendo flammam in altum porrigeret, flante aura in proximam silvam, quæ subjacet Monasterio, rustico renitente dissiluit: igitur infinitam sibi silva ministrante materiam, ignis huc illuc per latera montis discurrens, omne Monasterium incendio se concrematurum, populis uudique spectantibus, minabatur. Cum itaque Fratres flammis crepitantibus timore exterriti atque turbati, animo expergefacti, a lectulis surrexissent, (nam in meridiano tempore illis quiescentibus res ista contigerat) videntes tam immane, tam subitaneum periculum, & ei qualiter resistere possent, nullo modo excogitare valentes, ad divina se statim contulere præsidia. Totis itaque viribus, & ex intimo cordis affectu omnipotentem Dominum rogare cœperunt, ut meritis beati Patris Benedicti, quo ordine vellet, sua virtute Monasterium ab incendio eriperet, quod humana manu defendi posse penitus desperabant. Cumque alii erectis in cælum manibus, atque alii prostratis in terra corporibus, alii flexis genibus, alii in terram demissis capitibus omnipotentem Dominum precarentur; subito parva nubecula se in hujus latere montis colligens, supra cacumen ipsius divina imperante potentia dilatavit: quæ mox tantum imbrem ex se effundens expressit, ut & incendium omne exstingueret, & omnino Monasterium liberaret. Studeamus igitur, Fratres, religiose ac pie vivere, & tantum Patronum, Deo serviendo, propitium adquirere; quia cujus meritis nubes hujus cacumen montis obtexit, atque ex se copiosum imbrem exprimens, incendium exstinxit; ejus nihilo minus precibus, si eum sedule ac devote, præveniente bono opere, rogaverimus, ab æstuantium vitiorum flamma, divina concedente misericordia liberabimur.

XIII.

Quodam *b* tempore, sicut ab iis qui optime noverant, agnovi, dum Fra-

a Habetur mentio utique in Petro Damiani sermone habito in vigilia sancti Benedicti, & in Leone Ostiensi in Chron. lib. 2. cap. 65.

b Recitatur etiam hoc miraculum a Petro Diacono in serm. ms. de oct. sancti Benedicti.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

Ferrum ex undis cælitus reductum.

tres hujus Monasterii ecclesiam beatæ Scholasticæ virginis intra Cajetanam urbem, quatenus dum ad aliquas res emendas ibidem pergerent, receptaculum habere possent, construerent; quidam ex operariis in summitate rupis, quæ in capite civitatis mari præeminet, saxa quibus ecclesiæ parietes construerentur, frangebat: qui cum attentius eadem saxa malleo quateret, idem malleus de manubrio recidit, ac per ingens præcipitium, quod ibidem patebat, delapsus in mare cecidit: qui valde contristatus quod evenerat damno, ad Fratres ubi parietes ecclesiæ ædificabant, protinus venit, & ea quæ sibi acciderant, mærens retulit. Cumque spes recuperationis esset ablata, & alterum sibi malleum, quo saxa ad ecclesiæ ædificium frangerentur, fieri decernerent, unus e Fratribus dixit: Descendamus illuc, Fratres, forsitan beatus Benedictus suis meritis nobis malleum restituet, qui quondam Gotho ferramentum ex profundo lacus mirabiliter abstrahens reddidit, atque ad opus quod cœperat, lætum remisit. Placuit sermo coram ceteris, & descendentes ad mare naviculam sunt ingressi: regyrantesque sinum civitatis, venerunt ad locum, in quo sub prædicto præcipitio ex operarii manibus dissiliens malleus ille ceciderat: in quo videlicet tanta erat aquarum profunditas, ut spes recuperandi illum per aliquod humanum ingenium nulla omnino persisteret. Igitur confisi de omnipotentis Dei adjutorio & meritis beati Patris Benedicti, manubrium in æquora mittunt. Mirum in modum, mox ferrum manubrio adhæsit, & extrahentes eum foras, gratias agentes Deo & beato Benedicto, gaudentes ad opera sua sunt reversi.

THEOPHILUS. Hoc miraculum & in veteri Testamento ab Helisæo, & in novo a sanctissimo Patre Benedicto factum reminiscor. Sed dum merita istorum, illorumque longe distantia esse perpendo, majorem fateor admirationem de hoc nuper patrato miraculo in animo meo concipio.

DESIDERIUS. Hoc factum, charissime Frater, non tantum istis imputare debemus, quantum illi, de cujus meritis confisi id agere tentaverunt. Verum tamen vis narrem aliquid de obsessis a dæmone, divina largiente clementia, suffragantibus beati Benedicti meritis in hoc ejus Monasterio curatis, ut audientium animus magis ac magis in Dei laudibus convalescat atque in amorem summæ divinitatis multipliciter incalescat?

THEOPHILUS. Quidquid ad ædificationem audientium dicere velis, prosequere: ego autem me hæc gratanter auscultare profiteor.

XIV. Dæmoniacus prodit Monachi culpam.

DESIDERIUS. Quidam puer in domo hospitum simul cum patre in lectulo cubans, cum ad necessitatem corporis in ipso noctis silentio surrexisset, subito ingens leo dentibus fremens, eum paratus discerpere unguibus, sibi horrendus apparuit: qui pavore nimio exterritus vociferans, in terram corruit. Ad cujus vocem mox turbatus pater e lecto surrexit, festinus ad eum, valdeque anxius accessit; cur ita clamasset, vel quid sibi evenisset, prima diligentia sollicitus interrogavit. Ille immanem leonem contra se venientem tremebundus ac palpitans vidisse se retulit. Quem pater blanditiis demulcens, in ulnis propriis acceptum reduxit ad lectulum. Sed diabolus, qui in specie leonis sibi apparuerat, in eum ingressus, post aliquot dies vehementissime vexare cœpit. Cumque ad ecclesiam ante altare beatissimi Benedicti esset adductus, mirum in modum in pavimento clausis oculis prostratus jacens, quicumque Monasterii portam ingrediebatur, mox ejus nomen exprimebat, dicens: Talis, vel talis homo per portam modo Monasterii ingreditur. Quidam autem Frater cum causa obedientiæ e Monasterio ad civitatem descendisset, duodecim a quodam accipiens denarios, eosque propriæ utilitatis gratia occulte capiens sibi, in sinum misit. Cum autem ad Monasterium reversus, ad puerum in locum quo vexabatur, accessisset, statim diabolus hoc modo eum per os pueri coram Fratribus infamare cœpit, dicens: Monachus iste contra Regulam sui Ordinis duodecim denarios a tali viro accipiens causa proprii commodi, occultatos retinet in sinu. Igitur cum a Fratribus interrogaretur, utrumnam vera essent convicia, quæ

quæ antiquus hostis per os vexati sibi objiceret : mox ille suam clamitans culpam, omnino id ita esse professus est. CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Alter quoque Frater, cujus nomen, ne verecundiam patiatur, omitto, ex alio Monasterio suæ salutis causa ad nostrum deductus, quadam nocte ad nocturnas vigilias, lectionem de veteri Testamento in ecclesia more solito Fratribus residentibus recitabat, cum forte puer qui vexabatur, aderat. Et ecce subito diabolus per os ejus exclamans, illa omnia quæ legebantur, se se ad liquidum nosse, ibique fuisse protestabatur, & adjungens hujusmodi lectori verbis exprobrabat : Sed si ea, inquit, quæ de te scio, referre coram præsentibus vellem, magnam profecto tibi verecundiam incutere possem. Et re vera Fratrem illum abunde in suo Monasterio sæculariter vixisse compertum est. Postquam igitur pro vexato puero ante sepulcrum B. P. Benedicti diutius a Fratribus oratum fuisset, ita sanus effectus est, ut amplius a maligno spiritu vexari minime visus esset. item alterius. postea curatus.

XV. item alius. Eodem etiam tempore alter puerulus ingentem Æthyopem super tectum stantem conspexit : qui valde territus, mox fugam arripuit. Sed idem dæmon eum insequens ad ostium domus, in terram prostravit, statimque in eum ingrediens acriter miserum fatigabat. Cumque in oratorium ad sepulcrum prædicti Patris per aliquot dies sæpe fuisset adductus, ejusdem Patris meritis, qui eum invaserat dæmon, relinquens abscessit, sic ut ad eum accedere ulterius ausus non fuerit.

XVI. item alius. Alius quidam Johannes nomine, qui ætate provectus adhuc superest, atque in infirmorum domo deservit, ex Provincia Marsorum de qua ortus fuerat, cum a pessimo dæmone teneretur, hoc ad Cœnobium gratia recuperandæ salutis a propinquis adductus est, proculdubio credentibus eum meritis beati Benedicti salutem posse recipere, ad cujus limina multos diversis languoribus occupatos audierant saluti pristinæ restitutos. Et ipse post non longum tempus expulso hoste sanitate recepta magnam exsultationem videntibus intulit.

XVII. item alius. THEODORICUS etiam Monachus atque Sacerdos, qui adhuc vivit, & nobiscum in hoc Cœnobio religiosam vitam ducens conversatur; nepotem habuit, quem valde diligebat in sæculo : in quem antiquus hostis ingressus est, non tamen ut aperte eum vexaret, sed latenter languorem inferens, quasi paralyticum videntibus exhiberet. Hunc itaque prædictus avunculus ejus causa recuperandæ sanitatis ad se de beati Patris Benedicti confidens meritis adduci fecit. Sed cum in hoc Monasterio aliquamdiu infirmus, ita ut venerat, perduraret, & a nullo, quod eum dæmon possideret, æstimaretur; quadam die ab eodem avunculo suo ad venerabilem virum LAMBERTUM nomine, qui in hac proxima silva juxta ecclesiam SS. Martyrum Cosmæ & Damiani solitarius habitabat, ut ejus benedictione frueretur, delatus est. Cui vir Dei panem benedictum dedit, eumque ut comederet, imperavit. Cumque sibi, quod acceperat, in os misisset, idque comedens gustasset; dæmon qui hactenus in eo latuerat, benedictionem tanti muneris ferre non valens, strependo, vociferando, huc illucque dissiliendo, quæ causa languoris esset, innotuit. Postquam vero cum avunculo ad Monasterium est reversus, & aperte quod a dæmone possideretur, cognitum fuit, ductus in oratorium est, quo omnipotentem Dominum pro eo rogaturi cuncti simul Fratres conveniunt. Expleta itaque oratione ac psalmodia, hora sexta Fratres ad refectorium, dimissis cum eo duobus vel tribus Monachis, causa reficiendorum corporum pergunt. Igitur cum illi qui remanserant, divinam pro eo misericordiam lacrymabiliter precarentur, quatenus intercessione beatissimi Confessoris sui Benedicti liberare captivum hominem dignaretur; Monachus veneranda canitie eidem qui vexabatur, ante altare stare visus est, qui antiquo hosti ab eo recedere potenti virtute imperabat. Mox dæmon facto impetu magno cum vomitu ab obsesso exiit, atque ad eum ulterius accedere minime præsumpsit. Quem videlicet senem beatum Maurum proculdubio fuisse compertum est, cujus

CIRCA AN. 883 4. Decemb. cujus reliquias Fratres qui cum eodem obsesso in ecclesia remanserant, super pectus ejus magna cum devotione ac spe posuerant. Is autem liberatus a dæmone, est Monachus factus, & in hoc Monasterio ceteris cum Fratribus in JESU-CHRISTI Domini nostri servitio perseverans exsistit.

XVIII. Rustici religio in festo S. Nicolai, & die communionis. Rusticus quidam in vicinia hujus Monasterii, in castello quod sancti Angeli nominatur, habitabat; qui festivitatem beati Nicolai Confessoris Christi per annos singulos una cum familia sua, prout poterat, devotissime celebrabat. Ea igitur die, qua ejus sacra a Fidelibus colebatur solemnitas, ad basilicam illius nomini consecratam, cum uxore & filio in puerili adhuc ætate manente, oblationem Domino oblaturus accessit. Postquam vero expletis Missarum solemniis, & communione sacri corporis & sanguinis Domini participati, ad domum propriam sunt reversi, puer a patre agrum revisendi licentiam petiit: quem pater compescuit, dicens: Non est dignum, o fili, in agrum hodie ad agri opus exercendum exire, quia, licet indigni, divina sacra percepimus, & festivitas patroni nostri, beatissimi scilicet Nicolai, ab omnibus magna cum devotione ubique recolitur. Sed ille puerili levitati deditus, postquam quod petierat, a patre impetrare nequit, paterna jussa parvipendens, clam de domo avolans, solus ad rura visenda contendit. Ubi vero aliquamdiu in agro moratus, solem ad occasum vergere, & opacam noctem jam pæne terris imminere conspexit; ad vicinam silvam, ne vacuus redire videretur, ac per hoc patris gratiam, cujus verba contempserat, recipere posset, ligna cæsurus, domumque delaturus accessit. Cumque ligna jam componere cœpisset in sarcinam, subito quasi vehemens spiritus sonitum contra se venire persensit; elevatoque sursum capite, nigerrimam avem in modum vulturis, magno cum impetu per aera super se volantem conspexit: quæ haud longiuncule in semita, qua puer regredi debebat, se se obviam posuit. Itaque cum timore perterritus ac tremebundus in eam intenderet, illa in speciem nigerrimi pueri, cujus capilli hispidi ac sursum erecti, extrema pars vestium in ruborem desinere videbatur, se se transformans, ostendit. Igitur puer, dum id quod videbat, pavidus ut erat, animo inspiceret, idem antiquus hostis eum taliter allocutus est: Efficere, inquit, o puer, ex toto meus, & una mecum ad hujus proximi fluminis oram accede: ibique auri & argenti magnam copiam tibi tribuam, ut non lignis, sed auro argentoque domum revertaris onustus: quatenus dum superfueris, omnes propinquos vicinosque tuos divitiis excellens, nobiliter deliciosiori vita fruaris in terris. Hæc autem ei antiquus hostis non ideo persuadebat, ut quæ pollicebatur, tribueret, sed ut eum mergens necare posset in flumine. At puer frequens Christi nomen invocans, crucis se studebat munire signaculo, flebilique voce talia responsa reddebat: Absit a me, absit, ut alicujus aliquando efficiar famulus, nisi qui me creavit omnipotentis Dei, & qui me generavit patris mei. Cum itaque iterum atque iterum signum salutis sibi apponeret, dæmon qui videbatur, in undas vicinas fluminis inde se submovens, magno cum strepitu se mersit, ibique serpentum sibilare, asinorum rudere, mugire taurorum, rugire leonum more cœpit, atque tantum timorem misello incussit, ut tota sibi silva rotari in vertiginem videretur. Cumque in terra fere jaceret exanimis, & quid ageret penitus ignoraret; ecce subito senex mitrato capite, candidus, indutus stola, sibi adstans apparuit, & inquit ad eum: Quid hic agis, cum se jam hora tardior protrahat, & recedentibus cunctis solitaria jam pæne arva remanserint? surge quantocius, domumque redire festina, ne si amplius hic moratus fueris, grave periculum incurras. Surgens itaque de terra, cum se ad levandam sarcinulam inclinasset, idem qui visus fuerat senex, disparuit: & ecce iterum malignus spiritus ante oculos ejus se ingerens, eisdem quibus prius verbis affari puerum cœpit. Sed ille nihilominus quæ hortabatur, se facturum omnino denegans, flens & ejulans in terram decidit, ac prout poterat & sciebat, Salvatoris omnium JESU-CHRISTI clementiam, ut sibi præberet auxilium flagitabat. Mox ille veneran-

Filius minus religiosus a dæmone turbatur.

randus senex, qui ei dudum visus fuerat, rursus apparuit, & ut citius surgeret, lignaque auferens adsportaret, hortatus est. Ad cujus adventum, inimicus qui videbatur, ut fumus evanuit. Quem utique senem, beatum fuisse credimus Nicolaum, cujus celebrandæ festivitati prædictus rusticus eo die operam dederat. At puer ad senis imperium surgens a terra, levata sarcinula, summa cum velocitate domum rediit, &, ut ipse postmodum referebat, tam levis sibi illa lignorum sarcinula facta est, ut nihil ponderis habere videretur. Cum autem domum regressus paullulum remoratus esset, qui ei apparuerat dæmon, in eum ingressus cœpit horribiliter fatigare. Uterque turbatus parens adfuit lugens, & perstrepens familiola cuncta circumstetit. Sed cum nullum ei auxilium impendere posse se cernerent, salubri reperto consilio, hoc ad Monasterium ad limina eum beati Benedicti perducunt, atque ad ejus venerandum sepulcrum in dextera parte altaris, misericordiam Domini lacrymabiliter postulantes prosternunt, ibique obsessus vehementer fatigatus obdormivit. Igitur dum sic fessus dormiens jaceret, aperiri sibi subito a latere visum est, indeque vir clarissimo adspectu candidoque amictus habitu procedens, ejus alvum pectusque diu contrectans, ei ut surgeret ac discederet, imperavit. Qui mox expergefactus, ita sanus surrexit, ut dæmoniacam infestationem in se ulterius non sentiret. Hæc omnia per ordinem ex ore ipsius pueri qui passus fuerat, lacrymabiliter referentis, audivi.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

THEOPHILUS. Hæc quæ puero contigisse narras, valde admiror, atque ad omnipotentis Dei judicia tremens stupesco, cur illum, qui una cum patre festivitatem beati Nicolai devote celebrans, communionem dominici corporis & sanguinis percepit, immundo spiritui mancipare permiserit.

DESIDERIUS. Si animadvertas utique, quantum parentibus non obedire delictum sit, cum Scriptura dicat: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram*: & item: *Melius est obedire quam sacrificare, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle adquiescere*: & Salomon: *Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & non dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo*: & alio loco: *Quam malæ famæ est, qui relinquit patrem, & est maledictus a Deo qui exasperat matrem*: justo Dei judicio id accidisse probabis. Permisit itaque Deus puerum hunc pro sua inobedientia flagellari; sed solita pietate non est passus eum sub eodem verbere diutius immorari: ut ex hoc quisque intelligat, quantum inobedientia periculum pariat, atque ad obediendum parentibus quantum se se humiliter subdere debeat.

Exod. 20. 1. Reg. 15.

THEOPHILUS. Verba responsionis tuæ satisfecisse videntur interrogationi meæ.

DESIDERIUS. In diœcesi Teatini Episcopatus est Monasterium nobile juxta radicem Majellici montis, in honorem sancti Liberatoris *a* constructum, & huic nostro Casinensi Cœnobio subditum, ubi magna Fratrum multitudo commorantes, juxta almi beati Benedicti mandatum, Christo Domino vero Regi militantes deserviunt.

XIX. Fratres a Monasterii ruina educti.

Quodam igitur tempore, dum Fratres in eodem Monasterio in noctis silentio juxta morem quiescerent, quidam reverendus vir monastico indutus habitu apparuit uni eorum, eumque exhortans, ut velociter de lectulo, in quo jacebat, surgeret. Cumque ille ad ejus imperium expergefactus perniciter surrexisset, inquit ad eum: Accelera & excita omnes Fratres, ut velociter surgant, atque ad ecclesiam pergant, magnis clamoribus insta: quia hæc in qua quiescunt cella, sub omni est celeritate casura. Ille autem jussis obtemperans, magnis vocibus clamare cœpit: Surgite, inquiens, Fratres, surgite, atque ex hac cella, quia protinus ruitura est, quantocius exite: ne moram in

a De Monasterio sancti Liberatoris in diœcesi Teatina vide Leonem Ostiensem in Chron. lib. 1. cap. 44. & eruditissimum Lucium Camarram de antiquis rebus Teatinæ civitatis. Quod hic in illo evenisse dicitur, legitur etiam in sermone ms. Petri Diaconi de octava sancti Benedicti, uti & miraculum sequens.

CIRCA AN. 883 4 Decemb. in ea amplius facientes, a ruinis, quod absit, opprimamini. Cum igitur illi expergefacti, ejus a clamoribus turbati, unde hæc nosset, inquirerent; ille quæ viderat, quæve sibi dicta fuerant, ordine retulit. Mox itaque Fratres inde celeriter exeuntes, ecclesiam intraverunt, nocturnamque synaxim more solito, pulsatis signis Domino decantare cœperunt. Cumque intentis mentibus officia consueta persolverent, subito prædicta domus dato magno strepitu funditus corruit. Exterriti Fratres festine pergunt, solliciti ne quis eorum illa ruina oppressus esset, inquirere: & cum delapsam materiam huc illucque devolverent, invenerunt unum e Fratribus senectute gravatum sub ruinis undique circumjacentibus incolumem remansisse, extractumque foras quonam modo evasisset, curiose interrogaverunt. At ille: Cum domus, inquit, funditus fatiscens super me dilaberetur, subito quidam splendidus vir, monastica veste indutus, mihi adstitit, ipsamque ruinam jam jamque super me ruentem meque opprimere minitantem, brachio suo sustentans, incolumem, ut ipsi cernitis, conservavit. Qui videlicet beatus Benedictus fuisse creditur, qui & antea paterna pietate dominicum gregem sub suo magisterio militantem, sua admonitione & protectione eripuit, & senem fugere non valentem manu sollicitudinis suæ defendit.

XX. S. Benedictus moribundo adstat. Quidam etiam Frater in eodem Monasterio Johannes dicebatur, qui ætate ac ægritudine pressus, extremum vitæ spiritum trahebat. Cum igitur quadam die aliqui ex Fratribus more solito decantaturi matutinas laudes ad eum venissent, ille eos voce qua potuit, compescuit dicens: Nolo, inquit, ut mihi canonicas horas amplius decantetis, quia dominus Abbas cum multis Fratribus albis vestibus indutis ad me modo gratia visitandi venerunt, mihique matutinale officium decantantes post paullulum se huc venturos, meque secum adsumpturos esse dixerunt. Dum itaque Fratres qui ad eum venerant, ad ejus visionem intenti, & si vera essent quæ retulerat, sollicite præstolarentur; post unius horæ spatium Frater ille magna cum exsultatione emisit spiritum. Ex quo animadvertere possumus beatum Patrem Benedictum fuisse, qui ei cum illa albatorum concione apparuit, eumque secum, ut promiserat, adsumpsisse. Hæc quæ retuli, in quadam veteri paginula imperito satis stylo exarata reperi, nostroque nunc associare libello studui.

XXI. Lampades casu inextinctæ. Quia vero omnipotens Deus non tantum in magnis, sed etiam in minimis rebus aliquando ostendit mirabilia sua, ut fides credentium magis ac magis augeatur, ac in laudibus Creatoris sui universa creatura prorumpat, cum in cunctis usui humano concessis paterna pietate curam habere conspicitur; quid de lampadibus in hac ecclesia nostris temporibus actum sit, sicut a GREGORIO venerabili Monacho, qui ejusdem ecclesiæ custos adhuc superest, didici, ex parte referre non negligam.

Cum *a* quadam die unus e custodibus lampadem in oratorio ante altare igne admoto accendisset, eamque sursum pæne usque ad laquearia elevasset; repente delapsa, ante altare in pavimentum cecidit. Mirabilis Deus in factis suis! non solum fracta non est, sed nec oleum effusum, nec ignis in ea accensus exstinctus est.

Alio tempore cum præfatus Gregorius lampadem ante imaginem Salvatoris, quæ supra fores ecclesiæ depicta erat, vellet reficere, invenit eam extensis uncinulis ita in aere dependere, ut nulla prorsus materia sustentaretur. Qui mox convocatis Fratribus, qui prope adstabant, eis ut tanti testes miraculi esse deberent, quod miratur, ostendit.

Præterea alio tempore in hac eadem ecclesia beati Benedicti ea nocte quæ

a Ea quæ de lampadibus referuntur, confirmat etiam Leo Ostiens. in Chron. lib. 3. cap. 38. & Petrus Diaconus in serm. ms. de oct. S. Benedicti. Affine his miraculis est, quod de S. Martino haustum ex Severo Sulpicio dialog. 3. cap. 3. versu expressit Venantius Fortunatus lib. 4. de vita sancti Martini.
Lapsa pavimento ampulla stat marmore tenso:
Sed nec saxa vitrum perdunt, nec vasa liquorem.

quæ præcedebat diem, qua ejus festivitas agebatur, sicut ab eis qui huic miraculo interfuere, accepi; dum ad vigilias unus e custodibus lampadem ante imaginem ejusdem beati Benedicti reficeret, repente delapsa in pavimentum corruit, ac illæsa permansit; quæ iterum ter sursum elevata ter cecidit: &, quod mirabilius est, nec ipsa frangi, nec oleum effundi, nec lumen in ea accensum exstingui, divina conservante virtute, potuit. CICRA AN. 883 4.Decemb.

Plura sunt in hujus Monasterii oratorio ex lampadibus hujusmodi facta miracula: quæ quia valde simplicia sunt, superfluum scribere duximus. Hæc autem idcirco scripsimus, ne, quia parva sunt, omnino contemni viderentur. Unum autem, quod in superiori libro a memoria excidit suo in ordine referre, in quo me tibi narrare promiseram, qualiter omnipotens Deus hoc Monasterium sæpe de tyrannorum manibus eripuerit; in hoc secundo, ne a memoria laberetur, scribere opportunum duximus.

Dum prædecessoris nostri ATHENULFI [a] tempore prædia hujus Monasterii acriter ab Aquinensi Comite infestarentur, & neque Monachorum precibus, neque reverentia almi Patris Benedicti qui fundator ac ædificator hujus Cœnobii exstiterat, animus ejus emollesceret, ut ab hujus loci læsione se aliquo modo temperaret; prædictus Abbas necessitate compulsus, postquam vidit ferocem viri animum nullo modo mitigari posse, aliquot ex Nortmannis qui tunc temporis conductu nostrorum Principum Italiam adventabant, in possessiones hujus Monasterii, quatenus eas a prædicto Comite per eos tueretur, induxit. Qui postquam & domos ad manendum, & stipendia quibus sustentarentur, abunde percepere, cœperunt quæque Monasterii pertinentia, more strenuorum militum, inimicis longe repulsis, circumcirca nobiliter fideliterque defendere. Igitur cum prædictus Abbas, & qui ei in regimine secundo gradu successerat, supervixere, conducti milites satis honeste in eorum fidelitate manserunt; postquam vero ipsis hac vita subtractis, fortuna nostrorum Principum mutata aliquantulum vacillare cœpit; Nortmannica cohors, quæ ob nostram defensionem admissa fuerat, nobis infida atque adversa paullatim esse cœpit: quæ quotidie ad nostram perniciem, ut canis & serpens, modo hæc, modo illa nobis auferens, ad dominationem sui juris sacrilega ducti cupiditate devolvunt. Unde factum est, ut ex tanta tamque ampla possessione, nihil aliud ad nostri commodi usus, præter civitatem*, quæ ad radicem Casini montis sita est, cum quatuor vel quinque villarum fundis, remanserit: qui etiam (sicut barbarica avaritia nescit tenere modum) quotidie ab eis oppressi, illis opes auferentes nobis miseriam atque inopiam tribuebant. Cum igitur per aliquanti spatium temporis sine ulla animi pietate id incessanter agerent, & misericors ac pius Dominus servis suis fame atque inopia laborantibus sua benignitate subvenire decrevisset; beatissimus Pater Benedictus cuidam rustico in agello cujusdam nostræ villulæ commoranti per visionem apparuit, eique ut egrediens se sequeretur jussit. Cumque idem rusticus ad eamdem visionem animum intenderet, visum est ei, quod beatissimus Benedictus cunctos Nortmannos, qui ejus bona invaserant, cum virga quam manu gestabat, potenti virtute a finibus hujus terræ expelleret, eosque vacuos rebus, oneratosque ignominia a sui hæreditate Monasterii eliminaret. Eodem itaque anno præfata cohors Nortmannica amplius quam solebat per audaciam insolescens, ad nostram calamitatem, arcem quæ sancti Andreæ nuncupatur, ut securius nobis sublata retinere posset, occupavit: quæ utique res illorum animum ad dominationem, nostrum ad desperationem adduxit. Postquam ergo eadem arce potiti sunt, quadam die in unum conglobati, magna cum superbia in præfatam Casini civitatem venientes intraverunt: ibique nutu Dei a populo civitatis oppressi, aliquanti eorum vel occisi vel capti sunt, ceteri autem qui

XXII. Nortmanni direptores puniti.

* id est oppidum sancti Germani

 reman-

[a] Athenulfus Abbas sedit ab anno 1011. & vixit usque ad 1022. quo tempore contigerunt ea, quæ narrat Desiderius. Vide Leonem Ostiens. in Chron. lib. 2. cap. 71. & Petrum Diac. in serm. de oct. sancti Benedicti.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb. remanserunt, in munitionem prædictæ arcis fugientes se contulerunt. Igitur habitatores hujus terræ unanimiter facto grege, vicinis undique auxiliantibus, ad obsidionem ejusdem arcis animum intendunt. (Mira dicturus sum) obsidione facta, dum jacula ex utraque parte acriter impulsa mitterentur, Nortmannorum pila velut a ventorum flamine retorta, eos a quibus missa fuerant, sauciabant. Quid multis opus est? cum se a semetipsis ita impugnari conspicerent, & jam amplius resistere minime valerent; cernentes durum sibi esse contra stimulum calcitrare, & quod contra se divinam dexteram dimicare cognoscerent; facta deditione in manibus Abbatis & Monachorum se tradunt: a quibus vix defensi, ad socios, qui in Aversano oppido commorabantur, remissi sunt. Sicque factum est, ut ab eo tempore, beati Benedicti meritis hæc in qua degimus terra, ab eorum infestatione illæsa permaneat, atque sub ipsius Sancti tutamine secura persistat.

XXIII. Obedientia occisi Monachi miraculis illustrata. Modus libelli hujus nos ad finem tendere cogit. Sed bonum obedientiæ quæ inter ceteras virtutes prima est, non sinit nos virtutem cujusdam Fratris, qui eam tota cordis humilitate usque ad mortem quoque sectatus est, penitus silentio præterire: illum videlicet imitans, qui factus obediens Patri usque ad mortem, obedientiæ nobis pariter ac patientiæ reliquit exemplum.

Qui videlicet Frater hujus nostræ congregationis RAINERIUS [a] nomine, juvenis quidem ætate, sed moribus grandævus fuit: cui multi ex Fratribus qui adhuc supersunt, & eum optime noverunt, testimonium perhibent, quod tantæ humilitatis tantæque obedientiæ fuerit, ut ex hoc mirabilis ab omnibus haberetur. Cui dum quadam die esset ab Abbate suo injunctum, ad aliquod opus pro utilitate Monasterii peragendum, Teatinum adire territorium; ille læto, ut semper, animo ad obedientiam promptus, jussa implere festinans, iter arripuit. Qui dum pergeret, & aliquanti jam itineris spatium profligasset, a latrunculis cujusdam potentis viri Oderisii, qui ex præcepto ejus, si quid ex Monasterii hujus rebus diripere possent, viam observabant; omnibus quæ deferebat sublatis, interfectus est. Cujus quidem corpus, vel propter inimicorum insidias, vel quia longe erat, ad hoc Cœnobium deferri non potuit, sed in quadam ecclesia juxta posita humi traditum est. Sed quantum illius obedientia omnipotenti Deo fuerit accepta, ad exstinctum ejus corpus ostendere est dignatus. Cœperunt itaque multi infirmitate detenti ad ejus sepulcrum properare, & recepta sanitate ad sua incolumes remeare: inter quos ATTO [b] Comes, magni Attonis Comitis filius, præfati quoque Oderisii gener, cum graviter detentus a febribus fatigaretur, ad sepulcrum istius fama ducente venit; ibique in oratione prostratus, recedente febre ita sanus surrexit, ut malæ illius valetudinis, qua antea laborabat, nihil prorsus in se sentiret: qui pro recepta sanitate gratias referens, ob retributionem tanti muneris optimo super ejus sepulcrum oblato pallio, gaudens discessit.

XXIV. Auctori febris fugata. Tob. 12. Et quoniam de mirabilibus Dei cœpimus facere mentionem, quod mihi ipsi contigit, silentio prætereundum non duxi, dicente Scriptura: *Quod secretum Regis abscondere bonum est, opera vero Dei manifestare ac revelare honorificum est*. Cum intra annos pueritiæ positus vi febrium laborarem, beatæ memoriæ JOHANNES reverendæ dignitatis Sacerdos, qui tunc in nostra Beneventana urbe in Dei servitio celebris habebatur, visitationis gratia ad me properans venit. Cumque paullulum cum ceteris qui advenerant, consedisset, & me vehementius a tertiano typo urgeri conspiceret; motus charitate quam erga me habebat, surrexit, ac perfusus ora lacrymis lenta voce Dominum invocans, manum capiti meo imposuit, & febris, quæ me acrius infestabat, mox effugata discessit.

Ea

[a] De Rainerio Monacho Casinensi occiso a latronibus agit quoque Petrus Diaconus in lib. de ortu Just. Casinens. cap. 45.

[b] Vivebant anno Domini 1053. & fuerunt Italorum duces adversus Nortmannos. Vide Guillelmum Apuliensem lib. 2. rerum in Italia ac Regno Neapolit. Nortmannicarum.

Ea etiam, quæ LEONE *a* Abbate Monasterii sancti Pauli Apostoli secundo ab urbe Roma milliario constituti, ubi sacratissimum ejus corpus signis prodigiisque coruscans veneratur & colitur, referente cognovi, in calce hujus libelli scribere curabo. Dicebat enim, quod sibi ADAM reverendissimus valde Monachus & custos ecclesiæ hujus nostri Monasterii retulerit, quia quadam die dum idem venerabilis Adam portam Monasterii ad aliquod opus faciendum esset egressus, duo juvenes in habitu Monachi, sibi in ipso introitu Monasterii obviaverunt. Cumque salutatos eos studiose qui essent, inquireret, audivit ab eis, quod unus eorum Protus, alter vero Hyacinthus diceretur. At ille obstupefactus, cur venissent, cum percunctaretur, illi inquiunt: Ad Fratres, qui hodie nostri memoriam mente devota recolunt, visitandos venimus. Erat enim ea dies, qua pro Christo effuso sanguine palmam martyrii ipse donante meruerunt. Cum ergo attonitus paullulum substitisset, ac illi cœpto itinere Monasterium essent ingressi, ad se reversus, certius quod audierat, cognoscere volens, rapido eos cursu prosequitur. Dumque eos huc illucque per Monasterium studiose requireret, ac minime invenire posset; quosque sibi obviantes interrogare cœpit, ubi essent Monachi, qui modo secum loquentes Monasterium essent ingressi: sed illi nullum in Monasterium introisse præter illum se audisse professi sunt. Qua de re aperte datur intelligi, eos qui sibi apparuerant, sanctos Martyres Protum & Hyacintum, quorum festivitas eo die celebrabatur, veraciter fuisse. Quæ omnia eodem ordine a FIRMO hujus Monasterii veterano Monacho, nepote scilicet ipsius Adæ, quo ille mihi Romæ positus dixerat reversus ad Monasterium, acta fuisse percepi.

CICRA AN. 883 4. Decemb.

XXV. SS. Protus & Hyacinthus apparent in Monasterio S. Pauli.

Hic finem faciat hujus diei oratio: quatenus in honore tantorum Martyrum liber iste conclusus, recreato per hujus noctis spatium animo, ad cetera quæ restant Sanctorum acta, ipsorum omniumque Sanctorum precibus adjuti, fideliter enarrando veniamus.

LIBER TERTIUS.

De miraculis gestis in aliis Italiæ locis.

EXpletis duobus Christi gratia comitante libellis, quos de miraculis Dei vel in hoc Cœnobio, vel in sibi subditis cellis ipso largiente patratis descripsimus, ad narrationem tertii concedente Domino veniamus. Et quia cetera quæ extra hujus Monasterii claustra facta sunt, quæque visu vel auditu percepimus, in aliis duobus libellis adhuc exaranda remanent; operæ pretium mihi videtur ab ipso capite Ecclesiæ exordium sumere, sicque postea seriatim stylo prosequente ad singula membra venire.

Dum igitur negligentia Sacerdotum Italia a recto religionis tramite paullatim devians labefactaretur, in tantum mala consuetudo adolevit, ut sacræ legis auctoritate postposita divina humanaque omnia miscerentur: adeo ut populus electionem, & Sacerdotes consecrationem, donumque sancti Spiritus, quod gratis accipere & dare divina auctoritate statutum fuerat, data acceptaque per manus pecunia ducti avaritia venderent: ita ut vix aliquanti invenirentur, qui non hujus simoniacæ pestis contagione fœdati, mundi coram Deo præcepta dominica observantes exsisterent. Itaque cum vulgus Clericorum per viam effrenatæ licentiæ nemine prohibente graderetur, cœperunt ipsi Presbyteri ac Diacones, qui tradita sibi sacramenta dominica mundo corde, castoque corpore tractare debebant, laicorum more

Ecclesiæ status.

a Miraculum istud narratur etiam a Leone Ostiensi in Chron. lib. 2. cap. 48. & a Petro Diacono in lib. de obitu Justorum Casinensium cap. 46. Dubium quod tangit hic Marus, cui tum subjectum fuerit S. Pauli Monasterium, Congregationi Casinensi, an Cluniacensi, alias expendendum.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

-re *a* uxores ducere, susceptosque filios hæredes testamento relinquere; nonnulli etiam Episcoporum *b* verecundia omni contempta, cum uxoribus domo simul in una habitare. Et hæc pessima & exsecranda consuetudo intra urbem *c* maxime pullulabat: unde olim religionis norma ab ipso Apostolo Petro, ejusque successoribus ubique diffusa processerat.

Igitur dum per aliquot annos nonnulli solo nomine Pontificum cathedram obtinerent, BENEDICTUS *d* quidam nomine, non tamen opere, cujusdam Alberici Consulis filius, Magi potius Simonis, quam Simonis Petri vestigia sectatus, non parva a patre in populum profligata pecunia, summum sibi Sacerdotium vindicavit: cujus quidem post adeptum Sacerdotium vita quam turpis, quam fœda, quamque exsecranda exstiterit, horresco referre: eo potius qualiter omnipotens Deus in faciem Ecclesiæ sit dignatus respicere, exordia enarrare. Denique cum rapinas, cædes, aliaque nefanda in Romanum populum aliquanta per tempora sine ulla dilatione ageret, congregati in unum populi, quia ejus nequitiam amplius ferre nequibant, eum a Pontificatus cathedra exturbantes, urbe pellunt; alterumque in loco ejus, JOHANNEM *e* videlicet Sabinensem Episcopum, non tamen vacua manu, canonica parvipendentes decreta, substituunt: qui tribus non amplius mensibus Romanæ usus est cathedræ successione, Benedicto undique suis cum propinquis infestante urbem, quia ex Consulibus terræ ortus erat, & in eis maxima virtus; urbe cum dedecore pulsus, suum ad Episcopatum reversus est. Benedictus igitur quod amiserat Sacerdotium recepit: pristinos tamen mores minime mutavit, secundum quod scriptum est: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* (Prov. 22.) Et quia durum est in corde veteri nova meditari, in eisdem pravis & perversis operibus, ut ante, perseverabat. Cumque se a Clero simul & populo propter nequitias suas contemni respiceret, & fama suorum facinorum omnium aures impleri cerneret; tandem reperto consilio *f* (quia voluptati deditus, ut Epicurus magis quam ut Pontifex vivere malebat) cuidam JOHANNI *g* Archipresbytero, qui tunc in urbe religiosior ceteris Clericis videbatur, non parva ab eo accepta pecunia summum Sacerdotium relinquens, tradidit: ipse ve-

a Eo usque pestis illa Nicolaitarum istis sæculis invaluerat, & præcipue in Germania, ut incestuosa conjugia Clerici non tantum publice inirent, sed & impudentissime propugnarent, cum omnes pæne per vitiorum abrupta præcipites, & tamquam furentes equi per voluptatum suarum campos ferebantur effrenes, præsertim si vera sunt quæ Lambertus Schafnaburgensis narrat de istis temporibus. Animadvertendum tamen est, non omnes Clericos ita in profundum incontinentiæ demersos, ut uxores ducerent, sed potius ex eis nonnullos magis incontinentes tumultuatos adversus decretum Gregorii septimi prædecessorum vestigiis inhærentis de Clericorum continentia servanda, dicendo quod melius esset nubere quam uri; & dum consuetum cursum naturæ negaret Gregorius, fornicationi & immunditiei frena laxaret. Sub hoc igitur prætextu uxores ducebant. Unde vere Sacerdotibus illius ævi contigit, quod dixerat Propheta Malachias primo: *Vos recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege; irritum fecistis pactum Levi, propter quod & ego dedi vos contemptibiles & humiles in omnibus populis.* Vide opusc. 5. B. Petri Damiani, quod inscribitur de privilegio Rom. Eccles. Baron. anno 1074. num. 28. 29. 57. & Bellarm. de Cleric. cap. 19.

b Tullensis enim specialiter Episcopus fuit vocatus a Gregorio VII. in Synodo anno 1075. ad dicendam causam de simonia, & cohabitatione cum muliere, quam habebat ut conjugem. O propudium illius sæculi! Vide Baron. ad ann. 1074. num. 57.

c Stephanus Papa X. zeli Phinees æmulatus ardorem, omnes Clericos Romæ, qui post interdictum Papæ Leonis IX. incontinentes exstiterant, inter quos forsan aliqui uxorati, aut ut potius dicam publici concubinarii exsistebant: de conventu Clericorum & choro ecclesiæ præcepit exire. Pudor enim & honestas perierat: & dum ecclesiastici vigoris sensim disciplina collabebatur, innudans vitiorum ac pravitatum omnium in dies pestis augebatur. Vide Baron. ann. 1057. num. 15. & seq.

d Benedictus hujus nominis nonus, qui & Theophylactus, Alberici Comitis Tusculani filius, puer duodecim annorum, largitione ac tyrannide patris Pontifex in sedem Romanam intruditur anno Domini 1034. O facinus toto lacrymarum fonte lugendum! Qualis deinde fuerit iste Benedictus, & quam turpi vitæ deditus una cum ejus infelici ad inferos damnatione, qui scire cupit, legat Baron. ad ann. 1033. & seq. Ciaconium in vita Benedicti, aliosque de vita Rom. Pont. scribentes. Horrendum certe ac detestabile erat visu videre sedentem in eminenti Petri solio puerum. Quid enim non patitur Ecclesia, si Principes se immisceant in jura non sua? quæ non tentat flagrans Præfecturæ cupiditas!

e Johannes Episcopus Sabinensis, qui Silvester tertius Antipapa dictus. Baron. ad ann. 1044. num. 2.

f Benedictus suasu sancti Bartholomæi Abbatis Cryptæ Ferratæ, discipuli sancti Nili cessit sede.

g Multa congerit Marus hoc loco ad probandam hujus Gregorii IV. innocentiam, quod etsi quiddam pecuniæ largitus sit ad obtinendam dignitatem, hæc tamen largitio licita fuerit, non simoniaca, probantibus Casuistis. Othonem Frisingensem, Petrum Damiani, & Gregorium VII. immo Deum ipsum miraculo attestatum esse ejus innocentiæ, ut propterea immerito a Concilio Sutrino depositus sit anno 1047. & ex falso vulgi rumore a Desiderio nostro sugillatus. Quamquam Desiderius sobrie omnino agit de Gregorio, & Deo non accepta fuisse videatur ea pecuniæ largitio, quæ corruptis illius temporis moribus obsecundabat, sed spontanea dignitatis cessio.

vero in propriis se castellis recipiens, urbe cessit. Interea Johannes, cui CIRCA AN. 883
GREGORIUS nomen inditum est, cum duobus annis & octo mensibus Sa- 4. Decemb.
cerdotium administrasset, Henricus Rex, qui tunc Germaniæ, Pannoniæ,
Saxoniæ ac Italiæ imperabat, ad suscipiendam de manu Romani Pontificis
Imperialem coronam, quatenus deinceps Augustus appellari posset, Italiam
ingressus, Romanam adiit urbem. Sed antequam urbem ingrederetur, plu-
rimorum Episcoporum necnon Abbatum, Clericorum quoque ac religioso-
rum Monachorum, in Sutrina urbe Concilio congregato, Johannem, qui
Gregorius dictus est, missis ad eum Episcopis, ut de ecclesiasticis negotiis, Schisma
maximeque de Romana tunc Ecclesia, quæ tres simul habere Pontifices vi- 14.
debatur, ipso præsidente tractaretur, venire rogavit. Sed hæc de industria
agebantur, jam enim dudum regio animo insederat, ut tres illos, qui inju-
ste apostolicam Sedem invaserant, cum consilio & auctoritate totius Conci-
lii juste depelleret, & unus qui secundum statuta sanctorum Patrum dominico
gregi sollicite præesset, Clero & populo eligente ordinaretur. Prædictus itaque
Pontifex exoratus a Rege ceterisque Pontificibus, Sutrium, ubi Synodus con-
gregata erat, allectus spe, quod aliis duobus depositis, sibi soli Pontificatus
confirmaretur, gratanter perrexit. Sed postquam eo ventum est, & res
agitari ac discuti a Synodo cœpta est, agnoscens se non posse juste honorem
tanti Sacerdotii administrare, ex pontificali sella exsiliens, ac semetipsum
pontificalia indumenta exuens, postulata venia, summi Sacerdotii *a* dignita-
tem deposuit.

Post hæc Rex urbem ingressus, congregato in ecclesia beati Petri Aposto-
li Romano Clero & populo, una cum Episcopis, qui in prædictam convene-
rant Synodum, communi consilio CLEMENTEM *b* Bambergensem Episco-
pum elegerunt, quia in Romana Ecclesia non erat tunc talis reperta per-
sona, quæ digne posset ad tanti honorem sufficere Sacerdotii: eumque in
apostolica Sede ad regendum dominicum gregem inthronizantes constituunt.
Quo non amplius novem mensibus Sacerdotio functo ex hac vita decedente,
DAMASUS *c* ex Germania oriundus, fultus auctoritate regia eidem succe-
dens, Sacerdotium est adeptus, quique non amplius quam viginti & tribus Leonis
diebus Sacerdotio administrato, diem clausit extremum. Huic successit LEO, IX. laus.
d de quo nobis est sermo præ manibus, vir per omnia apostolicus, regali ge-
nere ortus, sapientia præditus, religione conspicuus, omnique ecclesiastica
doctrina apprime eruditus, ac qui (quemadmodum scriptum est) cœpit in-
vocare nomen Domini: quemque etiam vidi, ejusque familiaritatem habere
merui: sæpe etiam eo in ecclesia Missas celebrante, cum illo ad divinum
altare sacris indutus vestibus steti, eique Evangelium legi: a quo omnia
ecclesiastica studia renovata ac restaurata, novaque lux mundo visa est ex-
oriri.

Hic sæpe saderdotale consilium advocans, Sacerdotes, Diaconos & reli-
quos Clericos non regulariter ordinatos removit, & in eorum locis ad ve-
ri & summi Dei cultum, qui digne ministrare possent, constituit. Quotidie
quoque per se suosque discipulos ubique missos, populis viam Domini litte-
ris & verbis prædicans ostendebat: qui per apostolicam viam semper gra-
diens,

a Videns Gregorius Papa sanctissimus fore conflandum dirum schisma, nisi Pontificatui renuntiasset, imitatus ipse Gregorius Gregorium Nazianzenum, qui ob pacem conciliandam Ecclesiæ, sponte se abdicavit, & ipse eodem animo, eademque virtute, Pontificia sede sponte cessit: sic enim illa temporum iniquitas postulabat. Marus, & quæ sequuntur.

b Clemens secundus, nomine Suidigerus, Bambergensis Episcopus, creatur Papa anno Domini 1047. veneno propinato, ut quidam scribunt, confectus, ultra Montes e vita improviso migrat nono die Octobris feria sexta.

c Henricus tertius Imperator Popponem Episcopum Brixinensem magni nominis, Romam Pontificem consecrandum mittit ann. 1048. & Damasus secundus appellatur. Fuit is dies, ut quidam tradunt, Julii mensis decimus-septimus Dominicus: & Præneste die nona Augusti feria tertia e vita excessit. Funus in urbem relatum, & ad ecclesiam sancti Laurentii extra muros conditum est. Veneno sublatum opera Benedicti noni sedis invasoris quidam referunt.

d Leo nonus in summum Pontificem eligitur anno Domini 1049. antea vocatus Bruno, Tullensium Episcopus, Hugonis filius, Comes de Dagsburg, &c. Monachus Tullensis Congregationis Cluniacensis ex nobili Francorum prosapia oriundus Idibus Februarii fuit Romæ consecratus, audita prius Angelorum voce cantantium: Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis. Marus. De Leone agemus in Sæculo nostro VI.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. diens, apostolicos etiam viros in miraculis est imitatus: De quo quidem plura audire me contigit: sed multis occupatus negotiis, singula quæque discutere non valens, pauca referre de pluribus satagam: ut per hæc, quanti vir iste meriti fuerit, quicumque in posterum legerit, agnoscat.

I. Miracula. GREGORII *a* itaque Pontificis, qui ab eo educatus ac Subdiaconus ordinatus, nunc autem in Romana urbe culmen apostolicum tenens, Christi Ecclesiam verbis simul & exemplis illustrat, didici relatione, quæ narro; cujus utique verbis ita me credere oportet, acsi ego inpræsentiarum adfuissem, oculisque vidissem. Dum quodam tempore prædictus Leo venerabilis Pontifex ecclesiasticis intentus negotiis in Gallia moraretur; a quodam Abbate Monasterii sancti Confessoris Christi Remigii lignarium poculum benedictionis causa oblatum suscepit: quod videlicet pro amore tanti Pontificis valde diligebat, ac in eo refectionis hora in mensa sedens, aureis & argenteis posthabitis, bibere consueverat. Igitur dum quadam die ad mensam sedenti pincerna ex more poculum vellet porrigere, qua nescio negligentia tenentis de manu cecidit, moxque confractum in partes est. Cum denique beatissimus Papa bis terque vinum requireret, & pincerna hac de causa venire differret; nuntiatum est ei, quod poculum in quo bibere consueverat, de manu ferentis decidisset, fractumque fuisset: quod ille audiens valde tristatus est, non tantum damno scyphi, quantum quod vase de Monasterio sancti Remigii benedictionis causa accepto, se frustratum cernebat, sibique adstantibus: Fractum mihi, inquit, scyphum adferte. Cumque sibi allatum fuisset, cernens utramque fracturam, omnipotentem Dominum deprecatus est, ut meritis beati Remigii fractum sibi scyphum, quem pro amore ejus tantopere diligebat, restitueret. Moxque alteram partem alteri adjunxit, sicque eodem momento solidatus *b* est, ut nullum in eo, quod fractus fuisset, indicium remaneret, cunctis qui aderant, admirantibus, ac in ejus veneratione acclamantibus. Ille non suis hoc, sed beati Remigii meritis imputare cœpit: cujus de Monasterio charitatis gratia id munus acceperat.

Scyphus fractus refectus.

Greg. lib. 2. Dial. cap. 2. THEOPHILUS. In hoc utriusque alteriusve miraculo illud beati Patris Benedicti de re licet dissimili, similiter audio, primum renovari miraculum, dum in partes divisum rejunxit capisterium.

II. Simonia cælitus detecta. DESIDERIUS. Interim te, charissime frater, silere oportet, quatenus intentus animo adhuc de illo majora cognoscas. Alio itaque tempore (sicut mihi præfatus Papa Gregorius retulit) quidam Galliarum Episcopus ab eodem Pontifice Leone fuerat Episcopi honore suspensus: cujus quidam Presbyter, GIBERTUS nomine, facundus sermone, & litteris haud mediocriter eruditus, eidem promiserat Episcopo, se Romam venire, atque callidis suis adsertionibus eumdem beatum Pontificem decipere, eique sublatum officium restitui impetrare: sicque ab eo accepta pecunia Romam venit. Cumque se beatissimo Pontifici præsentasset, cœpit se huc illucque ut callidus serpens vertere, Episcopum suum verbis rhetoricis excusare, blandis & humillimis precibus, ut interdictum officium injuste, ut adserebat, ablatum deberet restitui, flagitare. Sed cum id quod petebatur, sibi denegatum fuisset, nec eum ut speraverat, decipere posset; ne ad Episcopum suum, a quo non parvam acceperat pecuniam, sine effectu reverti videretur, aliud exquisivit ingenium: adiit apostolicæ Sedis Cancellarium, eique oblato pretio persuasit, ut sibi furtivas litteras, & apostolico sigillo signatas, ad suum Episcopum deferendas tribueret,

a Is fuit Gregorius septimus, antea Hildebrandus, natione Tuscus, creatus anno Domini 1073. obiit vero ann. 1085 cujus sanctitas veneratur in Martyrologio Romano, sub die 25. Maji, licet a Schismaticis & Hæreticis, ac præcipue a Melchiore Haiminsfeldio Goldasto in suis Constit. imperial. edit. 1607. adversus Gregorium delatrantibus simoniæ insimulatus fuerit: ad quam deinde calumniam depellendam Gregorius perceptione divinæ Eucharistiæ suam probavit innocentiam, &c. Marus. De Gregorio VII. agemus suo loco.

b Sancti Leonis Papæ de fracto calice miraculum recitatur etiam in ejus Vita, quæ dabitur in Sæculo 6, ad annum 1054. quo obiit.

ret, quæ & episcopale officium, & gratiam apostolicæ Sedis sibi redditam significarent. Quæ res beatum Leonem minime latuit; moxque prædictum Presbyterum advocans, accepta quam obtulerat, pecunia, eique in manum mittens dixit: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei furtim tentasti pecuniis possidere. Cujus sermonem divina ultio mox secuta est, ita ut amissa *a* mente ab illa die usque nunc, ubique vagabundus incedat, nec ulla domus, vel claustra, ultra duos vel tres dies eum valeant retinere.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

Act. 8.

Qua de re aperte datur intelligi, quod quisquis temerario ausu, vel decipere, vel ad iracundiam provocare tentaverit eum qui in justis habitat, procul dubio Dominum offendit: cujus & vindicem iram in se sentiat, quam non expertam temere devitare neglexerat.

THEOPHILUS. Ita est ut asseris: sed quæso te de virtute tanti Patris, si qua adhuc occurrunt animo, incunctanter prosequere.

DESIDERIUS. Dum beatissimus Pontifex LEO quinque per annos divinitus sibi concessum Sacerdotium pie ac religiosissime administraret, ab hac instabili luce ad Christum, qui vera & æterna lux est, cælorum lætantibus civibus, angelicis subvectus manibus, commigravit. Et illi quidem Paradisus patuit Sanctorum recepto consortio: sed infelix mundus, qui talem Pontificem diu habere non meruit. Cujus post obitum multa & magna ad ejus tumulum, aliisque in locis per eum Domino tribuente claruere miracula. E quibus omissis ceteris duo tantum (quia ad aliorum gesta narranda festino) ædificationis gratia huic libello subnectam.

III. Leonis Papæ mors, & miraculum linguæ muto redditæ.

VICTOR *b* Papa, qui in regimine sacerdotali ei successerat (sicut a veridicis viris nobis relata sunt) audita fama miraculorum ejus; quod per eum Dominus talia operaretur, fidem non accommodabat. Sed quia, ut ait Apostolus, *linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus*: omnipotens Dominus experimento eum docere voluit, quæ audita a pluribus minime credere volebat. 1. Cor. 14.

Curiensis quidam Episcopus, cujus nomen *c* e memoria excidit, cum supra memorato Pontifice Victore a Germania veniens, ejus in obsequio Romæ morabatur: hic puerum ab utero matris mutum habebat, quem pro mercede animæ suæ pascens ac vestiens, quocumque ibat secum ducere consueverat: in cujus vacuo ore nec indicium quidem linguæ inesse videbatur: qui etiam Episcopus ex mirabilibus ad beati Leonis tumulum patratis, similiter ut Papa, incredulum animum gerebat. Cum igitur quadam die ad sedem sui Episcopatus jam accepta licentia reverti decrevisset; ecclesiam beati Petri Apostoli orationis gratia ingressus, postquam beato Petro se attentius commendavit suis cum clientibus, equis adscensis, puero in eadem ecclesia oblito, festinus viam quæ eum ad suam ducebat patriam, egressus urbe gradiebatur. Cum itaque longiuscule adhuc esset ab urbe profectus, repente ei in memoriam rediit, quod mutum puerum in ecclesia beati Petri reliquisset: qui mox substitit, ac famulos suos, a quibus puer reduci deberet, quosdam remisit. Igitur cum illi Apostolorum Principis basilicam essent ingressi, conspiciunt puerum ante tumulum beati Leonis stantem, atque cum his qui circumstabant, loquentem. Illis itaque mirantibus & qualiter hoc sibi evenisset, quærentibus, puer inquit: Postquam dominus meus hac in ecclesia me

a Refertur etiam hoc miraculum a Baronio anno Domini 1049. num. 29. Gravitatem vero criminis simoniæ demonstravit pariter etiam supplicium Justini Imperatoris, qui in phrenitidis morbum & insaniam incidit: ita ut nihil quidquam earum rerum, quæ fierent, intelligeret.. Nicephor. 17. cap. 33. & 39. Antiochus quoque hujusmodi supplicio punitus refertur 2. Mach. 9. Cur igitur non dissolvuntur renes eorum formidine, qui modo non timent, sed perfricta fronte impietatem profitentur; dum hi, qui in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis confidunt, tamquam phrenetici ac mente capti deinde conspiciantur, verumque experiantur illud dictum: Homo per ea quæ peccat, per eadem torquetur. O quam terribilis Deus in consiliis super filios hominum!

b Victor secundus creatur Papa anno 1055.

c Cui nomen erat Diethmarus, qui ipsis Kalendis Februariis anni a nato Christo 1040. Episcopatui Curiensi posito Rætiæ ad Rhenum fluvium præficitur, & obiit anno 1070. cum triginta annis laudabiliter ac utilissime præfuisset. Vide Gullimanum lib. 4. de rebus Helvetiorum, cap 2. & Chron. Johann. Gualteri.

CIRCA AN. 883. 4. Decemb. me relinquens discessit, huc ad sepulcrum beati Leonis me contuli, si forte omnipotens Dominus officium quo carebam vocis, meritis ejus mihi restituere dignaretur. Nec sum meo, quod corde poscebam, voto fraudatus; sed mox ut ante ejus venerandam memoriam lacrymans aliquantulum prostratus jacui, illico recepta voce loquens, ut ipsi videtis, surrexi. Ab illa itaque die, quod mirabilius est, cœpit in ore ejus lingua, quæ defuerat, paullatim crescere, ita ut intra paucos dies pleno ore linguam perfecte reciperet, & verba sine impedimento sonaret. Denique qui missi fuerant, curaverunt puerum ad Episcopum ducere; & quem tacentem reliquerat, beati Leonis suffragantibus meritis ei loquentem adducunt. Regressus igitur Episcopus Romanum Pontificem adiit, & quid omnipotens Dominus per beatum Leonem operari dignatus fuisset, ostendit. Extunc cœperunt ipsi ejus veneranda merita cunctis prædicare, quæ aliis antea referentibus non patiebantur audire.

THEOPHILUS. Placent quia mira sunt, sed magis quia nova sunt.

DESIDERIUS. Illustris vir Maximus, Romanæ urbis civis, nuper retulit mihi de eodem venerabili Præsule quæ narro. Bernardus quidam pessimæ mentis miles exstitit, qui apostolicæ sedi contrarium se in omnibus, quibus potuit, modis exhibebat. Sed in bello, quod a vicinis circa urbem manentibus, conjurantibus cum CADALOO *a* Parmensi Episcopo, qui tunc apostolicam sedem invadere tentabat, cum militibus qui Romanam Ecclesiam defendebant, commissum est, justo Dei judicio, confossus interiit. Hic igitur audita fama miraculorum, quæ omnipotens Deus meritis beati Leonis fidelibus populis exhibebat, non solum non credebat, verum etiam ore sacrilego deridebat & blasphemabat. Cum denique quadam die in conventu appareret populi, & sermo inter eos de signis & vitutibus beati Leonis exortus esset, cœpit irridere dicens: Si sanctus est, ut dicis, contrahat mihi digitum meum. Cumque compesceretur ab iis qui adstabant, ne de sancto viro talia loqueretur, dimisso conventu discessit: cum ecce forte canis, qui eum sequebatur, suem in platea inventum invasit. Ille vero ne porcus discerperetur, festine cucurrit, & injecta manu canem tenere voluit; sed mox porcus hianti ore digitum ejus momordit: sicque ab illa die omni tempore quo vixit, digitum contractum habens, nullatenus eum extendere potuit. Unde factum est ut qui Dei famulum irridere præsumpserat, ipse contracto digito omnibus derisui haberetur. Hæc de tanto Patre beato Leone dicta sufficiant, ut quia ad aliorum narranda gesta properamus, alii cui otium est, quæ multa de illo & mirabiliora dicuntur, scribenda relinquamus.

IV. Joh. 5. 17. Quod Dominus in Evangelio dicit, *Pater meus usquemodo operatur, & ego operor*, quotidie cernimus adimpleri, & antiqua novis temporibus miracula innovari. Hæc itaque quæ dicturus sum, adeo clara sunt, ut non solum in Florentina diœcesi, in qua facta noscuntur, verum etiam in tota Tuscia ac in urbe, quæ caput mundi est, Roma constet esse notissima.

Petrus Episcopus Simoniacus probatus judicio ignis. Petrus *b* quidam Clericus est, qui occulte data pecunia regio adminiculo in prædicta Florentina civitate cathedram Episcopatus accepit. Cum denique a Clericis & populo, ut Episcopum decebat, benigne fuisset susceptus, post non multum spatium temporis fama *c* per ejusdem Episcopatus diœcesim increbuit, quod simoniacæ hæresis peste fœdatus, quod gratis Domino jubente accipere & dare statutum est, pecunia mercatus fuerit. Cumque tam horrenda & tam exsecranda fama primitus ad religiosorum, dehinc ad aures vulgi pervenisset, cœperunt se plures ab ejus communione subtrahe-

a De Cadaloo vide Baron. ad ann. 1064. num. 29. 30. & seq.

b Petrus Ticinensis cognomento Simoniacus, Theuzonis Mediæbarbæ filius, iniit Episcopatum anno Domini 1062.

c Petri simoniam detexisse ejus patrem narrat Andreas Jannensis in actis sancti Johannis Gualberti cap. 62.

trahere: Romanoque *a* Pontifici quæcumque super hac re cognoverant, divino exardescente zelo studuerunt intimare. Qui Episcoporum consilio congregato, eumdem Episcopum, ut rem diligenter agnosceret, convocavit. Sed cum se Synodo præsentasset, accusatoribus undique acclamantibus, sacramento se se purgare nitebatur. Cumque coram præsentibus res aliquantulum agitata fuisset, datæ induciæ sunt, ut per easdem forsitan inductus, divinum expavescens judicium, quod pertinaciter negabat, humiliter confiteretur: quatenus ab æterno non removeretur altari, si ab hoc præsenti, cui ministrare juste non poterat, se abstinuisset. Interim populus in duas dividitur partes, quarum altera, quæ amorem Dei muneribus præferebat, Clericos & religiosos Monachos, qui contra Episcopum rem comprobandam susceperant; altera quæ munera & favorem diligebat, Episcopum est secuta. Cum crebro igitur inter se altercaretur populus, & altera alteri obstaret parti, in tantum exorta augebatur contentio, ut inter se dimicantibus sæpe etiam usque ad effusionem sanguinis venirent. Cumque hæc diutius agerentur & neutra pars parti cederet, JOHANNES *b* reverendissimus Abbas Monasterii, quæ Umbrosa-Vallis dicitur, sæpe ad hunc conflictum advocatus, zelo Dei ductus suis cum Monachis veniebat, qui exhortando, prædicando, divini examinationem judicii intentando, Episcopum admonere non cessabat, quatenus ex perpetrata culpa pænitentiam ageret, & sacerdotio minime legaliter acquisito, humiliter cederet, nec sibi suisque subjectis, quibus incremento esse debuerat, detrimento foret: illud de Evangelio ei sæpe proponens, quomodo Dominus Jesus vendentes & ementes columbas de templo projecerit, cathedrasque subverterit, & æs nummulariorum effuderit; videlicet demonstrans, ut quicumque Spiritus-sancti donum, quod per columbam significatur, ductus avaritia vel vana gloria elatus, pretio adquirere, vel vendere tentaverit, ab illo cælesti templo & æterno altari se proculdubio eliminandum noverit. Sed ille nihilominus præsentis vitæ honoris cupidus, pro nihilo monita sancti viri ducebat, immo potius pertinaciter & armis & verbis, omnibusque modis quibus poterat, se defendere nitebatur. Cumque idem venerabilis Abbas incassum procedere sua verba videret, utraque parte populi advocata: Quoniam, inquit, verba non prosunt, veniamus ad signa *c*. Construatur rogus & igne supposito accendatur, per quem unus e nostris ingrediatur, ut utrum vera, an falsa sint, quæ de Episcopo dicimus, Domino discernente, probetur. Placet utrique parti sententia. Rogus mox duodecim *d* pedum mensura construitur: intra quem parva semita, qua unius tantum hominis persona transire posset, relinquitur: quæ etiam ex accensis lignis, ne ibi aliquis locus a flamma vacaret, consternitur. Interim autem dum hæc præparantur, præfatus Abbas Johannes PETRO suo discipulo, reverendissimo videlicet viro, qui postmodum in Albanensi

CIRCA AN. 883. 4. Decemb.

urbe

a Cujus rei epistola gravissima exstat populi Florentini Alexandro Papæ II. scripta, qua totius rei ordo & veritas continetur.

b Hic fuit sanctus Johannes Gualbertus Abbas Vallis Umbrosæ, cujus Vita dabitur in Sæculo 6., in qua hoc miraculum recitatum.

c Propter incredulitatem humanam deficientibus aliis humanis ad veritatem eruendam subsidiis, præcedente tamen legitima accusatione in tribunalibus, examinatio per ignem antiquitus admittebatur, ut observari licet in Ivone Carnot. epistol. 74, 205, 251, 252, 254, 280, & in Rosvveidi lib. de fide hæret. serv. cap. 12. Unde appellabatur divinum testimonium, ut in epistola 232. Arnulfus accusatus in Synodo Rhemensi c. 30. *Meumque vernaculum Episcopis tradam, qui per ignitos vomeres incedens, Deum de se judicare manifestis declaret indiciis*. Sic Copres per ignem fidem catholicam veram esse probavit lib. 2. cap. 9. in vitis Patrum editis a Rosvveido. Andreas etiam Spoletinus Franciscanus in Mauritania Fossæ Rege & Principibus spectantibus, ut ostenderet Christi doctrinam, quam prædicabat, veram esse, flammis circumdari non renuit, & inter illas diu permansit illæsus. Franciscanus quidam pariter, & Hier. Savonarola Florentiæ in ignem periculum facturi ingredi parati erant. Vide Petrum Delphinum lib. 4. epist. 68. ad Petrum Burotium data die 15. April. 1498.

d De latitudine, longitudine ac altitudine rogi exstructi vide Thomam Bozium de signis Ecclesiæ lib. 9., signo 35., cap. 5., §. 18., & Ant. Yepes Chron. cent. 6., cap. 4, tom. 5. S. Antoninum 3. part. tit. 15., cap. 17., §. 5. Gononum & Surium in vita sancti Johannis Gualberti, aliosque Auctores apud Didacum de Franchis in historia Monasterii Vallis Umbrosæ lib. 11.

e Hic fuit ex nobilissima Aldobrandinorum familia, tantæ humilitatis, ut vaccarum custodiam in Cœnobio libenter acceperit, qui postea ob illustre ignis prodigium Petrus Igneus dictus est: deinde vero renuntiatus Episcopus Cardinalis Albanensis, & in catalogo Beatorum, sub die 8. Januarii Martyrologio Benedictino adscriptus. Vide Baronium ad ann. 1063, num. 57. Marus uti & præmissa & quæ sequuntur.

CIRCA AN. 883 4. Decemb.

urbe Episcopus ordinatus est, quique etiam adhuc superest; eamdem ecclesiam regens, præcepit, ut indutus sacris vestibus omnipotenti Deo sacrificium offerret, & sic demum confisus de misericordia Dei per accensi rogi flammas indubitanter intraret.

Qui jussis Patris obtemperans, postquam sacrificium Deo obtulit, casulam se exspolians, ad ignem venit; & magna voce: Oro, inquit, Deus omnipotens, si Petrus, qui Episcopus dicitur, simoniaca est peste fœdatus, ne ecclesia tua amplius polluatur, judicio sancti Spiritus tui ostende virtutem, illæsum me per hunc ignem transire concede: quod si nos fallacia pleni, causa invidiæ ducti, hanc contra eum tulimus quæstionem, ardor istius ignis me tua gratia derelictum consumat. Hæc dicens & sanctæ crucis se signaculo muniens, per medias flammas constanter ingressus est. Cum igitur undique esset flammis circumdatus, ita ut a nemine prorsus videretur, & omnes eum jam consumptum putarent; subito ex alia parte, Christi comitante gratia, egrediens prosilivit: ita ut non modo vestimenta ejus, sed ne capillus quidem læsus ab igne in aliquo videretur. Sed ut idem venerabilis vir postea referebat, cum per medias flammas graderetur, mappula *a* de manu ejus cecidit: cumque jam pæne egrederetur ex igne, vidit, se mappulam in manibus non gestare, ac in ignem sibi eam cecidisse considerans, per medias iterum flammas revertitur, & secum mappulam extrahens reportavit. Tunc omnes qui aderant, *b* viso tam maximo, tam obstupescendo miraculo, immensas Deo gratias agentes, mox diversa pars una effecta; præfatum Episcopum de ecclesia pellunt, qui postea pænitentia *c* ductus, mutata veste sub sanctæ conversationis Regula religiosam agere vitam visus est.

THEOPHILUS. Ut lætando miror, & mirando lætor, quod mediocritatis nostræ tempore illud antiquum & gloriosum trium puerorum miraculum intueor, cum de camino æstuantis incendii integri & incorrupti toto corpore prodierunt.

V. Alius item simoniacus Spiritum-sanctum proferre non valet.

DESIDERIUS. Venerabilis Gregorius Papa, cujus superius memoriam feci, quid contra eamdem simoniacam hæresim se præsente Dominus ostendere voluit, sæpe mihi solitus est referre. Cum essem, inquit, Subdiaconus, & a beatæ memoriæ Victore hujus apostolicæ sedis Pontifice in Galliam pro ecclesiasticis negotiis discutiendis essem transmissus, curæ mihi fuit Episcoporum convocare Concilium, ut illis coram positis de Ecclesiasticis negotiis tractaremus. In eadem vero civitate in qua Synodus agebatur, Episcopus erat, qui pretio honorem comparasse Episcopatus a multis infamabatur. Igitur vocatus Episcopus venit ad medium. Cum ergo eum exhortari salutaribus monitis cœpissemus, ut quæ sibi opponebantur, conscientia jam fatente, humiliter confiteretur: ille, tum quia ejusdem civitatis erat Episcopus, tum quia fretus auxilio Comitis terræ ipsius; plenus superbia omnino verba nostra vilipendebat. Sed cum a nobis & a ceteris qui aderant Episcopis sub justitiæ regula, se, quod non speraverat, constringi conspiceret, nec effugiendi haberet licentiam; negare pertinaciter cœpit, quod ante vix audire dignabatur. Cumque verba producerentur in longum, & maximum diei spatium esset consumptum, & ille nihilominus in sua pertinacia negando persisteret, hoc modo eum cum ceteris qui aderant religiosis Episcopis nobis adjurare

a Mappulam Ordo Romanus appellat, qua pituita oculorum, narium, & oris detergebatur; alii sudarium & cingulum brachiale.

b Contigit hoc prodigium, seu, ut potius dicam, Babylonium miraculum, præsentibus omnibus Clericis & laicis promiscui sexus & ætatis fere ad octo millia in Septimiano Cœnobio, quinto ab urbe Florentina milliario distante, anno Domini 1063. die 16. Febr. quatta feria in prima hebdomada Quadragesimæ. Ad lævam majoris ecclesiæ Monasterii inspicitur locus, quo Petrus per ignem illæsus pertransiit, ibique ad futuram facti memoriam nonnulli versus incisi leguntur; immo, mirabile dictu! ex prædicto loco tantam odoris fragrantiam emanare ad hæc usque tempora testantur Monachi in prædicto Cænobio commorantes, in signum miraculique evidentiam, ut omnes pæne mirentur de tam ingenti odoris suavitate dispersa.

c Adeo æquo animo Petrus justissimam tulit sententiam, ut etiam tonsus intra Septimianum claustrum voluerit vitam monasticam profiteri. Vide Albatem Ughellum sacrarum historiarum excellenti cognitione ac peritia insiguem in sua Italia sac. tom. 3. in Episc. Florent.

rare visum fuit, & totum judicium in ostensione Spiritus-sancti committere: In nomine, inquam, Patris & Filii & Spiritus sancti, cujus donum gratiæ te comparasse audivimus, ut hujus rei nobis veritatem edisseras, adjuramus: quod si amplius, ut cœpisti, negare tentaveris, Spiritum-sanctum, donec quæ vera sunt, confitearis, nominare non valeas. Qui Episcopus cum abunde eloquens esset, & a nobis exoraretur, ut Spiritum-sanctum nominaret, Patrem quidem & Filium satis diserte nominabat; Spiritum vero sanctum mirum in modum nominare *a* nullo modo poterat. Tunc omnibus qui aderant, luce clarius patuit, quod honorem Episcopatus dato pretio emerat, qui non nisi Spiritus-sancti gratia largiente tribuitur. Tunc Spiritus-sancti virtute tremefactus Episcopus, humiliter coram omnibus confiteri coactus est, quod ante inflatus superbia, Dei timore postposito, procaciter negare præsumpserat. CIRCA AN. 883 4. Dec.

THEOPHILUS. Cum Pater & Filius & Spiritus-sanctus unum sint, nec aliud de Patre & Filio, quam de Spiritu-sancto sentire fas est: cur in Patris & Filii vocabulis proferendis solutam atque disertam, in solo vero Spiritus-sancti nomine, quasi præcellenti, linguam mutam & omnino habuit colligatam.

DESIDERIUS. Justo Dei judicio contigit, ut qui donum Spiritus-sancti gratiæ, quod gratis & datur & accipitur, lingua placitante mercatus est, in proferendo Spiritus-sancti vocabulo specialiter linguæ *b* officium non haberet.

VI. Alferius casu illæsus.

ALFERIUS *c* Abbas Monasterii sanctæ Trinitatis ab ipso in latere montis ædificati, qui inter Salernitanam & Amalphitanam civitates præeminet mari, exstitit: cujus religiosam ac Deo amabilem vitam & ipse ex parte vidi, qui apud eum aliquantulum familiariter mansi, & aliis referentibus agnovi. Miraculum vero quod divina virtus in eo operari dignata est, quodque a quamplurimis didici, æquum est silentio non transire. Denique dum quadam die pro utilitate Monasterii Salernitanam urbem abiret, per viam præcisi montis gradiens deorsum cum equo quo sedebat, per immane præcipitium cecidit: quod tanta altitudine mari superjacet, ut quinquaginta & eo amplius passus in altum prætendi videatur. Dum igitur qui cum eo pergebant, illum sine dubio exstinctum putarent, nimium tristes & flentes, per quoddam diverticulum ad mare, si saltem illum aliquo modo invenire possent, ut sepulturæ traderent, descendere curaverunt. Cum autem sub radice montis molles juxta littus maris calcantes arenas festinanter ad locum quo ceciderat, pergerent; invenerunt eum in via sanum & incolumem, equo cum quo ceciderat, insidentem, Salernum propere cœpto itinere tendere. Cumque illi obstupefacti, qualiter res evenisset, omnino nequirent perpendere, cœperunt Deo gratias agere, vocesque quasi tumultuantes in altum levare. Sed ab illo repente compressi præceptum audiunt: Si meis, inquit, benedictionibus frui vultis, nulli, quamdiu vixero, quæ ex me vidistis, dicatis.

VII. Mortuum suscitat.

Dicitur etiam de illo, quod mortuum suscitaverit: quod videlicet illis, qui eum, ejusque vitam ad liquidum noverunt, incredibile minime videtur.

VIII. Ova multiplicat.

LEO *d* Abbas, qui ei in Monasterii regimine successit, sub ejus magisterio educatus, ejus in obsequio Præposituræ officium gerens, qui præ cete-

a Vide Baronium tom. 11., an. Dom. 1055. num. 17 cui prodigio interfuit etiam Hugo Abbas Cluniacensis.

b Idcirco Spiritus-sanctus non potuit exprimi a simoniaco, quia ei appropriantur dona gratiæ, in quæ simoniacus est injuriosus, vendens illa. Ex hoc discant qui per pecuniam ad dignitates ecclesiasticas provecti in templo Dei sedent, quam fœdum, quam enorme, quam horrendum sit simoniæ flagitium: meminerint, omnia crimina ad comparationem simoniacæ hæresis quasi pro nihilo reputari, & a divo Ambrosio culpam inexpiabilem nuncupari. Utinam sæculi nostri mores talia non parerent monstra, & tolleretur e medio quantocius, verbis utor Petri Damiani, tartareæ amaritudinis aconitum, ne, quod absit, ferale venenum influat.

c Quievit in pace S. Alferius Salernitanus Monachus Cluniacensis, primus Abbas Monasterii Cavensis, & discipulus sancti Odilonis, anno Domini 1050., pridie Idus Aprilis. Marus. Eo anno de Alferio agemus.

d Successit S. Alferio Leo ejus discipulus, & sanctitate proximus, ut refert Baronius anno 1050.

CIRCA AN. 883 4. Decemb. ceteris Fratribus ei familiariter adhærebat, nuper mihi retulit, quia quodam tempore sæculares viri, ut ejus orationibus fruerentur, visitationis gratia ad ipsum venerunt: quibus post spiritualem, corporalem etiam refectionem præbere cupiens, præfato Leoni, suo videlicet Præposito, præcepit charitatis causa mensam eis apponere & prandium præparare. Qui nihil aliud præter panem & vinum & quinque ova gallinacea, quod eis ad manducandum præbere posset, se habere respondit: sed qualiter inter eos ipsa ova dividi deberent, ignorare: erant illi utique septem. Cui ille: Festina, inquit, quantocius, & eadem ova igne adhibito præpara, mihique ut eis apponam deporta. Cucurrit ille, & sicut sibi suberat imperatum, ova decoxit, eique, ut præceperat, detulit. Qui accipiens, benedixit, & ex quinque ovis, septem viris, quod mirabile est, singulis singula præbuit.

THEOPHILUS. Cum septem distributa hominibus sic augeri quinque ova considero, ut singuli singula æquali sorte accipiant, illud quodammodo miraculum video, quo Auctor omnium de quinque panibus quinque millia hominum saturavit.

IX. S. Offæ thus ab Angelo ministratum. DESIDERIUS. Amita patris mei, BELLA nomine, in Monasterio beati Petri *a* Apostoli intra Beneventanam urbem posito, in sanctimoniali habitu a primævo juventutis flore usque ad ultimam senectutem degit; quæ cum esset desponsata viro, occulte de domo parentum fugiens ad Monasterium contendit, ibique virginitatem suam omnipotenti Domino dicavit: & quia terrenum in terra sponsum habere contempsit, proculdubio meruit habere cælestem in cælis. Ipsa mihi solita erat referre de Abbatissa sua, quæ OFFA *b* dicebatur, quia in monte qui sanctæ Agathæ Martyris dicitur, prope Capuanam urbem, antequam regimen Monasterii susciperet, longo tempore habitaverit, ibique vitam eremiticam duxerit; dehinc Monasterii suscepto regimine, quadam nocte Sororibus adhuc quiescentibus oratorium ingressa, accepit thuribulum *c*, ut more solito thura adoleret altaribus. Cumque itaque thus in thuribulum mittere vellet, e manu ejus cecidit, & lampade a vento exstincta thus invenire non valuit. Repente vero quidam juxta illum adstitit, & tenens manum ejus, thymiama quod in thuribulum posuerat, dedit. Tantus igitur odor ex illo incenso thymiamate emanavit, ut per totum quod reliquum erat noctis, usque ad horam diei tertiam non solum ecclesiam, sed etiam omne illud Monasterium mira suavitate repleverit. Ex qua re sine dubio datur intelligi, quod Angelus Domini fuerit, qui illud thymiama tanti fragrantiæ odoris tribuerit.

X. Offæ temperantia in morbo extremo. Hæc eadem religiosissima Abbatissa dum multa per tempora sollicite virginibus præfuisset, verbis & exemplis sibi commissas Dei famulas instruere non cessans, languore tacta corporis venit ad mortem. Cumque in extremo posita jam prope esset, ut Christo cui servierat, animam reddere deberet; videntibus cunctis qui aderant, e lectulo se quasi ad mensuram trium cubitorum in aere elevans, expansis in cælum manibus stetit: & facta oratione, iterum se in lectulo collocans, ultimum spiritum exhalavit. Sed ex hoc quantæ fuerit abstinentiæ dignosci potest, quæ dum infirma jaceret in lectulo, & a multis honestioribus viris ac mulieribus, visitationis gratia ad ipsam venientibus, ut aliquantulum cibi quo infirmum corpus sustentaretur, caperet, rogaretur; illa desueta deliciis: Si aliquid, inquit, mihi de infusis leguminibus attuleritis, forsitan aliquantulum inde potero degustare. O abstinentia in femina prædicanda, quæ in infirmitate posita, infusis leguminibus pro summis etiam deliciis utebatur: Quæ cum fuisset defuncta, & in ecclesia sepulta, quadam die rusticus quidam frumento onu-

a Theodata seu Theodorada Ducis Romualdi uxor an. Domini 682. adjunxit ecclesiæ sancti Petri Monasterium Monialium magnæ devotionis, cujus vestigia ad hæc usque tempora videntur ad radices montis sancti Felicis. Paulus Diaconus de gestis Longobardorum libro 6. capite 1.

b Agemus de S. Offa in nostro Sæculo VI.

c Ob suam tantum devotionem sola ac secreto altare cum odoribus circumibat. Rem istam paullulum diverse a Desiderio narrat etiam Petrus Damiani lib. 8. epist. 5. Marus. Lege Notas nostras in Sæculo VI.

onustus per eamdem ecclesiam transiens, supra sepulcrum ejus, parvipendens cujus meriti esset quæ ibi sepulta jacebat, saccum cum frumento deposuit, & fessus ut aliquantulum pausaret, juxta consedit. Repente igitur saccus divinitus de eodem sepulcro sublatus longeque projectus, omne illud, quo plenus erat, frumentum passim per eamdem ecclesiam sparsit. Rusticus ergo vehementer conterritus, ab illa die didicit, quantum Dei homines in corpore venerandi sint, cum exstincta illorum corpora ac in sepulcro posita; ne ab aliquibus parvipendantur, divina sibi virtus voluit demonstrare. CIRCA AN. 883 4 Decemb. tumulo honos cælitus datus.

XI. Alter quidam nobilis vir de eadem Beneventana urbe nescio qua causa Monasterium adventarat, ac nescius, forte ejus supra sepulcrum consederat: cum subito tantus dolor viscerum eum invasit, ut vociferans atque ejulans, se eadem hora moriturum putaret. Ad cujus vocem, quæ in Monasterio erant virgines, protinus cucurrerunt, eique cujus esset sepulcrum, supra quod sederat, indicaverunt. Qui pro ignorantia venia postulata, meritis Dei famulæ cælitus meruit medicinam.

XII. Sancti moribundo apparent. In eadem urbe Monasterium est, quod sanctæ Sophiæ *a* dicitur, huic Casinensi Monasterio subditum, in quo quidam a pueritia sanctæ conversationis & magnæ humilitatis Monachus fuit, qui infra annos adolescentiæ nimio languore præventus ad extrema perductus est. Ad cujus exitum congregati Fratres, hymnis & psalmis Deo cœperunt ejus animam commendare; Sanctorumque cœtus in ejus auxilium attentius invocare: qui crescente languore defunctus est. Sed dum ad lavandum ejus corpus aqua præparatur, per unam fere horam exanimis jacuit. Cumque qui aderant, orationi & psalmodiæ insisterent, subito corpus ejus omne contremuit, ac paullatim reviviscens cunctis mirantibus in lectulo consedit. Dein interrogatus, cœpit illis quæ egressus de corpore viderat, referre, dicens: Cum anima mea vobis litanias canentibus, Sanctosque Domini invocantibus, de corpore egrederetur, mox ad preces vestras Sancti quos invocastis, meum in auxilium advenerunt. Cumque illi ab eo requirerent, si illos, quos numquam viderat, cognoscere potuisset, respondit: Sanctum Benedictum & sanctum Gregorium cognovi, beatum Donatum, & Felicem cum reliquis qui in hac Ecclesia requiescunt Sanctis, meum in auxilium venire conspexi: inter quos beatus Mercurius patronus noster velut splendidum sidus rutilans videbatur: quem cum interrogassent, utrumnam in hac vita esset moraturus: Minime, inquit, nam beatus Mercurius hodie se ad me adsumendum venire spopondit. Quæ ut dixerat vera fuisse, rei exitus comprobavit. Eodem namque die ex hac luce subtractus, ab illis proculdubio est receptus, quos antea moriens, suum in auxilium venire conspexit. Ego denique in eodem Monasterio positus, unum ex illis qui adfuerant testibus, Sicenolfum nomine, superstitem vidi, qui cuncta hæc, ut dicta sunt, se vidisse & audivisse profitebatur.

Hujus Libri tertii finis, totusque quartus, in ms. autographo Vaticanæ Bibliothecæ signato numero 1203, *qui Langobardorum litteris descriptus, Casinensis Cœnobii Patribus quondam usui fuisse cognoscitur, desiderantur.*

a De Monasterio Sanctæ Sophiæ vide Leonem Ostiens. lib. 1. cap. 9., & tomum 9. Italiæ sacræ, ubi Chronicon ejus Monasterii edidit Ferdinandus Ughellus.

AN. CHR. 884 31. Januar.

DE S. EUSEBIO RECLUSO
AC DE MARCO ET MARCELLO, MONACHIS COENOBII S. GALLI,

Ubi etiam de S. MEROLILANO Scotto.

1. CUM *Monasterium sancti Galli omnibus hospitium facile præbuerit*, tum *maxime id præstitit adversus Scottos, qui ex eadem qua sanctus Gallus gente erant. Tres invenio illustres Scottos, qui sæculo nono istud Monasterium adierunt*, MARCUM *scilicet Episcopum*, MOENGALLUM, *alio nomine* Marcellum, *ejus nepotem*; *&* EUSEBIUM.

Marcus & Marcellus. 2. *De Marco & Marcello sic agit Ekkehardus Sancti-Gallensis Monachus in cap.* 1. Grimaldi temporibus Canonici Abbatis, Hartmuto ejus quasi Proabbate, MARCUS quidam Scotigena Episcopus Gallum, tamquam compatriotam suum, Roma rediens visitat. Comitatur eum sororis filius MOENGAL, postea a nostris MARCELLUS diminutive a Marco avunculo suo sic nominatus: hic erat in divinis & humanis eruditissimus. Rogatur Episcopus loco nostro aliquamdiu stare. Allecto nepote diu secum deliberantes, vix tandem consenserant: dieque condicto partitur Marcellus nummos (famulis) avunculi sui per fenestram, timens ne discerperetur ab eis: confremebant enim in illum, quasi ipsius suasu Episcopus restaret. Equos autem & mulos quibus ipse voluit, nominatim Episcopus tradidit: libros vero, aurum & pallia sibi & sancto Gallo retinuit. Stola tandem indutus abeuntes benedixit: multis autem lacrymis utrimque discessum est. Remanserat Episcopus cum nepote & paucis suæ linguæ apparitoribus: traduntur post tempus Marcello scholæ Claustri cum Notkero, postea cognomine Balbulo, *&c. Demum vero Marcus a Carolo Rege cognomento Calvo invitatus secessit in sancti Medardi Monasterium Suessionense: ubi reliquum vitæ exegit miraculis illustratus, ut dictum est supra in Observationibus ad Translationem sancti Sebastiani. An Marcellus seu Moengal cum avunculo suo discesserit, incertum. De Marcello item agit Ekkehardus in cap. 3. aitque eum præceptorem Notkeri, Ratperti & Tutilonis, quos* septem liberales duxit ad artes, maxime autem ad Musicam; *atque eximia castitate, ut qui feminis oculos clauserit semper, præditum fuisse.*

Eusebius. 3. *Eodem tempore degebat in eodem sancti Galli Cœnobio Eusebius itidem Scottus, qui postea vitæ solitariæ studio secessit in montem proximum sancti Victoris: ubi reliquum vitæ Reclausus (ita scribebant antiqui) sanctissime vixit. Eum non secus ac divinum quemdam hominem circumpositi incolæ consulebant. Argumento est id quod Ekkehardus scribit in cap. 2. de parentibus Isonis Monachi: qui cum essent sanctissimi, in vitium tamen incontinentiæ Sabbato sancto Paschæ lapsi, a communione remoti sunt. Gravida mulier ericium se parere somniata, evigilans* somnium viro narrat: qui in Deo confisus somnium illud nihil mali portendere, ad inclusum in monte Victoris Eusebium pergens, conjectorem ejus fore rogavit. Filium, inquit, uxor tua pariet, quem sancto Gallo votabis. Apud illum enim educatus, Doctor erit magnificus, & multos pueros, ipse asper disciplinis, stilis armaturus. Factum est ut vir ille spiritu Dei plenus sanctique Galli compatrianus prædixerat: per cujus præter hæc præsagia Dominus multis revelaverat multa: sed & ipsi Karolo quidem, qui ejus petitione, ut & Ratpertus scribit, ipsum illum Victoris montem sancto Gallo contradidit. *De hac donatione Ratpertus agit in cap. 10. ubi Eusebii mortem describit, his verbis.* Quemdam etiam montem situm in Rætia Curiensi,

in

in quo constructa est basilica sancti Victoris Martyris, cujus & nomine vocatur idem locus Mons-Victoris, ipso tempore ad Monasterium sancti Galli contradidit *Carolus Calvus*, firmitatisque chartam regia auctoritate exinde fieri jussit rogante EUSEBIO Scotigena, qui ibidem per triginta annos spontanee clausus Domino serviebat: anno vero Incarnationis dominicæ 884. pridie Kalendas Februarias de hac luce migravit ad lucem perennem. *Ex his colligitur, dubiæ fidei esse breve sancti Eusebii elogium, quod Bollandus in Januarii tomo 2. refert, ubi Eusebius per annos quinquaginta in monte sancti Victoris vixisse fertur: & cum accolarum scelera verbis castigaret, quemdam illi caput præcidisse: quod ipse manibus sublatum ad cellam suam deportaverit. Ibi ejus reliquiæ adservari dicuntur, & religioso piorum hominum concursu visitari. De eo nulla mentio in Martyrologio Notkeri.* AN.CHR. 884 31. Januar.

4. *Occasione horum Scottorum memini me legisse apud Frodoardum in historia Remensis lib. 4. cap. 48. alium quemdam Scottum,* MEROLILANUM *nomine, super Axonam fluvium, cum Romam peteret, a latronibus occisum, apud Remos in cœmeterio sancti Hilarii sepultum fuisse: cujus corpus repertum est cum indiciis, quæ viri sanctitatem manifestabant.* Merolilanus.

DE SANCTO BERTHARIO
ABBATE CASINENSI ET MARTYRE,

AN.CHR. 884 22. Octob.

Ubi de sanctis APOLLINARI & DEUSDEDIT Abbatibus ejusdem loci.

1. INter *Casinenses sæculi 9. Abbates tres invenio quos in Cælitum numerum referunt, nimirum* APOLLINAREM, DEUSDEDIT & BERTHARIUM. *Hos uno contextu, tametsi dispari tempore vita functos, paucis hic repræsentare visum est, propterea quod pauca admodum de eorum factis, quæ quidem ad pietatem pertinent, ad nos pervenerunt.*

2. *Primus inter eos occurrit* APOLLINARIS, *qui post Gisulfum Theodemari successorem* quarto-decimo loco in Abbatiam prælatus sedit annis 11. *inquit Leo Marsicanus in Chron. Casin. lib. 1. cap.* 18. Fuit autem temporibus Romanorum Pontificum Paschalis & Eugenii, & Siconis, qui eodem anno Beneventi Princeps effectus est. *Ejus regiminis initium statuit Lauretus anno 813. sed hunc calculum rejicit Angelus de Nuce, quoniam nec Principum Beneventi, nec Abbatum Casinensium series ducta per annos hunc annum admittunt. Et certe ad annum 817. removenda est Apollinaris institutio, siquidem, contestante vel ipso Laureto, obiit anno 828. post regiminis annos 11. quos ipsi tribuunt Leo Marsicanus & indices Abbatum mss.* Apollinaris facta. Regiminis initium.

3. De hoc sanctissimo viro, *inquit Leo in lib. 1. cap.* 19. celebris fama est & seniorum nostrorum attestatione firmata, quia cum quadam die necessitate cogente ad Monasterii possessiones visendas esset ingressus, necesse illi fuit Lirim fluvium transvadare; sed cum navis deesset qua transire potuisset, vir Dei fide repletus, salutiferæ crucis se signo munivit, & ad fluminis oram accedens, ita ut erat indutus & calceatus in eum intravit: sicque ad ulteriorem ripam miro modo Apostoli Petri exemplo siccis pedibus est advectus, ut non super aquas ambulasse, sed super aridam terram crederetur. *Hujus miraculi meminit Victor Papa III. in lib. 1. Dialogorum, ubi Apollinaris Abbatis* sanctitatem, benignitatem, largitatem, omnibus pæne in hac provincia commorantibus lucidissime patuisse *testatur. Addit idem Au-* Miraculum. Sanctitas.

AN.CHR. 884 22. Octob. *Auctor, reverendissimum virum Apollinarem jam vita functum Bassatio Casinensi Abbati ostento prænuntiasse, Agarenos, qui tunc temporis Italiam late vastabant, Casinensique Monasterio inhiabant, ab ejus clade temperaturos ob merita & virtutem sanctissimi Patris Benedicti. Idem asserit Leo Marsicanus in lib. 1. cap. 27. at suppresso nomine Apollinaris apud Angelum de Nuce. Cetera ejus facta, quæ res temporales spectant, refert idem Auctor in capp. 19. & 20.*

Mors. 4. *Subdit in cap. 21. eum obiisse* 5. Kal. Decembris, *& sepultum* prope ecclesiam S. Benedicti juxta gradus porticus, qua tunc pergebatur ad ecclesiam S. Martini. *Id contigit anno 828. Ejus acta descripsisse dicitur Petrus Diaconus in lib. ms. de ortu & vita Justorum Casinensium cap. 26. Quo tempore in ecclesiasticis officiis apud Casinates celebrata sit Apollinaris memoria, mihi incompertum. Sane in veteri Breviario Casinensi, quod exeunte sæculo 9. Oderisio Abbate scriptum est, nulla ejus mentio exstat. Sacrum ejus corpus, testante Angelo de Nuce, ad lævam sacelli S. Martyris Berthari olim reconditum est Abbate Ignatio, sub annum 1514. quod ad novum ejusdem Martyris sacellum brevi reponendum esse dicit.*

Deusdedit obit in carcere. 5. *Apollinarem excepit* DEUSDEDIT *Abbas quintus-decimus, seditque annis sex. Eum Sicardus Beneventanus Princeps, rebus Monasterii inhians, durissime tractavit.* Hic *quippe* prædictum venerabilem Abbatem, virum omni sanctitate conspicuum, causa pecuniæ cepit, atque custodiæ mancipavit. Qui sanctus vir cum depositus fuisset 7. Idus Octobris, in loco ubi reconditus est, multos febre detentos, diversisque languoribus oppressos, ex fide poscentes ad cineres suos pristinæ saluti restituit. *Ejus mentionem eo die facit Martyrologium Romanum, traditque virum sanctum in carcere ærumnis confectum exspirasse. Ejus memoria sub ritu duplici colitur apud Casinates: mors contigit anno 834. Silet de eo Oderisii Breviarium ms.*

Berthari genus. 6. *Post Deusdedit Casino præfuere Hildericus, Authpertus, & Bassatius, cui suffectus est ejus discipulus S.* BERTHARIUS, *de quo hic agendum,* Sacerdos moribus & vita strenuus, & in omni bonitate conspicuus, *teste Ignoto Casinensi; seu* genere & litteris nobilis, honestatis, religionis ac martyrii corona perspicuus, *inquit Petrus Diaconus. Hunc ex regio Francorum genere procreatum ferunt, sed nullis adductis quæ id probent argumentis. Sane eum illustris fuisse originis colligimus tum ex superiori Petri Diaconi testimonio, tum ex Leone Marsicano, qui Hisembardum* Castaldionem *Berthari* consanguineum *appellat. Gastaldionis nomine intellige urbis Præfectum: nam Hisembardus* Telesiam civitatem, quæ nominatur S. Agathæ, *tum* obtinebat, *cum eam obsedit Ludovicus Imperator. Si nominis rationem habere licet, Langobardum fuisse puto Hisembardum, ac proinde Berthari um, qui Francorum Reges sanguine idcirco attinuisse creditus sit, quod Ludovico Imperatori fuerit acceptissimus.*

electio & gesta. 7. *Bassatio suffectus est Bertharius anno 856. vel insequenti. Ejus gesta descripsit Ignotus Monachus Casinensis, ejus discipulus, Erkempertus, & ex eis Leo Marsicanus in Chronici Casinensis lib. 1. cap. 33. & sequentibus. Apud Leonem, Bassatii decessoris sui* in omnibus, & præcipue in ecclesiasticis studiis, industriam imitatus *dicitur.* Codicem namque Evangeliorum auro & gemmis optimis adornavit, & aureum calicem non parvæ quantitatis effecit, aliaque perplura ornamenta ecclesiastica tam sursum, quam deorsum, *id est tam in superiori quam in inferiori Monasterio,* patravit. Hic reminiscens periculi, quod nuper a Saracenis sub suo prædecessore, nisi Deus misericorditer avertisset, eidem loco acciderat; totum undique Monasterium quod sursum erat, muris ac turribus firmissimis in modum castelli munivit. Civitatem quoque ad radicem hujus montis circa Monasterium Domini Salvatoris construere inchoavit: *quæ civitas* Eulogimenopolis, *id est Benedicti civitas appellata, postea S. Germani in memoriam Capuani eo nomine Episcopi. Eo tempore vir quidam linguæ impeditioris usum loquelæ meritis beati* Be-

Benedicti recepit, & defuncto Lupo Teanensis ecclesiæ Præsule HILARIUS *Diaconus & Monachus Casinensis Monasterii in eadem civitate Episcopus ordinatur. Hæc Leo in cap. 33.* AN. CHR. 884 22. Octob.

8. *Præterea varias diversorum donationes atque precarias Berthario Abbate factas, quas idem Auctor commemorat in cap. 34. mitto etiam commutationes quasdam, quas anno 878. cum Romano Piscariensi Abbate fecisse memoratur in Spicilegii tomo 5. pag. 393. & 394. ut veniam ad impressionem Saracenorum Seodano Rege factam in agrum Neapolitanum aliosque circumpositos. Quocirca operæ pretium est observare, moris tum fuisse Monachis Casinatibus & S. Vincentii ad Wlturnum* charitatis gratia diebus sanctæ Quadragesimæ se invicem visitare. *Nam* tanta tunc temporis dilectionis copula nectebantur, *ut cum quosdam de servis S. Vincentii Casinenses possiderent, itemque illi quosdam de Casinensibus, placuit utriusque Monasterii Patribus, Berthario scilicet atque Majoni, ut id semper intemeratum maneret. Cumque die quadam apud S. Vincentium de more quidam a Casinensi Monasterio Fratres venissent, &* de suo invicem Ordine loquerentur: repente illuc Seodan nequissimus cum suis satellitibus supervenit: cujus Monachi rumore comperto, mox ad castellum suum, quod Monasterio erat proximum, maturato cursu, multum licet pavidi, incolumes tamen confugiunt. Saraceni vero Monasterium ingressi, cuncta quæ invenerant, vastaverunt, plurima confregerunt, frumenta vero & legumina in fluvium, qui secus effluit, projecerunt; fodientesque hic atque illic, universum ecclesiæ thesaurum, quem illorum pavore Monachi jam pridem absconderant, repererunt. Bibebatque ille nefandissimus Seodan in sacris calicibus, & cum thuribulis aureis sibi thurificari jubebat. Ita proh dolor! incensum a fulminandis illis præfatum S. Vincentii Monasterium, Monachis partim occisis, partim in diversa dispersis, ad triginta usque & tres annos ita desolatum permansit. Pessimus vero Seodan post diem tertium usque ad portas Capuanæ civitatis accedens, plaustra onusta, & animalia diversa cum multis hominibus cœpit; veniensque juxta Teanum castra metatus est: quo venerabilis Abbas Bertharius agnito, verens nimium tam loco quam populo nequam illius adventum, per Ragenaldum Diaconum suum aureos illi tria millia misit. *Tradit Erkempertus Monasterium S. Vincentii hanc cladem tunc evasisse, & Seodanum pro ædificiis non combustis totidem aureos accepisse; quod etiam in Chronico S. Vincentii apud Chesnium legitur, ubi Bertharius* S. Benedicti Vicarius *appellatur. Utris adhibenda sit fides, judicet Lector.* Inde Seodan Venafrum contendens, eamque post paullulum capiens, ac viciniam cunctam devastans, per aliquot dies ibi moratus est. Erat tunc initium Quadragesimalium dierum: timentesque Monachi nefandissimi ac pessimi illius propinquitatem, omnes sursum ad beatum Benedictum se contulerunt. *Et quidem post paucos dies accessit ad Monasterium inferius, sed ductoris errore: nam direptis quæ sibi occurrerunt omnibus, Venafrum, ac non multo post Barium reversus est.*

Saraceni cœnobium S. Vincentii diripiunt.

Placati a Berthario.

9. *Id contigisse anno* 866. *colligimus ex Leonis cap. 36, ubi* LUDOVICUS II. *Imperator audita Saracenorum infestatione, expeditionem adversus eos, rogantibus Beneventanis, eo anno aggressus perhibetur, simulque* cum Domna ANGELBERGA Augusta conjuge sua *Beneventi fines ingressus, mense Junio pervenisse ad* Monasterium sanctissimi Patris, quod deorsum est: ubi a venerabili Abbate Berthario, universis Monachis obviam illi procedentibus, maximo cum honore susceptus est. Die altera montem adoraturus adscendit, *pari honorificentia a Fratribus susceptus. Cumque universum Cœnobium perlustrasset, atque ædificiorum statum laudasset;* præceptum confirmationis totius Abbatiæ *juxta morem prædecessorum suorum beato Benedicto fecit, & regalia inibi munera contulit: dein* Fratribus se multum commendans, *ad civitates e Saracenorum manibus eripiendas profectus est. Bari obsessa rediit Beneventum, ubi* cum in ejus obsequio Abbas Bertharius moraretur, oratorium parvum, quod intra Monasterium sanctæ Sophiæ prædecessor suus Abbas Bassatius inchoaverat, omni

Ludovicus Imp. ab eodem Casini exceptus.

S. Sophiæ oratorium dedicatum.

AN.CHR. 884. 22. Octob. diligentia studioque complevit, & in honorem sancti Patris Benedicti a Stephano Teanensis ecclesiæ Præsule consecrari fecit. *Ad hæc cum Ludovicus Augustus Telesiam civitatem obsedisset, Bertharius Abbas*, quoniam Hisembardus Gastaldio, qui ipsam civitatem obtinebat, ejus consanguineus erat; apud Imperatorem pro illo interveniens, & illi gratiam, & civitati veniam impetravit. *Ex dictis corrigendus Chronographus S. Vincentii ad Vulturnum, qui Majonis Abbatis, de quo supra, regiminis initium revocat ad annum* 872.

Hisembardus Imperatori reconciliatus.

Berthatii legationes.

10. *Berthario varias tribuunt legationes. Petrus Diaconus Saracenos, qui ei necem intulerunt, improperantes inducit, quod pro illorum liberatione ad Imperatorem* bis ultra montes *perrexerit: quod vereor ut Berthario aptari possit, cum eas legationes reticeant Ignotus Casinensis & Leo. Erkempertus quidem vulgatus habet*, Bertharium B. Benedicti Vicarium, *& Jacobum S. Vincentii Abbatem ad Ludovicum Augustum missos fuisse. Sed Berthari loco reponendum esse Bassatium patet ex Leonis cap.* 30. *Forsan Petrus memoria lapsus, quod Bassatio conveniebat, Berthario ejus successori tribuit. Nam Bassatium ad Imperatorem Ludovicum, ut auxilium adversus Saracenos postularet, bis profectum lego apud Leonem in lib.* 1. *cap.* 29. *&* 30. *Certior est Berthari legatio ad Johannem Papam VIII. in causa Landulfi Capuani Episcopi. Quippe* Capuani expulso Landulfo canonice in Episcopatum electo, Landenulfum quemdam de suis nobilibus conjugatum atque neophytum sibi Episcopum elegerunt, multisque precibus Papam decipiunt, ut illis Episcopus sacraretur. *Rem indigne tulerunt Bertharius & Leo Episcopus Teanensis, qui ea de causa* Romam profecti, cœperunt obsecrare summum Pontificem, ut hac in re nullomodo flecteretur, unde gravis in populo Capuano ruina, & multa sanguinis *effusio fieri deberet. Alias* maximum profecto ignem, o vir apostolice, *inquit Abbas*, & ad te usque pertingentem accendis. Et primo quidem Apostolicus tanti viri constantia territus est, postremo tamen prævaluit iniquitas, & prædictus neophytus est in Episcopum consecratus. Hac civili discordia Saraceni opportunitatem nacti, rursus universa diripiunt, iterum cuncta devastant, propter quod idem Apostolicus bis Capuam est venire coactus. Videns igitur palam sibi contigisse, quæ noster illi Abbas prædixerat; valde pænituit, ac demum habito consilio Landulfum, quem supra expulsum retulimus, in ecclesia beati Petri Apostoli in Capua vetere Episcopum consecravit: Landenulfum vero ecclesiæ Capuanæ præesse constituit, cunctumque episcopatum inter utrumque dividi æqua lance mandavit. *Hæc Leo in cap.* 41. *Erkempertus scribit, prædictum Johannem Pontificem ideo favisse Landenolfo, quod is* se subdiderat dicto Papæ, in cujus nomine & chartæ exaratæ, & nummi figurati sunt, juxta præscientiam dicti Abbatis.

Gaiferius Monachus.

11. *Ad Berthari elogium pertinet, quod sub ejus regimine* Guaiferius Princeps Salernitanus languore correptus, Monachus factus est, rogans se ad hoc Monasterium ferri, *inquit Leo in cap.* 42. Sed quoniam propter Saracenorum incursionem huc deferri non potuit, cum fuisset defunctus in Monasterio nostro apud Teanum corpus ejus humatum est, donec requie cælitus præstita, *addit Erkempertus*, ad sanctum deferretur locum. *Plura ejusmodi illustrium virorum exempla, qui in extremis morbis monasticum habitum suscepere, passim occurrunt apud Auctores: qua de re fusius alias.*

Berthari Martyrium.

12. *Tandem Bertharius rebus gestis illustris, martyrio illustrior evasit, quod Leo ita commemorat in cap.* 44. Per idem tempus Monasterium beati Patris Benedicti, ubi sacratissimum ejus corpus humatum est, a prædictis Saracenis invasum, destructum, atque incensum est, pridie Nonas Septembris anno Incarnationis dominicæ octingentesimo octogesimo quarto, Indictione secunda. Nec multo post, 11. videlicet Kal. Novembris, Monasterium majus, quod deorsum erat, similiter occupavere, devastavere & incendere, multosque inibi perimentes, ipsum etiam sanctum ac venerabilem Abba-

Abbatem Bertharium juxta altarium B. Martini gladio trucidavere. Cumque eamdem Domini Salvatoris ecclesiam, diversis in locis igne summisso exurere molirentur; Dei judicio id perficere nequivere: sicque ea tantum de toto hoc Monasterio Saracenorum flammis erepta, illi Monasterii spoliis onustati, lætantes, triumphantesque Garilianum reversi sunt. Monachi vero quidquid supellectilis vel thesauri seu & muniminum hujus Monasterii surripere potuerant assumentes, una cum domno Angelario tunc temporis eorum Præposito, Teanum habitaturi proficiscuntur: eumdemque Angelarium sibi constituentes Abbatem in Cella quæ ad beati Patris Benedicti honorem dudum ibi constructa fuerat, manere cœpere anno & Indictione supra scripta, completis a Petronace Abbate usque ad istum, annis centum sexaginta & sex. Sepultus vero est supradictus sanctus Martyr Christi Bertharius sursum juxta ecclesiam sancti Benedicti in Capitulo Fratrum. AN.CHR. 884. 22. Octob. Sepultura.

13. *In superiori Leonis narratione corrigendum putat Angelus aut annum Incarnationis aut Indictionem: & in notis ad caput 51. subdubitat an reponendus sit annus 883. At recte convenit Indictio secunda cum anno 884. quem retinendum puto. Deinde observandum est, Angelarium qui Berthario successit præfuitque apud Teanum, postea ejusdem loci Episcopum fuisse ex cap. 46. Præterea moris tum fuisse apud Casinates, ut in Capitulo Fratrum sepelirentur Abbates: quod non solum de Bertario, sed etiam de ejus decessore Bassatio observat Leo. Denique Petrum Diaconum dissidere a Leone, cum ait, Berthari sacratissimum corpus sepultum fuisse* juxta ecclesiam S. Johannis Baptistæ in Capitulo Fratrum. *Observat Angelus, sacrum corpus inde sub ara maxima basilicæ postea Ignatio Abbate anno 1513. translatum ad sacellum in ejusdem honorem erectum; ac denique renovata veteri ecclesia ad novum ejusdem Martyris sacellum, ejusque natalem coli Octobris die 22. quo tamen die nulla ejus memoria in Oderisii Breviario ms.* & cultus.

14. *Bertharius non solum rebus pie gestis, sed etiam litterarum studiis illustratus est.* Hic apprime litteratus, *inquit Leo in cap. 33.* nonnullos tractatus atque sermones, necnon & versus in Sanctorum laude composuit: cujus & Anticimenon de plurimis tam veteris, quam novi Testamenti quæstionibus hic habetur. Aliquot etiam de arte grammatica libri, necnon & duo codices medicinales ejus utique industria de innumeris remediorum utilitatibus hinc inde collecti: versus quoque perplures ad Angelbergam Augustam, aliosque amicos suos mira conscripti facundia. *Hactenus Leo. Eadem commemorat Petrus Diaconus in lib. de Viris illustribus Casinensibus cap. 12. & signanter* sermonem de S. Luca Evangelista, homiliam de B. Scholastica, & versus de vita, obitu & miraculis S. Benedicti. *Postremum hoc opus exstat in Sæculo I. Benedictino: alia inedita latent in Bibliotheca Casinensi, præter versus quosdam ad Angilbergam Augustam, qui apud Martinengium exstant. Sermonem de S. Luca præ manibus habemus.* Scripta.

DE SANCTO ANSBALDO

AN.CHR. 886. 12. Julii.

ABBATE PRUMIENSI QUINTO.

1. PRUMIENSIS *Monasterii originem & viros illustres supra ob oculos posui ad annum 844. ubi de translatione reliquiarum sanctorum Chrysanti & Dariæ dictum est. Inter eos viros eminuere in primis Marcwardus & Eigil Abbates superius laudati, atque* ANSBALDUS *Eigilis successor, Lupo Ferrariensi Abbati maxime familiaris, ut ex pluribus ejus epistolis constat, in quibus* Ansboldus *vocatur, more Lupo familiari, qui literam* a *in* o *commutare amat: sic apud eum legitur* Rotrannus *pro* Ratrannus Heriboldus, *pro* Heribaldus.

2. An-

AN.CHR. 886 12 Julii. Ansbaldi patria. Monastica professio. 2. *Ansbaldi patria atque parentes nobis latent. Scio quid hac de re tradant Prumienses, eum nempe ex Lucemburgensibus Comitibus, seu potius ex Guerrii toparchis procreatum esse: sed hæc recentiorum figmenta sunt: Ansbaldum Prumiæ Monachum fuisse ante initam Abbatis dignitatem, constat ex Lupi Abbatis epistolis* 10. *&* 85. *ad Marcvvardum Abbatem Prumiensem, quibus salutat Fratres Prumienses, quos inter* Ansboldum *nominat. Ejusdem Lupi ad eum exstant epistolæ tres, nempe* 69. 117. *&* 123. *quæ omnes Ansbaldo jam Abbati scriptæ videntur: tametsi primam & tertiam* Charissimo suo Ansbaldo *inscribit Lupus. In epistola* 69. *eum reprehendit, quod data opportunitate nihil sibi scripserit.* Tullianas epistolas *ab eo missas addit se accepisse, petitque insuper* Tullium in Arato.

Abbatialis dignitas. 3. Anno Dominicæ Incarnationis 860. *teste Reginone*, Egil Abbatiam Prumiensem sponte dimisit, & Anspaldus in regimine successit, vir omni sanctitate & bonitate conspicuus. *Eumdem etiam Andaginensi sancti Hucberti Monasterio præfectum fuisse tradunt. Per eam tempestatem, sævientibus seu Nortmannis seu aliis hostibus, loco cedere coactus est Ansbaldus cum suis: quibus postliminio reversis Lupus gratulatur epistola* 117. *in hunc modum.*

REverentissimo Ansbaldo Abbati & universis Fratribus ejus Lupus & omnis Ferrariensis Cœnobii societas, in Domino salutem. Asperrimis difficultatibus evictis, gaudemus vos tandem aliquando gratia divina loco proprio restitutos: nec illud non libenter accipimus, quod nostram in vos pronam voluntatem pio affectu jucundisque sermonibus prosequimini: quamquam longe plura atque majora vobis præstita cuperemus. Tribulationes nostras partim dolenter audistis, partim anxii adspexistis: sed eas temperante vel penitus auferente Domino Deo nostro, cum vestro commodo vobis vestrisque qui nos adierint, desideramus usui esse ac sincerissimæ voluptati. Ut igitur familiaritas olim inita, uberiori proficiat incremento; in occidua plaga recuperatæ facultates fuerint adjumento: dum excursus & recursus per nos, quæ utrimque gerantur, aperiet. Cupimus vos nostri benigne memores semper valere feliciter.

Eodem spectat etiam epistola 123. *respondens Ansbaldi litteris, quæ exciderunt omnes. In ea quippe epistola Lupus mentionem facit* generalis necessitatis, *id est Nortmannicæ aliusve procellæ, quæ Prumienses a propriis sedibus exturbaverat.*

Traditio de Nittardo. 4. *Ansbaldo Abbate rem gestam narrat Brovverus in Annalium Trevirensium libro nono, quam hic ipsius verbis reddere præstat.* Anno 887. Ansbaldus Abbas Prumiensis vita migravit, qui summæ sanctitatis ac religionis laude apud Treviros enituit, ob idque inter cælites a posteris relatus. In vico Hinnapiæ non procul a Guisia vir quidam prænobilis, NITTARDUS nomine, incertus cui potissimum ecclesiæ res suas legaret in noxarum expiationem; consilio habito cum ERCHANFRIDA uxore torta in incertum sagitta Prumiam attigit, quæ ad ipsam aram, in qua Ansbaldus rem sacram agebat, procidit. Is mysteriis peractis sumpta in manu scheda quæ cum sagitta involuta erat, Nittardo rem significavit, & ab eo prædia multa retulit. Cæsarius Abbas Prumiensis huic rei adstipulator est in libro censuum his verbis: „ Constat quondam in loco isto sanctissimo viros „ mansisse: ideo Dominus eos mirificavit gloria & honore, quando sagit„ tam de Francia cum magno allodio & optimo miraculose super altare san„ cti Salvatoris fecit transvolare. *Cæsarius porro Prumiensibus præfuit ab anno* 1212. *in annos quatuor, si Bucelini tabulis credimus, postea Heisterbacensis Monachus Ordinis Cisterciensis. Ut hæc narratio vera sit, certe constat id non accidisse Ansbaldo Abbate: nam Nittardus Prumiæ jam Monachus erat vivente Marcvvardo, uti ex Lupi Abbatis epistolis* 55. *&* 72. *ad Marcvvardum scriptis intelligitur. Nisi si alius fuit Nittardus his in litteris memoratus a Nittardo illo prænobili viro: qui an idem sit cum Nittardo sancti Angilberti Abbatis Centulensis filio, adfirmare non ausim. Certe ut diversus fuerit, inclinat animus; nam anno* 844.

quo

AN. CHR. 886 12. Jul.

quo Nithardus Angilberti filius historiam suam scribebat adhuc sæcularis, Nithardus ille Prumiensis Monachus, de quo Lupus in epistolis suis, jam Monachus fuisse videtur: & Nithardus, si quis alius Ansbaldo Abbate, Prumiæ Monachum induit, eo se contulit post annnm 860., qui Ansbaldi Abbatis primus fuit: quo anno Nithardus Abbas Centulensis jam mortuus erat.

5. Anno Dominicæ Incarnationis 882., *inquit Regino*, Nortmanni Arduennam percurrentes, Prumiam Monasterium ingrediuntur ipso die Epiphaniæ Domini: ubi triduo commorantes, omnem in circuitu regionem depopulati sunt: in quo loco innumera multitudine peditum ex agris & villis in unum agmen conglobata, eos expugnatura aggreditur: sed Nortmanni cernentes ignobile vulgus non tantum innorme *, quantum disciplina militari nudatum, super eos cum clamore irruunt, tantaque cæde prosternunt, ut bruta animalia, non homines mactari viderentur. His itaque patratis, onerati præda ad castra redeunt. Illis discedentibus, ignis qui in diversis habitaculis accensus remanserat, cum nullus esset qui eum exstingueret, Monasterium consumpsit. *Locum postea instauravit Ansbaldus, uti credere par est.* — *Prumiæ vastatio & incendium.* — * sic mſ. in editis, inerme

6. *Anno* 886., Ansbaldus Abbas Prumiensis Cœnobii, summæ sanctitatis ac religionis vir, ad cælestem patriam transiit 4. Idus Julii: cui successit in regiminis loco FARABERTUS venerabilis Pater 8. Idus Augusti. *Ita Regino Faraberti successor. Prædicto die Prumiæ colitur sanctus Ansbaldus, de quo Bartholomæus Fisenus in Floribus ecclesiæ Leodiensis agit Martii die 16., qui forsan dies ejus elevationis est.* — *Ansbaldi obitus.*

DE TRANSLATIONE

SANCTI MARTINI

EPISCOPI TURONENSIS

IN BURGUNDIAM,

Deque ejus relatione Turonos.

AN. CHR. 887

1. ODO *Cluniacensis Abbas sanctus, hortante* FULCONE *Bono Comite Andegavorum, quem suum ipsius* collactaneum *vocat, procedente sæculo* 10. *historiam scripsit de corporis S. Martini Turonensis Episcopi delatione in Burgundiam, ejusdemque in urbem Turonicam revectione, quam* in quibusdam veteribus schedulis imposito exaratam sermone *repererat. Hanc historiam* antiquam *vocat Fulco, tametsi vix annos quadraginta Odonis scriptionem præcesserat. Ut vero eam ab Odone expoliri postularet Fulco, impulsus est tum sua in Martinum pietate, tum proprii generis gloria, propterea quod* INGELGERIUS *ipsius avus revectionis* S. Martini *corporis auctor exstiterat. Porro Odonis historia tria complectitur. Primum subventionem S. Martini adversus Hastingum Nortmannorum Ducem, qui Turonos obsidione cinxerat. Alterum translationem S. Martini in Burgundiam, factam ob metum Rollonis Nortmannorum itidem Ducis, qui Turonorum civitati imminebat. Tertium relationem S. Martini in urbem Turonicam. Hæc Odonis lucubratio cum apud Surium & in Bibliotheca Cluniacensi reperiatur, non visa est hic recudenda, sed tantum quædam ex ea carptim delibanda.* — *Odonis historia de hoc argumento.* — *Tria continet.* — *Hic omissa.*

2. *Prætermissa Turonorum obsidione per Hastingum, in qua nihil quod ad historiam nostram illustrandam pertineat, observandum occurrit, venio ad Rollonem Ducem, qui translationi S. Martini occasionem præbuit. Is namque obsessa Cenomannorum urbe, cuneum armatorum* Turonum usque *transmisit*, ut urbe pessumdata auri & argenti affluentem copiam & cetera ejus bona diriperent, *ac cives* vinculatos secum adducerent. *Sed cum Cari & Ligeris excrescente alveo a civitatis accessu prohibiti essent, Majus monasterium aggressi sunt; eoque funditus everso* centum & sexdecim Monachos gladio ibidem percusserunt *præter Abbatem Herbernum & viginti quatuor alios*, qui in cavernis terræ latitantes evaserant. Abbate tamen a latebris abstracto, tormentis & cruciatibus ab eo exigunt; *ut thesauros ecclesiæ & Monachos occultatos prodat: quod nequaquam ab eo extorquere potuerunt. Sub hæc discedentibus hostibus Turonici cives & Canonici S. Martini Majoris-monasterii casum miserati, viginti quatuor Monachos, & quos* — *Translationis occasio* — *Majoris-monasterii direptio.* — *Monachi cæsi.*

in

AN.CHR. 887 *in cavernis delituisse diximus, e latebris extrahunt, & Abbatem una cum ipsis ad suam secum deducunt ecclesiam, assignata eis congrua annona ac domo* ecclesiæ valvis inhærente, a qua in ecclesiam reciprocus ingressus & regressus secretior haberetur. Sex vero mensibus emensis *comperto Canonici, quod Rollo Cenomannica urbe capta Turonicæ inhiaret;* communicato cum civibus consilio, *corpus S. Martini Aurelianos transferunt, comitantibus Herberno Majoris-monasterii Abbate cum viginti-quatuor Monachis suis & duodecim Canonicis, qui Deo & S. Martino die ac nocte devote deservirent. Deinde comperto Danos ad Galliæ superiora procedere, cum sacro corpore* ad sanctum transmeant Benedictum, *id est Floriacense Monasterium: ac demum cum jam Rollo Aurelianis immineret, Cablejam *, & postremo Autisiodorum * perveniunt, & sacrum B. Martini corpus* in Ecclesia beati Germani, secus ejusdem Præsulis feretrum reponunt, *ubi innumeris miraculis claruit. Hæc translatio non alia mihi videtur ab ea, quam anno 853. factam tradunt Annales Bertiniani, ubi incensa per Nortmannos Turonorum urbe, atque adeo S. Martini basilica, sanctissimi Pontificis* corpus ad Cormaricum Monasterium ejus Ecclesiæ, ac inde ad civitatem Aurelianorum transportatum *fuisse memoratur.*

* Chabley
* Auxerre

S. Martini corporis revectio.

3. *Denique rebus serenatis, Turonici Patroni sui corpus ab Aumaro Autisiodorensi Episcopo repetunt. Eo præfracte denegante Regem hac de re conveniunt, qui nihilo ipsis faventior fuit. Quod rescicns* INGELGERIUS Gastinensis Comes, Hugonis Burgundiæ Ducis nepos, Lochiæ & Ambaziæ dominus, qui Consulatum Andegavensem ex regio munere procurabat, *& qui* in Autisiodorensi urbe aulam propriam & prædia suburbana possidebat, *coacta equitum peditumque sex millium cohorte Autisiodorum ingreditur, S. Germani Ecclesiam adit, & S. Martini corpus ab Episcopo repetit. Assensit tandem Episcopus vel invitus, consulentibus* SYAGRIO *Æduensi ac* DOMNOLO *Trecassensi (qui tum forte aderant) Episcopis. Mox Ingelgerius ad revehendum corpus sacrum accingitur. Adfuit etiam* divæ memoriæ Herbernus Abbas jam sine sociis. Divina siquidem providentia jam promoti erant per universam Burgundiæ provinciam omnes & singuli in Episcopatibus & Abbatiis: ut qui cum exsulato exsules advenerant, ab ipso exsulato in ipso exsilii solo divitiis & honoribus sublimarentur. *Itaque celebrata Missa Ingelgerius Andegavensis & Abnarius Comes Autisiodorensis sacrum onus humeris imponunt; tum alii aliis succedunt: ac demum cum sacrum corpus Turonos pervenisset, universa arbores & fructeta tempore brumali, repugnante licet natura, in folia floresque eruperunt. Ruit obviam Patrono suo tota civitas, &* ab Adalaudo Archipræsule, & fratre ejus RAINONE Aurelianensi, & MAINOLDO Cenomannensi, & S. Lupo Andegavensi & ab Suffraganeis totius provinciæ Episcopis occurritur. Hoc exceptionis festum celebre anno ab Incarnatione Domini 887. a transvectione 31. Idibus Decembris celebriter agi *ab Adalaudo Archiepiscopo & Suffraganeis synodali auctoritate sancitum est. Odo ait id factum* restituto Fidei Rollone: *quod nequaquam cohærere potest cum præcedenti epocha; siquidem Rollo nonnisi anno 912. Fidei Christianæ accessit. Est & aliud Odonis erratum in assignando tum Episcopi Autisiodorensis nomine, (quem non Aumarum, sed Vvibaldum fuisse puto) tum tempore transvectionis, quam anno trigesimo primo ante annum Christi 887. factam dicit: cum eo tempore nondum Nortmannis præesset Rollo, qui huic transvectioni occasionem præbuisse dicitur. His accedit & aliud ejusdem Auctoris mendum, qui S. Lupum prædicto revectionis anno sedi Andegavensi Episcopum præfuisse scribit; tametsi Raino, Lupi decessor, an successor, tum eam sedem obtinebat. Unde videas, quanta cautela Auctores etiam fere æquales, nec sane infimi, in rebus historicis legendi sunt. Quamquam hi qualescumque lapsus, non S. Odoni, sed ejus quo usus est libelli primo scriptori tribuendi sunt. Quod superest, Herbernus Majoris-monasterii Abbas post Adalaudum promotus est in Sedem Turonensem, ubi eamdem vitæ, quam in Monasterio, pietatem exhibere perseveravit. Fabulosa sunt quæ de translatione corporis S. Martini Salizburgum Ottone Imperatore procurante (sic ajunt) facta leguntur apud Canisium in tomo sexto, pag. 1221. & 1255.*

AN.CHR. 888
11. Junii.

VITA SANCTI REMBERTI

ARCHIEPISCOPI HAMMABURGENSIS IN SAXONIA,

Auctore gravi anonymo, ejus æquali.

Ex Philippo Cæsare & Februario Bollandiano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptor.

1. *Sequentis Vitæ Scriptor anonymus, at certe gravis, (si tamen unicus fuit) hunc libellum condidit superstite Adalgario, Remberti socio ac successore, ex cap. 12. Adamus Bremensis Canonicus in historia cap. 28.*, Ceterum, *inquit*, Vita ejus (*Remberti*) a Fratribus ejusdem

ejusdem Cœnobii ad nostros data, quis fuerit, & qualis vixerit, breviter & dilucide comprehendit. *Hinc colligit Henschenius, Auctores esse Corbejenses Monachos: quod verisimilius est, quam id quod scribit Philippus Cæsar,* Adalgarium, *Remberti discipulum & successorem, videri hujus Vitæ conditorem. Cui sententiæ refutandæ sufficit caput 12., in quo Adalgarius laudatur, & ab istius Vitæ Scriptore manifeste distinguitur. Primus eam mutato stylo vulgavit Surius; tum primigenia phrasi retenta Philippus Cæsar in Triapostolatu septemtrionalium regionum; post eos Godefridus Henschenius in Februario suo, ubi sancti Antistitis res gestas accurrate explicavit. Hanc autem Vitam in capitula distinctam fuisse constat ex Adamo, qui verba ex ea capitulatim refert, ad eum fere modum, quo Philippus Cæsar capitula distinxit, præmissis in limine capitulationibus, & in textu repetitis. At lemmata capitum videntur esse Auctoris recentioris: & capitulum quod Philippo est 17., Adamo est 16. Adamum sequi ab hoc loco par visum est: cetera cum Philippo concordat hæc editio.* Rembertus *iste, seu* Reimbertus, Rimbertusve, *distinguendus est a* Remberto *Presbytero, qui sancti Anscharii itidem comes ac discipulus fuit, ut superius in ejus Vita dictum est. Lege Trithemium in lib. 3. de viris illustribus cap. 210., & lib. 3. cap. 89.* AN. CHR. 888. 11. Junii.

2. *Martyrologia variant in die adsignando, qui sancto Remberto sacer est. Trithemius ait ejus* festum agi pridie Nonas Februarii; *quo die Martyrologia Romanum, Benedictinum, Galesinii, Dorganii, Miræi, & Sanderi eum locant. At ex verbis Trithemii, qui ceteris hujus sententiæ auctor esse videtur, non constat, sitne festum depositionis ea dies, an translationis. Adami Bremensis sententia ceteris præferenda videtur, cujus hæc verba de Remberto in cap. 37.* Obiit autem anno Domini 888., Indictione 6. cujus depositio 3. Idus Junii celebratur. *Eumdem statuunt diem Albertus Abbas Stadensis, Krantzius Hammaburgi Theologiæ professor ac Decanus, Martyrologium Germanicum anno 1599. editum, Breviaria Hammaburgense, Bremense, & Raceburgense: in quo hæc Oratio de S. Remberto ab Henschenio relata.* Remberti dies festus.

Deus qui beatum Reimbertum, Confessorem tuum atque Pontificem, Doctorem præcipuum, catholicæque Fidei prædicatorem, eligere dignatus es; præsta quæsumus, ut ipso pro nobis interveniente, peccatorum nostrorum exui malis, & tibi, Domine, sinceris mentibus deservire valeamus.

3. *In hac Vita omissa sunt quædam Remberti facta, quæ ab aliis repetenda sunt. Anno 882. interfuit dedicationi Ecclesiæ sanctæ Mariæ apud Hildinesheim factæ per Altfridum ejusdem Ecclesiæ Episcopum aliosque, ut superius in sancti Altfridi Elogio dictum est. Præter hæc, Adamo testante in cap. 36., Remberti decessor Ansgarius* quatuor Cœnobia fundavit: his ille quintum addidit in solitudine Bukkin, Conventualis ecclesia *dicitur in historia Episcoporum Bremensium,* cum Præpositura & Canonicis sæcularibus, quos ibi regulariter vivere præceperit Rembertus, ad honorem Dei & sancti Materniani Confessoris. *Adamus ipse in cap. 33.* Nec incongruum videtur, quoniam de persecutione diximus, quæ tunc late efferbuit in ecclesias, grande miraculum per merita sancti Rimberti Fresonibus ostensum tangere: quod scriptor gestorum ejus nescio cur prætererit, Sed Bovo Corbejensis Abbas de sui temporis actis scribens non reticuit, dicens: Cum modernis temporibus gravis barbarorum irruptio in omni pæne Francorum Regno immaniter debaccharetur; contigit eos divino judicio ad quemdam Fresiæ pagum devolvi, qui in remotis ac mari magno vicinis locis situs est, (Norvvide hunc appellant) quem subvertere aggressi sunt. Erat enim illic eo tempore venerabilis Episcopus Rimbertus: cujus adhortationibus & doctrinis confortati & instructi Christiani, cum hostibus sunt congressi, & prostraverunt ex eis 100. millia 377. pluribus insuper, dum fuga præsidium quærunt, in transitum fluviorum necatis. Hæc ille scripta reliquit. Cujus rei miraculo usque hodie merita sancti Rimberti penes Frisones egregia, & nomen ejus singulari quodam gentis colitur desiderio: adeo ut collis, in quo Sanctus oravit dum pugna fieret, perpetua cæspitis viriditate notetur. *Additur in historia Episcoporum Bremensium, lapidem, in quo Rembertus genua flectens brachia posuit,* juxta Oslinge vestigium ostendere. *De hac victoria Frisonum agunt Annales Fuldenses ad annum 886.* quo Frisiones, qui dicuntur Occidentales, cum Nortmannis dimicantes, victores exstiterunt. *In Frisia occidentali, quæ modo Hollandia, visitur Nordvvicum, circiter quinque millia passuum dissitum a Lugduno * Batavorum: quod oppidum superius Nordvvide appellari Henschenius opinatur. Nec est quod quis de istius facti veritate suspicetur; quandoquidem Bovo Corbejensis Abbas, bujus rei relator, annis dumtaxat octo post mortuum Rembertum vivere desiit.* Omissa de S. Remberto.

* Leiden

PROLOGUS AUCTORIS.

SCRIPTURI Vitam cum omni semper veneratione memorandi RIMBERTI Pontificis, & quæ officii ejus primitus occasio fuerit, aut quem ad hoc institutorem vel conversationis profectum habuerit, seu qualiter ad hoc electus deinceps vixerit, in quantum hæc comperimus, fideliter enarramus.

Cum Imperator HLUDOWICUS Regni Francorum monarchiam teneret, CAPUT I.

AN.CHR. 888 11. Junii. ret, auctori sublimationis suæ Deo talem devote vicem reddere curavit, ut ecclesiæ Dei in regno ejus constitutæ decenti vigore proficerent, servorum quoque & ancillarum Dei status cum honoris incremento latius excresceret. His ejus assiduis meditationibus ex divina inspiratione subintravit etiam memoria, qualiter serenissimus pater suus KAROLUS, cognomento Magnus, gentem Saxonum eotenus infidelem ad Fidem Christi converterit, usque adhuc ordinatis per ipsam provinciam sufficienti numero Episcopis, & sedibus eorum provide distributis, extremum ad plagam aquilonarem ejusdem provinciæ partem ad hoc reservaverit, ut ibidem Archiepiscopalis constitueretur sedes, unde prædicatio verbi Dei finitimis fieret populis, Sueonum, Danorum, (*a* Norveorum, Farriæ, Gronlandan, Islandan, Scridvvndan,) Slavorum, necnon omnium septemtrionalium & orientalium nationum quocumque modo nominatarum, qui paganicis adhuc erroribus involvuntur.

Ludovici Pii zelus in conversione septemtrionalium.

II. Anscharium curat ordinari Archiepiscopum.

Sed ad hoc opus constructa est tantum & dedicata Hammaburgensis ecclesia in confinio Danorum & Siavorum, in extremis videlicet partibus Saxonum inter eos qui dicuntur Nordalbingi: & una cum incolis locorum eadem ecclesia jussu ejusdem gloriosi Imperatoris Karoli ad gubernandum est Presbyteris commissa, donec opportuno tempore, deputatis prius ad locum episcopalibus sufficientiis, Archiepiscopum faceret ibidem consecrari. Ipso autem ante hujus effectum voti ex hac vita sublato, piissimus filius ejus jam dictus HLudovvicus cum fidelibus suis hanc ejus intentionem retractans, ANSGARIUM summæ sanctitatis virum, ut pater decreverat, privilegii Archiepiscopalis & ordine & nomine sublimari, & jam dictæ novellæ ecclesiæ rudibusque adhuc in fide populis Rectorem, ac gentibus, ut dictum est, necdum fidelibus erogatorem verbi divini fecerat ordinari. Cujus a pueritia in Dei timore conversationem, vel cum ætatis processu virtutum incrementa, aut quantis indiciis divinitus præmonstratum sit Pontificatus & prædicationis ejus officium, & quomodo per Sedis apostolicæ privilegia ejus sit omnis causa munita, studiumque ejus & profectum in lucrandis Deo animabus, quas vel in fide roborare, vel de paganismo ad Christianitatem producere cotidie satagebat, quisquis scire cupit, legat libellum vitæ ejus, & quantæ sanctitatis vir ipse fuerit perpendet. Nos nunc de ejus sanctitatis imitatore simul & dignitatis successore RIMBERTO scripturi, qualiter primo ei cognitus sit & consequenter adscitus, hinc jam sequi incipiamus.

III. Rembertus ab Ansgario tonsus.

Cum jam dictæ noviter institutæ Hammaburgensis ecclesiæ termini essent angusti, & ad tantum officium quod Episcopo ejus injunctum diximus, sumptus ex illius pertinentiis collecti non sufficerent, ipsosque etiam qui provenire possent redditus, frequens hostilis irruptio diriperet; ne per hoc vir Dei impediretur a prædicationis officio, quod in gestis ejus Legatio ad gentes vocari solet, memoratus Imperator HLudovvicus quamdam in Gallia cellam, *Turbolt b* vocatam, eidem legationi tradidit perpetuo servituram. Quodam autem tempore domnus Pontifex ibidem degens, adspexit quosdam pueros ad ecclesiam cum joco & inanibus festinare discursibus: quorum quidam inter ceteros pæne minimus graviter incedens, & pueriles levitates sollicite devitans, orationem cum reverentia & timore peregit, surgensque signo crucis frontem munivit, & quasi maturioris esset ætatis, suam per omnia continentiam exhibuit. Animadvertit ergo vir Dei sacram religiosi pueri infantiam divinæ jam servitutis amore flagrasse; accitisque ad se parentibus ejus, & nomen pueri quod Rimbertus vocaretur, edidicit, & consensu eorum accepto, tonsuram ei & ecclesiasticum habitum imposuit. Sicque eum ibidem paterna sollicitudine commendans, studiose eru-

---

a Inclusa parenthesi inserta videntur a posterioribus, ut notatum est in Vita sancti Anscharii.

b Turholtum in Flandria prope Brugas, Remberti natalis sedes, ut constat ex hoc loco. Falluntur proinde qui eum ex Frisia natum esse dicunt.

erudire præcepit: paucisque diebus ibi transactis inde discessit, & suscepti pastoralis officii, suæque ad gentes legationis instanter operam egit. AN.CHR. 888. 11. Junii.

Post hæc puer jam Deo dilectus magis magisque in gravitate proficiens, & discendis liberalibus disciplinis ardenter instabat, & inter hæc orationibus ceterisque bonarum rerum occupationibus adsuetus, in paucis annis omni maturitate & scientiæ & virtutum perfectus enituit. Et jam tunc juxta Psalmistam concaluit cor ejus intra ipsum, & in meditatione ejus exarsit ignis, invenire cupiens quid ei in hac vita consistenti exsequi maxime prodesset. Cui talia meditanti occurrit juxta quemdam Sapientem, primam Philosophiæ definitionem meditationem esse mortis, idque toto pectore hausit, ut omni vitæ suæ tempore hanc summam sapientiæ consequi mereretur: quatinus tempore mortis suæ de neglectu præmeditationis ejus non contristari, sed potius per observationem Scripturæ monentis ac dicentis, *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*, quantum humanæ conditioni possibile esset, de peccatorum vel cautela vel remissione securus lætificari mereretur.

IV. Mortis meditationi adsuetus. Psal. 38. 4. Ecclef. 7. 40.

Venerandus igitur Præsul, qui eum divino mancipavit servitio, sicut in gestis vitæ ejus legitur, quæ illi ventura vel ab ipso gerenda erant, pæne omnia, vel per somnium, vel per intimam revelationem in mente prænoscere & præordinare solebat; quæ autem ipsa fuerit intima in mente revelatio, scriptores vitæ ejus tale quid esse arbitrantur, quale in Actibus Apostolorum sæpius replicatur: Dixit autem Spiritus illi, vel illi discipulo. Unde non est diffidendum, quod vir Dei, non ex eventu, sed divinæ admonitionis attractu, quem occultiori sensu, utpote vir spiritalis, in anima percipere solebat; hunc felicem de quo loquimur puerum cum tantæ paternitatis affectu divinis adsciverit ministeriis: quin potius in tenore conversationis & modo, quo semper deinceps apud illum tractatus & habitus est, verisimile videtur, quod evidenter a Deo illi sit revelatum, quia successor illi in Episcopatu futurus fuisset. Nam cum primo in discendis artibus & disciplinis scholaribus districtio magistrorum ei remitteretur, quod usitata locutione egressum de schola dicimus, mox eum domnus Episcopus indivisibilem suæ legationis comitem esse constituit: venientemque de præfato in quo eum nutriendum commendavit Monasteriolo cum gaudio suscepit; consciumque suorum in omnibus permiserat esse gestorum, quibus ipse Deo cum omni pietate, sive occulte, sive manifeste famulabatur.

V. Ansgario familiaris. Act. 8. 10. & 11.

Denique cum quadam die juxta morem simul adsisterent ad orationem, jamque supplicatione finita egredi de ecclesia pararent, quasi secretioris gratiæ munus in discipulo Pontifex agnoscens, eum his verbis alloquitur: „ Oportet te, inquit, o fili Rimberte, semper illi gratias agere, qui „ de turbidis sæculi fluctibus ad portum quietis te vocavit: ad quem quia „ video te indubitanter animum applicasse, fateor amoris tui me affectu „ flagrare, eamdemque dilectionem finetenus ex mea parte circa te durare non dubites. Cui ille respondens; Indignus sum, inquit, domine, „ tanta gratia tua: quia tamen hanc in me ostendis clementiam, meritis „ tuis apud Deum mihi obtineri deposco, ut in futura vita præmiorum „ tuorum consortium adipiscar. Tunc sanctus Episcopus, cujus mentem gratia Dei sæpius illustrari diximus, ad prænoscenda quæ illi futura essent, his verbis dignissimi Rimberti nullum quidem ad præsens dedit responsum: tertia vero die transacta, ipso jam sollicitudine cogitationum fatigato, quare scilicet ad hanc petitionem suam reticuerit Episcopus, talem ei reddidit consolationem: Jam, inquit, obtinui a Domino, ut in „ futuro sæculo, sicut petisti, ab invicem non separemur: ubi ita beatitudinis „ æternæ participes erimus, ne nostra nos virtute ad hanc pertingere posse præ„ sumamus, quod est reatus superbiæ, per quam ceciderunt qui operantur ini„ quitatem: nec rursum desidia torpentes obliviscamur quod dicitur, *in Deo* „ *faciemus virtutem*: sed cotidie studeamus, ut bonum opus, sicut admonet bea-

VI. Consors ejus gloriæ futurus prævidetur. Psal. 59. 14.

AN.CHR. 888 11. Junii. „ tus Gregorius, habeatur nobis in voluntate; ac sic consequenter confidamus, quia juxta eumdem Doctorem ex adjutorio divino erit in perfectione. Si quem autem movet hanc trium dierum dilationem ad hoc responsum fecisse Episcopum; meminerit nos prædixisse, mentem ejus a gratia Dei ad prænoscenda futura sæpius illuminari, de quo tamen his ipsis quæ subjecta sunt verbis in Vita ejus ita scriptum habetur *a*. Ad omnia ergo quæ forte præcipua definire debebat, spatium cogitandi habere voluit, nec quidquam temere disponebat, antequam gratia Dei illustratus, ipse in mente sua sentiret quid melius esset; sicque superna visitatione certificatus in mente, sine cunctatione quæ agenda erant, disponebat. Hæc de Vita ejus idoneus inseruisse Lector intelligat, ut ex hoc testimonio comprobaretur, nihil eum ad petitionem hujus sanctissimi discipuli sui Rimberti respondisse, nisi quod in hoc tridui spatio menti ejus Spiritus-sanctus infudit, juxta sententiam, quam etiam superius de Actibus Apostolorum protulimus.

VII. Etiam dignitas futura. Accedit etiam ad præsagium virtutum beati viri visio quædam de ipso revelato Procuratori Antistitis prima mox nocte adventus ejus Hammaburgum, cum ipse adhuc in prima ætate adolescentiæ fuisset. Videbatur enim eidem Procuratori conspexisse se, ipsum Rimbertum sedisse in fastigio oratorii, signumque ecclesiæ unum, quod nos cloccam vocamus, in cœlo apparuisse, a quo ligamen lineum, ut adsolet, in modum funis demissum usque ad ipsum dependeret Rimbertum, per quod ipse idem signum hilariter traxisse, & sono ejus dulciter delectatus esse videbatur. Cui somnio Exod. 28. congruam ex divinis Scripturis interpretationem reperimus. Præcipitur Mosi a Domino, ut inter alia vestis sacerdotalis mystica indumenta hæc etiam fiant. *Deorsum*, inquit, *ad pedes ejusdem tunicæ per circuitum quasi mala punica facies ex hyacintho & purpura & cocco bis tincto, &*, ut in sequentibus invenitur, *ex bysso retorta, mixtis in medio tintinnabulis*. Quare autem hic tintinnabula adjungi præcepta sint, inferius ostenditur: *ut audiatur*, inquit, *sonitus quando ingreditur Pontifex Sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur*. Greg. in Past. lib. 2. cap. 4. „ Sacerdos namque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti Judicis exigit, si sine prædicationis sonitu incedit. Quia igitur futurum erat, ut summo Ecclesiæ gradu conscenso, vir Domini ornamentis spiritualibus eniteret; ut etiam prædicationis officium insigniter egisse probaretur, recte in fastigio templi, quod significat apicem pontificalem, cum doctrinæ suavissimo & cælitus attracto sonitu ad convocandam servitio divino sacram Christi plebem sedisse videbatur. Hoc enim in hujus ostensione visionis personans attractu ejus signum cæleste significare potest, quod in veste Pontificis tintinnabula monstrare probantur. Qualiter etiam cetera, quæ de Scriptura sacra proposuimus, sacerdotalis habitus ornamenta spiritualiter in sese semper exhibuerit, ad profectum simul & imitationem legentibus exponere judicavimus. Malis utique punicis utebatur, in quibus multa interius grana uno foris cortice teguntur: quia ipse semper multifariam virtutum operationem uno charitatis munimine undiqueversum tectam gestabat. Hæc autem mala punica ex purpura & hyacinto & cocco bis tincto & bysso retorta erant, quæ cuncta illi aptissime conveniunt. Omni enim desiderio semper quærebat cælestia, quæ per hyacinthum significantur; pro Christi nomine usque ad martyrium paratus, quod intelligitur in purpura; amore Dei & proximi flagrans, quod per coccum bis tinctum exprimitur. Et sicut byssus de terra eruta longo exercitio, siccandi, tundendi, purgandi, coquendi, & nendi, gramineum solet perdere, & candidum in se recipere colorem: ita ipse cum magno continentiæ labore quasi nativum exsudans humorem, ad decorem dignæ Deo puritatis sollerti jejuniorum & vigiliarum & orationum & lectionis; patientiæ & humilitatis instantia pervenit. Quibus omnibus tintinna-

a Quæ sequuntur, exstant supra in Vita sancti Anscharii num. 62. Superiora vero quæ ad Remberti laudem spectant, ipse modestiæ causa ibi reticuit.

tinnabula habuit permixta: quia raro aliud ab illo quam prædictarum virtutum suavissimus sonitus audiebatur, qui rursum operum ejus sublimitate audientium mentibus commendabatur, sicut & sequens de illo hujus opusculi textus manifestius ostendet. AN. CHR. 888 11. Junii.

VIII Arnulfi animam e Purgatorio liberat.

Cum adhuc esset in obsequio decessoris sui domni Ansgarii, apparuit ei Presbyter Arnulfus jam diu defunctus, & percontanti de ejus causa in alterius sæculi vita dolenter respondit: Ego, inquiens, cum adhuc in carne essem, negligenter de animæ meæ agebam salute, gravitatem personæ meæ competentem non servans, otio sæpius vacans, & aliquando etiam in indicto jejunio carnem manducans, aliaque similiter interdicta in esca & potu frequenter usurpans. Pro talibus commissis indignus fui hactenus ad præsentiam Dei venire: sed si tua, ait, fraternitas pane & sale & aqua contenta, a ceteris victualibus abstinentiam quadraginta diebus pro me facere vellet, crederem me per Dei misericordiam ab hujus repulsionis meæ sententia seu pœna liberari. Cui cum ipse, ut ei videbatur, ita se facturum esse polliceretur, expergefactus de somno, mox ut Episcopum alloqui potuit, visionem ei omnem exposuit: acceptoque ab eo consilio, toto quadraginta dierum spatio nullo alio cibo vel potu est usus, nisi pane tantum & aqua. Eodem tempore tanto dentium dolore vexabatur, ut ipsis sibi panem ad reficiendum commoli sustinere non posset. Quamobrem ipsum panem comminutatim terendo, seu manibus confricando in ipsam aquam commiscebat, & ad levamen dentium quodammodo instar pultis emolliebat. In quo etiam ad augmentum abstinentiæ, ea quæ in simplici decoctione panis esse possent, plurimum defecerunt, & vis scilicet alimenti, & suavitas ac delectatio saporis. Expletis autem diebus istius abstinentiæ, ipse Presbyter pro quo hæc agebantur, per visum apparuit cuidam feminæ, quæ multis diebus paralytica jacebat, nomine Helahwih, cui longa quidem infirmitas membra gravavit; sed tamen, ut de quodam beatus Gregorius *a* dicit, ipsa infirmitas eadem membra a bono opere non ligavit. Cotidie enim se ad ecclesiam deportari faciens, verbum vitæ ibidem delectabatur audire, hymnisque & laudibus, prout potuit, die noctuque vacare. Huic, ut dictum est, per visum apparens Presbyter memoratus, famulo Dei Rimberto gratias referri petivit de parsimonia pro ejus salvatione exacta, quam & in tantum sibi profecisse mandavit, ut abnegatum sibi prius ad conspectum Dei accessum & aulæ cælestis introitum per hanc condonatum constaret. Ipse vero Rimbertus inter eos, inquit, adscribetur, de quibus dicitur: *Fulgebunt justi, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent.* & de quibus Psalmista ait: *Ibunt de virtute in virtutem.* Istiusmodi visionibus vir Dei nil unquam anima extolli solebat; sed per humilitatis tutissimam semper viam incedens, ita quodammodo cotidie virtutum gradus adscendit, ut sæpe dictum semper attendere videretur beatum Gregorium, dicentem: „Unusquisque vestrum, „Fratres, magnus esse studeat, sed tamen magnum se esse quodammodo „nesciat: ne dum sibi magnitudinem arroganter attribuit, amittat. Sap. 3. 7. Psal. 38. 8. Hom. 7. in Evang.

IX. Ansgario in omnibus familiaris.

Quamdiu ergo fuit in corpore vir Domini Ansgarius, iste servus Dei Rimbertus præ cunctis familiarius illi in omnibus adesse solebat, de quo aliquotiens nobis in hoc opusculo mentio incidit, & libellus gestorum præfati Pontificis ab ipso Rimberto alioque condiscipulo ejus editus testatur. In quo videlicet libro ubicumque commemoratio fit cujusdam fidissimi discipuli ejus, quod frequenter ibi Lector inveniet, ipsum sciat fuisse Rimbertum. Sed quia, ut diximus, ipse cum alio quodam editor eorumdem exstitit gestorum, idcirco veritatem rei, suppresso nomine suo, exprimere voluit, ne de se familiariorem gratiam jactanter proferre videretur. Sic enim & beatus Evangelista Johannes in Evangelio suo fecit, ubi suam semper personam maluit indiciis rerum accidentium, quam proprio designare vocabulo. Quatenus autem in hoc devotionis loco cum Episcopo familiariter san- morienti adest.

a Scilicet de Servulo, in homilia 15. in Evangelia, & lib. 4. Dial. cap. 14.

AN.CHR. 888. 11. Junii. sanctus vir Rimbertus perseverarit, ex verbis præfati libelli cognoscitur, quibus de transitu domni Episcopi ita commemoratur: „ Percepta, inquit, „ dominici corporis & sanguinis communione, sanctus Pontifex Dominum „ deprecabatur, ut quicumque in eum quoquomodo peccasset, divina hoc ei „ pietas remitteret: deinde versiculos istos cœpit frequentius repetere: *Se-* „ *cundum misericordiam tuam memento mei tu propter bonitatem tuam, Do-* „ *mine*. &, *Deus propitius esto mihi peccatori*. &, *In manus tuas, Domi-* „ *ne, commendo spiritum meum*. Cumque hæc sæpius repeteret, & frequen- „ ti anhelitu jam ea frequentare non posset, cuidam Fratri præcepit, ut hæc „ vice illius frequentando caneret: sicque oculis in cælum intentis Domini „ gratiæ commendatum spiritum exhalavit. Hic ergo quem vice sua verba orationis pro se frequentare præcepit, Rimbertus fuit: cui in loquelæ suæ defectu voti sui verba commendans Episcopus, per eum se compensare credidit, quidquid ipse minus orationum jam moriens peragere posset: quoniam & propter vitæ ejus meritum pro se illum exaudiri non dubitavit; & quod ille fecit, non discrevit ab eo quod a se ipso factum fuisset: quia cor unum & anima una, unus spiritus & una fides erat semper in eis.

X. Successor ab eo designatur. Denique cum infirmitate ipsa, qua de hac vita migravit, consilium quæreretur ab eodem domno Ansgario de successore ejus eligendo, & quidam etiam de Rimberto quid ei videretur, inquirerent; respondisse fertur, quod hoc sui non fuerit ministerii decernere, quia forsitan ipse in Episcopatu multorum animos offensos haberet, quod emendare magis debuisset, quam per hoc motum ipsum animorum augere, quod ipse talem ad successionem personam denominaret, quæ fortassis incommoditate sua gravaret subjectos, & amaræ fierent propter hoc contra ipsum querimoniæ. „ De meri- „ tis tamen, inquit, Rimberti sciatur, quia dignior ipse Archiepiscopali, „ quam ego Subdiaconatus officio. Hæc de se magnæ humilitatis intentione sanctus prosecutus est Episcopus, tamquam verus observator ejus, quam & ipse olim in profectione habuit Monachorum Regulæ, dicentis: „ Septimus, „ inquit, humilitatis gradus est, si non solum omnibus se inferiorem sua „ lingua pronunciet Monachus, verum etiam intimo cordis credat affectu, „ humilians se & dicens cum Propheta: Ego autem sum vermis & non homo. Solent enim sancti viri cum fortia agunt, de semetipsis vilia sentire, juxta quod de semetipso David coram Arca Domini saltando Regni sui potentiam despiciens dixit: *Ludam & vilior fiam plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis*; de quo & Apostolus admonet, dicens: *Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes idipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes*. Quorum prius, hoc est Prophetæ testimonium, beatus vir Ansgarius ita in se custodire solebat, ut de semetipso intus humilia sentiens, honorem exterius non requireret, quasi dicens, Ludam & vilior fiam; nec rursum per hoc quo vilem se exterius præbuit, interius intumesceret, implendo potius quod sequitur: & ero humilis in oculis meis, id est qualem me exterius despiciens exhibeo, talem me interius attendo. Qua despectus sui intentione implevit etiam quod de Apostolo proposuimus; ut omni contentione & inani gloria carens, per humilitatem sibi alios superiores arbitraretur: unde & superius est scriptum, quod potioris quam ipse esset meriti, beato viro Rimberto tantopere dedit testimonium. Sed quamquam ipse humilitatis causa de sese talia dixerit, nostrum tamen non est quemlibet eorum alteri præponere, sed æquales fuisse meritis credere, quos & unius fidei devotio, & ejusdem officii licet diversis temporibus administratio commendet æqualiter.

Cap. 7.

2. Reg. 6. 22.

Philip. 2. 2.

XI. Archiepiscopus ordinatur. Quamquam igitur, sicut nunc diximus, sanctus Pontifex non libenter aliis, pro offensa eorum vitanda, de successuro sibi aliquid referre voluisset; ne suum tamen pæne in omnibus conscium hac gratia in fine defraudaret, triduo ante obitus sui diem aperuit secretum suum viro Dei Rimberto, quod

quod post se deberet ad Pontificatus apicem promoveri. Tum ille reniti cœpit ad tantum ministerium, nec viribus nec meritis se idoneum esse proclamans. Cui sanctus Episcopus Dei dispositionem esse commemorans quod ipsi prædixit, competentes admonitiones adjunxit, quod suam voluntatem ad divinæ dispositionis judicium inflectere deberet, juxta illud beati Thomæ Domino dicentis: Dominus meus es tu, & ego servus tuus, fiat voluntas tua. Ad hæc glorioso Rimberto reniti vel contraire constantia defecit, quando Episcopum divinitus hæc accepisse sciebat. Nec ulla ambiguitas fuit Clero vel populo inter plures de electione; sed ipso mox die depositionis Domni Ansgarii Rimbertum omnes concorditer elegerunt. Cum cujus concordiæ pacto, ad gloriosum tunc temporis Regem HLUDOWICUM adduxerunt eum viri venerabiles, THIADRICUS Mindensis ecclesiæ Episcopus, & ADALGARIUS Abbas Monasterii novæ Corbejæ: susceptusque ab eo honorifice, cum pontificalis baculi juxta morem *a* commendatione Episcopatus est sortitus dominium. In chartis autem apostolicorum Romanæ sedis Pontificum, a quibus privilegium archiepiscopale sancitur sedi quam tunc ipse suscepit, etiam hoc continetur *b*, ut quia propter novellam ejusdem sedis institutionem, & necdum conversos ad Fidem populos Suffraganei non habentur Episcopi, a quibus decedente uno alter Archiepiscopus consecraretur; palatinæ interim providentiæ succedentium per tempora Pontificum consecratio sit commissa, donec numerus Suffraganeorum Episcoporum canonice eum consecrare debentium ex gentibus suppleatur. Cum hujus ergo ad ordinandum eum tenoris insinuatione venerabilem Rimbertum gloriosus Rex direxit ad LIUDBERTUM Mogontiensem Archiepiscopum, a quo jussu ejus ita est consecratus, ut provide actum sit, quatinus in adjutorium consecrationis, non unius metropolis, sed duarum convenirent Suffraganei, LIUDHARDUS videlicet Paderburnensis Episcopus, pertinens ad Maguntiam; & præfatus Thiadricus Suffraganeus Archiepiscopi Coloniensis: quos ita permixtim adesse idcirco placuit, ut tam hujus consecrationis actio, quam etiam domni Ansgarii primitus ad sedem ipsam simili modo facta ordinatio, in signum essent futuris temporibus, quod ad nullam nominatim condiœcesitatem quorumcumque Episcoporum pertineat ad hanc sedem consecrare Episcopum; sed tantum, ut diximus, palatinæ hoc commissum sit prudentiæ, donec consecrantium numerus ex gentibus suppleatur.

AN CHR. 888. 11. Junii.

XII. fit Monachus Corbejæ,

Habuit autem hic sanctissimus vir olim hoc votum de se factum, ut post discessum domni Ansgarii monachicum mox & propositum acciperet & habitum. Unde cum consilio consecrantium se Pontificum, mox post ordinationem ad Monasterium novæ Corbejæ properans, vestem quidem illius promissionis ex integro suscepit, conversationis autem illius promissionem ita fecit, ut conversationem *c* suam, & stabilitatem morum suorum, & obedientiam secundum Regulam sancti BENEDICTI exhiberet, in quantum labor & occupatio suscepti Pontificatus permitterent. Et ut in hujus promissionis effectu veracius adsuesceret, aliquem de Fratribus ejusdem Monasterii sibi

a Hæc verba in gratiam imperialis investituræ intrusa fuisse tempore Henrici quarti censet Henschenius, hac maxime ratione ductus, quod in primariis ecclesiæ Hamburgensis & Bremensis privilegiis nullum hujus rei vestigium apparet. Et tamen Adamus, Henrici æqualis, hæc privilegia pro investitura imperiali laudat his verbis capitis 28. *Pallium Rembertus pontificale suscepit a Papa Nicolao, ferulam pastoralem a Cæsare* (scribendum Rege) *Ludowico, sicut in privilegiis dignosci potest.*

b Nempe in privilegio Gregorii Papæ IV. in quo habentur ea quæ sequuntur in hunc modum: *Consecrationem vero succedentium Sacerdotum, donec consecrantium numerus augeatur ex gentibus, sacra palatinæ providentiæ interim committimus.*

c Sic libri editi apud Philippum Cæsarem & Bollandum. Erit forsan qui legendum putet, *ut stabilitatem, & conversionem morum suorum*, &c. convenienter ad Regulæ nostræ caput 58. ubi hæc verba: *Suscipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua, & conversione morum suorum, & obedientia coram Deo & Sanctis ejus.* Et hanc quidem professionis formam hactenus sequimur Benedictini omnes. Verum alio modo editam a Remberto fuisse professionem puto. Quia enim ejus dignitas non sinebat ipsum in Monasterio persistere; *tantum stabilitatem morum secundum Regulam sancti Benedicti*, non stabilitatem in Monasterio, Deo vovit. Quo fit, ut rectam hujus loci lectionem existimem. Porro in hoc facto illud observatu dignum est, Rembertum nulla probatione facta ad professionem vitæ monasticæ admissum fuisse. Lege superioris tomi Præfationem.

AN.CHR. 888 11. Junii. sibi præstari rogabat, cum quo, quia ipsi in Monasterio esse non licuit, solatium haberet assiduæ inde meditationis & usum continendi se juxta moderamen regulare quod promisit. Ad quod ei deputari placuit insignem conversatione virum, gradu Diaconum, nomine ADALGARIUM *a*, germanum videlicet & æquivocum Abbatis ejusdem Monasterii, de quo supra diximus. Hic vir venerabilis in conversationis ejus imitatione simul & successionis dignitate adhuc hodie superest, cum multis aliis attestans, quia sanctus Pontifex, cujus vitam scribimus, nihil ex occasione curæ pastoralis de monachica perfectione perdiderit, adeo ut nullus etiam intra ipsa Monasteria viventium, instrumenta bonorum operum, quæ eorum Regula commemorat, æque ut ipse observaverit. Cujus facta quidem vix a nobis explicari possunt: sed cotidianam ejus cum Deo conversationem, & animum cœlo semper intentum, nostræ tenuitas scientiæ nequaquam edicere vel saltem perpendere valet. Grave ducebat ullum tempus vacuum absque opere Dei transigere; sed orationi lectio, lectioni semper apud illum successit oratio: & si aliquid accessisset, quod eum ab oratione impedire videretur, semper tamen quæ justa sunt agens, sine intermissione sentiendus est orasse, ut beatus docet Augustinus: „ Illi, inquit, qui in divino versatur officio, omnia gesta ejus dictaque pro oratione reputantur.

Adalgario socio inde adsumpto. cap. 4.

XIII ut vigiliis & jejuniis addictus. epist. 22. ad Eustoch.

Vigiliarum usum moderanter agebat: abstinentiæ modum ita exercuit, ut semper illi essent cotidiana jejunia, & refectio satietatem fugiens. In quo videlicet hoc attendebat, ut juxta beatum Hieronymum ita corporis frangeret appetitum, ut tamen ad lectiones & psalmodiam atque ad altaris ac Pontificatus sui officium vires ei non deficerent. Nihil enim prodest, ut ait idem Hironymus, biduo triduoque vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur saturitate jejunium. Illico enim mens repleta torpescit, & irrigata humus spinas libidinum generat. Quod vir Dei, ut diximus, in se cavere volens, moderamen jejunii ita custodivit, ut Dominus in Evangelio Judæos arguens, quod nec Johannem jejunantem, nec ipsum manducantem & bibentem susciperent, subjecit dicens: „ *Et justificata est sapientia a filiis suis*: ostendens per hoc filios sapientiæ „ intelligere, nec in abstinendo, nec in manducando esse justitiam, sed in „ æquanimitate tolerandi inopiam, & temperantiam per abundantiam non „ se corrumpendi, atque opportune sumendi vel non sumendi ea, quorum „ non usus, sed concupiscentia reprehendenda est.

Matth. 11. 19. Hæc ex Aug. in lib. 2. q. evang. cap. 11.

XIV. Pauperibus quam intentus.

Quidquid vero etiam ad usus & sustentationes pauperum beatæ memoriæ decessor suus institutum habebat, in nullo hoc ipse disjecit; sed omnem curam & diligentiam adhibebat, ut omnia ad id statuta nullum suis temporibus caperent detrimentum, sed potius suo cotidie studio his aliquid adderetur. Erat enim pro indigentium levamine hospitale constitutum in Episcopatu ejus, ad quod tanta subsidiorum sufficientia deputata est, ut nusquam copiosius vel sapientius hoc ipsum procuratum esse sciamus. Sed & extra Episcopatum, ubicumque fuisset, semper constitutos habebat, qui pecuniam in saccellis ad dandum pauperibus gestarent: ipseque ad hoc ipsum in zona sua marsupio cum nummis semper utebatur, ut si quando dispensator eleemosynæ suæ in adventu egentis deesset, ipse sine mora haberet quod daret. Inerat enim ei sollicitudo, ne quis talium a se sine levamine abscederet; suisque similia jugiter adhortationem faciens, dicere solebat: „ Non tardandum est ut cunctis pauperibus succurramus, quia quis sit „ Christus, vel quando ad nos venit, ignoramus.

XV. item prædicationi. Hom. 6.

Interea juxta admonitionem beati Gregorii, etiam eleemosynam verbi incessanter agens, doctrinæ salutaris studio jugiter instabat, recolens quod idem ait Doctor: „ Plus esse ut verbi pabulo victura in perpetuum mens reficiatur, quam venter morituræ carnis pane terreno satietur. Hujus rei gratia ex-

a Hinc patet Adalgarium qui Remberto successit, non fuisse Corbejæ Abbatem, ut recte contra Lettnerum notavit Henschenius.

excerptum legentibus utile de libris sancti Gregorii fecit, & propria manu conscripsit, epistolasque nonnullas ædificationis plenas ad diversos composuit, quarum una est ad quamdam Dei ancillam in Monasterio quod dicitur Heresi *a* constitutum, ceterasque Sorores ibidem in Dei famulatu consistentes. Hæc autem famula Dei, de qua loquimur, neptis erat venerabilis Episcopi Liuthardi, cujus supra mentionem fecimus, qui se sancto viro cum omni devotionis affectu ita devinxerat, ut non solum ipse sanctitatis ejus amator exsistere, verum etiam omnes ad se quoquo modo pertinentes illi commendare studuerit, præcipue istam de qua loquimur ab infantia Deo oblatam, & in virginitate permanentem neptem suam, quæ & propria devotione promeruit, ut unicam dilectionis suæ filiam vir sanctus eam nominare solitus sit. Quæ licet nomen suum vitandæ jactantiæ causa palam nolit edici, ipsam tamen ad ædificationem sacris virginibus, quamvis tacito nomine ejus ad quam specialiter scripta est, hic ponere decrevimus epistolam, ita se habentem *b*. AN.CHR 888 11. Junii.

„ CArissimæ *filiæ ceterisque virginibus & sponsis Christi* RIMBERTUS, „ *gregis Dei vilis servulus, in Domino salutem.* Frater ADALGARIUS „ nuper a vobis rediens, dixit mihi graviter vos ferre, quod parvitatis „ meæ litteras raro suscipiatis. Quod modo mihi emendare cupienti, quid „ scribere debeam, nihil convenientius occurrit, quam ut vos de vestræ „ sanctitatis commoneam proposito. Si igitur ad sublimissimam gloriam „ vultis pervenire, omni virtute incorruptionem corporis ac spiritus excolere debetis. Interioris enim fotu ac pabulo puritatis, subministrari necesse est etiam exterioris hominis castitatem, eamque jugiter ad perseverantiam perpetuæ incorruptionis animari. Illæ namque sunt veræ atque incorruptæ virgines Christi, non quæ metuunt, sed quibus non libet fornicari. Quod donum, si per Dei gratiam adeptas vos senseritis, quanto magnæ estis, ut sacra monet Scriptura, humiliate vos in omnibus, & coram Deo invenietis gratiam. Ea enim via pervenire debetis ad Christum Dominum & sponsum vestrum, quia ipse dixit: *Discite a me quia mitis sum & humilis corde*. Curandum itaque est, ut omni custodia mens servetur a superbiæ tumore. Non enim ante oculos Dei vacuæ transvolant cogitationes vestræ. Intus ergo videt Deus quod mentem elevat: & idcirco foris permittit invalescere quod deponat. Hinc quippe per Osee contra Israelitas dicitur: *Spiritus fornicationis in medio eorum, & Dominum non cognoverunt*. Qui ut ostenderet, sicut dicit beatus Gregorius, quod causa libidinis ex culpa prorumpat elationis, mox subdidit dicens: *Et respondebit arrogantia Israel in faciem ejus:* ac si diceret: Culpa quæ per elationem mentis in occulto latuit, per carnis luxuriam in aperto respondebit. Proinde per humilitatis custodiam servanda est munditia castitatis. Si enim spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritum non levatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis, si tamen sub Domino recognoscit jura legitimæ servitutis. Nam si auctorem suum superbiendo contemnit, jure & a subjecta carne prœlium suscipit. Hinc est enim quod longa continentia repente solvitur, hinc quod plerumque & usque ad senium virginitas servata vitiatur. Quia enim negligitur humilitas cordis, rectus judex respicit etiam integritatem corporis. Et quandoque per apertum malum reprobos adnunciat, quos dudum reprobos in occulto tolerabat. Nam qui diu servatum bonum subito perdidit, apud semetipsum intus aliud malum tenuit, ex quo aliud subito erupit: ac per hoc omnipotenti Deo etiam tunc alienus exstitit, quando se ei per munditiam corporis inhærere monstravit. Hæc ergo, filiæ, non ideo scribo, quod in vobis quidquam de

Epistola ejus ad Monachas.

Eccli. 3. 20.

Osee 5. 4. Greg lib. 26. in Job cap. 26.

a Modo Nova Herisia, vulgo *Nienherse*, collegium Canonicarum, trium horarum itinere ab urbe Paderbrunna, ex Henschennio.

b Abhinc capitulum 16. orditur Philippus Cæsar: & sequens epistola pertinet ad capitulum 15. ut patet ex Adamo, cui capitulum 16. est id quod post epistolam sequitur, integrum ab ipso relatum in cap. 29.

AN. CHR. 888 11. Junii.

„ de qualitate superbiæ vel vanæ gloriæ cognoverim: sed quia vos opto in illarum consortio esse, de quibus legitur, quoniam sequuntur Agnum quocumque ierit. Ubi multos cecidisse doleo, vos caute ambulare desidero, optoque ut dicat vobis Dominus & sponsus vester: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Itaque sequimini hic Agnum in præceptis suis, ut ipso auxiliante illum sequi valeatis in æterna vita, cantando canticum, quod nemo potest dicere nisi chorus virgineus. Hæc pulchre beatus Augustinus virgines admonendo exposuit. Pergite, inquit, sancti Dei pueri & puellæ, mares ac feminæ, cælibes & innuptæ, pergite perseveranter in finem. Laudate Dominum dulcius, quem cogitastis uberius: sperate felicius, cui servitis instantius: amate ardentius, cui placetis attentius. Lumbis accinctis & lucernis ardentibus exspectate Dominum quando veniat a nuptiis: vos afferetis ad Agni nuptias canticum novum, quod cantabitis in citharis vestris, utique tale, quale nemo poterit dicere nisi vos. Sic enim vos vidit in Apocalypsi quidam præ ceteris dilectus Agno, qui discumbere super pectus ejus solitus erat. Ipse vos vidit duodecies duodena millia Sanctorum citharœdorum illibatæ virginitatis in corpore, inviolatæ veritatis in corde. Sequimini Agnum, quia & Agni caro utique virgo. Sequimini eum virginitate cordis & carnis, quocumque ierit. Quid est eum sequi, nisi imitari? de quo beatus Petrus: *Christus*, inquit, JESUS *passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.*

Apoc. 14. 4. — Cant. 4. 7. — Aug. de sancta virg. cap. 27. — 1. Petr. 2. 22.

Hanc epistolam ideo hic posuimus, ut legentibus appareat, quantum, sicut admonet Apostolus, studium habuerit ejus quæ secundum pietatem est doctrinæ, & quam potens fuerit in ipsa doctrina etiam alios exhortari.

XVI. Legationem suam ut expleverit.

Præterea legationis suæ officium, quod ad prædicandum gentibus verbum Dei primitus a decessore suo susceptum est, & postmodum sibi successionis jure quasi hæreditarium provenit, impigre exsecutus est, ipse quidem per se quoties occupationes aliæ sinerent, eidem legationi insistens; semper autem constitutos habens Presbyteros, per quos & verbum Dei gentiles audirent, & solatium captivi Christiani haberent, ad ecclesias inter ipsos paganos constitutas longe ab ecclesia sedis suæ, quodque gravissimum erat, marinis discriminibus adeundas. Quæ discrimina ipse frequentius & abundantius sustinens, sæpe, tamquam de se testabatur Apostolus, naufragium pertulit, sæpe in proximo erat, ut cum eodem dicere posset: *Nocte & die in profundo maris fui*. Sed profecto aderat ei Spiritus sanctus, qui in exterioris hominis corruptione interiorem renovaret de die in diem, & spe futuræ beatitudinis omnia præsentis vitæ aspera deliniret, & gravia relevaret. Consolabatur enim continua meditatione sermonis apostolici: *Quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in vobis*: ac sic quæcumque fierent dura laboranti, mitescere solebant eadem propter Christum sustinenti [a].

2. Cor. 11. 25. — Rom. 8. 18.

XVII. Vasa sacra insumit ad redemptionem captivorum.

Ad redemptionem captivorum cunctis pæne quæ habebat expensis, cum multorum adhuc apud paganos detentorum miseriam cernere cogeretur, etiam altaris vasa ad redemptionem eorum impendere non dubitavit [b]. In quo dum quibusdam minus sublimiter intelligentibus non recte videretur fecisse, quasi ad alios usus redigeret quæ sacris erant deputata mysteriis; & a quodam interrogatus fuisset, quare ita faceret; justa ratione sciscitanti satisfaciens, „ Non ignoro, inquit, res ecclesiastici officii digne esse tractandas, „ & sub magna fore obligatione ad hoc opus depositas. Verumtamen plus „ est apud Deum per hæc subveniri captivis Christianis in angustia constitutis, quam esse possit depositum ista custodiendi. Et si necessitas incubuerit duo-

[a] Omittit hoc loco Auctor factum quoddam insigne sancti Remberti, in Observationibus præviis relatum de victoria Frisonum in Normannos reportata meritis sancti Remberti.

[b] Hæc verba ex hac Vita refert Adamus in cap. 32. capite vigesimo mendose citato: & post hæc verba addit, Rembertum dixisse cum beato Ambrosio: *Melius est animas Domino, quam aurum servare. Pretiosa sunt ergo illa vasa, quæ animas de morte redimunt*. Lege librum 1. de Vita sancti Cæsarii Episcopi Arelatensis num. 17. & sequentibus.

„ duorum bonorum unum eligere & alio carere, oportet adsumere quod est melius, & relinquere quod habetur inferius. Unde & ego, ait, cum nullum aliud habeo consilium, non impie ago, si Christianum, qui filius Dei est, cum thesauris ecclesiæ redimo: cum & semper invenire possimus, quod ad usum sacri sufficiat ministerii: irrecuperabile autem sit, si Christianus in captivitatis afflictione deficiat. AN.CHR. 888 11. Junii

Exempli autem causa unum de hujuscemodi factis commemoramus, in quo non minus in potentia miraculi, quam in opere misericordiæ refulsit. Cum venisset quadam vice ad partes Danorum, ubi ecclesiam novellæ Christianitati constructam habebat, in loco qui dicitur Sliaswich, vidit multitudinem Christianorum catenatam trahi captivam: inter quas una Sanctimonialis, ut eminus illum conspexit, cum genuflexione & crebra capitis inclinatione tam illum venerari, quam ejus misericordiam pro sua redemptione precari videbatur. Et ut eam intelligeret fuisse Christianam, elevata altius voce cœpit cantare psalmos. Episcopus autem miseratione commotus, divinitus eam adjuvari cum lacrymis orabat. Ad cujus preces mox disrupta est catena de collo ejus, quæ vincta tenebatur. Ne tamen ipsa aufugeret, eam inter manus habentes pagani facile obtinebant. Tum sanctus Episcopus anxio de illa motus affectu, tenentibus eam paganis plura diversi generis pretia pro ipsa cœpit offerre. Sed illi nullam conditionem suscipere volebant, nisi suum eis daret equum, quo ad propriam sellam uti solebat. Quod ille facere non detrectans, repente disilivit * de equo, & cum omni quam ipse ad eum habuit paratura pro eadem dedit captiva, redemptamque libertate donavit, & quo vellet abire permisit. Duplex, ut diximus, per hoc factum de se memoriale laudis relinquens, quod & virtute orationis suæ catenam fregerit, & simul hoc insigne opus misericordiæ demonstraverit. XVIII. Sanctimonialem captivam liberat. * al. desiluit

Proinde juxta præceptum Apostoli, quo servum Domini jubet mansuetum esse ad omnes, ita vixit, ut suis temporibus nullus, sicut ipse, Mosaicum illud adsimilaverit, quo vir mitissimus super omnes homines fuisse describitur]. Aliquoties tamen sine ullo ejusdem mansuetudinis detrimento ita inquirendis vel discutiendis causis constans ac fixus in sua sententia mansit, ut a nemine posset in aliud deflecti. Quod autem diximus absque mansuetudinis detrimento hoc fieri, tam veraciter in illo adimpletum est, ut nil unquam iracundiæ vel commotionis contradicentibus ostenderit, vel verbis asperis contra eos egerit: sed familiaribus colloquiis & delectabili continentiæ gestu, cunctis sit amabiliter exsecutus quidquid intendebat: de ea tamen quæ illi inerat inflexibilitate animi, a quodam familiarius interrogatus, quæ infra habentur exposuit. „ Quæcumque, inquit, agere debeo vel omittere, seu de omnibus futuris mihi eventibus, præsagium semper capio ex visionibus Domini ac decessoris mei Ansgarii. Solet enim mihi ipse apparens in qualitate vultus sui ostendere, qualiter me immiscere debeam rebus agendis: & quidquid de illo sentio, nullam ad hoc exsequendum dissimulationem facere possum. XIX. Mansuetus & severus. 2. Tim. 2. 24. Num. 12.3

Fertur etiam antiquorum more Sanctorum quædam fecisse miracula, frequenter videlicet dum iret ad Sueoniam, tempestatem maris orationibus suis sedasse, cæci cujusdam oculos illuminasse per Confirmationem, quam episcopali more cum chrismate sacro in eodem faciebat. Sed & filium quemdam Regis dicitur a dæmonio liberasse: cui etiam affirmationi hoc adstipulari videtur, quod multis adstantibus Episcopis clamor ab ore vexati sæpius sonabat, Rimbertum solum inter eos digne commissum egisse officium, ipsumque sibi esse cruciatui auctor vocis testabatur *a*. Sed quia nostris temporibus, ut dicit Psalmista, defecit Sanctus, & diminutæ sunt veritates a filiis hominum, nec facile accipitur quemque ex modernis viris XX. Miracula patravit.

a Adamus in cap. 34. *Hunc Regis Ludovici filium Carolum esse arbitramur, qui novissimis Archiepiscopi temporibus a Regno depositus, Arnulfum germani sui filium accepit successorem*. Sane in Annalibus Fuldensibus & Bertinianis anno 873. malignus spiritus Carolum invasisse & graviter vexasse fertur, ob id scilicet quod contra patrem Ludovicum conspirasset.

AN. CHR. 884. 22. Octob. ris talia fecisse, sufficiat nos hactenus comprobasse, quod hic vir Domini sanctitatis apicem conscendit per eas virtutum species, quas in Evangelio Dominus ad beatitudinem properandam proponit. *Beati*, inquiens, *pauperes spiritu*, &c. (Matth. 5. 3.) de octonario virtutum catalogo, quo significatur per resurrectionis gratiam spei nostræ implenda perfectio. Nec miracula illi defuerunt spiritualia, quæ etiam nunc in Ecclesia a Fidelibus fieri testatur beatus Gregorius (Greg. hom. 29. in Evang.) exponens verba Domini dicentis: *Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent; & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit; super ægros manus imponent, & bene habebunt*. Sed de his singulis expositionem præfati Doctoris percurrere longum est & non necessarium, cum homilia hæc continens in promptu habeatur, ad quam nos lectorem mittentes cœptum opus de vita domni Rimberti consummare debemus.

XXI. Adalgarium designat successorem. Cui, cum jam senio gravari cœpisset, etiam continuus pedum dolor ad molestiam ei accessit: unde apud gloriosum primo Regem HLUDOWICUM, quo commendante Episcopatum accepit, & postea apud filios ejus HLUDOWICUM & KAROLUM hoc obtinuit, ut insignis vir ADALGARIUS, Monachus videlicet de Monasterio novæ Corbejæ, ut supra retulimus, illi præstitus, ita in adjutorium illi confirmaretur, quatinus dum se se quælibet infirmitas præpediret, in ipso haberet solatium circandi Episcopatum, placita adeundi, & quando exigeretur, in expeditionem, vel ad palatium cum comitatu suo proficiscendi. Nec *a* multo post, electionem succedendi sibi in ipso confirmari, & per manus acceptionem hominem Regis illum fieri, & inter Consiliarios ejus collocari obtinuit, adsentientibus Abbate & Fratribus Monasterii ejus, ac sancta Synodo hæc omnia roborante. Post hæc etiam, velut expeditior a negotiis sæcularibus, omni instantia cotidie ampliare satagebat quidquid boni prius exercuit. Nec diu postea in hac vita duravit, cujus transitus ad Dominum subjuncto ordine factus esse perhibetur.

XXII. Mortem suam prædicit. Anno pæne integro ante obitus sui diem, quibusdam fidelibus suis secretius intimavit, multa sibi ostensa fuisse signa, quibus præsciret se in hac vita non diu mansurum, & quod eos quibus hæc loquebatur, in hac vita ultra non esset visurus. „Quædam, inquit, hujus rei præsagia mihi venerunt, quæ mihi non licet aliis indicare: visionem tamen hac nocte mihi „ostensam vobis refero, qua evidentissime discessum meum præfiguratum esse intelligo. Videbatur enim mihi, quod in ecclesia quadam, muro firmissimo per medium interfæpta, ego ex una parte muri fuissem; ex altera vero teneretur dominus & decessor meus Ansgarius: conspexique innumerabilem turbam utriusque sexus, more quærentium aliquid, hac illacque converti, nec quidquam ex eo quod quærebant, potuisse inveniri. Quibus „dominus Ansgarius, Quid, inquit, quæritis; At illi se anulum meum „quæsisse respondentes, audierunt rursum ab Episcopo, ut cessarent cum quærere, quando ipse secum esset illum habiturus. Hæc dum quibusdam, ut diximus, narraret domnus Rimbertus, ex hoc multisque aliis indiciis adseruit se esse certificatum, quod eodem anno de hac vita foret exiturus. Et ut memoria ejus audientium animis per verba quæ recedens diceret, arctius imprimeretur, hoc quod etiam ab eis amari noverat, admonitiones eis salutares fecit, non mediocriter verbis ejus in gratiam ædificationis profluentibus. Post hæc valedicens illis discessit ab eis, nec ulterius, ut ipse prædixit, eum viderunt. Qualiter autem somnium hoc, quod modo protulimus, evidenti effectu in obitu ac dispositione ejus, ut ipse intellexerat, completum sit, congrue eo loco enarrabimus, quo commemorandum erit, qualiter anima ejus ad cœlos sublevata sit, & quomodo corpus ejus sepulturæ traditum habeatur.

Duo-

a Aliter legit Adamus in cap. 38. *Impetravit etiam, ut ipse illi in electione successor confirmaretur, & inter consiliarios Regis locaretur, adsentientibus Fratribus & Abbate Monasterii ejus*, &c.

AN.CHR. 888
11. Junii.

XXIII.
Quam pie ad mortem se aptaverit.

2. Cor. 12. 10.

Duodecim igitur diebus ante transitum suum perveniens ad ecclesiam Bremensem, ipso mox die infirmitate correptus est. Cumque per omnes horas infirmitas graviter cresceret, ipse semper psalmodiis & lectionibus sacris intentus, se se ad futurum de hac vita transitum sollicite præparabat. Et quamquam languoris immanitas corporeis viribus defectum ingereret, animo tamen semper invictus apostolicam prætendebat fortitudinem, de qua dicit: *Quando enim infirmor, tunc potens sum*. Septimo ante obitum die ministerium sacræ unctionis cum oleo sancto ei fieri cœpit, & una cum communione corporis & sanguinis Domini usque in diem animæ exeuntis de corpore hoc salutare remedium omni die *a* percepit. Et cum jam migraturus esset de mundo, convocatis Presbyteris & universis Fratribus, veniam petivit de omnibus quæcumque fortassis in aliquem illorum peccasset. Et cum ipse vicissim reconciliationem fecisset omnibus Christianis, a quocumque in eum aliquid commissum fuisset, veniamque eis a Domino poposcisset; percepto corpore & sanguine Domini sacram animam *a* emisit. Tum vero incredibilis gemitus omnium subsecutus est, maxime pauperum, has inter fletus voces emittentium: Væ nobis, Pater sancte, quomodo jam post te vivemus, tuis eleemosynis in victu & vestitu hactenus sustentati? a quo deinceps hæc merebimur? Sed tibi, inquiunt, Christe, supplicamus, ut anima servi tui sentiat te nunc memorem dictorum tuorum, quibus promittere dignatus es a te esse remunerandum quicumque uni ex minimis tuis aliquid solatii in nomine tuo fecisset.

XXIV.
Sepelitur extra ecclesiam.

Ipse autem vir Dei, cum adhuc viveret, humilitatis intuitu, præcepit ne in ecclesia sepeliretur: quod præceptum transgredi non audentes Fratres ecclesiæ illius, sepelierunt eum foris basilicam prope tumbam *b* sancti Willehadi, extra murum ecclesiæ orientalem: ipsumque sepulcrum postea super exstructo, & in honorem sancti Michaelis sanctorumque Martyrum Stephani atque Viti dedicato oratoriolo, adornavit vir Adalgarius, de quo supra diximus, qui & sancto viro successit in Pontificatum. Sicque completa est visio supra memorata, de sua & domni Ansgarii in una ecclesia detentione, sed muri medii interpositione ipsis ab invicem sejunctis. Est enim præfatum oratoriolum contiguum antiquæ ecclesiæ, muro tantum ejus orientali ex uno in aliud aditum intercludente; & in ipso, ut diximus, novo oratoriolo domnus Rimbertus sepultus est: in antiqua vero ecclesia domnus Ansgarius requiescit. Et hoc est quod ipse in visione ipsa dixisse videbatur, quod anulum domni Rimberti secum habiturus esset, ipso videlicet domno Rimberto per fidem & operationem bonam perfecto, non longe post cum ipso conjungi debente, tam in vicinitate sepulcri, quam beatæ requiei perceptione, sicut olim ipse divino spiritu revelante prædixit. Per anulum quippe fides significatur, qua nobis imago Dei exprimitur: & quia ipso manus ornari solent, quibus operatio designatur; recte per hoc ostenditur, ornamento fidei bonum opus semper inesse debere. Quod quia domnus Rimbertus in sua conversatione commissis sibi semper exhibuit, recte in præsagio mortis ejus multitudo plebis anulum ejus quæsisse ostensa est: per quod significatum est, tempore mortis ejus eos qui illi fuere commissi, anxie desiderare, ut adhuc exemplis in illo perspectis perfrui mererentur. Sed hoc jam fieri non posse tempus expetebat requiei ejus, quam Episcopus Ansgarius plebem a quærendo anulo compescens significavit, dum eum diceret secum esse habendum.

XXV.

Suspensa est etiam super sepulcrum ejus lampas lignea, ut lumen continuum

a Nempe mos in Ecclesia olim vigebat, ut unctio infirmorum, quæ viatico præmittebatur, per plures dies a pluribus Presbyteris repeteretur. Lege Notas Menardi in librum Sacramentorum.

b Adamus in cap. 37. *Obiit autem anno Domini* 888 *Indictione* 6. *cujus depositio* 3. *Idus Junii celebratur*, qui annus & dies certi esse videntur. Fallitur proinde Trithemius, qui Remberto annos dumtaxat novem regiminis tribuit, cui annos tres & viginti cum mensibus quinque tribuere debuisset.

c Interjecto tamen muro seu pariete ecclesiæ. Nam sanctus Willehadus Bremensis Episcopus primus, intra Bremensem basilicam sepultus, & in aliam a Willerico successore suo translatus est, ut patet ex Vita relata in Sæculi 3. parte 2.

AN.CHR. 888 11. Junii. nuum in ea ibidem haberetur: subtus ipsam vero in superficie sepulchri velamen jacebat expansum, in quo fertur præclarum contigisse miraculum; quod in quantum ex relatione narrantium, vel memoria vel intellecto retinemus,
XXV. Miraculum ad ejus sepulcrum. ita gestum esse constat. Contigit quadam nocte conflagrasse eamdem lampadem, ac primo crebros carbones decidisse ex illa super velum memoratum, atque illico subsequi etiam casum totius lampadis, ipsamque supra idem velum totam comburi, absque ulla læsione ipsius veli. Quod nulli dubium esse debet ad declaranda merita servi sui Christum fecisse, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat in æternum.

Episcopi, quorum nomina approbandæ vitæ causa hic subduntur in ms. codice, quo usus est Philippus Cæsar, florebant post medium sæculum 11. quo tempore ab Adalberto Hammaburgensi Archiepiscopo constituti sunt in Dania & Suecia, teste Adamo in cap. 206. Philippus Cæsar putat, horum Episcoporum auctoritatem valere non tantum ad probanda sancti Remberti, sed etiam sanctorum Willebadi & Ansgarii Acta, quæ in eodem exemplari continenter exhibentur.

SLEPN Episcopus Scalternoldensis.
SIMON Episcopus Halsinodensis.
TOROLFUS Episcopus Blaseonensis.
EILBERTUS Episcopus Farriensis.
HERIBERTUS Episcopus Wibergensis.
RATOLFUS Episcopus Sclesvvicensis.
CRISTIAN Episcopus Arusensis.
OTTO Episcopus Ripensis.
MAGNUS Episcopus Wendilensis.
ADALVARDUS Episcopus Scarensis.
ALBERICUS Episcopus Wendilensis.
WILLEHELMUS Episcopus Selandensis.
EZZO Episcopus Aldenburgensis.
ECILINUS Episcopus Scarensis.
SIVARDUS Episcopus Norvvegensis.
EGINO Episcopus Dolboigensis.
ADALBARDUS Episcopus Sictunensis.
JOHANNES Episcopus Bircacensis.
THIEDOLFUS Episcopus Sictunensis.

CIRCA AN. 888. 1. Februar.

DE VENERABILI EVRARDO
ARCHIEPISCOPO SENONENSI.

1. NON *prætereeam hoc loco* EVRARDUM *Senonensem Antistitem, quem etsi solemni more in cælitum numerum relatus non sit, inter eos tamen additum non dubitem. Quartus is est ex Monachis nostris,*
Ansegisus Archiepisc. Senonensis. *qui sæculo 9. Senonicam sedem egregie illustrarunt. De* ALDRICO *&* EGILE *superius actum est: his tertius accedit* ANSEGISUS *ex Cœnobio S. Michaelis apud Bellovacos, rebus gestis ac legationibus insignis, cui Primatis dignitatem Senonenses Pontifices acceptam referunt. Obiit eodem anno, quo Ludovicus Caroli Calvi filius, teste Clario, id est anno 882., & quidem 7.* Kal. Decembris tristante mundo, lætante cœlo, sepultusque est in Cœnobio S. Petri, in oratorio S. Bartholomæi. *Ejus mentionem facit apud Perardum Eccardus Comes in Testamento suo, in quo* ENSCHISÆ Archiepiscopo *legat* tapetem meliorem unum, Gesta Longobardorum libro uno, & Chronica quæ Gregorius Turonensis fecit libris duobus, & phialas argenteas duas.

2. *Huic*

AN.CHR. 888. 1 Febrar.

2. *Huic* successit nutu divino domnus EVRARDUS, Monachus & Præpositus sanctæ Columbæ, 4. Kal. Maji, doctrina & virtutibus mirabilis, *inquit Clarius Monachus in Chronico S. Petri Vivi*. Cujus tempore, *eodem Auctore referente*, gens Nortmannorum incredula per Gallias se se diffudit, totius crudelitatis genere debacchata. Quinto igitur anno ordinationis suæ venerunt Senonas vastantes omnia: siquidem subversa sunt castra, desolatæ urbes, destructæ ecclesiæ, succensa Monasteria.... Interea hostilis exercitus Senonem oppugnabat civitatem, eamque omni arte quæsitis machinis capere nitebatur, obsidens eam mensibus quinque. *Id contigit anno* 888. Evrardus successor.

3. In illis diebus, *subdit Clarius*, Evrardus Archiepiscopus languore correptus obiit Kal. Februarii, sepultusque est in basilica sanctæ Columbæ in oratorio S. Martini: cui successit sequenti mense domnus Walterius nobilitate & scientia clarissimus: *Paullo aliter de Walterio sentit Regino Abbas Prumiensis in Chronico ad annum* 888. *quo obsidionem Senonensem & Evrardi obitum consignat*. Inter ipsas vero obsidionum angustias Evverhardus ejusdem loci Metropolita, vir totius sanctitatis & sapientiæ nitore fulgidus, corporeis vinculis absolutus ad cælestem patriam transiit: in cujus cathedram sublimatus est Waltharius nepos Waltharii Aurelianensis urbis Episcopi, longe inferior prædecessore moribus, religione & philosophiæ studio. *Nihil pro Evrardo illustrius scribi potest elogio Reginonis, cujus sane auctoritas eo me movit, ut Evrardi in his Actis mentionem facerem. Hujus obitum refero cum Reginone ad ineuntem annum* 888. *& quidem Kal. Februarii, ut habet non solum Clarius, sed etiam veterrimum Cœnobii S. Germani a Pratis Necrologium, cujus hæc verba sunt ad eum diem*. Depositio EVRARDI Episcopi. *Is est (ni fallor) Ebrardus Monachus, Lupi Abbatis Ferrariensis propinquus, cui ipse direxit epistolam* 35. *in qua eum monet, ut in consectandis studiis non tantum quærat* cultum *sermonis, sed etiam* morum probitatem: *tum ut facto sectæ philosophicæ delectu alias ne spernat: ac demum ut quicumque religionis Christianæ gradus præ ceteris ipsius animo sederit*, servata ceterorum reverentia *in eo de die in diem proficere contendat: quæ tria monita observatione digna sunt. De Evrardo Abbo Monachus in libro de obsidione Parisiaca ita canit*: Obit anno 888. Laudatus a Reginone.

Tempestate sub hac Hugo Princeps obit Abba:
EVRARDO Senones viduantur Præsule docto.

4 *Evrardi consanguineus & fere æqualis fuit* BETTO, *Episcopus Autisiodorensis, de quo infra*. Betto Episc. ejus consanguineus.

TRANSLATIO RELIQUIARUM

SANCTI GENTIANI MARTYRIS

IN MONASTERIUM CORBEJENSE,

Auctore Monacho Corbejensi anonymo.

Ex ms. codice ejusdem Cœnobii annorum 700.

CIRCA AN. 890 8. Maji.

OBSERVATIO PRÆVIA.

1. *Cum Gentianus, Fuscianus, & Victoricus Martyres ex villa Sanctis* *, *ubi ab ipso martyrii tempore sepulti jacuerant, ad majorem ecclesiam Ambianorum translati essent, Childeberto Rege Clodovei Magni filio, Honorato Ambianensi Antistite; ibidem eorum corpora servata sunt ad finem usque sæculi* 9. *quo tempore Otgerus ejus urbis Episcopus Victoricum ecclesiæ Veromandensi seu S. Quintini, Gentianum Corbejensi concessit, ut sequens narratio commemorat. Id factum Odone Rege, id est sub annum* 890. *Diem Nevelo, Corbejensis ante annos quingentos Monachus, in suo Martyrologio notavit his verbis*. 8. Id. Maji exceptio corporis S. GENTIANI Martyris, quod divina dispositione a venerabili OGERO

* Sainčts

CIRCA AN. 890 8. Maji.

ro Ambianensium Præsule piæ memoriæ Abbati Franconi donatum, & evidentibus miraculorum signis gloriose translatum, cum ceteris Patronis digne collocatum veneratur, & semper venerabitur.

INCIPIT TRANSLATIO

sanctissimi Gentiani Martyris.

1. ELegans est sententia filiorum Ecclesiæ, matrem scilicet quibus quisque valet ornamentis decorare. Nihil enim bona voluntate ditius apud Deum: apud quem quanti habes, tanti est comparatio regni cælorum. Hinc adstat regina a dextris Dei varietate circumdata: cujus varietatem ornant mores, non aurum, argentum, &c. licet sint ornatus, mores & talia. Ecclesialis quippe acquisitio cælestis est utique thesaurizatio, ubi tineæ aut æruginis nulla est corruptio. Qua in re non obscuri Corbejensium Patres, qui sibi successerunt per tempora & vices, magis studebant antecessores felicitatis successu præcedere, quam in ipsius honoris gradu succedere. Malebant quippe prodesse, quam præesse: & injuria cuilibet eorum videbatur minorari in qualibet utilitate. Inde, licet recisa sit, maxima quæ fuit amplitudo terrarum, & ea quæ adhuc indicio est ædificatio ecclesiarum, omniumque (sicut antiquitas testatur) honestas rerum. Inde est etiam illa tantarum reliquiarum collectio, quarum super omnia viguit, viget, & vigebit Corbeja privilegio, cum reliquorum tamen, maxime sancti Martyris GENTIANI fulta patrocinio: cujus quia causa hæc cœpta est descriptio, subsequendum quam gloriose ejus gloriosa celebrata sit translatio.

Corbejensium studium in reliquias.

Possessiones imminutæ.

2. Tempore quo Rex ODO Francorum agebat in sceptris, præerat Corbejæ Abbas FRANCO summæ liberalitatis; OTGERUS vero beatæ memoriæ Pontifex Ambianensium feliciter clarebat in infulis: qui ab ecclesia Virmandensi assumptus, & pro sui merito Ambianensi desponsatus, cujus primo lacte dulciter fuit lactatus, ut talem decuit filium, semper permansit memoriosus. Coluit enim eam qua potuit veneratione, fovit & exaltavit qua debuit filiatione, Virmandenses & Ambianenses in Christo unum voluit esse. Voluit & fecit thesauris, quibus maximum pretium fuit, ex his nutricem suam ampliavit. Sejungens enim a sanctis Gentiano & Fusciano Martyribus Martyrem VICTORICUM, Virmandensibus cum grandi honore destinavit habendum. Quæ res fuit quidem his honori & lætitiæ; illis autem oneri & tristitiæ: sed reverentia Episcopi modum posuit utrisque.

Otgerus Virmandensibus dat S. Victoricum.

3. Hac ergo spe similiter illectus Franco Abbas Corbejensis (cujus supra fecimus mentionem liberalitatis) omni arte & opera cœpit satagere, quatinus simile quid ab Episcopo posset extrudere. Et quia labor omnia vincit, labori ingenium addidit; ingenio studium apposuit. Nec erat difficilis exitus, quia plures suppetebant res ad petendos aditus. Primo quia Abbas erat Corbejæ, quæ dignitas erat prægrandis eo tempore. Deinde quia nobilissimus erat provincialium. Postremo quia frater ejus, nomine HERMENFRIDUS, Consul erat Ambianensium. Cui cum tot opportunitates adessent; addidit etiam alia quæ hæc omnia superarent, amicitiam scilicet apud Episcopum, & (quod amicos semper parere solet) juge obsequium. Non deest sibi muneribus, omnibus instat quibus tanti viri credit inclinandos affectus. Quibus rebus ita sibi devinxit eum, ut jam idem velle & idem nolle inciperet esse amborum, anima una & cor unum. Cum ergo amicitia in tantum profecisset, ut Episcopus sine ejus consilio nihil fecisset, videns Abbas sibi ex omni parte aditum patere, quia locus, persona & tempus competit in omni negotio & arte, competentem locum petendi cœpit opportunius circumvenire, & adeptus opportunitatem: Domine, inquit, Præsul, si valerent preces meæ apud tuam sublimitatem, vellem impetrare a te nostræ aliquam dilectionis constitutivam benedictionem. Erit autem talis benedictio, ut adimpleta tuo beneficio, gratia

Corbeja Gentianum.

Fulcone Abbate agente.

tia te donet in præmio. Quicquid, ait Episcopus, illud est, pete: non enim æquum est me tibi quicquam negare, etiamsi aliquid injustum peteres aut difficile. Obtinet quippe inter amicos amicitia, ut quæque quantumcumque difficilia, etiam inter casus compenset facilia. Tu tantum edicito, meum erit supplere; si quid quivero, ut in ceteris rebus ita in hoc quoque tuo comitante consilio. CIRCA AN. 890 8. Maji.

4. Ecclesiasticum est, inquit Abbas, quod petere volo: nec omnino extraneum ab Episcopo: sed quod tibi adjacet, providere in tuo Episcopio. Ecclesia denique cui præsum, cum multæ sit auctoritatis, non quot & quantis & quibus vellem illustratur reliquiis. Et quia plateæ Ambianensium non tot sternuntur pæne lapidibus, quot corporibus Sanctorum; vellem a tua paternitate, si promeruisset amicitia nostra, petere sanctum Martyrem Gentianum. Cur enim obscurat duos conclusio unius loci, cum ex altero eorum posset integrum regnum illustrari? Si ergo eum nobis promittis habere, tunc quidem incipies securius possidere, quia & habebis, & habentibus poteris imperare. Hæc est mea petitio, quam si adimpleveris aliquo modo, quamdiu subsistet Corbeja, subsistet simul & tui memoria. Non ignoras, ait Episcopus, o Abba, ea quæ petis, quam sunt difficilia; sed apud amicum tuta sunt omnia, & majora his novit præstare amicitia. Tu interim quiesce paullulum: ego cum vacuum mihi fuerit, cum quibus consuevi habebo consilium, & pro hac re conciliabo mihi voluntates custodum. Hac enim in re & similibus magis est utendum ingenio, quam viribus. Episcopus pollicetur.

5. Ad hæc Abbas discessit, & parens Episcopo ad tempus quievit; quievit quidem, sed non animo: animus quippe persistebat non desistere ab incœpto. Tanta erat voluntas perficiendi quæ divinitus acceperat desiderium volendi. Sed & angebant eum mordaces curæ. Cum enim consilium commisisset extraneis, non ignorabat, quia quot homines, tot sententiæ. Præterea metuebat ne terreret consultores novitas rei tantæ. Unde quia semper nocuit differre paratis; paucis paullo post diebus interpositis, quasi sub alio negotio, non ob aliud tamen, remigrat Ambianis. Providente itaque Dei clementia, omnia sibi invenit processisse ex sententia, suique amicitiam ab Episcopi non excessisse memoria. Habuerat denique consilium cum ipsius thesauri custodibus, quorum sibi obsequio comparatis voluntatibus, integram ab eis sacramento acceperat fidem suam, & Abbatis in omnibus exsequendi jussionem. Cumque Abbas venisset ante eum: Ecce, inquit, domine, adsum, rescire volens si nostræ petitioni arridet tuæ paternitatis consilium cui congaudens Episcopus, & clam vocatis amborum fautoribus: Isti, inquit, erunt tui adjutores & secretorum fidelissimi servatores. Modo inter vos tractate, & qualiter res agatur, prudenter decernite. Ego enim abscedam, quia non requirunt talia mei præsentiam. Vos videritis me tantum negotium commisisse prudentibus viris. Abbas Episcopum rursus convenit.

6. Dixit, & ab urbe discessit: timebat quippe ne aliqua turba se præsente fieret: quod etiam absente contigit. Siquidem ex una parte urbis discedente Episcopo, ex altera dissimulando regreditur Franco, designato tamen consecretalibus suis tempore veniendi & conveniendi loco. Sicque rediens Corbejam, assumptis dilectis Monachis, quos dignatus est ferre Martyris thecam, assumpsit secum etiam armatorum multitudinem copiosam: & noctu tendens Ambianis, conductam aciem, ut se operiretur jubens, constituit locis opportunis: ipse vero cum paucis urbem ingressus, divertit ubi edixerat cooperatoribus suis: quibus repertis cum omnia somnus & tenebræ tenerent, ecclesiam petit cum silentio; & admissus intra ecclesiam, deinde intra Sanctorum custodiam, ejus quem tanto amore, labore & desiderio quæsierat, amplexus glebam Martyris, cum summa reverentia imposuit Monachis suis: sicque voluntatem suam ex integro adeptus, valedicendo secretorum suorum consciis, iterum ecclesiam egressus, socios extra urbem repetit festinus: quos statim ex tantæ rei efficientia rei tantæ competenti exhilaravit lætitia. Episcopo discedente reum exsequitur.

7. Et

CIRCA AN. 890 8. Maji. 7. Et aggressi iter properant quidem gaudenter, sed tamen veneranter. Jamque cedebant astra paullatim rutilante aurora. Cumque sol matutinus illuxisset, & fama hæc subito in urbe percrebuisset, fit turba populorum, & clamor ad excutiendum. Armantur, insequuntur, vociferantur, injuste sibi tolli Martyrem conqueruntur. Hortantur se invicem ad pugnam, justam sibi esse causam; urbem, si necesse sit, refugio vicinam. Quibus visis Corbejenses non minus Deo & Sancto & per eos suis armis confidentes, nulli vero rei Deo auxiliante præter fugam diffidentes, procedunt ut cœperant alacres: posteriores armati; qui autem Sanctum gestabant, anteriores. Jamque utraque acies in armis convenisset, nisi Deus qui rem disponebat, ipse quoque bellum composuisset, & utrisque obstaculum ne concurrerent, mirabiliter opposuisset. Pruina siquidem tanta subito circumdedit oculos Ambianensium, ut nedum Corbejenses neque suorum videre possent summitates telorum: ut nulli quoque eorum dubium foret, quod hæc fuerit dispositio Dei & Sancti, non alicujus mortalium. Sicque juniores a senioribus, quibus altior sensus erat, reducti, quia taliter se res haberet, omnia committunt summæ voluntati; sapientiores utique Ægyptiis, dum maluerunt redire, quam inconcessa sequi.

Ambianis insequentibus, sed impeditis.

Sacra pignora Corbejæ accepta.

Corbejenses igitur a tergo liberi ab hostibus, facies autem illustrati venusto lumine cælitus, spatiatis, ut cœperant, incedunt passibus: quibus concurrens omnis vicinia, eorum, scilicet quos fama præcurrens exciverat ad tantæ exsultationis gaudia, instant laudibus, precibus & votis; nullumque vacat iter, accurrentibus multis. Omnes ambiunt subsequi aut ire, grandisque levatio peccatorum speratur vehiculum Sancti contingere. Cumque pervenissent Corbejam, qui relicti fuerant utriusque sexus, exeunt eis obviam, & ordita decenti processione decenter succedunt, in tanti Martyris translatione. Gaudent, immo certant mutare onus, & pæne sunt tot portitores, quot hominum passus. Tali cum reverentia in Principis Apostolorum locatur ecclesia, ubi sedem sibi placuisse multarum ejus virtutum indicio sunt insignia. Nisi enim voluisset, tenebris oculos Ambianensium tenentibus se transferri non permisisset: & si se invito fuisset translatus, locum translationis non tot signis totiens fuisset dignatus. Sed absque dubio integra fuit in corde Episcopi divina dispositio, per quem ne triplex lucerna lateret sub uno modio, per ampla diffunditur lumine trino. Hinc habet Ambianis Fuscianum, Corbeja Gentianum, Vermanda Victoricum, quod Deo & sibi placuisse in inventione eorum satis constitit futurum.

Parisiis olim negata.

9. Denique cum per Angelum corpora eorum revelata fuissent LUPICINO cuidam venerabili Presbytero, & per eum beatæ memoriæ HONORATO tunc Ambianensium Episcopo, fama quoque volante notificata Regi Francorum CHILDEBERTO; Rex missis Sacerdotibus, qui tunc forte aderant palatio, jubebat Parisius transferri cum honore summo. Itur, conatur: sed conatus perit, quia non ita Deus disposuit. Cum enim voluissent eos attollere, non plus proficiunt quam si vellent totius mundi machinam levare. Adhibetur multitudo hominum: sed contra Deum non est ratio nec consilium. Tanti ponderis voluerunt constare, terram quam sanguine suo sacraverant, non deserere: Gratia illis & tibi, Christe, qui quos aliis negasti, nobis dignatus es præstare, qui vivis & regnas Deus cum Patre & Spiritu-sancto sine fine.

MONITUM.

Hoc eodem aut insequenti anno contigit translatio corporis S. Viventii Confessoris in castrum Burgundiæ Vergiacum diœcesis Æduensis: quod corpus ingruente Nortmannorum tempestate, nimirum anno 868, primum ex Gravione castello veterrimo pagi Pictavensis in Burgundiæ Comitatum Amausum delatum est, repositumque in quadam possessione sex millibus distante ab Arari flumine, ubi Cœnobium condidit Agilmarus Præsul Arvernensis, loci dominus: dein Cœnobio illo combusto translatum Vergiacum *, quo in loco Manasses Dux cum uxore sua Hermengarde Monasterium condidit,* in territorio Augustodunensi. *Hæc fusius apud Bollandum in Januarii tomo* I. *Vergiaci nunc Prioratus est a Divionensi S. Benigni Monasterio dependens.*

* la Saone

* Vergy

SUN-

DE

SUNZONE seu SUNDEROLDO ARCHIEPISCOPO MOGUNTINO.

AN. CHR. 891. 26. Junii.

1. QUI *a Reginone* SUNZO, *a Lamberto Scafnaburgensi* Sunderoldt, *ab aliis plerisque* Sunderoldus *dictus est*, *ex Monacho Fuldensi raptus est ad sedem Moguntiacensem, post Rabanum, Carolumque (de quibus hoc in tomo) atque Liutpertum, cui Sunzo successit, & quidem anno* 889. *Brevis fuit ejus episcopatus: siquidem biennio post a Nortmannis cæsus est. Cum enim Arnolfus Rex in extremis Bajoariorum finibus moraretur, & duobus in Gallia prœliis attriti essent Nortmanni, in Belgium se se infuderunt; Mosaque circa Leodium trajecto longe lateque populati sunt omnia. Misit Arnolfus, quæ ipsorum licentiam coercerent, copias, in quibus & Sunzo noster. Sed* ingravato prœlio, *ait Regino*, Christianorum exercitus, peccatis facientibus, heu proh dolor, terga vertit: in quo prœlio Episcopus urbis Sunzo & Arnoldus Comes occubuerunt. Fuit vero hæc cædes facta 6. Kal. Julii: *id est die* 26. *Junii non* 16. *ut apud Democharem. Prœlium istud prope Mosam & locum qui* Giulid *vocatur, commissum est, non ad Rhenum seu Wormatiam, ut scribit Marianus, & ex eo Sigebertus, qui Sunderoldum* Wormatiæ martyrizatum *tradit. Hinc Sunderoldum Martyrem appellat Trithemius in historia Hirsaugiensi, & post eum nostri. Id non sine scrupulo admittit Serarius in rerum Moguntiacarum lib* 4. Alioquin, *inquit*, omnes qui contra infideles arma gererent, & in bello caderent, Martyres dicendi forent. *Nollem hac in re morosior esse, si alia constarent, id est hominis mores, bellandi animus, mortis causa, & (quod nonnulli in argumentum trahunt) patientia in extremo agone. Sunzonis corpus* honorifice Mogontiam relatum & apud S. Albanum sepultum *fuisse docet liber ms. apud Serarium, qui ex eo codice refert Sunzonis epitaphium, nullius pæne momenti.*

Sunzonis gesta.

Mors per Nortmannos.

Sunzoni in pontificia dignitate suffectus est HATTO *seu* OTTO, *qui* in Augia Monasterio multorum Pater exstiterat Monachorum, *ex Reginone: Hattoni* HERIGERUS, *& ipse Abbas Fuldensis ex codice ms. apud Serarium: Herigero* HILTIBERTUS *seu* HILDEBERTUS *Abbas ex Fuldensi item asceterio: ac demum* FRIDERICUS *hujus successor, itidem Fuldensis Cœnobita. Sic fere hæreditaria possessione a S. Bonifacio ad posteros transiit dignitas Archiepiscopatus Moguntini. Hic alios subsequentes omitto.*

Successores e nostris.

SANCTI AURELIANI EPISCOPI LUGDUNENSIS ELOGIUM HISTORICUM.

AN. CHR. 895. 4. Julii.

1. FLoruit *sæculo* 6. *Aurelianus Arelatensis Episcopus, sedis Apostolicæ Vicarius a Vigilio Papa creatus, qui Concilio Aurelianensi quinto subscripsit secundo loco, obiitque Lugduni* 16. *Kal. Julii, ut in Martyrologiis Usuardi & Petri Equilini legitur. Tertio post sæculo Lugdunensem ecclesiam rexit ejusdem nominis Antistes, Remigii successor: de quo Usuardum & Petrum Equilinum in loco mox citato interpretandos esse contendit. Jacobus Severtius in serie Archiepiscoporum Lugdunensium, ratus nullum Ponti-*

Aureliani memoria in Martyrologio.

AN. CHR. 895 4. Julii. *tificem vocabulo Aurelianum Arelatensibus præfuisse, sed Aurelium. Severtium hac in parte refellit Theophilus Rainaldus Societ.* JESU *Theologus in Indiculo Sanctorum Lugdunensium, ubi diem 16. Kal. Septembris, qui Aureliani Episcopi memoriæ consecratus est, non Lugdunensi, sed Arelatensi Episcopo tribuendum esse probat ex Martyrologiis Romano, Usuardi & Adonis, quæ ea die Aureliani Arelatensis Episcopi apud Lugdunum mortui meminerunt. Instar omnium erit Usuardus, cujus hæc verba lego ad prædictum diem in autographo:* Lugduni depositio beati AURELIANI Episcopi Arelatensis. *Idem Aurelianus, non Aurelius, appellatur tum in epistola Vigilii Papæ ad ipsum, tum in subscriptionibus Concilii quinti Aurelianensis apud Sirmondum: tametsi apud Democharem & Baronium, quorum auctoritas fefellit Severtium, Aurelius vocatur. Itaque Arelatensi Aureliano dies 16. Kal. Julii in Martyrologiis notatus convenit, non Lugdunensi, qui an Sancti Beative nomine donandus sit, dubitant nonnulli, propterea quod nullum (ut putant) hujus rei fundamentum suppeditent sive Lugdunensis Ecclesia, quæ neutrum ipsi nomen tribuit; sive prisci Auctores, aut vetera monumenta. Menardus noster Benedictinis tabulis & Andreas Saussaius Gallicani Martyrologii supplemento Aurelianum Lugdunensem addidit eodem die, quo Arelianum Arelatensem; uterque adductus (ut puto) Severtii auctoritate, qui Aurelianum Lugdunensem Sancti prænomine donavit,* contra veterum omnium indicum fidem, *ait Rainaldus. At non placet hæc Rainaldi censura. Siquidem Aurelianus non solum in libello de translatione sanctorum Florentini & Hilarii* sanctus Abba *vocatur; sed etiam in secundo indice Lugdunensium Episcoporum apud Chiffletium edito in Paulino illustrato, qui index in Hugone desinit exeunte sæculo 11. & in brevi ejusdem temporis Chronico Athanacensi* sanctus Aurelianus *appellatur. Quo fit ut citra temeritatis notam hunc Aureliano titulum tribuendum existimem; eumque mereri videntur ejus recte facta, quæ ex subjecto Elogio elucescent.*

Aureliani patria & parentes. 2. *Aurelianus in provincia Lugdunensi nobili genere ortus est, Aureliano patre, matre Adalsona. Horum nomina discimus ex ipsius Aureliani testamento, in quo fratres aliosque consanguineos suos bis commemorat, ac donationes variorum prædiorum, quæ cum in provincia Lugdunensi sita sint, etiam donatoris patriam nobis indicant.*

Clericatus & aliæ dignitates. 3. *Juvenis in Clericalem ordinem adlectus, postea* Augustodunensi ecclesiæ Archidiaconus datus est, *ut legimus in Historia Translationis SS. Florentini & Hilarii, de qua infra. Haud scio an idem sit Aurelianus Notarius, qui Præcepto Caroli Burgundiæ Regis subscripsisse invenitur in Spicilegii tomo 12. pag. 123. Præterea Abbatiam Athanacensem *, quæ Lugduni sita est ad confluentes Araris & Rhodani, in beneficium accepit eo tempore, quo Monasterium istud Monachis destitutum erat, ut mox patebit.*

* Aisnay.

Athanaci reformator. 4. *Incultum & deformem Cœnobii sui statum ingemiscens pius Abbas, istud ad primarium ordinem revocare, & Monachorum cœtu denuo exornare sategit, quos ex Monasterio Bonævallis apud Carnutenses tum florente advocavit. Hujus consilii adjutores habuit Comitem quemdam, ejusque conjugem: quorum nomina necdum rescire potui. Rem totam ad posteros transmisit ejus temporis Auctor in libello de translatione sanctorum Florentini & Hilarii inferius edendo, ex quo nonnulla præmittere juvat hoc loco.* Tunc temporis etiam Athanacense quondam Cœnobium Monachis derelictum erat, quod idem pius vir ad antiquitatem reformare desiderans, annitentibus illustribus personis Comite & præclara conjuge ipsius sollicitus huc illucque cœpit exquirere, qui servi Dei locum implerent, & hinc inde quos in monastico ordine fervere vidit colligere: sed cum totam inde spem suam Deo commendasset, ecce misericordia omnipotentis Dei consolationem in hac parte dedit. Est namque quoddam Monasterium religiosis viris bene fundatum, religioso Prælato caute præmunitum, quod Vallem-bonam circummanentes dicunt. Inde Dei munere clarum numerum Monachorum a Patre loci expostulavit. Ille autem benigne postulata concessit, Monachos regulari ordine nutritos dedit: hic

hic vero non segnius recessit, & ut sacrum locum religioni pristinæ reformarent, viribus quibus valuit, juvando invitavit, & munus de quo ardebat se accepisse, incomparabiliter lætatus est. AN.CHR. 895 4. Julii.

5. *Ordinato Athanacensi Cœnobio Aurelianum monasticæ vitæ nomen dedisse non dubitaverim. Illud enim eo tempore fere in more positum erat, ut cum Abbas aliquis sæcularis Cœnobium suum Monachis, qui antea inibi desiissent, restitueret, ipse ad monasticum accederet institutum, ut Patris & Abbatis nomen & officium gerere posset. Exemplo est Othmarus Presbyter, qui cum Cellam sancti Galli Monachis denuo aptasset commendassetque, ipse in primis clericalem vitam regulari commutavit. Idem etiam præstitit Singulfus Abbas Ferrariensis, cum Monachos Canonicorum loco substituit in Cœnobium Ferrariense. Huc plura alia ejusmodi exempla congerere possem. Ut vero idem etiam sentiamus de Aureliano, suadet in primis diploma Caroli Regis, conditionem Saxiacensis Monasterii confirmantis* eo tenore, ut Remigius *Lugdunensis Episcopus* viro venerabili Aureliano, qui loco Abbatis præesse ac prodesse debeat; Monachisque inibi habitantibus *Saxiacum ejusque appendices approbaret. Jam tum ergo Aurelianus novi Cœnobii Saxiacensis Rector designatus erat*, qui loco Abbatis præesse & prodesse deberet; *quod sane munus non alteri, quam Monacho convenire canones docent*: quoniam monachico Ordini præficere vel laicum, vel canonicum, non est servare Ordinis professionem, sed evertere, *inquit Nicolaus Papa I. in litteris ad Trasulfum Corbejensem Abbatem; nec facile in animum inducere possum, surgentis Monasterii regimen homini sæculari destinatum fuisse. Primus quidem ejus loci Abbas fuit Badilo, ut inferius patebit, non Aurelianus: at probandæ rei quam intendo, sufficit, ut Aurelianus designatus fuerit ad regendum Monasterium novum, quod ipse Badiloni committere satius duxit, Athanacensi prælatura contentus. Accedit quod Aurelianus Saxiacense Monasterium, non ex rebus propriis dotavit, sed* ex rebus, quas a parentibus pio studio quæsivit, pieque impetravit, *testantibus litteris infra scriptis: nimirum quod severiores Monachorum leges amplexus, omnem possessionem propriam abdicasset. Sunt qui Aurelianum Nantuaci Asceterii Monachum & Abbatem faciunt. Ita Guicheno in Historia Sebusiana, & ex eo Johannes Maria de Mura in Historia ecclesiæ Lugdunensis. Aurelianum, antequam esset Abbas Athanacensis, Archidiaconum lego apud veteres, Monachum non lego Nantuaci, Abbatemve.* Monachus.

6. *Hæc dicta sint de Aureliani monachatu, deque restitutione Athanacensis Monasterii, cujus origo & primordia mihi hactenus non satis explorata sunt. Dictum est* Atanacum *seu* Athanaum, *recentiores legerunt* Atheneum, *hinc opinati eo in loco Græcæ Latinæque linguæ gymnasium antiquitus exstitisse. Istic martyrium passi sunt quadraginta octo Martyres Lugdunenses, quorum exusta corpora, & cineres in Rhodanum conjecti, postea diligenter collecti sunt a fidelibus Christianis, qui* ædificaverunt basilicam miræ magnitudinis in eorum honorem, & sepelierunt beata pignora sub sancto altari, *inquit Gregorius Turonensis Episcopus in lib.* 1. *de miraculis Martyrum cap.* 49. Locus autem ille in quo passi sunt, Athanaco vocatur, ideoque & ipsi Martyres a quibusdam vocantur Athanacenses. *Ita ille. Basilicæ adjunctum est Monasterium etiam ante ipsius Gregorii ætatem, quod postea destructum, a Brunechilde Sigeberti Regis conjuge instauratum ferunt.* Florentini & Hilarii reliquias transfert.

7. *Præter horum Martyrum reliquias Athanacum etiam possedit sanctorum Martyrum Florentini & Hilarii corpora, quæ Aurelianus Pseuduno, ubi tumulus eorum neglectus erat, Lugdunum illata, partim in Monasterio suo retinuit, partim Bonævallensibus Monachis concessit. Rem gestam posteris commendavit, ejus temporis Auctor, Monachus (ut quidem mihi videtur) Bonævallensis, qui libellos duos, unum de passione, alterum de translatione & miraculis sanctorum Martyrum scripsit. Utrumque libellum inveni in membraneo codice Remigiano, sub initium sæculi* 10. *exarato, ex quo historiam translationis huc adducere visum est, præmissis nonnullis versibus ex libello passionis, ut tempus Martyrum* Eorum passionis tempus.

AN.CHR 895 4. Julii. *& locus passionis (quod utrumque hactenus non satis compertum est) posteris innotescant. Passionis tempus ita exprimit Auctor.* Cum rabies Guandalicæ persecutionis & insania circumquaque populos dirissime premeret, & eadem gens ab ultimis finibus Galliæ egressa, ab ea parte scilicet qua Vvindelicus fluvius (unde & ipsis nomen) Gallis præterfluit, maximam partem orbis depopulando afflixisset: tunc temporis beatus Florentinus mundo adhuc militiam exercens, finibus Æduorum, non longe tractum (*seu*) pagum Dusmensem inhabitabat. *Id contigit ineunte sæculo* 5. *Locus passionis quem Auctor superius quadamtenus indicavit, signantius in consequentibus declaratur his verbis.* Gens barbara cum hac illacque ferocitatis suæ vaginam extenderet, non civitati, non populo cuiquam parcens, sed castra dejiceret, habitatorum loca cremaret, habitatoresque gladio perimeret, & terrorem ubique spargeret; tandem Pseudunum castrum cum Croco Rege suo advexit, ubi tunc beatus Florentinus habens in collegio suo justitiæ virum Hilarium virtutibus operam dabat. *Ibi martyrio affecti Martyres tumulum habuere. Itaque locus ubi necem passi sunt, erat* in finibus Æduorum *& quidem non longe a* pago Dusmensi, *vulgo* le Duesmois, *qui Alesiensi conterminus est. Denique loco vocabulum erat* Pseudunum, *non* Sedunum, *uti hactenus creditum est. Idem legitur in membraneo codice quondam Regalis-montis, nunc autem nostro ex beneficentia viri numquam satis a litteratis viris prædicandi, Wionis Herovallii, qui codicem cum aliis in benevolentiæ suæ monumentum nobis concessit. Accedit Usuardus in Martyrologio ad diem* 5. *Kal. Octob. ubi sic lego in ipsius autographo.* Castro Pseuduno sancti Florentini, qui una cum beato Hilario post abscissionem linguæ gladio jussus est feriri. *Hinc corrigendi editi, in quibus legitur* castro Seduno, *quod hactenus viris litteratis errandi occasionem dedit, ratis sanctos Martyres Seduni ad Rhodanum occubuisse. Pseudunum cum Usuardo scripsit etiam Ado in Martyrologio, cujus verba quæ desunt in editis ita exhibet veterrimus codex noster Germanensis.* In territorio Augustudunensi passio sanctorum Martyrum Florentini & Hilarii, qui cum apud castrum Pseudunum Christianitati operam darent, & jejuniis & orationibus atque eleemosynis inservirent; tandem tempti sunt præcipiente Croco Rege Wandalorum, qui Galliam vastabant, atque pro fide Christi per oris contusionem, per dentium effractionem, atque linguarum eradicationem capitali sententia puniuntur 5. Kal. Octobris. *Nevelo, Corbejensis desinente sæculo* 11. *Monachus, in Martyrologio suo ms. quod est Adoniani fere compendium, iisdem verbis utitur, nisi quod* castrum Seudunum *scribit, litera* P *detracta: sed illud castrum cum Adone statuit* in territorio Augustidunensi. *Eodem die Gellonense Martyrologium ab annis nongentis manu exaratum, recens editum in Spicilegii tomo* 13. in Eduis *S. Florentini martyrium reponit. Hinc corrigenda Martyrologia vulgata Usuardi, Petri de Natalibus, Romanum, Gallicanum, & alia; corrigendi Auctores recentiores, qui locum passionis sanctorum Martyrum statuere Seduni, cujus loco veteres membranæ præferunt* Pseudunum. *Hoc nomine oppidum S. Florentini, quod vix quatuor ab Autisiodoro civitate leucis distat, designari primum existimavi. At quoniam locus iste, non ad Æduensem, sed ad Senonensem diœcesim pertinet; alio vertenda fuit inquisitio.*

Locus Pseudunum,

non Sedunum.

8. *Multis hac de re litteris ultro citroque missis, tandem consului venerabilem virum D. C. Broccotum, Queminiaci ecclesiæ in pago Dusmensi Rectorem, ejusdemque pagi Archipresbyterum: ex cujus litteris demum intellexi, in parœciali ecclesia vici, qui vernacule* Bremur *appellatur, adservari caput S. Florentini Martyris: qui uno fere abhinc lapide martyrio affectus fuisse traditur ab indigenis, eo scilicet in loco, ubi hodie quoque annosa & arida quercus signi vice ostenditur. Porro angusta valle, quam Sequana irrigat, interjecta, situm esse vicum adverso colli impositum, vocabulo* Semont: *quo nomine* Pseudunum *significari nullatenus dubito. Is enim locus, uti & vicus* Bremur, *exstat in diœcesi Æduensi, & quidem in Dusmensi pago : & ex Pseuduno factum primo vocabulum* Pseumont, (*nam* Dunum *apud veteres Gallos montem significabat*) *tum* Seumont, *ac tan-*

tandem Semont. *Hic locus*, castri *nomine* (*quod solis urbibus atque oppidis* AN.CHR. *munitis veteres tribuebant*) *aliquando insignitus*, *nunc in exiguum viculum*, 895 *qui bis duodena tuguria vix capit*, *redactus est*; *pendetque e vicina parœcia* 4. Julii. *oppiduli S. Marci*. *In subjecta denique planitie*, *Sequanæ aquis irrigua*, *medio Pseudunum inter ac* Bremur *intervallo*, *adhuc superest veternosa illa quercus superius memorata*, *quæ S. Florentini nomen retinet a loco passionis*. *Eo religionis causa caput S. Florentini deferre solent Brevis-muri incolæ ad pluviam impetrandam*.

9. *Hæc postquam de Pseuduno observaveram*, *incidit in manus meas historiola duplex ms. de translatione S. Florentini*, *quarum una sæculo* 9. *facta est in castrum S. Florentini ad fluvium Armentionem* *: *alia in Latiniacense Monasterium anno* 1094, *procurante Arnulfo Abbate*. *Prior illa*, *cujus copiam ex ms. codice Autissiodorensi mihi submisit noster Hugo Lanthenas*, *commemorat*, duas sorores genere nobiles, GODELINAM & LEMISSAM, *alteram Carnotensem*, *alteram Perticensem Comitissas*, ultroneam sibi peregrinationem indixisse *Romam*: *atque in ipso itinere divertisse ad dominum castri*, *quod postea S. Florentini vocabulum accepit*, generis affinitate sibi conjunctum. *Cum autem ibidem humaniter acceptæ fuissent*, *curassentque ut ædicula quæ inibi B. Mariæ sacrata erat*, *sumptibus suis amplificaretur*, *Romam tandem perrexisse*; & *in reditu ad castrum quod dicitur* Bremur, id est Brevis-murus, *hospitandi gratia declinasse*; *tum impetrasse a domino castri illius* caput S. Florentini cum maxima parte reliquiarum corporis illius, *quas cum capite in castro S. Florentini reposuerint* prid. Non. Julii, *nempe in ecclesia ita*, *ut præmissum est*, *ab ipsis amplificata*, *quam per* dominum ALDRICUM, virum industrium honestæ vitæ & multæ religionis Senonensem Archiepiscopum *dedicari curarint* Nonis Maji. *Dominas autem illas diu in ecclesia illa* perendinasse; & *tandem repentina infirmitate tactas*, *in die Circumcisionis Domini lecto decubuisse*, & *in Epiphania decessisse*. *Hæc narrationis summa*, *ex qua intelligimus*, *reliquias S. Florentini apud Bremurum sæculo* 9. *exstitisse*. *Idem amplius declarat translatio Latiniacensis per Arnulfum Abbatem*. *Is cum in Senonensi S. Columbæ Cœnobio resideret*, *relatu didicit*, in quodam castello Burgundiæ, nomine Blesmodo, tria Martyrum corpora, *scilicet Florentini*, *Hilarii*, & *Aphrondisii*, *adhuc* in terræ pulvere jacere ab omni servitio Fidelium prorsus aliena, *nimirum* in quadam ecclesia cujusdam tyranni, nomine Haymonis. Castellum vero in quadam montis præcelsi planitie constitutum, ab antiquis Seudunum vocatum, a modernis Blesmoth, *quo ex loco S. Florentini reliquiæ*, *excepto capite*, *Guidonis Pultariensis* * *Abbatis opera impetratæ*, *demum Latiniacum* * *translatæ sint*. *Quæ sane narratio manifeste confirmat Pseuduni situm a me constitutum*, *hoc uno excepto*, *quod ad Blesmodum seu Bremurum detorquet Pseuduni vocabulum*, *quod vico* Semont *tribuendum existimo*. *Itaque nemo in posterum ambigere debet*, *quin locus*, *ubi sancti Florentinus & Hilarius passi sunt*, *Pseuduni in pago Dusmensi apud Æduenses statuendus sit*; *non Seduni*, *uti hactenus ab aliquot sæculis creditum est*. *Habebunt*, *opinor*, *aliquam mihi gratiam Æduenses*, *quod sanctos Martyres istos eis vindicaverim primus*, *illustrato Pseuduni situ & loco*, *qui cum Seduno a recentioribus permistus erat*, *unius aut alterius literæ detractione*. *Hinc videas*, *quanta religione tractari debeant vetera monumenta*, *quibus vim sæpissime intulit librariorum editorumque temeritas & ignorantia*. *Ex hoc ergo loco*, *scilicet Pseuduno*, *Aurelianus sanctorum Martyrum corpora extulit*, *atque Athanacum invexit*, *ut subjecta docet narratio*.

Id probat translatio duplex.

* l'Armençon

* Poticres.

* Lagny

AN.CHR. 895 4. Julii.

INCIPIT QUALITER BEATORUM MARTYRUM FLORENTINI ET HILARII CORPORA TRANSLATA SUNT.

CAPUT I. Martyrum tumulo neglecto, Sanctorum Martyrum Florentini atque Hilarii corpora venerabiliter quidem ab antiquis curata & condecenti loco sepulta sunt: sed emergentibus annis quorumdam incuria ipsum locum eorum venerationi ornatum ad ruinam deduxit. Processit ita non parvum temporis spatium, & magis magisque structura corporibus Sanctorum supposita infirmior (facta est,) ita ut vetustate nimia soluta pæne delitesceret, & pluviis ac ventis tumuli beatorum Martyrum paterent: ac per hoc veneratio circa locum illum frigidior, concursus populi fieret tepidior.

Aurelianus eorum corpora transfert Athanacum, Hoc cum quidam venerabilis Abba, nomine AURELIANUS, qui tunc temporis Augustudunensi ecclesiæ Archidiaconus datus fuerat, cum diligenter sollicitudine ecclesiastica singula lustraret, pervidisset; insuper & meritum sanctorum Martyrum tam obscuris & ruinosis parietibus sepultorum, perdidicisset; anxia secum consideratione volutare cœpit, quomodo inde beata Martyrum ossa ad decentiora loca transferret. Cumque tam pium animum suum non modo Clericis, verum & Episcopo diœcesis ipsius aperuisset; tandem quod ardenter cupiebat, Deo auxilium ferente, perfecit; & Sanctos Dei alio quo placuit transposuit. Namque isdem venerabilis Abba postmodum Lugdunense civitate habitaturus, in Monasterio S. Martini Confessoris Athanao, tam charum thesaurum non contulit aliubi recondere; sed secum ad prædictam civitatem deferre, suoque loco venerabiliter patrocinium illorum habitum componere.

II. quod reformaverat, Tunc temporis etiam Athanacense quondam Cœnobium Monachis derelictum erat, quod idem pius vir ad antiquitatem reformare desiderans, annitentibus illustribus personis, Comite & præclara conjuge ipsius, sollicitus huc illucque cœpit exquirere, qui servi Dei locum implerent, & hinc inde quos monastico Ordine fervere videt, colligere: sed cum totam inde spem suam Deo commendasset, ecce misericordia omnipotentis Dei consolationem in hac parte dedit. Est namque quoddam Monasterium religiosis viris bene fundatum, religioso Prælato caute permunitum, quod Vallem-bonam circummanentes dicunt: inde Dei munere clarum numerum Monachorum a Patre loci expostulavit. Ille autem benigne postulata contulit, Monachos regulari ordine nutritos dedit: hic vero non segnius recepit; & ut sacrum locum religioni pristinæ reformarent, viribus quibus valuit, juvando incitavit, & munus de quo ardebat se accepisse, incomparabiliter lætatus est: est quippe isdem vir boni desiderii.

III. Bonævallensibus Monachis partem reliquiarum concedit. Igitur cum eorumdem Monachorum provectu ac proposito regulariter incedenti ultra quam dici possit delectaretur, ac de eorum sollicita in Dei vigilia nimium gratularetur; accidit ut iidem venerabiles Monachi amore Dei inflammati, humiliter prædictorum sanctorum Martyrum Florentini & Hilarii reliquias expostularent, quatinus ad Monasterium suum unde ipsi venerant, transferentes, eas pignus maximum Fratribus suis largiri possent. Sed quid ex charitate viri non obtinerent, in quorum charitate ipse requiescebat? Dedit eis partem sanctorum corporum præcipuam, egitque pia charitate, ut & pars illi, immo totum maneret; & pars Fratribus, immo similiter totum tribueretur. Factumque est, ut Fratres reverendi sanctum Florentinum sanctumque Hilarium ad Bonam-vallem totos secum ferrent: & sanctus Abba qui dederat eosdem beatum Florentinum ac beatum Hilarium, totos sibi suoque Monasterio retineret.

IV. Miracula in translatione facta. Portitores igitur sanctorum membrorum Florentini & Hilarii cum aliquantulum ab Athanao & civitate processissent; tandem secunda die cum quiescendi gratia in confinio ecclesiæ beatæ virginis Mariæ substitissent, Deo

Deo miracula in Martyribus suis operante, ut cujus meriti apud eum essent, foris hominibus monstraretur, puella dæmonio vexata horrendis vocibus clamare cœpit: Florentine & Hilari, vos Lugduno egressa vix evasi, quid me iterum ita persequimini? Cumque his vocibus frenderet, tandem die tertia Martyrum ope curata est: ac sic pro salute sua gaudens choris admixta *Kyrie eleison* concinebat. AN.CHR. 895 4. Julii.

Prospero itinere deinde Aurelianis pervenitur, & quia dominica dies instabat, sabbato ad ecclesiam beati Anniani Confessoris declinatum est, ubi Christus quid per Sanctos operatus sit, breviter prosequendum credidi. Quidam omni corpore debilis, insuper anno uno mutus, Salomon nomine, fide plenus opem Martyrum exquisivit, oravit, mox sanus recessit. Huic simile factum est in Romano per aliquot annos membris contracto, qui ante fores basilicæ sancti Petri Apostoli fere sex annis jacuerat. Anstrudem feminam dextro latere paralyticam memorabo. Hæc ut cum fiducia accessit, illico sana recessit. Sed & puerulus nomine Rodulfus cum haberet brachium dextrum debilitatum, a parentibus Martyribus exhibitus est; continuo quæsitam sanitatem meruit. Illic Lupus puer a nativitate cæcus ætatis trium annorum lumen invenit. Sed & mulier quædam, nomine Romana, annis duodecim infirma, ut Martyrum meritum imploravit, valetudinem obtinuit. Cæcus Martinus puer a nativitate sex annorum, & Balduina ab annis octo cæca, gratiam luminis sortiti, Deo gratiam reddiderunt. Ecce quam mira in Sanctis suis Deus operatur omnis creaturæ, ut visibilibus miraculis mentes hominum ad invisibilia quærenda & expetenda permoveat. Sed nec te, Osanna puella, præterierim: genu corporis debilis, genu cordis prostrata, pietatem Martyrum implorasti, & mox sanitatem ex meritis ipsorum reportasti. Senex Eligius hic ministerialis ex domo salutiferæ Crucis, in qua Christus pro salute nostra pependit, cum teneretur membris contractus, auxilium Martyrum imploraturus ope suorum advenit, fidem ad Deum misit, pro salute rogavit, incolumitatem de Martyrum virtute reportavit. Aurelianis.

V. Hæc & his similia stupenda populis cum fierent, ad civitatem Martyrum venerabilia membra extolluntur. Concursus populi fit innumerus, undique gloriam Christo prædicantes concurrunt plebes. Cujus hæc, Domine, nisi tua sunt, qui pro te mortificatis gloriam cum nomine æterno rependis?

Uno die pedestris itineris perlatæ sunt reliquiæ Sanctorum ad ecclesiam, beati Sebastiani Martyris memoriam gestantes *. Hic advenit mulier debilis, & altera similiter mulier, quæ per annum in lecto dolore renium decubuerat: ambo sanatæ, alacres repedant. Jam & hic occursus fuit venerabilis Abbatis Monasterii Bonæ-vallis, qui audiens tanta beneficia & miracula munere omnipotentis Dei per Martyres fieri, processit cum agmine sancto Monachorum, ipsas Sanctorum reliquias recepturus, venerari. Jam ferebantur concinentibus choris, & laudes Christo personantibus, antecedentibus crucibus & luminibus pænitentibus, & subito in foribus beati Andreæ Apostoli Berta nomine, cæcitate per duodecim annos misera, his qui præsentes erant videntibus, inluminata est. Deinde summo tripudio & cætu psallentium devecta sunt Martyrum venerabilia ossa ad basilicam nondum dicatam, quæ duobus milibus a Monasterio distabat: ubi quid operatus sit per Sanctos suos ille qui dixit, *Sine me nihil potestis facere*, ut fastidium legenti auferam, breviter comprehendam.

* f. gestantem

apud Bonamvallem.

Cæcus Leutfridus, cæca & quædam mulier a tribus annis calamitatem infelicitatis evaserunt. Juxta hanc ecclesiam cum quidam orbus jaceret, eique pertranseuntes dicerent, ut Sanctorum obsequiis celerrime se offerret; in puncto inluminatus, credo quia illuc fide accesserat, subito exclamavit: Deo gratias, ecce jam video. Sequebatur præterea dies venerabilis dominica, quando celebrior concursus in toto orbe, & solemnior ad sacramenta Christi conficienda populi in ecclesiam fit: qua die sacra egit venerabilis Abba prædicti Monasterii Bonæ-vallis, ut Sanctorum reliquiæ ad

AN CHR. 895 4. Junii. Monasterium idem deferrentur. Factum est consequente innumera populi multitudine. Ut autem primum ab ecclesia eadem sublatæ sunt, mox puer quidam lumen recepit. Cumque jam resonantibus choris procul a domo essent, Anastasia, dextra manu imbecillis, sanitatem vidente populo subito sibi venisse mirata est. Adalbertus oculis infeliciter captus, sed & Odolindis eadem passione miserabilis, necnon & Amalberga, Bernegildis quoque simili passione deformes, Sanctorum obsequiis dum fida mente insistunt, cæcitatis tenebras se evasisse gratulantur; ac benedictum Deum in Sanctis suis vocibus & nutibus quibus valent extollunt.

VI. Inde beati Sabini meritis dicatam ecclesiam Sanctorum ossa inferuntur, ac in altario, ut decuit, Martyres reponuntur. Adfuit mulier luminibus a quinque annis capta, adfuerunt Baltarius cæcus, & Christina consimili passione turpis, sed & Wimerna trium annorum membris contracta, quibus virtus omnipotentis Dei ad merita Martyrum prædicanda vim suam potentialiter exhibuit. Multa alia quæ per servos suos operatur & operata est virtus divina, prætereo, ne nauseam legenti potius, quam jucunditatis fructus pariam. Credo enim quia boni viri animum & pietatis æmulatorem hæc pauca de pluribus in laudem omnipotentis Dei amplius accendent, & ut meritis ipsorum quorum mira audit, & gloriæ sempiternæ particeps fiat, ferventius & perseverantius inflammabunt, & quousque convallem lacrymarum & plorationis evadat, adscensiones in corde suo disponat, & imitatione Sanctorum de virtute in virtutem transiet, donec pro factis suis coronatus mereatur videre Deum deorum in Sion.

VII. Precibus Sanctorum supervictus ad laudem omnipotentis Dei, postquam prius facta miracula dictaveram, hæc compendiatim subjunxi. Gaudius quidam ætate decem annorum, ab ventre matris curvus, totusque contractus, ope Martyrum valitudinem recepit. Puer nomine Hildradus 7. annis natus, cum esset æger membris, ad ambulandum cruribus impeditus, monitus in somnis quatinus mater ejus candelas ad memoriam Martyrum simul cum eodem nato deportaret; factum est: læta mater cum sanato puero suo rediit. Nec prætribo te, infans Amalgari: hunc pater a tribus annis cum cæcum detulisset, mox quod optaverat in filii luminibus Martyrum precibus inspexit. Puella ex utero matris muta pariterque surda, vigiliis noctis cum matre sua recipiendæ valetudini insistens, ut vocem cantantis galli virtute Martyrum exaudivit: Deo gratias, inquit, quod speravi adepta, gaudeo. Bertohildis cæca & surda per 16. annos de memoriis Martyrum sanata & inluminata rediit. Consimile Dei munere cuidam ab annis cæcæ provenit. Quidam infantulus, ut putabatur, annorum 5. cui adhærebant calcanei in natibus conligati, pæne ut ad fores oratorii perlatus est; intercessione Sanctorum, pedum membrorumque usum expertus incolumis degit. Sed & Martinus nomine, annorum 10. a cunabulis contractus, virtutem Sanctorum in incessu suo ubique divulgat. Nec præterierim duas feminas simili sorte debiles, dum diu, credo minoris fidei, ad memoriam Martyrum decumberent, tandem sanari & usum membrorum invenire meruerunt. Multa sunt quæ cotidie per servos suos Christus Dominus noster operatur, ad quorum gloriam quicumque pervenire desiderat; sic miracula visibiliter facta miretur, ut vitam illorum potius imitari ad retributionem sempiternam non desistat.

10. *Hactenus historia translationis, in qua quædam observanda, quædam illustranda sunt. Primum est, factæ translationis tempus, quod circiter annum Domini* 855. *contigisse puto. Deinde observatu dignum est id, quod de Bonævallis statu, qualis eo tempore erat, in præmissa narratione legitur; nimirum Bonævallense Monasterium* religiosis viris *tum floruisse, a* religioso Prælato *administratum; indeque eductam Monachorum coloniam, qui Athanacum* religioni pristinæ reformarent. *Id enim hactenus (ni fallor) ignoratum est nostro ævo, nullumque suppetebat monumentum de antiquo Bonævallis statu ante Ful-*

Fulberti Carnutensis Episcopi ætatem, in cujus epistola 39. TEDPRIBUS Monachorum Bonævallis Abbas *memoratur. Hujusce translationis meminit vetus Auctor qui breve Chronicon de Bonævallensis Monasterii origine & incremento edidit sæculo* 10. *Ex hoc Auctore discimus, primo quinam fuerint istius Cœnobii conditores, nimirum* FULCO Miles *una cum Carolo Calvo. Deinde tempus conditi Monasterii, quod anno* 841. *reponit Chronographus. Præterea primum ejus loci Abbatem, nempe* GAUSMARUM, *cui successit* INGELARDUS, *sub quo hæc translatio facta est. Sed huic loco scrupulus occurrit, quo pacto fieri possit, ut corpora sanctorum Florentini & Hilarii Athanacum translata sint, Florentini vero pars Bonævallensibus concessa: cum legamus in alia translationis ejus historia, totas ejus reliquias, dempto capite, quod in Vico* Bremur *hactenus adservatur, Latiniacum fuisse translatas: aut quo pacto S. Florentini caput relictum est Bremuri, si translatum est in castrum S. Florentini, ut habet alia historia compendio superius relata. An S. Aphrondisii corpus pro eo sumptum, an relictum ab Aureliano? Quidquid sit, Cœnobium Bonævallense quod principio sanctorum Petri & Marcellini vocabulo insignitum est, subinde S. Florentini obtinuit nomen, quod modo solum retinet. Situm est Monasterium istud (ut jam dixi) in diœcesi Carnutensi & pago Dunensi *, ad fluvium Ledum *; cujus loci præclarum fuit ornamentum Ernaldus, vulgo Arnaldus, Bonævallis Abbas, Bernardi Abbatis Clarevallensis amicus præcipuus, ab Arnulfo Lexoviensi Episcopo commendatus maxime ob* scribendi gratiam; *qua Ernaldus præditus erat, idemque cui Lucius Papa II. litteras direxit ad confirmanda bona Monasterii. Perstat etiam nunc istud Monasterium sub Congregatione sancti Mauri. Ad Aurelianum revertor.*

AN. CHR 895 4. Julii.

* Chateaudun

* le Loir

11. *Aureliani studium in monasticum Ordinem non stetit in instaurando & reformando Athanaco: quin etiam ad novum condendum Cœnobium, Saxiacum scilicet, convertit animum. Cumque ad id consilii non satis facultatum ipsi suppeteret, fundum loci a parentibus obtinuit: atque ut res firmior ac sanctior esset, Saxiacum aliaque prædia Remigio Lugdunensi Episcopo tradidit* in vice Christi *eo pacto, ut Remigius sibi tradita in jus Monachorum transferret. Exstant hac de re litteræ apud Samuelem Guichenonem in probationibus Historiæ Sebusianæ pag.* 225. *& seq. nimirum ipsius Aureliani testamentum de conditione Monasterii Saxiacensis: tum Remigii Episcopi ea de re privilegium, dein præceptum Caroli Regis, ad hæc privilegium Episcoporum decem, qui apud Segusteronem seu Sistericum * convenerant. Easdem litteras ex antiquis membranis Acherio nostro transmisit Petrus Louvetus Medicinæ Doctor & Historiographus: ex quibus litteris unum Aureliani testamentum huc refero cum privilegio Episcoporum, quod longe prolixius quam in editis a Louveto accepimus. Aureliani testamentum sic habet, longe emendatius quam apud Guichenonem, ubi Aureliani parentum nomina expuncta sunt.*

Saxiacum condit.

* Sisteron

MUndi senio impellente ad occasum, jubemur præceptis Domini cibum operari qui perire non noverit, fructumque ferre virtutis, qui permaneat in futuro. Decet enim, ut qui super fundamentum Christi stabiliti, fundatique, ac radicati sumus, ædificia ex auro & argento, lapidibusque pretiosis, bonorum scilicet proventibus operum construamus, quod examine divini judicii urgente probabile inveniatur: & non fragilibus materiis, ligno scilicet, feno, stipula, mortalium videlicet detrimentium operum constructum in modico comburatur. Simul etiam perpendentes, cum nos divina administrante providentia in hujus lucis exsilium nudos natura profuderit, quot & quantis emolumentis, immo innumerabilibus divinæ pietatis bonitas (nos cumulaverit,) pro nihilo ducens, nisi etiam comparticipes ac cohæredes sibi æternæ beatitudinis faciat; dignum ac justissimum omnimodis judicavimus, ut cohæredem atque participem facultatis ac muneris a se collati ipsum præcipue eligeremus, qui non caducæ nec transitoriæ, sed æternæ ac semper mansuræ possessionis nos voluit eligere hæredes.

Testamentum hac de re.

AN.CHR. 895 4 Julii.

Idcirco ego in Dei nomine AURELIANus, exiguus Abbas, quæsivi pie & postulavi a fratribus videlicet qui fructu carnis & spiritu fratres sunt, RATBERTO piæ recordationis, AIGLARDO, AMBLARDO quoque & SIGIBERTO, seu & SILVIO consobrino nostro, INGELBOTONO quoque, WITBALDO, & Arda sua sorore, & ceteris qui nobis affinitate propinquitatis juncti sunt, locellum, quo ædificaretur fieretque Cœnobium Monachorum viventium sub Regula pii Patris BENEDICTI: ideoque & quod humane postulavi, Domini favente gratia, devote & ab iis impetravi, facta solemniter donatione chartarum. Proinde nobis justissimum visum est, ut parentum nostrorum amore incitati, locellum jam dictum pro posse fundaremus, ubi pro gratis muneribus eorum esset in orationibus solemnis & jugis supplicatio, & apud Dominum continua pro salute eorum exoratio. Non immemores etenim sumus circa nos benivolentiam ipsorum & beatæ recordationis fratris nostri RATBERTI, patris quoque nostri AURELIANI, & matris ADALSONÆ, & SIGEBURG; sed & dignam rependentes parentibus honorificentiam vel dulcissimæ recordationis fratris nostri SILVII, ICTORIS quoque & ARNULFI, seu & ABONIS & LIUBOINI Abbatis, sive qui jam dormierunt in Domino, sive qui adhuc vivunt, affinitate & propinquitate etiam nobis junctis, id est dilectissimi fratris AIGLARDI, AMBLARDI quoque & SIGIBERTI, SILVII & WITBALDI, necnon & INGELBOTONI, ut pro eis & pro nobis intercessio & deprecatio fiat, & peccatorum nostrorum acquiratur propitiatio, & in loco ipso, qui juvante Christo jam cœptus est, succedentibus temporibus sit eorum permanens recordatio.

Est autem locus ipse, videlicet Saxiacus, cum rebus suis ad eum pertinentibus, situs in pago Lugdunense, non longe a Rhodano fluvio, in agro Saxiacense; adspiciunt quoque ad eum in jam dicto pago Lugdunense ea, quæ habemus & possidemus in has villulas, Neriaco, Vesciaco *, Auguliaco cum ecclesia sanctæ Teclæ, Montilio, Cotios *, Vograbio, Balatiaco, sive Liago, Cameriaco, sive etiam Miliaco, & Vilicia, Cretto, Martanaco, Cattoleno. In pago quoque Belicense Castiniacus & Damascione: in pago Viennense Casdumno; & in pago Diense Carrobolis villa cum ecclesia sancti Marcelli, quam dedit nobis LEUBOINUS Abbas; in pago etiam Maurinensium in diversis locis omnia ista cum casis, domibus, ædificiis, pratis, silvis, campis, vineis, pomis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, mobilibus & immobilibus, & omnibus adjacentiis, exitibus & ingressibus, vel quantumcumque in præscripto loco præsenti tempore nostra cernitur possessio, aut a parentibus data aut amicis, seu dato precio comparata, cum servis & ancillis, omnia & ex omnibus, quidquid ad jam dictum adspicit aut adspicere videtur, totum & ad integrum vel inexquisitum a die præsenti hilari mente promptaque voluntate Deo Salvatori omnium devote offero, & in vice Christi REMIGIO venerabili & religiosissimo Archiepiscopo trado, ita dumtaxat, ut idem venerabilis Achiepiscopus jam a nobis cæptum Monasterium perficiat in honore Dei & sancti BENEDICTI, & beatissimorum Martyrum Florentini & Hilarii: & voti nostri desiderium Domino adjuvante per eum perficiatur, & ipse pius pater & provisor esse debeat. Et quid plura? fidei omnipotentis Dei & suæ prædictum locum committens, ut ibi sub vera religione degentes servi Dei in monastico Ordine venerabile propositum pro nostris parentumque nostrorum erratibus, necnon pro catholicæ ac universalis Ecclesiæ statu sedulis precibus divinam misericordiam implorare decertent.

* Guicheno ni Cresciaci * G. Lolios, Rogerii, Balliciaci, Synelieragii, Camerraci, Milliaci & Villacio, Crepti, Marchantiaci, Cacoberii,

Volumus etiam ut nostris successorumque temporibus, prout opportunitas atque possibilitas ejusdem loci se se dederit, quotidie misericordiæ opera pauperibus indigentibus & advenis summa intentione ibidem exhiberi: quin etiam huic testamento inseri placuit, ut ab hac die nec meo, nec parentum meorum, nec fastibus regiæ magnitudinis, nec cujuslibet terrenæ potestatis jugo

jugo subjaceant jam dicti servi Dei inibi congregati: sed quemcumque prædicti Monachi ex semetipsis Abbatem ac Pastorem suique Rectorem secundum placitum Dei & Regulam sancti BENEDICTI eligere voluerint, libero in omnibus eligendi absque ullius potestatis inquietudine potiantur arbitrio. Pro infestatione vero pessimorum iniquorumque hominum nihilo minus inseri placuit, ut pro voto arbitrii sui, quem tutorem ac defensorem ac mundiburdum habere voluerint, absque ullius refragatione liberrima eis attribuatur facultas eligendi.

AN.CHR. 895 4. Julii.

Si quis vero contra hoc testamentum quod ego pro amore Dei omnipotentis ac veneratione beatissimi Benedicti Confessoris Christi, Martyrumque Florentini & Hilarii fieri sancivi, aut regiæ potestatis, aut dignitatis, aut quorumlibet regalium procerum sublimitas, sive etiam propinquorum hæredum meorum calliditas venire aut callide infringere tentaverit, ejus doli fraudesque penitus irritæ fiant, & insuper iram Dei omnipotentis incurrat, & ab Ecclesia Dei extraneus, & a communione Christianorum alienus, & cum Dathan & Abiron tremendis gehennæ ignibus concremetur: & insuper, ut prius temporalia experiatur, cogente fisco auri libras 40. argenti pondo 20. coactus exsolvat.

Factum hoc testamentum anno Incarnationis dominicæ 859. Indictione 7. regnante Karolo Rege, filio quondam Lotharii Imperatoris anno 3. Actum Lugduno publice.

12. *Ex his litteris intelligimus tum situm Monasterii, quod in pago Lugdunensi apud Sebusianos * ad Rhodanum positum est, tum ejus ecclesiæ patronos, nempe S. Patrem Benedictum, & sanctos Martyres Florentinum & Hilarium. Primus loco præfectus est* BADILO *Abbas, ut patet ex litteris Remigii Episcopi, qui ratam habens Aureliani traditionem sibi* in vice Christi *factam, Saxiacum aliaque prædia* Deo salvatori omnium *devote obtulit, &* in vice Christi Fratri Badiloni tradidit, qui loco Abbatis præesse & prodesse debeat; necnon & Fratribus inibi Domino militaturis sub Regula pii Patris BENEDICTI; ita dumtaxat, ut corde & animo pleno isdem Abbas una cum Fratribus jam cæptum Monasterium perficiat in honore Dei & suprascripti Confessoris Christi Benedicti, & sanctorum Martyrum Florentini & Hilarii, & voti nostri desiderium Domino adjuvante per eos perficiatur; & præfatus Abbas pius pater & provisor esse debeat, &c. Factum hoc privilegium anno Incarnationis dominicæ 859. Indict. 7. regnante KAROLO Rege, filio quondam LOTHARII Imperatoris. Actum Sisterico: *quæ clausula deest apud Guichenonem.*

Monasterii situs & patroni.

* le Bugey

Abbas primus Badilo.

13. *Quis fuerit, quove ex loco eductus sit Badilo Abbas, non constat. Monachum Athanacensis Cœnobii fuisse verisimile est: nisi si is fuit Badilo, qui ex Comite Monachus factus est in Æduensi S. Martini asceterio, aut ipsius nepos cognominis, de quibus in vita S. Hugonis Monachi Æduensis; aut certe Badilo Monachus (ut videtur) Vezeliacensis, qui corpus beatæ Magdalenæ Vezeliacum transtulisse dicitur, de quo agit Baldericus Episcopus in Chronici Cameracensis lib. 2. cap. 43. scribens de Abbatia Lutosa,* ubi, *inquit,* vir Dei venerabilis BAIDILO requiescit, qui corpus S. Mariæ Magdalenæ de Hierusalem in Burgundiam in loco Vercelliaco (*legendum* Vezeliaco) attulisse fertur.

14. *Aureliani testamentum, itemque Remigii privilegium confirmavit Carolus Burgundiæ Rex, cujus diploma mutilum Guicheno refert, quod integrum habemus. At satis fuerit hoc loco integras referre litteras decem Episcoporum, qui totum hoc negotium upud Sistericum calculo suo approbaverunt in hunc modum.*

ANNO dominicæ Incarnationis 859. Indictione 7. regnante piissimo ac mitissimo Rege CAROLO, filio quondam LOTHARII Augusti, pace jam & divisione regni cum fratribus suis, HLUDOVICO videlicet & LOTHARIO Regibus, miserante Domino, celebrata, factus erat

Privilegium Episcoporum.

AN.CHR. 895 4. Julii. erat conventus populorum qui sub ejus regno erant per regiam evocationem, ubi etiam nos, qui superna largiente gratia, etsi indigni Episcopi dicimur, convenimus, ut scilicet per sacrorum constitutum maxime concilium qui de diversis partibus aderant; ea quæ in quibuslibet ordinibus Ecclesiæ minus constare utiliter videbantur ob incuriam negligentium, aut propter civilis belli transactam violentiam, juvante Christo in melius reformare sategerit, & quæ hactenus bene constituerant, regali providentia amplecteretur, ac firmius roborare studeret.

Dum ergo talibus invigilat præfati Regis gloriosa nobilitas, & sancti genitoris sui studia diligit, pietatis quoque illius opere perseverare desiderat; jussi sumus communi tractatu perquirere, qualiter omnis Ordo ecclesiasticus congrue ac decenter administretur. Hoc itaque dum perficere optaremus inter cetera visum est nobis ad ejus Ordinis recuperationem atque sublimationem, qui apostolicæ perfectioni vicinius adhæret, hoc est Monachorum, qui relictis omnibus Christum sequuntur, sacratissimi Regis curam inflectere. Congruebat enim, ut quem propter curam gregis dominici sibimet commissam de spiritalibus damnis fidelium contigerat contristari, de præfati etiam Ordinis correctione atque exaltatione lætificare cuperemus. In plurimis namque locis regni ejus prædicti Ordinis fervor tepuerat, violentia quoque temporum in eodem, sicut in cunctis ordinibus, plurimum juris infregerat: quia bona, quæ acquisita cum labore providentur & servantur, per inquietudinis assiduum impedimentum solent minui vel penitus aboleri.

Itaque placuit nobis propter curæ pastoralis obsequium intendere, ut eos quos in monasticæ sanctitatis vigore bene perdurantes agnoveramus, amplius diligeremus, atque in cunctis necessitatibus eis libenter opem ferre procuraremus, ut per illorum exaltationem sanctitatis eorum exempla clarescerent ac dilatarentur.

Igitur cum quorumdam in præfato ordine accendendis studiis insisteremus, & perseverantium religioni non mediocriter congratularemur, pervenit ad conventus nostri notitiam, qualiter venerandus vir AURELIANUS Abbas Athanacensis, supernæ hæreditatis amore succensus, ex rebus quas a parentibus pio affectu petiit, & pie impetravit, omnipotentem Deum elegerit. eas denique res pro rei firmitate vice Christi reverentissimo atque sanctissimo REMIGIO Archiepiscopo tradiderit, & præfatus Archiepiscopus rogatu ipsius Aureliani Abbatis iterum vice Christi BADILONI, qui loco Abbatis prodesse & præesse debeat, & Monachis ibidem servientibus sub Regula pii Patris BENEDICTI per testamentum firmissimum promptissima ac devotissima voluntate tradiderit, ea scilicet ratione, ut idem Badilo Abbas & Monachi in prædictis rebus in pago Lugdunense, in loco qui vocatur Saxiacus, non longe a Rhodano fluvio, Monasterium Monachorum in honore omnipotentis Dei, & veneratione egregii Confessoris BENEDICTI & Martyrum Florentini & Hilarii ædificarent: ut & divinam in jam dicto loco exercerent militiam, & pro totius Ecclesiæ statu supernam implorare clementiam decertarent. Utrorumque ergo tam sanctis studiis piisque desideriis plurimum congaudentes, summa cum reverentia Christianissimi Regis adivimus clementiam, ut jam dicto Cœnobio in honore Salvatoris, & veneratione beatissimi Confessoris Benedicti, & sanctorum Martyrum Florentini & Hilarii consecrato privilegium quoddam de rebus necessariis concedere dignaretur secundum regalem magnificentiam, atque nobis assensum præberet, ut nostra illud subscriptione roboraremus: quatenus hinc inde & regali magnificentia, & auctoritate episcopali convenienter munitum, præsentibus futurisque temporibus idem Cœnobium valeret permanere. Itaque Deo amicus sæpe dictus KAROLUS Rex hujus rei nobis assensum præbuit, ut hujuscemodi privilegium propria singuli subscriptione roboraremus, addens insuper, ut specialius Dei suosque

suosque fideles præsentes pariter futurosque obtestaremur, ut possessiones quas AN.CHR. prædictus Aurelianus Abbas Remigio Archiepiscopo, & idem Archiepiscopus Deo, & beatissimo Benedicto, & sanctis Martyribus jam dictis obtulit, aut quas in futuro ex fidelium donatione divina pietas in eodem loco contulerit, ad solius Dei servitium ejus loci Monachi, sicut in eodem testamento insertum est, firmissimam teneant libertatem.

895 4. Julii.

Et nos igitur, licet indigni, tamen sacratum atque venerandum pontificatus gerentes officium, ea quæ supra memorata sunt, in venturis generationibus stabilia semper atque inconcussa perseverare, voluntatem Dei considerantes decrevimus, & propria singuli subscriptione roboramus. Si quis vero, quod absit, hujus privilegii destructor, aut in ejus destructione fraudulentus machinator in posterum emerserit, salutem propriam negligens, aliorumque salutem persequens, secundum potestatem ligandi atque solvendi ab ipso Domino JESU-CHRISTO nobis traditam, æterno vinculo perpetuæ damnationis extra beatorum requiem alligamus, cum omnibus, qui in tam nequissimam voluntatem consentiunt, nisi hoc correxerint, qui quod ad multarum salutem animarum pie provisum est, impie non timent infringere.

Placuit etiam domino ac piissimo Regi, rectumque nobis videtur, atque obsecramus Coepiscopos nostros, qui præsentes conventui non adfuerunt, sed & religiosos Abbates, dum nostræ constitutionis paginam legerint, unam nobiscum ineant voluntatem ac subscriptione sententiam.

Placuit etiam huic privilegio inseri, pio tamen Principe assensum præbente & consentiente, ut ipsius BADILONIS tempore sub ejus dispositione atque potestate inibi Domino famulantes consistant. Quod si evenerit, ut ipse post multum laborem a tam gravissima prælationis sarcina humiliter declinare voluerit; quem in prædicto Cœnobio suæ vitæ melioris parciorisve invenerit, una cum consensu Fratrum suorum eligat & subrogat in loco suo. Post ipsius quoque Abbatis ab hac vita discessum, nec largitoris, nec parentum ipsius, nec fastibus regiæ magnitudinis, nec cujuslibet potestatis jugo subjaceant: sed quemcumque prædicti Monachi ex semetipsis Abbatem ac Pastorem suique Rectorem secundum beneplacitum Dei & Regulam sancti Benedicti eligere voluerint, libero in omnibus eligendi absque ullius potestatis inquietudine potiantur arbitrio.

Factum hoc privilegium anno Incarnationis dominicæ 858. Indictione 7. regnante KAROLO Rege, filio quondam Lotharii Imperatoris. Actum Sisterico.

15. *Insignes sunt hæ litteræ tum ad illustrandas donationes Monachis* in vice Christi *olim factas, quas ad alium usum, quam* ad solius Dei servitium, *& Monachorum utilitatem detorqueri nefas esse ducebant pientissimi Episcopi; tum ad monasticum Ordinem commendandum, quem* apostolicæ perfectioni vicinius adhærere *contestantur; tum ad demonstrandum ejus temporis Episcoporum in Monachos studium & paternam sollicitudinem; tum denique ad confirmandum id, quod alias ostendi in veterum Analectorum tomo* 1. *pag.* 58. *nimirum id in more quondam positum fuisse, ut in gravioribus Ecclesiæ negotiis Conciliorum decreta signis suis confirmarent non solum præsentes, sed etiam absentes Episcopi; immo etiam ipsorum successores: quandoquidem hujus Sistericensis Synodi Patres obsecrant* Coepiscopos *suos*, qui præsentes conventui non adfuerunt; sed & religiosos Abbates, dum suæ constitutionis *ad se perlatæ* paginam legerint, unam *secum* ineant voluntatem sententiam*que suam sua* subscriptione *roborent. Idem etiam præstant Patres Concilii Germiniacensis supra, & Duziacensis in litteris pro Suessionensi S. Medardi Monasterio, quas in probationibus Historiæ beatæ Mariæ Suessionensis legere licet. Jam vero quot prædictæ Sistericensi Synodo interfuerint Episcopi mihi non liquet, nisi quod decem adfuisse lego apud Guichenonem in Historia Sebusiana: ex qua discimus Saxiacensem Abbatiam redactam esse in simplicem (ut vocant) Prioratum, qui una*

AN.CHR. 895 4. Julii. *una cum circumposito oppidulo sancti Benedicti de Saxiaco, vulgo* Saint Benoist de Seyssieu, *appellatur.*

Aurelianus Episcopus. 16. *His ita gestis Aurelianus in sedem Lugdunensem suffectus est post Remigii Episcopi obitum anno 874. aut insequenti. Is cum Monachos Fossatenses metu Nortmannorum, qui agrum Parisiensem diris cladibus sæpe repetitis infestabant, hinc inde jactatos cerneret ac palabundos in Monasterium Saxiacense eos excepit sub annum 878., ibique* perpetualiter manere *jussit, probantibus Suffraganeis Episcopis: tametsi Fossatenses in proprium locum revertisse observo in libro de miraculis S. Berchavii Abbatis Dervensis: ubi* grex ecclesiæ Dervensis, juncto sibi cœtu Fratrum Fossatensis Cœnobii, qui metu supra memoratæ internecionis fugientes secum ossa beati Mauri devexerant, pari consilio repatriasse *memoratur. Juvat hoc loco referre litteras hactenus ineditas, quas Aurelianus in gratiam Fossatensium Monachorum de Saxiaco edidit sub hac forma.*

Fossatenses excipit Saxiaci.

SANCTÆ matris Ecclesiæ Lugdunensis Archiepiscopus AURELIANUS, omnibus per futura tempora nobis successuris, pacem & sanitatem a CHRISTO JESU Domino nostro. Precibus pauperum Christi assensum præbere, eorumque necessitatem pro viribus supplere sacra Scripturarum auctoritate admonemur. *Beatus*, inquit Psalmista, *qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus*: & Christus in Evangelio: *Date, & dabitur vobis*. Item: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Hæc ego sanctæ Lugdunensis Ecclesiæ Archiepiscopus AURELIANUS considerans, Fratres Monasterii Fossatensis, quos insectatio paganorum a proprio solo pepulit, gratanter exsules recepi, atque in Monasterio meæ hæreditatis, nomine Saxiaco, pro Dei amore collocavi. Ne vero quisquam ex successoribus sive propinquis nostris eosdem Fratres a memorato loco nostro quandoque, instigante maligno spiritu, possit ejicere, has litteras testamenti seu firmitatis vel securitatis indulgentiæ nostræ ei fieri juxta postulationem eorum præcepimus. Volumus itaque prædictos Fratres in supradicto loco nostro perpetualiter manere, ibique quiete & regulariter vivere; ac proinde pro nobis & pro ecclesia nobis commissa cunctaque nostra prosapia Domino Christo preces offerre, resque ibidem delegatas ordinare, tenere atque possidere sine contradictione vel inquietudine cujuscumque personæ. Decedente vero Abbate eorum a sæculo, liberam & absolutam habeant facultatem eligendi secundum Dei voluntatem & Regulam sancti BENEDICTI, quemcumque decreverint ex Fratribus suis, qui eis regulariter præesse & prodesse valeat. Et si in Monasterio jam dicto Saxiaco talis reperiri nequiverit, in quocumque loco noverint suorum quempiam hoc officio dignum, potestatem habeant advocandi eum, & eligendi cum consilio & voluntate Abbatis Fossatensis. Porro successores nostros per viscera misericordiæ Dei nostri suppliciter precor & obtestor, ut hos exsules dulci favore amplectantur, sereno pietatis intuitu respiciant, familiare affatu consolentur: quatinus & ipsi participes sint eleemosynæ nostræ, & his famulis Christi amor sit habitandi in diœcesi parochiæ nostræ. Igitur si quisquam exstiterit unquam qui res Monasterii prædicti invaserit, aut præscriptos Fratres a loco sibi a nobis concesso injuste exturbaverit; judicio Spiritus-sancti verbere æterni feriatur anathematis, & cum Juda pessimo traditore perpetuas luat tenebras, nisi resipuerit. Sed & illud concedimus, & concessum perpetuo esse sancimus, ut ingruente Nortmannica persecutione, quotquot ex Fratribus Fossatensibus Abbas Saxiensis recipere potuerit, per suggestionem Abbatis Fossatensis recipiat, tueatur, & alat; & sit pura familiaritas & sancta dilectio charitatis inter hos duos locos ejusdem institutionis & ordinis. Ita ergo ut hæc series testamenti firmitatis jugiter possideat vigorem, manu nostra de more subscripsimus, reverendosque Coepiscopos nostros pariter subscribere rogavimus.

17. *Ex*

AN.CHR. 895 4. Julii.

17. *Ex his litteris perspicuum est, Aurelianum Lugdunensem Archiepiscopum, contra quam censet Johannes de Mura, non alium esse ab Aureliano Abbate Athanacensi & Saxiacensis Cœnobii conditore: siquidem Aurelianus Archiepiscopus Saxiacum vocat Monasterium* hæreditatis meæ: *quod argumento est, Aurelianum Archiepiscopum, qui Athanacensis proculdubio Abbas fuit, esse etiam Saxiacensis Monasterii auctorem. Idem etiam mihi videtur esse Antistes ille Lugdunensis, qui reliquias sanctorum Eucherii, Verani, Cypriani, Sperati & Pantaleonis cuidam Monacho Floriacensi contulit* remunerandæ sedulitatis gratia, quia liberalibus eum instruxisset litterarum studiis, *teste Aimoino in lib. 2. de miraculis S. Benedicti cap. 15.*

Conciliis interest.

18. *Quæ hactenus dixi de Aureliano, ejus maxime studium in rem monasticam demonstrant: superest ut de rebus pro ecclesia sibi commissa gestis pauca (quæ rerum veterum penuria est) his subjungam. Variis eum Conciliis subscripsisse invenimus, Pontigonensi anno* 876. *Tricassino anno* 878. *præsente Johanne Papa VIII. conventui Mantalensi pro electione Bosonis anno insequenti; Synodo Cabilonensi, cui præfuit, anno* 887. *Valentinæ triennio post, & alteri Cabilonensi anno* 894. *Frodoardus in Historiæ Remensis lib.* 4. *cap.* 1. *tres Fulconis Remensis Pontificis ad Aurelianum epistolas memorat, unam* pro querimonia Bituricensis ecclesiæ super invasione Frotarii Burdegalensis Episcopi; *duas pro* Teutboldo Lingonensi, quod obeunte Isaac Episcopo, inconsulto Clero & populo, Egilonem quemdam Monachum, nuper de sæculo venientem, in Episcopum Aurelianus ordinasset, *postposita Lingonensis Cleri & populi electione, qui in Teutboldum ipsius ecclesiæ Diaconum communibus votis conspiraverant. Is de quo hic agitur Monachus, erat Geilo tum Abbas Trenorchiensis, cujus in Episcopum Lingonensem ordinatio anno* 880. *per Aurelianum facta obtinuit. Huic mortuo suffectus est a Clero Lingonensi Teutboldus antea electus: qui cum Aureliani in se animum probe nosset, adiit Stephanum Papam V. ut ab eo consecraretur: sed ille* uniuscujusque ecclesiæ privilegium inconcussum servare volens, *eum prædicto Aureliano consecrandum remisit. Is diem ex die ducere, ac tergiversari cœpit: ob idque increpitus est ab Stephano Papa iteratis epistolis rescribente, ut* quia concordi voto & Clerus & populus jam dictum Diaconem expetebat; aut ipsum consecraret; aut quid in eo reprehensibile judicaret, rescribere maturaret. *Verum cum neutrum præstaret Aurelianus, immo* quemdam extraneum & eidem ecclesiæ ignotum, in angulo ordinatum, *nomine Argrimum, illi ingerere niteretur; tandem Stephanus, Lingonensis Ecclesiæ precibus victus, Teutboldum consecravit, ut fusius narrat Frodoardus in Historiæ lib.* 4. *cap.* 1. *ubi addit, Stephanum Papam Fulconi Remensi Pontifici litteras direxisse, quatenus Teutboldum ab se consecratum in ecclesiæ Lingonicæ possessionem induceret. Fulconem vero Odonis Regis consultu id exsequi distulisse,* dum Rex idem suos Legatos ad eumdem Papam dirigeret *ad istius rei pleniorem informationem. Ex quibus intelligitur, Aurelianum hac in re ad Regis voluntatem se gessisse. Quamquam quid juris in Lingonensis Episcopi nominationem haberet, aut intenderet, non capio.*

Literas accipit a Ludovico Rege.

19. *Severtius in paragrapho* 9. *fragmentum refert diplomatis, quod Ludovicus Provinciæ Rex Bosonis filius, Aureliano concessit, in hæc verba.* Consilio gloriosissimæ genitricis nostræ Hirmingardis, & pro sincerissimo Aureliani didascali obsequio concessimus ecclesiæ beatissimi Protomartyris Stephani Lugdunensi, cui idem venerabilis Aurelianus Archiepiscopus præest, ecclesias villasque in pago Lugdunensi sitas, Abbatiam S. Martini, quæ Athanacus vocatur, &c. Lugduni 16. Kalend. April. anno 892. & anno 1. regni Burgundiæ seu Provinciæ.

Moritur.

20. *Non diu post alteram Synodum Cabilonensem, quæ anno* 894. *celebrata est, superfuit Aurelianus, cujus obitus anno sequenti contigisse videtur, quo anno successor ipsius Alvvalo in litteris Ludovici Regis jam dicti apud Severtium notatur. Quo vero die obierit Aurelianus mihi non satis liquet: nam in priore*

AN.CHR 895 4. Julii. *priore obituum libro, quem in ecclesia Lugdunensi idem Severtius legit,* Aurelianus Episcopus 8. *Id. Februarii; & in altero* Aurelianus Archiepiscopus Lugdunensis 4. *Non. Julii obiisse memoratur. Uter vero Aureliani mortalis dies fuerit, definire nolim: certe* 16. *Kal. Julii Aurelianum Arelatensem, non Lugdunensem, decessisse, initio hujus Elogii demonstratum est.*

21. *His de Aureliano observatis, nunc (quod superius pollicitus sum) exhibendum est Chronicon Bonævallense, quod ex schedis V. C. Wionis Herovallii excepimus in hunc modum.*

BREVE CHRONICON

Monasterii Bonævallensis apud Carnutes.

1. ANno ab Incarnatione Domini 841. regnante Karolo Chlotharii fratre, filio autem Ludovici III. * anno regni ipsius Caroli constructum Cænobium Bonævallense per ipsum Imperatorem KAROLUM & quemdam Militem FULCONEM nomine in honore sanctorum Martyrum Marcellini & Petri, quos EINARDUS a partibus Romaniæ in Galliis transtulit. Tunc prædictus Miles bonæ memoriæ FULCO videns locum habilem & ad ædificationem Monachorum adortum, sicut ordo Regulæ commendat, auxit de suo fisco per licentiam Regis, & de suis hæreditariis ad Cœnobium monachile instruendum, quantum placuit. Deinde misit Monachos quantos voluit. Tradidit itaque prædictis Sanctis & Monachis totam villam Bonamvallem cum omnibus quæ ad se pertinere videbantur, id est terris cultis & incultis, pratis, molendinis, piscariis, aquis aquarumque decursibus, insuper & appendiciis quæ ad prædictam villam respiciunt, ecclesiam S. Mauricii cum parochia quæ ad eam pertinet, id est villa quæ vocatur Vouredus, *Delsinot*, Villaseglanda, & Merdolum; ultra fluvium Letum villas, quarum hæc sunt nomina: villa Navuncula, *Moncion*, *Vender*, cum terris cultis & incultis, silvis, Poyros & Pulsultus, cum terris cultis & incultis. Item Miliciacum, & Merdelonem, & Osanam, & Siriniacum, & Montem-Falconem cum pratis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, silvis, terris cultis & incultis. Item ecclesiam S. Mariæ quæ vocatur Mererias, cum omnibus appendiciis suis quorum hæc sunt nomina: Vallis Petrosa, *Pulluat*, * Nocumentum Villare, Villamorin, Villatignea, Villatenera, & omnia quæ in circuitu possidebat.

* II.

* f. Nuisy.

2. His denique terris dotata ecclesia Dei & sanctorum Martyrum Marcellini & Petri a Rege Carolo & suo fideli Fulcone, necnon dedicata ab Episcopo Carnotensi nomine GILLERICO *, miserunt etiam, quantum sibi placuit, Monachos, & elegerunt venerabilem Abbatem GAUSMARUM nomine, qui semper familiaris exstitit Karolo Imperatori. Abhinc & deinceps crevit ecclesia Dei, & sublimata est a cunctis bonis circumadjacentibus vicinis.

* l. Valentino.

3. Jam vero defuncto Rege Karolo, & filio ejus LUDOVICO succedente, anno primo regni ejus, fuit quidam Comes Castri-Dunensis LAMBERTUS nomine, qui ob amorem Dei & Sanctorum ejus dedit sanctis Martyribus Marcellino & Petro & domno Abbati Gausmaro ad refugium infra Castridunum de terra agripennos duos & dimidium, in proprium perpetualiter habendos, & cryptas de subtus usque in aquis. Ablato denique bonæ memoriæ Abbate Gausmaro ab hac luce, venerabilis INGELARIUS subrogatur ejus regimini ab omni Congregatione.

4. Igitur Deo disponente, cui omnia sunt possibilia, divulgatur fama religionis longe lateque Monasterii hujus. Cumque nutu divino quidam Archidiaconus Augustudunensis ecclesiæ, AURELIANUS nomine, circumiret ecclesias illius provinciæ, ut Sanctorum corpora non bene adornata ipse bene adornaret; contigit ut sanctorum corpora Martyrum Florentini & Hilarii repe-

reperisset, & inde secum transtulit Lugduno in ecclesia S. Martini, quæ vocatur Athanao, valde diruta, sed antiquitus dedicata, in qua & ipse Abbas factus est. Cumque animus ejus deflueret perquirendi Monachos regulari ordine instructos, & non inveniret; audivit famam celeberrimam, quod Bonævallis degerent Monachi regulari ordine approbati. Qui concite dirigens Missos ad præfatum Monasterium, obnixe deprecans, ut venerabilis INGELARIUS, sæpe dicti Monasterii Abbas, numerum Monachorum ei mittere non denegaret, sicut penes nos scriptum est. Itaque vir Domini, cum esset plenus charitate, desiderans augeri famulorum Christi numerum, sciens quia qui plus laborat, plus mercedis accipiet; elegit ex suo grege Monachos duodecim, quos illic misit bene instructos, & regulari ordine approbatos: monens & exhortans, ut de die in diem melius proficiant. Ab hinc Athanacenses normam nostræ auctoritatis, exordium sumpserunt & mores. AN.CHR. 895 4. Julii.

5. Cum autem ad nos redire proposuissent Fratres, postulaverunt sibi a Patre jam dicti loci, ut aliquod munus eis concederetur, quod utile Patri, loco eorum, & Fratribus esset. Dedit itaque eis venerabilis Abbas Aurelianus partem corporum præcipuam electorum Christi Martyrum Florentini & Hilarii, quæ nunc usque servatur a nobis, sicut scriptum habetur in codicibus nostris. In adventu quorum ipsorum Martyrum multa miracula facta sunt, quæ penes nos scripta habentur. Quanta etenim per illorum merita huic loco salus venit, non est silendum. Cum autem movissent ab Athanao, & properassent Aurelianensi civitati, declinaverunt ad ecclesiam sancti Anniani sabbato. Deinde pervenerunt ad ecclesiam sancti Sebastiani in villa cui nomen est Balniolus: quo tempore villa illa eis data est tota cum ecclesia. Jam & in occursum venerunt venerabilis Abbatis Monasterii Bonævallensis cum agmine sancto Monachorum reliquias recepturi. Inde venerunt ab ecclesia S. Andreæ Apostoli in villa Danciaco, quæ eis data est cum alia villa, quæ vocatur Matguenas & .·.·. devenerunt ad ecclesiam nondum dedicatam, quæ duobus milliaribus a Monasterio distat in villa Givariensi .·.·. in illo honore est dedicata, & per miracula quæ illic facta sunt, tota villa est eis data. Deinde vero venerunt ad prædestinatum locum dedicatum in honore Christi Martyrum Marcellini & Petri, ubi deponendi erant Sancti.

6. Tunc temporis erat quidam Vicecomes Castrodunensis nomine RAMPO, qui Dei timore & Sanctorum dilectione inflammatus dedit prænominatis Sanctis Ursum .·.·. cum mancipiis & appendiciis, id est *Villeri* & *Labant*, cum terris cultis & incultis, & omnibus quæ habebat. Item fuit quidam Miles nomine MENELAUS, qui pro Dei amore & vita æterna acquirenda dedit sanctis Martyribus alodum in Laveroico villa, sibi a parentibus hæreditario jure derelictum tempore INGELRAMNI Abbatis. Item dedit alium alodum, ubi ipse manebat, ejus nomine dictum Mansum-Menelaus. In pago Blesensi dedit Comes THEOBALDUS primus inter Jergerolas & Cambum quatuor aripennos de terra arabili & 9. de vinea instructa, & terminatur una parte terra sanctæ Mariæ, altera S. Leobini. Item ipse dedit in fisco Blesensi quatuor aripennos vineæ instructæ, & octo denarios, cum alia terra arabili, & ad Closellos quatuor aripennos vineæ instructæ, & in alio loco unam salergiam, ubi navis quædam receptabat, in alodum perpetualiter habendum.

7. Inde vero exstitit Comes inclytus, nomine ODO *a*, filius ejus, loci hujus aptissimus reparator, qui Abbatem WALDRICUM ad instruen-

a Hac de re legitur charta CLOTARII seu Lotharii Regis, qua ad petitionem Odonis clarissimi Comitis, necnon Hugonis gloriosissimi Ducis, sub sua defensione Monasterium Bonævallense suscepit, *in quo candidatus grex Monachorum degebat*. Subscribunt CLOTARIUS Rex, GERO *notarius ejus ad vicem Odelrici Archiepiscopi & summi Cancellarii*. GOFFREDUS *Vicecomes*. HERBERTUS *Comes*. HAIDUINUS. ROTROCUS. ODO *Comes*. ODO *filius ejus*. *Datum Nonis Iulii regnante domno Clotario anno* 13. *Indict*. 10. *Actum Verberiaco Palatio*. Porro *Odo Comes hoc præceptum fieri rogavit pro remedio animæ* suæ, *uxoris*, *& filiorum*, *necnon & Vicecomitis Gaufredi fidelis* sui.

AN.CHR. 895 4. Julii. dum & reformandum in hoc loco posuit: & dedit in augmentationem hujus loci quemdam locum hæreditarium in honore sancti Salvatoris dicatum Braico situm, a quodam hæreditabili viro sibi derelictum, nomine BORCARDO: ita ut absque ulla divisione esset sub hujus potestate, cum omnibus appendiciis quæ illic adjacent, sicut in privilegiis nostris scriptum habetur. Item ipse dedit nobis Grolerias cum decima & vicaria, & cum omnibus consuetudinibus quæ ad eam pertinent. Item dedit & aliam villam juxta Silvam longam, quæ vocatur Nascellas, & illam quæ vocatur *Villervil*, cum omnibus consuetudinibus & mancipiis, terris cultis & incultis. Dedit & molendinos, qui sunt Marbrico, & vineas, terras & omnia quæ illic habebat, in alodum perpetualiter habenda. Deinde exstitit quidam Vicecomes Castridunensis, GAUFRIDUS nomine, qui pro redemptione animæ suæ & uxoris HERMENGARDIS nomine dedit ad locum sanctorum Martyrum suum alodum, qui appellatur Villa situata, cum omnibus consuetudinibus & servis & ancillis quæ illic manebant. Similiter filius suus nomine HUGO dedit aliam villam juxta sitam, nomine Buxeriam.

CIRCA AN. 895

VENERABILIS JOHANNIS
ABBATIS ÆTHELINGIENSIS
ELOGIUM HISTORICUM,
Ubi de JOHANNE Scotto, seu Erigena, deque JOHANNE Sophista seu Malmesburiensi.

Ælfredo invitante Johannes in Angliam venit.

1. INter *Reges, qui Britanniæ majoris sceptrum sæculo 9. tenuerunt, facile principem obtinet locum Ælfredus Anglosaxonum Rex, cujus studio ac diligentia, non solum pietas ac religio, sed etiam litterarum studia, quæ pæne ea in insula tum obsoleverant, in pristinum splendorem restituta sunt. Hujus operis adjutorem habuit Asserum, Monachum primum atque Abbatem Bancorensem apud Britannos, tum Schireburnensem Episcopum, qui piissimi Regis gesta posteris commendavit. Ex eo Auctore discimus, Ælfredum viros undequaque doctos ac pios conquisisse: in his Grimbaldum &* JOHANNEM *Sacerdotes ac Monachos ad se accersisse. Asserus rem commemorat his verbis.* Sed cum adhuc nec in hoc quoque regalis avaritia, sed tamen laudabilis gratia esset; legatos ultra mare ad Galliam Magistros acquirere direxit, indeque advocavit GRIMBALDUM Sacerdotem & Monachum, venerabilem videlicet virum, cantatorem optimum, & omnimodo ecclesiasticis disciplinis, & in divina Scriptura eruditissimum, & omnibus bonis moribus ornatum; JOHANNEM quoque æque Presbyterum & Monachum, acerrimi ingenii virum, & in omnibus disciplinis litteratoriæ artis eruditissimum & in multis aliis artibus artificiosum: quorum doctrina Regis ingenium multum dilatatum est, & eos magna potestate ditavit & honoravit. *Hinc intelligimus, Johannem, uti & Grimbaldum, ex Gallia in Britanniam accessisse: & Grimbaldum quidem ex Sithiensi sancti Bertini, Johannem ex Corbejensi (ut puto) Monasterio, quod postea expendendum. Ad hæc Ælfredus ipse in præfatione ad versionem Anglosaxonicam Pastoralis Gregoriani, ait, id operis se perfecisse, sicuti didicerat a Pleimundo Archiepiscopo, Assero Antistite, necnon Grimbaldo* & JOHANNE sibi a sacris.

Æthelingiensi Monasterio præficitur.

2. *Cujus fuerit Johannes iste, aperit Asserus in consequentibus, ubi Johannis pietatem ac cædem commemorat in hunc modum.* Nam cum de necessitate animæ suæ solito cogitaret, inter cetera diurna & nocturna bona, quibus assidue & maxime studebat, duo Monasteria construere imperavit; unum Monachorum in loco, qui dicitur *Æthelingaeg*, quod permaxima gron-

gronnia paludosissima & intransmeabili, & aquis undique circumcingitur; ad quod nullo modo aliquis accedere potest, nisi cauticis, aut etiam per unum pontem, qui inter duas alias arces operosa protelatione constructus est: in cujus pontis occidentali limite arx munitissima præfati Regis imperio pulcherrima operatione consita est: in quo Monasterio diversi generis Monachos undique congregavit, & in eodem collocavit. Nam primitus, quia nullum de sua propria gente nobilem ac liberum hominem, nisi infantes, qui nihil boni eligere, nec mali respuere pro teneritudine invalidæ ætatis adhuc possunt, qui monasticam voluntarie vellet subire vitam, habebat; nimirum, quia per multa retro acta annorum curricula monasticæ vitæ desiderium ab illa tota gente, necnon & a multis aliis gentibus funditus desierat; quamvis perplurima adhuc Monasteria in illa regione constructa permaneant; nullo tamen Regulam illius vitæ ordinabiliter tenente, (nescio quare) aut pro alienigenarum infestationibus, quæ sæpissime terra marique hostiliter irrumpunt; aut etiam pro nimia illius gentis in omni genere divitiarum abundantia, propter quam multo magis id genus despectum monasticæ vitæ fieri existimo: ideo diversi generis Monachos in eodem Monasterio congregare studuit: primitus JOHANNEM Presbyterum Monachum, scilicet Ealdsaxonum genere, Abbatem constituit: deinde ultramarinos Presbyteros quosdam & Diaconos: ex quibus cum nec adhuc tantum numerum, quantum vellet, haberet; comparavit etiam quamplurimos ejusdem gentis Gallicæ, ex quibus quosdam infantes in eodem Monasterio edoceri imperavit, & subsequenti tempore ad monachicum habitum sublevari. In quo etiam Monasterio unum paganicæ gentis edoctum in monachico habitu degentem, juvenem admodum, vidimus, non ultimum scilicet eorum. Facinus quoque in eodem Monasterio quodam tempore perpetratum muti taciturnitate silentii oblivioni traderem: quamvis indignum facinus est; quia per totam Scripturam impiorum turpia facta, inter venerabiliora Justorum, sicut zizania & lolium in tritici segetibus interseminantur: bona scilicet ut laudentur, sequantur, æquiparentur; sectatores quoque eorum omni honore venerabili digni habeantur: mala vero vituperentur, exsecrentur, & ut omnino effugiantur; imitatores quoque eorum omni odio, & despectione, ac vindicta corripiantur. Nam quodam tempore, cum instinctu diabolico quidam Sacerdos & Diaconus, Gallici genere, ex præfatis Monachis invidia quadam latenti excitati, contra suum Abbatem præfatum Johannem nimium latenter in tantum amaricati sunt, ut Judaico more dominum suum dolo circumvenirent, & proderent. Nam duos ejusdem gentis Gallicæ servulos præmio conductos ita fraudulenter docuerunt, ut nocturno tempore, cum omnes delectabili corporis quiete graviter dormirent, patefactam armati intrarent ecclesiam, quam post se iterum solito more claudebant, & unicum Abbatis adventum in ea absconditi præstolarentur. Cumque solus solito orandi causa ecclesiam latenter intraret, & ante sanctum altare flexis ad terram genubus se inclinaret; hostiliter irruentes in eum, tunc eum ibidem occidere conabantur: cujus corpus exanime inde trahentes ante ostium cujusdam meretricis, quasi illico occisus esset in meretricando, jactarent: quod etiam machinaverunt, crimen crimini addentes, sicut dictum est: *Et erit novissimus error pejor priore*. Sed divina misericordia, quæ semper innocentibus solet subvenire, impiam impiorum meditationem maxima ex parte frustrata est, quo non per omnia eveniret, sicut proposuerant. Omni itaque mala doctrina a malis doctoribus, malis auditoribus elucubratim exposita, & condicta nocte adveniente atque suppetenti, & impunitate promissa, latrunculos duos armatos in ecclesia concluserunt, adventum Abbatis præstolantes. Cumque media nocte Johannes solito furtim, nemine sciente, orandi gratia ecclesiam intrasset, & flexis genubus ante altare incurvaret; tunc duo illi latrunculi ex improviso evaginatis gladiis in eum irrumpunt, & crudelibus afficiunt vulneribus. Sed ille,

CIRCA AN. 895

Ibique dirissime necatur.

CIRCA AN. 895 ut solito ac semper acris ingenio, & (ut audivimus de eo a quibusdam referentibus) bellicosæ artis non expers, si in meliori disciplina non studeret; statim ut sonitus latronum audivit, priusquam videret, insurgens acriter in eos, antequam vulneratur; & vociferans quantum poterat, reluctabatur, inclamitans dæmones esse, & non homines. Non enim aliter sciebat: quia nec hoc homines ausos esse existimabat. Vulneratus est tamen, antequam sui advenirent. Sui ergo hoc rumore expergefacti, & etiam audito dæmonum nomine perterriti utrique, & inexpertes; & etiam illi Judaico more domini sui proditores hinc inde ad ecclesiæ ostia concurrunt. Sed antequam advenirent, latrunculi præcipiti cursu ad proximantia sibi gronnæ latibula, semivivum Abbatem relinquentes, confugiunt. Monachi vero seniorem suum semivivum colligentes, cum gemitu & mærore domum reportaverunt. Sed nec etiam illi dolosi minus lacrymabantur innocentibus. Sed Dei misericordia tantum facinus impunitum fieri non permittente, latrunculi qui hoc perpetraverunt, omnes tanti sceleris persuasores capti, ligatique per varia tormenta morte turpissima periere.

Saxoniæ veteris alumnus, alius a Johanne Scotto.

3. *In his verbis cum multa veniant observanda, illud in primis occurrit, quod Iohannes hic de quo agimus,* genere Eald-Saxo *fuisse perhibetur. Alius proinde fuit a Iohanne Scotto seu Erigena, Caroli Calvi familiari, quem genere Scottum seu Hibernum fuisse constat: Iohannes vero Ealdsaxo, id est e Saxonia veteri seu Germanica oriundus, non Eastsaxo ex Eastsaxonia seu Anglosaxonibus orientalibus, vulgo* le pays d'Esseix, *ut quibusdam non recte visum est. Hujus sententiæ certum habeo interpretem Asserum ipsum, qui* Ealdsaxonum *nomine* antiquos Germaniæ Saxones *intelligit, uti probant sequentia ejus verba ad annum* 884. Eodem quoque anno magnus paganorum exercitus de Germania in regione antiquorum Saxonum, quod Saxonice dicitur EALDSAXUM, supervenit: contra quos, adunatis viribus, iidem Saxones & Frisones ibidem in uno illo anno viriliter pugnavere, in quibus duobus bellis Christiani divina opitulante misericordia victoriam habuere. *Erant ergo* Eald-Saxones *isti veteres Saxones, & quidem Frisonibus finitimi: quod non transmarinis Britanniæ Saxonibus, qui e veteri Saxonia eo commigravere sæculo quinto, sed Germanicis competere manifestum est. Certe vox* Eald *apud Anglosaxones perinde sonat, atque* Alt *apud Teutones seu Germanos. Porro* Alt *Germanis vetus significat, probante Smaragdi Abbatis Commentario ms. in Donatum. Is enim Auctor in lib. 2. cap. 10. de Patronomicis agens,* Altmir vetulus mihi, *interpretatur, ut constat ex fragmento a me relato in Veterum Analectorum tomo 2. Smaragdo præivit Gregorius Papa II. in epistola* universo populo provinciæ Altsaxonum *directa, qua eis commendat Bonifacium Episcopum, Germaniæ Apostolum, ad ipsos a se missum: quod de Germanicis Saxonibus intelligendum esse, nemo est qui inficiari possit. Accedit Ingulfi Abbatis Crulandensis auctoritas, qui Asseri locum explicans in historia sua, hæc habet:* Similiter de veteri Saxonia Johannem cognomine Scottum ad se alliciens, *&c. Ubi vides, Ingulfum pro eo quod habet Asserus* Johannem Ealdsaxonum genere, *reddidisse* e veteri Saxonia Johannem: *quamquam ejus loci sensum non bene reddidit. Non enim eo spectat Asseri sententia, ut Iohannem e veteri Saxonia allectum dicat, sed e veteri Saxonum genere ortum. Ex his manifestum est, Iohannem Æthelingiæ Abbatem, genere non Scottum, sed Germano-Saxonem fuisse.*

4. *Atqui Iohannes Caroli Calvi familiaris, genere Scottus erat, testante in primis Nicolao Papa I. in epistola* Carolo Regi majori *inscripta, in qua hæc verba:* Relatum est apostolatui nostro, quod opus beati Dionysiii Areopagytæ . . . . quidam vir Johannes GENERE SCOTUS, nuper in Latinum transtulerit, *&c. Dicat fortasse quispiam, Nicolaum audito Scotti cognomine, quod vulgo Iohanni isti tribuebatur, falso existimasse eum genere Scottum fuisse: tametsi ideo Scottus dictus sit, quod apud Scottos seu Hibernos educatus. Verum cavillatio hæc diserte refellitur auctoritate Hincmari Remorum Pontificis, cui Iohannes Scottus notissimus ac familiaris erat. Hincmarus quippe in posterioris ope-*

operis de prædestinatione cap. 31. Johannem Scottigenam, *id est Scottum genere, Scottis genitum, e Scotia seu Hibernia ortum appellat.* Scottigenam *etiam dicit Anastasius Bibliothecarius in epistola ad Carolum Calvum de Areopagiticis, eorumque versione: qua in epistola Johannes Scottigena, istius versionis auctor laudatur,* dicitur*que* barbarus, in finibus mundi positus: *quod homini Hiberno signanter convenit. Hinc est, quod apud ætatis illius Auctores, Remigium Lugdunensem, Prudentium Tricassinum, & Pardulum Laudunensem Episcopos, ipsamque Lugdunensem ecclesiam, in scriptis Gothescalci causa editis, eum passim* Johannem Scotum, *immo suppresso Johannis nomine,* Scotum, Scotum illum, quemdam Scotum *persæpe cognominant. Itaque Scottus dictus est, non solum quod apud Scottos educatus & instructus, ut quidam perperam fingunt: sed quod Scottus genere ac patria fuerit. Diversus ergo a Johanne Æthelingiæ Abbate, quem e veteri Germaniæ Saxonia ortum fuisse jam demonstravi.* CIRCA AN. 895

5. *At Johannes, inquis, Abbas, non e veteri Saxonia accitus est ab Ælfredo, sed ex Gallia, ubi tum* Johannes Scottus *morabatur. Quid tum? Degebat quidem apud Gallos Johannes Scottus: at degebat etiam Johannes Altsaxo. Ubinam, inquis? Non prodit Asserus. Ego vero existimo ipsum Iohannem deguisse in Monasterio Corbejensi, ubi multi veterum Saxonum recens ad Fidem conversorum liberi in Fide Christiana, litteris, ac monasticis institutis erudiebantur. Testis hujus rei in primis anonymus ejus temporis Auctor in libello de translatione S. Viti, a me superius edito, ubi iste Auctor agens de Saxonum expugnatione per Carolum Magnum facta, ait Imperatorem studiosissime in id incubuisse,* quo modo veram Fidem, veramque religionem apud Saxones firmaret. Sed cum omnem ordinem ecclesiasticum in illa religione tradidisset, qualiter ibidem monasticam religionem instituere potuisset, invenire nequivit, in tantum quod illius gentis homines, quos obsides & captivos tempore conflictionis adduxerat, per Monasteria Francorum distribuit, legem quoque sanctam atque monasticam institui præcepit. Denique quia in Corbejo Monasterio laudabilis tempore religio Monachorum habebatur; multos inibi ejusmodi viros fore constituit. *Hinc Adalhardus, ejus loci Abbas sanctus,* ab eis qui ibidem erant ex gente Saxonica, sciscitari cœpit, si posset in illa patria inveniri locus, ubi Monachorum Monasterium construi rationabiliter posset. *Tum Adalhardus junior, exsulante Adalhardo seniore Abbas Corbejensis,* de constructione Monasterii in Saxoniæ partibus *itidem cogitans,* consilium *ea de re* cum senioribus Fratribus, & cum his qui ab illis partibus venerant, habuisse *perhibetur in dicto libello. Paschasius Radbertus, qui rem accuratius distinguit, agens de Wala Adalhardi senioris fratre,* quem feritas gentium barbararum, *scilicet Saxonum,* suis edomita beneficiis nimium diligebat; ad eum demum jam cum Monachus foret *Corbejæ in Gallia, Saxones* quantotiens devotos confluxisse *memorat, in epitaphio Walæ cap. 6. quin etiam addit in cap. sequenti, Walam easdem gentes sic dilexisse, ut sæpe* omissis prioribus nostri, *inquit Paschasius,* Ordinis, ad eos alacrius se conferret, & totum se illis infatigabiliter præstaret: *nempe* ut eos suis provocaret exemplis, & ad morum instrueret honestatem, qui nuper ad Fidem Christi venerant. *Denique in eorum gratiam, ipsi* primum divinitus inspiratum est, *quod juniori Adalbardo intimavit, construendæ novæ Corbejæ consilium,* occasione accepta pro quibusdam sui generis *nempe Saxonibus,* qui ad nos, *inquit Paschasius cap.* 13. conversionis gratia venerant, & de rebus suis nobis tradiderant, quo locus ædificaretur Cœnobii. *Constructa nova Corbeja, perseveravit mutuus, inter utramque Corbejam, veterem scilicet ac novam, commeatus Monachorum. Itaque verisimile est, Iohannem ex his unum fuisse, qui cum in pietatis officiis adultus, litterisque in celebri hac academia excultus, aut certe e nova Corbeja in veterem translatus, Ælfredo innotuisset, in Britanniam arcessitus ab eo est.*

6. *Alterum Iohannis Scotti a Iohanne Æthelingiæ Abbate discrimen ex eo petitur, quod hic ab Assero* Presbyter ac Monachus, *Ælfredo ipsi a* sacris; *ille* Presbyter ac Monachus, non alter.

CIRCA AN. 895 *ille nusquam (quod sciam) seu Presbyter, seu Monachus apud Auctores ejus ætatis æquales appellatur, etiam iis in locis, ubi designandi hominis occasio opportuna erat. Cum enim de Johanne Scotto agunt Auctores isti, eum vocant aliquando (ut dixi)* Johannem Scotum, *aliquando* Scotum quemdam *aliquando* vanissimum & ineptissimum Scottum; *dicturi haud dubie Presbyterum aut Monachum, (ut de Gothescalco passim) siquidem Presbyter aut Monachus extitisse. Deinde Johannes Scottus ipse in suorum operum inscriptione, (ubi officia seu dignitates suas exprimere solent Auctores) nusquam Presbyteri aut Monachi nomen usurpat, ut patet ex præfatione ad librum de divina prædestinatione, cujus hoc exordium*: Dominis illustribus .·.·. Hingmaro & Parthulo .·.·. Joannes servus vester devotus in Domino salutem. *Idem probat ejusdem Præfatio in Areopagitica*: Gloriosissimo catholicorum Regum Carolo Johannes extremus sophiæ studentium: *itemque Præfatio ms. in versionem Scholiorum sancti Maximi ad quædam Gregorii Theologi loca his verbis concepta*: Domino gloriosissimo piissimoque divina providente atque adjuvante gratia Regi Karolo Johannes extremus servorum vestrorum perpetuam in Christo salutem. *Denique versibus Græco-Latinis, quos pervetusto Glossario Græco-Latino idem apposuit, hunc titulum præfixit*: VERSUS JOHANNIS. *Editi sunt partim illi versus ab eruditissimo Cangio in Præfatione ad Labbæi Glossarium. Ad hæc, si is fuisset Monachus, aliquando in Monasterium quoddam se recepisset; cum e contrario semper* in palatio *Caroli Calvi versatus sit, ut ex Parduli Laudunensis Antistitis epistola intelligitur; satisque innuit Johannes ipse in præfatione ad librum de Prædestinatione, his verbis*: Nos vero e diverso inter undosum velivolumque pelagus Imperii senioris nostri domni videlicet gloriosissimi Karoli, quasi quædam navicula, diversis fluctibus agitati, quandoque tamen in portu serenitatis ejus stabilitando occupati, vix aliquando ad vestigia sapientiæ intuenda brevissimo temporis sinimur intervallo. *Quibus verbis satis declarat se palatii negotiis maxime implicatum fuisse, sic ut vix tempus otiumque ad studia sibi competeret. Accedit, quod Johannes Saxonicus post annum 882. in Britanniam trajecit: quod sub annum 895. necatus est, homo adhuc vegetæ ac validæ ætatis; quod* bellicosæ artis non expers *erat ex Assero. Neque enim hæc omnia, ne singula quidem, Johanni Scotto convenire possunt, qui cum sub initia regni Caroli Calvi in Galliam accesserit ex Hibernia, haud dubie jam vir factus ac litteris instructus; usque ad annum 895. pervenire non potuit, multo minus cum duobus sicariis luctari. Hæc argumenta omnia, maxime superiora duo ex patria & officiis petita, Johannem Scottum a Johanne Abbate manifeste dirimunt.*

7. Nec me ab ea sententia movet sæculi 12. Scriptorum auctoritas, qui aut unum e duobus conflavere; aut quod Johanni Scotto conveniebat, ad Johannem Abbatem traduxere: cum ea, quæ hactenus exposui, momenta, ab Auctoribus æqualibus petita, exigant integram fidem. Verum ab ista veritate ad fabulas quibusdam quasi gradibus pedetentim ventum est. Cum enim Asserus Johannem Ealdsaxonum genere, Presbyterum & Monachum *e Gallia in Britanniam ab Ælfredo Rege accitum scripsisset; Ingulfus Abbas, quasi Asseri locum explicans, Johannem Scottum e veteri Saxonia ab Ælfredo allectum dixit. Postea Johannes Abbas, idem atque Johannes Scottus credi cœpit: aut si quis alterum ab altero distinguendum esse ratus est; utrumque ab Assero accitum existimavit. In ea sententia sine dubio fuit Willelmus Malmesburiensis Monachus in lib. 2. de gestis Regum Anglorum cap. 4. ubi Joannem, quem Adelingiæ Abbatem constituit Ælfredus,* ex antiqua Saxonia oriundum *diserte distinguit a Johanne Scotto, quem etiam* munificentia Ælfredi in Angliam allectum *scribit, &* apud Monasterium, *inquit*, nostrum *scilicet Malmesburiense*, a pueris quos docebat, *(ut fertur)* perforatum, etiam Martyrem æstimatum *fuisse. Atqui non ignorabat Vvillelmus, Johannem Æthelingiæ Abbatem non alibi, quam in Æthelingiensi ecclesia, fuisse trucidatum. Jam expendendum foret, verene Johannes Scottus ab Ælfredo in Angliam accitus sit: tum an idem censendus, qui Maildunì seu*

seu Malmesburiæ colebatur. Sed hæ duæ res inferius tractandæ erunt, cum Johannem Abbatem seu Altsaxonem expedierimus. CIRCA AN: 895

8. *Quo tempore is in Britanniam accesserit, ex tempore, quo Grimbaldus eo pervenit, colligere possumus. Eadem quippe legatione uterque ab Ælfredo invitatus est, teste Assero. Nunc vero Grimbaldus adhuc in Sithiensi Monasterio degebat anno primo Caroli Imperatoris cognomento Crassi, quo anno litteris Rodini cujusdam, Rodulfo Sithiensi Abbati concessis, subscripsisse invenitur in Folquini chartario, scripto ante annos 700. sic enim Rodini charta desinit.* Actum in Monasterio Sithiu, in ecclesia sancti Petri, anno 1. Caroli Magni Imperatoris, 6. Id. Septemb. GRIMBALDUS Sacerdos & Monachus scripsit. *Non ergo ante annum 881. qui anno Caroli Crassi primo respondet, in Angliam profectus est Grimbaldus. Certe apud Willelmum dicitur eo missus a Fulcone Remensi Archiepiscopo, qui anno 882. Hincmaro successit. Denique Asserus ejus adventum refert ad annum 884. quo anno tametsi multa recapitulando seu anticipando commemorat; Grimbaldi, ac proinde Johannis Altsaxonis, accessum in Angliam contigisse facile crediderim.* Quando in Angliam accesserit.

9. *Quamdiu Johannes iste, cum in Ælfredi palatio, tum Æthelingiæ versatus sit, non constat. Eum tamen non exiguo temporis intervallo apud Britannos egisse necesse est: quippe qui multum ad Regis Ælfredi eruditionem, & ad proprii informationem Monasterii collaboravit. Quapropter mihi facile pervenisse videtur ad annum 895. immo forsitan ad 900. tametsi neque annum, neque diem obitus ejus certo definire ausim.* Quo tempore obierit.

10. *Superest, ut quæ duo huc examinanda mox rejeci, paucis expediam: unum est, an præter* Johannem Altsaxonem, *etiam Johannes Scottus Caroli Calvi familiaris in Angliam accitus sit, ut sensit* Willelmus *Malmesburiensis Monachus cum aliis nonnullis, & Chronographus anonymus, qui in anno 1137. desinit apud Chesnium tomo 3. ubi hæc verba pag. 359.* Rogatu Ælfredi Johannes Scottus rediit a Francia, ubi erat cum Carolo Calvo. *Id vero negare nos cogit Asseri silentium, qui viros doctos ab Ælfredo adhibitos accurate commemorans, unum ex nomine Johannem, genere Ealdsaxonum, Presbyterum ac Monachum adducit. Neque enim verisimile est, hominem Ælfredi æqualem ac familiarem, & qui & ipse unus ex invitatis erat, Johannem Scottum prætermisisse, qui alios tam diserte distinguit. Ubi mirari subit, Harpsfeldio, homini ceteroquin diligenti, irrepsisse, ut Iohannes duos, scilicet Saxonicum, & Scottum seu Erigenam, ab Assero memoratos dixerit. Nec minus Sigeberti erratum, Iohannem Scottum ab Iohanne Erigena distinguentis. Ergo ut dicere incœperam, nequaquam vero proximum est, Iohannem Scottum, siquidem ab Ælfredo invitatus fuisset, ab Assero prætermissum iri: an vero Iohannes Scottus ad Ælfredum, quem litterarum amantem noverat, mortuo Carolo Calvo ultro ipse accesserit, mihi non liquet. Sane apud Carolum Calvum residebat saltem usque ad annum 872. ut colligo ex ejusdem Johannis versibus Græcis ac Latinis, quos pervetusto Glossario Græco-Latino ab eo appositos superius notabam. Latini versus sic habent:* Johannes Scottus an ad Ælfredum venerit.

> Prælucens præco, splendens præfamine summo,
> HINCMARUS vivat, sapiens, & commemorandus.
> Verbi tela Dei viventis in ore tenendo
> Romani populi JOHANNES gloria constat.
> Græcorum Græcus fulget nunc LIUDDO colendus.

Hic laudatur Iohannes Pontifex, qui Romanam sedem iniit desinente anno 872. quo proinde anno, immo post alios aliquot, Iohannes Scottus apud Carolum Francorum Regem adhuc morabatur: qui nescio an mortuo Carolo ad Ælfredum se contulerit, mœcenate destitutus, atque ob errorum, quibus ejus libri respersi erant, infamiam, inglorius deinceps apud Gallos futurus.

11. *Ex hujusce rei ignoratione etiam aliud innascitur dubium, an Iohannes Scottus idem sit, ac Johannes Sophista seu Sapiens, quem veluti Martyrem sæculo 12. colebant Malmesburienses, testante Vuillelmo. Et quidem si in Iohan-* An idem qui Johannes Sophista.

CIRCA AN. 895 *mis Sophistæ epithapio, quale a Willelmo refertur, sistimus; nihil inde exploratum pro Johanne Scotto colligimus. Epithapium sic habet:*

Clauditur hoc tumulo sanctus Sophista JOHANNES,
Qui dotatus erat jam vivens dogmate miro:
Martyrio tandem Christi conscendere regnum,
Quo, meruit, Sancti regnant per sæcula cuncti.

Quæ ex majorum traditione superaddit Willelmus, sublestæ fidei sunt, nec tanti sane, ut ex his rem definire possimus. Verumtamen hoc Johannis Scotti martyrium quale Willelmus Malmesburiensis Monachus dubitanter primus evulgavit, operose tuentur Calvinistæ, qui hominem fastis suis adscripserunt, tamquam dogmatis sui non infimum defensorem. Danda venia est hominibus ope destitutis, ut quemcumque possunt auxilio suo conquirant & conducant, quantumvis alienum. At certe qualis causa, talis patronus; falsæ, dubius, ne dicam ficticius. In primis enim non constat qualis Johannis Scotti sententia de Eucharistia fuerit, amisso libro quem ea de re edidit. Quid enim si realem præsentiam admisit, negata solum transsubstantiatione? ut ex Berengarii & Ascelini scriptis colligi potest. Atque ut de præsentia reali dubitaverit; quid si sententiam suam correxit ante mortem? quid si pro alia causa necatus est? nimirum quod discipulos suos durius tractaret: quid si martyrium hoc non honori, sed meri infortunii est? quid denique si martyrium ipsum incertum, ne dicam ficticium est? Atqui, ut cetera dissimulem; non quisquis Martyr apud veteres dicitur, continuo in sanctorum Martyrum album referendus est. Martyr olim dicebatur, quisquis violenta morte alterius manu occumbebat. Unde Martyr perinde erat, acsi diceretur occisus. Infinita huc exempla referre possem, si locus pateretur. Nec forsan hoc esset otiosum, propterea quod nominis ambiguitas multos fefellit. Sed hoc alias: interim unum aut alterum exemplum hic sufficiat. Theganus in lib. de gestis Ludovici Pii cap. 52. agens de Lotharii facinoribus Cabillone perpetratis, fideles patris sui, *inquit*, ubicumque comprehendere potuerat, præter Legatos tantum, Martyres exhibuit. *Non solum qui vitam nece finiebant, sed & qui aliqua membrorum mutilatione afficiebantur*, Martyres *seu* martyrizati *dicebantur. Sic Erluinus Gemblacensis Monachus, cui oculi evulsi & lingua amputata*, martyrizatus *dicitur in Chronico Gemblacensi. Hunc vero morem tenebat illorum temporum Ecclesia, ut si quis vitæ alias innocentis ab aliquo injuste necatus fuisset, Martyr demum coleretur. Huc spectat quod Willelmus supradictus scribit in lib. 2. de gestis Regum Anglorum, ubi de Osvvaldo Rege.* Plerosque innocenter cæsos, non humana conjectura, sed divina ratio Martyres consecravit. *Qui vero temere, lecto vel audito Martyris nomine, hominem ut sanctum colunt, graviter falluntur. Huic loco recte quadrat quod habet Optatus Milevitanus Episcopus in lib. 3. cujus tempore nescio an hujusmodi error jam invaluerat.* Quare debetis intendere, ne temerarium sit eos Martyres appellare, qui Christianorum nullum senserint bellum. *Hinc tritum illud:* Martyrem facit non pœna, sed causa. *At quæ causa necis Johannis? nimirum* puerorum graphiis, ut fertur, perforatus, etiam Martyr æstimatus est, *inquit Willelmus in libro jam citato. His nequaquam Johannis istius sanctitati detractum velim: qui in epitaphio quod Willelmus refert*, sanctus Sophista Johannes *appellatur*, & martyrio Christi regnum conscendisse *dicitur. An vero is fuerit, qui in Caroli Calvi aula versatus est, incertum. Nam præterquam quod Willelmus ejus sententiæ auctor dubitanter admodum ex traditione Monasterii sui hoc refert; illud movet, quod nullus ante eum Johannis Scotti martyrium jactavit, ne Berengariani quidem, quorum maxime intererat, ut scite vir doctus Parisius observavit.*

Johannes Scottus Episcopus & Martyr.

12. *Invenio alium* Johannem Scottum Martyrem, *apud Adamum Bremensem Canonicum in historiæ suæ tribus locis laudatum, nempe in cap.* 139. 206. & 267. qui Jo*hannes factus Episcopus Magnopolitanus, postea* in Salvoniam missus, *ibidem* cum Principe Gothescalco interfectus est: *& quidem* truncatis manibus ac pedibus in platea corpus ejus projectum est: caput vero desectum. Hæc in metropoli Slavorum Rethre gesta sunt 4. Idus Novemb. *Eodem ipso die Johannes*

nes ille Malmesburiensis in Anglicanis, & in Gregorii Papæ XIII. Martyrologio Antuerpiæ excuso anno 1586. consignatur : nescio an errore nominis. Nam apud Willelmum Iohanni Malmesburiensi dies certa non adscribitur. Hinc subdubitabam aliquando, forsan Iohannis illius Scotti Magnopolitani corpus Malmesburiam fuisse translatum; indeque fabulam de eo confictam, qualem Willelmus retulit. Verum ab hac suspicione me revocat tempus, quo Iohannes ille Scottus Episcopus martyrium subiit: quod quidem accidit anno 1060. quo ex tempore hanc fabulam tam subito apud Malmesburienses obtinuisse verisimile non est. Ergo alius fuit Iohannes Sophista seu Malmesburiensis, qui testante Symeone Dunelmensi Monacho, jacuit aliquamdiu inhonora sepultura in beati Laurentii ecclesia, quæ fuerat nefandæ nescis conscia. Sed ubi divinus favor multis noctibus super eum lucem indulsit igneam; ammoniti Monachi in majorem transtulerunt ecclesiam, & ad sinistram altaris posuerunt.

CIRCA AN: 895

alius a Sophista.

13. *Hosce Iohannes omnes mihi animo reputanti suspicio injicitur, num ex illis Iohannis Malmesburiensis historiola, qualem refert Willelmus, conficta sit: adeo ut Iohannis Scotti vulgatam eruditionem, Iohannis Æthelingiæ Abbatis mortis genus, ac demum diem obitus Iohannis Scotti Episcopi aptaverint posteri Iohanni illi Sophistæ, qui apud Malmesburienses sepultus erat. Nec sane mirum si id contigisse dicam: cum plerumque in rebus antiquis acciderit, ut ex nominum affinitate vel communione multa permista sint a posteris. Sic ex magno illo Cypriano Carthaginensi Antistite & ex Cypriano mago unicus Cyprianus Episcopus conflatus est, a præstantibus viris, etiam supparibus, Gregorio Nazianzeno & Prudentio. Quid mirum, si id contigerit Iohanni illi Sophistæ Malmesburiensi? quod aliis dijudicandum permitto. De Iohanne Scotto lege Præfationem huic tomo præfixam.*

DE TRANSLATIONE SANCTI MARCULFI ABBATIS NANTENSIS CORBINIACUM.

CIRCA AN. 898.

1. ACTUM *est in Sæculo* 1. *de rebus gestis* S. MARCULFI *Abbatis Nantensis in Neustriæ pago Constantinensi *, remissaque hunc in locum translationis commemoratio: propterea quod sub finem sæculi sacræ ejus reliquiæ Corbiniacum translatæ sunt, ingruente clade Nortmannorum.*

* le Coutantin

2. *Est autem Corbiniacum, seu Corbanacum, aliis Corbenacum, villa quondam regia, in pago Laudunensi, ab Axonæ portu una leuca disparata: in qua Carolus Magnus mortuo Carolomanno fratre ab Austrasiis Francis agnitus est anno 871. Hanc villam Carolus, cognomento Simplex, Frederunnæ uxori suæ in dotem concessit; eamque postea tradidit Monachis Remigianis, suadente uxore sua Frederunna, quæ quod in Remensi beati Remigii basilica in Reginam consecrata fuisset, solemne hoc grati animi monumentum sancto Remigio posuit. Ludovicus Transmarinus* Corbanacum castrum, quod pater ejus S. Remigio tradiderat, quodque sibi Monachi istius Monasterii commiserant, ab Heriberti subjectis bellando recepit. *Frodoardus auctor tum in Historiæ Remensis lib. 4. cap. 26. tum in Chronico. Istuc metu Nortmannorum ex Nantensi Monasterio translatum est corpus S. Marculfi, ibidemque hactenus pia Fidelium undequaque confluentium religione colitur.*

Corbiniaci situs & status.

* Corbeny

S. Marculfi translatio eo facta.

3. *Hanc translationem impugnant Meduntenses * oppidani ad Sequanam; contenduntque sancti Marculfi, ejusque discipulorum Domardi & Carnulfi corpora jam inde a tempore Nortmannorum in ecclesia B. Mariæ de Medunta fuisse*

A Meduntensibus impugnata.

* de Mante

CIRCA AN. 898. *fuisse adservata. Id Simon Farulfus Decanus & Officialis Meduntensis propugnare conatus est libello de vita S. Marculfi Parisiis edito anno* 1633. *atque in Meduntensium gratiam profert primo litteras Petri Carnutensis Episcopi anno* 1451. *datas, quibus attestatur Antistes, se* reliquias & ossa gloriosi sancti Marculfi, exsistentes in veteri & antiqua capsa, in unam argento circumdatam & noviter fabricatam transtulisse; *atque sanctorum Domardi & Cariulfi ex alia item in aliam. Deinde idem Auctor alias litteras recitat Philippi Huraldi Carnutensis Episcopi, a quo earumdem reliquiarum visitatio facta est anno* 1613. quas quidem reliquias cum præfatus reverendus Pater pannis linteis involutas apte & decenter compositas invenisset, eas intactas reliquit, *&c. contestatus, ait Farulfus, Meduntenses posse gloriari possessione capitis & multorum ossium S. Marculfi. Hæc tota Farulfi argumentorum vis, longa verborum ambage involuta.*

Afferta diplomate Caroli Simplicis, 4. *Apologiam pro Corbiniacensibus quinquennio post reposuit Oudardus* Bourgeois *ejus loci Prior eamque firmavit variis instrumentis, quæ omnem dubitationem evincunt. Primum est Caroli cognomento Simplicis diploma, cujus autographum ego ipse inspexi ac legi: in quo Carolus fidem facit, quo pacto* ob nimiam atque diutinam paganorum infestationem, quæ peccatis exigentibus per universam debacchando grassabatur Ecclesiam, sanctissimum, vereque beatissimum Marculfum proprio loco, eadem peste cum Clericis profugis pulsum pro Dei amore susceperit, atque in fisco suo Corbiniaco, prout tempus dictavit, reposuerit. Et quoniam, *inquit*, incertum manebat, utrum divina dispositio tantum pignus nobiscum manere, an iterum vellet ad proprium deportari Monasterium; a nostris tam Episcopis, quam & laicis fidelibus responsa accepimus, ne sine proprii licentia Episcopi pretiosum corpus detineretur. Salubri itaque usi consilio, & licentiam ab Episcopo ERLEBOLDO retinendi nobiscum, eo quod maneret regressus difficilis, impetravimus: & epistolam ab eodem Præsule, & ab Archiepiscopo GUIDONE ac reliquis subscriptam Coepiscopis de eadem re suscepimus. *Erleboldus Episcopus erat Constantiensis, sub cujus ditione situm erat Nantense Monasterium: Guido seu Wito Metropolita Rotomagensis ab anno* 888. *ad* 910. *Pergit Carolus dicere.* Hac igitur de re divino inspirati amore, nostrorumque prædecessorum, non solum in humanis, sed etiam in divinis imitatores esse cupientes, ob animæ nostræ remedium, in jam dicto fisco Corbiniaco, in honore beati Petri Apostolorum principis, eo quod in basilica, quæ est ipsius nomine dedicata, jam dictum corpus pretiosum foret locatum, Monasterium disposuimus facere, & de rebus propriis ditare, Clericosque seu ministros ad laudes omnipotenti Deo persolvendas, quique pro statu Ecclesiæ nostraque incolumitate totiusque regni stabilitate incessanter exorent, instituere curavimus, *&c.* Datum 8. Kal. Martii, Indict. 8. anno 14. regnante Domno Karolo gloriosissimo Rege, redintegrante

anno 905. 9. Actum Corbiniaco palatio. *Nihil hoc diplomate illustrius, aut validius afferri potest. En Carolus Rex diserte attestatur, S. Marculfi corpus* ob paganorum infestationem proprio loco pulsum susceptum *ab se, atque* in fisco Corbiniaco repositum. *Et ne libera nobis relinqueretur facultas id de quovis Marculfo interpretari; subdit ad boc requisitum fuisse consensum, cum Erleboldi Episcopi, scilicet Constantiensis, tum Guidonis Archiepiscopi Rotomagensis. Ergo illud S. Marculfi corpus appulerat Corbiniacum ex Neustria, & quidem ex diœcesi Constantiensi: in qua situm fuisse Nantense beati Marculfi Cœnobium constat ex primariis ejus Actis.*

Possessio probatur. 5. *Probata hoc modo S. Marculfi corporis translatione Corbiniacum, facili negotio etiam continua ab eo tempore possessio vindicari potest. Quippe Frederunna Regina annuente Carolo conjuge suo dedit S. Remigii Monachis,* quicquid visa fuit habere in suæ ditionis dominio, ex dote scilicet regalis connubii, hoc est Corbiniacum in Comitatu Laudunensi, excepta cellula, quæ est in beati Petri Principis Apostolorum honore dicata, *ubi* etiam COR-

PUS

PUS CONFESSORIS CHRISTI MARCULFI QUIESCIT, quamque Cœnobitæ *Carolo* CIRCA AN. 898
Regi in vita sua sub censu decem solidorum concesserunt. *Testes hac de re litteræ Caroli Regis datæ* 16. Kal. Martii, Indict. 5. anno 25. regnante Karolo gloriosissimo Rege, redintegrante 20. largiore vero hæreditate indepta 6. *id est anno* 917. Actum Monasterio S. Remigii. *Hanc vero donationem ideo Frederunna fecit S. Remigio, quod* ante *ejus* sacratissimum pignus benedictione olei & consecratione in Reginam fuisset delibuta. *Eamdem porro donationem confirmat Lotharius Rex Caroli nepos, cujus diploma autographum, uti & superius Caroli, hactenus in archivo Remigiano adservantur: exstantque cum aliis tum apud prædictum Oudardum, tum apud Marlotum in Metropolis Remensis tomo* 1.

6. *Iidem Auctores referunt privilegium Leonis Papæ IX. cujus autographum itidem vidimus, Herimaro Abbati sancti Remigii concessum in gratiam* Monasterii *Corbiniacensis*, quod corpore beati Marculfi nobilitatur. *Datum* 3. Non. Octobr. anno Leonis IX. Papæ primo, Indict. 3. *hoc est anno* 1050. *Sub hæc, anno* 1101. *sancti Marculfi corpus per varias Galliæ provincias delatum est congerendi causa subsidii ad revelandum afflicti Monasterii statum: qua de re historiola inferius exhibenda est. Deinde* anno Domini 1229. Dominica ante Ascensionem Domini translatum fuit corpus sancti Marculfi Confessoris Abbatis a venerabili Patre Anselmo Laudunensi Episcopo, & repositum in capsa argentea, præsentibus Petro sancti Remigii Remensis, Guillelmo sancti Michaelis in Tarascha, Adam sancti Basoli Abbatibus, Thoma exsistente Priore Corbiniaci. *Caput sacrum scrinio peculiari tum inclusum est. Tres alias invenio ejusdem corporis in alias thecas translationes: unam a Roberto Laudunensi Antistite factam* anno 1295. *Dominica post festum S. Remigii in mense Octobri: alteram* anno 1352. *feria tertia post festum Ascensionis : tertiam anno* 1478. more Gallicano, *die Dominica mensis Ianuarii* 17. *per Dominicum Tussanum Episcopum Dionysiensem. Alia præterea ejusdem possessionis monumenta, quæ apud Oudardum legere licet. Denique sancti Marculfi corpus hactenus possident Corbiniacenses nostri præter ejus caput, quod furto sublatum est patrum nostrorum memoria.*

7. *Iam expendendum est, quo tempore sancti Marculfi corpus primo Corbiniacum translatum sit. Id accidisse regnante Carolo Simplice constat ex ejus diplomate superius relato num.* 4. *quod datum est anno* 905. *Ex eo diplomate intelligimus, jam ante annos aliquos præcessisse hanc translationem, siquidem Carolus asserit, sacras reliquias primum (ut tempus ferebat) Corbiniaci in ecclesia sancti Petri repositas: deinde Metropolitani & Diœcesani Episcopi consensum postulatum accessisse, quo in eodem loco in posterum adservarentur. Quod quidem negotium aliquantum exigit temporis intervallum: nec immerito exinde inferre licet, eam translationem sub annum* 898. *contigisse.*

Translationis tempus.

8. *Ab eo tempore sacrorum pignorum cultus Corbiniaci enituit, maxime in curandis strumis seu scrophulis* *, *quem morbum* regium *appellant, tracta forsan inde appellatione, quod a Regibus Francorum singulari prærogativa curari consuevit sancti Marculfi interventu. Hujus prærogativæ testis est locupletissimus Guibertus a Novigento in lib.* 1. *de pignoribus Sanctorum cap.* 1. *his verbis.* Quid? quod dominum nostrum Ludovicum Regem consuetudinario uti videmus prodigio. Hos plane qui scrophas circa jugulum aut uspiam in corpore patiuntur, ad tactum ejus superaddito crucis signo vidi catervatim me ei coherente & etiam prohibente concurrere: quos tamen ille ingenita liberalitate, serena ad se manu obuncans, humillime consignabat. Cujus gloriam miraculi cum Philppus pater ejus alacriter exerceret, nescio quibus incidentibus culpis amisit. *Philippus eo nomine primus is est, pater Ludovici Grossi, de quo mox Guibertus, qui hæc subdit.* Super aliis Regibus qualiter se gerant in hac re, supersedeo: Regem tamen Anglicum neutiquam in talibus audere scio. *Huc pertinet quod de S. Edvvardo Anglorum Rege & Confessore tradit Willelmus Malmesburiensis in lib.* 2. *de gestis Regum Anglorum, nempe ado-*

S. Marculfi potestas in strumas. * vulgo ecrouelles Regibus Franc. communicata.

An etiam Regibus Anglorum.

CIRCA AN. 898 *adolescentulam quamdam feminam fructu conjugii carentem*, luxuriantibus circa collum humoribus turpem valetudinem contraxisse, glandulis protuberantibus horrendam. *Hanc in somnis admonitam, ut collum ejus ab ipso Rege ablueretur, cælitus ea re præstita convaluisse. Willelmus addit.* Multotiens eum in Normannia hanc pestem sedasse ferunt, qui interius vitam ejus noverunt. Unde in nostro tempore quidam falsam insumunt operam, qui asseverant istius morbi curationem, non ex sanctitate, sed ex regalis prosapiæ hæreditate fluxisse. *Hinc confutatur Iohannis Bromtonis, & Polydori Virgilii, aliorumque Angliæ Scriptorum sententia, qui eam curationem hæreditario jure derivant in subsequentes Angliæ Reges.*

Regum Franc. ritus in eo præstando. 9. *Quo ritu Francorum Reges sæculo 4. ad ejusmodi curationes se se accingerent, docet nos Stephanus de Contio Corbejensis Monachus in libello ms. quem de Regibus Francorum scripsit ineunte sæculo 15.* Postquam Rex audivit Missam, affertur ante eum vas aquæ plenum. Statim tunc facit orationem suam ante altare: & postea manu dextra tangit infirmitatem, & lavat in dicta aqua. Infirmi vero accipientes de dicta aqua, & potantes per novem dies jejuni cum devotione, sine alia medicina omnino sanantur. Et est rei veritas, quod innumerabiles sic de dicta infirmitate fuerunt sanati per plures Reges Franciæ. *Nunc id solo regiæ dexteræ contactu, adhibitis solemnibus verbis, post communionem sacram præstari solet a Francorum Regibus: qui ejus rei causa statim ab sua quisque inauguratione Corbiniacum adire solent ad corpus S. Marculfi, quem hujus gratiæ sequestrum habent ac suspiciunt. Rem describit Oudardus in suo libello, ubi hunc morem a S. Ludovico ad Ludovicum Justum continua fere serie deducit. Testis sum ego in multis, anno 1654. Christianissimum Regem nostrum Ludovicum Magnum postridie sacræ inunctionis suæ accessisse ad templum S. Remigii in quo tunc ob bellorum tempestates corpus S. Marculfi repositum erat: ibidemque audita Missa (quæ per novenos dies continuata est) & Eucharistia percepta morbo schrophularum affectos contigisse. Plura qui hac de re volet, adeat Oudardum, Guillelmum du Peyrat Historiæ ecclesiasticæ lib. 2. cap. 56. & seq. Hubertum Morum de sacris Unctionibus lib. 3. cap. 5., & Marlotum de sacra Regum Francorum inunctione.*

10. *S. Marculfum curandis strumis ante annos sexcentos celebrem fuisse docet nos sermo sequens, in quo hæc leguntur.* Nam illius infirmitatis sanandæ (quam regium morbum vocant) tanta ei gratia cælesti dono accessit, ut non minus ex remotis ac barbaris, quam ex vicinis nationibus ad eum ægrotantium catervæ perpetuo confluant. *Non impar nostris hisce diebus Fidelium in sanctum Marculfum religio ac cultus, nec impares ægrotantium curationes fiunt in dies.*

S. Marculfi miraculorum liber. 11. *Hæc sunt quæ de sancti Marculfi translatione Corbiniacum observanda veniunt. Nunc locus persuadet, ut libellum de miraculis quæ idem Sanctus in delatione corporis sui per varias Galliæ provincias patravit, subjiciamus, prout ab Auctore sæculi 12. scripta sunt, præmisso sermone laudatorio de S. Marculfo. Hic libellus erutus est ex codice ms. qui olim fuit Monasterii S. Vincentii Laudunensis: idemque exstat in ms. codice Victorino continenter post Vitam ejusdem Sancti, stylo diversam ab ea, quæ in Sæculo primo vulgata est. Codex est annorum quadringentorum. Ex quo intelligitur, eam tum fuisse persuasionem, sacrum corpus Corbiniaci adservatum esse S. Marculfi Abbatis Nantensis, non alterius.*

SER-

SERMO
DE SANCTO MARCULFO CONFESSORE,

CIRCA AN. 898

Ex mſ. codice Cœnobii S. Vincentii apud Laudunum.

1. VENERANDI Patres ac dilecti Fratres, quos in domo ſua Deus habitare facit unanimes, exhortationis noſtræ alloquia, immo divinæ virtutis inſignia beati MARCULFI meritis oſtenſa veſtrorum benigne percipiant aures: Salomone teſtante, immo Spiritu-ſancto Salomonis ore loquente, didicimus, quia *gloria Regum celare verbum, gloria vero Dei inveſtigare ſermonem a*. Quaprópter, dilectiſſimi, veſtra dilectio noverit nos inveſtigaſſe quædam operum Salvatoris noſtri Dei, quæ Pater ejus per naturam, noſter vero per gratiam, uſque modo operatur, & idem Filius operari cum Patre non deſinit. Igitur fidelis ac boni teſtimonii viri relatu comperimus quod ad gloriam Dei Sanctorumque ejus honorem litteris tradere ſtuduimus. Prov. 25. 2.

2. Nocte ſequente diem Annuntiationis dominicæ, in eccleſia in qua beatus Marculfus requieſcit corpore, talem virtutem Deum credimus operatum eſſe. Eadem namque nocte jam mediante, exſtincto in eccleſia lucernæ lumine, ſolitæ noctis redierunt tenebræ. Æedituus denique a ſomno excitatus, ut circumſpexit ac ſenſit luce viſibili baſilicam carere, relicto ſtratu dormitorium & coquinam Fratrum non timuit adire, quatinus ibi candela ſuccenſa lucem redderet domui ſanctæ. Sed & in dormitorio lucernam, & in ipſa etiam coquina prunas reperit exſtinctas, non fortuitu, ſed, ut remur, ut manifeſtarentur Dei opera. Quid ergo idem æedituus ageret ignorabat. Tandem nimia mæſtitia attonitus oratorium rediit, ibique proſtratus coram altari diutinæ orationi incubuit, ſupplicans divinæ majeſtati, ut meritis Sancti ſui ibidem quieſcentis in hac opportunitate ſuccurreret ei, ne ſcilicet lumen deeſſet Fratribus matutinalem ſynaxim proxime cantaturis. Nec diſtulit Omnipotens exaudire & auribus percipere lacrymas pauperis ad ſe in afflictione clamitantis. Nam affectus triſtitia, feſſus etiam oratione ipſa, dum Elbertus (ſic enim vocatur præfatus æedituus) dum, inquam, ſtratus ſui repetiiſſet ſpatiola, tunc quoque lacrymatur, & ſibi omnino reputans quaſi ſui negligentia luce careret eccleſia, Dei nutu reſpectus circumſpexit, totamque baſilicam cæleſti luce clareſcere vidit. Repente gaudio gaviſus magno, lucernam, paullo ante extinctam adiit, eamque clariſſime ardentem reperit. Mox etiam lacrymis triſtitiæ gaudii lacrymas ſuperfundens, Deo & beato Marculfo præconiorum jubilos retulit, ſicque ſecurior dormitum init. Mane autem diſcuſſo noctis peplo, dieque radiante ſereno, Fratres loci, Monachos videlicet beatiſſimi Remigii, accerſivit, eiſque (me præſente qui hæc ſcripſi) rem geſtam pandit, conteſtans Dei virtutem Sanctorumque ejus auctoritatem omnia, quæ ajebat, quæque huic pitaciolo decrevimus inſerenda, ſic haberi.

Lampas extincta reaccenditur.

Auctor teſtis.

3. Adhuc autem ſub hac noſtra ærumnoſa ætate non diſpar omnipotens Deus miraculum in eadem eccleſia oſtendit; ut quoniam electum ſum ineffabiliter glorificatum habebat in cælis, non minus ad capacitatem mortalium mirificare dignaretur in terris. Nam illius infirmitatis ſanandæ (quam regium morbum *b* vocant) tanta ei gratia cæleſti dono acceſſit, ut non minus ex remotis ac barbaris quam ex vicinis nationibus ad eum ægrotantium catervæ perpetuo confluant. Quodam itaque die hujuſce gratia quidam homo ad eccleſiam devenit, ſuæ devotionis munus obtulit; eique, cujus id erat officii, ſui adventus cauſam patefecit. Is autem qui ſuper ſacra eccleſiæ miniſteria cuſtodiam habebat

Regio morbo affecti ad Sanctum confugiunt.

a Hic locus hodie in vulgata noſtra contrario ſenſu ſic effertur. *Gloria Dei eſt celare verbum, & gloria Regum inveſtigare ſermonem.*

b Vides ſtrumarum morbum (huic enim medendo præſidet S. Marculfus) *regium* olim appellatum: nam alioqui lepram hoc nomine veteres appellant.

CIRCA AN. 898

bebat, vir magnæ in Christo reverentiæ erat, qui ex sæculi fluctibus ad Monasterii portum convolaverat, ibique per aliquot annos ministraverat. Cumque ab eodem Domno ROBERTO (sic enim vocabatur) omnia quæ ei ad salutem provenirent, ex more percepisset, ægrotus adjecit: Ego quidem, mi Pater, quoniam de longinquo sum, in præsenti repatriare dispono: sed hoc ob devotionem peto, ut hæc quam obtuli candelam, ante hoc sacratissimum sepulcrum quamdiu durare poterit, usque ad consummationem ardeat: quoniam cum in patria mea essem, si non ex actione, certe ex desiderio eam beato Marculfo sæpissime offerebam. Erat autem non modicæ quantitatis ut infinite per tres dies dare lumen in ecclesia sufficeret, jamque ante altare, quod est in honore ejusdem Christi Confessoris, revoluta super pavimentum ardebat: acceptaque sponsione a Monacho quod quæ petiverat adimpleret, peregrinus recedebat; cum Elbertus, de quo superius meminimus, quasi aliud quid agere vellet pede superposito candelam exstinxit, juxta arcam seorsum exstinctam deposuit, post peregrinum valvas ecclesiæ obseraturus abiit. Nec mora, firmatis ostiis, antequam ille rediret, candela divinitus accensa est, tantusque ex ea ignis exsilivit, ut & arcam & vestes arcæ superpositas subito in favillam redegerit; ipsaque candela (sicut pauper Sancti petierat) illico consummata est. Res mirabilis quod quasi duobus momentis & flamma multiplex excreverit, & quæ arripuerat omnino consumpserit. Sed si consideremus unius devotionem & alterius negligentiam; liquet profecto pro irrogata fraude juste divinitus vindictam subsequutam esse. Vidisses, fateor, miraculum de rebus insensibilibus ad redarguendam rerum sensibilium, id est hominum avaritiam. Accurrere fratres qui in vicino aderant, nam crepitum ignis audierant custodemque subclamantem. Quid dicerent, agerentve non habebant: quoniam nihil jam remanserat quod igni subtraherent. Ille autem se reum, se huic discrimini obnoxium totis singultibus fatebatur, acceptaque pænitentia a Fratribus, in communi statutum atque anathematis vinculo confirmatum est ut oblata a Fidelibus luminaria numquam hactenus alias nisi in usibus ejusdem ecclesiæ Fratrumque ibi servientium expenderentur.

4. Necessarium est charissimi Fratres, in laude hujus sanctissimi patroni ac protectoris nostri Marculfi quod Deo donante nostris oculis præsentatum est, memoriæ tradere, quem omnipotens Deus apud se dignatus est specialem dare pro nobis intercessorem. Ipse est enim qui assidue orat pro populo suo, & pro habitatoribus hujus sancti Monasterii sui. Tempore igitur quo eumdem beatum virum apud castrum Peronam * miraculis coruscare hi qui interfuerunt & viderunt, & manibus tractaverunt; nobis, qui in ejus gloriosa sede remansimus, quanti eam haberet mirabili operatione patefecit. Erat enim ante altare, ubi ipse pretioso requiescit corpore, lampas ardens, quæ nullo modo die noctuque exstinguebatur; quia quamvis modicum abesset corporaliter, non tamen deerat spiritualiter. Is itaque qui ecclesiæ officio præerat, cœpit secum cogitando dicere, quoniam idem luminare in vanum ardebat, eo quod corpus beati Marculfi in præsenti non esset, non considerans ibidem Dominicum corpus a (quod majus & præcipuum erat) cum Angelorum adesse custodia. Quod cum prave & inaniter cogitasset, exstincta lucerna abiit: sed post transactum horæ spatium, causa cogente aliqua reversus, dictu mirabile! illico oculis ejus apparuit. Vidit namque eamdem lampadem angelica claritate fulgentem, ita ineffabili modo pendere, ut nec fune desuper teneretur, nec terræ deorsum incumberet. Erat autem magnæ visionis miraculum quod inter funem & lampadem habebat cubiti spatium, & inter lampadem & terram cubiti similiter spa-

* Perone in Picardia.

S. Marculfus Peronæ claret miraculis.

NOTA

a In archivo Cœnobii Remigiani legi litteras Simonis Abbatis attestantis, Odonem de Sarcejo Monachum de conniventia sua redditus acquisivisse, & de ipsis redditibus in ecclesia S. Remigii *ante majus altare super quod corpus Domini reponitur, cereum perpetuo ardere instituisse*. Id factum Willelmo Archiepiscopo Remensi, sub annum 1165. Præiverat uno sæculo Paulus Abbas S. Albani in Anglia, qui, referente Matthæo Parisio, *pelvem argenti dedit, constituendo, ut cereum contineret jugiter ardentem ante majus altare*. Lege Aimoinum supra, pag. 366. ubi observat, Floriaci *morem fuisse a priscis institutum patribus ut tam diebus, quam noctibus trium lucernarum lumine memorata illustraretur ecclesia*. Lucernæ ergo communiter adhibebantur olim, rarius cerei, ad continuum in basilicis lumen.

spatium; & (ut dixi) lumine cælesti accensa mirabiliter ardebat. Non tibi forsitan ad credendum animus suffecisset, nisi Fratrum populique concursus testimonium effecisset. Nam ille timore pariter & admiratione correptus, ex toto vico rem videre mirabilem maximam concionem plebis evocavit. Multi denique exuberavere lacrymis, dicentes: quoniam piissimus Christi Confessor Marculfus, ipsorum post Deum custos vigilantissimus, & apud Deum multiplex advocatus, quamvis modico tempore esset aliorsum, suos tamen filios per ostensionem miraculi consolari ac visitare est dignatus. Actum est Corbiniaci millesimo octogesimo-quinto anno incarnati Verbi.

CIRCA AN. 898

anno 1085.

5. Igitur dilectissimi qui hoc audire, & (ut remur) credere non renuistis, scitote quia hoc tam evidens miraculum ad honorem Sancti sui, ad utilitatem quoque nostri Deus dignatus sit operari. Nec immerito: quia enim beatus Marculfus, dum in convalle lacrymarum carne moraretur, opera tenebrarum abjecit, & indutus armis lucis viriliter ejusdem lucis principi militavit; merito carnis onere leviatus, & ad superna polorum (ut credimus) vectus, auctori claritatis inhærere promeruit. Ergo non dubitandum est quin exstinctam lucem reparaverit, qui tenebras noctis in basilica sua esse abhoruit. Verumtamen quoniam nihil fit in terra sine causa, & beato Gregorio dictante comperimus, quia Deus & Dominus noster ad bene agendum aliquando verbis, aliquando nos admonet ipsis miraculorum exemplis; curemus hujus sancti ac beati patroni nostri Marculfi, ante cujus sacros cineres excubamus, cujus etiam memoriam hodie solemniter celebramus; curemus inquam, hujus patrocinium quærere, obsecrantes, ut suis piis precibus fuget tenebras cæcitatis & ignorantiæ nostræ, impetret nobis lucem cælestis gratiæ: qua illuminati opera tenebrarum abjiciamus, piisque intenti actibus armis lucis induamur; his quoque muniti principem tenebrarum proteramus; sic etiam victoria potiti, conditori lucis adhærere mereamur, qui vivit & regnat trinus & unus Deus.

INCIPIUNT MIRACULA
BEATI MARCULFI CONFESSORIS,
modernis temporibus facta.
SEU
DELATIO CORPORIS EJUS PER VARIA LOCA
in subventionem ejus ecclesiæ.

1. SICUT aqua frigida animæ sitienti, ita nuntius bonus de regione longinqua. De regione ergo longinqua, in quam abiit omnipotens Dei & hominum Mediator accipere sibi regnum & reverti ad judicium, gloriosum Confessorem suum Marculfum nuntium salutis & gaudii ad nos transmisit, cum per ejus venerabile corpus signa & prodigia quæ oculis nostris vidimus, ad annuntiandam virtutem operum suorum populo suo paterne pietatis respectu exhibuit.

2. Est cella Monachorum in villa Corbiniaco, constituta in Laudunensi territorio, beatissimi Remigii Francorum Apostoli subjacens Archimonasterio *a*, in qua videlicet villa habetur basilica præfati Confessoris Christi Marculfi sacratissimo corpore insignita: ubi ad commendanda sanctitatis ejus præconia multa sanitatum comprobantur fieri opera, quæ nobis tamquam convicaneis & alumnis suis ostendere dignatur sæpenumero. Sed nos in hac schedula ea solummodo quæ apud Peronam nuperrime gesta sunt, (quia Fratrum ejusdem loci ita expetit dilectio) amore tanti patroni devicti non patiemur premi sub silentio. Et quia Christianis omnibus fraternæ dilectionis debitores exsistimus, plurima

Auctor Peronensibus petentibus hæc scribit.

a Archimonasterium itidem vocat in bulla sua Johannes Papa XIII. & Adelbertus Archiepiscopus Moguntinus in litteris suis anni 1124. Vide infra num. 9. tametsi *Monasterii* nomine utitur Auctor infra num. 3. & alii passim.

CIRCA AN. 898

rima ex his quæ nobis certissime comparata sunt, subtrahentes æmulis & incredulis, ne propter multiplicitatem in blasphemias erumpant, charitative parcimur, devotis & benevolis ad laudem & gloriam & honorem nominis Christi carmen exsultationis & gratiarum actionum materiam conteximus. Tunc enim fructuose & utiliter magnalia Sanctorum suscepimus, si ea quæ ægrotis impenduntur ad sanitatem corporum, in medelam nobis vertamus animarum, ut Deum in electis suis mirabilem humiliter glorificemus, & ad imitanda eorum vestigia, quorum miramur opera, socordiam nostram viriliter excitemus.

Anno 1101. Corbiniacum peste & præda devastatur.

*Montaigu diœc. Laudun.

3. Anno igitur incarnati Verbi millesimo centesimo-primo, eadem quam prædiximus, villa, promerente incolarum malitia, multis est cladibus crudeliter devastata, & tam peste animalium varia, quam prædonum direptione assidua a pristino decore miserabiliter immutata: insuper a quodam nefandæ iniquitatis tyranno, nomine THOMA, Montis-acuti * oppidaneo, qui consobrinam suam in matrimonium duxerat, post diversas hominum cedes & rapinas maxima ex parte concremata. Unde Fratres ibidem degentes mente consternati, utpote pecudum suarum ceterarumque rerum possessione privati, pæne ad extremæ inopiæ sunt indigentiam redacti, nonnulli etiam crebrescentibus malis ad Monasterium * redire coacti. Demum ipse Præpositus Cellæ in Domni Abbatis sancti Remigii veniens præsentiam, sua conqueri cœpit infortunia, & in capitulo Fratrum libenti animo ab eadem se absolvit obedientia. Quam omissionem cum nullus ei dissuaderet, ANDREAS, qui & SIGEBERTUS eligitur *a*: & statim communi consilio Fratrum Deo (ut credimus) disponente Corbiniacum dirigitur. Qui & ipse quamvis sagaciter & irreprehensibiliter studia sua instituerit, & magno dilectionis fervore erga beatum Marculfum semper æstuaverit; tamen non multo post tot inquietudinum procellis elisus, tot persecutionum pressuris affectus, tam dira familiæ suæ vexatione fatigatus, præsertim cum locum ipsum in magna egestate invenisset, nulliusque auxilii levamen a quocumque hominum percepisset, tanti pondus oneris non sustinens, licet inops substantiæ, tamen compos, quam mente conceperat, sanæ sententiæ, post tres ferme menses ad Monasterium regressus, quanta se perurgeret calamitas, coram omnibus exposuit, dicens, se & sibi commissos permanere non posse, ubi quotidiani victus defecissent necessaria: multos sibi imminere creditores qui instantissime sua exigerent debita; se omnino carere unde eorum exstingueretur querimonia; tecta etiam Monasterii & aliarum officinarum attrita esse vetustate nimia, quæ cujusquam prædecessorum suorum numquam resarcisset incuria; expedire utique ut alimenta Fratribus ibi servituris tribuerent, aut corpus beati Marculfi inde efferri præciperent, aut certe negotium, quod sibi intolerabile erat, alteri potius injungerent.

* nempe S. Remigii.

Corbiniaci Præpositus Andreas.

inopia pressus

4. Ad hæc cunctis reticentibus & competentem definire hæsitantibus sententiam, quoniam & ipsa beati Remigii ecclesia multimoda tunc temporis patiebatur impedimenta, nec ex facili constabat competens tantis adversitatibus adhibere remedium; præfatus Præpositus animadvertens aliunde sibi non patere levaminis aditum, statim sui cordis aperuit consilium dicens sæpius accidisse sua ætate in regno Francorum, ut quoties tam sævissima tribulatione aliqua prægravabatur ecclesia, ibidem commorantes suarum circumferrent lipsana Reliquiarum: quatenus ex donariis & oblationibus fidelium suæ repararent necessitatis incommodum. Nam eodem tempore nobiles Clericos sancti Quintini Martyris id actitare constabat; & ante sex annos conflagrata gloriosi Martini Turonensis basilica corpus beati Bricii (sicut ipsi perspexerant) procul a suis finibus pro hoc ipso negotio delatum exstiterat. Quapropter nihil sibi competentius videri adstruebat, quam ut similiter de corpore sancti Marculfi fieret, si Domnus Abbas & ceteri non obsisterent: confidere se per Dei misericordiam non defuturos, qui tam pretiosi thesauri portantibus gemmam officiosa liberalitate manum auxilii porrigerent.

S. Marculfi corpus oppidatim deferri suadet exemplis.

5. His auditis, qui sanioris erant consilii, causa fraternæ compassionis peti-

a Nota electionem Præpositorum per Capitulum.

petitioni ejus adquieverunt, & ut in proxima solemnitate sanctæ Pentecostes cum pigneribus Sanctorum, quæ ex antiqua consuetudine remiserant deferenda, ipse quoque cum corpore sancti Marculfi adesset, sicut optabat, annuerunt. Qui accepta hac licentia in crastinum Corbiniacum celeriter redequitavit, & quæcumque huic expeditioni convenire est arbitratus, exsecutor idoneus sollerti cura præparavit. CIRCA AN. 898.

6. Instante denique præfatæ celebritatis die, cum timore & reverentia de loco, in quo jacebat, a Fratribus expositum, in gestatorio manu artificis his usibus eleganter aptatum sacri corporis feretrum componitur, atque prosequente utriusque sexus numerosa populi multitudine ad Remensium urbem devehitur, ubi eos Canonici sanctæ Dei genitricis MARIÆ processione diligenter ordinata in Metropolitanæ sedis ecclesia cum gaudio susceperunt: sicque cum psalmis & hymnis & canticis spiritualibus excubantes ibidem pernoctaverunt. Altera die decurrente hora prima accepto nuntio Monachi sancti Remigii ferventissimis studiis dilectissimo sibi patrono occurrerunt, satis dolenti animo peccatis suis imputantes, quod cum honore condigno & lætitiæ apparatu, ut desiderabant, eum suscipere non meruerunt. Nam quia dies pluvialis erat, cum pretiosis cappis egredi non valuerunt. Cum crucibus tamen aureis ac thuribulis præeuntibus aquam benedictam ceroferariis pæne usque ad urbis mœnia *a* procedentes debitæ venerationis obsequium suppliciter exsolverunt, nec minus devotis animis quam vocibus consonis, *Sancte Marculfe Confessor Christi, audi rogantes servulos*, ex integro concinentes, sic deducendo suis eum sedibus intulerunt. Deinde ut magis confluentium turbarum pateret spectaculo, in medio Oratorio ante altare sanctæ Crucis eum deposuerunt. Corpus S. Marculfi Remos defertur. in majori ecclesia excipitur. tum in ecclesia sancti Remigii.

7. Jam quia longum est, & forte aliquibus tædiosum, iter eorum per singulas diætas retexere; nos qui ad potiora tendimus, quæ supersunt, donec Peronam perventum est, compendiosa prosequemur relatione. Post biduum sæpedictus ANDREAS Præpositus a beato Remigio humi prostratus petita benedictione, ut intentionem suam paterna dirigeret consolatione, qui præstantiores erant, summissis humeris sacrum efferentes feretrum, egressi sunt prosequente diligenter instructa processione; postque responsorium beato Marculfo decantatum, in quadam planitie aliquantisper subsistentes, habito ad populum ejus, cujus id officii erat, exhortationis sermone, dimissi a Fratribus in nomine Domini per Cœnobium sancti Bassoli accessere Catalaunis: ubi sibi obviam exeunte Clero cum civibus honorifice suscepti sunt in templo victoriosissimi Stephani Protomartyris. Illucescente vero crastino inde digressi ad villam, quæ quondam beati Remigii propria fuisse dignoscitur, Sparnacum * nomine, devenerunt: quorum adventu comperto Canonici sancti Martini cum plebis cohorte occurrentes, *Summe Dei Confessor Marculfe, te venerantes protege*, fide promptissima cecinerunt. Transeuntes autem per Castellionem * & Brainam *, Suessionis * metatum acceperunt, & ex non inutili consilio fratris Johannis, qui usque Sparnacum in commeatu eorum fuerat, in veneratione Spiritus-sancti, ut ejus omnipotentiæ Benedictionem & auxilium obtinerent, quotidie Missam reverentissime celebraverunt. At ubi Suessonica urbe relicta Noviomo * sui præsentiam exhibuere, per confinium quod est inter Ham & Nigellam * divertentes, Peronam appropinquavere, oppidum situ quidem loci munitissimum, incolarum numerositate populosum, præeminenti ædificiorum magnitudine celeberrimum, opulentia variæ supellectilis & antiquæ dignitatis gloria ceteris * Viromandensis provinciæ castris præcellens, habens in se non modicæ quantitatis & operosæ compositionis templum, meritis & corpore beati Furseí amplissime decoratum, & ad suæ magnificentiæ cumulum honestissimi Cleri ibi servientis, quasi cujusdam egregii Senatus, nobilitate venustum.

* S. Basle Catalaunis excipitur. * Espernay Inde ad varia loca defertur. * Chastillon sur Marne * Braine * Soissons * Noyon * Nesle Peronæ commendatio. * le Vermandois

a Nempe eo tempore extra muros urbis erat S. Remigii ecclesia, postea auctis urbis ædificiis mœniorum ambitu inclusa.

CIRCA AN 898

ubi corpus sacrum honorifice susceptum in ecclesia S. Fursei,

8. Præcedente ergo qui adventum Confessoris Christi Marculfi ipsis Clericis nuntiaret, absque dilatione cum proceribus & oppidaneorum plurimis exeuntes, quantacumque potuerunt reverentia, eis ob sequelæ suæ ministerium impenderunt, ac feretro honorabili in medio ecclesiæ locato, secus ecclesiam ipsa nocte eos manere fecerunt. Et quia eo loci multus occurrerat populi conventus, facto ad eos sermone qui ad hoc ipsum fuerat electus, tandem tragœdiam, quæ eos perurgebat, calamitatis exposuit, desolationem Cellæ sancti Marculfi aperuit, adjiciens quod nullum ex circumstantibus credebat ignorare, ad hoc electi Dei corpus illic advectum, ut a fidelibus Dei loco suo impetraret auxilium. Ad hæc primus ejusdem castri dominus, vir admodum fidelis & strenuus, & post eum plures, prout cuique visum est, largiri cœpere: nonnulli vero juvenum, filii Belial, levitatis turbine & vecordiæ scurrilitate agitati, garrulis vocibus insultando ac rugosis naribus alterutrum irridendo subsannabant, quisnam fuerit iste Marculfus ludibrio inquirentes; non audisse se hactenus quemlibet hominum hujus nominis extitisse, non sine ridiculo & insania perhibentes. Quorum detestanda irrisio non multo post apparuit quantum fuerit reprobata in oculis majestatis divinæ, cum subsequentibus prodigiis qualis esset Marculfus nullus poterat nescire. Quapropter quia horrendum est incidere in manus Dei viventis, (sicut ipse electis suis ait, *Qui vos spernit, me spernit*) caveat omnis Christianus alicujus Sancti meritum vel ex elegantia, vel ex deformitate nominis ponderare aut vituperare, cum extremæ sit dementiæ qualecumque nomen quod in libro vitæ scriptum esse constat, non amplecti semper & honorare.

a quibusdam inreverenter habetur.

Luc. 10. 16.

9. Ceterum cum beati Maculfi vectores voto haberent a Perona proficisci, mane facto egressi sunt ab ecclesia beati Fursei, deducente se Clero cum maxima multitudine populi. Ut autem more suo responsorium, *Sancte Marculfe Confessor Christi*, concinentes in foro venere; plerique ex circumstantibus, quod maturius æquo abirent, cœperunt succensere, asserentes magno eis fore dispendio, quod tam celeriter discederent, cum multus in eodem castro hominum superesset numerus, qui eos ibi adhuc esse nescirent: quod cum reciproca voce alii atque alii adstipularentur, retractantes in cordibus suis interdum utilius esse alieno parere consilio, quam suo semper uti arbitrio; ex voluntate Canonicorum, a quibus jam acceperant licentiam, diverterunt in proximam ecclesiolam Præcursoris Domini, usque in diem alteram ibidem demoraturi.

Servatur in ecclesia S. Johannis Baptistæ.

At Præpositus, cujus erat omnia illa disponere, recordatus ante quindecim annos pro reparatione suæ ecclesiæ feretrum beati Vedasti * cum reliquiis Remis usque delatum, ac in beati Remigii Archimonasterio sedula liberalitate susceptum; civitatem Atrebatensium * adiit, Episcopum convenit; quia cum ejus favore corpus beati Marculfi post biduum illuc afferre cuperet, intimavit. Cui ipse Antistes & quicquid petierat annuit, & apud se, quia jam solis occasus imminebat, eadem nocte detinuit.

* S. Vast.

* Aras

10. Apud Peronam vero in ecclesia sancti Baptistæ Johannis, in qua feretrum gloriosi Marculfi depositum fuerat, plurimæ cæcorum, claudorum vel quibuscumque infirmitatum debilitatibus oppressorum catervæ confluxerant; Fratres quoque qui discedente Præposito remanserant, post refectionem cibi feretrum circumstabant: cum unus ex languentibus qui omni vitæ suæ tempore curvus & numquam sine duobus baculis se sustentantibus ire consueverat, hac & illac deambulans, repente sancti Marculfi auxilium se sentire perhibuit; abjectisque baculis quibus utebatur, sanus ex integro coram cunctis sine ulla difficultate pergere cœpit. Nostrates quidem qui nihil tale tunc suspicabantur, non temere credere voluerunt ejus sermonibus; sed ab his quibus ab infantia notissimus erat, re diligenter inquisita, cum veritatem agnovissent, laudes Deo & gratias devotissimis rependerunt vocibus. Cumque clamore ingenti plebs universa perstreperet, ac velut seditione obor-

Miracula ibi patrata.

11.

oborta in tam populosa villa utriusque sexus concursus fieret; qui in superiori parte oppidi erant, quod evenerat nescientes, tantis vocibus attoniti, senes cum junioribus, proceres cum rusticis, matronæ cum puellis, per spatiosa loca platearum properantes, quidnam novi accidisset, alii ab aliis requisierunt; & ab his qui pro foribus ecclesiæ stabant, nec præ turba ingredi valebant, id responsi acceperunt: Balduinus, Balduinus impos ille infirmus, qui retortus atque recurvus (ut vos scitis, & nos scimus) habitabat, hic mendicus ope beati Marculfi modo est sanitati restitutus. Nec erat omnino qui contradiceret, cum ad omnem ambiguitatem excludendam oculis omnium se ille ultro ingereret. Eadem ergo hora diei per hunc patronum nostrum iste incolumis est effectus, qua ad speciosam portam templi, qui ex utero matris claudus erat, per cæli Clavigerum exstitit erectus. Ex hoc cuncti Peronenses magis ac magis in ejus amore sunt succensi, ac majori devotione quam pridie fecerant, cum cereis & luminaribus frequentes affuerunt nocte subsequenti. CIRCA AN. 898

12. Pervigilabat etiam multiplex energumenorum aut debilium numerus: inter quos aderat quædam puella, cui prima dies exordia vitæ dederat absque linguæ atque aurium usibus: necnon in eleemosyna nobilissimæ matronæ, uxoris scilicet Principis [a] ipsius castri, per multa annorum curricula fuerat educata, & ex ejus imperio comite quadam pedissequa quam custodem habuerat, ad confugium sancti Marculfi ut ei subveniret deducta, sub feretro illius nocte jacuit tota. Verum illucescente crepusculo, cum dormire putaretur, subito vocem emisit, dehinc loqui enixa, primo verbo quod protulit, Domina ADELIDIS inclamavit. Ad hæc quæ ei ad custodiam deputata fuerat, concite surrexit, & quam numquam audientem vel loquentem viderat, quid pateretur, quid sibi vellet interrogavit. Ita duplici miraculo verba ejus audivit, & interroganti respondit, se sancti Marculfi auxilium sentire, dominamque suam, quam prius nominaverat, velle videre se dixit. Nuntius tanti gaudii ad dominam Adelidem in arcem cucurrit: quæ de stratu suo exsiliens, magis virili animo quam incessu femineo ad locum in quo cuncti adventum ejus opperiebantur, festinavit. Tunc accersita illa quondam muta sua præbendaria, cum probasset factum, eadem congrue respondente per singula, præ magnitudine exsultationis compuncta in lacrymas oblationem suam sancto Marculfo plena quidem contulit manu, sed preces & gratias pleniori effudit affectu. Ea res in brevi universis circumquaque innotuit, neque deinceps quisquam Viromandensium quis esset Marculfus ignorare potuit.

13. Post triduum quippe quidam ex Monachis sancti Remigii Laudunum clavatum * a domino Abbate directus adiit, qui in claustro sancti Vincentii, quia per sanctum Marculfum multa signa Peronæ fierent, gratulabundus audivit. Non multo post, id est hora diei prima, revertenti a Præsule Atrebatensi suo Præposito Fratres seriatim retulere concessa sibi divinæ pietatis opera: qui quoniam absens hæc videre non meruerat, ingenti perturbatus est mæstitia. Solus nimirum haberi indignus tantis interesse virtutibus vehementer expavit: sed exaudibilis Marculfus sine mora fideles ejus lacrymas perfecto gaudio exhilaravit. Cumque nomen ejus quæ primo diluculo ante ejus reditum sanata fuerat, inquireret, nullo eam hactenus nomine nuncupatam, utpote quæ nihil unquam intellexisset, accepit; populoque suggerente ut ei nomen darent hi qui causa salutis exstitissent, quidam ex nostris Sacerdos Maria nomen illi imposuit, recordatione utique illius Mariæ illectus, quæ huic mundo generale gaudium protulit. Instante autem meridie causa reficiendi recesserunt: sed lotis manibus priusquam panem frangerent, omnia campanarum signa in ecclesia sancti Johannis insonuerunt. Percunctantibus, cur id fieri videretur, quidam ex suis cursu velocissimo affuit, quamdam venisse ad feretrum genibus & manibus reptando, 14.

* Laon

[a] Princeps item vocatur infra num. 23.

CIRCA AN. 898

do, quæ præ languore diutino officium pedum amiserat, nuntiavit, & quia post orationem beato Marculfo effusam sospitati ad unguem reddita cunctis apparuit. Sic exsultantibus animis ad ecclesiam regressi hymnum *Te Deum laudamus* præcordialiter, ut decebat, concinebant; & quia notissima erat universis mulier cui sanitas impensa erat, irruente multitudine omnium bonorum datori Deo æquipollentibus studiis omnes affatim gratiarum actiones rependebant.

15. Præ tumultu vero ac pressura turbarum longa mora interveniente egredi nequiverunt, donec hora nona vix adepti facultatem ad hospitium eundi, cum ad mensam residere cœpissent, nondum apposito cibo, rursus campanas in ecclesia subito fragore concrepantes audierunt. Unde non ignari virtutem illic exhibitam divinitus, relictis quæ præ manibus erant, impigris ante sanctum Marculfum accessere gressibus. Profecto reverentissima matrona ejusdem castri domina, quam præmisimus, multis sibi cohærentibus aderat: sed & multitudo languentium e contiguis villis fama vulgante res gestas tamquam ad opinatissimi medici subsidia obtinenda concurrerat. Ex numero quorum contracti duo sanitatem fuerant consecuti, quos revera longo tempore contractos fuisse constiterat attestatione totius præsentis populi. Cumque Deo laudes pro tam evidentissimis pietatis ejus operibus omnium referret vox consona, necdum finitis laudibus duo similiter ex debilibus receperunt optatæ sanitatis remedia; una videlicet anus visum quæ quamdiu vixerat, utrisque fuerat luminibus orbata: altera paralytica dum omnium membrorum resoluta compagibus in vimineo vanno ante sanctum Marculfum portaretur, priusquam limina ecclesiæ attingeret, aliquid intra se muneris divini sentiens, ad terram se deponi præcepit; sicque conamine non lento, acsi nihil unquam mali perpessa fuisset, ambulare cœpit. Quis fuerit sensus populi tam magna videntis, quis stupor & clamor, quæ sanæ gaudia mentis, nullius exprimere valet ingenium sapientis. Habuit ea die Perona novæ glorificationis lætitiam, cum Christo faciente memoriam mirabilium suorum, primitivæ Ecclesiæ experiretur gratiam in se, illiusque temporis felicitatem maxima ex parte tunc meruit accipere, quo per manus Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe.

Abbas Cœnobii Montis S. Quintini sacrum corpus adit.

16. His auditis Domnus Montis sancti Quintini Abbas HENRICUS, vir magnæ in Christo reverentiæ, quod Cœnobium a Perona duobus circiter distare videtur milliariis, fraternis congratulans provectibus, utpote societatis eorum particeps, & ecclesiæ beati Remigii justis de causis amicissimus, ante hujus pretiosi & dilecti sibi Confessoris veniens præsentiam, quia impediente turba humi prosterni non poterat, quod potuit fecit, stans quidem corpore, sed flexis cordis genibus oravit: statimque eo præsente duobus curatis languidis quod auditu acceperat, se intueri exultavit; & tam admirabilis amici Dei suffragiis enixius se commendans, inclinato capite benedictione petita, paullo post cum omni conventu Fratrum sibi commissorum in idipsum reversurus abscessit. Sancti quoque Fursei principalis Clerus, licet non perfunctorie circa affectum beati Marculfi suæ dedisset bonitatis experientiam, post ea tamen quæ præmisimus, potiori charitatis fervore instigatus, cum corpore ejusdem patroni sui sancti Fursei multitudine comitante affuit, ac in introitu ecclesiæ non sine religiosissimæ deliberationis consilio psallentes *Veni creator spiritus*, & finito subjunxerunt hymnum *Te Deum laudamus*. Deinde a Præposito & sibi cohærentibus humillima supplicatione, quatenus ad ecclesiam sancti Fursei, ubi primo fuerant, sanctum Marculfum referrent, cœperunt deposcere, perhibentes non expedire eos in arcto positos loci difficultate prægravari; immo debere compati imbecillibus, quos quotidie videbant constipatæ multitudinis impressione periclitari, magnæ capacitatis ecclesiam talibus causis congruere; sancti Marculfi vicinitate & eorum coessentia se plurimum delectari, quorum studiis & utilitatibus videbant Dei pietatem tanta signorum prærogatione cooperari. Econtra nostri

tum Clerus S. Fursei.

ſtri benevolentiæ quidem eorum maximas gratias agere, ſed quod poſtulabant reſponderunt nullatenus ſe poſſe perficere: locum, quem Deus beato Marculfo elegerat ad operanda tanta ſignorum magnalia ſe relinquere non præſumere, ne contra Dei nutum aliquid tentantes incurrerent pœnas temeritatis illicitæ. Ita fraudati a deſiderio ſuo Canonici reverſi ſunt ad propria, inefficacis petitionis ſuæ repulſam ut eruditi viri diſciplinatæ mentis perferentes modeſtia. Credo ego in conſpectu Dei, qui pia vota ſemper dignatur intueri, devotionem illorum ſuffragante ſancto Furſeo locum inveniſſe, quia quod illa die conſequi nequiverunt, non multo poſt meruerunt impetrare. CIRCA AN. 898

17. Pari modo Monachi Montis ſancti Quintini relatione Paſtoris ſui incitati, eodem nihilominus comitante nudis pedibus cum obſecratione letaniæ, venientes, proſtrati ſolo coram ſancti Marculfi feretro orationem fuderunt, ac plurimum lætati in domino xenia noſtris ex charitatis debito & intimæ dilectionis munificentia obtulerunt; dehinc ſancti Marculfi gratiam, fructum laboris ſui ſibi fieri deprecantes abſceſſerunt. Demum Monachi Montis S. Quintini.

18. Iiſdem diebus puer quidam, cui auditus officium natura negaverat, diu inibi ante ſancti Marculfi feretrum in orationibus & vigiliis pernoctaverat: qui cum laſſitudine ac fragilitate carnis compellente, quarta vix demum nocte pro foribus eccleſiæ paullulum membra ſopori dediſſet, & cum jam elapſo quietis ſilentio varios uſus laborum optatis operum ſtudiis lux alma reduceret; ſubito (mirabile dictu!) idem qui ſuæ adhuc ſurditatis gemens incommoda prope limen eccleſiæ imperfectæ ſoliditatis corpus ſalutiferæ quieti commiſerat, expergefactus aſſurgit, & incolumem ſe repente miratus, ubinam ſe inveniat, defixis obtutibus inhiando circumſpicit; & quod ſtupori ejus vehementius accedebat, qui extra eccleſiam calceatus obdormierat, nudum ſe pedibus infra eccleſiam ante ſancti Marculfi feretrum ſomno ſolutum videbat. Cujus rei ſeriem, cum non ſine ingenti gaudio & admiratione circumſtantium multitudini redintegratis & ſæpe repetitis vocibus præconatur; ſubito tanta divinæ largitatis fama per totum oppidum divulgatur, & quanta per ſervum ſuum Dominus fit dignatus operari miracula, crebris affluentium populorum præconiis celebratur. Mira res! ſotulares quibus calceatus videntibus qui aderant ſopore gravis abſceſſerat, nec ſibi detractos ab aliquo omnimoda aſſertione obnixe & viriliter adſtruebat, ubi ſomno ſepultus jacuerat, inveniuntur, & ad tam plenariæ congratulationis augmentum, eidem inter tantam conſtipatæ multitudinis affluentiam referuntur. Alia miracula.

19. Illud etiam nullatenus pigro taciturnæ oblivionis ſilentio occultandum cenſuimus, quod ante ejuſdem beatiſſimi Marculfi feretrum matrem & filium priſtinæ jam ſanitati reſtitutum gratulabunda ſententia promulgantes audivimus. Cum enim hujus tam inæſtimabilis gemma theſauri & ſiderei inſtar luminis diverſorum odorem aromatum longe lateque diffunderet, & miraculorum ejus celebris & magnifica gloria circumquaque crebreſceret; quia, ſicut Salvator ait, *Nemo lucernam accendit, neque ſub modio ponit, ſed ſuper candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant;* non ſolum contigua & collateralis hominum affinitas, verum etiam remota aliquorum & ſollers univerſitas ad tam inopinata ſalutiferæ reſtaurationis fluenta infirmorum atque debilium protrahebat catervulas. Inter quas muliercula quædam in ſilva, quæ vulgo Areuvaſia * nuncupatur, filium ſuum miræ ægritudinis debilitate in gutture tenens infirmitas multarum tædioſam humeris ſarcinulam ſubvehebat, & ut beati Marculfi ſubſidia ſine intermiſſione efflagitaret, improbis admonitionibus ſtimulabat: cujus ſano puer parens conſilio, alta voce ſanctum Dei Confeſſorem Marculfum, ut ſui miſereretur orabat, & circum ſe catervatim ruentium populorum aures tædioſis clamoribus obtundebat. Sed divina miſeratio diu imperfectam ſui juris fabricam eſſe non patiens, laboranti miſero ſolitam miſericordiæ manum porrexit, & Matth. 5. 15. * d'Aroiſe

CIRCA AN. 898. & solidum perfecti decoris supplementum proprio operi reparavit. Cum ergo præfatus puer divinæ sibi miserationis auxilia jam adesse sentiret, se deponi celeriter exoravit, & qui hærentibus ad nates pedibus & pectori manibus, necdum etiam reptanti gressu terram pulsaverat; subito per divinam gratiam sospes & hilaris ambulabat. Quanta vero comitantium populorum fuerit exsultatio, quam magnifica & specialis laudatio, magis sane videtur prætereundum silentio, quam imbecillis ingenii committendum naufragio.

20. Dæmoniacus unus ante sancti Marculfi feretrum adductus, in crastino est sanatus. In illo autem tantæ admirationis concursu multi qui diversis de causis invicem inimicabantur, advenerant: qui quamquam partim merita doloris ira perstreperent, partim majoris facultatis subnixi potentia omnimodo sequestræ paci resisterent; tamen præsentiam sancti Marculfi reverentes vinci gaudebant alterutrum condonantes. Ex quorum numero unus arrogantiæ & fastus sui felle suffusus, & imminenti jamque contiguo mortis exitio destinatus, in hanc diabolicæ tenacitatis prorupit insaniam, ut facilius possent saxa molliri, & adamantinæ soliditatis duritia in plumbi solubilitatem converti, quam ejus pertinax animus ab illicitæ temeritatis ausibus immutari. Cum enim ut cuidam inimico suo quod erga eum commiserat, condonaret, ab omni Clero & affluenti populo rogaretur, & cum idem sanctus Dei Confessor contra eum quasi itidem rogaturus elevaretur, nullatenus acquiescens abscessit. Verum divina subsequente vindicta, dum Monasterii valvas exire contendit, subito inenarrabili & acerbo interaneorum dolore concussus, resupinus infra ecclesiam corruit, & tantis anxietatum austeritatibus cœpit urgeri, ut vix in eo halitus remaneret. Ad manus autem illum trahentes, ante sancti viri feretrum statuerunt, &, ut postea rei exitus approbavit, quod rogabatur, non sponte concessit. Eductus autem ab ecclesia & moribundus & gemens in lectulo reclinatus, divino subsequente flagello viam est universæ carnis ingressus.

Inimici reconciliantur.

21. Per idem tempus cum Canonici sancti Quintini in Atrebatensium partibus ad reparanda intolerabilis suæ combustionis incommoda, Fidelium munificentiam cum reliquiis & feretro sollicitarent; accepta tanti fama patroni & miraculorum ejus opinione gavisi, non multo post cum eodem feretro & sanctarum reliquiarum insignibus ad præfatam ecclesiam, in qua sanctum servabatur corpus, venerunt, & feretrum suum juxta beati Marculfi feretrum deponentes, facta oratione votisque solutis, consono cordis & oris officio Dominum qui in Sanctis suis semper est mirabilis, venerantes, ad propria rediere gaudentes.

Reliquiæ S. Quintini deferuntur Peronam.

22. In vigilia autem beati Johannis Baptistæ cum innumerabilis utriusque sexus multitudo conflueret, & tum propter solitam & vulgarem Præcursoris Christi solemnitatem, tum propter tam famosissimi & egregii hospitis venerationem plebs copiosa concurreret; præfatus Clerus sancti Fursei diu desideratæ petitionis tempus idoneum nacti advenerunt, & ut corpus sanctum ad principalem deportaretur ecclesiam suaserunt, manifestis & probabilibus indiciis asserentes, locum vix unius huc usque venerationi hospitis aptum, nunc apparatui geminæ exsultationis arctissimum. Et quia hujus suggestionis sanum visum est esse consilium, quod non ex cujuslibet ambitus vel elationis zelo, sed ex opimo puri cordis thesauro iterata petitione quæsierant, invenerunt. Sic ergo hujus sacratissimi reliquiæ corporis cum crucibus & candelabris, cum incenso & suavi odore thymiamatis, magno præcedentium subsequentiumque populorum tripudio ad præfatam ecclesiam deportantur, & in medio ecclesiæ cum ingenti honore atque lætitia collocantur. Post triduum autem ad cumulandam tam fidelis & honestissimi Cleri lætitiam, mulier quædam videntibus qui aderant, coram sancti viri feretro se contracta projecit; nec mora, cælesti præeunte clementia pristinæ sanitati restituta surrexit. Dæmoniacus quidam qui nuper adductus fuerat, sed

S. Marculfi corpus refertur in basilicam S. Fursei.

sed necdum sanitatis dona receperat ad evidentioris miraculi praeconia reservatus, antiquae est sospitatis usui restauratus. CIRCA AN. 898

23. His ita peractis cum ad propriae mansionis oppidum redire dispone- rent, nec jam amplius peregrinandi tempus idoneum judicarent; praefatus Praepositus & qui cum eo erant, ad Principem oppidi & ad universum Clerum accedentes, Patrono suo & sibi revertendi licentiam petierunt, magnas illis gratias referentes, quod Prophetam in Prophetae nomine recepissent, ipsisque totius benevolentiae & humanitatis obsequio nullatenus defuissent; Honestissimi autem Clerici & totius incolae proceres oppidi miro admodum dolore concussi, quippe qui tam amantissimi hospitis numquam cupiebant praesentia defraudari; quod justum erat petere, non sunt ausi negare. Per totum ergo oppidum jussu Principis & Canonicorum magna voce praeconis edicitur, ut plebs universa ad deducendum patroni tam liberalis in crastino reditum accingatur, & eum a quo tot gratuita pietatis dona susceperat, devotissimae servitutis obsequio comitetur. Facto autem mane adeo nubium densitas & turbida ventorum austeritas coepit ingruere, ut nequaquam futurae serenitatis signum mutata caeli facies daret, & plebs universa perstreperet ad nutum amici Dei has aeris densitates contingere, evidentibus indiciis edocentes, nulla eum penitus in praesens velle ratione discedere. Praepositus autem convocatis itineris sui comitibus, & apparatis hujus tam gratissimi oneris subvectoribus, dispositum iter arripuit. Tunc ipsius Primores ecclesiae colla sancto ponderi supponentes, magna (ut dignum fuerat) populorum stipante caterva egredientes, Sanctum Dei deducebant divinae laudis & hymnorum carmina concinentes.

dein Corbiniacum.

cum festivo apparatu.

24. Cum ergo oppidum egressi ad quamdam planitiem devenissent, religiosi & honestissimi Clerici omnes etiam sanctum corpus sequentes unanimiter petierunt ut feretrum humi paullisper deponeretur, quatenus ad ejus venerationis memoriam crux affigeretur, quo diversarum infirmitatum languoribus pressi confluerent, & opitulatione beati Marculfi pristinae se sanitati reddendos non dubitarent. Ubi etiam usque in hodiernum diem ardore diversarum febrium & varia peste languentibus innumera praestantur beneficia Redemptoris, interventu sui dilectissimi Confessoris. Accepta ergo benedictione & sancti Marculfi se patrocinio commendantes pro tanti viri absentia gemebundi & lugubres discesserunt. Mulier autem quaedam surda, quae per omne tempus sancti Dei viri praesentiae cum luminaribus suis ante ipsius feretrum vigilaverat, ad discessum sanctissimi Confessoris coepit maestis ululare clamoribus, & nequaquam eum se dimissuram, nisi sibi subveniret contestans, sanctum sequebatur corpus. Ecce autem ex improviso repentino auditus usui restituta, gloriosum & admirabile nomen Domini collaudavit, & accepta licentia incolumis & laetabunda sanctum deosculans feretrum cum ceteris repedavit.

Crux ad ejus honorem erigitur.

25. Inde ergo discedentes ad villam, quae Vermandis * vocatur, venerunt, ubi quidam servus sancti Marculfi, Robertus nomine, eis occurrit, qui audita miraculorum opinione, baculo sustentante laborioso reptatu eo usque vix venerat: quippe qui per duodecim jam annorum curricula nullo prorsus nisi uno pede terram attigerat. Cum ergo ante sancti viri feretrum lacrymosis ululatibus inclamaret, ut quam alienis munificentiam exhibuerat, eamdem sibi suo naturali servo & diu languenti impertiret; quasi ira turbatus, immo spe pietatis ejus animatus ducem itineris baculum procul abjecit, & sic deinceps sine sustentaculo omni tempore vitae redintegratis pedibus ambulavit.

Vermandum venit.
** Vermand*

26. Interea dum in claustro sancti Remigii de mora tanti patroni haesitaret Fratrum curiosa devotio, & de reditu ipsius multa fieret desperatio; praefatus Frater Johannes qui Corbiniacensi ecclesiae pro absentia patroni sui maxime condolebat, quippe qui instinctu suo & suggestione in illas partes delatum sibi conscius erat, Deo sibi providente acceptis a Domno Ab-

supra num. 7.

CIRCA AN. 898 bate & ceteris Fratribus litteris equum adscendit, & cum Peronam versus iter dirigeret, voti compos effectus in Abbatia, quæ Humolarias * dicitur, quod cupiebat invenit. Tunc Deo gratias agens, qui desiderium suum prosperavisset; apertis sigillo & litteris, quas a Domno Abbate & Fratribus acceperat, se ideo missum ad eos, ne diutius morarentur, edocuit. Inde ergo in crastino egressi, per Ribodimontem * & munitionem, quæ Francorum-curtis dicitur, in suburbium Laudunense in villam quæ Vallis vocatur, venerunt, & ibidem ea nocte manserunt. Mane autem facto, & comperto quod prænominatus tyrannus THOMAS eis insidiaretur, quippe quos tanta populorum munificentia, innumerabili nummorum copia redundantes arbitrabatur; pernicibus plantis iter aggressi festinare cœperunt, miro affectu occultari gestientes. Sed quia urbs in monte sedens numquam latere potest, multi eos populi sequebantur gaudentes. Præco autem & tanti nuntius gaudii præcucurrit Præpositus, & ut desiderato diu Patri de regione longinqua redeunti obviam irent, Corbiniacenses & finitimos admonebat. Sed quia cupienti animo nihil satis festinatur, non erat opus admonitione, quos jam videbat adventu sancti Confessoris excitos affluere. Ut autem quod opinione didicerant, oculis inspexerunt, & convicaneum suum Robertum utroque pede sine sustentaculo sanctum corpus præcedentem viderunt; tunc vero ingens lætitiæ fervor exoritur, gaudium gaudio cumulatur, & ad laudem & gloriam Redemptoris subsequentium corda populorum ferventius animantur. Appropinquante autem sancti viri corpore, & invicem ejus feretro succedentes, cum ingenti congratulationis tripudio usque ad propriæ habitationis locum detulere gaudentes. Stantes ergo præ foribus, & sanctum corpus humeris attollentes, omnes sub eo transire fecerunt, & sic in ecclesiam eum cum processione & cantibus intulerunt anno incarnati Verbi millesimo centesimo secundo: ubi præstantur innumera beneficia Redemptoris, cui est honor & gloria cum Patre & Spiritu-sancto per omnia sæcula sæculorum. Amen. Cinctoria autem quibus religiosissime feminæ in eundo & redeundo sanctum cinxerant feretrum, probabiliter computata inventa sunt plusquam ducenta.

* Humblieres Ord. S. Bened.

* Ribemont.

Lauduno Corbiniacum defertur.

anno 1102.

In calce codicis scripta sunt verba subsequentia.

Anno Domini 1384. domina Egila *de Berteree* quondam nata in villa sancti Hilarii, ante fores istius ecclesiæ situata, dedit istum librum cum quadam agenda Conventui ecclesiæ beati Vincentii Laudunensis: quæ quidem villa per guerras Anglicorum & Navarrorum destructa fuit, & totaliter ad solum coæquata anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo-nono, quando Rex Angliæ posuit sedem coram civitate Remensi.

DE TRANSLATIONE

CIRCA AN. 898

SANCTÆ HONORINÆ

VIRGINIS ET MARTYRIS

CONFLUENTIUM IN PAGO PARISIENSI.

EOdem *tempore, quo S. Marculfi corpus Corbiniacum, reliquiæ S. Honorinæ Virginis & Martyris item ex Neustria Confluentium * advectæ sunt ob metum Nortmannorum. Confluentium oppidulum est ad confluentes (ut nomen ipsum sonat) Isaræ in Sequanam, ubi pridem exstat Prioratus Beccensi Monasterio subjectus: in cujus ecclesia S. Honorinæ sacræ exu-*

* Conflans

viæ honoratæ sunt post translationem eo factam. Rem litteris consignavit Monachus anonymus, idque retulit ad annum 876., Karolo, cognomento Simplice, regni Francorum jura tenente. *Sed aut Regis nomen, aut potius retento Caroli Simplicis nomine annus corrigendus. Factum paucis accipe: nam totam historiolam referre non juvat.* CIRCA AN. 898 Translationis tempus.

2. *Cum Nortmanni per Gallias, ac præcipue per Neustriam impune grassarentur*, factum est, ut beatæ Honorinæ Virginis ac Martyris venerabile corpus a vico, cui Girardo-villa * vocabulum est, in eo loco vicino mari, ubi Sequana finem facit, per honoratorum Clericorum manus, fracto a capite sarcographo, de terra levatum, pago in Parisiensi, castrum apud Confluentium, equo sustentante deportaretur, & in beatæ Dei genitricis Mariæ ecclesia inibi ab antiquo tempore constructa, Domino sibi annuente, hospitaretur. Narrationis summa. * Graville

3. *Inter alia prodigia, quæ eo in loco, maxime in catenatos, patrasse dicitur Honorina, illud in primis insigne, quod* vir quidam nobilis generis, & secundum sæculum non modicæ altitudinis, INGERRANDUS de Bova nomine, pater THOMÆ de Marla, ceteros inter adveniens, bojarum terna paria, & quamdam longissimam magnique ponderis catenam, quæ adhuc a nobis (*inquit Auctor*) peregrinis ostensura servatur, per ministrorum manus secum attulit. Cumque oblatione facta, & Deo super mirabilibus quæ in Sanctis suis operatur, gratiarum actione reddita, Beccensis Monasterii Fratres, qui ex dono & permissu Comitis Bellimontensis, IVONIS nomine, nuper illic advenerant, convocasset in unum, omnibus palam hoc narravit, *nempe, captum se ab hostibus, & ejusmodi nexibus in dolio irretitum, oratione Deo facta per merita S. Honorinæ fuisse absolutum. His expositis*, ad propria remeavit, dato ecclesiæ uno de servis suis toto cum generatione sua, qui in loco sui annis singulis locum dignis oblationibus visitaret: quia præ multitudine hostium suorum sæpius se Confluentium advenire non posse profitebatur. Miracula. Beccenses ab Ivone Comite illic instituti.

4. Cum autem post ecclesiæ veteris cremationem a domino de Monte-morencejo, BURCARDO nomine, factam tempore quo Comiti Matthæo de Bello-monte inimicaretur, quoniam in arctiori nimis loco, nec Ordini monastico congruo commanebant, in eam, quæ nunc præsens est, ecclesiam ab ipsis nuper ædificatam venire Monachi disposuissent; visumque eis fuisset, ut beatæ Honorinæ venerabile corpus tantam post longitudinem annorum videri debuisset, & de una vetere casula, tantoque recondendo thesauro indigna, qua inerat, in aliam meliorem ac pretiosiorem transferri; evocato Beccensium patre, nomine ANSELMO, viro æque fideli ac divina sapientia imbuto; simulque Parisiensium Præsule JOUFREDO *, non minimam etiam multitudinem gentis vicinæ venire fecerunt. Cumque die statuta acceptis a Patribus reliquiis & parata processione cum psallentium choris a loco sæpe fato moventes, usque ad novæ basilicæ fores advenissent, starentque simul Præsul & Abbas supra gradum ligneum quem ad loquendum fecerant; venientibus hinc inde de diversis provinciis catervatim populis tanto deesse spectaculo & benedictioni nolentibus, propter ardoris nimietatem (erat enim æstas) Miles quidam Patrum super capita paulium * suum composuit. Et cum fracta esset casula, qua removendum erat sacrum corpusculum, & ad ejus remotionem memorati Patres manus apposuissent; quod dictu mirabile est, quamdiu eos paulium Militis obumbravit, nullo modo illud foras extrahere potuerunt. Deposito autem illo, tanta illud cum levitate a casula extractum coram omnibus Dominum benedicendo & populum circumstantem alloquendo extulerunt, acsi ponderis nihil habuisset. Illis ergo in Sanctorum ossium deosculatione & mundissimis cum linteis ab omni rubigine emundatione intendentibus, a pago Carnotensi quædam copiosa hominum turba veniebat, ne a tanta benedictione frustraretur, festinans: quæ reperta ad portum carina ita se intus aliqua sine discretione intulit, ut remota aliquan- S. Honorinæ translatio in aliam capsam. * al. Gofrido * an pallium

CIRCA AN 898 quantulum a littore navis tam magno ponderi non sufficiens naufragaretur. Beatus autem Anselmus periclitantium lacrymabili voce cum beatæ Honorinæ invocatione exceptus, & circumadstantis plebis clamore lugubri ac super eorum summersione miserabili multotiens invitatus, necnon & ab Episcopo adstante semel & iterum inobedientiæ admonitus, manibus sursum elevatis cum capite beatæ Martyris eos in nomine sanctæ Crucis benedixit, & ne illorum aliquis periret, sacratæ Martyri quasi interminans dixit: Observa, beata Honorina, ne istorum aliquis ad te cum fide ac devotione festinantium mali aliquid patiatur. Hac autem largita benedictione omnes, tam viri, quam mulieres cum infantibus & pueris, beatæ Virginis intervenientibus meritis gloriosis aliquo sui sine impedimento littori sunt restituti, nec præter quadrupedem unum, qui cum ipsis erat, eorum aliquis remansit, gaudentibus ac Deo grates referentibus turbis universis. His ita gestis reposito beatæ Honorinæ in nova casula sacro corpusculo, cum hymnis & laudibus novam introeuntes ecclesiam, in loco ubi nunc adoratur Domino sibi concedente perduxerunt. Statuerunt etiam sæpedicti Patres eam diem annis singulis agere solemnem 11. Kal. Julii non solum in memoria illius translationis, verumetiam in recordatione prioris. *Id contigisse anno 1082. discimus ex Chronico Beccensi adjecto ad calcem operum Lanfranci, his verbis.* Anno Domini 1082. translatio Monachorum Becci apud Confluentium commorantium, a veteri ecclesia, quæ Capella dicitur, ad novam ecclesiam cum corpore S. Honorinæ: cum IVO de Bello-monte Comes super Isaram, & ADELIDIS uxor ejus volentes in ecclesia B. Honorinæ de Confluentio a Monachis Deo deserviri, dederunt eam & omnia ad eam pertinentia Monasterio Beccensi, &c.

die 21. Julii.

5. In oppido, quod *Lusarce* dicitur, Miles quidam ELINANDUS nomine de vico qui *Bercoucort* appellatur, non solum vinculis addictus, verum etiam multiplici vigilum custodiæ deputatus erat, qui beatæ Honorinæ subventionem sua pro liberatione sæpius invocans taliter meruit liberari. Quædam ejus soror illius de captione mæstissima, ad beatæ Honorinæ ecclesiam preces effusura, dona datura, vigilias celebratura, Confluentium advenerat; dumque oraret, illa in Monasterio, & ille in carcere; apparens ei beata Honorina usque ad turris supercilium mancipatum compedibus duxit eum dormientibus ante turris ostia custodibus: qui reperto inibi mantili quodam perlongissimo uni de propugnaculis alligavit illud, & semetipsum beata suffragante Martyre sine aliqua læsione ad inferiora deposuit. Excussis autem a pedibus suis compedibus, humeris imposuit eas; & noctu Confluentium adveniens, sororem suam adhuc vigiliis intentam reperit: quæ de ejus visione lætissima, exhibitis Deo laudibus cum eo remeavit ad propria.

6. Pago Vilcasino villa quæ *Dangut* nominatur, juvenis quidam in vinculis erat. Dicebant autem ei quidam, quatinus beatæ Honorinæ crebro invocaret clementiam. Credidit eis, &, ut sæpe monuerant, beatæ Virginis fideliter invocato auxilio a suo tenore non multo post vincula ferrea sunt laxata: quibus assumptis, Confluentium concito venit, & qualiter eum Dominus beata intercedente Honorina liberasset, sua præsentans vincula Fratribus more solito his super valde gratulantibus enarravit, &c.

* Graville supra nu. 1.

S. Honorinæ tumulus & reliquiæ.

7. Apud Girardi-villam * cum quædam venerabilis ac illis in partibus prædives matrona beatæ Honorinæ sepulcrum in ecclesiam Domino ejusdem in honore Virginis consecratam transferre voluisset a rupe, qua tumulata fuisse creditur, jussit illud in gyrum secari. Cumque illo in opere ministri ejus occuparentur, miles quidam stans a capite per illud foramen sepulcri, cujus superius memoriam fecimus, quo videlicet extractum fuit sanctum corpusculum, cum præ barbarorum timore his in partibus Domino donante afferretur; virgam quam manu tenebat, intus ad fundum usque gyrando adduxit: & ecce repertum est ibi os quoddam de collo Martyris, ac sanguis ejus ita recens inventus est, acsi eo die martyrizata fuisset.

Miracula.

8. Quidam juvenis de prædiolo, quod *Medan* vocitatur, sito in pago Car-

Carnotensi, gravissima paralysis ægritudine laborabat. Attulerunt autem eum pater & mater illius ad beatæ Virginis ecclesiam, feceruntque ibi duos dies, jejuniis, vigiliis & orationibus cum lacrymis & gemitu ex toto intendentes, quatinus illi misero filio suo beata interveniente Martyre propitiaretur Deus. Primo quoque mane tertii diei respexit eum Dominus, & intercedente beata Honorina ita eum incolumitati restituit, ut nec signum aliquod illius infirmitatis in eo remaneret. Audito etenim quod sanus effectus fuisset, illuc omnes cucurrimus; & hoc quod dicimus, quam verum fuisset videndo probavimus. Cucurrit & nobiscum venerandus Abbas BERNARDus sancti Michaelis de Monte-Tumba, Monachus noster, qui nocte illa hac in domo hospitatus fuerat, Parisiensi de civitate revertens: qui tanto de miraculo quod adspexerat, hilarior redditus, flexo genu & humiliata cervice coram sanctæ Martyris reliquiis Domino benedixit, seque tam gloriosæ Virginis precibus exinde commendavit. Erant siquidem inibi duo pueri fratres, quorum pedes ignis ardens atrocissime cruciabat. Meruerunt autem & ipsi cum isto beata suffragante Honorina tanta de infirmitate salvari. De quorum omnium salute nos plurimum lætificati, laudes Deo cecinimus in unum congregati. CIRCA AN. 898

9. A pago supradicto quædam femina Maria nomine ad beatæ Virginis ecclesiam vigilia nativitatis sanctæ Mariæ cum aliis mulieribus advenit. Amiserat autem ipsa loquelam annis septem, & ut eam recuperaret, Sanctorum loca plurima visitarat. Dominus vero JESUS-CHRISTUS quasi hanc beatæ Honorinæ victoriam reservasset, illi ante altare stanti (postquam oblationem fecit, lacrymas fudit, & a cognoscentibus eam quod veraciter muta fuisset, Sacristæ notificatum fuit) subito loquelam reddidit, mirantibus tam mulieribus vicinis, quam nobis, & Deo gratias referentibus qui præsentes aderant universis, &c.

APPEN-

APPENDIX II.

SÆCULI IV. BENEDICTINI

COMPLECTENS ACTA SANCTORUM

Quædam omissa suis locis, quædam incerti temporis;

AC VETERA QUÆDAM MONUMENTA.

CIRCA AN: 680
17. Septem.

VITA SANCTI RODINGI
ABBATIS BELLILOCENSIS
IN ARGONNA,
Auctore B. RICHARDO Abbate sæculo XI.
Ex mſ. codice Catalaunenſi & Menardo.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Rodingi vitæ duæ. * S. Rouyn

1. *Duas Menardus noster S.* RODINGI * *seu* Chrodingi *Vitas edidit in Observationibus ad Martyrologium Benedictinum, unam in lib. 2. ex schedis Bellilocensibus, alteram ad operis calcem ex mſ. codice Catalaunensi. Cum vero mihi Sæculum nostrum secundum apparanti neutra satis aut sibi invicem cohærere, aut accurata esse videretur; in aliud tempus Sancti Rodingi Acta rejeceram, dum aliunde ampliorem de eo lucem accipere mihi liceret. Ob id unum ex amicis meis doctissimum virum Bartholomæum Senecum, qui modo Bellilocensi Cœnobio præest, interpellavi, ut si quid auxilii huc mihi conferre posset, id præstare ne gravaretur. Fecit ille pro sua humanitate & religione quod in se erat: & cum nihil de Sancto Rodingo reperisset apud Bellilocenses, quam in mſ. codice Cœnobii Sancti Petri apud Catalaunum invenit Vitam, mihi transmisit, eamdem scilicet quam indidem Menardus noster acceperat, absque nomine Auctoris. Sed cum libellum de gestis B. Richardi Abbatis S. Vitoni itidem mihi communicasset idem vir religiosus, adverti scriptionem illam de S. Rodingo Richardo Abbati tribuendam esse. Sic enim de Richardo legebam in ejus Actis.* Ut autem venerabilium senium fideli narratione didicimus, viginti & unius Abbatiæ rector & institutor hic beatus Pater exstitit.... inter quas Bellogiensis Ecclesia meritis gloriosi Martyris Mauricii insignis, & S. Rodingi Confessoris, cujus ipse vitam honorifico sermone composuit, & feretrum auro & argento decoravit, exstat ejus sacris studiis nobilitata. *Nec dubito quin illa ipsa sit, quam referimus ex mſ. codice Catalaunensi, quem annorum fere sexcentorum esse dicunt: nam quæ apud Menardum alia legitur Vita, Auctoris est certe recentioris, qui ex Richardi libello & ex vulgi qualicumque traditione eam consarcinavit, ut cuivis legenti facile erit judicare.*

Prima auctore Richardo Abbate.

Rodingi cultus. * Montfaulcon. * al. male Rodvicus.

2. *S. Rodingi cultum ab antiquo receptum fuisse probat in primis Frodoardus, qui de S. Balderico ejusque Abbatia, quæ Montis-falconis * dicitur, sita in pago Verodunensi, agens, ita scribit in lib. 4. cap. 41.* Cum autem Domnus Dado Virdunensis Episcopus hanc a Rege impetrasset Abbatiam, & hæc mira cœpisset audire, constituit, ut omnibus annis trium Monasteriorum sacra pignera simul in quemdam medium deferrentur locum: de sede videlicet urbis Virdunensis sanctus Vitonus & sanctus Agericus: sanctus vero Baldericus de Monasterio suo, sanctus RODINCUS * de Vaslovio. *Dado autem ejus rei auctor ecclesiæ Virdunensi præerat desinente sæculo nono, & decimo ineunte: quo proinde tempore, S. Rodingi memoria in rebus sacris jam celebris erat, immo longe ante id tempus. In tabulis Benedictinis celebratur 15. Kal. Octobris, & in Supplemento Martyrologii Gallicani, ubi perperam S. Pauli in Episcopatu Virdunensi successor dicitur.*

An Episcopus, & comes S. Columbani.

3. *S. Rodingus ex Hibernia Scottorum oriundus fuisse dicitur, & cum S. Columbano & S. Gallo in Galliam accessisse,* officio pontificali insignitus, *ut scribit Richardus in ejus Vita, cujus utique hic titulus est in mſ. codice:* VITA SANCTISSIMI AC BEATISSIMI CHRAUDINGI EPISCOPI ET ABBATIS. *Hoc titulo donantur plerique, qui ex Anglia vel Hibernia in has regiones commigrarunt, ut Sanctus Furseus, Sanctus Foillanus, & alii, quos nunquam fuisse Episcopos existimo. Sed quidquid sit de S. Rodingo, quem Scottum negare nolim; vix concedere possum ipsum cum Sancto Columbano in Galliam accessisse. Cum enim ad principatum Childerici Chlodovei junioris filii pervenerit, immo eum excesserit; qui fieri potest, ut comes fuerit Sancti Columbani, quem anno 590. in Gallia jam versatum fuisse constat? Quamquam si constaret, Rodingum (ut in recentiori apud Menardum Vita legitur) obiisse anno ætatis centesimo decimo septimo, facile admitti posset ipsum Columbani socium fuisse. Sed illud insuper monet, cur relicto Columbano, siquidem res ita haberet, alio concessisset? aut quo modo tandem se in Tabulejense contulisset Asceterium, quod conditum non videtur ante Dagoberti principatum?*

Bellilocensis Monasterii initia. * Beaulieu.

4. *Certiora, immo certissima sunt quæ de Cœnobio Bellilocensi * per ipsum ædificato leguntur. Sed ut auctoris nomen varie scribitur, aliis* Rodingum, *aliis* Rodincum, Chraudingumve *(ut habet codex Catalaunensis) pingentibus; ita &* Bellilocensis *Monasterii vocabulum variat, quod Richardus* Bellogiense, *plerique* Vaslogiense *appellant, modo* Bellilocense * *omnes. Berthari*us *Presbyter in libello de Episcopis Virdunensibus, quem Dadoni Episcopo sub annum nongentesimum dedicavit, ejus Cœnobii initia refert ad pontificatum Agreberti Episcopi; ita enim habet*

in

CIRCA AN. 880 17. Sept.

in Spicilegii tomo 12. Post hunc, *scilicet Paulum*, exstitit Gisloaldus Episcopus; Gerebertus, Armorius, Agrebertus. Episcopi hujus tempore sanctus GRODINGUS (*lege* Crodingus) Vvarlogium (*forsan* Vvaslogium) Monasterium construxit, & sub ditione nostræ ecclesiæ posuit. *Hæc nescio an penitus conveniant cum iis, quæ infra scribit Richardus num.* 11. *ubi Childericus Rex Rodingi rogatu tale Bellilocensi Cœnobio dicitur concessisse privilegium, ut* ipsam Abbatiam sua regia defensione munitam, ab omni prorsus externo servitio liberam & immunem esse constituerit, reservato Virdunensium Pontifici, cujus diœcesi continetur, respectu sacrorum Ordinum & benedictionis. *Hodie quoque persistit Bellilocense Monasterium sub religiosissima Congregatione S. Vitoni, situm in Argonna*, trium leucarum intervallo ab oppido S. Manechildis * duarum a Claromonte *. Belliloci corpus sancti Rodingi hactenus religiose colitur, honosque habetur illi tuguriolo, quod in secessu incoluisse perhibetur n.* 12. *& sequentibus.*

* l'Argonne
* Sainte Menehould
* Clermont en Argonne

Rodingus Scottus venit in Galliam.

1. BEATUS CHRAUDINGUS Scotorum prosapia exortus, cum jam esset catholicæ Fidei institutionibus edoctus, & officio pontificali insignitus, patriam parentesque relinquens, transmissis prospera navigatione tribus (ut ajunt) maribus, Christo præduce fines ingreditur Belgicæ regionis. Comites autem itineris ejus fuisse traduntur beati COLUMBANUS & GALLUS: quorum alter Italiam, alter Galliam meritis tuetur & precibus. Vir autem Domini Chraudingus cum solitariæ vitæ flagraret desiderio, pervenit ad Monasterium sancti Mauricii situm in saltu Vosago, quod Tabulejum *a* antiquitus vocabatur: eo quod sectis in modum tabularum lapidibus fuerit ædificatum: nunc appellatur Theologium, quod theoricæ vitæ sit aptum, vel quod de Deo inibi frequens habeatur colloquium: ubi cum a Patre loci & Fratribus benigne fuisset susceptus, magnis in brevi cœpit publicari virtutibus. Erat enim obedientia præclarus, scientia præditus, orationi deditus, charitate diffusus, Deo devotus, patientia mirabilis, morum benignitate perdulcis, agilis in opere, sedulus in taciturnitate, justitia insignis, humilitate incomparabilis.

Theologium se recipit.

ubi fit Abbas.

2. His virtutum indiciis cum sancti viri fama jam jamque plurimis notificaretur, defuncto Abbate Fratrum electione & Treverensis Metropolitani auctoritate dominici gregis pastor instituitur: cujus nimirum industria idem Cœnobium temporalium quoque rerum locupletatum est opulentia, & suavi odore virtutum circummanentium respersit corda. Unde a multis vir Dei cœpit frequentari, qui se orationibus ejus commendare desiderantes, & monitis salutaribus instrui cupientes, ad eum quasi ad fontem vitæ cursitabant sitientes: quorum frequentiam moleste ferens, & remotioris vitæ desiderio fervens, subrogato sibi in regimine suo nepote CHRODUINO, quem de natali solo secum adduxerat, ammonuit, ut gregem sibi commissum benigne regeret, bonis exemplis informaret, paternam super eos sollicitudinem gereret, & remigio piæ gubernationis ad portum salutis perducere satageret.

Roduinum sibi substituit.

3. Tunc data & accepta benedictione vale dicens, Fratribus quibusdam secum assumptis de Monasterio egreditur, ab illis non sine gravi mærore separatur. Dispositum iter arripiens proficiscitur, Virdunensem pagum ingreditur, a beato PAULO ejusdem civitatis Episcopo cum digno honore suscipitur: qui ideo beatum virum ea qua decebat venerabatur honorificentia, quia in supra dicto Monasterio Tabulejo, ubi ille Abbas exstiterat, hic ante præsulatus officium plurimos annos sub habitu monasticæ religionis exegerat. Venerabilis ergo Pater Chraudingus obtentu familiaritatis paucis cum eo diebus exactis, rogatus ab eo ne longius discederet, sed voti compos in proxima eremi vastitate locum ad habitandum eligeret; comitantibus secum duobus tantum (ut fertur) discipulis saltum ingreditur Argoennæ solitudinis: desideransque invenire locum suis votis commodum, & circumiens montes & colles & concava vallium, devenit ad locum cui antiquitas vocabulum indidit Waslogium, præ nimia (ut reor) vastitate, quasi vastus locus vocatum, quem moderni mutato nomine Bellum-locum ob pulcherrimum loci situm vocari maluerunt: cujus amœnitate Christi famulus admo-

Paulo Virdunensi Episcopo acceptus.

Secedit Bellum-locum.

a De Theologiensi seu Tabulejensi Monasterio, vulgo *Tholey*, dictum est in Sæculo 2. ad Vitam S. Pauli Episcopi Virdunensis pag. 259.

admodum delectatus junctis sibi in labore fidissimis sodalibus, succisis undique virgultis, & radicibus arborum erutis, diu quaesitum construere coepit habitationis locum. CIRCA AN. 680 17. Septem.

4. Interea ubi erant lustra ferarum, fit domus orationum: inter fructeta, salvificae crucis eminere conspiceres vexilla: ibi chorus psallentium hymnidicas Deo laudes personat, ubi lupus ululare, vulpes gannire, philomela dulciter garrire, omniumque genus bestiarum seu volucrum diversis vocibus perstrepere consueverat: locus ille solitudinis in cultum vertitur divinae laudationis. Nec mora divulgatur horum gestorum opinio per multos in populo, nuntiatur circumquaque ignotos advenisse peregrinos, qui non inter homines, sed inter bestias agrestes sibi construere habitationes fama vulgante referuntur. Haec ad notitiam cujusdam divitis nomine AUSTRESII, qui in praedio suo quod ex nomine illius vocatur Austresii-curtis *, per id tempus morabatur. Is denique cum audisset homines barbaricae gentis silvam, quae jure haereditario a se possidebatur, introisse, sibique in ea mansiunculas praecisis arboribus construere, mandavit eis dicens, non esse aequum aliena invadere; esseque superbae temeritatis & audaciae in non suo velle habitare: recederent potius velociter, ne ibi periculum incurrerent exitiale, ubi se putaverant habitationem tutissimam reperisse. Quae cum viro Dei nuntiata fuissent, parvi pendens minas hominum, opus noluit deserere inchoatum. Cujus constantiam nuntiis domino suo referentibus Austresius vesanae mentis furiis exagitatus, missis satellitibus jussit eos flagellis caedi, & cum magno dedecore de saepe dicta silva expelli. Coenobium ibi inchoat. Ab Austresio male habitus. * Autrecour

5. Quod cum ministri diaboli perpetrassent, & pauperes Christi contumeliosis affectos injuriis extra limites silvae illius expulissent; cernens vir Domini se suosque sodales omni humano solatio destitui, reperto salubri consilio peregrinationis laborem denuo aggressus, ad limina Apostolorum pervenire cupiens, Romam pergit, ibi eorum obtentu imploraturus per divinae voluntatis judicium, quonam in loco suae peregrinationis aliquando posset figere gradum. Post cujus discessum impius Austresius caelesti plaga percutitur, liberis orbatus, animalibus cunctis ac pecudibus innumeris servorumque & ancillarum numerositate privatur; super haec quoque gravi corporis languore invaditur, cujus continuis doloribus noctes diesque insomnes ducere cogitur. Interea almus Dei Sacerdos Chraudingus Romam perveniens, ibi ante sacratissimam Apostolorum praesentiam fusis precibus spiritu-Sancto revelante responsum accepit, ad Gallias iterum sibi proficiscendum fore, & ad locum dilectae solitudinis, de qua expulsus fuerat, reverti debere: qua revelatione animatus ad Gallias iterum reflexit, tandemque ad viculum qui Riessonis vocatur, distans a Monasterio sexdecim millibus, pervenit. Romam pergit. Austresio caelitus castigato, Bellumlocum redit.

6. Eo tempore ariditas magnae siccitatis fines occupaverat illius regionis. Cumque vir sanctus super fontis cujusdam marginem resedisset, & panis edulio haustuque aquae corpusculi lassitudinem refocillare desideraret; nulla aquarum copia inibi potuit reperiri, unde aviditas potandi in sitiente valeret exstingui. Tunc conversus ad Dominum, de fonte misericordiae suae aquas sibi perfundere oravit, & virgam quam manu gestabat, solo fixit. Mira res! mox fons ab imo terrae ebulliens prosilivit, & aquas copiosissimas in amnem derivavit. Ad cujus facti spectaculum dum occurrerent universi, matrona cujus ditioni redditus famulabatur ipsius fundi, inter ceteros affuit: cum qua vir sanctus conventione facta, cum sibi nihil adesset pretii, divinae largitatis munificentia in praedicto fonte tantum reperit pondus auri, quanti animadversum est per illud posse appretiari: & mox ab ea in conspectu omnium aedificandae ecclesiae primordiale incrementum suscepit possessionem ipsius fundi. Fontem elicit. Fundum emit.

7. Talibus propalatus ostentis, dum ubique vulgaretur, quaedam vidua apud praediolum suum, quod Argisivilla dicitur, gravi aegritudine detenta, sup- Aegrotam sanat.

CIRCA AN. 680 17. Septem.

suppliciter mandavit, ut se visitare dignaretur. Ad quam mox ut vir Dei ingressus orationem pro ea fudit, a lecto ægritudinis incolumem erexit: quæ collati non ingrata beneficii, confestim medico suo tradidit in hæreditatem possessionem ipsius fundi.

Austresius ab eo sanatus, ipsi dat silvam.

8. Hæc & his similia eo agente, non defuerunt qui Austresio Principi diutino languore attrito ea studuerunt narrare. Ille mente consternatus, quod ipsum esse didicerat, quem a saltu flagellatum præceperat expelli; inter spem tamen & metum positus, ut se invisere dignaretur humiliter mandavit. Vir autem patientissimus immemor injuriarum ad eum properare non renuit, & confitenti crimen quod in se commiserat, benigne indulsit: nec mora a Domino ut sanaretur obtinuit. Ille ne curatori suo ingratus exsisteret & immunis; silvam de qua eum indecenter expulerat, perpetuo possidendam contradidit. Non longe autem germana ejusdem Austresii, nomine BAVA, in prædio suo, quod Bonna dicitur, dissolutione membrorum debilis tenebatur: ad quam rogatus mox ut vir sanctus intravit, pristinæ eam restituit sanitati, & ipsum nihilominus prædium ab ea perpetuo habendum suscepit.

Bava prædium.

Belliloci Cœnobium perficit Rodingus.

9. His peractis ad dilectæ solitudinis locum cum gaudio repedat, & cum sociis undique in adjutorium concurrentibus plurimis cœptum opus consummare accelerat. Construitur in honorem sancti Salvatoris sanctique Mauricii Martyris & sociorum ejus Monasterium, quod in brevi collatione Fidelium non parum est locupletatum. Et quia monasticæ religionis nomen novum & quasi ignotum adhuc in illis regionibus habebatur; multi non solum mediocres & pauperes, sed & nobiles & divites lucra spernentes sæculi labentis, nudi evadentes naufragium mundanæ cupidinis, appulerunt portum Monasterii & quietis.

Roma privilegium refert.

10. Cernens ergo vir Deo plenus idem Cœnobium necessariis rebus non mediocriter cumulatum, dignum duxit illud Sanctorum pignoribus insigniri, & privilegio Romani Pontificis roborari. Quapropter longissimum, sed fælicissimum iter aggrediens Romam pervenit, causam propter quam ierat, Papæ innotuit, sumptoque pro libitu ejus auctoritatis scripto ad Gallias velocius gressum reflectit. Transscensis igitur Alpibus pervenit ad locum cui antiquitas nomen indidit Agaunum; ardensque desiderio adipiscendi reliquias Martyrum accersiri fecit loci Præpositum, cui omne animi sui secretum aperit, & ut suis votis faveat suasibilibus verbis allicit, atque in recompensatione pondus pecuniarum excedens numerum repromittit. Conventione igitur utrimque firmiter habita, nocte sequenti ad prius notatum multa curiositate gloriosissimi Martyris Mauricii accedit uterque sepulcrum: sumensque de pera quod inæstimabilis thesauri venditor poposcerat pretium, os brachii a cubito, quicquid usquam est gemmarum vel auri pretiosius, recepit; moxque imperat suis fugam accelerare, & in eundo nullam moram facere. Cumque lætitiæ magnitudine infatigabiles acceleratione viæ jam Monasterio propinquarent, undique confluentibus populorum catervis cum magno gaudio excipiuntur, & sub oculis omnium vir beatus pretiosissimas reliquias egregii Martyris Mauricii in loco eodem collocat, patrocinioque ejus & nomini & prius adquisita, & post adquirenda perpetuo tradidit & commendat.

Agauno reliquias.

Childerico favente obtinet privilegium & villam.

11. Itaque Procerum larga liberalitate vel pecuniarum in coemptione possessionum profusione usque ad septingentos septuaginta mansos excreverat fundatæ noviter inceptio Abbatiæ: quas nimirum res, ne postmodum a ministris diriperentur iniquitatis, consilio habito regalis Præcepti auctoritate confirmari constituit. Adito ergo glorioso CHILDERICO, qui tunc temporis Francorum obtinebat regnum, ipsius clementia voluntati suæ implorat tribui effectum. Jungunt precibus ejus preces diversæ Palatinorum potestates, quorum sanctitatis ejus fama occupaverat aures. Favore ergo omnium usus, non modo quod petebat obtinuit, verum etiam largitione

Prin-

Principis villam quamdam Ermeriacam nuncupatam, accepit, quam ei Rex Præcepto delegavit, & ipsam Abbatiam sua regia defensione munitam, ab omni prorsus externo servitio liberam & immunem esse constituit, reservato Virdunensium Pontifici, cujus diœcesi continetur, respectu sacrorum Ordinum & benedictionis. Compos igitur voti ad Monasterium vir Dei venerabilis rediit, & de boni gregis augmento exsultans curam agebat filiorum, sub tanti Patris vigilantia, partim ex circumjacentis regionis finibus, partim ex transmarinis confluentium, præsentiam ipsius desiderantium patriæ ac generis ejusdem Scotorum. CIRCA AN. 680 17. Septem.

12. Compositis igitur quæ Fratrum necessaria videbantur utilitati, cernens sibi quiddam subtrahi perfectionis, dum animo circa multa occupato & terrenis implicato negotiis, minus theoricæ vitæ intenderet dulcedini; convocatis Fratribus sui voti deliberationem aperuit, quod scilicet vel in ultima senecta in solitudinem vellet secedere, ut ab humano consortio remotus liberius posset in divina contemplatione oculum mentis figere. Erat autem ejusdem congregationis Monachus quidam STEPHANUS nomine, plus ceteris religiosæ deditus vitæ, ac regularis disciplinæ insignitus vigore. Hunc itaque cum consensu Fratrum eis Patrem præfecit; & uno comite contentus egressus a Monasterio, secessit in locum horroris & vastæ solitudinis, & deinceps habitavit secum. Verum longius a Monasterio non recessit: sed inter opaca silvarum latitans, (incertum quippe est ubinam habitaverit) milliario solum dimidio disparatus mansit ab illo. Diebus etiam festis ad Monasterium recurrere consueverat: ibique Missarum solemnia peragens, ac Fratribus spiritualis alloquii pabulo refectis ad squalorem solitudinis remeabat. Noctibus insuper locum revisere solebat: ut si quid actitari negligentius inveniret, corrigeret. Cumque circa pullorum cantum vel ad intuitum Arcturi seu ortum Bosphori seu ceterorum siderum diem nuntiantium, (erat enim, ut sunt plurimi nationis Scotorum, Astrologiæ peritus) auroram propinquare sentiret, a nemine visus in solitudinem redibat in psalmis, hymnis, canticis spiritualibus perpetuans terris invitus, desiderio cæli civibus jam admixtus.

Secessum petit, & alium Abbatem substituit.

Quid ibi egerit.

13. Igitur cum jam Dominus famulum suum a tam laborioso certamine vellet quiescere, & ad bravium supernæ vocationis admittere; viribus corporis cœpit destitui, & immanitate febrium graviter vexari: qui accersito discipulo jussit, ut dilecto filio suo Abbati STEPHANO idnuntiaret, & ipse cum Fratribus ad exitum suum Domino commendandum properaret: quibus concurrentibus & in præsentia Patris super humum cilicio tantum substrato jacentis, adstantibus indicat se jam resolvi, & a convalle peregrinationis ad patriæ cælestis gaudia a Domino invitari. Quibus auditis filii mæstitia intolerabili flere cœperunt super discessum amantissimi Patris. Ille vero quantum poterat, ne pro se fletus emitterent inhibebat, quin potius sibi ad patriam revertenti ut congratularentur admonebat: simul etiam docebat mortem istam corporis Sanctis non esse timendam, sed magis appetendam, per quam Christo inhæsuri transitum faciunt de morte ad vitam. Dissolvi enim & esse cum Christo multo, inquit, melius, quam prolongati incolatus mei quotidie affici angoribus. Cumque eum inter amarissimas lacrymas Fratres rogarent, ut dum adhuc viveret, ad Monasterium se sineret referri, quo necessaria ejus funeri liberalius possent provideri; Domini, inquit, est terra & plenitudo ejus: nec enim locus justificat, quem conscientia peccati condemnat. Hic ergo mihi erit terminus vitæ præsentis, hic ingressus, Domino reserante, vitæ subsequentis. Vos autem obsecro, ut diligenti studio corpus meum condatis in tumulo, ut & vos præceptorum Domini memores excipiat Sanctis in cælo promissa requies.

Morti proximus suos consolatur.

14. Inter hujuscemodi verba deficiente virium valitudine, intelligens se mox recessurum de corpore, Viaticum petiit: atque dominici corporis & sanguinis participans communione, fixis in terram genibus, tensis ad cælum mani-

Viatico munitus obit.

CIRCA AN. 680 17. Septem. manibus, piorum pro sui exitus exspectatione responsorium cœpit canere, psalmorum concentus modulanter & inconfuse ceteros, quia voce non poterat, signo manus admonere. Hujus ultimi laboris intentionem perpetuans, decidentibus ab altitudine cæli manibus, cunctis artubus ad occasum vergentibus, inter manus sustentantium, inter lacrymosa suspiria filiorum, decimo quinto Kalendas Octobris animam vinclis carnei carceris exemptam, mercibus plenam fælicibus, reddit Christo *a* bonis inhæsuram perennibus. Celebratis quas ordo ecclesiasticus docet funeralibus exsequiis, arreptum cadaver exanime humerisque superpositum cum psalmis, hymnis & canticis spiritualibus ad Monasterium usque deportant, & ante aram sancti Johannis Evangelistæ, ut ipse adhuc vivens mandando petierat, & petendo præceperat, cum debita veneratione in defossum sepulcri deponunt locum: ubi præsentibus & futuris indubitata fide quærentibus ejus patrocinii beneficia præstantur, largiente & cooperante Domino nostro JESU-CHRISTO, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat ante sæcula & nunc & semper Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CIRCA AN. 685 30. Maji.

VITA SANCTI MADELGISILI
CONFESSORIS ET EREMITÆ
IN PONTIVO,

Auctore HARIULFO Monacho Centulensi ineunte sæculo 12.

Ex ms. codice Centulensi.

OBSERVATIO PRÆVIA.

Hariulfus Auctor. * S. Mauguille * Monstrelet

Qui Chronicon Centulense quatuor libris digessit HARIULFUS, *idem etiam libellum scripsit de gestis S.* MADELGISILI * *Confessoris, qui primum sub S. Fursei disciplina, dein Centulæ Monachus, inde secessum petiit Monasterioli * ad Altejam fluvium, ubi supremos vitæ dies absolvit. Fuit vero Hariulfus & ipse Monachus Centulensis, post Abbas Aldemborgensis tertius, uti in suo ipse epitaphio testatur, quod relatum est in tomo primo veterum Analectorum. Monachum induit Centulæ sub Gervino Abbate ejus nominis secundo, cui sequentem libellum dedicavit. Gervinus porro secundus alterius erat nepos, sed moribus longe dissimilis, idemque Ambianensis Episcopus: cui Urbanus secundus Abbatiam Centulensem abstulit in Concilio Claromontensi. Hæc constant ex Chronico Hariulfi, qui sub Anschero Abbate nonnulla huic Vitæ addidit a capite 16. aut certe aliquis alius. Anscheri elogium metricum præfixum erat initio ejus Vitæ, quam ex ms. codice Centulensi Chronicon Hariulfi continente eruimus. Plura de Centulensi seu Sancti Richarii Cœnobio diximus in Sæculo secundo ad Vitam Sancti Richarii Abbatis, & in quarti tomo primo, ubi de Sancto Angilberto Abbate. Sancti Madelgisili Vita hunc habet titulum in codice ms.*

IN NOMINE CHRISTI SALVATORIS.

INCIPIT PRÆFATIO
VITÆ SANCTI CONFESSORIS MADELGISILI.

Hariulfus audita narrat.

DOmino *dilectissimo Patrique spirituali amore complectendo* GERVINO *sanctæ Sedis Ambianicæ Episcopo, necnon almifici Centulensis Cœnobii Rectori, vestri gregis ovicula, utinam idonea,* HARIULFUS, *salutem & sinceram obedientiam.* Seniorum qui de tempore venerandi Abbatis ANGELRANNI *b* usque ad nostra tempora perstiterunt, multimodo

a Quo anno, haud liquet. Cum vero privilegium obtinuerit a Childerico Rege, qui anno 683. aut insequenti regnare ac vivere desiit, facile ad annum 680. pervenire potuit.

b. Ingelramnus, cognomento Sapiens, Centulensibus præfuit regnante Rotberto Rege, laudatus ab Hariulfo in Chronici lib. 1. cap. 1. & sequentibus.

modo relatu didici quædam narratione digna, quæ ad posterorum notitiam memoriæ studiose commendavi, ea scilicet, quæ de Sanctis apud nos quiescentibus gesta ferebantur: quorum gestorum seriem antiquorum nihilominus studiosa relatio notitiæ posterorum tradiderat. Inter quæ omnia Fratres delectabat audire & nosse de beato Confessore MADELGISILO ab antiquis temporibus apud nos quiescente, quis fuerit, qualiter Domino omnipotenti deservierit, & quomodo vel quando sanctum corpus ejus ad locum Centulensem delatum sit, & ibi collocatum; quot & quantis miraculorum signis a Domino sit glorificatum: quorum denique signorum non tam relatu quam adspectu notitiam certam percepimus, dum & ipsi quædam ejus miracula liquido cognovimus, & innumera per tales assertores didicimus, qui non auditu, sed ipso visu præsentialiter se percepisse testarentur. Igitur charissimorum Fratrum desideriis sanctis vel ex parte volens satisfacere, ad honorem Dei & reverentiam ipsius Sancti, necnon ad utilitatem posterorum, ea quæ nobis frequens seniorum relatio de eodem Sancto contulit, scribendi officio adnotamus, ne per nostram inertiam solertia futurorum tantæ rei notitia defraudari videatur.

INCIPIT VITA

SANCTI MADELGISILI CONFESSORIS.

CAP. I. *Furseus ex Hibernia venit in Galliam.*

FRANCORUM regnum tenente LODOVEO filio DAGOBERTI, & Austrasiis regnante SIGIBERTO æque filio Dagoberti, vir Domini sanctus Furseus ab Hibernia ortus, & ibidem signis virtutum & notitia revelationum mirificatus, ex divina jussione natale solum reliquit: Britanniam quæ Anglia nuncupatur, pertransiens in partibus Germaniæ appulit, ubi videlicet præfatus Rex Sigibertus [a] eumdem sanctum virum magno cum honore & gaudio excepit, magnoque affectu eum retinere gestiens, quæque loca monasticæ vitæ congrua illi offerebat, quatinus eo modo in locis sui regni delectaretur morari. Sanctus autem Furseus per spiritum sentiens nequaquam se in illis locis permanere debere, regiis tamen petitionibus vel ex aliquanto cupiens obedire; rura quæque sibi oblata circumiens, & divini verbi prædicationibus ubique ferventer insistens, locum tandem gratum reperit, ubi cum Dei gratia & prædicti Regis juvamine Cœnobium insigne constituit, & servorum Dei multitudine sufficienter implevit. *Cœnobium condit.* Nam ejusdem sancti viri prædicationibus multi ex eodem regno ad fidem & dignos pænitentiæ fructus propemodum accendebantur: ex quibus aliqui majori devotione subnixi, ad meliora divinæ servitutis studia certatim properabant, ut cuncta mundi impedimenta fugientes efficerentur Monachi.

II. *Madelgisilus ab eo institutus.*

Inter quos fuit quidam nomine MADELGISILUS alti generis prosapia genitus, & quod majus est atque beatius, in divina præscientia electionis gratia præscriptus. Hic beati Fursei adhærens prædicamentis, & congaudens sanctitatis ejus exemplis, decrevit comes fore indissociabilis operum & viarum ejus, ut mereretur esse particeps meritorum & præmiorum illius. Itaque sanctus Furseus perfecta ædificatione atque institutione prædicti Cœnobii & commisso regimine ipsius loci charissimo fratri suo beato Abbati ULTANO, necnon requisita & accepta Sigiberti Regis licentia, assumptis etiam secum discipulis, occidentalem Galliam quæ postmodum Francia dicta est, adire deliberavit, in qua jam cælitus erat præfixum, illum terreno corpore solvi, ipsamque Franciam exemplis & meritis illius ex divino decreto debere illustrari. *Ejus itineris comes.* Hujus itineris comes individuus vir Domini Madelgisilus fuit,

[a] Falsus est Hariulfus æquivocatione nominis. Neque enim Furseus a Sigeberto Austrasiæ Rege acceptus est, sed a Sigiberto Saxonum in Britannia insula Rege, ut patet ex Actis S. Fursei in Sæculo 2. relatis: ubi agitur de origine Monasterii a Furseo constructi opitulante Sigeberto.

CIRCA AN. 685 30. Maji. fuit, & cum beato Furseo civitates & regiones pertransiit, famem, sitim, vigilias ceterosque labores sustinuit, orationes & psalmodias cum illo, uti probus discipulus cum magistro, exercuit; prædicationis etiam & abstinentiæ patientissimus imitator inolevit.

III. Eo mortuo Centulam se recipit. Postquam vero vir Domini beatus Furseus, ut cælitus fuerat præstitutum, terrena mole relicta in pago Pontivo loco, vocabulo Macerias, suum Creatori reddidit Spiritum, & sacrum corpus ejus ab inclytis viris HAYMONE Duce & ARCHENOLDO Præfecto Perronam delatum est & sepultum; beatus Madelgisilus vehementi angore pro amissione charissimi magistri cœpit affligi, &, utpote advena atque locorum ignarus, cæpit æstuanti studio inquirere, sicubi esset locus monasticæ vitæ studiis institutus, ubi Domino adhærere posset, contemplativosque carpere fructus: cui talia perquirenti continuo innotuit, celebre nomen Cœnobii Centulensis a beato Patre Richerio jam olim tota sanctitate & justitia collocati, & corporis ejus exuviis sacrosanctis hactenus mirabiliter ac divinissime exornati: in quo etiam Monachorum cœtus Deo acceptus regulari tramite strenue militabat, & divinæ jussioni in spiritus paupertate totis nisibus parere insistebat. Ad hunc ergo locum prædictus famulus Dei tota aviditate convolavit, & sanctorum Fratrum beatæ concioni se admitti religiose expetiit, religiosius impetravit. Invenit sane ibi veros Israelitas, spiritualem Ægyptum toto animo fugientes, & cæleste manna totis votis ambientes, puræ vitæ Monachos totius abstinentiæ & humilitatis virtute armatos. Horum beatissimæ societati se ferventer connectens servus Dei Madelgisilus, & de die in diem ad meliora se extendens in timore Dei valde proficiebat, ac de virtute in virtutem ire assidue contendebat.

IV. Sub Chlodove & Balthilde. Florebat per id temporis Francorum res publica sub Rege LODOVEO Dagoberti filio & BALTILDE venerabili Regina, quæ post mortem viri sui præfati Lodovei Monasterium Corbejense construxit. Cœnobium quoque Gemmeticum, instante beato Philiberto, in territorio Rotomagensi construxit, ac per alia loca ad construenda Cœnobia regalem munificentiam profuse adhibuit. Monasterium ergo Centulense antiquitate & religione ceteris sacris locis præeminebat, & miraculorum signis quotidie ad tumulum beati Richarii divinitus clarescebat: quæ dum Fratres assidue perspicerent, quasi radiis divini amoris medullitus inflammabantur. Sciebant enim quoniam arctam & angustam viam viriliter sectando, & contra hostem antiquum alacriter decertando, ad tantam meritorum gratiam beatus Confessor Richarius excreverat, ut ad ejus merita declaranda tot & tanta Christus Dominus ostenderet miracula, quæ dum fierent, multiplici laude pollebant: dum Christo Domino honorem & gloriam, Confessori ejus laudis reverentiam, cernentibus quoque imitandi desiderium, & debilibus præstarent sospitatis gaudium.

miracula fiunt Centulæ.

V. Madelgisilus secedit in eremum. Hæc, inquam, divina miracula multum beato Madelgisilo circa Dei cultum inspiraverunt ardorem, multam in corde ejus divinæ dilectionis flammam succenderunt, multam ad contemptum mundi in ejus præcordiis efficaciam genuerunt: qui cum aliquanto tempore in divinis exercitiis spiritualem militiam in hoc Centulensi Cœnobio peregisset, & a ceteris Fratribus pro honore sanctitatis venerabilis haberetur; cernens sibi officere impensam a Fratribus reverentiam, & cupiens arctiorem remotamque arripere vivendi formulam; cum magna humilitate expetiit, ut liceret sibi remotum & quietum locum perquirere, quo divinis laudibus securius atque profusius quivisset incumbere; orationibus quoque & lacrymis sine strepitu valeret invigilare, ac divinis obtutibus se mortificando semper purgatiorem exhibere: quique quod devote expetiit, gratuita Fratrum benignitas ei cum magna dulcedine concessit, quippe qui fraternis provectibus nescirent invidere, sed potius congaudere. Adeptus etenim desiderium, licentiam scilicet pergendi ad eremum, cœpit summis precibus ac lacrymis impensius flagitare, ut immensa

sa Christi pietas ei locum talem dignaretur demonstrare, ubi in spiritu humilitatis & in animo contrito divinis obtutibus valuisset assidue laudis sacrificium immolare. CIRCA AN. 685 30. Maji.

VI. Ad quod impetrandum, assumpsit laborem majoris jejunii, studium prolixæ orationis, psalmorum diuturnam decantationem, seniorum quoque spiritualium expostulavit orationes: ut superna gratia illi pandere dignaretur, quonam in loco sortiretur dominici servitii solitariam stationem. Cui talibus insistenti apparuit per soporem Angelus Domini, & educens eum dixit: Sequere me, & cautius attende quem tibi monstravero locum, in quo tu deinceps dominicum expleas servitium. His dictis ante illum cœpit ire, & per diversa loca illum circumducere, donec pervenit ad cælitus decretam stationem, ubi figens gradum ait famulo Dei: Hic requies tua in tempus præfixum, hic habitabis, & hic debitum de corpore ages transitum. Post hæc dicta disparuit, & famulus Dei ad se reversus intellexit quid vidisset: & prosternens se cum lacrymis egit gratias Deo pro inenarrabili dono ejus.

cælitus præmonstratum.

VII. Sequenti diluculo expletis hymnorum obsequiis, convocat majores de Fratribus, & per ordinem refert visionem. Illi ut vere sine dolo servi Dei exsultant, & immensas Creatori grates persolvunt: ac deinde maturant opus perficere, quo nulla mora tantam divinæ bonitatis indicium potuisset intricare. Eliguntur Fratres ex præcepto Abbatis qui eum deducerent; apparantur utilia quæ Christi militi forent necessaria: quibus rite præparatis, procedit fortis athleta ad singulare certamen: Deductus autem per quæque loca, ubi ad ostensum locum pervenit, mox ex intimo sapore quod is esset sibi divinitus præelectus locus, recognovit, adamavit, apprehendit: & primo omnium procidens in orationem, lacrymis madefactus ad quod venerat, mox inchoavit. Fratres vero qui eum conduxerant, tamdiu cum illo permanserunt, quousque cellula erigeretur & oratorium; ubi Christi miles suo Regi debitum impenderet famulatum. Quibus ad legem eremi rite compositis reversi sunt ad castra cælestis exercitii.

VIII. Servus itaque Christi Madelgisilus solus remanens & remotus, studuit omni fervore divinis laudibus & canticis insistere, orationibus, & vigiliis attentius incumbere, mala mundi, tamquam sua essent, assiduis fletibus expiare, optans omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis pervenire. Est autem locus ipse in pago Pontivo * circa fluvium Altejam * situs, aquæ prolapsu & silvarum opacitate circumdatus, & ad Deo serviendum liber valde & quietus, vocabulo Monstroledus *a*. Aqua vero ejusdem alvei interjacente palustri mollitie inaccessibilis erat, unde & labor importabilis ad aquam hauriendam Dei famulo accidebat. Unde totis nisibus conversus ad Dominum, orabat supernam majestatem, ut illi auferret tantam hauriendæ aquæ difficultatem: & prostratus humi lacrymas fudit cum precibus, ut aquæ subsidium conferret illi omnipotens Deus. Sentiens quoque in spiritu se a Domino velociter exaudiri, post orationem fusam surrexit, & durissimo cæspiti signum crucis apposuit. Mox etenim vena aquæ lympidissimæ ibidem se aperiens clarum fontem evomuit, qui in devexi montis subjacente modica & pendula planitie ebulliens, ad alveum Altejæ seu maternum sinum recurrit, sed in suo decursu copiam hauriendi omnibus attribuit. Hic idem fonticulus cælesti medicina refertus diversos languores suo haustu expulit, quod & modo nullus fieri ambigat, nisi infidelitas id petentis impediat.

Eremi situs.

** le Pontieu*
** l'Auchie*

Ibi fontem impetrat.

IX. Igitur in omni sanctitate & nimia simplicitate serviens Deo sine interpolatione, & permanens in assumpta tam ardui propositi austeritate, post aliquot annorum curricula infirmatus est corpore languore valido, non tamen impeditus a divino servitio: & putans se jam resolvi, cœpit in Dei opere esse tam ferventior, quam exspectata felicitas jam foret propinquior. Mox etenim Abbati Centulensium apparens Dei Angelus, monet & imperat ut visitetur in eremo Dei servus, & impendatur ei solatium, ne deficiat ad Christi servitium.

Centulenses ægrotanti subveniunt.

a Monasteriolus dicitur in Hariulfi lib. 3. cap. 29. vulgo *Monstrelet*.

CIRCA AN. 685 30. Maji. tium. Surgit Abbas festinanter, assumptisque de Fratribus quos elegit, incumbit & accelerat Dei servum invisere, quem compererat cælestibus excubiis non carere. Venerunt itaque in eremum præfatam ad habitaculum viri: inveniunt ægrotum, orant, psalmos canunt. Inde præmissa benedictione salutant illum in osculo sancto, ac deinde proferunt quæ ad usum ejus detulerant ex cælesti mandato. Præ gaudio autem de illorum adventu in tantum servus Dei exhilaratus fuit, ut totam languoris gravedinem protinus oblivioni dederit. Relinquentes ergo ei Fratrem qui ejus solitudini ac imbecillitati solamen præberet, redierunt ad claustra, extra quæ diutius commanere nullatenus proficeret.

X. S. Vulganius medetur. Per idem ferme tempus fuit in Britannia majori vir Deo placitus genere & scientia insignis WLGANIUS a, qui dum esset ad arcem Episcopatus Dorovernensium civitatis, quæ Cantuaria nuncupatur, præelectus, & sentiret sibi obesse tanti culmen honoris, utpote qui in paupertate & extremitate Deo servire maluerat; rogavit Dominum, ut tale ei consilium præberet, quo de vinculis tantæ prælationis absolvi, & divinæ servitutis officio quam maxime valuisset implicari. Talia deprecantem, taliaque deprecando frequentantem, respexit qui humilibus dat gratiam, de quo scriptum est: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*: nempe cælestis nuntius ei assistens, consilium quod quærebat, eidem intimavit, dicens: Festinus transi mare versus Galliam, & applicabis in Altejam, supra quam quidam Dei servus habitat, ad quem tu velox abibis, & ex Dei mandato a sua infirmitate illum sanabis, ac deinceps in Dei servitio cum illo socialiter permanebis. Percepto hoc oraculo beatus Wlganius continuo exivit ad urbem, & arripuit iter ducens ad mare. Invenit autem nutu Dei naviculam, in quam mox intravit, Christum invocans, & de Dei præsentia non diffidens. Statim navicula fluctibus elevata sine humano remigio per maria in directum cucurrit, & angelico ductu ad portum Altejæ velociter pervenit; indeque oram legens usque ad habitaculum Dei servi contra impetum fluminis navigando pervenit.

XI. Egressus de navicula & intrans ad famulum Dei æque Dei servus Wlganius, mox orationi incubuit, qua completa manus suas ægroto imposuit; & continuo languore depulso sanitas redire incœpit. Beatus etiam Madelgisilus lento conamine exsurgens in ejus complexum ruit, & sic se invicem mutua dilectione complexi sunt, acsi uterini fratres post longa terrarum vel locorum spatia in unum convenissent. Simul convivunt. Fuerunt ergo isti duo venerabiles viri fide & devotione conjuncti, spirituali gratia confirmati, ad instantiam divinæ laudis unanimiter animati, ad vitia calcanda fortes, in contemptu sæculi alacres, ad quæstum virtutum avidi, ad impendenda beneficia prompti. Et quoniam nec sensus excogitare, nec lingua valet eorum virtutes proferre; qualiter, auctore Deo, tanti pretii margaritæ in hujus mundi exsilio elimatæ ad cæleste sertum transmissæ sint, jam nunc propalare aggrediamur.

XII. Vulganius morbo correptus. Consequenti tempore ut placuit supernæ providentiæ, jam expleto cursu fragilis hujus vitæ, accidit corporalis ægritudo famulo Dei Wlganio: quo ægrotante beatus Madelgisilus satis ægre ferebat sodalis molestiam: & assistens ei cum singultu querebatur ita dicens: Ergone, frater mi, ad hoc venisti, ut me relicto in convalle lacrymarum, tu festines ad consortium gaudentium animarum? ego certe sperabam a te corpore humi, spiritu Christo commendari; & nunc affectas hinc velox recedere, ut ante me spiritu cælum, corpore terram debeas penetrare? Cui sanctus Wlganius ajebat: Sustine quæso patienter, frater beatissime, & Dei voluntati in nobis libenter adquiesce. Nam quid proderit tota vita in obedientia præceptorum Dei sudasse, si circa finem nostrum is qui calcaneum observat, rebelles ac murmurantes valuerit invenire? Nec durum patiaris, quod ad tempus te relinquo; quoniam mox ut faciem Dei videro, pro te ut

a Vulganium in catalogo Episcoporum Dorobernensium frustra quæras: & tamen id etiam legi in S. Vulganii Actis mss.

CIRCA AN. 685 30. Maji.

ut hinc eximaris, supplicare non cessabo. His beatus Madelgisilus ad modicum recreatus, ministrum suum dudum sibi ab Abbate delegatum ad idem Monasterium festinanter transmisit; mandans Fratribus, ut infirmum cohabitatorem suum quantocius visitarent; & quicquid ad viaticum decedentis pertinet, eidem ministrarent. Mox audito hoc mandato ad omnia bona efficaces & prompti Centulenses Monachi, sub omni celeritate venerunt, oleo sacro servum Dei perunxerunt, communionem dominicorum mysteriorum tradiderunt, & sic sanctam illam animam 4. Non. Novembris de corpore egressam psalmis ac lectionibus prosecuti, corpus demum condignæ sepulturæ in oratorio *a* tradiderunt. Nec longo post temporis spatio sanctus Madelgisilus superfuit, quin potius plenus dierum bonorumque operum ad gaudia Sanctorum transmigravit, accipiens coronam de manu Domini, & reddens terræ corpusculum juxta sepulturam sui quondam sodalis Wlganii in eodem loculo oratorii sui. Dies autem natalitius hujus viri Dei ab antiquis traditur 3. Kal. Junii ad laudem & gloriam nominis Christi.

Unctione & Viatico munitus obit.

Madelgisilus item moritur.

XIII. Centulam corpus ejus transfertur.

Multis autem postea effluentibus annorum curriculis translatum est corpus beati Madelgisili ad Cœnobium Centulense in ecclesiam beati Richarii, & ibi requiescit, ubi scilicet divinæ laudis sonus *b* non desistit, & ubi multa continentur corpora animarum quæ cælo vivunt. Inter quæ cum tempore Abbatis INGELARDI *c* idem Christi Confessor honorifice fuisset collocatus, cœperunt quidam ex Monachis quadam stoliditate permoti dicere, quod indignum esset illius hominis venerari ossilla, cujus ignorabant vitam vel gesta: necdum enim lucida ejus opera scripturæ tradita, necdum memoriæ Fidelium fuerant commendata. Hac de re dum jamdicti Fratres aliquotiens contenderent, erat antiquitus ecclesiola quædam in confinio ipsius Centulæ ex ejusdem Sancti nomine appellata, ad quam decreverunt ipsum ferri debere, dummodo & suæ ecclesiæ domicilio potiretur & illum taliter remotum non cogerentur honorare. Cum ergo illic esset positus, ille Deus qui humilia respicit, qui etiam Sanctos suos, quamvis occultos, exaltare non desinit; decrevit eo loco plura patrare miracula, quatinus vel sic cognoscerentur præfati Sancti merita, & eorum qui illum abjecerant, domaretur stultitia. Denique cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, mutis loquelam, ceterisque infirmitatibus tale ac tantum contulit ibidem remedium, ut nemo valuerit lingua prædicare aut memoria retinere tantorum operum copiosam numerositatem. Cum ergo longiori tempore hæc Dei gratia ibidem claresceret, & tam evidenter omnibus pateret esse hunc apud Deum pretiosi meriti; cœpit Abbas Ingelardus cum Monachis suis grandi pœnitentia moveri, quod tanti pretii margaritam quasi quoddam vile abjecissent; & quem prius pro gestorum ignorantia seu pro obscuritate despexerant sanctitatis, cum devota cordis humilitate & celebri honore disposuit reportare, ad quem amandum & honorandum magnifica Dei virtute trahebatur. Tunc aggregatis Fratribus & populo convocato, præmissis crucibus & cereis ac thymiamateriis & omni decore ecclesiastico, cum honore & magna timoris Dei reverentia jam dictam ecclesiolam processionaliter expetunt, præmissaque erroris venia cum hymnis sanctum corpus acceperunt, & ad ecclesiam sancti Richarii cum laudibus retulerunt, uti eum qui mentium duritiam meritorum virtute domaverat, quod etiam ibidem reconditum cum honore servatur, & cum amore veneratur.

Dubitatio de ejus cultu.

Miraculis sublata.

XIV. Delatio annua corporis.

Fuit postmodum Centulensis populi & pagensium Pontivorum devota consuetudo, ut unoquoque anno ad diem sui natalis, qui est 3. Kal. Junii, sacrum

a Sancti Wlganii corpus postea translatum est in castrum Lenense, *Lens*, diœcesis Atrebatensis. Baldricus in Chronici lib. 2. cap. 22. *Apud castrum Lenense habetur quoque Monasterium Canonicorum, ubi sanctus quiescit Vulganius, qui Scotus traditur exstitisse.*

b Nimirum Laus perennis olim a S. Angilberto (ut diximus) instituta: quæ haud scio an vigebat adhuc per id tempus.

c Ingelardus Abbas labente sæculo decimo, successorem habuit Ingelramnum, de quo supra. Lege Hariulfi Chronicon in lib. 3. cap. 29. ubi totidem verbis hæc referuntur.

CIRCA AN. 685 30. Maji. crum corpus ejus ad locum, ubi olim fuerat sepultus, cum gaudio & honore decenti deferrent: conveniebatque de proximis villis vel municipiis ingens turba populorum, & cum multa lætitia Sancti festum colebant. Quadam ergo vice cum de more solemni illuc fuisset deportatum, & expletis solemniis, cum jam tempus adesset referendi, egredientibus Fratribus cum Sancti corpore de ecclesia tantam contigit fieri pluviæ & ventorum turbulentiam, ut illa dies nocte turpior videretur præ nimia tempestivi aeris densitate. Ferebantur pro more ante corpus sanctum duo argentea ceroferaria, quorum lumina licet ventis pulsarentur, & pluviis valide humectarentur; nequaquam tamen exstingui potuerunt, quousque ipsam parrœciam in qua fuerat conversatus, pertransisset. Ita quasi designans quod fuerat proprium miraculo sacravit.

XV. Miraculum. Quidam vicinus possessor avaritiæ jaculo stimulatus quamdam terram ecclesiæ beati Madelgisili olim condonatam vi rapuit, & in usus proprios redegit. Interea redeunte annua Sancti solemnitate, contigit lecticam ejus per ablatam sibi terram permeare. At ubi qui portabant, illam terram calcare cœperunt, repente lectica ejus nimio pondere aggravata immobilis substitit, ac tamquam mons moveri a loco non potuit. Tunc qui noverant ipsam terram præfato dudum Sancto injuste ablatam, conquerebantur dicentes: Ecce sanctus Madelgisilus propter suam terram commotus se aggravavit, & se hinc proferri non permittit. Conveniamus raptorem, rogemus & exhortemur, uti Sancto sua reddat: sic temerator nimium pavefactus & formidans, ne terra illum viventem deglutiret, tremulus accessit, & veniam humiliter petens agrum suum sancto Madelgisilo restituit, liberumque & quietum in perpetuum acclamavit. Hoc facto ad Sanctum reditur, lectica gestatur, ponderositas nulla sentitur.

XVI. Anno 1113. transfertur in novam thecam: Sub anno etiam divinæ per carnem apparitionis millesimo centesimo & tertio-decimo, Indictione quinta, Regnum Francorum tenente LUDOVICO filio Philippi anno quinto, cum sanctissimi Richarii nobile quondam Monasterium detineret Abbas ANSCHERUS annis jam sedecim, placuit ipsi Abbati ac ceteris Fratribus, ut amabile corpus sancti Madelgisili revolverent & inspicerent, atque in novam capsam, quia antiqua valde fragilis erat, diligenti studio reconderent. Paratis itaque quæ ad tantum opus competentia videbantur, ubi ventum est ad id quo sacra membra relocarentur, cervini corii sacellus quo recipienda erant, invenitur brevior, minusque capacior, quam ipsorum ossium magnitudo ac proceritas poscebat. Ideoque pars quædam eorumdem ossium remansit in pristino indumento, quousque tempore liberiori res in melius aptaretur: attamen in novam capsam universa reposita sunt cum psalmis & decenti honore. Non multi post hæc fluxerant dies, & custos ecclesiæ, qui eumdem Sanctum ferventi amore prosequebatur, infirmitate præventus dormire non poterat, & tota nocte apud se tractaverat quando qualiter sancti corporis transmutatio perfici posset. Jam vero aurora consurgente idem custos lassabundus modice obdormivit, & in ipso parvissimo somno sensu interiori de Sancti reliquiis componendis cogitabat: & subito adstitit coram illo vir procerus & decorus in habitu glorioso, & ait: Hoc cautius provide & sic perage, ut omnia ossa mea insimul recondantur. At ille qui perexiguo sopore tenebatur, & quem ejusdem Sancti fervens amor adspirabat, mox ut audivit dicentem, omnia ossa mea, ipsum esse beatum Madelgisilum liquido intellexit; & librata in eum oculorum acie nomen & meritum inquirere concupivit. At ille vir magnus & gloriosus antequam interrogari potuisset, disparuit: sed odorem nimis gratum reliquit & vestigia pedum suorum tamquam aurea dimisit. Idem autem de recessu ejus dolens, sed de odore gaudens, & hujus visionis aliquod indicium retinere satagens, ait, ut putabat intra se: Statim hæc aurea illius vestigia apprehendam, & hæc Fratribus in testimonium deportabo. Sic evigilans exsilivit, extensis brachiis & hac motione

tione concussus aurea vestigia quæ se cernere putaverat, jam non vidit: sicque visionem & totam qua premebatur, ægritudinem continuo deposuit, adjuvante merito Sancti per gratiam Domini nostri JESU-CHRISTI, cui est honor & gloria in sæcula. Amen. CIRCA AN. 685 30. Maji.

EPIGRAMMA LECTI EJUS.

Ossa Madelgisili tenet hæc lectica beati,
Quem Confessorem sibi Christus rite beavit,
ANSCHERUSQUE *novam sibi capsam jure paravit.*

VITA SANCTI VODOALI, COGNOMENTO BENEDICTI, CONFESSORIS,

CIRCA AN. 700 5. Febr.

Auctore Suessionensi anonymo, qui desinente sæculo 9. aut 10. ineunte vixit.

Ex ms. codice Suessionensis B. Mariæ Parthenonis auctior quam edita apud Bollandum.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. ILLUSTRE *apud Suessionas B. Mariæ Cœnobium Leutrudis Ebroini Majoris-domus uxor, sub annum Chlotarii Regis tertii quartum, condidit in gratiam Benedictinarum Virginum, quibus religiosos aliquot Monachos adjunxit Drausejo Suessionum Episcopus, ut eis peragendæ rei sacræ adjutores essent. Inter illos insigni pietate refulsit* VODOALUS * *seu* Vodalus, *cognomento* BENEDICTUS, *qui e Pictorum regione solvens in Galliam Suessione resedit, ibique solitariam ducens vitam sub Aldegarde, seu Hildegarde Abbatissa, id est sæculo 7. desinente, cælos petivit.* Suessionensis Parthenon. * S. Voue.

2. *Vodoali gesta non longe ab ipsius obitu scripserat Auctor coætaneus: verum hic* historiæ tomus in Lugduno Clavato *depositus* inter ceteras schedulas periisse *fertur ab Auctore sequiori, qui ea quæ cum* relatu fidelium antiquorum, *tum* in aliorum Patrum gestis de quorum collegio iste sanctissimus vir fuit, didicit, hic inserere, quamvis impolito sermone, studuit. *Posterioris hujus Auctoris, qui sub finem sæculi noni, aut decimi initium Suessione degebat, lucubrationem Johannes Bollandus ad diem 5. Februarii edidit ex codice ms. Nicolai Belfortii, Canonici Regularis, quam, ubi communes in locos sensit diffluere, subinde decurtavit. Nos integram hic damus, qualem exhibet egregius Parthenonis B. Mariæ codex annorum circiter septingentorum, quo usus est noster Michael Germanus in reddenda Gallico idiomate S. Vodoali Vita, quam ejusdem loci historiæ inseruit. Eamdem refert Compendiensis codex annorum minimum septingentorum.* S. Vodoali Acta.

3. *Vodoali nomen sanctorum Benedicti atque Columbani nominibus subjectum legitur in antiquis Litaniis ante sæculi 8. finem exaratis in gratiam Suessionensium (ut quidem videtur) Sanctimonialium: propterea quod sanctorum Crispini, Leodegarii, Drauscii seu Drauscionis, Leudardi, aliorumque Monasterii urbisve patronorum nomina continent. S. Vodoali memoriam fastis suis consignarunt prid. Non. Februarii Molanus, atque Ferrarius; rectius Nonis ipsis Vvion, Dorganius, & Andreas Saussajus cum solito elogio.* Cultus.

4. *Abhinc celebris apud Suessionenses Vodoali fama, cujus nomine insignita est porta illa, juxta quam energumenum sanitati restituisse fertur in subjecta Vita. Id quippe docent non solum ecclesiæ cathedralis sanctorum Gervasii & Protasii vetera monumenta, sed etiam Teulfi Crispiniani Abbatis instrumentum, anno 1135. confectum, pro compositione inter ipsum Abbatem & Vvilardum* de Porta Sancti Vodoali *Suessionensem civem inita* de feudo Bistisiaci, præsidente Remis Rainaldo Archiepiscopo, episcopante Suessionis bonæ memoriæ domno Goisleno. *Ad hæc locus in quo reclusus erat Vodoalus,* turris S. Benedicti *postmodum dictus est, ex altero scilicet nomine, quod ipse latendi gratia assumpserat.* S. Vodoali porta Suessione, & turris.

5. *Monasticum Vodoali institutum ut ex* cappæ *gestatione aliisque indiciis recte subinfert Johannes Bollandus; sic Benedictinum jure merito agnoscas, ex assumpto Benedicti nomine post adventum ejus in Gallias, & firmatam in Suessionensi Parthenone stabilitatem, quem Benedictinæ Regulæ præceptis addictum principio fuisse multa probant.* Monachatus.

IN-

CIRCA AN. 700 5. Febr.

INCIPIT PROLOGUS.

1. LEGIMUS namque in principio florentis Ecclesiæ catholicos apostolicosque viros tam tenaciter Deo adhærere perpetuo amore, ut ejus excellentiam aut profiterentur jugiter aut meditarentur, ne ab officio tanti amoris, tantæ spei, tantæque jucunditatis nullatenus tepescerent, *&c.*

2. Nam quia de sancto ac beatissimo nostroque patrono VODOALO qualiter divinis sanctionibus inhians ad nostros devolutus fines fuit, & quam strenue peregrinus & exsul cursum vitæ suæ arduum in hac peregrinatione peregerit, ut sumptibus vitæ perfrui mereretur in cælis, relatu fidelium antiquorum didicimus; oportet ut pauca de pluribus quæ illorum relatione comperimus, & magna ex parte oculis nostris perspeximus luculentioribus præconiis ad laudem nominis Dei studeamus attollere. De cujus quidem gestis plura admiratione digna in medium proferri poterant, si libelli textus de catalogo virtutum ejus a prioribus digestus præ manibus haberetur. Nam & ejus historiæ tomus, ut a prioribus didicimus, in Lugduno Clavato * inter ceteras schedulas negligentia periit. Nos vero virtutes ejus prout possumus succincte expediamus. In laude quoque illius Dominum JESUM-CHRISTUM nos non ambigimus laudare, ut Propheta dicit, *Laudate Dominum in Sanctis ejus.* Laudemus igitur virum gloriosum & Dei cultorem, hominem magna virtute & prudentia præditum: cujus nomen vivit in generationes generationum. Hujus sapientiam populis narremus, & laudem ejus ecclesiis nuntiemus.

[Margin: * Laon — Psal. 150. 1.]

INCIPIT VITA.

[Margin: S. Vodoali patria.] 1. FUIT namque iste beatissimus Vodoalus (ut ferunt) ex sagittifera Gelonum *a* ortus natione, qui originem generis de Scythiæ populis ducere perhibentur. De quibus & Poeta ait,

Pictosque Gelonos [Margin: Virgil. Georg. 2. 115.]

unde & nunc usque Picti vulgo vocantur. Inde namque pro Christi nomine de transmarinis partibus classe vectus per æquora, atque multas peragrans regiones in Galliarum devenit partes, uno tantum secum comite commeante, nomine MAGNEBERTO. Ipse vero ubicumque divertebat, velut prudens agricola, agriculturæ exercitiis insudans, dumeta horrentia pravitatis sulco humanis cordibus inolita verbi secure amputare studens, divinæ fidei semina rudibus mentibus commendabat, vivificis eloquiis & divinis eas imbuens sanctionibus, cælestis magistri specimen sectatus qui dixerat, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos:* atque de diversis urbibus Galliæ & provinciis unum ovile Domino vero pastori fidelissimus Confessor & Sacerdos solemniter exhibuit. Cum igitur devotus civitatem Suessionensium adiisset, ad Monasterium puellarum inclyta fama notissimum, situm in honorem almæ virginis Dei genitricis Mariæ, Domino ducente pervenit, cui tunc illustris præerat matrona nomine ADALGARDIS: Nam & ibi usque hodie de diversis undique nationibus magna Sanctimonialium congregata exsistit caterva. Cumque ibidem pervenisset, a venerabili Adalgarde Abbatissa cum omni alacritate est susceptus. Illique ad plagam orientalem hospitiolum juxta murum ipsius civitatis ante portam Monasterii dedit, quod usquenunc Turris *b* sancti Benedicti vocatur.

[Margin: accessus in Galliam. — prædicationis studio. — Joh. 2. — Suessione commoratur sub Adalgarde Abbatissa.]

4. Tan-

---

a Geloni seu Gelones populi Mysiæ inferioris in Scythia Europæa, ad Boristhenem fluvium. Ex his esse Pictos qui Britanniam insulam invasere sæculo 5. existimavit iste Auctor cum Beda. Pictorum in Britannia sedes nunc Scotia appellatur.

b Perstat etiamnum hæc turris, aut saltem alia ejus in locum substituta, ad quam quotannis Sacerdos stola indutus cum aqua lustrali accedit, pravos demonis impetus oratione & aquæ benedictæ aspersione amoliturus.

4. Tantam denique sanctus Vodoalus vultu serenitatem prætendebat, tantam lenitatem sermone ferebat, ut visu & auditu justitiam cunctis intimaret, atque hujusmodi dulcedine pectora semet contemplantium vel audientium pie demulceret, & ad sui familiaritatem quantocius invitaret. Tanta quoque sancti Spiritus gratia in ejus labiis diffusa fulgebat; ut quos sermone tangeret, ad ardorem cælestis desiderii vehementer accenderet. Et quicumque se beato viro sociaverat, exemplo actionis ac locutionis ejus torporis & malitiæ frigus evitare & bonorum studiorum ac fidei divinæ amore studebat æstuare. Ita namque vir prudentissimus sanctis operum exercitiis in seipso effloruit, ut ab omni iniquitate & immunditia carnis alienus proprias concupiscentias cohiberet, & interimeret. Illicita vitæ mactans desideria, non seminavit mala in sulcis injustitiæ, nec messuit scandala. Omni namque custodia servavit cor suum, fastum tumoris edomuit, iracundiæ nævum explosit, invidiæ pestem ceu venena serpentis eliminavit, ingluviem ventris prorsus exhorruit, cœnodoxiæ rubiginem per omnia vitavit, expers jactantiæ, gaudia labentis pompæ ruderibus æquiparavit, tristitiam hujus sæculi tamquam monstrum a secreto cordis abegit; cum nec pro adversis ejus deflecti, nec pro fælicibus nosset efferri. Oris etiam sæpta ab otioso & vano eloquio compescuit, a derogationibusque os suum perpetuo silentio opilavit.

CIRCA AN. 700 5. Februarii Vodoali virtutes.

5. Gressus ejus in vacuum non cucurrerunt, nec incassum processerunt plantæ ejus. Vana & frivola visus ejus non respexit, obturavit aures ne audiret sanguinem, & obloquentium sermonibus nullo modo adquievit. Manus nequaquam remissas habuit, sed has ab omni avertit injustitia, & a torporis pinguedine exsertas reddidit. Ita itaque ab omni inquinamento carnis & spiritus vas suum incorruptum immaculatumque sanctissimus custodivit Vodoalus: decus vero humilitatis in cordis antro collocavit. Pauperum amator & pædagogus erat; cum & ipse pauper esset, impletum est in beato Vodoalo & in supradicta Adalgarde Abbatissa vaticinium illud: *Dives & pauper obviaverunt sibi; utriusque operator est Dominus*. Quia revera dum pauper spiritu Vodoalus & locuples Adalgardis in via hujus peregrinationis sibimet obviantes concordarent, utrisque cooperatus est Dominus, illi astruendæ veritatis & fidei constantiam, huic credendi & obsequendi conferens efficaciam. Ex eorum quippe Sanctorum erat numero, quorum species ab Ezechiele depingitur dicente, *Aspectus eorum quasi carbonum ignis & quasi aspectus lampadarum*. Cum enim quilibet carbonem attigerit, exuritur; lampadis vero splendor tenebras loci in quo accenditur, effugare consuevit.

Prov. 22. 2. Ezech. 1. 13.

6. Sanctus itaque Vodoalus aspectum carbonis ac lampadis habebat, immo ipse lampas ignis & flammarum erat; qui cum in se perspicue arderet, alios etiam docendo & operando abundanter lumine respergebat, & exurebat humorem perfunctoriæ delectationis, compellebatque dæmoniaco carere consortio, & angelico perfrui contubernio. Armis undique spiritualibus munitus, thorace justitiæ amictus, juba salutis protectus, clypeo fidei armatus ac vallatus; eloquii cuspide coruscus agonizabat pro anima sua usque ad mortem. Præclara igitur charitatis virtute timorem Domini stabilimentum suæ posuit actionis, eo quod initium sapientiæ esset timor Domini. Erat namque illi timor Domini gloria & lætitia & corona exsultationis; jejunio duplici reliquorum charismatum diadema decoravit, dum ab actu & cogitatu nefario cohibuit mentem; & ab alimentorum appetitu compescuit carnem, sincera contritione & castigatione corpus tabefaciens in servitutem spiritus redigebat. Nec demoliebatur vultum usus abstinentiæ rigor, hominibus ut clarescceret. Gazarum quoque & pecuniæ contemptor fuit, animadvertens sententiam sapientiæ: *Beatus vir qui inventus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris*. De instantia autem orationis quid dicere possumus, cui cotidie ita incubuit, ut numquam ab ea cessaverit? Jugis more ejus

Eccl. 31. 8.

CIRCA AN. 700 5. Febr. ejus laus & confessio Christi, jugis supplicatio pro minuendis suis populique piaculis. Nam quatuor virtutibus principalibus, veluti quatuor columnis spiritualibus ædificii fabricam continentibus immobiliter hæsit, prudentiæ videlicet, justitiæ, fortitudini, & temperantiæ. Hac itaque virtutum quadriga se vir sanctus constanter vehebat, & ad terram viventium properabat. His quatuor fluminibus tamquam de paradiso emanantibus arva pectorum irrigabat, & vivificis eructationibus impinguabat. In os ejus utpote vena vitæ omnis medullitus animare, & fonte æterno debriari satagebat. Congregationi namque egenorum affabilem se præbuit, mærentibus atque in amaritudine constitutis paterna compatiebatur lenitate: sudabat in manu ejus eleemosyna, ut inopes passim recrearet.

Cibum suum dat pauperi. 7. Nec prætereundum qualiter invisibilis anguis piæ æmulus actioni, quieti sanctissimi invidens Vodoali, qui protoplastum de paradisi projecit sede, incentor atque reparator omnis malitiæ illum quem tot virtutum pennis suffultum vidit, a nostris per dolos artis suæ expulit finibus. Quadam itaque die supradicta Abbatissa, sicut facere solita erat, de dapibus illi mensæ suæ in argentea transmisit sartagine: ipse vero per pedissequum suum Magnebertum statim pauperi, qui agapem ad ostium petebat, transmisit; lancem ille furatur. pauper vero dapibus refectus abiit vas secum portans. In crastinum autem ministri requirentes vas, ut didicerunt quod factum fuerat, reversi nuntiaverunt hoc dominæ suæ. Illa vero convocans eum ad se, vehementer de amissa lance increpatur. cœpit increpare dicens: Si tibi dapes ad prandendum misi, non jussi ut argentum diriperes, mihique meum auferres vas. Ille vero humanæ fragilitatis tactus nævo, graviter hoc ferens, valde exacerbatus atque satis contristatus, veniam pro excessibus prostratus solo postulans recessit inde, ignotas iterum adiens vias: peregreque profectus, per novem annos multas peragravit regiones & terras. peregrinatur,

Factum est autem ut in itinere medio invaderet eum febris, quæ vulgo tertiana vel quartana dicitur. Indeque valde afflictus veniens ad ora maris, adscendit navem cujusdam divitis ad patriam cupiens remeare: ibique fame ac febre confectus, per octo mansit dies. Tum vero stridens aquilonis procella subito tempestate exorta fluctus ad sidera tollens, velum adversa fert, illiditque navem. Recordatus vero illius est dominus navis, dixitque ad suos: „ Ite, atque peregrinum illum qui huc nobiscum introit, reficite: puto „ enim quod propter negligentiam quam de illo habuimus, hoc patimur „ naufragium: est enim, ut mihi videtur, justus vir. Illi vero abeuntes invenerunt eum vix jam ultimo palpitantem spiritu. Statimque ut illum refecerunt, tumida quieverunt æquora, soleque deducto, mare a suo stetit fervore. Reditum in patriam tentat, a febre retardatus,

cælitus sanatur. 9. Eadem vero nocte apparuit ei Angelus Domini, dicens illi: Vodoale sive Benedicte, quid huc agis, quove pergere vis? Dominus enim me misit ad te ut ab hac hora sanus effectus omni careas febre. Insuper & tantam tibi conferre dignatus est misericordiæ suæ gratiam, ut quicumque hoc fuerint vexati incommodo, nomenque tuum in suis memoraverint orationibus, statim inde medelam percipiant. Quod nos cotidie ad ejus videmus effici tumulum, cujus pulverem cooperante superna dispensatione miraculis coruscare perspicimus, ut quicumque ex illa cum fide in potu sumpserint, statim percipiant sanitatem. Et non solum apud nos, sed etiam in Italia & Aquitania multisque aliis provinciis per hunc pulverem sanitatem multi receperunt: deditque illi baculum dicens: „ Surge, ne steteris, arripe iter, civitatemque Suessionensium „ summa cum festinatione repedare stude, atque ad Monasterium puellarum „ in cellam unde digressus es, revertere, quia ibi te oportet cursum vitæ præ„ sentis ærumnosæ feliciter consummare. Insuper & hoc tibi a Domino con„ cessum est, ut in loco reliquiarum tuarum nullatenus prævaleat ignis. Statimque ut Angelus recessit ab eo, festinanter iter arripiens, post novem annorum curricula expleta ad civitatem Suessionensium est reversus. in febres potens & incendia. Suessiones redit.

10. An-

CIRCA AN. 700 5. Febr.

Energumenum liberat.

10. Ante ergo quam portæ appropinquaret civitatis, ecce unus ex famulis qui ibi Sanctimonialibus deserviebant, nemine sciente occultum in se dæmonem habens, cœpit currere & clamans dicere: „ Surgite, quia jam Benedi-„ ctus Vodoalus venit ut me hinc ejiciat. Ite ergo illi obviam: nullus namque de adventu ejus adhuc ibi aliquid sciebat. Aliquantæ vero ex Sororibus sequentes illum usque ad Monasterii portam, statim ut ostium aperuerunt, illum stantem repererunt. Ille vero eumdem famulum intuens, intellexit protinus inimicum in eo latentem: qui statim alapa faciem ejus percutiens, immundum ab eo spiritum ejecit. Cumque hoc divulgatum in aula fuisset Monasterii, Abbatissa cum omni Congregatione illi obviam procedens cum magno eum recepit honore.

Incendia restinguit.

11. Non post longum quippe tempus reversionis suæ, contigit ut cella in qua manebat, subito igne cremari videretur: statimque Angelus Domini apprehendit eum cincinno verticis sui, & transportavit in insulam Axonæ * fluminis, incendiumque restinxit. Quadam vero die cum coquina muro adhærens Monasterii, valido igne cremaretur, Sorores valde perterritæ nesciebant quid de se agere deberent. Tunc una ex illis quæ illi familiarius ceteris adhærebat, quam a quartana curaverat febre, necnon & a dentium dolore sanaverat, veniens dixit illi: „ Benedicte Vodoale, veni, nosque de præsen-„ ti incendio tua eripe piissima prece. Qui tollens pallium suum, qui vulgo cappa *a* vocatur, super eam projecit, & jussit ut illam contra ignem poneret. Statim ut contra ignem posita fuisset, flammarum globi in semet reflexi sunt, incendiumque subito exstinctum est: quod & usque hodie per baculum ejus qui apud nos habetur, frequenter effici conspicimus. Si enim casu in ista civitate alicubi incendium contigerit, illeque baculus contra allatus fuerit, continuo ignis vim virtutis suæ exstinctus amittit.

* l'Aisne

Sacerdos vestem scissam redintegrat signo crucis.

12. Quadam vero die Missarum solemnia venerabilis Sacerdos Benedictus Vodoalus celebrare volens, per claustra transiens Monasterii, vidit duas Sorores valde mæstas & anxias sedere: quas interrogans dixit: Quid habetis quod tanto estis affectatæ mærore? Cui una ex illis respondens dixit ei: Quidam ex Proceribus palatii hanc quam vides vestem Adalgardi Abbatissæ ad consuendum transmisit, ipsaque nobis dedit, ut eam sueremus; ego nempe arrepto forcipe, nodum fili abscindere volens, particulam vestis abscidi, & ideo angustiamur. Ille quoque signum crucis super vestem faciens, statim integra ut antea fuerat reperta est.

Angelorum audit concentum.

13. Ipse namque semper fortis in se reminiscens ultimo ut in die consummationis benedictione percepta jucunditatem sibi thesaurizaret; quanto illum Dominus propensius exaltabat, tanto se amplius humilians dejiciebat. Nam & Angelos in cœlo canentes ei frequenter concessum est audire.

14. Verum quia pondus virtutum ejus per singulas operum species propalare prolixum est, totius religionis ac munditiæ ejus summam brevi epilogo colligemus, sicut a majoribus & nostris audivimus magistris. Testem Deum adhibemus, quia de nostræ adulationis panegyricis nihil ibi insertum habemus, ne forte in aliquam temere mendacii notam incidentes, obtrectatorum laniemur morsibus, maxime quia (ut supra meminimus) istorum apud nos gestorum series schedis minime continentur; sed ea quæ in aliorum Patrum gestis, de quorum collegio iste sanctissimus vir fuit, didicimus, vel quæ relatu fidelium de eo agnovimus, huic inserere, quamvis impolito sermone, studuimus.

15. Sæpe namque lectori ingeniosus negligendo se privat sapientia. Nam qui amorem habet verbi Dei, dabitur illi & sensus intelligendi quod amat. Sæcularis enim scientia quasi coluber per humum serpit; divina autem de cælestibus intonat. Nemo namque humanæ rationis quadruvio ad plenum conquadratus sufficere probatur, ad quem nullus eruditorum sine sancti Spi-

a Cappa usitatum maxime Monachis vestimenti genus, quod modo cucullam dicimus: qua de re vide Præfationem primam hujus Sæculi num. 96.

CIRCA AN. 700 5. Februar.

Spiritus gratia pervenire dicitur, ut introducat auditores ſuos in omnem veritatem, quaſi ex diſciplina liberalium artium, quarum etſi multum juvamur quandoque regulis, non tamen eis tribuere debemus ſancti Spiritus donum, a quo omnis Scriptura ſancta divinitus eſt inſpirata, & ſanctis Dei hominibus a ſæculo reſerata.

ægrotat,

16. Cur hic diutius moras innectimus, & quaſi ejus differri poſſit occubitus vertere ſtilum ad ejus obitum formidamus? Menſe vero Januario cum terra nimio ſqualeret frigore, incidit in validiſſimam ægritudinem, immo tunc quod optabat invenit, ut mundum deſereret, ac Domino penitus jungeretur. Sentiens autem prudentiſſimus vir ſibi prope temporalem adeſſe mortem, clauſis oculis quaſi jam humana deſpiceret, digitumque ad os tenens crucis ſignum pingebat in labiis. Defecerat ſpiritus, & anhelabat in mortem, animaque erumpere geſtiens, ipſum ſtridorem, quo mortalium finitur vita, in laudem Domini convertebat. Solo animæ tepore in ſancto & ſacro pectore palpitante, nihilominus quaſi ad ſuos pergeret, alioſque deſereret, illum de pſalmo verſiculum ſuſurrabat: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis tuæ*: & *Credo videre bona Domini in terra viventium*. Atque ita rebus exemptus humanis, primo ſurgente Eoo, humentem cum jam aurora polo dimoverat umbram, croceum linquens cubile, Phœbea luſtrans lampade terras, die Nonas Februarias angelicis ſociatus choris migravit ad æthera: corpus autem ejus ad Monaſterium puellarum eſt deportatum, ibique in baſilica almæ Crucis dedicata ad ſiniſtram partem a religioſis pollinctoribus in mauſoleo poſitum honorifice eſt humatum.

os cruce ſignat.

Pſal. 25. 8. & 26. 13.

Moritur, & in æde S. Crucis ſepelitur.

Magneberto diſcipulo apparet,

17. Factum eſt autem poſt obitum ejus, ut ſupradictum pediſſequum ſuum Magnebertum cum aliis ſervitoribus, ut ligna de ſaltu præcideret, ire juberent. Ille vero flens & ejulans ante ſepulcrum beati viri ſe projiciens, dixit: „ Domine Vodoale, ut quid me ſuperſtitem reliquiſti, qui ſine te vi„ vere non poſſum? Cur me dimiſiſti? aut quis mei miſerebitur? Ecce enim „ gravi afflictus ſum ſervitutis jugo, quod omnino ferre non poſſum. Ipſa „ vero nocte vir Dei illi viſione apparuit dicens: Noli timere, quia ulterius „ nemo te ullo gravabit ſervitio. Apprehendenſque manum ejus ait, Veni „ mecum. Qui expergefactus, in craſtinum febre correptus emiſit ſpiritum, atque ante ſepulcrum domini Vodoali a fidelibus ac religioſis viris eſt ſepultus.

mortem ei prædicit.

Miracula ejus.

18. Hujus itaque cineres & oſſa cum per multa annorum ſpatia in eodem quieviſſent loco, non talis ei, ut decebat, a nobis exhibebatur honor; ſed ut diligentior illi cultus & reverentia a populis exhiberetur, iterum ſe virtutibus publicare cœpit. Nam noſtris nuper temporibus quadam nocte matutinorum hymnis expletis, Sorores quibus hoc oratorium ad cuſtodiendum fuerat commiſſum, ſecundum conſuetudinem venientes ut luminaria emendarent; totum pavimentum oleo madentem, quod ex cicendelo *a* qui ante ſepulcrum ejus pendebat, fundebatur, reppererunt. Nam & ipſum cicendelum ſponte ſua reaccenſum frequenter vidimus, illoque oleo perunctos cæcorum oculos depulſis tenebris perſpeximus illuminatos. Et a diverſis languoribus ac invalitudinibus quibus ærumnoſa plerumque affici ſolet humanitas, maxime a frigoribus, unde illi dum adhuc in corpore eſſet, ut ſupra retulimus, ſpecialis a Domino virtus conceſſa eſt, cotidie ſoſpitatis levamine recreantur, ac recreatis viribus ſanitatem ejus meritis intervenientibus percipere merentur. Exinde vero popularis aula non ſolum ex Sueſſionenſium civitate, ſed etiam ex villis & vicis quæ in illius ſunt circuitu, preces & vota reddentes, ad ejus confluunt tumbam.

Oleo cæcos illuminat.

Sanat febricitantes & alios.

19. Virtus hæc tua eſt, Chriſte, qui in ſanctis tuis mirabiliter operaris: quia cuncta quæ athletæ tui ſtupenda patrare videntur, tua ſunt. Imploramus igitur clementiam tuam, bone Redemptor, ut qui Benedictum Vodoalum per ſuæ vitæ meritum ſignorum & prodigiorum nitore decoratum, an-

a Cicendelus hic vitrea lampas. Alias ejus nominis ſignificationes vide apud V. C. Carolum Freſnium in Gloſſario.

angelicis sociasti consortiis, ejus intervenientibus meritis nobis in te confidentibus præceptis ejus obsecundandi præbeas efficaciam: quatinus exempla illius salutaria actuum passibus prosequentes, summæ perfectionis commercia adipisci mereamur. Qui cum Deo Patre & cum Spiritu-sancto vivis Deus unus & regnas per infinita sæcula sæculorum. Amen. CIRCA AN. 700 5. Februar.

SUPPLEMENTUM TRIUM CAPITUM

IN VITA SANCTI VVILFRIDI

ARCHIEPISCOPI EBORACENSIS

Auctore EDDIO STEPHANO.

Ex ms. codice Sarensi.

OBSERVATIO PRÆVIA.

Jam tandem reliquias Vitæ S. Vvilfridi Magni per Eddium accepimus beneficio eruditissimi viri Edoardi Bernardi in Oxoniensi Academiæ Matheseon Professoris, qui non solum Cottoniani codicis exemplum a V. Cl. Thoma Gaelo nobis nuper impetravit: sed etiam capita duo cum duobus dimidiis ex Cottoniano ms. avulsa restituit ad ms. codicem Sarensem, & ex eodem variantes lectiones totius Vitæ mihi submisit. Sic integrum exhibemus opus tamdiu desideratum omnibus litteratis, qui humanissimis & clarissimis viris Bernardo & Gaelo gratias mecum habebunt immortales. Eddii lucubratio hæc a nobis vulgata est in superiori tomo pag. 631. cum qua subsequentes variantes lectiones conferre non pigebit.

Ad partem primam Sæculi 4. pag. 644.

SCIEBAT sub WLFARIO Rege Merciorum, fidelissimo amico suo, locum donatum sibi Onlicitfelda*, & ad episcopalem sedem, aut sibimetipsi, aut alio, cuicumque voluisset dare paratum. Ideoque pacifice inito consilio cum vero servo Dei CEADDAN, in omnibus rebus Episcopis obediens, per omnes gradus ecclesiasticos ad sedem prædictam plene eum ordinaverunt, & honorifice Rege suscipiente eum, in locum prædictum constituerunt: ibique benedicte in vita sua multa bona perficiens tempore opportuno viam patrum exegit, exspectans diem Domini in judicio venturo (ut credimus) sibi mitissimum sicut dignum est.

* al. in Licetfelda.

XV. *De renovatione basilicæ in Evroica civitate.*

IGITUR supra dicto Rege regnante, beatæ memoriæ Wilfritho Episcopo metropolitano Eboracæ civitatis constituto, basilicæ Oratorii Dei in ea civitate a sancto PAULINO Episcopo, in diebus olim EADVVINI Christianissimi Regis primo fundatæ & dedicatæ Deo, officia semiruta lapidea eminebant. Nam culmina antiquata tecti distillantia fenestræque apertæ avibus nidificantibus intro & foras volitantibus, & parietes inculti omni spurcitia imbrium & avium horribiles manebant. Videns itaque hæc omnia sanctus Pontifex noster, secundum Danielem, *horruit spiritus ejus* in eo, quod domum Dei & orationis Prophetas * quasi speluncam latronum factam agnovit: & mox juxta voluntatem Dei emendare excogitavit. Primum culmina corrupta tecti renovans, artificiose plumbo puro detegens, per fenestras introitum avium & imbrium vitro prohibuit; per quod tamen intro lumen radiabat. Parietes quoque lavans, secundum Prophetam super nivem dealbavit. Jam enim non solum domum Dei & altare in varia supel-

lectili vasorum intus ornavit, verum etiam deforis multa territoria pro Deo adeptus, terrenis opibus paupertatem auferens, copiose ditavit. Tunc sententia Dei de Samuele & omnibus Sanctis in eo implebatur: *Qui*, inquit, *me honorificat, honorificabo eum*; erat enim Deo & omni populo charus & honorabilis.

XVI. *De ædificatione basilicæ in HRipis, & dedicatione ejus.*

CRescebat ergo cum sæculari sumptu, Deo donante, Pontifici nostro, amico Sponsi æternalis, magis ac magis ardentissimus amor Sponsæ virgineæ uni viro desponsatæ, de matre omnium bonorum progenitæ: quam disciplinæ moribus, quasi floribus virtutum, castam & pudicam, continentem & modestam, circumamictam varietate, subjectam pulchre adornavit, secundum Prophetam, *Omnis gloria filiæ Regis abintus*. Sicut enim Moyses tabernaculum sæculare manu factum ad exemplar in monte monstratum a Deo, ad concitandam Israelitico populo culturæ Dei fidem, distinctis variis coloribus ædificavit: ita vero beatissimus Wilfrithus Episcopus thalamum veri Sponsi & Sponsæ in conspectu populorum corde credentium & fide confitentium, auro & argento purpuraque varia mirifice decoravit. Nam in HRipis basilicam polito lapide a fundamentis in terra usque ad summum ædificatam variis columnis & porticibus suffultam in altum erexit & consummavit. Jam postea perfecta domu, ad diem dicationis ejus invitatis Regibus Christianissimis Eggfrido & Ælwino duobus fratribus, cum Abbatibus, Præfectisque & Subregulis, totiusque dignitatis personæ, simul in unum convenerunt, consecrantes, secundum sapientissimum Salomonem, domum Domino in honorem sancti Petri Apostolorum principis dicatam, precesque in ea populorum suffragantem, altare quoque cum basibus suis Domino dedicantes, purpuraque aurotexta induentes, populique communicantes, omnia canonice compleverunt. Stans itaque sanctus Wilfrithus Episcopus ante altare, conversus ad populum, coram Regibus enumerans regiones, quas ante Reges pro animabus suis, & tunc in illa die cum consensu & subscriptione Episcoporum & omnium Principum, qui illi dederunt, lucide enuntiavit; necnon & ea loca sancta in diversis regionibus, quæ Clerus Brittonum, aciem gladii hostilis manu gentis nostræ fugiens, deseruit. Erat quippe Deo placabile donum, quod religiosi Reges tam multas terras Deo ad serviendum Pontifici nostro conscripserunt. Et hæc sunt nomina regionum, juxta Rippel, & in Gaedyne, & in regione Dunutinga, & in Caetlevum, in ceterisque locis. Deinde consummato sermone, magnum convivium trium dierum & noctium Reges cum omni populo lætificantes, magnanimes in hostes, humiles cum servis Dei injerunt. Addens quoque sanctus Pontifex noster inter alia bona ad decorem domus Dei, inauditum ante sæculis nostris quoddam miraculum. Nam quatuor Evangelia, de auro purissimo in membranis depurpuratis coloratis, pro animæ suæ (remedio) scribere jussit, necnon & bibliothecam [a] librorum eorum omnem de auro purissimo & gemmis pretiosissimis fabrefactam compaginare inclusores gemmarum præcepit. Quæ omnia, & alia nonnulla in testimonium beatæ memoriæ ejus, in ecclesia nostra usque hodie reconduntur; ubi reliquiæ illius requiescunt, & sine intermissione quotidie in orationibus nominis ejus recordantur.

XVII.

[a] Id est volumen seu librum quatuor Evangeliorum: quo sensu dixisse videtur Hieronymus de Nepotiano in ejus Epitaphio: *Pectus suum fecerat bibliothecam Christi*. Quamquam passim hæc vox apud Auctores libros veteris ac novi Testamenti complectitur. Lege Cangii Glossarium, & Vitam S. Anscharii supra p. 92. in princ.

XVII. *De eo quod infantem resuscitavit.*

MIrabilis est Dominus in Sanctis suis, & clarificatus in virtutibus eorum. Olim jam in veteri lege servos Dei varias virtutes per Deum fecisse legimus. Sicut Helias & Heliseus servi Dei suscitaverunt; ita & Apostoli Christi magistri exemplum sequentes, secundum promissum ejus, omnes varios languores in nomine ejus depulerunt. Et nunc eodem modo a subsecutoribus illorum, ex quibus unus est sanctus Pontifex noster, ad Dei gloriam infirmitate prostrati sanantur. Nam quadam die sancto Wilfritho equitante & pergente ad varia officia Episcopatus sui, baptizandi utique & cum manus impositione confirmandi populos; inter quos quædam mulier in villa, quæ dicitur Ontiddanufri inventa est amaro animo susurrans, mærore & onere fatigata. Habens enim infantem primogenitum suum mortuum sub sinu pannis involutum, cujus cadaveris mortui faciem inter alios ad confirmandum Episcopo revolvit, volens sic posse vivificare. Ille vero sanctus Episcopus noster statim ut vere mortuum esse intellexit; aliquantulum tamen moratus quid de eo esset agendum. At illa mater coram facie agnoscentis cecidit in terram, flens amare, &c. *ut in editis legis.*

VARIANTES LECTIONES EJUSDEM VITÆ.

Ex eodem codice Sarensi.

IN *Præfat. lin.* 5. exploret *lege* expleret.

Cap. 2. *lin.* 7. 13. *l. al.* quarto-decimo *lin.* 8. dona *al.* jura *ibid.* privigna enim sibi matre. *lin.* 10. ante regalibus apte conspectibus. *lin.* 18. nomine Cudda, proponens sæcularia.

Cap. 3. *lin.* 8. Tunc autem cum consensu patris sui Eanfleld Regina . . . commendatum honorifice emisit. *lin.* 14. Psalmos namque quos prius secundum Hieronymi emendationem legerat . . . memoraliter transmetuit. *lin.* 16. languenti tædio. *lin.* 20. Jacob benedictio, quæ ei demum peregrinanti. *lin.* 23. Lugdunæ, *sic passim.*

Cap. 4. *lin.* 4. *desunt verba* cum sociis suis. *lin.* 5. benedicta mente.

Cap. 5. *lin.* 8. adoravit *l.* adjuravit.

Cap. 6 *in tit.* acccepit, & de martyrio Dalfini. *lin.* 2. gratulabundus filius ad *lin.* 4. pergentem ac iterum *lin.* 12. Brunechild. *restituendum ex codice Sarensi* Balthild, *ut in Notis ostenderam. lin.* 13. olim pessima Regina.

Cap. 7. *in tit.* Alhfritho. *in textu lin.* 5. Alchfrithus. *ita passim. lin.* 1. parre suo Episcopo. *lin.* 19. benedixit eum. *lin.* 21. ecclesiæ & institutionis. *lin.* 24. se canente.

Cap. 8. *lin.* 7. eleemosynarum.

Cap. 9. *lin.* Ægelberchtus. *lin.* 9. Presbyterii. *lin.* 12. dona propheticæ accipere. *lin. ult.* in angustiis suis.

Cap. 10. *in tit.* Episcopum de ratione Paschæ. *lin.* 8. die veniente usque in vicesima-prima Paschalem diem Dominicam celebrandam. *lin.* 10. *lege* usque 22. *lin.* 17. ille 14. luna.

Cap. 11. *lin.* 19. noluitque. *lin.*

Cap. 12. *lin.* 6. quod quatuordecim. *lin.* 7. recipit.

Cap. 13. *lin.* exanimato.

Cap. 14. *lin.* 4. quartam-decimam. *lin.* 22. artis institoribus. *lin.* 23. Regula sancti Benedicti, instituta ecclesiarum Dei bene meliorabat.

Cap. 15. *lin.* 2. Deyrorum & Derniciorum.

Cap. 18 *lin.* 6. Josias. *lin.* 11. sopita. *lin.* 21. Beornhith.

Cap. 19. *lin.* 4. tum Merciorum *lege* tumentium.

Cap. 20. *lin.* 7. spiculares *lege* sæculares *lin.* 8. eum unda.

Cap. 21. *lin.* 2. vota sua dulcissima *lin.* 3. in Ægustaldesæ.

Cap. 22. *lin.* 11. omnis boni. *lin.* 14. melioratus adhuc vivit, nomenque ejus est Bothelm.

Cap. 23. *lin.* 6. Virmemburg.

Cap. 24. *lin.* 8. ad Eadesyrvvine. *lin.* 11. Vvinfrithus.

Cap. 25. *lin.* 2 Zephyro vento. *lin.* 4. Aldgislo. *lin.* 6. gentilibus.

Cap. 26. *lin.* 1, Efervvine. *lin.* 2. Aldigislum Regem Fresis. *& in cap. seq.*

Cap. 27. *lin.* 7. perditionis *lin.* 25. diebus juventutis. *lin.* 31. vitam meam.

Cap. 28. *lin.* 3. ubi enotuit quod eo tempore Genovvald. *pag.* 693. *lin.* 7. Eboracæ, *al.* Evroicæ. *lin* 19. præviante. *ibid.* quia unde. *lin.* 39. pro ejusdem viri.

Cap. 31. *pag.* 695. *lin. ult:* populo Israelitico.

Cap. 32. *lin.* 1. longa spatia.

Cap. 34. *lin.* 4. urbi Regis. *lin.* 11. intus lucentem.

Cap. 35. *pag.* 656. *lin.* 9. oscitante *pro* eructante.

Cap. 36. *lin.* 2. timorem Regis. *lin.* 9. Dynabaer. *ibid.* Tydlin. *lin. penult.* contribulibus.

Cap. 41. *pag.* 660. *in epistola Theodori lin.* 14. medicinam expectans.

Cap. 42. *lin* 7. Alhfrithus.

Cap. 44. *in tit.* de Concilio Ædsvvina-pathe. *lin.* 1. Aldfritho. *pag.* 705. *lin.* 5. damnando *pro* donando. *lin.* 24 conversanti. *lin.* 40. capitis parte. *lin. ult.* qua meum sanctitatis.

Cap. 48. *pag.* 665. Monasteria cum terris. *pag.* 628. *lin.* 12 & Sirentius *lin.* 20. pseudographis. *lin.* 26. mortis macerati.

Cap. 52. *tit. sic.* Qualiter jussus patriam redire, sanctas reliquias secum portavit. *lin.* 4. in sua senectute. *lin.* 8. remeare, judiciaque conscripta Regibus & Archiepiscopis portare.

Cap. 54 *lin.* 5. cœpto itinere. *pag.* 671. *lin.* 23. Apostolicæ sedis litteris, prosternens se in terram obedienter spopondit, dicens: Hujus apostolicæ auctoritatis scriptis ne unius, *&c.*

Cap. 55. *lin.* 3. Alfrithum ad Adlfrithum.

Cap. 57. *lin.* 1. In primo anno *lin.* 2. venientes habens. *lin.* 16 recitentur, humili prece deposcimus. Quibus venerabiles Domini licentiam dederunt, & coram Synodo omnibus, *&c. pag.* 673. *lin.* 33. Hosteifeld. *lin.* 31. judicium de Vvilfritho Episcopo apostolicum repleat.

Cap. 59. *lin.* 8. Regum & Episcoporum.

Cap. 60. *lin.* 11. Ceolfredo.

Cap. 62. *lin.* 4. *&* 5. aliisque petentibus.

AN.CHR. 809 1. Maji.

DE SANCTO SIMPERTO EPISCOPO AUGUSTANO.

Simperti Acta obscura.

1. *DE S. Simperto tractare distuleram in hunc locum, cum propter alias causas, tum ob id quod accuratum, si fieri posset, ejus Vitæ scriptorem exspectarem. Nam quæ apud Gononem in lib. 4. de Vitis Patrum Occidentis, & quæ in Augustano Chronico Sigismundi Monachi de Simperto leguntur, levissimæ sunt auctoritatis. Verum cum nihil certius nancisci potuerim, superest pauca huc conferre, quæ ad ejus gesta pertinere videbuntur.*

Parentes.

2. *Simpertum ex Caroli Magni genere progenitum ferunt Sigismundus Monachus & Anonymus apud Gononem. Patrem ejus Ambertum, matrem Symphorianam Caroli Magni sororem Bruschius commemorat. Verum, ut Simperti parentum hæc nomina fuerint, inter Pippini Regis filias Symphorianam desideramus. Deinde Simpertus ab ineunte ætate* se eremiticæ vitæ in loco qui Morbacum * dicitur, in partibus Suntgajæ * tradidisse *perhibetur apud superiores duos Auctores, eidemque* postmodum eremitorio ut Abbas præfuisse, *quod* specialibus magnisque privilegiis auxerit, quæ ego, *inquit Sigismundus*, oculis his vidi, a Carolo Magno datis. *Hoc Sigismundi testimonium præfero Bucelini silentio, qui in indice Murbacensium Abbatum prætermisit Simpertum: qua auctoritate nixus Carolus Cointius eum Murbaci Abbatem non fuisse dicit, sed tantum Monachum. Sigismundus quippe Cœnobii sanctæ Afræ apud Augustam Windelicorum Chronicon suum scribebat* anno gratiæ 1483. *Bucelino proinde ætate atque auctoritate superior.*

Secessus Murbacum.
* Morbac
* Suntgovv
Abbatis dignitas.

Episcopatus Augustanus.
* d'Ausbourg

3. *Sub hæc* crescentibus ejus meritis famaque, *ad regendam Augustensem * ecclesiam accitus, sanctæ Afræ templum extra muros urbis instauravit: post regiminis annos triginta mortuus 3. Id. Octob. sepultusque in basilica sanctæ Afræ: cujus tumulum divino monitu sanctus Udalricus Episcopus tecto cooperuit sæculo decimo. Simperti obitum ad annum* 809. *revocant Scriptores recentiores. Cave eum confundas cum Simberto Reginensi seu Ratisponensi Episcopo, quem anno* 791. *decessisse constat. Quæ de eodem Sancto dicenda supersunt, ex Sigismundo sic accipe.*

Canonizatio.

4. Nostris etiam temporibus hæc quæ subjungimus, acta fuere, prout tu, Pater optime, oculis tuis vidisti, quæ idcirco hic adnectimus, ut volenti scire, separatim dicenda hic occurrant. Circa igitur reformationem loci & Fratrum in sacra observantia debita institutione, de qua post dicturi sumus, cœperunt circa tumbam hujus Sancti coruscare miranda miracula, de quibus olim aliqua pauca memoriæ tradidimus. Præerat tunc ecclesiæ Augustensi Præsul insignis PETRUS, notabile membrum Romanæ ecclesiæ: (nam & ad Cardinalatum vocatus fuit.) Sub eo Legenda ac historia metrica cum certis prosis a Patribus transcripta Romam ad apostolicum FELICEM missa est, qui ea perspecta apostolico oraculo pronunciavit: „ Nos dum in minoribus essemus, locum & Fratres ipsius vidimus, „ judicamusque esse viros bonos, nec suspicamus deceptionem aliquam. Qua„ re ut ejusdem beati Simperti obitum solemni cum officio peragant, vo„ lumus, donec Legatus has ad partes transmissus fuerit a sede: tunc fiant „ facienda. Elapsis vero paucis annis idem reverendus Pater PETRUS missus Legatus a latere per Germaniam contra sævitiam Turcorum, Patres Monasterii eidem suggerentes de S. Simperti meritis, & quod tunc maxime miraculis coruscaret, ab eodem præfati facti ac sancti Simperti impetrarunt confirmationem, prout decretum ejus videre licet. Paucis post diebus cum fundamenta ecclesiæ effoderentur, murique versus claustrum spatio adjecto erige-

erigere structores vellent, inventum fuit sepulcrum sanctissimi Simperti. Erat autem sarcophagus lapideus fortis, moxque e converso terra adjecta desuper tabulato facto, ad latus ibidem altare erectum fuit ad tempus ligneum, capellaque incœpta, ad quam & subsidia mox porrecta fuerunt. Sanctus quoque Simpertus crebris miraculis laborantibus assistebat, de quibus duos libellos edidimus: hæc passim posita in unum compegimus. *Hos Sigismundi libellos reperire non licuit. Ceterum Abbas iste quem hujus narrationis initio alloquitur Sigismundus, est Johannes de Giltlingen, qui tum sanctæ Afræ Cœnobio præerat. Petrus vero Episcopus Augustanus, idemque postea Cardinalis, cujus opera sancti Simperti memoria in officiis divinis celebrari cœpit, cognominabatur* de Schaumberg, *de quo idem Sigismundus agit in Chronici sui cap. 12. Porro Felix, hic dictus Papa, erat Amedeus, qui viva voce officium de sancto Simperto fieri permisit, scilicet anno 1435. Historia Basileensium Episcoporum edita a Patribus Soc.* JESU *Bruntrutani Collegii, id factum ait auctoritate Nicolai V., qui anno 1450. Sancti honores Simperto indulserit: tum subditur, Gregorium XV. toti Clero Augustano concessisse, ut per totam diœcesim officium & Missa de sancto hoc Antistite fieret.*

CIRCA AN. 812 28. Maji.

5. *Occasione Murbacensis Cœnobii, cujus Abbatem fuisse Simpertum superius diximus, huc revocare juvat ea quæ de isto Monasterio diximus ad Vitam sancti Pirminii in Sæculi 3. parte 2. nimirum Pirminium, Eberardo Comite fundum suppeditante, istius Asceterii fundamenta jecisse. Ejus rei certum habemus testimonium ex diplomate Theoderici Francorum Regis, quod ex schedis V.C. Antonii Herovallii descriptum hoc loco referre juvat.*

Theodorici diploma pro Cœnobio Murbacensi.

THEODORICUS Rex Francorum viris Apostolicis Patribus Episcopis, necnon & illustribus viris, Ducibus, Patriciis, Comitibus, vel omnibus Agentibus, tam præsentibus quam futuris. Si petitionibus Sacerdotum quod ad profectum ecclesiarum pertinet, devota mente præstamus, retributorem omnium bonorum Dominum JESUM-CHRISTUM ex hoc nos habere confidimus: Igitur dum & venerabilis vir PERMINIUS, gratia Dei Episcopus, nostris temporibus cum Monachis suis Deo inspirante pro Evangelio Christi peregrinatione suscepta Monasterium virorum in heremo vasta, quæ Vosagus appellatur, in pago Alsacensi, in loco qui vocatur Vivarius peregrinorum, qui ante appellatur *Moarbach*, in allodio fidelis nostri EBERHARDI Comitis, cum ipsius adjutorio, Deo donante, conatus est construere Monasterium, vel Cœnobium sanctum ibidem instituere in honorem Dei & genitricis Domini nostri JESU-CHRISTI semper Virginis MARIÆ, seu sancti Michaelis Archangeli, vel S. Petri & Pauli beatorum Apostolorum, S. Leudegarii Martyris cum sociis eorum, ubi ipsi famuli Dei sub sancta Regula solitaria vita fruantur; petiit ipse vir Dei Perminius Episcopus a serenitate nostra, cum ipso jam nominato fideli nostro Eberhardo Comite, tale ob hoc nostrum emanare præceptum de omni corpore possessionis ipsius Monasterii, quicquid ad præsens tenere, vel quibus dominari videtur, aut quod inantea a quocumque, Deo inspirante, ibidem recte fuerit collatum, vel delegatum, per nostrum præceptum deberemus in Dei nomine plenius confirmare: quod nos pro mercede nostra in omnibus fecisse cognoscite. Et ut hæc præceptio erga ipsum Monasterium firmius habeatur, manus nostræ subscriptionibus subter decrevimus roborari. THEODORICUS Rex Francorum. THEOBALDUS obtulit. Datum quod fecit mense Julio die 12. anno 3. regni nostri, Gundulfi villa in Dei nomine fæliciter.

6. *Ex hoc diplomate intelligimus, Pirminio Episcopi nomen fuisse tributum: quamquam eum dumtaxat Chorepiscopum fuisse existimo, ut suo loco demonstravi. Præter Theodericum* HLOTHARIUS *Imperator filius HLudovici* ad petitionem SIGIMARI Abbatis ex Monasterio, quod dicitur Vivarium peregrinorum, situmque est in Ducatu Alsacensi super fluvium *Morbach*, & con-

Lotharii confirmatio.

AN.CHR 809 1. Maji. ſtat eſſe conſtructum in honore ſancti Leodegarii & ſancti Petri Apoſtolorum Principis, confirmavit Monaſterio Luciaria & Monachis ibidem degentibus homines ingenuos quinque, quos pater ſuus ibidem dederat. RICARDUS ad vicem AGILMARI recognovit. Data 7. Kal. Aug. anno Chriſto propitio imperii Domni HLotarii Pii Imperatoris 21., Ind. 3. Actum *Strazburg* civitate. *Hæc de Simperto, deque Cœnobio Murbacenſi.*

LIBELLUS DE MIRACULIS

SANCTI VVILLELMI DUCIS AC MONACHI GELLONENSIS.

CIRCA AN. 812 28. Maji.

Auctore Monacho Gellonenſi anonymo.

Ex mſ. codice Eixienſi.

OBSERVATIO PRÆVIA.

De S. Vvillelmo Septimaniæ Duce, tum Gellonenſis Cœnobii conditore & Monacho, cujus Vitam in ſuperiori tomo retulimus, rurſus agere cogit nos libellus de ejus miraculis, quem ex mſ. codice Cœnobii Eixienſis * *nobis deſcribi curavit Stephanotius noſter. Accedit vero fælici caſu, ut eodem tempore facta ſit detectio reliquiarum S. Guillelmi, quæ ſub ara majori Gellonenſi humo defoſſæ erant. Nempe die quinta Septembris hujus anni 1679. cum artifices principi altari ad abſidam removendo incumberent, ſub primo ejuſdem aræ gradu ſepulcralem lapidem invenerunt, longum quatuor palmis, latum ſeſquipalmo: quo in lapide plumbea theca incluſa erat ſitu partim vitiata, ſancti Guillelmi veneranda oſſa continens cum hoc titulo plumbeæ laminæ inſcripto :* Anno ab Incarnatione Domini 1138., 3. Kal. Martii, feria ſecunda, levatum eſt corpus beatiſſimi Confeſſoris Chriſti GUILLELMI, & reconditum 3. Non. ejuſdem menſis per manus Domni UGONIS Albienſis Epiſcopi, RAYMUNDI Gellonenſis Abbatis, & RAYMUNDI Nantenſis Abbatis, temporibus INNOCENTII PP. II. & ARNALDI Narbonenſis Archiepiſcopi, & P. * Lutevenſis Epiſcopi, & Francorum Rege LUDOVICO. *Eadem fere verba in Martyrologio Gellonenſi leguntur pridie Nonas Martii: quæ male prid. Idus ejuſdem menſis retuleram in Appendice ad Vitam S. Vvillelmi. Has ſancti Vvillelmi reliquias, quas ab hæreticis violatas putabant Gellonenſes noſtri, (qui ſacros ejus cineres, quotquot ſcilicet in prima elevatione ex priori tumulo colligi potuerant, in pario lapide ſubtus aram aſſervabant) ex prædicto loco reverenter extulerunt, dum locus loculuſque decentior ſacris oſſibus præparetur. Nunc de miraculis agendum.*

* d'Eyſſes

* Petri

Crucis miracula in Aurari.

1. POST tranſitum ſanctiſſimi GUILLELMI placuit divinæ gratiæ ſuper Guillonenſe Monaſterium manifeſtius oſtendere ſui amoris reſpectum, tam propter B. Guillelmi merita, quam propter lignum dominicum, quod vir Dei CAROLO donante illuc detulerat ſecum. Cœpit illud Chriſti vexillum in eodem loco miraculis coruſcare, locum irradiare, ægros ſanare, afflictos liberare; dæmones vero fortiter effugare: e quibus aliquod dignum ducimus ad ſanctæ Crucis gloriam breviter ſcribere, utcumque magnifice prædicare. Eſt namque non longe ab eodem Monaſterio fluvius, vocabulo Auraris * dictus, magno impetu de montibus deſcendens, ubi navis erat, cum qua Monaſterium expetentes, flumen tranſireque volentes neceſſario tranſvehi oportebat. Hunc itaque fluvium dæmon Deo permittente poſſidebat, multos ibidem demergens, demerſos atque perdens, modo ſingulos, modo plures aquis imprimens & abſorbens. Sæpe enim ipſam navem rebus prædictis, hominibus ſuffocatis, repente ſubmergebat. Homines autem loci illius hoc ſcandalum non ferentes, ſanctum Guillelmum expetunt, & ſpecialiter poſtulant ligni dominici ſingulare præſidium, per quod ſciunt diabolum eſſe victum. Orant cum lacrymis fortes in fide, fit petitio populi ut lignum deferatur, defertur ad amnem bajulante illud Abbate dicti Monaſterii, cum choris pſal-

* l'Eraut

psallentium Monachorum & Cleri. Conveniunt multi venerabiles viri, virtutem Domini contra fraudes diaboli videre cupientes. Mox namque ut lignum in littore apparuit, phantasma diabolicum vim sanctæ Crucis non sustinens, relicto flumine sicut fumus evanuit, nec ibidem ulterius draco ille visus, nec inventus fuit. CIRCA AN. 812 28. Maji.

2. Monachi cujusdam Monasterii de Francia, zelo ducti & avaritia, propter dona & oblationes quæ fiebant in Monasterio Guillonensi ob reverentiam & devotionem illius pretiosissimi ligni; consilium inierunt, ut, si aliter non possent, furto raperent, & ad suum Monasterium transferrent, sic quæstus multiplicis oblationis ad eos consequenter pervenirent. Eliguntur igitur duo de pluribus non Monachi, sed dæmoniaci, non fratres, sed fures, atque ad Guillonense Monasterium diriguntur, dolis armati, compositi mendaciis multis. Juxta templi vestibulum cujusdam subintrant hospitium, peregrinos se dicunt, ægritudinem simulant, causa recuperandæ salutis ac veniæ. Ad lignum dominicum, beatumque Guillelmum se venisse mentiuntur, tamdiu se velle in illo loco manere, & in ecclesia ante sanctum altare excubare, quousque misericordiam promereantur, virtutem quoque Crucis per B. Guillelmi meritum in se ipsis experiantur. Itaque Prior Monasterii & Fratres verbis illorum nimium creduli circa eos exhibent humanitatem; concedunt claustrum, ecclesiam frequentare, vigilare & orare ad eorum voluntatem. Illi vero e contra iniqua cogitatione edocti, ecclesiam frequentant die, simulantes orationem sine devotione: nocte vero vigilantes precemque multiplicantes sine compunctione, locum illum in quo dominicum lignum custodiebatur, observant, notatoque loco ad artes diabolicas se committunt, præparant instrumenta ad invadendum sanctum thesaurum. Sicque una nocte vigilias consuetas simulantes, cum cereis non paucis, ecclesiam sancti Guillelmi intrant; venerabili altari Dei, timore postposito, appropinquant: arcam in qua thesaurum existimant, irreverenter invadunt; & arte pessima absque clavibus reserata, atque sine sonitu aperta, cum thesauro sanctissimo, nullo sentiente, templum subito egrediuntur, & fugere cupiunt: sed Dei virtute nullatenus effugere queunt. Nam de terminis Monasterii nulla unquam parte, nulloque conamine exire possunt, circumeuntes ut ebrii, & in sua eadem vestigia redeuntes. Jam vero incipiente aurora diei cum pervenissent ad locum, qui dicitur Ad crucem; cognoscunt se per virtutem gloriosæ Crucis ligni dominici fixos immobilesque teneri; & ab apparitoribus B. Guillelmi nihilo minus comprehendi, & ad suspendium trahi, videntes etiam sua vestigia impressa nivi, quæ nocte illa miraculose per limum per Dei providentiam ceciderat: nec locum habent fugiendi, nec consilium evadendi. Perterriti atque desperati & mirabiliter coacti lignum dominicum quod furati fuerant, de pera extrahunt, soloque depositum sub condensa nive altius abscondunt; moxque virtutem ligni quam per vindictam incesserant, per Dei clementiam sentiunt & recognoscunt. Nam gressu repente recuperato vires resumunt, Deo permittente liberi recedunt. Interea venit hora quando vigiles Oratores beati Guillelmi, expleta matutinali Missa, illo benedicto ligno populus more solito a Sacerdote peteret benedictionem. Cumque Sacerdos cum ministris ad venerabilem thecam processisset, ut inde ipsum lignum afferrent, & seris reseratis apertisque illud non invenissent; quantus & quantus clamor, quantusque dolor populum ac Monachos subito invasit, cogitari quidem potest, sed exprimi sufficienter non potest. Quæsitis igitur illis Monachis peregrinis & minime inventis, curritur post eos investigatione nivis cælitus emissæ, declarantis & vestigia fugientium clarius designantis. Nam cum pervenissent ad locum in quo fures turbati & subvernati substiterant, & lignum reliquerant, videtur sub nive quasi columna fumi suaviter vaporantis consurgere atque conscendere in sublime. Accedunt omnes pariter ad columnam, lignum quod quærunt, sub nive inveniunt cum magno gaudio, pro Abbate mittunt,

Crucis furtum cælitus impeditum.

Crucis benedictio quotidiana.

CIRCA AN. 812 28. Maji.

tunt, & inde ipſum reverenter tollunt, atque ad Monaſterium beati Guillelmi portare non differunt cum hymnis & canticis & gloria inenarrabili, ad honorem & gloriam nominis Chriſti, & laudem B. Guillelmi & devotionem populi Chriſtiani.

Dæmoniacus liberatus.

3. Quidam Deodatus nomine, Italicus natione, a dæmone per multum temporis debacchabatur, atque crudeliter vexabatur, cui parentes ejus nimium compatientes, eique remedium de cælo expetere cupientes, per multa illorum Sanctorum loca & multas provincias deduxerunt: ubi nimirum ſacras vigilias frequentantes, preces ſuas pro eo cum lacrymis obtulerunt; ſed exaudiri minime potuerunt. Cumque jam viarum & laboris tædio deficientes ceſſare amodo, nec deinceps vagari deliberarent: audiunt de beati Guillelmi meritis & virtutibus, quod ſemper ſit miſerorum efficax exauditor & fugator ſpirituum immundorum. Exinde reſumentes ſpei fideique conſtantiam ad B. Guillelmi Monaſterium devenerunt; templumque ingreſſi accedunt ſupplices ad altare ſancti Salvatoris, ſuumque captivum præſentant ante corpus ſanctiſſimi Confeſſoris cum multis lacrymis & vocibus luctuoſis. Accedit Abbas cum omni congregatione, adjurant cum potentibus exorciſmis Chriſtique nominis invocatione, ut ceſſet ab illius vexatione, & exeat ſine dilatione. Ille vero coactus reſpondit: Exſpectate, inquit, pauliſper, & nolite feſtinare: ſtare in eo vel exire non eſt in mea auctoritate, ſed in alterius virtute & poteſtate. Numquid non videtis Monachum Guillelmum contra me vehementer iratum & coram Deo proſtratum, quomodo me confundit, premit, & exire compellit? Ejus quippe violentiam quia ferre non valeo, velim nolim, nunc exeo. Vos vero ne curetis me deinceps adjuvare, neque amplius laborare. Servi vero Dei non acquieſcentes ei, ad terrorem dæmonis ſignum Domini deferunt, ut ſanctæ Crucis virtute & beati Guillelmi meritis & interceſſione dæmon abſcedat ſine dilatione: quod dæmon videns & invidens, & vehementer indignans, cœpit fremere, mugire, & cum multo ululatu clamare, dicens: O Monachi perverſi, o ſuperſtitioſi, & in cunctis ſuperflui! numquid Monachus Guillelmus precum ſuarum ac meritorum virtute non poterat me ſolus expellere, niſi inſuper illud lignum terribile contra me deferretis? & nunc quoniam ex omni parte premor, abſque dubio recedam. Ob Guillelmum Monachum & lignum terribile ſignum, dimittam hæreditatem meam, perdam poſſeſſionem meam. Verumtamen dico vobis, quod recedens vobis damnum inferam; injuriam ſuſtinens, injuriam vobis reddam. His dictis conticuit, & ſtatim inviſibiliter abſceſſit ab homine, per feneſtram vitream exiens; eamque in momento confregit, & campanam argenteam ad templi laquearia ſuſpenſam, quam beatus Guillelmus attulerat, eodem impetu eodemque momento concuſſit & eliſit. Homo vero ille liber a dæmone gratias Deo & beato Guillelmo quas potuit reddidit: Abbati quoque & Fratribus valefaciens, ad Italiam terram ſuam ſanus & incolumis remeavit.

Item femina.

4. A finibus terræ Provinciæ, ſic dictæ, eo quod mari magno Oceano terminata ſit, quædam dæmoniaca ad Guillonenſe Monaſterium adducta eſt, nomine Benedicta. Hæc itaque miſera ab amicis carnalibus ad B. Guillelmi clementiam eſt producta. Cumque cœpiſſet ex more abripi a dæmone in eccleſia, & furere; adeſt vulgi frequentia, tota villa concurrit, totaque eccleſia completur. Temporibus autem illis ſanctus FULCRANDUS [a] Lutevenſis Epiſcopus illuc advenerat, qui gratia curationum & virtute miraculorum opinatiſſimus erat: hic nimirum illa hora, qua iſta dæmoniaca eccleſiam eſt ingreſſa, coram ligno Domini prope tumulum B. Guillelmi ſolo in oratione proſtratus jacebat. Audito autem tumultu nequaquam ſurgit e terra: ſed oratione cui totus inhiabat, pauliſper intermiſſa, orare ſpecialiter incœ-

[a] Fulchrannus infra, Epiſcopus Lutevenſis, *de Lodeve* in Septimania, in cujus diœceſi ſitum eſt Gellonenſe Monaſterium, ordinatus *eſt prid. Nonas Februarii*, *anno gratia Chriſti* 949, obiit vero ſanctiſſime anno 1006, *Idib. Febr. quarta feria*, de quo fuſius agemus ſuo loco.

incœpit pro illa. Accersito præterea GERALDO Monasterii Abbate, totaque pariter congregatione, oratum est cum omni devotione: sed illa energumena non est curata, nec furor dæmonis conquievit eorum intercessione: quin immo diabolus perditam illam solito amplius diversis torquere modis eam discerpere atque vexare cœpit, in tantum ut sanctus Pontifex præ nimia pietate mortem illius peccatricis jam videre ac tolerare non posset. Unde & præcepit eam foras ejici, dicens, illam fore melius extra ecclesiam concuti, vitamque finire, quam ante sanctum altare, eo quod sanctus Guillelmus nollet eam adjuvare, nec a dæmone liberare. At vero venerabilis Abbas Geraldus humiliter contradicens, cœpit sancto Episcopo persuadere dicens: Nolite, Pater, nolite quæso turbari; jam enim multos vidimus miserabiliter torqueri, & ad mortem laniari; postea vero per misericordiam Dei & per meritum B. Guillelmi citius sanari. Non ergo expellatur, sed magis appropinquet ad tumulum amici Dei, & Deus miserebitur ei. His dictis Abbas venerabilis sedato animo Pontificis festinat, adjuvantibus sociis dæmoniacam adducere ad sepulcrum sanctissimi Confessoris. Tum diabolus intelligens se jam teneri & trahi, tanto pondere gressum feminæ fixit ac pressit, ut quasi truncus in radice immobilis permaneret. Abbas perditam illam tenebat & trahebat; dæmon eam retinebat, & retrahens atterebat, ille ad ereptionem, iste ad perditionem. Denique quamvis multum renitens, multumque se trahens, cum tandem ante B. Guillelmum perductus fuisset, non solum subito obmutuit, verum etiam nimium dissipato mulieris corpore stare nequivit. Porro ipsa post biduum sana & incolumis, gaudentibus qui secum venerant amicis, B. FULCHRANNI Pontificis pedes tenuit, & ab illo benedici devote postulavit. Pontifex annuit, illa votum vovit; sicque cum benedictione pontificali benedicta, ad fines terræ unde venerat, remeavit. Si dicebatur Benedicta, Benedicta nominari promeruit. CIRCA AN. 812 28. Maji.

5. Alia quoque furiosa, Gitburgis nomine, de valle quæ Solhas dicitur, quæ quidem vallis Guillonensi Monasterio, ubi corpus B. Guillelmi quiescit, vicina habetur, per manus amicorum ad B. Guillelmi sepulcrum adducta fuit; cujus dementia multas & varias in ecclesia voces cepit. Canes denique imitabatur latratu, leones fremitu, ursos rugitu, cunctis stridore dentium horrorem incutiebat. Quod Monachi B. Guillelmi videntes, magno pietatis affectu ad ipsum se convertunt, communi prece deprecantes, ut illi energumenæ subveniat, atque pro illa misera apud Deum preces fundat. Quid plura? B. Guillelmus pro illa intercedit, & illa statim B. Guillelmi precibus & meritis plene ac perfecte sanata fuit. Porro illa Dei virtute cognita, atque tam mentis, quam corporis salute adepta, postulat citius absolvi a copula maritali, & ancillam fieri in domo B. Guillelmi ad honorem Dei & sub habitu sanctimoniali: quod & factum est: & illa quamdiu vixit, humiliter in ecclesia servivit, ab omni maligno spiritu secura permansit. Item alia ibidem postea Sanctimonialis.

6. Vir quidam nobilis volens sibi thesaurizare in cælis, quoddam prædium Deo & B. Guillelmo & Guillonensi Monasterio, quod Mala-Buxeria nuncupatur, cum tota familia quæ ad hoc pertinere videbatur, dedit. Hoc ergo prædium quidam ABOLENUS de ordine militari cœpit inquietare, opprimere, ac suæ ditioni violenter subjugare, nec Deum nec homines timens, neque reverentiam exhibens meritis B. Guillelmi; gravans locum & loci homines rapinis indebitis, violentiis multis, & occasionibus injustis. At illi miseri qui ab illo tyranno sine remedio sic atrociter opprimebantur, sibi mortem quotidie precabantur. Unde factum est ad B. Guillelmi gloriam & ad familiæ suæ liberationem plenam, ut malefactor ille quodam die dominico equo ascenso ad prædictum pergeret vicum, ex more rapinam & violentiam facturus: sed nemine invento quem posset interrogare, eo quod omnes ivissent ad ecclesiam audire divina; ira nimia nimioque furore succensus, ignique succenso cœpit villam succendere, por- Gellonensium vexator punitus.

CIRCA AN. 812 28. Maji. tas domorum frangere, cuncta exterminare. At vero eadem hora illum malignus spiritus invasit, & fortiter vexare cœpit: equus etiam quo advenerat, ad domum propriam eum reportare nequivit, sed ad ecclesiam beati Mauricii, ubi homines illi causa divini officii audiendi convenerant, illum dementem perduxit, ibique turpiter in terram & vehementer elisit. Ille autem diabolico impulsu ecclesiam ingressus, cœpit coram omnibus fortiter furere, carnem suam mordere, alios quoque, sicut canis, dentibus expetere, & morsibus lacerare. Recognoscunt omnes divinum judicium, B. Guillelmi defensionis exposcunt auxilium, corripiunt & alligant furiosum, vinctum tenent, donec perficiatur sacrum Dei mysterium. O quam justum & quam verum est, Domine, judicium tuum, quia qui homines S. Guillelmi ligare consueverat, modo ligatus tenetur: qui ejus possessionem disperdere venerat, modo sensu perdito a Satana possidetur: qui die dominico ecclesiæ se subtraxerat, modo in ecclesia catenatus debacchatur. Accedunt interim amici sui & propinqui, cognoscunt & ipsi judicium Dei, causamque delicti, videlicet invasionem rerum & oppressionem hominum B. Guillelmi: & vinctum loris fortiter a tergo manibus perducunt eum ad tumulum B. Guillelmi Confessoris, postulantes veniam pro delictis sui peccatoris: promittunt etiam & affirmant in manu Abbatis maximis juramentis, quod quidquid ille commiserat contra B. Guillelmum & suos, se emendaturos & plenarie satisfacturos. Factum est igitur ut Abbas sponsionem suscepit, Miles ille mentem sanam & sensum integre suscepit; & quamdiu vixit, in servitio & fidelitate B. Guillelmi permansit.

Item alius. 7. Eodem fere tempore Miles quidam de ordine militari militiæ sæcularis dominus THEUTRANUS de Salsis, graviter devastabat quoddam prædium B. Guillelmi; armis strenuus, rerum suarum prodigus, alienarum cupidus & avarus. Igitur fiscum regium Castra-pastura, dominium sibi male vicinum nimisque sibi contiguum, quod olim Rex LODOVICUS [a] Guillonensi Monasterio contulerat, Miles ille ad exterminium reducebat, & medullitus absorbebat. Homines fisci illius dominum invocabant, & tyrannus ille non curabat; clamabant ad sanctum Guillelmum, & ille parvipendebat. Infelices autem illi tristes & irati murmurabant, dicentes, quod B. Guillelmus dormiret, eo quod eis citius non subveniret. Beatus autem Guillelmus de somno excitatus subito fecit de illo vindictam, & ex improviso. En enim quadam die raptor ille cum ad vicum illum perrexisset, & ingenti præda boves inde plurimos abduxisset, & domum rediisset; unum de bobus illis jubet statim jugulari, & prandium magnum præparari: convivioque parato primus discubuit, & primus epulari cœpit. Et ecce judicium Dei, & virtus & meritum B. Guillelmi. Nam prima buccella quam ille carnifex de illa præda in os suum misit, sic faucibus adhæsit, ut eam rejicere, nec aliquo modo transglutire posset. Fit stupor in convivio, surgunt omnes mirantes pro miraculo: medici adducuntur, medicinæ apponuntur; sed omnino nihil operantur. Tandem virtus divina manifeste cognoscitur, & B. Guillelmi suffragium ab omnibus imploratur, ut eidem more solito quantocius misereatur. Igitur amici & parentes de Dei misericordia & B. Guillelmi pietate confidentes illum equo imponunt, & ad tumulum B. Guillelmi adducentes pro eo veniam postulant, & indulgentiam quærunt. Spondent omnes coram Deo, & jurant pro eo, quod si servus Dei Guillelmus dignetur eum exaudire, & hac vice a præsenti periculo liberare; ad arbitrium Abbatis quod male abstulit, illi restituet, vel quicquid in eum deliquit. Cum vero ipse loqui non posset, buccella gutturi & faucibus adhuc plurimum inhærente annuit manu: & signum faciens, Monachum se fieri cum lacrymis postulavit humiliter. In eadem autem hora in dein Monachus. qua hæc promissio firmatur, buccella ex ore labitur, & continuo sanus efficitur, & B. Guillelmi meritis a mortis periculo liberatur. Ipse se & sua pro emendatione B. Guillelmo devote detulit.

8. Vir

[a] Nempe Ludovicus Pius tum Aquitaniæ Rex, dein Imperator, ut patet ex ejus diplomate edito ad Acta S. Vvillelmi pag. 86.

8. Vir quidam nobilis & Miles strenuus cum uxore & filiis ac sociis non paucis veniebat ad B. Guillelmi tumulum causa devotionis: qui usque ad Rhodanum veniens, navem ingreditur: & dum transiret, casu contigit, ut unus de filiis ejusdem Militis in aquam caderet nemine cognoscente. Amne transmisso, cum jam exire, littusque tenere cœpissent, puer requiritur, qui minime invenitur, & quod in flumen ceciderit, & omnino suffocatus sit, a nullo dubitatur. Cunctis autem amare flentibus, sola mater pueri stabat, nec flebat, sed seipsam & alios confortans ita dicebat: Non est mortuus filius meus, sed ubicumque sit, cum illo est Deus & B. Guillelmus. Hæc matre dicente, subito puer de aqua egressus, secus littus deambulare cœpit. Interrogatus puer, quomodo mortem evasit, respondit sciscitantibus: B. Guillelmum mox ut in aquam cecidi, affuisse, & dextram mihi dedisse, & manu sinistra ori meo ac naribus apposita aquas ne me læderent, prohibuisse. Puero igitur recepto & gaudio duplicato, pater & mater & alii qui cum eis erant, iter quod cœperant, exsultantes accelerant: & pervenientes ad Guillonense Monasterium, accedunt ad B. Guillelmi tumulum, cum summa jucunditate ac multis lacrymis Deo & B. Guillelmo immensas gratias agentes.

CIRCA AN. 812. 28. Maji. Puer naufragio ereptus.

FRAGMENTA DUO
VITÆ SANCTI BARNARDI
ARCHIEPISCOPI VIENNENSIS.

AN. CHR. 842. 23. Januarii

Ex ms. codice Ambroniacensi.

OBSERVATIO PRÆVIA.

Libellum de gestis sancti Barnardi Archiepiscopi Viennensis exhibuimus in superiori tomo ad annum 842. una cum fragmento ejus vitæ ex Breviario ecclesiæ Gratianopolitanæ. Sed quia neutra scriptio facta sancti Pontificis explicat satis, visum est hic in subsidium proferre fragmenta duo, quæ ex ms. codice Ambroniacensi mutilo mihi submisit noster Claudius Stephanotius: ut ex eorum cum jam editis collatione S. Barnardi Acta amplius illustrentur. Primum fragmentum, quod in ms. secundo loco exstat, ab exordio imperfectum est, respondetque libello, quem primo loco exhibui in tomo prædicto. Alterum in fine mutilum, de Carolo Magno quædam præmittit, aliunde satis nota, quæ tanti non sunt, ut paginas onerent nostras. Ob eamdem rationem nonnulla resecui in hujus contextu (sicut in priori) inutilia, aut ex jam editis repetita, quæ cum fragmento Breviarii Gratianopolitani conveniunt: cetera juvant ad illius supplementum.

FRAGMENTUM PRIMUM.

CUM ergo nullis precibus, nulla auctoritate ad pastorale ministerium compelli potuisset, magno Regi Francorum CAROLO, cui tam pater, quam ipse dum militia potiretur, familiare contubernium exhibuerant; multi Galliarum Episcopi suas direxerant epistolas, quatenus virum regia virtute compelleret, quem ipsi ecclesiastico rigore non poterant: qui gavisus honore viri, cum nec precibus, nec promissis, nec regia auctoritate constantiam ejus flectere potuisset; Romano Pontifici suos direxit legatos, qui commoditate beati viri seu sanctitate declarata postularent, qua eum apostolica censura coerceret, quem ipse potestate non valebat. Et quoniam prudentia vel sanctitas religiosi viri Pontifici Romano suisque assessoribus notissima fuerat; cognita electione canonica ad eum de suo latere quemdam direxit, qui & apostolica auctoritate cogeret, & quas dirigebat litteras traderet: quarum tenorem hic inserere placuit, quatenus per hoc legentibus ma-

Barnardus electus acquiescere negat.

a Paschali P. cogitur.

AN.CHR. 842 23. Januar

manifestum sit, quam pure mundanam pompam abjecerit, qui ecclesiasticæ dignitatis culmen tam rigida mente suscipere renueret.

„ PAschalis [a] Episcopus servus servorum Dei venerabili Abbati Ambroniaci, in Domino salutem. Cum militiam & sæcularem deposueris dignitatem; cur Deo militare vel principari fugias admodum miramur. Neque enim sine reatu divino apparebit conspectui, qui multorum salute neglecta sibi tantum utilis esse quærit. Quocirca fraternitatem tuam commonemus, & commonentes obtestamur, ne divinæ dispositioni rebellis esse contendas. Nemo enim secundum Apostolum sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron. Cum igitur vocatum Viennensis ecclesia te in suum pastorem elegerit; apostolica vice, quam licet indigni tenemus, præcipimus, ut opus bonum suscipias, quia de gloria tua ante Christi tribunal erunt hi, qui per te salvabuntur. Quod si renueris, quam sententiam Notarius filius noster GREGORIUS, quem de latere nostro misimus, super inobedientia tua dictaverit, validam ratamque censemus.

Veniens itaque Gregorius cum hujusmodi litteris Viennam, convocatis pluribus Episcopis cum LEIDRADO Lugdunensi suisque Suffraganeis seu Abbatibus, in Concilio Barnardum statuunt: quid Apostolicus mandaverit, quidve Fratres * velint; quid Rex, quid Principes postulent, quid populus exoptet, multis edisserunt. Quid multa? invitus trahitur, sede sublimatur, multis suffusus lacrymis consecratur, &c.

* id est Cardinales

Interea defuncto nobilissimo Principe CAROLO, & filio ejus LUDOVICO archimoniam obtinente, cum multa pace ubique terrarum ecclesiæ florerent, beatus Barnardus contemplationis littus, quod aliquando incumbentibus negotiis deseruerat, æstuanti animo respiciens, & multis suspiriis ad id reverti concupiscens, nisi divinæ majestatis offensam incurrere metuisset, desertum & eremiticam vitam fugibundus petiisset. Sed quoniam partim diligentia supradicti Principis, qui ejus prudentia nonnumquam utebatur, partim Clericorum suorum, immo populi ferventibus studiis impediebatur; cœpit tamen studiosus quærere, sicubi remotiorem locum posset constituere, quo aliquando plebejos tumultus deserens divinæ lectioni sive orationi liberius vacaret. Ceterum Omnipotentis clementia qui sua præsentia quæcumque futura, qualia sunt futura, prænoscit, desiderium sancti viri præcurrendo adjuvans, & adjuvando præcurrens; quem sibi præelegerat locum adquirendi occasionem præbuit. Nam forte quædam mulier patrimoniis locuples, filiis & viro viduata, quæ nullum penitus suæ hæreditatis hæredem jure consanguinitatis habitura erat; considerans humanæ vitæ per eos qui decesserunt, velocissimum cursum, quoniam quos obtinuerat habere hæredes non potuit, Deum, cujus omnia sunt, hæredem facere instituit. Igitur velut ovis arguta suo pastori, beato scilicet Barnardo desiderii sui votum denudans, sub testamentaria donatione beato Petro & Romanæ ecclesiæ ad construendum Monasterium patrimonii sui partem, parte quoad viveret retenta, per manus beati viri legavit. Erat siquidem tunc temporis in medio prædiorum illorum, quæ testabantur ecclesiam in sancti Romani honore constructam, quam Monachorum cohabitationi deputandam illa volebat. Sed vir Dei Barnardus in eisdem fundis, quoniam illa ecclesia longius ab Isara * flumine distabat, aptiori opportunitate considerata, super ripam ipsius fluvii Monasterium construendum destinavit, tum propter fontium irriguum cursum, tum quia secretiore recessu locus ille aptior Monasterio videbatur. Itaque spinis & nemoris umbrosa densitate purgato loco, sub honore beati Petri Apostolorum

Romanense Cœnobium condit.

* l'Isere

[a] Epistola hæc, quæ in aliis Actis laudatur, nec ullibi refertur, vix conciliari potest cum tempore initi a Barnardo pontificatus. Quippe vivente Carolo Magno promotus est in sedem Viennensem, eamque tenuit annos triginta duos ex suo ipsius epitaphio, mortuus anno 842. ut in ejus Actis probatum est. Qui igitur fieri potuit, ut eum ad suscipiendum pontificatum compulerit Paschalis I. qui triennio a morte Caroli Magni evectus est ad sedem Romanam?

rum Principis, cujus viri locus ille propter solum cedebat, ecclesia construitur, & sub brevitate temporis constructa cum Abbate Monachos accepit. Loco vero *Romanis* nomen imposuit, denominatum ab eo, cujus juris lege testamentaria esse cognoscebatur. AN.CHR 842 23. Januar.

Fundato denique venerabili Templo, dedicationis dies statuitur. Sed quia habilem locum quo aliquando orationi & divinæ contemplationi vacaret, elegerat, quanto sacratius potuit facere studuit: & quem præmeditabatur, si divinitus concederetur, sepulturæ locum habere, supernæ habitationis conabatur efficere. Trium igitur Martyrum quos suæ fidei primitias Vienna primum terræ, deinde cælis pepererat reliquias diligenter collectas cum multa Pontificum pompa, quos ad dedicandam ecclesiam convocaverat, adsportavit, & ad munimenta tam præsentium, quam futurorum, sub principali ara collocavit: quorum merita cum gestorum historia admodum commendaverit, præcipue tamen quam meruerunt apud Dominum gratiam illud adstruit, quod cum memoria eorum partim vetustas, partim gentilitas quæ eos occultare studuit, delevisset, ipsi sæpius missi a Deo cuidam Subdiacono, nomine TERTIO, ordinem & tempora suæ passionis & nomina, immo ipsas faces suppliciorum, quasi qui præsens interfuit passioni, ediderunt. Horum itaque Martyrum cum multis aliorum Sanctorum reliquiis venerabiliter collocatis, cum decem & octo Pontificibus in honore sanctorum Petri & Pauli & omnium Apostolorum & trium Martyrum supra memoratorum, Severini scilicet, Exsuperii & Feliciani, ecclesiam consecravit; eademque die Principes, quorum copiosa affuit multitudo, meritis & precibus beati viri excitati, tanta donaria, tantas possessiones obtulerunt, ut quasi una de antiquitus fundatis ecclesiis crederetur, & magnæ Monachorum multitudini necessaria ministrare sufficeret. Huc itaque beatissimus Barnardus omnem amorem transtulerat, huc omne studium verterat; & quidquid vel de Regum largitione, vel de patrimonii opulentia conquisierat, totum offerebat, ut cum Psalmista dicere videretur: *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam*. Et cum nonnumquam sæcularis negotii tædio afficeretur, pausaturus tamquam columba tempestatis tumultus fugiens nidum petit, *&c.* Martyrum reliquias eo transfert.

Sacramentum itaque hujus panis mihi apportate, ut eo accepto Viatico viam universæ carnis aggressus in patria perfectus illo angelico pane potiar: quibus dictis psalmodiam primus incipit, & cum Fratribus voce nullo modo debilitata decantat: sicque in Domini laudibus pernoctantes, exitum beati viri præstolabantur, cum esse matutinalis hora quando Fratres surgere consueverant, advenerat, nec a conspectu ejus movebantur. Tunc vir Dei, Ite, inquit, Fratres, debitas laudes persolvere, quia non modo decedo, donec aurora surrexerit, ut ea surgente, vos æterna lux suscipiat. Interea ipse cum paucis quos remanere jussit, easdem laudes persolvere cœpit: cum ecce tanta claritate illa cellula perfunditur, ut hi qui præsentes fuerant, terræ velut in ecstasi prosternerentur. Sed beato viro propriis illos nominibus excitante & paullatim lumine labescente quod laudibus defuerat, suppleverunt. Expletis igitur Matutinarum horis, iterum Fratres ante eum convenerant: cum ecce repente suavissimus odor cum claritate supervenit adlucescente. Beatus iste spiritus carne solutus liber cum illa claritate ad Dominum migravit: solus odor remansit, qui usquedum corpus sepulturæ traditur, nusquam evanuit. Quanto mærore videres cum suo Abbate Fratres affici, qui se locumque quem fecerat ruiturum clamabant: nisi quia de virtute non ignota confisi, apud supernum tutorem præcipiuntur sperare patronum. Ruit undique universus populus ad exsequias: & licet Fratres timentes ne sancti corporis gleba violenter auferretur, eadem die humandum festinarent; tamen tanta Cleri & Monachorum cum sua plebe advenit multitudo, ut nec basilica Clerum, nec locus in suis angustiis comprehenderet populum. Ad- Viatico morti proximus munitur. Moritur.

AN.CHR. 842. 23 Januarii. Adfuit præterea Valentinensis Episcopus, venerabilis scilicet DOGTRANNUS: qui licet loco vicinus, vix tamen semisepulto occurrit: qui cum reprehenderet, quod tanti vir meriti non intra sancta Sanctorum (ut decuit) sepeliretur; Abbas respondisse fertur: Præteriisse mandatum ejus nobis nefas visum est, quem plenum omni humilitate nos sæpius rogasse meminimus, ut si apud nos contingeret habere sepulturam, hunc locum humiliorem sibi elegerat, quem consueta oratione ditavit, & multis lacrymis irrigavit, & multa benedictione consecravit: nec de ejus meritis diffidimus, qui apud posteros inde sublatus honorifice in suo altari sublimetur.

Dogtrannus Episcopus sepulturæ adest.

Annorum vitæ summa.

Transiit autem B. Barnardus venerabilis Pater dominica die lucescente, vitæ suæ anno 64. episcopatus vero 32. Nam decem & octo annorum Fratribus defunctis ab scholis abstrahitur; & patre cogente uxori copulatus septem annis conjugium sustinuit; filiisque procreatis & hæredibus institutis, quatuor annis sub Abbate vere vitam Monachi duxit; tribus Abbas præfuit; deinde pontificali sede sublimatus Viennensem ecclesiam 32. annis rexit. Sepultus est autem octavo Kal. Februarii in basilica Apostolorum, quam ipse Romanis ædificavit in prædio mulieris viduæ B. Petro sub testamento derelicto hærede, ubi sanctorum Martyrum corpora cum multis Martyrum & Confessorum & Virginum habentur reliquiis, ad laudem Domini nostri JESU-CHRISTI, qui cum Deo Patre, Spiritu-sancto in unitate vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum.

FRAGMENTUM ALTERUM.

REversis vero domino Papa & ceteris Pontificibus in sedibus suis, sicut sanxerunt, LEIDRADUS adiit Lugdunum, duos quos supervixit annos, studuit bonis operibus . . quo defuncto AGOBARDUS sedem quam dudum perceperat, recepit. Electi autem Dei Pontifices ecclesiarum Christi, Barnardus Viennensis & Agobardus Lugdunensis, præcepta vitæ ab ipso traditæ adimplentes, fidei documenta non solum dictis, sed etiam operum exhibitionibus præbentes, immensa pollebant bonitate. Per idem vero tempus CAROLUS Augustus præfatis Sacerdotibus & ceteris Galliarum Præsulibus direxit capitula, admonens, ut ea quæ sparsim erant in diversis Conciliis a sanctis Patribus edita de Fidei unitate ac statu Ecclesiæ, & de administratione rei publicæ, excarptim colligere studerent: inspiratione (ut credimus) quadam divina tactus, scribendo Archiepiscopis Galliarum præcipiens, ut per quinque loca cum Coepiscopis utriusque partis sibi convenientibus Concilium uno eodemque die tenerent, & de prælibatis capitulis omnes devote tractarent; & quidquid aut illorum peritia, vel Spiritu-sancto revelante aucta maturiusque inventa fuissent, fideli cura examinata offerre studerent. Gratias autem Deo reddiderunt omnes, quod tam sapientem, tamque prudentem Ecclesiæ suæ Christus fecerit Regem, qui non solum pacem cunctis mortalibus exoptatam sua industria tribueret, verum etiam animarum curam non parum penderet, & omnes salvandos Christo gubernante sua adhortatione vellet. Denique synodalem institutionem secundum Regis edictum custodiunt: illustrante illos superna clementia, quæ jusserat, adimplentes, ac per quinque loca Concilia celebrantes, sicut jam dictum est, Mogontiaco videlicet, Remis, Turonis, Cabilone, Arelate: quid statutum fuerit cum summo studio Augusto dirigunt: quæ ille omni cum gaudio suscipiens, accitis Notariis in tria volumina digerere præcepit, sicque legenda ecclesiis tradidit. Quantæ autem sanctitatis vigor, sed & eruditione disciplinæ sanctus Agobardus exstitit, epilogus Antiphonarii Lugdunensis quem edidit, plenissime edocet: qui etiam apud Sanctonas in expeditione regia diem clausit extremum.

Concilia quinque anni 813.

Agobardi mors.

Multa quidem secundum sæculi dignitatem, & ad actualem vitam per-

ti-

tinentia legimus, quæ sanctus Barnardus gessit, quæ ne fastidium lectori facerent, prætermisimus. Fuit enim dilectus PIPINO [a] Regi Francorum, filioque ejus magno CAROLO Augusto, sicut jam dictum est, ac LUDOVICO filio Caroli illustrissimo Augustorum & affinitate conjunctus: a quibus honorificatus describitur, & infula pontificalis gloriæ creditur sublimatus. Hic nobilitatem quam duxit ex prosapia, divina favente nobilitavit gratia. Tricesimo-secundo sui anno pontificalem adeptus est cathedram: gregem sibi cælitus commissum sancta sollicitudine monitis & exemplis jugiter refovebat: eratque (ut in ejus epitaphio [b] exaratum reperitur) AN. CHR. 842 23 Jan. Barnardi elogium.

Inclytus, egregius, largus, facundus, honestus,
Doctrina populo, religione Deo.

Inclytus scilicet nobilitate ac morum probitate; egregius vero quod dignus fuerit patriarchii electione; largus autem in rerum suarum misericordissima distributione; facundus autem elegantia sermonis; honestus nempe castitate ac totius corporis integritate; doctrina (ut vere fertur) populo, religione (quod sublimius est) Deo.

Cum igitur ut bonus pastor curam gregis sui gerens per diœcesim suam iter faceret, quemdam locum in margine episcopii sui super flumen Isaræ reperit, qui cujusdam matrisfamiliæ prædium perhibetur fuisse. Videns vero quod esset amœnus, & propter quasdam adjacentes casas ad construendum Monasterium aptus, eidem ad emendum petiit: quæ Pontificis præcibus annuens, gratis dare voluit: sed Sancto non consentiente æstimatum pretium tradidit, & locum suo juri adscribi præcepit. De quo vepribus & quibusdam arbustis, quibus pæne plenus & occupatus erat, abscisis, templum admirandi operis in ipso loco condere jussit, cui ob sublimitatem ædificii *Romanis* nomen tradidit. Templum autem decenter compositum cum octo suis quibus præerat Episcopis in honorem duodecim Apostolorum, sive trium sanctorum Martyrum Severini, Exsuperii & Feliciani sexto Nonas Octobris dedicavit; & ut numquam laudibus Domini irritus fieret, Monachos cum Patre illic deputavit, & ex suo jure prædictam ædem locupletem fecit. Fuerunt autem prædicti sancti Martyres passi tempore sancti Justi Viennensis Episcopi, cujus depositio agitur pridie Nonas Maji. Hic floruit temporibus Antonini, cognomento Pii, & Antonini minoris. Quo tempore Irenæus Lugdunensis Episcopus adhuc Presbyter habebatur hujus Justi tempore, fertur persecutio gravissima Christianorum: inter quos martyrio coronati sunt Severinus, Exsuperius, & Felicianus, quorum corpora mira postmodum reperta sunt paullo post, & martyrium illud clarissimum consummatum est, quando sanctissimus Diaconus, SANCTUS nomine, Viennensis cum aliis Viennensibus est martyrio coronatus. Latuerunt autem sanctorum Martyrum corpora loco Brenniaco multis temporibus: sed post multa annorum curricula, ipsis se revelantibus, cuidam sancto Diacono, nomine TERTIO, sub PASCASIO Viennensi Episcopo mira eorum corpora inventa, atque in basilica sancti Romani quæ jam dictæ civitatis parte orientali sita est, a Clero & populo honorifice sepulta: de qua videlicet (ut superius dictum est) a sancto Barnardo sublata, atque in basilica Apostolorum Romanis reverenter in sacrario atque decenter recondita, sicut scriptura refert supra Sanctorum arcis marboribus inserta.

Romanensis Monasterii conditio.

Severini, &c. passio, reliquiæ.

Martyribus reverenda tribus hæc fulgurat aula,
Quorum cælesti servantur nomina libro.
Hi Domini ob nomen fælici sorte perempti,
Urbe Viennensi æthereas sumpsere coronas.
Unde huc translati post longi temporis annos,
Præsentem illustrant meritis vivacibus aram

Con-

[a] Immo natus est Barnardus post mortem Pippini, quæ accidit anno 768. Barnardus vero sub annum 778. prodiit in lucem: siquidem obiit anno 842. annos natus 44.

[b] Epithaphium istud habes post ejus Acta in tomo superiore pag. 555.

AN.CHR. 842 23. Januar.

Conspicuo in templo, præfatæ quod pius urbis
Condidit Antistes, tantoque in honore beavit,
Seque pius supplex tradens in sæcla patronis,
Hic vita excessit, hic sacris conditur arvis.
Quem sine fine tegens foveat miseratio Christi,
Nomina Sanctorum cupiens cognoscere lector
Scito Severinum, Exsuperinum & Felicianum,
Auctoris nomen commendant scripta sepulcri.

Fuit etiam hic beatus Pontifex Romanis Pontificibus charus, sicut & Regibus fuerat pretiosus: nam Paschalis Papa pallium ei postulanti ita scribit:

Paschalis P. epistola.

„ PASCHALIS Episcopus servus servorum Dei, reverentissimo & sanctissimo fratri BARNARDO sanctæ ecclesiæ Viennensis Archiepiscopo. *a* Quia sanctitatem tuam in ecclesia Viennensi gubernationem suscepisse cognovimus, in Domino Deo nostro plurimum inde gaudemus. Unde apostolica vice monemus, ut in custodia gregis Dei studium tuæ dilectionis prudenter invigilet. Pallii usum quem ad sacerdotalis officii honorem & ad ostendendam humanitatem quam cum beato Apostolo Petro universus grex dominicarum ovium quæ ei commissæ sunt, habere non dubium est, ab apostolica Sede, sicut decuit, poposcisti. Ipsum igitur tibi Viennensique tuæ ecclesiæ, utpote ab eisdem Apostolis fundatæ, majorum more libenter concessimus, ad ostendendam in te tuamque ecclesiam ejusdem Sedis apostolicæ charitatem, ut secundum morem ecclesiæ tuæ eo utaris benigne designamus, fraternitatem tuam necessario commonentes, ut creditæ tibi ecclesiæ opus ita Deo favente exsequi studeas, & adeptam cujus ornaris officio dignitatem & probitate morum & vivacitate sollicitudinis & custoditæ integritate fidei amplius studeas adornari. Omnia etiam privilegia quæ tuæ pridem concessa sunt a prædecessoribus nostris ecclesiæ, volumus inconvulsa tibi & successoribus tuis permanere. Scriptum per manum THEOPHYLACTI Notarii & scriniarii in mense Decembris Indict. 10. Bene valete. Data per manum GEORGII Bibliothecarii sanctæ Sedis apostolicæ Nonis Decembris, imperante Domino nostro piissimo Principe Augusto Ludovico a Deo coronato magno & pio Imperatore anno quarto, & patriciatus ejus tertio.

Eugenii litteræ.

Eugenius etiam Papa de quibusdam causis a beato Barnardo interrogatus & de privilegio antiquo ecclesiæ nostræ confirmando, ita rescripsit, dicens:

„ EUGENIUS Episcopus servus servorum Dei BARNARDO reverentissimo & sanctissimo Archiepiscopo. Congaudeo valde vobis, quoniam licet in aliquibus detentus, tamen pro magno totius orbis Apostoli Petri amore nostroque, litteræ vestræ sanctitatis nobis redditæ sunt, per quas mire cognovimus, qualem erga nos exercere charitatem desideratis, unde immemor nostri fore non debet: quia tuæ dilectionis affectus in visceribus nostris resedit. Et ideo quocumque loco fueris profectus ad rem ecclesiæ tuæ peragendam, optamus ut clavigeri te Petri dextra circumtegat atque gubernet. De causa, Frater charissime, quam nobis per vestras syllabas intimare curastis; hoc ex iis scire vos volumus, quia quantum potuimus, recursu lectionis illam in scriniis nostris investigavimus, & quid post auctoritatem Romani in Justiniana lege etiam comperimus tuæ sanctitati per nostros apices intimamus in capitulo 11. quingentesimo ejusdem legis ita invenimus. *Cetera desunt in ms.*

Translatio facta est anno 944. *sic legendum in tomo superiori pag.* 556. *in titulo & Notatione prima. Vide Additiones infra.*

VI-

a ms. codex hic interponit, *diebus vitæ tuæ tantummodo*: quæ desunt apud Johannem a Bosco, qui has litteras cum sequentibus refert.

VITA BREVIS

SANCTI PASCHASII RADBERTI

CIRCA AN. 865 26. April.

ABBATIS CORBEJENSIS,

Auctore Monacho Corbejensi anonymo, sub finem sæculi XI, aut initium XII.

Ex mſ. codice Corbejenſi.

OBSERVATIO PRÆVIA.

Poſtea quam S. Paſchaſii Radberti Elogium ſuperius ad annum 865. a nobis editum eſt, venit in manus noſtras compendium ejus vitæ, ſcriptum a quodam Corbejenſi Monacho paulo poſt ejuſdem Sancti elevationem, ut patet ex characterum forma, qui codicem annorum fere quingentorum eſſe probant. In ea ſcriptione etſi nulla ſunt, quæ in Paſchaſii Elogio non ſint illuſtrata; non viſum eſt tamen lectorem fraudare ejus lectione & adjumento. Codex mſ. hunc titulum præfert: INCIPIT DE S. RATBERTO CORBEJENSI ABBATE.

1. RATBERTUS Corbejenſis Abbas, qui ad Imperatorem LUDOVICUM luculentum edidit librum de corpore & ſanguine Domini, beati Adalardi paternitatem promeruit digna filiatione ſui: qui etiam qualis fuerit ac quantus, in quadam epiſtola teſtatur Abbas Lobienſis HERIGERUS, qui eo tempore inter ſapientes habebatur ſapientiſſimus *a*. Hic enim Ratbertus tanta erga ſanctum Adalardum fervebat dilectione, ut tantam compoſuerit prolixitatem ipſius vitæ tanta lamentationis plenam amplitudine, tanto cantici canticorum amatorio languore, ut magis epithalamium dici poſſit, quam textus alicujus hiſtoriæ. Nihilo minus & WALÆ *b* Abbatis Vitam, ſancti ſcilicet Adalardi fratris & ſucceſſoris, idem Ratbertus edidit: ac poſt eum duobus aliis, HEDDONE ſcilicet & ISAAC intercedentibus, Corbejam Abbatis loco tertius rexit, fæliciterque gubernavit. Radberti eruditio & opera.

2. Sane cum in litteris tam ſæcularibus, quam divinis foret eruditiſſimus, ſuſcepto regimine ſtudium Scripturarum non omiſit, licet ejuſdem officii cura ſeu aliorum occupationum obtentu maxime negotioſus. Abbatialis dignitas. Scilicet ad venerabilem THEDRADAM apud ſanctam Mariam Sueſſionis Abbatiſſam, præfatorum Patrum Adalardi & Walæ ſororem, & ad Sanctimoniales ſub ea degentes, ſuper pſalmum quadrageſimum quartum, contexuit inſignem tractatum, & qualiter ipſi dilecto adhærere deberent, pro quo idem pſalmus Canticum prætitulatur, diligenter exponendo, tribus libris idem diviſit opuſculum. Alia ſcripta. Porro Martyrum Rufini & Valerii paſſio, cum ſeu propter antiquitatem, ſeu ob ſcriptoris imperitiam depravata eſſet, Ratbertus aliquando itinerans, cum ad locum qui Baſilicas * dicitur, ad eorumdem videlicet Martyrum memoriam, ſupplicationis affectu divertiſſet; offerentibus ſibi Clericis libellum paſſionis eorum, confuſione offenſus, & de correctione admonitus, ad hoc provocatus eſt, ut eam quæ apud nos legitur, novam cuderet. * Baſoches

3. Denique in conventu Fratrum de Scripturis eo creberrime differente, cum juxta illud quod ſcriptum eſt, *Favus diſtillans labia ejus, mel & lac ſub* lin-

a Hæc fere verba ſunt S. Gerardi in prologo ad Vitam S. Adalhardi Abbatis, qualis in hujus Sæculi priori parte edita eſt. An is hujus compendii auctor? Herigeri locus de Paſchaſii Radberti laudibus exſtat in ejuſdem Herigeri libello de corpore & ſanguine Domini, edito ab Cellotio abſque nomine Auctoris, ut oſtendi in hujuſce tomi Præfatione.

b Hinc confirmatur Walæ Abbatis Vitam a Paſchaſio ſcriptam fuiſſe.

CIRCA AN. 865 26. April. *lingua ejus*, auditoribus suis videretur infundere; multa ab ipsis evictus precum instantia Matthæum Evangelistam aggressus est exponere. Hujus operis duodecim composuit libros, nimirum adhuc Monachus, cuidam GUNTLANDO Monacho sancti Richarii apud Centulam religioso admodum viro, dirigens quatuor primos. Jam vero factus Abbas, ceteris in commune Fratribus ejusdem loci utpote sibi familiarissimis, (quippe qui ei aliquando eo scilicet tempore, quando amicus & medicus probantur, affuerant) eis, inquam, dedicans reliquos. Illum autem de corpore & sanguine Domini tunc temporis scripsisse animadvertitur; cum beatus ADALARDUS *a* quem ipse in præfatione ejusdem libri ARSENIUM vocat, apud Herio insulam exsul mundi, & paradisi civis haberetur.

4. Enimvero omnium operum suorum egregium illud novissimum fuisse reor super lamentationes Jeremiæ, tractatoribus Latinis (ut ipse meminit) eatenus intentatum: quod scilicet trimoda expositione distinctum, quinque autem voluminibus explicatum, jam senex edidit ad senem ODILMANNUM quemdam: primo videlicet enucleans, quomodo ad carnalem Israel pertinere intelligenda sint in eisdem threnis quæ dicuntur accepta ad litteram: deinde subnectens quomodo ad Ecclesiam in hac convalle plorationis peregrinantem inter hujus sæculi turbines fluctuantem, in hujus mundi area quasi grana inter paleas gementem, eadem transferantur interpretata per allegoriam: ad ultimum edisserens, quomodo ad eruditionem cujuslibet fidelis animæ singula retorqueantur, considerata per tropologiam. Plane testari possunt pii lectores, quam præcipuum & quam provocatorium ad lacrymas & compunctionem sit hoc opus; ideoque cum (ut dictum est) quinque sint libri per singulos in titulo præmisso Actoris nomine subinfertur, votorum liber fletibus explicandus; atque mox subditur, seni Odilmanno Severo operæ pretio consecratus.

Humilitas. 5. Animadvertendum autem censeo, sanctus iste Ratbertus in ceteris actibus suis quam perfectæ humilitatis insigne prætulerit, qui tam sedulo in titulo prædictorum operum suorum, MONACHORUM OMNIUM PERIPSEMA ET LEVITARUM ULTIMUS appellari meruerit. Unde nonnulli

Patria. voluerunt eum natione Romanum, & in ordine Diaconorum septimum *b* fuisse: sed eo tempore quo a LEONE Papa beatus Adalardus Romæ cum tanta honorificentia susceptus est, virtutem viri amplexatum, cum eo transisse ad has partes, & deinceps disciplinatui ejus adhæsisse. Alii autem eum illum volunt esse Paschasium, cujus meminit beatus Gregorius in libris dialogorum. Sed frustra: repugnat enim cum tempore vitæ locus etiam sepulturæ. Ceterum quacumque de causa contigerit; manifestum est, quod bino-

Nomen duplex. mius exsistens tam a seipso, quam & ab aliis, modo RATBERTUS, modo PASCHASIUS, modo vero simul utrumque nominatus sit. Supra memoratæ vero humilitatis constat indicium, quod a majoribus nostris accepimus,

Presbyter numquam fuit. numquam eum fuisse Presbyterum: & illud quod cum beatum Adalardum circa finem vitæ suæ de rebus necessariis Monasterii cum nonnullis Fratrum introduceret secretius ordinantem, ejus conscius humilitatis, *quorum*, ait,

Vita S. Adalhardi num. 76. *etsi indignus unus eram*.

6. Inde est etiam quod cum præclara aliarum virtutum exercitia, post

Vitam suam scribi vetat. sanctarum exhortationum multiplicia documenta jam senior obitum suum præsensisset imminere; convocatis Fratribus inter valedicendum, ne quid de vita sua scriberetur, dicitur interdixisse. Senex ergo & plenus dierum &

Obit. sanctitatis obdormivit in Domino sexto Kalendas Maji in die solemnitatis illius, quem plurimum dilexerat; cujusque Monachos, tunc multa religione præditos, maxima familiaritate coluerat, id est, sancti RICHARII: sepultusque est cum luctu & dolore suorum in ecclesia S. Johannis Evangelistæ, medio loco ante introitum presbyterii.

7. Postea

a Immo Wala, quem Paschasius perpetuo Arsenium vocat in ejus Epitaphio.
b Hæc falsa esse patet ex ejus Elogio supra.

7. Postea vero pluribus annorum circulis jam decursis sub FULCONE Abbate, qui octavus-decimus ab eo Corbejæ præfuit, tanta per Dei gratiam ad ejus tumulum facta est multitudo signorum, tam evidentia super his qui infirmabantur, per ipsius merita claruerunt prodigia sanitatum, ut auctoritate sedis Apostolicæ per manus WIDONIS Ambianensis Præsulis sanctissimum corpus illius quarto Idus Julii de sepulcro levaretur, & spectantibus pariterque adorantibus populorum turbis innumeris ad majorem ecclesiam sancti Petri decenter translatum, cum aliis Sanctis, ADALARDO & PRÆCORDIO *a*, deinceps digne venerandum collocaretur, ad laudem & gloriam & honorem nominis Domini nostri Jesu-Christi, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen. CIRCA AN. 845 26. Aprilis. Corpus ejus levatum.

DE TRIBUS BENEDICTIS

ANIANENSI, FOSSATENSI, ET MEDIOLANENSI ABBATIBUS,

Ubi de EUTICIO Abbate Gallo.

1. *NE ex communione aut diversitate nominum (ut fit) in historia nostra confusionem oriri contingat, hic seorsim de tribus Benedictis agere constitui, deque Euticio Abbate, quem cum Benedicto Anianensi unum & eumdem esse vehemens aliquando suspicio mihi injecta est, nunc vero penitus perspectum habeo.* Benedictus Anianensis idem cum Euticio.

2. *Benedicti Abbatis Anianensis Acta retuli in hujus Sæculi priore tomo, ubi res ab eo gestas accurate describit Ardo ejus discipulus, refertque Indensium Monachorum epistolam de obitu magistri sui. In his Actis & epistola quinque res in præsenti observandæ sunt* 1. *Benedictus* fecit librum ex Regulis diversorum Patrum collectum, ita ut prior beati Benedicti Regula cunctis esset, *&c.* 2. *Cum esset Ludovico Pio acceptissimus, in ejus gratiam* Imperator jussit construere miro opere Monasterium *apud Indam*, quæ vallis a palatio *Aquisgranensi* sex non amplius millibus distat. 3. *Pridie quam decederet Benedictus, cum solus ab hora tertia ad sextam manere voluisset, ait,* numquam se tam bene fuisse; adjunxitque: Usque modo inter choros sanctorum coram Domino adstiti. 4. *Ipsa obitus sui die Fratribus ad se vocatis professus est*, quia quadraginta octo anni essent, ex quo Monachus fuerat: *ubi mendose quidam codices habent*, quadraginta anni. 5. *adjecit, in his omnibus annis se* nullo die antea panem comedisse, donec coram Deo lacrymas funderet. *Quæ tria postrema refert epistola Indensium Monachorum.*

3. *Eadem omnino Euticio Abbati tribuit Johannes Monachus, qui unus e veteribus Euticii mentionem facit in lib.* 1. *de vita S. Odonis Abbatis Cluniacensis.* 1. *Euticius* cum esset laicus, & peregrinis studiis eruditus, totum se dedit beatorum Patrum Regulis & institutionibus: ex quibus auctoritatibus diversas consuetudines sumpsit, unoque volumine conligavit. *Hæc est* Concordia Regularum *Benedicti Abbatis Anianensis; aut certe* Ordo monasticæ conversationis *ejusdem Auctoris; & forte utrumque: quos tamen libros, non* laicus, *(ut falsus est Johannes) sed Monachus & Abbas collegit Benedictus.* 2. Fuit isdem vir *Euticius* temporibus Ludovici Magni Imperatoris, charus videlicet Regi, omnibusque amabilis. *Quippe* in tanto amore apud Regem est habitus, ut intra palatium suum illi construeret Monasterium: *scilicet Indense, quod* intra

a De S. Præcordio Eremita alias dicendum. Interim legesis ejus Acta apud Bollandum ad diem 1. Februarii.

intra fines villæ seu palatii Aquisgranensis conditum est: nec aliud in gratiam cujusquam intra palatium ab Ludovico Augusto constructum legimus.

3. *Euticius* circumstantibus undique Fratribus subito emisit spiritum; & dum a discipulis pii Patris pararentur obsequia, ecce rediit vivus, qui fuerat mortuus. Illis vero attonitis & mirantibus dixit: Deo gratias, scitis quia ex his quadraginta annis unum tantum diem non memini me cibum sumpsisse, nisi prius flevissem. Hodie namque sublato mærore consolatus est me Dominus, & inter choros Angelorum tribuit mihi requietionis locum. *Benedictus* inter choros Sanctorum Domino adstitit: *Euticius* inter choros Angelorum. *Ardo raptum & orationis excessum Benedicto tribuit: Johannes rem auget, & pro raptu mortem, pro raptus fine reditum ad vitam Euticio affingit. Per quadraginta annos Euticius cibum non sumpsit*, nisi prius flevisset. *Idem totidem annos præstitit Benedictus, nisi quod* quadraginta octo annos *habent melioris notæ codices*, quadraginta *sequioris, quos prætulit Johannes. Ex his Benedictum Anianensem cum Euticio Abbate unum eumdemque esse asserere non dubitem. Nec quemquam movere debet nominis diversitas. Nam præterquam quod* Benedictus & Euticius *non ita significatu differunt, certe illo ævo familiare erat uni eidemque homini duo habere nomina, unum proprium, alterum adscititium, ut in Rabani Elogio superius demonstravi. Quod si Benedictus ab Euticio diversus non est, alii auctori tribuendi sunt* Dialogus de statu Ecclesiæ, *& liber de vita Ludovici Augusti: quos post annum* 840. *hoc est annis ab obitu Benedicti minimum novemdecim, editos fuisse constat. De aliis Benedicti Anianensis operibus infra.*

Alius a Benedicto Fossatensi. 4. *Sunt qui Benedictum Abbatem Fossatensem a Benedicto item Anianensi non distinguendum esse opinantur: qua in sententia est eruditissimus Carolus Cointius tomo* 6. *Mihi vero alium ab alio diversum esse indubitatum videtur. Vixit quidem uterque eodem tempore: & sicut Benedictus Anianensis omnia fere Galliæ Monasteria; sic Benedictus Fossatensis Fontanellense ad Regulæ cultum revocasse perhibetur in Chronici Fontanellensis cap.*16. *ubi ejus loci Monachi* olim a viro justo BENEDICTO Fossatensis Cœnobii Abbate eruditi in philosophia *monastica dicuntur. At Benedictus Anianensis nusquam* Fossatensis *appellatur; sed tantum Anianensis atque Indensis Abbas fuit, dictusque est: tametsi pleraque Galliæ Monasteria, suo quæque Abbati singulari subjecta, sub cura sua haberet. Verum unius ab altero distinctionem illud evincit, quod Benedictus Fossatensis diu superstes fuit Anianensi, quem anno* 821. *decessisse constat. Quippe Fossatensis basilica* elegantiori opere a religioso Abbate BENEDICTO constructa, & a S. ALDRICO Senonensium Archiepiscopo, aliisque Præsulibus dedicata est, *ut in libro de miraculis S. Baboleni sæculo* XI. *scripto legimus. Idem attestatur libellus de vita S. Aldrici, qui* prece Fossatensis Abbatis templum quod ipse *Abbas* construxerat, in honorem beatæ Mariæ dedicasse *memoratur. Atqui Aldricus non ante annum* 829. *sedem Episcopatus Senonensis iniit. Itaque ad annum minimum* 830. *pervenit Benedictus Fossatensis, cujus* prece templum quod ipse construxerat, *Aldricus Archiepiscopus dedicavit. Fuerit ergo alius necesse est Benedictus Anianensis, qui anno* 821. *ineunte e vivis excessit, annis amplius novem ante Fossatensis basilicæ perfectionem ac dedicationem, quæ Benedicto Fossatensi procurante peracta est.*

& a Benedicto Mediolanensi. 5. *His tertium adjungo* BENEDICTUM *Abbatem Italum, ambobus æqualem quem Petrus Mediolanensis Antistes Cœnobio anno* 784. *in honorem Sanctorum Ambrosii, Gervasii, atque Protasii ab se constructo præposuit, confirmante Carolo Magno: Petri Archiepiscopi & Caroli Magni hac de re litteras refert Ughellus in Italiæ tomo* 4. *Petrus litteris suis Abbatem instituit Benedictum Presbyterum*, ita ut Abbas cum Fratribus omnia secundum instituta venerabilis Patris BENEDICTI ejusque Regulam disponat & ordinet. Sed neque Abbas ibidem ordinetur extraneus, nec ullo unquam tempore, nisi aut eodem in Monasterio prius monasticum sumpserit habitum ex ipsa jam congregatione, aut quem Fratres eligant, qui eos secundum divinas leges & Pa-

Patrum Regulas valeant gubernare; *seu, ut Carolus Magnus in diplomate suo loquitur*, secundum divinas leges, & Regulam S. BENEDICTI.

6. *Tres ergo habemus Benedictos Abbates eodem tempore clarissimos, qui rem monasticam mirifice illustrarunt auxeruntque: tametsi potiorem locum obtinere debet Benedictus Anianensis, a quo Cluniacenses Congregationis suæ formam, rituumque suorum modum ac specimen accepere: quandoquidem ipse est Euticius, qui, referente Johanne Monacho jam laudato, fuit auctor earum consuetudinum*, quæ hactenus in nostris, *inquit*, Monasteriis habentur. *De alio S. Benedicto, cui alterum nomen Vodoalo, superius actum est in hac Appendice.*

7. *His ita expositis de pluribus Benedictis, bic ex occasione quædam de Benedicti Anianensis operibus retractare juvat: siquidem præter* Concordiam Regularum *earumque Codicem, de quibus actum est in ejus Actis, nonnulla eum composuisse postea comperimus. Nam in ms. codice Colbertino n.* 1310. *ut mihi indicavit vir de litteris optime meritus Sthephanus Baluzius, invenitur primo* Benedicti Abbatis Anianensis forma Fidei tomorum 15. *quæ veluti summula Theologica est: deinde* Confessio Fidei Benedicti Levitæ: *tum* Benedicti Levitæ testimoniorum nubecula de incarnatione Dominica, & sancta & individua Trinitate, & iterationis baptismatis devitanda pernicie. *Ad hæc* ejusdem Disputatio adversus Felicianam Impietatem. *Denique* ejusdem epistola ad Guarnarium filium. *Primum ex illis opusculis esse Benedicti Anianensis ex titulo manifestum est, probaturque ex ejus Actis, ubi Benedictus* perversum Felicianum dogma, *quod* pæne provinciam illam invaserat, illæsus ope divina *non modo* evasisse *perhibetur, sed &* multos, non solum infimos, verum etiam Præsules Ecclesiæ suo eripuisse studio; & adversus nefandum dogma veris disputationum jaculis armatus sæpe congressus fuisse. *Hac de causa in Hispaniam profectus est non semel, ut testatur Alcuinus in epistola præfixa libris quatuor adversus Elipandum, inscripta Leidrado Episcopo Lugdunensi, Nefridio Narbonensi, &* Benedicto Abbati, *cum* essent in procinctu itineris. *Quin etiam interfuit Synodo Urgellensi anno* 799. *ea de re habitæ, uti observavit eruditissimus Baluzius in calce Notarum ad Agobardum. Hinc etiam valida conjectura eruitur, ejusdem esse auctoris opuscula illa contra Felicem, quæ ex codice Colbertino mox commemoravimus. Sed illud obstat, quod Benedicto* Levitæ *tribuuntur; cum Benedictum Anianensem Sacerdotii honore præditum fuisse indubium videatur. Is quippe, teste Ardone,* vasa ad Christi conficiendum corpus nolebat sibi esse argentea: siquidem primum ei fuerunt lignea, deinceps vitrea; sic tandem conscendit ad stannea. *Quod ait* sibi *&* ei, *vix potest de alio, quam de Benedicto ipso explicari, sicuti & subsequentia.* Planetam vero refutabat habere sericeam; & si aliquis illi dedisset, mox aliis ad utendum præstabat. Aliis, *inquit, id est Monachis suis Presbyteris, quibus ejusmodi planetam ad usum præstabat, cum ille ad suum ipsius adhibere nollet: nam si de Presbyteris extraneis hic sermo esset, non* ad utendum præstari *planeta diceretur, sed in donum tradi & concedi. Itaque prædicta opuscula, quæ quidem Benedicti Anianensis esse videntur, ab eo nondum Presbytero, sed Levita scripta sunt, si non fallit codicis inscriptio in titulo* Levitæ. *Certe Benedictum illum, quisquis tandem sit, Abbatem exstitisse inde colligitur, quod Guarnarium* filium *suum nominat.*

Benedicti Anianensis opera.

8. *Præter hæc in codice Caunensis * Monasterii diœcesis Narbonensis habetur ejusdem Benedicti* libellus ex diversis Patrum sententiis *collectus de Confessione, cum epistola nuncupatoria ad Ludovicum (ut puto) Augustum, quam hic referre visum est.*

* de Caunes.

SERENISSIMO *atque invictissimo semperque triumphatori .·.·. exiguus* BENEDICTUS *Abbas, servus servorum Dei.* Vereor nimis, o gloriosissime ne improbitas meæ temeritatis gignat fastidium magnitudini vestræ. Quapropter oro magnificentissimam vestram, mihi quoque avidissime desiderabilem pietatem, ut libenter modica a modico suscipiat oblata mu-

nuscula; recordansque simul gesta quæ sunt prisco tempore, quatenus æmulatores divinitus inspirati legis sub auctore Moysen, immo Dei, alacri intentoque devotionis studio nitebantur proferre ad constructionem tabernaculi, non solum aurum, argentum, gemmasque & lapides pretiosos, verum etiam pelles rubricatas & hyacintinas, pilosque caprarum. Nam vestræ serenitati in quibus copia rerum temporalium inest, serica bis tincta bomboso gemmarum quodammodo redundantia murmure, aut immane auri argentive pondus gestantia student offerre. At ego exiguum ut olus intimis ferens ulnis, conor ante almificum vestrum vultum adire, flagitans omnipotentis Domini suffragium, vosque prolixo in ævo protelare digne- tur tempore, libentique præstet vobis exigua a me oblata suscipere. Solatur etiam me & illud, quod vestræ sagacitatis industria, quæ bene novit multa in modicis comprehendere, & nec despicere infima, in qua norit investigare sublimia. Sufficiat hactenus superfluis aerem percutere verbis, & inexcusandam temeritatem diutius laborare, sciens scriptum, Sapienti pauca sufficiunt. Indagemus potius quid in hoc tantillulo contineatur codice, in quo nulla mea resonant verba, sed sanctorum Patrum plenus est dictis, scilicet beati Gregorii & beati Benedicti, necnon & beati Basilii, seu ceterorum priscorum Patrum. Narratur in eo namque origo noxiosarum cogitationum seu bonarum, argumentumque excerptum ex Patribus, qualiter pravæ vitentur, & nutriantur electæ, auxiliante Domino, qui vos muniat atque regat hic & in perpetuum. Amen.

8. *Hactenus epistola, quam sequuntur nudæ Patrum sententiæ de revelandis cogitationibus. Patres illi sunt Gregorius Magnus, sanctus Pater Benedictus, Basilius, Macarius Abbas, Paulus Ægyptius, Antonius Abbas, Vitæ Patrum, Cassianus, Augustinus de perjurio, & Isidorus. Ipsa est sine dubio Benedicti collectio ex homiliis Patrum, quam Menardus noster quondam legerat in codice Floriacensi. Illam porro ex codice sancti Petri de Caunis Congregationis nostræ eruit, mihique cum aliis fragmentis bene multis transmisit noster Claudius Stephanotius, cujus indefessum in litteris studium numquam satis prædicare possim. Titulus & exordium libri sic habent.* In Christi nomine incipit libellus ex diversis Patrum sententiis. Sententiæ sancti Gregorii de lib. Moral. in Job Pars 1. Et fuit possessio ejus septem millia ovium, *&c. Hactenus de Benedicto Anianensi & aliis.*

DE HERIBALDO, ABBONE, CHRISTIANO, ET BETTONE, EPISCOPIS AUTISIODORENSIBUS PIISSIMIS.

1. *DE Monasterio sancti Germani apud Autisiodorum percelebri egimus in tomo 1. Sæculi tertii, ubi Tetrici ejus urbis Episcopi Acta relata sunt. Iis præmissæ sunt Observationes maxime tres, prima de officio divino in sancti Stephani majori basilica per Tetricum sic instituto, ut Abbates & Monachi istius diœcesis una cum Canonicis, & Archipresbyteris, statis quique diebus, horas sacras persolverent. Exstat apud Labbeum in tomo 2. Bibliothecæ novæ hæc institutio per menses assignata, excepto mense Septembri: quod accidisse propter ferias vindemiales existimaveram. At noster Hugo Lanthenas litteris me monuit, in schedis mss. sancti Tetrici Vitæ hæc legi de mense Septembri.*

Kalend. Septemb. 1. hebdomada Interannus *.

2. hebdomada Odone-vicus.

* f. Interampis

3 hebdo-

3 hebdomada Pulverenus & Toriacus.

4 hebdomada Epponiacus & Carbaugiacus.

Idem ritus vigebat medio sæculo septimo in Ecclesia Virdunensi, quæ illis temporibus ita rebus destituta erat, ut nemo Clericorum esset, qui assidue (ut sic præcipit ecclesiasticus ordo) Missarum solemnia vel consuetum psalmorum inibi compleret cursum : sed præ inopia vix & cum magno labore per singulos dies adveniebat aliquis forensis Presbyter; & citissime satisque indecenter Horarum & Missæ simul complens officia, mercede accepta revertebatur ad propria. *Hæc ex Vita sancti Pauli Episcopi Virdunensis. Observatio secunda est de ritu observato in institutione Episcopi. Tertia de Episcopis Monachis, qui Autisiodorensem ecclesiam rexerunt : de quibus hic rursus agendum est. Ego quidem omnes numero duodecim numeraveram : sed plures numerant vulgati indices, nempe* AUNARIUM, WINEBAUDUM, PALLADIUM, TETRICUM, QUINTILIANUM, HERIBALDUM, ABBONEM, CHRISTIANUM, BETTONEM, GUALDRICUM, RICHARDUM, HUGONEM *eo nomine primum, Lamberti Comitis Cabilonensis filium, qui in extremis Monachi habitum suscepit apud S. Germanum;* HUGONEM de Monte-acuto, HUGONEM *item* Pontiniacensem, & ALANUM *ex Ordine Cistertiensi; item* HERIBERTUM *secundum &* ROBERTUM *Monachos factos in extremis, &c. De his omnibus accurate disserere non est nostri instituti, sed tantum de iis, qui sæculo 9. in sanctitatis opinione floruerunt.*

2. *Primus occurrit* HERIBALDUS, *passim* Heriboldus, *quem Cœnobii S. Germani Abbatem fuisse probant ex veteri inscriptione ad ejus tumulum in cryptis basilicæ S. Germani apposita, ex Demochare, & aliis recentioribus. His adversantur ipsius Pontificis Acta apud Labbeum, ab annis octingentis descripta : in quibus Heribaldus* ab ineunte ætate in palatio educatus, *dein* Archicapellanus effectus, post decessum avunculi sui Angelelmi *in sedem Autisiodorensem suffectus perhibetur. Certe non video, quo pacto statui possit Heribaldus in numero Abbatum sancti Germani : quandoquidem Christianus, qui hunc locum Abbatis jure tenuit Heribaldo Episcopo, decessorem habuit Deusdedit Abbatem, ut postea videbimus. Ceterum inscriptio illa, cui Heribaldi abbatialis dignitas nititur, an fuerit magnæ admodum auctoritatis & vetustatis, (nam nuper deleta est) affirmare non possum; quandoquidem mihi eam videre non licuit. Quidquid sit de Heribaldi abbatiali titulo, certum est ex Necrologio ipsum ordinatum* Nonis Aprilis, *& ex Actis Episcoporum auctorem fuisse translationis S. Germani, de qua ejus Acta ita scribunt.* Hic idem Pontifex secundo anno belli civilis, qui est annus Dei hominis facti 841, corpus beatissimi Germani præcepto Regum Caroli & Ludovici ex loco, in quo primum tumulatum fuerat, venerabiliter Kalendis Septembris transmutavit: quod ita & soliditate integrum, & vestibus reperit incorruptum, ut quondam fuerat a venerabili Augusta Placidia decentissime compositum. *Lege hac de re Heiricum in lib. 2. de miraculis sancti Germani cap. 7. Idem Antistes privilegium obtinuit a Carolo Calvo, qui donationem Conditæ villæ super fluvium Ligerim, ab ipso factam* ad supplementum vestimentorum Canonicorum *ecclesiæ Autisiodorensis, ratam habuit* 13. Kal. Febr. Indict. 12.*, anno 10. *regni sui, id est anno* 850. Sedit annos 33., *mortuus 7. Kal. Majas, atque,* ut ipse petierat, in basilica sancti Germani in crypta sancti Stephani nobilem sepulturam accepit. *Annus ejus obitus contigisse mihi videtur anno 857. siquidem Abbo ejus successor post annos regiminis duos & menses decem vivere desiit anno 860. quo manu sua firmavit Nonis Junii concordiam, quam HLudovicus, Carolus, atque HLotarius in Monasterio sancti Castoris apud Confluentes * fecerant. Itaque Heribaldus sedem Autisiodorensem videtur iniisse anno 824. Angelelmus ejus decessor a Ludovico Pio litteras ad confirmandam villæ Pulvereni donationem ab se factam (de qua ejus Acta) obtinuit* anno 6. imperii domni Ludovici piissimi Augusti, Indict. 13. *quæ notæ anno Christi 820. respondent. Ergo post annos quatuor successor ei datus est Heribaldus, qui unus fuit ex illis Ebonis Archi-episco-*

Heribaldus

Hist. Episc. Autisiodor. cap. 36.

* l. 13.

* Coblentz

episcopi Remensis fautoribus fuga elapsis anno 834. *ex Frodoardo in Historia lib.* 2. *c.*20. *Celebris est inter eruditos Rabani epistola seu pœnitentialis liber ad Heribaldum nostrum, quam epistolam ad annum* 853. *apprime revocat jam laudatus Baluzius. Heribaldus diem supremum absolvit anno insequenti. Abboni ejus fratri ac successori scripsit Hincmarus* pro Heribaldo Præsule defuncto: qui cuidam Fratri apparens, admonuit de eleemosyna & orationibus atque oblationibus pro se offerendis, *teste Frodoardo in lib.* 3. *cap.* 21. *Idem Hincmarus in posteriori opere contra Gothescalcum, quod anno* 859. *aut insequente scriptum est*, Heriboldum venerandæ memoriæ *appellat cap.* 6. *De eo sic lego in vetusto Necrologio ecclesiæ Autisiodorensis*: 7. Kal. Maji obiit Domnus ERIBALDUS Episcopus, qui dedit ad vestimenta Fratrum emenda Condidam villam cum suis appendiciis, & abbatiolam S. Remigii cum vineis, corticano videlicet & plantis, & ad stipendia ipsorum dimidium Maximiacum, hoc est mansos 21. *Nihil de eo in Martyrologio ab annis sexcentis scripto, cui per singulos dies Necrologium adjunctum est. Ejus corpus jacuit in primario sepulcro usque ad annum* 1636. *quo illustrissimus Dominicus Seguierius Autisiodorensis Episcopus cryptas basilicæ sancti Germani lustravit; invenitque inter alia* sepulcrum sancti Heribaldi Autisiodorensis Episcopi, cujus corpus in sarcophago lapideo, omnium qui in ipsis cryptis habentur (si sarcophagum sancti Germani excipias) pulcherrimo, casula ea forma indutum videbatur, qua in pariete ejus imago depicta. Hujus autem sepulcri duplex erat elogium: unum Latino idiomate, necnon vetustiori charactere: alterum vulgari sermone, verbis scilicet quæ sequuntur: HIC REQUIESCIT SANCTÆ RECORDATIONIS HERIBALDUS, QUI FUIT ABBAS ISTIUS MONASTERII. *Hæc ex processu (ut vocant) verbali. Heribaldum porro cum aliis Sanctis ibidem sepultis festivo (ut audio) ac solemni cultu quotannis venerantur in die octava Sanctorum omnium nostri Germanenses apud Autisiodorum: ubi & aram quondam ipsius nomini sacram habuisse dicitur: hactenus illius tumulus jam dicta die honoratur.*

Abbo. 3. *Heribaldum excepit ejus frater* ABBO, *quem Monachum fuisse constat, & Cœnobii sancti Germani Autisiodorensis Abbatem.* Sedit annos duos, menses 10. *mortuus* 3. Non. Decembris, atque in ecclesia sancti Germani honorifice tumulatus. *Necrologium ea die nudum ejus nomen habet. Illustrissimus Dominicus Seguierius in visitatione cryptæ, in qua sepultus est Abbo inter alia testatur se vidisse* tria sepulcra, in quorum uno, quod medium est, corpus cilicio indutum, superposito habitu monachali, quem nunc floccum vocant, eadem omnino forma, qua nostro (*inquit*) tempore Patres reformatos ejusdem Cœnobii indutos videmus. Præfatis autem tribus sepulcris contiguas fuisse quatuor imagines totidem Episcoporum in pariete depictas cum hisce inscriptionibus: Hic requiescit sanctæ recordationis Abbo, qui prius Abbas istius ecclesiæ, *&c.*

Christianus. 4. *Huic successit* CHRISTIANUS, natione Alemannus, ex patre Ercamberto, & matre Amelinde. Sedit annos 13. Fuit autem vir simplex, & tamquam naturali quadam animi vultusque hilaritate perfusus, humilitate præcipuus, & familiæ ecclesiasticæ amator ardentissimus. Hic cochleam ab occidentali parte a prædecessore suo inchoatam ad perfectum usque perduxit. Hic ipse Pontifex beatissimi Amatoris corporis membra a primæ sepulturæ loco, una cum Archiepiscopo Burdegalensi, FROTARIO nomine, festive in cryptam ipsius domus transvexit. Dedit Canonicis Albaris-villam, quatenus ex ejus redditibus illius memoriale omnibus agatur annis. Decessit 10. Kal. Decembris, atque juxta prædecessores suos sepultus est in ecclesia sancti Germani. *Hactenus vetera ejus Acta, quibus concordat Necrologium de donatione Albaris-villæ pro ipsius anniversario. Beatum eum vocant Litaniæ quædam recentiores ecclesiæ S. Germani, cujus loci eum Abbatem fuisse tradunt, idque probant diplomate Ludovici Augusti, quod hic apponere visum est ex chartulario.*

In

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri JESU-CHRISTI, LUDOVICUS divina repropitiante clementia Imperator Augustus. Si petitionibus servorum Dei justis & rationabilibus, quas majestatis nostræ auribus insinuaverint, divini cultus amore favemus, illius misericordiam nobis propensius conciliandam omnino confidimus. Quapropter notum esse volumus cunctis Fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris, præsentibus scilicet & futuris, quia CHRISTIANUS venerabilis Abbas Monasterii sancti Germani Confessoris Christi, quod est situm in suburbio Autisiodorensium, adiens serenitatem culminis nostri suggessit mansuetudini nostræ, antecessorem suum Abbatem, DEUS-DEDIT vocabulo, nostram jamdudum petivisse clementiam, ut nostræ auctoritatis præcepto licentiam sibi Monachisque in eodem Monasterio sub suo regimine degentibus daremus; Abbatibus more humanæ fragilitatis decedentibus ex semetipsis SECUNDUM S. BENEDICTI REGULAM eligendi Abbatem. Nosque ejus rationabilibus precibus annuentes, non solum eamdem licentiam ob divinum amorem tribuisse, sed nostro imperiali præcepto eam denuo confirmasse. Sed quoniam quibusdam emergentibus adversæ partis turbinibus idem nostræ confirmationis scriptum nobis fideliter obediendo excidisse, seque amisisse professus est; humillimis precibus nostræ supplicavit clementiæ, ut memoratam auctoritatem nostri favoris benignitatisque abundantia rescriptam recipere mereretur. Cujus supplicationes dignas ac rationabiles judicantes, aurem illi accommodare libuit; & idcirco hos nostræ auctoritatis apices circa memoratum Christianum Abbatem ac Monachos in sæpedicto Monasterio S. Germani Confessoris Domini per tempora labentia sub regulari habitu degentibus fieri darique decrevimus: per quos præcipimus atque jubemus, ut quandocumque quispiam Abbatum ejusdem Monasteri divina vocatione rebus humanis excesserit, licentiam habeant ex semetipsis, si talis inter eos inveniri poterit, qui eis secundum regularem Ordinem præesse valeat & prodesse, Abbatem eligere: quatenus regularis Ordinis normam ejus sanctissima administratione integerrime conservantes, immo adimplere studentes, pro nobis, conjuge, prolequе nostra, ac stabilitate & pace totius Imperii a Deo nobis commissi attentius eos quietiusque Domini misericordiam indefessis precibus exorare delectet. Et ut hæc nostræ præceptionis auctoritas nostris & successorum nostrorum temporibus inviolabilem & inconvulsam obtineat firmitatem, manu propria nostra subter eam firmavimus, & annuli nostri impressione assignari jussimus. Data quarto Kalendas Augusti, anno Christo propitio vigesimo-secundo imperii Domni Ludovici piissimi Augusti, Indictione decima-tertia. Actum Luco villa in Dei nomine feliciter. Amen.

Ludovici Pii diploma ad eum.

4. *Ex hoc diplomate colligitur primo, Christianum quemdam Cœnobii S. Germani (ut dixi) apud Autisiodorum Abbatem fuisse. Deinde Deusdedit ejus prædecessorem in eo munere exstitisse, Ludovico Pio imperante, ac proinde proximum antecessorem. Tertio Christianum id muneris gessisse anno* 835. *quo superius diploma datum est; neque tamen in eo perseverasse ad annum usque* 860. *quo Episcopus Autisiodorensis renuntiatus est, intelligitur ex vulgato indice Abbatum: in quo post Christianum Carolus Calvus anno* 838. *Conradus Comes anno* 846. *deinde Hugo, & Lotharius Caroli Calvi filius Abbates recensentur. Unde nonnihil scrupuli nascitur, an idem sit Christianus Abbas, qui Episcopus Autisiodorensis: maxime cum Acta Episcoporum ejus abbatialis tituli non meminerint.*

5. *Sunt qui putent, hunc Christianum Episcopum eumdem esse cum Christiano Drutmaro, cujus commentarii in Matthæum exstant, Monachis Stabulensibus * in Arduenna nuncupati. Verum alium ab eo esse persuasum habeo, propterea quod caput* 37. *historiæ Episcoporum Autisiodorensium eum* virum simplicem *fuisse, non eruditum dicunt, neque illi cognomentum tribuunt Drutmaro. Ego vero potius accederem illi conjecturæ, quæ Christianum basilicæ Floriacensis custodem, quem egregie laudat Adrevaldus in lib. de miraculis S. Benedicti cap* 26. *esse ipsummet*

an idem qui Christianus Drutmarus.

* d. Stavelo

ecclesiæ Autisiodorensis Antistitem. Is enim natura Germanus erat, *teste Adrevaldo*, & simplicitate nimia *præditus : quod utrumque in Christiano Episcopo agnoscit Auctor, qui de gestis Episcoporum Autisiodorensium scripsit, eum* natione Alemannum, *atque* virum simplicem *appellans. Et tempus apprime convenit: nam hunc ad tempus Ludovici Augusti revocat Adrevaldus: qui tamen nusquam eum Episcopum fuisse dicit, sed tantum laudat his verbis*: Omni religione atque honestate præstantem, CHRISTIANUM nomine, Monachum custodem sortitur, *scilicet Floriacensis beatæ Mariæ basilica* : qui cujus meriti, cujusque sanctitatis exstiterit, luce his clarius eminet, qui ejus vitam sinceramque novere innocentiam.

Successores. 6. *Christiano successit sub annum* 873. WALA *in* annos 7. & dies 48. *Walæ* WIBALDUS, *in Necrologio* Wigbaldus (*quem Acta Episcoporum perperam* Uribaldum *scribunt*) *anno* 880. *aut insequenti, post regiminis annos septem, mensem unum & dies octo, & vacationis menses tres, & dies* 18. *successorem sortitus* HERIFRIDUM, *qui* vixit gloriose in episcopatu 22. annos, mensem unum, dies 16. *Gerannus eum sequutus est*, rexitque episcopatus cathedram quatuor annos, menses 6. dies 11.

Betto. 7. *Hunc e vestigio pressit* BETTO, *qui ad eam sedem videtur evectus anno* 914. *si præstitutum a nobis calculum accurate expendas. De eo hic ex occasione agendum: tametsi ad sæculum* 10. *pertineat*. Is natione Burgundio, Senonicæ urbis indigena, patre Alberico atque Burgundione editus, matre vero vocabulo Angela Francigena fælici est procreatus auspicio. Qui a puero Monachus *in Cœnobio S. Columbæ apud Senonas*, & liberalibus artibus non mediocriter imbutus, tempore Evrardi *Senonensis Pontificis superius laudati*, cujus erat consanguineus, Abbas exstitit Cœnobii S. Heraclii *apud Autisiodorum*, postea loci sui, id est Monasterii S. Columbæ, Fratrum Prælatus efficitur, *hoc est Præpositus sub Richardo Abbate. Tum Cœnobium operosis ædificiis excolere, ecclesiæ turrim erigere, exedras beati Lupi & sanctæ Columbæ virginis aureis argenteisque bracteis ornare, locum validis adversus Nortmannos mœnibus ac turribus munire*, accepta Richardi magni Principis & ejusdem loci Abbatis licentia. *Deinde in Geranni locum* Autricæ *seu Autisiodorensi ecclesiæ præfectus*, sanctimoniæ candore, *prudentia, gravitate, frugalitate & liberalitate excelluit. Huic mos erat tempore convivii prima mensæ fercula* duodecim egenis in suo conspectu residentibus, aliisque alicubi positis pæne omnia dirigere, *uti & subsequentia. Inter epulandum, lectione divina recumbentium animos recreabat, neque postea cuiquam* quicquam indecens aut scurrile *loqui licebat. Demum pleuritide correptus*, in confessione catholicæ Fidei spiritum reddidit 6. Kal. Martii, sepultusque in crypta ecclesiæ S. Germani. Sedit annos 2. menses 11. dies 14. *Clarius Monachus annos ei regiminis tribuit* quatuor. *Vacavit sedes ad* 5. *Kal.*

Gualdricus. *Aprilis: quo die electus est* GUALDRICUS *ex Monacho & Abbate Cœnobii S. Germani apud Autisiodorum: quem multis prædicat historia ejus ecclesiæ Episcoporum cap.* 44. *Bettonem sic laudat Necrologium ms.* 6. Kal. Martii obiit Domnus BETTO Episcopus, qui dedit Fratribus, *id est Canonicis*, Vendosam ecclesiam & Rontonnacum villam, & in Carbojaco mansum unum ad exhibendam refectionem & commune obsequium. *Ejus obitus contigit anno* 918. *siquidem ipsius successor Gualdricus, qui testante Frodoardi Chronico decessit anno* 933. *dignitate potitus est annis quindecim, ex historia Autisiodorensi. Anno* 1636. *illustrissimus Dominicus Seguierius Episcopus, cum ecclesiæ beati Germani cryptas (ut præmissum est) & sepulta in eis Sanctorum corpora lustraret; prope Abbonis tumulum invenit* proximiori loco juxta parietem sepulcrum sancti BETHONIS, (*verba sunt publici ejus instrumenti*) cujus corpus hujuscemodi erat indutum cuculla sive flocco, quo S. Abbonis corpus, cilicio aspero subtus adhærente. Inscriptio autem sepulcri hæc erat: Hic requiescit sanctæ recordationis Episcopus Betho, *&c. Hæc de Bettone Antistite piissimo, cujus festum non celebratur in ecclesia S. Germani. Quæ sequuntur, ex occasione hic adjecimus*:

DE

DE TRANSLATIONE SANCTI POTENTIANI IN CŒNOBIUM JOTRENSE.

ANno 847. *apud Senonas revelaverunt se* sancti Christi Martyres Savinianus, Potentianus, Altinus, Eodaldus, & Serotinus Weniloni Archiepiscopo & Anastasio Abbati, *nempe Monasterii S. Petri* : qui levantes eos cum magno honore de ecclesia, ubi sepulti erant, transtulerunt eos in basilicam B. Petri 8. Kal. Septembris. *Hæc apud Clarium Monachum in Chronico S. Petri Vivi. Tunc contigit, quod in quibusdam schedulis legi de translatione S. Potentiani in Parthenona Jotrensem* *. Fama *quippe* miraculorum illius huc illucque pervolante, tandem ad aures Sanctimonialium ipsius Cœnobii pervenit, quæ diuturna inter alias diversarum afflictionum ærumnas tempestatum & famis procella attritæ, humano deficiente, divinum solummodo exspectabant auxilium. Erat eo tempore in prædicta Senonensi urbe WENILO summæ sanctitatis & religionis Episcopus : in memorato vero Monasterio HERMENTRUDIS moribus & nomine Abbatissa præerat, eidem Episcopo proxima affinitate conjuncta. Hæc partim necessitate coacta, partim propinquitatis fiducia incitata, ipsum Episcopum adiit, precatura, ut sibi & congregationi in maxima angustia constitutis, suo & celeberrimo sancti Potentiani suffragio, *id est reliquiarum concessione*, succurrere non differret. *Repugnavit primum Episcopus : sed tandem* Abbatissa quod petiit, Deo miserante, & sua nimia importunitate obtinuit. Datum & perlatum est celeriter sanctum & incomparabile decus ad locum, quem prædiximus, pondere miseriarum pressum, & omni solamine destitutum : eoque a congregatione cum multa exsultatione suscepto, & ea qua decebat veneratione & devotione in ipso Monasterio collocato, postea ipse locus nec famis penuriam, nec ullam tempestatis pertulit procellam. *Lege quæ de Jotrensi Parthenone diximus in Sæculo 2. ad Elogium S. Thedechildis Abbatissæ.*

* Jouarre

DE VIRIS PIIS EADFRIDO ET ULSINO ABBATIBUS, ATQUE ULFO PRÆPOSITO S. ALBANI APUD ANGLOS.

1. PAgus Bedefordensis *in diœcesi Lincolniensi* continet Abbatiam S. Albani, *cujus* corpus sanctissimum, quod diu in terræ pulvere jacuerat, Rex Offa in scrinio collocatum erexit in lumen; basilica pulcherrimi operis & Monachorum numerositate honoravit. *Hæc ex Willelmo Malmesburiensi Monacho, qui & addit, istud* Cœnobium numquam omnino ruinæ patuisse, *sed ejus* ætate per Paulum Abbatem, agente Lanfranco Archiepiscopo, in summum auspicium religionis evasisse. *Vitas vigintitrium ejus loci Abbatum, adeoque ipsius Pauli exposuit singulari opere Matthæus*

S. Albani Cœnobii initia.

thæus Parisius, & ipse Monachus Albanensis. Is de WILLEGODO *primo Abbate agens, tradit, Offam Merciorum Regem, loci conditorem fautoremque eximium*, chartas donationis suæ super majus altare beati Albani in conspectu Willegodi Abbatis & totius Conventus & multorum Magnatum obtulisse anno gratiæ 795. *& non diu postea migrasse ad Dominum; Willegodum autem Abbatem anno* 796. infra duos menses post Regis obitum. *Willegodo successit* EADRICUS Abbas eximius: *Eadrico* WLSIGUS. Iste regali stemmate procreatus, erectus est cito in superbiam: mutans habitum tam forma, quam colore, sericis utens vestimentis, *&c.* WLNOTHUS *Abbas quartus* duobus vel tribus annis errores prædecessoris diligenter correxit. Postea vero pejor priore effectus, tam formam cuculli & frocci, quam colorem transmutavit primitivum.

& primi Abbates.

2. *Huic successit quinto loco* EADFRIDUS *seu* Eadfrithus, *& ipse antecessoris sui vestigiis primum incedens, dein Ulfi Præpositi seu Prioris popularis ac consanguinei sui, cujus exemplo in meliorem frugem conversus est. Sic continuis vicibus hoc in sæculo virtutes ac vitia fluunt ac refluunt. Tantum valet pii hominis exemplum, ut Eadfridi etiam imitatione Ulsinus ejus successor animatus sit ad sanctitatem. Sed ut de Eadfrido primum dicamus*, iste ex Saxonum Magnatibus originem ducens, tantummodo corpore exspectabilis elegantiæ & magnitudinis fuit: operibus vero vanus & despicabilis. Ex Priore electus & creatus in Abbatem, rigore claustri postposito, in comessationibus & otiis ætatis suæ tempora inutiliter protelavit. In camera assiduus, in claustro rarus, in choro numquam apparere dignabatur. In tuendis vero ecclesiæ suæ possessionibus tepidus, in acquirendis pusillanimus, exemplum pastor ovibus dabat perniciosum. *Illud unum laude dignum inter hæc fecisse memoratur, quod* scyphum quemdam, tam artificio, quam materia admirabilem acquisivit, & beato Albano obtulit ad corpus dominicum reponendum. *Mortuo Ulfo Priore, de quo mox agendum*, Abbas ad se reversus, & forte precibus sancti viri a Deo respectus, deposito omni fastu cum fastigio, vitæ pastoralis onus & honorem cum baculo resignavit: & constructis quibusdam ædificiis juxta oratorium, in loco, ubi prædictus Eremita, habitavit, errata pristina deflendo, vitam ducens solitariam.

Eadfridus.

Abbatia cedens fit Eremita.

3. Hujus tempore, ex permissione ejusdem, non auxilio, fabricata fuit basilica in honorem sancti Germani Autissiodorensis Episcopi ab venerabilis memoriæ ULFO Priore sancti Albani, miræ sanctitatis viro. Habitaculum enim illud, in quo idem sanctus Germanus postquam veneranter corpus sancti Martyris de terra levaverat, moram fecit aliquando, scilicet in convalle pomœrii, ubi paludes & arundines capacia loca reddunt inhabitabilia, inhabitabiliter jacuit derelictum; & ædificia diruta vix vestigia memoriæ prædicti Sancti reliquerunt. Constructa igitur, ut prædictum est, basilica, ex licentia Abbatis quidam ibidem Monachus claustralis, eximiæ sanctitatis vir, vitam longo tempore duxit eremiticam, hortos coluit, herbis & leguminibus & aqua in abstinentia mirabili, & orationibus infatigabilibus deduxit. Meruit igitur pro sanctitate præclara qua floruit, virtutibus multis insigniri. Venerunt etiam Episcopi & graves viri, tam laici quam sæculares, ad eum: ut per confessionem mererentur a peccatis variis expiari, & orationibus ipsius commendari. Iste Ulfa nomine, Dacus natione, Abbati consanguineus, postquam tempora vitæ suæ laudabiliter consummaverat, ob reverentiam virtutum suarum cum Abbatibus meruit habere veneranter sepulturam. *Quo anno ejus obitus contigerit, certo definiri non potest. Eum sub finem sæculi 9. adeoque Eadfridi Abbatis, accidisse ex superioribus colligere licet.*

Ulfus Prior.

Eremita.

Confessiones excipit etiam Episcoporum.

4. *Eadfridi pios mores æmulatus est ejus successor* ULSINUS *seu* Ulsigus *Abbas, qui* ita honoravit Eremitam Eadfrithum, quondam Abbatem, deferens ei ob vitæ sanctæ merita reverentiam magnam; ut & mortuum, solemniter faciens exsequias, inter Abbates sepelierit; & oratorium in quo vixit & mortuus

Ulsinus Abbas pius

tuus est, nimis ob reverentiam S. Germani & servi Dei dilexerit; adeoque sæpe ibidem Missam celebraret. Postea non procul a loco illo oratorium in honore sanctæ Mariæ Magdalenæ construxit. Iste sanctus & plenus dierum feliciter migravit ad Dominum. *Hucusque ex Matthæo, qui etsi prædictis viris sanctitatis nomen tribuit, nullum tamen habuit Martyrologium (quem certe sciam) adstipulatorem. Ejus tamen auctoritas id mereri videtur, ut Eadfrido, Ulsino & Ulfo locum inter pios Ordinis nostri viros concedamus. De Paulo, Johanne & aliis piis ejusdem loci Abbatibus alias agendum.*

DE MONACHIS

qui inter Martyres hoc sæculo referuntur.

1. JAm *multoties observasse me memini, hunc morem apud veteres fuisse, ut Martyrum in numero haberent, qui violenta morte innocentes occubuissent. Multos ejus classis tulit sæculum nonum, quos Danorum ac Nortmannorum procella sustulit e medio; apud Gallos, Italos, Anglos. Apud Hispanos Mauri ingentem Monachorum aliorumque stragem fecerunt; sed ex odio nominis Christiani, quæ una causa vere Martyres facit. Quamquam eadem quoque ratio aliquando potuit movere Nortmannos, quos prædandi ac sæviendi cupiditas maxime tenuit.*

2. *In Gallia primi occurrunt Antrenses Monachi, qui ex insula Antro, in qua situm fuisse Antrense Monasterium diximus ad Vitam sancti Hermenlandi* Abbatis, Namnetum * ingressi perfugii causa, ibidem a Nortmannis cæsi sunt cum aliis infinitis promiscuæ multitudinis personis. Hanc cædem alii ad annum 843. referunt, alii ad* 853. Tunc civitatis Episcopus, vocabulo GUIHARDUS, vir innocens & pietate repletus, Clerus omnis cum Monachis, qui ex vicino Cœnobio, cui vocabulum est Antrum, ad urbem copiosum ecclesiæ thesaurum habentes confugerunt, *ut Menardus noster in lib. 2. ad Martyrologium Benedictinum, die Junii 24. observavit ex Chronico Andegavensi, in quo hæc ad annum 843. revocantur. Regino & Sigebertus variant non solum in anno, (nam decennio serius hæc referunt) sed etiam in die, asserentes id factum* ipso die sabbato sancto Paschæ: *sed præferenda videtur Chronicorum domesticorum auctoritas, nempe S. Sergii Andegavensis, Turonensis, & alterius, quorum testimonia Menardus adducit.* Antrenses. * Sæcul. 3. p. 1. * Nantes

3. *Eadem tempestate in Gemeticensi* Neustriæ Asceterio nongentos Monachos anno 851. interiisse ferunt. Factum recte expendit Menardus in lib. 1. Observationum ad Martyrologium Ordinis nostri: ubi advertit hanc cædem refelli testimonio Willelmi Gemeticensis Monachi, qui illam Gemeticensis Monasterii vastationem ab Hastingo Nortmannorum duce factam describens, nullam ejusmodi Martyrum mentionem facit; immo ait, Monachos audito Nortmannorum adventu aufugisse, & Hastingum locum vacuum repertum incendisse. Hanc vero de nongentorum Monachorum cæde opinionem natam videri ex his verbis Matthæi Westmonasteriensis oscitanter lectis:* Exinde apud Gemmeticum classem dirigentes, Cœnobium nongentorum adurunt Monachorum. *Ex quibus quidam male concluserint, nongentos Monachos a Danis cum Cœnobio Gemeticensi fuisse combustos. Hæc strictim refero ex Menardo, apud quem cetera leges in Notis ad Appendicem Wionis, ad verba* Monachi nongenti. *Per eam Gemeticensium Cœnobitarum fugam contigit, ut quidam ex eis adierit Cœnobium S. Galli apud Helvetios, uti colligo ex epistola Notkeri Balbuli ad Liutvvardum Vercellensem Episcopum, quam ex veteri ms. codice mihi submisit noster Claudius Stephanotius.* Cum adhuc, *inquit*, juvenculus essem, & melodiæ longissimæ sæpius memoriæ commendatæ instabile corculum aufugerent; cœpi tacitus mecum volvere, quonam modo eas potuerim colligare. Interim vero contigit, ut Gemeticenses. * Jumieges. Willelm. Gemetic. lib. 1. c. 6. Hist. Norm.

Pres-

Presbyter quidam de Gimedia, nuper a Nordmannis vastata, veniret ad nos, Antiphonarium suum ad nos deferens secum, in quo aliqui versus ad sequentias erant modulati, sed jam tunc nimium vitiati: quorum ut visu delectatus, ita sum gustu amaricatus. *Ex hac epistola, quam integram ad Acta ipsius Notkeri in Sæculo sequenti daturi sumus, manifeste colligitur, cladem illam Gemeticensem accidisse, non anno 887. ut scribit Matthæus Westmonasteriensis, sed 851. auctore Willelmo Gemeticensi. Quippe hæc epistola inscripta est* Liutwardo incomparabilis viri Eusebii Vercellensis Episcopi dignissimo successori, . . necnon & Archicapellano gloriosissimi Imperatoris Karoli, *nimirum Grossi, quem anno 887. exstinctum docent veteres Annales. Longe vero ante id tempus contigerat,* Presbyterum illum de Gimedia *(id est Monachum Sacerdotem de Gemetico, aliis Gimedico & Gimedia) ad Cœnobium S. Galli confugisse, scilicet* juvenculo *adhuc Notkero, qui anno 912. grandævus excessit e vivis. Plura de Gemetico lege in Sæculo 2. ad Acta sanctorum Filiberti & Aicadri Abbatum: quibus adde quæ superius observata sunt pag. 24. in fin.*

Besuenses. 4. *Certiora, & quidem vera sunt quæ de Besuensium cæde per Nortmannos commemorat Chronicon Besuense, editum in Spicilegii tomo 1. Johannes Monachus ejus auctor) qui non longe ab operis initio Monasterii Besuensis situm ita describit:* Est locus inter fluvium Araris * seu Saugunnæ *, & fluvium quem Tila * vocant, ab emergente ibidem fonte non modico, qui Besuus * dicitur, dictus & ipse, Besua. Fons est ipse limpidissimus, ad potandum habilis, ac multimoda piscium copia fertilissimus: nec sicut alii fontes, plurimum decurrendo & augmentando nomen accepit fluvii: sed ibidem, ubi oritur, præ magnitudine flumen dicitur . . Talem igitur locum AMALGARIUS Dux Deo & sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo dignum duxit offerre, & sub manu filii sui WALDALENI Monachos, qui ibidem Deo & Sanctis ejus deservirent, sub Regula B. Columbani studuit aggregare. *Id factum principatu Chlotharii secundi. Clotharius tertius in Præcepto suo memorat Regulam* beati Columbani seu beati Benedicti. *Sex omnino ejus loci desolationes commemorat Johannes Monachus, quarum postrema est ea, quæ per Nortmannos facta est anno 888. & Monachorum aliquot cædi occasionem dedit. Cum enim Nortmanni ubique Galliarum, atque adeo in Burgundia grassarentur,* audientes *Besuenses* Monachi Nortmannorum adventum, quidam timore pœnæ ac mortis se occultaverunt, quidam ad alia Monasteria demigraverunt. Nec mirum, quoniam qui hic remanserunt, gladio interfecti sunt: quorum nomina hæc sunt: AYRMANNUS Monachus, GENESUS Monachus, BERALDUS Monachus, SIFARDUS Monachus, RODCO Monachus, ANSUINUS Presbyter, ADALRICUS puerulus. Hi omnes pro Christo pie jugulati, talionem Deo reddentes, sacrificium Deo effecti sunt anno ab Incarnatione Domini 888.

* in edit. & Sanguinnæ
* la Saone
* la Tille
* Beze

Floriacenses. *Paullo ante id tempus in Floriacensi Cœnobio a Nortmannis necati dicuntur Monachi sexaginta, de quibus supra, ubi de Illatione sancti P. Benedicti.*

Belgii. 4. *His adjungunt nonnullos ex Gallia Belgica seu ex Germania inferiori,* FRIDERICUM *Trajecti * ad Rhenum Episcopum, quem quod Ludovici Pii cum Juditha conjugium ob consanguinitatem (ut putant) illicitum redargueret, ob idque excommunicationem minitaretur, Judithæ jussu occisum ferunt anno 838. Ita ex Surio Molanus rem pluribus exponit ad Julii diem 18. Menardus Juditham superductam legit ab Ludovico Pio, repudiata legitima uxore. Falsa hæc causa, dubia altera, ne quid dicam de Friderici monachatu. Friderico item adjungunt* LIBERTUM cœnobiticæ vitæ cœtui *(ut habet Molanus)* Præpositum *in suburbano Mechliniæ loco: quem Libertum ad altare S. Trudonis in Hasbania a Nortmannis occisum tradit Molanus Julii die 24. Quidam id contigisse scribunt anno 851. alii cum Molano sub annum 884. Eodem fere tempore, hoc est anno 881. nonnulli martyrium* EGILHARDI *Abbatis Indensis referunt ad 25. Maji. Sed nihil de eo comperio, neque apud Molanum & Menardum, neque apud Bartholomæum Fissenum.*

* Utrech

5. *Idem*

5. *Idem infortunium per Danos experta est Britannia insula in qua Lindisfarnenses Monachi quidam ab ipsis necati sunt anno 793. referente Turgoto in lib. 2. de historia Dunelmensi cap. 5. ubi commemorat, Danos 7. Iduum Juniarum ad Lindisfarnensem ecclesiam venisse, cunctisque vastatis ac sacris pollutis,* quosdam e Fratribus interfecisse, nonnullos secum vinctos assupmsisse, nonnullos opprobriis vexatos nudos projecisse, aliquos in mare demersisse. *Nec minorem insulæ cladem iidem intulerunt sæculo insequenti: nam anno 875. in provincia Northumbrorum Monasteria* passim & ecclesias ignibus contradiderunt, servos ancillasque Dei ludibriis affectos interfecerunt, *denique* ab orientali mare usque ad occidentale cædem & incendium continuarunt. *Tunc temporis contigit, ut in Berkingensi Parthenone, haud procul a Londino,* tota sanctarum virginum congregatio cum sua Matre *a paganis concremaretur, ut legitur apud Capgravium, & in Martii Bollandiani tomo 3. pag. 486.* Apud Anglos Lindisfarnenses. Berkingenses.

6. *Non prætercam hoc loco* FROTMUNDUM *seu* Fremundum, *quem Anglicanis Martyribus pro vago illo more adnumerant. Hunc alii Offæ Merciorum Regis, alii Algari orientalium Saxonum Ducis filium dicunt. Priores Auctores refellit Menardus ex Harpsfeldio, qui Fremundum anno 866. cæsum tradit 5. Idus Maji. Anglicani quippe Scriptores omnes unicum Offæ filium tribuunt Egfertum regni successorem, virum pium, Alcuino aliisque laudatum, cui Fremundi fratris cædem adscribere nefas absque auctore: maxime cum Fremundus post ejus mortem cæsus dicatur, aliis anno 866. Gononi anno 880. Maji die undecima ejus obitum reponunt recentiores omnes, elevationem Martii die 28. quo die hæc habent Socii Bollandiani.* S. Fremundi Monachi & Martyris in Anglia elevatio facta a S. Birino Episcopo, celebratur in Martyrologio Anglicano & monastico Wionis, Dorganii, Menardi & Bucelini, uti etiam in catalogo generali Ferrarii. *At quo pacto elevatio hominis sæculo 9. cæsi fieri potuit a S. Birino Dorcicestrensi apud Westsaxones Episcopo, quem sæculo 7. floruisse constat? Hæc sane perquam obscura: & tamen S. Frotmundi cultus receptus est non solum apud Anglos, sed etiam apud Neustrasios Francos, ut colligitur ex Orderici Vitalis lib. 11. pag. 832. quo in loco Guillelmus* de Ros, *Fiscamnensis tertius Abbas, inter cetera* navem basilicæ, ubi oratorium sancti Frodmundi habebatur, eleganter auxisse *dicitur. Quin etiam apud Caletos exstat S. Fremundi parœcialis ecclesia, immo & Prioratus prope Constantiam in Neustria. Mihi aliquando injecta est suspicio, num is sit* FROTMUNDUS pænitens, *de quo multa superius relata sunt in lib. 3. de gestis sancti Convvojonis Abbatis cap. 8. Sane non male convenit tempus: at Frotmundus iste Francus erat, qui patrui cædis conscius, non ipse cæsus fuisse perhibetur. Sed apud Anglos per id tempus nullum ejus nominis invenio præter* FREOTHMUNDUM *Abbatem, qui Concilio Cloveshojensi anni 803. subscripsisse invenitur apud Spelmannum tomo 1. pag. 325.* S. Fremundus. Menard. lib. 2. Observat. Martii 11.

7. *Venio ad Italos, apud quos non minima cædes Monachorum Casinensium ac sancti Vincentii ad Vulturnum fluvium facta est per Saracenos: de quibus fuse actum est superius ad annum 884. ubi de Berthario Abbate Casinensi.* Italici.

8. *Verum nuspiam magis eo tempore grassata est tyrannorum procella, quam in Hispannia, ubi Christianorum, ac præcipue Monachorum maxima strages facta est. Eorum defensionem Eulogius Presbyter Cordubensis, & ipse postea Martyr, scriptis aggressus est adversus nonnullos, etiam Christianos, qui Martyres illos agnoscere non ferebant, propterea quod se se ultro martyrio objicerent. Coactum hac de re Cordubæ conciliabulum jubente Abdararchmanno Maurorum Rege, procurante Recaffredo Episcopo. In eum insurrexit Eulogius; ob idque ab eodem in vincula cum aliis conjectus anno 851.* Documentum martyriale uno libro composuit, *cum epistola ad Vvillesindum, de qua infra. Quin etiam in Memoriali Sanctorum apologiam Martyrum scripsit tum in libro primo, tum in tertio, & ipse tandem morte pro Christo affectus anno 859., Martii die 11. Hunc Benedictinis adnumerant Scriptores nostri Vvion & Menardus in Martyrologio cum aliis. Et quidem Monachus studio fuit, sed non professione. Id constat ex* Hispanici. Eulogius.

Alva-

Alvario ipsius Eulogii fratre in ejus Vita. Quippe in S. Zoili apud Cordubam ecclesiæ deserviſſe, *&* in ejuſdem collegio Clericorum vitam perduxiſſe *traditur. Et ne quid ſcrupuli remaneat.* Monaſteria frequentaſſe, Cœnobia inviſiſſe, Regulas Fratrum compoſuiſſe *dicitur, & cuncta eo modo curaſſe*, quo, ſi fieri poſſet, utrobique adeſſet; ita clericatum agens proprium, ut regularem Ordinem non dimitteret alienum; ita Monachis adhærens, ut Clericus probaretur; ita in Clero degens, ut Monachus videretur. Utrorumque profeſſiones unus ſufficientiſſime complens, currebat ſæpius ad Cœnobiorum ſacratiſſimos greges; ſed ne proprium Ordinem contemnere putaretur, ad Clerum iterum remeabat. *Hæc clericalem ejus profeſſionem adſtruunt palam, non monaſticam. Sed tamen de Eulogio intereſt ut ſcribamus, vel hoc ſolo nomine quod Monachos amavit plurimum, & frequentavit. Teſtis ejus epiſtola ad Willeſindum Epiſcopum Pampilonenſem, lectu ſane digniſſima, in qua Seraſienſium & Legerenſium Monachorum mores egregie commendat. Illa etiam mihi cauſa ſuccurrit, quod in rem litterariam probe affectus ſit, præſertim in antiquis codicibus perquirendis, eruendis & emendandis.* Quotidie enim, *teſte Alvario,* nova & egregie admiranda quaſi a ruderibus & foſſis effodiens, theſauros elucidabat inviſos, vitiata corrigens, fracta conſolidans, inuſitata reſtaurans, antiqua repriorans, neglecta renovans. *Sane amorem in Monachos ſuum (ut jam dixi) teſtatus eſt in illa ad Willeſindum epiſtola, cum Recaffredi Epiſcopi juſſu in carcerem retruſus anno* 851. *non ſolum Monachos laudat, ſed etiam* Willeſindum *obſecrat, ut ſuum* carcerem omnibus Monaſteriis innoteſcere faciat, & ut proni pia exoratione invigilent, jubeat. *Et quidem in tribus libris de Memoriali Sanctorum Monachos data quaque occaſione commendat, Martyres ſcilicet, de quibus ſtrictim hoc loco agendum eſt.*

Martyres Cordubenſes, &c. 9. *Occurrit primo loco in lib.* 2. *cap.* 1. PERFECTUS *Presbyter Cordubenſis, qui Cordubæ* totam pæne juventutem *in S. Aciſcli* tranſegit Cœnobio, *conſummavitque martyrium* 14. Kal. Majas, ſexta feria, anno Incarnationis 850. æra 888. *Deinde cap.* 2. ISAAC *Monachus Tabanenſis æra ſequenti,* 3. Nonas Junias, feria quarta. *Erat autem Tabanos viculus* in partibus Aquilonis, inter prærupta montium & condenſa ſilvarum, ſeptenis ab urbe *Corduba* milliaribus diſtans *: ubi duplex Monaſterium,* exercitatione vitæ monaſticæ virorum atque ancillarum Dei *celebre. Ibi tum habitabat Hieremias Iſaaci patruelis, ſumma timoris Dei reverentia præditus, qui cum uxore ſua Elizabeth eo ſeceſſerat cum liberis ac tota pæne cognatione, ibidemque* ſumptu proprio fundamenta ipſius Cœnobii jecerant. Ibi per triennium beatus Iſaac ſub regularibus diſciplinis, ſeu ſub reverendiſſimo Abbate MARTINO, prædictæ feminæ fratre, in ſancto propoſito militavit. *His addit Eulogius cap.* 4. *ſenos Martyres, nempe* PETRUM *Sacerdotem &* WALABONSUM *Diaconum, qui Cordubam* ſtudio meditandi, *id eſt litteris incumbendi, adeuntes, ſub* FRUGELLO *Abbate Monaſterio ſanctæ & glorioſæ virginis Mariæ præfecti ſunt,* quod in vico Cuteclara non longe ab urbe in parte occidentali, præclaro ancillarum Dei propoſito eniteſcebat. *Addit, inquam,* SABINIANUM *&* WISTREMUNDUM *Monachos in Armilatenſi S. Zoili Cœnobio*: qui locus pæne a Corduba in partem Septemtrionis triginta & amplius milliaribus diſtans, vaſtiſſimam horret inter deſerta montium ſolitudinem: ad cujus collis radices, quo idem ſitum eſt, flumen Armilata * diſcurrens, magno piſciculorum ſolatio mediam refovet Monachorum, ex quo etiam Armilatenſe Cœnobium appellatur. *Ita Eulogius.* HABENTIUS *quintus eſt ab eo laudatus in hoc capite* 4. *ex S. Chriſtophori Monaſterio,* quod ſitum erat in ſpectaculum urbis in parte auſtrali, ſuper crepidinem ulterioris Bætis: *ubi* ſub arctiſſima regula degens, ſpontaneo carceri ſe tradidit, ferreis laminis ad carnem obſæpitus, per feneſtras ſe adventantibus exhibens videndum. *Is cum* HIEREMIA *Tabanenſi ſuperius laudato pro Chriſto occubuit, Hieremias quidem flagellatione, Habentius capite amputato. Horum ſex Martyrum cædes accidit eadem æra* 889. *Chriſti* 851. 4. Idus Junias. *Eadem æra Theodemirus Carmonenſis Monachus*

* Almellaço

nachus cæsus est 8. Kal. Augusti, feria septima. *Hunc laudat Eulogius c.* 6. *at fusius in cap.* 8. *commemorat martyrium* MARIÆ *Sanctimonialis Cutéclarensis, quod accidit eadem æra*, 8. Kal. Decembris. *Strictim* SERVUM DEI *Monachum prædicat cap.* 9. qui Idibus Januarii *ejusdem æræ occubuit cum Gumesindo Presbytero, quem Monachum fuisse non puto, uti neque Emilum & Hieremiam, de quibus Eulogius cap.* 12. *De Georgio Bethleemitico Monacho agit cap.* 10. *& capite sequenti de* CHRISTOPHORO *&* LEVVIGILDO, *altero* Cœnobii S. Martini in montana Cordubensi, loco qui appellatur Rojana, *Monacho*; *altero* Cœnobii sanctorum Justi & Pastoris, quod est in interiori montana Cordubensi: *qui ambo occisi sunt eadem æra* 890. *Christi anno* 852. 13. Kal. Septembris. *Mense sequenti, id est* 16. Kal. Octobris *obtruncatur cum Servio-Deo* ROGELLIUS *Monachus, cujus mentio in capite* 12. *In libri* 2. *cap.* 7. *laudatur* FANDILA *Monachus primum Tabanensis sub Martino Abbate: dein in Cœnobio S. Salvatoris Pinna-Mellarensi*, quod haud procul a civitate Cordubæ in parte Septemtrionis ad radicem Mellaris pinnaculi situm erat, ad officium sacerdotale prælectus invite, præconio eorumdem Fratrum ac Sororum, quibus præerat, *approbatus est. Caput octavum gesta* ANASTASII *ex basilica sancti Acisoli Cordubensis*, FELICIS *Monachi ex oppido Complutensi, &* DIGNÆ *Sanctimonialis ex collegio venerabilis Elizabeth Tabanensis, de qua supra. Hi tres* eodem die ceciderunt, 18. Kal. Julii æra 891. *Ex eodem Parthenone prodiit ad martyrium* COLUMBA *soror Martini Abbatis Tabanensis & ejusdem Elizabethæ, & quidem* 15. Kal. Octobris *eadem æra.* POMPOSA *item Monacha ex Cœnobio S. Salvatoris, quod ad radicem Pinnæ-mellariæ constitutum est, qui locus sic dictus est* ob congestos in illa celsiori rupe apum industria favos, 13. *Kal. Octobris ejusdem æræ.* PETRUS *Monachus prid. Kal. Majas æra* 893. *cæsus laudatur in cap.* 13. PAULUS *&* ISIDORUS 5. *Kal. Maji æra sequenti in cap.* 5. ARGIMIRUS *in cap.* 14. *ense transfossus* 4. Kal. Julias *eadem æra. Denique* AUREA *Monacha Cuteclariensis, sanctorum Adulfi & Johannis Martyrum soror, eadem æra martyrio coronata est* 14. Kal. Augusti. *His addunt Caradignenses Monachos ducentos anno* 834. *die* 6. *Augusti martyrio affectos.*

10. *De recepta per Hispaniam sancti Benedicti Regula nihil attinet dicere præter ea, quæ jam alibi exposuimus, præsertim in Observationibus ad Acta sancti Beati Abbatis in tomo superiori. Neque adversus ea quidquam efficit Sancii Navarræ Regis diploma, a Morale relatum ad librum Eulogii secundum: quo in diplomate ait Sancius, audito* beati Benedicti doctrinam ubique rutilare, *cogitasse se*, qualiter in regionibus suis eam posset transplantare. *Ubi ad marginem Morales apponit hæc verba*: D. Benedicti Ordo quando primum in Hispania. *Datum vero est diploma æra* 1060. *quæ anno Christi* 1022. *respondet. Fallit Moralis observatio. Ibi enim non agitur simpliciter de Ordine S. Benedicti, sed de Ordine seu reformatione (quam vocant) Cluniacensi: eum ad modum, quo interpretandus est Adsonis Abbatis locus in libro de miraculis sancti Bercharii Abbatis Dervensis, ubi B. Odo Abbas Cluniacensis Floriacensibus libellum Regulæ primus intulisse dicitur. Itaque regnante Sancio in Hispania magna facta est Regulæ nostræ celebritas, cum Cluniacensium ritibus eo invectis nova rerum facies in Monasteriis visa est. Tunc quippe contigit id quod superius legimus pag.* 433. *sub Gauzlino Floriacensi Abbate, ineunte sæculo* 11. *contigisse, multos* ab extimis Hispaniæ secessibus, alios a puero in divina observatione enutritos, alios apice pastoralis curæ sublimatos, patria rebusque abdicatis *Floriacum* petiisse, *ad præsentiam scilicet corporis S. Benedicti*: magni existimantes, si liceret ejus conspectibus perfrui, cujus erant doctrina & magisterio informati. *Denique Morales ipse in Notis ad epistolam ad Vvillesindum fatetur Hardaspalense Monasterium, quod nunc de Urdax dicitur, estque Ordinis Præmonstratensis, non admodum longe ab urbe Vayona, Eulogii tempore Ordinis S. Benedicti fuisse.* Regula S. Benedicti in Hispania.

11. *Illud porro in his, de quibus agit Eulogius, Hispanicis Monasteriis observandum occurrit, Virginum Cœnobia passim (ut in Gallia & Anglia) duplicia* Monasteria duplicia.

fuisse; & Virginum quidem Conventui Abbatissam, virorum cœtui Abbatem præfuisse, qui utrisque superior erat. An idem in Anglia factum, consule Bedam in Historiæ lib. 4. cap. 23. Duplicia sunt apud Eulogium Tabanense, Cuteclariense, Pinnamellarense. Tabanensis conditio refertur ab eo in Memorialis lib. 2. cap. 2. ubi de Martino Abbate fit mentio. Frugellus Abbas Cuteclariensis laudatur in cap. 4. Felix Pinnamellarensis in lib. 3. cap. 11. De Tabanensi insigne illud memoriæ prodidit Eulogius in lib. 3. cap. 10. Quia claustra feminarum a cellulis Monachorum altis interjectis disparata maceriis, licet UNIUS PATRIS gubernaculo regerentur; hæ tamen sequestratis se mansiunculis retrudentes, nulli omnino contuendi se facultatem concedebant: sed si subinde aut Fratribus congrua instaret necessitas, aut hospitum pia impetraret humanitas, sola venerabilis ELIZABETH per fenestram se exhibebat cernendam, quæ Prior & totius erat Mater vera Monasterii. *Sed de his & de nostris sæculi 9. Martyribus satis.*

DE REGIIS PERSONIS

Quæ Ordini sancti Benedicti accesserunt ævo Carolino apud Francos.

1. AD *Ordinis nostri decus pertinet, quod regii viri, regiæque puellæ complures ad eum sæculo 9. commigrarunt. Etsi enim nonnulli non suapte primum voluntate, sed alieno adacti imperio hoc institutum subierint; illud tamen adeo non cedit in Ordinis probrum, ut contra omnibus testatum faciat, id unum fuisse tunc summorum virorum perfugium a sæculi procellis.*

An aliqui Francorum Reges sponte sua Monachi.

2. *Atque ut a Francis exordium sumam, Philippus Rex, eo nomine primus, cum anteactæ vitæ errata diluere in animum induxisset, ac de monastico statu cogitaret; Hugonem Cluniacensem Abbatem aliquando interrogavit,* an aliquis unquam de Regibus factus fuisset Monachus. *Asseveranter respondit piissimus Abbas, & in exemplum protulit Guntramnum Francorum Regem, quem relictis sæculi pompis Monachum factum fuisse affirmavit. Tum Philippum hortatur ad arripiendam pœnitentiam perfectamque conversionem, quæ nec faciliori, nec certiori via apprehendi possit,* quam monachica professione. *Exstat hac de re Hugonis ad Philippum epistola in Spicilegii tomo 2. ex qua id consecutum, ut Philippus* ad finem vitæ monachatus *sit, teste Henrico Huntindoniensi, sepultusque in Floriacensi sancti Benedicti Monasterio.*

An Guntramnus.

An re vera Guntramnus in monasticæ vitæ genus concesserit, merito dubitari potest. Eum enim ad extremam usque periodum regno potitum fuisse constat ex Gregorio Turonensi & Fredegario. Sed neque in extremis id exsecutus est, uti colligitur ex Fredegarii cap. 14. ubi „ *ait, Gumtranum regni sui anno* 33. Regem *mortuum fuisse* 5. *Kal. Aprilis,* „ *sepultumque in Monasterio sancti Marcelli, quod ipse construxerat; tumque* „ *Childebertum regnum ejus assumpsisse. Accedit, quod cum S. Columbanus Theodeberto Regi persuadere vellet, ut deposito arrogantiæ supercilio* se Clericum, *id est Monachum, faceret, & sacræ subderet religioni; Rex & Optimates ejus dictum cachinnis excipientes responderunt,* numquam se audiisse Merovingum in regno sublimatum, voluntarium Clericum fuisse: *qui sane Guntramni factum non ignoraturi fuissent, si quid tale ipsi accidisset.*

Carolomannus Monachus, & Pippinus Gibbosus.

3. *Omissis vero Merovingicæ stirpis Regibus liberisque, qui seu suopte nutu, seu alieno coactu monasticam vitam capesserunt, nimirum Chlodoaldo Chlodomiri Regis, Meroveo Chilperici filiis, atque adeo Chiperico seu Daniele & Childerico postremis (uno Theoderico intermedio) illius stirpis Regibus; venio ad Carolovingos, ex quibus primus occurrit* CARLOMANNUS *Pippini Regis frater, de quo suo loco actum est. Secundum hunc* PIPPINUS *Caroli Magni ex Hil-*

Hilmedrade concubina filius, quem Gibbosum cognominant, propterea quod in patrem conspirasset, tonsus retrususque in Monasterium est. Rem commemorant veteres Francorum Annales a Canisio primum editi, ad annum 792. Et in ipso anno inventum est consilium passionum, (*legendum* pessimum) quod Pippinus filius Regis ex concubina Hilmedrade nomine genitus, contra Regis vitam seu filiorum ejus, qui ex legitimo matrimonio nati sunt, (*supple* conceperunt.) Rex Carolus cum cognovisset consilium Pippini & consentaneorum suorum, coadjuvit adventum (*lege* coadunavit conventum) Francorum & aliorum fidelium suorum ad Reganespurg: ubi universus populus Christianus qui cum Rege aderat, judicavit Pippinum & consentaneos suos in ipso nefando consilio, ut hæreditate & vita privarentur; & ita de aliquibus impletum est. Nam de Pippino filio suo, quia voluit Rex ut occideretur, judicaverunt Franci, ut ad servitutem ei inclinare debuisset. Et ita factum est, & misit jam Clericum in Monasterium. *Quæ postrema verba ita restituenda censet vir accurati judicii Hadrianus Valesius.* Nam de Pippino filio suo, quia noluit Rex ut occideretur, judicaverunt Franci, ut ad servitutem Dei inclinare debuisset, &c. *Hanc restitutionem simulque Monasterii nomen suggerit Eginhardi liber de vita Caroli Magni, ubi factum his verbis narratur.* Erat ei filius, nomine Pippinus, ex concubina editus, facie quidem pulcher, sed gibbo deformis. Is cum pater bello contra Hunnos suscepto in Bajoaria hiemaret; ægritudine simulata cum quibusdam ei primoribus Francorum, qui sibi nova promissione Regni illuserant adversus patrem conjuravit: quem post fraudem detectam & damnationem conjuratorum detonsum, in Cœnobio Prumia religiosæ vitæ jamque volentem vacare permisit. *Anno* 811. *mortuus est* Pippinus Monachus: *sic enim eum appellat Chronicon Hildenesheimense.*

4. *Qui sic retrudebantur in Monasteria, non statim Monachorum albo accensebantur, sed post annuam probationem. Id patet exemplo Pippini secundi Aquitaniæ Regis, qui anno* 852. *in Monasterio sancti Medardi jussu Caroli patrui sui attonsus, anno insequente* habitum Monachi suscepit, Regulæque observationem more Monachis solito promisit. *Res altius repetenda ex Annalibus Bertinianis. Cum Pippinus iste, alterius Pippini Aquitaniæ Regis filius, adversus Ludovicum Augustum avum suum anno* 839. *rebellasset: ad Lotharii patrui sui partes concessit anno* 841. *ante pugnam Fontaneticam, in qua Lotharius victus, profligatusque est. Tum anno* 844. *Carolo ad Tolosæ obsidionem properanti* in pago Ecolesimo *occurrens, ejus copias ita fudit, ut primoribus interfectis, ceteros fugientes, vix paucis evadentibus, aut caperet, aut spoliatos ad propria redire permitteret. Anno proximo Carolus* agrum Floriacum in quo S. Benedicti Monasterium consistit, veniens, Pippinum suscipit, & receptis ab eo sacramentis fidelitatis, totius Aquitaniæ dominatum ipsi permisit, præter Pictavos, Santonas & Ecolismenses. Unde & omnes Aquitanici, qui eatenus cum Carolo fuerant, ad eumdem Pippinum conversi sunt. *Ast anno* 848. *Aquitani* desidia inertiaque Pippini coacti, Carolum petunt, atque in urbe Aurelianorum pæne omnes nobiliores cum Episcopis & Abbatibus in Regem eligunt, sacroque chrismate delibutum & benedictione episcopali solemniter consecrant. *Sub hæc anno* 852. Sancius Comes Vasconiæ Pippinum capit, & usque ad præsentiam Caroli servat: quem Carolus captum in Franciam ducit, ac post conloquium Lotharii, in Monasterio sancti Medardi apud Suessiones tonderi jubet. *Anno subsequente* Carolus mense Aprili Synodum Episcoporum juxta urbem Suessionum in Monasterium sancti Medardi adgregans, duos Presbyteros Monachos ejusdem Monasterii ipse Synodo præsidens, Episcopis judicantibus, degradari fecit, eo quod Pippinum furari, & cum eo in Aquitaniam fugere dispośuissent. *Tum* Pippinus Carolo sacramentum fidelitatis jurat, & insuper habitum Monachi suscipit, Regulæque observationem more Monachis solito promittit. *Rem tamen paullo aliter narrant acta Synodi Suessionensis anni* 853. *in cap.* 5. *ubi* Pippinus consi-

Quo pacto.

Pippinus Rex Aquitaniæ.

lio reverentissimorum Pontificum & procerum attonsus, & in habitu monachico ad Monasterium sancti Medardi custodiendus & docendus deductus *perhibetur: quem postea duo Monachi exinde abducere conati sint: nisi dicas Pippinum quidem monasticum habitum novitiis concedi solitum cum tonsura suscepisse anno 852. atque insequente habitum professorum, (ut vocant) cum videlicet solemnem servandæ Regulæ promissionem emisit. Quidquid sit, inde egressus Pippinus quantas subinde turbas excitarit, testantur Annales Bertiniani anno* 854. *& sequentibus.*

Carolus ejus frater. 5. *Quod Pippino, idem etiam Carolo ejus fratri accidit. Is quippe una cum fratre ad Lotharium cum se recepisset, postea* relicto Lothario fratrem suum Pippinum in Aquitania vagantem adire cupiens, a fidelibus Caroli Regis comprehensus est, & ad ejus præsentiam perductus *anno* 849. *qui a patruo suo & patre ex fonte sacro* clementiæ respectu servatus, mense Junio apud urbem Carnutum Carolo Rege conventum habente post Missarum solemnia ambonem ecclesiæ conscendens, innotuit omnibus voce propria se ob divinæ servitutis amorem Clericum nullo cogente velle fieri: ibique ab Episcopis qui præsentes aderant, benedictus & in Clericum tonsus est. *Inde in Monasterium Corbejense continuo secedere jussus ut habet Chronicon Fontanellense apud Chesnium, anno* 854. *jam* Diaconus ordinatus a Corbejensi Monasterio recedit *in Germaniam, ex Annalibus Bertinianis. Postea anno* 856. *mortuo Rabano Archiepiscopo Moguntiacensi* Karlum magis ex voluntate Regis & consiliariorum ejus, quam ex consensu & electione Cleri & populi successisse *tradunt Annales Fuldenses. Eum Corbejæ antiquæ in Francia* Monachum, virum quidem carne nobilem, sed omnium virtutum genere nobiliorem, scientia legis divinæ & humanæ optime pollentem *laudat ms. codex Moguntinus a Serario relatus; additque summum Pontificem ad eum sæpe litteras destinasse, eumdemque Carolum a patruo suo Ludovico Germaniæ Rege e Monasterio vocatum, in Moguntiacensis ecclesiæ Archipræsulem septimum fuisse sublimatum, eique præfuisse annis octo. Hujus pietatis argumentum illud* Lotharius. *insigne adducit Cocleus, quod ejus consilio & hortatu* LOTHARIUS *Imperator imperii fasces ac pompam pro nihilo duxerit, seseque in Prumiense Cœnobium contulerit. Utrumque beatum vocant nonnulli recentiores: tametsi hunc titulum Carolo tribuere non audet Serarius. Lege quæ de Lothario Imperatore dicta sunt in Elogio Marcvvardi Abbatis in tomo superiori, & quæ apud Serarium referuntur de Carolo, pridie Nonas Junii defuncto, & sepulto in ecclesia sancti Albani.*

Hugo & Ludovicus. 6. *His præmittendi erant* HUGO *Caroli Magni filius naturalis, &* LUDOVICUS *ejusdem ex Rotrude filia nepos, qui tonsura clericali, an monastica donati, multis Cœnobiis præfuerunt. De Hugone actum in prima parte Sæculi tertii ad annum* 730. *nunc paucis de Ludovico dicendum. Fuit is patre Roricone Comite & Rotrude Caroli Magni filia genitus, cui S. Dionysii Abbatia commissa est: itemque Centulensis. Hariulfus in hujus Monasterii Chronico tradit eum* Ricbodo. *anno* 844. *in ejus loci regimen* RICBODONI *Abbati, (quem Caroli M. ex filia nepotem Annales Bertiniani, atque eo anno cæsum tradunt) successisse* virum tam divina, quam sæculari prudentia ornatum. Iste ex regali, inquit, prosapia oriundus fuit, & nobilitatem præclari generis in nobilitatem transtulit religionis. *Anno* 858. *Nortmanni* Ludoicum Abbatem Monasterii sancti Dionysii cum fratre ipsius Gauzleno capiunt, eisque redemptionis suæ gravissimam mulctam imponunt: ob quam multi thesaurorum ecclesiarum Dei ex Regno Karli ipso jubente exhausti sunt: sed his minime sufficientibus, ab eodem Rege & omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, ceterisque viris potentibus multa ad suppletionem prædictæ summæ certatim conlata sunt. *Hæc ex Annalibus Bertinianis, in quibus idem* Hludovvicus Abbas Monasterii sancti Dionysii & nepos Caroli Imperatoris ex filia majore natu Rotrude 5. Id. Januarii anni 867. obiisse *memoratur. Fuit & Caroli Can-* Gauzlenus. *cellarius, cui in utroque munere successit* GAUZLENUS *ejus frater, post Episcopus Parisiensis.*

7. *In-*

7. *Inter Caroli Calvi filios duos invenio*, DROGONEM *scilicet ac* PIPPINUM *in Elnonensi Asceterio educatos, atque in teneris mortuos sepultosque, ut exposui in tomo praecedente ad annum* 809., *ubi de elevatione S. Amandi: duos item in Monasteriis tonsos*, LOTHARIUM *nempe &* CARLOMANNUM. *De Lothario hæc scribunt Annales Bertiniani ad annum* 861. Karolus Rex filium suum Lotharium claudum in Monasterio S. Johannis Clericum (*id est Monachum*) fieri jubet. *Id de Reomaensi S. Johannis Cœnobio interpretor. Lothario isti postea concessa est sancti Germani apud Autisiodorum Abbatia. Anno* 865. *cum Carolus Silvanectis Nativitatis dominicæ solemnia celebraturus moraretur*, ei Lotharius filius suus & Abbas Monasterii S. Germani mortuus nuntiatur. *Præceptore usus est Herico ejus loci Monacho, qui præproperam ipsius mortem luget in epistola ad Carolum Calvum. Lotharii frater exstitit Carolomannus, quem jam* Monasterii sancti Medardi Abbatem *pater ejus Carolus ad consignandam Wlfaldo metropolim Bituricensem transmittit anno* 865, *ex Annalibus Bertinianis. Sed cum res novas in regno moliretur, anno* 873 *in Synodo Silvanectis habita ab omni gradu ecclesiastico (nam Diaconus erat) dejectus, etiam* tonsura ecclesiastica *privatus, luminibus tandem orbatus est, ut fusius docent Annales Bertiniani. Addit Regino ad annum* 870 *Carolomannum sic orbatum* miseriarum & calamitatum suarum pondus deplorantem *confugisse ad Ludovicum Germaniæ Regem patruum suum, qui* miseratione motus, Asternachum * Monasterium S. Willibrordi ei ad subsidium vitæ præsentis concesserit, ubi non multo post tempore mortuus & sepultus *sit. Quinam ex prædictis Monachi fuerint, quive Clerici sæculares, facile ex superioribus colligi potest.* Caroli Calvi quatuor filii. * Epternach

8. *Venio ad regias feminas, quæ spretis sæculi illecebris religiosum institutum amplexæ sunt eodem ævo. In his eminet* GISLA *Pippini Regis filia, quam Carolus Magnus ejus frater ut matrem venerabatur, teste Eginhardo. Calensis Parthenonis Sanctimonialem fuisse inde patet, quod Carolus Magnus anno* 804 ad colloquium germanæ suæ Gislæ, quæ in his diebus ægrotabat, ad Calam Monasterium pervenit. *Hæc est domina Gisla, quæ Calensem ecclesiam sanctæ Mariæ a fundamentis struxisse perhibetur in historia translationis S. Balthildis.* Gisla. Annal. Mettens. V. Eginhard. in Vita Caroli M.

9. *Huic Gislæ adjungo* THEODRADAM, *&* GISLAM, *Caroli Magni filias, quarum illa Argentogili prope Parisios Sanctimonialis vixit; hæc nescio an etiam in eodem loco: quæ si eadem est cum Gisla, cui uti & Rictrudi Alcuinus commentarios in Johannem nuncupavit, etiam* RICTRUDEM *ejus sororem ac Caroli Magni filiam fuisse veri simile crediderim.* Theodrada & Gisla.

10. *His adnumerandæ sunt*, ROTHILDIS Abbatissa* & Monacha, filia Regis Magni Karoli, *id est Caroli Calvi, uti legitur in nostro Pratensi Necrologio* 11. *Kal. Aprilis*: ROTRUDIS *ejusdem filia, Cœnobii S. Crucis apud Pictavos Abbatissa*: ENGILBERGA *Ludovici II. Imperatoris conjux, Brixiæ Sanctimonialis in Parthenone sancti Salvatoris & sanctæ Juliæ, apud Baronium ad annum* 875. *ubi &* GISLA *Lotharii Imperatoris filia tum Abbatissa erat, ex tomo* 1. *Bullarii Casinensis pag.* 24. *&* 33. IRMINGARDA *Ludovici Germaniæ Regis filia & Sanctimonialis in sancti Galli Necrologio* 17. *Kal. Augusti*; *itemque* HILDEGARDIS *filia Ludovici Regis* in Monasterio Chemissen, *tomo* 3. *Chesnii pag.* 329. *nempe in Monasterio Tigurino, ut lego in libello precum Caroli Calvi edito Ingolstadii anno* 1585. *cujus Cœnobii Ludovicus conditor, & Hildegardis prima fuisse Abbatissa dicitur: denique* RICHARDA *uxor Caroli Crassi Imperatoris, quæ marito suo de violata fide conjugali suspecta, in* Andlavv *Alesatiæ Cœnobium ab se constructum se recepit, testantibus Reginone & Hermanno Contracto. De ea hæc leguntur in Chronico Saxonico ms. ad annum* 1048. *Idem* Papa, *scilicet Leo IX.*, in Cœnobio Virginum quod nominatur Andela * in Alsatia, corpus sanctæ Richardæ Imperatricis de tumulo honorifice elevavit, & in ecclesia recondidit. *Hoc Cœnobium nonnulli perperam confundunt cum Andilego ad Sequanam sex leucis supra Rotomagum, quo de Cœnobio agit Beda in Historiæ lib.* 3. *cap.* 8. *Lege Notitiam Galliarum V. Cl. Hadriani Valesii.* Aliæ. * Kalensis * Andlava

11. *Mitto* EADBURGAM, *male sanam West-Saxonum in majori Britannia Reginam, quæ Beortrico marito suo lethifera potione sublato venit in Franciam ad Carolum Magnum, qui* dedit illi unum magnum Sanctimonialium Monasterium, *nempe S. Faræ in Briegio*, in quo deposito sæculari habitu, & Sanctimonialium habitu assumpto, perpaucis annis Abbatissæ functa est officio. *Nam ob stuprum inde a Carolo ejecta, Ticini misere vitam finivit, ut legimus in libro de vita Ælfredi Angliæ Regis per Asserum. Ælfredus porro, ut id in transcursu observem, cum Sanctimonialium Monasterium juxta orientalem portam* Sceftesburg *ædificasset*, propriam filiam suam Æthelgeofu devotam Deo virginem Abbatissam constituit.

12. *Sensim ad exteros excurrit oratio, tametsi apud Francos gradum figere decrevi. Sed tamen præterire non possum id, quod de Bulgarorum Rege legere memini in Chronico Saxonico ms. ad annum* 841. Rex Bulgarorum ad Christianismum cum sua gente conversus, missis ad eum a Sede apostolica ministris sacri ordinis, acceptis etiam a Rege Lodowico subsidiis, adeo in Fide solidatur, ut non multo post filio majore in regnum ordinato ipse abrenuntians sæculo Monachus factus sit. Sed cum filius ejus juveniliter agens, ad gentilitatis cultum vellet redire; militiæ cingulo & regio cultu resumpto filium persecutus cepit; & oculis ejus effossis eum in carcerem trusit: & filio minore in regnum locato, sacrum habitum recepit, & in eo usque ad finem vitæ perseveravit. *Trebellius is vocabatur. Hæc satis.*

DE TRANSLATIONE RELIQUIARUM

SANCTI MAJANI

CONFESSORIS,

IN COENOBIUM COGNENSE

DIOECESIS BITERRENSIS.

1. NOSTER *Claudius Stephanotius, qui rebus antiquis eruendis sedulo incumbit, mihi submisit historiolam de translatione corporis S. Majani Confessoris ex Vasconia in Monasterium Cognense diœcesis Biterrensis* *, *quam historiam ex ms. codice Exeisiensi* * *excepit. In eo codice legitur, Majanum Antiochia sub habitu monastico venisse primum Romam, deinde in Galliam, atque adito S. Jacobi templo*, ad locum qui dicitur Longuierris *apud Vascones consedisse procul a tumultu* in quadam beatæ Mariæ ecclesia, *prope fluvium Montissanam: ubi mortuus sepultusque est.*

* de Beziers

* Eysses

Translationis tempus & summa.

2. *Labentibus annis, ejus* translatio Karoli junioris, nepotis Magni Ludovici Karoli Imperatoris filii, ac THEODARDI ecclesiæ Narbonensis Archiepiscopi, necnon & GILBERTI Biterrensis Episcopi temporibus facta *fuisse perhibetur. Eo quippe tempore* duo Monachi Cognensis Monasterii, quod in Biterrensi tellure situm est, quorum unum Subanis, alter vero Centullus vocabatur, *de transferendo sancti Majani corpore consilium inierunt. Eo clanculum asportato* dum finibus appropinquant Cognensis Monasterii, mandant per nuntios Abbati, ut se præparare non differat ad recipiendum corporis reliquias beati Majani. *Ibi* usque hodie, *inquit Auctor*, ab omnibus veneratur, licet Rojani, a quodam castro Biterrensis diœcesis sic dicti, falso se habere asserant dictum corpus. *Cognense Monasterium hinc dictum* Villæ-magnæ, idest villæ Majani. *Translatio hæc* celebratur 7. Kal. Octobris. *Miracula inde consecuta* VENERANDO *Abbate & aliis. In Synodo*

sancti

sancti Tiberii, cum eo delatum fuisset sacrum corpus, quidam Vicecomes Biterrensis, nomine Guillelmus, quemdam attulit puerum, cæcum, claudum, mutum, *cui omnia vitæ officia restituta sunt. Quidam pœnitens dum pro quadam reatus sui pœna per ventrem medium ferri circulo circumligatus esset; sicque per diversa Sanctorum loca incedens, Deum mirabiliter pro commissi parricidii exoraret culpa; quadam die venit ante beati Majani thecam: ubi dum oraret, circulus ferreus, quo erat cinctus, subito fractus fuit. Item* ad Concilium Agathense *cum idem sacrum corpus delatum fuisset, mulier manca & arida manu recepit sospitatem. Hæc carptim ex illa translationis historia. Notat vero noster Stephanotius, eam translationem fuisse posteris ignoratam, nec sancti Majani reliquias superesse penes nostros Villæmagnæ Cœnobitas.*

3. *Quod scribit Auctor, Cognensi Monasterio ex hac translatione nomen accessisse* Villæmagnæ, *falsum esse constat ex enumeratione Monasteriorum, quæ Ludovico Pio imperante facta est anno* 817. *in qua* Monasterium Villa-magna *numeratur inter Cœnobia Septimaniæ. Non ergo a tempore Caroli Calvi, quo regnante translatio hæc facta dicitur, sed ante illud* Villæ-magnæ *vocabulum usu venit. Eruditissimus Baluzius in Notis ad hunc locum memorat epistolam Monachorum Villæmagnensium ad Canigonenses, de morte Wifredi Comitis Ceritaniæ & Monachi Canigonensis, scriptam anno* 1025. *in qua hæc verba*: Venit gerulus vestri diplomatis ad limina beati Martini Præsulis Villæ-magnensis & beati Majani Confessoris, nobis obitum Patris vestri & reliquorum Fratrum denuntians, *&c. Ex quo intelligitur, Cœnobium illud sæculo* 11. *dictum esse Villæ-magnæ simul & B. Majani distinctis vocabulis.* An Villa magna hinc dicta. Baluz. tom. 2. Capitul. col. 1099.

4. *Prætereo in hoc tomo translationem S. Mariæ Magdalenæ in Cœnobium Vezeliacense, factam a Badilone Monacho, de quo supra in Aureliano Episcopo Lugdunensi actum est. Prætereo item translationem capitis S. Johannis Baptistæ in Cœnobium Angeriacense * diœcesis Santonensis. Utramque Pippino Aquitaniæ Rege contigisse ferunt. De hac posteriori vide Johannem Beslium in Historia Comitum Pictavensium pag.* 63. *& seqq. eruditissimum Cangium in libello singulari de translatione capitis S. Johannis Baptistæ, & Chronicon Ademari Monachi in tomo* 2. *Bibliothecæ Labbeanæ pag.* 178. *&* 179. *ubi historia translationis Angeriacensis* futilis ab eruditis dijudicari *dicitur, ea scilicet, quæ in editis S. Cypriani operibus invenitur.* Translationes hic omissæ. * S. Jean d'Angely

ADMONITIO

In sequens opusculum.

1. QUæ *sequitur scriptio de Eucharistia, eruta est ex ms. codice Gemblacensi, in quo cum aliis ejusdem generis continetur. Occurrit primo loco Ambrosius* de mysteriis & de sacramentis: *tum post aliqua alia Paschasius Radbertus* de corpore & sanguine Domini: *dein libellus seu epistola* cujusdam *ejusdem tituli & argumenti, incipiens ab his verbis*, Intuentes sententiam Apostoli, *&c. editus in Spicilegii tomo* 12. *postea* Dicta cujusdam Sapientis de corpore & sanguine Domini adversus Ratbertum: *Fragmentum* item de corpore & sanguine Domini: *quod utrumque mox exhibituri sumus. His subjecta sunt in eodem codice* Dicta Domni Abbatis HERIGERI de corpore & sanguine Domini, *cum hoc exordio*: Sicut ante nos dixit quidam Sapiens, *&c. qui libellus est sub titulo Anonymi a Cellotio editus. Prior Anonymus, quem Acherianum voco, in eo versatur, ut probet corpus Domini in Eucharistia egestioni & corruptioni non esse obnoxium. Alter Anonymus, scilicet noster, duo intendit adversus Paschasium: unum, corpus eucharisticum non esse prorsus idem quam* quod

quod natum ex Virgine: alterum, Christum non toties pati, quoties Missarum solemnia celebrantur. Horum alterum pugnat quidem contra Paschasium: alterum Paschasio perperam impositum est, uti agnoscit Herigerus seu Anonymus Cellotianus in cap. 6. his verbis. Quod autem iterum objiciunt eum dixisse, totiens Christum pati, quotiens contingat quotidie ubique celebrari, ego certe in libro ejus non reperi, *&c. Nec dubium quin hanc accusationem Herigerus rejiciat in Anonymum nostrum: nam nihil simile apud Ratramnum legere memini. Certe hunc Anonymum viderat Herigerus, qui ex eo verba non pauca & sententias aliquas transtulit in libellum suum.*

2. *Hinc facile adducor, ut sequentis Anonymi scriptionem non aliam esse putem, quam epistola Rabani ad Egilem seu Egilonem Prumiensem Abbatem, cujus in epistola ad Heribaldum Rabanus ipse meminit: ubi arguens eos qui dixerant, corpus Christi eucharisticum hoc ipsum esse quod natum est ex Maria virgine, subdit:* Cui errori, quantum potuimus, ad Egilum Abbatem scribentes, de corpore ipso quid vere credendum sit, aperuimus. *Et quidem illud maxime me movet, quod Herigerus, cui Anonymum nostrum non incognitum esse dixi, hac de quæstione loquens, duos tantum Paschasio adversarios, scilicet Rabanum & Ratramnum, opponat Paschasio:* contra quem, *inquit*, satis argumentantur Rabanus in epistola ad Egilonem Abbatem, & Ratramnus quidam libro composito ad Karolum Regem. *Cum enim Anonymum nostrum legerit Herigerus, hac in re Paschasio data opera repugnantem; eum certe non prætermissurus esset hoc loco, si alius a Rabano & Ratramno fuisset. Ad hæc, Anonymi nostri ætas apprime convenit cum ætate Rabani. Scribebat quippe Auctor eo tempore, quo controversia de triplici Christi corpore nova erat. Nam relata Paschasii de unico corpore sententia hæc subdit:* Istud plane fateor numquam me prius audisse, vidisse, legisse. *Hæc vero sive novitas, sive ignoratio in illum Auctorem cadere non potuit, nisi vel quia is Paschasio æqualis primam vidit istius quæstionis originem: vel quia longiori post Paschasium tempore natus, ejus rei memoriam, utpote jam obliteratam, a majoribus haud accepit. Atqui vixit ante Herigerum, qui ejus scriptione usus est, nec toto sesquisæculo abfuit a Paschasio. Nova ergo & inusitata illi Anonymo hæc contentio visa est, propterea quod Paschasio compar, eam hausit ab ipso auctore Paschasio. Denique scribebat Anonymus noster tum, cum Bulgari (quos Nicolao primo Pontifice ad Fidem accessisse constat) adhuc* pars gentilium *erant, id est paganorum erroribus tenebantur. Quippe catholicam de Eucharistia Fidem probaturus, ait eam ita cuivis esse manifestam,* ut pars etiam gentilium sciat. Nam quondam in terra Wlgarorum, *inquit*, quidam nobilis potensque paganus bibere me suppliciter petivit in illius Dei amore, qui de vino sanguinem suum facit. *Quod sane in argumentum trahi non posset, si ceteris conversis unus aliquis id rescisset paganus post prædicationem mysteriorum nostrorum apud Bulgaros; qui* pars gentilium *non recte dicerentur, nisi omnes in infidelium tenebris tum perseverassent. Porro hæc omnia recte conveniunt in Rabani ætatem, qui Paschasii æqualis, biennio decessit ante Nicolai primi pontificatum, ad quem Bulgarorum conversionem referendam esse diximus. Non ergo temere censeri potest hujus scriptiunculæ auctor. Quod si ita est, non dubito quin ipsa sit Rabani epistola ad Egilem Abbatem, quæ ad nos pervenerit vulgaribus epistolarum formulis destituta: uti contigit Herigeri scriptioni, quam Gerardus Abbas in prologo ad Vitam sancti Adalbardi* epistolam *appellat. Neque illud extra conjecturam, quod Anonymi nostri lucubratio non solum in Gemblacensi codice reperitur, sed etiam (ut ex amicorum relatu intellexi) in membraneo libro Cœnobii sancti Hucberti in Arduenna: qui locus non ita procul abest a Monasterio Prumiensi, cui præfuit Egil Abbas, ad quem Rabanus epistolam scripsit. Hæc affero pro conjecturis, quas eruditorum judicio lubens subjicio.*

3. *Ceterum quod Auctor iste objicit Paschasio quasi dixerit, Christum toties pati, quoties contingit Missarum solemnia celebrari, id ex consequenti* tan-

tantum sine dubio, non ex disertis verbis deducit; sic enim invidiose, ut Paschasius ipse lib. 12. in Matthæum conqueritur, dicta ejus interpretabantur nonnulli, quasi in libro de corpore & sanguine Domini, Christi dictis plus tribuere voluerit, quam ipsa repromittit Veritas: timentes forte, *inquit*, quod ipsi tunc timuerunt, quibus loquebatur, ne partes facere voluerim, & ejus per singulos membra dividere concisa vel dispertita, *&c. Ad eumdem modum Paschasii adversarii ex ejus sententia de uno & eodem Christi in Eucharistia corpore inferebant, fore ut toties Christus pateretur, quoties Missæ celebrarentur.*

DICTA CUJUSDAM SAPIENTIS
DE CORPORE ET SANGUINE DOMINI
Adversus RATBERTUM.

1. QUod corpus & sanguis Domini vera sit caro, verusque sit sanguis; unusquisque debet credere, nosse, tenere, confiteri, pariter & incunctanter asserere Fidelis. Prorsus quisquis hoc negat, esse cognoscitur & convincitur infidelis, quippe qui non credit ipsi Domino dicenti: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* &, *Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* &, *Caro mea vere est cibus, & sanguinis meus vere est potus.* Quod explicans beatus Augustinus ait: Ergo si vere est cibus, & vera caro: & si vere est potus, utique & verus sanguis: alioquin, quomodo verum erit quod dicit: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, nisi vera sit caro? Hoc ergo profecto fidelissime confirmo, & addo: quod sicut veritas est Christus, & verus agnus Dei qui quotidie pro vita mundi mystice immolatur: ita procul dubio ex pane vera caro, & ex uno verus sanguis ejus consecratione Spiritus-sancti potentialiter creatur. Quia revera quemadmodum S. Augustinus verissime testatur, sicut de Virgine per Spiritum-sanctum vera caro sine coitu creatur; ita per eumdem ex substantia panis ac vini mystice idem Christi corpus & sanguis consecratur. Quæ cum certissime omnia sint, nec ullus hinc Christianus Christo credens ambigere possit, quod & ipsum esse verum pars etiam gentilium scit. Nam quondam in terra Wlgarorum quidam nobilis potensque paganus bibere me suppliciter petivit in illius Dei amore, qui de vino sanguinem suum facit.

Ad Præfat. num. 57. & seqq. — Johan. 6. 54. — ibid. 57. 56.

2. Illud in hoc libro * mihi prius penitus fateor inauditum reperiri sub nomine sancti Ambrosii, quod non sit hæc alia caro Christi, quam quæ nata est de MARIA, & passa in cruce, & resurrexit de sepulcro. Hæc, inquit, ipsa est, & ideo Christi est caro, quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur. Hoc in capitulo positum est secundo *. Similiter dicitur & in octavo: Vere crede, & hoc quod conficitur in verbo Christi per Spiritum-sanctum, corpus ipsius esse ex Virgine. Istud plane fateor numquam me prius audisse, vidisse, legisse; multumque miratus sum hoc S. Ambrosium dixisse: & insuper etiam multo magis miror auctorem hujus voluminis * istud ibi posuisse. Quippe cum in septimo capitulo beatus Augustinus aliquanto superius dicat: „Quia Christum vorari fas dentibus non est, voluit in mysterio hunc panem & vinum vere carnem suam & sanguinem consecratione Spiritus-sancti potentialiter creari, creando vero quotidie pro mundi vita mystice immolari; ut sicut de Virgine per Spiritum vera caro sine coitu creatur; ita per eumdem ex substantia panis ac vini mystice idem Christi corpus & sanguis consecretur. Si enim verum, immo quia procul dubio verum est, quod tantus auctor fassus est, quia Christum vorari fas dentibus non est; quomodo hanc carnem Christi vorari fas est, si de MARIA nata,

* interlin. scilicet Paschasii — * edit. cap. 1. & 4. — * scil. Paschasium

& in cruce passa, de sepulcro resuscitata est? præsertim cum illa Christi caro resurgens de sepulcro ita glorificata sit, ut jam vorari nullo modo possit? Prorsus ergo tam contraria, sicut ista videntur inter se dicta, numquam in ullo scripto meo de cetero voluissem ponere, nisi consequenter ea nossem simul, & possem, Deo donante, protinus evidenter exponere.

3. Huc accedit & multo aliud molestius, & omnino difficilius, illud videlicet quod in duodecimo * capitulo, ubi scilicet tribus modis dicitur corpus Christi, id est Ecclesia, & istud mysticum, & illud quod sedet ad dexteram Dei; ita disputat beatus Augustinus, quasi non ei placuerit illud quod sanctus dixit Ambrosius. Ait enim: „ Illud corpus quod natum est „ de MARIA, in quod istud transfertur quod pependit in cruce, sepultum est „ in sepulcro, resurrexit a mortuis, penetravit cælos, & Pontifex factus in „ æternum quotidie interpellat pro nobis. Ad quem, si recte communica„ mus, mentem dirigimus, ut ex ipso & ab ipso nos corpus ejus carnem „ ipsius, illo manente integro, sumamus. Quæ nimirum caro ipsa est, & „ fructus ipsius carnis, ut idem semper maneat, & universos qui sunt in „ corpore, pascat. Hæc post Apostolos omnium ecclesiarum, sicut ante nos dictum est, Magistri * dicta, si, velut nimis necesse, fideliter, ferventer, diligenter, intelligenter & frequenter legeritis, manifestissime cognoscetis, non quidem (quod absit) NATURALITER, sed SPECIALITER aliud esse corpus Domini, quod ex substantia panis ac vini pro mundi vita quotidie per Spiritum-sanctum consecratur, quod a Sacerdote postmodum Deo Patri suppliciter offertur: & aliud SPECIALITER corpus Christi, quod natum est de MARIA Virgine, in quod istud transfertur: & aliud SPECIALITER corpus Christi, sanctam scilicet Ecclesiam, qui corpus Christi sumus, dum ab ipso summo Christo Pontifice porrigente tribuitur & confertur. Quod revera satis liquido patefecit, cum de ipso pio Pontifice nostro dicit, ut ex ipso & ab ipso nos corpus ejus, carnem illius, illo manente integro sumamus. Quod quid est aliud, quam ut nos, qui sumus corpus Christi, sumamus corpus Christi, quod datur nobis ab ipso Christo, non aliunde quam a semetipso, quia translatum est in ipsum, ut quod est in ipso, nobis qui ex ipso sumus, detur ab ipso, sed tamen integro manente ipso, quia scilicet integrum corpus Christi de MARIA natum, in quod istud est translatum quod in altari divinitus consecratur, Deo postmodum constat oblatum simul & immolatum.

* ed. cap. 7

* Augustini

Hetig. cap. 4.

4. Ad illa siquidem verba Domini, *Hoc est corpus meum*, fit corpus Domini; & supplicante Sacerdote, corpus Domini sumptibile transfertur in corpus Domini natum de Virgine, quod est penitus inconsumptibile, ut videlicet vere nobis detur ab ipso Christo Pontifice: quia nimirum sicut ipse est qui baptizat, sic ipse est qui nobis corpori suo corpus suum de corpore suo salubriter sumendum dat, id est ad remedium, non (sicut reprobi illud accipiunt) ad judicium. Ipse, inquam, est qui dat, quemadmodum ipse dicit. *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, non pro duorum mundorum vita. Ipse plane Pontifex noster, ipse vere beatus vir, qui est tamquam lignum plantatum secus decursus aquarum, dat Electis tantummodo suis fructum suum. Ipse namque est & sapientia propter unitatem personæ, in cujus laude lignum vitæ est his qui apprehenderint eam. Proinde veraciter ait ipse, qui est utique arbor ligni vitæ: *Qui vicerit, dabo ei edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.* Quia profecto, sicut a beato Augustino consequenter explanatur in eodem capitulo, non aliis largitur etiam in mysterio, quam vincentibus. Ipse namque granum frumenti, quod cadens in terra fuit mortuum, & affert fructum multum; non aliis inde dat edere, quam vincentibus electis suis, quos reperit quidem fenum, sed ipse factus homo fenum nostrum vertit in frumentum; & ipse hoc sulummodo frumentum suum, electos videlicet suos, cibavit, cibat, & cibabit ex adipe frumenti.

Johan. 6. 52. Psal. 1. 3.

Apoc. 2. 7.

Unde

Unde dicitur & in alio psalmo ad Jerusalem & Sion: *& adipe frumenti* Psal. 147.
satiat te. Unde dicit & Zacharias Propheta loquens de Ecclesia: *Et quid* 14. Zach. 9. 17.
bonum ejus est, & quid pulcrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?

5. Ecce claret ad liquidum, quod non nisi solorum est cibus electorum. Ponamus igitur ante oculos fidei ipsum beatum Pontificem nostrum, beatum filium, & sapientiam; & suscipiamus gaudenter, pariter & tremendo, qualiter ipse, qui est utique lignum vitæ, velut decerpendo decædat electis suis timorate & humiliter accedentibus ad se communicandum fructum vitæ; sicque perfacile & consequenter poterimus credere vero lumine fidei nostræ gratis oculos illustrante, quod Dominus pridie quam pateretur, verum corpus & sanguinem suum dedit discipulis suis, manente integro corpore suo, quod a die resurrectionis resumptum gerit immortale. Unde re vera satis congruenter divinitus dispositum simul & factum est, quod ante passionem Domini celebratum est hoc sacramentum: quatenus corpus Domini quod seminatum est, resurgens integrum maneat semper & incorruptum; & tamen hunc quem ejus instante morte percepimus, usque ad finem sæculi de ipso ligno vitæ sumamus quotidie fructum: quia profecto de ipso ligno vitæ pullulat, manat semper, exuberat iste fructus vitæ. Unde S. Augustinus cum dixisset, „ Ut ex ipso & ab ipso nos corpus ejus carnem ipsius il- „ lo manente integro sumamus: protinus adjecit & ait: Quæ nimirum caro „ ipsa est, & fructus ipsius carnis, ut idem semper maneat, & universos qui sunt in corpore, pascat. Quod ob id eum credo dixisse, ut ipsius Domini humanum corpus quod seminatum est in morte, fuerit quasi granum semenque vitæ, atque postmodum de ipso resurgente, tamquam de ligno vitæ, pullularet semper, & pullulet sumendum nobis, unde vitam æternam in nobis manentem habemus. Unde prorsus reprobis non licet sumere, beato rursus Augustino sic in eodem capitulo superius testante: „ quod sane cor- „ pus Christi ut vera caro sit Christi pro mundi vita quotidie per Spiritum- „ sanctum consecratur, ex qua non habeant potestatem edere qui ex adverso sunt. Vescuntur autem ea condigne qui sunt in corpore illius, ut solum corpus Christi dum est in via, ipsius carne reficiatur, & discat nihil aliud esurire quam Christum, nihil sentire nisi Christum, nihil aliud sapere, non aliunde vivere, non aliud esse quam corpus Christi. Hinc ipse sponsus Ecclesiæ Dominus, a quo panis datus, datur, & dabitur, id est caro sua, non pro reprobis & immundis, sed pro mundatis, & magis magisque mundandis; mundis vita solis dicit electis suis: *Comedite amici, bibite & inebriamini, charissimi*. Cant. 5. 1. Quia revera lignum vitæ solis membris suis, id est corpori suo, dat corpus suum de corpore. Et ipse qui similiter est vitis vera, palmitibus in ea manentibus dat bibendum sanguinem suum, sicut ipse dicit: *Qui manducat* Joan. 6. 57. *carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo*. Reprobus vero mundus manducans, & bibens indigne, judicium sibi manducat & bibit. Non enim pascitur frumento electorum, quia non est triticum, sed palea, licet præsentialiter sit in area; neque potatur sanguine Domini, quia sarmentum sterile non manet in vite, licet esse videatur in vinea.

6. Hic, si potest, oculos & aures aperiat, & hæc videat, & audiat, Herigerus cap. 4. qui quoties toto terrarum orbe Missarum solemnia celebrantur, toties Dominum Christum pati prædicat, ob nihil videlicet aliud, nisi propter hoc solummodo, ut omnes reprobos quos a Domino scit in cruce redemptos, ipsa communione corporis & sanguinis Christi redemptos, redimi & redimendos dicat: cum potius omnis reprobus indigne sacramentum ipsum percipiens, judicium sibi manducat & bibit. Velim tamen nobis respondeat & dicat qui hoc ad suam (proh nefas!) & edentium perniciem prædicat, quisnam Domino passionem toties intulerit, inferat, & inferre deinceps habeat, utrum videlicet Sacerdos qui sacrificat; an Pater qui sacrificata sanctificat; an Filius qui communicantes vivificat; an Spiritus-sanctus per quem ea creat & con-

confecrat, & in quo Sacerdos ista fieri supplicat; an populus, id est Ecclesia & sponsa Christi, quæ communicat? Quorum quia nihil nisi nimis mendaciter & perniciosissime potest dici, patet profecto Dominum semel passum & mortuum, nullatenus postmodum potuisse, vel posse (quod absit) pati, dicente B. Petro Apostolo: *Christus semel pro peccatis nostris passus est*. Hinc dicat & Apostolus Paulus: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*. Verumtamen ne reprobi electis dicant: Semel passus pro peccatis vestris, frequenter patitur pro nostris; tunc ad exhaurienda specialiter peccata multorum, nunc generaliter ad cunctorum. Nam ipsi solummodo reprobi confingere possunt intra se deliramenta hujuscemodi, secundum illud Apostoli: *Rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei*. Absit enim ut ejus Ecclesia & sponsa passionem inferat ei, ne, inquam, deinceps hæc reprobi dicant, quid hinc nobis Apostolus dicant audiant. *Non*, inquit, *in manufactis sanctis* JESUS *introivit exemplaria verorum, sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis; neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno; alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi. Nunc autem semel in consummatione sæculorum ad destructionem peccati per hostiam suam apparuit*. Hinc prorsus evidenter apparet, & satis liquido claret, non oportuisse, nedum oportere, Dominum JESUM frequenter pati ab origine mundi. Nam si quando Cain occidit fratrem suum Abel, tunc passus fuisset Christus, & tertia die resurgens rursum potuisset crucifigi & occidi, & ita semper tertia die crucem pateretur usque in finem sæculi; nullatenus tunc toties potuisset nec posset pati, quoties passus fuisset & pateretur, si ex quo cœpta sunt Missarum solemnia celebrari, voluisset (quod absit) toto terrarum orbe & vellet usque in finem mundi ad singulas Missas, quæ quotidie millibus & innumeris (in locis) celebrantur, pati. Sed revera quemadmodum nequaquam tunc in Cœna sua passus est, quando primitus ex pane & vino dignatus est verum corpus & sanguinem suum creare, consecrare, & discipulis suis dare, manente integro humano corpore suo: ita nullatenus postmodum passus est, patitur vel patietur, quoties corpus & sanguinem suum ex pane creat & vino. Quod apertissime probans Apostolus, cum divisisset illud quod positum superius, nunc autem semel apparuit, illico subinferens ait: *Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium; sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; secundo sine peccato apparebit exspectantibus se in salutem*. Deo gratias, patet, placet, libet veritas; prostrata, perempta jacet falsitas: quia nimirum cum Dominus in Cœna sua dedit manducandum corpus, & bibendum sanguinem suum, nihil mali fuerit passus, cum tamen adhuc esset passibilis & mortalis: multo minus resurgens a mortuis postmodum passus est, patitur, vel patietur manens impassibilis & immortalis, dicente Apostolo: *Christus resurgens a mortuis jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur*. Ecce qualia Missarum solemnia celebrantur ab illo nimis longe lateque laudato Pontifice *, qui pro solis reprobis vult & prædicat Dominum Deum nostrum toties passionem perferre, quoties ad altare sacramentum corporis & sanguinis Domini satagit Sacerdos offerre; cum rursus dicit Apostolus: *In voluntate Dei sanctificati sumus per oblationem corporis* JESU-CHRISTI *semel*. Item, *Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet ad dexteram Dei, de cetero exspectans donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. Unam enim oblationem consummavit in sempiternum sanctificatis*.

[Margin notes: Petr. 1. 3. 18; Hebr. 9. 28; ibid. 6. 6; ibid. 9. 24; ibid. 27; Rom. 9; * scil. Paschasio, quem ironice Pontificem vocat; Heb. 10. 10]

7. Sed ut tandem aliquando hanc adversus inimicum veritatis disputatiunculam Deo donante claudam, noverit qui hoc dicit, quod Dominus JESUS nullatenus illuc rursum pati venit, quod non potest esse: sed panem & vinum in corpus & sanguinem suum consecrando venit vertere, quod nobis nimis est necesse. Mundus igitur electus, Ecclesia Dei, sponsa Christi, nul-

nullatenus debet, nec utique poteſt ibi Dominum rurſus mori deſiderare, ubi novo corpore & ſanguine ſuo venit eum vivificare, paſcere, potare, & per ſingulos dies vere * ſimul ac renovare. Sane ſciendum eſt nobis omnimodo, quod licet aliud ſpecialiter corpus Chriſti, unde ſuperius dixi, quod ſedet ad dexteram Dei; & aliud ſpecialiter iſtud quod divinitus creatur & conſecratur quotidie novum: ſimul tamen non duo ſunt (quod abſit) corpora, ſed unum: ſiquidem ſicut corpus & carnatus, ſic etiam homo. Iſtud autem non eſt homo, licet vera ſit caro: verumtamen & illud corpus & iſtud, quod ſicut ait S. Auguſtinus, transfertur in illud. Ob id non duo ſunt corpora, ſed unum, licet aliud ſit ſpecialiter illud, aliud iſtud: quia prorſus adeps ille frumenti, id eſt divinitas Verbi, facit ut unum ſit corpus unius Agni: & hoc idcirco, quia & illud & iſtud verum eſt corpus, & vera pariliter caro. Quod ut manifeſtius fiat, exemplis evidentibus probabo. Ipſius Domini Chriſti eſt alius, non (quod abſit) perſonaliter, ſed naturaliter ſpiritus juxta divinitatem, alius naturaliter ſpiritus juxta humanitatem: ſimul tamen non duo, ſed unus eſt perſonaliter ſpiritus propter unitatem perſonæ. Nam ſpiritus Deus Dei filius, ſpiritus ubique totus, nuſquam remotus: & ſpiritus hominis creatus, ac per hoc localis atque circumſcriptus, de quo dicit Evangelium: *Et inclinato capite emiſit ſpiritum.* Joan. 19. 30.
Uniuſcujuſque noſtrum alius eſt naturaliter homo exterior, alius interior, dicente Apoſtolo: *Et ſi exterior homo noſter corrumpitur, tamen is qui intus eſt, renovatur de die in diem.* 2.Cor.4.16. Simul autem non homines duo, ſed unus eſt homo teſte ipſo Chriſto qui totum hominem fecit ſanum in ſabbato. Alius eſt ſpiritus Dei, & alius eſt hominis ſpiritus: & tamen *qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt.* 1.Cor.6.17. Alia eſt perſonaliter caro viri, alia uxoris: ſimul autem una eſt caro, dicente Scriptura: *Et erunt duo in carne una.* ibid. 16. Quod exponens Dominus ait in Evangelio: *Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro.* Matt.19.6. Quod hiſtorialiter quidem factum ſciens Apoſtolus in Adam & in Eva, ſacramentum tamen magnum ſpiritualiter interpretatur in Chriſto & in Eccleſia. Ergo jam modo pateat, placeat, libeat, rogo, quod Deus homo, Verbum caro dat Eccleſiæ ſuæ, ſponſæ ſuæ, carni ſcilicet ſuæ, manducandam carnem ſuam de ſemetipſo Dei Agno, ſemper tamen manente vivo, ſemper integro. Igitur ſuam. Lucet, placet, libet, quod alia ſpecialiter eſt caro inconſumptibilis, Herig. cap. 5. & alia ſumptibilis, & alia ſpecialiter corruptibilis: tamen a dante carne datam carnem accipiens caro ſalubriter ſumendo, futura incorruptibilis; nihilominus quoque debet lucere, placere, libere, quod ſimul una eſt naturaliter caro dans, data, accipiens; videlicet inviſibilis, veſcenda, veſcens; inconſumptibilis, ſumenda, ſumens: quoaduſque ſcilicet inconſumptibilis per ſumendam ſic ſumentem reficiendo perficiat, ut exhibeat ſibi glorioſam, non habentem maculam aut rugam, aut aliud ejuſmodi, & unam ſecum (ſicut eſt) carnem gratis ad gloriam perducat. Amen.

ITEM DE CORPORE ET SANGUINE DOMINI.

Aliud ſpecialiter corpus Domini, quod glorificatum ſedet ad dexteram Dei, & tamen naturaliter unum eſt, ipſo Domino dicente: *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis & pro multis tradetur*; quod ſimiliter etiam de ſanguine dicit: *Hic eſt ſanguis meus*, &c. Unde veraciter Auguſtinus de Judæis ait: Sanguinem quem fuderunt ſævientes, biberunt credentes. Et Apoſtolus dicit . . . . Unde ſi eadem eſca & idem potus dictus eſt in ſignificatione, non in legis impletione; nec in re, ſed adhuc in ſpe; nec in natura, ſed in figura; multo magis prorſus unius Agni unum corpus & unus etiam ſanguis qui effuſus eſt ab infidelibus, & nunc potatur a Fidelibus, quem Chriſtus vitis impertit electis, & infundit palmitibus ſuis: de quo ſcilicet ſanguine ſpiritualiter illud eſt dictum: *Ut ſanguinem uvæ bi-*

biberet meracissimum. Et hic quoque claret perspicue, quod si una naturaliter est caro mulieris, quæ, sicut Scriptura dicit, filium suum tempore famis comedit, & alia personaliter ejusdem filii caro comesa: similiter alia fratrum quæ vendidit, alia fratris qui veniit, alia Hismelitarum quæ emit: multo magis & incomparabiliter utique decentius & honestius id debet ab omnibus Christianis dici de corpore & sanguine Domini. Præterea Sacerdos dicit vicarius: *Hic est calix*. Certe necdum vinum versum est: & tamen verissimum est quod dicit. Si de omni vino quod ex illo tempore Sacerdotes toto orbe offerunt, potest dici; multo magis omnino credendum est unum esse Domini sanguinem, qui Domino pendente fusus est in cruce, & eo postmodum benedicente creatur consecratus in calice. Quia profecto si vinum fit unum quod profluit ex innumeris totius mundi non solum vitibus, sed vineis; multo magis unus est sanguis unius Agni & unius Domini, quem non annue profert una & vera Vitis. Denique cum Veritas ipsa vera dixerit pro omnimoda divinitatis æqualitate, ut evidenter ait ipse Filius, *Ego & Pater unum sumus*; patet profecto unum esse naturaliter corpus & sanguinem Domini. Certe nec duo sunt corpora, nec duo sanguines, (quod absit) ut veraciter, ut regulariter dici debeant. Illa vero sententia sancti Ambrosii qui dixit, quod ista caro Christi non est alia, quam quæ de Maria nata est; solummodo & valet & debet intelligi, ut subaudiatur, naturaliter non est alia, quia non sunt carnes duæ. Ipsa est caro, quæ pro mundi vita offertur: ipsa, inquam, est naturaliter, non * ut sit tamen alia specialiter. Patet ergo aliud esse specialiter, quod sepultum tertia die surrexit; & aliud specialiter longe lateque sepultum more * pessimo, quod numquam est resurrecturum. Quippe * fuit animatum, sicut est illud quod Dei Filium humanum * esse constat simul & natum. Et hæc nimirum causa, quod in colorem carneum seu sanguinem non revertitur istud corpus & sanguis Domini: quia prorsus in eo non est anima Christi, sed tantummodo sola divinitas, quæ de vino & pane creavit & consecravit verum corpus & sanguinem Domini.

* non redundat, aut legendum una,
* f. in ore
* addendum videtur non
* f. humanum

EXCERPTA

ex epistola Rabani ad Heribaldum Episcopum.

MONITIUNCULA.

NE pagella hæc vacua remaneret, visum est hic subjicere excerpta duo, unum ex vulgata epistola Rabani ad Heribaldum de Eucharistia, cujus epistolæ sæpius occurrit mentio in Præfatione maxime a num. 71. *alterum ex tractatu Haimonis Episcopi Halberstadensis, de qua in eadem Præfatione num.* 35. & 93. *ut Lector ad manum habens integra utriusque Auctoris testimonia, facilius de hac controversia judicare possit. Incipit vero tractatus Haimonis a conjunctione* Sed, *propterea quod in mss. codice nostro Germanensi, ex quo prodiit Acheriana Editio in Spicilegii tomo* 12. *Haimonis commentario in epistolam primam ad Corinthios continuatus est.*

QUod autem interrogastis, utrum Eucharistia, postquam consumitur, & in secessum emittitur more aliorum ciborum, iterum redeat in naturam pristinam, quam habuerat, antequam in altari consecraretur; superflua est hujuscemodi quæstio, cum ipse Salvator dixerit in Evangelio: *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur*. Sacramentum corporis & sanguinis id est, ex rebus visibilibus & corporalibus conficitur; sed invisibilem tam corporis quam animæ efficit sanctificationem. Quæ enim est ratio, ut hoc quod stomacho digeritur, & in secessum emittitur; iterum in statum pristinum redeat, cum nullus hoc unquam fieri asseruerit? Nam quidam nuper

Illa sententia contraria est sententiis Clementis Papæ & aliorum multorum sanctorum Patrum, qui dicunt corpus Domini non cum

per de ipso Sacramento corporis & sanguinis Domini non rite sentientes dixerunt, hoc ipsum corpus & sanguinem Domini quod de Maria virgine natum est, & in quo ipse Dominus passus est in cruce, & resurrexit de sepulcro, (idem esse quod sumitur de altari.) Cui errori, quantum potuimus, ad EGILUM Abbatem scribentes, de corpore ipso quid vere credendum sit aperuimus. Dicit enim de corpore & sanguine suo Dominus in Evangelio: *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Hanc ergo vitam non habet, qui illum panem non manducat, nec istum sanguinem bibit. Nam illam temporalem vitam sine illo utcumque in hoc sæculo habere possunt, qui non sunt per fidem in corpore ejus: æternam vero numquam, quæ Sanctis promittitur. Ne autem putarent sic in isto cibo & potu, quem carnaliter sumunt, spiritaliter non intelligunt, in fide promitti vitam æternam, ut qui * eam sumerent, nec anima, nec corpore morerentur; huic cogitationi dignatus est occurrere. Nam cum dixisset, *Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*, continuo subjecit & dixit: *Ego resuscitabo eum in novissimo die*, ut habeat interim secundum spiritum vitam æternam. In novissimo ergo die, quando anima incorruptum corpus suscipiet; tunc anima & corpus cujuscumque Sancti in unum sociata habebunt vitam æternam, quia adunantur simul caput & membra: & sic totum corpus Christi gaudebit in perpetuum. *Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus*. Cum enim cibo & potu id appetant homines, ut non esuriant, neque sitiant; hoc veraciter non præstat nisi iste cibus & potus, qui eos a quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit, id est, societas ipsa Sanctorum, ubi pax erit & unitas plena atque perfecta.

ceteris communibus cibis per aqualiculos in secessum mitti.

* eum

EX TRACTATU

Haimonis Episcopi Halberstadensis.

SED quoniam hujus epistolæ opportunitas affert, ut aliquid de tanto Sacramento latius dicatur, proferatur in medium quod gratia illius contulit, qui hoc Sacramentum corporis sui & sanguinis ad salutem fidelium animarum in terris relinquere voluit, ut fidei integras propensius roboretur, & credentium merita cumulatius augeantur. Substantiam ergo panis & vini, quæ super altare ponuntur, fieri corpus Christi & sanguinem per ministerium Sacerdotis & gratiarum actionem, Deo hoc operante, divina gratia, secreta potestate, nefandissimæ dementiæ est fidelibus mentibus dubitare. Credimus itaque & fideliter confitemur & tenemus, quod substantia illa, panis scilicet & vini, per operationem divinæ virtutis, ut jam dictum est, id est, natura panis & vini substantialiter convertatur in aliam substantiam, id est, in carnem & sanguinem. Non enim impossibile est, &c.

ADDITIONES ET CORRECTIONES AD SÆCULUM PRIMUM.

IN *Indice prætermissorum in S. Leonardo Conf. lin. 7. l.* Canonicis regularibus cessit, & *in S. Portiano lin. 3. l.* Sivolim, *la Sioule*.

Pag. 177 *Notam* b *sic restitue*. Brendanos duos, & quidem æquales, distinguit Usserius in Antiquitatibus Hibernicis, unum Luaignei filium, Monasterii Birranni fundatorem, cujus obitum reponit anno 571. alterum Findlogæ filium, de quo prodigiosæ feruntur fabulæ, cui Regulam monasticam tribuit Usserius, referens ejus obitum anno 577. De posteriori hunc locum interpretatur Usserius: de priori alium locum in Vita S. Columbæ Abbatis Hiiensis infra.

In S. DROCTOVEI *Vita titulo pag.* 239. *l.* Auctore GISLEMARO Monacho S. Germani, qui sæculo 9. vixit. OBSERVATIO PRÆVIA. Quis sit hujus Vitæ Scriptor, discimus ex versibus prologo subjectis, quorum postremus, *Pars horum prima designat vatis onoma*, auctorem indicat Gislemarum, qui initialibus versuum litteris designatur. Sic enim acrostice leges: GISLEMARUS EDIT HÆC. Vivebat Auctor iste post secundum incendium Cœnobii S. Germani, ut patet ex num. 11. quorum alterum contigit anno 853. alterum anno 886. post quod tempus scripsit hunc libellum. In indice Monachorum Cœnobii S. Germani, qui sæculo nono societatem inierunt cum Dionysianis, notatur Gislemarus.

In S. AREDII *pag.* 331. *in Nota lin.* 3. *post* cap. 39. *l.* pater ejus Rinoscindus ab eodem appellatur. Verum non *pater*, sed *frater* legitur in mss. De eodem agit Gregorius in lib. 10. cap. 29. *De his*, &c.

Pag. 557. *in Nota lin.* 2. *l.* qui Sequanos ad Herlenses insulas, vulgo *les isles d'Hieres* prope Massiliam, adire non sinebant.

Pag. 560. *Notationem transfer ad num.* 2. *lin.* 3. *ad verbum* Monasterio.

Pag. 562. *dele notam marginalem* nunc Sivolis, *la Sioule*.

IN SÆCULO SECUNDO.

IN *Præfat. pag.* 13. *num.* 24. *lin.* 10. *pro* Nortmannorum *l.* Romanorum.

In S. EUSTRASII *Vita pag.* 108. *in Nota* a *lin.* 5. *post* potuimus, . Rectius alii. Pipimisium interpretantur *Poissy* ad Matronam una leuca supra Meldas, paullo infra Wltiacum, *Eussy*, ubi Autharius Audoeni pater a S. Columbano conventus est.

In S. RUSTICULÆ *pag.* 131. *Notam sic restitue*. Romani sunt Galli, qui omnes erant cives Romani, ob idque *Romani* dicti: quibus opponebantur *Barbari*, id est Franci, Burgundiones, Gothi in provinciis Galliarum considentes. Lege V. Cl. Hadriani Valesii tomum 1. rerum Franc. pag. 289 & 290.

In S. ARNULFI *pag.* 141. *in Nota* b *adde*. Eadem de Polycratis Samii anulo refert Cicero in lib. 5. de finibus num. 92

In S. SULPICII *pag.* 161. *in Nota* a *post* enituisse, *cetera dele*.

In S. RICHARII *pag.* 190. *In nota* b *adde*, aut potius, tres annos dierum: eo modo, quo in Geneseos cap. 29. v. 14. pro eo quod est in Vulgata, *dies mensis unius*, legitur apud LXX. μῆνα ἡμερῶν. & *mensem dierum* habes Numerorum cap. 11. v. 20.

Pag. 376. *in Nota* d *l.* Theotbertum Abbatem.

Pag. 379. *in* S. BAVONIS *in fine num.* 3. *adde*. Hæc Vita reperitur in vetustissimo codice ecclesiæ Noviomensis: in cujus codicis initio hæc leguntur: ISTE LIBER CONTINET PASSIONES ET VITAS SANCTORUM, ET EST UNUS ANTIQUIORUM NOVIOMENSIS ECCLESIÆ LIBRORUM.

In S. SALABERGÆ *pag.* 423. *in Nota* a *lin.* 10. *sic lege*. Uternensem terram intellige *le pays d'Ornois*, qui tractus inter Mosam & Matronam a Septentrione ad Austrum protenditur ad leucas circiter decem, amne Orna (a quo nomen accipit) irrigatus. Oppidum habet vocabulo *Gondrecourt*, quod S. Salabergæ natale videtur. *Urnensem terram* in bulla sua pro Cœnobio Laudunensi S. Johannis vocat Innocentius II. & Ludovicus VI. in diplomate, & in ea statuunt villas *Melet*, *Mandeles*, Limerivillam, Bunejum, Dohudivillam, Regiscurtem, Baldineicurtem, & Ulmencion. Uternensis seu Urnensis tractus idem est cum Odornensi, de quo in Annalibus Bertinianis pag. 240. apud Chesnium, & in Historia Tornutiensi pag. 212. & sequentibus. Gunduinus in Vita S. Agili Abbatis cap. 2. ipsius S Agili consanguinitatis nexu propinquum fuisse dicitur. Is mihi videtur esse Gundoinus, de quo in Spicilegii tomo 12. pag. 109. *Ibidem in Nota* c *post* scribit *l.* Vir Cl. Hadrianus Valesius in lib. 24. rerum Franc. Bajoarios a Boiis toto cælo differre probat, eosque Germanos esse, & multo post Boios in Norico consedisse. *In nota* d *sic lege* Extat egregia S. Columbani epistola ad Gregorium Magnum apud Patricium Flemingum, qui S. Columbani Opera Lovanii recensuit anno 1667.

Pag. 438. *in Nota* b *adde*. Quidam hunc locum explicant de celebri Parthenone S. Petri de Polengiaco, *de Poulangey* diœcesis Lingonensis.

In S. WALDEBERTI *præter ea quæ addita sunt in Additionibus Sæculi tertii, hæc adde pag.* 483. *n.* 5. *post verbum* celebratur. Ad hæc in Vita S. Balthildis, Theodefredus Luxovio missus dicitur Corbeiam *a reverentissimo viro domno Gualberto quondam Abbate*. Ubi sine dubio appellandus erat Episcopus, si unquam fuisset.

In S. GERMANI *Abb. pag* 489. *in Nota* a *adde*: Attamen in Bibliothecæ Sebusianæ cap 97. legimus, ecclesiam Grandisvallis, quæ olim Abbatia fuerat, & tunc Abundantiæ ecclesiæ subjacebat, Monasterio S. Augendi facta commutatione subjectam fuisse anno 1244.

In S. WANDREGISILI *pag.* 506. *in Nota* b *lin.* 2 *post* ædificatum, *adde*, in pago Lausanensi, ut ex ms. Chronico rythmico Cœnobii Jurensis seu S. Claudii mihi suggessit noster Claudius Stephanotius. En Chronici verba de sanctis Romano & Lupicino: *Quartum quoque Cœnobium Sancti leguntur fundasse, Romanum Monasterium infra pagum Lausanense, & Monachos in numero magno ibi ordinasse magnumque patrimonium illis ibi adquisisse.* Hoc est Romanum Monasterium, vulgo *Romam-monstier*, situm in Comitatu Waldense, *le pays de Vaux*, quod Adeleydis a Rodulfo Rege fratre suo obtinuit anno 888. idque postea concessit S. Odoni Abbati Cluniacensi, & S. Odilo restituit. Vide Miscellanea Labbeana pag. 450.

In S. BABOLINI *pag.* 567. *n.* 13. post cernitur, *adde*. Is mihi videtur sanctus Babolenus, qui in Alcuini Litaniis appellatur.

In S. PRÆJECTI *pag.* 619. in *Nota* a *lin.* 3. postea Abbatia Ordinis S. Augustini. Johannes Savaro, &c.

In S MUMMOLI *pag.* 649. *lin.* 12 *post* adservantur *adde*. Quidam tamen mihi asseruere S. Mumboli reliquias Calniaci anno 1547. fuisse combustas præter caput, quod in ecclesia parochiali *eius nominis* haberi dicitur.

In S. AMANDI *pag.* 689. *in Nota* c *lin.* 2. *l.* Vabrensi, cuius loci ecclesia cathedralis ante Johannem XXII. Monachorum erat, ad quam S. Geraldus Auriliacensis Comes quosdam pueros direxisse per-

perhibetur, sub norma regulari imbuendos. Ab ea civitate fere quatuor leucis distat Monasterium Nantense, vulgo *Nant*, hactenus Ordinis S. Benedicti, quod perperam confunditur, *&c.* *& lin. penult. & ult. l.* sub metropoli Tolosana, ad Agotum fluvium.

Pag. 694. *Notam* a *sic restitue*. Lege *Silvestri coma haud indigum*, id est silvis abundantem: quo sensu *nemorum coma* apud Horatium: nam locus olim silvis consitus erat, exstantque adhuc circa Monasterium nemora.

Pag. 788. *in Nota* a *lin.* 2. *l. le Romois*, quæ pars est pagi Rotomagensis trans Sequanam, de qua vide Notitiam Galliarum V. C. Hadriani Valesii.

Pag. 841. *in* S. CUTHBERTI *num.* 1. *lin.* 1. *l.* Binas. * Vitas: *& lin.* 8. *post* referemus, *adde* Amalarius Anonymi scriptionem laudat sub nomine Bedæ. Præter hos, &c

Pag. 847. *num.* 9. *lin.* 8 *l.* jusumque Trahentem: *& ad marginem*, *id est* deorsum.

Pag. 900. *lin.* 4. *l.* inter Duacum & Tornacum, diœcesis Tornacensis.

Pag. 302. *n.* 6 *lin.* 17. Gerardus *l.* Gualterius.

IN SÆCULO TERTIO.

Parte I.

In *Præfat. pag.* 6. *post* adornatus *adde*. Illustrius ejus rei exemplum habemus in lib. 1. de miraculis S Richarii cap. 14. ubi puerum quemdam nobilem paralysi detentum parentes ejus ad S. Richarii tumulum deportasse dicuntur, voto facto, ut, si convalesceret, Domino *sub monachica norma manciparetur*. *In cujus devotionis titulo, sumta forcipe caput instar coronæ totonderunt ea conditione vel tenore, ne in reliquo ab hac professione retro pedem vertere valuisset*. Qui locus etsi de monastica tonsura intelligi possit, ad clericalem etiam referri debet propter *corona* vocabulum, quod signanter competit clericali.

In S. BERTINI *pag.* 105. *lin.* 5. *ante ultimam textus* in Nervium, *l.* in nervum, *& corrige Notam hoc modo*. Ita legendum *in nervum*, id est in carcerem, & quidem in castello Menapiorum, quod *Cassel* vulgo appellatur.

Pag. 341. *cap.* 2. *lin.* 1 *l.* sub tempore Theodorici Regis. *& pone ad marg.* * *al.* sub horum tempore Regum.

Pag. 447. *num.* 9. *lin. ult. l.* Canonicorum regularium S. Augustini sub nomine, *&c.*

In S THEOFREDI *pag.* 449. *& seqq. in margine l.* 18. Novemb. *& in Nota ult. l.* & quidem 14. Kal. Decemb.

In BEDÆ *pag.* 514. *num.* 17. *lin.* 16. *post* dominicæ. *adde*. Certe in mf. Hagiologio quod Arnulfus Monachus anno 1026. compilavit, eodem die reponitur obitus S. Augustini & Bedæ his verbis *7. Kal. Junii in Britannia depositio S. Augustini primi Anglorum Episcopi. Et Beda migravit*. At quo anno? Audi Turgotum, &c.

Pag. 523. *num.* 33. *sic lege*. De Bedæ Commentario in epistolas Pauli quis sit (nam talem ab eo compositum fuisse constat ex ejus epitome) lis est inter eruditos. Qui enim in vulgatis Bedæ operibus invenitur, a nonnullis tribuitur Floro Lugdunensi Diacono. Et recte quidem, ut singulari Disquisitione ostendi in tomo 1. Analectorum, ubi genuinum Bedæ commentarium a me in duobus mss. codicibus repertum designavi, & alium Floro asserui: quem Florum *Presbyterum* vocat Ratpertus in lib. de casibus Monasterii S. Galli cap. 10. ubi memorat *Collectanea Flori Presbyteri de voluminibus S. Augustini in epistolam ad Romanos*, & paullo post *Collectanea Flori in epistolam ad Corinthios secundam & ad Hebræos*.

Pag. 568. *in Nota* c *adde*: vulgo *Susteren* in Juliaco.

Pag. 632. *lin.* 39. lino.

Pag. 664. *num.* 3. *lin.* 2. *l.* Carisiaco ad Iseram eo tempore, *&c.*

In Indice historico l. Monast. Orbacense conditur a S. Regulo.

Parte II.

In *Præfat. pag.* 16. *n.* 30. *prope finem l.* Indubitanter, inquit, erado, nomen Benedicti. Et ego nomen Benedicti indubitanter restituo. Quis nostrum vincet? Vincat æquitas, facessat nimia illa confidentia, quæ sententiis non addit pondus, &c.

In Indice prætermissorum l. Gisla & Rictrudis virgines, non Anglæ, sed Gallæ, an publica, *&c.*

In S. BONIFACII *pag.* 73. *in fine Notæ addende*. Huic difficultati & altera solutio addi potest, nempe episcopalem dignitatem per octoginta fere annos a Francis fuisse conculcatam, civitates laicis hominibus traditas, ac demum metropolitanas ecclesias honore spoliata, ut tradit Hadrianus Papa I. in epistola ad Bertherium Episcopum Viennensem apud Hugonem Flaviniacensem. Quapropter Moguntinæ dignitatem suam restituit Zacharias, aliis Hadrianus per Carolum Magnum, ut patet ex hac epistola ad Bertherium Viennensem: cujus uni antecessorum Austroberto Zacharias Bonifacium commendat apud Johannem a Bosco.

In S. GERMANI *pag.* 86. *num.* 4 *quæ de Autbario Abbate dicuntur, transfer in pag. seq. post Babonem & in ultima linea sic lege*: de Theoderico Kalensi interpretandum est.

In S CAROLOMANI *pag.* 113. *num.* 7. *adde*. Hunc Carolomannus secessum meditatus est indubie hortatu S. Bonifacii, qui eum ad Christianæ religionis culturam studiose excitavit, ex dictis supra pag. 44. & 46.

In S. GREGORII *Abbatis pag.* 289. *pone ejus Vitam ad annum* 776. *& pag.* 302. *Notam* b *sic restitue*. Septuaginta annos vixit Gregorius ex superiori num 20. quo in numero censendi sunt anni tres, quibus paralysi laboravit. Annum Agens vitæ decimum-quintum S Bonifacio adhærere cœpit ex num. 4. nec vitam produxit serius anno 875. aut insequente: tum quia Carolus Magnus Alberico Abbati ejus successori privilegium concessit 7. Id Junii anno regni nono, id est Christi 777. tum quia Liudgerus, qui teste Altfrido nonnisi post mortem Gregorii Presbyter ordinatus est, missusque in Ostrakam, jam anno septem in doctrinæ studio insumpserat, cum Witichindus in iis locis *ecclesias combussit*, *& expulit famulos Dei*: quod contigit anno 784. Hinc Gregorii mortalis annus statuitur 776. aut proxime sequens. Diem signat, &c.

Pag. 324. *in epistola Milonis lin.* 1. *post* Abbati *adde* Immoni, *ex codice Mettensi S. Arnulfi*.

Pag. 344. *in Nota* b *lin. penult. l.* 738.

In S. WALDEBERTI *pag.* 410. *in Nota* a *adde*. Certe Adso legitur in mf. codice Altimontensis Cœnobii prope Melbodium: ubi hic liber reperitur.

Et pag. 415. *in Nota* a *lege*. Hunc puto esse locum *Vinant*, quasi *Vicus Nant*, qui una aut altera leuca distata Matrona infra Meldas.

Pag. 424. *& seqq. ad marg. l.* 675.

In S. OTHILIÆ *pag.* 442. *num.* 5. *lin antepenult. post* Germaniæ *adde*.

His postea successerunt Canonissæ, Canonissis Præmonstratenses, qui sacro monti modo præsunt. Ibidem viget S. Odilæ, *&c.*

In S. ALBERTI *pag.* 475 *in fine Observationis præviæ, adde*. Sane hæc Vita levis est auctoritatis, ut quæ eadem fere continet, quæ in Actis sancti Ebrulfi Abbatis Uticensis leguntur, præter nomina propria. Monasterium *de Gambron* legitur in Spicilegii tomo 9. pag. 251. nescio an ab isto diversum, cui Jacobus Aragoniæ Rex ducentos morabitinos legat anno 1272.

Pag. 506. *in Nota adde*. De eo hæc leguntur in metrico Bedæ Martyrologio 3. Kal Maji.

Wilfridus ternis superam penetravit in aulam,
Tempore posterior, non morum flore secundus.

Pag. 509. *Notam* b *sic restitue*. Hujus ECHÆ obitum anno 777. reponit Rogerus Hovedenus in parte priori his verbis: *Ipso quoque anno Ecba * Anachorita feliciter in Cric obiit, qui locus distat ab*

Eboraca civitate decem milliariis: ubi pro *Ecba* legitur *Etba*.

Pag. 558. *in charta* 5. *lin.* 5. Turnoaldo *l.* Erconaldo. *pag* 560. *in charta* 7. *lin.* 3. Abbas Ileca *l.* ad basileca *& pag.* 563. *in charta* 11. *eadem correctio adhibenda & in Indice historico*.

IN SÆCULO QUARTO.

Parte I.

IN *Præfat. pag.* 4. *lin.* 12. *l.* Is quippe eo tempore Jerosolymis controversiam, *&c. Pag.* 57. *num.* 128. *lin.* 1. *l.* conjectabam. *pag.* 70. n. 252. solidos *l.* denarios.

Pag. 16. *num.* 5. *lin.* 3. Romani, *l.* Constantinopolitani. *pag.* 149. *in Nota* b *lin.* 2. *l.* qui decessorem habuit Adalbertum, *&c.*

In BENEDICTI *Anian. pag.* 129. *in fine Notæ adde* Benedictus patrem habuisse Aigulfum dicitur in Serie Magalonensium Præsulum pag. 46. *Pag.* 207. *prope finem lin.* 39. *l.* usque ad perseverantiam. *Pag.* 209. *lin.* 2. *post versus Theodulfi l.* apud Ardonem supra. Stephanotius noster, qui res provinciæ Narbonensis accurate indagavit, existimat, Attalam hic laudatum esse conditorem Cœnobii S. Polycarpi Narbonensis, Nebridium Crassæ, Anianum Celtonis, dein Caunas translati, Olemundum S. Johannis de castro Malasti seu Montis-olivi, Attilonem Cæsarionis seu S. Tiberii Abbates fuisse,

Pag. 294. *in Nota lin.* 7. *l.* 765.

In S. BALTHILDIS *pag.* 427. *n.* 2. *lin.* 3. *in fine l.* quod Antonius de Caulincurte ejus loci, *&c.*

In WALÆ *pag.* 432. *num.* 1. *lin.* 2. *l.* conjectabam *Pag.* 432. *num.* 5. *lin.* 7. *post* Amisarius *adde*, sic dictus quasi admissarius equus, qui ammissarius dicitur in legum Alamannicarum cap. 68. *ibid. num.* 5. *lin.* 5. *l.* viderat Antonius de Caulincurte. *pag.* 449. *lin.* 4. *pone a linea*, PASCHASIUS, O Domine, &c.

In S. BARNARDI *pag.* 550. *num.* 3. *lin.* 16. *post* exstitisse, *deletis quæ sequuntur usque ad lineam* 9. *paginæ sequentis, sic repone*. Aliud fuit Monasterium Romanum, *Romanis* etiam dictum, in pago Lausanensi, quod S. Wandegisilus in reditu ex Italia adiisse memoratur. An vero sit illud ipsum Romanum, cujus meminit Abbas Theodatus in epistola 5. ad Nicetium Trevirensem Episcopum, apud Chesnium tomo 1. pag. 852., & Monachus Florianus ejus epistolæ scriptor, ac sequentis, definire non ausim: propterea quod Datium Episcopum, utique Mediolanensem, dominum suum vocat: & quo Monasterium in insula Lariensi seu Christopoli, de qua in epistola 6. situm fuisse videtur. Quidquid sit Romanense a S. Barnardo ædificatum, jam inde a sæculo 10. ad Canonicos sæculares vertit, &c.

In MARCWARDI *pag.* 572. *lin.* 11. *l.* anno 11. *& lin.* 12. *l.* ad annum 762.

In S. ANSEGISI *pag.* 604. *n.* 50. *lin.* 4. *l.* S. Martini dicitur a nonnullis ob proximum vicum S. Martini: tametsi ecclesiam S. Petro sacram esse constat. De hoc Monasterio interpretandus est catalogus Fratrum, *&c. ut lin.* 4. *& dele totas lineas* 6. 7 *&* 8. *usque ad* Melundensis.

In S. EUTICII *pag.* 615. *num.* 1. *lin.* 4. *post* Appendice. *l.* Hoc videtur esse Balmense Virginum Monasterium, quod a sanctis Romano & Lupicino ædificatum legitur in eorum Actis apud Bollandum tomo 3. Februarii pag. 743. num. 9. & 746. a, & tomo 3. Martii pag. 267. num. 12. Alterum virorum, *&c.*

In OTGERII *pag.* 627. *lin.* 3. *adde*. De hac spata ejusque inscriptione ita habet fabulosa narratio de Roncevalle.

Tint Durandart, dont li brant fu lettres.

Pag. 714. *lin.* 2. *adde*: Rem concludo Gregorii Turonensis testimonio, qui Wellavam civitatem ab Anicio distinguit in lib. 10. cap 25. ubi in *Vellavæ urbis termino* seu agro Anicium locat, quod sententiæ nostræ aptissime convenit.

IN-

INDEX HISTORICUS
PARTIS SECUNDÆ SÆCULI QUARTI BENEDICTINI.

Litera (a) initium paginæ usque ad medium; (m) medium usque ad finem; (n) notulas marginis inferioris designat.

* *Monasteriorum nomina & series habentur sub voce* Monasterium.
* *Topographica vocabula Italicis typis distinguuntur.*

A

Arde-

C

Cho-

D

Far-

G

H

Har-

Hum-

Mar-

MONASTERIA.

Diri-

Nam-

N

O

P

Q

R

Re-

T

V

INDEX MORALIS
PARTIS SECUNDÆ
SÆCULI QUARTI BENEDICTINI.

A

B

C

D

E

F

H & I

L

M

N

O

P

Q & R

quiæ

INDEX ONOMASTICUS
VOCUM BARBARARUM ET EXOTICARUM
PARTIS SECUNDÆ
SÆCULI QUARTI BENEDICTINI.

Cal-

quo

Q & R

S

T

V

